

הַ שְׁלֵתָה

מכתבי עתי חדשים

לספרות, למדע ולענין יהדותם.

המוציא: הוצאת
העורך: ח. נ. ביאליק.
חברת "אחים אחים". י"ז יוסף קלוזנר.

כרך יז.

(חוברות צ"ז—ק"ב).

אָבּ—טְבַת תְּרִס "ז—תְּרִס "ח.

אוֹדִים א

כדפוס ח. נ. ביאליק—ש. ברישקין.

ГАШИЛОАХЪ.

Литературно-научный ежемѣсячный журналъ.

Редакторъ:

Х. Н. БЯЛИКЪ.

Издатель:

Товарищество „АХИАСАФЪ“.

—♦♦♦—
ТОМЪ XVII.

(Книжки 97—102).

Июль—декабрь 1907.

ОДЕССА,

Тип. Бялика и Бурышкина Б.-Арнаутская № 55.

Haschiloah.

Litterarisch-wissenschaftliche Monatsschrift.

Redacteur

CH. N. BIALIK

Herausgeder

Verlag „ACHIASAF“.

BAND XVII.

(HEFTE 97—102).

JULI—DEZEMBER 1907.

ODESSA,

Druck von CH. N. Bialik und SCH. Buryshkin.

תוכן—הענינים של „השליח“ ברוך י'ז.

(בסדר א'ב').

140	חג'קה נדראתה בשלוש טיערכות).	452	אברהם האגדלי (צ'ור). ב. שס'יר
207	יעקב טיניגברג	485	אחר ורעש. טחה קל'ינטאנן
574	אל תשאל לאלהינו (שיר). יעקב טיניגברג	162	בלת חסחד (צ'ור). יהודת טיניגברג
21	ב' בית-הסוחר (צ'ור). יהודת טיניגברג (קורת).	305	בן הדרות השנה והחדש (קורת).
105	בן ישראל	184	בן ישראל
397	בליל קץ (צ'ור). א. א. קאבאק	523	בליל קץ (צ'ור). א. א. קאבאק
357	כני-ערב (פחיי-הערבים בפלשתינה, ד'-ה').	241	כני-ערב (פחיי-הערבים בפלשתינה, ד'-ה').
8	חוון'ה טוסה	241	חוון'ה טוסה
504	בעפק הכהן (III. ו').	345	בעפק הכהן (III. ו').
219	תנדלי, טוכר-טדריט	345	בקורת „לונגה“ (חסובה). ד' רדור
35	ג'ים ארק	65	בשביל מה מתרים יהודים את דתם? — א. ל. טנא
121	בשעת בלילה (רישיה). יהודת טיניגברג	48	ד' אנטנות ברוב יהודים (ה). יהודת טיניגברג
233	ג'ידה (צ'ור). ברמן	115	ג'ידה (צ'ור). יהודת טיניגברג
.	ג'ידה (צ'ור). ר' הוודזקי	492	ג'ידה (צ'ור). ר' הוודזקי
.	ג'אנטנסון: י. אצנאלסונג	479	ג'אנטנסון: י. אצנאלסונג
.	ג'אנטנסון: י. א. הוודזקי	348	ג'אנטנסון: י. א. הוודזקי
.	ג'אנטנסון: י. א. הוודזקי	53	ג'אנטנסון: י. א. הוודזקי
.	ג'אנטנסון: י. א. הוודזקי	276	ג'אנטנסון: י. א. הוודזקי
.	ג'אנטנסון: י. א. הוודזקי	472	ג'אנטנסון: י. א. הוודזקי
.	ההפטן החפה! (צ'ור דראטשטיין). יצחק	377	ההפטן החפה! (צ'ור דראטשטיין). יצחק
.	קאנטאלזון	366	קאנטאלזון
.	היה ערבי קץ (שיר). ח. ג. ביאליק	432	היה ערבי קץ (שיר). ח. ג. ביאליק
.	היהודים „השכנים“ ו-„ספרדים“. ג. סוקולוב	551	היהודים „השכנים“ ו-„ספרדים“. ג. סוקולוב
.	היהודים והיהודים בדורותינו (א). ד'ר. יעקב נאכט	74	היהודים והיהודים בדורותינו (א). ד'ר. יעקב נאכט
.	היש קוראים עברים? (פעט טאטטישטיקה).	44	היש קוראים עברים? (פעט טאטטישטיקה).
.	ש. גולדרברג	417	ש. גולדרברג
1	הכף הנשברת (אידליה).	381	הכף הנשברת (אידליה).
.	שאול טשרנגייחובסקי	387	הסתורה האלטנית. ד'ר. ט. עהרנפריז
.	ערברית (שיר). ח. ג. ביאליק	434	הסתורה העתית בלשון עברית. ד'ר.
.	פחד שוא. ד'ר יהודת ליב דוידזון	296	שטעון ברגנסלד
.	פחד שוא. ד'ר יהודת ליב דוידזון	56	העתיד הפרשי והעתיד הלאומי ביהדות. ד'ר.
.	פחד שוא. ד'ר יהודת ליב דוידזון	172	העתיד הפרשי והעתיד הלאומי ביהדות. ד'ר.
.	פ' ר' מנסה טרגילית לנשנה השבעים שלו. ר. א. קוןגרנס האזינו השטני. ד'ר יוסף קלוזנר	444	העתיד הפרשי והעתיד הלאומי ביהדות. ד'ר.
.	ר' מנסה טרגילית לנשנה השבעים שלו. ר. א. קוןגרנס האזינו השטני. ד'ר יוסף קלוזנר	567	העתיד הפרשי והעתיד הלאומי ביהדות. ד'ר.
.	ר' מנסה טרגילית לנשנה השבעים שלו. ר. א. קוןגרנס האזינו השטני. ד'ר יוסף קלוזנר	164	השכמה עברית (XX). התשקייף
.	ר' מנסה טרגילית לנשנה השבעים שלו. ר. א. קוןגרנס האזינו השטני. ד'ר יוסף קלוזנר	267	השכמה עברית (XX). התשקייף
.	ר' מנסה טרגילית לנשנה השבעים שלו. ר. א. קוןגרנס האזינו השטני. ד'ר יוסף קלוזנר	325	השכמה עברית (XX). התשקייף
.	ר' מנסה טרגילית לנשנה השבעים שלו. ר. א. קוןגרנס האזינו השטני. ד'ר יוסף קלוזנר	405	השכמה עברית (XX). התשקייף
.	ר' מנסה טרגילית לנשנה השבעים שלו. ר. א. קוןגרנס האזינו השטני. ד'ר יוסף קלוזנר	411	השכמה עברית (XX). התשקייף
97	שניאול בעט. ט. ג'יאוּר.	316	חוונות. ז. שגיאור.
264	שניאול בעט. ט. ג'יאוּר.	96	חוונות. ז. שגיאור.
.	שניאול בעט. ט. ג'יאוּר.	264	חוונות. ז. שגיאור.
.	שניאול בעט. ט. ג'יאוּר.	97	חוונות. ז. שגיאור.

על הטעבר.

מאת

בן ישראל.

א.

עומדים אנחנו עתה על מפתח תקופת חדשה, התקופה, שהתחילה לפני עשר שנים עם לירתם של "הבונר" מצד אחד ושל הציונות המדינית מן הצד השני, מוגה עתה את ימיה האחרונים, ניסמת וטעה מעט מעט את במת חיינו, ואת מקומה תופסת לאט לאט תקופת אחרת. אמרתי, "אחרת", משום שלפחות עד עתה עירין לא נסתמן קיוה מיוחדם ותוכננת המיוורת של התקופה החדשת, הבאה علينا עתה, ורק דבר אחד ברור הוא ואני מוטל בספק: כי שונת היא הרבה מן הקורתה לה, שטקהה היא תופסת.ומי יורע-אפשר שחומר תוכנה מסותית וקבועה, מסתה וכוללת, היא היא התוכונה הראשית של התקופה זו, תוכנה, שטבדייתה הבדל גמור מן החולכת לפניה, שהיתה בעלת צורה קבועה ונינים מסוימים.

על כל פנים ניכר הדבר, שהתקופה החדשה הולכת למות, היהה רוח אחרת מסביב.

התקוות הנדרות, שפרחו בעשר השנים האחרונות, האופקים הרחבים, שנראו לפני המשתדרים בפרטן שאלת-היהודים, הארגניה העצומה, שנתעוררה בחלוקתם השונים של עם ישראל, הצורך הנפשי העז והנמרץ בפרטן גמור ושלם של שאלת האומה היישראלית כולה הקפה, השאייה והערינה העטיקה לפתרון זה והאמונה הפנית באפשרותו, הצביריות החזקה והנפרצת-כל אלו הדברים, שטבעו חותם מיוחד כל-כך ובולט כל-כך על תקופת זו ושוו אליה יופי מיוחד וטרני, הולכים מיוחדים וכלים לעינינו, אין עוד אותה התורמות-חרות ואלה הארגניה, ועוברים, הולכים וכלים לעינינו, אין עוד אותה התורמות-חרות ואלה הארגניה, שעשו תקופת זו לתקופת-חג, תקופת של גידול כחות וצמיחת אמונה בהם, שמיעטים כמותה בחוי האומות. כנפי התקאות המזהירות והחולומות היפות קיצוץ, הארגניה רפתה עד מאר, אופקי חיינו הולכים ומתקפיצים, האמונה החזקה באפשרות פתרונה הגמור של שאלת-היהודים תהה נכרתת, וטמי לא הולך ונחלש ומיטשטש מעט מעט נס הצורן הפנימי בפרטן כזה, ואת מקומו תופסஇואו שויון-נפש ויושך קר.

אמנם, מפלגותינו הרבות והשונות, הבורגניות והפרוליטאריות, חיות וקיימות עירין; עירין הן נלחמות זו בו בכעס ומשטמה כב' ימים הראשונים הטובים' ופיהן מדבר גדולות באילו לא קרה שום דבר והבל כמנגן נוהג; כאלו-אבל מי שיודע

לקרות בין השيطן ולחבץ בין סגנון לנגנון ובין הטעמה לבטעמה, מכיר בנקול, כי לא הכל כמנגו נוהג, כי אין הלב מאמין עוד במתה שהפה מדברו והרים עושות, כי ספקות מרים אוכלים את הנפש וכי הכל גְּרָבֶר, נכתב ונעשה ורק בכח הא יִגְּרַץ יֵה . ומצב-נפש זה משותף הוא עתה ל כל מפלגותינו בלי הברל – כל אלו, שנוצרו, גדרו ותתפתחו בתקופה האחורה, שטחו בלבן תקות גדלות ומஹאות, ששאפו להסיר את המאהра הנצחית הרובצת על "היהורי הנצחי" ולהוציאו מתוך מעגל-הקסמים שנכלא בו.

עומרים אנחנו לפני סימן-שאללה גדול, לפני ערפל עב, שאין העין יכולה לחדרו אליו.

ויש שמתמלטות לפעים גם מפני אנשי-מפלגה פרואות, המעדות על בעליהן, שנם הם עומרים אובייד-עצות ואכליי-ספקות לפני ערפל זה. עומרים אנחנו לפני ערפל עב, – אבל גם בזה אין ספק, שכן שיתפתחו חינויו בעתיד, הרי התקופה האחורה, הנוססת לעינינו, פעללה כבר את פעולתה, השאירה אחריה רושם عمוק ובלתי-נמחה בנפשנו ובcheinינו, ומטיילא השפעהה כבר אף על מהלך חיינו לעתיד – כמובן, עד כמה שהשפעתה זו אינה מתחבשת (או: לא תחבטל) על ידי פעולתם של גורמים ידועים, המשפיעים השפעה מחינונו.

הנעה, איפוא, השעה לעשות חשבון ולמצוא את "סק-הכלי", שהשאירה לנו התקופה האחורה, את הרושה, שהחילה לנו, במלהות אחרות – להшиб על השאלה: מה הביאה לנו התקופה האחורה ולאיוו שנויים עיקריים ויסודים נרמה בחינונו?

אמת הדבר, כי תשובה גמורה על שאלה זו אפשרית היא רק בקשר עם השאלה עד' התפתחות חיינו בעתר; שחרי, סוף סוף, השפעה זו עצמה אפשר שתביא לידי תוצאות אלו במצב זה ובתנאים אלו ולירוי תוצאות אחרות למטרוי – במצב אחד ובתנאים אחרים. וכך על פי כן חשוב אני, שאפשר לפטן באיוו מידה את מהותה והשפעתה הראשית והעיקרית של התקופה המדוברת כשהיא עצמה, כמובן, ליצין את מהות הטען נציגות שלחה בשחן לעצמן, עד כמה שהן מתחבשות על חוקיה הפנימיים, הא'בטונומיים"**).

מטרת מאמרי זה דרא, איפוא: למסמן עד כמה שאפשר את מהות השפעתה של התקופה האחורה על חיינו, את הרושים, שהשאירה בנפשנו – את תוצאתיה הריאליות הקיימות כבהר, בלי לנوع במה-ך חיינו לעתיד, בתוצאות – תוצאותיה של תקופתנו, אם נלק' למחרך דבר אחד ברור הוא ונעה מעל כל ספק, שהתקופה האחורה העמידה אותנו צעדים אחדים לפניהם – ואין לשוב אחרו; שהיא הוצאה מתחום עולם ידוע והריבכה אותה – אין לבנות את הרכבות. אפשר שנקיים לנו עולם אחר; אפשר גם וזה, שב אין = מוץ את אמרץ לשוב למקום, שטמנו יצאו, – אבל זה ברור – שהעולם היישן

**) מובן הדבר טالין, כי כשאנו מדברים על המהנויות של התקופה האחורה, אין זאת אומתת, שטנדציותות אלנו ובאו לעולטנו ייד Um לדוד תקופה זו; אדרבה, אין ספק, שכן מולוויהן של השפעות שונות ונורמים שונים בתקופות קוטיות, אלא שבחקופת, שאנן מדברים עליה, ככל' צורה יותר מסיפות וובלות והיתה לה השפעה יותר גדולה, רחבה ועומקה.

שלנו נפל לבטתי קום ואל המקום, שעמדנו עליו לפני תקופתנו, לא נשוב עוד, כי איןנו.

מה ה比亚ה לנו התקופה האחורה ולאוו שניים עיקריים גרמה בחינוך-זיהוי השאלה, שעליה אשתדל להסביר להן. ואני מוסר מדרעה, שאין לי עסוק כאן עם כוונוחין וਆיפותיהם הסובייטיות והתכליות של התנועות הראשיות, שפלו בתקופה זו, אלא עם תוצאותיהן האובייקטיות ביזות, המסובבות בהכרח, שלפעמים הן גם מתנגרות להראשוונות, פעמים שבReLU-התנועה התגנדו בכל כח לתוכאות אלו או הלא, אבל התנועה עצמה על פי מהותה הצורית ועל פי תנאי החומר והמקום, שבhem פעולה, הביאתם בהרחק ליריו תוכאות אלו שלא=ברצונם ושלא=בטובם. וכך איןו עוסקים לא בתנועה זו או זו בשחיא ל עצמן, אלא ברושים, שהשאירה על חינוך, בתוצאותיה, בירושה, שהניחה לנו-ו-רק מנקודות-ראות זוangu בהמשך מאמרי זה באוון התנועות, שפלו בתקופתנו: בציונות המודנית מצד אחד ובתנועה הריבולוציונית בכלל וה"בונד" בפרט-מן הצד השני.

ב.

במקום אחר כבר בarty בפרטים*, שיעיר חוכמתה של היהדות הנוליתית הגטואית הוא-מה שלא היו לה לא-יהודים ולא עדיר בטובן הפשט והאמת של מלאה זו, אלא עבר ידוע, שטאפת את מקומם ובלע את הכל. היהודי מן הדור היישן, בן הגטו הגשמי והרווני, לא היה בן זמנו ומקומו, שבhem חי את חי-החול שלו, אלא בן תקופה אחרת ואירוע אחר. השקפת-עולםו, מוסרו, ערכיו הרווניים וכיוצא בו-הכל אלה לוקו מועלם אחר למורי, מעולים העבר. את כל אלה תפם היהודי זה כפי שתאננו בתקופה ידועה, חומה עבה ואפלת הבדלה ביןינו ובין יושבי ארץ-מושבו וחילם הצבוריים וועלם הצבורי. וחוסו אליהם היה רק חי-צונו ומרקם-חייו העיקריים, הרוחניים, עברו בעולמו שלו, בועלמו המוחדר. בעולם של ארץ רחקה ותקופה רחוכה, והיה עליל-העבר עם עניינו, מצורונו, חוקיו ומשפטיו, תקוטתו וחולמותיו, שמחותיו ותונתיו, והיה עולם מלא ושלם, שפק את כל צרכי-חייו הרוחניים, שנתקן לו תוכחים ומלא את נפשו, מוחו וליבו, היהודי היה אורח הגטו הנשמי והרווני הנאמן-ובגנוו זה משל חיות מיוחדות עם אינטנסים מיוחדים, מנהנים מיוחדים וסדרים מיוחדים.

ופועלתה הראשית והעיקרית של תקופתנו האחורה נתגלתה בותה, שהרמה בעלי חמלת וער היסוד את הטולם המוחדר הזה, הטעיי כל-כך והמשונה כל-כך, הקרוב כל כך והרחוק כל כך, ועל חרבותו נסחה להקים את עולם-הזה ה-עם צרכיו המרוביים ואינטנסיו המסובכים, ערכיו הרוחניים והשकפת-עולםו. היה הכריחות את היהודי לחתת חלק אקטיבי ועקרבי בחוים הסובייטיים אותו לא רק בתור יחיד, אלא גם בתור בז'ה צבואר, באופן שלחיהם אלו יהיה בעניינו לא רק ערך אינדיו-זרואל-חיצוני (באופן והרי השתתף בחו"ם זמנו ומקומו גם היהודי של ימי-הביבנים), אלא גם ערך צבורי-כלכלי, ערך דרוני. באחת:

* "לפחות חורפים חדשים", "חומר" הדרשי, חוף' 5.

התקופה الأخيرة הכריתה את היהורי, שיחשוב את חייהם, שנוצרו ברובם על ידי רומים, לחייו שלו. הפרוץ הזה, שנרגל מעת ושהיה מונח בطبع המצב הכללי והיהודים בוטן האחרון, ציריך להחשב להשפעתה היותר עיקרית וחיתור יסוריית של התקופה الأخيرة.

פרוצים זה, כמו שנראה להלן, עשה את דרכו באופןים שונים וב דרכים שונות, מהם המליצים ישר אל המטרה ומהם הools ארחות עקלקלות, אבל תוצאות הריאליות האחרונות-אותה שהוא הוא. עולם העבר, בהור עולם שלם ומיזוח לעצמו, שבו חייה היהודי, עבר ובettel, ונשארו רק שרידים, שעיליהם מתרומם עולם-ההווה של אותו הזמן ואותו המקום. אי-אפשר עוד לדבר, שהיהודים ישב בארץ ירואה ובוטן ידוע וייחיה ברוחו בארץ אחרת ובוטן אחר; היהודי שואף עתה בכל לבו לשלמות, להרmonoיה, להיות בן זמנו ומקומו בכל חוויו ובכל הרוגשו, כלו, ב"חול", שלו וב"קדש" שלו.

אן חולין שאיפה זו-כבר אמרתי למטה, שהתשובה על שאלה זו תלואה בעיריה בתפקידים של גורמים ידועים ותנאים ידועים. אם תהיה להיהודים האפשרות להכנס ליב-מעוז (אפילו רק במובן ייחוסי) לתוך החיים הכלליים הסובבים אותם-חרי יעשו בני זמנם וטקומות במובן היותר פשוט; ואם לאו- אם דרך זו תהיה חסומה ונדרה בפניהם באותה מידה, יהיה מוכחים לבקש ולמצוא להם מקום אחר- הרי יעשו שם בני זמנם ומקומם, שיש להם חייהם גמורים ושהعبر פועל עליהם לא יותר מאשר פועל על בני עמים אחרים, החיים חיים נורמליים, יש, אמן, עוד אפשרויות שלישי-אפשרות שלא יעלה בידינו לברא לנו HOW שלם לא באנ ולא שם, אפשר, שהתראניריה היהודית, הנשית והרוחנית, המורכבת והמסובכת חמץ ותוסיפת לתתקיים ובעה מוכנים לנו יסורים קשים ועצומים עד טaad-אבל גם או תתמיד פעולת תקופתו الأخيرة והשפעתה: אל עולם-ה עבר, עולם הגטו, שממנו יצאו, לא נשוב עוד, כי איןנו.

ג.

פעולה ישרה ומכונת אל המטרה בנידון זה, כאמור, בנידון יצירת הזה, אם לא ליהדות בתורה אומה אף על פי שנם מעין שאיפה כזו יש, בונדי" של האבטונומיה הקולטורית" היהודיה, אם נשים לב הפעם אל שאיפותיהם הסובייקטיביות של בונדים ידועים- לפחות להיהודים בתורה צבור של בני אדם- פועל התנועה הריבולוציונית אצלם בכלל וה, בונדי" בפרט. שני אלה משכו בפשיותם חלק ידוע מן החמן היהודי והצעיריים היהודים אל תוך הריבולוציה הרווסית, אל תוך החיים הכלליים, הסובבים אותם-ונתנו לו הזה.

ומצד זה אין, בעיקר הרגע, שום הבדל בין פעולותיהם של חברי מישראלי של האיסקרא", פ. ס. ס. ר., וכדומה ובין פעולותיו של "בונדי"; ואם בכלל זה אין ספק, שלה"בונדי" יש בנידון זה משפט הבכורה-הרי זה מטעם אחר לנMRI, לא יכולות השפיעו נרמה כלך, אלא כתותה. ה"בונדי", שהיה יותר קרוב ברוח ובמעשה להחמוניים היהודים, שלא דבר מעולם, אפילו בתקופה עכודתו הראשונה, בשם הטמייה ושבתקופת עבorthיו השנייה דבר אף בשם הלאות ותמיד עשה את עבודתו בשם האינטלקט של הפלוטאריאט היהודי- היהת לו,

כמובן, השפעה יותר מרובה על התפתחות אומתנו מזו, שהיתה לשאר הארגאניזציות הסוציאליסטיות. על כל פנים אין לשכוח, שכורונה האחרונה הביאה עכודתו לירידותן החזאות מטש, שהביאו להן עבירותיהן של אלו : ליריד משיכת חלקיים ידועים של עם ישראל לתוך חייה הצללים. וכן גרם אף הוא לא ליצור חיים לאומיים מיויחדים, אלא להרניל את היהודים, שיחשבו אותם החיים הכלליים לחוויהם של הם ואת העולם, שבו ורמים ושותפים החיים הללו, 5 עולםם של הם. ולמרות חומרות-הgentoo הנגבות, שהבדילו בין היהודים ובין יושבי הארץ, למרות המערזרות המרובים והשונים מבית ומחו^ץ, עלתה ל-"אבונד" או להתנוועה הריבולוציונית לבראונגןטי-חייה על יסוד האינטראסים של אותו זהמן ואותו המקום. "לבראן" – מושג זה באמת איינו הולם את הפרוזם, שעליו אני מרבר: סוף סוף, הרי לא בראה התנוועה הריבולוציונית בראיה חרשה, אלא משכה חלק ידוע מן העם היהודי לחוץ החיים הכלליים ובטרדה זו השתדרלה לחפור תעלת, שדרכה ישטפו החיים הכלליים לתוך רחוב היהודים.

ו"روح החיים" בעבודה זו היה הרעיון הסוציאליסטי: תחת דגלו נעשו כל הדברים הללו, כדי להוציא את היהודי-הgentoo מעולמו הטיווח, שבו נתקפל בצב בקלפתי, ולעזורו, שישתתף בחים ורים לו של עולם זר ונכרי בהכרה חזקה, שהחאים האלה חייו הם והעולם הזה עולמו הוא א. – אפשר היה להשתמש בסוציאליסטים בהצלחה יתרה, שהרי הוא לבש בתחולת החפשטוות בתוכנו צורה קוסטיפולי טית. הרגשתי את הטלים: "תחת דגל", ושם שאין ספק בדרכו, שהרעין הוציא-לייטני, אשר בחינות ידועים פעל בתור תכלית בפני עצמה, שימוש בחוגים אחרים, ואפשר שallow היו יותר רחבים מן הראשונים) רק בתיר אמצעי להפרוזם, שדברתי עליו לעלייה – כמובן, שלא מדעת נושאי הרעיון הזה.

ד.

בדרך אחרת לנMRI ובאופן אחר לנMRI פעלה הציונות על יצירת חייה, פועלתה של זו בנידון זה היה א' י' ישך, מרכיבת ובסוכה וערכה דרך צנורות שונים; אבל אף על פי כן לא נחלשה, ופועלתה של הציונות הייתה חזקה ביותר מפני שהיתה קרובה כל כך על פי מהותה, מטרתה ואמציה לשרות היוטר רחבות, הלאומיות שבלאומיות והקונגרטטיביות – בערך של עם ישראל, ודוקא משומש לא הוליכה ישר לתוך העולם הור ואף לא שאפה לתוכאות כאלו, אלא, אדרבה, התחנכה להן בכל כחיה – קלומר, דוקא מפני שהשכבה את עצמה להידות ב עצמה ופעלה בחור באת-כחיה של זו, ואם להתנוועה הריבולוציונית אולי משפט הרכורה בונגע לעומק ההשפעה וקייזוניותה, הרי אין ספק, כי לציונות משפט הרכורה – בונגע לרוחב ההשפעה ומדתה.

העובדת היהודית, כי חלק גדול מצערוי וישראל ומן הטען, חברי המפלנות הפרווליטאיות-הציוניות (או-הטהיריטוריאליות) הרבות והשונות, באו אל הסוציאליסטים (ובזה – אל החיים הבלתי יים) דרכן הציוניות – מעדיה על השפעה זו יותר ממה שעדים. אין שום ספק, שהרבה מחברי המפלגות והקבוצות האלו יכול לבוא למא שבאו רק דרך הציונות ועל ידי השפעתה.

איך היה בדבר זה? איך הביאה הציונות לידי תוצאות הפוכות, לכאורה, מלול, ששאפה אליהן.—ידי תוצאות, שנלחמה נגדן בעו כל ימיה עד שהורידה לפניה את דגלה באופן רשמי בהלביניגנפּוֹרָם ובאספה האחרונה של הציינים הרוסיים—בהאָגָן?

אור על מהותו של הפרוצס הזה מפיים דבריו לובליינסקי, שנאמרו עוד בראשית התפתחותה של הציונות המודנית ושהובאו בשעתם על ידי "אחר העם" בילקוט קטני שלו. אמן, דבריו לובליינסקי נאמרו ב謄ון הרבה יותר רחב ועומוק מזה, שאני משתמש בו עתה ושהאפשר בכלל להשחטש בו עתה — עד כמה שניי דנים רק על תוצאות ריאליות ולא על השערות; אבל, כמדומה לי, שהם יכולים לשמש ביאור יפה גם לפroxim, שאני מדבר עליו.

לובליינסקי זה דבר או על ציונות, שיכולה להיות מעבר ל—טמיעה גמורה.

התabolיות של אחינו המערביים אינה טמיעה אמיתית: היהורי חול להיות יהורי, אבל לא נשנה גרמי גמור או צרפתי גמור; הוא יצא מתחן הגטו, אבל לא נכנס בלו לחוץ החיים להאטיים החדשניים ולא הבני אותם, והעיקר — נפשו לא הרגניתה אותם ולא יכול להרגניש, "ועל כן" — אני מביא את דבריו בהרצאות של אחד העם — ציריך שיתלמדו תקופה בני ישראל לחיות חיים לאומיים מיוחדים בינם לבין עצם, ואם עודם מוכשרים לחיות כאלו יושבו יותר גלגולם בהם, רק או אפשר שייהי מוכשרים גם לירד לעומקם של החיים הלאומיים אשר לעמי אירופה ולהשקייע ורוחם ביום זהה עד התהום, ורק זאת תהיה התבוליות אמיתית שאין עוד אחריה כלום".

אין ספק, שדברים אלו ורעיונות אלו מkipim פרובילימה יותר عمוקה ורחבה מזו, שבגבולותיה נמצא הפרוצס המעסק אותנו בהן; אבל — יש בכלל מה שבפרט ובכלל מאתים — מנה,

"אחר העם" חשב, נראה, את הדברים האלה לאכטורה, ולפייך הסתפק רק בקריאת הקצירה: "לאומיות לשם התבוללות!

— הוא התובן, כנראה, אך אל הסתירה ההণונית שבדברים אלו: איך? הוא התובן, כנראה, אבל אין ספק, שבדברים אלו יש חלק גדול של אמת פסיבולוגית, צבורית; על כל פנים — יש אפשרויות, אונס אפשרויות הרבה, לפרוצס מטען וזה, שעליו מדבר לובליינסקי.

ודוגמה קטנה, אמן מוגבלת מאר, של פרוצס כזה הוא הפרוצס, שאני מדבר עליו.

ציריך שיתלמדו תקופה בני ישראל לחיות חיים לאומיים מיוחדים בינם לבין עצםם". ואמן, הציונות נסחה לברא חיים מדינאים לאומיים, מיסודים ונסמכים על צרכיה הות, במקומם החיים הדתיים-הלאומיים, שנשאו בגבולות העבר.

ציונות עוררה בחונים רחכמים של עם ישראל את הרגש המדיני ואת הרגש הצבורי בטורן הרחב, הפנתה אתם אל אינטראיס-התהו שלם ועשתה את האינטראיס הללו — והוא העיקר — ל프로그램ה, לתיאוריה, לאיידיאל; הציונות ארגנה את בני ישראל ובראה להם חייה-הוה חדשים, ואת החיים האלה

יצרה בಗבולה השऐפה אל מדינית-היהודים. אולם, מדרינה-היהודים לא באה עוד לעולם, אבל הציונות השתרלה לברא "סורוגאט" של מדינת-היהודים ולצמצם את חייה הווה בתוך מדינת-היהודים העתידה לשובו א-בגבות הארגאניזציה, המיעדרת לבנות מדינה זו מסuds עד הטבחות. הקונגרס הוא-פאלטAMENT יהוד; הדיפלומטיה הציונית, הריאיון, האסיפות הם-פוליטיקה לואמית, הארגאניזציה-מן ממלכת ורצל-נשיה. הארגאלטAMENT שלנו בפלשתינה יהיה-אותו הקונגרס עצמו, אלא שתחנה באזיל או האגן יהיהמושבו בירושלים; ונם הארגאניזציה המטלכית העתירה שלנו מקופלת היא כבר בתחום הארגאניזציה המפלגתית של ההוה כaproach בתחום הביצה, ובכן, אף כאן עבר מרכז-הគוברן העבר אל ההוה, מן החיים המדיניים-לאומיים אל החיים המדיניים-לאומיים; אלא שהוא זה היה יותר עתיד משיהיה זהה וחיו המדיניים-פרחו באוויר. החיים פשוטים, הריאליים, חייהם יום, רומו ושתפו לא במדינת-יהודים, אלא, כמו "להכעים". דוקא בארץות-הגלוות, והם התחלו מעט לדרש את תפקירם בחוקה.

מאחר שנפנו הלבבות אל ההוה וענינו, מאחר שנשתחררו מן ההיפנוזה של העבר, שבלו עד עתה את הכל, מאחר שהעם התרגל לחיים צבוריים במובן הרחב ומאהר שהפנו את לבו אל האין-טרסים שלו-מן ההברחה היה שיבאוו ההוה הריאלי והחיים המקומיים הממשיים, הסובבים אותנו, עם אינטנסיבם וענינויהם והפוליטיקה שלהם, וטרח-חוב בידם לומר: אם חי-ההוה, חיים מדיניים, הגנת-האינטנסיבים, היא העיקר-אנו הם.

וכן בא פתחים המשור הנורא בחיי הציונות, שפוץ לזרים וכלי-חטלה את הבניינים האיריים, שנבנו על קרקע של מדינת-יהודים העתודה, והדר את הציוניים בכח לצד אחר-אל החיים הכלליים.

התחליל אותו הפרוצים, שדרבורי עליו למעלה ושתיצוותיו ירועות. הציונות הביאה, למורת רצינה, לידי אותה התוצאה, שאלה דחק מהלך-הענינים הכללי של אותו הומן והמקום: לידי משיכת שדרות רחבות של עם ישראל לתוך חי-ההוה הכלליים...

אני חור על מה שאמרתי למעלה: ברגע זה, שאנו עומדים בו, קשה מאד להביא בחשבון את תוכאות-תוכאותיה של התקופה החולכת מתנו; מצבים שונים ותנאים שונים והשפעות שונות נתרבבו ונתקבבו ונמתבכו יחד למים קשר-גזרדים, שאין להתריר. עומדים אנחנו עתה לפני סיטן=שאללה גדול, שאולי לא היה עוד במוחו בכל משך דבר-ימינו הארוכים, אבל, על כל פנים השפעתה של התקופה זו על חיינו ונפשנו היהת מרכובה ועצומה עד מאר. היא השאירה בנפשנו רושם عمוק שלא ימחה, לאורך ימים, ותהיינה השקפותינו ושאיפותינו העצמיות מה שתהיינה, חובה מוטלת עליוינו להזכיר את מהותם של רושם זה ושל השפעה זו ונם-את המהיפה העמוקה, שפאה על ים בחינו ההיסטוריהם.

כתבות ארמיות מימי עזרא.

מאט

ד"ר שמואל דיבֶּס.

טבוא.

לפני שלוש שנים נמצאו, "אפרירוסים" כתובים בלשון ארמית בגב מצרים, ואחינו מר רוברט מונד מלונדון, שהיה או במצרים, קנה אותם ונתנם במתנה להמוניום בקהירה. לפני ומן מועט החזיאו החכמים סיים וקוילו מאופספורד את ה"אפרירוסים" האלה לאור עם תרגום אנגלי והערות אחרות (1). ה"אפרירוסים" האלה מפיעים אוור חרש על דברי ימי עמנו במצרים, ואני מרצה, שכדי ראיו לדבר על אודותיהם בפירותם בהירוחן זהה.

דברי ימי עמנו קשורים בארץ מצרים. בה אחוזים זכרנו לנו ואגדותינו הייתן קדומים. במצרים היה יוסף משנה למלך. במצרים ראה משפת יעקב חיים טובים. במצרים עבדו אבותינו בפרק. במצרים קם להם המושיע והמחוקק הנadol משה, היציאה ממצרים היאראשית לאומותינו, אילם بعد הכרתנו ההיסטריות פסקת החשיבות של מצרים עם יציאת מצרים. את השפעת הארץ זו בוטן שחיינו כעם בארץינו כמעט לא נעה על לבנו. פירושתנו העתיקה לא בספר לנו הרבה על אורתיה, פה ושם אנו מוצאים זכר למצרים, אבל אין לנו שומעים בדברים מפורטים עליה או על ישראלים שישבו בה. אנו קוראים בתנ"ך, שהמלך שלמה נשא לאשה את בת פרעה, שירבעם בן נבט ברוח אל שישק מלך מצרים, ומלך זה נלחם עם רחבעם בן שלמה. אנו מוצאים בתנ"ך, שבני ישראל ויודהה בקשו עורה מצרים, ואני יודיע, שהנביאים התנגדו על מצרים והיו נגד ברית עם מצרים, אחרי חורבן הבית הראשון ואחריו הריגת גדריהו בן אחיקם על יויתנן בן קרח וכל הנשארים ביהודה מצירמה נגד רצון ירמיהו ולquo עמהם גם את ירמיהו וברון בן נריה. – יותר אין לנו שומעים על יהויים הללו כלום. דברי ירמיהו בפרק מ"ד הם ההד האחרון של המתראנדריה הנדרולה בחו עמו ובחי הנביא הנדרול החוא – הדר, שאנו שומעים מארץ נכרייה, מארץ כלכך שנואה להאיש, שאחבת עמו היהת נשמת חייו, כמעט שלוש מאות שנה תעבורנה ולא נדע מה היה להורותים למצרים. מה היה נורלה של שרירות יהודה, שעלהתה מצידימה נגד רצונו של ירמיהו הקמו דברי הנביא, שדבר להם לפני עובם את ארצם (ירמיה, מ"ב, י"ג – כ"ב, ועין נ"כ מ"ד) ? ההוטיפו לסתור למילכת השם

1) The Aramaic papiri discovered at Assuan. Edited by A.H. Sayce with the assistance of A. H. Cowley, London 1906.

ולהסך לה נסכים? איך חיו שמה-מכל זה לא ידענו עד עתה כלום. באלו הנילום עבר על היהודים הנדרים האלה וישטפם. רק אחרי שתי מאות וחמשים שנה אנו שומעים עוד הפעם מעט מן הנעשה בתוך היהודים במצריםים (טימי אלכנדר מוקדון ואילך), ובשתי המאות האחרונות של הבית השני תופסים יהורי מצרים מקום חשוב בדרכיהם. היה להם במצרים בית מקדש מעט (בית חנוי). באלאכנדיריה של מצרים נולדה "היהודית המודרנית" הראושונה, שם הגיעו היהודים את הקולטורה והחילוניות ושם נדרשו דרישות בלשון יונית וחיה פלוטוף יהורי-יוני-פלילון, ואני יודעים גם דבר זה, שהיהודים תמכו בירוי אחיהם בירושלים וסבירו מרדיפותיהם של המצרים והיונים, אחרי חורבן הבית השני כמעט שנעלם כבר מקרים מתולדות ישראל וחשיבותה בברית ימי עמו אינה נולדה כלל, אם לא נביא בחשבון את העברא, שהרמב"ם חי שם הרבה שנים.

זה בקצרה כל מה שאנו יודעים על אודות מצרים וחוסה אל עמו, אבל, ככלות מה הכל? ככלות יודעים אנו את הכל? ה"פאפרוסים", שנמצאו זה לא כבר, מוכחים בבירור, שלא את הכל ידענו על אודות היהודים במצריםים, אני מראה לעצמי להעיר כאן, שמאמין אני כי מעולם לא חזרו בני-ישראל לשבעת למצרים. מאמין אני, שגם אחרי יציאת מצרים נשארו הרבה מן היהודאים במצריםים ושבכל ימי היויתנו עם בארץינו ישבו הרבה מבני עמו במצריםים ומחוזות וربים היו הולכים למצרים הלך וחווור. מכמה ספירים מוקוטעים בתניך ומחוזות הנבאים יכולם אנו לראותו, שהיה משא-וותן גדול בין ארץ-ישראל למצרים. להלן נאה מתוך ה"פאפרוסים" שננו מוחדר, מה הייתה ההשפעה ההיסטורית של מצרים על ישראל, ונכח, שהמצריםים הגיעו את היהודים בסבר פנים יופת-, כאילו בכונה להוטיב את הרע, שעשו להם בעבר. כי מתוך ה"פאפרוסים" הארמיים נלטוד פרק מדברי ימי עמו למצרים במאה החמישית לפני ספרה'ג', מהם נראה, איך חיו בניהם או נדריהם של יהונתן בן קריה ושורי החילום בנגב מצרים מהה שנה אחרי שבאו אבותיהם לארץ היהיא, ובשביל זה יש חשיבות מרובה להכתבות האלו.

המקומות, שם נמצאו (ושם נכתבו) ה"פאפרוסים", ידוע לנו מותך ייחוקאל (כ"ט, י"ג, ל"ג): סינה, ובזמננו הוא נקרא "אסואן". ה"פאפרוסים" הם שטרוי מכירה ומתחנה וכדמתה, יותר חשוב היה בשבייל ההיסטורי היישראלי אילו היו נמצאים במקומם דזוקמנטים דתיים, מפני שמתוכם היינו יכולים להברר יותר את החיים הרוחניים של המושבה היהודית ההיא בנגב מצרים. אבל עליינו להודות גם על המזיאה היקרה כמו שהיא ולראות, מה אפשר ללויד מתוך מתוך ה"פאפרוסים" כמו שהם, השטר הראשון מקבוצת השתרות הנמצאים נכתב בשנת 471 לפני ספרה'ג' (קצת יותר ממאה שנה אחרי שבאו ירמייהו למצרים) והשטר האחרון – בשנת 411 לפני ספרה'ג', כל שטרות הקבוצה נכתבו לפי זה במשך שיטים שנה משנות המאה החמישית. ומה חשוב הוא הדבר ימי עמו! מה נدولים היו השניים, שנעו בו בחיה ישראל! ציריך רק להזכיר את השמות של חגי, וכדיה, עזרא ונחמה ונכיר ברגע, מה הייתה המאה החמישית בשבייל התפתחות אומתנו, הנולדה בבל והשכבים בארץ ישראל; התקשרות בירושלים ואנשי-הרוות על שפת נהר פרת; חיית-הלאום בארץ אבותינו ואהבת-הלאום בארץ-הנולדה. חבל,

שידיעותינו מן הזמן ההוא מוקטעתה הן, עתה אפשר לנו להשלים מעט את ידיעותינו עי' השתרות הبابליים, שבהם נמצאים שמות יהודית, אבל רק מעט. אולם גם למרות מעט ידיעותינו יכולם אנו להחליט בבמהה, שההעוררות ריחנית גדולה יותר או בעמנו והאומה שבה או מעט מעט לתחיה. ובעצם העת החיה נכתבו הפאיורים הארמיים בנגב. מצרים.

מצרים היהת או תחת שעבוד הפרטים. כנודע, מלכו או הפרטים על חלק נרול מסינה ואפריקה הצפונית-המזרחה. שם המלך הראשון, שאנו פוגשים בהפאיורים, הוא „חשיארש“; והוא המלך *Xerxes*, שלעה למלחמה על יון, וזה כמעט בלי ספק המלך ארטקסרקס שבספר אסתרכו). בששה שטרות אנו מוצאים את שם בנו המלך *Artaxerxes*, הוא „ארתחשסטא“, שנthan את הרשין לעורא לעלוות ירושלים.ומו כתוב „ארתחשסטא“²). ו בשלשה שטרות נמצא שם המלך דריוש.ומו כתוב „דריווהוש“.

בראש כל שטר נכתב ים החורש ושות המלך. שמות החדרים הם כאן שמות החדרים הבבליים: תשרי וכו' ³). ואחריו שם החורש הבבלי כתוב שם החורש המצרי, הלשון היא הארמית ⁴). הכתובות עצמן קוראות לה „מרקא ארמית“ (ראה להלן, פאיירים A). הכתב עדין אין מריבע. בסוף כל שטר כתוב שם הספר ושמות העדרים.

השטרות נכתבו בעיר סונה, הנזכרת בהן „סונ“, וכנראה נכתבו בבית-דין של יהודים. כנראה, כל האנשים והנשים. שבאו שמתייהם בהשטרות, יהודים הם, אף אלה, שיש להם שמות ערביים או בבלים ⁵). מתוון השטרות אנו רואים, שהיהודים חיו במצרים חיו שלוחה והצלחה: היו להם בתים ושדרות והם היו גם מלוי-כוף (ראה את השטר האחרון). היה להם בית-דין שלהם ⁶). בשטר אחד (F) נמצא בפירוש: „דינה זו עברן“ (בית-דין של ערבים) ⁷. יהורי

(1) שמו של מלך זה נמצא עתה גם על טבלאות בבליות, ושם הוא כתוב Chshiarshi או Achshiarshu, ונראה ברורו ש-אחשורש "חשיארש" Achshivarshu, Achshivarshו של הפאיירים הוא Achshiarshi בלי' או Achshiarshו בפלוי" בסוף, מעין דוא לראות, שבמצרים כתבו את שם המלך לא כמו שכחוו הפרסים (Chshiarsha), אלא כמו שכחוו הbabiliyah, להלן נראה עוד, שמצוירים עמדו תחת השפעת בבל.

(2) כמו שכחוב שמו על בטבלאות הבבליות: Artachshassu ולא כבהכתבות הפרסיות (Artachshatra).

(3) ידוע, שהיהודים הלו לארץ-ישראל את שמות החדרים מבבל. אבל مكان נראה, שהיהודים השתמשו בשמות החדרים הבבליים גם בארץות' שושיבין לא היו בוגלה על מחד פרטה. אפשר, שך היה בכל הארץות' שעמדו תחת השפעת בבל, יוכל להיות, שבארץ ישראל השתמשו בשמות החדרים האלה גם לפני חורבן הבית הראשון.

(4) שאלת היא, מאי באה להם הלשון הארמית, מארץ ישראל או מבבל? הארמית היא לשונות של ספרי דיאל ווואר. ולבו אבותיהם ארמית כבר בשאו (עם ירמיהו) למצרים?

וזו שאלה חשובה, שאיאפשר לנו להסביר עליה עתה.

(5) ע"ד יוצאים מן הכלל דבר לאל,

(6) לפניו הבהיר העברי באו גם אינסיה יהודים (עיין פאיירים F). ע"ד הבהיר עיר נזכר להלן בהערות לנוף הכתובות.

(7) גם ב"יר של נפה נזכר בכתבות (דין נפה, פאיירים A).

היה „הנרו“, בLocator שוטר פרסי (יעין פאפרירום 8). בהבירה היה להם בית (או מובחן) ה'ברוחב המלך, והוא נקרא בלאשון השטר: „אנירא וייחו 1 אלהא (או: יהה אלה)“ (יעין שטר E ושטר Z), הם נשבעו בשם ח', הכתוב בוגף השטר: יהו (יעין שטר B, ויעין גם להלן).

כנראה, לא תחתנו בני עם-הארץ². שמותיהם הם ע"פ רוב שמות עבריים טהורים³; אבל אנו מוצאים גם כן, שיש להאב שם מצרי ולהבן שם עברי. הם נקראים בהשתנות יהודים או ארמים, אבל הם מסורים לדת-ישראל. מוה נראתה, כי שני גROL נעשה כתוכם במאה השנייה, שעברו מרים שבאו אבותיהם למצרים. אבותיהם עבדו את גלויל הארץ ונשיהם קטרו למלכת השמים, ובניהם ובנו-בניהם, אחרי מהה שנה, נשבעו בשם יה' והיה להם בית (או מובחן) ח', הוכחות הנביא נשוא פרי בימים הכאים; אפשר מפני שראו במשן החומן, שנבאוותיו נתקימו. מצרים באה בעולם זר, ובבלי ספק סבלו גם הם בימי המהפהחה, ואו העלו על לבם את ארצם ואליהם. אבל אפשר גם כן, כי שכת הגולים מבבל לא-ארץ-ישראל ובנין בית-המקדש עשו רושם עליהם, ועל כן יתייבו את דרכם. ואולם המשמות מוכחים, כי רוח לאומי נשאר בהם משך כל העת. כל אלו הן שאלות חשובות, שאפשר לנו כאן רק לرمות עליהם.

הזרין היה דין פרס או, יותר נכון, דין בבל. דין בכל היה נוהג אז בכל הארץות, שעדמו תחת השפעת בבל. ונוסח השטרות רומה הרבה לשטרות בבל מן החומן ההוא. יש בהם שניים אחדים, שאין אנו יכולים לדריך עליהם כאן, כדי שלא להאריך. הרבה מבטאיהם, שאין מוצאים בשטרות אלו, נמצאים כבר בשטרות בכל מזון חמורבי (כברך זמנו של אברהם אבינו).

משפט אחד לאריש ואשה, האשה יכולה לקנות ולמכור בתים, שדות ועבדים. גם דבר זה הוא כמנהג בבל. בדבר גירושין נמצא דבר מעין בשטר אחד, שכנראה הוא שטר כתובה (יעין להלן, פאפרירום 5): מתוך שטר זה מוכת, שהאשה יכולה לעזוב את בעלה („מאים ל“ בטלמוד, כתובות סי', עיין להלן), הפרופ' סייס מוציא מתוק הכתבות, שהאשה יכולה לנגרש את בעלה; אבל לי נראה, שאין הדבר בכך;

גם בדבר כתיבתן ובטונן של המלים נלטוט מתוק הפאפרירום דבריםicho ים, שנדרך עליהם להלן.

מספר הפאפרירום הוא אחד עשר. ששה מהם נקנו עיי מר וברט מונר, שא עיי מרת פיטל ואחד עיי הביבליותיקה הבודיליאנית. השטר האחרון (ט), שהוא שונה בתוכנו מכל עשרה הפאפרירום, אינו שייך לקבוצה זו ממש וכבר

1) מוה נראה, שגם עורךינו כתבו את השם אאותיותו, והוא נראה נ'כ מכתיבת שמות היהודים בהכתבות הבבליות של החומן ההוא. עיין, למשל, Ed. Kotalla, Fünfzig babylonische Rechts-und Verwaltungsurkunden aus עמי 47, ארתקסרכם דרייאון הוא ארתחחשש שלנו.

2) עיר אשה אחת, שכנראה נשאה למצרי. עיין להלן.

3) הרבה מן השמות שבכתבות רומיים להשמות שבספרי עורה ונחמייה ובשטרות הבבליים מן החומן ההוא. עיר השמות נזכר להלן בפירושות, כי יש להם ערך נורול. — פרום. סיים הוושב. כי אלה, שיש להם שמות לא-איירופיים, היו אינס-איירופיים, אבל, לפי דעתך, אין הדבר כן, לדרביה יהודים היו שמות לא-יהודים כבימינו עתה.

נדפס בשנת 1903 (במ"ע Proceedings of the Society for Biblical Archeology) אבל הוא מאותו הזמן וכנראה הוא שיך לספריה זו. אחרי שיש ערך גדול להפאיירוסים האלה, עתיק מה את כל אחד عشر השטרות כתובם וナルשונם ואtan מהם בוה תרגום עברית בציירוף העורות ק' צרות, אלו שהן נחיות ביותר. בהערות ארכולוגיות, שתובנה אחורי כל השטרות, לדבר בפירושות על כמה דברים, שרק נגוחי בהם או עברתי עליהם במכוון ובהערות הקצרות.
על ערך להעיר בו, שהמאמר הנזכר נכתב לא בשבייל אנשי-מדוע מוטחים לחקירות שמויות, אלא בשבייל קוראים משכילים ומבוני-מדוע.

פאפיירוס א.

כ"ו ארמי (P) 1. ב. בביבליותיקה הבודלאנטית.

הנוף הארמי.

1. ב- ||| ||| ||| לאלו לו יומם ד ||| ||| ||| לפחנום 2) שנה-||| ||| |||
חשיירש מלכא אמר
2. קונית בר צדק ארמי זי טון לריגל וריזות לממחסה בר ידנית ארמי זי טון
3. לריגל וריזות לאמר אנה אתית עיליך ויהבת לי תרע ביתה זילך למפנה
4. אנר (3) תמה אנרא זיך זילך זי זבקה לביטה זילוי לוויה זי לעליה
5. אנרא זיך תרבך לשטר ביתוי מן ארעה ועוד עלאמן זוית ביתוי זי לעליה ועוד בית זכירה
6. מחר או יומם אחרון לא אכהל אכלאנק למבנה עליי אנרא זיך זילך
7. הן כליחן אנתן לך כספ' כבשן ||| ||| באבני מלכא כספ' צריף ואנרא זיך
8. אפס והן מית קניתה מחר או יומם אחרון לא יכהל בר בברחה אח ואחתה
9. קריב ורוחיק בעל ריגל וקריה יכלא לממחסה או לביר לה למבנה עליי
10. אנרא זיך זילאה מנהם ינתן לה כספ' זי כתיב מן עלא ואנרא זיך
11. זילך אפס ואנת שלית למבנה עלייה עד עלא ואנה קונית לא אכהל
12. אמר לממחסה לאמר תרעא זיך זילך זי ולא תנפק בשוקא זי
13. ביניין יבין בית פפטעונית מלחה הן כליחן אנתן לך כספ' זי כתיב מן עלא
14. ואנת שלית למפתחת תרעא זיך ולמנפק בשוקא זי ביניין
15. כתוב פלטיה בר אחיו ספרא זונה כספ' קונית שהריא בנו
16. שהר מחסה בר ישעה (4) שהר שבתנון בר אתרלי
17. שהר שמעיה בר הוושע שהר פרתנון בר ארתנון
18. שהר בגדת בר נוכדרי נבולוי בר דרנא
19. שהר בנתרש בר רחטמוץ' שהר שלם בר הוושעה
(חו"ז לספר) ספר אנרא זי בנה זי כתוב קונית לממחסה (5).

(1) לבניין אוחות-דמספר עין מה שכתוב להלן בהערות.

(2) שם החורש המצרי.

(3) אותן במקום מספר "אחד".

(4) ע"ד דשנות וערכים עיין בהערות.

(5) להפאיירוסים האלה נמצאו לעיתים תכופות "מחסה" (חסר) במקום "מחסיה", ועין להלן.

התרגום העברי.

1. בשבועה (שמנח?) עשר לאלו היה שבעה (שמנח?) ועשרים יום לפניהם,
2. שנת ארבע (חטף) עשרה למלך חשיירש, אמר קונית בן צדק ארמי מסינה לריגל ורויות אל מחסיה בן ירניא ארמי מסינה
3. לריגל ורויות לאמר: א נכי באתי אליך ונחת לי שער ביתך לבנות
4. כותל-לבנים שמה. הכותל הזה לך הוא, הסמוך לבתיו אצל הפנה העלונה².
5. כותל-הלבנים הזה יהיה סטוק לצד ביתך מן הקרקע ולמעלה, מפני ביתך העלונה עד בית זכרייה.
6. מחר או יום אחר (ז) לא אוכל להפריע מבקנות על כותל-הלבנים הזה שלך;
7. אם אפריעך אתך לך חמשה כבשים⁴ בסוף באבני המלך כסף טהור, והכותל הזה
8. אמנס לך הווא, ואם ימות קונית מחר או יום אחר בן ובת, אח ואחות,
9. קרוב ורחוק (א), בעל רגל וקריה⁶ לא יוכל להפריע את מחסיה או בניו מבנות על
10. כותל-הלבנים הזה שלו, מי אשר יפריע אותם יתן לו כסף בכתב למעלה, וכותל-הלבנים
11. אמנס לך הוא והרשות בירך לבנות עליו למעלה, ואنبي קונית לא יוכל
12. לאמר למחסיה לאמר: השער הזה לא שלך הוא ולא יצא (בון) ברוחב אשר
13. ביןינו ובין בית פפטיעונית הפלת. אם אפריעך אתך לך כסף בכתב למעלה
14. והרשעות בירך לפתח את השער הזה וליצאת ברוחב אשר ביןינו.
15. פלטיה בן אחיו כחוב את הספר⁷ הזה על פי קונית. עדים בו:
16. עד מחסיה בן ישעה. עד שתברון בן אתרלי.
17. עד שמעיה בן הושע. עד פרתparen בן ארಥפן.
18. עד בנדת בן נוכדרי. נבולי בן דרנא.
19. עד בנחראש בן רחמרען. עד שלם בן הושעה.
20. (חו"ז לספר) ספר ועל דבריו כותל-לבנים, אשר בנה, אשר כתב קונית למחסיה.

(1) עיין להלן בהערות.

(2)(Clmbr), הדרכומית.

(3)(Clmbr), למים דכבים.

(4) מין מטבח, עיין להלן.

(5) אחד מן המשפחות או זר.

(6) לא מצאתי לאפשר לתרגם פרואה וולבריות מפני שפירוש המלה, רגלא, אינו ברור עידין (עיין להלן). אולי דומה היא ל"נֶר או חַוְשָׁב" בעברית?

(7) תרגמתי "ספרא" ע"י "ספר" אף על פי שלא נמצא בעברית ספר כתם במובנו של שטר. אבל כי ספר ציין נס שטר ודוקומנט רואים אותו מתרוך המלחת "ספר המגובה", "ספר קריותה", "ספר וכרכון" ועוד. ספר כתם במובנו של דוקומנט, ספר כתם של שטנה, נמצא באחד ל"א, ל"ה".

פָּאֵפִירּוֹם בָּ.

נקה ע"י מרת כסיל. נומר 7517 במחוזות שבקהיריה.

הנוף הארמי.

1. ב – ||| ||| ||| לכסלו ח' יומן ||| ||| / להחות 1) שנת ד / ראש מלוכתא בו
2. ארחתששש מלכיא יחב בכרטסה אמר דרגמן בר חרשין חרומי זי אתרה
3. ביב בירתא עביד לרגל ארתקני למחסית בר יוניה יהורי זי בכורת יב
4. לרגל וריזת לאמר יטמאות לי בייחו אלהא ביב בירתא אנת ואנתחן
5. וברך כל ||| על ארקה וילוי זי אנה קבלת עלייך על דברה קרם
6. דטירת וכנותה 2) דיניא וטענויך לי מוטאה למוטא בייחו על דבר ארקה
7. זן בוי לא הות ארק לדרגמן يولיא הא אנא אף הא תחומי ארקה זן
8. זי ימאת לי על דברה ביתי אנה 3) דרגמן לטע שמש מנוחה ובית קונית בר צדק
9. יהורי לרגל אחרופון למערב שמש לה ובית ויוניה בר אוריה
10. יהורי לרגל וריזת לחתתיה לה ובית אספתה בר פוטעוני
11. מלח זי מיא קשיא לעליה לה ימאת לי בייחו והותבת
12. לבבי על ארקה זי לא אכלה אגרנק דין ודרבב 4) אנה ובר לי וברה אח זאהה לי קרייב ורוחיק 5)
13. זי על ארקה זן אנה ובר לך וברה לך אח זאהה לך קרייב ורוחיק
14. זי יגראן בשמי על ארקה זן אנתן לך כספ' כבשן ד הוא עשרן באבני
15. מלכא כספ' דא לעשרה ואראקה זן אפס וילך ואנת רחיק מן
16. כל דין זי יקבלון עלייך על דבר ארעה זן כתוב איתן בר אבה ספרא
17. זונה בסון בירתא כפם דרגמן شهر הוועש בר פטחנים شهر
18. גדרול בר יגראן شهر גמריה בר אחיו משלם בר הוועש
19. סינכדר בר נבוסטנסן شهر הדרדרני בבליא 6)

(1) שם החורש המצרי.

(2) עיין עורה ד', ז', ט', ח', ו', וועוד.

(3) מלח „אהנה“ כתובה למללה מן השורה.

(4) פרואור, שהוא מצויה הרבה בשטרות הבבליים. (dinu dasu lashshu). וכן בתלמודו: “דין ודברים אין לי עלייך”.

(5) מבינה של המלה “רחיק” בהשתורות האלו הוא: הרחיק את עצמו מכל טענה (بعد הטוען) ויזות נקי מכל דין ומשפט (بعد הנטען). בהימין האחרון היא המלה “רחיק” בשורה ובהמונן הראשון המלה “מרחיק” בשורה 22, העתקתי “מרחיק” עיי ריחוק מפני שרציתי לשימוש במלה מאותו השורש. “ספר מרחיק” הוא בטוי חדש, שלא מצאנוهو עד עתה, מובנו: ספר שטר, שבו מרחיק הטוען את כל טענותיו ואומר. שהצידק עם הנטען, 6) שלוש החסימות שבשורה זו בבבליים הם. על החסימות, ביאורם וערכם עוד נדבר להלן, פה רק נעה שהשם “גבוסטנסן” מעניין הוא, מפני שהוא מראה, אך היהת או הברת אותו שי האשורי בפי יהודים במצרים, המלה נכתבה באשורית Nasbu-shum-ishkun (נבו עשה שסיבן) או נבודושום-ישקבן, וכך כתובים גם שם “נום”, ושם “שכן” בס. מוה נראה, שייהודים מצרים בטעו או ס' במקום שי אשוריית, אבל מן הדה נס בזמנ התנ"ך, כמו סרנון תחת שער- בניו, סנו-Kinu-Sharru.

20. שחר גדריה בר ענניה
 21. שחר אורייא בר ארכומטָר
 22. (חו' לספר) ספר מורתן (1) וי כתב נרגמנן בר חרשין למחפיה.

התרגום העברי

1. בשמונה עשר (8) לבסלו, הוא ששה (שבעה) ימים לתחות, שנה עשרים (ואהחת) (לחשיירש), ראשית המלכות כאשר ישב המלך ארתחסתא על כסאו (2) אמר דרגמן בן חרשין החורומי ממקדש האש (3).
2. ביב (4) הבירה, פועל, לרנגן ארתחסתא למחסיה בן ידניה, יהורי אשר ביב הבירה,
3. לרנגן ורויות לאמרו: נשבעת לי ביהו אלהים ביב הבירה, אתה ואשתך.
4. ובנה, כל השלשה (5), על דבר הקרקע שלו, אשר קבלתי (6) עלייך על אורחותיה לפני דעתך וחבריו השופטים, והטילו عليك שבועה להשבע לי ביהו על דבר הקרקע הזאת, כי הקרקע לא היהת של דרגמן, שלו, והנה אלהם נבולי הקרקע הזאת,
5. אשר נשבעת לי על אידותיה: ביתו של, דרגמן, במורחה ובית קוניה בן צרך,
6. יהורי, לרנגן אתריפרן במערכה וביתו זונגה בן אורייה,
7. יהורי, לרנגן ורויות למטה טמנה ובית אספתה בן פוטעוני,
8. מלך בימים כבדים (7). למלחה ממנה, נשבעת לי ביתה והיטבת את לבי (8) על דבר הקרקע ולא אוכל להביא על אורחותיה גנדך דין ודברים אנכי ובני ובתי,
9. אחיך ואחותיך, קרוב ורחוק גנדך ונגר בנק ובתך, אחיך ואחותך, קרוב ורחוק.
10. אם אחד יביא גנדך דין ודברים בשם עלי דבר הקרקע הזאת אתן לך עשרים כבשים כסף, והוא עשרים באבני
11. המלך, כסף שני דינר ועשרה (9), והקרקע הזאת לך היא ואתה נקי מן כל דין, אשר יביאו גנדך על דבר הקרקע הזאת, איתך בן אבה כתוב את הספר
12. זהה בסונה הבירה על פי דרגמן, עז הווען בנטהנו, עד

(1) עין למלחה, הערה.⁵

(2) מעניין הוא למצוא בשטר את מספר השנה למלכות לחשיירש ולמלךות ארתחסתא כאחד, כנראה, בשנה הד�ו מטה חשיירש וארתחסתא עללה על כסא המלוכה, עיין ר'ה'ב, ע"ב: תיר מת באדר וכמו' שנראה שם, כי מנו'יב למלך שמה ולמלך שעלה על כסא המלוכה אחריו (גנרט פירוש ריש'').⁶

(3) מבנה של המלה "אתהריה" מסופק הוא, קוייל מתרגמים fire-temple ומציג סימן-השאלה, לדעתי, "ו' אורה ביב ביראה" ציריך לתרגם: "שמקומו ביב הבירה", הערולן.

(4) "יב" הוא העיר אלפאנטיניא (Elephantine) הסמוכה לטינה, אלפאנטיניא וטינה שתי ערים מבערך היו זו לצד זו כמו שמראה הצעין "בירתא" (שורה 3, שורה 4 ושורה 17).

(5) שלשתכם.

(6) היו ל' דין ודברים.

(7) כפי הנראה, מלך על הנילוס, "ו' מיא קשייא" מראה, שריה מלך במקומות שהרומים היו כבודים, כלומר הולכים ונופלים ברעש (אשדרים); ועיין גם פאפירום A, שורה 13, ופאפירום C, שורה 8.

(8) השבעתי רצון.

(9) ד' הוא, כפי הנראה, דרבמן, עין על זה בהערות.

18. גָּדוֹל בֶּן יִגְדֵּל, עַד נָמְרִיה בֶן אֲחִיו, מָשְׁלָם בֶן הַוּשָׁע.
 19. סִינְכָּר בֶּן נְבוּסְמָסְכָן, עַד הַדְּנוּרוֹ הַבָּבְלִי,
 20. עַד גָּדְלִיה בֶן עֲנָנִיה,
 21. עַד אֲרִישִׁיא בֶן אַרְוַתְמָר .
 - (חו"ז לספר) ספר רוחיק, אשר כתוב ודרגנוּן בן חרשון למחסיטה.

שאפרילוס כ¹⁾,

גננה ע"י מר רוברט מונד. נומ. 67106 בהמוניום שבkahira.

הנוף הארמי.

(הצד הפנימי של הפסירוס).

- בנורן לוכסלוו הוי יומטו לומסורהע²) שנה ||| ארתחטשש מלכא אמר מהחסיה
 בר ידרניה יהודוי זי באנט לרנגל הומרט ליוניה בר אורייה בזוכם³ דנלא
 לאמר איתי ארכבי | זיל ערבר לביתה זילך זי אננה יהבנת למבטחה
 ברתאי אנטחיך וספר כתבת לה אחורהוי טשחת⁴ ביתא זיך אמן – ||| ופשה
 ב-| בעשטא⁵ כען אננה מהחסיה אמרת לך ארכא זיך בני ועתער⁶ בהמתה
 וחב בני עם אנטחיך להן ביתא זונך לא שליט אנת לובנה ולמנתן
 רחמת לאחרנן להן בניך מן מבטחה ברתי המו שליטין בה
 אחריכם חן מחר או יום אחרן ארכא זיך תבנה אחר ברתי השנאאנץ
 ותנפק מנך לא שליטה הי לממלכה ולמנתנה לאחרנן להן בניך טן
 מבטחה המו שליטין בה החלפ עיריתאי זי אנת עברתך הון ההגאל
 מנך פלג ביתא (ויהו) לה למלך ופלנא אחרוננא אנת שליט בה החלפ
 (הציד החיצוני של הספאירוט).
 בנויא זי אנת בנית בביתא זיך ותויב פלנא הו בניך מן מבטחה
 המו שליטין בה אחריך חן מחר או יום אחרן ארשנץ דין ורבכ
 ואמר לא יהבנת לך ארכא זיך למבנה ולא כתבת לך ספריא זונה אננה
 אנתן לך כספ' כבשען-babenii מלכא כספ' דן לעשרה וא דין ולא דבר
 כחוב עתרשווי בר (ונבוזראבן) ספריא זונה בסון בירתא כפם מהחסיה שהרי
 בנו שחר היושע בר פלייה شهر וכרייה בר נתן

[1] השתר הו והשתר הבא קרוביים וה לוה בעני, כפי הנראה, עוסקים שני השטרות בשחת-אדרמה אחד. עוד נזכר על שניהם להלן בהערות. ועיין גם הערה 5 לתרגומם העברי של שטר זה.

2) גם C נכתב ביום אחד.

ב) ח"מ רוא, כפי הגראה, לחיווקו של "זר", כמו "אפס" במקום "אף" (כך הוא לפעמים תכופות בהպירוטים האלה).

4) מלחה זו אנו מוצאים במובן זה גם באשורית: Mishichti Kakkari מדרת הקרכע.—מדרת הבית הדוא mishichtù biti shüati-. נם הפעל נמצא דרביה, כמו eklu ul mashich - השדה לא מדדר שיעין, Delitzsch, Assyrisches Handwörterbuch, S. 430.

[5] "עשה" הוא, כפי הנראה, בוגה הדרה, שבסה ממהר (ישו) נטה צורה.

ו עתר או עדר. אם המלה היא "עדר" או היא (כמו שאמר קייל) מן השרש
ו עדרה בשדה לך" (משלוי, ביר, ב"ז).

18. شهر גטראה (בר מחסיה شهر וכוריה בר משלם
 19. شهر מעיה בר מלכיה شهر שטעה בר ירנניה
 20. شهر יוניהה בר מהפיה شهر נתן בר ענניה
 21. شهر הוושׁ (בר) ר' עייה شهر מחתה בר ישעה شهر וכור בר צפניה
 22. شهر היושע בר ינדאל
-

התרגום העברי.

1. בָּאָחָר וְעַשְׂרִים לֹכְסָלוֹנוּ, הָוָא יוֹם אַחֲרֵי לֶטְסָרוֹעַ, שָׁנַת שָׁשׁ לְהַמְלָךְ אֲרַתְּחַשְּׁמַתָּא
בְּנֵי יוֹנִית, יְהוּדִי אֲשֶׁר בְּ[אַב 1], לְרָגֵל הַוּמְרָת לְיוֹנִית בֵּן אָוּרִיה נִמְהָוָא לְרָגֵל זֶה²)
2. לְאָמָר: הַנְּהָה³ קְרָקָע בֵּית אַחֲרֵי 4) אֲשֶׁר לֵי מִטְּעָרָב בֵּיתָךְ, אֲשֶׁר אַנְכִּי
נְתִי לְמַבְּטִיחָה
3. בְּתֵי אַשְׁתָּךְ וְכַתְּבָתִי לְה סְפַר⁵ עַל אָוֹרְדוֹתִוּ. מִדְתַּת הַבַּיִת הָוָה שָׁלַש
עֲשָׂרָה אַמָּה וְטַפְחָה
4. בָּאַחַת עֲשָׂרָה בְּקָנָה הַמְדָה, עַתָּה אַנְכִּי, מַחְסִיאָה, אָוּמָר לְךָ: בְּנֵה וְעַלְיהָ
וְשַׁב⁶ 6) עַלְיהָ עַם אַשְׁתָּךְ; אָוּלָם אֵין לָאֵל יָדֵךְ לְמַכְור אֶת הַבַּיִת הָוָה וְלַתְּהַזֵּן
בְּמַתְּהָנָה לְאַחֲרִים, אָוּלָם בְּנֵיךְ מַמְבְּטִיחָה בְּתֵי יְשַׁלְּטוֹ בּוּ⁷
5. אַחֲרִיכֶם. אָם מַהְרָא אֵי יוֹם אַחֲרֵי תְּבָנָה וְעַלְיהָ הַאֲדָמָה הָאָתָה וּבְתוּ אַחֲרֵי כַּן תָּמָם⁸ בְּנֵיךְ⁷)
6. וְחַצְאָא מַמְפַךְ⁸), לֹא תָּכַל לְקַחְתָּה וְלַתְּהַזֵּן לְאַחֲרִים, אָפֵס בְּנֵיךְ מִן
מַבְּטִיחָה הַמְּםֻחָה הַמְּמֻחָה יְשַׁלְּטוּ בָהּ תְּמוּרָה אֲשֶׁר עַבְדָת⁹). אָם (נָאָתָה)
תְּשִׁלְחָה (וְאַתָּה)
7. מַמְפַךְ, חַצְיָה הַבַּיִת תְּקָחָה הָיָה¹⁰) וְהַחֲצִי הַאֲחָר אֶתְתָּה תְּשִׁלְחוּ בּוּ תְּמוּרָה
הַבְּנִינִים, אֲשֶׁר בְּנִית בְּבַיִת הָוָה¹¹). וְעוֹד, הַחֲצִי הָוָה בְּנֵיךְ מַמְבְּטִיחָה
13. הַמְּמֻחָה יְשַׁלְּטוּ בּוּ אַחֲרִיךְ. אָם מַהְרָא אוֹ יוֹם אַחֲרֵי אַבְיאָה דִין וּדְבָרִים נְגַדְּךָ

(1) אָב בָּמְקוּם יְבָ.

(2) כְּלָוְמָר: נִמְהָוָא (יוֹנִיה בֵּן אָוּרִיה) אָמָר לְרָגֵל הַוּמְרָת,

(3) יוֹתֵר נְכוֹן: יְשָׁ.

(4) "בֵּי" הָוָא, כְּפֵי הַנְּרָאָה, בָּמְקוּם "כִּי", הָוָא אֶת בָּמְקוּם מִסְפָּר "אַחֲרֵי". אַרְךְ בֵּי
— קְרָקָע בֵּית אַחֲרֵי, וְפִרְוּשׁ מְלֹת אַלְוָה, כְּפֵי הַנְּרָאָה: קְרָקָע (שְׁתַחַת אֲרָמָה). שָׁאָפְשָׁר
לְבִנּוֹת עַלְיהָ בֵּית אַחֲרֵי, בְּהַפְּאָפְרָם ס. שְׁוֹרָה³, כתוב: בֵּי | אַרְךְ, לְהַלֵּן הָוָא כּוֹתֵב אוּ רָק
אַרְךְ⁹ (לְפָעָמִים יוֹתֵר תְּכִפוֹתָה) אוּ רָק "בֵּיתָא" וּבוֹגָנוֹתָא אַחֲתָה רְוֵא: הַאֲדָמָה, שְׁעָלָה יְבָנָה
הַבַּיִת, וְעַיְן לְהַלֵּן בְּהֻרְוֹת.

(5) שְׁמַר מְגַנְּהָה. הָוָא הַשְׁתָּר הַבָּא, פָּאָפִירָם ס, וְלֹפֵי זֶה אַנְיָחוֹשָׁב, שְׁמַקּוּמוֹ שְׁלַפְּאָפִירָם ס הָוָא לְפָנֵי פָּאָפִירָם ס (נְגַדְּךָ קְולָי), אַבְלָל לֹא רַצְיוֹת לְשָׁנוֹת מִן הַסְּדָר.

(6) כְּלָוְמָר, יְבָ.

(7) עַיְן לְהַלֵּן בְּהֻרְוֹת לְפָאָפִירָם ס; וְעַיְן נְיָבָ לְעַיל, עַמ. 11.

(8) כְּלָוְמָר, וְתַעֲבֶךְ.

(9) הַמְלָאָכָה, שְׁעִשְ׀יוֹת עַל הַקְּרָקָע.

(10) מְלָה בְּמַלְהָ: יְהֹוָה לְהָ לְקַח.

(11) תְּחַת קְרָקָע בָּא כָּאן בַּיִת.

14. ואומרו: לא נתתי לך את הקruk' הוה לבנות [עליה] ולא כתבתי לך את הספר הוה, אני כי

15. אתן לך עשרה כבשים כספ' באבני המלך, כספ' שני ד' לעשרה, ולא יהיו דין ודברים.

16. עתרשווי בן נבווראבן כתב את הספר הוה בסונה הבריה על פי מהסיה, עדרים

17. בזה: עד הוושע בן פלליה, עד זכרייה בן נתן,

18. עד גמריה בן מהסיה (1), עד זכרייה בן משלים,

19. עד מעזיה בן מלכיה, עד שמעיה בן ירניה (2),

20. עד ירניה בן מהסיה, עד נתן בן ענניה,

21. עד הוושע ובנו רעויה . עד מהסיה בן ישעה, עד זכור בן צפניה,

22. עד הוושע בן יגדאל.

פָּאַפִּירּוֹס C.

- נקנה ע"י רוכרט מונד. נומ. 44167 שהחמויאום בקהירה.

בhn לכסלו ה' יומן למסורע שנה ||| ו||| ארתחשמי מלכא אמר מהסיה
בר ידנית יהודני מהחמן כיב בירთא לרנג' הומרת לנשן מבטחיה

ברותא לאמר אנה יהבת לכיב בחוי ובמווי ביין ארק זיל' הו
משחתה ארבה מן תחתיה לעליה אמן – ||| ופישן פתי (3) מן מעיא
למערב אמן – | בוענשתא תחומווי עלה לה בית דרגמן בר חרשין

דבק תחתיה לה בית קונה בר צדק טיעא שמש לה בית יון בר
אוריה בע, כי ובית זכירה בר נתן מערב לה בית אספתה בר פפטווניה
מלח ז' מיא קשיא ביתא זנק אנק אנה יהבתה לכיב בחוי ובמווי

אנתי שליטה בה מן יומא זנה ועד עלם ובנבי אוחריבי למן ז'
رحمתי תננתן לא' איתוי לי בר ובירה אחרנן אח ואחה זאנתה
ואיש אחרן שליט באראקן זך לחן אנטוי ובנבי עד עלם ז'

ירשנבי דין ודורובב אנטוי וברה לבוי ואיש ולכוי בשם אראקן
זך ז' יהבת לכיב ויקבל עלייבי סנן ודרין ינתן לכיב ולبنבי

כסף בבען – הו עשרה (4) באבני מלכא כסף ד ז' לעשרה ולא דין ולא דכט
וביתא ביחסוי אפס ולבןבי אוחריבי ולא יכהלון יהנפקון עלייבי

ספר חרת ועתיק בשם על אראקן זך למנתן לאיש אחרן זך ספרא
ז' יהנפקון עלייבי כרב' יהוה לא אנה כתבתה ולא ית' קח בדין

וספרא זנה בירדי ואף אנה מהסיה מחר או יומן אחרן לא אהנצל
מנבי למנתן לאחרנן אראקן זך זיל' בני והבי למן ז' רחמתה

[1] נמריה ווירניה (שורה 20) הם, כפי הנראה, בני מוסחיה, אוחי מבתויה. לפ"ז וה' קרכובים דיו או בשרים לעדרת, שלא כדרינו וברין הבלתי, שעל פיו היו קרוביים כשרים לעדרות.

2) שמעיה בן ידניה אפשר שהיה אחיו של מהטיה, דורה של מבטחיה.

3) פתי-רחב, עין דניאל, ני, א' ועורה ריבג',

4) מלות "הוא עשרה" באות לבאר את אותן המספר הבא לפניהם, כמו שהוא כתוב:

- .20. הן מחר או يوم אחרן ארשנבי דין ורבב ואמר לא יהבת לכி
 .21. אנה אנthan לכִי כספּ כבשַׁן – באכני מלכא כספּ ד ז לערתה ולא דין
 .22. ולא דרבב וביתא ביהתי אפס וארח ברין ולא אצדרק וספרא וננה בידבי
 .23. אף איתוי ספר מרחק ז יוז דרגנטן בר חרשין חרומייא כחוב לי על
 .24. ארקה זך כי רשה עליה קדם דיןיא ומומא טעינת לה וימתה לה
 .25. כי זילוי הי וספר מרחק כתוב ויהב לי ספרא זך אנה יהבתה לכִי
 .26. אנתוי החסנהי חן מחר או יום אחרן דרגטן או בר זילה ירושה
 .27. על ביתא זך ספרא זך הנפק ולקלה דין עורי עמה כתב עתרשווי
 .28. בר נכווראבן ספרא וננה בסון בירתא כפם מחסיה שהדריא בנו
 .29. شهر גמريا בר מחסיה שחדר זכירה בר נתן
 .30. شهر הוועש בר פלליה שחדר זכירה בר משלט שחדר מעויה בר
 .31. מלכיה שחדר שמעויה בר ידניה שחדר ידניה בר מחסיה
 .32. شهر נתן בר ענניה זכור בר צפנואה
 .33. شهر הוועש בר רעויה שחדר מהסה בר ישעה
 .34. شهر הוועש בר ינדל
 .35. (חוֹזֶן לְסָפָר) ספר בין זי יהבּו מחסיה בר ירנינה
 .36. למבטח ברת מהסתה.

התרגום העברי

- .1. באחד ועשרים לכטלו, הוא יום אחר למסורע, שנת שש להמליך ארתחשטא,
 אמר מחסיה
 .2. בן ירנינה, יהורי בעל אחווה (1), ביב הבירה, לרנל הומרת להבטולה (2)
 מבチיה
 בתו לאמר: נתתי לך בחוי ובמווי בית אחדר מן הקרקע של.
 .3. מדרתו היה: ארכו מלמטה למעללה שלש עשרה אמה וטפח אחר; רחבי טמורה
 למערב עשתי עשרה אמה בקנה המדרה; נבוליו הם: למטה בית דרגנטן
 בן חרשין,
 סמוך; למטה בית קונית בן צדק; למטהו בית יון (3) בן
 אורייה אישן זכירה בן נחן; למטהו בית אספמת בן פפטונוין
 מלח במים כבדים. הבית חזות, קרקע (4), נתתי לך בחוי ובמווי;
 את תשלטי בו מיום זה עד עולם ובנץ אחרין; למי אשר

(1) זה, לדעתו, כאן התרגום הגנון של „מחסן“. לפירושה של מלאה זו במשמעותו של קונה, אחוו (אן בעוטש נערמען), עיין דינייל ז, י"ה, כ"ב: ועייננס דינייל ב', ל"ג. מעין הוא, שבשטר, שבו נתן מחסיה לבתו שרדיבית במתנה, בnarאה ערבית חותונתיה, הוסיף לו את התואר „מחסן“, בעל אחווה, בעל שדורות ובתותם. סרנא דראעא חד הוא! כי מחסיה איש אמר היה נראה מן השטרות, שכולם שייכים לו או לבתו או לבנייתה.
 (2) זה פירושה של מלת „נשַׁן“ (לדעת קויל).
 (3) „יון“ במקום „ירנינה“, עיין הערתה 5 לפאפרום A (הנוף הארמי).
 (4) במקום „קרקע הבית הנה“.

10. חփחי תחני¹⁾; אין לי בן או בת אחרת²⁾, אח או אחות או אשה
 11. או איש אחר, אשר ישלוֹת בקרקע וата, רק את ובניך אחרים; מי אשר
 12. יביא דין ודברים ננדך או ננד בנק או בתק או אחד מקרובך³⁾ על
 אורות הקרקע
 13. זאת, אשר נתתי לך, ויקובל عليك לפני שופט, יהן לך ולבניך
 14. עשרה כבשים כספ, הוא עשרה⁴⁾, באبني המלך. כספ שני ד' לעשרה, ואין
 דין ודברים.
 15. והבית אמן ביתך, ולבניך אחיך, ולא יוכל להוציא ננדיך
 16. כל שטר חדש או ישן בשם על הקרקע הזאת לחתה לאיש אחר; השטר הזה,
 17. אשר יוציאו ננדך, כוב יהיה, לא אנכי כתכתיו ולא יקובל בדיין,
 18. והשטר הזה בירך. ונם אנבי, מחסית, מהר או יום אחר לא אקח⁵⁾
 19. מטך לחת לאחים; הקרקע הזאת שלך היא, בני נעליהם ותני למי אשר
 תחפוץ.
 20. אם מהר או יום אחר אביאו ננדך דין ודברים ואומרו: לא נתתי לך את הקרקע,
 21. אנחנו אתך לך עשרה כבשים כספ באبني המלך, בכף שני ד' לעשרה, ואין דין
 22. ודברים. והבית אמן ביחס הו, ואם אלך לדין לא אצדק, והשטר הזה בידך.
 23. אף יש ספר ריחוק⁶⁾, אשר דרגמן בן חרשין החזרמי כתב לי על דבר
 24. הקרקע הזאת כאשר קרא תנור על אורותיה לפני השופטים וחיבתי שבועה,
 25. כי של היהת, וכותב ספר ריחוק ונתן לי, השטר הזה אנחנו נתנו לך;
 26. את תשמרינו, אם מהר או יום אחר דרגמן או בני קרא תנור
 27. על הבית הזה, הוציאי את השטר הזה וועררי בו דין נגדו, עתרשו
 28. בן נבוראבן כתוב את השטר הזה בסונה הבירה על פי מחסית, עדים בזה;
 29. עד גמיה בן מחסית, עד זכיה בן נתן,
 30. עד הושע בן פליה, עד זכיה בן משולם, עד מעואה בן
 31. מלכיה, עד שמיעיה בן ירנוי, עד ירנוי בן מחסית,
 32. עד נתן בן ענניה, זכור בן צפניה
 33. עד הושע בן רעה, עד מחסית בן ישעה,
 34. עד הושע בן יגדל⁷⁾.
 35. (חיז לספר) ספר (על דבר) בית אחד, (אשר נתנו) מחסית בן ירנוי למבטה⁸⁾
 בת מחסית,

(עוד יבוא),

1) כלומר, את הקרקע.

2) בוגוף הארמי בתוכו: "אָחָרֵנִי" (רכבים).

3) "אִישׁ וַיְלִכּוּ" הוא איש תקרוב לך, אחד משפחתך. שאט נתנו לך את הקרקע.

4) עיין הערה לשורה זו ובפינס הארמי.

5) כלומר את הקרקע.

6) הוא הפאים B, שם נקראת הקרקע ריק "ארקא"; ראה הערה 4 לפפאים C (התרגום העברי).

7) הסופר והעירם הם כמו במפאים C.

8) חסר (מבטח במקום מבטחיה) ועיין הערה 5, פאים A (הנוף הארמי).

יונימ.

(אידיליא)

סאטַ בָּ שְׁפִירַ.

I.

בקצה תחומה של העירה, בראש ההר הירוק—עומדר כפוף, במצבה נושנה על קבר נשכח, בית נטוך ורועיע. פרוש ונבדל היא הבית מכל בתיה העורקה שבעםך, ויצין יוצאי מסוף הגן המודולר ומטחרים את שני החלונות הנשכפים מתחת המעויבה. רומים הם מרוחק לבנות עבותות על עיני נור מהבודה, ובין שני החלונות נפתחת וננסרת דלת רועעה, שפעמים היא נראת לך חוטם ופעמים—חור של חותם; וכשהתחה מבית מרוחק על הבית כלו, נדמה לך, שהוא שומר ז肯, שהעמידו אותו שם להשניה על אותה העירה כליה עם כל בנינה, אילניתה וגנינה הנטוועים בעמק כפרה בעזיא,

הרי לך שדה מקושט ציצים ופרחים מסביב. טימני—יער, משטאל—כפר קרוב מאים עליך בצלב זוקף מעלה ראש בית-המסגד, ומעבר מוה טחנה של רוח פרושת כנפים מביתה אל הבית של ההר, כאלו לוחשים זה זה: בא וחילוף מקוםנו-דוין אליו ואעוף אליו ומאחריו נשקף הבית בשער שחורה, עמוק ומורופט, אל פנוי השרה, מקום שנמשכים ומחפתלים שם שני שבילים והם הילכים ומתקרבים, עד שנבלעים בדרך כבושא אחת מוליכה אל העירה.

לשעבר, לפניו ימים רבים, היה בית זה בית-אכסניה, ושין היה לרי דוב הפוינדק, יהורי ז肯 אבל ברייא וחסן באלאן, גבוחה ובעל בתפifs. הדרן שלמטה הייתה הימה ביום השוק מאקרים עיברים ושבים ושער הבית היה פולט ובולע עגלות וקרונות בעלי הפק, המגנש שלפני הבית שמש ביום השוק מקום כניסה לנברים ולנשים, תנרגנים ותנרגניות, שיש להם משא ומתן עם האקרים, עכשו פסקו עיבורי דרביהם ונשטו המפלות. אין חריקת עגלות טעונה ואין צלצל מצלות בצדורי סוטים. השוק נתקטל והמנרש נתרוקן ונתיחם, ר' דוב כבר הילך לעולמו ועל קברו ניר לאילן עף טעון חותם שחורים. שערו הבית דוממים, אין וזיא ואין בא. על החצר וגעצוץ בשבייל ההר, וההר עצמו אף הוא הולך ופוחת משנה לשנה בהקפו, מפנוי הכריה והטפולת. בית הרירה נתגלגל לבסוף ועבר לידי זרים עד שעمر ברשותו של פיבוש החקט, וכיורד מנכסייו עומדר לו עתה הבית הקטן, עני ונכה רוח, מכונם ומצויץ ברי' אמיתי, עומדר לו ושותק.

כשמת פיבוש החבת עבר הבית בירושה לבנו חיים, חבת אף הוא, וזה דר

בו עכשו עם זוגתו הצעירה פרידה, ועםו ווג של יונום קרוות בשמותיהם
בלקה ומלה.

משיכם חיים בברכה, מודין בחביבה של חשוקים על כתפיו וקרדום תחוב
בחנורתו וירד לתוכה הכפה, להניאת את הרבויות במלאת יrho, פונה הוא או בלי

זוגתו ופוסק לה את פסוקו פרידתינו השנאה על בלקה שלוי הי לי ברוכחה

אף פרירה משביה:

—אשנחת אשנחת על בלקה שלך, כמו על מלכה שלוי לך לשולם חיים אל
תאחר לביאו השם יציליח דרכן!

—אמני—עונה חיים והילך לרכו.

עומרת לה פרירה יחירה, ראהה תמייך בימינה ושמאליה על לבה ומביטה
אחרי חיים שללה, ההולך ונבלע במורחק בין קמת השורה, ואני מסירה את עיניה
על הדרך, עד שיוציאו הוגן השני בלקה ומלה, מקששות בכנפיהן, וקנית
להן שביתה על הגג. מתחילה בלקה עושה הקפות סכיב למלכה ולוחשת עליה:
„הרי את מקורתה לי“, ומתחוץ חבקוק ונשוקה הן מפליגות באירר שחור וירודות
על כתפי פרירה.

—בלקה, בלקתיו—פונה פרירה ליוונתו של חיים ומציאה את פיה כלפי מקורה,
מלכה עומרת על הגג, עיניה מרירות, ובראהה היא מנעה לכואן ולכאוזן מי
יודע את הרהוריה בשעה זו?

ומיד פורחת גם היא, מדרוה וקמה על כתפה הפניה של פרירה, וכן הן
נכנותו לתוכה הבית.

—דרנה! שובבות שכותכני—הוא גוערת בהן. אך השובבות הסרבנות
ירעות, שנגערתה של פרירה אינה אלא שדול, ואין ירדות עד שהוא מפורה
לפניהן בזיות אחת טלא קמץ דוחן: „קוט-קוט ליקוט“—

קייפות היונים ומלקטות, ופרירה מתחילה לפנות את החדרים, מסדרות את שני
הפסלים הארכיים אצל השלחן הנגדל, ואת התיבה הירוקה—וכר למלבושים החתוינה—
בין השדרה החשורה ובין ספסל-המפלת השקווע בנל של בעלות ושפאים. נמרה
בחדר הנגדל—נגננת היא, אל הקרטון ומיצעה את הממות מנקה מאבק את הכתלים
בזהירות, שלא להרני ממוקם את ר' משה מונטיפורי ואת הברונים הירוש ורוטשילד
התלויים על הקיר ושקיים במחשבות „משלחות“. לא שכחנה גם את העציצים העזאים
של החלונות, ובמלא לוגמא מים חיים אבקה עלייתם אבק של רסיטום. נמרה
במנורה התלויה ומשולשת מאמצע התקראה והיא מכוסה וכורוכה כל ימיה בדקימות
ויראות מצוירים, כצנעה זו שאין עין שלטה בה.

או מוציאה פרירה בלי-זינה: חות, מחת וכנתנת שלא נגמרה תפירתה,
যিশבת לה על ספסל קטן שעיל פתח הבית וחופרת.

ושקט בבית, ושקט בחוץ תחת שמיים כחולים, בהרים ובגנים, המשמש שופעת
אור-חיים על המקומות וכל פנה מאירה, מבירה וונצצת. ניצץ מרחיק גם הנחל
המכוסה קשחתה של כסף, וכאיilo אמר: נס נא ורף אחורי להפשמי—עד שהוא
נעלם ומתחבא בין גנים וככרמים שברחוב האקרים. ניצץ גם צלב בית-המנדר...
ובוכית יווקה שבאויה חלון מוחרות לה מתחן גוני-גנום. בינותים מבrikha כנפי
צפרת שטה ומפליגה בין ניצוצי שם, השדה שלוח רוח קל ומבושם מריחות כל מני

עשבים; אוציאת צפירים... הד צריחות וחוקיות... הברת "וועי" רחוכה של איזה אכר מתקופת עם בהמתו בריך—והכל מתעורר ונמנוג לחולם אחר של שקט ומנוחה היורד ותרחף על העירה ומתרחש עם הארכובות העשנות.

עם שקיעה החטמה—וארוחתה של פרירה כבר מצטמקת ויפה לה וכל בעבודותיה כבר מנויות ונמרות. או היא כורכת מטפח של nisi עלי ראה, ליקחת ביריה את סריג הפומק, שכנראהה לעולם לא יבא לידי נמר מלאה ואינו משמש אלא להעסיק את הידים ברגני הפנא, סונגרת את הבית ויוצאת יחר עם יוניה לקבל פני חיים שלא.

הולכת היא ומונה בלחש את העניות שבמהדרות הפומק: אחת, שתים, שלוש... עולה בוגרת מן העמק איזה מגענעה ותריסר אפרוחים ברוכבים אחרים... משבה פרירה את פניה מהם בוגר השדרה... והנה סופה עקרות רגלים מנתרת וחונגת וסיטה שובב קופץ בוגרת. מביטה פרירה לצורין... קרא-קרא-קור! —מניע פהאמ לאוניה. זואי תרגנאלת מנקרת באדמה וקוראת לאפרוחיה לחלק בשלל. מרגישה פרירה כען צביה בלבד... מביטה היא אחרי האמות המאושרות ולבה נכה בתעונג אחרים, מביטה ונכוה. מרימה היא את עיניה כלפי מרים ושתפה מתעקמות להחנה: "רבונו של עולם! —יוצא מלבה הפליה כבושא —במה? במה אני גרוועה מכל ברויזין?" ושתי דמעות יוצאות וניפלות על לחייה. מתרוצזיות ומתנושות העניות במהדרות הפומק; פסעות ומתנוגות רגליה על קציצים וברקניט שעיל השדרה. הפומק הולך ונגדל, הרוך הולכת ומתקדצת, וממחשובות זוכרונות מתרוצזים ומצטרפים בלבד פרירה, מיום שנתרסה לחיים... ימים. חדשיט. שנים. עהים של צער. עטים של נחמה, יש שהעニア פוגעת בקשר שבחות הפקעת. יש שרנלה נכשלת בקווים מכאב וסורת בשוקה. יש שכורונה נתקל בימים של פגעים. אך הנה לפניה עץ התפוח שבאמצע השדרה; הרהוריה נפסקים. חיויך מפרק בין עיניה... מרחוק, מבין שורות הקמה, צפה וועלת חבית... צפה וועלת, צפה וקרבה... מתחת לחבית-ראש כפוף... כתף מסובלת חשוקים... כנפי בגד מרחפת ברוח... הווא הווא! חיים!

- ברכת ערבי עלייך, פרידתי —משלש חיים את החבית ואומר.
- שנה טוביה עלייך —עונה פרירה ומסירה את החשוקים מעלייך.
- oho קובע לי ישיבה תחת העץ.
- יימה עבדתך? —שאלת פרירה, כשהיא נותנת עין מאירה בחבית, בחבית החשוקים שנתמעטו.
- ברוך השם! hari רואה אה, פרידתי, ולמה זה תשאלי?
- מה אתה מפסיד בשאני שואלך? שוטה שלו!
- hari את גופך שוטה—שוטה—וסוף! ומה בבלקה שלי ומלכה שלו?
- בשדרה חן פְּרוֹוֹת.
- ישיבבות! רק לדדות! רק לפרווח!
- קומה, חיים, ונלך; התבשיל יצטנן. רואה אתה: חמתה שוקעת!
- לישון היא הולכת... לא כן, פרידתי!
- כלום יודעת אני? קומה ונלכה!

- חכני, פרידה, ואתלוֹש קצת דְּגַנְוִית לשטוֹח על השלון. ריח יפה הן נותנות בלילה.
- ברוך המוכיר! תלוש גם קצת לענה לשטוֹח אצל המתוֹת. כבר איני יכולה לעמוד בפניהם של „הלהי“.
- בפני אותם „הכוֹשִׁים“ הרקדיּוֹת?
- בפניהם, ימה שם?
- ובשמניע הוג לבית-- כבר רוקדות לקראותו בלקה וטלאה מעל הגן, ממציאות בעיניהם ומונענית בראשין.

בערב שבת יירע חיים, שלא ימצא את פרידתו אצל התפוֹח ומקדים הוא לבא לבתו. שנייה הוא עישה ביום זה, שהוא נכנס דרך השער וטומן שם את כל מלאכתו, שלא יראו ולא יוכרו ליום השבת.

פרירה עסקה או אצל התנוֹר, ובשטעה חריקת השער אינה מחרות את פניה מן התנוֹר, שלא יארע חיללה שם מכשול בהעלמת עין. אלא שואלה כלפי אחריה :

— חיים?

— הנה, פרידתי! אני בעצמי!

—יפה באת. תהא לי קצת לעור; הרי העכורה מרובה והשעה קצרה.

— הגני בידך; ובמה אעורך? אפשר לעשות את הרגנִיט—שואל חיים.

— לא, חיים, הרגנים כבר עשוּים—עינה פרירה ומחבה לשאלתו השנייה של חיים, הנשנית בכל ערבי שבתוֹת בסדר אחד.

— אפרפר את האיטרוֹיות?

— כבר הם עומרות שלוקות,

— הקוגלֶּה?

— עשיּוּ.

— התרגִּימָא?

— עומרת ומטעטקה.

— ומה אפוא אעשה לך?

-- סנן את היין של האזמוקים, למע כום תה, רוחץ זוהמא מעל פנין, החילֶּף בגנין ולך לביּה-הכnestה—וזהו עבודתך!

— וחוץ מזה לא כלום הכל עשוּי ראה: הוא סותמת כבר את פי התנוֹר הוי, אשת חיל שלוי מכון שככה את לי—הריני נתן לך מתנה!

ומוטר הוא לידי מטפחת מלאה זרעוני דלוּעים, שקנה בשביבה בכפר.

— וגם אני הבינוי לך מתנה! ובשים אופן איינה חפזה לנולות לו את המתנה עד שהוא מסתלק מעבודתו ויושב אל השלון לשתיות תה, או היא נוותנת לפניו קערה מלאה קטניות שלוקות וסופגניות עשויה בקגנון.

— קרא גם „להן“ וכגנסו—מעיר חיים.

מוציאת פרירה את ראשיה מן הפחה וקוראת:

— פיל-פיל-פיל!

ומיד פורחות ובראות היונים ועוּשוּת „טעימה“ יחר עם אביהם, עם חיים, מן

הקטניות שלכבודו שבת.

פרידה מעמורה שתיהן מנורות ממורטות של נחשת על השלחן וחימס יוצא רחוץ ומלובש החוצה, לבן רגע של שקיית חמה; החמתה שואה קצת מעבר לעיר וمبرכת דרך האילנות ב', שבתא טבא' את העירה כליה, החביה בצל העיר וגומרת את חשבינה עם ימות החול ב', פטום הקטרתי'; ומן השרה שב העדר ומאנפיל על עצמו בעמוד של אבן, קופצוות בראש העוימות החדריות, ה' עי-פנימ' שבדור, מתקשות ברגליהן וממנענות בזקניהם מותוך כונה. אחירין ניכרים הכבשים, החולבים אחרי כל מי שעמד בראשם; נטפלים אחריהם גם החזירים ומטבלישים בטמאתם וטרפוותם כנוגר השבת הקדושה. באחרונה פסעות פסעה דקה הפרות הצניעות ונושאות בדריהן חלב בשבייל העירה לכבוד שבת. החלב יצטמק לילה כלו על התנור המוסך, טמן במוכין ובכגדים ישנים, למן יתקוטטו היולדים על הקרים של החלב: אמא, גן לי את הקром.

- פרידתני ומן ברכת הנרות! מכריו חיים בחוץ ויורד אל העירה לבית-הכנסת של הרב.

עומדת פרידה אל השלחן הפרוש מפה, ותחת המפה בקצת השלחן מונחות שתי חולות, שדרטיון כשתי שיות כפותה ומוכנות לשובת, מליקת פרידה את הנרות ומונת אותם: אחד, שניים, שוב-שניים רך שניים ומתיו והוא שלשה...

פורשת פרידה כפיה על עיניה ושפתייה רוחשות תפליה: אלהינו ואלהי אבותינו זכרה את אמתך פרידה בגר שלישי, בוכות שרה רבקה רחל לאה... מלאכים מליצים-אל נרותי מלאכי חבלה-על נרותי-ושתי דעתות מתבקשות וויצוות לאויר העולם, קל ומרוחך-צעעה לבה של פרידה. מותך תקיה ואמונה, שמעו אלהים את קולה מעל נרות-שבת-הוא פוקחת את עיניה ורואה כל מה שהבדר בצבע חדש וגון של שבת. הכל מרווח, הכל מברך, הכל מברך, שבתא טבא, אין פרידה כיפות טוביה להקב"ה: מכין שהוא מאמנה בו שיטלה את בקשתה, מיר היא עושה נחת רוח לבורא, מכניתה ידה תחת מטבחה הראש ומעבירה על שערותיה, שלא תראה חיללה אחת מלה החוצה. מעניבה היא את קצוט מטבחה תחת סנירה וויצאת לשבת על האיצטבא ולחכות לחיים שלה, מזונות לה גם בלקה ומלכה, מדודות לתוך חיקה, מסתכלות בעינה ותובעות הימנה שדרולים ומעשי-חבה.

וכסbor אתה,שו אינה פרידה ההרורית היושבת על התחום, אלא שבת מלכטה עם שתי הנערות הראוות לחת לה מבית המלך, היושבת על כסא בקהל תפוחין קדרישין ותחת רגליה מרובד ירך; ושם בעמק-העיר הצינעה, מדרינתה של המלכטה, עטופה בעזיף של שבת ומתקינה מסתכלים אליה נתינה בעינוי-אש וטבشيرים לה ברומים, שעוד טעת ויבקע הצעיף, ובן המלך, שהוא מהכח אליו, יופיע לה.

יושבת לה פרידה ומטתינה ל', שבתא טבא', שיביא לה חיים מן הקלוי של הרבי' ומעל לראשה ניצין של נרות שבת יוצאי דרך ההלונות ופוסחים על העירה ונופים על טחנת הרוח. והתחנה שובתת את שבת, וככלו עומרת ב, שטונה-עשרה' בפרישת-כפים כנוגר השטים.

מיימן מתחת שם-מערב מדורמים, שלא כבה עור אורט, כבר עומר

העיר שקוּן בפחד הסור ומציע בנגעועים לחוֹך החשך שמעבר לכפר, המקשה לילדת לבנה אורה ומלאה. והחמים עושים עסק עם העירה ושולחים לה עיני כסף ומקבלים ממנו עיני והב. מרוחק שאון הטחנה עוללה, פעמיים מתחנוך ופעמים מתגבר. מתחוק הרכבה מגיע ובא קרקר עזרדרעם והמהר רביה. בוגנו של ר' אנשיל משתחף הזמיר בזמרותיו, הומה ומתחטה בחיק הערב ונפשו עליו תשוח, והכל מהטוג ומחפש בזירה יפה את המרפא על היכר לאורך ולרחוב, לעטך ולגביה.

� עוד מעט ונקודה שחוֹרה אחת צפה ויוצאה מבין בתיה העירה... והנקודה הולכת ומשתרבתת ומתקבלת צורת אדם... פרירה מרגנישה בצורה זו מתוֹן האפלת, כמה ייוצאה לך אותה בלויות יוינה.

— שבתא טבא—מקדמ חיים את פניה,

— שבתא טבא, שנה טוביה—עונה פרירה ומפיצה את דעתו ביונים שמוסרת לידי, ושני הוננות נכניםות לתוך הבית.

— שבתא טבא—שונה וחומר חיים לתוך חללו של הבית, ורומה שטבל פנה ווית חורות ווננים לו "שבתא-טבא" ואפיו האילן השתוֹל על החלון מבחוֹן מרמו לו בענפיו: שבתא טבא.

חיים שלוח מעל פניו את יונו, סופק כף על כף, פושע פסעה דקה לאורך הבית, מתחיל מנעים: "אי, שלום עליכם, מלאכי הרשות!". ומכוון ששותעת פרירה את בעליה מספר עם מלאכי הרשות—מיד היה מסתלקת לצדדים, ובבחשי היא מעמידה על השלון את הקבוק דריין ואת הכם, ולבה מתמסם בונגהנו של בעלה ורוחש בלשון של תחנות: "אלהיינו ואלהי אבותינו!"

וכשהם ישבים מוסבים אצל השלחן—מחihil חיים בספר בשבחם של הדנים, שפרירה שלו היה מומחה לבשולם יותר מכל הנשים שבעולם; מיד דעתה נוחחת עליה והוא לוקחת את החללה השלמה, שוקלת אותה בכפה ומקלמת בשמש גואה:

— נוץיה! קלה מנוציאו! אדרבה, חיים: קח וشكול!

עשה חיים את רצין פרירתו, משמש סנדק אצל חלתו ושוקלו מיד ליד מתוך כונת עצומה. שלא יטעה חיללה, ונומר את ההלל:

— כביבול, נادر רוח! וככלום לעודות את זוקיה, שבלי יכולת את פרידתי בריתוי!

— וכסביר אתה בכמה עלה לי? בסך הכל שمرדים בחמש פרוטות! נאכלת כסופגנין ונבלעת באבראים ולואו שושביהיך מולנו, רבונו-של-עולם!

— אמן—חוֹטף חיים ועונה, ובלבו הוא מיסוף ברכה: "וְרוּעַ שֶׁל קִימָא בָשָׂנָה זו, רבונו-של-עולם!"

והמלך המנוח על מלאכי שבת שבתנוֹר ליחס ברכתו: יהי רצון שיעלה יפה גם לשבת הבאה!

מתחליל חיים מנעים ומיורים, כל מקדש", מצלצל במוֹג על הכם ועינוֹ נחות על פרירה ומשפיעות עליהنعم משקיט ומוועע שעובר בכל רמ"ח אבריה, לחיה מירידות, ועל פניה שורה שכינה של צניעות קדושה. בלב מודעועת נימה של עצב נעים המשפיע עלייה אzielות; ורואה היה או את

עצמה מיויחסת ובתיחילה אצל הקב"ה. מתחילה לבה מתחטא לפני קונה במחשבה: "וכי מה הייתה חטא, אב הרחמן? וכולם קשה עלייך הדבר? או שהוא טרחה הוא לך, כל-יכוֹל, לעשות לי נס, שאני אמתך לא אהיה חסורה כלום?"

ומכיוון שהוא מוציאה את טענותיה בהרהוריהם, לבה מתרוח והיא מתמלאת תקווה ואמונה, ששמע אב הרחמן את קולה וימלא את בקשתה.

ואחר ברכת המוין כס חיים ממוקמו ופונה כלפיו ונוגתו:

— פרידתי, ברכתי! קחי את הימים והלכנו אל ה"טס" לשותות מים חיים. ה"טס"—זהו בא רם זכרים כבדליך מפה מתיק טבור ההר ועובד על צוריהם ובניהם ומטפחן בין החיטה והשדה, בין אילנות וערבות, עד שנופל לחיק הנחל. מפני מה קוראים לאבא זה "טס"? אין איש מבני העירה יידע. יודעים הם רק, שהימים הם קרמים, נעימים זכרים, ומאמינים הח שמיימי מבראים, ובכל שבת אחר שנת צהרים הם הולכים שם לשבר את צמאונה של הנשמה היהטרה, אפשר שהעלוי לו שם זה, מפני שמרחוק הוא נראה לך בטע משבח של כסף. ולמחר שחרית כשהה, גוי-קטן" בא ומצין בחלהן ומכריו על בחנותו: "לטלק המתנורות?" — כבר מטבבים חיים ופרירה על השלחן מצוצמים ונברלים מחלקו המוקצה וגומעים חלב צמוק מעל התנור, ובלקה ומולכה עומדות ותובעה פרם. חסל סדר הגמייה — מיר פורש לו חיים לכיתת-הכנתה, ופרירה מתעטפת במעטפת המשמשת לדבר, ותרミיל הוא ליקחת בירה ומפליגנה לתוך העירה. פיקודת היא כל בית ובית, מחלוקת להם ברכת "שבחתא טבא" ומקבלת בחלווףן גלויסקה יפה לתוך התרמייל. בשבייל טי היא מקבצת הנגטוקאות? אין איש שואל ואין פרירה מפגרת. וזה סודה שלה. דין-דין נשים מישראל לדעת בערבי שבחות בשעת אפיקת חלה להכין גלויסקה בשבייל האשפה ההררית. כשהתרמייל מתמלא, נבעלת פרירה בתוך אחת הסמטאות, נכנסת מלאה ויוצאה ריקם, וחזרות אל ההר—לא בדרך שבאה.

אחר סעודת הצלרים מתמודד חיים בחלוין עצמות ואומר :

— פרידתי-גשטי! קחי סדין וכר ונקבע לנו ישיבה בין דשאים ונראה בבני העירה שלנו כשם יוצאים אל ה"טס".

וישבים להם שני הוגות על הרשא ישיבה שחציה שכיבה, ומעביר חיים את יוצאי העירה תחת עינו ברועה את צאניו תחת שבטי. הנה מטיל בעלן הענלה עם "חסיריו"—אלו סוטו—ופרירה מעירה:

— תדע לך, חיים: חי לו מטיל שלא בדחקן אלא שתמוה לי, מפני מה לא ראיינו אותו מעולם מטיל עם אשתו.

— מפני שבעל ענלה נהוג חבה יתירה בסוטו מאשר לבני ביתו. וחסירו של מטיל הולכים ומולוים את רבטם בכפיפת ראש מטויך מחשבות עצלה של שבת, מבריחים בזונבותיהם יתושים מעלהם; דומה שהם יושים ואთ בשינוי ובוחירות, שלא להרג וכובב בשבת. ומטיל גוף-חציו לשם וחציו לחול: ראשו חבוש מצנפת של nisi וגופו עטוי קפומה של חול, בשבייל לעשות היכר בין הליכה להליכת,

והנה כל ערת ישראל שבעיר טופפת וועברת מטויך פנוּק וערון, מנענים

כלפי הורד "שבטה טבא", ונפרעים ממש על כל גענווע בשנים. ילדים מטפסים וועלם לבקש מן ההררים ביום לשתייה. נעשית פרירה לשעה זו "דורה"—כך קוראים לה או הילדים—והיא מכברת אותם בסופגניות עשוויות בקמנין.

ומוציאו הקביה חמה מנרתיקה, כדי להגדיל הצמאן ולוכות את הבאר באורחים רבים ממקרדייש-שביעי. שואבים ושותים, שואבים ושותים, הכם עוברת מיר ליר, ועוד שהוא מנעה אל الآخرון, כבר צמא הראשון לכום שנייה.

—המחנה משתחח! — מעיר חיים, ופרירה מביטה לאחריה ורואה היא על שפת הנחל העלייו בצל הערבויות—קופtotות שתווחות על הדשא במקומות מרבדים, פומקאות ונעלמים מפוזרים בה שם... יהודים ערומיי-צואר ומגולול-לב שכוכבים פרקון... ונשים מנוליות-חויה מטמיצאות לילדיהן את דרכון להעניק להם חלב משנה, שהשפיעה בהן הנשמה היתה...

ומנוחת שבת באoir. אומר לו הקויי זמירות, והצפרים מתפרנסות על החלוש מאטטל, ורוח ורוח מיערכים ייחד ומחרכים מלמעלה בוהירות, שלא לנגען את האילנות המוקצים...

והכל לחוש ומצפוף מותך שבע. מצפפות גם הנשים על גלוסאות יפות, על "ה'קנגלים" שלא הקוריeo ועל התרגינות שלא העטמק. אף בחורים ובתולות מצפפים ומפטפפים, עד שהם נמצאים רוחקים מן הקנים, בלי דעת מתי פרשו מן המחנה ומתי טבעו בתוך הקמה. מכיוון שכבר הגיעו לכך, הן צפים לרצונים עם גלי השבלים... הלאה עד ליער...

כך מתגלגלת המחנה וטובעת בעוגן שבת עד לפנות ערב. יחד עם העדר הם חווורים לעירה בשבוע שחלוניותה כבר מפהחים אחר שנת צהרים, בחזרתם הם מסתכלים בזוג ההררי ומתחלים לספר בהם, קצת מותך חמלת על בידוריהם ופרישותם מכנסת ישראל, קצת מותך קנאה—באoir וקצת מבראים שיש להם אפיקו בימות החול. אף חיים ופרירה מלאים במגנויות את בני העירה ומתחילה מספרים בהם: מי מהם וכיה לבנים, מי עדרי, מי הרה, מי يولרת? עם שקיית חמה יורדת העירה לתפלת "מנחה-מעריב" ופרירה אינה זהה מעל האיצטבא עד שרואה כוכבי כסף בשטמי וכוכבי זהב בעמק. אז קמה ומנעימה מותך נחת של עצבות "אליה אברהם", וחיים שב ומביאו אותו ברכבת "שבוע-טבא" המלווה מותך דרך-ארץ את השבת הקדושה ומשרה שכינה של חול על הבית עד השבת הבאה.

II.

הגעה שעת הקצר. תנועה עליוה בשדה, אכבר וביתו עסוקים בעבודה. קוצרים מלאמים, מעמידים גדרים... קצחים כבר מוליכים עגנות ברכת-שרי לנרגן שבחרם בזורה ורננות.

הומם אלה הם ימי חג לבליה ולבלה; לא רחוק מבית חיים דש מנדל קויק את התבאות שקנה מאכרי המקום. הנהה היא גם לחיים ופרידה, שטלבֶּר שהם מקבלים שכיר המקומות מיר מנדל זה-הרוי פרירה מסיקה את תנורה בערבי שבתיות מן ההפקר שבקש ונגבא, וחיים מקבל מתנת חנס ממנREL מלוא חזין שבליות לדוש מהן חטים لكمח פסט. נוטל חיים את השבלים ואונגן צבטים צבתיים ותוליה

אותן בקורות שבעל-הנג, על מנת שיטיבשו. אהוב חיים ביטים אלה לבנות לו „ארמן“ ארעי מן האלומות שבגרן... אלומות וkopotot לארון, אלומות לרוחב- והרייך חדר יפה תחת רקייע מeahil מלטעליה; אוכלים חיים פרידה סורתה הערב בחרר“ וזה השפע ריחות טעורבים של חטה להח, אבק יבש, שבת ירקה, ציון-הבר ושאר דשאים ריחניים, שניצרו עם השבלם. לאחר סעודה שווה חיים על מקומו ופונה פהאמ אל פרידה מתחן הרהורים:

— נו, פרידתי, ועתה מה את אומרת...
פרירה קולפת חפוח בשביב חיים לknouth-סעודה, ואומרת:

—כלפי מה אתה שואלני?

—סתם... דרך משל בעלמא. כונתי שתדברי דבר ולא חשתקי. ספרי מה שתספרין...
ל-ספרא—אומרת פרירה ומנתה לפניו פלח תפוח קלוף—אכול את התפות...
שנת ברכה השנה לפירות, לטריא של תפוחים בשלש פרוטות. אהרן משה יתשרע
השנה: הוא לך בחכירה שלשה גנים... יש מול ליהורי זהו...

—טא-טא-טא—טפסיקה חיים כאינו שומע ומקשש באצבעותיו על נבי
השלון—מ刊נת את בו, פרידתא... הא, הגירוי את האמת, שמא מ刊נת את בו?...
ירדעת את, עשי חלייפין: לכני את אל משה אהרן ושלחי אליו במקומך את הופפה
שלו, את מרת ברינה-טרינה... מה חלייפין אלו בעיניך, פרידתא? מה? אין דעתך
נוחה? אם כן, אין את, טויה! כל וכל, משה-אהרן הריחו, בריה' וכבר-טול. שנה
שנה הוא מוכה את אשמו בילד חדש...
נאנתה פרירה ואומרת:

—כלום יודעת אנו? אפשר בענין טובים חלייפין אלו, ואני—יעשה בו הקדוש-
ברוך-הוא כרצונו, אפשר עוד ישים הקביה את עינו לטובה גם ועוד נוכה
לורע של קימה בעגלא ובוטען קרוב.

—חלואו, רבונו של עולם—חויטף ועונה חיים—מפיק לאנוו של הקדוש ברוך
הוא? מזרין, הרי יוציאת את. אין מניעה... העיקך, שיריצה, „וואא...“. ובאמת
וכי מה אפשר לו להקרוש ברוך הוא אילו היה מוכה את פרידתא בגין
יושב על חיקת, מתחטה לפני ואומר: אבא, אבא, עשה לי טחנה של רוחן ואני הוי,
בני טחנה אתה הפה? ברגנו לוקח לי נור של נסר, מפסל ונוקב, נוקב ומפסל,
תויח בתרות ומחבר—הנה לך טחנה, פעוטין. מה, פרירה, מרגנישא את? טעמו של דבר?
—ואם מרגנישא אני מה בכך?—מקשח פרירה מתחן אנחה.

שניהם משתתקים ומשתקעים בהרהוריהם.

ומעל שבילי השdots שורה של עגלוות עטומות גיגיות וועלות מתחן
ערפלוי אבק. אחריהן כרכות נערות מוינוות בחרטשים וטויפות והולכות ושולות
כתנותיהן מהילאות על אבקת הדרכים, וברגליהן היחסות הן מרחפות ולא נוגעות
בארץ ותחוץ חיון שופעת ומתחפשת וטירה צוחלת.

ושם בעמק התעטפה העירה בכוסותليل האמונה צליי עיר, ורק הרקיע
שמ עבר ליער משחה עוד לרגעים את עינו הבוערת על הבית שעל ההר,
והבית טבול מגנו ונעד האיצטבא בדמדומה, ובמשמעות הלוויו הוא מטצטץ.
דومة שהוא בוער ומאר מתחכו ובאו טשלו.—

ובניתם בלהה ומלכה פורחות ובאות. מוטין להן חיים מקום על חיקו, אך פרירה רומיות להן ומצויה להן את בתפיה, מרדות להן השוכבות המכונפות מחיים לפיריה ומפרירה לחיים. יושבים להם הוגנות בתוך אפלולית הליל ומשיחים שיחה בטלה ונעימה, שאין לה תחליה וסופה, מתערבת היא עם פטפיו הינוים ועם קטועי נגינה כל' זמר הנשאים לכאנ' מתייך הכפר, ורומה שכל זה הוא מעינה של השיחה... כמה שנים עברו מיום חתונתנו, פיריה?—„עשרה“—עונה היא נאנחת, „מאימתי דורות אתנו בלהה ומלכה?“—זה שנה,—מנפפת היא את הינוים ועונה,

מכיוון שנכירה פרירה בשנת חתונתה, עולה על זכרונה השנה השניה לחתונה, אביה ואמה מתו עליה אז... בבח יהודה הותה לאלייזר סנדר ושרה אשתי, שדרו בבית מאטי חזקן.

—זוכר אתה, חיים? ביתו של מטקי תחת גג של רעפי עץ חדשים?

—מזכירה נשומות אלה—מחתל חיים.

ומכיוון שבאו לידי כך, נאנח חיים ואומר: כל השיחות גומרות במוות.

—אמת—עונה פרירה.

—שניותם קטנים מתייך עצלה של עצבות; והלבנה היפה מלאה אותם לתוך הבית והומרה של חתונת הכהן מתגנבת אליהם דרך החילן הפתחות; והאלנות—ש..ש..ש.. מלחשים האילנות שבძמיך וمبرכים אותם בברכת התשנה,
עד קרعي מחשבות מן השיחה שנפסקה מתריצצים לבב חיים בשכבו על מתחו... „מן השנה השניה לחתונתך, — זכר חיים—גורה טפה מרה בכוס. או יצאה האנחתה הראשונה מלב פרירה... , סוף שנה שנייה—תחלת שנה שלישית... ולא חננה אליהם בהרין... התהנמתה פרירה ואומרה: „نم אמא לא נפקרה עד סוף השלישי!“ ובעברה השנה השלישית והרביעית... התחול הרים רואן לדבר בחשאי ובוטרי סודות.

ובכל פעם, כשנפלה פרירה למשכבר ותאbone להשר סר מעלה—פרפר בו לבו משמחה נטרחה... וכבר ראה בחלומו תלולים שחורות על ראש קטן ונגף פעוט מפרפר ושת בידיו באוויר... .

— הוהרי, פרירה! — היה פוקר עליה—אל תפטע פטעה נסה! אפשר תאהבה את למוחמים? ...

— כלן לך—היתה פרירה מתרישה בו ולחייה אדרמו מבושה—חלום חלמת...—
וצל של חיוך תעה בין גומות—חנן של פניה, והוא מצא את הצל, וחشد אותה בערימות: „רוצה היא להסתור!“ ורעתו הכסימה לכך. היה הדבר סוד כמוס!
אך לצערו עבר יום ובקראייה פרירה, והසפק התחל מצערו שוב.

— פרידה! — הוא מדבר לפעים מעל משכבו בלילות—חשה את אפיקות הכח?

— מה ראיות?

— ואלא מה את מתאנחת?

— סתם... אナンח בעלמא... פשוט איני יכולת לישן!

— פירדה! — הוא מתחילה ותיק כדי דבר מתחרט ומשתק.

— מה? — שואלת פרירה מתחילה להרגיש בסערת ספקיות.

— כמה תמושחה את לי? — הוא מתחילה בקשות, — אני שואל אותה... .

шиб נסתהמו דבריו מאמין.

— אָוֹתִי אַחֲה שׁוֹאֵל ? — עונה גם היא קשות.
ופה מפסיקים שניים ; לו נדמה, שהוא חוללה בו את האשמה, ולה נדמה שהוא

מאישים אותה—ושניהם נדרמים מתוך רעינו עצב אחד.
בבקר משכים חיים מתחן שתיקה והולך לו לעברות ופרידה מרנייה או
שנארה ייחידה, קשהגעשית עליה היישיבה בבית. אין לה למי להכנס לשם בלויומן,

גבריה היא, עיריות בעירה, כביתה וה שעיל ההר .
— רבונו של עולם ! הוא טיענה כלפי מעלה — מפני מה אתה נותן לך אחר יותר

MRI ולآخر לא-כלום ?
ופה מתחרמת פרירה על שהטיחה כלפי מעלה, חוללה את עיניה למורים

ומצידקה בעל ברחה את הרין .

— רבונו של עולם ! צדקך צדק ומשפטך צדק !
הולכת היא או אל הארון ומשמשת בצרור הפרוטות, שהוא חושכת
מהוציאות הבית يوم יום וקובצת עלייך ; ובשהיא מונה אותן ומצוואה שניזובים
במלואם, מיד היא הולכת לעיריה להרב ר' מרוכלי. מוסרת היא להרבות את
הצורך, והרב שואל לשולם בעלה ומברך אותם בורע של-קמא. חורת פרידה
לביתה מנוחת ומלאה תקוה .

ובשעה שפרידה עומדת אצל התנור וմבשלה סעודת הערב, מתגנב
חיים בחזרתו מן הכפר ויורד גם הוא אל העירה, אל הרב .

מנוחם ושם הוא שב לבתו ומקודם את פרידה ב„ערא מאה“ מתויך
שמחה כבושא ; אף היא עונה לו „שנה טוביה“ מתוך עלייצות מסותרת .

כשהם יושבים מסובים בסעודת הערב, עלייזתו של חיים מבצעת
לפעמים ויזואה על פניו, ואו מהתלתל פרירה ואומרת :

— התורה לפני, חיים . שתית היום טפה מריה ?

פרירתה שטית, כל-כך מחקירות : מריה-פרה, מוטב שתחביטי אל תוך הקערה !

— ובאמת, היכן הייתה היום ?

— כלפי מה שאלת זו ? הייתה בכפר

— וחריחת הרבה ?

— פחות משל אהתמול .

— ועל מה איפוא לך עלי בך סמן שהיה באיזה מקום ואין רוצה
לגלות לי !

— ולמה לך לדעת ? כלום אני שואל אותך לחייב את הולכת ?

— ובמה אתה מכיר כי אני ... היהתי באיזה מקום ?

— ולא מה את צוחקת ?

— מי צוחק ?

— שמא אני ?

— ולא מה ? אני ?

— ובאמת, למה את צוחקת ? -- מתחילה חיים לשאול בכבד-ראש .

— עלייך אני צוחקת — עונה פרירה ושותחת בפה מלא .

— כי ורמי את השוטרים ולא אותי ... אמרו : הוזה הוא שואל ונoston עין בכוסה .

- מה אתה סבור? — שואלה פרירה בתעוררויות, כשהרגנישה בטעותי.
 — אל תשתתי, פרידתי! אני מבין—אומר חיים ולבו מפרפר.
 — אל תהא אתה שותה!
 — למה את מתעקשת בשוטות?
 — מפני שהחן נתרופף וקרדקן חסר חוליה.
 — ואת חסורה חזקים.
 — והרי חבת אתה! בווא ותקני!
 — בשתחוי כחבים זומרו חיים.
 — גורש אתה לסגת צורתי—אנחה פרירה ועונה.
 אנה זה מוציא את חיים מיידי ספק, מבדר בהכרה מרת את טעונו
 ואנה רצוצה עולה ויוצאה מתחן לבci.
- ועטמים שהם באים מתיק מתחלוות וחדרוים לידי רגנו, מתרוקן או
 הבית מהוכו וממתמלא עצב וריןיות החודרת לחוץ הלבבות, כאילו קיד עב
 השתרכב ועלה בינויהם; ושניהם כבר מתחזרתים על כל אותו הסכסוך, ומחכה
 כל אחד שהשני ייחיל לדבר. פרידה שכבת בקייטון. חיים בא מן הכפר
 עורך לו לעצמו שלחן, אוכל בדר; מתחיל עסוק בעבודתו כדי להקל את
 הבדירות אך חיש הוא קע בעבודתי; מתחיל הוא מעתיק כל' בית ממקום
 למוקם, ומדבר אל עצמו, יוצא לחוץ ותclf נכנס. "למה היא שכבת שם—
 שתקנית זו? מה היא חשובה?"
 ומתי חוא חושד אותה, שאינה כבר זו שהיתה; שאינה חשובה לו כלום.
 בעטו מתגבר!
 — למה היא שכבת שם?—זורך הוא שאלה בקול רם לחוץ חל החדר.
 פרידה שותקת.
 "שמא אסון קרה לה"? הוא דואג לבבו ומציז בין החרכיכים. רואה הוא
 אותה שכבת ועינה פתוחות בליי מעלה, רעד עובר בכל גופו.
 אך הנה היא מתאנחת. הדר אנחה יוצאה מלבבו. אך עודנו מתעקש,
 והוא גומד בדעתו ליצאת לлечת באשר ילך ויעובנה בוררת.
 — אני יוצא! — ממשיע הוא לחוץ החדר. — אך היא שותקת.
 — צריך אני לצאת! — הוא גוער בלשון של בעל.
 — יצא לו—עונה, קול מן הקיטון.
 — עקשניה שכמותה!—הוא מהרר לבבו וווצא בפי דעת להיכן.
 אחורי יציאתו מסתכלת פרידה בחוץ הביתה, יוצאה ומכביטה אחריו. להיכן
 הוא הוליך? תמיד בשעות וונגו הוא יוצא ועווב אותה. לדבנן הוא יוצא? אפשר?...
 מי יודע?... סוטל האלמנה נדחתת ועולה לפניה. אלמנה זו למה טרחה אתמול
 ובאה לבאן להקן את כליה? כלום אין חבתים בעירה? כטומה לה, כשהיא
 באה היא מסתכלת בו הרבה. תמיד היא מתחפרת עלי בפני חיים ומשתבחת
 בילדיה. מה כונתה בדבר? אפשר? . . .
 מחלטה היא בלביה: "ען תחת עין", הוא יוצא—גס אני אצא להיכן?
 לאבא ואמה שבקרים? לביתה של אלמנה חצופה וואלך אצין בחולין, עמודר
 אחורי הדלת ואשמע מה הם מדברים.

ויעצתה היא. רואה הוא מרוחק את חיים מפִיל וחולך אצל גנו של אנשי. כמרותה, שהוא רואה אותה, אלכה לי לסתה זו ויתמלא חשדות אף הוא...". הולכת היא ומאמינה, שחיים מבית אחריה ומצטרע, מתנקמת היא בו. אבל חיים לא ראה אותה כלל, וכשהוא קרב אל ביתה ומצא את הרלת סגורה הוא עוטר ומרחרה: *לহיכן הלכבה? מהפְשַׁת הוא אותה אצֵל הבית ואינה... אפשר חפשה באימנויה ורוצה גם הוא להרניינו ולהבוاني לדרי קנהה...* ואפשר הולכת היא עכשו ומצטרעת עלי כמו שהוא מצטרע עליה...”—לבו מתחמלה רחמים. רוצה הוא לחפש ולמצאה ולנולות לפניה את לבו. פונש היא בפרידה מתוך הרהוריו אלה, ושני הלבבות מפרקדים בסור, אלא שהעקשנות עירין מעכבת... שניהם מעמידים פנים של רוגן, פרירה פותחת את הדלת מתוך שתיקה לדעת, שניהם ננסים *לחות החשש* שבחר. הם יושבים רגעי מספר בכושים לעצם. סוף-סוף אין חיים עומר בנסיך ווורק שאלת תזקן החיל:

- מפנֵי מה אין היא מעלה את הנר ?
- מי שוקק לניר יעלה לו ?
- בשאני לעצמי די אוד לי נט כז'
- ונמ לי יפה בחשך—עונה פרירה חרודים ונוקבת את החשך באנחה חוררת לב חיים וпотחת לו פה:
- בבקשתה, פרירה, מה את רוץ מה את מתרגזה?—טוטר חיים משלו ושאל ראשונה מתוך החשכה.
- מה אני רוץ? כלום מה אני חסרה?—עונה פרירה בקרירות מזיפת, ושמחה בלבנה, שסוף-סוף היא מתחילה לדבר ראשונה,
- רצונך פרירה? מחר נליך אל הרב—וסוף-פסוקן צער ובכרי—למה זה? אילו היה לנו ורע, או היה כדי לסבול. אבל בכרי—למה זה?
- אל חוכת לוה בחיקין!—טהרורת פרירה אלא שבפה היא אומרת:
- ולמה זה אתה מודה למחוז לדידי—איפלו תיקפו
- היי, פרירתי, כמה משקרת אותו—טהרהר חיים ואומר,
- אני אני מעירום מחר מחר נליך!
- טוב, טיבו אלא שלפי שעה העלה נר, כדי שנסתכל והבוח קודם שנפטר זה מות,
- אני איני חושש לסתכל בך. רואה אני אותך נס בחשן.
- היכן אתה רואה אותי ?
- הנה הנה!
- ואם רואני אתה—אמרה—מה אני עושה עתה?
- משבכנת את לשון בנדרי.
- *“משל=כדרלעומרי”—צוחקת פרירה—כלום משונעת אני?*
- מוטב שתאמרי לי: היכן הייח?—קם עליה חיים שלא מעוני.
- ומה לך ולדריכין כלום אני שואלה אותך אל דרכיך?
- אני מיכן ומוותן להניד לך.
- ואני איני שואלה אותך כלל,

- ואָפַעֲלֵפִיכָן, הוֹדוּ עַל האמת: רוץ' את לדעת היכן היית;
- יודעת אני, אם לא תני לך?
- מהיכן את יודעת?
- מלך טוב גלה לך.
- ברוחתנו מסתמא גם את היה שם וראית אותי?
- היכן-שואלה פרידה מתוך תשואה לדעתך.
- אצל גנו של אנשיל-נורק מתוך פיהו.
- אצל גנו של אנשילוֹן ואני לא הייתי שם... אלא שאני יודעת?
- ואת היכן היה?
- אספֶר לך לכשארצתה, לפי שעה עת לישן, סגרת את הרלתה?
- הנה הדליך את הנרי!
- אין צורך, כבר המטה מוצעת.
- עדין איני רוצה לישן.
- ואני חולכת לישן-פומכת פרידה ואומרת מתוך הליכתה, וחיים נטפל אחרת.
- כך עברו עליהם ימים, ירחים ושנים מתוך קשתות ופויוטים. פעם אחת בשעת פיות שאחר קשתה, שנמשכה שמנה ימים, נורק מפני פרידה ריעון שנראתה יפה לחרים:
- כמרומני, חיים, טוב היה שתכנם איזה בריה היה לביתנו, כדי שלא נצטרך בכ' בבדידותנו, ולדעתך?
- אמת, פרידה, נפש חיה מביאה שמחה בבית, ומה אכנים?
- כלום יודעת אני? אפשר - שפנינים קטנים?
- לא, השפנינים הם שתקניים. אין שמחה בחברתם.
- צפרים?
- הצפרים יושבים תמיד בכלוב. צריך להכינים בריה, המבינה את? בריה הלבנית שיש לה קול. לדוגמא-יונם. זו היא בריה יפה, הומיה בילד בעристו; ולא עוד אלא שהוא נלקחת ביד ואינה בורחת מטך.
- כמה מעלות טובות לונינו! מימי ילדותי אני מחבב אותך; וחיים בעלך שפקח הוא-מה ראה לשנות זו, שלא הכניס יונם לביתו עד עכשוו?
- אמת, חיים, זהה בריה יפה, המשל אומר: חיים להם כיוונים.
- בודאי, פרידתני ולואי שיזוכנו השיז'תו... או הייתה רואה, שאני יודע כיצד היה לך יונם. וכולם כל קשתותינו מתוך שנאה הן באות? שקר! אין מתקומטמים,
- לא, חיים הודה על האמת: במקצת אתה אוהב תנרגה!
- איני? בקיצור איני רוצה להתוכח עמך. יהיה לדבריך, אם רוצח את בוה,
- אך דען מחר תהמינה יונם לביתנו -

לתולדות היישוב בארץ-ישראל.

מוקדש לחנוך חצי היובל של ראשׂוֹרְלַץ יוֹן.

.א.

תקופת בלוז.

בשנת תרמ"ח עלה על שמי ראשׂוֹן-לִצְיוֹן כוכבו של בלוז. תעודתו הייתה ל„השקייט“ את המושבה, אחרי ה„טירה“, שמרדו האברים בפקירות ונסנקטה רק בעמל רב. האיש הזה כאלו נולד להיות „טשייט“ לבבות טערם—„טשייט“ באופן אדמניניסטרטיבי. הוא היה בעל רצין חזק ולב אכזרי, ואיזו שנאה הייתה כבושה בלבו וזה לאותם האנשים, שבאו להשקייטם...

היואש, שתקף או את לבות האברים; העיפות הנפשית, שבאה כתולדה של התהומות הרוחניות היוקה ושל היסטורים והתלאות הרבים; הנרען, שבא בקהל ה„גלהבים“ אחריו ה„טירה“ אחרונה, כל אלה בראו את התנאים הרצויים לעבדותו של הפקר, באופן ש„חריזותיו לא פנסה שום התנגדות ושם מעוררים על דרכה, ער מהרו שקטו האברים שקט-שלוטה. והמת הרוחני הזה, שנמשך הרבה שנים, עוד להשחת עד היסור את המושבה הראשונה לציון.

ראשית מעמדו של הפקר החרש היה לנגור את בית-הספרים, שנוצר בזמנו עי „רודי שלום“ ומשבלי המושבה היו מתאפסים בו לקרווא בספרים ולפעמים גם להתייעץ על מזכם וועלן כן נחשב ל„קן“ הטירה. במשך זמן קצר עלה בירוד של בלוז להסידר מתוך המושבה כל צל של הנגה עצמית. כל חי המושבה החמורים והרוחניים היו נחטים רק על פיו. והאקרים התחילה מתרגלים ב„קויים“ חדש והוא עומדים לפני פקידם ביראת הכבור, ברעד וחלה, כלפני מלך. כל מי שהעיז לעבור על אייה חוק מחוקיו אחת היתה דתו לשימוש מפיו את קרייאתו המחרירה: „Gehen Sie fort!“ (הפרק היה יחווי אלומני ורבר אשכנזי), איש ור לא היה יכול ללון במושבה ושם אכר לא היה מעין לאספהו בלי רשות מיוחד. אסור היה להתאסף—לא בבית ולא בחוין, אסור היה לאברים לנטוע איוּוּ נטיפות, אסורות—מותרות היו רק הנפנים,ומי שהיה לו זיתים או שקדים, היה צריך לעקם ולנטוע במקומם גפנים.—מעשה באבר אחד, שהעיז לבלי לעקור את זיתיו—ונדרף במשך שנים אחרות.—אסור היה לעסוק באיזו עבירות צדיות בשכре: „עבדה בשכר רפואי היה לבני הנדרבי—“היה אומר הפקר.—ומעשה באבר אחד, שהיו לו שני בנים נדרלים והרבה קטנים, הנדרלים—צעירים נלבבים—היו עובדים בשירותו, כי קשו עליהם חי ה„חטיפה“. מתנגבים היו יוצאים מן

המושבה אל עכורותם, ופעם נמצאו במקומות שחתאו – ונענשו קשה: מאותם פראנס כל אחד, ואחריו שהיו קשים עליהם החיים ביותר, עובו את המושבה והלכו לאמריקה... אלה היו הפינויים הראשונים של היツאה...

הכל נגע על נקלה לרצינו של הפקה, ואם פגש לפעמים התנוגדות كلיה מצר איזה נלהב, אחר מ', שאורית הפלטה, היה ממהר לעונש בעונש של כף או היה נוטל ממנו את התמיכה – ושוב היה הכל נגע לרצינו.

ועל הכרמים עברו שנים הערלה. הגנים התחלו לעשות פירות, הקינה היחור לענבי האקרים היה היקב של הנדיב. קונים אחרים לא נתקשו ולא נמצאו, המצב היה נתן כח חדש בידי הפקירות. ולפניהם הכח החדש הזה היו מוכרים להכנע נס האקרים ה„חפשיים“. רוכם של אכרי ריאל"ץ היו או אנשים עודדים ברשות עצמם. הם בכפסם קנו את אדמותם, בנו את בתיהם ונתעו את כرمיהם, האקרים „הנתמכים“ היו המיעוט. אבל מכיוון שהמושבה התנהלה על ידי הפקירות וכל החזויות הצבוריות נעשו על חשבונו של הנדיב, נחשבה כל המושבה לנחתכה ובבני המושבה – והחפשיים בכלם – היו מושלי חופש ומשועבדים לאפיקורופסוה של הפקירות. וشعבוד זה גדל שבעתים משעה שהתחילה הכרמים לעשות פירות. משעה זו נעשו כל בני המושבה נתמכים בפועל, כי ככל, בחפשם כנתמכים, נהנו מן המחר המלאכותי של הענבים, שלא היה אלא תמייה בעורה יותר נאה.

היקב היה בידי הפקיד הראשון של המושבה ובידו נחפץ לאמצעי של עונשין, כדי לדבָּא על ידו את היסודות הבתאי-דרזויים. – מעשה באכר אחד מקהיל ה„חפשיים“, איש עשיר, שהשקי ענה בנהלו כמה רבבות פראנקים; איש משכיל, בעל רוח יתרה ומוכבד ענייני כל אחיו. והוא בעל מוגם ונפש של בן-חוירין, ולא הסכים לבטל את זכויות האנושיות ולהכנע בפני רצונו של הפקיד, ולפיכך היה תמריך עצם בגרונו של בלוך. ופעם מצא הפקיד אמתלא וגוזר של לקלל את עבויו של „בלתי-נכגע“ זה אל היקב. והדבר היה בחחלת ימי הביציר, האכר היה בכל רע. בראשונה לא נגע ופנה לעזרת הגמדנים, לעזרת סוחרי ירושלים, אבל אחר את המועה, וכשפלתה אליו הרעה, הוכרח להכנע בשברון-לב.

רעות ומרות היו השנים הראשונות אחרי בשולם של הכרמים לאותם מבני המושבה, שעדרין לא חדרו מלוקות תקoot של חופש.

טחלה, כשהוחכרו האקרים להכנע לרצונו של א. 1) והסכימו להצעתו בדבר הנטיעות, שעשו את נפשם בתקה טובה, כי יבוא יום וכרכיהם ינדלו ויעשו פרי, ואו יפרקו את עלי הפקירות מעל צוארם. ותקה זו לא חרלה מלשעש את נפשם במשך הרבה שנים. תמריך היה עיניהם נשואות אל הימים התקווה. ועל כן, כשהלא נקלטו הגנים היפט, הוטיפו לטעת גפנים חדשות; וכשנוכחו, שנפניהם, אשר אספון מכל הבא בדור, אין מצליחות, בקשומצאים מיניהם חדשים, טובים מן הראשונים, והרכיבו בהם את הראשונות; וכשנוכחו, שנפניהם הנטיעות בעלי סדר ומשמעות להוצאות רבות ואין לעבדן כראוי, הוטיפו לטעת כרמים חדשים, מטוריים בטוב טעם.

(1) עין וברונטי שנדפסו בלוח „אחים-ה“, תרמ"ה,

לתולדות היישוב בארץ-ישראל

וכל העבורה הרבה היה, וכל הוצאות המרובות לא החלשו את רוחם ולא הבשילו את כחם. הם הוסיפו לעברם ולקות...
והיום המקווה אمنם בא, אבל החיפש לא בא, הענבים לא היו טהורה עיברת לסוחר והמקחים המלאכותיים, שזכה הפקירות, חזקו את כל הعبادות. ומעזיב עוד יותר היה מצב הנחטכים.

האקרים האלה היו בעליים לכרכמים רק להלכה ולא למעשה. הפקירות הייתה נוחנת להם כספר להוצאות הנדרשות לשם עבודה הכרמים. נתינה זו היתה נעשית באופן כזה: גננים=עוורום היו לפקירות, שהיו רוכבים על סופיהם וועברים בכרמי הנחטכים ווושטמים בפנקסים את מספר הפועלים העובדים בכרמים, ועל פי הרשומות הללו היו נתנים לאכרים, בראש כל חודש, כסף לתשלום פועלין. סום אם נצרך לאכרים-החלק אל הפקירות וקנחה לו סום. שעורים אם נצרכי לסומו של האכר-החלק לפקירות ונתנה לו שעורים. וכך היה הדין גם בקניית כלים לעבורה, גם בקניית זבל לibal בו את הכרמים וכוי, חוות מכל זה היו נתנים לנחטן תמייה חרישית לפרטת ביתו:³³ פראנק לכל גז ועשרה פראנק לכל נשט מלרו. ואת ענבי הכרמים היה הפקירות לוקחת אל התקב בלי שהודיעה לבעליהם לא את משקלם ולא את מחירם. והאכר, שהכנים לתוכן התקב הרבבה ענבים, אך מספר בני-בתו מועט ומספר פועליו הרשומים בפנקס מצומצם, היה מקבל מאות הפקירות סכומים מועטים;ומי' שזכה ל„נפשות" רבות, לפועלים רבים ולהוצאות צדדיות מרובות, היה מקבל סכומים הגונים אף אם כמה ענביו היה מועט...

נקל להבין כמה חריצות היה יכולת הנהגה כזו לעורר באכר. ואמנם, המצב הזה לא אחר לעשרות פרי, האקרים התחלו מטעצלים ומבקשים החבולים, אין להוציא יותר מדי הפקירות. ובכל אותן המרות, ההולכויות שלבות=זרוע עם מצב כזה, הלאו הלהן והתפתח. והדברים הגיעו לידי כך, שאקרים היו עושים "שופחות" עם הגננים=העוורומים, ומספר הפועלם, הרשומים בפנקסים, לא היה מטה אים כלל אל המזיאות. והוא גם מעשיות ב-„נפשות" ...

בשנת תר"ג רצתה העבורה של הפקירות במושבה.
הכרמים של האקרים שנדרשו ביום המבוקשות והכרמים שנקנו מן האקרים השונים בשעת דחקם – אכר, שהיה בא לידי דחקות על ידי איזה מקרה רע, הייתה הפקירות קונה ממנה חקלת כרם או אדמה – והנטיעות החרשות, שפעו על ארמת הבור של הפקירות – כל אלה היו צריכים לעבורה והשנהה. על כן באו אל המושבה גננים לפוך על העבורה; ואל הגננים באו עורומים ראשיים, שניים ושליישים, ומאות פועלם – ערביים – באו לעבד תחת יד הגננים ועוריהם. כמות הענבים של המושבה הלכה ונתרבתה, ועל כן תחילת הפקירות לבנות יקבים חדשים „נדולים ונחרדים", והעבורה נשתה עי' עשרות פקידים, ארדייכלים, ממוניים ונוגשים ... רבבות ומאות אלף פראנקים נתפورو בכל רוח, וריפה נמנה במושבה ולעוורומים, חובשים ורוקחים. ובית-חולם ובית-מרקחת נבנו.

ושני בתיא-ספר נתיסדו ולהם מנהל ומנהלת, מורים ומורים .
ובית-תפלת נבנה ברוב פאר ולו גג או וחוץ ומשמש ...
ובית-טראץ נעשה : "טפיאר" לפקידים ו"פשוט" לאיכרים ... ומנהל נס לי,
ולכל מחנה הפקידים האלה היו משרתים ומשרתות , סופים וטרכבות,
עגלונים ומשניהם . ובתים נבנו לכל הפקידים האלה ואורוות לסתוסיהם .
ותרבית המלאכה והתנוועה, יונדרו הרعش והשאון, והמושבה דמתה
לעירה חותמיה .

ובתווך כל מחנה האנשיים הורים האלה לא נראה ולא נבראו האיכרים ולא נורע
מקומם . שום איש לא היה יכול לחשוב , שככל ה"כבודה" הוא לא נבראה אלא
לטובתם ולהנאותם של האיכרים ...

בשנת תרנ"א היה מספר כל אכרי "ראשון-לצ'יון" 46 איש, ומספר הפקידים
החרדיים" (חוין מ"מומחים" ובועל-מלאכה שעבדו במקורה) היה- 40 איש ...
והבדישט של הפקידות היה בשנים הראשונות לתקופה בלבד 18.000 פרנק
לנתמכים תמכה חרדית. שמספרם היה אז 17 איש ; 100.000 פרנק שכר חדש
לפקידים ; ונגמ 130.000 פרנק החזאות "האורורה" ושאר צרכי-החברים של הפקידים.
בין הפקידים-העוורים היו הרבה, שהיו מוכלים מאה פראנק לחודש והוציאו,
לכל הפחות, שלוש מאות. כל הפקידים, שנדרחו ממשותיהם, היו עושים אחר-כך
עסקים גודלים . וכל הפקידים האלה היו ל"כ" מיזחת במושבה, ועל פי
ה"פרוגרנמה", שקבעו מוסקים נבועה, היה אסור להם לבקר בית של אכר, להתקרב
אליו התקרכות של רשות, לחול עם בתו של אכר או עם אשתו בחתונה . . . האכר,
כשהיה פונש ברחוב או בנין אחד מן הפקידים הראשיים, היה מחויב לברכו
לשлом, ואם אכר אחר לא עשה כך, במקורה או בכוננה, היה שומע למחר דברים
כבושים של ראש הפקידים. וכדרינו של האכר כך היה אף דני של הפוועל¹⁾.
ולא רק בחוץ ובנענין-חויל היה נגיד פקיד לפני אכר, אלא אף בענני-
קדושים. בבית-תפלת היה מקום מיוחד לפקידים, סגור וモבר מלמקומם של קהל
האיכרים. כולה המורה ומקומות אחרים בקרבתו היו מוכרים מכל שאר המקומות
על ידי סבכה של עצ, ושם היו יושבים הפקידים, כל אחד לפני "כבודו"-עלינוינט
למעלה ותחתנוים למטה. על יד הסבכה ישבו בני האיכרים, שוכנו לנודלה והוא
ל"עוריהם" שניים או שלישים, ואלה היוצעין מחלוקת בין הפקידים ובין אבותיהם
הפשוטים ...

והגבאי, שם הוא היה בעין פקייר והוא מתמנה ע"י פקייר-המושבה הראשי (אפיו
בזה לא הייתה חירות ציבורית לאיכרים...), היה עומד ומנהיג את "ערתוי" ברמה
כלפי האיכרים ובחכונעה כלפי ה"מנדרינים": את אלה האחרונים היה מפטם בעליות
"שמנות" ...

כזו הייתה הספירה הרוחנית, שבראה הפקידות.

1) בdryי היה עובדא . אני היה או פועל בראשון-לצ'יון ומנהני היה שלא לקדם
ברחוב את כל הסיטה הוא בהשתהוויה, וכמה פעמים קבלתי נייפה על זה ... ופעם,
כשהחייתי צירך לבוא לפני הפקייר הראשי בעניין פרטני-הייחי ציריך לרשין לknut חלקת-
ארמה בפתחיתקווה-הוכריני את הטאי ולא פנה אל בקשי . ורק בהשתדרלות סרטור אחד
עלח חפציך בdryי, כמוון, שלא בתם ...

וככל מה שנדרל מספר הפקודים נחמעטה עבורהם. בכל מקצועות העבורה היה שורת עובה מכילה, העבורה בשירה עלתה בყיר נורא. מאות פועלים עברו במקום שבו יכולם לעבור עשות. הפועלים היו מאהרים לבוא ומקודמים לлеч ובסך כל היום בל רוב פראנק כל דולם, בעודם המשגיחים. היפוש היה עליה במקומות רבים עד לאף פראנק כל דולם, בעודם האקרים היו עושים עבורה וו במאה פראנק ובו מן האחרון—בחמשים וארבעים, וכך היהת העבורה נעשית: חכירות-חכירות של שעירים פועל היה עובדים תחת השנחה משגיח; על המשגיחים הפחותים היו מפקדים גננים—עוורים; הגננים העוורים עמדו תחת השנחה המשגיחים הראשיים היו מפקדים גננים—ראשיים" רוכבים על סוסים; את הגננים, השווים להראים שבעל המשבות עמדו תחת פקורתו של גנן-הגןן הראשי—וכל הגננים הראים שבעל המשבות עמדו תחת פקורתו של גנן-הגןן, שהיו יושב בפאריט וזה בא לעתים רחוקות לפקד את "נתינוי" שבארץ-ישראל, וכל אלה מקטן ועד גדול, מננקה האשפה באירוע הפקידות עד "הגןן הנערלי" שבפארים, ירוו, שכבספו של הנרבם הם מטפלים, ועל כן אין רע, אם העבורה תעלה בყיר, "טעתי... ירעה וו היא היא השערליה את נפשם של כל האנשים האלה, היא היא שהביאה את הרקון הנורא בכל מעשיהם, שהרגנה את חריצותם והשתיקה את קול הצדקה הטבעי, שבלי ספק היה קובל וצווית לפעמים מתוק מחבואי-לבם, הדבר הגיע לידי כך, שאף בפני הערבים היהת שנורה, "מיירא" וו: "על פים אל ברזין" ...

וכל הנטיות שנטעה הפקידות לא הצליחו, ועל כן עקרה מה שנטעה ונטעה מה שעקרה. משנת תרמ"ה עד שנת תרנ"ב היה הגנן הראשי איש נצרי נם, שמלאכתו היהת בדול ושוניים, ורק זכות אשתו הפה היה שעורה לו לעמוד על משמרתו במושבה של גננים כמה שנים.

בשנת תרנ"ב בא אל המושבה על פי מקרה גנן מوطחה באמת, מר כ-ן, הוא עשה תיקונים רב-ערק באיכות העבורה. הגנן היה תקן לא רק את עבודת הפקידות, אלא אף את וו של האקרים. עד שבאו הוא לא ידע שום איש לומר את גפניו כhalbכה, וכדי למלמד דבר זה היה מקרי באנשׂ פנוי האקרים שעיריהם בתורת-הצחים ובעובדות-הגננים. אמן, בנגע להוצאות לא הספיק גם הגנן היה לתקן שום תיקון ממשי, כי חסרה לו האנרגניה הדוראה וכל הפקודים שטמוו. עד לאחרונה העבירוו לעבר-הירדן וו. וכאשר אך עזב את המושבה שבה העבורה להיעשות כבראשונה; באופן שכשעה שפּוּסְפּוּ נמסרו הברטימ לורי האקרים, נשתכללו מחרש בשנת תרנ"ד, נמצאו רובי הכרמים בעלי מוטט נצחים, והרבה עמלו בעריהם עד שתקנות מעט או הרבה. גם פרום עשתה הפקידות בראשון-לツ'ין, ולמרות מה שבילו הין רב, אינו מכנים מה שמכנים הפרדים היודר גרווע של ערבי.

¹⁾ בכוורל הגנן היה גורלם של כל הפקודים היישרים. שבאו על פי מקרה אל מושבות הנרב. בראשונה היה מתחמץ לבם למראה עיניהם ובכל חום לבם היו נשים אל עבורה התקנים.—איש איש במקצוע שלו. אבל כל השටירותם לחן ולהייט היה עולה לרייך, כל הפקודים היו שונות את ה-מתקנים" והוא משתדרלים לזיוק להם בתהבולות שונות, עד שלבטיפ' היה ה-מתקנים" מתאימים מתקומות הטובה והיו נתיעים לאחוריו. החלשים שכיניהם היו נשראים על משמרותיהם ומתרגלים ל-מן-המקום" ותקיפת-הזרות שכרכם היו עוכבים את הכל ומתפערם. בין אלה הדרונים היו: הרופא כ-., הפקיד כ-., המכאי ב-., האדריכל י-., גנן ש-., ועוד.

בתוֹר טוֹפַת חַי, עַד כָּמָה הִוָּתָּה גְּרוּעָה הַעֲבוּרָה שֶׁל הַפְּקִידָה בְּשָׁרֶה, יִשְׁמַשׁ
הַמְּעוֹשִׁים הָאַלֵּה,

אַחֲרֵן מִן הַמְּשֻׁכְלָלִים הַחֲדָשִׁים מִשְׁנַת תְּרִינִיָּה קִבְּלָה כְּרָם שֶׁל חַמְשִׁים
דוֹלָם בֶּן עֶשֶׂר שָׁנִים, כָּלְוָי מַרְכָּב בְּמַנִּים הַיּוֹתָר מְשׁוֹבְחִים. הַכְּרָם הָיָה
מַכְנִים, עַל פִּי הַמְּקִיחָה הַגְּבוּרִים שָׁהִי אָנוּ, רַק אַלְפִּים فְּרָאָנְקָן; וְכַשְׁעַבְדָּר בּוּ בְּעַלְוָי
הַחֲדָשִׁ שְׁנָתִים עַלְתָּה הַכְּנָטוֹל חַטְתָּשׁת אַלְפִּים פְּרָאָנְקָן, אַף עַל
הַתְּחִילָה לְרָהָה. כַּשְׁקַבֵּל הַאֲכָר אֶת כְּרָמוֹ הוּוּ בְּלַגְנָפִים וּמְלוּתָה, וְכַשְׁעַבְדָּר בּוּ שָׁנִים
אַחֲרֹות לֹא נִמְצָאת אַפְּגַנְּן חַולָּה אַחֲתָה.

בְּרָאָשָׁן=לְצִיּוֹן הָיוּ בְּשָׁנַת תְּרִינִיָּה 31 אַכְרָנְתָמָךְ, מִהָּם 14, שַׁהְפִּקְדָּות נִתְנָה
לְהָם כְּסָפָר וְהָם נִטְעָו בְּעַצְמָם אֶת כְּרָמֵיהם, וּנֶם 17, שַׁהְפִּקְדָּות נִטְעָה עַל חַשְׁבָּן
עַצְמָה אֶת כְּרָמֵיהם וְאַחֲרֵן כְּךָ חַלְקָה אֲוֹתָם בִּינֵיהֶם. וְאַפְּ עַל פִּי שָׁנָם הַרְאָשָׁונִים
הַתְּרִישָׁלוּ הַרְבָּה בְּעַבוּדָתָם וּוְרְבָה מָהָם עָשָׂו אֶת מְלָאכָתָם וּמִתְּהָ, כִּי לְקַחְוּ מִן
הַכְּסָפִים, שְׁנַתְנוּ לְהָם לְעַבְורַת הַכְּרָמִים, וְהַשְׁתַּמְשׁוּ בּוּ לְאַרְכִּים אַחֲרִים. עַם כָּלֹזָה עַל
כְּרָמֵיהם הַרְבָּה יוֹתֵר בּוֹלֵל, 41 הַרְאָשָׁונִים הָיוּ חַיְבִים לְפָקִידָות 317.147 فְּרָאָנְקָן,
וּבָהּ נְכָלָלִים כָּבֵר הַסְּכָטִים, שְׁלַקְחוּ לְפָרְנָסָתָם קִוְדָם שַׁהְתִּחְיָלוּ לְשָׁלָם לְהָם
מִחְיָה הַעֲנָבִים. בְּכָסָפָה הָוּ עָשָׂו לְהָם: 1.200 דּוֹלָם כְּרָמִים וּכְמָאתִים דּוֹלָם שָׁקְדִּים,
יוֹתְּהִים וְאַתְּרוֹגִים, 19 בְּתִיחּוֹתָה וּנֶם 14 אַוּרָה, וּלְעוּמָתָה זֶה הָיוּ 17 הַאַחֲרָונִים חַיְבִים
לְפָקִידָות 349.219 فְּרָאָנְקָן—וְהַכְּרָמִים נִמְשָׁבְּוּ לְהָם עַל פִּי הַשְׁתְּרָלוֹת בְּפָחוֹת מִחְצִי
הַמִּחְיָה, שְׁהַוְצִיאוּ עַלְיָהֶם,—וּבְמִחְיָה הָוּה הִיא לְהָם 400 דּוֹלָם כְּרָמִים וְאַפְּ לֹא עַז
אַחֲרֵן נִטְעָוֹת אַחֲרֹות, וְאַפְּ לֹא בְּנִין אַחֲרָה, וְהַכָּסָפָה לְפָרְנָסָתָם לֹא נְכָלָל
בְּסָכָם זֶה, כִּי כָסָפָה לְצִוְרָק וְהַתְּחִילָה לְקַחְתָּרָק אַחֲרִי שְׁנָתְבָלְלוּ, כְּלָוָרָם מִשְׁנַת
תְּרִינִיָּה וְהַלְּאָה...).

משה סמילאנסקי.

נקמת זקנים

(קטעים מתוך פואים.)

...קנאים!

מתוך שיבת העבר הם מופיעים לפני, בחוץ תמרות=עשן ולהבות=אש, בשאון נחלי=דם וברעם מלחתה. מופיעים הם לפני-ענקים עם נפשות=גבורים, וראה אני את מבטם הועם והלוות באש קנאה, וחביבם הנדולה שטרטה ונם הוחדה מרפרפת לנדר עניין=רוחוי, ובאיilo האיבה הנדולה מרחפת על חיר פיפויה. ומרניש אני את נשמת אפס החמת, המרווה חמת נשאה, ואת קול אroi=אדם אלה אני מאון קורא לנקס ושלים...

עשימים הקולות, לבני הארץ, מלחמה את יתר קולות הקרב הנוראים, ומשתיקם, ומנצחים קולות הנקמה את כל קולות הקרב ומתנשאים הם את לפְרִיָּה האש ואת ענני העשן אל גביה השחוקים ומתרפזים במורדים בהר-נורא- והתמותתו עמודי שמים וארץ.

אללה הם קנאי הדרור הקמים לפני מחרבות יהודה וירושלים, אלה הם קולות הנקמה הנדולה שלהם, הצפים מהווים נשיה ומגעים ערי וצדדים את לביו בקסט=Aיטם...

...בסערה איזמה עבר הצר בארץ, אבל ושות את הכל והשאר אחורי שטמה, נשמו הערים, נעבו הבקעות ועשנו שרידי חרבות=הכפרים ועיי הערים ושקר עליות העיט... נמלחו שמים מעשן ונחנק האיר משועת חללים ונאקותיהם, ורותה האדמה דם חם של בנייה, דם גבורי הגליל ויהודיה, ונפל הגליל וחורן גאון יהודה וועזה.

אכן לא נפל לב הקנאים עליהם ובצורות עוד היו חומות ירושלים; ונאספו אל תוכה כל עז=נפש ומר=לבב, כל אשר לו לב אהוב ושונה כלפים, נ侃ורת הבערה בניה של יהודה, נתרכו אליו-והיו ללחכ נורא והדר; כל אותה ההתרמירות טובי בניוים, כל אותן הרגשים הנעלים, המכשבות הרוממות, השאיות הנائلות, שנתרקמו בסתרי לבות העם, כל מה שהורה והוניה והעם הסובל במאית שנות שעכשו-כל זה נתרכו אל לבה של הארץ, אל עיר=הערים ומלא אותה הטען והתרגשות נפלאה.

...מרומים או היה הר ציון ובית=אלhim עליון, ויהי למבחן עו לkanai הדרור

אשר בחומרתו. שקדו קנא הגליל ויהירה על אלה החומרה הבצורות והגבוחות. בטחו בשיא מגדלייהם, שקדו אליהם מפניהם זר ואוב, שמלא הארץ ועד גבעות הר ציון הניע.

—ט' יעלה בהדר הא'—אטמו בגנון קנאים וחשקו ממרום באיבה ובז לאוב הלוחם גם.

—זה אלהים, אל קנא ונוקם, אל פוקר עין אבות על בניים, זה אלהים לא יתן את ביתו לבנו ואות נחלתו לזרים.—

והיו או נבאים בירושלים העיר ונבאו לשועה הקрова לבוא, ונבאו ליום גדול, يوم נורא ונפלא, בו יבוא אדני לנקיים מצרי, לשפוך את עמי עליהם, על רדוף את יעקב ועל השם את ארצנו.

...ויהי הבקר, בקר קץ, מצחצח ומזהיר ונוגה המשמש על כל משמרת קנאים העירה השחר... עים הי פניהם, מרוכזים ובהירים, ועיניהם בעיני החזה יוקרות. וכאליו קרובים הוא לשמש וענדו עטרה-גנהה על ראמש ורוח קרש רחפה סכיבותם...

עמדו קנאים על חומות ענק והשקיימו ממרום מגדליהם לטרחיק וראו אפק'יו הוהר הרוחקים ואת תועפות הרוי הלבנין ראתה עינם ורחבי אין קץ, ומלאה או נפשם רוממות אל, ויצא או לבם להתרומות נס המת לנגביהם, לטרחבי החופש וריחה...

ובשפלת חיל רומי צרים על ירושלים — וכחתה עין קנאים מאש שנאה גדולה וקנאה.

צרו רומים על העיר מסביב, בבקעות רבץ צבאם הגדול. כטו חיליהם את ירך הארץ, ובסדר ובמשטר לדגלייהם שם חנו: רגלים ופרשים ורכב לרוב, ואין קצה לבשר... ושפכו הדיק מסביב העיר, והקימו הסוללות וסגרו על ירושלים את כל מבואיהם, וכלאו ארי-יהורה בכלוב וה של בשור וברול ושמרו עליו, פנישכור בלבו ויצא ועשה שמות במתנותיהם הרבים.

וורחה המשמש על המון אדם זה, הרובע ואורב כחיה טורפת, והבהיקו כל זים והשתכרו קרני המשמש עליהם, והוא נס מהה כרמחים ושפורים של עשת, אשר נכונו לדקור את לבו של אדם, לשחת את צלם אלהים ולשפוך את דמו לארן.

לא נשאו רומים עיניהם ליום, לגבהה-התכלת ולטרחקי-האור -- אל חומות ירושלים היהת עינם נטיה ושמרה שעריה. וראתה עין-רומים קנאים עים וחוקים שוקדים על החומות, וקצתה נפשם מפניהם ובערה בהם תשוקתם הרעה לקרקר הקירות, לערות יטורן של החומות הבצורות וליטר קשה עם זה המרי, למחרות את זכרו מארץ, להרוג את הבשר ואת הרוח, השואף לחיים אצילים.

כח חנו שני ענקים, ענק-בשר וענק-רוח, אילו אוורים בגבורות-יד ותעצומות-hood, אילו נפרדים רוח-נאצלת ונקמה. ורחו ופחרו מנשת זה לזה, והוא נס שנייהם במצוור.

ובא הלילה עם צללו ונספיו ועמדו נס או קנא הדור על חומותיהם הגבוחות. הבינו אל מדורי האש של לנינות-רומים ושמיעו את שירתם העווה, הפראה, המלה תאות השורה ונול—ובשים מצמצז כוכבים-עינים

ורמעה של תונה מברכת תליה בהם, ונשבה מגובים רוח-גונה ומעוררת את הרגש המרומם ואת הרצין הכביר ... המתה כיונה זו נשמה=אדם נעלם, שנולדה בתוך חותם-יהודה, בעמקי נפש העם, שהתרוממה הארץ והריקה לשחקים וראתה קץ-ימים וראשיתם. ונפנעה בכנפייה על הארץ, לנרש ממנה את שחרו=הليل והרע, לשבור זרוע עז וועל=עבד ולברש בשורת מלכתי=אללים כי באה. אכן קשים הוא שרשורת-הברול שנשא האדם על רוחו ולא יכלו כנפי-היונה לשברן. והיתה ובכתה ונחלו דמעותה בכוכבי-הזהוב. ושמעה נפש קנאים את בכוי רוחם-הטיר ורחה או דם=בשרם והתקלה אש לבם ונדרלה עוז יותר התשוקה לרדת מהומות האבן ולבלוט ולשבר אותו כח-הורע שנתナルם בחותם הארץ הרובצת מתחת סכליה ושבעה ושיקקטם לדם ... לשחרר הנפש ולשלוח עברים לחשבי-וטהרו שמיים ונפלו דמעות כוכבים למטה והציפו ושתפו ומחו כל על ותלאה הארץ ועתה צדקתו של אדם וחסדו כפרורת ...

ועבר הלילה והבוקר היום ולחומי-קנאות=אל נחו אלפי-קנאים מתין ירושלים ושעריה, חרנו ממסגרותיהם כאריות להרים הסוללות, לשבר כליו וינו של עראי, הלוחם להם ...

ועמדו לגינויו רומנים הכנן, מלומדי מלחמה, שורות=שורות, חגורו כי בלו זין קליסים וכבדים ומוגנים על גופיהם. והביטו אל עיר-עו בורה, העמדת בצורה בתוך ארץ חרביה ולא נחת גאניה מפני יירה של רOME! ולטשו את עינם, עין טורף, עין ערייך=ומפחר על אלה החומות ונדרלה חמתם באבניהם הנדרלות ורבתה איהםם ובער בהם חרוץ-אפס בניו זה לא נזח, הפוחת שעורי ומיציא גבוריו לקרב ...

וירדו שורותם בבלחות צלמות לעקוור משורש עם זה המרי, לכבות אור נר-יה המהכbab בארץ, ולשכך חמת=נחש, האוכלת את לבם, בדם מורדים בעברות, ולשפוך בשניה מטשלתם על אדם, טמפלת נזקי השורה באפ' גויים.

והתננו או לאותם, ורעשה ארץ מטרעת מלחמה והעיק עליה כובר הפנרים.

ושמש הקץ שלח את קרנייו ווּפו את דםם של אלה החללים ועל חוטיו של זהב חרו את כל דמעה ואת כל אgel דם ולפני אליהם שתחם ולרגליו שפכם.

נדר אליהם מבוא לפניו דמעות האדם ודם נפשו, קרע חורי המשט ו_nfiorו נקורותיהם ועפו והבהיקו בלילות כשביבים. ובאו אל החושך הרחוק וכלו ואפסו

וראה האדם אותם השביבים, ואמר: "כובב נופל בשמים אל תחום נשיה", ופנ' או לבו ומלא חרדה.

וכברוה המלחמה על שני גויי=אדם, קראו כל אחד לאל מצילו ולא יכלו זה את זה.

נפלו רומנים לאלפים=ורובבות-באו על מקוםם. ואחד הקנאים כייפול בשלח ולא יבא חדש לחתת מקומו בין אחיו.

והלכו ורבו לגינויו רומנים ומלאה הארץ אותם. שורות קנאים הלכו ומעטו-אכן לא כהתה עוז רוחם ואמונתם עוד נדרלה באליהם, אל-הצדק :

ישר יוסר יה-ואות מקדשו לורום לא יתן ! –
 אך שטם אל עמו וアイב את בניו ושפך עליהם את זומו !
 נביו בני אל נבר-וחותות העיר היבקעו . באו כל לנינותו רומיים
 ושריהם לשבחת בין החותותים ולחשץ לוחותיהם משם . . .
 עליה אלהים ממקדשו ועב את מכון קדשו . נונגה אש נארדה הציפה המקדש
 ושעריו ועליה על גנו והורם למעלה ועבר ועمر על ההר מנדר .
 או באו נביאים ונבאו :

„אל נקמיה הופיע להראות נפלאותיו בארץ !
 אל נקמיה הופיע לעשות שמות בניו, להורייד עיו נצחים לארץ ולשגב
 שם ישראל בעטם–ובאה מלכות שרי לכונן הצדקה בארץ“ .
 ושמטע העם ורחב לבו . עמדו קנאים על חומות ירושלים הרעות,
 עינם אל אל=מושיעם וירם עושה מלחמה באובי, –וורם דם-נפשם על אבני החותות
 הקרות . . . עובדים או היו ליחמי הדורר, עובדים מלאו ומאדם .
 ובא או הליל הנדרול, ליל=תוכחה נורא . באותות ובמופתים בא הלילה
 ובמוראים גורליים .

כسو שמים עבים נוראים וUMBIN קרעיהם נשקף באימה כוכב=שבט והאצל
 מנגו על שברי העבים וקרונותיהם והיה מראמ בלהות . ונראו או בעב-הען
 פרושים של אש עושם מלחמה ביןיהם ונעלמים כרגע בתוך עני ועם , הנחים
 ונשאים על כנפי הרוח העווה מתוך קציו החשך מבשורי הרעה .
 בחיטה שפוכה הריעשו הרומיים חותמת=המקדש, בבלחות=צלמות נחו מוחושך
 חיליהם ונגנו החותות ובקעו אותן .

מלאי תקוה וחרון הגינו קנאים על בקיי החותה ורשו אבניה מדרם,
 הורירדו רומיים את עיו מגדי צין והתפרצו לנינותיהם אל תוך מבעדי
 המקדש, והתלקחה מלחמה נוראה בשעריהם .

קרחה חמת=קנאים, ותוך הליל מפחד .
 באו נביאים ונבאו : עור מעט, עור מגדי צין ובה תשועת יהודה וירושלים, ירד
 אל ממשים להראות גדרותיו בארץ,
 אש נדולה הבוהקה בגבויי טרומים והבריקו העננים בהמון גנים וצבעים
 והיה המראה נהדר ואiom .

עלין או לב קנאיא=אל=אםרו :
 הנה הופיע אל=מושיענו לחדר נפלאותיו כבויים מדין !
 נבחלו רומיים מפני חמאתם של קנאים, שנחו מכל חדרי המקדש עליהם
 בחומה שפוכה ובורוע נתואה .

נהפך הליל והיה לחרדות, נפלו חותות וקירות, רעשו וסאנן מרכבות אויב
 ופרשוט אביריו ונשמעה צהלה סתום למרחוק, צלצול חרבות ורעש מנינים קרעוו
 החושך עם להבות הנונגה, וושא וצעק לבו של אדם מחומה ואיבה .
 ובא או הרגע הנורא שצוף מתחום נשיה –ואחזה האש בקרני המקדש . כעין
 יד שטן ומשטין הורם לפיד האש מתוך אוצר הבגדים וכמו אוח בשמיים וטלטלם
 ושבה הארץ לתהו ובוהו, אוחזה האש בכל פנות המקדש ועליה ענן=כבד מעל מגדיין,
 מלאי פחד ואימה התרוצזיו בני יהודה בתוך אולמי המקדש וחוורותיו וקראו

בחקה לאליהם,

ובאו הנכיותם ואמרו :

„באש ירד אליהם על אויביהם ! באש נגידיל אדרני את שמו בארץן !“
ורטט אחו לבם של בני ירושלים ונגיל ורצו בחירות=קדושה אל תוך הבירה
הנוראה מלאי תקופה ווען.

ונדלה האש שבעתים גוראתה עד למרחוק, אורה גדוֹל מבשר=רע נשפק על כל הארץ מסביב. או נראו מתרן החישך המואר והמורח לקצ'ו-ארץ ענקו הרים צופים באימה ובשמטין מרחוק, ונדרמה כאיילו הם נתקים ממוקם ונחים גם הימה בחרון על ציון וירושלים. אחויו אימה והמהון היי ענני=הוזעם ונשאו על רוח=זועמת לבשר בארץ חורבן יהודיה ומקדשה, לבשר טפלת הרוח הנאצלה מפני תשומות יר רומי. כל רוחות הלל נדרתו וקמו מקרים מתחואן ונתחננו סביב הר בת ציון, שעוב אלהים ופמליאו שלו את תועפותיו, עוב אלהים את הר ציון ויתר הריו יהודיה ואל שמנות הר טני התחרק ועמד שם בלבד. והרנישו בני-אל את שמנות המקדש והרנישו כי ריק הוא מלאהיהם ושכינתו. והוא הפך הכל ותיה לעז ולאבן, אף הקודש והכל שב להיות חול וرك אימה נוראה רחפה מסביב, ואחות האש בדור וכען ובאבן, והחפרצת שאנה נוראה מתחוק לב בני יהודיה, שהרנישו את עצם לפצח, כי נתיתמו זנעבי בתוך מדבר-אדם נורא ואוים ווישע ומציל, והתגללה שועתם הנואה בשיאת הילושוממותה ושמעו הרים מרחוק, ושמעו הום את הבכי הנורא שפרק מעינו של עם מניעת ואבדך-רך אל לא שם באפו-או התגעש האדם באדם-ואל לא היה עמהם.

צרכו מר בחמת שנאה לנוונות רומים והגינוי בשואה על הר ציון. גנאה האש על פניהם של הרומים והאריר הנוגה הנורא את עניהם המבריקות בעיני הטרוף, בירקו כברקם שליחיהם השלוות וחתאדים הרים בקסט=צבעיו. הפך אדם לחיה טרופת ורומו לחמת פתן, כמו זורונים המו ורעש המוני האדם, ששטו על האבניים והעצים היוקדים, על פנרי האדם ועל נחליו הדם השוטפים בזעם.

רפהה היד של לוחמי הדורור, ורוחם נפלה עליהם. כנה הניזוץ של קיהה בעיניהם, אבדה האמונה באל ובברוחו, והוא גם המה לחיה, החשה את רפיונה וכחה האפס, נשברה החרב. אפסו כל כל המשחית בידי קנאים=לחוממים... עופים יונעים, מלאי התטרמות ויאוש חגורו קנאים שרירות כחם ובידיהם הריקות עשו קרבנות, קרוו בשער=אובי בשן וצפרנים, שטפו באש=חמה את גוףו של אויב, לחזו בקצע=של יואש לב אל לב ויחד עם הצר אל האש השלכו...

כשה החישך העולמי את שמי יהודיה ואבלת הארץ ומלא חלל העולם בכוי ונאה. נשות=האדם הנעללה, שנולדת טרזה=מרידה ישאייה מרווחה לדדור ולאור=חימ, נאה כצפור פצעיה במורומים וגועה יודה את אחרון קו-כוכב מוחיר ומאריך... ומלאה הארץ אי=מנוחה ושמטין ובאיilo הרתה הארץ לרדרת אל נבור ונאור וננעה בקש-חבליה: היוים ונדייה הרתה ברחמה=והלודה מות וקלות, ואחוו אותה חבל הילדה ונתעלפה מכלין לב וצער=אם ופרש עליה הכלין את כנפיו של עריין, החמוץות דמע ודם.

...הנלחת יהודיה, נערק משרש עם הורה גדוֹלות, והושם צוארו בעול=וירם, רק שבליים בודדות, שרידי שביכי אש=נפש זו העם הנרגש נשארו זעירם ופזרים

בארץ ושלוחם בידם, עוד נשאר צל-תקוה בכלם הכוואב, עוד מבצר-מסדה נשאר בארץ ונמלטו אליו שארית גבורי יהודה וניל.

...יהי או הערב.

באה המשמש אל בין ענני-עם קרוועים ונטושים על פני שמי-סוד ושפכה את דם צבעיה על אלה גושי-הוועם במרומים ואחו קרניה הנוטפות דם ודמע בקרני מגדלֵי מסדה ההגבויים יורערו, ואחו חרדות ונתרו מאבני הרום אל עמקי הים ושתפו שם דםם מאליהם והפוך הים והיה לארום ונורא, וגועם הים ואבר בנשיה וקרב בין השמשות של ערב נפלא ומלא רום ופחדים.

עמרו או על גבاهו המבצר שרידי קנאים, גבויים, אמותים וינוּן=אל על פניהם, חותה עינם ארצם חרבה-ודרמת מות מרחפת עליהם. שפלים ובזויים היו ההרים, וכענקים פגרים, עטופי ערפל היו העמקים בשפללה... בקצתה השמיים-בערה נדולח מלאה בלחות: עליו שארית כפרי יהודה ואדום באש... גלמיריות איומה ועובה רבה שורה מסביב ונשמע בכיה מכל סבן ושיה... נשימת האויב האורב להם מתחת הגעה עדיהם והיתה כל כך דוממת, וכל כך נוראה. ויעובים היו או שרידי קנאים מאדום ומאלחים-וهرנישו את גלמיריהם המעוקה עליהם מסביב. ראו את הארץ ונדולח היא ורחבת ערד לאין קץ ורבים בני אדם עליה. שוקט כל עמו על נחלתו וורוע=אל עמו. רק יהודה נשמה, גלו בניה ולא היה אף אחד אשר יושיט את היד, ולא הופיע גם אל להוציאו לבניו באץ להם.

אמרו קנאים לשבר ורוע=כח עריוצאות ולשפוך רוח-חרשה על ארץ, לסדר ממלכת שדי בה ובתחוק לבם של בני-אדם-והנה היו לקלון ולשם לכל גוי הארץ... ושתם האדים מסביב...

ובא או הצעם והמרירות והיאוש הנורא אל לב-קנאים ואכל שם כל רגש עדין ורך, וככיתה כל אש אהבה והתרומות וষאיפה לחיים ולדרור. רגש מסתחר בחיבור הלב פרץ ושטף את חום הסוער. והיה כחתורון הלב מכל יתר הרגשים, ויצא ממחבואו העמוק אותו הרגש הנורא, שרצינו אך נקס שלם, כלוין ומות, יצא מאותם נבכי הלב, שرك אימה ושיגוב של יאוש יאצרו בהם והבהיר כשלח מורת באישון עיניהם.

אים וኖרא היה זה הרגש בתפרצוי-הר געש בהקיוא לבוחיו בכל נוראותיהם.

הבטיו קנאים מסביביהם עירירים, ואין בא לקחת מקום, לשוב לעורר הרוח המניצח, בגין אחיהם מלורה והוא לנצח נוקמים ונושאַי=על עבד; כל בלחות צלמות נסבו עליהם. שטם האדים את שארית יהודה וכל אחד יודה בה אבן, כמחנות עורבים נטשו בני עם נכר על פג'ר יהודה הנדול וקרעיו הבשר לנחתים, כל-

בחרון והגנוף שאוצר בקרבי רוח=אל מרומים.

ואל-אלחים הביטו מנbatchו, ראה כל ואת ולא בא לעורת העם. והווצחה אש קנאה ונקס בלבבות קנאים. תסס ורחב הלב בחמת=נקם ושאף לkom ולנקום בכל אלה הנזויים, בכל אלה הכהחות-הנוראים שהביאו כלוין לנפשנו!! קנאה ונקמה בערה בכלם-לקום ולחרום את שלות הארץ לעולם, לקרוע את צהלה=הנצחון מעל שפתיהם המניצח ולשפק את בלחות הנקמה לדור-דורות על האדם בארץ. לנקס

באליהם ובארם גם ייחד, לזרוק טפה טרה של נקמה איזומה באל צבאות, על רוח-האדם שלא חציל, על קרוותיו שנתנו לשקווצי אויב. או פריצה דמעת-דם מעיני קנאים, והוא מלאה חמת-קנאה וחرون, ופרצה עור נאקה נוראה--והיא מלאה תגר ומרירות. ...נפלה השם שואל עטקי התהום וצף משםليل איום ואפל, ומלאה הארץ רעדת פחר-ושטמון.

חוות ונכלהת או עלתה המשמש אחורי ליל חושך ונורא זה. טהורים היו שמים ורומים. בחרדת דממה האירה המשמש את נבעות מסדרה-- ורטט אחו את השמיים מעל ורעדת הארץ מתחת, ואל אלהים בגביהם ובני הארץ בארץ נאלמו דומיה וכלה נוראה ואי-מנוחה איזומה מלאה אותם. הרוני מסדרה, שנפלו מחרב איש אחו, שהרגנו הנוף והנפש, לנكم נקמה נוראה באלו ובארם, שכבו מרוחים על מבצרי העיר ונשטויתיהם העקבות מדם, ררפו עליהם וגנבו בכנפיין השבורות באין אל מעל לניפות הקריים... ושלם רופיה אותם... ואל-אליהם ישב במרומים זעף ואיום וקשה כפלים וכלהת-עלמים עטה את רגליי.

ה. ס.

בשביל מה ממיריהם יהודים את דתם?

(מן העבר הקרוב).

לעתיד לבוא, כשהתפקיד ההיסטורי שלנו במאה האחרון, י策רן כתבה לקביעה מדור טויחר ל"תולדות המתרות בישראל ברוסיה". כי לא הרי ההתרות ברוסיה ובמאה האחרון כהרי המתרות בישראל בשאר הארץ ובתקופות אחרות. יודעים אנו, מה היה טיבן של המתרות בתקופת ימי הבינים, תחת ממשלה הכנסייה הקתולית או האסלאם. הרוב הייתר גROL של המתרות האלו-כמעט תשעים וחמשה אחווים ממאה-היו"ם מאונס", בסבב הרדיות המתרות והגנוזות והשמדות, ורק פְּעֻזָּת-פְּעֻזָּן היו, המרות לשים-שמותי, שבאו מוחכה פוניתם במללה העזרות או האסלאם וביתרונם על היהדות, ויודעים אנו גם כן, כמה התגענוו באנו"ם" על דתם הקורמת וכמה חרדו לשוב אליה כשהיתה השעה רואיה לכך, בדורות יותר מאוחרים-בתקופת הרמב"ן-מצאים אנו, "שאלה היהודים" בברלין, המתרות האלו היו תוצאותיהן של השקפה ירוועה על "שאלה היהודים" ביטים ההם. מכיוון שתלמידיו ורמבעין וחבריהם באו לכל דעה, שאין ליהודים תקנה אלא טמייה, עשו מה שעשו. אין שנתיחס לחווין המיעיב והמחפיר הזה, אבל הוא מסקנה הגיונית ממשית מסורתם. לא כן המתרות ברוסיה, "רדיפות על דת" במובן הפשט לא עברו עליינו בארץ זו. להוציא אותן, שוללים מאתנו זכויות=אדם כל זמן שמחוייקים לנו ביהדותנו, אבל בפועל לא הכריחונו מעולם לבגור בחרתנו אם לא נביא בחשבון את הקאנטיניסטי"; והיהודים הרוסים שהתרו את דתם, עשו זאת רק בשביל "חיי-שעה", בשביל השנת זכויות אורח, עישר וכבוד וכדומה, נמצאו כלל, שהם עצם נשאו בתוך המתחנה, אבל הביאו גאולה לבנייהם אהריהם, כדי להקל מעלייהם את "סכל-הירושה" של היהדות, כלל יש באשכנז הרבה יותר מבrossoיה, ואולם סוג אחד של מומרים נמצא בתוך יהודו-רוסיה, שאין למצואו דוגמתם במערב אירופה: כופרים=בעיקר גמורים, בלתיא-amateנים בשום Dat, ממיורים Dat החיבית אחת בדת החיבית אחרת לא לשם "חיי-שעה", ולא "שם=שמי", ככלمر לשם האמונה כשהיא לעצמה, אלא-לשם "תקון-העולם" יותר נכון-לשם גאולת הפעול או האכר הרומי, אני יורע, אם המתרות כלל מרווחת היו או מועטות, אבל על המרתה אחת טופשית רוצחה אני להרצות בזה מפני שבה מתפטעת כל התרבות היהודית האימהה של חי הגלות שלנו לכל עמקה, --כל הבניה הנירהה, שנדרו לנו הרבה מצערנו, טובוי בנינו ובנותינו, כל עזם קללת התוכחה הקשה: "בנין ובנותיך נתונים לעם אחר..." .

הספר בדבר המתרה, שעליה אני רוצה לדרב, בא בירחון רומי, העוסק

בשביל מה ממירים יהודים את דתם

בתולדות תנועת-השחרור ברוסיה¹⁾, אבל ספר זה בא שם לא בתור עניין בפני עצמו, אלא דרך אגב, ככלחר ייד, בזיכרוןינו של אחד מן היריבולוציונרים, באופן שכל עניין ההמרה מסופר בלי שום כוונה להציגו או להרשים את המעשה הזה, ועל כן יש לספר זה ערך מיוחד: מחברו הוא „משמעותם לפִי תומוי“. שיבאלין, אחד משכביי מצורת=שלטלבורג, שرك זה לא כבר נשחרר, מתכוון בספר, איך יסדר בשנתו 1883 בית-דפוס חזאי של אנורת „רצין העם“²⁾. כל הימים ההם היו ימים רעים לריבולוציונרים מיסודה של „רצין העם“²⁾. כל ראשי האנורה, הפועלים והעסקנים היו תhor חוץ, נחפסו למלכיות והחאו בכוח=כלאים מפני שטמר אוthem יותר מחבריהם, דינאϊוב הירוע, נשארו רק מתי מספר, וגם אלה הנשארים היו רק עסוקים מון המדרגה השניה והשלישית, כשהתואשו מעט אחרי המכחה הרבה הוא, נמנעו ונמנרו להתחילה בפעולה. ראשית=הפעולה צריכה היהתה להיות=יסודות בית-דפוס חזאי בשבל האנורה. שיבאלין הנזכר, שהיה עד העת ההיא „כשרי“ במובן הפלוטני ונקי מכל חטא, קיבל עליו את יסוד בית-הדרושים. לתחילה זו מצא באיוו טימטה נשכח דירה בעלת שלשה חדרים, שאפשר היה ליטר בה את בית-הדרושים הדרושים. אבל עפומ אחדר היה ברבר: שיבאלין, שהוא דוק, לא היה יכול להתייחס בדיווה בעלת שלשה חדרים: וזה היה מעורר חשור בעיני השועירים והשומרים ודריר החזר. כשנתישבו בדרכו החליטו, שיבואו שיבאלין בברית „נסואין מדומים“ (לא לשם זוג, אלא לשם הרחתת חזר) עם אייזו עלמה מבועלות=בריתם. בל' עמל רב מצאו עלמה אחת, שנתרצתה להיות לאשה מומרה לשיבאלין. עלמה זו נקרה בשם פראסקוביא מיאו-זובנה בזונראן³⁾. „אבל-מספר שיבליין בשלוות אפיק=בשביל ש אוכב להתקשר עם מרת בזונראן בקשר של נשואין מדומים, אבל רשותם, צריכת היהת ההרת בזונראן זה להחטב ולעוזב את יהדותה...“. ומרת בזונראן התגברה על „אי-נעימות“ וותכל לה בל' שום פקפק, היא פנתה אל אחד מן הקרים=הטיסונים, שכיניטה בבריתה של הדת=הפרטאנטולוגית. כתלמידיה שקדנית וחזרה היהת באה אל בית הכהן בשעות הקבועות לכך למור מפיו את עיקרי הרת הפרטאנטולוגית. „התפלאתי—אומר שיבאלין – על הסכינות. שבה שננה מרת בזונראן את השועירים המשועמים מן הקאטייכטים...“. אכן, מי סבלן כהיהודי – לכשיוציאתו... בעבר זמן מה התהיינו שיבאלין ובזונראן להאיין בכם, שיטהר להטביל את המומרת ולפדר את קרוישה, כי הותן היה יקר להם: ציריך היה לגשת אל יסוד בית-הדרושים. אבל הפעם, אף על פי שהיה מיטינר והיה, איפוא,

(1) עיון: 1907: Январь,

(2) אני מוסר כאן רק את תמצית הדרבים בקיצור נמרע ולא את תרנוום, כי במקורות הדברים ארוכים מאד ומושלבים בעיניהם אחרים. בلتוייחשים לעניינו.

(3) הספר בזונראן, הירוע בכינוי הספרותי טהט – „אבי האקרים“, שהוא אחד מיסודי „אנורת האקרים“, הוא נס בן יהורי מומר. – פרט יקר והוא חשוב מאוד לתאור צורתה הרוחנית של מרת בזונראן והוא – שם פראסקוביא. השם הזה הוא רוס-פרראי בסלאוו מללא מובן המלאה, בו נקראות כמעט רק הארכות הפשות, ואפיו בין הרוסים מן השדרות הבינלאומיות-הסוחרים והאונטלייניטים – אין מאי ביותר – וכו' נקרה עלמה יהודית צא ולמה ערד הוכן הניע כה „עטמיותה“ של מרת בזונראן...“

mphio בהרבות בעשיות נפשות לכנסיה, לא נחפו כלל; הוא דחה את ההטבלת והחופה מיום ליום ותמיד מצא לזה אמתלאות שונות. כנראה, הרגש במרת בונראן, שבבלנותה נדולה ולא תועוב את האמונה החדשת כמה שירבה את הרוחיים... כשהתבוננו בדריך מצאו, ש"כונה" פשטה היה לה להכומר בדריכו זה: הוא המתין לכיסף. שיבאלין מהר למלא חפזו וה ביד רחבה על חשבן הארגאניציה, אבל הנה עוד הפעם מטלאה! המכומר דרש ממלה בונראן "תעודת פרטום" ("Aktę oглашешенія"). וזה היה בשבייל ה, ווג' צ'ריה חרשה, שלא פללו לה: הם חשבו, כי מעלה משלכת (מרת בונראן היהת תלמידת השוערים העליונים לנשים) לא ידרוש המכומר את התעוורה ולא ידריך בזה. אבל מאחר שהמכומר הדיע בחלטת ובכל חוק, כי בלי תעודה זו לא יוכל את מרת בונראן בברית הרת החדשת, הבלתיה פרטומכיא תיאודורובנה גם על איינעימות זו, מלאה אחרי כל מה שהטהלו עלייה, קבלה את ה"תוערה" ונכנסה "لتורה חרשה ולחות ולמעשים"...

כלום צרכים אנו לכתב ביאורים ופירושים למעשה זה? בת-ישראל עוזבת את דתה בשבייל שתהא לה אפשרות להיות אשתו המדוימה של אחר מן הריבולוציונרים מן המרונה השלישית או הרבעית וכדי שתהא אפשרות לזה ליסר בבית-דפוס חזאי, -בוח-דפוס, שמצטמצם כלוח בחרך קטן וכל מכשורי שמורים בתבה אחת ושבאפן היותר טוב יצילח להוציא לאור ממשן חודש גליון בכף איש! ...

אולם בכנידה הראשונה הזאת לא נסתימיו קרבנותיה של מרת בונראן, שהביאה על מוכח הריבולוציה. עברה גוררת עברה, ובനירתה הראשונה הביאה לידי בוגירה אחרת. יותר קשה ויוטר מחפירה; אלא שבבוגירה האחורה, שנעשתה על ידו מרת בונראן בעצם גנד דעתה ושלא על פי הוכחה הפניתית, יש לראות מעין "שכר עברה בהאי עלמא", מעין נקמה של הריבולוציה הרוסית, שככלך התמכרה אליה מרת בונראן, בת-ישראל זו... שבאלין ואשתו המドונה ישבו כל החיים כלואים בדירותם ולא נראו על פני חוץ ולמדו את מלאכת סדרור האותיות וההופמה. ונסמן החוץ לא היה יכול שום אדם מהכירים בעבודה הריבולוציונית לבא אל ביתם משווים והירות. רק אחד היה בין חברי היעד-הפועל של רצון העם". שהיה יוצא ונכensus בביתם. הוא היה המענק בין ובין היעד-הפועל; והוא היה מביא אל בית-הדרושים את כתבי-היד ומוציא שם את הנליונות הנדרושים, ובכל היה בא-כחו של רצון-

1) "סדר הפרטום" הוא המומנט היותר עולב, היותר מבוה, שבכל עין הדמراه. מושרוצה לעמוד על פרטוי הדרבים, ימצא אותו בספריו של וו. קרלטובסקי: "Из-за", ^{имя} ^{Петская}, בוה אביה ריק את תמצית ה"פרטום". המכמר בא לביתחתפה הנוצרי, ובמעברם כל חברי הדוכן והמחפלים הנמצאים באותה שעה הוא צריך להסביר על מסגר מופיעים של שאלות, שהכומר שם לפניו. "המתבונש אתה לעמדך לאביך לאמר, ומכלל אותך?" (^{как вы сказали} ^{и проокливаешься} ^О). — והමיר עונה: "כני, אני מתבונש ומכלל". "המתבונש אתה לרעת משה", לתלמידו האזרוי, לכל מנהני הדת היהודית, מצוותיה ותקותיה וכו' וכו', המתבונש אתה להם ומכלל אותך?". — והමיר עונה: כן, וכו'. אחד כך מנישים לפני המכמר גליון, שבו מנויות ומטדורות כל אותן השאלות, והוא צריך לכתוב את חשובתו עליהם, והגלוין היה הוא "תעודת-הפרטום".

בשכיל מה ממיריהם יהודים את דתם

העם במשאותם נותרם עם בית-הדרפים. האיש הזה היה המרגל דינאיוב שהוכרתו על-מעלה, שלבוסף גלה את כל סודות האנגוריה והרמס והחריב אותה עד היסוד ומתחילה לא חשו בו חבריו בולם.

ובאחד הימים הביא דינאיוב אל בית-הדרפים כתב-יד כדי להדרפים מתוכו פרוקלאמאנציה, שהחלה ועד "רצון-העם" לרסתם. זה היה ומן קצר אחרי הפרעות הנוראות, שהתרגשו אז על ראשי היהודים בכל "תוחם-המושב" ועשו בהם שמות. ופרקלאמאנציה זו של ועד "רצון-העם" (¹) עסקה בענייני הפערים ולאנססוס הפרוע, שננתנו לאטאנציה קראה: "ישראל כחכם!" לאקרים הפורים ולאנססוס הפרוע, שננתנו "לקח טוב" ליהודים מוציע-ידם וועושקיהם; היה ראתה התחללה טוביה בוה, שהאקרים התעוורו ופערעו ביוזרים, החיברים היהודיים בכל הרעות, שנמצאו את האקרים; הפרוקלאמאנציה הוכיחה, שהיהודים הם הם שרששו את האקרים והביאום בעל של שעבוד קשה, ועוד בסגנון ובונוס כזה, וכדי להיות ריבוליציונית כראוי, דנה הפרוקלאמאנציה ברותחין את המשלה ואת הפליזיה של או על שניינו על היהודים ולא נתנו אפשרות, אקרים לכלות בהם את כל חמתם. במשעי המשלה האלה. ראתה הפרוקלאמאנציה עעל גורא ביהם אל האקרים ואל האנססוס. שרצו לעשות נקמות במשעבדיהם ומנצליהם...

כשקראנן את כתב-היד, אני ומרת בונוראו-מספר שיבאלין – באננו במכובח גדרולה, עין בעין ראיינו, שהפרקלאמאנציה נכתבה ברוח המטשללה ובגנור ל, האני מאמין' שלני; היה הטילה את האשמה על היהודים והצדקה עליהם זאת הדין, וגם ראתה בפרעות מעין "אתחלתא דגאולה", מה שהיא גנד הוכחתנו הפנימית. אנחנו ריבולוציונרים הרי ידענו, שאין אפילו קורטוב של אמת בכל הכתוב בפרקלאמאנציה; להפוך, לפי דעתנו והכרתנו הפנימית רק הבירוקרטיה רותה חייבות ברעה, שמצוות את האקרים או, אנחנו העבנו את דעתנו והש��תנו אלו על העניין הזה לדינאיוב והספנו, שאין אנו יכולים להדרפים כתב-פלטמר כזה; אבל דינאיוב עמר על דעתו יצוח, כי הטעופ של הפרוקלאמאנציה נתחבר על ידי ועד "רצון-העם", שזרה הלכה כך מפני ציריך השעה ומפני נטוקים טביסיטים ידועים. ודינאיוב דרש מתנו, שנשנש בל' דחווי אל הרפת הפרוקלאמאנציה. מצבונו – מוסיף שיבאלין – היה גורא. נמצאנו בין המצריים: مصدر אחד – המשמעת המפלנית ומן הצד השני – הכרתנו הפנימית והשקבותינו המדריניות, שלא נתנו לנו בשום אופן להסתמיכם לדברים, שהיו שקר וכזוב, עלילתי – שוא ומן, שניות מגונה מתח-תמ ועד סוף...

אחריו משא-ומתן ארוך נחפשו סוף סוף על פי תנאים אלו: הפרוקלאמאנציה תודפס בלי חותמו של ועד "רצון-העם" על גבה ותצא כברו של סתום ריבולוציונרים ובחשימות קטניות ותקנות אחרים, שהמתיקו מעט את המרירות היתה בסגנון הדברים ובחרציהם. אולם תכנה ומהותה, רותה וצורתה – בוה מודה שיבאלין עצמו – לא נשתנו על ידי ההשמעות והתקינות אף כטלא השערת.

¹⁾ לפי דבריו שיבאלין, לא ידע הווער של "רצון-העם" אפילו ממציאותה. דינאיוב כתב אותה על דעת עצמו וייחסה לווער גועל ירי והוא סבב בCHASE את בעלי בית-הדרפים.

השליח

ומרת בונוראו סדרה עצמה, בידיה ממש, את הפרוקלא-^א מאציה, שהיתה מלאה חמת-נקם ושנאה עזה לבני-עמה מלפנים ושייחר עם זה התנגדה להשכפותיה! עד הין מגע כחה של הריטציפילנה!

ככה התנקמה הריבולוציה הרוותה במרת בונוראו ...
וכרא לදעת, שבית-דפוס של חשאן זה לא האריך ימים: חוות מפרוקלא-^א מאציה נאה זו, נדפס בו עור גלון ריבולוציוני אחד בן עמודים אחדים, ואחר-כך גלה דינאיוב את מקומו להפקידות-ובית הרפום חדל מהיות.

וקשబיל זה המירה בת-ישראל את דתה!

אליטאי.

* * *

הוֹלְכַת אֵת מַעֲמִי—לְכִי לְשָׁלוֹם !
וַיְהִי רַצְאָךְ לְבָהּ גַּר לְגַתְיָהּ
וּמְצָאֵי אֶת מַשְׁלֹוחָ בְּאַשְׁר תְּחִי.
אָנָּי ? אֶל תְּחִנְנִי לְבָ—אַינְגַּלְמָדָה :
כֵּל עֹזֶר הַשְּׁמָשׁ יְוִת בְּאַחֲתוֹ וּבְבָאוֹ
וּבְזָבִירָאֵל לֹא גַּלְאוּ עוֹד מַרְמוֹדָלִי—
עוֹד לֹא בְּרִדְתִּי מִבְּלִגְבָּסִי
וּמְעַן פְּנַחִימָתִי עוֹד לֹא דָלֶל .
רַאי , חַפְרָתִי אַוְתָּךְ — אֵיךְ עָדֵין ?
לֵי גַּשְׁאָר בְּבָבָ : לֵי יִשְׁעָר עוֹלָם מַלְאָ
הַיּוֹפָה בְּמַודְשָׁהָא בְּיַרְקָ אֲבִיכָּי
בְּיַסְבָּ סֻרְ-קִיצְיוֹ וּבְלַבְנִינִית חַרְקָיוֹ
וּלְבָעֵד לֵי—הַבִּירְדָּחוֹן , כְּזִוְתְּלִמּוֹת,
וּבְאַבִּי עַצְוֹר שָׁם , יָנוֹן מַלְקָשָׁ
וּמַלְאָךְ טְהוֹר עַמִּי—דִּמּוֹת דִּיּוֹנָה .
הַחֹזֶף עוֹד קַחְפָּרְאֵל עַל רָאשָׁי
וּלְחַשְׁ בְּרָכָה , רֹותָה וּמְחַאָפָּק
כְּרַמְעַתְּאָם חַשְׁאיָת עַל גַּר שְׁבַת
בְּדִמְמָתָה נִקְרָשָׁה הַשְׁאָנוֹנָה
וּבְאָתוֹ כַּזְבָּב תְּרֵד שָׁם פִּמְרוֹם,
שְׁמָאִיזׁ עוֹד עַלְיָ בְּעַזְנֵי יְפָה

השלח

שָׁמְצֵי עֹד עַל בָּעִין יְפָה
וּמוֹשִׁיט לֵי בְּחֵך שְׂרֵבִיט וְתָבֵן.

ונאי בְּדֻעַתִּי
עֹד יִפְשְׁטוּ עַל־פָּנֵי הָאָרֶץ כֶּלֶת
בִּירִיעַת תְּכִלְתָּם הַמְשִׁבָּאת וְבָ
בְּפִוְשִׁיות הַשְׁחוֹרוֹת - לִילִי קִיזִּין,
מַתְוִיקִילְלוֹת, קוֹרְחִים וּמַתְרִישִׁים,
מַעֲלֵפִיד־שָׁחוֹר וּכְלִילִית־פּוֹכְבִּים,
כָּל פּוֹכְבִּ רַמְזֵן וְהַבָּ, רַמְזֵן וְהַבָּ
וּרוֹת תְּרֵהוּרִית־חַטָּא וּגְעַת־תְּמִרָה
בְּחַוק סְלִילָה תְּרַבֵּע כְּלִילְהָאָרֵץ,
וּפְתָּאמָם פְּקוּדָם דְּמָקָה נְדוּלָה, רַבָּה,
וּרְטָטָט מַשָּׁק יִתְלַפֵּט כְּלִילְהָעִלָּם
וּגְנִיאָרָוּ כְּלִילִים שְׁפָעוֹת, שְׁפָעוֹת,
וּגְנִתְבּוּ הַמָּה וּמְבָתוֹתָם אַרְצָה
כְּגַפֵּל שְׁלֵל עַל־רַזְבָּב בְּשַׁלְבָת ;
וּכְלִילִית־הָאָהָן נְאַבִּילִיל־חַשָּׁק
אִישׁ אִישׁ בְּרַעְבָּו וּבְצָמָא וְגַאַ
גַּנְשָׁש קִיר בְּעֹור, יִתְבַּקֵּ אַבָּן
וַתְּמַבֵּט אַרְצָה, יִתְהַלֵּל עַל גְּחוֹנוֹ
לְלַקְתָּם רְסִיס־פָּו אַחֲרָ, אַרְנוֹר אַחֲרָ
מִמָּה שְׁהַשְׁלִיךְ לוֹ מַעַל כְּוֹבָבוֹ
וְלִמְצֵא מְלָא־כָּרֶב אַהֲבָה קְרָטוֹב אַשְּׁר...
בְּשִׁאה וּ אַם יִתְקַפֵּיךְ גַּעֲנִיעִים
וְנוֹהָה וְעִיפָּה מַמְעַ עִינָךְ
וְתְּשׁוֹטָט חִרְלָת־תִּקְנָה בְּעַרְפָּל

ונקשך תְּאָא לְאֱלֹהִים וְלֵאָשֶׁר—
 בְּמוֹנִי שְׂאֵי עִזּוֹן בְּשִׁמְינִיה
 וְלִמְדִידֵנוּ מֵהֶם אֶת לְבָךְ שְׁלֹנָה:
 רְאֵי בְּאֶלְהָה וּבְאֶלְהָה יְאָבָדוּ
 כּוֹכָבִים מֵהַיְלָה לְיַלָּה לְשִׁמְינִים
 וְהֵם בְּעִשְׂרִים עַמְּדִים וּבְשִׁלְוחָתָם
 וְאַיִם חִשְׁוִים בְּלָל בְּאֶגְדָּתָם
 וְכֹmo לֹא נִגְרַע כְּלוּם מְפָל וְחַבָּם.

אלול תרומ"ז

ח. נ. בִּיאָלִיךְ

הציונות באמריקה.

מאט

א. ש. ואולדשטיין.

משך שכתבתי ב"השליח" עד הציונות באמריקה¹⁾, אידיעו הרבה מאירועות בתנועה הציונית, באמריקה כמו בשאר ארצות. המארע היותר חשוב היה, בלי ספק, השחרורות של הציוניות מן "מדיניות" יותר, אשר שעבירה אותנו במשך עשר שנים, יעדיתה על העבודה הריאלית או התמעשית. עברהנו ולא רק עשתה שלום בין הנוסח הישן והנוסח החדש של הציונות, אלא נתנה מקום לעבור בתנועה הציונית לאוֹתָן המפלגות הציוניות (כ"פועל ציון" ורומחן), שי אפשר היה להן קורם להשתחף בה השתחפות של ממש.

ואם בשאר ארצות כך, באמריקה לא כל שכן. כי באמריקה – זו הארץ המעשית עם החוש הששי, המסתורי, של, לא הובנה הציוניות המדינית כלל; האמריקני המעשי רוצה בפועלות ומעשים ואם חנן לו מעשים: "בצלאל", מושבות חדשות, בתיה-חרשות בארץ ישראל וכדומה לה, או, אם רך לא יתנגד היהודי האמריקני לעיקר הלאומיות היהודית, תסתתרמנה טענותיו והוא ישתחף פחות או יותר בכל אלה. ובכן, העשות הציניות למשמעות הוא גורם חשוב מאד, שהיה יכול להיות לברכה להציונות פה. אולם, ככלום ידרעו הציונים האמריקנים להשתמש בו לטובת הציוניות?

שלשה יסודות לאומיים מודגמים פועלים עתה באמריקה: הציונות הסתמית, "פועל ציון" וס. או, כמו שהם נקראים כאן, ס. ט. (סוציאליסטים – טרייטוריאליסים). אמרתי "שלשה היסודות לאומיים" מפני שאין אני חשב את ה"בונד" לכך לאומי. כי אף על פי שיש לה "בונד" אויו אנדראות באמריקה ויש לו אירגן יומי, "פארווערטס", האירגן של הסוציאל-דימוקרטים, שהוא יכול להשתמש בו כחפי, ולכשורתה, לכשירה פנים שוחקות, יהיה לו עוד אירגן אחד, "ווארהייטס" – אף על פי אין אין ה"בונד" עושה כאן כלום לשבה הלאומיות: אפילו במקצת הלאומיות, שה"בונד" מורה ברוסיה, הוא כופר באמריקה ומשתמש בה רק באותה מידה, שהיא צריכה לו כדי לעשות "קנטאציה" ולקבל בסוף בשבייל מרכז ההסתדרות שלו ברוסיה. ואחרי שמתירה זו אינה מספקת להצורך אחד זכות-הקיים של ה"בונד" באמריקה, הולכות האנגורות שלו ומתנוונות כאן ווחברים הולכים ונבלעים באורגןיזציות האחרות, של סוציאליסטים סתם, של

(1) עיין "השליח" כרך יי' עמ' 465–472 (אמריקה, ר.).

"פועלי ציון", ועוד, או- הם נועשים לסתם יהודים ואפיו לאנתרופים, – הכל לפיו תנאי המקומות והomon וכפי מנהג אמריקה.

מכל היסודות הלאומיים שבארצות הברית יכולה היה היתה הציונות הפטתית להיות יותר חשובה והוותר משפעה. נס תנאי הארץ ונס אפה של הציונות הסתמית עצמה מפוגלים אותה לכך יותר מן הפרטאות הציוניות. מצבה של הboro'יאטייה היהודית בארה"ה הוא קיים ואיתן יותר ממצבי של הפרו-לאטראיט, שהוא על פי רוב הבורוזואית הקטנה בכך. ולא עוד אלא שבעה שהציונות הסתמית יש לה להלחם ורק עם כח מתנגד אחר, ההתקבליות, חיבות הפרקטיות הציוניות-הסוציאליות להלחם עם כח מתנגד כפול – עם ההתקבליות שבתוך הסוציאליות. כל זה עשה, לבארה, את הציונות הסתמית, שהפרוגראטמה של רוחה ומkeitו יותר מאותה של הפרקטיות לנירם חשוב מאר בחי היהודים האמריקניים. ואמנם, לו ידרו הציוניים הסתמיים שכאמריקה להשתמש בכוחם הלאומיים הפעילים עתה כמו שירודעות הסתדריות אחרות, ואפיו הציונות הסוציאליות להשתמש בהם, או הותה ההסתדרות הציונית אולי יותר חזקה שבכל ההסתדרויות העבריות שבארצות הברית. כי הרגש הלאומי, שהיה נדחק כאן ומן מרובה ע"י פרופאנגדה ארוכה ומתחדרת של טמיעה וקיסומופוליטות לפני השכבה של הלב, שוב איינו מתבוייש ליצאת לאויר העולם, וודע-הקהל הלאומי מיצאת לה הדר אפלו בין הרודיקלים. כל זה יכול היה להיות לברכה לציוויליזציה אמריקאית: אבל, ככל יודעים הציוניים להשתמש בהלך-רווח לאומי וחלוצה ציונית?

אמנם, הציונות הולכת ומתקרבת כאן, הולכת וכובשת לה את עמדות האויב, הולכת ומרתחכת בין הקהיל העברי ונמ מהתמקת במדעה יודעה; אבל טויות גROLAH נתעה אם נזקוף התקדמות זו יכולה על חשבון ההסתדרות הציונית בארה"ה, כי הסתדרות הציונית האמריקנית, אף על פי שבגרה וקנתה נסיען בשנים האחרונות, הדרים לה מנהיגים אמיתיים. שתהא יכולת בידם לסדר את ענייניה ההסתדרות מבפנים באופן שטעה "מיצק אחד" וכל חלליה יפעלו בהרמונייה ולטישך אליה את הכוחות העמידים מbehach. ועל כן אין להסתדרות שום קשר חזק, שיאנדר את כל חלליה. מחוسر כח מרכז נמצאת העבורה הציונית בידי החברות או הדורות המקומיים; ואלה האחרונים, מחוسر אינטיאטיבה, חווים ומוסריהם אותה לידי הכה המרכז, ההסתדרות, המושאה לרוב איפוסות-כח-יחיור חיללה. ובבחינת העמידים מbehach ובחרמוניות השונות אין ההסתדרות הציונית יודעת להשתמש כלל וכלל, על הדבר האחרון יעד כמה ערים – בקורסו של הריך שMRIHO לווין.

בנוגע שבין הרודיקלים, כאשר מנדרולים, או אפיו מקטניהם, שנעשהפה לגדול על ידי העתונים הנטאנציאוניים, מתעדր לבוא הנה – מיד מתחילה להחות את דעת הקהל לטיבתו: החרזנים אימרים שירה לבבוזו וכרכוז-הקהל, העזונים, חוטפים את הענן בהיאבן ומכריזים על "מפורסם זה", כי הוא הוא המשיח המקויה, שיביא את הריבולוציה במדינה זו או אחרה ושיהיה מושיע לעט. וכש"מושיע" זה בא לכאן, כבר מזיא היא את הדרן כבושא לפניו ומחיל את עבדותי, עבורת קביז-חכוף, באומץ-לב ובזריזות. מסדרים בשבילו סדר של

נסיעות. שהן מקיפות את כל ערי המדינה, את כל הערים הנדרחות, שבני ישראל נמצאים שם במספר הגון-נסיעות, שהן דומות למשען-הנץחון של שריה הצבאי הרומיים בשעהם; ערוכים "פנקטים" לא לשם, כמו שעושים הציונים. אלא לשם קבוץ-הכperf; סובבים עמו מבית לבית וhai, האדם הנדרול, טובע וחזר ותבע, טובע בחוץפה יתרה, טובע מן הריבולוצינר בשם הריבולוציה, טובע מן הלאוטי בשם האומה היידלאיט, מחרף אותם כשאינם ממהרים לשלשל את ידם אל תוך כסם, מנדף אותם בשם "בורגנין" ולפעמים אפילו מקלל אותם, או אוחז הוא באמצעים אחרים, עושה מכירה פומבית מטטללו, שהוא, האדם הנדרול וקדושה-הריבולוציה והאיידיות המתקרמות, נושא עליון: טבעתו, כפתורי כתנתו וכיצוא בזה (מעשים שהוא, והדור העשיר) והתחמים אנו קמצנו כלל בהודנותו כאלה: חש ומרניש הוא, שאינו יוציא ידי חובתו בשבתו פה בשבוע שמעשים בכיריהם מתחוללים שם, באירוע-מולדהו, ועל כן הוא נכוון לעשות הכל כדי לכפר על העין-שאינו לוקח חלק במעשים הבכירים האלה, וכדי שלא להקריא בשם "בורגני". מבית הוא על הכל ביראת הכאב; קורא הוא היד עד כדי צירמת-גנון, ונונן וחזרו ונונן מנעות יפות, כל עוד שהאדם הנדרול, שהריבולוציה עצמה התגשמה בו, עומד לפניו.

כך עושים פרופנגאנדרה באמיריקה וכך סוחרים באידיאות לשם האיריאות, הציוניות אינה יכולת ואינה רשאית להשתמש בתעמלות כזו ובאבסטראטזיה כזו של נפש היחיד ונפש האומה. כי הציוניות אינה תנועה של מהפכה, תנועה= הרוגע, אלא תנועה שעוברת לדורות; ולפיכך אין אמצעים כאלה ראויים לה לא רק מן הצד האסתטי והמוסרי השלישי שבhem עצם, אלא אף לומן הצד המעשן של הציונות עצמה, אולם, אם אמצעים כאלה הם בחלתי-ניים לציונות, הרי עם כל זה ראוי להציגנים להשתמש בהודומניות הנאותה כדי לעשות תעמלת ברורה, אבל רחבה לטבות הציוניות. וכי אין הציוניים באמיריקה יודעים להשתמש בהודומניות כאלה-דבר ומדובר בקורס של הדירש, ליוון.

הדר' לין בא לאמריקה בחרור אוורח של הסתדרות הציונית ועל פי הומנתה. לין הוא אחד מלה, שיכלו לעשות הרבה חברה לטובת הציונות בארה"ה, הן מצד שמו והן מצד אישיותו, בין חבריו חרב לה, רותה הרשונה, שכבר עשתה היסטורית, ובין חבר אום בעל הרגשה חמה ובעל מוג פיטוי, אילו היהת הסתדרות הציונית שבארצות הברית, אין להשתמש בהודמנות טيبة זו, שציוני כוה בא לאמריקה. אולם מה נראה הסתדרותנו בכל אפיקות כחותיה, הסתדרות, כשר-צבא שאין בקי בטכני מלחמה, ערכה לו סדר של נסיעות וחורה וערבה-קונטרא-נסיעות. שבועות אחרים עברו מיום שבו הדיר לין לאmericה וудין לא הניחו לו לעשות כלום מפני שהסתדרות רצתה לעיר אספה „דיפלומאטית“, שבראה ישב הנציג האטימילאטוריו יעקב שי', אף על פי שהאחרון תנאי התנה, שהציינות לא תוצר ולא תפרק באספה זו... הסתדרות עשויה עוד כמה וכמה משגנות וטעויות גסות; ווסף כל הסופים היה-שהמיניסטריו של הסתדרות, כלומר ראש ועד החטוליה, „נפל-“ מפש כמו שנוהג בכל הממשלות הארדיות. כשהמיניסטריו שונה שניות ממשיות-והדר' לין התחיל לעבור על דעת עצמו: נסע את נסיעותיו, אסף את אמיפויו, התקrab בחבה יתרה אל „היהודים האשכנזים“ בכונה לרוכש את לבם לציונות-וחכל על חשבון עצמו.

ומתוך כך אנו באים נס לידי „הצד החלשי“ של נסיעת הדיר ליוון. הרושם, שהשאירה בלבו נסיעתו האמריקנית, הוא – כי „בא, ראה ונ匝ח“. הוא חשב, שקנה את לבותיהם של היהודים האשכנזים לרعيון הציוני או הלאומי מפני שהרואו לו פנים שוחקות. אבל באמת, לטרות המבט החדר של, לא היה יכול לחזור אל תוכנות האמתית של היהודי האמריקני, מפני שהוא עצמוני. ככלומר הדיר ליוון, נלהב הוא יותר מידי ומפני שאנו יודע כל צרכו את תוכנות של האמריקני בכלל, שהיהודים למיד ממנה הרבות. רגיל הוא האמריקני לשטעה מה שטרצים לפניו בכוונה, ביחס כשרדים מפורטים מדבר אליו, ולהעמיד את עצמו כאלו הוא מתעין מאר בעניין המדובר – בשעה שבאמת אין לנו פונה אליו כלל, ואת הכוונה המועשה זאת טעה לנו לחשוב לאמתית; והוא טעה גם בטה שחשב, שהציונות גרמה לנו וו של היהודים האשכנזים – האמריקנים, בשעה שבאמת אף אישיותו היא שנרhma לפcn.

כ"י באמת יחוסו של היהודי האשכנזי – האמריקני לאומות או לציוויליזציה כ"ן: היהודי זה, אמן, חופשי הוא מן ה„עבדות בתוך חירות“. יותר מיהודי אשכנזי, למשל, באותה מרה שמצוותו הטוטאליסטי הוא יותר חופשי ויותר איתן. אולם, אם חפשים הם היהודים האשכנזים שבארצות הברית מצד זה, באופן שמאז ירווא לא תמציא הציונות מכשול גדול על דרכה, משועבדים הם מצד אחר. אותם התנאים הטוטאליסטיים, הנוגנים להם הכרה עצמית עד כדי לעמדות ולהганן לפעמים על אינטימי היהודי, אותם התנאים הנוגנים עצם פעולים לטובות ההתבולות, בהשוות במובן ירוע את המצב הטוטאליסטי של היהודים להמצבי הטוטאליסטי של האינס-יהודים ובשווות את התהום השוררת בין היהודי לשאנז – היהודי בלתי-עמוקה כל כ"ן, כמו שהיא בארץות אחרות. ועוד גורם אחד – גורם פטכולוגני – יש העומד על ذך התפישות הציונית בין היהודים האשכנזים שבאמריקה – מה שהציוויליזציה היא בעיניהם עניין יהודו-רוסי, הנמצaab ידי יהודים רוסים יותר מן הרואו. כי היהודים האשכנזים מביטים בעין רעה, בעין-קנאה, על כל דבר שהאניציאטיבה לעשינו באהמן היהודים הרוסיים, ומרחיקים הם ללבת בוה עד כדי להזיק לדבר ההוא, אם יוכלים הם לעשותות זאת. ולא סברה עיוניות אני מציע כאן, היה מעשה, היהודי מורה ארופה – רצוי לאספה קונגרס של היהודי אמריקה כדי להוציא מה לעשנות בשביב כל ישראל – באו היהודי טערב-העיר והפריעו בדבר באופן מנונה. ושוב היה מעשה, היהודי מורה ארופה-העיר התאספו יחד עם היהודי טערב-העיר וחלתו ליסוד אונדה טירוטראיאלית. היהודי טערב-העיר קיבל על עצמו באותו מעמד לעשות את העבודה הייתר חשיבות המוטלות על האנודה, ועוד עתה לא בלבד שבצעטם לא עשו כלום לטבתה האנודה, אלא אפילו לא נתנו ליהודי מורה-העיר לעשותות איזה דבר לטובתה – והכל מפני שהיה עינם ערחה ביהודים הרוסיים, שלא יכול הרעיון „המערבי“ ביזיהם. וההתרות החשאית הוא שבין היהודים האשכנזים והיהודים הרוסיים באמריקה אינה דבר שבמקרה, רואים הם היהודים האשכנזים, שתקופתם הולכת וועברת, שהממשלה הבלחוי מוגבלת, שהיתה להם בעינוי-הציבור, הולכת ונintelת מידם, הולכת וועברת לידי היהודים הרוסיים – והם מתקוממים נגד המהלך ההיסטורי ההכרחי הזה.

תנאים כאלה לא נקל הוא לרכוש את לב היהודי האשכנזי באמריקה

לציוניות, ורק טעות גROLLA טעה הדר' לוין בזקפו את רגש הכבור, שהראו לו היהודים האשכנזים, על חשבון הציונות או הלאומית. אולם, טעות זו והולכים וטועם הציוניים האמריקניים בכל יום. יזרעים הם הציוניים האלה, שכרכובם הם יהודים מורה-אירופה, את חולשתם בתור מנהיגים; יזרעים הם האשכנזים או המתאשכנים, כחותיהם הפיננסיים לעומת אותם של היהודים האשכנזים; נכונים יםם לופר על הפלניציפים שלהם, אם רק יעלה בירם למשון בחכה "ליותן" מיהודי מערב-העיר. וכשהדבר "מצליה" ואחר מיהודי מערב-העיר ניכנס באתה א. תוך תחום הציוניים, זהה אפילו רק ברגלו האחת – מיד מכתורים אותו בכל תاري הכבור, נתנים לו את המשורות הגבותה בהסתדרות ובולעום כל מלא בנלית, שתהיא מיפוי על הציונות, על תעורות ישראל וביוצאה בות.

כל אלה הן תוצאותיו של חוסר מנהיגים וכשרון של הנenga בהסתדרות הציונית האמריקנית. ומטעם זה יש לחשב את שאלות ההסתדרות, ככלומר אין ובואה אופן הסתר הציונית פה, לאחת מן השאלות היותר חמורות של הציונית האמריקנית, באmericה תלויה הצלחת ארגאניזציה יודעה על פי רוב יותר באופן הסתרות מפלניציפים שלה. ההסתדרות של ארץ-הברית עצמן עם כל פשטותה והסתעפותה, הארגאניזציות המרובות והשונות שבאטמי ריקה עם סניפיהן והסתעפויותיהן המרובים – כל זה דורש מארגאניזציה, אם רוצה היא להצלחה ולעשות חיל (ביחיד מארגאניזציה, שמתן שברה איינו עצמה, כאותה של הציוניות), שהסתדרות תהיה חזקה, שלמה ומקיפה, והציוניות באmericה, החשה בחולשתה בנדון זה, מעלה אמון על הפרק את שאלת ההסתדרות פעם אחר פעם, והציוניים מציעים העוז ומעריכים תכניות אבל השאלה עיינן במרקומה הדא עומדת.

עוד עיקר גROLLA אחד חסר לציונות פה, והוא – הבטחין בכח עצמה, התקדמות אטית ידועה נראה, אמן, כאן בציונות : מספר השקלים מתרבה משנה לשנה, סכום הביקף המתקבא לטופת הקן הלאומית הולך ונגדל, ובויא בזה, אולם העכורה הציונית היא פעוטה לעומת היזרן הנדוֹן, שיש בה כאן, ולעתם, האפשרות הבלתי-מוגבלת" של הארץ. עמדת היא ההסתדרות לפני מיעשים היוצרים מגדיר הקטנות בפני יהדות העילם, שקשה למצוא להן פתרון. מדברת היא זה ימים ושנים על דבר ארגאן ציוני זרנוני – וערין לא הספיקה לקבץ אפילו את הסכום המספיק להזאת עשרה הנימורים הראשונים, מחליטים הם הציוניים האמריקניים החלטת הנוגעת ואינם יודעים איך להוציאן לפועלות. ולא עוז, אלא שתורתם השקלים, למשל, באה יודה ע"י החרבות מספר היהודים באmericה מעלי-ירוי החטופה של ההסתדרות. כי חסר לה להסתדרות הבתוון בכח עצמה, ועל כן כאיו יראה היא לבוא לפני הקהיל בפרופאגאנדרה רחבה ומקפת, מלבד "ה-בנקטים-לכבוד", ועוברת היא על דוחמניות הרבה בעלי לדעת אין להשתמש בהן.

ובכל זאת הילכת הציונות ומתקרמת באmericה כאלו מלאיה ; היא הולכת וחודרת מעט אל תוך החיים, הולכת וכובשת לה את המעדדים, שהיו מתנגדים לה קורם בכל כחם, ולא בעלי קרבנות מצד יהודים היא עשוה זאת, הנה,

למשל, המאורע בסינסינאטי, המגביל אל מארע הר"ר כהן בברלין. הר"ר שליזנגר, מירה בסימנסיון הרופאי בסינסינאטי, הורה ממשמרתו משום ציונות, המאורע הזה לא העיר ב. בכך את ההורחות מה כמו שהעירה ה"פאראליליה" שלו באשכנז. אולם המאורע כשהוא עצמו, העורקה שנתגלה בה והכחות שהעיר לטיבת הציונות, הם מעניים מאד וחשובים הם עוד יותר מאותם של המאורע בברלין. פה הורח הר"ר שליזנגר לא ע"י פרנסי אויז קהלה משום שבתו "אוכל לחם" עליו להחזק נס בדעתם, אלא ע"י ראש הסימינארים הרופאי, ד"ר קוהלר, בלוֹטֶר, ע"י איש העומד בראש היהדות הרופאית. האיש הזה הוא מומחה לעניין אינקווייזיה רוחנית. כבר ארעד אצלו לפני שנים אחדות, שהڌיח שמי מורים ממשמרחים בהסימינארים, את הד"ר לויאס ואת הר"ר פְּלַדְמָן. אבל הם נחפטו ספק משום שם ציוניים, ספק משום שם יהודים רוסיים – כי גם "אוכל יהודים רוסיים" הוא האיש הזה, שהוא שונה את יהודיה-הטורח תכלהת שנהה. – אולם הד"ר שליזנגר זכה לעונש אך ורק מפני שהוא ציוני, שהרי הוא לא יהודי רוסי, אלא יהודי אשכנזי. ולא לפחות הדבר, שבא קוהלר לכל עם ולכל טעות. כי, אף על פי שהוא וחבריו דנים בכל יום את הציונות למתחה או כופרים בעיקר מציאותה אף על פי כן אינה מניה לו לשון, ממש כמו שאינה מניה מניה לישון למנהל הגימנסיה בשארלזנבורג. הציונות כמה עליו מביתו, הוא מנרשך דרך פתח – ה והוא נכנסת דרך אחר או אף פרוצת ויורדת דרך החלון. פרופיטור זה נדח בשוביל כפירתי בעיקר התבוללה – בא אחד, שנטל את מקומו, ופסק, שהציונות מותרת אפילו ליהודים. הרופאות; ואם נדחה גם הוא, בא השלישי ומ�탫ר טAliו – כמו שאירע עתה עם הפרופיסורים מפט מרגלית וצבי מאלטר – מפני שהוא מחזק בדעה אפקוריסטית זו ורוצה שהמוראה המפורט ישב למשמרתיו. – וכל זה אירע במקדר הטמעה, במקרים שההתבוללות נעשתה לעיקר גודל וכיו אין זו בוגדה ביהדות העורפה, שהיא, בידוע, קומטפוליטית?!... ולא עוזר, אלא שהציונות ורעת את ורועה אפילו על הלכבות הצערומים והרבים של תלמידי הסימינארים, אוחם העתדים להטיף את תורת הרופאות לקהילותיהם. הנה, למשל, הד"ר מְגַנוּס, מזכירה של ההסתדרות הציונית באמריקה, גם הוא היה חניך הסימינארים בסינסינאטי, ועתה לא בלבד שהוא עומד בראש התנועה הציונית, אלא שיצא בקורס חריפה מאר למעשו של ראש הסימינארים, ובכלל הוא رب את ריב הלאומיות – ב"היכל עמנואל", שהוא אולי העמוד היותר חזק, שהסימינארים בסינסינאטי נשען עליו.

הכחות החדרים, שהטלה קולטירית הותת הולכת ומגלה לפנינו; ניתנים תקוה טוביה לרעיון הלאומי והציוני באמריקה; ואם ההסתדרות הציונית פה לא השפיעה על היהודים האלה הרבה, הבה נקוה, שהיהודים האלה ישפיעו על ההסתדרות. ואמנם, הכנסייה האורתודוקסית, העשירה, של ההסתדרות הציונית באמריקה מעידה על השפעה זו; כי מלבד הרצינות, שבה הצטינה כנסיה זו, וההבנה בציונות, שניכרה בהחולותיה, הצעינה גם כוה, שבה נראו הפנים החדשנות והכחות החדרים, שהטלה קולטירית הביאה אל מחנה הציונים בימים האחרונים.

זהי צורתה של הציונות הסתמית באמריקה. מחלך נרול עברה הציונית משעה שורכה כף רגליה על האדמה החדשה וער עתה. היא עברה מתקופה של העמולה דימאנגיית שטחית ומוקלחת לתקופה של העמולה כשרה, יותר אינטיליגנטית וייתר עמוקה; עברה מתקופה, שבה הייתה הציונות רק תחבולת לסקפ את אהבת-הכבוד של יהודים, לתקופה, שבה עשתה הציונות לעניין לאומי, שרנים עליון בכובד ראש, ונשחררה פחות או יותר מפניותיהם של יהודים. הסתדרות הציונית פה, אמנם, אינה מלאה את חובתה כראוי. אינה יודעת להשתמש לא בהודמנויות המרובות, שיש כאן לפעול לטובה הציונית, לא בדעת הקהל פה ואף לא בבחיתה שלה. אולם רצונתה והרצונן לעבור שיש לה בمرة מסקפת יראו לה סוף סוף את הדרך הנכונה, הטובילה אל עכורה ציונית סיטימאטית ומקפת.

ההטרון היוצר מרגש בחסתדרות הציונית הסתמית באמריקה, חסרונו מנהיגים מרובי-כשרו, מרגש בمرة עיר יותר מרובה בהפרזציות של "פועלי ציון" ושל "ס. ט.". חסרים להסתדרויות הללו מנהיגים מעשיים ואפ-הרי בחסתדרויות ראדיקליות אלו עסיקים באן-מנהלם בעלי-יעון, אולם יש הברל ביןין לבין ההסתדרות הציונית הסתמית, כמו שיש הבדל בין לבין עצמן. מספר חברי של שתי ההסתדרויות הללו ביחיד-בשלשת אלפיים עלה אולי לרבעית ממספר הציוניים הסתמיים. אולם מרציות העבודה של ההסתדרויות הראדיקליות עולה הרבה פעמים על אותה של ההסתדרות הציונית הסתמית, ובכתה של עבודה זו מונחת בטבע האחויה, שיש לציוויליזציית ביסודות השוניות אלה מלאה. לציוויליזציית הסתמיים אין הציונות שאלת החיים. הציונות אינה נובעת מוצבם האיקוני ומינה מבטיחה לתת פרטן לשאלה האיקונית שליהם. הם ברובם ציוויליזציית רוחניים¹⁾. בכלל הויתר מתאחד במוחם יסוד הרוחני, ולפיכך, לאחר האיקונית והפוליטית ליהודי-הטמורה עם היסוד הרוחני, אין בהם שהצינויים המעשיות אינה להם שאלת קיום שלם או של בנינה, אין בהם איניציאטיבאה אישית ופרטית ועל פי רוב סומכים הם על הנהנאה המרכזית של ההסתדרות, שכבר הרואתי עד כמה אפשר לסמוך עליה בלבד; ובכל מסוגלים הם להביא קרבנות על מוכב הרעיון היהודי רק באותה מרה, שהאחד הרוחני, שבתוכים מסגנלם זה, לא כן ה"ס. ט." ו"פוע'ץ". אלה מועדים בציונות יותר מהתרת שאלת היהדות; הם רואים בה גם את התורת השאלת האיקונית, ולפיכך היא להם שאלת החיים. וכן, אף על פי שגם הם מניחים את התהננה בידי המרכזו הרואשי של ההסתדרויות, הם דורשים גם איניציאטיבאה אישית מצד החברים מהם אוף להקריב את עצםם על מוכב הרעיון היהודי. אלה הם הקיימים, שהם משותפים גם להסתדרות "ס. ט." וגם להסתדרות "פוע'ץ", אולם יש הבדל נדול בין שתי ההסתדרויות האלה עצמן, גם בעבורם וגם בטכסיים-הברל, שמקורו באפניהם-העכורה השוניים של שתי ההסתדרויות האלה וגם ביסודותיהם, שהם הרכבי. גם "ס. ט." וגם "פוע'ץ" אין בראיות

¹⁾ ראוי להזכיר בו, כי לאחד העם" היהת בשני המהגרות השפעה מרובה על מדיניות הציונות באמריקה.

אמריקניים. ברובם היותר גדול הם אמיגרנטים, שבאו הנה בשנים האחרונות, או לשם שעה שנחדרו שתי ההסתדרויות זו מזו, אחרי הקונגרס השבעי, נעשוי היטוריות, שנשפכו על כל אחת מהן, שנים ב�פ"י יותר ויתר, "המ. ט.", גدولת יותר על ידי התרבות החבוי "מ. פ.", הבאים מروسיה לאמריקה, מעלי ידו רכישת חבריהם חדשים מתוך היהודים הדרושים באמריקה זה כבר. לא כן, פועע'ץ; להם יש אחיזה יותר מרווחה בחיים משיש ל.ס. ט., ועל כן, מלבד הבאים מרוסיה, נשפכו אליהם גם יסודות אמריקניים חדשים, שואלי עבדו בחלה בהסתדרויות אחרות; ציוניים סטטוס רדיקליים, שנפשם לא מצאה ספיקה בהסתדרות הציונית הסטטוטית באמריקה, בণדיים, שנעללה נפשם בטכטם של "בונדי", בפוליטיקה הקולנית ובדור-הפרצופיות שלו בעניני האומות; סוציאליסטים מתחם, שכבר היה נפשם שכעה עד כדי להקיא מן התרבות היבשה והנושנה של הקומוטופוליטיות. וסבירה של עובדה זו, ככלומר, מה שונגי-השפעה של המ. ט., ו"הפווע'ץ" שונים הם ומהו, יש לבקש בטבע העובדה של שתי ההסתדרויות האלה. ל.ס. ט., אין שום עבורה מסימנת, שים עבורות-הזהה, שתשפיע על המשכת קיומה, חלשה היא יותר מראוי בהשתווות אל ההסתדרויות הסוציאליסטית לאחרות שבארץ, באופן שא-אפשר שתזהה לה אווש השפעה ניכרת על הסוציאליזם זה, ואת לאומיותה, את וכות-הקיום שללה, העמידה על תיאוריה מספקת. על כן אין היא יכולה למשוך אחיזה את לב הרדיקלים האמריקניים, שהם מעשיים במובן ידו וכביר כמה נפשם בתיאוריית עולםא.

ושתי העובדות הללו, ככלומר חסר עבורה מעשית בהסתדרות, "מ. ט.", והתרבויות בספר חבוי, "ס"ס" הרוטים הנכנסים להובנה, גרטו לכך, שהסתדרות, "מ. ט.", קבלה זורה אחרת מזו שקיבלה ההסתדרות של "פועלי ציון". רואו, "ס"ט", כי מצד אחד יוכלים הם לסמן רק על המ"ס הרוטים ומצד שני אין לא לתאריה ולא למשמעות שלהם איזה כח-מושך בשביב היסודות הרדיקלים שבארצות הברית, — ונכו למשוך את לב האחרונים ב프로그램ה סוציאל-דימוקרטית. וטכטם זה אמן טפומי הוא להסתדרות של המ. ט., לה אין פוליטיקה מיוחדת, עצמית. מניחה היא את עצמה להטשך בזרם הרדיקלי ההורם באמריקה. ה"פרוניציפ" של "מה יאמרו הרא-דיקלים" שורר אצלם בכל תקופה. מוחלת היא על פי רוב על עלבון האומה ויראה למחות, למשל, נגד האכפלה-אטzie וهم אחר, שעושים כאן בקדשי האומה היישראליות. מוחלת היא גם על עלבונה שלה ומוקחת אפילו על איזה עיקר מעיקריה, אם רק איזה "אדם גROL", מן המתבוללים יצטט להוו בחבה ויאמר לה: "נאהatto", לא כן ההסתדרות של "פוע'ץ", אמן, גם לה אין מנהיגים ראויים לשם זה; אבל הרוח השורר בהסתדרות כולה הוא המנהיג אותה והוא המעורר בחבריה איניציאטיבתה עצמית. כהטכטם כן התכנית של "פוע'ץ" מושפעים הם מרוחם של הסוציאליסטים המתונים, וכל הסוציאל-דימוקרטים שבאה להשפיע על מהלכה המתוון היה עד עתה ללא הוועיל. ה프로그램ה של היה לאומית-קולטורית כמו כמו שהיא איקונומית; אבל מניחה היא את התיאוריה שלה וועסקת במשעם. המודדים הציוניים, בתור מוסדים לאומות, נתמכים על ירה והיא לוקחת חלק ידוע גם בהסתדרות הציונית הכללית שבארצות הברית. ומפני שיש לה UBODEה מעשית יש לה גם פוליטיקה מיוחדת, עצמית. עימדת היא תמיד בראשות עצמה ובכבודה אין אוניה נטיות תמיד לפני הרדיקלים, כדי לשטוע מה יאמרו הם, הולכת

היא על דרכה שהתחילה לה, מבקרת היא בלי שום יראה ומשווא=פנים מה שעלה לבקר ומוחה היא ננד כל מה שעלה למחיה בין במחנה הציוניים ובין במחנה הסוציאליסטים. ובకורת ומהאה אלו מועלות לפעים קרובות להסיר את חמתה מעל פני איזה "משיח שקר" או איזו חברה רמאית.

זהו צורתה של הציונות באמריקה, הציונות בכל כתותיה וטיפולוגיותה פסעה כאן בשנים האחרונות פסיעות מודומות, אבל בטעות, הציונות עברה במשן הומן זהה מתקופת הראשינה, תקופת הדימאנגניה, לתקופה של פרופאנאנדרה, מתקופה של תנעה פילאנתרופית לתקופה של תנעה לאומית. מבנים אותה עתה יותר ומקרים את ערכיה יותר, יש לה איזה ירואה בחיים והשפעה ניכרת על המוסדים הלאומיים; יש כאן גם דעת-קהל לאומית וגם כר נרחב לעובדה ציונית פוריה, ואם הציונות אינה חופשת את המקום הרاوي לה בין היהודים פה, אם אין לה השפעה במרה הרואה,—וهو מפני שהציוניים, בכלל רציניהם ורצינם הטוב, אינם יודעים איך להשתמש בחומר המוכן לפניהם. הפרא-ציונות הציונית, או הלאומית, "ס"ט" ו"פועל ציון", אינם יודעות הן את הדבר הזה יותר. יש להן גם רצינות וגם התלהבות עד כדי הבאת קרבנהו. אולם חוג עבורתן של שתי ההסתדרויות הללו הוא מגבל, ואם על הציונים הכלליים, ברגע שעוברים הם, מוטל לעבד את החומר שיש להם מן המכין, מוכrhoת הפרא-ציונות להכין מתחלה אותו החומר, שיהיה ראוי לעובדר. ואף על פי כן, עם כל קשי הפרויקטמה שלhn, הצליחו לפזר פרעז במחנה האובי, לשנויות את דעת הקהל בחונם הראדריקליים לטובת הלאומיות, להפוך את הלג'ן להתנגדות רצינית ואת ההתנגדות—לסימפתיה.

עד כאן עובדות שתי הפרא-ציונות האלו ביהר, ועוד כאן הייתה עבורה זו, פרייצת-דרך, נתנת אוילו לשתי הפרא-ציונות האלו וכות הקווים. מכאן ואילך הילכות שתיקן ומתברלות זו מזו, וכל אחת מהן חולכת ושורת את חוט עמידה שלה, חוסר כח חיוני בהסתדרות "ס"ט", חסר עבודה מעשית בה עצמה וחומר יניקה מהסתדרות טרייטוריאלית כלולה כריאה אינס מכשורים אותה לחיות חיים ארוכים. היסודות הבלתי-לאומיים, שהשפעה עליהם מתחלה, או נתרחקו עוד הפעם לנמרי או נתקרבו יותר ל"פועל ציון", והוא יונקת עתה את לשד עצמה, לא בגין הנסיבות של "פועל ציון", בעבורה המעשית שלה היא רוכשת לה יותר ויוטר את לבותיהם של האינטלקטואלים והמתנרגרים. בהתלהבותה ובמרירות עבורה היא משפיעה הרבהה אףיו על הציונים הסטטניים, ולעומת זה, בעבודה לפעם עם האחראים יחד, יש לה מהם איזו יניקה חמראית או רוחנית, והשפעה של גומליין זו אי-אפשר שלא תהיה מועילה גם לשתיין.

בקרות "לדונגמא"

(חובבה).

פאת ר' דוד נימרכ.

להשיב תשובה מפורתת, תשובה כהלה, על הבקרות, שפרנסם "רב צעיר" על ה"חוּברת לדונגמא" של "אוצר-יהדות" ב"להלן"¹, אי-אפשר לי לא רק מפני שאני טרוד בעבודות מדעיות יותר חשובות, אלא אף משני טעמים אחרים. אחד, והוא טעם ראש, הוא—שהකורת הנדרגה אינה ראוייה להיות למצע של ופהו מודיע; והשני הוא—שמאמר ארוך על הענינים האלה הוא הוא ספרי, תולדות העיקרים בישראל", המונח בקופסה זה בשלוש שנים מסודר לדפים, וסוף סוף יצא נס הוא לאור. ולפיכך, אלמוני לא בא הרברט הנדרגות ב"להלן", לא הייתה nisi מшиб עליהם כלל. טעמי זה יבוא מיד מתחן ההערות, אני מער בוה לרבבי "רב צעיר", לפי הסדר שבאו:

עמ' 381: המבקר מתلون על מעות היכולת שלנו, שהוא פרוי ענייתנו בחומר וברוח, בערך אל "בעלי היכולת" שבין יהורי אמריקה, שהציגו בינתם את הערך הראשון של "אוצר-ישראל". בדברים האלה כבר השם "רב צעיר" במכתבו למוסאים לארך של "אוצר-ישראל"; וכשאני מציג את החוברת לדונגמא זאת לעמית החברת... שלנו היה לנו גנבי ענק, ככלומר הננס היא (!) שלנו והענק היא (!) שלכם".

באבטמיותה, שהכל מודים בה, בא עליינו המבקר הזה בענותנו וחוטף את הדין, מי הוא ננס ומיי ענק. מיד נראה, אם באמת קרווא הוא לעמוד על גנבי הננסים והענקים ולהזכיר את מקומם של כל אחד מהם.

שם: לפי דעתו של "רב צעיר", אנטזיקלופידיה אין לה להביא חרשות, אבל עורכי, אוצר יהדות" אמרו בפירוש, שהם רוצים להביא גם חישות², והבא לבקר את ה"חוּברת לדונגמא" אין לו רשות לבקרה על פי דעתו שלו אלא על פי הפרונטמה שלה. וכולם לא שמע ר'ץ מעולם על דבר האנטזיקלופידיה הצרפתי, שבאה דוקא לשם בקורס ההשקבות היהודית, "שנתארוחו כבר באומה?!", הלא בארץ במאמריו: "ערכו הספרותי ומיקומו ההיסטורי של אוצר יהדות", שככל מנמננו היא-להפיע את ידיעת היהדות על אמתותה. ומה נעשה

(1) ברכ"ז, עמ' 381 — 386 וגמ' 562 — 572.

(2) עיין מאמרו של ד"ר קלוזנר: "אוצר יהדות בלשון עברית, מהותו, מטרתו ותכניותיו" (חוּברת לדונגמא, עמ' 3—4).

ל„רב עיר“ ורומי, אם ההש侃ות שנתארו אצלם אוigen האמתיות לפי דעתנו וכי מוחיבים אנחנו להפיצו בברבים אף על פי כן? ומה יעשו „ענקי אמריקה“-כלום הם לא יביאו דבריהם חדשים מטין זה? טעה הוא ר' צ מאור, גם ענקי אמריקה יודעים את טיב העניין יותר ממוני!

עמ' 382—383: מורה אני, שבאמת יש לפפק בדבר, אם אפשר להוציא קוצר ספר ממינו של ספרי „תולדות העיקרים בישראל“. קודם שיצא הספר הנדרול, המבהיר את הכל ברחבה ופרט את ראותיו באור היטב. מנהני „அகியங்கு“ וערוך „השלח“ יודעים, עד כמה מתנגד היתי לזה, כמה מכתבים ארוכים כתבתי בוזה, אבל לפני מצב הדברים אי-אפשר היה לעשות אחרת, כלומר, אי-אפשר היה להרפים את כל הספר (עשרים גליונות של דפוס יותר) ב„חוברת לדוגמא“. אבל אחרי שהעתים המבקר את החסרון הזה, כבר היה לו לשחוק ולהמתין בתשובותיו עד שעצא כל הספר לאור ולא להשתמש בשעת-הכושר ולהראות את בקיאותו (אבל ככל אחר יד גם את חסרו יודיעתו!) במקומות שונים שבספרות המקראות והתלמודיות שרמותיו עליהן.

שם: „למשל: להניח בתור עברה חלotta“, „סדרו הארון של ספר דברים לא היה עניין ספרותי פרטיו, אלא עניין צבורי נדול ונכבד, שנעשה בחסכנתם והשתתפותם של נושאי היהדות המיופים שבאותו הדור, וידמותה היה רוח החיים בכל התנועה הנדרלה זו“. או, „שחתימת כתבי הקודש, כנראה מトーון הספרות התלמודית (?)“, לא ננמרה כלל עד לדרכו של רביעי עקיבא ובהשתתפותו“, אי-אפשר, לכל הפחות, בלי ראות חזקיות והוכחות רבותות“.

מן פנוי מה נתן המבקר את עינו דוקא בהנחה זו? הלא בלי ספק לא כדי להוציא את כל עניין בקורס המקרא מ„אוצר היהדות“, אחריו שהואיל בחסדו להורות (עמ' 382), „שבספר עטמי צרך להניח מקום גם לחיקות התנ”ך“. כנראה, יצא המבקר נגד הנחה זו ביחס למפניו שלפי מצב ידיעותיו במקצוע זה (עיין למטה) הנחה זו חרושי היא במובן הנוחה מן המסורת. אבל באמת החrosso, שחדשתי אני בוזה, אינו אלא מה שהחליטתי: שהמברקים, שכמבען מאחרים הם את זוכן חבר ספר דברים עד לימי מנש הערך, טעו במה שחשבו, שהספר הזה נתחבר על ידי אדם פרט, ולדעתי היה לו ייפוי-כך מטעם הצבור. בנגע לפרט זה והסתמחי, איפוא, אני להשპחה של המסורת. ספר דברים יש לו ייפוי-כך צבורי מעיקרי ולא רק כחו נשאה יפה על ידי מקרה, שנמצא בבית ה-

לדברי, „כנראה מトーון הספרות התלמודית“, הוסיף ר' צ סימן ה שאלת מה עשה להתלמודי זהה, ששכח את מחלוקת ב' שוב'ה עד הספרים יחזקאל ומשלי, אם לננו אותם או לאו. או, אם מקפיד המבקר הזה דוקא על אותן שנים המופיעות (שבעים לערך) שבין גורת ייח דבר ובין זמנו של רביעי, צריך לזכורו, שרבי עקיבא היה מוכיר עדין להגין על ספר שיר השירים כדי שייתן לו מקום בה„קאנון“ וישיקבל זכות אורח במדה הרגילה בשאר כתבי-הקודש. גם הפעם אני מראה את המקומות, מפני שאין צורך בוזה ומפני שלא באתי כאן לידי וכוח מרדי.

שם: דבריו של המבקר על הסימנים שביוו להבחין בין כתבים מקראיים

קדומים ומאוחרים דבריהם בעל מאמנים כראוי שאטפל בהם. שם: "הנחתו של הריך נימאַרְקַן, שבדור קרוב לעוראי לא היו בתורה אלא שני ספרי-הברית, היא מופרכת מות, שהשומרונים, שנפרדו מן היהודים בימי עזרא, שמרו את התורה בשלמותה; והרי אחריו הפירוד בוראי לא קיבל את התורה מבני-יהודה שנאיהם בנפש, כי לא באו עמם במנע ומשא".

המבקר הות, המהנדס כל כך לckerזער, שאב בכואן את ידיעותיו מתוך איזה קצר דברי הימים לישראל. מי גלה לו זו זה, שהשומרונים לא באו במנע ומשא עם היהודים אחרי מות עזרא ושבלו את התורה בזמנן גלות בבל ובי קרא ואת באיזה מקור עתיך? يولא נא להוריינגו, ואורה לו מאה. באמת נשעה הפירוד הקיצוני בימי אלכסנדר מוקדרון! ואף גם אתה: אני אמרתי ("עיקרים", עמי²⁷) שחתימת התורה היתה "אחרי מות עזרא ונחmittה"; נניח נא, איפוא, שענן הפירוד היה גם כן אחרי מות עזרא ונחmittה, ואו הלא הכל עולה יפה. וuid, לו היה המבקר הזה קורא את דברי בשום לב, כי אז היה יודע, שדוקא השומרונים והנטשכאים לאחריהם מבני יהודה היו מגנינים על המקורות המתפערם, ואולי גם ידע היה בזאתו, שהוסכם להכנים את המקורות האלה לתוך התורה.

שם: "והלא תרגום השבעים, שקדם לו מן החסמוניים בכתה דורות וגם לה, זונות" ושבו תלויים גם הרבה עיקרים של התורה שבעל פה, כפי שהוכיח דרב זה הרב ר' פראנקל, בא ומפתח על פני השערתו זו, שבזמן תקנת הקရיאה בבית הבנnet ובסמן בית שני בכל עידין לא היהת התורה בשלמותה בישראל". עוד הפעם: אני קובע את זמן חתימת התורה "אחרי מות עזרא ונחmittה", והמבקר הזה אמר בשמי, ש"בזמן בית שני בכל", שעדמ' אחרי מות עזרא עוד קרוב לחמש מאות שנה, "עדין לא הייתה התורה בשלמותה" המחבר מערכב את זמן תקנת הקריאה בזמנן בית שני בכלל, אבל תקנת הקריאה היהת לפני דעתך. "בדור קרוב לעוראי" – כארבע מאות וחמש שניםagna לפני החורבן! המבקר מראה על ר' פראנקל. הקורא החמים יחשוב, שר' פראנקל הוכיח, שתרגום השבעים קדם לו מן החסמוניים". נניח נא, שקדם – מה בכ'ק'גננich נא, שקדם לחסמוניים מה שנה, כפי ספרה של אגרת אריסטיאס; הלא עדין, יש בין הומשבו קבעת' את חתימת התורה, לומן התרגום מאה וחמשים שנה לערך! אבל ר' פראנקל לא הוכיח אלא שגם הרבה עיקרים של התורה שבעל פה תלויים הם בתרגום השבעים – דבר שאין אנחנו דנים עליו כלל, ובאמת תרגום השבעים לא היה בזמנן תלמידי-ארנבת הספר המדרש, וגם לא בזמנן תלמידי השני בספר אריסטיאס. אלא אחרי רדיפות האנטוקים, אחרי שנתרבו אוכלוטי ישראל במצרים על ידי פליטי ארץ ישראל בזמנן הרדיפות, כמה שניםיים אחרי מלhotot החסמוניים, בימי תלמידי הששי, באופן שבין חתימת התורה לפי הנחותי ובין התרגום מפטיק עדין ומן של שתי מאות וחמשים שנה לערך!

הרברים, שאנו בא אליהם עתה, אינם עוד דבריהם תלויים במשא=ומתן מדעי או בשקל-הדרעת, אלא בוריות האלפא=ביתא של העניין, שאנו דנים עליו: עמי²⁸—383: ראיינו, שתקירות במקרא ובגנולים בכתיב=כנסיות וקריאות=

החויר בבינו "כולן" לקוחות רק מתחזק שני ספרי-הבריות האחוריונים, היא מופרכת מלאיה ופערותה תמהון. אדרבה, לכל מי ששנה משנה ונutra ידוע, שרוב הקריאות, שהו במקרא ובגנובלים, היו לא מתחזק ספרי-הברית האחוריונם, אלא מתחזק כל חלקי התורה, כמו קריאת הר' פרשיות (מנילה פ' בני העיר, ט"ר), שהן פרשות שקליםים ופ' החודש מספר שמות ופ' פרה מספר במדבר, בלבד פרשת זכור, שהוא מדברים. ובשאר כל ימות החג הקדיאה נוהגה בקביננות החג שבפרשנות, בחונכה-בגנאיים, בר"ח-ובראשי חרשיכם שם, וכל אלו לקוחות מספר במדבר, מלבד קריאת פורום, שבאה גם במשנה (אני יודע פירוש המלות: גם במשנה) וכנראה רק בה "ונזכר" המחבר, שהיא אינה מתחזק, שני ספרי-הברית האחוריונם, ומחר להחוליט, שהיא נתקנה בזמן מאוחר יותר. בלי שידע מכך, הקריאות הללו, שצינתי והסבירו במשנה".

עמדתי משותטם בקראי את הדברים האלה: לא האמנתי למראה עיני, וכי באמת אפשר הדבר, שארם, שפותחים לו את שעורי "השליח" – מכתבי עת, שוו עטורתו-להפיין הכרה מרדיית בין קויאויו – יכתחשב בדברים כאלה אוו סתירה יש בין העובדא, שהמשנה מכיאה קריאות מספר שמות ובמודבר ובין דבריהם כלום החלטה, שלא הוא קריאות מתחזק הספרים האלה הלא אני לא אמרתי אלא שהוא "כולן" לקוחות רק מתחזק הספרי שני כהניים", הכלולים: "ספר תורה-כהנים", ספר הקדושה וספר דבריהם"; אלא שהמברך הזה אינו יודע את ההיקף של ספר "תורת-כהנים" במובנו בלשונו הבבורה הביבליית, ונתחלף לו במשמעותו "תורת-כהנים" בספרות התלמודית, שmobnu הוא הספר השלייש, "ויקרא". המברך הזה אינו יודע, שככל הקריאות הנוכחות שם במשנה, שהוא הולך ופורטן אחת לאחרת, באמת כולן אין מספר "תורת-כהנים", שבהיקפו הקדום הוא כולל כמה וכמה חלקים מכל ספרי התורה חז"ץ מדברים.

אני שלחתו למנהני, אחיאסף²⁷⁾, "לוח המקורות" וייעצתי להם להרפיסו כעין הוספה למאמרי "עיקרים", כדי שיוכלו הקוראים לעמוד על בוריהם של הדברים, בעלי "אחיאסף" לא הרפיסו את ההוספה הזאת מטעם לא-נדעד לי ו. אבל, כmobnu, כוונתי היהת ב"לוח" זה לתוצאות הקוראים. כי אם המברכים צריכים ל"לוח" כזה – לא עלתה גם על רעתינו

וכמה קלויות-דרעת ושותחות היא לומר, שלא ידעתי "מכל הקריאות הללו", בעוד אני מצין אותה המטנה עצמה במנילה פרק בני העיר על ידי הדברים (עיקרים, עמ' 27): "חוין מקראית פורום, שנתקנה בזמן מאוחר יותר". ובכן הלא היהת מונה זו לפנוי בשעה שכתבת את הדברים האלה אבל המברך היה לא חת מפני המציאות המטפח על פניו, והוא אומר: "רק בה נזכר המחבר", גם להלן הוא אומר: "אבל קשה לי לעמוד על סוף דעתו: אם לא התריח את עצמו לעיין במשנה וכותב על פי וכדרונו שהטעתו, או לא עמד על בירורם של הדברים". אבל אפשר הוא לכתוב בדברים כאשר מתחזק הzcrown

1) המתעם הוא – מפני שאין להרפיס לוחות מלאים ציונים במאמר אנציקלופידי, ובפרט במאמר של אנציקלופידיה ב-אוצר יהדות" (העורך).

כמפורטה לי, שהזכיר את הפרקים "העיקרים במשנה" יורע הוא, שלא חסתי על הטורה לעין במשנה ושלא כתבתי מתחן וכורוני. המבקר כותב ו"מ הר להחליט"; הוא אין מתחן דרכו, שמהר לכתוב בkrת על עני, שאין לו בו ידיעת הגונה, אבל אני לא מהרתי כלל. על שיטתית החדשנה בענינים האלה רמותי כבר במאמרי "מרכזו הבהיר" ב"לוח אחיםפ"ר תר"ס, עמ' 50 בהערה, ובמאמרי "תרוגם צופתי חדש לכתביו הקורש" ב"השליח" ברק ח', עמ' 170 בהערה. רק אחרי שהורתני על העניין הנכבד הזה מכל צדריו, אחרי שבדקתי את המקורות וחומריו וברקתי, ונתחזקה כי דעתך, שכן היה מהלך הדברים בהתחוללות כתבי הקודש ובהתפתחות הדעות הנדרונות, אחרי שהקמתי ודרשתי היבט בשער שנים רצופות בעניין הזה ובכל ההתפתחות התלויה בו, התחזקתי לנלהת את דעתתי אל בקהל.

המבחן הזה מבקש בבקיאותו במשנה ובגמרא, לו ירע, כמה עינה ועלובה היא בקיאותו זו, לו ירע, שלא נגע במשניות ובריותות היותר עיקריות וחוויות בעניין זה, שאנו דנתן עליוון בספרי "תולדות העיקרים" (שהמאמר "עיקרים" אינו אלא קוצר ממני) ושעליהם אני מרמו ("עיקרים", עמ' 28) באמרי: "וכמה משניות ובריותות אין מתבאות אלא מתחן ההנחה...".

שם הלאה: "ומלבך הקיימות האלו, שמובאות במשנה כאן בדינו קריאת-הتورה, לא עלו על דעת המחבר עוד מקומות הרבה במשנה וגמרא, שנראה מתוכם ההיפך מוחלתוינו. במשנה נזכר, שאנשי המעדן היו קוראים במעשי בראשית (תענית, פ"ז), וכן היה במשנה מגילה, פ"ג: "במעמדות במשעי בראשית". אבל, עיין "עיקרים", עמ' 30: "אנשי משדר היו קוראים את פרשת הבריאה על פי הסדר, יום יומס ובריאת ז"ה-הרוי שקוראה זו על תחנה על דעת המחבר! המבקר איננו יודע, שפרשת הבריאה שבספר בראשית היה הפרשה הראשונה של הספר, "תורת-כוהנים" בהיקפו הקדום, המבקר לא קרא את המאמר "עיקרים" בר אווי, ואם קרא, לא עמד על בוריהם של הרברים, והמחבר מה הוא כי ילין עליון... הלאה: "ובגמרא אמרו, שאנשי המעדן היו אומרים Shirat ha'azoniy" וכו'—ומה בכ"ז מלבד שאני סמכתי רק על המשנה ולא ע. הגמרא, מה בכ"ז אם קראו Shirat ha'azoniy הלא Shirat זו היה בספר דבריהם (לכה"פ בהיקפו המאוחר), ובכן באחד משני ספרי-הברית האחרונים, ולמה לנו בקיאותו זו של המבקר?—הלאה: "ובכן אמרו (סוטה, פ"ז, מ"ז), שכחן גדול במקרא היה קורא על "אחרי מות" ו"אך בעשור" ו"בעשור" שבוחטש הפקודים בغمורך היה קורא על פה—"ומה בכ"ז הלא כל הקיירות האלו הן מתחן הספר "תורת-כוהנים"? ומפני-מה מביא הביק הגדול הזה את הדברים האלה מתחן משנה סוטה, שמצוות שם, כנראה, על פי מקרה, ולא מתחן ממש יומא, מקרים הראשונים והעקרוי ? ולמה היה כי' קורא על פה?—הלא משנה זו היא אחת מראיותי , בספר-הتورה שבמקדש (אבל רוק : רק אותו שבמקדש) לא היה כלל אלא רק את "שני ספרי הברית האחרונים".

הלאה: "ובכל מושמעותה הפשוויה של המשנה יוצאה בדור, שקרוו בכל התורה כסדרה....בחמיישת חזורין לכסדרון", וכן שם, "במנחה קורין כסדרון", והכוונה כסדר פרשיות התורה... אבל הקיירה בכל ספר התורה כסדרה נהוגה היהת בלי שום ספק בזמנן בית שני".—גנניה נא, שככל הדברים האלה נכוונים

הם—מה הם מוכחים נגד הנחתת? הלא כה דברי ("עיקרים", עמ' 27): "ואף על פי שבימי חתימת המשנה כבר התחילה לקרוא גם מותך שאר חלקי התורה וקריאות אלו מובאות בחוספתה"), המשנה לא הסכימה להן". אם כן, השאלה: מאייה זמן ובאיזה היקף היו קוראים גם בשאר חלקי התורה, אין לה כאן שם מקום, כי דוקא מותך העובדא, שקריאות המועדים מותך שאר חלקי התורה כבר נהוגה היו בימי חתימת המשנה (שהר עליה אני דן), ואף על פי כן לא הסכימה להן המשנה ולא הביאו, אני דן, שהמשנה קבלת את רישימת=הקריאות העתיקה, עניין הקריאה סדרה אינה לא מעלה ולא מורידה בנדון שלנו, כי לא מותך זה של א' קראו א' אני דן, אדרבה: אני דן מותך זה שקראו גם בזמנים מותך שאר חלקי התורה, והמשנה לא שמה לבה לה. ולא עוד אלא שעיקר ריאתי בזגוג לסדר התורה אינה צריכה גם לזה. הלא די לנו, שהרשימה העתיקה לא היתה מכך אלא קריאות מותך שני ספרי=הברית לאחרונים. הרי מוכיר אנו, שהמשנה הביאה את קריית פורים, אבל העירוני, שקריאה זו היא תקנה מאוחרת, ובכן לא היתה ברישימה העתיקה, למما, איפוא, מטריה המבקר את עצמו ואת הקוראים בדברים בטלם, אם המשנה מביאה קריאות מותך שאר חלקי התורה, בעוד שעיקר הריאיה הוא מזה, שברשימה העתיקה של קריאות המועדים לא היו אלא קריאות מותך שני ספרי=הברית לאחרונים.

עמ' 384—386: המבקר מאריך להסביר על הנחתת, שירמיה היה הראשון, שלמד את תורה הברייה. הוא מטריה להביאו כמה פסוקים, שיש בהם רמזו לברייה, אבל על הפסוקים האלה הלא רמותי בדבורי ("עיקרים", עמ' 15): "אם נרמזים לתורת הברייה נמצאים גם בדבורי הקדומים כפני שהם לפנינו, אבל מהם כבר הכירו המבקרים מטעמים אחרים, שהופפה מאחרותיו, ומהם שמצאננו אוננו, אחריו בקורס חדש, שאיןם אלא הופפה מאחרות. ובכל אופן אין שם אלא רמזים במאמריהם ייחודיים, ואף לא פעם אחת במאמר ראי שי ומלא בבדבורי של ירמיה, והיותר מכריע הוא — שבספריו=הברית אין אנו מוצאים תודזה זו לא בראשון ולא בשני, וביחור מכריע הוא השני, ספר ברית משנה=תורה, שמתעניים את כל העיקרים בביורו מרחיב ומעתיק, בעוד שלתורת הברייה אין שם כמעט אפילו רמז, והרטמו, שאפשר למצוא שם, הופפה מאחרות הוא (ובכל אופן מוטל הוא בספק גדול). מכל זה יוצא בהחלת, שתורת הברייה לא היתה עיקר דתי בקרבת היידות שלפני ירמיה", נגיד הדברים האלה היה לו להמזכיר בכתב=הקרש. על דבריו של המבקר, הבאים להוכחה, שככל השקפתה של הבקורת החדשת מוטעית היא, אין לי להסביר, כי לא על זה אנו דנים, ועוד שדבריו אלה הם דברים בעלמא, שאין בהם אף ריח של טרויות. כבר נסו בזה גוזלים וטוביים מטנו, היודעים את כל המקצוע הנגדל והחשוב הזה על בוריו, וגם הביאו ראיות, שש להוכיח בהן, אבל—לא עלתה ביום, מפני שהאמת ההיסטוריה אינה נדחתת גם מפני הפלפוליים היותר יפים, ואין צורך לומר, שאינה נדחתת מפני דבריהם טפליים מטמיים של דברי המבקר הזה. כן, למשל, הוא אומר: "אם לא יעלה בראצונו של המחבר לאחר את שירות חנה בשמולא א', ב', ושירות דוד בשמולא ב', ב'ב, יש למוצא שם לא

רק רמו, אלא דברים ברורים על אמונה זו. כאן מצא המבקר מציאה שלא מדרעתו: המזטוריים האלה וכן נס המזטוריים ש, חוקיה במלכים ב', י"ט ובישועה ל"ג, ט"ו, ועוד בדברי הימים הם באמת מן המזטוריים היוטר ט אוחרים ממיין ח"תלים". וכן גם דבריו: "כי אף אני אומר לו (כלומר להמחבר): שמא הפסוקים הללו, אתה מביא מהם ראה לדברון, מאוחרים הם - ואמנם אין לדבר סוף". אמנים אין לדבר סוף, אם נבוא להתוכה עם אנשים שלא קראו ולא שננו במקצע זה, אבל טעות היא בירוי "רב צעידי", אם חושב היא, שבענין הנזון נוהגים להתוכה ב"איפכא מסתכררא" ולא יותר.

�ודר גם אתה: המבקר עיבר בשתייה על החלק היוטר חשוב בהנחהתי. הלא משעים אנחנו כמה פעמים, שנם לפני ירמיה היו להם דברים בעניין הבריאה, וחזרשו של ירמיה הוא - שהוא הקפיד על סגנון הבריאה המונוגטיאיסטי ושהזרשו זה גرم, שתורת הבריאה הגיעה עתה לירוי מעלה מוסרית נדולה, עד שראו בה עיקרי הירחות.

עמ' 562 — 563: מה שאומר המבקר נגד הנחתתי, שהיהדות מקפדה על האמונה בדעות עיקריות, אני מבין. המבקר דורש, שככל המצוות תהיינה נחבות לעיקרים, אבל הלא בארתי את הדברים ד"ם והראיתי, שהעיקרים מהותיים שמניהם מוטעים הם ביחסו בספר דברים בבחינת דעתך עיקריות, שכן יסודן של כל המצוות המעויות.

עמ' 563—564: המבקר חולק על התחלקות לעיקרים מהותיים והיסטו רויים ומעיר ביחס על העיקרים, "גבואה" ו, "תורה מן השמים", והוא הולך ומביא ראיות, שבנגי ישראל האמינו בטעמך הר סיני, ואמונה זו הוא מכנה בשם "תורה מן השמים". אבל האמונה ב"תורה מן השמים" יש לה תוכן אחר לנמי: שהתורה באותיותה קדומה היה לא לפני המకום, כמו שהביא וה מבקר עצמו להלן. ובנונג להסנוון היסטורי של עיקר הנבואה בארתי את הדברים במאמני, "עיקרים" ככל הנזכר.

עמ' 564: אמונה המל אכימ אינה יוצאת, לפי דעתו של המבקר, באופן הגינוי ישר מתחוך רעינה היסטורי של היהדות. אבל הלא כה דברי ("עיקרים", עמ' 6): "הדבר תלוי בהשנת-העולם של האדם. אם עיקר זה י יצא באופןו ישר מתחוך רעינה היסטורי של היהדות, או לא ...".

עמ' 564—565: לפי הבנתו של המבקר, הנחתוי שני עיקרים מעשים, מילה ושבת, ולאחר כן חוזתי כי ולא מניתי אותם בין העיקרים. אבל עיקר דעתך כלול הוא בדברי (עיקרים", עמ' 6): "...ואולם, אף על פי שאין לנו למצאות המעויות מילת ושבת ערך עיקרים בקשר היהדות, הרי יש לנו ערך גדול בתולדות העיקרים בישראל, מפני שהבליטו את ההתייחדות הדתית של ישראל בתחום העתקה".

עמ' 565: המבקר אומר בשם: "שער סדור המשנה לא היה אלא משום צורך השעה, כמחאה נגד תורה הנוצרים". אמנם, וזה דעתך, אבל צריך להוסיף, שהמחאה נגד תורה הנוצרים נתגלתה בשני עניינים: במתה שסדרו את המשנה בכתב והוציאו אותה לרשות הרבנים, ובמה שהטעינו בה את העיקרים באופן המכובן נגד תורותיהם של הנוצרים. דעתך של המבקר,

שלא נזכר המושג מלאך במשנה מפני שלא היה מקום לוה בקיום של פסקי הלוות, בטליה היה נגד ראיותי ("עיקרים", עמי 40), ולא אך בשתיקה סתמית מתרחכת המשנה מחרות המלכים, אלא גם בה שיטות טבליות את הכוונה: בקורס מדויקת במשנה מלטמתה, שככלה וכמה מקומות שואבת המשנה מתחן ברויותות עתיקות, והיא מוציאה מתחן נוסח אותו הברויותות כל זכר ורמו לتورת המלכים, אף על פי שלפעמים הדברים נעשים מוקוטעים על ידי הקוצר ואינם מובנים כל צרכם. ולא עוד, אלא שהמשנה מונתרת גם על הלכאות חשובות שהגמרא מרגשת בחסרוןן, כדי שלא תכניות דבריהם, שיש בהן רמזו למלכים". הברויותות והמשניות האלו מפורשות זו, כמובן, בספריו "חולדות העקריים בישראל", וגם המבקר לא הרנייש באוthon הברויותות והמשניות, הלא אין לו עדין שום סבה להכחיש במציאותן כל עוד שלא יצא ספריו לאור.

עמ' 565—566: "בן יש" בבריותות לא רק השם "מיכאל" פעם אחת "בתוספת תא", כמו שמלחיט הדר נימאך, אלא גם השם גבריאל ביחד עם מיכאל ("תנא מיכאל באחת, גבריאל בשתיים"), וגם אכתריאל (ברכות י). עוד הפעם מביאני המבקר לידי השותפות הנע בעצמן, אני כתבתי ("עיקרים", עמי 40): "ואולם גם הקובצים התנאיים (חוופתא, מביתא, ספרא וספרר) עדין לא נתרחקו הרבה מן המשנה בעניות ובஹיות בדבריהם רוחניים... אבל גם הם (הקובצים האלה) מדקדקים היו הרבה בדבר, מה הם מבניםים ומה הם מוציאים. וגם כאן מכריעת היא תורת המלכים: בכל הקובצים התנאיים אין זכר לשיטות המלכים (חוין מן השם "מיכאל"), אחר שני שמות המלכים שבמקרא, שנמצא פעם אחת בתוספתא חולין ב', י"ח; "מטטרון" בספר האזינו שליח הוועפה מאוחרת היא לפי מסקנת בקורס נסחא מרויקה"—דרך אגב יש כאן מקום לשאול; וכי כותבים דברים כאלה מתווך הזכرون? ווללהן (שם) אני קובל הקבלה זו: המשנה — ספרי הבריות; הקובצים התנאיים-המקרא; הקובצים המאוחדים (כלומר, אלה שנכתבו בהם ככלומר, הנמרות והמדרשים) — הספרים החזונים (כלומר, אלה שנכתבו בהם כמה וכמה דברים ורים לרוח היהודות, שאין להם מקום אף במקרא, ואני צריך לומר בספריה-הברית). כוונתי, אפוא, מובנת היה לכל הרוצה להבין, שלפי דעתיו לא הזכירו חכמינו את שמות המלכים בקובצים תנאים, ובאספס אל תזכם איזו בריאות א' ישנה, הוציאו מתוכה את שם המלך, או הניחו משמע זה את כל הבריות מאחוז, ולעומתם הנמרות והמדרשים הכניסו גם אותן הבריותות, שיש בהן שמות המלכים, בפני הדברים הברורים האלה כמה עדין רוח בהמבחן לערער על דבריו. על ידי מה שהוא מעירב את השם, "בריותה" ב"תוספתא" וmeksha על מה שאמרתי, שבתוספתא אין אלא פעם אחת השם מיכאל, מזה, שמצו בקביאותו הנדולה את השמות גבריאל ואכתריאל בבריותות שבגמר. הלא מכאן אני מביא ראייה לרביבו! אילמלא היינו מוצאים את שמות המלכים בבריותות, של א' נתקבלו לתווך הקובצים התנאיים, או לא היהת השתקה

של אלה האחרונים מוכיחה הרבה; אבל בעצם, שמצואים אנו אותם השמות בבריותות שנדרין, מוכיחה עובדרא וו, שתיקה וו שתיקה במתכוון היא. עמ' 566: שאלת המבקר: מפני מה עסוקו התנאים בבריותות באותו הדברים, שהרhookו מן המשנה? – שאלת חשובה היא, שלא יכולתי לבארה בקיצור, ולא עוד אלא שגם בספריו „תולדות העיקרים בישראל“ לא נתבארה כל צרכה, מפני שתליה היא בעניינים חשובים, שאין להם מקום בתולדות העיקרים בישראל, אלא בספר של אחוריו (המצטרף עם הראושן שלפניו ועם הספר על תורה היהדות באופן שיטתי שלחוריו בספר משולש גדול אחד), „תולדות הפילוסופיה בישראל בימי הביניים“, שם, בפתחו הספר זה, בארתי את השאלת החשובה הזאת בארכיות הרואה, ולא יארכו הימים והדברים האלה היו ביד הקוראים, שמצואים עניין וחפץ בו.

עמ' 566—567: דעתינו, שעיקר „תורה שבعل-פה“ נקבע מתווך ההתאבקות עם הנזירים ולא מתיק וו עם הצדוקים, שהמבחן מתייל בה ספק, בארתי בארכיות בספריו „תולדות העיקרים בישראל“, אבל כל צרכה אי-אפשר לבאר שאלת זו אלא בספר על „תולדות ההלכה“.

עמ' 667—668: את הרاءות לדעתו, שהכוונה בעיקר „תורה מן השמים“ היא – שהتورה באותיותה הייתה סדרה לפni המוקם, רמותיו במשיש בו די במאמרי „עיקרים“ ובארתי בארכיות בתולדות העיקרים, ובمرة מרובה – בפתחה לתולדות הפילוסופיה; אחורי ראיותיו אלו אין לי לעת עתה למלאות ולא כלום, על התורה שבעל-פה לא אמרתי, „שלדעת התנאים הייתה סדרה באותיותה מששת ימי בראשית“, כמו שביאו המבחן בשתי, אלא („עיקרים“, עמ' 55), שיש מהליקות בדבר הציויר של „שתי תורות“ ושלדעת רביעיה הייתה התורה שבעל-פה סדרה, „אכין וירקין, אטין ונטין ובכתרים וחנים וקוצים של האותיות“ שבתורה שכבתה, גם את הענן הזה בארתי בארכיות בפתחה לתולדות הפילוסופיה. אבל בכל אופן מי נתן למי המבחן רשות לרבר בשמי דברים, שלא עללו על לבי?

עמ' 569: גם שאלת העיקרים בגמרא, שלפי דעת המבחן לא יצאתי ידי חובתי בה במאמרי „עיקרים“, שיכת היא לפני סדר עבדותי לפתחה הספר תולדות הפילוסופיה, ושם נתבארה במה שיש בו די.

שם. בדבר השקפותיהם של הספרים החיצוניים ופילוסופי ימי-הביבנים קצתתי במאמרי „עיקרים“, אבל בארתי את הרבים יותר בתולדות העיקרים, מה שהמבחן אומר לנו שאמר מאמרי החיבור לدونמא ונדר וו בכלל, אין כדי ליסד את משפטו, שה „חוורת לדונמא של אוצר היהדות היא כננס לנבי ענק לעימת הכרך הראשון של אוצר-ישראל“. אדרבה; חביבי בעבורה יודעים, שגם אני היי לו כמה ובמה הרהורים ופקפוקים נגנדים פרטימ אחדים שבצורת ה „חוורת לדונמא“, אבל אין מפקפק אף רגע להזכיר בפni כל הקהלה, שאם גנזה כליה על „אוצר היהדות“ אין זה אלא מפני שהדור עדרין אינו ראוי לו, ולא עוד אלא שבתווח אני, שאם תלך הספרות העברית וחתפה, כתקותנו, או יתחד שגט אם יעצא „אוצר ישראל“ לאור) רעיון „אוצר היהדות“ ויצא לפועלה, אמנם, או לא יהיה צורך ב„אוצר-היהודים“ ע"פ אלף ביתא, אבל אין בכך כלום: הצורה טплаה היא והעיקר הוא – שהרעין החשוב מادر ותמלא טל של חחיה, שהונח ביטורו של „אוצר-היהודים“, יתנסם במליאן.

היהודים והיהדות ברומניה.

מאט

ד"ר יעקב נאכט.

.א.

עbero ימי הפרעות ביהודים הרומנים ועםם-גס הצוחות בקול קולות עד מצח היהודים ברומניה, האכר, אשר בשלו הייתה כל הרעה, שבלעבורהו, עבדות שדה וכרם, כי בעיל-האחוזה התפשו עמו. גם עתוני חוץ לארץ רומניה, שהרבי לרבר על הריבילוציה הרומנית והעירו על קצת אמת בנגען שלמצב אחינו כאן, נשתחקו עכשי, כנהוג, אחרי הרעש-דממה, הכל יצא ידי חובתם. המספר האירופי עשה את שלו : נקף באצבע-צרצה בעוננות, עד שוו דברה והטיפה מוסר לממשלה הרומנית זמן ירוע, ועתה עת לחשوت, והרבאים חזרו לקדמותם. רומניה היא שוב המדינה יותר מתקדמת בין כל מדינות הבלקן, היא "בלגיה המורחת", עתיד טוב נשקף לה לרגלי אוצרותיה הטעונים בקרבה, בהר ובנגב, בערבה ובשפלה, בימים,anganים ובנהרות וכי וכיו, זה העם הקטן גדוֹל היה. ואתם, אילו הבסתם, אל נא תעמדו מרוחק! פתחו את אוצרותיכם ונתנו להלאה חדשה: הלא שכרכם בצדדים... כך מרברים עתה, כך מטיפים עתה בעוננות האירופית על רומניה, שעוד זה לא כבר שפכו עליה קתון של רותחין.

אבל, נניח את השלם, שנעשה על ידי אנשי-הממשלה בין האקרים ובעיל-האחוזה, שלום, שכשהוא לעצמו עדין מוטל הדבר בספק גדול, אם יש בו ממש, ונשימה לב לנצח היהודים "אחרי הרעש", ולהתכלית זו נצטרך להעיף עין על הטעויות האחרונות ברומניה ולחקור אחריו הסבות שנגרמו להם.

כשהתחילת המרידה (בחדש פיבראור-דרץ) והאקרים הרימו יד ביהודים ועשו בהם שמות (כערום פורול, ביואלאר), נשאו וננתנו בספירות-הממשלה בדבר זה במנוחה והשלטונים לא נקפו אף עצבע קטנה לטובתנו. הם הפיצו את השמועה, שהפרעות ביהודים הן זמורת וזה גכרם רומניה : סטודנטים מרים בהאו הנה בחשאי להעיר את חמת המון גדור היהודים, והעם הרומי נקי. אבל גם בראשית המרידה כבר היה סוד גלוֹי לכל, כי והוא שקר מוחלט, רבר, שבדו להם הדיפלומטים כדי לסמא את עיני הקוראים בחו"ל, באמצעות נפתחה הרעה מיאסוי, שם דורשים וזה ימים ושנים מעל

הקדירה האוניברסיטית שני פרופיסורים אנטישמיים, יורגנא וקווא, ננד הרומנים. הסטודנטים, ונס הרבה תלמידים מבתי-הספר הנמוכים, שהיו תמיד סטודנטים על שולחן שני הпроופיסורים האלה, האמינו בחרות דבם והתחילה להורות הלבנה למשה. החתכה להמוארות הנוראים היו הפרעות ביודדים, שנעשו בקראיובה, ברלה, באקיוי יאסטי מטעם הגימנסיאטים בחודש יאנואר שנה זו. ובשנשמעה תלונה רקה בתורה מהאה ננד מעשי הפרעות של התלמידים. היה להם יורגנא רבם לסתורה והטילע עליהם בעthon שלו, ניאטול רומיטק" (העם הרומי), שבו אמר כי חיליה לנגע בהם לרעה: הלא והוא מעשה לאומי וממי זה יכול למצוא בו ודופא? יקומו נא הנערים וישחקו לפניינו. ובכן צעדו הגימנסיאטים והסטודנטים עוד צעד אחד קדימה: הם באו במנעם האכרים ורבבו באוניהם דבריהם קשים כנירום על היהודים, שתארו אותם בתור עלוקות מזיצות לשדר הארץ ומכאבות כל חלקה טוביה. הם אמרו לא האכרים, שהיהודים מלאים את אמתחותיהם בסוף מזיעת-אפס של האכרים ולהם לבדם נתנה הארץ ... "בך שחקו הנערים", אבל הפעם, "שחו באיש..."

כ"י אחר שהתחילה האכרים לتبוע את תבעותיהם ולהתבונן במצבם הרע ובשבותין, נוכחו לדעת, כי "ירידיהם" רמו אותם. לא היהודים הם בעוכരיהם. היהודי בכל הוא לא בעל אותה-לkenות אותה אסורה לו, אלא חוכר. וכיוון שכן, כל הטענות שטענו, שהאדמה גאננה לורם, בשקר יוסרן, אמן, "הורום" (כלומר היהודי) מרכיבים במחירות החכירה, ערד שאי אפשר להאכਰ ל垦ות לו קרע כל שהוא, אבל הרוי בזו אשימים לא היהודים, אלא בעלי-האהוזות, הרורשים מהו נдол כל כך بعد חכירת אדמתם. אם בעלי-האהוזות ידריכי האכרים הם באמת, למה אינם מוריידים את דמי-ההכירה כדי שתחיה אפשרות נס להאכר להיות עובד אדמתו... ואו זכרו האכרים חוב ישן, שהם נושם בבעל-האהוזות. ידוע הדבר, שהגנץ קוא (SAMPLE פלפני המלך קארל) הוציא (1860) את האכרים מתחת סככות העברות וירה אבן-הפנה לבניין המעמד של אכרים חופשיים. בעת ההיא היו ראשי המדרבים בעניני המדרינה וכל שאלה היה שתות: הבויארים עצמאי הפאנאיוטים (וויינט מפרורו Phanar בקונסטנטינופול), שעשו עישר רב ברומניה ביחסם היה, מבניםם ובני ננים צמחה כתה הבויארית עם עשרה הנדרן במרקמות. הפת השניה היא הכנסייה (קלערום). גם שתיהן רעה עין במשמעותם. בשנת 1868 עשה ברוח-החופש, ודם חתמו תחתו עד שעלה בידיים לרשותו אותו ממשמרתו. בשנת 1868 בא המלך קארל. המדרינה קבלת קונסיסטנציה ע"פ הנימוס הצרפתי והכל נוטה עתה כלפי חופש מבחן, אבל מבפנים עדין לא עשה דבר להכשיר את העם להירות אמתית. למשל, מעדם-האכרים עדין הוא ש��ע בבערות ואין מי שייחתדר לה比亚 אל תוך אפלת חייו אייז קויא-אור. חופשי הוא האכר מאו היה עליו הנסיך קוא סתרה; אבל ערד היום הזה לא השתדר לו לנשם חופשה זו במעשים חיים וקייטים לא בנגע להשכלה ולא בנגע לצרכיו החמורים. בהגלוות בלשאקו. טילאורטמן ואלט (alt), שם היה קשה ביחס המרייה ושם יש אקרים לרוב, יש רק 13–12 למאה, היודעים קרוא וכותב; בוגריל דרווהי, יש רק 13 למאה, וכן הלאה (1).

(1) עין דברי Negorescu בעTHON מיום 12 לאפריל 1907.

וכך הדבר גם בוגר למצוות החמי. מי שלא ראה את האכר הרומי, דירתו ורכבי-חיוו, לא ראה עניות מימי. דירה, שברוביה היא שקופה בקרקע, שהיא מכוסה קש ונכבה, שאין לה ארובות=עשן ויש לה רק חלון קטן – וזה כל הבית ... מספר ימי עבדתו של האכר הרומי הוא, לפי הסטאטיסטקה החדשה של המיניסטר לקרקעות, רק וו' יומ' בשנה, בעוד ימות השנה הוא יושב בטל מאין עבודה. מלבד העניות הבהאה לרוגני הבטלה, היא מביאתו גם לידי שעוטם ושכורות והשכרות – לידי עניות עוד יותר טנוולת.

בכל עוד יד הבזארים על העליונה ברומניה והאכר הוא האסקופה, שעליה וורסום בעלי-האחוות ברוגן גואה ומעמלם הם עושם וouser ולא במשפט. וכיוון שפתחו פה לאלם ושמו אותו ביוזרים, פחק סוף סוף את עינויו וראה בשל מי הרעה באמת, הוא פתח ביזרים וסימן בהבויארים ובכל אלה הנגנים מחורבונו, ובכן היהודים היו התחילה והבויארים הסוף, ולא כמו שרצוים הרבה לפתחותני, שהיהודים נזוקו רק "דרך אגב".

אבל, חוץ מהסתותיהם של הפּרּוֹפִּיסּוֹרִים יורגא וקווא ותלטידיהם, ערו לרגע גם המריבות שבין הכתית המדרניות הרומיות. שתי כתות יש ברומניה, שנן מושלות חיליפות במדינה ומתוכן נבחר המיניסטרין, האחת נקראת בשם "הכת הקונקרואטיבית" והשנייה – בשם "הכת הליבראלית". לפי מעשיהם נאה לראשונה השם לאומית=לביראלית ולהשנה לאומיות. הראושנה מוכננת מעשה גם ככלוחן לארץ והשנייה לאותה-המקרה רק את נמותי הארץ, שבה היא יושבת, בשתי שנים, עד חורש פְּרָץ שעבר, משלו הקונקרואטיבים. רעה עין הליברים במשלה ארוכה זו ותחילה לחתור חתירה תחת כסא=כבודם, וראיי לדרעת, שלא רק אותן-הכבוד עורחות לכך, אלא, פשוט, גם מלחמת=הקיים, הפרנסקה, כי ברומניה יש מנגנון מיוחד, שהוא רוגן גם באמריקה הצפונית: כשןופל איזה מיניסטרין נדרחים ממשרתם גם ראשי-העיר, שרי הפלכים, מנהלי=בתי הספר וכל הגוברים והמתרנים המתפרנסים מקופת הקהיל, שהיו מכה המיניסטרין הקודם, הרובר הזה מזיך הרבה להפתחות המדרינה. אין שום שיטה יכולה לקבוע לה מסדרות בהליכות המדרינה. תמיד היא בבחינת עולה ויורר, כי מה שבונה האחד סותר השני, וחורר חלילה, חוץ מטה, לנוין שלם של העם הרומי חי רק מירך זה: והוא מכת הפקירות (פונצ'יונאריסטים), וכל אלה שמיים בפוליטיקיות שפה ופהותה, שמתן שכבה בצדקה; הם מטהילים להרים הפל בשיבול לקל משרה. כללו של דבר: כל פרנסקי המשללה הרומנית קופף של "פונצ'ונרים" תלויות להם מאחריהם, מ"אנשי שלוטם", הגאים למשרות וצוקים "הה, הבו" ... ולפיכך מלכית אחת נוגעת בחברתה ואין שום כתה יכול להמתין: בנצחון הכתה תלויה פרנסת חבריה ...

הרבה עשו הליבראלים כדי לדוחות את הקונגרטטיבים משאותם. וזכה המיניסטר הקונסראוטיבי דיסיסקו לתקון תקנות חדשות לכת'ה-המרשת הגבויים ואחד מסעיפוי התקنية היה, שנם "הור" 1) יוכל לקבל קתררא אם ה"סינט" ירצה בו, – וקפץ עליו רוגנו של הליבראלים, שצוחו: "זהו בנירה לאומיתו". – בצוותם זו נתכוונו להலחיב את השובייניסטים של האומה הרומנית ולעוררה, שתאמר לחתמנים: "טול וצא, אין לנו חפץ בגוגדים" ... ראו

1) בשם "הור" מכנים כאן את היהודי.

הكونסרוואטיבים את הרוש' והשאון – והוריוו את הצעת התקנות לכת'ה-הטודר ש
הגבוהים מסדר-היום¹⁾.

כיוון שראו הליבראלים, שטעו בחשבונם, התחלו מדברים בפומבי, באספה-עם, דבריו נאצה על היהודים. וזה האמצעי הייתר טוב לבוֹא אל המטרה, בוראי ישפיק ההמון את חמתו על היהודים, והكونסרוואטיבים לא יוכל לעמוד על משמרתם: בושה תהיה זו כלפי "חוּץ", כי תחת ממשותם היהודים עשויקים ורצויים, ובכן יניחו את משמרתם ויצאו. ראש הליבראלים פתח ראשון באספה, שהיתה בנגאלץ ביום ד' לפירואר, שנת 1907. בראצטו להעיר את חמת האקרים הרוּם על נס את הסכנה המחרחפת עליהם לרנגלי אנשיים ידועים גולי משפטם. ובכדי להפביר להם את הרברفتح במשל: כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם, וראיה לרב-היהודים: ככל יש לך עם, שנורלו יותר עצוב. וככל שבשל מה? בשבייל שאין לו קרקע, ולפיכך היהודים גולמים ממקום למקום וכו'!... יאף על פי בן אין אנו יכולים להסכים, שאחרדים מהם, כמשפחתי פ' שר, יכבשו את מולדתו. – כוונות הדברים האלה היתה ניכרת ובולטת: הליבראלים יכבשו את מולדתו. כלומר: אם האקרים רוצים אתם להיות כעם זה, שמצו רע כל כך מפני שאין לו קרקע וסוף סוף יבוא הדבר לידי כך, אם לא תקרמו את פני הרעה, וככלום לא תדעו בשל מי הרעה? בשל היהודים... הליבריאלי חור ממורת-הרחמים שפתח בה, וסימן במדת-הדרין: אין אנו יכולים להסכים, שאחדים מהם (מן היהודים), כמשפחתי פ' שר, יכבשו את מולדתו"... אחר הדברים האלה לא ארכו הימים ובאה המרידה עם כל תזאותה.

"הם", האקרים, שבו לעכורותם וועלם כמנגןנו נוהג, ואנחנו? יש מהנהמים לאמור: המרידה פתחה באנטישמיות וקימה בשאללה האנרגרית. האקרים רואו, שהbayarim אשמים בכל הרעה המוצאת אותם והיהודים מה כי יליינו עליהם. ובכן תחטט על ירי זה האנטישמיות, יבואו יתים טובים מלאה "ונר ואב עם כבש" וכו' וכו'. אלה הם תנחותם של הכל. חלוף-דעתות כזו ביחס אל עם ישראל איןנו נעשה ביום אחר. זה מעשה ארוך ואטי, פרי התפתחות קולטורית ממושכת, שנם היא לא תמיד היא ממעטת את "שנתה-העולם לעם-עולם". לעומת עתה מצב היהודים הרומנים רע ומר מאה. כדי לשכך את חמת האקרים, ש, נוכחו לדעת, כי "יהודים אינם אשמים" בדבר, בון צו – לנרש את היהודים מן הכנסים... ועל ידי זה נעתה ישיכת כרכים, שתמיד הייתה קשה ליהודים, היושבים דוחוקים וצפופים ווינקים מתחום אחד מוגבל מאד – חנונים ועור הפעם חנונים על כל צער וועל – ישיבה זו נעתה עבשו, לשרכו אוכלאם ישראל לרנגלי הגירושן הכנסים, ישיבה של צער ודורבן גדול. רבו פושט-הרגל ו"עליהם" מתהמול נעשו היום "ירודים". המשבר האיקוני נדול הוא ונורא על כל סביבו,

1) ראיו להעיר, כי באותו הזמן, שבו נדרו התקנות לרנגלי הקולות לה'hor, שהיה בהן, חנוו ברומניה שני פרופייסוריוטים את חניכובלים וקהל נורל מן הסטודנטים השתתקף בו. האחד הוא הפרופ' חריט, עתה מיניסטר לעניין השכלה, והשני – ה'ירודי' דוד עמנואל, המלומד יותר נורל בחכמת השער. פרופ' באינברטיה בבודפשט, וכמעט כל חכמי השער הרומנים הם תלמידי ה'ירודי' הזה ...

וביחור בוטלו. בכל יום ויום עזובים הרבה מאהינו את הארץ – ומרחיקים לנדור, וכולם יש להאומללים האלה מטרה ברורה בנדורייתם? הם בורחים מן הרגע ומן הדקה!

Nabid Uri Yasai בקש שר-הפלץ לחת רשות להיודרים יושבי הרים לשוב אל מקומם, והוא השיב את פניו בתשובה מצוינה: "השעה צריכה לך", כדי לשחק את חמת הממון". השעה צריכה לך? כל חי. היהודים בארץינו הם רק "חי שעה", ובשנוגלים מהם גם את השעה הזאת, – מה יעשו ואיך יחו?

ובכן, כמו שאמרנו כבר, "הס" שבו לעובותם, "ואנחנו? – ומי שאלת, שקשה למצוא עליה תשובה. לכארה, נעשה איזה דבר גם לטובתנו. – נסדו חברות-עזרה, באו נס איזו אנשים של צורה מוחץ-לארכן והשתרכו לפני ראשי הממשלה. אבל,

ככלום יש תקוה מהשתדרות זו, שבאה מז החוץ, ובכלל מהשתדרות? חיים אנו בשעת שני – ערכין בכל מקצועות החיים, וגם בהשכפותינו באו שניים. ה"שתדרנות" שהבל האמין בה לפנים, בתקופת השתדרותם, שוב אינה עומדת, יותר נכון – אינה צריכה לעמוד אצלנו במדרגה ראשונה, רוצחים אנחנו בחיים חפשים לגמורי, ועל כן גם את המלחמה بعد חיים אלו צריכים אנחנו ללחום בעצמנו ואין לנו ספק על אחרים...

הכהה זו צריכה היתה לבוא אחרי שריאנו, מה היתה תוצאה מהשתדרות של אהינו מבוזך, שכונתם בודאי היתה רצiosa, מאו וער היה הוא.

הראשון, שנסה להשתדר לטובתנו ברומניה, היה ר' טש מונטיפיורי. הרבר היה בשנת 1867, שנה זו נעשה צורח-יהודים הרודע, בראטיאנו, למיניסטר. השעה היתה שעת-חירום. העם הרומי לא הורג עדיין אל הפנים החדשנות, קיבלה רומנים לרנגלי התאחדות שתי המדינות, מולורי=וואלאquia, בשנת 1860. רבים רצו להפריד בין הרובקים, וכיון שהפכו לאacial בידם, פשו ומרדו, המרידת התחליה ביאשי ביום נ' לאפריל, שנת 1866. בין המורדים היו הרבה משוניין בראטיאנו, שהוא מטעריצ'י האחדות. בכלי להפרט מהם ומהטוניים ולעשות מעשיין באין מפריע השדר בראטיאנו להשיא את דעת הקהל אל עניין אחר לגמורי. מה שעשה נתן דת לראשי הפלכים (24 לאפריל 1867), שהיו בה חוקים מעיקם ליהודים, ויזה לעשות בישראל כרצונם; והוא האמצעי, שימושם בו תמיד בעלי הפוליטיקה ברומניה בעבר ובזיה, באותה שנה נהרגו ונפצעו הרבה יהודים בלי דין וחשבון. מהם נעשו מטרה לכל עליות רעות עלילת הדם בגאלץ בשנת תרייט), ומהם טובעו בדוני. החורבן היה גדול והשאר רושם בשיריה: השעם של משורר החותם הוא, זאב עהננקראנץ, המפורט בשירו הנדרול "רומניה", שנדרפס ב"השחר" (1).

או התחליו גדרלי ישראל בחיל להשתדר. בקמיה האין בנפה ליזן השלישי לשלווח טلغט אל הנסיך קארל ולגער במעשי-הרצח, ור' משה מונטיפיורי החל לבוקאראסט. וביום 24 לאויגוסט, שנת 1867, הגיש מונטיפיורי להנסיך קארל בקשה נמרצת להגן על היהודים. עלייה נתקבלה בשלשים לאויגוסט תשובה רכה מאות הנסיך קארל, שבה נאמר, כי "משאלות-לבו של מונטיפיורי בשבייל בני-דתו כבר נתמלאו", כי "ישראלים נהנים מהאבטחו של הנסיך וממשלתו", כי "רק רוע-הבל עורך שאון ע"ד רדייפות דתיות ברומניה, שבאמת

(1) עיין ספרו "מקל הובלים", עמ' 154.

אין במציאות כלל", כי, "אם אירע, שהרגונה מנוחת היהודים, לא היו אלה אלא מקרים בודדים, שאין הממשלה עבבה בערום" וכי הנסיך "ירגן תמיד שיוושם לב לחרות הדתית, וישמר על קיומם החוקים, המגנים על היהודאים ועל הרומנים בכל הנגע לנופם ולטמנס" (1).

ההבטחות הטובות הללו לא נתקיימו, כידוע, מיר אחרי שעזב מונטיפוריו את רומניה, נרדפו היהודים מחרד וİM-השנה שב לאיתנו. מאז נשנו ונשלחו הנזות והשתדרלים השתרלו והעלו חרם בידם. בשנת 1881 יצא חוק ננד' הספרורים והרוכלים ועוד חוקים מעיקים ביוזא בהם. אז עזבו הרבה יהודים את הארץ, אלה הלבו לאמריקה ואלה לארץ ישראל לדגל תנועת חbeta-צין, שנטעורה בימים ההם (עוד נזכר עלייה להלן), והגשאים בארץ סבלו רעב ולחץ. ושוב באו השתרדלים ויצו לכנסת-ישראל הרומנית בעל ברחה, הפילוסוף היהודי ארולף פראנק בפארם ערך מכתב אל הספר הרומי ניל ארמןברג (2), שבו הוא מבטיחו, כי היהודים בכל מקום שהם אינם מתייחסים עוד לאומה ישראלית מיוחדת, אלא הם בני העם שבתוכו הם ישבים, וראיה לדבר מביא פראנק-את עצמו: "אף על פי יהודי אני, הרינו צרפתוי וכו', במשפחה ובמשפחה ירדי יש הרבה בניים, שקבעו את הדת הקתולית..." וברוח זה הוא מלמד סניוריה על יהודי רומניה ומזכיר לבלארטMBERG את המאורע, שהמלך קרל הבטיח אותו פעמי' אחד בשינויו שניהם ביחד בחברת הקונסול הירושאי באטברג, כי יהודי רומניה קיבל זכות אווחים... אבל גם השדרות זו, שאזכה בזכות היהודים ברומניה על ידי כפירה שללה בהיהדות האומית ובכל קדריה. היהת ללא-עור וללא-הועל.

בשנת 1897 התחלו הפרעות עוד הפעם. בכינ' לנוביימבר היהת עיר בוקארסט כטרקהה. הפטיזונטים וחולק גנול מן החטון התנפלו על היהודים, שדרו, רצחו ועשו שמות בנופם ובממון. וקנים ונערומים, נשים ואנשים שכבו בראש כל חוות כבשודה קטל. אחד מגדולי הפטיזונים כתוב ביטים האלה: "כי אין נס אחר, שישים אל-לבן, כי היום יהיה להראון עולם בקורות רומניה המורניניות וכי אין איש, שרואה ובין, כי קרה אסון גנול להארץ הזאת" (3). אבל בכל גנול האסון היו המאורעות האלה אך הקדמה קטנה להצאות הגנולות שבאו אחריהם. בשנת 1899, ביום ט"ז למאי, היה הפוגום הראשון ביאשי. אז היה רון הממשלה בידי הליבראלים. רזו הקינסרי-יאטניים לקרווע מעלייהם את הממשלה והשתמשו באמצעות הרגולו והתרדי של הפלישיקים הרומנים: הרג ואבדן ביהודים. ואנו התחללה הייצה המתמדת מרומניה, בתחלת היהת מודרגנת וואשית, אך משבאו שנות הרעב (1899–1902) הלך ורם הייצה וגבר מיום ליום. היהודים היו הראשונים, שהוכרחו לצתת, לרגולו החוקים המעיקים, אשר הבינו עליהם יותר ויותר. משפחות ומשפחות גדורות של הולבי רג'ל (מברלאר

1) גופי שני הכתבים הללו, שיש להם ערך היסטורי, היו מראים בתערוכה היהודית' שהיתה בלונדון בשנה שעברה.

2) הספר הזה כתוב ספר ע"ד רומניה ושלח ספרו זה לא, פרנק. עיין ע"ד המכתב הוא בעטון Berliner Tageblatt, 1887 .Roman, dona masuri, p. 35 (3)

פוקשאָני, יאסִי ווער בשקים ותרטילִים, יסדו חברות של יציאה ועבוֹת הארץ, מילא שמע ולא קרא ע"ד הימים הרעים האַהוּ כמה כחות ישראליים, כמה הרגשות חמויות להורים ולקרוביּם, אכדו וככו בימֶעָוני אלה! העתננים הביאו בכל יום ידיעות מרישיות עיר המזב הנורא של אחינו, ועל היירוע הנכינות הלוּ באו הכחישות כדי לבלב את הקורא שבוחן לארץ, כשנוועו אחרים מצערינו לומר, בפומבי, שלא רק המשבר האיקינומי ושנות-הרבב-שמחים סובל כל העם—אלא החוקים המגבילים הכרתו את אדנו יצאת מן הארץ, גורשו מרומניה הרבה טון הסטודנטים העבריים), ועל ידי זה לקח מטשפתם המשען האחד ביום צרה, כי רוב העזירים היו מבני עניים, שעיני בני-משפחתם נשואות להם כל הימים, וכיון שנסתתמו פיות דוברי אמת ותחילה עור הפעם ההכחשת. ובעתוני חוויל נאמר נס זה, שהיהודים אשיטים בברבר היציאה, שהציוינים הסבו בה, הם וכל אשר להם. נסח ישן נושא' שהחתאון מונטיפורי (בשנת 1867) באוני המיניסטר הרומיני לעניין-חו'ז ביטים ההם (Stefan Glosesen) על הדריפות שהתחילה מחרש, השיב לו וזה: "האמת מכריחה אותי לומר, שעל פי תוצאות החקירה, שהתחילה עתה, גרמו בני-הדרך בעצם לתהנווה זו, אם לא הכריתה **לכוא** (herausgefordert) אז ביזו לרומניה זה אחר זה סופרים שונים לדאות, אם באמת המצב נורא כפי היירוע שבעתונם או לא, באו ברגער לוז, הונגו גאנץ, חברת "כל ישראל חברים" מפאריז שלחה את צירה ווער. וראייה להעיר, שכשבא ברגער לוז לרומניה יצאו לקרהתו על כל תחנה ותחנה אנשים, נשים וטף. הקהיל היישראלי הגדול שברומניה, מנער ועד זקן, ראה בו גואל ומשיע לנכמת-ישראל הרומנים, פורה ומיצל, מי שלא ראה באותו הימים את השיקום והרחיבות של יאסִי מלאים אדם, לא ראה בnofiah ישראלית גלותית מיטוי. הכל היו וקיקים להמורע הזה של ביתאת ברגער לוז לרומניה, ומה עליה ביריהם של הטופרים האַהֲזָה לזר כתוב בשובו לפאריז את מאטרו היידוע ע"ד היהודים ברומניה בעיתון "השח'" (l'Aurore) (1), שעורכו היה או קלִיטְן אַנסּוּן גאנץ כתוב את הרישומות, רשמי-המעס ברומניה (Reiseeindrücke in Rumänien) של, וחוץ מה השתרלו גם בן אצל העומדים בראש המשטלה, וכולם היאלו בזאת מצב היהודים נשאר כשהיה: רע ונורע מאד. כמוון בן עתה הם רק אמצעי להגעה לנורולה בשבייל כתות מדיניות מריבות זו עם זו והיהידי עומר בתוך כבין הפטיש והסוכן. וזה המצב בימינו אלה, נגע רק כקיצי של יוז' בטען האקרים—ושוב היהודי עשוק ורצוח וגולה מטוקם למקום, מכפר לעיר ומעיר למדיניות רוחקות, אל מעבר לים, ה'גנגל החורו' בקורות היהודים ברומניה!

نم עתה באו שתדרנים ישראלים לרומניה. מלבד חברות-הצדקה האחרות, שלחו עורתן ע"י שלוחים, באחד"ר פ. נתן במלאכיות, "חברת העוראה" של היהודים האשכנזים, והוא בא בדברים עם המיניסטרין החדש ועם העומדים בראש המיניסטרין הישן. הוא השתרל. וכולם נשנה מצבנו לטוב? אם אין אנו

(1) כות הוה גROL הסטודנט העצער, עורך העיתון "צור שטייער דער ואראהייט", ונורל חבריו בדערה, שנגידו קלון רומניה בקהל.

רוזצים לעשות שקר בנפשנו ואם אין לנו רואים אל הרום כהרים, צרייכים וחיביכים אנחנו לומר נלי וברור: לא ולאו רוחקים אנחנו מלהיות כפויי-טיבת להשתדרלים המציניים. כמו כן אין לנו מתרחקים טקיצוניות אחת אל חברתה-לאסור את ההשתדרלות בכל לבוא בקהל, יש לה מקום, אבל צר הוא ואסור לה לעبور את הגבול. יש לה שעה להשתדרלות וצרייכים אנחנו לكونה. אבל אסור לעשות מ'חיי שעיה" אלו--'חיי עולם". אומה שלמה, שרווצה להתפרנס מ'השתדרלוט" שאחרים מוכים אותה בה, סימן ירידה הוא לה הדבר הז, אומה שלמה, שכל חייה תלויים בחיה-שעה, כבר ותרה מלאיה על חי-עולם שלה, על עירידה ועל ישייתה בתור בריה בפני עצמה. לא, ההשתדרלוט, במדה זו שאנחנו ווקים לה זה ימים ושנים, אף על פי שהיא פעועים במעטה דיפלומטי, לא חביא שם מראף לנוף עמו הلكוי בכל אברי. גם מה יאמנו הדברים: "חשעת ישראל לא חבא על ידו דיפלומאים".
 כטרכמה לנו, כי כבר הגיעה השעה, שנוראה גם אנחנו יהודו-רומנים, על אמרתו ז, שהורתה אותנו ההיסטוריה הארכובה של ההשתדרלוט לטובתנו. עוד הפעם אנחנו חורים ואומרים: בדרכ' הישנה לא נצא מן המוצר לעולם. צרייכים אנחנו לבקש דרכים חדשות.
 איזוהי הדרך? – על שאלה זו ננסה להשיב במאמרנו הבא.

סְכָלַהֲרֵוּשָׁה

(בקורת).

Weh' dir, dass du ein Enkel bist!

(Goethe).

„הֵם לֹא חִטְטו בְּקֶרֶבִים וְלֹא נָבְקוּ עִם שָׁלוֹרִים. עַל כֵּן רִיחַ הַמוֹת לֹא עַבְרָבָרְשָׁמָ... וַיָּבֹאוּ הֵם צָעִירִים, בְּרִיאִים וְרֻעֲנָנִים! – דָוָרֶשׁ בִּיאַלִיק בְּשַׁבָּח
מִשְׁוְרָרֵינוּ הַצְּעִירִים⁽¹⁾.“

כֵן, „הֵם לֹא חִטְטו בְּקֶרֶבִים“, אֲבָל הֵם נָוְלָדו בֵּין הַקֶּבֶרִים, וְהַחִיּוֹם הַמְּטוּשָׁכִים
בֵּין הַקֶּבֶרִים הַוְּלִידּוֹפְּסִיכִים וְאִידְאָוְלִונִיהָ מִיחּוֹדָה. שְׁהֵן תּוֹפְסָוּתָם מִקְּמוֹ גָּדוֹלָה בְּעַצְמֹתָה
שְׁלַ הסְּבִיבָה, שִׁילְדָה אֶת הַמְּשֻׁרוֹרִים הַלְּלוּ וְשַׁעַר הַיּוֹם הִיא סְכַבַּת אִתָּם. וְהַאֲמָנָם
כֵל כֵך נָקֵל לְנָעֵר אֶת הַחֹזֶן מִסְבְּלִירֹשָׁה כֹּזה...“

כֵדֵי לְעַמּוֹד עַל אַמְתָתוֹ שֶׁ דָבָר וְהָ, בְּלֹוֶרֶר, כֵדֵי לְהֹכִיחַ, שִׁמְשָׁרְרֵינוּ
הַצְּעִירִים הֵם לֹא „צָעִירִים, בְּרִיאִים וְרֻעֲנִים“ בְּאָפָן מוֹחָלָט, כְּמוֹ שְׁחוֹשָׁב בִּיאַלִיק,
אֲלָא הֵם צָעִירִים, בְּרִיאִים וְרֻעֲנִים אֶיךָ בְּאָפָן יוֹחָסִי, בְּלֹוֶרֶר, רַק יוֹתֵר מִשְׁוְרָרֵינוּ שְׁקָרְדוֹמָ
לְהַמָּ–הַרְיָנוּ פּוֹנָה אֶל שִׁירְיוֹ אֶחָד מִשְׁוְרָרֵינוּ הַחֲדָשִׁים שְׁבָחָדִישִׁים, אֶל שִׁירְיוֹ שְׁנִי אֶוּ רְדוֹ⁽²⁾.
בּוּחָר אֲנֵי בְּשִׁנְיאָוָר, לֹא מִפְנֵי שְׁמָה שָׁאַנִי מִקְהָה לְהֹרְאָות בְּמָמְרִי הַנוֹּכְחִי
נִמְצָא בְּשִׁירְיוּ בְּמַדְהָא יוֹתֵר מִרְבוֹה מִבְשָׁרֵי שָׁאַר מִשְׁוְרָרֵינוּ הַצְּעִירִים, אֲלָא מִפְנֵי
שְׁהֵוָא, לְפִי דָעַתִּי, הָגָדוֹל בְּכִשְׁרוֹן שְׁבָהָם. כְּשָׂרוֹן גָּדוֹל, אֲף כַּשְּׁהָוָא כּוֹבֵשׁ בְּכִוּנוֹתָה
אֶת רֹוחַ-הַחִיּוֹם אֲשֶׁר בְּקֶרְבָּוֹן, אֲפָלָף עַל פִּי כֵן מִבְצָבָצּוֹתָם מִמְנוֹתָיו וְרֻעֲנָנוֹתָיו יְתֵר
מִשְׁהָן מִבְצָבָצּוֹתָם אֶחָיוּ הַקְּטָנִים מִמְנוֹן; וּמְכֹל שְׁכַנְן אֶם הַכִּשְׁרוֹן הַזָּהָב–כְּשִׁנְיאָוָר
שְׁלַנוּ–אֲנֵנוּ כּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרָתוֹ וּמִצְעָמָתָוֹתָה, אֶלָּא, לְהַפְּקָה, נִוְתֵּן בְּשִׁירְתֵּי כָּרָ
נִרְחָב לְכָל הַעוֹלָה עַל רֹוחָו, וְלְפִיכָךְ, אֶם יְשַׁ צְעִירָותָ, בְּרִיאָותָ וְרֻעֲנָנוֹתָ אֶמְתִּיתָ
בְּשִׁירְיוּ מִשְׁוְרָרֵינוּ הַצְּעִירִים. הָן מִכְרָחֹות לְהַתְּכִלָּת בְּיַחַד בְּשִׁירְיוּ שְׁלַשְׁנָיאָוָר...“

לְכֹאָרָה, לְפִנֵּינוּ מִשְׁוְרָר חֶדֶשׁ כְּחֹזֶן אֲשֶׁר חֹזֶה בִּיאַלִיק : מִן הַתְּקִבְנִים
הַרְגִּילִים שֶׁל הַ„מוֹזה“ העֲבָרִית : צְרָת הַאוֹתָה, הַחִיתָה, שִׁיבַת צִוְּן וְכָドָמָה... –
אַיִן בְּשִׁירְיוּ שֶׁל שְׁנָיאָוָר אֲפָלָה כָל שְׁהָוָא. הַעֲנִינִים הַחֲבִיבִים עַלְיוֹ הֵם: „הַחִיּוֹם
וְהַמוֹת, הַאֲהָבָה וְהַשְׁנָאָה, הַטְּבָע וְנוֹפַשׁ הָאָדָם, הַקְּרוֹשָׁה וְהַתוֹמָאָה, הַאֲוֹר וְהַחֲוֹשָׁךְ,
הַאֲלָהִים וְהַשְׁטָן“ וְשָׁאָר „הַמוֹטִיבִים הַנְּצָחִים“ שֶׁל הַשִּׁירָה הַכְּלִילִית. אֲבָל לֹא מֵה
שְׁהָוָא כּוֹתֵב מִצְיָן אֶת הַחְדּוֹשׁ שְׁבָסְפּוּר, אֶלָּא אֵיךְ הוּא כּוֹתֵב, כְּלֹוֶרֶר הַצְּוֹרוֹת,

(1) עיין מאמרה: „שירתנו הצעיריה“ ב-השלח“ כרך ט”ז, חוברת א”.

(2) ז. שְׁנָיאָוָר : עַם שְׁקִיעַת הַחֲמָה. שִׁירִים. הַגָּזָאת „תוֹשִׁיה“ (ביבליותיקה
עֲבָרִית), קצ”טיר). ואראשא תרמ”ה.

שהענינים, שהוא בוחב עלייהם, מתקבלים במשמעותו ותחת עטו. לכתוב על עניינים חדשים יכול גם סופר שאין בו שום חדש, אם אך נשתנו השקפותיו שני, שככל ארם בוגר מסוגל לו פחות או יותר; אבל כדי שיתרשמו בלבו העניים-הישנים או החדשים, אחת היא! – גם באופן חדש ו殊נה משנתרשו בלבותיהם של הקודמים לו, צריין, שלא רק דעתינו של הסופר תהיינה חדשות, אלא גם – שיהיה כלו חדש.

וה, איך? שבו מתחם שני או ראל הענינים החדשינו הוא כותב עליהם, הוא "איך" יהודי יישן או-לדבר בלשונו של ביאליק – "איך" של אנשי-קדרים.

חדש בתבליית החדש ויצאת מתחת עטו של שניאור הבדידות, יותר נכון העברות ("אין זה אדר מרפרף", "בחדרי" ועוד); אין זו הברירות המשתקפת כת של מי שר חוק גואלו אבל ישנו, שהוא מוציאם בטהלה לעני כי עטפ'; ואין זו גם הבדירות השואנת והמתרגנות של מי שיש לו חברה, אבל הוא נעהר ממנה ביד חווה, שהוא מוציאם בשירוי מיכ' לו מאנת, וזה בדירות בעלי צבע וקול, בעלי התאותנות וכלי כל נסיוון להתאותנות, שיכולה למצוא רק אצל מי שלמרות שנאותו העזה לבדיותו הוא מוכחה להרוניש, שלא רק לא יטטר לעולם ממנה, אל לא אף איינו יוכל לרשות, שיפטר ממנה ... אבל, בשנטכל היטב בברירות זו, כשנראת, שמצד אחד חסר בה (בمعنى¹) יסוד לשנת החווים והבריות ומצד שני יש בה יותר מדי צורך הדין". – נבוא לידי חברה, שלמרות חדשתה של בדירות זו, היא פחות אනושית-ככלית מalto שהוחרתי, והוא אך ורק בדירותו של היהודי החדש, שמנריש את עצמו גלמור בתוך החיים האירופיים הנගלים אליו לא רק מפני שאドוני החיים הללו דוחים אותו ואף לא מפני ששונא הוא אותם, אלא מפני שזרים הם לו וזה הוא להם. או יותר קרוב אל האמת: זהה בדירותו של הסופר העברי בימי האחראים, הרואה, שמספר קוראי עברית הולך ומתמעט, ויודע, שלא במרוד ובמעיל, לא מפני סבות שאפשר להתרעם עליו ולhalbם בחן היה הדבר הזה, אלא משבות כמעט פאטליות. ובאותה שעיה אינו יכול לבלי להרוניש, שעצמו שלן, שהוא פרי לשון נשכח וועבה וו, יכול להיות מובעת בכל שלמותה רק בה, ובכל לשון אחרת תהיה רק עצמות קטועה. בדירותכו לא ידע, כטובנו, בעל-הטהלה לעני, שערעורתו היתה ערעורות קליקטיבית. ערערות של עם שלם. לא ידע אותה גם מיכ' ולומאנה: הריאון מפני שחי בתקופה, שבה היה צריין לא להוכיח את נחיזות למוד הלשון העברית, אלא להראות, שモדור גם לשונות אחרות וולטה; והשני מפני שעבודתו הספרותית חלקה בראשית תקופת חבת-צ'ין, בזמנם שנם להמשורה, שראן, אם לא האחרון במשוריין צ'ון הנהו, היה נראה, כי "הנה גם בנינו מהם ניאשנו שביהם אלינו... אדרבה, המרירות שכבדירותם של מיכ' ומאנה היה מפני

¹) אני אומר: "בمعنى" מפני שפה ושם אנו פונשים אצל המשורר בטויים פסימיטיים ומיאנתרופים עד מהה, אבל אני מביא אותך בחשבון מפני שגם עושים רושם של דברים יוצאים מן הלב.

שהאמינו, שיש להם מטי להפרה, הראשון, שהרגיש בבריות מן המין המתואר לעללה, היה ייל גורדון ("למי אני עמל"); אבל לו הייתה זו רק צרה העתيدة לבוא: בער החורושים, שהרש הוא בספרותנו, עוד מציא קhalb-קיראים מתאים לרוחו אם לא בפרטיו, לכל הפחות בכלליו, וכל רזגנו בא לו רק מפני שרגן, שהוא יהיי קוראיו-הקוראים האחרוניים, רמו עלייה גם פרץ נובשפה לה וריה עתה חשתפק ותקונן "שירתיה"-העוגב); אבל, אם מפני שכabbתו יותר לא בשפת- עבר, או (זה לרעתו יותר נכון נconi, שהרי בבדירות שעליה אני מדבר מרגנישים לאן הכותבים עברית, לאן כל הכותבים בער העברון) מפני שרבנן דברים אלו לא בימי עולם, בשעה שכבר הבין פרוכלייטה זו יותר משהרנייש בה,—הוא לא טעם את כל מריוווחה של פרוכלייטה זו. את טעם הבדירות הנוראה הזאת טעמו כראוי, בכל עמקה ותראגוניותה, טשוררינו וסופרינו העזיריים. הם, שהמלות החדשות, שנתמלאה נפשם פתאות, אין נותנות להם למציא ספקם לא בכתותו ולא באיכותו של קhalb-הקוראים הרגייל שלנו ווורשות קhalb-קוראים יותר רב-מנין וויתר רב-גנונים, ולא רק קhalb קוראים. אבל גם קhalb קוראות,—מה צרכיהם הם להרגיש בחוכם, שהאופקים החדשות, שנתגלו על ידם בספרותנו, המעת שלא הגדרו את קhalb-קוראה, אלא אף הרחיקו ממנה את הקוראים שהיו לה עד עתה, מפני שבשבועה שטעמו האסתיטי של הסופר העברי נשתלם פחות או יותר, עדין לא זוו רוב הקוראים עברית מאותה הנקורה של התפתחות אסתיטית, שהעמידום עליה קלמן שולמן, סטולנסקון ונורדון. היפלא אחריו כל אלה, שתקפה את סופרינו אותה בידות-ההמיה, שאנו מוצאים אצל שניואר, ובימים האחרוניים—גם אצל יצחק קאנצנלו-סונן¹⁾.

אנושית=בלילה על פי תכונה החיצוני, אבל יהודית על פי פנימיותה היא גם ה-שנויות שבסתרו. ב'שניאור מסטר (בדרכ'), שבשבועה שהוא "נחפו אל המלכה", ככלמה, אל האידיאל המרכזי שלו, הוא נתקל ביפוריות שונות שכדרך ונוטן להן מדרט, מוזהוואשו לא מבוגירה במלה—זוכר מלכחו אינו מש אף רגע מלבי—אלא משם ש' המלכה רוחיקה מארד'; כשהוא מתאונן (עמ' 32):

ובבקש לפיו דבר קדוש מאיר

לשבע רעבונו ולא... ימץא—.

אם לא הוא חללו תרייך בחתאים

ונזונות שטמץה... .

...וְגַם בְּגַעֲנוּשִׁיו :

או כשהוא מתנצל לפני האהובה האמתית :

ב'עכובך ורוציעי אותה, נש מתי חבקה אותה—.

מה פה יהורי, לכארוה אбел, אם נרד לעטקו של החיזון המבוקר, נכיר, שלפנינו אותו תחום-עולם שבין ה"לעת-עתה" וה"עתיר-לבובי", ככלומר, אותה היכולת הנפשית הנפלאה במיןה להשלים עם זהמא ועבדות בהוה בלי לער ולהפטיק בשבייל זה אף לרגע מלחלום עד טהרה וחירות בקא, ואיתם הנגדוים התמידיים שבין הפרנצה וכוונת הלב, בין החיים בבית-המרשם והחיים בשוק,—שהם שוכנים

1) עיין שיריו ב-המעורר ובחוברת האחורונה ייב של הירחון "הומן".

בלב היהודי הגלותי¹⁾ זה הצד וה, בלי שיגבור האחד על חברו ואפילו בעלי שיפריעו זה את זה. וחדרשו של שניואר הוא זה, שהמשוררים עיקרמו לו ונגעו בפרובליימה זו (ג'ורדון ב', שני יוסף בן שמעון), ובקרן ווית בין החומריות והלאה, יצחק גולדטמן אן ב', פחר בלילות; "ליל הישענה רבה", הראורק עד כמה מבצתת שנויות זו ביהדותו ובכלכלתו הבלתי נורמלית של היהודי, ושניאור מראה לנו, שחרורה שנויות זו גם אל תוך השאייפות האנושיות-הכלליות של היהודי.

� עוד יותר מכבידותיו ובשנאותו של המשורר אנו רואים את רוח היהדות היישנה החיים בו-בשיריו המוקדשים לטב ע. שניאור אינו מרגניש ערין, כי יפי הטבע הוא בכל דבר, בקטן בגודל, ובקטן עוד יותר מבדול, מפני שהונDEL מסתיר וממעט את דמותו היפה שבגדול, כמו שהרגניש זאת והראה בשיריו שאול טשרניךובסקי, התיחסותו של שניאור אל הטבע היא בעירה התיחסות של בן הגיטו כמו שהוא מתנצל בדברי חיימס-בר שבספר "בקראן-השכבה" (אַמְּצָא צָמֹעַת בְּזָבֵן) לנאומו-ביבהן, חיימס-בר וזה אינו יכול להבין בהם אופן ממה מתחפעל בנו כשהוא קורא אצל טורנינזוב: "בחזר נקרו האפרוחים באשפה, הכלב הזקן החילה לבוה ושם העומד על יד השער שכש בונבו כשרהה אותה"-וشنיאור גם הוא אינו מבין את היופי השקט, שכל קסמו בו בעצם ועל כן הוא אמיתי. יופי כזה מעורר בו שאלת "מאי קא משמע לוי?", כמו שהראה ואת בשירו "סהרה". מה שימושו אותו אל הטבע הוא היופי הבלתי-י-מצו שבו, ככלומר הנראנדיות שבטבע, ומפני שהשניים הם יותר נראנדיות מן הארץ והשמש והuibים יותר נראנדיות מן הנגרות, הערים והפרחים, על כן נועה הוא בארץ רק בלאחר-יד ואך בדורך כל ("טולכת הירקון", "פלורה", "צ'ב א-הרתק"), ככלומר, רק מצד הנראנדיות שבבה; ואילו עיקר שירתו הוא על השמיים, העבים, השימוש והזהר, ביחס על אלה האחרונים הם בהיקיים ביותר. הוא מביט בפני השימוש והזהר בעני-בן-כפר שרואה את המלך. לא רשות מתרלות מעטו, אלא קרי יאות, ואנחנו הקוראים שוטעים את הקרים, שוטעים ונחנים; אבל, בשאנו משתחררים מעת מקם הקשרון הנדול, אנו מכירים, שלא את השימוש ואת הווער מתאר שניאור, אלא את התפעולותיו מן השימוש ואת התפעולותיו מן הווער.

אם במא שניאורओוב ביחס לשודר בלבד השימוש והזהר ראיינו את היהודי שהוא בן הגיטו, ככלומר, את הארץ, שאברה את הרנשת היופי-זה היופי, שאינו עצקני לעולם-הנה במתעדים, שבhem הוא ביחס לחתאר את השימוש והזהר, אנו רואים את בן הגיטו שהוא יהודי, ככלומר, את בן העם, שהיחסטריה המיוחדת פחהה בו נטיה לטעדר-נפש מיזוחים לו. לא בכל המעדדים השונים, שמתנגלים בהם השימוש והזהר, מראה אותם לנו שניאור, אלא אך ורק

¹⁾ אי מטעים "הגלותי", מפני שהווער שLEFTEN הגלות שאפה, להפוך, להביא לידי הרמונייה שלמה את תביות החיים ותביות המוסר, יותר נכון-הוא לא הורחה כלל בחיים שאינם מוסריים ובמוסר שאינו מן החיים. המאמרים: "לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן", "מלכוטה היא לא מעלה הדין" וփירוש הדרוע על "לשומרי בריתו ולוכבי פקדורי" שרטם כסותרים את דעתן, נתבררו כבר בזמנם שהרישת היהדות, שם מלכוטה הוא לא "מעלה הדין", ככלומר, בשעת הגלות או מעת קדם לה.

בטעמם-השקייה שלהם. וכלום אין החבה והתכיפות היותר, שבחן הוא אהב לתאר את שקיית החמת, ביחס עם תלונותיו:
 "איך אשיר על השתרן—זאנכי לא ראיותה?"...
 ובתקיצתי: יומן מחקל, שטש צחוב, ישן נושא"...

כלום אין אלו מעוררות בניו את המחשבה, כי להשתפות בו בignon "ירדר" ולהצטערות בחצטערותו של המחבר על שלא ראה "ירדר זה" בנדולתו ואני יכול לצייר את נдолתו אף בדמיונו, מסוגל רק בנו של אותו העם, שכמעט כל חייו הם ירידת ו"סקייה" ארוכת, ומימי הorigה שהיו לו נשאר בלבד אך זכר קטן, היכל לערוד בנפשו רק גענו עים על הימים ההם—ולא יותר?...
 אבל עוד יותר מבחלקי הטבע, שבחר שניואר חומר לשירותו, ובהמעדרים, שבהם הוא אהב לתארם, מבצע הצד היהודי שבמושדר בתהichסותו אל היופי והטבע ובתביעות, שהוא טובע מהם, אותה ההתלבדות הנמורה עם הטבע עד כדי לשכחת נבולות האני וההוא, שאת בטוויה יותר נכוון אנו מוצאים בדרכיו הפחותים של אחד האקרים השווארץואלדים, שתאר ברתولد אווייר בערך: "אין לעב אללעם וואס פיין איזט, אבוואهل עם ניכט מײַן איזטן" ושבספרותנו אפשר למצאה אצל אש ובמדרה ודרעה גם אצל טשרנני חובטקי,—אותה "התלבשות גופה ונשמה בנשמה" אך לשוא תבקשו אותה אצל שניואר. בעצמו הוא מורה:

עם כל גע פורה שאפֿנטש.

מטען רבעין גמווחי.

בי אָתֶר הוּא זְחֻלָּשׁ אֶת פְּרִי

ונך לא אַנְיֵי לא אַנְבֵּי.

והוא מהואנן על כחות העולם:

ומרייע וְאַשְׁמֹר אֶת קֶלֶם בְּלָבְּבִי

וְאַף אָתֶר מְהֵם אַיְנוּ בְּכַלְבֵּי.

אי-היכולת ואי-הרצין לצאת אף לרגע מגבלות הסובייקטיביות ונם ההעטרת הגאותנית של האני העצמי הפרטני באדר-או גם בנגד-העלם הכללי, שהם מביצעים ועלים מהו-אותו ותלונתו של המשורר,—כלום אינם מוכחים ברא, שם בשעה שמשוררנו עוסק בתוכן כללי בחטיבן, יהודי גמור הוא, ככלומר, סובייקטיבי ואינדרוידיואלי עד הקצה האחרון?

אם נס, שומעים אנחנו את שניואר מרכיב בהתלהבות נroleה על הטבע וביחור על חביבו המשם; אבל דוקא התלהבות יתרה זו, דוקא קריאתו התכוופה לשמש: "אבא אבא", מעודודות בניו את החשד, שלא אך הנהה אסתטיטה מבקש המשורר בטבע וביפוי. ואם, אני רואים את שניואר מוקה, שה汰בע, וביחור המשמש, בייאו מרנווע לְנַפְשָׁו (אם יגונך מבקש מוצא וקופאות דעתותך ... איז מהר אל הבריאה אמרך") או נחומיות ותקווה (והוה כי ורד קו וחב ננקב ...). ואמרת לו: בוא, ברוך-אל, אל חורי לבני, היה לי לא-ב, למנחם ולנגב אי?". לפניו, איפוא, לא יני מבקש פרחים, אלא יהורי מבקש פְּרִי. כלומר: כשהם שבשעה שהיא היהורי להוט אחרי דעת אליהם. לא היה לו העיקר הצד הפילוסופי שבה, אלא עשית הטוב והחסר המסתעפת ממנה, כך אף כשפונים אחרים

מבנה – מסכבות, שלא פה המקום לבארן – אל הטבע, אין הם מתקשים יופי גרייה וויהר גרייה „במקום יופי ובמקום זוהר“, אלא דבר יותר ממשי: אלהים חדשין, שיתנו להם את המנוחה והנוחותם, אשר לא נתנו לך הם האלים, שבתחו בהם עד עתה...”

ומכיוון שהחטבע בכללו והמשב בפרט אינם למשוררנו דבריהם, שנקנו לך ליקנות מהם הנאה אסתטית, אין להתפלה, אם גם התיחסותן אל אלה אינה אסתטית. אין להתפלה על אריקותו הנפרואה בשמש ועל השנהה הטעות, שהוא שונא („על“, „עם הערב“) את העבים והירוח הבאים בגבוי המשם. הלא לפניו בן להעם, שהשמייע ראשון בעולם האמונה. ש, כי אחד ושמו אחד, ובועלם המרע – אחד הוא הנורם האיקוניים בתורה מניע את ההיסטוריה של האנושות, אין עוד מלבדו; ובכן טبعו הוא בתכלית הטבעיות מה שנם לתוכן התיחסות אל היופי והחטבע מכנים בנוי עם זה את קנאותם. כמרומו למלחה, אין התיחסות כזו אסתטית כלל; אסתטיטי אמתו אי-אפשר לו שלא ירניש, שהויפי לא אחד הוא ולא בדבר אחד הוא; אבל, כמו שהוחחת כי, שניאורו איןו מבקש כלל הנאה אסתטית טהורה ביופי ובכובע, וההברל שכינו, עוכד היופי, ובין אבותיו, הקטינורות הנודלים של היופי, הוא רק בוה – שם. בהרנישם, שהאסתטיקה בנטיחה לרבי-צירותו ורבינו-גנונים אינה יכולה לדור בכיפה אחת עם רעיון האחרות הקבוע בלבם, שטו מעליה למורי כאילו אינה בעולם, והוא א, שכבר אין יכול לכפור בהאסתטיקה אבותיו, רוצה לעשות את היופי לאחדות, כמעט שהייתו אומר – למונוטיאיסט.

יהודי בן הgyptו – יהודוי „חרוף ומפלפל“ – נשף אליו נס מבין שיר – “ה אה ב ה של שניאור, אם הילך שב, מעשייה“ מדבר לא בילד, או אם דבריו הלוחם השב משדרה המלחמה („מתחנה“) הם, למרות כל יפים, לא דבריו לוחם, אלא דבריו מתפלף ומתפלף, אפשר לבאר חסרונות אלה במה שלעה – עתה עידין אין שניאור מבין את הפסיכיקה של וולתי. אבל מה נאמר, אם בשירים המוסרים את ונשות אהבתו שלו מספר המשורר, שבעצם אבלו הכביד על אהובתו המתה ולפנוי נופת ה נתקל רעינו באחותה היפה („שלשה“), או אם אנו רואים את החש בנות הבטנית וחקרה, שנבה הוא אומר לקחת את לב אהובתו („זקירה“)... כלום מסוגלת אהבה נורטאלית לקלות – הרגש הזה ולהערמות היבשת הזה, ערומותיו שהוא באמתיו של דבר אותו „החשבון הפסיכולוגי הקיי“ של אדרוביין („באין טרה“, לפרטdeck) ביחס לראייה, שלא אהב ו록 רצה לכבשה? וכולם אהוב נורטאלי מתחפعل בעצמו מגורל חום אהבתו עד שהוא עושה עליינו רושם מנוחך של מי שמלחב וטרומטיר בירוי למדור בו את מרת התרבותו, כרושם שעושה עלינו המשורר בשיר “בְּכָךְ נוֹשָׁקִים אֶצְלָנִי”?

בשאלות, שאני שואל, אין רצוני להוכיח, שניאור אין יכול להאר את רגש-האהבה, או שהוא שר על רגשות של הרגש מעוזו. אדרבה, נכון אני לкопiou ולהסביר, שכך אהבים באמת ובך נושקים באמת, אבל אך ורק – בני הנטו ... וודוקא מפני שניאור הרגש בזה, ודוקא מפני שככל בעל כשרון נדול אין יכול לנחות מן האמת נס כשהוא ננד המקובל – דוקא מפני זה יצאה מתחת עשו אהבת בני הנטו בכל חזיאותה, נקרכנותה והשכליות שבזה. משוררים, שכשرونם פחות מזה של שניאור, נותנים לנו תמיינות יותר ממשחות ממצב האהבה ברוחבני, מפני

שאינם מעיימים לסדר מין השבלונה שקבעו סופרי אוטות-העולם ושותקbel נס בספרותנו לתחור האהבה; אבל תמנונויותיהם מתאימות להאהבה שבגטו כמו שמתאים "שיר השירים" לערמץ-הרגשות שבשוק הגניזה מה שרציתי להראות הוא—שםה שנקרה "אהבה" בשיריו שניואר לא אהבה הוא, אלא שאייפה להתא ה'ב ולהתא ה'יב. אכן, לא "כך נושקים אצלוינו" הוא השם הנאה לשיר הנקרה בשם זה, אלא "כך משיים אצלוינו בנטפשם את הפרוצס של הנשיקה אנסים, שלא נשקו מעילם כשרב בני-אדם..."

אולם, אם בכלל מה שהבאתי עד עתה צריך למסתכל הרבה כדי להכיר, שהחיצונית האירופית החדרשה מכסה על פנימיות יהודיות ישנה, הנה יש קיימ' אחדים בתכנית שיתרו של שניואר, שבהם בולט "ישראל סבא" שבו ניכר נס מבוי שיבוקש... כשהמשורר, המתאמץ להיות "מורנני" ואי-יהודי, קורא לנו פתאות:

בן אַךְ, קָלֹוק אֲחָרִי הָאָרֶז!

או שהוא מבקש מההובתו:

זָבְרָן מְשֻׁמֵּשׁ יְרָפָרֶת פָּאַנְדְּקָדְּ...

וּשְׁמַרְךָ פְּהַמְּלִיךָ בְּנוֹבָזְבָּבָ בְּמַקְמוֹ.

כלום אין אנו רואים, שלפנינו בן עם הנביים, השליחים, הדרשנים והפרושים, פאנאנדריסטים, באחת: בן להאומה, ש"הוכח תיכיח את עמתקך". הוא לו לא רק מצוע-עשה מן התורה, אלא גם אחד מן היסודות הראשיים של הפסיכיקה שלז... אמן, אבותיו הנשטיים והרוחניים של שניואר דרשו: "ופן תsha עיניך השטימה וראית את המשם והירח" איו; "ולא תחוור אחורי לבבכם ואחריו עיניכם", והוא דורש את ההפק מוהן; אבל הוא והם יש לכל אחד מהם מוסרו, שהוא מטיב אותו בהתלהבות רבה, והעיקר—כmouthו כמותם מאמינים—בhcירה או שלא בהכרה— בכחו של הדרبور המוסריו לשנות את החיים!

ין ישן כוה—ונם בקנקן לא חדש, אלא אך מחרוד ש—אנו מוצאים בשיר "רעוני". כשהמשורר צוחה:

אֵת בְּשָׂרֵי בְּבָשָׂרֵם לְעַבֵּר

וְאֵת נְפָשֵׁי בְּלָקְם קְנוּתָם

אָכְלָל אֵת רְעִיּוֹנִי בְּנָאתָה

הַתְּשִׁמְעֵי לֹא אֵת בְּעִזּוּנִי—

והוא מוסר בפרטות יתרה את כל הנגדות והנפלאות, שהוא יכול לשנות לו בرعינוינו,—וכל זה מסופר ללא שום הצטערות על שהוא יכול להרגיש את כל אלה רק בדמיון,—כלום אין אנו רואים בוזה את הנטיה, שהחפתחה בעמנו הורות לחיו האומללים, להבשת על האילוויות בעל עיקרתם של החיים והחלק, היותר ממי שי שב הם? אם בני הדורות שקדמו לשניאור, "בטלו את הייש" בדמיונים וווא בדמיונו מקיים אותו, אם הם בראו ברגעיהם את "ירושלים של מעלה", את ה"ספרות" וביטים האחרונים—את "הלאומות הרוחניות", והוא בראו ברגעינו יפיפיות, שהוא מתגנבן אליהם ונושקן, ובנותם שררים ומלבים, שונן פلغשו והן לא תדרענה, החלום לא אחר היה, אבל החולמים אינם רוחקים זה מזה...

סוף דבר: חושב אני, שהhoeחות, שהבאתי בזה, מספיקות להראות لكורא, שלמרות מה שהענינים, שהחר שניואר לשיר עליהם, הם אנוושים-כללים

ולמרות הכשרון הנדרל, שבו הוא שר על העניים הללו, אף על פי כן אפשר להמליץ עליו את דבריו גולדפדן: "הוא מרבר רופית, יהודית-אף לא מלאה; אבל ברוסית שלו אני מכיר ביותר, שהוא יהודני!"...

מה חן עתירותו של החזון הזה? האםnas תמיד תהא התיחסות של סופרינו אל הטבע והחיי וו של בני-כפר שראים את המלך או אולי לפניו רק המדרגה הראשונה והמכורחת של התפתחות הרגשות היופי והטבעית בחובנו? רצוני לומר: אולי משום שבהתפתחות הרגשות היופי בכל בא המין האנושי לירוי הכרת היופי והערינות שבטבע רק מזמן הכרה קודמת של העצמה והנורא שבו, כך יビאו גם סופרינו מתחוק הסתכלות בשיטים וביפוי הכלח-מצוי לירוי הסתכלות בארץ ובופי הארץ, מזמן דבקות בטבע שלא לשמו יבואו לירוי התרכחות בו לשמו ומתיק ש איפה להטהב ולקאהיב יבואו לירוי האהבה עצמה? – על אלה זו קשה להסביר תשובה ברורה. חיינו הנבלים והמנבלים את כל הבא בנבלים אינם עלולים לנטוע בטעון נדול ביותר אף בלבו של האופטימייטי יותר קיזוני. מה שיכלני לומר הוא: שאם אפשרות היא בימינו ולעינינו מהפכה עיקרית כזו בספרותנו, או מכל המשוררים הצעריים, החיים אתנו ביום, יותר מסוגל לה הוא – שניור! משורר כשניאור, שלמרות החסרונות העיקריים, המיעבים לעת עתה את יפעת כשרונו: האריכות, המונוטוניות והרויטוריקה שבחרבה משיריו – קשה לקורא הפרידה ממן; משורר כמו זה יכול למסור באמנות נפלאה את הרשומים יותר ודקים של הרטמה והחולשה (במחזה הראשונה של הפואיטה "מתנה") ואת הרשומים יותר חוקים של השאון והגבורה ("הידעתם מה ספר לי הקור", "תחת הקורנס"). – משורר כזה יכול לחת תקווה לבנו, שקפייצה כזו מן הישן אל תוך החרש לא תהיה נשגבת מכחותיו המזינים.

יקטרינוסלב.

מנחם מנדל פיטלוזן.

רבי מנשה מרוגלית.

(לשנת השבעים של'ו).*)

בכ"ג ניסן מלאו שבעים שנה להסoper והעסקן הצעורי, רבי מנש מרוגלית, האדם המצוין הזה מקפל תחתיו תקופת שלמה של יובל שנים ובתוכה ירווע נתגשמה בו היהדות הרוסית האנטיליננטית שבתקופה זו, והוא אחד מיהידי-הסנוליה המוציאים שבאותו דור, שלא נתיאשו מקומות היהדות ולא ראו פתרון שאלותינו בחרהקוות מכל קניini ישראל. אף על פי שהוה חניך בית מדרש הרבנים בייטומיר, שרוב תלמידיו התיחסו בשלהי אל קדרשי ישראל, התיחס הוא אל תלמוד וכל ספרותנו העתיקה בחוב, וכמעט אפשר לומר, שהוא הצורה הבולטת האחת, שיצר בית-ההדרש המודולר הזה.

רבי מנשה מרוגלית הוא אדם, שנתחדרו בו התלמוד והמעשנה כאח'-דבר שמתגלה בעולם רק לעיתים רחוקות. בתור פרקליט עפי אומנתו, הוא מטבעו איש-מעשה ונעם בעבודותיו הספרותיות אפשר להכיר מעשיות ירוועה. בתור איש מן החיים, הרחוק מדמיונות ומיוריות פילוסופיות מופשטות, אינו אוותב להתפלסף הרבה על קיום היהדות. את הר安娜 ל'קים זה הוא מניה להעם עצמו, שהוא מאמין גדול ביכולתו: העם בעצמו מרגניש באופן אינטינקטיבי מה לקרב ומה לרחק. "רבר, שאין לו שורש ברוחו הפנימי של העם, מהובי לנבל ולנפול, ומה שיש לו קיום ואחווה ברוחו יתקיים ויתחזק מעצמו", אומר מרוגלית באחד ממשאריו עד' קיימן היהדות (1). בדברים הללו צפונה שיטה שלמה ויש להם על מה שיסטיכו. כי מרוגלית מחוק בשיטת ההתפתחות הטבעית של היהדות על יסודות אנושים כלליים. כדי לקיים ולהזק את היהדות צורן, לרעתו, לחוק ולבזר את מצב היהודים: כשהיוו ליהודים היו חפשיהם תקיקים היהדות ומילא. בריופרמה אינו רואה שום הכרח ונעם אינה אפשרית, לפי דעתו, כל ומן שהיהודים יושבים צפיפות וdochkim ומוחסרים-זכיות בהואר המתקן של חומות-המושב. היהודים צריכים לשאוף לאויר, לחפש ולמצור המעדן האורחוי, ואו יכולו לפתח ולזק את הרוח הלאומי, הדתי והמוסרי (2).

פרקLAST, היה רמן תמיד גם פרקליטה של היהדות ולוחם מלחמותיה. הוא תלה תדר את סכת עניותנו היהונית בסכת עניותנו האקונומית וו' האחרונה – בלחץ של מעלה, שעמו נלכם כל ימי. במאמרי החrifim נלחם עם הרשות

*) נתאדור מחותר מקום (העורך).

1) Самоосвобождение и самоотречениe (Вопросы евр. жизни, С П Б., 1889).

(2) עיין המאמר הנזכר בהעדרה הקורמת.

של אותו הומרן, ומן תק-ני-הטמפללה לטיבת היהודים, והוכיה, שכל התקונים, שתקנו או לטובת ישראל, כביכול, לא נעשו אלא לצורך אחר לנמרין: בתחום היהת שנאה כבושה ושאייה לשמר ולכלוין, ומשמעותם כך נחפכו כל התקונים הללו לרועץ לישראל ווסף שאבדו את כחותיו החמורים וולדלו אח בחותיו הרוחניים, הוא מוכיח באותות ומופתים, שלא באש灭נו לא עשו התקונים הללו פרי, אלא באש灭ת התקונים עצמם, שבידם האחת נתנו וב班子ית נטלו בחורה¹⁾, למאמריו במקצע זה יש ערך גדול מפני שביהם נסתמנה תקופה שלמה מחיי היהודים ברוסיה, שהיתה רבת-החסיפה ורבת-התוצאות.

חומר משפט רבי יש במאמריו על זכיות הקהיל ברוסיה. רטימ' הוא הלוחם הראשון بعد האבטונומיה של קהילות-ישראל. ובאותה שעה, שעלה ידו עליולותיהם של שונאי ישראל הנגליים והנסתרים נעשה או השם "קהיל" לחופה ולקלסה גם לרוב המשכילים טישראל, שבקשו למצואן חן בעניין ה"פריז'", הוכיח רטימ', שהוא צריכים להלום בכל תקופה بعد הארגניזציה הפנימית שהיו לנו. הוא באיר, שהקהל היא האבטונומיה של העדרה – אבטונומיה זו, שעכשיו אנו מרים על נחיזתה ואפשרותה – ושבית-הדין היישראלי הוא משפט העם על פי מנהגינו; ועל כן אין לנו לעשות כמו רוב המשכילים של אותו הדור ולמר שמעולם לא הוא לנו לא קחל ולא בת-ידנים, אלא, אדרבה, צריכים אנו לתחזע את זכויותינו אלו, שהיו לנו ושהלא בצדק נטלה אותנו מטהנתו הטמפללה בשנות החמשים והששים.

רטימ' הוא גם פרק, יט גדור להתלמוד, ביחס לחלק המשפטים שבו. בכל מאמריו הוא מוכיח, שהتلמוד נפתח באופן טבעי ושייש לו גם ערך ותוכונה אנוישים-כלליים. וזה נקודת-הចובך של השקפותו על התלמוד, שהוא מבירה בכל מאמריו, הוא נלחם מלחמת התלמוד כלפי חזך. אבל גם כל-יפנים קשה עליו המלחמה, כי להבנת התלמוד בטור ספר מרדי מחריגות שתי מפלגות רוחניות זו מזו: מצד אחד – החסידים והטון, ומרומים, שהם מתנגדים בכלל לכל קראן או. שמקבשים להכנים לתוך למוד התלמוד במובן בירורו המדעי על יסוד חכמות כללות; ומצד שני – המתחכחים לעם, שמביטים בעניין שאנה על התלמוד בעל ספר מלא הבלים ישנים. ע"י ידיעותיו המשפטיות היה מרגנליות הרראשון ברוסיה, שנלחם עם שתי השקפות הללו כאחת והוכיח את ערכו האמתי של הספר הגדול הזה בההיסטוריה האנושית. הוא הוכיה, שرك חסרן ההבנה המדעית נרמס זהה, שהتلמוד מונח בו: צריך להפין עליו אור המרע, כדי לעשותו לכלי יקר לכל העולים המדרעים.

אמנם, הראיות שהביא לדעתינו אולי אין יסוריות, כי לא חבר ספרים של מים במקצעו המחקר התלמודי, אלא כתוב רשותות ומאמרים קצרים. אבל אם תוכם אפשר לראיota, שחרור לתוך התוכינה האמיתית של התלמוד. ביחס מציגין במקצע זה מחקרים: "חוות שנים על פי התלמוד בהשתווות לחוקי רומי". בו הראה את ידיעותם העמוקה של בעלי-ההתלמוד בתורת המשפטים. את המקוריות שביהם ואת יתרונם על תורה משפטיה הרומיים. במובא למחקרו זה הסביר גם את

1) Что намъ дѣлать съ русскими евреями? (Вопросы евр. жизни, IV).

דרכי למוד התלמוד והראה על ההתפתחות הטבעית שלו ועל הרכבים, שבן הלו בהפצם שתביעות-החיים תהיינה מסכימות אל ההלכה, ומחקר זה הוא יסוד גדול להבנת החפתחות התלמוד.

אלמוני הקristol המחבר הוא כל ימי לבירור משפטיו התלמוד עפי השתוותם עם חוקי העמים, בוראי היה מביא ברכבה מרובה לחקירה התלמודית; אבל הוא נתן לנו רק קטעים ושבורי-דריעות ולא ספרים שלתיים, כי לא היה סיפק בידו להקדיש לויה את חייו מפני שרדותיו או לא היה יכול לצמצם עצמו בר' אמות של הלכה מפני שטמבעו הוא איש-מעשה. בשעה שנדר ויצא אל חייו היה תיסכת-הרוח בקרוב יהודו-רוסיה נדולה מאר. המאורעות דחוו אותו לחוץ עולם המשעה, לא לתוך בית-המדינה, והוא נשאר עסכן צבורי. גם ספרותו היה יותר עסכנות, ומה שדרש נטה תמיד לקרים בעצמו. ראה, שהויר רוסיה מצטרכים להשכלה אירופית,—בא ועסק בחברה מפיזי-השכלה*. ראה, שצורך להפיץ אומנות,—עמד בראש-הטרור, והוא ראה, שצורך להפיץ על התלמוד ועל חכמת-ישראל את אור המדינה,—והשתדל בדבר, שתתעללה ה"ישיבה" באודיסא למעלת בית-ספר נבוח לחכמת ישראל.

ר"ם נשאר נאמן לשיטתה של היחדות הרויסית בשנות הששים. אמנם, הפונגורומים של שנות השמונים זעוועו את נפשו ונרטמו לו להטיל ספק באפשרות התבצרות מצב היהודים פה ברוסיה, ושנים אחדות נתקרב אל רעיון "חבת ציון" והשתהף הרבה בזעם הפלשתיני שבאויסא בדור מוכирו. אבל לבסוף חור לשיטתי היונה—לבקש את פרדרן שאلت היהודים בתבצרות מעמדו האורחני, הכלכלי והכלכלי ברוסיה ובהתפשטותה וההפתחותה של חכמת ישראל, ובשיטתו זו הוא אוחז בקנאות יתרה, ועוד זה לא כבר הצעיר אותה במחקרו על שאלת-היהודים¹⁾, שהוא מפליא בקביאות הנמצאה בו ואף בהרצאותו, שהוא מועט מחזק את המרובה.

הבה נברכו, שיאיריך ימים בעבורתו הספרותית והמעשית, ואם אכן שיטתו אינה מתאמת לשיטת "השלח", אבל כוונתו בוראי רצiosa ומשמעותו להרמת המצב הרווחני והכלכלי של היהודי רוסיה במשך יובל שנים ראויים לזכור.

ר. צ.

1) Вопросъ, именуемый еврейскимъ. С. П. В. 1906,

מכתב אל המערבת.

מערכת נכברת !

מיים שנלה מר „אחר העם“ את הארץ-ישראל ונהל לו בוה שם-עולם, נוהגים אחרים מתלמידיו לחקות אותו בדברם עיר א. אך בגין להם כשרונו המצוין, הם אומרים למלואות את החסר בדברים של מטריות ויושב, ביחס של שלילה לכל הנעשה והמתהווה וביחס של חזר ולעג לעסקי הציבור שברא-ישראל.

אחר מן המקרים האלו הוא גם מר. סטילאנסקי, שבסוף מכתבו האחרון ב„שליח“⁽¹⁾ לא רק בטל הרבה מן העכורה המעשית בא"י בכלל, אלא גם נגע בשני מוסרים ארצי-ישראלים-בלשכת-המודיעין והגימנסיה העברית- והחינם אליהם בסובייטיות יתרה, בנוגע לנימנשיה הוא מוחלט, שהנהנתה גננה בירוי אנשים, שאן להם שום כנה להו, ובנוגע לשכת-המודיעין הוא אומר, שאף הנהנתה נסירה לארם שאינו ראוי לכך ושאך „משום משוא פנים לקרים לבנו נבראה עכורה בשליל העובד“.

, בחר מנהל לשכת-המודיעין ובתוור חבר לעיר-המפנק של הגימנסיה העברית אני מבקש מאת המערצת, שתחנן לי את היכולת להשביל דרכי מר. ס.

אותהול מן הגימנסיה העברית, שהוא גם לדעת מר סטילאנסקי, אחד מן התנאים החכריים של החישובתו התרוגית בא"י. מר. ס. מתאונן על שישרו את הגימנסיה בלי פונד מספיק, בלי מכשירים וחויקר-בלי אנשים טומחים לדבר.

אמת הרבר, שהתחלנו בלי פונד מספיק, אבל הלא את כל עבדות התהוו שלנו התחלנו בלי פונד מספיק, וגם הבנק שלנו התחיל את עבדותו רק בחלק השטני מן הסכום שנקצב לו בראשונה. ואנו התחלנו את כל עבדותינו רק מפני שלא יכולנו להמתין יותר : אם נוספים להמתון ולא נתחיל, אז לא יקרה הפונדרים המסתפקים גם לאחר عشرות שנים. הפילוטופיה של התתרמותיו יואש, הנקרנות החולנית, לא תברא לנו לעולם פונדרים מספיקים ; השיטה של „אשר מהכח לדור יבוא“ לא תתן לנו לעילם את אנשי-המעשה הדורושים. היא תמית בנז את התקווה והأنוניה, היא תשלה את עסקינו לאלהיהם ותדרוף את העובדים שבנו לתוכן מפלגות שונות של עמים שונים.

נס את המכשירים לא יובילו להשיג קורם שהיתה הגימנסיה בפועל. עתה עברה רק כבנה וכבר יש לנו מכשירים די ספיק המחלקות המצוירות כבר. ומה שנוגע לטפורי הלטורה, הטרם ירע מר. ס. שאלטלי היינו אומרים להמתין

⁽¹⁾ עיין „ארץ-ישראל“, „שליח“, ברך יי. חוברות ה-ו.

עד שייהו כל ספרי-הالمודר מן המוכן בעברית, או היינו צרכים לסגור למשן הרבה שנים את כל כתבי-הספר העבריים שבאי? אבל סור קיומם של בתה הוא—מה שהתרורים בא"י מבינים שערוי-למוד. כל אחד לבוט ספרו ולמתקתו. עבדות-פרק זו צריכה להعبر ע"י המורים בא"י מפני שכט בעלי הקולטורה והרוח לא הספריו לבראו במשך עשרות שנים, "פונד מספיק" בשביל ספרי-למוד לכתבי-הספר שבאי, ומה שמכורחים לעשות מורי כל בתיה-הספר הפלשניים, שעושים גם מורי הגימנסיה העברית. ואילמלי טרח מר ס. לדעת את המצב בגימנסיה כמו שהוא קודם שבא לכתוב עליה, היה יודע כי מלבד מה שתכנית המודרים בכללה הייתה ברורה מראש לאלו שהתחילה בעבודה, עיר מוחיב כל מורה ומורה בראש כל רבע שנה-למוד להציג לפני מועצת-המורים רשותה מדויקת ממה שילמד במשך רביע השנה הבא, ובראש כל שבוע מוחיבים המורים להכין בפרט פרטיות את השיעורים שיימדרו במשך השבוע, ע"י עבorth פרק זו מלאים המורים את חסרון ספרי-הالمודר.

ומה שנגע ל, מוחויותם של מורי הגימנסיה, הרי הם הבינו את עצם בעודם בחילע לעבודתם העתירה בא"י; ואם כן מה כל החדרה, שרדר מר סטילאנסקי על חסרון "הכנה"?

וראוו לדעת, שספר סטילאנסקי לא נבנש אף פעם אל הגימנסיה ולא שלא אף פעם מאת הפעם המפקח ולא ממועצת המורים על מצב העניינים, ורק מפני השमועה הוא מרצה לעצמו לדון ולבדק בלשון של נードות לפני קהל הקוראים, שמאmins דם לדבריו מפני שהוא יושב במקום המעשה והוא עד ראייה,

ונם את לשכת-המורים לא זכה מר סטילאנסקי בבקורו אף פעם, ועל בן איו יודע כלל, מה; גנעה בה; ועל כן לא-אפשר היה, שלא יצא משפט מעוקל, מר סטילאנסקי אומר, שעתה, אחרי שנתמעה האימינראציה, כמעט שאין פונים אל הלשכה. באמת אין הדבר כן. עדים הם הרבה מאות המכחים ורשומות-השאלות מעת האנשים, שנפנו אל הלשכה אף ביום האחרון, ומי ש्रוצה לבא ולהוכיח בויה הררי כל הפנקטים וספריו-חוכרונות פתוחים לפניו.

"בשעה שקתה זו היו צריכים—לרעת מר סטילאנסקי—להעמיד בראש הלשכה אדם מומחה אחר". וכאן אני שואל: מומחה לאיזה מקצוע—הלשכה צריכה לחזור על-אורות כל הנאי היישוב: על המצב המשפטית והאיקינומי, על תנאי קנית קרען ופרטיה העכורה של הוריעה והנטיעה, על תנאי החירות והמסחר והמלאה בנסיבות השונות בא"י וסבירותיה; גם המצב הרוחני מעין את הבא להתיישב בא"י: רוצה הוא לדעת, איו מוסדרות=ציבור ובתי-ספר יש שם; גם הסטאטיסטיקה של היישוב העברי היישן בא"י מענינת את הבא חדש והוא ציריך לדעתה קודם שייתישב בערים, וככלום אפשר למצוא אדם אחד, שיש לו מומחה לכל המקצועות הללו עיקר ה, מוחותית" בענין זה היא—לאסוף את כל הידיעות מפי ספרים וספרים ומפי מוחחים שונים, לסדר אותן באופן הרואין ולמסור (בעל פה, בכחוב) או גם בדפוס) דברים כמו שהם, בלי הפרואה, בעלי כל וסרך ובכל מיריות ויושן, ומאותר שהלשכה היא מופר צבורי ורגע-האחריות נדולבה, על כן אין מוסרים את אספת הידיעות לאיש אחר: יש מועצה, שהיא עורכת את הפרוגראמה של העבודה, יש

מכתב אל המערכת

מטופרים במחלקות הלשכה שבירושלים וחיפה, יש קורספונדרנטים במקומות שונים ביהודה ובגליל ויש מומחים, שהם טושיטים עוריהם הרותנית להלשכה כל אחד בטקזוע שלו. ובכן, מי הוא ה"טומחה" היחידי, שמר. ס. רצתה לראותו עומד בראש כל הלשכה האמנם יש לנו, מושלים בכל המעלות" – ואנחנו לא ידענו על רמיותיו בדבר "משוא=פנויים לקרובים לבני", שבסתה נבראה עבודה בשבייל העובר", לא אומר כלום. על דבריהם באלה אין משיבות מפני הכבוד. מה שנחכונתי בתשובה הוויא: שמר ס., הבא ליפו פעמיים או שתי פעמיים בחורש לרוגל עסקי, לא בא אף פעם אחר אל הלשכה ואיןו יכול לדעת לא את מעלוותיה ולא את חסרוןותיה, כי ערכן של "אמותות" מא"י, הנקנות באופן כוה, אינו גדוול ביזטר – יבינו קורי "השליח" מלאיהם.

ברגשי-כבוד ובברכת-צ'יון

מ. שיינקין.

ימן.

שְׁתִּי שְׁאָלֹת.

בה „מעורר“ ש"ז, חוברת ו', עמ' 254, אני קורא:

„והנה „השלח“ המחוישן אלהו ספרתונו המספר בין החיים והפטון טה רעד לנו במטינו לוי... והנה יצא לאו או רב ע חכבות—ויש לנו סובל' ציס טיקה לא ט עליה ולא ט ורידה על יהות של לתחילה וכו', ושאלות ללאויטה וכו', של עפשטיין ושל לילינבלום ושל ברנסלד וכו', חפתת ישראל חוי, חפתת ישראל שאי לח סוף) על היילינטסום היישראלי ועל העירין המשיחי ועל העקריות השונות של ברנסלד ושל קלוזנר ושל „רב צער“, ובוילטראנטיקה שבולגניה, חורה כען וז שוחלת ונדרסת ב„גוא“—„ליל חורף“ של אקבאך („האטמי“ של ששי נברן).“

על החתומים: ש. ב.יחובסקי.

על טענותיו כלפי הבלתייסטיקה לא אדרבי; וזה דבר תלוי בטעם, ולטשל, הריאמה של יעקב שטיינברג ר' ליב גולדמן ובתו, שככל-כך הרבה מר ביחסקי לבטלה ולגונתה, מצאה חן בעני מרד ש. צינברג, המבקר של פ.Свобода, שהקדיש לה אמר אריך בעתו זה (גלוין ל') וראה בה דבר חדש והתחלה טובה מצד הספרים העבריים, שעד עתה ידענו לתאר רק את הזקנים, האבות, והפעם עליה בידי אחד מהם לתאר את הצעירים, הבנים; וכירען, אין הארגן של „הקבוץ העממי“ ואף לא מר צינברג חזורים על חבה נפרזה להלשון העברית. אבל לא על זה אני דן. מאמריהם של עפשטיין, לילינבלום וברנפלה, הרנים על „שאלות לאטניות“ הדרשות וחשובות כתיקות ישראל לרוכש לו בגנות זכויות לאומיות שלטונות, בנסיבות השתתפותו בתנועה=השחרור במדרה יתרה, בשאלות הלשונות שלנו ועור ועיר (אחת היא, אם צדקו הספרים האלו או לא)—כל המאמרים האלה הם „פובליציסטיקה לא מעלה ולא מורייה“. אני שואל, איפוא: מה היא הפובליציסטיקה „המעלה והמורידה“,

שירחן עבר ר' צריך לעסוק בה?

ועוד שאלה אחת: מר ביחסקי מצטרע על „חכמת-ישראל“, אין לה סוף; ואיזו חכמת ישראל—לא לקט העורות בדורות יישבות וענינו ארבעיאולניה, אלא זו, שהיא דינה על ענינים כ„הילינטסום היישראלי“, שננתן לישראל ולעולם כולו אנטישם כפilon האלבנסנדורי, גרם למאורעות הצמיחה מושג „לונגו“ ועשה לאפשרות את התפשטות הנצודות בעולם; או זו, שהיא דינה על „היעון המשיחי בישראל“, שוגם הוא נעשה בציורה זו או אחרית לקנייה של האנושיות כולה ויש לו חשיבות לאוטית=מעשית יטירה מפני שביל רעיון=התהיה מתחבם עליין; או זו, שהיא דינה על עיקריה הדת והישראלית ועל ספר חשב כה „חוברת לדונגמא“ של „אוצר-הירחות“. אני שואל, איפוא: ובמה צריך לעסוק ירחון עבר ר', שיש בו גם חלק מדעי ומוי שם את מר ב., שכפי יידיעתי לא פרסם מימי שום מאמר מדעי, לשופט על „חכמת-ישראל שאין לה סוף“ ולמחליט החלטות, איזה ענן מדעי ר או ילבוא בירחון כ„השלח“ ואיזה—לא?

אם רואים אנו את מנהג=הביבון, שנוהנים הקוראים העבריים בכל ספר וחכם עברוי, ואת קלות=הדרעת, שבהם מתיחסים אל כל מאמר וספר, שקריאו דורות קצת עין והתעמקות, יש לנו לבקש סכחים של בזון וקלות=ראש אלו לא רק בקוראיו ובמדרגת=השכלתם, אלא אף—ואולי קודם=כל—ב עורך כים העבריים, שנותנים מקום לדברים כאותם המובהקים לטעללה לכל מי שחוצפו גדולה מהשנתו,

איש עברי.

שאלת הקולטורה ושאלת הלשון.

מאת

א. ציוני.

ביחד עם הציונות המדינית נולדה "צורתה" הקולטורה, שבה מתחבטים כל הקטוטים כמעט מעת הקונגרס הראשון. פירושים לפירושים נעשו לה והוא היה כען ען, שככל אחד היה מוצא בו טעם מיוחד. האחד דרש, ש"קולטורה" זה היינו על פרשת דרכיהם, השני - "אדם העליון", והשני ערכין, והשלישי - מתחתיו אחר וזרנו. וכך באה אנדטלוטסיא לעולמנו, עד שאנשים מישראל, המצויים בחיריפות-מהותם, עמדו הפעם תאהים ונדרתים ולא ידעו להצל דבר ברווח מכל הערבותה היו של דעתו ושל דבריהם. וכך באננו לירדי המחוות המוזר, שהודרים לאוטיים מטיבים לקולטורה עברית ומוציאים מותכה את-הלשון העברית; כאשרית היא קולטורה עברית בלי הלשון העברית, שקולטורה זו נוצרה ונפתחה בה!

אבל הרי דבר ידוע הוא, כי מה שא-אפשר אצל אחרים הוא אפשר, ואפילו מצוי, בחינויו. במזרח ובמערב גם מותכונו, מניהי-קולטורה חדשים! במזרח כבר הנעה חבת-היזרנון עד לטעלת הרתיחה ולמרנת הדביבות. במערב עדין לא הנעה לירוי כך, אבל למורנת קדושה ידועה כבר היא מנעה נם שם. שם בטוחים, שככל הציונות שופעת וניזונית מ-לשונ-העם. בארץ המערב-ודבר זה הלא הוא מן הטוסכמות שאיןן צדיקות ראייה - הולכים היהודים ונוצרים וכל צנורות התהוו נמשבים, איפוא, טרופה; ומהיכן כח עצום זה יונק, אם לא טן השדרות הנמוכות של דה-המן, מאותו בור סוד, שאינו מאבד אפילו טפה מעצתתו? - ובכן-הבו גורל ללשונו של המון זה! וזה הלשון הלאומית האמתית, החיה, הפבעית וכוי וכו' של עם ישראל כלו!

הלשון "יהדותית" (חלייה לקרוא לה זרנון או אפילו יהודית-אשכנזית) היא הייתה, איפוא, מקור התהיה ותריס בפני ההחובלות. - אבל הנהה זו מהיקן היא באה? יהורי המערב והטזכילים שבטורה מרביים בלשון המדינה ואף על פי כן הם היהודים וקיימים בתורה יהודים! יהורי המערב הם הם שננתנו את היב, הרצל, נורדוי, ווארבורג ועוד ועוד, אף על פי שאינם מדברים יהודיא - ואין אפשר לשתחם עיריהם את גבולו! בתקום שיש

קהילות יהודיות, ספרות ועתונות מיוחדת. אי אפשר לדבר על התרבות של היהדות הנרמנית והרטות הוויאן – שהראשונה שונתה את לשונה, השלכמה טון היהדות הרוטית ווְרַגְנָה איתה על פי דרכה כשהגענו להרmani העתיק אחרי שהינדרן נם הוא. במערב אירופה נהנים כמעט כל הנרמנים מנכסי הקולטוריה הטוקרנית, וברטוטיה היא נוראה ומונירה בפני הרוב, ורק מייעש זוכה ליהנות מוייה; ובוחן אותו מימייש אנו בזוכים אותה התסיפה, שהיתה בין אחינו המערביים, בכל חלופיה ונוגניה, מפני שכך היא כבר דרכו של האיש החושב לבלי היהות שוקט על שמריו, לבדוק תמיד את אליליו ולהתרם כשאין לנו פונה אליהם עוד. תקופת התהיה מצאה לה אולי בתקחת ברורה קרקע יותר פוריה ברוטיה, מפני שנגלי ההיסטריה הפטובר בנאוף אחר. במערב היו אחינו בין "עשויי-ההיסטוריה" גדרלו יחד עם המתארות. רוחות האָמֶנְצִיפָּצִיה נשבו להן לאט, וובלות נמשכו עיר שהספיקו הרוחות האלו לחרפה את נשמה של היהדות ההיסטריות ולהפכה לנגל של אָמְנוֹנוֹת שאולות וריקות. העזינוות מצאה שם כבר יהדות עס-הארציות, וצריכה היהת להתחילה מאלאפה-ביתא, "מתחלת מתים" לכשתרצו. ברוטיה לא התקדמה ונטענה הקולטוריה האירופית ואנחנו לא היינו שותפים ביצירתה. נם להרים ונם לנו הובאה מן המוכן מעבר לנבול. ואליה האָמֶנְצִיפָּצִיה, שדרש להקריב על מזבח "ההשלה בת-השטים" את הנשמה, את העצמות, את כל האדם יישותו, הופיע שם בשעה שבמערב כבר התחילה שימוש לשקען, ואלהים אחרים הרעימו דברות חדשות. וכבר הומת לשמרה=עצמית ונוטעה שנאה עזה להתקפות היהות. חתימת תקופה אחת והתחלה חברותה. חדרו לרוטיה שהחצלבו זו בזו; לא הספיקו היהודים עוד להתקבך באלהן הראשון, וכבר באה דתיה נדלה ועצומה מבוזע, שהפרידה בין הדבקים. וכשנתעוררה ההכרה העצמית הלאומית של ישראל שאבה את הבחות החינויים של מה-דפים בלים ואותיות מותן" לכשתרצו: מן המסורת העתיקה, מן הישיבות, בתיהם-הדרש, החדרם-המקום, שם עוד יعشן גָּרְנוּ במסתורים", ולא מאנדרות-העם היורנוויות, ולא מן היידן וספרתו", שאו בוראי לא היהת במציאות. אל, שהרימו את דגל התהיה, לא שאלו באוריין וותמי" של הרמן כשחוירו בתשובה כמו שלא שאלו בהם כשהלכו למתנה אחר. הם היו דור של נבורים, לא דור של חנפים: הם ידעו, כי את התמונה הם צריכים להרים אליהם, ולא להנגר אחריו. ולא על כתפיו של החמן היידני נבנה בningen התהיה. המון זה אףaben אחת לא הביא ליטודו, אבל אבני אין מספר הביא להריסטו ולרנו בהן את בז'ני, ואם בימי שברון האָמֶנְצִיפָּצִיה לא התחחש המון זה לאלהיו כמו שעשו המשכילים, לא היה זה מטען האַינְסְטִינְקְט הַבְּרִיאָה" שלו, לא מטען אהבה לחיה-עולם ושנאה לחיי-שעה, לא מטען הכרה=עצמית לאומית וחברה ליהדות המקורית, אלא מטען חברה לאלים ולתרות, שם אותו הרכיבו עליו בזמן מן הזמנים במקל וברצעעה על אףו ועל חמו – מטען חברה ללשון, שבעה

ועל כrho ניכם בעולה היהת זורה לו לא פחות מן הלשון, שרצו לכוותו בה בתקופת ההשכלה: הוא נהרג על שטרויימל ומלבושים, שבשעה שיכוחו בהם נלחם במטירות-נפש נודם; והוא יִהְרָגֶן על שטרוייטל, שמכנים אותו בה עכשו על כrho, אחריו שיתרנג בה ויחשבה לשלו, אחרי יובלות שנים. כך הוא דרכו של הממן: דור-דורות עוכרים עד שהוא מתרnal לאלהים חדשים, ומתಡבק הוא בהם בשעה שזקנה כבר קופצת עליהם; אבל כשהם גושים שלו הוא מנין עליהם קשיות-העירוף, שקדם בעט בהם,—ואו הוא רונם באבניהם את אלה הבאים להניף נרוץ עליהם כמו שרנס קורם את אלה, שבאו להטיל אותם עליו. והוא סוד-קיומו של היזרנון, ממש כסוד-קיומם של כמה ממנהנו-העם הטעלים — אלו הם פרי תחומי-המושב, פרי החוקים המיוודים, פרי העניות המונולות! ואין כלל להעтик חקר' ולגנות אורות במקומות שאין אלא אצלים, גבורה והכרה עצמית-במקום שאין אלא אמונה עקרת וחוסר-טעם; ואין לקשר כתירים להחמן, האוחז בקשיות-עורף ב"לשונו", ולהאשים את האינטילגנציה, הפרושת מן הטעון ומסננת לעצמה את שפת הארץ, בשאייה להתבדל ממנו כלפי פנים ולהאפיל על נזעה כלפי חוץ. הן גם אבותינו הביאו לאשכנז מארץ-גנוזם הקודמת לשון יהודית", שהמירו בלשון הנגרנים — ה"לשון היהודית" של עכשו. כך עשו גולי ספרד, גולי צרפת ושאר נדחי ישראל; והם, שנשאו את דגלם ביד רמה ומקומות מושבותיהם לא היו להם אלא כ-פריזדור" להאנולה, ש-חכו לה בכל יום שתבוא". — הם הלא לא עשו דבר זה כדי להאפיל על נזעם!... ובכן, לא כל החזינות היחסטווריים שלנו מתחברים ב"מלחמות מעמדות", במפלת האристוקרטיה ובנצחון הדימוקרטיה. הסבות הן יותר פשוטות. בלי לשון המדינה אין אנו יכולים להתקיים אפילו רגע. נס הטעון מתאמין לטגליה לעצמו, אלא שמחוסר- יכולות ובמנוגן הרוחניים מועטים וחושו האסתטטי בלתי-مفتوח, הוא מסתפק בנגנום ובמבחן משובש. והמשיכלים-צריכיהם הרוחניים מרובים וטעמים דק, וחוץ מה יודעים הם, אייה בח-מניע דיא הלשון בחיי הפרט והציבור, ובמקרים הם, שאוטו כח הולך ותש בשדברים מבטא מסורם או כותבים בסגנון בלתי-מלותש. וודעים הם גם זה, שידיעת הלשון על בריה אינה נקנית בין-השתשות, אלא ע"י "נירוסה דינקוטא"—ועל כן הם עושים את לשון-המדינה ללשון המדרבות בתיותם, כדי שלא להטיל על בניהם כמה וכמה לשונות ולעשותם לעלני-לשון. ואם ירצו להראות להם את האור הגנו שבנשימת האומה, הרי יש תורה-שבכתוב ותורה-שבעל-פה וספרות עתיקה וספרות חדשה, היכן היא בזיה הנטיה להתבולות? — והבין לאוכל את הפסול, שנגילים לנונג בזונון אףלו הרבה מן המקנאים קנאת הלשון העברית, שמבקרים אותו על לשון-המדינה. אפשר עוד להבין את הזולול, שנחנו החרדים והאודוקים בלשון-המדינה, ואת השתדרלותם לקיים דוקא את היזרנון, ההולך ונדרחה בדרך הטבע — אם נאה ואם נמאן — מפני הלשונות האירופיות: הם מאטינים בנטים, ובדרך שלמעלה מן הטבע הכל אפשר. אפשר עוד להבין את הזולול, שנוהנים בלשון-המדינה האודוקים החדשים,

חטאינוים „בטישי=אבטונומיות“ ו„סיטים יהודיים“ וכיווץ בוז. אבל הלו, שאינם מתחנחים בפנטזיות כלו, הלו שיוודים ומכוירים, כי נאולטנו לא תוכל להיות „טשיהית“ וنم לא תכו אבטנות הנגולות, – באיזו דרך פאים הם לדוי הרדישה, שהזירנון יוכר בתור לשון לאומית ושוחוא יהוד הלשון המתהלך בבחיה=הציבור ובבחיה=הספר שלנו? אניות, שרואים את המצב כמו שהוא ועיניהם לציון, האיך הם גנוטפים בזום ונוטלים מן המהונן את הנשק הייחידי במלחמת=הקיים שלו. את לשון=המדינה, שבעצםם הם משתמשים בוושכשו הוא לעצמו אינו מסוכן כלל ל��ום היהודות? ושוב אני חזר עלי שאלתי: מה היה תרים בפני התהבוללות לאותינו המערביים, המרבדים בלשון ארץ? או אפשר שאנו חושבים את עצמנו באמת לטובים מהם?

בעל' התשובה, שבין „בני=העליה“ בין „אותינו המערביים והטוחחים התחליו להתקרוב בעצםם אל אחיהם הנענים, שלפניהם היו יראים ל'בו' עמהם במנע ורוצחים הם לקרב אחרים ולחראות להם את זועמי הנשמה ש, בעמק היכא“, את אבני=החן המתגמלות שם תבוא עליהם ברכה! צנגביל, פראנצ'ז, קומטַךְ רט ורומיהם לא הצליחו להראות את כל הטרוא=ניריה העמוקה של חיי תגטו בחיווצרות הזירנונית=יהאך! אבל אין מן הצורך להבהיר, שהגשטה היהודית, הצטמצמה רק בפִּטְמָוּה המזוחה העתיק. העניות אינה גותנת לו „פריווילגיה“ זו העניות היא מכת מדינות וארצונות. היא שאלה סוציאלית עולמית. ולפיכך אין להוציא נס את „הנתו החדש“ מכלל גטו, כי גנות היה נלות, בין שיזצת היה סמרטוטים ובין שיזצת היה מחלצות. היה מתחלה במקומות שהארם הוא עילוב ונדרם, ואחת היה. אם היה בא לירוי כך בהיכל=גוזית או בבחיה=חומר ומרפפים, ואחת היה אם העלבון מתגלה בדמות פרעות או בדמות „חרמות“. וגדיות חבורותיהם“. הן נס בעולם הפליני, שלכורה הוא כלו אורה זומרה, יש „עמק היכא“ שלו ווקוק הוא לרוחמים לא פחות מן הגטו המזרחי, – ובמה הוא פחות יהודתי מטנו? ובמה המיטסיקה הערפלית, שנבראה בנטו המזרחי ונתבטאה בערביות“ וב„קפורי-גפלאות“ משוניות, היהדות הלקיה והטרופה, שהתכנסה באמונות לא-לה ובטנהנים לא-לה, – בטה היה יותר מופתית ופחות נלוות טאותה שבמערב, שנם היה הלא השתمرة סוף סוף, אם נס בצדקה מזקנית? הרו שתיהן באחת רוחקות מן היהודות הקדומות, הנbowait, החפשית, שלא משכה בעל ושלח נבראה בין הפטייש והספן; ואם היהודות המזרחת נשתרורה בתוך קבוצים יותר נרוילים בכטוטם הרוי לא נעשה בשבייל זה יותר מעולה. כי מה יצרו הקבוצים האלו במאת השנים האחרונות חוץ מן הספרות העברית החדשה, שהכוורים ברוך לפני ההטון והזירנון שלו טבטים אותה בלבב או נס בפיים וביעטם? ואין, איפוא, לשינוי אותן-מדרשו של החטן, שרווקא מטנו נכח הוודה, ואין לנו נגן קדושה וסלול בקובצי „שירי=העם“ יותר טבسفרים תקפניים את יסורי ברכר יהודרי, ואין צורך לומר, שאין לראות בהפצת הראשונים, „הגחת=קולטוריה“, בשינוי=השם טירנון ל„יודיש“ – ערבית חדשם

ובת-עשור", שטעיריהם את דרי "הגטו החדש" בנכסי דרי "הגטו העתיק" – אתחלה דנאלה והפחת רוח חיים ב-עצמות היישות".

tan הקונגרס הראשון מתחכמים בשאלת הקולטורה ועדין אין הרבה מאתנו יודעים פירושה או מפרשים אותה במובן הפטץ "יודיש". "אחר-העם" שמשנתו תמיד ברורה, נס כנ נכשל הפעם בטעתו המשונן ע"י הרחבות, יותרה. אטנס, בהערה לאחד טמאריו השיב לאחד מן המערירים עליו, שהקונגרס היה יכול לחתיל חובה על כל ציוני למלוד בעצמו עבריות ולטדרה לבניו; אבל אותה העירה לא הונגהה די צרכה ובאה רק דרכ-אנגב. ובאמת, אלטלי במקום המלה האומללה "קולטורה" היו משתמשים במלות יותר ברורות והיו מחייבים בקונגרסים את הציוניים ל"עשות מה ש" עבריה" אופרת ל"עשות. לא היו הקוטיפיות הקולטוריות שבוט בכל קונגרס לכעומת שבאו ולא היו חושים ממש פירורי-דעתות. בערבה של הלשון הלאומית הכירה התנהנה הרשנית. הרצל, ששאל את נאסטר: "קולטורה זו מה טיביה"? לא מדר את בנו עברית ולטדרה בעצמו בטה שהיה אפשר לו. אבל הדלה: "קולטורה" נתחבה ואיש לא חשב ע"ד "שני-השם", ועל כן לא רק "יהודים מאטמול" בהרצל לא ידע פירושה, אלא אףלו "יהודים טכבר" בנאסטר לא הבינה. כי, כששכחו העירה קצחה זו של "אחד-העם". יצא, שלדעתו עמדת הקולטורה על טופר היהדות וייעדי התבאים; וקולטורה והסתכלות-בעולם הפרטית של "אחד העם", שהיא רק חתיבה מן הקולטורה, הוא – אולי שלא בכונתו ורצונו – לשנות-נרדפים. ואו בא זאב יעבן ואמר להעדר את הקולטורה על "השכלה תחרה ואמונה צרפה", וברדייטשובסקי רצה לעקור את הכל עד עברית, ואחרים הרחיקו לכלת ותورو: נס "ער" בכלל. וככה נקנוינו במלחננו....

ובאמת, כל אותן הוכחות, אויהו: "קולטורה עברית". באים שלא בטוקם. הכרת יודי הנכאים לאמת נצחים-זהוי השקפה פילוסופית סובייקטיבית. לציוני הוא רשות ולא חובה. אנו טנים על שלמות נפשנו וחירותנו הפנימית ולא על יudios וטופר קבועים לדורי-דורות. ההטפה לשבירת לוחות ישנים ולהקיקת תריסים אינה סותרת לא רק את עיקרי הציונות המדינית. אלא אף לא את הציונות – הרוחנית. פשני-הערכין באמת אי-אפשר לדם להפקי עת עצם משעבоро של העבר: בלוחות החדש תמיד יבהיר איזו נציבות tan הישנים. בלתי-ציוניים ובלתי-לאומנים הם רק אלה, המתזולגים בהעבר פרוצים מטעם זה להפסיק את הקשר שבינם – ובינו לנמריו: השתחררות גמודה מהשפעת התרבות. שנקלטו תוך חלבנו ודמננו, אינה אפשרית, כי במשמעות קולטום אין נפתחות; ולפיכך אלו, שטכנים את כל העבר לשנאה נטה אחת. אין לך תקנה להנצל הימנו אלא עיי כלון חרוץ – עיי טמיעה בין עמים טוקנים. מי שאינו רוצה בכך צריך להראות את עצמו ואת דרכו כחוליה בשלשלת הדורות; ושלשת זו היא הלשון בלבד. הרוחות. משותנות, אלים חולפים ואלים באים, והלשון לעולם עטרת,

ויפיה כימי חי העם היוצר בה. אם תהיה לכלנו לשון אחת, ולא תהא לפיה שעה אלא לשון שבכתב בלבד, מילא תוויה לנו קולטורה שלנו בין שתלך בדרך שהגעה לה "אחד-העם", בין שתלך בדרך, ש"טהpec=הקערה", שלנו רצוי להוליך אותה, ובין שתכבות לה בעצמה דרך, שא-אפשר כל לראותה מראש-הקדוש החיסטרויה, וקולטורה זו תהיה ממילא קולטורה אנושית יהודית: אנושית, מפני שתינוק מעניות הדלקטורה הכללית, ויהודית, מפני שתהא מלאה רוח הלשון העברית. כאן לא התוכן חשוב, אלא הקונקן, בתכנים עברים עסקו גם חבל, גם בירון, גם פלאוט, ובכל זאת אין היוצרים הנדרלים הללו יצרו הקולטורה העברית ויצירותיהם אין קולטורה עברית. יתר על כן, "המניגות העבריות" של הינה נשארו ורות לנו, אף על פי שקוראות הן "כמה קטון הוא הדר סיני, שימושה עמד עליו", והשירים "יוניים" של טשרני-חובסקי יהיו שלנו, אף על פי שחרטו את מערכות אלה ישראל": הלשון כבר מקדשת אותן-בלשון אחרת אי-אפשר "לאסור את יו-פיטר ברכזות של תפלין". "אדם העליון", מכיוון שנכנים לרשונות, כבר נשתנה, אף על פי שבדרישת-שובסקי השאירו בצוותו ד"ארית" ולא אצל עליו מרוח הנביים, כמו שרצה "אחד-העם". כתבי-הקדוש, "התורה שבבלב", החסידות, הקבלה, הפלפול, הפילוסופיה והשירה בתקופת ספרד וחכמת-ישראל והשירה בתקופת המאספים" ו"בכורי העתים"—כמה רוחקים וכמה קרובים הם! זה כחה של הלשון, שמקربת גם את הרוחקים. ולפיכך, תכנים עבריים בלשון ורדה "מתנקרים" אפילו כשם נכתבים עי יהודים מלאים יהדות ברמן, ותכנים זרים, אם הם נכתבים עברית. מיד הם "מתהרים".

קולטורה-זוço סכום כל הקניים, שיצר הנאון הלאומי. הקניים שלנו הם פורים ומפוזרים; כל מקום שהגנו לנו מטל מאנטו-חלק מיצירתנו שבכל לשון, שנתגלה בה, לא מצאה את הניב הדורש לה, ועל כן הקציהה בה עצמה פנה מיו-חדת וזרננה אותה. אך היה מספר להשנות, שהשתמשנו בה מיום שנלינו מארצנו בפעם הראשונה, מספר הירוגנים השונים שלנו, ורוקא בהירוגן הנרטני עדרין לא השקענו: כחות לאומיים, שאבדתם תoil הרiba דמעות מעינו. יחשבו "גרים", שלנו, שאנדות-העם" הירוגניות האחדות הן פנוי השרה יותריפה שלנו, ויאמינו למצוה בהן אותו הקסם, שכל עם עיר מוצא באנדותיו, אשר טל-הילוות שוכן עליהם ומתוכן טפהה שירות-העלומים, –יאמינו נא הגרים" בה עד שיכנסו לפני ולפנים וידעו, כי אחרי כתבי-הקדוש, התלמוד ושיריו-ספרד אין מצלצות אנדות ילדותיות אבל אלא באירופה מרוה על הירודה הנדרלה שירדנו, וכי לנבי עם עתיק כטנו אין כאן בחרות וילדות, אלא זקנה עוברת-ובטלה, שהיא "מלידה" את עצמה ומנמנמת מתחר אפיקת-הכחות. באמצעות נשתקעו גאוני המתחשה והאמנות שלנו-הנאומות הללו, שם הם מורי-דרך לכל העמים וכל הומנימים-דוקא בלשונות אחרות. לא בירוגן הנרטני אבדנו את ההינימ ותברנים, את השפינות והאטרכטים ואת האסדים שלנו-אברהות יותר גדלות משרי העם! אלו הן אברות שאינן תורות, ואם נבוא לקבץ את כל הנדרחים הללו, כדי לפכם את כחות העם, אין אנו מספיקים. והקולטורה העדיפה לנו היא

ו, שתן לב היצירות הholcot ומתרומות ניב אחד, כדי שלא יהיה נורלן בנו של היוצרים שאבדנו. וכשאנו שואפים לקולטורה אחת לכולנו אוסרים אנו בשאייה זו מלחמה נגד הcapabilities המאכלה אותנו בכל פה, ובכן אי אפשר לנו להסתבך בכפilities חדרה. אם אין לנו רזצים להרים בידינו האחת מה שאנו בונים בשנית, און אין יכולם להחזיק בשתי לשונות ברצונו הטוב ולמצוא זכות לקיום „השפה המדוברת“. כי היוצר אינו בבחינת „תלוש“ לגביו דלשם, שבא להשרות עלייה שכינתו בשעת רצון. אין הוא יכול להסתלק ממנו ולהשרות שכינתו על לשון אחרת בכל שעה שירצה: הוא מוחבר באלי נימין אל הלשון, שהוא יוצר בה, חי ונבעל עמה, והם מושפעים וינויים זה מזה. הסוגנו הוא אדם, לפחות כך הוא צריך להיות – חלק בלתי-נפרד מנשמת היוצר, גלי-עצמותו, ותמצית-רווחו. ומפני שאין עצותו של האחד דומה לו של השני, אין יצירה חדשה מתרוקנת מכלי לכלי בלי שהוא ממעטת דמותה, והתרנסים אינם מתרומם מעולם למדרנת המתוך. כשהיצירה נעשית בלשון, שהיא בבחינת „אורחות גותה לולן“, משימותה יצירה ומתחתייה את הקruk, שמתוכה שופעים כל הכוחות החיים שלה, מדרלת את אוצרותיה, שאנים יכולים להיות בלתי-פוקים אלא כשבועים הם מטקייר אחד, וונגרת את שלמותה. הספרים העבריים, הכותבים בעצם את יצירותיהם גם זרוניות,חוותאים כפולה: חוותים הם לכח-יצירותם, הדור בשתי רשותות ואין יכול להוכיח שרשים לא בו ולא בו, באופן שמנוי אותו „רבוי הרשותות“ אין בגנו יכול להעשות בטיה של עצותם, אלא כהן אוצר בلوم של ניבים ומבטים משוניים; וחווהים הם ללשון העברית, שסוף סוף אינם „משורדים בה כמו שמשורר הזמיר“, אלא הם יוצרים בה אף בכוונה להחיותה ולהציג את העם מרבי הרשותות – ועל חשבונם הם מעשירים את הספרות היורונית. אי-אפשר לעבור שני אלים בבת אחת. מה שנוננים להאחד נוטלים מן השני, ונמצא, שככל עבורה ועבורה יוצאת לקויה. אולם, אם כל אדם הוא אדון לעצמו ואין לנו רשות להתערב במעשייו אפילו במקום שאנו באים להציגו מבכובו הכהות, – הרי רשותים וחיבים אנו למחות בשאנו רואים את האספות בקהלין גנגורס ובהאנן באות לעשות את הציונות סרכור לכפילות, ככלומר, לאשר בשם הציונות את הזרנן בדור לשון לאנות באיד העברית ולהפוך את הספרות היורונית לספרות של יצירה. מ„מקלט-ליל“ מדיני נערכנו את כפנו – ואנו באים להזכיר את מיטב כהותינו במקלט-ליל רוחני. אבל אנו יודעים כבר את טיבם של אותם מקלטי-היל, שקדום שהונח בהם אפילו אריך אחד כבר בלעו כחות אין מספר, ולא רק שלא יישאירו כלום בשבייל „מקלט-יום“. אלא אפילו את עצם נלאו כבר לשאת. ואם אי-אפשר הדבר להאחו בארץ אחריות ולקות, – ש„ברתקע השופר“ נדרש את ילקוטינו ונעבור לאין אחרית. מכל-שכן שאי-אפשר לתקנות את הרוח למקום למקום. כי הרוח מכיה שרשים עמוקים באדרמת מטעו ואינו נעקר אלא יחד עמה. זרנן בגולות ועברית בא"י – זהו להרים בירנו האחת מה שאנו בונים בשנית. אילטלי היו יוצרי ספרותנו החדש מסתפקים בקביעת מדור לשון העברית בארץ-ישראל בלבד וזה –

בתוכו בני-הנולָה—הייו מטפחים את הזירנון וספרתו. לא היה לנו עכשוּוֹ לא ספרות עברית כאן ו אף לא בית-ספר עברי אחד בא"י. שחררי כל אלו, שהכינו את עצם לעלות לא"י ולברוֹא שם קולטורה עברית מקורית, כל אלו, שנלחטו מלחמה קשה נגד הלשון הצרפתית ושר נידולי הנולות, שהרבה "Μιτίβιμ" השתרלו להריכבים בא"י,—כל אלו אינם מן הנולדים בארץ, אלא טיוצאי-הנולָה ומתייכי הספרות החדשיה, ילידת חוץ-ארץ. ואף לhaba הרוי יוקח החומר האנושי" לבניין הארץ בטיש כמה عشرות שנים מארצאות-הנולָה; ואם כל בני-הנולָה יהיו מוחנכים ברוחה של לשון אחרת, שתקש布 בעיניהם יהודית, הרוי נעריר את מלחמת הזירנון וה עברית לארץ-ישראל, ומי יודע את תוצאות הדבר . . .

ולפייך, "עבדות-ההוה" של הציונות אינה פלאטפורמות טרוניות ודרניות. שם בוראי ובוראי עבדות-ציוניים, אבל לא עבודה ציונית, אלא הצלת קניינו האוטיים, שהלשן היא אחת מן היותר יקרים שביניהם, וגם יצירה אפשרות של קולטורה עברית ע"י תחית הלשון העברית. שתחזילנו מכפילות ותן אפשרות לכל יוצרינו למנות את יצירותיהם—הלא ציונות והאנושיות כאחת—בתוך ערכי הקולטורה העברית מפני שהלשן העברית תאחד אותן ותעשה אותן לחלי הקולטורה העברית טמיא. ולפייך צריכה עבורת הקולטורה במובן שהנדתיה עד עתה להיות חלק בLEFT-גפרד מן הציונות ולהעדר ביחס עם העבודה המשנית בארץ-ישראל. כי בלי העבודה להרחיב הלשון העברית במובן יותר רחב של פלות אלו אין תקוה להציגיות כמו בלי באנק. קרן-קיימת ושקלים אן בלי קנית קרקע ויסוד טושבות בארץ-ישראל . . .

שאלת הקולטורה העברית היא עת-ה-שאלת הלשון העברית!

יְזִימָה.

(אידיליא)

מאה ב. שפир.

(סוף)

III.

והחרף בא. השדרה התחסה נוצה של שלג וענפי האילנות העירומות מטאופלים בכווים בוועים של מוק; ושם בעירה מציצים רבתה מתקה השלג נמצאות שלונות, ב'בית-עלמיין'. ביתו של הדר הלבן נעהט באלומות-סוף ונתואר באור של קש והוא עומד לו גלטר ושותם ומבטט בקשי בחלונותיו הקטנים, המוחפים קרומין של כפוף וסומים למchia, כמו שאומר: טאן יבאו עורי? אין זה אלא, סיג-נהור" זקן חגור אבנט, שהוא נכון בכל רגע לברוח מפני הקור השלט בחר ולרדת לעמק, אלא שאינו רואה את הדרך לפניו והוא עומד לו חbos טצנפת לבנה של שלג, מכוורבל ומסורבל ברוב, עומדר לו ותויה... .

ומ עבר לעירה עומדת החנה עטופה קיטל, פרושת כפים מתקה שROLIM רחבים, ומרמות לבית שעל הדר מנגר: פנה אליו, ונבללה את העת ביהר.

ובתקה הבית יושב חיים לבושים אפורה של מוכין ומתתקן שחיפות ותשוקים וכל כל עין; ושתי פעמים בשבוע הוא מביא את מעשה יורי לד' נרשן העשיר שכחחים, הקונה אצלו את כלוי, כדי להחת לו מהזה בעהיהם הרעות. פרידה עוסקת בסריינית פומפקאות או בתריות נזוזות ומחטמת אצל התנור. גם זו לטובה, שאין ההסקה עליה בדמים טרוכים. יש די נסורת ושפאים תחת תפיסתו של חיים.

בלקה ומלה אין מודות במצוות החרף, מתחבקות ומתנשקות בחדר החם ואין מתגענות כלל לצאת החוצה. פעמיים שחווים שלוחן החוצה לשעה קצרה. מדריפיות דם צורות של גללים קטנות על השלג, פורחות על הדרכים, מפרכסות בראשון ובמקורהן. ופרידה אומרת בראנה:

— חיים הכנין, שלא יקפאו, חס-וישלים!

— שטיא! עונגה חיים — יונים אין קופאות בkor.

— טפני מה?

— אין יודע. כך הוא המדרה.

— אבל קור חן מרניות? חיים!

— זה עניין אחר. וראי שהן מרניות.

-- אם כן, הכניסה אותה!
 -- הריני עושה רצון אשתי ומכניסן.
 קורא להן חיים בשטוחין. הן פורחות ובאות, ופרירה מתחמתה את רגליהן
 הארומות ואומרת:
 -- חיים! יורע אתה, יפה הקץ מן החוף!
 -- פשוטא! אלא שבריעבד נס החוף אינו רע כל-כך; ולא מה? הענסה
 קשה? הבל-הבלמים! השם יתברך לא יעוב: כלום דרביה יש לסבול?
 -- לא, חיים, מה תועלת בחיף? לביר מקור ושגן אינו מביא שום תועלת!
 לא די שהפרנסה קשה -- הוויל מותגער! חרפ' זה למזה הוא ולמי יש צרך בו?
 -- כשואן נמצא, מתחמא יש צרך בו -- פוך חיים ועונה, כשהוא סובב
 והולך סביב' לחביה ומכה על החשוך: הם -- תח'!-- הם ונשל'! ...
 וכן זוחלים וועברים ימי החוף. ישי הפסח מטשימים ובאים, השלמ' הפך
 בהה, נעשה שחור והוא לנטים. שלוליות שלוליות מצטפפות ומשתרבות ומציפות
 על ביהם של יעקל נפחא. העירה שקוועה ברפש, ועל ההר אצל ביתו של חיים
 כבר יבשה ראדטה, טען קיז', ושניהם, חיים ועונה, יושבים על הסטי, מתחמטים
 בוגר היטש ומתחכאים מפניהם הרוח הנקש מן השורה.
 והנה ימי הפסח. כמו בכל שנה כך נס בעפסח וזה מכנים חיים אורח לבתו
 ליליות הסדרים. ואורה מביא עמו קצת שמחה. מעשייתו הוא מספר, ומופתים
 של "רביזים" הוא יורע הרבה. פרירה עשויה אוניה כאפרכסת, שומעת וקולטת,
 ובלביה היא מתחפלת: "כל-יכול אהה, אלוי! עשה גם עמי נס!"
 ונסים מצרים הוא מספר. וחיים מתחנן לפני האורת, שישתה עור קצת יין.
 ופרירה מאייה בו: "יאכל, יאכל, ר' יהורי" — ור' יהורי ממלא רצונות. בכל ימי
 הפסח אינם שכחים לשף' עטם בשמהת החון נס את הוניות. נס זה מרינישות
 שעפסח בעולם: מנקרות פרורי מצה ואנווים ומצוות אצל היכרים.
 וונגה עבר הפסח. נאולה לשרות טמיאת הילג. שחורים-שחורים נטשנים
 ונגעים החורות בשדות, וביניהם מפלגה והולכת ברצועה רחבה ולבנה דרך בכושא,
 וטוציאה ומכוינה דרך זו שיירות-שיירות של עובי-דריכים. חרמילים על
 שכמים ומקלות בירידם. להיכן הם הולכים? — "לפוטשייב אנו הוילס!" הם עונים
 בקורותב של גאות. ברוך הלוכם הם מעפילים ההרה מאחוריו ביתו של חיים.
 שם חוזרים להם גומו, מבעריהם אש וטבולים נייר.
 אהובבת פרירה לספר עליהם ולשטוע הראשית מעילטו של הקודוש-ברוך-הוא,
 ומהנה נוחים עמה לשיחה: הרוי יהורונית זו נונגה להם עצים לבשול בחנוך! מפערת
 לה לפרייה אחת טן השיריה, שהוא חורצת עכשו טרויישלטם הקושה והביאה עמה
 שרשים ועשבים, שיש בהם מגולות לכל מיין מחלות.
 חיים לא היה בבתו. פרירה הביאה את הגינוי היירושלמית לתוך חדרה
 ופתחה לפניה את לבה. שומעת היירושלמית, מנענעת בראש מתחוק צחוק של נחתה
 מצטלבת ואומרת: נס למחלה זו יש סגולה. ותclf' לאומרה פתחה צרו אחד
 והוציאה טמוני צורות קשנים. ברקה, משטחה והוציאה מני נרעיניס: "את זה
 נתנו לך בקבוק ותמלאננו מי באר בבן המשמות. טמנה יטום יהו שרויים,
 ואחרי כן תנמעי מלא כף שלש פעמים ביום".

לכ פרירה מלא תקוה: «הא לך שכרך, אשה יקרה! — היא אומרת. — חילתה לאשה החוורת מcker בון-אלhim ווהולכת לפוטשיוב לקבל שכך סגולות! פרוסת חלה יש לך? וואקבל פטך ולא יותר.

נותנת פרירה תורה בפה לנניה, וברכיה לבבנה לאלהים, שלחה לה את הנניה. מי יודע, מה וממי היא נניה זו? והוירה פרירה בשתייה מזור הבקבוק שלא בידיעתו של חיים. הדבר צדיק להשאר סור.

ובני כך נשב רוח פושר — שלחו של האביב. השטש שלחה קיווה לכל עבר ונפה. התעוורה החולדה והתגעג — ותשב אל עבדותה. הדרורים שבו והחילהו בונים קנים תחת גני סוף ועל חלונות בית הכנסת, וימלא האויר צפוזפים. קרי — קרא! צורה ערבית על עץ לזריר שנגנו: מחר אני עישה חנכה הבית; ומה בקדק? אלוי חסרים לך ענפים ונוצות — בא וקח משלי! — יונם מתקששות בכנסיה, מפליגות באוויר, טובלות שי טובילות בוו השימוש, ובוחויתן הן מוגנות וונגה. כל זוג על גנו שלו.

ובני זונו של חיים נעשה פתאם מתחומים וממנומים. יושבים הם על הרדר, פעם-היא. אימתי הטילה מלכה בזים?

פרירה כבר גמעה כף מבקבוקה, ובקנאה וחבה היא מביטה על הרוגרת. — אמי, פרירתי, — קורא לה חיים בבקר בשווא מנגנון חנית החוצה. קראי שתפתוח חלון ויכנס רוח השרה. אך השניח עליון, שלא תפרתנה החוצה, שמא תקפאננה הביצים.

— צרפת, — עונה פרירה, ופניה מאירים מגיל. — לבה טוב עלייה היום. הכל נעשה חביב ונעים עליה, אפילו קריית חבה של חיים, שהוא קורא לה, אמי, נשמע לה עכשו בטעמו של הוות הראשון של לבה צף ומחזון באחבה, בתקווה ובאמונה. מאמין היא, שרני הינו סמן הוא לה לחיים חרישים וועליזום.

— פול-פול-פול! — מצפעפת פרירה ושופכת מלא כף רוחן בשבייל הינוים. — מילכה, ולרנית שלי! — היא לוחשת עליה ווהולכת לפתח את החלון. ומשם, מן העירה, כבר נשטע קשוש המקלות, שהשפחות של ר' אנשיל מכוחה בהם על הארמות התלויות בחוץ. נודף שם ריח נפצליין, המעורר את העבריים. מרים הם ראשיהם ואומרים זה לזה: «אם אצל ר' אנשיל מונעים את האדרות — סמן שכבר הינו האביב».

— מי יושבת עכשו? — שואל חיים בשווא נכנע בבית.

— שלוי — עונה פרירה — שליך עסוקה עכשו בקט.

— לא ראיית שם, פרירה? מהבקעות הביצים?

— אסור להסתכל — מזהירה פרירה.

— צרפת — מטכים חיים — וא-על-פי-יכן אין יכול לעמוד בנסין, פוחח הוא דלת הקיטון ומכית לחתוך המתה.

— ולמה אתה מסתכל? — מזהירה פרירה.

— אמת, אמת! לא אוסף להכית! אבל הנגיד, מה דעתך? בעבור ימים שניים כבר יצאו צפוזפים?

— אפשר.

— נחשו, פרידה! למי יהיו דומים בקהלستر פניהם?

— לאם. כך היה רוזה.

— ואני הייתה רוזה, שהיה דומים אליו.

— היא יפה טענו.

— טבינה שכטורה! הוא מൻ אל בלאית וגוצחי ורובות, והוא? יונה—ורי!
— לא ברצוני ולא ברצונך יהו, אלא ברצון מי שבראים — פסקת פרידה
ואומרת טהור שעבור=לב לטעה .

— והוא עניין אחר לנמיי—טוהר גם חיים משלו ונעשה נוח לפשרה—ודאי
שכך הוא; הכל ברצון הבורא.

ונתן חיים מהוך כך את עינו בפרידה ומהרדר לבני: "אל היה רצון הבורא
בכך, הרי ירות לי נס את, יונתי שלוי!" — פרידה מרנישת בהרהוריו, נאנחת
טהור וחיק ואומרת:

— הרף ממחבות, בילן! לך לעוברה, יאני אלך ועכובך ברכבת סערה.
— ברכתי عليك, אמי=ערותי. צדקה, צדקה,— עונה חיים ומטזיא את
המפסקת החוצה וטחילה מתחן חשוקים.

ושם רחוק, מਆת החזרות, נשמעת חריית שער. סייח מתנגב ויוצא משם.

מריח הוא בחפש דרחה. מסטר אונס וטקsha זגנו ובוקע את האoir : פנו דרך!

אר' חיש נראים בשער פנו יורי מוסרבלים בזקן שחורה ורחבנה, רופף אחורי
סיתו בפרישת כנפי בנדו וקורא: תשוש, תשוש! ידים, מקלות עלולים וצומחים כנרג
הסית, אמות חוטפות ילדיין ומכללוות את הסית העם בעליין. ובבעל חסיה מתנצל
ואומר: פנر צער זה! יציר-הרע של הקץ קפוץ עליו! ריח השדה עשה בו משיכה!
וחיים ישוב רקוב על מפסקתו וטחילן חשוקים. תל של שפאים הולך
ונרל החתו. נערים פון דכבר באם וכליים בוריהם לנוגב מן השפאים. החיים נעור
ברם: "הנה הנם! יחר עם הקץ עלולים וצומחים נם הם! לכו מוה!" — פראח-הכפר
נשים מחרק קריאה: "ושיד חאלטמי!"

עכשו יטמים אחרים, ומתחת המטה שבחרדר פרידה נשמע צפוף אפרוחים,
הנעה השעה לחיים לדאג לשטוחיתם של הולדות:

— פרירותי, מה שם נקרא להם?

— כלום יודעת אני? יהו וה מוטל عليك!

קולה של פרידה נעה קצת חשוב עצמו. הוא שם עליה עין בוחנת, ואמר:

— חשה את בראשך, כטודמוני . . .

— תחמיר נדמה לך! תחמיר אתה רואה מחלות בחלום! — מודיעת פרידה
נטקפידה, כרי לשמר את הסור ערד יבא יומ .

— לא תרממי, פרידה! רואה אני, כמה הבטיחו פניך .

— שוב נטפלת אליו, ספתח!

— שכבי במיטה . . .

פרידה נשמעת לו, ובשבכה על מיטה, היא סופרת את הימים... מיט
שKENתת מוצאות לפצח — הרי עבר כבר חדש. ועוד שבוע. שבוע מלא עבר! אפשר
בראי לננות לחיים? לא! אחכה עור מספר ימים, כרי לצאת לנמרי טירו ספק!
אחרי כן אנדר לו. אנדר? איך אנדר? וכי לא אהביש? ואפשר — לא בלום. נאך

נפוח — ולא יירר ! אורך זה לא כלום ? הרי אני חשה ! רבש"ע : כין שהחלה — נמור ! ואם התגלו רוחטיך עלי, הקלocabו ! אם כך מנהג העולם לסבל כאב כוה לחשעה חרישים, שמא יכשל כה ? הבקבוק כבר דתורון . הכאב בבטן הולך ונגדל, חיים פהgal בפה משה לשעה. מרגש הוא ונוגב את הרהוריו לבה ופתאום דוא פונה אליה מחרך צחוק של תחנתוניות :

— פרידותי ! הביטו ישר בוגר עיני ! הן ? אמרו !

— שוב אתה מתחילו ! רבקו ! — בעותה פרירה מתוך חיקוק גלי, המספר את כל מה שקרה עליה לספר בפעם אחת ושוחים כל-כך רוצה לשפטו .

— חז=חא=חא !... — פרוץ צחוק של שמחה פתואומית מלכ' חיים,— וככלום לא ידעתה ? וככלום לא ראיות ערד עכשו ? וככלום חשבה את, שחייב שלך אין שום בילויות את גניוחתך ? חשבה את, שאני בולען ? אין מבחן מה שנעשה שם בחשכה ? ואלא מא ? את שותקה ? גם אני שותק ! סוף להתגלות לפני :

— אין רוצה לדבר עטך ? מכין שנעשית נבאי — מה יש לי לדבר עטך ? וטהරות פרירה : אפשר בראוי לנלוד לפניו את כל הענן של הבקבוק והגניה ? ואפשר — לא ? אל ירע, שהמנעה היהת מצור ולא יתגנה עלי !

— חיים ! — היא פונה אליו . — קראי היה שחככם ביוםיהם אלה אצל הרבי . — וכי מה דעתך ? — והוא קופץ בוגרתו ונושקה מחרך קפיצה — חיים שלך עמר והמיהן עד שהזכיר אותו ? כבר הייתי אצלו !

— אדם שכטותו ! — טקלסת היא ומתקלת בו ביהר ירען לכל דבר !

— ולא זו בלבד, אלא שידעו אני ברך, שאית חאה לקצת מרתקת ?

— אמת, תן לי את הצחתה . בחלבי .

— רואה את ? מלכה וריה מפרק ! עשתה מה שעשתה בחשי ובמרדה, ולוא שיעמוד מולה נם לך ?

— וכבר מצאת לודם שטות ? — שאלת פרירה .

— הן, אחר יקרא „טול“ והשני „טוב“ .

— „טול טוב“, ביהר — זהוי ברכה טובה לכל, אבל של מי יהיה „טול“ ולמי יהיה „טוב“ ?

— שניים יהיו לשנינו — נוח לך ? ואיך נקרא את זה ?

— את מי ?

— את דבchor הבהיר שלונו ?

— ומיהican אתה יודע ? אפשר — בכורה ?

— לא, פרירה ! אם נתן לנו אליהם מhana, תהי זו מתנה נמורה וצובה !

בן ולא בת, שומעת את ? בן, בן, בן ציריך הוא לחתת לנו !

— לא כרצונך, אלא כרצונו של השם יתברך . מה שיתן, יהי חשוב בעניין !

— לא, פרידותי, אהיה קורא לפניו תדריך ; ריבונו של עולם ! תן לי בן ! בן !

תן לי ! שילטך תורתק ! ישמע בקולך ! יורעת את, איך אקראותו ? פיבוש אקראו .

— חיים ! ושם אבי אתה מפקח ?

— יהי שמו ליר-פיבוש . אבל שמא תקראו אותו רק ליר ?

— ומה אעשה לך, אם תקראו אותו רק פיבוש ?

— נסב לו שם ליר-פיבוש, ואחר-כך נקרא לו „בהיר“. ניחא לך ?

— ניחא ! — אמרת פרידה .

ובכדו עוד ימים מועטים . חיים אינו מסיר את עינו מפניהם ומנסה כל פעם , למה היא תאהבה ? ופרידה גופה תאהבה ואינה יודעת — למה . לבה בחול , וכחה דוחק ודול . רוכנו של יום היא שוכבת במטה , חיים יוצא לעברותיו רק לשעה קצרה , וכל היום הוא : עסוק בבית במקום אשחן אל תורי ממתחך ! — היא גוער בה — אבלו , שתי וחתקני את עצמן להיות אם ! שומעת את ? אשה ! — פרידה שומעת , אלא שהיא בונה סר טעליה . ושם בקרבה אין שלום , נאלו והשעתיד להיות בחור בעל שני שמות מתרכוב ורוחק , מתרכוב ורוחק . ופעם אחת , כשיצא חיים לעברותו , התעטפה פרידה ויררה לעורקה להתייעץ עם מינדל המתילדת .

בששב חיים , מצא אותה במטה , וכשהשכית עליה — פרודה נשטחו .

— מה לך ? פרידותי ! אפשר צרך לך חומין לך את ...

— אין צרך ! נאנחה פרידה ואמרה מתוך יואוש ... — אין צרך . . .

* * *

*

ובאחד מערבי אותו קיזע , כשחזר חיים מעברותיו לבית , היו שניהם , הוא ופרידה , יושבים להם שוב על סתו הベית מבחוין והוא אוכלים , ברכם , ברמתה את ארוחת הערב . סטונך להם היו מדודות אַר בע יונים , בלקה ומילכה ושני גוילים , ותבעו במקורהן מזונות מיד הבעלים . חיים נטל מן הפזרוים ופור לפני הווינים , נסתכל בפרידה ופרידה נסתכלה בו — ומלב שניהם נערקה אנהה בכושא בדומית ערבית ...

פְּחַד־שָׁוֹא

מאת

ד"ז יהודה ליב דיזציגן.

או ציונות או טמייה!—קרא מרד ש"י איש הורדוי מל' במת "השלח"¹⁾; ציונות או התבולות נמורה!—קרא מבס נורדי מל' בתה הקונגרס הציוני השמיינি. אבל מה שאפשר לשטוע מפני כופר מל' במה ספרותית בתורה דעת-יחיד, שהרבנים אינם מכיכים לה, קשה לשבעע עד מאי מפני מנהיג ציוני מל' הבמה הייחוד של היהודים המפוזרים בכל ארצות-הבל,—מלך הקונגרס הציוני, שטptrתו הוא לעזר ולעוזד את הרנש הלאומי בקרבנו, להרחבו ולהעניקו ולתתנו ולא להריעו בסם של יושב או בארכ-הכפק, אשר מנפש ועד בשער יכללה. הדברים הנמרצים האלה יצאו מפני הציוני נורדי או בתור תרופה חזקה כדי לעזר על ידה את הציונות המתעלפת משנתה החלתנית ולהעמידה על רגליה, או—באמת ובזמן חושב נורדי, שבלא ציונות במובנה הריגל אי-אפשר לעם-ישראל לחתקים ולהחזיק מעמד בארץ-פזרוי. באוף'-ראשון, כלומר. אם הカリאה: ציונות או התבולות נמורה! הייתה בפיו של נורדי רק אחד מטכסי-המלחמה המרובים, שכל מפלגה ומפלגה אוחות בהם כדי לעשות בה נפשות ולאסוף תחת הדגל מספר יותר מרווחה של בני-אדם מחייקים בה ושותרים את תורה,—או בחר נורדי במקסים מסוכן מאי. החלטה זו—או ציונות או התבולות נמורה—אפילו אם נאמרה רק כדי להראות את הכרחיותה של הציונות, יכולה היא להביא מחשבה לב' ורבם מצערינו, שהرنש הלאומי רופיע בכלם ושאים מאמינים בהתנסותו של האי-דייאל הציוני בזמנן מן הזמנים וצעירים כאלה הלא מספרם עצום ורב, לצערנו,—כי אפשרה כל תקווה לעטנו ומותר לנתק את כל הקשיים האחרים, המקיימים אותם עמם. אם בלעדיו הציונות אין ודרך אחרת לעטנו אלא להתבול בין העמים ולרדת מל' בת ההיסטוריה, ודרך הציונית הריפלו—ማטויות אחרות הלא לא יכיר נורדי היא, לפי עדותו של נורדי עצמו, מלאה מכשולים וחותחים אין קין ואורכה היא עד מאי,—הלא אין לפני כל

(1) עיין מאמרו "שתי דוכים" ב"השלח", כרך י"ז (חוברת ה'), עמ' 415—422.

אליה, שאינם טאמניים בהתגשותה של המטרה הציונית בדרך הדיפלומטיאית ושל אוטות רפואה בירם, שום עצה אחרת אלא לנתק את הפתיל האחרון המקשר אותם בעם מולדתם, לשורף את הנשר הרועה המתברים עם העבר, לנער מעל רגליים את אבק ההיסטוריה היושנה, לרחוץ את בשרם במים ולהכנס, רעננים ובuali זכויות אדם ואורה, לטרקלין החיים הנכריים... דחיפה כזו להתבולות, אפילו שלא בתבונן, כשהיא נקנת מעל במת קונגרס ציוני.—טעל בטה. שביעירה לא נסדה אלא לשם תחית ההכרה הלאומית וחוזקה, הוא דבר, שלא נשמע כמוו בדברי-ימיה של שום מפלגה: היא "מנסרת את הענק, שעליון היא יושבת", כמו שאומרים הלויעים.

ואולם, אם קרייתנו הנגילה של נורדיי: "ציונות או התבולות גמורה!" לא היה רק אמצעי להלהיב ולעorder את התנועה הציונית, לחבב על אלה, שאינם מכירים את ערבה, ולהראות על הכרחיותם לקום עמו, אלא יצא מה מבט מאמין באמותה. ככלומר מארם, הרואה רק בהצינותו ערובה נכונה לקיום עמו ובלעדיה—אבלן מוחלט וכליין חרוץ,—או יש לראות בו, כמה שתחית ומשובשת היא השקפותו של נורדיי על הלאומיות בכלל ועל הלאומיות היישראליות בפרט.

ואמנם, מה היא לאומיות אם לא אינדיידואליסטים של קבוץ שלם, בלוּמר, תוכנה ואופי, שטבידלים קבוע אחר מקבוצים אחרים של בני אדם, הדוטים לו ברב או במעט? מה היא לאומיות, אם לא קְ-הבל של הרבה נורמים, שהטבירו את חותם המיויחד על חלק שלם מבני אדם ונטעו לו אופי מיוחד וצורה בולטת, שטיחרים ומציניות אותו מכל שר החלקים של המין האנושי? הנורמים הללו יש מהם טבעיים, ככלומר, סגולות מיוחרות, שהותבעו בדמותם ובמוחו של הקבוץ או העם הזה; יש מהם היסטוריים, ככלומר, פעולות היסטוריות. שפעלו על קבוץ ידוע של בני אדם ממשך מאות שנים בתחרויות ותולדותין היו תויים וشرطאים נפשיים מיוחרים, שדרבקו בנפש הקבוץ הזה ונקלטו בה עד שהיו לה ליסורים ולטבח שני; יש מתח נורמים איקונומיים, שמקור התרבות והכלכלה הם יוצאים ועקבותיהם נורעו בנפש הקבוץ, שהושפע מן הנורמיםطم אין זה; ולבסוף, יש גם נורמים מדיניים, שנובעים ממוקור היחס שבין קבוע ידוע של בני אדם אל קבוצים אחרים ומהתיחוסותם של המושלה וסורי-הטדרינה אל הקבוץ הזה. הנורמים שני הטענים האחוריים יכולם גם להשגנות במדוזת הזמן ולקבל צורה חדשה; ואולם הנורמים הטבעיים וההיסטוריהים שהוכרתי לא ישתנו לעולם כטו שלא יתלבן לעולם עור הבושי וכטו שלא תנדרנה קרניות בראשה של היזונה. הנורמים מסוג זה יעדמו תמיד לשטן להתבולות העמים זה בזה ולא יתנו להפוך את כלם לבשר אחד ולחתת להם דמות אחת. והנורמים הטבעיים וההיסטוריהים יעדמו גם לעמו, שלא יכחיד מני ולא יתבול בין העמים אפילו בארכות-פזרו. למשל: נכח את מרות הרחמים והחמלת, הבושה והצניעות, ואת רגש הצדק והוישר, שבhem הצעיר עטנו מעודו ועו עתה ושעל ידי מהלך ההיסטוריה היישראליות היו לו לטבע שני עוד לפני כמה מאות שנה. המרות הללו היו את עם ישראל על דרכו בכל הזמנים

ובכל המ██בות, וכל הנחשות הנගדים והאימים של ים הוצרות, שעברו על ראשו, לא עמדו כח להעביר אותו על המdots הנעלות האלה, הטעויות עמוק בנפשו. והמדות הללו הן הן שעדתו לנו בכל ארץ נלודנו שלא נגרף בדם החיים ולא נתובל בין העמים אשר סביבנו, וזה הן שתעטודנה לנו לימים הבאים נס בלי עורה מצד הצינוות לשמר את צורתנו הלאומית ואת אפיינו המיחוד ותהיינה לנו בתרים בפני התתבולות, שבה מאים עליינו מכל צד הן צורינו והן אוהביםינו¹⁾. הלא רק בבחמש מאות שנה חיו היהודים חיים מדרניים חופשיים ועמדו ברשות עצם לנמרי, וכל שאר שנים-תולדתם, העולות לאלפים שנה בערך, נפלטו לארצאות שונות ונכנעו תחת על עמים זרים, שככל אחד ואחד מהם העמים עליהם את תורתו ואת מצוותיו, את משטריו ואת דרכיו-חיו, כדי לשנותם ולתת להם צורה חדשה לפיר רוחו; אך عمل כל העמים במשך אלפי שנים למשך את היהודים אחריהם ולהפוך להם לב אחר עלה בתהו ועמננו נשאר נאמן לרוחו ולסגולותיו וגיטיותו מכבר. וכולם אין עבדה זו אותן ומופת, שנם בימים הבאים לא יגרף עמננו בזום ההתבולות ולא יבלע בקרוב זרים וכי אכן פחד-שיא הוא פחד הטעייה? מהלך הפרוגנס הכללי והנצחונות, שהוא מצח בכל יום חמוץ, מראים לנו בורר, שעיכשו קשה הדבר בוחר כי איה עם מן העמים יעבור ויבטל מן העולם. מה שאירע לעמים שונים ביום-קדם ובראשית ימי-הביבנים לא יארע ביוםינו אף לעם קטן וול; ועל אחת כמה וכמה לא יארע בדבר הזה לנו, שנם בעבר הרחוק לא נחרנו מני. אמתה הרבה, כי גורם אחד גודל וחוק, שפעל علينا עד עתה ותגין בעדנו מפני ההתבולות, فهو חולך ופטש. הוא מונח, שעוד לפני דור אחד היהת מלאה כח עולמים והיה ביכולת לאנדי אותן לאנודה אחת, להפיח בנו אומץ-רווח וסבלנות ולעודדנו. שנשא במנוחה את כל תלאותינו, את השנאה ואת המשטמה מחוץ-זו האמונה הנשגבת והעמוקה, אשר כמו בחבלי-קסם משכה אותנו אחדרה בשיריה הנעים, באגדותיה הנפלאות, המלאות חן התמיימות, ובתנחותויה המרטוקה—חרלה מטה כחה ביוםינו אלה יפסקה מלשעש אותנו בתקופה ובתנחותים, אך במקומה הלא יש לנו עתה כח אחר, כח הבהיר היל אומיית, כח ההתבוננות אל כל אשר סביבנו, המלמדת אותנו לדעת, כי לא נפלים אנחנו מכל העמים שכנוינו אלה יפסקה מרבה עולמים אנחנו עליהם; וככה הזה הרוי הוא מעורר אותנו לעמוד כאיש אחד חברים ולהגן בחורף-נפש על האינדיון-ו-אליסטים הלאומי שלנו. בכח הזה ביחיד עם רגש התרטמות אשר בקרבנו מאו וуд עתה גנד כל עגל, גנד כל שעך-רשונג-משפט, יחזקנו ויעודדנו להחזיק מעמד בטור אומה שלמה ולחלהם

1) אבל, ככל עמדו לנו המדות היישראליות הללו כשאהר רוח אהורת על רוסיה ובקרב ישראל נתרכו כל מני "אנרכיסטים" ו"אקספרוטיאטורים" לשם רעיון, שהוא וחוק כל-כך מדרכי ישראל, או כדי למלא את התאות לפסוף וلتעונוגים, או — מותך עניות ודקות? ככל עמד "רוח ישראלי" בפני הרוח הור, ליד היחסוריה הנכורה? ... (הუן).

בחוק-נפש: بعد זכייתינו האנושיות והלאומיות בפרט ובعد החירות הדריטית והלאומית בכלל. עמנו, שנלחם מעולם נגד הכפייה והעריצות של הפרט התקיף ביחסו אל הפרט החלש, ילחם מעתה ביחד נגד הכפייה והעריצות של העמים המושלים, האומרים להטיל ביד חזקה את הקולטורה שלם על העמים הנכנים תחת ידיהם ולחכricht את אלה האחראנים, שיזהרו על עצומת הטיווחת ויעקרו מלכם את כל הקידוש והיקך להם; שהרי שחרור הלאומים ופתוגה האינטלקטואליים דלאומי הוא הצער היותר חשוב בדרך קשה והארוכה, המובילת אל שחרור האישיות.

והאמנם בשעה שנאstor מלכמת קדושה כו' ביחיד עם כל שאר העמים הקטנים והמדוכאים כדי שלא יבלע שום עם תקיף את החלש ממנו נבלע אנו בעצמנו מעתים תקיפים? האמנם מלחמה זו עצמה, שהיא קרובה ככל-כך לרוחנו המתעצבת כל עיריות ומעשי-אונים. לא תתן לנו עו' ותעצומות להחזיק ברגלנו המיכון ולהספיק לחיות עם בין כל העמים אשר על פני האדמה? לא ולא. החוש ההיסטורי הבריא אשר לעמנו ביחיד עם רגש הושך והצדוק, התופס מקום כל-כך חשוב בלבנו, עם הכרת ערך עצמנו בתור אומה עתיקה ובפת קניינים לאומיים.—כל אלה לא יתנונו להשתערב בין הגויים ולהתמע בהם. לאicum ישראלי, ששהה בגבci-חתחים של ימי-חביבים ולא טبع, שעלה על מוקדי האינקוויזיציה ולא עזב את דנו' מידו ועבר בין שרירות עמים פראים ולא קמה להם אף לא נטרף מהם.—לא עם כזה לפחד מפני ההתקבולות בימים הבאים, בימי החשכה והפוגרנס הכללי, בימי-הה, שבhem ת策ער האנושיות סוף סוף קדרה, אף על פי שפעם בפעם היא נכשלה ונסונה אחריו לזמן ידוע. ולא מפני פחד ההתקבולות-אנו צריכים לשאוף לציון-לארים-מולדתנו מכבר, אלא מפני שאנו בטוחים, כי רק שם נמצא את החירות הדורואה לנו ורק שם נשחרר מכל מועקה חתרית ורותנית, ועל כן רק שם תהיה עובדתנו על שדה האנושיות יותר פוריה יותר מוצלחת. שם ירכזו כחותינו ויצאו למרחף, יפתחו ויshall ויהיו לאור-עלם, להoir לנו ולכל העמים את דרך החיים.

הויצא מכל האמור למלחה הוא: כי פחד ההתקבולות הגמורה והכלון הלאומי, שבו מפליגים אוטנו מכל עבר, אך פחד=שוא. הוא ואין לו יסוד נכון. ולא הפחד המודומה הזה מכירינו להזיק ברעין הציוני, למגבנו ולזקירותו, אלא הצדדים החוביים שבו והთועלת הנש��ת ממן לנו ולכל המין האנושי. ועל כן הקריאה, שקראו מר הרויזן טעל במתת "השלוח" והדר' גורדוי טעל במת הקונגרסה ציוני: "ציונות או התקבולות!...—אינה אלא הוא פרי רעיון משובש ותוczת השקפה שטחית על הלאומיות בכלל ועל הלאומיות היישראלית בפרט.

בְּשַׁעַת־בָּלִיהּ.

(וישמה)

מאט יהודה שטינברג.

הצעיר אהרן גריינבורג ישב באולם=הקהל בין שאר חולמים וחכמיםתו. עניינו תעי בין החולמים היושבים מרווחים על כסאות רכים ובין רוחיטים יפים והם מצטררים ברוחה שנייה שלהם. שקעו עניינו בעלמה אחת, שתי עיניהם בוערות תחת מצחה התקומות ושתwei שושנים פורחות לה על פנים של שעווה והוא מוציאה בעכווים מהונקים לתוכן מטפתת נקיה ווורקה מבטים של קזרירות לצד הדלת של הקיבינט".

נפתחה הדלת, באילו מכח הרחיפה של כל המבטחים הרוחקים עלה. שנייהם קמו ונששו להכנם.

- נומר ⁵!

זה היה תورو של גריינבורג, אלא שהעלמה נתנה בו את עיניה ותבעה בו זכות=נשימים. גריינבורג ותר על זכותו בהסכמה אונוסה ואגס את עצמו לחיק של נחת=רוח. וכשיצאה העלמה, נכנס אהרן ושחה שם זמן הרבה. הוא עמד בהרבה בדיקות ונסינונות. באחרונה זקף את עניינו על הדוקטור, ובחיק של תחגוניות אמר:

- מר דוקטור! מוכשר אני לשמע את האמת בכל מוריוטה.

- אשريك, שככה אתה! - קלם אותו הרקטור והעניק לו דפיקה של חבה על שכמיו=ובאמתו של דבר, ככלום נוח לו לחולה, כשהאיינו יודע את מהלתו?!

אדרבה: בזיהירות ובגפפת קבועה תוכל להאריך קצת את חייך.

- הרוי לפי דבריו של מר ישבי סטנינים של... ש...

- שחפתת קבועה ומנוחת. אף על פי כן, אם תמנע את עצמן מהעמיד דורות... ונק אתה?

- הן!

- ומה מלאכתך?

- ספרות.

- אם תשאך פניו ותהי זהייר בוסת תרוויה לך שנים.

עני החולה כבו ותווך כדי דברו התלקחו.

— זכמה ?

על פניו הדקטור תהה צל של חיזק כבוש , שנבלע בצעיר ההשתתפות .
— מי יכול לדרעת דברים כאלה בדיק ? חביבא ! יודעevity היה חוליה אחת , שנבאתי לו חיים לשתי שנים — אָף = עַל = פִּיכְנֵן חי עוד חמיש שנים ומשהו . עיני החולה שוב כבו .

וכשיצא מלפניהם הדוקטור . התעכבר עוד שעה קצרה באולם = הקבלה והקם על עצמו את לבשו ; וכשיצא לחוץ , הפטיקה את דרכו אונחה העלמה , ששתי עינים לוחשות תחת מצחה , ושתי שושנים פורחות לה על פנים של שעווה . נראה שהמתינה לו כדי לנמל לו תודה על ותورو . הוא העמיד עליה את עיניו ונדרה לו , שהוא יודע אותה מכך , אלא שאנו זוכר את המקום ואת הזמן , שהתוודע אליה . הארת פניה אליו הוציאה אותו מנוח ספק . ונגען לה בראשו .

אף היא ענתה לו בגענוועים מסבירים .

— ומה אמר הדוקטור למר ? — שאלת אותו כמו מאמצע שיחה .

— מה שדרוקטור רגיל לענות לחולים שקמנוג נירק מנוח פיהו .
ומיד הרנייש בפניו חמיות של בושה : מה ראה לענות לה כך ? מהין הוא יודע . שגם הוא חוליה במחלתו ? אך היא חלקה לו חיזק . שיש בו גם השתחפות וגם גביון = מס של השתתפות ; ונעשה ריווח בלבד ; ונעים היה עליו ללכת בחברותה .

שניהם הילכו מתרושים . השעה הייתה עם שקיית החטה . וונוט של טילים כבשו את המדרימות . ויצאו לשמע נשיקת יום ולילה . הימה נסחפו בorum הפליגים והובאו לנין העיר .

— לא אסר עליך הדוקטור טיווילים ?

— לא ; אלא בתנאי שלא להתינע .

— גם לי אמר כך . רצונך להנפש ?

והשננה הכינה להם ספסל של שני מקומות בדיק . שניהם כבשו את הספסל והסתכלו בטילים העזיריים . שנשתכרו באורו של בין-ההשתפות ונעים קלים בדעת ובמשכקל ציפורות-כרכמים .

ומ-bin שדרות האילנות נראה זוג ... נבר לחש סוד באוני בת-זונן ונגב נשיקת מנוח לחישה .

היא החוירה את פניה בהועיה של גועל-נפש ואמרה : כמה מנוחים הם הללו !

— מנוחים — ורואיים לחטלה .

— גם זה אמת .

— הנע בעצמק : שכבות זו . שבנין-אדם נעשים לה עורים לרצונם וחרשים לרצונם ושותים לרצונם ...

— סופה לנשואין !

— כלומר , לעשרה קפין תקללה ורעות-רוח .

— קיום לשעה וקיים לדורות — מה שהוא בניין זהה הוא חורבן זהה .

— ובני אדם הולכים אחיה בתרופים ובמחלות .

- שר-העולם מלכה אותן ברצויות של אש: לכו הקריבו את עצמכם,
בשביל קיום העולם!
- אבל מותר לו ליחיד לאמר: דיו לעולם להתקום על השותים, ואני
ашטור את קיומי שלי ולא אלך אחריך.
- ואלא מאי? מתואזה אדם לכבות נס את העתיד!
- יכול אדם להוציא תאותו זו בענינים יותר חשובים, יותר קיטיים.—
המה שקשׁו בשיחה; והשעה הייתה מאוחרת. שעול צורוד, שהחילה בו
ונמר בבת-לוייתו, העיר אוטם לשוב לביתם.
- היכך מעונך? תרשיני ללות אותן?
- יהי רצון מלפניך!
- וכשנפרדנו, בקשה מעטו שיחיה אורח רגיל בביתה.

והלילה עבר על אהרן בנעימה סוללת, כadam שמצוין לעצמו רכוש
שלא היה לו אטמול. ספקתו נעשנו והואיות... ובא לידי החלטה גמורה
על חייו שבעתיד. הרגישי את עצמו כל וחפשי, כאלו יצא משבעוד להרות;
ובבקר בשקם משנתו הרגישי את עצמו ייחורי בין הטען שוטים, ששר העולם
משכרים ומפה על קדרם: לכו קפדו חיכם בשבילי!

התגברו עליו גענעים סתוםים, מעין אותן שמרגישי adam השרוי
יחידי בגאננותו. נזכר שיש לו שותף ביחסותו ורע אלה.

כשונכns לחדרה, מצא אותה שקוועה בכתביהם אצל שלון קטן, שמחברות
וניריות מפורים עליו. היא הייתה כל-כך שקוועה בהם, עד שלא הרגישה
בכניסתה, נברחה עליי סקרנותו. עזר בנשימתו והצליף מבט במחברת פתוחה.
נראו לעיניו שרוטות קצרות בין גלונות רחבים עשויים בתים-בתים, בעלי
שלש וארבע צלעות... הוא התייחס קורא בהן בהרהור:

“איך קאָפַע עֲעֵבֶט,

איך גַּעֲלַעֲעָן...”

אלא, שהנשיקה הכבושה שרטה בגרונו... שעול חצוף פרץ מתוך
פיו. היא החזירה אליו את פניה. דמדומים יצאו על להריה.
— אונְגַּב היה לי?! — זרקה בו מהאה, שחציה צחוק; ומתחן דברה
אספה את מחברותיה לננייה.

אף הוא התייחס מתנצל לפניה ומפייס את דעתה, שהוא לא ארב לה
כלל, אלא שפזרן-דרעתה בכתביהם נרם לך; ואונְגַּב הוא מבקש, שתראה
לו את הכתוב.

סְרִבָּה לו.

התלקחה בו סקרנות והגעה לידי תשוקה. דמיונו ברא לו בשביל
השירים הנעלמים תנן קטוע והשערות מטושטות, שייתר שהן מטופחות.
יותר הן צורבות ומצערות בעצרו של סוד.

התיחיל מפצר בה. אלא שהיא הסעה אותו לעניין אחר:
— בנדודי ליל היומי נדונה אטמול.

- נזכר בפניך, — ענה הוא בהשתתפות — יכול אני לדעת בשלהמה?
- שומרת מטה הייתה אצל דודתי, שלשה ימים קשחה לדות.
- ולבסוף?
- ילדה תאומים.
- בלדנית?
- בית מלא פעוטות.
- עשרה?
- בעני ובחרד כל, כאצבע זו.
- ומה שלומה?
- עדין לא צאה מכל סכנה.
- עד כמה נשתעבו בני-אדם לאותה הקלפה המאנית!
- אופת הקלפה מתעלת בקרבנותיה: מחרם נשבר כאשר זה היא נובה תואמים!

זה היה עניין חביב עליהם לספר בו ולדרוש תל-תלים על יסורי הנפש בשעודה. השירותים שבמחברות נשחחו לפיה שעיה, וرك בלילה כששכבר על מטהו, והשועל המרוני הדיך שנה מעינויו — נזכר בקטעי השיר ובמחברות הנגוזות מלפניו; ושוכב רקד עליו דמיינו בכנפים קצוצות, וברא לפני תמנות קלושות והשערות מטופשות בגולוי טפח וכוסוי טפחים.

“צואה... או רקיקה באילויה זו שקוראים לה חיים מלאים?...”
או אינו אלא שיר אהבה? — לט?...
ולמהר כשבא לפני, התחיל מפזר בה, שתראה לו את הכתבים,
זוקף עליה עין חניה, שלא עמדה בפניה. היא הוציאה את המחברות
ונתנה אותן לידי:

ותוא התחיל מעין וקורא:
“איך האב נעלעט,
איך לעב,

איך וועל לעבען.”

— נבטשיקא זרנונית?

— חן! — ענחתה מתבישת.

השאור שבCKERNOTO פג בבת-אחת, ושבורי האלילים של דמיונו נצברו על לבו כובל. היא כבשה פניה בקרקע, והוא הטיח באוויר מבטים לבטלה,
ואחריו רגעים מועטים נורק מותך פיו:

— זהו רעיון יפה!

נחת רוח של יוצר שבת אליה. היא הרימה כננדו פנים מאירות
ושאלת:

— ומאיוה צד אתה מוצא אותו יפה?

— ראשית... אני יורע עדין מפניהם מה ומאיוה צד... כך מרגניש אני,
שזה יפה לך, לברא גרטשיקא לשפט זרנון. ושנית... הוא יודעת... רעיוו
עליה נס על לבי עבשו... .

היא זקפה עליו את עיניה?

—היי את עוסקת בגרטטיקה, ואני אחבר כריסטומטיה זרגונית.
יפה נראה רעינו נם בעיניה.

—זהי עבורה לדורות.

—כל ימי הייתה השפה בפי הבריות.

הסתכלו זה ביה והרגשו בקרובםכח יוצרים.

ומאו השתקעו שניםם בעבודתם מתוך טסורת-נפש. דומה שאוֹתָה המיקורא האורה חשה התבשלות בפניהם והתרחקה מעלייהם לפרקם, שלא לעובם בעבודתם.

וחימים היו ימי הקין, והאורד חם ויבש: יפה נם לעבורה בבית נם לטילוי חוץ.

תשבחת היא את הנרטיקה שלה, שאינה מבחן כל כך בין זכר לנקבה; והוא מקהל את הכריסטומטיא שלו, שהוא נווה לקלות מכל מיני ספרות שבעולם...

וימי הקין פלו, בלי דעת איטמי, והגעו ימי האסיף הרכים ושקיעות חמה המעוורות גענוועדים בלבות הבריות.
קשה געשתה היישבה בבית. יצאו שניהם להלחם בננד אופת ההרגשה הקשה, החובעת הרבה ואינה משנת כלום.

המה באו לשנן לעצם, שהגען של "הוה" הוא החשוב והמוזמן ביותר וشكול בננד כל "העדיר". שכל אותן האילוזיות שבعتיר אין אלא רשות פרושות מאת הענק האכזר ללכוד את הבריות ולבנות דורות מחורבנם.

—לגבות תאוּמים מ"מקשות לילד!"

ושוב הם חפצים לשנן לעצם, שעיקר תולדותיהם של בני-אדם חשובים-הם מעשים הגנונים.

ובין כך שבה נם המיקורבא לעמוד על חיקתה...
הוא ישב על אבן של שומירה חרבה, והוא-על אילן שנעקר מרששו והקראיו זה לזה את הפרקים האחרונים של חבוריהם. היה קראה את פרק "מלות החרנשות" והוא — אנדרת-עם על "כבד שלן" פתוחה.

והמשמש השוקעת הציצה בהן בעין אורבת ושפכה על שנייהם עומר של נצוצים; וחן של בליה שכן על השדרה; כל עשב שותק ואומר: "טהר נשקיני! עוד מעט ואני ני"; והיעדר מסתער בין סוף פריחה לתחלת בליה, ומרמה את הבריות ברעננות מזיהפת וקרירות של טבח; ומן הכרמים נשמעה שירת פועלים שכורים על קברים של הגננים.

היא הרניתה דקירה בחזה והגביה את ידה למוקם הכאב. התחליל הוא בהערה, שלא טוב לה לשבת סמוֹך לקרקע המתוח — אלא שהחשול תקפו ולא נמר את דבריו.

שעלו העיר נרוֹ נם בגרונה. ובסוף מלחמה של שעול ארך ברכו שניהם בעין אחת את מטבחותיהם שכחחו לשם... וצל כהה עבר על פניהם...

והשתמש שפכה דמדומים על הכביר... והאלגנות ירקו מה ועלים ייחר.
ונתקעו עיניו באודם לחייה המעטש בחוט של שעווה, ובזעוזע שדיה
מתוך השועל המרניז את כל אבריה...
ובלבו נבלעו דקירות חזו בכאב געוגעים.
ויריא חנתחו בחיקך צורב ומושך...
והושיט לה יד להקימה... ונמצא אחוי בין-זרועותיה; וצלצול
נשיקות הפחד את הצפרים, שהכינו את עצמו למסע. –
ושוב אותו השועל הארוּ. אחויים וחבקים עמדו וננהו בין הבליה
היפה המלאה געוגעים. –

לתולדות היישוב בארץ-ישראל.

(פוקיש לתג'יהובל של ראשונציוון).

.א.

תקופת בלוז.

(פוק).

ולא טובה מעבודת הפקידות בשדה היהת עכורתה בפנום המושבה. כל המוסדים הציבוריים נחשבו כרכושה הפרטני. היזאותיהם רבו ממנה לשנה ובכל תועלת לא היהת בהם. כי המוסדים לא התאמו אף במקצת למשגלויהם של אותם בני-אדם, שבשבילם נוצרו. בכל המוסדים האלה היה נחשב האכר בור וכ"א אדם מיותר" לנמרי. גם הרופא היה כעשה חסר גROL בשחיה בא לרפואת את האכר. רוב זמנו היה מקריש לחוליו ה"משלמים", ופעמים שהאכר היה מתחפש לאורה ומשלם לרופא כדי שיבדקחו ברואיו ...

בבית-הספר היה עולם מיוחד ומוסוגר, שאינו עומד לא תחת השנחות של האבות לא תחת זו של מומחים. רק הפקיד הראשי היה מושל בו ממשלה בלתי-מוגבלת באמצעות המנהל. אל הבוחנות לא היו נוהנים לבוא לא לאבות ולא לאורחים. בקשי גROL היו משניים רשיון לבוא אל בית-הספר פנימה בשעת הלמוד ואפלו בשעת הבחינות. בבי"ס למדו צרפתיות, עברית וערבית, וגם מעט "מדע": חשבון, דביריהומים ותאורי-הארץ. בזמן הראשון עמד בראש בית-הספר אדם הנקן ומשכיל; אבל מפני שהיה חולני משלו בבי"ס — עוירוי. אלה היו: א) מורה לצרפתיות ולערבית — ספרדי מקומי, שפרנסתו הייתה כפולה: חוץ מההוראה עסוק גם ברכבת — כספיה היה מלאה לאברים בשלשים למאה לשנה; ב) מורה לעברית — אחד מפליטי רומניה, שלא עסוק מימי לא בהוראה ולא בחינוך, וגם זה האחרון שמש בשתי בchnoot: חוץ ממה שהיה מורה, היה גם טופר עתנו של ב"ז היורדה, היוצא לאור בירושלים. וכש שהעתון היה מתמכר לפקידות, כך היה מתמכר גם טופרו: הוא היה כותב מאמרי "מה-יפית" לפקידים שונים בנוסחאות שונות. מפלגת האקרים, שהתחשבה כ"אופויזיה" להפקידות, הייתה נזהרת שלא לדבר דבר על זו בפני המורה-הטופר הוות; ומובן טAliו, שכבבדו לא היה גROL במושבה ...

וכשנפתח, לבסוף, גם בית-הספר לנערות, היהת מנהלו — אחת מאלו, שמצוין חן בעיני שיר, ואחותה — נערה שלא טעם של ההשלה ולמור —

הויה עוררת לה. נקל להבין, שבית-ספר כוה לא היה מסוגל לחת לילדיו האקרים את החנוך הראו.

יחומה של הפקידות אל המטשללה היה רע מאד. הפקידים, שהיו רגילים לפור את כספם על כל דבר, פורו בלי חשבון גם בעסקיהם עם שרי המטשללה. עד מהרה נוכחו האחרנים, כי מן הפקר הם זוכים וכי פקידי הנדרב אינם נוחרים בכספיו—והתחלו טובעים ולוחים, לוחמים וחוררים ותובעים... במקום שעשו מסתפקים בראשונה במנחות קטנות, למדו פקידי הנדרב להדרוב בשאל נפשם. את כל ענייהם עם המטשללה היו עושים הפקידים ע"י סרטורים פשוטים ונוגדים, ואלה עוד חוטיפו להנדרל את "תאובונם" של השרים. ומובן מאליו, שגם הסדרורים לא עשו את מעשיהם לשם דברים...

הפקידים כשהם ליצם לא ידיעו בין ימינם לשמאלם בחוקי המדרינה ומשפטיה, ובסמכם על סדרוריהם הגסים עשו משנה אחר משנה. כי על ידי מעשיהם נסתבכו העניים עוד יותר, ולא היה קץ לסכוכים ולדברי-ריבות.

הפרונות הנוראה של הפקידות הויקה גם למשבות השכנות והחפישות, ובכל זאת היו אלו מצלחות במעשן יותרמן הפקידים. המושבה רחובות הייתה גמורה לפעמים עניינה עם המטשללה בחזי המחדיר ולפעמים אף בחלק החמיישי טמה שנתנה הפקידות.

ואם רעה הדתת פעלות הפקידות בשדרה ובתווך המושבה, עוד רעה מזו הייתה פועלתה בייקב. אפשר לומר, שכמעט על ידה באו כל מושבות הגורמים עד משבר.

עניינו דיקב היו נחלקים בין ארבעה פקידים ראשיים: "ד'ירקטורי חיזוני", "ד'ירקטורי פנימי", ינידראשי ומוכנאי-ידראשי. הראשון ישב בפארים והוא רואה חלומות בראל"ץ והאחרנים ישבו בראל"ץ והוא רואים חלומות בפארים. הד'ירקטורי החיזוני היה קרובו של שיד—הוא היה כל תחלה. במקומות מושבו היה עיטה את מכיראות-הין הנדרלות ואת כל הקניות לצרכי היקב. את כל קניותיו היה עשוה בצרפת—משמעותו הוא מושם הוא שולחן לא". קניותיו היו מעינות בשני דברים: בהוצאות מרבות ובthoraה מוקלקלה. העצים לחביות היו, על פי רוב, רקובים ובועל רב היו עושים מהם חביות—והחביות היה דרכן להשר דוקא בהיותן מלאות יין; יותר מתראנספורט אחד של יין לא היה אפשר לשלווה בהן בכל אופן. בראל, פחים וכל המכניות היו נקנים תמרן מן המינים יותרם פוחלים ובמוחו יותר נдол. הבקבוקים היו מטען מיוחד: רוכב היה באים שבורים או נשברים תיכף אחרי שהתחילה למלאות יין. כך היה הדבר בכל הנגעה לקניות; ומה מכירות —ascal נמעט שלא נעשו כל זמן שמשת הש'קרוב" בכהונתו, העודתו למוכר נשאה דבר שבכטב.

ה"ד'ירקטורי הפנימי" היה צריך לשניהם על סרווי דיקב ולעטוק בקניות ובמCEEDות מקומיות. בכחונה זו שמש מר בלוך בעצמו, אלא שבעניינו דיקב היה ד'ירקטורי שני לעור לנגרו: קרובה של מינקת אחת, ששמשה פעם בחזרה-הנדיב. ההשנחה על דיקב הייתה שונה מזו. למרות כל הוצאות המרבות, שהיו מוציאים לצרכי דיקב, לא מצאו לנוחין לעשות נדר הגון סביבו—באן מצא המנהל מקום לסתין.—כל הסחרות היו מוטלות ערמות, ערמות בחוץ, בלי סדר ובלי

חשבון, וכל מי שרצה וכיה מן ההפקר. „לקחת" מן היקב עצים, ברול, פחים וכיוצא בו היה מן הרכבים הרגילים, ופעמים שלא רק היו לוקחים „בירדים", אלא גם טענים בלילה על נבי החמורים והגמלים... וב„לקחתה" עסוק הכל: פועלים ובעליהם מלאכה ערבים וערביים, אקרים ונושא-משרה. בבניין היקב עסוק מאות פועלים ובעליהם מלאכה ערבים, וכל אלה לא התעצלו לעבוד בלילה אחריו עבדות היום. „חויז מן „הלקחת" הגותם הללו, שהו מעין וכיה מן ההפקר, היו ל��חות יותר „דקות", שלא כל אדם היה זוכה להן. כל נשאי משרה ביקב או בפקידות לקחו מטהנסני היקב את כל הזרים הביתיים: נפטר, נופת, שמן, יין, ייש, חומץ, פחים ועוד ועוד; והוא ביןיהם כאלה, ש„ארכיהם" היו כל-כך מרווחים, עד שהוא מקבלים צורה של „מසחר"... וזכר למנגה זה נשער ערך היום.

אך יותר ממה ש„הרוחה" העובדים בלילה והליךם ביום היו מרווחים סוחרי יפו, שהיו עוסקים בענייני היקב. אלה הבינו, שהם מטפלים ב„כسف הנדייב", שאין שומריו מדקדקים בו „דקודקי-עניות". ועל כן היו הסוחרים „עוישים שותפה" עם ה„עויראים" ביקב — על יסוד „חזי של' וחזי שלך" — ואנו רוו געשים „מעשי-נסים" ממש: חוות שמן או גמל עצים, שבאו אל היקב, קורם שהתגנגלנו ובאו לתוכן רשות הפנקסים, היו מקבלים צורה כפולה ומושלתה; חשבון אחד, שכבר נסתלק, היה חוזר ובא לידי נבונא וכיווץ בו. — מעשה כזה נתגלה בשנת תרג"ט באחד מסוחרי יפו, מן היותר חשובים, ווסף דבר היה — שנדרשו מן היקב מנהל-חויבות אחד ופועל אחד... וסוחר גרמני אחד, שהיה מוכר סחורה ליקב במשך כמה שנים והיה מקבל את המנייע לו. בכל פעע, לא היה ניתן לפקירות קבלות על הכספי ולא היה משיב את החומנות, ולבטף תבע דמי סליק כל החומנות, ואחריו נפתחים מרובים קבל סכומים הוגנים.

עד מועילה מזו הייתה השגתו של מנהל מוסחר היין.

כמתו היין היה בזמנן הראשון מועחת מאר וرك במשמעות נדליה. בעורת סוחרים מנוסים והגונים היה אפשר למוכר את היין המועית הזה על נקלה בארץ-ישראל גופה ובערי המורה הסמכות: יפו, ירושלים, בירות, קהירה, אלכסנדריה; ומעט מעת הוא השותים מתרגליים בין החדש, עד שנס אחרא-כך, כשהיה היין מתרבה, היה יכול, אחרי השתרלות יודעה, להמכר כלו. כי עוד בשנת תרמ"ד, בזמנן שיקבי ראל"ץ עודיע לא עשו יין כלל, היה כבר שוק-היין במצרים גדול ממד. יין פשוט היה נמכר שם 102.769 הקטוליטר לשנה במחור 3.388.996 פרנק; יין מושובח — 370.248 בקבוקים במחור 660.738 פרנק; קוניאק פשוט היה נמכר 508.485 ליטר במחור 400.297 פרנק; קוניאק משובח — 865.096 בקבוקים במחור 1 223.586 פרנק; וענבים חיים לאכילה היה נמכר 11.700 קאנטאר (מחצה מכמות הענבים, שיש עת המושבות יהודה) במחור 735.462 פרנק.

ובשעה שהיינה שוק של יין כוה מהלך יום אחד מא"י לא מצאה הפקידות הח clue אפשרות למוכר שם את מעט היין של ראל"ץ, בזמן שכמותו הייתה איווע אלףים הקטוליטר! הפקיד הראשי היה יושב בחדר עבדתו ומחכה לביאת סוחרי-יין, וכשבא כזה, על פי מקורה, היה מדבר עמו בפקוד וופטו מלפניו. ופעמים שהיינה בא איווע סוחר ולא היה מוצא איש לדבר עמו, כי הפקיד היה „עסוק", שום פרטום לא נעשה ליאין, וגם בערים היותר קרובות לא ידעו ממציאתו.

אמנם, המנהל יסד בתו-ממכר של יין בערים המורחות הקרובות, שיסודות עליה בכספּ רב והנולדתם נמסרה בירוי "קרובים", שעשו את מלאכתם בשכר חדש קבוע; אבל אנשים כאלה לא יכלו להצליח מפני שלא היו מוכשרים בכך ומפני שתנאי-עובדותם לא היו נאותים: במרכו גודל כמצרים מכרו רק ממאה ועשרה מאות הקטוליטר יין! הרבה מהם היו עושם את מלאכתם רטיה והוא טוחלים את היין במים, גם היו קונים יין יוני פשוט בזיל ומוכרים אותו לשם יין ארץ-ישראל, ובסוף סוף היו פושטים רגילים ליקב ולא היו משלימים بعد היין שלהם. עד שלבסוף נסגרו כל בתיהם-הממכר הללו.

ככה התנהלו ענייני היקב מן הצד המסחרי. ומן הצד הטכני? היוני הראשון היה נזרוי. אומרים עליו שהיה טומחה. את מקומו ירש יוני-מקומי, ככלומר אדם, שנעשה יוני מעצמו. בשנים הראשונות קלקל והחטיא הרבה יין, שרבו נשפך החוזה. מתחלה היה מנהל-חשבונות בלשכת הפקידות שבראל"ץ ובוכרון-יעקב. אחר-כך שמש זמן מועט את היוני הנזרוי — והוא ליינרראשי. ולידו נמסרו שני יקבים עם אלף הקטוליטר יין. הוא היה חסר כל הכנה מדעית ואף הידיעות הייתר יסודיות חסרו לו. האמת נתנה להאמר, כי לעומת החסרונות העקריים האלה היו לו גם מעילות. הוא היה אדם בעל ארגנזה נפלאה וכשרונות טבעי וזה מסור לעבודתו בכל לבו ונפשו; ואחריו שעסק במלאתה היין שנים אחדות, נעשה ליוני מומחה באמת ולכטוף כבר עשה יין טוב, שקנה לו שם בעולם. אבל בזמנן הראשוני קלקל והפסיד. הוא לא ידע נס לחשוטם במכונות הגדלות והיה מחלף אותו לעיתים תכופות ומשליכן לערמות-האשפה — או, יותר נכון, לערמות-הזהוב — שמאחוריו היקב. פעוליס הרבה עבדו תחת השנתחו בשכר מרובה, ועליהם משגיחים ועוזרים שונים. כלם היו בלתי טומחים בעבודתם ושום עין מנוסה לא השניה עליהם. לעיתים היו נשפכות בריבות מלאות יין; פעמים שהחביות לא היו נסגרות ופעמים שהיו מערבבים מין בשאיינו מינו. ערבוביה, תוהו-ובוהו שרדו בכל מקום. לצערנו, לא נשאר כל זכר בכמה עליה עבדו של הקטוליטר יין בימיים "הטבים" ההם: החשבונות מן חותם ההוא כפר-חטום הם נס לידוע חשבון. אבל נס בשנים האחרונות, אחרי שנטקנו סדרים ביקב, אחרי שכמות היין הנחטץ נחטעה, אחרי שהפועלים קנו נסין והשתמשות במכונות נשתבהה, עליה עבדו של הקטוליטר יין לעשרה פראנק, ואחר-כך — לשבועה, לחמשה ולכטוף — רק לשלה. ... גם כל שאר הוצאות:ibus העשיות החבויות, למשלות-היין וכיוצא בו, היו גדולות בלי ערך מן הוצרך והראוי: כך היה עושים יין בימיים ההם!

והמוכנאי?

המסכן היה לצחוק בפי הבירויות. הוא היה נפח פשוט ביפנו, אלא שוכות אחת עמדה לו: הוא היה חייב כספּ להירוש — מנהל "מקה-ישראל", שהוא בזמנן הראשוני מנהל כל מושבות-יהודיה — וכדי לנבות ממנו את חבו מנהו הירש למוכנאי ביקב שבראל"ץ ... ובמשרתיו זו נשאר עד היום. הוא לא למד מימיו ולא שמש מוכנאים מלומדים. ואמנם, הרבה קלקל ה"אומן" הזה במסך שנות-עבדותו הרבות. לו חייב היקב תורה بعد חלק גדול של הוצאותיו המבהילות. מעשה במכונה הנדרלה, בעלת מאה כחות של סוסים, שהרבה עמלו ה"מוכנאי"

לתולדות היישוב בארץ-ישראל

ועוריו בעריכתה והיא, העקניתה, לא נסעה להם; וכשבא המוכנאי מיפו מצא, שהמכונה ערוכה באופן הפוך... ; ומעשים כאלה לא היו חווין יקר.

הרבבה פועלם ובעל-ימלאכה עבדו תחת השגחתו בלי שהיתה עין צופיה עליהם. וכמה „משנות“ נעשו במקצתו זה! מי שלא ראה בימים ההם את בית-החרושת האלה ואת המלאכה שנעשתה בהם, ונעם את החומר הרוב, שהוא צבור ומתגלגל כאן עדמות, ערכות, — לא ראה פורנות שכובנה מיטוי.

כך נעשהה העבודה בארץ-ישראל בימי הפקיד ה„אדיר“ וה„חזרץ“ בלבד. וכדי לבקר את כל ה„עבדה“ הרבה היה בא מפארם, אחת לשנה או לשנתיים, הפקיד הדראשי — שירד.

ימים רבים היו הפקודים מכנים את עצם לקבל את פניו „אבייהם“ — אך היו קוראות לשידור „בנותיו“ המפוזרמות: היו מנקים את הרחובות, מיפים את הבתים של — הפקודים, מכנים „מכשדים“ שונים להנעים את חייו האדרון הנגדל בארץ ה„שוממה“, מפארים את גינות הפרחים... . וכברוק לא עבות אחד היו יוצאים לipy במרכבותיהם כל הפקודים, איש לא נעדר. אויר המושבה כאילו נתהר לשעות אחדות...

ולפנות ערב היה קם שאון ומהומה בכל הרחובות. המרכבות היה שבות, עגלות מלאות חפצים שונים היו עוברות בראש ואחריהן היתה באה מרכבתה ה„אב“, שמחמד היה נהוג בה — מהמר וזה היה חביבו של בלוך וכמה שנים שמש אצלו בתור עגנון, ומען צורה של „פקיד“ הייתה לו — והפעם היה מהמד מאטז את כל בשורתו העגנוניים לכבוד האורח, „הרם“. ימים אחרים היה שיד ישוב בתוך „בנו“ ו„בנותיו“, היה עושה להם נשפייחסק ומשתאות ומספר להם „חרשות מפארם“, והרגעים היו עverbים וחולפים בנעימות. ובזה היה נומר ה„מברך“ את בקורי והוא הולך למושבה אחרית וכל הכבודה אחריו...

ופעמים שונים אחדים מאכרי המושבה היו באים אליו — פעם לשם ברכה ופעם בקשה; אבל הרבה מבני-המושבה היו חורקים שנ על „שליחי-הציבור“ שלהם ולא קללה נרצה אחת היתה מתפרצת מפירים על הראש ועל עוריו... . שיד היה בא לפעמים אל בית-התפללה, דורש דרישות ומספר על הנגדות ועל הנצעות, שיש עם לבבו של הנדריב לעשותות ל„נכדו“... . ופעמים שהירה שם עינוי באחת מבנות האכרים, „מאשר“ אותה, לוקחה עמו לפארים, „מכין“ אותה משך שנים אחדות ושלחה אחר-כך להיות מתנקת ל„அஹויה“ ומנחלת לבתי הספר. קרוביה של „מאושרה“ כו מיר היו משתכליים ביד רחבה, אם בטור אכרים מקבלי תמייה שמנה ואם בתור עזרים לפקידים.

נקל להבין את מצבו של האכר בסביבה המקולקלת הוא. מסביב שרדר איה „מוחל-מות“ של פורנות, השחתת המדרות, שפלות ושארלאטניות. עשיריות אנשים רוקים ופוחדים היו חי-אצלים והוא משוחטים כמו בavanaugh את כל יסודות החיים של האכרים. המצב היה הוליד יאוש נורא והיאוש גרם לירידה רוחנית ומוסרית... .

hirida הרוחנית הוא, שהלכה והתחפחה בכל המושבות הנחטפות במהירות

משונה, חיתה בשנים הראשונות יותר חלשה בראלי'ץ: היא פגעה שם מעוזרים בדרך התפתחותה. המיעור האחד הוא — האקרים הבלתי-נחתמכים; המיעור השני — הכהות האישיים, שנמצאו בראלי'ץ בכמות יותר גדולה מאשר מושבות, והטיעור השלישי — החקואה הטובה לעתידות הכרמים.

הגפניים הצרפתיים Carniane, Alicante, Bordelo ננתנו תוצאות טובות מאוד. הענבים היו מרובים וטובים. תקוט הכוורים לשחרור נרלה. וכשראו הנחמכים, שהgneפינים מכניות יותר ממה שהם מקבילים בטור חמייה, התחילו לדרש מאט הפיקורות לשלים נס להם מהיר הענבים כמו שהוא משלימים להבלתי-נתמכים ולבטל את התייכה החדרשית. והפיקורות הסכימה סוף סוף לדרישת זו, ובעיטה היה הרם את רוח בני המושבה. בלם-יום-העובדת אוחז שנות ודם התחילו לעבוד בכרכיהם בחשך נמרץ. או כבר התחיל לדאגן לשולם הגפניים הצרפתיים מפחד הפילוכסירה, שעשתה שמות בצרפת, ונטעו גפניים אמריקניים. האקרים השקו את עצם בחובות פרטיטים והוא משובחים ומתקנים את כרכיהם. אבל בעבודת היה נעשה אז — בשנת תרנ"ב — תמורה נמרצת, שהרבה תוצאות רעות היה לה.

ההוצאות המרובות של עשיית היין ומוכרתו הביאו במובאה את "משבללי" המושבה. ואו באה בלבד מחשבה חדשה, איך להחלין מן המצר. וכך אמרה הפיקורת: גפני ראל"ץ הן מן המינים הצרפתיים הרגילים, שאמנים כמות ענביוון מרובה, אבל איות יין אינה מצוינת, ועל כן אין היין הזה יכול להזכיר במחרור גבוה. ולפיכך טוב להחלין את המינים הללו במיניהם יותר משובחים שבצרפת — Malbec, Cabernet — שכמות יין, אמן, מועטה היא והוצאות-עבדרו של יין זה מרובות, אבל מחוירו בשוק גבוה מאד. יש אמורים, שמחשבה זו נולדה במקומן של הנדייב בעצמו ומגנו הנדייב בעצמו ממשין כך, וכן אמר גם ל'מלאכוט' המפורסת, שהתייצה לפניו בשנת תרט"א; אבל מה שקרוב יותר לאמת הוא — שהפיקודים הציעו לו הצעה זו לבסוט על ידי עבורה חדשה ורבת-הוצאות על מעשיהם, והצעה זו מצאה נתיבות לב הנדייב, עד שלאחרונה חשב אותה לפרי רוחו.

אבל, יהיה איך שייהי, הגפניים הצרפתיים המצויות נידונו לעקירה, ובaconיות נמדיצה התנצלו עליהם, כרתו את ראשיתן והרכיבו עליהם הראשונים חדשים... ונפלא הדבר: אותו הnnen ב. (אשר את שמו הוכרנו למללה), שנחל על פי מצוות-הפיקורות את עבורות ההרכבה, התנגד להמעשה החדש ובשוערים, שקרה באוני הכוורים, הוכית, כי בארץות החמות יש עתידות רק לינות ליקר — ינות מתוקים — אבל לא לינות הצרפתיים החוקים והמשובחים... אבל הפיקורות צויהו — וכי לא ישמע? הפיקורות נתנה צו לכל המושבות להרכיב את כרכיהם בשמשך שלוש שנים, וכי שלא יספיק לנמור את העבודה במשך חוםן הזה, אין ענביו נכנים אל היקב. ורישומות נתנה הפיקורות לכל הכוורים, שעל פיהם צרייכים לעשוו את עבורותם, ורישומות אלו שמרוות בידיהם עד היום. להכוורים, שמצוירים החמרי היה דחוק, נתנה הפיקורות הלוואות ביר ורחה לצרכי ההרכבה ואת מהיר הענבים החדשים קצבה בשער הגבוחה מאד: קברנה — 80 פרנק ומלבק — 70 פרנק כל קאנטאר.

תולדות היישוב בארץ-ישראל

בראשונה התנדדו הכותרים לחדרש זה. עינם חזה על כל העמל הרב, שהשיקעו בכרמים, אשר כבר אהבו ואהמינו בערבותיהם. אך תחביבותיה של הפקרות פעלו את فعلתן; גם עסקני-ישוב צדדיים דברו על לב הכותרים לשטעה בקהל „מייטיביהם“, והגנן הראשי הרכמס, שמויחותו לא היה או מושלה בספק, בא מפארים ודבר על לב כל כורם וכורם, ש„בארון קטון“ היה, אם לא יסרך להפקרות, כי כרמי עשריו עשר רב . . .

ונగול הוטל. העבורה נעשה, ובמהירות נдолו עקריו הכותרים מה שנטעו: ברתו את ראשיהם הגנים, שכאיilo נдолו בשלבי תנאי המקום, והרכיבו עליהם ראשים חדשים, שהיו ורים לתנאי האקלים והשוק.

וביק החוליו הכנתו לארת האודרים „מיוחסים“ החדשים . . . מבנות חדשות הובילו ובתוכן מבנות-הקרה הענקית. ועד הפעם נתפזרו לכל רוח ריבות פראנקים.

ובעצם העבורה הוא „בקש“ הפוך בליך את הכותרים לעורך בשליל הנדייב „מכtab-תודה: אורך“ על היקנים הנדרלים והנהדרים, שנגה בשビルם, ולהיבiah את עצם למכור את כל ענבייהם רק ליהקב ולא לאחר ומ„ריהוח היקבים“. יגהה הנדייב את הכספים היסודיים, שהשיקע במושבה. — בראשונה העיר המכtab חסר בכל האקרים. ההתחייבות למכוור ענבים רק ליהקב, ההתחייבות למלך את ההוצאות המרוכבות מן הריה“, כל זה הביאם במוכר. אבל עד מורה שבו והתיישבו בדניר ומצאו, כי המכtab יש הרבה „נהמות“: אם הפקרות דואגה להה, שביל הענבים ימכרו רק ליהקב בלבד, אין זאת כי עסקו ליהקב באמת טובים הם, שאחריו כל הפקרות היתה יש תקופה לרווח. כך חשבו האקרים — וחתמו על המכtab בשמה. ומצב הרוחות במושבה היה מרום ומלא תקופה נפרואה . . .

המכtab הזה היה כעין נקודת-מחיפה בתולדות ראשון-לציון: עד כאן הוסיף רוחם של בני המושבה לעמוד בפניו ההשפעה המוסרית של הפקרות; מכאן ואילך התחל לרדת יורה וותר.

המכtab הזה, המקיים הנפראות, הבתוות הרכמס, — כל אלו גרמו לכך, שהאקרים בעצם התחלו מאמינים בעתרותיהם המוהירות. שם כורם נעשה או לשם נרדף של „אורש“ ו„עשור“, — והכל התחלו להגות בנטיות. בilmoms-גנטיעיה אחו את כל המושבות בא“. אף אלו, שנוטדו על חשבן עצמן, לא נמלטו ממנה. ואיש לא בקש חשבן לדעת מכל הנעשה מאחורי הפרגנו: לרעת כמה יין עשו הפקרות, כמה היא מוכרת וכמה הוא „מרויחה“ על צד האמת . . .

איש לא ידע ואת איש לא רצה לרעה.

ובשבא או „א ח ד - ה ע מ“ לארץ-ישראל והעיר ב פ ע מ הראשונה על הסכנה הכרוכה בכרמים, קראו אחוריו: „משוגע איש-הרוח“! . . .

בראשון-לציון עוד נשארו אכרים אחדים, שנחלותיהם היו כתובות בערכאות על שמותיהם, והרב הוה לא נתן מנזה לפקידי ה„חרוין“. ועל כן דרש בשעת כתיבת מכחבי-התורה بعد היקבים הנדולים, שכל האכרים האלו יירשו לרשום את נחלותיהם על שם הנדריב או בא-כחו. והרבר נשעה. את לבותיהם של אחרים שהתקשו קצת קנו ב„הלוואות“ חדשות ובנתיות קרקע במתחזווול. ומן היום ההוא הייתה כל ארמת ראל"ץ כתובה על שם איש אחד — ברון שמו — שהנדיב בחר בו, ולהאכרים לא נשאר שום סטמן רשות, שנחלותיהם וכל רכישם שליהם הם.

וראיי הדבר להוכר, שבשעה שנמרו את בנין אותם היקבים „הנדולים והנדורים“, שבשבילם אבדו האכרים את הסימנים האחרוןים של עמידה בראשות עצםם, נתקשו אל חנוכת-הבית אנסים „נכברים“ מכל הסביבה: יהודים וערבים חשובים ופקידי-הממשלה, ורק אכרי-המושבה לא נתקשו לבוא...

משה סמיאנטקי.

רבי מנחם בן סרוק.

מת

דור בנהא.

הטליין הנשגב והמודרך הנדרול רבענו מנחם אבן סרוק נולד לערך בשנת ד"א תר"ע ליצירה בעיר טורטוסא בספרר, במחוז קאטאלוניא. אביו ר' יעקב היה סוחר, אבל השתרדל לנדר את בנו לתורה ולŁתמו משנה ותלמיד ו גם דרוך הלשון העברית וצתות המליצה העברית. ובנו מנחם עשה חיל בלטודים, ואחר-כך עסוק. כפי הנראה, בஸחר ביחיד עם אביו. מצבו של מנחם היה או טוב, כי חי בשלהו ושםו הטוב נודע ברבים.

ובעת ההיא ישב בעיר יאען, לא רחוק מעיר=המלוכה קורובה, אדם חשוב ועשיר ושמו יצחק ابن שפרוט, אבי הנשיה חסדיי, שעלה אחר-כך לנדרולה, כי געשה רופא ויועץ למלך קורובה, עבד=אל רחטהן השלישי¹⁾. ר' יצחק אבן שפרוט היה אדם יקריות ונידיב=לב והיה נכבד בעניינו עמו מאר, כי אהב לאסוף אל ביתו כל אדם נבון ובן=תורה ולהמון אותו בכיספו. יהי היום ומנהם בא לעיר יאען, בנהאה לרנלי מסחרו, ושם התראה עם ר' יצחק ומצא חן בעניינו ושניהם נקשרו זה לזה בחבלי יידיות, עד שמנחם געשה איש=סודו, מזיכרו וסופרו, ישב בבתו ימים רבים וככתב לו הרבה מכתבים. כי מנחם היה סופר מהיר ומליין מפואר, ואמר: "דמota הלשון הנלען, כרמות בנור, אשר רען יתיר�"²⁾. מנחם חבר שיר=תלה לבבב ר' יצחק על ארונות=העדות בבית=הכנסת, שבנה זה מכיספו, והניד שפ את שבחו הרב³⁾. וכשנפטרה אשתו של ר' יצחק שפרוט, בא בנה, הנשיה חסדיי, מקורובה לנמרול לאמו את החמד האחרון

1) ר' משה בן עזרא אומר בספרו העברי על חסדיי: "אליאני אלקדמה, אלקרטפי אלריאסטה", ככלומר, מעיר יאען היו אבותיו מקודם, ומשעת גדרתו היה בקורובה. עיין בספר "חשובות תלמידי מנחם" לשמון (עמ' 58, סי' 8).

2) עיין ב"מחברות" (עמ' 4).

3) עיין מכתב מנחם לחסדיי, שחוציא שר"ל ונזכר בספרו "בית החוצר" (עמ' 47).

ועיין גם בספר "תשוגות ת"א" לשtron (עמ' 23).

והלך בחצות הלילה רגלי לבית מנחם כדי לבקרו, שיחבר קינה על מות אמו. ומה השטוטם חסדיי לראות, כי מנחם כבר ישב בחרדו וכתב הספר על אמו עוד קודם שבקש זאת ממנה! אז נשבע חסדיי בה, שיכור לו את החדר הוות כ' הרים¹⁾. הנשיא חסדיי שב לבתו ונם מנחם עזב אחר-כך את ר' יצחק מיטיבו ויצא לטרוטומא הרחוקה, עיר מולדתו²⁾.

כאשר שב חסדיי לקורDOBה, זכר את מנחם ואת החדר שעשה עמו, ולאחר מכן ידוע שלח לו מכתב, שבו ביקש מנחם מהר מטרוטומא הרחוקה אליו לקורDOBה וכל מחסורייו יהיו עליו, באופן שהוא ובני-ቤתו יבלו את ימייהם בשלה ורוכב-טובה. כי, אמנם, ביום-יגודתו לא שכח הנשיא חסדיי את אחיו ועמו והשתREL בכל נפשו להרבות חכמת-ישראל בספרד. כך אנו מוצאים, שהחסדיי שלח מכתב נס אל דונש בן תמים לעיר קירואן, שישלח לו כללי חשבון עכורים-השנים וומני ראשדים, כדי שלא יצטרכו בני-ספרד להמתין בכל שנה ושנה עד שיבוא להם החשבון מישיות בבל; ודונש מלא את בקשתו³⁾. וכן העביר חסדיי קול: "מי לה' אליו, וכל מחסוריו עלי!"—ועל כן התקבצו אליו כל נאן וכל רב, מארצאות אדום וערב", ובימיו החלו המשוררים לצפוף⁴⁾. כי ידיו היו פרחות לכל מלין ומשורר בלשון עברית.

מנחם שמע לקהל-הקריה של חסדיי, כי אחינו וידירות הוריו משכו אותו לבוא אליו טרhook⁵⁾. מנחם מהר לעזוב את עיר-مولduto טרוטומא ויצא לדרכו עם אביו ואחיו ובני-ቤתו בחרבוני קיז'י וחסיף ללבת בשעת סופה וסערה, עד שבא לקורDOBה, הרחוקה מטרוטומא הרבה. אביו, ר' יעקב אבן סרוק, קנה לו בקורסובה בית ובנו מנחם היה סופר ומוכר להנשיא חסדיי וכותב לו מכתבים רכים לפידנותות; והוא הוא שכותב בשנת ד"א תש"ו לערך את האנרגת המפורסת למלך הכהרים⁶⁾. הנשיא חסדיי

(1) עיין במכבת מנחם הנזכר (בית האוצר, עמ' 55).

(2) מנחם כתב לאחדיי במכבתו הנזכר לאמור: "עמדתי לפני אדוני אביך וכו', וכל ימי, אשר פרש עלי צלול, שמש לאיך עלי וכו', ואחר זאת זכר נא אדוני, כי הביאותני ממורתך". ועל פי הדברים האלה אמר שי"ר, שאביו של חסדיי, ר' יצחק, ישב במקום שישב מנחם (עיין "אנורות שי"ר", השוואו נרבו, עמ' 121). אך הגאון הוא, לדעתו, כי ר' יצחק ישב בעיר יאנע ומנתם בא תקופה אליו ונתקעכ אצלו כמה ימים, ואחרידך שב לעיר מולדתו טרוטומא. ובזה פtro תמיות שי"ר. מנחם עסק בעירו במפתח, כמו שאמר במכבתו לחסדיי: "וחשיבותיהם מטהותתו" (עיין בית האוצר, עמ' 56).

(3) עיין בספר יצחק" לדונש בן תמים, שחוויא גראסבורג (עמ' 31).

(4) עיין בס' תחכמוני שער יח', והבכון הוא כמו שאמר שי"ר, שעריך להנעה שם כך: "הוא תנשיא הנגדל בן ר' יצחק הספרדי ר' חסדיי". עיין אנורות שי"ר (עמ' 192) ועיין קבלת הראב"ד בס' יוחסין החלם (עמ' 4, ס"ח).

(5) עיין במכבת מנחם לחסדיי (בית האוצר, עמ' 56), שם במקום: "עקב יידירות הדרך" צ"ל ליעתי: "חוֹרֵךְ". וכן אמר מנחם על ר' יצחק במכבתו: "אהבוי וומשכני בחבלי-ירידות".

(6) עיין "יאהובי-ער" לבROLI, שנה ד' (עמ' 182); שהרי בשנת תש"ך שלח יוסף, מלך

עורר או את מנחם, שייחבר ב עברית ספר על שדרשי לשון-הקדש, כמו שעשה לפני רבינו סעדיה גאון, שחבר ספר האגרון. מנחם שמע לדברי חכראי והתחיל לכתוב בלשון עברית את ספרו, שקרא לו בשם "מחברת". יום ולילה عمل בחיבורו זה והשיקע בו את כל כוחתו, כי השתרל לאסוף את כל השרשים הנמצאים בכתב-הקדש. הן בלשון עברית והן בלשון ארמית, וכן את המלות השוואות בזורתן והשונות בפתחוֹן², וגם יצא לבאר את הלשון העברית בלשון זו עצמה, והדבר היה קשה לו מאוד³. בכל זאת עבד את עבודתו בחשך נמרץ.

אבל מצבם החמרי של מנחם ובני-ביתו בקורדובה היה רע ומדר. כי מנחם סטף על נדירות=לבו של הנשיא חסדי, וזה לא מלא את הבתחותו ולא נתן לו די מהסרו. עד שמנחם כמעט סבל חרפת רעב. סבת=הדבר היא, כפי הנראה, מה שמנחם היה איש תם וישר וענוי ולא החניף לאיש, כי פיו ולבו היו שווים, ועל כן אבד חיש את חנו בענייני חסדי, שכדרך רוב התקופים והעשירים אהב נם הוא שפט=חלוקות. נם בענייני משטרתו הרביבים של חסדי ואנשי-סיטו, שסבירו תמיד בכח וחותנה, היה מנחם בתום-רווחו ואמתו בקוץ מכאייב, ועל כן דברו עליו רעות ובקשו תוענה להשפיל את כבויו עד לעזר⁴.

מנחם עבד את חסדי באמונה ולא נתן עינה לעיניו עד אשר נכונו עניינו הרבבים של הנשיא⁴; אבל חסדי לא קיים את הבתחותו ועשה כמו שעושים רוב בני-העם: מבטחים תחולת הרבה ואינם נותנים אחריהם שום מעט, ואורי לו לאיש, שאבד חנו בעיניהם!... כנהוג אצל העשיריים, אך אף אם הנשיא חסדי את נפשו: بما חיו מנחם ובמה הוא מתרפנס עם בניד-ביתו? הוא שכח את השבועה שנשבע לו, ושכח גם כן, שהוא הלא הביאו לקורדובה טמורתך, בו שם מנחם מבטו ורוק אליו עיניו תלויות. אך אחריו שכבר נפלו פניו מנהם ממהדור ומרעב. חמל עליו חסדי וצוה למשרתי ביתו לחת לו מחפורו, אך בזמנים, במדה ובמשקל; אבל או אמץ מנחם את רוחו ולא רצה לקבל מידם כלום⁵. ובכל זאת לא חטא בשפטיו

הכוורים, תשובה לחסדי. ועיין יוחנן השלט (עמ' 214) ובמ"ע "המניד" לשנת תול"ד, נז' כ"ב (עמ' 198).

(1) עיין ב"מחברתו" (עמ' 8), ושם רשם את המלות על פי סדר א"ב וחתם בסופו המחברות את שמו מנחם, כי שם ציריך לקרוא (כמו שהוניכת הפהוף' באכר בערך) כך: "מנה אחת, נבל עשר, חלקת השדה, מעון", ר"ת מנחם (עיין Revue des Etudes Juives, כרך כ"ז, עמ' 153).

(2) כן אמר ב"מחברתו" (עמ' 23): "לשון בלשון לא יפתר הישב" (ועיין עוד שם, עמ' 38).

(3) מנחם אומר במכתו לחסדי: "רדפני בקנאה ובתואנה, סכבוני בכח ולא לאמונה עשוקני מריבי" (עיין ביהואה, עמ' 52 ועמ' 54).

(4) שם, עמ' 52; (5) שם, עמ' 56.

נגד חסריי וקוה, שופף סוף תהייה משכורתו שלמה מאותו. אבל תקוותו היהת מפח-נפש ותחת משכורת באו לו רדיות נוראות, שבהן לכה במנונו ובנופו.

בשנת תחילת מנחם לכתוב את ספרו "מחברת" שמע חסדיי את שמע רונש בן לברט, או רבנו אדונאים הלוי, ואת שמע רוב המכמתו במליצה ושיר וברדורק הלשון העברית. על כן שלח לקרווא נם אותו אליו, כי חשב בלבו: "קנאת סופרים תרבה חכמה", – והגשיא ירע ואהבת את הלשון העברית בכל נפשו¹. ומארץ רוחקה, מעיר פאס באפריקה, בא דונש לקורודובה. הוא היה אז עוד צעריר לימיים, ובכל זאת קבל אותו חסדיי בכבוד גדול ועשה נם אותו למזכירו ולਊצו. כי דונש היה מנדורי החיים: אבותיו היו שרים בישראל והוא היה חכם ועשיר ונדייב-לב ותמן בכיספו דלים, ובעני חסדיי היה יקר ונכבד מאד.

ובעת ההוא, בשנת תשנ"ח בערך, השלים מנחם את ספרו "מחברת", אחורי שעמל בו זמן מרובה. בראש הספר דבר מענייני חכמת הדריךון ומדרכי-הלשון, ואחר-כך יצא ננד ר' סעדיה גאון וננד המדריך הנדויל ר' יהודה בן קרייש ושאר הפוטרים הרבים, ואמר בגודל לבב על פתרוני ר' יהודה בן קריש: "והיה עליו מאמנת המוסר, בטרם שימנו פתרון, לחקור איך יבנה בנין הלשון"². וכן הורה מנחם במחברתו, שאין לבאר שראשי לשון-הקדוש ע"פ הלשון העברית ורק יש לבארם כמשמעותם³. כי כשם שהפליא ה' את האדים מן הבהמה בני-שפתיים, כך הפליא את לשון-הקדוש מלשון כל אומה אחרת, שהרי היא "לשון המזוקק במצרים", הנולדה מכל הלשונות, אשר נחלו בני האדם⁴. וכן יצא להורות, שאין להפוך את האותיות או להחליפן את התמלות זו בזו, כמו שהיו רגילים המדריכים שקדמו לו להפוך, למשל, "געל" ל"עגל", "זב" ל"בז", או נם להחליף "אבח" ב"אבע". "אובל" ב"יובל" וכדומה, כי לא גnnen לעשות

1) רק מהחכת הגשיא להלשוון העברית לא כתבו מנהם ודונש ותלמידיהם את ספריהם בלשון ערבית, וראה לדבר: כשם הגשיא מיד התחליו לכתוב עוד מפעם ערבית.

2) עיין "מחברת מנחם", שורש אבה, אלף, הג, גיגת.

3) לדעת ג'רוז בספריו האשכנזיים "מנחים בין סוק" (עמ' 65) וכן לדעת הפרווף באכר בספריו: Die Anfänge der hebräischen Grammatik, שם משתמש בה מנהם הרבה — שבשורש זה דומה הלשון העברית להעברית; מלה "כמשמעו", שמשתמש בה מנהם הרבה — כפתורון-המלחה היהודית להחמון והמורגל אצלנו, באופן שהמלחה אינה צריכה לתרגום ופירוש כלל. וכן אמרו תלמידיו בשם: "הפתורון כמשמעו", ככלומר, כפי שהוא ידוע ומפורסם לכל (עיין בספר "תשובות תלמידיו מנהם" לשטרן, עמ' 103). וכן אמר מגחם במחברתו" (עמ' 129): "ויס אליה (שפתיים ד', י"ח) כמשמע יוט אליה"; שם (עמ' 141): "פדע, ענן פרידין הוא כמשמעו"; שם (עמ' 121): "געלה וטרפה כמשמעם". ועיין לך לפינcker (עמ' 143 בחערה).

4) עיין בראש "מחברתו".

בן¹). ובכלל חלך מנחם בדרך חדש בספר=מלים, שבאו בו שרכי לשון=הקודש ונוגם שרשוי הלשון הארמית הנמצאים בדניאל ועוזרא, והכל בסדר נכון מادر. וכשראה דונש את הצלחת מנחם ב„מחברתו“, קנא בו בסתור=לבנו מادر. ואף על פי שהיה עדין בבחורותיו חזק להמנות נס כן במחברי ספריהם. ואחריו שראה, כי מנחם נגע מעט בספרו בכבוד רס"ג ודבר קשות על פתרוני בן קרייש, חשב دونש, שעתה שעה=הכשור לפניו להראות את גדרו ולהתרכזם ולחשפיל את כבוד מנחם עד לעפר... עד מהרה יצא לבקש מוטמים ב„מחברתו“ של מנחם ויצא גנדו בכם ובתפמלה. ובספר, שבו סדר את תשוביותיו על „המחברת“, אמר, שמצא עלייה מאותים השנות. ודונש נהג הפעם במנגן מבקרים קנאים, שמחפשים רק עלילות וחסרונות במלאת רועיהם: הוא השתדל להוכיח, שיש ב„מחברתו“ של מנחם רק שנייות ושבושים, והעלים את האמת, שיש בה גם דברים טובים ונכונים, ולא עוד, אלא שהוא בעצם הודה לרוב דבריו מנחם ונטה ממנו רק בברורים מועטים. כל זה העלים دونש וכתב בהקופתו, כי מנחם חבר ספר מפער לכל אמריו שפר"ו ונתן מכשול לתלמידים רבים. ועל כן יהיה „לחכמים לען“; ולפיכך יצא הוא, دونש, לנדרור את הפרצה ולרדוף את ההרים, כי מפני חוסר=דעתו של מנחם בبنינים הרס את חומת הלשון.

וأت הספר הזה, המלא ארט ורעל, שלח. דונש להנשיא חסדי, ובראש הספר באו טמו שני שירים שקהלים על משקל ערבית: אחד, „דעה לבני“, הוא שיר=תהלה. לכבוד חסדי, והשני, „לדורש החכמתה“, שיר גדור בן ק"י בתים, מכוון נגד מנחם והוא מלא דבריו בו ולעג על בעל ה„מחברת“. אף על פי שהיה מנחם זקן מטנו, התקלט בו دونש כבנער קטן וקרא אותו בשירו זה בשם „פט"י“ וنم אמר עלייו, שאביה שחית בלבות היוצרים“, „שפט=קדוש שבר, וחטא אל חטא צבר, ושית מכמרים, לרנלי התלמידים הישרים, ושוב עשה לו כמס ספרו בקרים, ولو בן שם קפין לפיו במיטרים“².

וכדי להשפיל את כבוד מנחם בעיני חסדי ביותר, מצא דונש לנחות להרים קול=צעקה בראשו שירו השני „לדורש החכמתה“, כי מנחם נגע בכבוד „זקנו ורבנו“ של دونש, ר' סעדיה גאון, שכבר היה או שמו גדור וקדוש באומה³. הדבר הזה לא היה אלא עיליה ותואנה מצד דונש. כי באמת דבר מנחם ביראת=הכבוד על רס"ג ואמר: רדקורי

1) עיין שם, עמ' 58 ועמ' 77, ועיין שורש „אבח“, „אביי“, „אובל“, „אור“, ועוד בכמה מקומות.

2) על הדברים האלה בפרטות עיין בספריו: „רבי דונש בן לבוט“ (עמ' 7 ועמ' 54).

3) עיין בספריו הנזכר (עמ' 66, ס"י 60). ועל זה אמר רבנו תם: „קרוב בעני, כי נחפו דונש על אשר אמר בחרוויו וכו', וכצפוך צדה חכם השגערום וכו', כי לא חלק עליו מנעם, אך הודה לו“. עיין „תשוביות דונש“ (עמ' 23).

פתחונו וטרכבי מיליצתו ירו על תבונתו; על כן יש מאמתת מוסר ומרוך אמונה לבתי שום משנה בסדרי עניינו¹⁾. אבל دونש התאננה למוחם, וכדי להתגפל עליו ביוור, התחיל שיירו בתהלה רס"ג: "לדורש החכמת" וכו', שהוא רס"ג, שדרש בחכמה ווערד את ישני עמו ערבית ובוקר, וכל הניב והשפה אסף בספרו "האגנון" ובכפרו "צחות לשון-דקדש"; ובכן, אין ערבית מוחם את לבו לירות חין וחנית בלב נאון ישראלי כמותו?²⁾ – רס"ג היה חשוב בעיני חסדראי מאר, עד שעלה פי בקשנו שלח לו בנו של ר' סעדיה, ר' דוסא, מכתב מבבל וספר לו את קורות אביו בפרטות³⁾; ובכן אפשר לשער, כמה כעם חסדראי לשם, שטנחים העי להתגפל על נאון גדור ברס"ג.

אבל دونש לא הסתפק בזוה. הוא בקש למצואו במנחם מיניות יותר נדולה. ובכן האשימיםו בעלי שום יסוד, שהרבה לחטא גנד דת היהודים, ואמר, שחלל במחברתו את כבוד המשנה, וכן פירש: "אל תאכלו ממנו נא" – לשון שבור, לא כפירוש חז"ל, ועשה מצווה אחת משתי מצוות ותורה אחת משתי תורות, וכן לא יאות להורות, באמרותה ה' התהורות". וכן התמorum עליו دونש על שפיריש מלת "ומליך" כפירוש של "ראש המינים ענן, המחליק על תלמידי רבנן"⁴⁾. ולא נתקירה דעתו עיר שאמר על מוחם בשירו הנזכר:

יאפר פְּרָה וִתְּפִיר נְאָסְרִים
עַלְיֵה בְּפֶגֶע זְקָה וְלִתְּרִעַן⁵⁾.

באמת לא היו כל אלה תואנות בעלי יסוד, כי מוחם פירש כך לא מהתננויות לדרכי התלמוד או מנניה לתורת הקראים. אלא מהבתו את הפשט. ורק מטעם זה התיר מוחם אז לעצמו לפרש במחברתו גם מלת

1) עיין "מחברת מוחם" (עמ' 69).

2) כבר כתבתי בספריו "רבי دونש בן לבוט" (עמ' 8), שאד"ל טעה מאר (וזהריו נשבכו ובם) بما שאמר בספר "בית האוצר" (עמ' 38): "האיש دونש ערך השגתו בשירה אורוכה וכו", ועוד שתחלת דבריו מלאים תהלה וכבוד למנחים, הנה שאדר דבריו כוללים מרווות ולעגן. והנה הטרוף' באמר הודה בספרו הנזכר מקודם (עיי"ש עמ' 97, העורה 2) לדרכי, שרראש השיר של دونש "לדורש החכמת" וכו' מכין לרס"ג, ולא למוחם, ובאמר שם בערך, שהבית הי"ב בשיר ההוא מכובן הוא גם כן לרס"ג, ורק מבית י"ג ואילך מדובר دونש משפטים עם מוחם ואומר: "וישיב תוכחות" וכו'.

3) עיין "קבלה הראכ"ד" בם' יוחנן החלם (עמ' 207) ומאמרו של רש"א פוזנאגמי על ר' דוסא ברב סעדיה גאון" בה, נורן, ח"ג, עמ' 48–47.

4) עיין "תשובות دونש" (עמ' 21). ועל זה אומר ר"ת: "עלילותם דבריהם שם לו دونש למוחם". עוד אומר ר"ת (עמ' 75): "וחוללה מלאה על לבו עלילות זוגש".

5) עיין בשירו הנזכר (ט"י, יט).

"טוטפות" לא על פי רבי חזיל¹⁾, וכן פירש "לא תבשל נדי" כ"דעת המכחשים", מנורת "מנדים"²⁾.
דברי-דונש אלה הצליחו לאשר שולחו. הם עשו רושם גדוֹל על חסדי, עד שמנחים אבד את כל חנו בעיניו ולבו נהפק עליו לרעה. ומנחם הנרדף ראה, איך יצא דונש לחיל את בכונו ולשים לו עלילות דברים כדי לעשות לעצמו שם גדוֹל³⁾; ובכל-זאת שתק ולא יצא לריב עם דונש וلهшиб לו חרפתו אל חיקן: הוא ישב בחובק-ידיים ולא ענה לו כלום... מה היהת סבבה של שתיקה זו?

הסבה הייתה, לדעתו, רק זו: מנהם ידע את גגע ללבבו. אביו זקנו וקרוביו הרובים יצאו כבר להרבבות רעה ונעשו מניינים, והתייר אכילה ושתיה ביום הכפורים, ולא מלאו את ערתם, ונדרחו מקהל ישראל⁴⁾. ומטעם זה ירא מנחם, איש מככן ונור בארץ נכירה, אף על פי שהוא עצמו היה אדורך בדת הרבנים בכל נפשו⁵⁾, לצאת מיד גנד דונש, שהיה מיחס נדוֹל ועשיר, ולדון עם שתקף ממנה, ובפרט בדברים הנוגעים לדת ישראל, פן יבולע לו ותגלה חרפתו בקהל. על כן ראה, כי טוב לחשות, והוא מן הנעלבים ואינם עולבים, השומעים חרפטם ואינם משיבים.

ואולם חסראי, שלא הכיר טעם זה וואה, שנבנה מפני דונש ולא השיב לו אף מלה, בודאי חשב, שהצדק עם דונש. וכן הבו דבריו של זה שורש בלבו עמוק ועbara עליו רוח קנאת הדת. גם אוחביו ואנשי-ביתו של חסראי סבבוו בכחש ובמרמה, והם ערו ל clueת מנהם:

1) עיין במחברתו ערך "טה", וסתורנו בויה קרוב לזה של יחת הקראי (עיין בם, "פ"ש דבר" לר"ש בובר, עמ' 47). אבל גם הרשכ"ט (שםות, י"ג, ט"ז) אומר: "לפי עמק פשוטו: וזה לך לזכוון תמיד—כאליו כתוב על ייך"; וחרואב"ע אומר בפירושו הנadol על שםות: "יש חולקין על אבותינו הקדושים, שאמרו, כי אותן ולכוון וכו', ודבורי הקבלה על חוקים ואינם צוריכים חוק".

2) עיין במחברתו ערך "בשל" וערך "נדוי". וחרואב"ע בפירושו הקוצר על שםות (כ"ג, י"ט) אומר בויה"ל: "אתרו המכחשים, כי גדי מגוזת מדינים, וזה לא יתכן, כי מס' מד שורש, ולשון רבים לעיר".

3) כן אמר מנחם במכתבו לחסראי: "מהרו רופאי לנוקם נקם וכו', לעשות להם שם" (בית-האוצר, עמ' 52).

4) על הדברים הללו בפרטות עיין ספרי: "רבי דונש בן לבט" (עמ' 20).

5) טעה ר"ש פ' ינסקי מאדר, שעשה את מנהם לנוטה לתורת הקראים הכל לבו (עיין "לקוטי-קדמוניות", נספחים, עמ' 163). ולא בכך הוא מה שכתב שם, שלא גנוש בכל מחברתו (של מנהם) מראשיתו ועד סוף אפילו רמזו אחד לפירושם של חז"ל". פינcker לא ראה, שב"מחברתו" בשורש, אפל" אומר מנהם: "יש מלום הרבה, אע"פ שיש להם דמיונות מראה, אינם מגוזת, ומצענו לו דמיון בעינו ובמראה בלשון משנה: הוא בחופשי הוא באפלוי (תענית ג"ב, חנינה כ"ה)". וכן אמר בשורש, נfu: "ובבלשון משנה חפה דעתות (יומה י"ח) וכדומה". וכן הוא משתמש בשורש "ולעף" בלשון ח"ל ואומר: "דבר חלוף מעוניינו".

כשראו, כי חסדיי כועם על מנחם, בדו על חכם מסכן זה עליות=שרך כדי ליעשות בזה חונף לחסדיי ולמצוא חוץ בעינו. ובכלל נמצאו בדור ההוא, כמו בהדבה דורות אחרים, הרבה אנשים, שנראו את החכמים בעלי' החברים ודרכו עליהם רעות מותך קנהה ועקשות¹⁾.

הנשיא חסדיי האמין לדברי אנשי=רישע אלה, וambil'i לשאול תחלה את פי מנחם, אולי חף הוא מפשע וכי יכול הוא להצדיק את נפשו, דין אותו שלא בפניו לא בדרך ולא ביישור והוציא עליי משפט מעוקל. וביום שבת=קדוש באו אנשי חסדיי, אנשיים מישראל, אל ביתו של מנחם במצוות חסדיי לקים את *פסק דין*, והכו אותו ומרטו שערותיו, עד שקרועו גם את גנו... ועדין לא מצאו ידי בזה. הם באו אליו עוד הפעם במצוות חסדיי בתג הפסח, *"מכח� המועדים"*, להחריב את ביתו בקורודובה, נחלת אבותתו, שהיתה לו ולאחיו היתומים למורשה²⁾. ואנשי חסדיי, אנשים מיישראל, הרטו בעצם יומם החן את ביתו עד הימור בכשיל וכילפות, גם גלו וחמסו קורות. דלותות ולחות מביתו ושםו אותם בבנייניהם, ומנחם האומלן גורש בחרפה ובזו מקורדובה³⁾.

כך עשה החור התקוף לאחד מהכמי=ישראל, שנשבע להיטיב עמו, וכך עשו אנשים מיישראל לאחד מאחיהם ביום שבת ומועד מפני קנאת הדת. שבעורה בהם על ידי עליות=ושא, שאיפלו לא נסו להובח, אם יש בהן ממש... מה מכיריהם אנו מעשים כאלה מן העבר הקרוב!

מנחם האומלן הלך בעירום ובחווט=כל ובנפש מרה מן החטם שנעשה לו בעיר יאנע, שם ישב ר' יצחק, אביו של חסדיי. וקצת טהר=רוח זה קיבל אותו ברוחמים ושם אותו באוכלי שלחנו. ומנחם ידע והכיר, כי לו לי חסדיו של ר' יצחק או אבד בענין⁴⁾, זה היה שברו של מנחם בעדר עמלו הרב שעמל לחבר ספרדים בישראל בטוב טעם וدرעת, וזה היה גורלו...

למרות חסדיו של ר' יצחק הרגיש מנחם את עצמו בעיר הקטנה, רחוק מביתו ומאהיו, כמו בבית=הסוחר, שהרי אי-אפשר היה לו לשוב אל ביתו בקורודובה, בלי רשות הנשיא. על כן ערך מכתב אל חסדיי, שבו השתדל להראות לו את צדקהו, כדי שיתיר אותו ממאמרו⁵⁾; והוא השתרל

1) עיין דבריו ר' אבן נ' ג' נאה בהקדמת ספרו *"ההכמה"* (עמ' 14) ועיין *"יאחרביבער"* לבויל, כרך ה' (עמ' 169).

2) כך כתוב מנחם במאכתבו לחסדיי (*בית-האוצר*, עמ' 53). ומכאן נראה, שאביו בא עמו לקורודובה ושם קנה לו בית.

3) וזהו כוונתו של מנחם בדברים שבמאכתבו הנזכר (עמ' 52): "כי גרשוני היום מהמתפתה בנחלת ח'", על דרך שוד הפלך לשאול.

4) וזהו כוונת מנחם, שאמר במאכתבו (עמ' 57): "מעת יום חמפי עד הנה, לו לי רחמי אדוני אביך וכו', ולולי חסדיי, אבלתי בעניין".

5) וזהו כוונת מה שנאמר בראש מאכתבו לחסדיי: "כתב אותה מנחם בן פריק אין הסתר" וכו', זאינו שעת כמו שחשב שרל'.

יהוכיה, כי חף הוא מפשע וرك שונאיו הרבים הוציאו עליו דבה ומhero
לנקום נקם ולשפורך דם נקי, ובקש מאתו בהכנעה גדרולה לאמר :

גָּא, פְּנַת יִקְבָּת

וְעֶרֶב מֵפִי פָּרָת :

הַשְׁבָּעֵתִיק בְּתוּבָת

מְשָׁה בְּקָרְתִּי,

שְׁאַחֲנָתִי תְּחַשּׂוֹב

וְאָנוּ לֵי הַקָּשָׁב

וְתַשּׂוֹבָה קָשָׁב

מְשִׁיבָת מְדוֹזִי⁽¹⁾.

על מכתבו זה השיב לו חסידי תשובה קצרה ונטרצת מאה, שלא להנמ
נעשתה טפורה מברבר-הימים לישראל : אם הענתק-כבר הביאותיך למוכר,
ואם לא העוית – כבר הביאותיך לחוי העולם הבא⁽²⁾. בذرק אמר שד"ל
(בית-האוצר, עט' מ"ז) : «מי הוא הנב וולסטים, אשר לא יוכל לצדק את
נפשו בהשובה זויאת?». דברי-חסידי אלה הטרו ועצבו את רוח טנה
מאדר, אך בזאת מצא נוחם לנפשו, כי אחר-כך השב לו חסידי את
הكونתרנס אותן כ"פ מ"מחברתו⁽³⁾; שנשאר בירדי חסידי, כפי הנראה, מיום
שבוע מנוח את ביתו⁽⁴⁾. הקונתרנס הזה היה לו למשיב נפש, כי בו דבר

(1) את הדברים האלה הביא ר"י אבן ג'נאח בספר הרקמה (עמ' 140) ונוייגר שער
בצדקסו ; Vorlesungen, כ"ב (עמ' 182), כי מנוח כתוב זאת לחסידי, אך טעה בכך
שתקן „מורוזי“ במקום „מדוזי“, כי בעצם כך לשונו של מנוח בכתבו לחסידי : „אַבְּבוֹל מְדוֹזִי“,
וכן אמר שם: „בְּלִתִי אַחֲתָךְ“, כמו שהוא באן: „שְׁחוּתִי תְּחַשּׂוֹב“. ולדעתי, מה שיש בהרקמה
אין אליא שרואית מן המכתב הראוון, שכותב מנוח לחסידי.

(2) תשובה זו מובאה בכתבו של מנוח לחסידי (עמ' 51).

(3) ב佐וף מכתבו הנזכר (עמ' 58) כתוב מנוח לחסידי בזה"ל: „כִּי הַמוֹשֵׁב מֵאת
ידָיו שְׁמַתָּיו לְפָטוֹתָיו“ וכו'. הכה הזאת עדודה בנרונו החקמים זה כמה שנים. שד"ל אמר:
מן כף המשוב ואילך אין לו עניין עם האגרות של מעלה, ונראה שהוא מכתב אחר, שכותב
מנחים לאחד מਆוהבו וכו'. ועוקר העניין היה ידוע למתקבל, ואנחנו לא נדע מה היה
הכה ההיא (אולי של כסוף או של זאב), ואיך בא לידי הידיד, ולמה, התווינו לו וכו'. והנה
ירוע כי כף לשון נקבה, וקשה איך טעה מנוח בדבר פשוטות כהה המשוב ושאר המאמר
כלו בלשון זכר; ואילג אומר להגניה, סוף המשוב" והוא מורך, וברוך היודע". – לדעת נרץ
צ"ל: „סְפִרְתַּי הַמוֹשֵׁב“; לדעת ניינר: „הכתב המשוב“, ונורות אמר, שהיו בכתב זה כ"סדרים
וכדרכם. אבל נעלם מעיני החוקרים האלה, שכונת מנוח על הקונתרנס של ח"מחברת", שתיה
כולל אותן כ"א, כמו שאמרו תלמידיו דונש: „אַסְפֵּן כָּל כָּא, שְׁהִי מַתִּיר בְּקוֹרֶבֶת“, (עיין
תשנות תלמידיו דונש" לשלtron, עמ' 42). וכן אמר מנוח ב"מחברתו" (עמ' 106): „נפתחה
המלח בכף“; וכן: „כִּי מִתְחַלֵּק בְּמַה עֲנִינִים“ (שם, עמ' 7). ונניחו הקרים נויכים

בארכיות על טעם מצות כלאים ואמר: "ויש למצות מראות וענינים הרבה, ולולי טורה העולם ומרביה המלאכה עלי, הייתה מרביה פנים להם ונליות פתרונות, והעמדתי להם תוכן בצורת תכנית, למען יחוות מבקשייהם בעניין לכם, ויכירו וירשו צדקה אלקינו¹⁾. הדבר הזה, שהשיב לו חסדי את הקונטרט שלו, היה למיניהם לאות, כי שכחה מעט המת הנשיה.

ובין כה וכמה מת ר' יצחק, אבי חסדי, ומיניהם "בן ר' רב פפר" (כלמה ערך עליו מספ"ד גודל), ואת דבריו הקינות האלה קנונו על ר' יצחק כל' ישראל. ובמותו נעשה מנהם מחוסר-לهم ולא ידע מאין יבוא ערו. אז אמרץ את רוחו, באין ברירה, וכותב מכתב שני לחסדיי במליצה נשגה מادر. ובראשו שיר לכבודו, המתיחיל בחווים האלה:

אָרְדִּנִי גָּן אֲרְדִּנִי
מַנִּי אֶקְם הַקְּדוּמִי
תְּכִלִּתְךָ אֲמֹרְזָן²⁾.

ובמכתב הזה, שהוא נפלא מادر, מעשה ירי אמן מצד פגנונו ותכניינו, השביע מנחם תחילה את חסדיי בה' ובעצמות כל נביא וחווה, שלא ישליך את מכתבו קורם שקרה אותו ונם נקרא אותו עד תומו, ולאחר מכן יצא להוכיה הנשיה את דרכו על פניו ודבר עמו בדברים קשים וחורדים, בלי משא-פנים, אבל בזורות הרואה, ואמר, שהנשיה נהג עמו שלא כהונן, ואחר שהוא, מנחם, עבר אותו באמונה, לא נתן את שברו ולא ספיק את צרכי, כמו שהבטיחו ונשבע לו בה'. גם חוץ עליו משפט-עגל, שלא נשמע כמו-הו אף בין אמות-העלים, כי התה אנו לא-ידי שקה אשר סבבו-הו בכחש, ולא שמע תחלה מה בפי הנדון, בעודו למן-חומר עדרי-צדך להצידקו. הנשיה יצא הפעם כאלהים לדון על דברים שבבל. הוא

לכתוב, "אות כפ", בליathy נקדות מלמעלה, וגם מנהם עוד הרבה כמו-הו כתבו אז "אותיות" בלשון זכר, כמו בהקרמת מתרתו (עמ' 2): "ואלה הם האותיות המשמשה וכו', ועומדים עמידות מיסודות". ומשעם זה כתוב "כפ המששב" בלשון זכר, כי כונתו על האות כפ' מ"מחברתו".

1) עיין "מחברתו" אות כפ' (עמ' 105). וhorab' העביר את דבריו מנחם בפירושו על ספר דברים (כ"ב, ט). בן בטפו יסוד מורה" (שער ח).

2) את המכתב הזה עם השיר ההוא, שבו י"ז בתים, הדרפים שד"ל בסצ'ו בית האוצר" (עמ' 47), והנוטח אצל בחרוז ב': "מנֵי אֶדְם הַקְּדוּמִי", והוא מפרש שם: "אלו הכוונה: בכל האנשימים, שהיו ושיתו מادر"ר עד סוף כל הדורות, אין לי אדון זולתק"; ואחריו שד"ל נושא בדורו בס' "שער השיר" (עמ' 1). אבל הפירוש הזה דוחוק ורחוק הוא מادر, ואת הפירוש הנכון הניד גרים בטפו "מנחים בן סרוק" (עמ' 37): לפי דעתה, נשמה באן אות יו"ה, הקטנה שכאותיות, וצ"ל: "הקדמוני", וכוננותו של מנחם היא, כי חסדיי זאבי ר' יצחק הרימו אותו משאר בני-אדם, בעודו אך הנרוע שכוכלם ("תכלית כל אחרון").

השיב לו: «אם העוית – כבר הביאותך למשפט, ואם לא העוית – כבר סתורי לך אונוש?! – עוד כתוב לחסדי, שהוא מוסר דין לשלמים, כי מטנו אין לך תקוה, שייטיב את מצבו וישיב לך מה שננו לנו. ובכלך הראה מנחם במכחטו, מה רבו פשעו של הנשיא ננדו. אך כדי שלא יעלה עלייך חמותו ונגמך כדי שלא יחשוב לך עשות לך עוד הפעם רעה או יתנאה ננדו ולא ישם לך לטענותיו מפני שהוא התקיף, הזכיר לך מנחם, כי מחומר קורין גם הוא כטוחו, וגם יסודו הוא מעפר, וככבריים אשר ישגבו, ודלים אשר ידרכו, יחד על עפר ישכבו¹⁾. עוד כתוב מנחם לחסדי, שיש לך תשוגות עזות לשונאיו הרבים ויכול הוא להסביר להם על השנותיהם ודבויותיהם „במלים שנונים ממחצים“, ואם עתה ירום אחר יום ישמע שאנו! –

(סוף יבוא).

1) במליצה זו השתמש אחורי המשורר הנדול ר' משה בן עוזא ב„תוכחה“ שלו, שאמרו בה: „מלכים אשר נשגבו, ואביוונית ידרכו, יחד על עפר ישכבו“ (עיין בס' „משה בן עוזא“, לדוקס, עמ' 78).

ח נֶקֶה.

דרמה בשלוש מערכות.

מאת

יעקב שטינברג.

הנפשות:

ח נֶקֶה. שפחה בכיתו של הרב, שתרחות ובעלה הן, עניינקעיה שחזרות,
שעות שחזרות, שטיה עבות קטת. בת 21 שנים.

ר' נחמן. رب העיר. בא בשנים, זקנו ארכיה ולכנה.

שרה. אשתו.

יוסל. בנים. בן 18 שנה.

משה הסוחר בסתר טוטים. אביה של הנ'קה, יהודי עבה ונכח
קומה, בן 45 שנה. גועל מגפם. קולו נס.

פינה. אשתו השלישית של משה, גביה קומה, עבה ויפה. בת 38 שנה.
ברל. משותה בchanות. פניו אדומים, שערותיו צהובות, עיניו כחולות
ושובות. הולך תמיד כפוף קצת.

אשה זקנה. הטקצת גרבות.

יהודיה.

גער.

המקום—עיר מחו בדרום רוסיה. הזמן—בימינו.

מערבה ראשונה.

חדר האורחים בביתו של ר' נחמן. ארבעה תלונות, שנים מימין ושניים כנגד הדואים.
מימין—שלון מכוסה במפה, מסכיב לשולחן—מסכיב וכסאות. בין החלונות כנגד הרואים—ארון
של ספרים. מימין—דלת של זוכחת סגורה, לפניה — תריסים פנימיים. משמאלי—מיטה ופתח
לחדר האוכלים.

יום קין, אחורי אורות ה策רים. ר' נחמן יושב אל השולחן ולפניו נمرا.

שרה (אניה מלאוֹת קמטים, הולכת כפופה קצת, על ראשה טשחת משי). עסוק אתה, נחמן?

ר' נחמן (מרום את ראשו מעל הספר). מה לך?

שרה. אנשים באו אליך?

ר' נחמן. מי הם?

שרה, שני יהודים. האקרים אותם?

ד' נחמן. נו! (מניע בראשו לאות הסכמה, תופך את ראשו בידו ו מביט אל הפתחה).

שרה. תיכף, (יוצאת. מן החדר השני נשמע קולה כשהיא אומרת: "הואילו נא, הנה"). משה הסוחר בסמרטוטים ווערד יהודי (נכנים). סוחר הסמרטוטים הולך בעדרים בזוחמים ישר אל השלחן, למקום שיושב ר' נחמן. היהודי נשאר רגע אחד עומד ליד הפתחה, ואולם מיד הוא חולץ אחריו סוחר הסמרטוטים, שניהם אמרו זה אחר זה). יומא מבא!

שרה (מושיאה שני כסאות מתחת לשלוחן). שבו נא!

ר' נחמן (מראה בעיניו על הסאות) שבו!

סוחר הסמרטוטים (צונגת בשאון על כסאו סמוך לר' נחמן, לבונליזתו). ישב גם בבודו.

היהודי. (יושב בלאט על כסא סמוך לסוחר הסמרטוטים).

שרה. (יושבת על המטה, לוקחת שם פוזמק ומתחילה לפוגן).

ר' נחמן. נו, מה בפיכם, יהודים?

סוחר הסמרטוטים. עסק קטן יש לנו למעלתו. בוראי מעלה מכיר אותו?

ר' נחמן (מתבונן רגע אחד בפניו). קצת מכיר אני את בודו.

שרה (מן המטה). יודע אתה, נחמן, מי זה? ודו אביה של חנ'קה.

ר' נחמן. כך? — נו, מה יאמר בבודו?

סוחר הסמרטוטים (הגשען בראשו לעזרה של היהודי). רוצים-Ano, כלומר, אני היהודי וה, להת למעלה בפקדון סך מאה רובל לשלהה ימים. אני מכתרתי ליהודי וזה הקצת שחרה — קצת עצמות ונוגם סמרטוטים, — סך הכל بعد מאה רובל. לקבל את הכסף אני יכול לפחותעה. זאת אומרת, ר' נחמן: הכסף אמנים שלו הוא, אלא שאין לי רשות לקבל אותו עד אחרי שלשה ימים. הן למעלה אין נפקותא, למה גמורנו כך בינוינו לבין עצמוני. יש לנו שעקים ביןינו לבין עצמוני. צרייך מעלה רק לדעת, כי את הכסף עליו למסור לי בעוד שלשה ימים, לא קורם. אחרי שלשה ימים הכסף שלו הוא. (לבונליזתו). —

נו, ר' היהודי, ימסור נא את הכסף לידי ר' נחמן!

היהודי (מדבר במחויות, מניע בידיו). אי, משה, בבודו שכח לומר להרב הכל כרבבי, כך אין גותגים בעולם. צרייך בבודו לומר בפירוש להרב, כי אמנים בעוד שלשה ימים הכסף שיך לבודו, אבל תנאי התנינו בינוינו, כי אני צרייך לתת את הסכמי לואת. כך אי-

אפשר. עסק הוא עסק, מה רובל אין מוטלים באשפה. (ל' נחמן). — לא-כך?

סוחר הסמרטוטים (נתנווה של התרגנות). ומה רוצה כבورو? היהודי. אין רשות להרב לחת לבورو את הכסף בלי הסכמוני. כך אני מבון וכן צריך להיות. (ל' נחמן). — אדרבא, יאמר הרב, האם אין הדין עמי?

ר' נחמן (לסתור הסמרטוטים). אמת, הדין עם היהודי, (חווב רגע אהו). — ישמע כבورو מה שאומר לו: לי אין רשות לחת אחורי שלשה ימים לכבודו את הכסף, רק אם היהודי יסכים לה ולא יבוא אליו במשך שלוש הימים האלה להודיעני, כי יש לו איזה ערעור על זה. יפה אמרתי?

סוחר הסמרטוטים. לדידי-יהא כך!

היהודי (בהתעוררות). כך, כך.

סוחר הסמרטוטים (ל' נחמן). אם כן, ר' נחמן, הדבר נגמר אצלנו כך: מעלו יתן לי את הכסף גם אם היהודי לא יבוא ולא יודיע בפירוש את הסכמו על זאת.

ר' נחמן. אם רק היהודי מסכים שהרב יודה כך —

היהודי. יהא כך.

סוחר הסמרטוטים. ירב כבоро מלוי ברורות, עסק הוא עסק, אי אפשר כך: חן ולאו כאחד. כבоро מסכים לה שאמיר הרב?

היהודי. מסכים, מסכים.

שרה (מן המשנה). מי נפקותא היהודי, — אם כך ואם כך?

סוחר הסמרטוטים. ימנה כבورو את הכסף!

היהודי. (מושיא כים מתייקו, כס מקומו, מרכיב את עצמו אל ר' נחמן ומונח עליו ידו את הכסף; כל אותה שעה הכל שותקים ומביטים אל הכסף).

ר' נחמן (מחזק את הכסף בידו). הא לך, שרה, מנין את הכסף והתמיini אותו. שרה (פקלחת את הכסף, נגשת אל ארונו הספרוי, פותחת איזה ארונות, מוניה פעמיים את הכסף ומרכינה את עטפה להנחת את הכסף בארונו). — כמה יש כאן, מה רובל?

סוחר הסמרטוטים. מאה, מאה, רבנית.

ר' נחמן. ממשע, הכסף מופקד לשלה ימים?

סוחר הסמרטוטים. לשלה ימים, ר' נחמן. מעלו מביון מסתמא, שאפילו יום אחד לא אניח את מועתי בטלות אליו. כספ' אינו דבר, שמנחים אותו אצל אחרים שלא לצורך, — אנשים כמונו. (כס על הכסא).

היהודי (אף הוא כס) אנו חולכים. רוצה אני בלוא-הכ' לקחת מכבודו את קצת הסchorה שיש לו לפני-שעה.

סוחר הסמרטוטים. כן, לך. אשאל רק את הרבנית, מה דעתה על בתיה, הבתולה שלי משרתת כאן.

שרה. מבתו של כבورو דעתך נוחה לחלוין, אף על פי שצרכיה אני לומד לבورو —

סוחר הסמרטוטים. רכניתה. מעצמי אני מבין מה שמעלה רוצה לומר:
רוצה מעלתה להטייף לי מוטר קצת? שרה. כל אדם ראוי לו לפעמים לשמעו מוסר. חנ'קה, בתו, קובלת על
כבודו — מדבירה ממשמע, שכבודו מתנהג עמה לא בדרך שאבות
رحمניים נהנים... אומרת היא. למשל, שכבודו לוקח ממנו את
כל בכפה....

סוחר הסמרטוטים. יודע אני, יודע אני — בודאי הוא גם מספרת
שאת כספה אני לוקח ממנה ואפילו בגין אני עושה לה, מה, כך
היא מספרת בודאי? די לה לבתולה-שפחה מה שיש לה, הכסף יהיה
מוניין אצל לפי שעה, בודאי תצעריך עוד לבספ' זה.

ר' נחמן. האב יודע יותר מה שטופ לבני בתו. סוחר הסמרטוטים. יפה אומר ר' נחמן. (להרבנית). — ומה דעתה של
הרבנית,— גם אב רע שם אב.

שרה. אבל בכל זאת, בתולה למלבוש היא צריכה. סוחר הסמרטוטים. אין איש מכחיש בדבר. אבל די לה לפי שעה
במלבוש הדישן. (פונה ללחכה). היו שלום!
היה וודוי. היו שלום! (שניות יוצאות).

שרה (יושבת על המיטה). כך, "אב" הוא אומר — אל נא ירבו אבות שכמותו
בישראל. מכות-רצח הוא מכח את הבתולה. יודע אתה, נחמן, מה
ספרה לי חנ'קה? עד לפני שתי שנים היה אב והתחפש בכיסיו בתו,
והיה לוקח ממנו את כספה עד פרותה אחרונה. וחוץ מזה, האם-
החרונת — וזה באמות חיה רעה.

ר' נחמן (מריכין את עצמו על החוף). ווליכה לשם למה?...
שרה. נקל לומר "לטה". כל ילד נבקש לבייחוריהם שלו. כישיש לנערה אחיהם
ואחוות קטנים, היא רוצה לראותם לפרקם. (סובג את הפומוק).
ר' נחמן. (כתהיל ללמד בדמתה).

אsha זקנה (באה דרך הפתח משמאלי, לשורה). יומא טבא, שרה, אם יש
למעלה פנאי, — נחזר קצת על הבתים. כמה שנאוסף —
נאוסף.

ר' נחמן. (מנגיבה וASHO מעל הספר).
האשה הזקנה (לרי נחמן). יומא טבא!
ר' נחמן. (יעשה חנוכה קלה בראשו, עונה אליה דבר לא-ברור, מריכין את עצמו עוד
הפעם על הספר, אחורי ונגע לאשותו). לא בקהל רם כל כך. זה מפְרִיעָה
אותו מלימודי.

האשה הזקנה (לשורה, משעילה את קולה). אם כן הולכות אנחנו? בקשרי
רב עובי את הבית... בדרך הלוכי נכנסתי אל חייה ביל'הס.
ישמרנו השם: חרבן בבית, אף טעת מים אין. (נאנתה).—
הפרותה הראשונות שנאוסף — צריך לחתת לה.

שר ה. נלך, וכמה שנאוסף—נאוסף. (מניהה את האזומק על המטה, לאישה). — אני הולכת לשעה או שעתיים. רשאי אתה לילך, לבשתרצה. יומל בבייה. וنم חנ'קה, (יוזאה עם האשח הוקנה).

ר' נחטן. (נסאר לכדו ולומר שעה קלה בחשאי). אחריו כך הוא כפ מקומו, לבוש את כובעו ואתחלך קצת על פניו החדר, מומר איזה ניגון, לוקח את הספר ונוחן אותו בארכו, נגש אל דלתה הזכוכית ומסיר את מעילו מעל קרם ומתחילה להתלבש).

יוסל. (נכנס ופינה כה וככה, כמקש איזה דבר). אבא, אתה צוריך לכת ?

ר' נחטן. ומה ?

יוסל (קצת נכוון). היא, השפהה, רוצה לומר לך איזה דבר, אבא, רוצה היא לבקש טפרק איזה דבר, שתעשה בשביבה — —

ר' נחטן. מי ?

יוסל. חנ'קה. השפהה.

ר' נחטן (בקול קשח). ואתה הוא השליח לדבר ? ערד שאתה עוסק בדברים כאלה, מוטב לך שתתיעין בספר. בודאי שכחת כבר כיצד מעיניים בספר עברי. יום ולילה אתה שקווע באותם "הספרים" שלך. וنم השפהה היא עניין בשביבך. נו, יוסל —

יוסל. אבא, היא בקשה שאומר לך ?

ר' נחטן. נו, מה יש לך לומר לי ?

יוסל. (יוצא במחירות). מן התהרו השני נשמע קולו כשהוא קורא: "חנ'קה, אבא קורא לך ?" — בזען גנענןיטים הוא ותנ'קה ; הוא מתיציב אצל המטה ונשאר עומר שם כל שעת המנוחה האב). .

חנ'קה. (נשאותה עמודה בפתחה ; כשהיא מדברת לך נחטן, היא מביטה לרוב על יוסל ; את המלה "מעלתו" היא מבטא בחשאי, כמתבונשת. ר' נחטן מביט עלייה מן הצר).

ר' נחטן. מה בקשתך ?

חנ'קה. הייתי רוצה לבקש דבר מה ממעלתו.

ר' נחטן. מה ?

חנ'קה. זה לא כבר באו אצל מעלתו אבא ועוד יהודי אחד, והשלישי אצל מעלתו מאה רובל — והייתי רוצה לבקש ממעלתו — —

ר' נחטן. נו ?

חנ'קה. אחרי שלשה ימים צוריך ממעלתו לחת לאבי את מאה הרובל.

ר' נחטן (פזנה את ראשו אליה). מהיכן את יודעת זאת ?

חנ'קה. (סביטה הצורה, מהרישה).

ר' נחטן. ומה רוצה את ?

חנ'קה. הייתי רוצה לבקש ממעלתו — קודם שישיב מעלתו את הכסף לאבוי, ידבר נא עמו.

ר' נחטן. על מה ?

חנ'קה. שישיב לי את הכסף שלקח ממנו.

ר' נחטן. אביך ישair אצלו את כספו עד שתהיי צריכה לו.

חנ'ק ה :— אין רוזה, הוא לא ישיב לי את הכסף. האם-החוורנת אינה נותנת לו — וראי לך ממוני כבר מאותים רובל; ישיב לי, לפחות, לפחות, רוזה אני, שהכסף יהיה מונח אצל מעלהו ולא אצל אבי, אל ידמה מעלהו, כי אב הוא בכל האבות.

ר' נחמן. במה אני יכול לבקש אותך?

חנ'ק ה . הוא נתן עתה לעלהו מאה רובל, ישאיר אותם אצל מעלהו בשביילו — אין רוזה גם לפנות יותר אליו. (זרות פחאים ברכיה).

יוסל . (ככל אותה שעה שחנ'קה בוכיה פניו טפחים צער; פושע הוא כל רגע פסיעה אחת לנוו ולאחורי) — חנ'קה, נו, מה תבכי?

חנ'ק ה . (מתוך דמיות). — הוא לא ישיב לי את הכסף, לעולם לא ישיב לי! האם-החוורנת אינה נותנת לו. כשהאני בא להתבע את כספי, הם מכים אותי ומשליךinos אותי החוצה. — כל ימי אני משרתת בבתיהם ורים ... אמרתי, אקצתה איזה סכום כסף, כמו שככל הנערות בנות-דרגא של עשות; אבל עתה אני רואה ברור, כי אשאר ללא פרותה אחת. צירבה אהיה לשורת עד שליבין ראשיו. (בוכיה בכיה חשאית ומרה). יוסל (מביט עליה כל אותה שעה ברוחמים, פומע פסיעה אחת אלה, אבל נמלך תיכף ושב אל מקומו). — אבל כלום איןך יכולת לחייב אותו לדין — צריך לדבר עמו בלשון עזה.

ר' נחמן (בקול יותר רך). — נו, חדייל מבכיה, וכי לשולם. הדבר, לדבר עם אביך; בודאי ישיב לך את הכסף; הרוי לא וזה הוא לך, אביך הוא.

חנ'ק ה (יוצאת ברכיה) — כן, כן, את הכסף ישיב לי, ישיב לי... יוסל . אבא, באמת צrisk אתה לדבר עם אביה. עלובה זו טעונה רחמים כל כך —

ר' נחמן אדרבר, אדרבר, אין הדבר נוגע לך כלל, אל התהערב בדבר לא לך, מוטב שתען בספר. (יוצא).

יוסל . (गשyar שעיה קליה לבדו, מביט החוצה بعد החלון, מקשיב, סכיט עוד הפעם بعد החלון; כשהוא רואה את אביו עובד לפני החלון הוא נשאל הרהט וקורא: "חנ'קה!"). חנ'ק ה (נכנסת לאט, לאט, על פניה עוד רשמי הבכי, מותח את הדמעות מעיניה, בקול קשה שלא יושך). יודעת אנקו, כי אין לפני דרך אחרת חוץ מן המות. אין מאומה, כך יודה. אבא לא ישיב את הכסף לי, איש לא הערב בדבר ולא יעשה מאומה בשביילו. יודעת אנקו, שכך יודה.

יוסל (בקול וך). אל תדברי דבריו שמות באלה, חנ'קה. האם בשבייל מהה רובל צריך אדם למות? הן בעצמן יורעת את, כי לא כן הדבר. חנ'ק ה . ומה, האם חיים ככל האלים הם: לשרת תמיד בבניה זרים, להיות תמיד נדרסת ברגלי זרים, כן? בת שמנה שנים הייתה כשבועות שפהה, כשםתה אמי עלי. מעלהו לא היה מעולם אצל זרים, והוא אין יודע את טעמו של דבר זה —

יוסל . גם אני יודע, כי לא פוב בויתר להוות אצל זרים. אבל, חנ'קה — כן, שמעי מה שאומר לך. (שוקע במחשבות). — יכולת את להאר לעצמן דבר כזה: בעלה-הבית היא רעת-לב, מכובשת, פהיה, נו, איןנה

שווה כלום, ושהחתה —יפה, טובתלב, נו, נערה שהכל אהביהם אותה? אם רק יכולת את לתאר לעצמך דבר כזה, או אמרי לי: למי משתיין יותר שווה להיות? ח' נ' ק' ה. אך איזו רעלת יוצא לה לשפה כשהיא יפה כחמה, כשהיא טובה, שיש לה כל המעלות הטובות שבעלם? שפה לעולם שפה. יוסל. פתיה שלו, אמן שפה היא, אבל היא מרנינה את עצמה יותר טוביה, יותר יפה מבעלתי-הבית שלה. — הניחי נא, הן יורעת את, כי לאדם יש נשמה?

ח' נ' ק' ה. כל אדם יש לו נשמה — יוסל. הנה אבואר לך מה זאת נשמה, אבל שמי היטב מה שאומר לך: אמרוי נא, יודעת את, שספּ ווהבּ יש להם "בחןינה"? ח' נ' ק' ה. (שותחת מתיך דעתות). hari לך משל... יוסל. כן, המשל יעלה יפה. כספּ רע בחונתו נזוכה, להפּך, כספּ טוב בחונתו גבורה. הנשמה הוא ה"בחןינה" של האדם... מי שהוא אדם הגון — נשמהתו טובה, ואדם רע... ח' נ' ק' ה. יכולה אני להשבע, כי לאמי היתה נשמה טובה! הוא הודה טובה מאכוי, כמה פעומים טובה ממנה! מומבּ היה, אלו מות אבוי תחתAMI! (עיניה נזעמות ומכוותות לנוקזה אחת).

יוסל (מתקרב אליה). יודעת את, ח' נ' ק' ה. כי לך יש נשמה טובה: בת עשרים שנה את, בצעמך הנך שפה פשוטה, אבל עוד אפשר — הכל אפשר בעולם. ועוד אפשר, שתחשיש אDEM, אDEM — (מכבקש בשוו למחשבתו).

ח' נ' ק' ה. מעלהו משקר לי, עד עולם יהיה כך, כלום לא ישתנה, כך אובד בבתי ורים. hari לא טובה אני מכל השפות שבעלם, כספּן כך יהיה סופי.

יוסל. הן יש לך חתן, ח' נ' ק' ה!

ח' נ' ק' ה (כטברת לנשחה). ח' נ' ק' ה. ייש לי! (זוחקת צחוק הייטוי). — אני רוצה בחתן זהה! רוצה אני בחתן כמעלתו; כי למה למד אותו מעלהו לקרווא ולכתוב, למה ספר לי מעלהו מעשיות ברדיות על אודוטות עיר גדרולה ועל שאר דברים יפים. "אדם"? עתה אני יכולת לשון בלילית. אפשר מעלהו ידע, שבכל לילה ולילה אני רואה בחלים מה שמעלהו מספר לי ביום? טוב לה לנערה כמוון שלא לדעת כלום. מקנתה אני, כשאני רואה גערות משרות אחרות. גם אני הדוי יכולת להניעו מהר — יוסל (כל אותה שעה שחנ'קה מדברת הוא מתאדים, אבל מבلغ חיקף על מזוכתו ומתקרב עוד יותר אליה) פתיה שלו, ח' נ' ק' ה, אמרוי בעצמך, כלום רעה עשית לך? אמרוי את, מה הדוי צורך לעשות, כשמצאת כל כך חן בעיניו — הדוי צורך לבלי למד או ורק כלום?

ח' נ' ק' ה (מביט עליו באחבה ובvero). יוסל, האם יכולה אני לומר, שמעלהו רצה לעשות לי רעה? אבל כל מה שעושים לי — סופו רעה לנפשי. לא

במעלתו האשם, כך מולי נורם.—ירע זאת מעלהו: אם אנשה לו, או אהנק את עצמו. אין אלו דברים בכללו.
יוסל. כלום מצוה עליך איש להנsha לו?
חנ'ק ה (בכעס). גם מעלהו אומר כך: מי מצוה عليك להנsha, מי מצוה عليك להנsha: ולמי אפוא? לمعالתו אנשה? אני רוצה עוד להיות שפהה. די, יהיה מי שיחיה, ובבלבד שיזיאני מטבחות זו. ומה שיחיה אחריו כן, —על זה אני רוצה גם לחשב עתה.

יוסל. ואם לא יהא חתן זה כך כמו שכך חפץ?
חנ'ק ה (בחשאי). או אהנק את עצמו. (משפילה עיד יותר את קולה) — גם אמי הגקה את עצמו. היה תלמה את עצמה בעילית הנג — כשלא יכולה לסבול יותר — כך התנהג עמה אבא שלו. וכך עתיד להיות גם סופי, אם יהא לי חתן כאבא שלו, אם יהא מאומס בעני —

יוסל. אדם רע הוא, אבא שלך?
חנ'ק ה (צוחקת). אדם רע הוא אבא שלו? שני נשים שלו כבר קבר באדמה, שתיהן מתו על ידו. עתה הוא רוצה לברות גם לי קבר.

יוסל. הרי לא אצליח את, חנ'קה?
חנ'ק ה. הוא לא ישיב לי את הבסק שלקה ממני, החזן לא ייחפש بي בלא כספ. (בڪול תחנוןינס). יוסל, יעוז לי מעלהו עצה, מה לי לעשות, איך אפשר לי להנצל מכל זה? בעצמי איננו יכולה עוד להסביר, חשבותי והשכתי ומואה אני יודעת, מה לי לעשות לאבא שלו?
יוסל (מתקרב אליה, מדבר לאט, חמוץ מחשבות). פתיה שלו, חנ'קה, אני בעצמי אינני יורע מואה, גם לי קשים החיים כמו שהם קשים לך, גם אני צריך לבסוף טפה, ואני לי בימה ואין לי לאן, עוזי נא את לי עצה. את אינך יורעת, כי גם אני אינני יישן בלילות וחושב. מה יהיה סופי פה? כך הוא הדבר, חנ'קה. ואת שואלת אורי מה לעשית.

חנ'ק ה. ננו, אלו היוו את מקום מעלהו —

יוסל (בכח-צחוק עצבה). מה היוו עשה, אלו היוו במקום?
חנ'ק ה. אף يوم אחד לא הייתה נשארת פה — לא הייתה מתיירת מושם דבר. — אבל אני נערה א נכי, לי אין בשבי מה לנouse למקום אחר. בכל מקום שאבואה, שם אהיה צריבה להיות שפהה. לי הכל אחת — אם פה א שם.— מולוי יליה אותו לכל מקום שאסע שם.

יוסל. דבר נראה לך כך, אבל חyi טובים מהיך, מפני שמספר אני לך דברים כאלה, שאתה איןך יודעת אותם, ולכן את חושבת כך, אבל טעות הוא הדבר בידך — (חופשת בידה). — שאלי אותה, חנ'קה, למה שניינו אנו חיים על פני הארץ — אין לי תשובה על זה.

חנ'ק ה. לפיכך חפץ אלהים.
יוסל (שם לאט את ידו על כתפה; חנ'קה רוערת, אבל רוצה להסיר את ידו, אבל נשארת עומדת על מקומה).—הייש אלהים בארץ, חנ'קה?

ח נ' ק ה (כמבדכות לנפשה, מתחוק הרוחניים פניטיים). מי יודע את הדבר הזה
ברור —

יוסל (בנימוח לאט נט את ידו החנינה על כתפה וכיווץ אותה לאט אל המטה, בדברו את הדברים הבאים; חנקה עוממתה על אותה שעה בראש מorder, עיניה מושפלות). חנקה, את הנך יפה כל כך, צערירה את ויפה — מי יודע, מה שיקירה אותה, מי יהיה איש,ומי יודע מה שייה עמי — ועיניך יפות כל כך, חנקה. — (משפיל את קולו). — את מוצאת חן בעניי כל כך, וגם אני בעיניך — אני יודע — — (שפיל עוד יותר את קולו הוויד). — נשקי לי, חנקה.

ח נ' ק ה. (מחוישת. עומדת בראש מorder).

יוסל (מושיב אותה לאט על המטה). נשקי לי, חנקה. כשהתנסה לאיש לא אהוב לך, זוכרת, כי פעם אחת, רק פעם אחת, לפנים, הינה טוב לך. נשקי לי, חנקה. (ברשותה) — אם רך רוצה את בך — (מושחה אליו). —

ח נ' ק ה (מרימה את ראה, מביטה על יוסל בעינים נוצצות). הולך, נשקי לי, עשה כי מה שלבך חופשי, ממי אירא, אני אהבת אותך, או הבהת... אני יראה מפני שום דבר בעולם... (היא מהבקה את צוארי יוסל בשתי ידיה). יוסל. (רגע אחד הוא טביח עליה בדמתה, אנו מפיקים ונש של שמתה חרישות ואשר, אחרי כך פניו מתחילה להצטנות. עינו נזצתו והוא הוקק אליה ולוחץ את ראשו אל לבה. כך עוברים כענין גנעים. דמיכה. מן החדר השני נשמע פהאם קול צעירים כבדים).

ח נ' ק ה. (קופצת במיראות מעל המטה והולכת אל העתה משמאלו).

ברל. (מעבר לדלת ונשמע קולו: "אין איש?") — מיר נואה ואשו בפתח; הוא מתכוון מסביב וככש. על וגלי מפחים וכובע על ראשו. פניו — רשותם דקים, מכוסים בחזרות-קין, תנעויותיו מהירות, ביחסו הוא מרבה לנגע בראשו). —

כאן את, חנקה?

ח נ' ק ה. אה, אתה הוא זה ברל...

יוסל. (קם מעל המטה, סוקר ונע אחד את החזרה הבא, וויצא).

ברל (מניט אחריו). מי הוא זה?

ח נ' ק ה. בנו של הרב.

ברל. בנו של רב גנס כן נגרר אחורי בתוליה —

ח נ' ק ה. כשהבתוליה רוצה —

ברל (מוחה את הזיעה מעל מצחו, בכעס). דבריו דבר: "כליה" את לי אם לאו?

ח נ' ק ה (זיהה על מתניתו). כליה אני לך.

ברל. אם כליה את לי, — هي שלבי באמת. מה, אם הדבר בא לידי-כך, או לי-הוא יודע לך, כי גם משותת אייננו חופשי ב"חשונא" הבודהה.

ח נ' ק ה (קולה נעשה קטנה רך). — נו, נו, ברל, חREL מהשתנות. אין איש נגרר אחריו: אמרתי זה רק מהוק כעם, בשבייל שנכנסת כבוד.

ברל (ינזוז חלף). כל מה שהוא מוסף לדבר היא נעשה יותר עלי. מתקרב אל חנקה. —

אוהב אני אותך כשמרבורת את כך. ראי נא, ראי, אין אני מאמין לשום

בתוליה שבעולם, דרך של בתוליה לחתוך אחורי בחור, בין שהוא גוטן

לה טבעת על אצבעה ובין לאו, אבל לך אני מאמין. דברוך שלך נאמנים
עליכם... כ... כדברי הרוב... לא לך, חנ'קה? (אומו בירוח). — את,
חנ'קה, הדרי לא שקרת מימיך — לך? ..

ברל (ברונו). מה זהירה את כל לך בידך? לא אנשכנה...
חנ'קה (צוחקת). איך זה תנסח את ידי — בעצם היום? לדי לך
לא תגע, האמינה לי. אם חפץ אתה בירוי יש דרך לך — חופה...
ברל (עינוי נוצחות, אומו אותה עוד הפעם בירוח). מה, האם אין מאמין לי,
חנ'קה, כי רוצה אני להכנס לחופה, — אפילו היום הזה, אפילו
היביך ומיד אליה היה דבר זה תלוי بي, כי או העתרתי פה במקום זה
חוופה — וסמרק לחופה (קורייז בעינויו) מטה... הח'ה-הה'ה, ביהדותי, מצדוי
אין מנעה; אלא מה? — המטבח-עד — (מראה בידו כמונה מעות)...
כך, חנ'קה שלי, זה עיקר הצרה.

חנ'קה (טוויה עוד הפעם את ידה מתחת ידו). רעוני שתקחני בליך בסוף, — אם
אני מוצאת חן בעינך, כמו שאמרת בעצם. לך ובקש לך בתולה
אחרת שיש לה נדוניא.

ברל (טוחק קצת, בכת-צחוק). בימינו אין גושאים בתולה בליך בסוף. לא
באלף, ובאמת אנדר לך, חנ'קה: לו הייתה בתולה בשאר כל הכתולות,
כלומר, בתולה סתם, לא היותי לך נדוניא פחות ממש מאות רובל,
אף פרומה אותה פרות לא היותי לך, ביהדותי, חנ'קה. בימינו אף
שواب-טים אין לך פחות מונה.

חנ'קה (צוחקת חוסטיוו, חפה לעצו בעדו ואינה יכולת). ראה נא, ראה את
ההכשיט הזה! כל הכהף וההוב שבעוולים צריכים לחתך לך בנדוניא —
ובת-מלכה — יפהפה. ח'ה-ח'ה! בת-מלכה צריכים לחתך לך, אל תשא
אותו, חכה לבת-טלה!

ברל (ברונו). אם רצחה את לzechק — zechki לך.
חנ'קה (בתמים). לא עלייך זתקתי, ברל. אבל אתה מדבר אליו באופן משונה,
כאלו סבור אתה לוכותני, ואני צריכה להתנצל לפניו ולבקש רחמים
מןך, שתשא אותו... .

ברל. לא זאת, חנ'קה, לא נתכונתי לך, כי אני מוכת אותן. (חוור אל
דבריו היאשוניים). — כלום סכורה את, שלא היותי יכול למזואו לי בת
של בעלי-בתיהם — ועם נדוניא? אלא מה, רצחה אני בכלל שתהיה כמו
שלבי חפה. מה רובל יותר או פרות — העיקר הוא הקרן, ולכן אני
אומך לך עתה: השיני מאה רובל וונעמיד חופה.

חנ'קה. אין לי מקום להציג שם.
ברל. מורי אבן סוחר הסמרטוטים עד תזיא מאה רובל.
חנ'קה. אם משתווק אתה כל לך להעמיד חופה, — עשה זאת בליך בסוף.
ברל. בלא פרותה? לאו! אני שותה כל לך. מה רובל אינם מתגוללים
בחוזיות, שמעי מה שאני מדבר לך: אל תשתח נא, מה רובל

יכולה את להשיג, לכשתרצוי. השני את הכסף, ואו—אחד ושתיים—וחופה. הן גם את איןך רוצה עד לשרת. חנ'ק ה (טביה את בניה אל החלון) מגופי לא עשה מאה רובל. אם יכול אתה לשאת אותו בלי מאה רובל, שא, אני אין יכול לעשות מאמוה, בר ל. חבי נא לשותה.

חנ'ק ה. ממשמע, שאיןך רוצה ? בRL. מאה רובל לכאן, מאה רובל. חנ'ק ה (טביה بعد תחלון). אם כן מה עשו אתה פה, מה אתה עומד, אם חנ'ק ה יכול לשאת אותו בלי כסף ? מוטב שתALK לך לבקש לך בתולח עם גדרנייא.

בר ל (ברוני). והרי אני חולך.

חנ'ק ה (צאטבתת בעיר החלון). לשולם — —

בר ל (יזוא לאט, כמתייעץ בנפשו, נכנס עיר הפעם אחריו וגע). ובכל זאת — השינוי מאה רובל, חנ'קה. אין זו אלא שנותן. כדי לאבא שלך והריקו את כספו.

חנ'ק ה. נו, נו, יודעת אני — —

בר ל. רק אל תכעסי. עוד אבואה אצלך. עוד געשה שלום בונינו. (יזוא). חנ'ק ה (סורה אחריו צאת ברל מעיל החלון, נשרה עומדת אצל המטה ומביבה אל הפתח משמאלו; פועעת פסיעה לעבר הדלת, מתעכבה קצת ועומדת רגע כנאותה. בהתאם היה נופלה על המטה ופזרצת ברכי). — אמי... אמי...

הטסרך.

מערכה שנייה.

חרדיהאכל בביתו של משה סותר הסמרטוטים. ננד הרואים — חלון שפל, שנראית ממנו בכור רחבה שטופה באור השימוש וחברה של ילדי קשנים, קרוע־בגדדים וחובשי־כובעים גדולים, משחקים עלייה. לפני החלון — שלחן ארון ורוועע, השלחן מכוסה בפפה לאביבקה ועליה שטוחה של עיטה מרודדת וכנתנת שלא גnormה תזוזה. בין החלון והשלחן — ספסל ארון; מעבר השני של השלחן — כסאות־תיען אחידים בנידימנים שונים. מימין — ארון מהוסדר־זוניגותוי וספסל־עץ נבויה לחיצה. משמאלו — עירסה של יلد ופתח. על הקיר סמוך לחלון — וואי שבור בשני מקומות.

החדר בכלל עיטה רושם של עניות מצויה, אבל לא מנולת. על הקירות פה ושם תלויים בגדים, לרובם בגדי אשה — המעידים על מדינה ידועה של "בעל־ביתיות". ארון הזכוכית נראה כלים שונים, ומדם גם כלי כסף. עירסת־הילדים שבתרד חרשה ויהה.

שניה אחר הצהרים בק'ע. פינה עומדת אצל ארון הזכוכית ועוסקת בסידור הכלים. היא לבושה בגירוביות נאים לפוי ערך. אבל אין מסודרים עליה. היא עבה קצת יותר מאשר ערך שנויות, אבל צעידה קלים ומהירות. מדברת בקלה וטם.

נ' ע ר (מכניס את ראשו מן הוחיב דורך החלון). אמא, אמא!
פינ'ה (ננחת אל החלון). מה לך, "קדיש" שלו?
ה נ' ע ר (פניו כארים מגיל). חנ'קה הולכת!
פינ'ה. וכשהחנ'קה הולכת - מה השמחה?...
ה נ' ע ר. הנה הוא!

פינ'ה. בשורה טובה...

ח נ' ק ה (עוברת לפניו החלון, מציצה הביתה פנים, אבל תיקף היה געלמת, ונשמע רק קולה בדברה בחוץ עם הנער. אחרי רגע היא נכנסת). יומא טבא, דודה.

(פניה שלווים כלפיו איש בשעת הרוחות יושבת על כסא, מבלי שנטבוקשה).

פינ'ה (יעשה את עצמה כאלו היא עסוקה בסידור הכלים בארון, בקהל יוצאת מכאן, מבלי הבט לחנ'קה). —נו, מה שתאמרו?

ח נ' ק ה. מוטב שלא לומר כלום.

פינ'ה. כלום קשה כל כך השירות בביתו של הרבה?
ח נ' ק ה. לא קשה ממכומות אוור.

פינ'ה, הרבנית היא, במדומה, אשה טובה מאד?

ח נ' ק ה. במדה שבעלת-בית יכולת להיות טובה לשפהה.

פינ'ה. היום ראותה בשוק. (נעשת עליה, בקהל וס) — חבי נא, חנ'קה, ברוך המוציא! — יש לי להראות לך דבר מה. (מaphaelת בארון). — Hari זה

תראי, אם קניתי "מציאה" אם לאו. נראה מה שתאמרו.

ח נ' ק ה. עכשו הכל קונים "מציאות" — כשייש כספו.

פינ'ה (טוציאה מן הארון טם של חוטי-ברול משור ומנישת לחנ'קה). הנה הוא מה שקניתי. נו, בכמה עיליה זה, לדעתך?

ח נ' ק ה (מעיפה מיטט אחד בכלי, בקהל נשמעת בו עיפות). — כמה יכול להיות מחירו של דבר זה — עשרים וחמש פרוטות, כטומה.

פינ'ה (בונן). נטי נא לקנות דבר כזה בעשרים וחמש פרוטות! (משיבה את הכלוי אל הארון, בראותה שחנ'קה מתוישה). — אמן שלשים וחמש פרוטות

שלמות, אבל כל הרואה אומר, כי "מציאה" קנית. (ננחת אל חללו), לocketת טעם את הכנתה, יושבת על הפסמל שלפני החלון ומתחלילה לתפורה. פניה

מפיקים רוגן).

ח נ' ק ה (איןנה מכיטה אליה ממש כל המזהה). אפשר.

פינ'ה (ראשה מורד, תופרת מתחד התרגזות. דממה).

ח נ' ק ה. היכן הוא אבא?

פינ'ה. דבר לך לאבא? בודאי יכנס תיכף. (אחריו רגע של דממה). — למה לך אבא? שמא יכולה את להגדר לי?

חנ'קָה . הייתה רוצה לדבר עמו על־אדות הכסף — —
פִּינְגָה (עשה את עצמה, אבל אינה מבינה) . איזה כסף?

חנ'קָה (מכבונה לעקוֹן) . מעלה יופת והטב, על־אדות איזה כסף אני מדברת.
בשיותה מעלה צריכה לעשות לה שמלת לחופתה של שרה,— לא אני
נתתי כסף? לא מידי לך אבא כסף, כשציריך הוא לשלם חוב של
עשרים וחמשה רובל? וכך רובלים, חזאי־רובלים, עד שלקחתם מידי
כל משכורתו.

פִּינְגָה . ל乾坤, לשעבר — —

חנ'קָה . "לשעבר" זה לא רחוק כל כך: עוד לפני חצי שנה יצא אבא
מידי עשרה רובל.

פִּינְגָה (בעזירות). ולמי צריכה בתולה تحت את כספה, אם לא לאביה? מנהן
העלם בכך. אב דואג לבתו, אבל גם בתולה צריכה להיות נשמעת
לאביה. הרוי לא לוד היה צריכה تحت את כסף?

חנ'קָה . ואני לא נתתי את כספי? אך כשהבת צריכה לכיספה, על אביה
להשיב. אבל לבי אומר לי עלה, כי איזה יקרה אסונן הפעם...

פִּינְגָה (בקצת התרכזות). חבי נא, אבא ישיב לך את כסף, אל תיראי כל כך.
כسف הרבה יותר האמין על הבירות. רק בטו שלו איננה מאמין לו.
חנ'קָה . "ישיב"? ואימתי? הכסף דרוש לי מיד — בחור אחד יש, והוא מוחר
עתה אחריו, מי יודע, אולי יצא מהה דבר... אבל בלי כסף הרי
לא יעשה דבר ולא יעלה בירוי כלום, ולוא גם כסף טעם, מהה
רובל, לפחות.

פִּינְגָה (כదבורה לנפשה, בקצת התרכזות). מהה רובל, לפחות... לך... לך...
אבל מחרון תקח עתה מהה רובל? — עשה מהה רובל מאין וון לה.

חנ'קָה . לאבא עוד ימצאו מהה רובל.

פִּינְגָה (ሞיריה את וואש על הכתנתו) . ייתן לך כסף, אם יש לו. אני איני יודעת
מהוון יקח עתה כسف אדם זה. (רגע אחר של דטכה. פינה תופרת ותנתקה
נסקפת بعد החלון, פתאום עובר איזה איש לפניו החלון. חנ'קָה רועדת ומפנה את
מכתה אל הפתחה).

ברל (פוחת לאט את הדלת, נכנס ואינה מבחין בחנ'קה). — יומא טבא — פה גרא
משה — הפטור — — בחפצים ישנים. (רוואה את חנ'קה ונכוֹן).

פִּינְגָה . פה, ייכנס נא.

חנ'קָה (קמה ממקומה) מה אתה עושה פה, ברל?
ברל (חמאד) יש לי איזה עמק לבעל הבית, לאביך.

.

פִּינְגָה . בוראי ייכנס מיד. ישב נא.
ברל. (יושב ומתחול להתחבון סביבו. על פניו אוותות של מבוכה).
חנ'קָה (אייננה מסירה עיניה ממש כל אותה שעה). ברל, שמו מורה נם לי, לדעת
את העמק שיש לך לאבא שלי? כמדומה לי, שבינה אני את
סבת בואך.

ברל (אייננו מכיש אליה). לא כלום, בקש איזה איש להכנים לאבא שלך
לשאול ואיזה דבר, ורבב והאיינו נגע כלל אליו עצמו. בקשוני ונכנסתו.

ח נ' ק ה . כתרומה ל', שטשרך אתה ת', ברל, אמר לו את האמת: האם לא באתי לאבא, כדי לשאל אותו על-אדות מאת הרובל? אמת, בשבייל כך נכנסת?

ברל (מתנווע במכובча על הכסא). מה לי לשקר, אין לי להתריא לומר את האמת: פשוט, נכנסתי כדי לדעת סופו של דבר. הרוי צרייך אני לדעת אם יש לך מאה רובל אם אין. אין לך להתרעם עלי —

פינガ (לגנ'קה). והוא . . . ח נ' ק ה . (מגענע בראשה לאות של החלהה, פניה מתארדים קצת. כמה ממוקמה, נשת אל הארון וטחילה ללקור את הכלים. רגע של דבמה).

פינגה, כבورو לא יצטרך לחכחות ומין רב: בוראי יכטס בעלי תיכף. ברל. אולי אוכל לדבר עם מעלהה על אדרות עניין זה? פינגה. מה אנכי יודעת? כבورو מבין מלאי, כי כספ איינו ביד אשא. יחכח נא מעלו עד שיבוא בעלי. בוראי יכטס בעלי. ברל. איזו שעיה עתה? (מושיא מכיסו שעון של זהב אמריקני, פותח אותו במתחנות, מפנהו אליו אל החלון ומביט בו). השעה החמשית.

פינגה (מתבוננת בשעון). אין פנאי לכבדו? ברל. לא, יכול אני לחכחות.

ח נ' ק ה (ממוקמה אצל הארון). הנה אבא הולך. (לפני החלון עובר סוחר הסמרטוטים. בסחר העת העוברת עד לנכוסתו בROL מתנווע על הכסא, כמתכוון לשיחה הכאבה). סוחר הסמרטוטים (נכנס, מעוף עין בחנ'קה. מתמודד ומביט עלROL). ראשו סובב עלי ובגלן אותו יהודוי — מי הוא איש צער זה?

פינגה. דבר לו אלך. סוחר הסמרטוטים (יושב על כסא לא-החוק מבלול). נו, מה יאמר מעלו? (מתכוון ונע אחד לפניו). אינני מכיר כלל את מעלו.

ברל (מתאמץ לטצוא את המלים הנגידות לו). רוצחה הייחוי לדבר עם מעלו — רוצחה הייחוי לשאול את מעלו — יבין נא אויתי מעלו — (מראה בראשו על חנ'קה). זה כשנה, זה יותר משנה שאני ובתו מכירם זה את זו —

וועטה נכנסתי — רוצחה אני לשאול — מעלו אבא הוא — פינגה (כל שעת דבורה שלROL הוא מביטה בקערירותו לאישה, מתווממת מעל כסאה ווישבת מיד עוד הפעם, בקולה נשמע קדרות). משה!

טש (טביש עליה כשותא). פינגה (מראה בעיניה על חנ'קה, העומדת ופניה מוכבים אל הארון. משפילה את קולה). משה, אי אפשר לדבר בשעה שוריא פה.

סוחר הסמרטוטים (מפנה את ראשו לחנ'קה). חנ'קה, צאי לך החוצה לשעה קלה והתחלבי לך שם קצת. ציריכים אנחנו לשוחח בינינו לבין עצמנו. צאי עד שנקרוא לך.

ח נ' ק ה (פפנה את עצמה אליו). מודיע? סוחר הסמרטוטים. בר. علينا לשוחח פה.

ח נ' ק ה. מי איינו מניחך? סוחר הסמרטוטים (פנוי מתארדים). בשמייזים عليك לצאת — צאי! ח נ' ק ה (בעינים נוצצות, שמתמלאות דמעות כל שעת דבורה). רבונו של עולם, מה

מה נעשה פה האם בדבר איןנו נוגע אליו כלל, שאסור עלי להיות בחדר בשעה שאתם מושוחחים? רוצים אתם לדבר על אדרות הכסף, ורוצה גם

אני לדעת — — הן הכסף שלי הוא —

סוחר הסמרטוטים. (קס מפקימו) יוצאת את אם לאו?

ח' נ' ק' ה' (כשתיים יוצאות). רשות ולא אב אתה.

פ' יג' ה' (בקול וך לבול), המרגנץ את עצמו כנוסף כל זאתה שעה), מה ידמה מעלהו, — כך דרכה תמיד: אינה עושה כל שהוא כרצון אבא. אלא מה, אנחנו בעצםנו כבר רגילים בך. כועסים רק בשעה שארם ור' רואה דבר כזה. כשהבא אומר לך "צא" — את צריכה לצאת.

סוחר הסמרטוטים (פנוי אדומים עור, יושב על מקומו). נו, איש צער, מה יאמר מעלהו? (לאשטו). באמונה, על ידה נודעותי זה עתה כל' מכעם. בר' ל' (מושך בכתפיו, מועק מטהחתיים בידו). אני חשבתי — הווית, שמעלהו אבא הוא, צרייך אני לשאול אותו — ונכנשתי עמה — מעלהו מבין אותן הshallה דיא בדבר כספ' — מעצמו מונן, כי בלי כספ' אי אפשר עכשו. מילא, אב פוב, אב רע; אבל כשהתבונן מדבר ב"בת" — הריו כל' אב סוף סוף אב הוא. — — והוא אשר אמרתי: בלי כספ' עכשו אי-אפשר. אי-אפשר — סופ' דבר.

סוחר הסמרטוטים. נו, בוראי, אין נושאים בתוליה בלבד בסוף. פ' יג' ה' (מפסיק את אישת בדבויו). הניחה נא, (לבול). — בוראי אמרה בתוליה שלנו למעלהו, אם יש לה כספ' ואם לאו. אני רוצה לומר: אם יש לה לעצמה כספ', אם קמצה ממשchorהה?

בר' ל'. אמרו אמרה לי, שכפה נמצאה בידכם. מאה רובל או יותר —

פ' יג' ה' (אינה מניחה לאישה לדבר). איזה כספ' שלה נמצא בידינו?

בר' ל' (נעשה גבור מאר, למוחר הסמרטוטים). כך דיא אמרת, שננה למעלהו כספ' בפקדון. אני חשבתי לה. מוחין עלי לדעת —

פ' יג' ה' (איןנה נתנתה עוד הפעם לאישה לדבר. מוכננה את עצמה לבול). יהי בדביה, אם גם נתנה לנו קצת כספ' בפקדון, הריו היינו מלכישים אותה כמה שנים. וככלל, כמה טרחנו עליה. ואם יצא מעלהו ויחשב, ימצא שפורנו עליה יותר ממה שהפקידה בידינו. כך הוא הדבר, אם מעלהו רוצה לדעת.

סוחר הסמרטוטים (לאשטו). הניחו נא רגע, הניחו נא, (לבול). — מה זה: היא נתנה לנו כספ' בפקדון? כלום לא היינו נתונים לה כספ' בלבד כי, אלו היינו יכולים עתה? ומה בך, אם נתנה לנו איזה סכום? — איך שיוזה, השעות רעות עתה ואף שתי פרוטות אני יכול לחת לה. פ' יג' ה' (לבול). בשbill מה שלוחים בתוליה לשרת בכתי ורים, אם לא בשbill שתשתכר לה לנדרונא? אין רע, איןנה עוד בתוליה זקנה, יכולת היא עוד לשרת שנה, שנה וחצי, איש לא מת עד מתוק שורות. אם תחכו שניםים עוד ומפני מועט עד החופה נס בון אין רע. הריו לאלפים אתם צריכים... בר' ל'. מאה רובל, לפחות. כלומר, משומם שהבתוליה שלכם מוצאת חן בעני. אינה דומה בתוליה לנדרונא, אלו היתה פה השקרן" אחרת, כי עתה —

פִּינְה (לאישה). שומע אתה, על דבר מה רובל מדברים פה! (לבול, מרים את קולה קצת). — אם כן יתן הוא את מאת הרובל, — מה דעתך של מעלהו? לו יש בנים קטנים הצריכים למזונות. הם קודמים לה. הוא יכולה לשרת עוד מן טה, עד שיתלקטו אצליה מאה רובל. גם בתולות של בעלי-בטים אין נישאות עכשו לשמנה-עשרה שנה, וכל-שכן בתולה פשוטה, משרתת — כלומר, אינני אומרת חיליה, כי בתולה רעה היא חנ'קה, אבל לשרת שנה היא יכולה עוד.

ברל, וזה עפק לשתי שנים.

פִּינְה. אם מעלוינו אינו רוצה לחכotta, ישא אותה תיכף, בלי נדוניא. איש לא ימחה בידו. השמעתם מויימים? יש מחים לכלה שלש, ארבע שנים יותר. אין הדבר נורא כל-כך.

סוחר הסמרטוטים (לבול). וכך היה תשובי לمعالתו: לחת לה עתה כסף — איני יכול, אבל אב הוא תמיד אב, מהווים והלאה אשימים את עני עלייה. אם אני אשניהם עליה, או לא ילך בספה לאבך. הן כסף הדא משתכרת. ומה שנונגע לمعالתו, יכול הוא לעשות כחפזו: רוצה — יתכה עד שיזכר אצליה כסף, לא רוצה — יעדmid חופה תיכף. הכל תלוי בمعالתו. פִּינְה. (בבכתחוק קוקטיה). האנשים הצעיריים של עכשו אינם אוהבים להבות, כשנערכה מוצאה חן בעיניהם. כך הוא מנהנו של העלם בימינו. (לבול באותיו בתיחזוקו). — לא כך?

ברל (איננו יודע מה להסביר, נבור קצת). אבל בימינו גם כסף דרוש, בשנושאים בתוליה — אי אפשר בלי כסף, והוצאות חתונה? ומלבושים?

סוחר הסמרטוטים (קם ממקומו וחובט על כתפו של ברל בידירות). איש צעיר. כمعالתו גם כסף ישתרך. עבודה ווון — זהו העקר. אין הצרה גROLה. אני אומר תמיד: יש לך שני ידים וראש. — אל תהיira. לחם יהיה לך.

פִּינְה. הלא כך אמרו אנשי: בנדוניא אין מול ונברכה.

סוחר הסמרטוטים. איש צעיר, הצדיק עם הפלוניית שלו. פִּינְה (מהחילה לדבר בתמיט). ובכל זאת, לפי דעתך, אין צורך למהר כל כך. נשואין אינם דבר של מה בכך. ילך נא מעלוינו וימליך בנסחו.

ברל (קם מעל הכסא). באמותו של דבר — הבהירלה שלכם מוצאה חן בעניינך. סוחר הסמרטוטים (מפרק אותו בזרביי). מחוק שיחה שכחינו גם לשאול את מעלוינו: מי הוא בעצם? את ואת צרייך לדעת קורם כל.

ברל. משרתת אני בחנותו של ברגר.

פִּינְה. אני מכיר את מעלוינו, ראיתוי בחנות זו.

סוחר הסמרטוטים. ושם איך הוא?

ברל. ברל. שם משפחתי הוא פינשטיין.

פִּינְה (קמה ממקומה, הכתנת בירה). ברל פינשטיין. קר. נו, מסתמא נתראה עוד. ישאל נא מעלוינו פי הבריות על אבותינו. (בבכתחוק). — גם אנחנו נשאל, כמובן.

ברל (מחכונן לכתה). נו, יומא טבא, לפי שעה. (יוצא)

פינה (יושבת על מקומת). נג, זכר נא, טשה: ברל, שם המטבחה — פינשטיין, משתכר הוא בודאי שכר הנוגן, חנותו של ברניר היא כמעט היותר נדולהפה. ובכל זאת — לשאל צrik.

סוחר הסטרטוטים. אמנים הבחוור עבר בחתונו של ברניר, — מקום טוב. אבל בעצם אינם מוצאים כל כך חן בעני. כנראה, "בהמה" הוא. פינה. דאגה נדולה! רוצה הוא לישא אותה בלי כסף — בכבוד גדול. כלום אתה תתן לה כסף? יש לך? קים ומוכר מה שיש בביתות ותן לה רובל! ואם תאמר, מה ייכללו הילידים הקטנים?.

סוחר הסטרטוטים. בכלל זאת, אלו לא היהת השעה כל כך — פינה (בכעס). אתה לא תתן לה כסף, גם שתי פרוטות של נחשת לא תנת לה, — שוטע אתה מה שאתה אומרת לך? יש לי ילדים קטנים ואני רוצה שליכם בעלי כתנת עלبشرם. אלו היו אב כרביעי, כי עתה לא דברת נס דבר כזה, בשעה שלידך הקטנים ערומים וחפים; והוחדר געלים, ליה אין כובע וליה אין מכנסיים. ואתה בעצם, — על מה אתה ישן? האם בכל הבריות אתה ישן? סדרין אין על המתה. ופתאום הוא רוצה לתת "מאות"! הבחורה יכולה לשרת עוד שני שנים, אין אסון בכך, באמונה.

סוחר הסטרטוטים. נג, החסן הפט, אני נוון עוד כסף. פינה. קרא לה, לבתך שלך, תהיו ואת הפעם האחרון; הנר לה דבר ברור, כי אין לה לבתו בנוי, כי אנחנו הננו בעצמנו אנשים עניים ווק בעמל משתכים הפריטה ללחם יבש. אם תדרה אותה בליך ושוב לא יהיה עד עולם סוף ליה. קראנה לבאן.

סוחר הסטרטוטים (נש בראש כופף אל החלון וצוויא את ראשו התוצאה). חנ'קה, חנ'קה, הכנסי הביתה! (טائل את קולו, לעיר הנש אל החלון). — קרא את חנ'קה!

פינה. (בראש מזרע על גבי הכתנתה). בודאי היא עומדת שם וטיפה עם החתן שללה.

סוחר הסטרטוטים. הנה היא הולכת, חבי רגע. פינה (טירמת את ראשה, בכעס). מה, שמא עלי נס לקלל יסורים מיד בתוך? אפשר שאמכויר את הכתנתה מבשורי ואקנה חתן לכתך? היה בתו, לא תגיע לידיך! לא יעלה בידך להוריד אותו לcker, כמו שהרנת את הנשים האחרות שלך! אני איני מזираה, אני כמותן. (טאיליה קצת את קוליה). — נו, הגע בעצמך, הרוי רק משונע ומטהורף יכול להעלות על דעתך דבר כזה: הבית ריק, אין בטה לנחל את המטבח. — ופתאום חן לה מהה רובל!

סוחר הסטרטוטים. הלא תחרישי, היא באה. פינה. (טירמת עיר התצעט את ראשן על הכתנתה). טובא. כבBOR אצת, מזראה אנסי ממנה או מטך? אס אינץ יודע, או שאל את הבריות, ויאמרו לך, מי ירא מעני מי: אני מפניך או להפך. חנ'קה, (נכנסת לאז. פניה מזקיזם זונז. היא נשאית עירטה אעל העירטה ואינה אומית כלום. עוברים שני רגעים של דטמה. פינה מופרת במשי וו ומטוך כעס).

סוחר הסטרטוטים (לנער שCAPE לחדר ורך החלון). לאן? — אין יכול ללבת דרך הפתחה, האין לך רגלים! —
ה נע ר (לבוש בגדיים ישנים וקורעים, ייחף, נגלי מכוסות בפונש שנuibש, עוכב בראש טורד לפניו אכיו ונגש ברוזה אל'אמו). אמא, אני רוזה לאבל!
פינה. לך צחק לך עוד קצת, כשהווים ווועל יבואו מן החדר אתן לכלכם בירח לאבל.

ה נע ר. (עומד רגע בפנים וזופים, רוצה לכתה).

פינה. נש נא הנה. (הנער נש אליה, היא מישרה לו את הכותע על ראשו). — אלו היה אלהים בלבבה, לא היתה נאה לפשט את העור מן העצמות. כל מי שיש לו עינים רואה, שהילדים לבושים קרעים, הוליכים ערום ייחף והוא באה עוד ומפורת מלך על הפצעים. הב והב! אבל מאין נכח? המבשרנו נעשה בקי? רוזה דיויתו לדאות, אם אחרים במקומנו היו עושים אחרת? חיך קודמן.

ח נ'ק ה. הייך? מה שאינו שיך לי אני טובעת? שלוי אני טובעת. פינה (לנער). לך צחק לך קצת, האחות שלך אוהבת אותך מאד... כשהתראה את הילדים חורם על חפתחים, אפשר שתתקדר דעתה. רבונו של עולם, נם אהות כאלה יש בעולם!

ח נ'ק ה (טבילה עלייה בכזו. כשהיא מדברת את הדברים הבאים, עיניה מתמלאות דמעות מתחרשות) הדיוית רוזה רק לשאל: איך אדם אינו בוש גם לדברים כאלה! אני רוזה לפשט את העור מעל העצמות? כטודמה שהכל יודעים מי פושט את העור של מי! לא די לכם שנולתם ממנה כל מה שדרה לי, — ליה עצמותיו הרי יבש על ידיים! (הדרשתה אין גותנות לה לדבר, היא מתאמצת לעזר בעודן) —

פינה. ואנחנו מתרפנסים ומתרעדנים ווועצים בלבוש זהב וארגמן... ח נ'ק ה. הילד לבוש קרעים, — ובכן, מה עלי לעשות? הכסף שלקחתם ממני היה יכול להספיק להלבשת כל הילדים, אתם בעצם יודעים זאת! ומה אתם מבקשים מאתה יותה עניה, אמללה?... המעם זאת בעיניכם — ועוד אתם רוצים להורידני לcker. כן, כך רצונכם, ואפשר שרצונכם נם יתמלא... (נושכת את שפתיה מתחוך התאטקה).

סוחר הסטרטוטים. נו, נו, מה ליללה זו...
ח נ'ק ה (לאביה). אמרו לי עתה בפיוש, אני רוזה לדעת דבר ברור: התשוב לי מאה רובל, חצי הכסף שאתה חוב לי?

סוחר הסטרטוטים. רוזה את, כי אתן לך כסף, ואת מה תעשי אחרי כן, כשתצא מבתי? בודאי תלכי ותבי אותי לפני הבריות, כמו שעשית כבר לא אחת ושתיים. בנלך איננו יכול להבטח בפני איש.

ח נ'ק ה. יכול אתה להשבע, כי איננו מבוה אותך? הן נם בעיתם המתוות כשהייתי קיבלת מכות רצח מידך וטירה, ככלא היויתם נוּתנים לי לשאוף רוח — נם או לא הייתה מתאוננת באוני אדם מעולם. מהרישה הייתי במכובי. בובותי אותך הרי את עצמי אני מבוה...
פינה. ראו-נא צדקנית זו...

ח נ' ק ה . אחרי כל יסורי ניוהם ששבתי מידכם בוראי צדקנות אני . סוחר הסמטרוטים (להנ'קה בעין). צדקנית של... (לאשותו) שומעת את , מה חזופה עשו : היום הייתי אצל הרוב מאת הרובלים המופקרים אצלו , לא הספקתי להבנכם הביתה , והרב והרבנית מתנגלים עליו : אתה , רשות בן רשות , גולן יתומה עניה אתה , וכלי , וכלי... לא תראה לך כפירה עולמית ואין לך חלק לעולם הבא". – ביהדותי , בו הלשון יסרו אותו הרוב והרבנית שעיה שלמה . מה דבר כוח בעיניך ? (להנ'קה) . —

נו , עתה אמר לי , הלשנת עלי לפני הרב או לא ?
ח נ' ק ה (מכיטת ישן לעיניו) . אמת , בקשתי מעמו שידבר עמוק . אמרתי : אפשר יוועל הדבר . ומה יכולת אני לעשות אחרת ?
פינガ (לאישה) . ואחריו כל זאת תנת לה כספ ? – כרי שתליך בתך שלך ותשחרר את פניך בربים ? ..

סוחר הסמטרוטים (מתחיל להתהלך על פני החדר) , משמע , כספ יש לך , אלא שאתה רוצה מתחת לה ? בקיצור , הטענות למה ? אף פרותה אתה לא אתן לה ; מפני שאין לי ...

ח נ' ק ה . אבל חן מוכראת אתה מתחת לי !

פינגה . (לאישה) . אדרבה , תאמר לך הייא , איפה תשיג כספ בשבייה ?
ח נ' ק ה (לאביה) . יש לך עתה מאות רובל ביד הרוב . הנה אתם לי . (כמדברת לנפשה) . – אלו היה הרוב איש אמת , לא היה מшиб לך את הכלף מלאין .
פינגה (בעזוק) . – ואיפה נקח למומנות , כמה נהנה את המסתחר , שאל אותה .
(לאישה) . – או שאין מה בקדקה , או שאין אליהם בלביה .

ח נ' ק ה (מתוך דעתה) . אבל אני במה אשמה ! רבעוני-של-עלום , למה אתם מקרים ימי עולם ?... (כקיל צירוד וקשה) – ובמה , שיאלת אני , הנני רעה מלולה אחר – וכי בשבי של שני יתומה ואין מי שיריב ריבי – הפסדי ?
פינגה . כל המעשה ברוי מתחלה ועד סוף , – לא לך כוף ממנה ! אם הביאה פעם או שתים כמה רובלים בפקוזן ודאי כבר השיבות לה עם הרבנית . (להנ'קה) . – שמעני נא : לכי לך לשולם , יסורים ודאגות יש לנו דע והותר נס בלעדין . לפיכך עבדי בשאר כל הבתולות , עד שתשתחררי לך נדוניא . (מתחילה לתפרור) .

ח נ' ק ה (פעיטה עליה מבט של בוז ; עיניה מלאות דמעות , וזכה להניד איזה דבר ושולחת בעצמה . מביטה בפני אביה ; זה מפנה את פניו) . רק אלהים ישפט בינו... .

סוחר הסמטרוטים (קלו נעשה קצת רך משהה) . אלו היו בת שדוראנט לפיעמים גם לאביה , אלו לא השחרת . את פני , אלו באת וספרט לי : הדבר הוא כך וכך – – בכלל , לו היתה הנגנתך עמננו אחרית – – (איינו יודע כמה לנילوت את דבריו , נעשה נבר קצר , נש אל החלון וקורא בקול וט) – – שמר'קה , למה אתה מטפס ! (לאשותו) . – תראי , שיקרע את מכניות !
(צעק עוד הפעם) . – רך נא , ואם לאו אצא מיר אליך ! ...

פינגה (ראשה מorder על הכתנת שהוא תופת בעיון , לאישה) . – מה יש לו לקרוע , – את הקרים שהוא לבוש על בשרו . . – משה , הרוי צריך אתה לכלת לאיזה מקום ...

סוחר הסטרטוטים (איו סבין במלחה את כונתה של אשתו). אני צריך ללבכת? כן, כן, שחתי, רashi עלי כנגלל. טענות ומענות. תיכף ומיד אני הולך, באמונה, אי אפשר לי לשאת פני ולדבר עם איש... חנ'קה. (מעיפה על שניים מבט של בוז, על פניה אותן של עיפות). עוד מעט והגאלו ממנה,—שיישו ושםחו. אפשר שנם תגאלו ממנה לעולם וער... פינה (בראש מזרע על-גביו הכהנה, בקהל בלידישמען כמייט). הלואו... חנ'קה (פניה מעידים, כי שמעה את העות פינה). גם לבעום אינני יכולה עורך — (לאביה, אהדי רגע של דממה). — אין לי עוד כח לסבול כל כך, אמר ל' בעעם האחרונה: התהן לי מאה הרובל? בקשתי האחרונה היא: אמר לי עתה את האמת. להתרידא ממנה הרוי אין צורך, יכול אתה לומר לי את האמת... .

פינה (כשהיתה). דיא מאימת... .

סוחר הסטרטוטים אין בורי לחת לך עתה אפילו שתי פרוטות. אין לך... חנ'קה (בקול וט). אבל הרוי לךת ממנה כסף? סוחר הסטרטוטים. ולמה נחת? חנ'קה. נתנו? גולות ממנה את הכסף. קמנה הייתה, מבוט-רצח היבתני, מביתך נרטשני, לא נתני לראתה פני אהוי ואחותי הקטנים... בכל יום ויום חתכת את בשרי לנוראים: תני את כסף, תני את כסף! ומה אעשה שלא אתן... .

סוחר הסטרטוטים (פאניה את ראשו מוחלון). רב לך! בין לך וכך — כסף לא אתן לך עתה. אין לך, (לאשתו)... . צריך ללבכת. חנ'קה (בקול צויר). אבל בזמנן מן החומניים תשיב לך, — بعد שבוע, בעוד...

פינה. (כל שעת המתוחה הבה היא יושבת. בראש מזרע ותופרת במחרות). סוחר הסטרטוטים (נשקי החוצה בעד החלון). בששתחררי—יהיא לך כסף. אני יש לך, ברוך השם, בשבייל מי לעמלול. יש לך בנים קטנים, שצרים לאביהם. אחרית במקומך היתה מבינה זאת מלאה.

חנ'קה (פועשת כמה פטיות אלו). אמר לך, מה אתה רוצה, — להוריuni כבר, כמו שעשית לامي?

סוחר הסטרטוטים. יודע אני, כי כאמך את. חנ'קה (בקול צויר, מתוך דמעות) רוזחה אתה להוריuni שאלה... . וכור נא ואת — (דמעותיה מתגבבות, בקהל של בקשה). — אבא, רחם נא עלי, אין לי כח לעבוד יותר, עיפה אנסי — השב נא לי את הכסף אך הפעם, ולא אטריך אותך עוד כל ימי חי, — רק הפעם הווית — (הדמעות שפנות מחנק לרוגה).

סוחר הסטרטוטים (פונה אליה—מתוך החלצה). אין רע, שני שניות עוד תוכלי לשדרת. שאר בתחולות משרותות יותר מפרק ואני מריעשות שםים וארים כמוך. (כמייט). קץ לדברים, אני אומר לך, — נלאתי לשם את פטפטן!

ח' נ' ק' ה' (עיניה מלאות דעתו, נשת קרוב לאביה; כשהיא מרבת את הדילויים הבאים, היא חורקת בשניה). אַדְּאַדְּאָבָּא אֶתְּהָה!... וְלֹךְ אֵת אִמְּיָה וְאַוְתְּךָ הַשָּׁאֵר! (במהירות). — הרוי לך בעדי ובعد אמי! (נותנת לו מכתלתי וקופצת מיד הצדה וכבודת החוצה דרך הפתח. סוחר הסמרטוטים נשאר ונגע בהלום-רעם על מקומו, אחר כך הוא מתעורר, רודף אחריה וצועק).

פ' ג' ה' (קופצת נס היא ממקומה ורזה אחריהם בצעיה). אַחֲרָה חַזְפָּה שְׁכָמוֹתָה, אֶת אֶבְּיהָ היא מכה! הַלְּאוּ וְלֹךְ אֶתְּהָה הַמּוֹתָבָם כְּמוֹ שְׁלַקְתָּה אֶת אַמְּהָה, רְבוּנוּ שְׁלַעַלְמָן!... (הכמה נשאה ריקה שעה קלה. דרך התלון תודרים קול דברים וצעקות. אתרייךך — דממה. נגנום יומל').

יו' ס' ל' (שוחה קצת אצל הפתח, אחריו כך הוא צועד צעדים אחדים בחדר, עומד מתבונן סביבו במבהכה ומצביע ממכביש). שב אל הפתח, משתעל פעמים אהדות ומסكب. רוזה יצאת. בפתח נתקל בסוחר הסמרטוטים).

סוחר הסמרטוטים (נגנים בפנים אדומים ומוציאים, עינוי נוצצות מכעס. כשהוא מבחין ביומל', הוא מסתיר את עצמו, מתבונן בפניו). מה יגיד מעלה? יჩכה נא; כמדומה, שאני מכיר את מעלהו. (סוקר עירד הפעם את יומל'). — כמדומה לי שאצל ר' נחמן. הרב

יו' ס' ל' (נבוד, מבליל הכת ישאר בפני איש חיתו), אני בנו של ר' נחמן. מעלהו הוא — ר' משה — סוחר הסמרטוטים? ננכשתי דרך אנב — חפשתי להגיד לעלהו — —

סוחר הסמרטוטים (פניו משתגנים, כשמח לאורה). אה, בנו של הרב! אני הוא משה, אני. יויאל נא לשכת, בוראי שלח אבא את מעלהו בשילוחת אל? ?

יו' ס' ל' לא אבא שלח אותה — — מאלי ננכשת לעלהו — — אפשר שהדבר יהוה קצת נפלא בעיני מעלהו — — יבין נא אותו — בטו של מעלהו משורתת בבעוננו — זה כשיית שניים — בן — אל ותפלא נא, ר' משה על דבר זה, כלומר, איך הלחתי פזאים לעלהו, על דעת עצמי —

סוחר הסמרטוטים (מקשיב באאות של אי-ידונוה על פניו). נו? יומל' (נבוד עוד יתחר). יבין נא מעלהו — — בפי שאני יודע, יש איזה בחור — לא רע — החפש בה — — (חוشب רגע ומוסא את המלים הנערבות לו). — בוכה היה ביום ובלילה — נס אני ראייה אותה בוכה — לא נקל הדבר לדאות בת יהודים نوعת בכבי — היה אומרת, כי נתנה לעלהו מהה רובל בפקודון. .

סוחר הסמרטוטים (פניו מתאדים, עינוי מתמלאות רם, נוחן עצמו אל יומל'). נו, ידבר נא מלים ברורות בשבייל שא宾, — מה מעלהו רוזה? מה עניינו של מעלהו לוה? . . .

יו' ס' ל' (נבוד שוב). אני לעצמי אין חfine כלום — אמרתי רק לבוא למעלהו ולומר לו מה שאני יודע — ובכלל בקשי לי הגיד לעלהו, שיעשה איזה דבר, כדי שהבתולה של לואת תוסיף עוד לבכות ימים ולילות — יאמין, כי איש שיש לו לב איננו יכול לראות את —

סוחר הסמטרוטים (ברגע הראשון איננו יכול לדבר מכוון, מרים את אנרכופיו על יוסל). צא מבוית, צא ! המעת מטמי — והנה בא גם זה !
(מנרש את יוסל החוצה).

וּס ל' (מנין בידיו על פניו המפוקים העותומות נדולה, נדחף לאט החוצה). אבל מה עשויתי למלתו — מלתו יכול לעשותו כרצונו — אני רק אמרתי —
(יוצא).

סוחר הסמטרוטים (קורא אחורי, וכלו כען וחתעוורות). צא, צא מבוית ! את שנייך אעקר לך ! לך, איש לא קרא לך ! נו, הרילך פורענית
חדשה !

(המשך).

1

(סוף יבואה).

=====

* * *

*

אל תְּשַׁאֲל לְאֱלֹהִינוּ. יְשׁוּחָדִים
 עוד לֵנוּ בְּכָל בְּרָקָאָור בַּי וּפְלָעָל בְּרָגְנָן,
 בְּכָל רְמַטָּחָיִם סְבִיב בַּי יְתֻעָרָר;
 בְּכָל סְדָקָ וְפָנָה, בַּמְעָזָרִים
 נִיצָּזָות וּפְזָדִים שֶׁל אָזָרָ מְאוֹר הַגְּזָחָה,
 אֲשֶׁר גַּתְגַּה לֵנוּ וּאֲשֶׁר גַּרוֹן
 עוד יְצִיאָן עַל פְּלָתָלִי עַלוּמָנָנוּ, —
 אֲנָהָנוּ שְׁוֹלָחִים עוֹד מְפָטִים פְּלִים, עַוְגִים,
 וְעַל כָּל אַמְתָה מִים וַיְרָק אַזּוֹב
 אֲנָהָנוּ שְׁוֹפְכִים עוֹד חַמְזָן גַּעֲנוּשִׁים;
 וְיִשׁ בַּי גַּדְלָה עוֹד גַּטְפִים גַּטְפִים,
 בְּכָם גַּרְפְּרָגִים וְגַשְׁבָּור אַמְאָזָן עַלוּמָנָנוּ, —
 אָה אָה נָא תְּשַׁאֲל לְאֱלֹהִינוּ!

הַחְלָום לֹא בָּא לְשֹׁאָ. וְאָמָנוּ וַיַּעֲבֵר,
 עוד הַשְּׁאֵיר בְּרָכָה לֵנוּ אַתְּרוֹן,
 וְלִיל הַכְּלִין בַּי בָּא לְמַשָּׁל,
 לֹא בְּלִיל רִיקָם הַצִּינָנוּ.
 וְאָמָר בְּרַב מִזָּה הַבְּטִיחָה חַעֲלוּמִים, —
 לֹא גַּסְתָּמוּ עוֹד מַעֲנִי הַתְּחִנּוּמִים.

וְכִי שֶׁ הַסּוּר — רָעֵד שְׁשֹׁנוֹ
עוֹד עֹבֵר בֵּין חֲלִים;
וְכַעֲמִי הַפְּשֹׁרָה כִּי גַּדְמוֹ,
עוֹד שִׁבְם, שִׁיר גַּאוֹנָם, תְּנַחְלִינוּ.

יש מה לְבֻכוֹת. רְאָה, שְׁמַשׁ חִתְּחָה לְנוּ.
בְּתוֹךְ עַבְיִי זְהָב מִצְּיָה עוֹד גְּבָלָה,
וּקְרִינִי בְּתִימִים בָּכָר יוֹרְדוֹת דּוֹמָם
גִּנְחֹות עַל הַתְּרִים.
אָךְ חַמְלֹום לֹא בָּא לְשֹׂוא—הַאֲמִינָה!
הַטָּל עַם בְּקָר לֹא לְחַנֵּם יָרֵד,
וְלֹא לְחַגֵּם שְׁמַשׁ נְשָׁקָנוּ.
וְאָם שְׁפָכוּ צְלָלִי עַצְבָּמְכָל עַבְרָה
וַיְגַנֵּן הַעֲרָב מִרְפָּרָף עַל רְאֵשֵׁינוּ,—
עוֹד בְּמַקְדָּם אָנוּ מִהְלָגִים זְקוּפִי קָזָה,
וַיְגַנֵּן חַיָּנוּ רְוחָ בְּרִיפָת שְׁמַשׁ.

יעקב פיבמאן.

תשורי תומס"ה.

זברון לחכמים.

מאת

ד"ר שמעון ברונפלד.

(שלמה בוכר, ב' ז' שטיינשנירדר, אדרולף ניבוייער, יעקב פרידנרטאל).

שנות המאה הי"ט למןין הרגיל הביאו לנו, כידוע, ייצירה ספרותית חשובה עד מאר, שטמנה מתחלה כמעט תקופה חדשה בישראל: חכמת-היהדות. מושג זה, אמן, לא הוכר עדין כל צרכו. חכמת היהדות מסתעפת כבר לכמה עניינים, ובינו אלה יש לדאגן, שמא תחדר להיות הבנת היהדות בכלל ותחייב להיות אך ורק חקר פרטיים שונים, באופן שתצא מוגדרה האמתי. חכמת היהדות עומדת בעיקורת על הבקרות החיסטריות. שהיא בסיס לכל חקורה מדעית, ועל הסקירה הכללית במחות היהדות והתפתחותה – סקירה, שצורכה להקוף את כל המאורעות והתראות מתוך התבנה בקשר העניינים בין לבין עצם וביחסם למאורעות עולם. וזה מה שנחדרש בדור האחרון. דעת היהודות, אפילו במובנה המדעי, אמן לא חסורה בישראל בשום דור; אלא שלפעמים, בדור דעה והשכל, בשעה שכח הייזרה בעמו היה כمعין המתגבר, היהת נפרצת ווקרא לרבים, ולפעמים, בשעה שנראתה לאוות ותרשלות בעמו, בזמנ שכח הייזרה שבו היה חלש ורפה, הייתה בנוסה ומצוצת בקרב יהידי-סגולה. אבל שלשלת החכמים דורשי היהדות בענפיה המרוביים לא נפסקה מעולם.

אנו מוצאים בתפקידות שונות של ההיסטוריה היהודית, אפילו בדורות יתומים, אנשי דעת ומחקר, שלא מצאו ספקם בדעת העניינים כפי שהם נראים לעיניהם וכפי שהם מובנים לפי המושגים המקובלים. אלא השתדרלו לחזור לפנימיותם להבין את והתו שבחם. הם שאלו ודרשו במחות היהדות בתור חזון רתי ובראו את הפילוסופיה הדתית, שבמשך תקופה ארוכה הייתה היא נשמת הדת היהודית; ובפרט אם נצרף לה את הקבלה. ואולם לא רק בתחום הרטויות והמוסריות של היהדות קרו, אלא אף בכל המתיחס לקניינו הלאומיתם. חכמת הלשון העברית,DKDOKKA ושותפה, הייתה חשובה תמיד בישראל. ווחכמים נודלים עסכו בה, בן העתיקו בחקר כתבי-הקדש, בהבנת פשוט המקרים וייחסם לא

המאורעות ההיסטוריים, ופעמים אף היו נתונים את לבם לhaben בכל מקרים המודיעים הכלליים, השיכים מאייה צד לבנת היהדות בכללה או בפרטיה, למשל: חכמת ההנדסה והתוכנה הייתה חביבה בעmeno וכמה מהכטנו עסכו בה כדי לדעת החשבון התקופות וקביעת המוערים. ואפלו בנוגע ליבורן ההיסטוריה היישר אלית – דרבו, שהוא חשוב לנו ביותר – – אי אפשר להחליט, שהיה חסר בישראל בדורות הראשונים כל עיקר; ובפרט אם נעמר את הספרים העבריים במקצוע זה לעומת אלו, שנכתבו ביטים בהם בשאר הלשונות. וכך שלא נהייה נמהרים במשפטנו ולא נזכיר את הקפ' לצד שכננד ספרותנו, חיבים אלו לזכור תמיד, כי סדר ההיסטוריה ותרצתה באופן מודיע לא היו נוהנים ביטים קדומים בשום אומה. וביטה שהיו נוהנים בשאר הלשונות היו נוהנים גם בלשוננו, ואולי בו الآخرונה במידה יותר מ羅בה.

ואם הדבר כן – במה עוליה חשיבות התקופה המתודעית של דורנו על אלו שקרו לה? לפיד עתי, מצחינת תקופתו בזה, שבה גדרה חכמתה הירחות בכםות ובאיכות, ועוד יותר בזה, ששגלה עצמה את דרכי הבקרות ההיסטוריות ואת הסקרה הכללית, המקפת את כל הפרטים ימץ' בפק'ם לכל אחד. בזה לא היו הראשונים בקיום. אבל מוכן, שנם ברבר כזה אין קפיצה, אין בריאת חדש "יש מאין", אלא הכל געשה בהדרנה ובהפתחות. איה חומר היולי ואיזה כח=צירה נמצאו בעמננו בלי ספק מכבר; וחכמי-ישראל בדור האחרון השתמשו בחומר זה ונם שכלו והגבינו את כח=צירה ע"י מה שזונו עם הטיתודה המדרעת החדש, עם אופן=ההקרה הנוגן בכל מקצועות המרע החדש. ועוד מעלה נדולה לחקירה המדעית ביטינו: היא חופשית לנMRI; אינה אסורה בכבלי הדעות התקובלות ואין לה הנחות מוסכמות.

כאות אלו רואים, למשל, בהבנת כתבי-הקדוש, שהוא עיקר נדו' בדת היהדות. הבקרות הביבליות, שהיתה בעמננו מקצוע חשוב בחכמת היהדות, אינה המצאה של הרור האחרון. הפילוסוף שפינואה יָפְרָה, הנם שלא נכנס אליה מתווך חקירה היסטוריות ופילולוגיות, אלא מתווך חקירה פלוסופית ומורית, ובמקרה מתווך שאיפה מדעית, ככלומר, מתווך כוונה לברר את תחומי הכה המוסרי של החברו, ימדנית. אבל בכל אופן עמד הוא ראשונה וברר את ספקתו ואות הרהוריו ברבים ופעה בבקרות הביבליות את הדרך לפני הבאים אחריו. והרי שפינואה עצמו העיד, שבצתת הרברים כבר פクトו רומיי אברם ابن עוזרא את עינויו, או עוררו לבו את ספקתו. יודוע לנו, שנם הראב' – הראשון, שרביו בחקירה נתפשטו בכתב יד ואחר-כך נקבעו בדפוס וונשו קניין הרביהם – נם הוא שמע וקיבל הרבה במקצוע זה מהכטמים שקרמו לו. אין ספק לנו, שעוד בדורות קורטים לו כבר היו בעמננו מפקפקים ותחרחים; ומובן, כי בעניינים כאלה די כבר הפקפק וההרהור. פריקת על המסורות והקבלה – סוף החקירה המדעית לבוא. מתווך השקפה זו אנו חושבים לבקרות – המקרא את כל מה שהביא הראב' מעין זה, בין מה שהמכים לו ובין

מה שחלק עליו; בין מה שחלק עליו באמת מני שפטו רתו היתה ברורה לו, ובין מה שחלק עליו רק לمراجعة עין, כדי להסידר מעליו אחירות הדברים. אפילו פירושיו הראייזנאלים של חי הבלתי וכדורתה לו, כמו שהם מנוחכים לפעמים, יקרים וחשובים לנו מטע השקפה זו. ואני מחייב, שאילמת לא שפינואה, שעד על רמי הראב"ע ונלה סודם, ואילמלא הראב"ע, שהצעיע לפניו ספקותיו וספקות החכמים שקיבלו מהם, לא היינו באים לעולם לידי בקורס-המקרא. אבל על כל פנים אין למעט בחשיבות העובדה הקודמת זאת: *ההתחלת נשתה בקרב הספרות העברית וע"י חכמי ישראל* בדורות שקדמו לנו רנו הרבה.

ונם בקורס ההיסטוריה אלו מיצאים כמה חכמים, שקדמו לבוני חכמת היהדות בשנות המאה ה'יט. די לנו לرمז על ר' עזריה בן הדרון דיסטים (ר' רוסי), שבספרו החשוב *מאור עיניים* – הספר הראשון בספרותנו, שעסוק בקורס ההיסטורית-העיר כבר על ספק עצום בענין חשוב מכל צד: במנין שנים היירה, שהרבה עיקרים תלויים בו. ואפשר שחשיבות מזה הוא פרט אחר בחקר ההיסטוריה היהודית נני שנים היירה הוא בעיקרו עניין דתי: טנין שנים בית ראשון ושות בית השני, שעלי פי מסורת קבלה נתקצר הרבה. חשבון השנים הוא חוט השדרה של היסטוריה; ואם הוא מוטעה ולקיים, הרי זה, כמובן לקה חוט השדרה בנוף האדם ונבו נתקען ונתבען על ידי זה. גורר החשבון האמיתי של שנות התקופות וקביעת המאורעות ההיסטוריות בזמנם – זה הצד הראשון להבנתם. וכבר העיר נ"ג, כי שתי עניות של ההיסטוריה המדעית הן קביעת המיקום וקביעת הזמן של המאורעות – ואלו היו סמויות בתולדות ישראל בימים הראשונים. ר' עוריה מן האדומים היה הראשון, שנtan לבו להרחק את הערובב והבלבול הזה.

בונגן שבועות, מתפתחת ומתרחבת החקירה המדעית בכל אומה ולשון בזמנ ששלום ושלוה בעולם, בימים שמצובה החMRI מרשה לאותה ונותן לה היכולת לפנים את חכמיה ואת חוקריה. זה געשה באופנים שונים, כמו שחיי החברה המדינית מסתעפים לענפים מרובים. פעמים שהקבוץ המדיני מסייע לעובדה מדעית, לו, שאין הפרטים, הוחרים, נזקים לה, ופעמים שחברות שונות מקבלות עליהן לסייע למפעלים כאלה נברמניה נמצאות אנדות כמעט בכל מקצועות החקירה המדעית, ואפילו לחקירות ספרי-היפות של ש' ספיר). ואולם נם היחיד אין פטור את עצמו ומשתף בסיווע של ש' ספיר). וישראל נתקיימו התורה והחכמה רק מעוני. וביחוד לרחבת המדעים. בישראל נתקיימו התורה והחכמה רק מעוני. וביחוד רבתה הקלקלה בחו"ל האחרון. חכמי ישראל, שימדו בשנות המאה ה'יט את חכמת היהדות ועשו בה את היהדות לחזון היסטורי-מדעי. המיתו את עצם טמש באוהל החקירה והרירה. ובשעה שהוא יושבים וחוקרים בטהלה העניות והתחותם, היהת דאנט=פרנמה מנקרת במותם ומטטרת אותם מעבודתם. דאנט=פרנמה זו הייתה, פשוט, דאנט הלחם: אין להמציאו לחם לביהם לפי הטע. אין לנו פרק מכוער ומעציב כל כך בתולדות האומה הישראלית, פרק מלא בושה וכלהה, בזעם, שבו אנו כתבים את

חוליותיהם של האנשים המציגים: נחטן קרכטאל, שלמה יהודה רפאפורט, יום טוב ליפמן צונץ, שטואל דוד לוצ'אטו, שלמה מונק. הרוברים האלה גלויים וידועים כבר בספרותנו, וכלם אנו חסרים אלא לא לספרם ולקבצם ולקבעם בספר אחד – תקו-קלון על מצח גברינו ועפכניינו². לפנינו יטים מועטים נתפרסמו אנורות צונץ, שהריין לירידו מיב אל חיכר ידוועים הם; ואך אלו החדשים מעלים אודם של בושה על פנינו בשעה שאנו קוראים בהם. אחרי שכבר פרטם צונץ את ספרו הנפלא *על דרישות היהודים* – זה הספר הטלא אורה, שנתקבל נס בקרב תכמי אומת-העולם בסבר פנים יפות בתור הספר המדעי הראשון, שנכתב על ענייני היהדות בלשון חייה ובצורה מתאמת – לאחר שכבר יצא, איפוא, שם לצונץ בתור חכם וחוקר, כתב לרעו בהמבורג נבייח לנובימבר, שנת 1833³: *העיר הזאת (ברלין)*, שאיני מוצא בה מחלוקת לנפשי היהת לי לזרא, ומאד היהתי רוצה לכתת להטבורן ולהשתקע שם, אילו נמצאה שם אויו שרונות, ואפילו זול סופר-ובבטי מסחרו בשכר של עשרים וחמש שטארק לשבע, רק בתנאי, שאיהה חלק מן היום פניו לעבודה מדעית. וחוරש ימים אחר-כך הփיל את בקשתו לפני מכאל חיים וכותב לו, שיבקש בשביבו בהטבורג אויו שרונות, כי אם אין קמה אין תורה⁴. אפשר שהיה אליהם עטדי – כותב הוא בטיז לפרץ, בשנת 1833 – להשלים ספר מדעי, שהחילותו לעבור בו. כדי לפנות את לבי למפעלים חשובים החיים וכתב לו, שעה פניה וכספ. אין לי בטה לנקנות ספרים וגם אין-אפשר לי לילת למקומות של ספרים. עשרינו אינם שמים לבם לעניינים כאלה. מה שיוציאו לזכור ארוחה אחת בשבייל שרים ונודלים היה מספיק לי לנוסעה לאוכספורד או לפארם. אבל במצב הנויחי אני מתנוונה והולך. בינוותם שמע צונץ, שמצונו החמרי של רפאפורט נתמוצט ונם הוא נטרוד – דאנוט פרנסה. ומפני זה אי-אפשר לו להשלים את חבריו, שבמkeit יצאו כבר לאור ונתקבלו מצד החכמים בשמה עצומה. צונץ שכח את דלוותו שלו ואת דאנוטיו המרובות וראן לרפאפורט. באודה האנרגת הוא כותב להטבורג: *הלוואי שעיללה בידינו להספיק מיהה לדירינו רפאפורט, ואני מצדי כבר היהתו מונדר על הכל. כמה היינו מתחשרים על ידו! אני דואן ומצר עליו עכשו יותר מטה שאני דואן לעצמי, אף על פי שנם מצב רע הוא. אהובי, כביבל, הקיצנים פיהם מלא הבתחות ונחותות – ולא יותר.* – *אני רוצה להיות שמח בחילקי – הוא מוסף וכותב – אם יעלה בידי איש טלא דעת ואהבה לחקרה מדעית כרפאפורט לחיות בשלהו ובמוקום חכמים וסופרים, כדי להשלים את חבריו.* – ותראנדריה זו לא נפקחה עד ימינו אלה, ואפשר שהוא מוסיפה בכל יום מרירות וצער. הן בימינו אלה נשתנו תנאי החיים הרבה, ובה

* בקובץ הרביי (שנת 1906), שחויזיאה האנוגה הפראנקוצרטית להרחבת חכמת היהדות (Jahrbuch der jüdischen literarischen Gesellschaft).

במוריה נתרבה עושר היהודים, המפוזרים את כספם על כל דבר, ולסיווע חכמת היהדות אינם פונים. צריך היה, שיקום לנו נבייא ויניד לעמנו את פשען ואת החטאנו בנירון זה ברברויות כנחלי-אש... כי בעמנו נמצאים לא רק עשירים מנושמים ונפש=רוח, המפוזרים את כספם רק למלאות את תאותם, ולהתביעות צרכי האומה אינם נערנים; אלא גם חכמים וועדרים רוחניים, שאין דונמתם בשום אומה ולשון: אנשים מסוראים בכל לבם ונפשם לאירוע אל הדרי ומטמיינים את עצם עליו. עוני ובוי מנת חילוף בחיים ולאחר מותם—הספר גאה באחד מן העתונאים היהודיים. הם אין מסיח את דעתם מתרותם וחתמתם, שהן שעשויהם בענין. הם העשירו את רוכשנו הקולטורי בשעה שלא היו בכחם לא לחם ולא שמלה. חוללה אלה נמצאו בתוכנו, לכל הפחות בדרך החולף, אנש=מעשה, שעסקו רוב שעות=היום בפרקמיה או עבדו עבורו קשה ואינקיה אחרת, כדי להחיזות את נפשם ואת נפשות ביתם, ובשעות הפתונות או בלילה הקריישו את כחם לחקירות מדיעות, להבנת היהדות, איש איש באוטו המקצוע, שהוא חביב עליו. אלה האחרונים היו "מייצנאנטים" מיוחדים במיניהם, ולצערנו גם מספרם פוחת והולך בימיינו.

ולאחדים ממחמי יישראל שני המינים האלה רוצה אני להזכיר את מאמרי זה.

בחדשים האחרונים הילכו מעתנו ארבעה חכמים וחוקרים מצוינים, שהם מופלאים לא רק בפעילותם המדעית, אלא גם במאורעות חייהם, תוצאות עמידתנו הבלתי-נורמלית. והחכמים הללו חשבים לנו לא רק בטע שחקרו ודרשו, אלא גם בזוז: איך עסקו בחקרותיהם.

בכ"ח לדצמבר שנות 1906 ("יאטבת, תרס"ז נפטר ר' שלמה בזבר בעיר לבוב, ימים מועשיים קורם שמלאו לו שמונים שנה והוא נולד בח' שבט, תקפ"ז). שלמה בזבר היה אדם עשיר ומצולח במעשהיו. מעולם לא ידע את מרירות=החיים של רוב חכמי ישראל; אותן "הדרמות השתקניות" (כברתו של פטוליננק), שען עצם הטראנדיה האמתית; אותן המלחמה, שאין בה התעצומות הכהות, אלא יסורים ועינוי=נפש. בהיותו עשיר מופלן, לא רק לא הרגש מעולם בעזרם של תלמידי-חכמים בכל הנוגע לאונת פרנסת, אלא לא היה אנו לכבוש את נבואותו ולהבטל מחקריםיו משום חסרונו "מכשידון". בביתו נמצאו כל הספרים, שהוה צרייך להם בעבודתו. אם היה צרייך לאיוזה כתבי-יד, אפשר היה לו לקנותו, ואם כתבי-יד זה נמצא בביבליותיקה, נקל היה לו לחתנו בהשאלה או לשלווח בהוציאותיו איוזה טעניק נאמן ובן-סמן, שייעתקן בשביילו. במצב מאושור כזה למד ותהר כתבי, ווער במכח רימיו נתן אל לבו לפרנס מקצוע חשוב בספרותנו — את המקצוע של מדרשייאנדה, שבו הצטיין ברבות הימים, ובהעשרו אותו העשר את חמת=היהודים בולה.

שלמה בזבר נתחן בגעוריו בו באופן, שנתחנכו לפני שנים רבות כל בני המשכילים והעירים בעיר=מולתו לבוב. אבל, ישעה בובר, היה סוחר חשוב ועשיר. עיקר למוריו היו, כמובן, התלמוד וגושאי

כליו'. אבל בלבוב, שהותה או עיר של חכמים וסופרים במלוא מובן – המלה, נשבה רוח החשלה המדעית מיסודות של נחמן קרווכטאל ושל מה יהודת רפאפורט. לא רק בוגר ופלפול עסקו או במא מצעורי ישראל, אלא גם בכתביו ההורש ובספריו מחקר, וחיקירה בתולדות ישראל הייתה חשובה ביותר. כי ימי-נעריו של שלמה בובר היו התקופה היותר משובחת בחיו ובעודתו המדעית של שיר, קודם שהיה אнос לפירוש מחקרותיו ולקגור את עצמו ברבנות. על כן לא נעהו שלמה בובר "למרן" מבון הרגיל, השווה כל ימיו בים-התלמוד, אלא לחכם וחווק בקרטונו ישראלי. על פי ניתוח פנימי, שהיה מובנת לכל אלו שהכינו אותו בחיו, יכול לו מיד מכך עוזר חשוב לנושא עניין מחקרים: את המדרשים – אותם קובצי האגדה, שאך בשנות המאה ה"ט התחלו בני עמנו להכין את חשבות המרובה ואת רוב עשרם הפויוטי, את ערכם והועלתם להכרת נשמה של האומה היהודית, הלק' נפשה, חייה הפנימיים, תקוטינה ואנחותיה, שעשויה ויסוריה. בימים קדומים היו תלמידי-חכמים ולומדים מופלנים מבטלים את ערך המרגניות הטובות האלו, ולא המדרש הפויוטי היה להם העיקר, אלא אולי "מדרש-פליאה", ככלומר מדרש, שאפשר היה להפיא בו את הלביבות ולדרשו "במין חומר". כדי להראות בו בקיאות וחריפות, זה גורלו של עם, הפורש מן החיים ומשכיע את נפשו באסכו – לסתיקה: אפילו הפיות הנעה נעה לו למדור אסכולתי, להריפות ובקיאות. אין ספק, כי ספרו הנadol של צונין על דרישות היהודים, שבימי יולדתו של בובר הפליגנו בני-דורו המבינים בשבוחו (הראי לו באטה) וממצו בו סקו הנטלה ומקפת את כל המפעלים הרוחניים, שהתגמלו בהם כח היצירה המקורית של ישראל, – הספר החשוב הזה השפיע הרבה על בובר. ידוע הוא, בספר זה עשה בזמןו רושם עצום אולי על בני-ארך שאיןם עופקים בחקרות קרטוניות ישראל. מתווך אנגרותיו של פייט ל"ט זק"ש אלו למדים, שנם נצרים משיכלים היו מתקאים לראות את האור הגנו בספרות הפויוטית העברית – כМОבן, בלבד חדש ובולשן אירופית, שלמה בובר שם אל לבו לפרש ספרי-אנודה, שהיו מונחים בכ"י ואיש לא ידע ממציאותם בעולם (כה-פסיקתא דרב כהנא, שצונין ושיר' חשבו, שאברה בכ"ר; לצרף ולזוקן אתם הקובצים, שאמנם נקבעו בדפוס, אבל מותך חוסר-הבנה והתרשות ומתווך קלות-ראש לכו בטיעות ושינויות או נס בהשומות נדולות; ולסוף). – לברור את מקורות וסוגנום ומווצאים של ספרי האגדה, באחת: הוא השתמש בכל המכשורן של החקירה המדעית ברי לנקות את המרגניות הללו מן הצורות והעperf, שעלו עליהן ברבות הימים, מפני שמשמעותם בהן ידי אנשים, שלא ידעו את חשיבותן ואת ערכן הנadol.

וכי יש צורך בברבר לפרק ולמנות את מפעליו הספרותיים של שלמה בובר אחד אחר? למנות את כל ספריו המדרש והאגדה, שהוציא לאור מצורפים ומזוקקים, טפורים ומבוארם? – כל זה הלא נלו וידוע לכל עסוק בספרות המדרשית. – בובר עסוק בסות' ימיו במקצוע מדעי אחר חשוב מאד:

בתולדות הנדלים והחכמים בני הדורות הקודמים. באומות-העולם יש קתראות וענקיות לחקרות כאלו וספריו החקרים במקצוע זה יוצאים לאור בסיו"ע האקדמיות. ואילם ספרי בובר לאדו יוצאים טulos לאייר העולם אילטלא השתרל הוא בעצמו בהרפסתם. הוא היה החוקר, המחבר והמושגיא-לאור כאחד! ועל פי רוב נתן את ספריו במתנה לכל דורש ומכבש. על צד האמת אין לעמנו בתור כל תחקיך ונחלתה בעבודה מדעית זו, שלא השתתקכה בכם זולת בזה, שהילד אדם חוקר ומבחן, אשר מצא עונג ושבועים לפזר את כספו על חקרות מדעיות במקומות פזורים על תוננות בני-אדם. ועוד רואוי להזכיר, שאפילו "בני-תורה" שבנו לא ידעו להזכיר את פעולתו. כבר נטלי מעמנו טעם יצירה פיזית. כי מה הם מדרשי-האנדות עניין

רוב "תלמידים"? – דברים של מה-בכך, שرك ההמון מתענג עליהם.
עיר-מולחתו של שלמה בובר הייתה בימי-עלמי עיר של חכמים וסופרים, אבל אחר-כך לקתה נשפת ישראלי בnaltsiyah בראיצ'יה קולטורית, כאשר כבר הוצאה את כל כחה בימי דור אחד, אחרי שייצאו ממנה אנשים מצוינים כנחמן קרכטאל וכשלמה יהודה רפפורט. נשתחחה החקירה המדעית ממנה ובמקומה באה עניות רוחנית. – זכרוני, שבימי נוערי, כשהיהתי במסכת "לומדים" ומשכילים, היו רוב הלומדים "חורייפים" מלגניים על הקיור המדורים ועל הדיקויים הפילולוגיים. הכרוכים בה, שהם "אליבא דכולא עלמא" ענינים פוטיטים, שאין בהם "נקא מינה" לדין ולהלכה ואין בהם נס אייזו "מליצה נפלאה" מען אלו, שנמצאות בשירים תפארת" לרנה"ו או בשירים שלר, ואפילו "פילוסופיה עמוקה" אין בהם. אלו הם "דברים המונינים", שלא נבראו בשביב לומדים מופלים ואף לא בשביב מליצים ומשורדים או פילוסופים. ואך אחד מן "תלמידים" וזה "משורדים" וה"פילוסופים" הללו לא השיב אל ל"בו, שאלוי הלקוי הותר נдол בחתפותו של עמנו בדורות האחרונים הוא – מה שנפסק הקשר בין העם ובין חכמו ומה שבטללה שיכותם של אנשי-הרוח אל ההמון, אבל אין אלו בני אומה אחת. ספר גודל בכם ובאיכות היה אפשר לכתוב על פרטיו החזון הטעיב הזה, שטמנו תוכאות רעות לחתפותו עמנו.

שלמה בובר היה עשיר גודל ולא היה תלוי בדעת אחרים. הוא עשה מה שהשתוקק לעשות, מה שהיה מביא לו נחת-רווח. אלו מוצאים בעבודתו התקرمות מרווח מספר לספר. בתחילת היה דיליטאטנט ובהרצאת דבריו הרשונים אפשר היה להכיר, שלא למד על הסדר. ואולם בחנות הנדולה לנושא-מחקריו השתלם בהם ברבות הימים. בהוצאותיו האחרונות היו מוצאים כבר את השם-המודעת, הצריכה לחקרות אבל – שלמה בובר היה ענו מטבחו והוא קיבל דברי אמת מי שאמרים, גודלים או קטנים, מפורטים ובلتני-נודעים בעולם-המדועים. מכיר היה באנשים, שהיו מודנים אחריו ואומרים, שהיה תאב להסכת מבקרי וקוראיו, וגנוּחו בזה, שරוף אחרי הפרטום בחבורי. אבל אני ירעתי היטב, וכמה עשרות שנים היהי נושא וגנוּן עפו פנים אל פנים או ע"י אגרות נוכחות, שהיה רוחק מאר ממדת-האגואה, ודוקא מפני זה היו עניינו

נשואות למשפט החכמים. קוראי ספריו; ואפילו צעירים וטחילים, אם אמרו לו דברים של טעם בbekורת ספריו, היה שומע להם. בני אום, שאיןם שמייםrab למשפט הקוראים, הם על פי רוב יהודים, שוחשבים, כי כל מלאה שלplet עתם כבר היא מן המפורסנות, שאיןין צריכות לרואה. כזה לא היה בוגר מטבחו. עינותו הנבראה בו את אהבת האמת והרחיקתו, ממנו כל אותן החסרונות, שאנו מוצאים על פי רוב בכל הלומדים מעצם.

(סוף יבואה).

הקונגרס הציוני השמני.

(השכפה כללית).

הקונגרס הציוני השמני, שנתקיים בהאגן, במשך הימים ד'-י"א אלול תרמ"ז (21-14 לאוגוסט 1907 ח'ח), לא היה הגרוע שבקונגרסים. הוא לא היה נופל מכולם, חוץ מן הקונגרס הראשון, שהונחה בו היסודות להציגיות בתור תנועה מדינית, וממחצית הקונגרס השביעי, שהושם בה קץ לחתונעה האנטי-היסטוריה. כי בקונגרס השמני נתקבעו בנוגע להערכה המعيشית בא"י החלטות החשובות ליד בתקף הווער-הפועל הקטן כגון "מיניסטריוון לענני ארץ-ישראל" (= Palästina) (Ressort) ולמסור ברשותו כ"ה אחוזות למאה מיל'ה הרכבות הכלכליות של הארגאניזציה הציונית; ליד עלי יד החברה האנגל-פלשטיינית מחלקה של מלוה משתלה לשלוחים ארוכים על קרקעות ונכסים בלתי-IALIZEDים בכפרים ובערים ולדאוג להתפתחות בית-ספר בינוין בא"י; והקונגרס השמני אף נתבשר, שהוחלט ליד מחלקה של הבנק בקושטא. בנוגע להארגון אציה נעשו כמה דברים חשובים בספר-התקנות וביניהם נתקבלת החלטה, שככל פירור אציה, שיש לה 3,000 שקל, יכולה לבוא בדברים עם הווער-הפועל הקטן בלבד. בנוגע להכנסות הארגאניזציה הונגה מס' המפלגה בשער של 5 פרנקים לשנה. ובנוגע להעדרה הקולטוריית בಗלוות נודע ועד של כ"ה חברים, שייעסוק בחנוך העברי-לאומי ובשאר העניינים הקורוביים לה, ווילשון העברית חוברה ונתקבלת בתור הלשון הרשמית של הקונגרס ושל כל מוסדות ההגנה הציונית.—חו"ץ מהו נתן לנו הקונגרס הציוני את הדרשאה המזהרת של נורדיות ואת הדרשאה החמתה והופה של הר"ר שMRIHO לויין ע"ד החנוך העברי בא"י; את הדרשאות המצוינות של מוצקין ומאמר מורה מעך זה ושל וויא צמן ושת אנדר מצד אחר; את קבלת-הפנים המנותקת של די פינטו, סגן המועצה העליונה של הולנד וראש הקהילה הישראלית בהאגן, ואת הכרכה החמתה והכתובה ע"ברית של הקהילה הישראלית בהאגן. הקונגרס השמני גרם לאספותיהם של "פועלי-ציון", " עבריה" ו"סיני" ולהתיסרות "האנודה לעבדה קולטורית בא"י של הנשים הציניות" וגרם גם לנדרתו ההגנה של מזרע בשביב הגימנסיה העברית (80 אלף פרנק) ושל "בצלאל" (20 אלף פרנק).—ומה עוזה, ומה יכול לעשות עוד קונגרס ציוני, קונגרס של חלק קטן מעם החלש ומדוכא, שמתאפשר למשך שבעה ימים אחת לשתי שנים? ומה עשו יותר הקונגרסים הקודמים, למשל, השני, השלישי או החמישי, ומכל-שבן הרביעי או הששי?

ואם בכלל ואת השואר הקונגרס ריקנות נוראה בלבותיהם של הציונים מכל

המפלגות ולא השair אחריו רושם ניכר בחו"ל העולם היהודי הבלתי-ציוני, ואף העתונים הישראלים, ואפילו הרבה מן הלאומיים שביהם, עברו עליו כמעט בשתייה,— לא הקונגרס כשהוא לעצמו אשם בדבר, אלא — הקונגרסן ציה הרוסית הרבי עית שקדמה לו, יותר נכון: הערומים הציוניים מרוסיה, שתמיד היו תופסים את המקום יותר חשוב בקונגרסים הציוניים והפעם היו הסרי-אנונים נגיד הציוניים המערביים לא רק מפני מעתם-טפסטרם, אלא הרבה יותר מזה — מפני מעתם איבותם . . .

בשלשה דברים עיקריים היה הקונגרס השמנאי ביחס עם הקונפירנツיה הרוסית צריך לעסוק במיוחד: בשאלת העבודה הממשית בארץ ישראל, בשאלת עבודה-ההוה בארכזות-הגלוות ובשאלת העבודה הקולטטורית גם בארץ-ישראל וגם בגלוות. את השאלה השניה הסיר הקונגרס מעיל הפרק מפני שהוא נוגעת לא בעניינים הציוניים המשותפים לייחודי כל הארץ, אלא בעניינים ישראליים מיוחדים לארצאות ידועות, שם יש המונים עזומים של יהודים (רוסיה, אוסטריה ועוד). ולעומת זה מוחיבת התורה הקונפירנツיה הרוסית לעסוק בשאלת זו — שאלת עבודה-ההוה — בפרטות, מפני שהיתה ל"שאלה בוערת" ברוסיה מלחמת השנים הホールכים ונעשה בארץ זו זה כשלש שנים. — ובכל שלוש השאלות הללו הראו הציורים הציוניים מוזסיה גם בקונפירנツיה וגם בקונגרס עצמו סימני כפילות וחטאות, שלא ראיינו דוגמתן אפילו בימים יותר רעים להכרה הציונית החפשית .

השאלה הראשונה, שאלת העבודה הממשית בארץ-ישראל, הייתה צריכה להיות ה"יתר", עליה היה תלוי כל הקונגרס. אחרי שהדריפלומאטיה בעלי עבודה מעשית בא"י ובכל עבודה קולטורית בגלות ה比亚 לה אונאנדה ואחריו שבשתי השנים האחרונות לא הצליחה הדיפלומאטיה ביזור, הרי לא נשאה אלא העבודה המעשית. אבל לא רק מתוך הכרה ואונס היה הקונגרס צריך לצדר בוכותה, הוא היה צריך לבוא לירוי מסקנה, שה"ט שאר טר" הוא לא התחלח, אלא הסופ', שמתחלת צריך לרכוש את המדינה בפועל ואחר-כך אפשר לקבל אשר משפט-מדיני של רכוש זה. ולאחריה היה נראה הדבר, שהכל מסכימים עכשו להשכפה זו, אשר ממציאת העוני בספרות היה "אך ה ע"מ" ונוסחה המעשי בקרבת המנהה הציוני היה אוסף-שיקון. העבודה המעשית בא"י על פי תכניתו של אוטישקון נתקבלה בתרור יסוד-היסודות הציוניות עוד באספת הלסינגן פורס, שהקונגרס השמנאי צריך היה רק לאשר את החלטותיה, ואמננס, הציורים הרוסיים שבאו להאנג היו ברובם המכريع בעקבות ההמעשת הזה. אפשר היה, איפוא, לקוות, ראשית, שהציורים הללו יגנו על השקפתם וזה נגד המועל הנוטה ממנה בקרבת צירוי-רוסיה עצם ונגד המספר ההגון מادر של המתנגדים לה בקרבת הציורים המערביים; ושנית, שהציורים הללו יוציאו מתחם יהוסם להعبدת המעשית את כל המסתננות הגנצרות, ככלומר, שלא יתנו בשום אופן להעמיד בראש ההנenga הציונית את המתיחסים לעבריה ובשלילה גמורה או אף בשלילה-להמחזה ובחווב לשלש ולבצע. אך היה צריכים לעשות, אך היה עושים ציוניים של מים, ציוניים בעלי הכרה מבוכרת וברורה .

אבל לא כך עשו ציריו הקונגרס השמני. קורטס-כל הראו את קלות-דעותם במה שנתנו אמון לכל ה„חצאים“, אשר בנסיבות משונה צוחו בקול-קילות, שהם מצדדים בזכותה של „העובדת המعاشית“ בא"י, אלא – שככל עבודה מעשית היו מתוגעים למצוא (וינעת ולא מצאת אל תאמין!) – אין-מעשיות. וכך ראיינו בקונפירנץיה הרוטית ובקונגרס דברים שונים מאד: מלחמה עצומה בין שני מחנות, שבכל אחד מהם עומר וצווות, שהוא עד העבודה המעשית בא"י וرك עליות-ושאן מעילן לעילו הצד-שכנדנו, שהוא מתנגד לעבודה ז...“. כך הכריזו על עצם גם טרומריך, גם מוצקין, גם גריינברג, ואפילו קויען ומא הילר, ואין צורך לומר אנשים כוולפוזון וחכריו-בדעות שברוטית, שבאמת אינם מתנגדים לעבודה המעשית בעין, אלא שלעולם לא יעשו כלום לטובתה מפני שמהותיהם טרודים בדיפלומאטיה „גבוהה“ בקשמא ובചזרות-מלחים או בדיפלומאטיה „גנוכה“ בשעת בחירות וסכסוכי-מפלגות ברוסיה... ונודלה מז: ה„חצאים“ הללו נauseו בקונפירנץיה הרוטית לאפיקטוףסיה של העבודה המעשית ולמניניה מפני – לא יאמן כי יופר! – אוטישקון!... אבל הענן הזה כדאי הוא שנקדריש לו דברים אחרים לא מפני כבورو של אוטישקון, ש„השלחה“ ועורכו אינם מסכימים להרבה מעשייו ומטעסיו, אלא מפני שהוא מפין אור על ה„פוליטיקה“, שלצערנו היה לה ערך בקונגרס השמני יותר מכל הפירניצים שעולם...”

ירוע הדבר, שאוטישקון הוא המצדד היותר קיזוני בוכות העבודה המעשית בא"י (כמודמה לי, שנים הבטוי הזה שלו הוא) במשך תקופה של עשרים וחמש שנה; ואם אפשר להאשים באיזה דבר, הרי הוא רק בטה שטיכון ומומן הוא לעסוק בעבודה – זו אף בשעה שהיא קשה ביותר ובשעה שתוצאותיה מספקות. ואמנם, הרבה – וכל ה„חצאים“ הללו בראשם – האשים אותו זהה וראו בעבודתו לטובת היישוב אי-זירותו ברגעו לתוכאות-הבריטים (נזכיר-נא את המעשה עם יומאי-קישנוב ואת המאמר „בנין“, שכתב „אחד העם“ על זה). אוטישקון ידע את האשמהות הללו, וברשותו בקונפירנץיה הרוטית על „העובדת הריאלית בארץ-ישראל“ ב"י"א לאוינוסט הוביח באופן מוחיר, שלא מקרים-דעת הוא עושה מה שעשה, אלא, לדפק, מתוך אותו כובר-הראש גדול והכרת-האחריות העומקה, שבאים לארם בשעה שהוא רואה לפניו רק דרך אפשרית אחת – דרך-האמת.

אני מירשה לעצמי להביא קטעים אמורים מדרשתו כפי שהרצה אותה ב„חומרן“ (גלוין 169) מר טשה קליבין מאן, שבתוור ציוני מדיני-טהור ומתנגדו הנמור של אוטישקון בדעתו אינו חדש על הרצתה מינפה ומתוקנת של דברי מתנגדו המדיני: יש לנו רק שתי דרכים: אם להסיג אה/or מכל מחשבותינו, שהשכנעו ע"ד ארץ-ישראל ועל תחייתה, או לעבדו. מי שעובד ארץ-ישראל הוא בעדו רק סיבו קולוניאציוני בלי רעיון לאומי החדרו אותו, כמו שהוא, למשל, ארונותנה להבאון הירוש. הוא יכול להגיד: הנסיון הוא קשה, הפרי, שטבייה העבודה שם, אינה שווה בנזק העת והאמצעים, שאנו משקיעים בה, ובכן אנחנו ואלך לו. פ" שראו עסק ביישוב ארץ-ישראל, בוראי יגוע לידי הדעת, שאין זה עסק טוב – וירפה ממנו. אבל אנחנו, שטבייה העבודה הוא לא בזו עניין לאומי נוקב וחודר עד הקיום שלנו; אנחנו, שחתית א"י היא לנו רוח אפנו ומשמעות גפשנו במשך דורות ובבים – האם יכולים אנחנו להתייעב על דרך התנוגות ברגע לארץ-ישראל? הכל יש מהיר

עלילוגן, אם על ידם נגיע לאירועה הacute?

לבעו אני אומר:

ישראל היא הארץ ייְהוּנָה לחיים נוגן לאימינגרציה רחבה;

אםם שפיגאו א"ג בענין גזירות האומות לסתותם בטהר וטהרנות-המעשה;

ארין ובנין חרבותיה;

„אבל עליכם בכל זאת לבחורך באהת משתי אלה: אם בעבורה בארץ זו עם אנשים
מעם זה ותנאים אלו, או לא לעבו כלל. בדרך השניה בחרו אלה, שיצאו
ממחנהו והם הוציאים לבקש ארץ על כדור הארץ. אם עוד יש בהם איש,
אשר כמוות לא יוכל לטבול ולעופר, יועוב נא את מהנו וילך להספה אל החבורה. אבל אלה,
שהכירו את האידיאל של הציונות בכל עמקו ובכל הדרайдיה שבו; לאלה, שהכירו את גולגולתו
המר בגלות לעבוד עכורה סייפית בכל מקום שאנו יושבים שם,—לאלה אני מזעע את חנוי
בבצחון, שאם אfailו לא תsha עבדותנו אותו הארץ, שחיינו רואים לו על פי כולם עבדותנו,
לא תהיה נס סייפית. לאלה אני קורא: מלאו את חוסר התנאים המוכשרים על
ידי הופפה על סכום העבודה, על ידי חנירות שאריות הארץ".

במקרה לנו, שדברים נוצרים יוצאים מתחם הכליה עמוקה וברורה כאפשרות עבדתנו המعيشית בא"י ובחברחותה הנמורה לא שמעו עד אוני צירינו הקונגרסיטים מעולם. ואם אחרי דברים כאלה אמר אופישקון, שאנו, הציונים, צריכים לחיות "לא-פחים ולא-הণוגנים" (אוחיגיל וה-не), הרי היתה כוונתו ברורה: בرعינו גدول פועל האינטינקט המפלקי-חרום, הרען הכליבר, המתרכז על דפקות המعيش של ה"מושבים" ו"בעל-הণוגן" הקרים. וכן הבין את כוונת דבריו של אופישקון — מתנגדו הגמור בדעתו עד' הציונות, מר קלויינמן, שדרשה זו גולה מטעו דברי שבח וככבוד לאופישקון מעין אלו: "ציריך אני להניד, שאופישקון גדל בנאומו הרבה על מה שידעתו... אפשר לבלי להסבירים לוובני דעתנו של אופישקון — וכותב המשפטים האלה בודאי אינו מסכים לדריבן היותר גדול ונוגם לאיפן הבנתו את הפרוכלמה הפלשנית בשבייל הציונים — אבל בויה ציריך לחודות, כי יש לנו עסק עם איש, שהרבה חשב והרבה יגע לעמוד על דבריו בתרם הוציאם אל הקטל, שאינו מהיר ומוספע מרשמי הרגע, כי והוא איש השוקל וסופר את דבריו..., שאנו רואים בהם לא לדבר עקשנות ידועה ועמידה חזקה על הפרדינציפים שלו, כי אם גם סקירה עמוקה בענין שהוא נושא ונתון בו והבנה מkapta, כיאות לפוליטיקום העוסק בישובו של עולם" (החותמן, שם).

... איננה מונחתם ... מפניהם שום יודעiem אותה ומתרבונם למורוד בה או מפני שקטנות-המוחין שלהם אבל יש מלאכים רעים, שאין להכריהם בשום אופן לענות אמן אחרי האמת נס „מלאך רע“ בעל כrho ענה אמן אחרי דרשה פלשתנית זו.

דרשן אחריו דרשן עלו על במת הקונפירנציה כדי להגין על העובדה המעשית
באי מפניהם... אוטישקון!... אכן, זה היה יכול להיות מוגוך אילמלא היה מעצב יותר מדאי.

מר בורים גולדברג הוכיח את אוטישקון (ולא נתבויש לחזור על תוכחותיו אלו זה לא כבר בעיתון פֿאַזְצָבָּעָן (Pazcav-Bau) על שהוא רואד-שחורים, ובאמת אין העבודה בא"י קשה כל-כך וכן המשכילים מרובים כל-כך ואפלו בתוך "טבחים" ו"תגוניים", מושבים ופקחים יכולים אננו להיות מן המצדדים בוכותה של העבודה המעשית בא"י, ולא באוטישקון, העשו אותה בתאריו לבליה-אפשרות.

והר"ר ברוצ'קום בא להוכיח את אוטישקון על שהוא "ציוני מתחד יאוש", ובאמת אין מקום ליאוש זה וכיו' וכו'.
� ועוד ד"רים ובلتוי-ד"רים עלו על הבמה של הקונפירנツיה כדי "ללמוד דעתה" את אוטישקון, ש א"פ ש ר' לעבור עבורה מעשית בארכ'ישראלי, ולהנגן על עבורה זו מפני רבינו "הגוראים".

וכל זה נאמר ביחס אל אוטישקון, אל זה האיש, שהכל מכירם אותו במשך שנים וחמש שנה בתור קיזוני בחנותו להעבודה המעשית, בתור אדם עשי לבליחת, שם סכנה לא תבחלחו ושם קושי לא יפחדו!...

ובאותה שעה עלה על לבי הרעיון זה: מה היו אומרים מרגולדברג וממר ברוזוקום וחבריהם אילו זהה בא איה נוצרין, או אפילו יהורי מתבולל, והוא מוחלט על יסוד הדברים המרים והקשים מאד, ש מ א' בס נזר ד' או אמר בקונגרס, או ש"אחד הד"מ" כתוב במאמratio, על עם ישראל, ש"אין בו מותם" ושהוא "רב מותכו" ועוד ועוד — אילו היה בא נוצרין או יהורי מתבולל וזה אומר על סמק זה, שנדרדי או "אחד העם" הם אנטישמיים נמורים ומתרת דרישותיהם או מאמריהם הם לא להחזות את עמו ע"י מה שיוציאו את מצבו הנורא ביל' בחל ושراك, אלא להבהיר לו ולהפיחו ולבטל אותו מכל עבורה של תחיה? או מה היו אומרים, אם היה בא אדם ואומר, שהמשורר העברי, שכח: "אכן חציר העם", "הוֹתֵעֵר המת", הוֹדְעֵעֵר המת? — או, "עלובים הם מקצועם עלייהם ואובדים הם מורהם", — שמשורר עברי זה הוא אנטישמי גמור ומגנתו להמית את עמו ולקבבו, לאחר שרידים כאלה יובילו להביא רק נזק ולא הנעלת?

אכן קשה להזכיר, אם השנאה לאוטישקון ערוה את עיניהם של "מציל" העבודה המעשית בא"י מכף אוטישקון עד לבלי ראות את המובן האמתי ואחת המטריה האמתית של דרשתו, או באמת לא היו מוכשרים להתרעם עד אליו הגובנה של ההכרה הציונית, שמעליו רואה אדם את כל המעצירים ואת כל המבשולים ואין מכסה אותם כלל וכלל, ואף על פי כן או מפני כן הוא מאמין באפשרות הנזהן, מאמין באפשרות "למלאות את חוסר התנאים המוכשרים על ידי הוספה על סכום העבודה, על ידי חנירת שאריות אוניות".

לא מפני כבודו של אוטישקון הארובי באפיורה זו, אלא מפני תוצאותיה החשובות. כי סוף — למה נחרד? — כל הקונגרס השמני סבב רק על ציר אחד: بعد אוטישקון או נגד אוטישקון...

ההרגנפליות על דרישתו הפלשנית של אוטישקון גרמו הרבה לשנות את הלך-נפשם של הציורים. אילו היו אלו בעלי הכרה צלולה, או, כמובן, היו ציריכם לבוא לידי מסקנה, שמהר שהרוב הנגיד של הציורים מצד בורות השקפותיו של אוטישקון על העבודה המעשית בא"י, הייתה עיקר כל העקרונות בקונגרס

הشمני, הרי הדבר מובן מalone, שאושיקון צריך להיות מנהיג הציוניים הרוסיים ואחד מראשי הועד-הפועל הקטן, ועוד זה צריך להתרדר ממתנדרי השקפות של הרוב על העובדה המעשית בא". ג'רינברג, מארטוריוק ויעקב קאן היו צריכים, איפוא, לצאת בדים בתור מתנדרים גלויים להעבודה המעשית ועל מקומות היו צריכים לבוא אנשים תמיימ-דים עם אושיקון וארבורג, שיירוו נס את וו לפזון הפוך על שתי הטעיפים לעבד את העובדה המעשית בא" בלב שלהם. כך היה עשה רוב של צירים בעלי הכרה צלה וחזקה. אבל רוקא צירים כאלו היו בקונגרם השמני מועט שבמועט. הרוב היה הוא עצמו מן הפוטחים על שתי הטעיפים: אושיקון צדק בדיותיו, אבל חילתה לתה לו "שלטן"—שוכל לנשمون בחיים; ג'רינברג וארטוריוק וקאן לא זdkו בעדויותיהם כלל וכלל, אבל חילתה לנו להרhookם, שהרי צירים הם ל"ען את חומו של אושיקון; ולפונן פוסח על שתי הטעיפים, אבל הרי ירושו של הרצל הוא והמערבים מוחיוקים בו. ו"חצאות" כו' נתגלתה בקונגרם על כל צעד וشغل. לא לפחות יהיה, איפוא, כי צירים באלה ניחום היו להתפתות, שככל הדורשים את הרקhamtes של ארטוריוק, ג'רינברג וקאן ואת השארתו של אושיקון — ואושיקון עצמו אף הוא ביןיהם — אינם אלא בעלי פניות פרטיות, ש"אמות" אין כאן שום שאלה של פרינציפים (הרי הכל הםبعد העובדה המעשית בא"—אפילו ג'רינברג וארטוריוק!), אלא שאלת האישיות, רודפה אחר הכבור, אינטירוגות שלשות ועוד. והציגים קמנ-הטוחות האמינו באמונה שלמה בכל הדבות המגנות הללו והתייחסו בחשד ובחוותם بعد דעתינו של אושיקון, והתייחסו בבחשד אל אושיקון עצמו, ולא יכול לנשם את דעתינו במעשה... וציגים כאלו, שאמרו להם, שאושיקון מזוק אפילו להעבודה המעשית שהוא מוחיק בה, שדרשו אינה אלא מסכנת לעובדה מעשית זו, — כלום היו יכולים לברר לעצם, אםאמת או שקר בפי האומרים, ובכלם אפשר היה הדרב, שלא תעלה חמתם בכל יכלתם, שיורחק מן ההגנה והוא יכול לנשם את דעתינו במעשה... "על-כנפים" היו לו בה, שהיו מודעים לו מה שהוא צריך לדעת. וכששמעו, שאין אהדות בקונפירנץיה הרוסית ושבה מרכזים אלה הרוצים להפטור מאושיקון, השתמש ב"מצב הצולה" הזה. מתחילה (ביום א') דבר בוחירות על הפטזו, שהיו רק שלשה חברים בועד-הפועל הקטן (הוא, ואrborg וקאן), ואמר בפירוש, שלא יעמיד על דעתו נגד הרוסים; אחר-כך, כמשמעות, שהסתמכים אצל הרוסים מתנגדים והדבר בא עד לידי השערוריה של ד"ר ווילנסקי, דבר בכיר (ביום ב' בערב, בקונפירנץיה הרוסית) בתקיפות על הפטזו, שהביע אותה כדרישת גמורה ועשה בוה רושם רע על רוב הצירים הרוסיים; ולבסוף דבר בועד-המתמיד דברים, שאחד מחברי הועד היה מצא למוכרה להשיב עליהם, כי הם "אוימי מושל-יהודי", וצר אושטמי אמר, שכן אין מדברים אפילו אל חברי הרומה הרוסית... כmoroma לך, שהציגים הרוסיים היו צריכים להתקומם בכל תקופה נגד עריצות כו' ולהראות לולפונן, כי מה שהוא נאה—או גם כן בלתי-נאה — להרצל אינו נאה לו ואיא-אפשר לו כלל וכלל; אבל הם הרואו, להפוך, כי כל מי שרצה לرمם ברגלים יוכל לעשות את לכל אותן-נפשו וכי, אכןם, לא הרצל

היה גדול כל-כך, אלא אנחנו קמנים יותר מראוי: הרי גם בינוינו כוֹלפּוֹן יכול לעשות לנו כל מה שירצה—ואין מוחה בידו... .

כי האמן מחהה רותה זו—מה שהרתו נ"ג ידים נג'ד ולפּוֹן וכחטים לא הרכמו כלל, באפן שלע' צד האמת לא היה לו לולפּוֹן רוב אמתיו? — סוף סוף אושיקון לא נבחר, וארכובון הוא מסור לישוב א"י, אבל אין לו חם, כירעו לבל, כאן אין אלא באנקיר, ובכן יהוה ולפּוֹן מושל בכהה. אדם בינוינו היה מושל-יהודיו בכל מוסרותינו הלאומית והוא, המפקף בזרקתו של הרוב בכל הנגע להעבודה המעשית בא"י, היה המכريع בכל העניינים החשובים של הארגנאנציה הציונית, שהעוד-הפועל הדקמן קיבל בה שלטונו גדול ביותר אחריו שני-התקות במובן זה ואחריו יצירת ה"פונדר המפלגה"! ...

כך ידעו הציורים המורחחים להן על הפרינציפים שלהם, על אינטראציונות ועל כבוד ההסתדרות של ציוני-ירושה בקונגרס הציוני השמני! ...

ואתה ה"ಚזיות" עצמה, שנתגהה בכל הנגע לעברוה המעשית בארץ ישראל, נראה גם בכל הנגע להעבודה המעשית בחו"ל—לעבדות היהודים. סימפתומאטית בנידון זה דותה כבר דרשות היפה של ז'אבותינסקי על "העבודה המדינית המוחדרת". הוא מצא לנוח להטעום, שאפשר מאר, שהציונים ברוסיה יצטרכו אף הם, כהציונים באויסטריה, לבחור להם בעבורתם המדינית שם אחר, "פסיברונים". הוא הציע גם כן, שאפשר יהיה לציוני להיות חבר של מפלגה אחרת, אלא שבאופן זה לא תהיה לו דעה מכרעת בעניין עבדות-היהודים. שתי אלה הן הגנות ירועית להשקבה, שעבדות-היהודים איננה חלק אורגאני מן הציונות. ועל ההשקבה האחרונה (על אף ה"טרמיןולגיה" ההלימנגורטיבית: שאין צורך ב"רגל מוחדר") הגנו, לב אורה, בכל כחם כל חברי הוועד המרכזי ברוסיה (חו"ץ מליב יפה), וכן גם צירי הרומה הראשונה יעקב סון וד"ר שטרדייה לויין, וחוץ מוזקין, ד"ר טשיינוב ועוד. ובכן נראה הדבר, לב אורה, שההנאה הציונית ברוסיה ורוב טובי הציונים באו יכירו אותה המסקנה עצמה, שכותב הטורים הללו המשיך והתייף לה במשך שנים רצופות: שהציונים בתור שלילת-הגולות אינה יכולה לחשב חלק אורגאני מעצמותה דבר, שייחזק את חי-הגולות, ובכן הוא חיוב הגולות ולא שלילתה. אבל כך הוא הורבר רק לב אורה. באמת היה אכן רק מחלוקת של טاكتיקה ולא יותר. הכל היהודי, שצורך לעבור עבדות-היהודים לא רק בתור יהודים לאומיטים בלבד (הרי בזה מודרים גם הציונים שלילי-הגולות, כי באופן אחר לא יהיה לנו חומר-אנשים בשבייל התהיה דלאומיות בכלל ובшибול ארץ ישראל בפרט); אלא שהעוד המרכבי וצירי הרומה הראשונה והמוחיקים בדעתיהם מצאו, שייתר אפשר ריווח מרווח להכנים ציוניים לתוך הרומה, אם נקפל את דגלונו ונעמוד לבוחרה בתור יהודים לאומיטים; והראייה—ברומה הראשונה היו 5 ציריים ציוניים מפני שכל הציורים נבחרו בתור חברי "האגודה להשגת זכויות שלטונות", בעוד

שבdomה השניה לא היו ציוניים כלל מפני שהלטינוגרים פרשו את הנם הציוני גלי כל והעלו בוה את חמתה הקבוצה העממית". מלחמה פרינציפיאלית עטקה לא היתה כאן כלל. אם היו נציבות ראיות על זה—הרי אין: הוועד-המרבי ראשון, שהתנגד ברובו המכריע לה „דגל המיווחד“, נשאר כמעט völlig אף להבא גם אחרי שהקונפדרציה הרוטית אישרה את החלטות הלטינוגרים; והרוב של הקונפדרציה, שהיה بعد עבדות-ההוה, לא עלה גם על דעתו למחות על שבונגרם עצמו לא נוכחה ולא נפקדה עבודה זו. אותן הוא, שמתנגד עתוקה לה „דגל המיווחד“ ושהמצדדים בעבור דבר להשאר על משמורתם אף אחרי שתתקבל ה „דגל המיווחד“ בכוונה הרגשו והכיבו כל צרכם, שבונגרם המשותף לציוניים מורים ומערבים א-יא-פ-שר לעסוק בשאלות-ההוה, ובכן אין אלה חלק ארגוני של הציונות ואפשר להיות ציוני נמור ושלאל להורות בהן ושלאל לעסוק בהן... ובכן היה הפרינציפיאליות, הבן היא השלמות כאן?

אבל כל ה„חציאות“ בנוגע לעבודה המعيشית בא"י ולעבדות-ההוה Cain וכאפס היא לעומת ה„חציאות“, שנתגלה ביחסם של חברי הקונגרם, ועוד יותר — של חברי הקונפדרציה הרוטית, אל העודה הקולטורית.

הקונגרם היהודי היה בידון וה לא גרווע משאָר הקונגרסים: נשמעו בו דרישות יפות מאד על עבדותנו הרוחנית בארץ-ישראל של ד"ר שMRIHO לוין, של ד"ר גאטטר וועד, ואף אמרו בו דבריהם חמים על נחיצות העבודה הקולטורית בארץות-הגולות מפי ד"ר ע. הרנפרויין, סוקולוב ועוד. כמו כן נבחרה קומיסיה בת כ"ה לעניין החנוך ונתקבלה החלטה, שהלשון העברית היא הלשון הרשמי של הקונגרס ושל ההסתדרות הציונית כולה. כל וזה כבר נפרט מעלה. יותר מזה לא עשה שום קונגרס לטבות הקולטוריה העברית... דבר של ממש זו אף ורק — כמה שיראה הדבר נראה בפרארכט — הדרשות: אין עוררו את מזוז לנדב סכומים מסוימים בשביב הגימנסיסון ו„בצלאל“. כי ההחלטה בדבר הלשון העברית נאה היא ורצiosa היא כשהיא עצמה, אבל חוששנו, שלא תאה „ויתר בנטול“: אם הארגניזציה והקונגרס לא ישתמשו גם עתה, אחרי ההחלטה, בלשונו בדרישות ובכתבים רשמיים, או היינו אומרים: „ומוטב שייהו שונגנים ולא יהיו מזודים“... ומזה שנגע להקומיסיה של עשרים וחמשה, כבר הורו הנסיון המר, שככל קומיסיה, שחבריה מפוזרים ומפוזרים בכל ארבע כנפות הארץ, א-יא-פ-שר לה לעשות שום דבר. ונוסף על זה, לא הפריש הקונגרס בשביב קומיסיה זו — ולא בשביב שום עניין קולטורי אחר — אפילו פרוטה אחת. הוא נהג ממש כמו שדרש הדר' אביגנוב יצחקי בקונגרס החמישי, בשחתולקה. המלחמה העזומה ע"ד „הקולטוריה“!

Alle Sympathien, aber keinen Pfennig! ..

אבל גרווע מזה היה יוכה של הקונפדרציה הרוטית אל עניין ה„קולטוריה“. הדר' יוסף לוריין, חבר הוועד המרבי, שדעתו ידוועת למרכז והובכן חלה אחריותן עליו אף אם הסיד הוועד אותה מעלה באופן رسمي, הרצה על

"העתונות של המפלגה". וחלילו לו להדר לוריא לוטר, שהלשון העברית אינה לשוננו הלאומית; אדרבה, הוא מכיר בוכותה הלאומית ואני כופר בחשיבותה כלל, אלא ש—ראשית, יש לנוathy לשונות לאומיות: העברית והיהודית, ממש כמו שיש לארכינימס¹⁾; ועל כן ראוי לא רק לכתוב ורגנותם דברים מועילים לעם לפי שעיה, אלא גם ליצור בה יצירות לאומיות קיימות. ושנית, הלשון העברית בגלות אין לה שם סוד ושם ערך, ועל כן צריך להפסיק אפילו את החיצאת "העלם" ולהוציאו עתון עברי רק בארץ-ישראל, ובחו"ל יש להוציאו עתון ורגניomi כפורת-מדעי גדורל — ולא יותר. כmoroma לי, שלא הפרתו על המדעה, כאשרmortiy בחשובי לוריא, שדבריו הם—"וְאָגָאנְדִּזּוֹת של הלשון": הוא מטיף לשתי לשונות כמו שהטיפו האונאנדריסטים לשתי טוריוטיות. יתר על כן: האונאנדריסטים חשבו את אונאנדר ריק לאמציעו, לוריא חשב את הוֹרְנוֹן לתחילת בפני עצמה. כדי להפתיר מן הלשון העברית משלה אותה לוריא לארץ-ישראל כדי שתמות שם, ממש כמו שהיו הוקנים לפנים בישראל ווצאים לארץ-ישראל כדי למות שם. כי הלשון העברית יכולה לשוב לתחיה בארץ-ישראל אך אם הגלות תכין בשביול המרכז הלאומי אנשים יודעים עברית; באופן אחר ירבו בא"י האימינגרנטים המרברים ורגנותם והם ינרושו את הלשון העברית גם ממקלה האחידון²⁾. היו עוד אנשים אחדים (הדר' מוסינזון גליקזון ועוד), שהתקוממו נגד השקפות של לוריא על הוֹרְנוֹן; אבל המחהה הייתה כל-כך חלה וכל-כך "כדי לצאת ידי החובה", עד שבhalbתו ע"ד ה"עתונות" נת חיב היעד המרכז לתוכו את העתון Razsvetъ, Еврейская Мысль, שה幡לנה לאתמכה אותו אפילו בפרוטה אחת, את העתון נתקומם בברית מוסינזון וויי, אבל בוגנע לעתון עברי שבועי אך הוא עצה להיעדר-המרכזי "לב קש אמצעים להוציאו". וכמוון, "הצעה" זו אינה חובה אלא רשות, והיעדר-המרכזי בודאי לא ימצא את האמצעים הדרושים . . .

הاردבר על שאר ענייני הקונגרס, שלא היו ממשיים יותר מן העניינים המעניינים כנרת, — למשל, על הוכחות בנוגע לשינוי תקנות הבנק, שהחלה נשתקבלה על אודוטיו היהת ממש החפק ממה שאפשר היה לקות על פי הלא-רווח הציוני-המעשי של הרוב ושיש לבאר אותה עד הפעם ע"י אותה ח"ח'צאות" המטעיבה עצמה? — אבל למה נדבר על מה שעבר — ואין? מוטב שנחקור אחרי הסבות, שנרכמו ל"ח'צאות" זו עם כל תוצאותיה. ושתי סבות נרכמו בדבר, לדעתינו: ההשתקעות בעבודת-ההוה וחוסר עתונות עברית ציונית.

1) דמי זה מביא ממש לידי נחוך. בחשובי לוריא בקונגרנסיה גופה ביארתני, שהוא ממש כאילו היה אדם אומר, שהיהודים כתבים בשתי לשונות: בלשון המקרה ובלשון המשנה...

2) עיין: Razsvetъ, גלון 32, עמ' 29—30.

הציונות הייתה חוקה כל עוד שהלכה בדרכה המיווחד. אבל זה שלש שנים, שנטה מדרך זו, מפני שלא עסקה בעבודה קולטורית, בעל-כרצה הרניתה סוף סוף ריקנות אiomah. אבל כל עוד שהרוב האמן, כי הצל ישיג טשרטער בקרוב באמצעות הכספי ("ut des"), הסתפק באספה שקלים, מנויות ונדרות. הקונגרס הששי הוכח, שאי-אפשר להשיג טשרטער בממון, אף את המטען אי-אפשר להשיג בנסיבות הדרישה. בא עניין אוננדה — ובא הקונגרס הששי ונפתח ממנהו. העבודה המשית בארץ-ישראל הייתה צורכה למלא את הרקנית. אבל שבעה של עבודה זו היא צעדים מודרים, מעשים קטנים ושקלים והתרחקות מרושע ושאון. הריקנות שבבל נשרה רה רך על ידי עבודה ניכרת מיד ועובדת נעשית ברعش ובשאונן. וכן היא העבודה המרנית, שנעשתה בין כך וכך פחות או יותר אפשרית ברוטיה. או באו הציונים והבריוו, שם הם "חולכים שלובי-זורע עם היסודות המתקדמים", ככלומר: אין הציונים חולכים "בדרכם המיווחדת" בלבד, אלא הם רק מוסיפים על דרישותיהם של כל המתקדמים: "ריבולוציונרים — מי עוד כמוני! דימוקראטים — הרי אנו הם! פרוגראמה מדינית שמאלית — הרי אנו הכרנו כו' בהלטינגנופרム, שהוא שמאלית עוד יותר מן הק"דית, כי אנו חולכים שלובי-זורע דוק א' עם דטרודוביקום".... וכן חדלה הציונות להיות כח טקורי, והחקוי לשאר המפלגות והטביסטים המודרניים הכלליים התחלו לתפוס בה מקים בראש... ואחריו כל אלה, ככל אפשר להתפלא על הדבר, שככל השאלה הציוניות המיווחדות נראית בקרב צירנו רק חזיות — ולא יותר?

הקוראים יודעים, שאין כותב הטורים הללו מצדך בוכות ההתעסקות בעניינים ישראליים כלליים בקונפינציות ובקונגרסים ציוניים. אבל אנו הציונים הרי יהודים אנו קורדים-כל ויתר-מכל; ובין הקונגרס השבעי והשמיני ארע המאורע היהו נורא של מאותם וחמשים השנהוות — קל"ו פוגרומים נוראים, שלא היו דוגמתם משנות ת"ח ות"ט. וכולם התפרצה בקונגרס השמיני או בקונפינצייה הרבעית אפילו א נח ה חזקה מלבד איזה דרוש על האסון הגדול שקרנו? כלום היה אפילו זכר למחאה עצומה כלפי שונאיינו, שהצוו בדמיינו עד צוארי?.... ואיך אפשר להאמין, שבאמת הסכימו הצירים לעבותות-הווה מתחוק השתתפותם בגורל עמו ברוטיה ולא מתרוך השאייפה למלא את הריקנות שבבל?

וזסבה השניה: אני בטוח, שאליל היה עידין העtan העברי "הצופה" בעילם, היו לנו צירים יותר טובים או הצירים שבאו היו או ציוניים יותר טובים. כדי שאדם יהיה ציוני טוב, צריך שהציניות תדבר אל לבו השכם ורבך ולא תנתן לו מנוחה יומם ולילה ביחסו של טיטום. צריך שיקרא מדי יומם ביוומו עתן, שיביא ידיעות ציוניות ומאמרים ציוניים בכל יום ויום. וכואת יעשה אך ורק עתון עברו. כי כמעט כל הקוראים עתון עברו הם ציוניים בפועל או בכח וצריך רק לה עמייק את ציוניותם. ועתון עברו מרגיש ואת אופן אינטינקטיבי, ועל כן הוא עוסק בציונות יותר מעתו בכל לשון אחרת. "הוֹטָן" אינו עתון ציוני בעצמו. אבל מפני שהוא עברו אנו מוציאים בו ידייעות ומאמרים ציוניים במספר מרובה ומכתבים מארץ-ישראל במספר עצום. למראות מה שאינו ציוני-ראשי היה לו שלשה וארבעה קורספונדנטים בקונגרס השמיני, והריין-וחשבן התאר

שלם והויתר מעין מן הקונגרס האנגי וכל אספותו נמצא ב„הומן“. אמן, כדי שלא יחוודו, חס-יאשלום, בציונות יתרה, השתדל להדרים מצד הרוח"ח מן הקונגרס הציוני אף ד"ה מן הקונגרס הסוציאליסטי בשפטן ארט; אבל סוף הרגנית בקרואו העבריים, שא-יא-פ-שֶׁר להם כל ידיעות מפורחות על הקונגרס הציוני. לא כן עתון ורגנו. קראויהם הם ברובם הגנול בלתי-ציוניים וביקריהם הם מוצאים עניין וփאי בחדשנות שונות ובידיעות טנסציוניות עבריות וכליות. ובכן לעולם לא יתעסק עתון ורגנו, אפילו ציוני-רשמי, בענייני הציונות באוטה מדה, שעסוק בהם עתון עברי כ„הצופה“. ה„ירישעם פאלק“ הוכיח דבר זה למדוי. אילו היו הציוניים מבנים את אינטראציית הציונות כראוי ואילו אפשר היה להם באמת להפוך לשדים אל פ-רובל לשנה, היו ציריכם להחליט, שהוועד-המרבבי יוציא עתון עברי-ציוני יומי ולא עתון ורגנו.

צՐפתי אחד נשאל פעם אחת על אשה נחשבת ליפה, ישבה ובהינה היה מונח כלב קטן: „מה הוא מזען נאה באשה זו?—והשיב: „את הכלבלב שלה...“. כך חייתי משיב גם על השאלה: מה מצאתי טוב ויפה בקונגרס השמני: —את מקומ-האספו, את ייחסם של יהורי-הלאנדיה אליו וביחור —את אס-פ-ו-ת ע-בר-יה וס-ינ-י“, שקונגרס זה עשה אוthon לאפשרות.

לאספהת „עברית“ כדי היה להקדיש מארט מיווחד. פה, בהשכמה כללית על הקונגרס השמנין, יכול אני רק להטעים בקוצר, שאספה זו הוכיחה, מה יכולם לעשות אנשים בעלי אגרננה ומתרמקרים לעין אחר בלבד בחברי הלשכה המרכזית הקורמת בברן אפילו באמצעותיו מועטים. אספהת „עברית“ הוא כרחה מכמה בטעמי טכניים להתאפשר דוקא בעת ובעונה אחת עם הקונ-פְּרָנְצִיָּה הרוסית, ודבר זה הפך עד עבדותה עד מארט. ובכל זאת הספיקה לשם דין-וחשבון מפעולת הלשכה המרכזית בברן ומפעולות מורשי „עברית“ בארצות שונות; לקבוע את התקנות של „עברית“; לערור על נחיצותה של „קרן-קיימת“ לטובת „עברית“; להחליט בדבר ארגן מרכזיו יוציא שתי פעמים בשנה בשם „עברית“ לצרכי תורת הלשון; לקבוע את מרכזי „עברית“ ברוסיה ובאי' ולבחר בחברים להם. והמייניג הגנול, שערכה „עברית“ בשכת של הקונגרס ושבו דרשו בי-אליך, בורויים ש"ז, ברינוין, בוגראטשוב, סוקולוב ולויינסקי לא ישכח מלכיש כל מי שהשתתף בו ביחס הוודות להרצאות העמיקה והמהירה של מר י'ץ-חק א-פ-שטיין, שהסרונה האחד היה — מה שהיתה טובת יותר מראי בשבייל מיטינג. הבה נקרה, שככל המוצאים חפש בתחום לשוננו ובהתפתחותה יתנו את האפשרות להמרכנים בא"י וברוסיה לעשות דבר של ממש בענין הנadol שנמסר לידם. הרי הכל נוכח, שכן הקונגרס בפרט ומן ההסתדרות הציונית בכלל אין תוחלת לאוטו הענין הקולטורי הנдол, ש„עברית“ עומקת וצריכה לעסוק בו...
וגם „ס-ינ-י“ נסה להשתמש במילוי-הקונגרס לצרכיו. ובאספהת אחד מלילות

הקונגרס (ב"ט לאוינוסט) נשמעו בפעם הראשונה דבריהם ברורים על מגמותו ושאיופתו של המודר הקולטורי המתהווה. בפעם הראשונה הותעם, שיש בספרותנו העייקה דברים הצריכים נניאור ודברים הצריכים קיים ואשור והתפשות; ואת אלה האחוריים רוצה „סיני“ להציג מתחוק מהפה. בפעם הראשונה נשמעו באספה זו דברים קשים על השאייפה לעשות את כל הספרות העברית לספרות של פروفאנאנדרה ולחתת בלשוננו (ומכל-שכן בלשונות אחרות, המשמשות לצרכי תנעתנו) רק חבורים „פופלארים“, באופן שכל הספרות אינה מחנכת בני-אדם וחושבי-מחשבות ואינה יכולה להעשות „ספרות של צירה“; וספרות כזו רוצה „סיני“ לעשה לאפשרית, מפני שספרות כזו נכתבת בשבייל המועט ומצטרכת לתמיכה¹). כפי הנשמע, נתרכזו חברי „סיני“ ע"י הרוחפה, שנתן לו הקונגרס, וכבר הוא גנש להוצאות מדיעות חשובות, חוות מן המאסף המדעי „העתור“, שהברך הראשון ממנו קרוב לנמר.

הכל באו כבר לידי מסקנה, שאין להלשן העבריות ולהקלטורה העברית להשתען על כל אלה הלאומיים בישראל, שככל כחויהם נבלעו בשאלת-הטקטיקה ושאלות-האורגנאיזציה בלי שם שאירית בשבייל ענינים רוחניים. ובכן צריכים אלה החשבים, שהאומה העברית לא תגאל כל עוד שנשמטה תהוה מצטמקת והולכת, הולכת וחרפה, להסתדר מסביב לאורגנאיזציות הקולטוריות הנמצאות, או—אם אלו אין מתאימות עדין למטרתנו—מסביב לאורגנאיזציות קולטוריות חדשות, וועלשות בכך עצמן מה שהמין לעשות בכחות משותפים — ולא עשו.

ד"ז יוסוף קלוזנר.

¹) הרצאה מפורשת ומכוונת על אספה זו של „סיני“ בא ב„הזמן“ ש"ז, גלוון 182, וכדי לשם לב אל הרויגנות שהוצעו בה.

בין יהדות היישנה והחדשנה.

(מעין בקוחות).

טר ש. דובנוב רצה לחתת לנו בספרנו "מכבתבים על דבר היהודות היישנה והחדשנה" (*), כמו שהוא עצמו אומר בהקדומו. לא קובץ פשוט של מאמריהם פובליציסטיים, אלא שורת=מאמריהם, שמרצים לפני הקורא בסדר סיסטי מאטתי את השקפותיו על שאלות=זמן היישראליות. על שאלות היהודים והיהדות והמסתעף ממנה והכרוך בה, באחת: את תורת ה"לאומיות הרוחנית". זו האחרונה, כמובן, תורה ה"לאומיות הרוחנית", יצאאה כבר מגבול העיון ונכנסה לתהום החיים המדיניים=המעשיים, חי=יום=יום: הרבה מהנחותיה העיוניות ודרישותיה המעשיות נתקללו במידה פחות או יותר מרובה ובצורה פחות או יותר ברורה ומשמעות אל ה"פלטפורמות" של כמעט כל המפלגות השונות שלנו; ומחוללה עצמו, מחבר הספר שאנו דנים עליו בויה, עומדת בראש המפלגה העטמיה. שנוצרה על יסוד תורה זו וצריכה היא לנשם בחיים את כל תביעותיה ודרישותיה של ה"לאומיות הרוחנית". (מכבתביו" של דובנוב כבר השפיעו, איפוא, על הקהל, כבר הביאו לידי תוכנות ממשיות ידועות—ומצד זה יש להן, בלי ספק, ערך היסטורי ידוע. אבל להן יש גם, או ביחס, ערך מעשי חי: בהם הלא מובע ה"אני=מאמין" של זרם חזק בחינוינו, של מפלגה שלמה, הרוצה לעמוד בשעת=המעבר ההיסטורי, שעת בין=התកופות המערפלת שאנו חיים בה עתה, בראש עמנו ו—לא לאת פרוון נמור לשאלות=קיומו).

מה היא תכונתה העיקרית של ה"לאומיות הרוחנית"? כפי שהוא מובעה במכבתבים על דבר היהודות היישנה והחדשנה?—על שאלה זו אפשר להשיב בקצרה: זהה תורת-ה-דָשֶל-פְשָׁרוֹת: פשרה עם ההכרח, עם ה"מצב השורר" בחינוינו זה תשע=עשרה מאות שנה, עם הנגולות, וفسירה עם הרצון, עם חפץ החיים הלאומי של עם ישראל, ועם המmorות

* С. М. Дубновъ: Письма о старомъ и новомъ еврействѣ (1897—1907). Систематически обработанное и дополненное издание. С.-Петербургъ 1907.

ההיסטוריה. ומאריך שהוא מזופרת על פשות, בעל כרחאה הוא חסרה שלמות ומלאת סתריות פנימיות כרמוֹן: חלקוּי-פְּרוֹגְרָמָתָה השוניות מאוחדים זה בזה בתפקידים ניכרים למדי. אם ב"מכתבים" הראשונים עוד אפשר לטעות ולראות בהשקרתו של המחבר לפחות אֶל של פרינציפיאליות, הרי ב"מכתביו" המאוחרים, שנכתבו בשנים האחרונות (י-1903¹⁶), מתקפתה כבר תוכנות הפרשניות של תורת המחבר באורה מדה, שאין עוד מקום לשעות כלִי. אין דובנוֹב שואף לשום ריבולציה בחו"י-ישראל, לשינוי עיקרי, למבהפה: בעיקר הדבר רוצה הוא רק לחשיך את חיינוֹ הנלוויים הישנים "לפי רוח הזמן". הטעינה היא בלתי-רצואה וכפי שהוכחה הניסוֹן, היא גם בלתי-אפשרית במידה רחבה ונדרלה-לפיכך הוא, "לאומי"; הלאומיות הביראה והפשטה, הארץ-ישראלית, היא גם כן בלתי-אפשרית-לפיכך לאומיוֹנוֹ "רוחנית".

אמת הדבר, שביחסו של המחבר אל הציונות יש סתיות "קלות". במקום אחד הוא אומר: "הציונות תהיה מועילה, אם תשמש בתור מדינות-טערר להשקיfat=עלם יותר נבואה -- להלאומיות הרוחנית" ("מכtab" שני, עמ' 16); משמע, כמובן, שה לחבר מתנגד להציונות מטעמים פרינציפיאליים, משומם שהוא חושב את החיים הלאומיים ה"רוחניים" בארץות-הגלות למדינת-התפתחות יותר נבואה מן החיים הלאומיים "ארציים" בציון. כיווץ זה אנו מוצאים ב"מכתביו" הראשונים הוצאה לפני הציונות, הדורשת מאות העם העברי "אֲנוֹס קְרַקְעֵי"; ובHALצה זו הרי צפונה אירוגניה כלפי הציונות ה"גסה", ה"חמורת", הרוצה להוריד את עם ישראל מגדרתו ה"רוחנית" אל הקרקע, אל הארץ. ואולם בסוף ספרו (עמ' 368) מודיעוֹן דובנוֹב: "כל ווכחו עם הציונות סובב לא על השאלת אם רצואה היא, אלא אם אפשרויות היא התגשמוֹת" ¹⁷ של מרכז טירוטו-ריאלי-מדיני, שיazard את כל היהדות". הפעם לפנינו לא טעם פרינציפיאלי נגד הציונות, אלא טעם יותר פשוט: אי-האמונה בהשנה המרינה הרצואה... .
ולא זו - אף זו.

ה לחבר צודר עוד עד צעד אחד ומטייל חובה על המפלגה הלאומית המאוחרת, שעלה במחשבתו לבראה, ואחר כך על "המפלגה העממית", שבראה הוא עומד עתה. לטעיל בסדרו האמיגראציה לאַרְץ-ישראל וביסודה מרכזוֹ לאומיד-רוחני שם ע"י יישוב מעשי. אמנם, המחבר מנסה לבבק דרישת זו על העיקר הכללי של ה"לאומיות הרוחנית": עבורה לאומית בכל מקום, בניוֹן ישראל נמצאים שם. "אל המפלגה הלאומית המאוחרת אין יכולים להכנס" וכיו' אלה הלאומנים המשונים (אם יהוֹ כאללה¹⁸) המוציאים את ארץ-ישראל מוחון-פעולתם לנטרוֹ וAINם שואפים לייצור שם על ידי יישוב מעשי אפילו מרכז עמי קטן, ראוי להשנת אבטונומיה קולטורית ריאלית, -מן-פני שיחם כזה היה מתנגד גם לרנגש-האהבה ההיסטורית

*) האותיות מוטעמות בוגוף ספרו של דובנוֹב.

שלנו לארץ-הטלולה היושנה ונם להעיקר של "עבדה בכל מקום". הכלול בפורמללה המפלגתית-חכליית" ("מכחטי" תשיעי, עמ' 24³). אבל הבוסט הווה הרי אינו עומד אף בפני בקורס קלה! מן העיקר של "עבדה לאומית בכל מקום", שבני ישראל נמצאים בו כבר במספר הונן – מספר, שהוא עשה אותם "ראויים לשנת אבטונומיה קולטודורית ריאלית", הרי עידין אין יוצא כלל וכלל, ש"המפלגה הלאומית המאוחדת" או המפלגה העממית חיבת "לצורך על ידי ישוב מעשי מרכזים עירתיים" במקום שאינם עדין, בכדי שתהייה אפשרות של עבודה לאומית, בכדי שתהייה אפשרות של אבטונומיה! ובחשיבות דרישת כו רק בוגנו לארץ-ישראל, הרי אי-אפשר גם לבארה ב"רנש-האהבה החיסטרויל לארץ-הטלולה היושנה" בלבד... ואמנם, ב"מכחטי" האחרון מדבר דובנוב על הדבר הזה – יטוד מרכז לאות-דרוחני באրץ-ישראל – בישון אחרות למורי ובطن אחר לנמרי.

ובכן רואים אנו, שחוותו של דובנוב אל זרם קיזוני אחד בחינו – אל היצוגיות, אין פרינציפיאלי והוא מיפור רק על פשרות, פשרות ופשרות. עוד מעט ונכח, כי כזה – ועוד יותר פשרני – הוא יחווט של המחבר אל כל השאלות העיקריות והיסודות של חיינו.

דובנוב מניח לאבנ-פנה של ה"לאומיות הרווחנית" את העיקר של "עבדה לאומית בכל מקום". ועבדה זו הרי היא באמת עיקר ויסוד למפלגה גלוותית, שאינה חולמת על תחיה לאומית-פוליטית ושמר כז-עבדתה חן בהכרח ארציות-הגולות. אבל כל החשוב, כי לעבדה זו ככל ארץ ואرض יש בעיני דובנוב ערך קיים וזדאי, ערך קבוע ותמידי, שאינו מוטל בספק, אין אלא טעה. הנה, למשל, דבריו על עבדה זו ברוסיה, מוקם מושביו של זוב עמנו: «אם על פי שנבקש תמייד¹ מקומות יותר נהנים בשבייל קיומנו הלאמי, לא נחדל באotta שעיה נס מלשאוף בעקבות לשוויזיותינו באריין, שבזה צריכים יהיו מילויינו אחינו לשבת עוד זמן ארוז²» ("מכחטי" אחד=עשר, עמ' 29¹); הרי שדובנוב מניח גם את האפשרות לחשוב את ישיבות היהודים ברוסיה רק לזמן נית. ובכלל, כל מהלך-הרעינות, המוביל בדברים אלה, ראוי לציוני או טיריטורייאלי, המצדד בזוכחת של עבודת-ההווה בננות, – אלא שחררים לבוטף הדברים על ה"טירה האחורייה" ...

שmai תאמרו: הדברים האלה נכתבו עוד בשעה שקשה היה לקוות לקונסיסטנציה ברוסיה ומילא לשוויזיות, בשעה שהרב-הפונרומים היה מעופפת עור על ראשו – הרי לפניכם דבריו ב"מכחטי" הארבעה=עשר (עמ' 34²): «אנחנו (המפלגה העממית) אין אנו משלים את נשפנו בתקוות, שעבורתנו, אפיקו כשתביה את התוצאות היותר טובות³, תרחיק לנMRI את צורת-היהודים" הנצחית, הכלולה בתקשה התמידית, שמעיקרים עליינו עמים ורים וקולטוריות זרות». ובדברים יותר ברורים ומפורטים הוא מבادر את רעינו וז באותו "מכחטי" עצמו (עמ' 33³): «הוא הדבר, שום "המצב הנורמאלי" של היהודים בננות מלא כל-כך אי-נורטאליות, עד שהמדיני

(1) המליה מושעת על ידי; (2) נ"ל; (3) נ"ל.

המערבי והעסקן הלאומי אי-אפשר לו שלא יビיא אותה בחשבון. ככלום ניצלו יהודים המערבי, "חכמים במעמד נורמאלי", מן האנטישמיות, מן העלבון הציבורי, מן המלחמה עם שרידי הקולטוריה האנטיישמית הושנה?"

הדברים ברורים למדי. אין לקוות בשום פנים לכתול, צורת-היהודים", בטול גמור, שאין אחריו כלום: תמיד מוכרים נהיה ללחם עם האנטישמיות ועם הצרות הכרוכות בה. תמיד נהייה במצב מיוחד, מצב של "עלבון צבורי", אבל יש גם מוצא מהמצב הזה: "באופן הארץות-אומר דובנוב ב'מכתב' זה (עמ' 347) – שבהן עוברת תבעה החיצונית, האיקונומית או הקולטורית, נבול ידוע, – בא לעורתנו הנורם הנDSL של ההיסטוריה שלנו: **האמינגרציה אציה...**

הנה כי כן מטה-הנורדים עומדים מוכן לפקדתנו. אנחנו נעבד עבודה לאומית בכל ארץ וארץ, נלחם על זכויותינו האנושיות והלאומיות, על אבטנותו קולטורית, נשתקף בריבולציות וטחפות מדיניות וחברתיות, נקריב קרבנותם מרובים ונדרלים עד-עד שהעקה החיצונית, האיקונומית או הקולטורית, תעבור את הנובל", ואז – יבוא לעורתנו הנורם הנDSL וכי: האמינגרציה: אנחנו נverb לארין אחרות עם סדרי-מדינה אחרים ותנאי- חיים אחרים, עם תנויות מדיניות אחרות וריבולציות אחרות, ושם נלחם על זכויותינו האנושיות והלאומיות עד וכוי – וחזר חלילה, לא להנמ אומר דובנוב בפשתות מצוינה, כי "בגבותה הדיאספוראה" יש כר נרחב לעורבה לאומית": אמם כן, כדור הארץ באמת נDSL ורחב הוא עד מאר, ואפשר לעשותות "סבובים" מרווחים ושונים מארין לאריין וממדינה למدينة, אפשר להעביר את המרכזים הרוחניים שלנו למקום עד אין סוף (אכן, זהוי "පְּרֶפְּקַטְּבָה" יפה!...). ולא להנמ שדר דובנוב ב'מכתבו' האחרון שיר – תלה נלהב לכבוד האמינגרציה והנורדים היישראליים הנצחים מימי אברם אבינו עד היום: הם, רק הם שהציגו מכל הפורעניות והיסטריות עד עתה והם הם שיצילו בעתרי!... הנה דובנוב מיד בrossoה מפלגה עממית, שתעדותה היא עבודה לאומית-מדינית, קודם-כל, כמובן, במקומות מושבה של המפלגה, במקומות-משכנו של רוב עמנואו – ברוסיה, אלא-ש-הדבר הזה (סדרי האמינגרציה לאמריקה ולארין-ישראל ויסוד מרכזים עממיים שם) יכול להיות לתפקידנו הלאומי העICKRI (ו), אם עבודה רחבה לשונת את מצביו בrossoה תשחה אי-אפשרות בזמן הקروب... ("מכתב" ארבעה-עשר, עמ' 348). פראה בו היהת יכולת להביא את חברי המפלגה העממית לידי יוש, אילמלוי-אלטלי ההכרה, ש, בגבותה הדיאספוראה" יש כר נרחב לעורבה לאומית!"

זהו ה"אובלוציה ההיסטורית" של היהדות, שבשורה יוצאת דובנוב גדר שניים עיקריים בחיננו! וזה הפטرون, וזה אפילו הפטרון הבלתי-שלם, של שאלת היהודים והיהודיות, שדובנוב נשען עליו ועל יסודו הוא מוצא עז

1) הטעמת מלחה היה של.

בנפשו להתנפֵל על הלאומנים על תנאי, על הציוניים הקיצוניים, האומרים: או ציונות או-טמיה, או מרכז לאומי או-כליזון חרוץ! במקומות אחרים מספרו, וכן גם בהקדמתו, נלחם דובנוב בנד הלאומנים על תנאי, אלה המעדמים, בכוכל, את היהדות בסכנה, התולמים את קיומה בתנאי ידוע, בטירוטורה למשל, ואומרים: או שיחטלא התנאי שלנו, או-היהודים תרד לנצח מעלה מתחיים! לא כן הלאומנים הרותניים? הם אינם מתחנים עם היהדות שום תנאים, הם יהודים לאומיים בכל האופנים ובכל התנאים שבועלם!

הנעה כבר השעה לבורר ולנתח את הטענה הזאת, את האשמה של לאומיות=על-תנאי, וולדאות, אם יש סוד לאשמה זו או היא מוסדרת בעיקפה רק על מילים מיטילות-אימה-ולא יותר.

קודם כל, צריך להבדיל ולהפריד כראוי את הצד האובייקטיבי שבדבר מן הצד הסובייקטיבי. מן הצד האובייקטיבי יודעה, כמודומה לני, נס דובנוב, שקיומה של היהדות תלוי בתנאים ידועים, אחת היא, מאյוה מין הם תנאים אלו. היו ימים, שהעם הנבחר וקיומו וההיסטוריה שלו נחשבו לעודדים מ-על לחוקי הטבע והמצוות הפושטה, מחותן לתנאי החומר והמרקם; היו ימים, שהכל האמין באמונה שלמה במצוות חוקים סוציאלוניים והיסטוריים מיוחדים – בשבייל עם ישראל. אבל הימים האלה הלא עברו כבר לבלי שוב עוד! לאומיותו של עם ישראל, כל אומיותו של כל עם ועם, היה, קיימת ומתפתחת בתוך "תנאים" ידועים ועל פי חוקים ידועים; וכשיחסר לה המינימום ההכרחי של התנאים. שקיומה והתפתחותו נצרכים להם – תנתנונה ותעבור מעט מעת מעת מן העולם. מן הצד האובייקטיבי אי אפשר, איפוא, שתהא לאומיות שלא על תנאי, כל דבר הוא – על תנאי. אי-אלו התנאים ההכרחיים, שקיומה הנורמאלי, או קיומה טהム, של הלאומיות העברית נצרכת להם – זהו כבר שאלה אחרת לנמי, שהתשובה עליה תליה בהבנה הסובייקטיבית, שכלי יהודי מבין את המצויאות והחיים. הציוני הקיצוני בא ואומרים: "תנאי" מוכחה לקיומה הנורמאלי של האומה הישראלית בזמננו היא-טירוטורה, התנסמותה של האיראה הציונית; בא הלאומי הרותני – ומעמיד את "תנאיו" שלו. ויש גם יהודים, שעל פי הבנות ואמונה הסובייקטיבית של הם אין היהדות תלויים בתנאים בשוב תנאים שבועלם, אלא ברצון-הברוא יתברך – אבל הרי לא באלה אנו עוסקים עתה. היהודים החדשניים" הם בעיקר הדבר כולם יהודים על תנאי, והבדל הוא רק-על איזה תנאי. ומה שנגע להעמדת היהדות בסכנה – הרי עד כמה שמאמין הלאומי על תנאי" באפשרות התנסמות התנאי שלו בחום אין-שוב "סכנה": הוא שואף להשנת אידיאלו, מישtrad לתקן את היהדות על פי דרכו, כדי להבטיח את קיומה, ולא יותר; ומגיאות, מאבדן האמונה בתנאי שלו הרי אין הלאומי הרותני יותר. "בטות-אחריות" מן הציוני הקיצוני. יש, אמנם, עוד צד סובייקטיבי בברבר: עד כמה נכון יהורי זה או אחר על פי רגשותיו הסובייקטיביים להמשיך את קיום-ה"גסיפה" של עם ישראל, אם יונכה, כי אי-אפשר להם "لتנאיו",

איוו שיהו, להתנסם בחיים? אבל הרוי גם דובנוב מתרעם על לובץקי, שכותב במאכתבו היודע למינן נורדי, שהיהודים רוצים רק להתקיים, יהיה באյו אופן שיהיה ובאיו תנאים שיהיו, פשוט לפני ש – "לכלב חיי טוב מן הארי המת"!... הלא גם דובנוב מדבר על "קיום הנזון" (Достойное существование); ומה יהיה, אם יזכה, שקיים הנזון אינו אפשרי לעם ישראל? כלום יאמר אז: "לכלב חיי טוב מן הארי המת"? ובכן הלא גם הוא מעמיד "תנאים", ותנאים בלתי-קלים כלל וכלל, כמו שנראה להלן, – שב הם הוא תולה את קיום היהדות, את אפשרות התפתחותה, והוא אפילו באופן לא-נורמלי לנטרו. מה נשאר, איפוא, אחרי כל אלה מן האשמה הנוראה של "לאומיות=על-תנאי"?"...

ובכן, אי-אלו "ה-תנאים", שדרושים, לדעתו של דובנוב, קומתת והתפתחותה של היהדות? כיווע, היה דובנוב הראשון, שדבר על אבטונומיה לאומיות קולטוריות בארץות-הגלות. זהו היסטר, שעליו בונה דובנוב את בנין הלאומיות הרוחנית. מן הצד הפריזיציפיאלי כבר נגעתי בשאלת זו במאמרי "הסימן היהודי" בהזמן ריאשית שנות 1906. שם נסיתי להוכיח, שהחינו הגלותיים אין מקום לאבטונומיה במובן האמתי של מלה זו, אחת היא, אם זו תהיה אבטונומיה "מדינית", כביכול, או רק-קולטורית. כל ומן שאין לנו חיים מדיניים=לאומיים מכונסים ומצוצמים במקום אחר, בנבולות טיווישוריאים ידועים, כל ומן שהיינו האיקונומים, הצבוריים והרוחניים (ביחוד – היינו האיקונומים והצבוריים, סוף סוף בערך הם משפיעים גם על חיינו הרוחניים, עד כמה שיש עוד "אבטונומיות" בחיים האלו) נכסים בתוך חלקים אירוגניים בלתי-נפרדים לתוכם החיים חזרם, הסובבים אותנו – הרוי כל דברינו על אבטונומיה הם, סוף סוף (אל נא ייחסבו לי דברי אלה לחטאתי), רק מין "לעג לרשות"... אפשר, כמובן, לדבר על "זכויות לאומיות" שונות: חירות=הקללות, חירות=הלשון וכדומה, אבל אם נזכיר, שקיים "לשוננו" – בלאוּרַה היידן (והלשון המדוברת הרי היא אחת מאבני-הפנה של ה-זכויות הלאומיות) סוף סוף אין אלא זמני, כי תנאי קיזטנו האיקונומים והצבוריים מכירחים אותנו להשתמש בלשון-המדינה: רוסית, פולנית וכו' ועשיהם את היידן ל"צתר", שאף הקדוצה הלאומית או העממית, שבאמת אינה חופפת עליו, לא תצליח מכך חוץ, – או נבין, שגם הבניינים האלה הם רפואיים מאוד עתה או יתרופפו לאחר זמן יוווע. אבל מניה אני את האבטונומיה, שכמה קולטומין כבר נשתרו עליה, ועובד אל שאר "תנאיו" של דובנוב.

דובנוב מבין היטב, שהאבטונומיה הקולטורית היא, באופן היותר טוב, רק פתרון פורטאלי של שאלה-היהודים, ולפיכך הוא מדבר גם על "תנאים" אחרים, שהם נצרים לקומתת והתפתחותה של היהודות. ודובנוב יודיע את "מקום-המציע", "במאה התשע-עשרה – כתוב הוא – עבר בשדרות העליונות של היהודים מרכז הצבריות מהיינו הפנימיים העממיים אל הסביבה החיצונית, המקפת אותנו, אל הספרה של אינטלקטטים עממיים זרים. "נקודות-האחדות" הייתה לא בפנים, אלא מחוץ לחוג הלאומי שלנו,

ועל ידי זה אבד שווייד-המשקל ובאה התנודדות לאומית מסוכנת. כדי להרחיק התנודדות זו, צריך שיחזור המרכז אל מקומו הטבעי,—אל חונן האינטלקטטים העממיים שלנו. ¹⁾ השבשת שווייד-המשקל, שאבד לנו הוא התנאי היעיקרי להתחדשותנו" (*"מכחוב"* שני, עמ' 52). כאן ירד דובנווב לעטקה של שאלת-קיומו. אלה, שהתוכחו עם ש"י איש הורוויץ, שכחו או לא שמו אל ל"ב, שהסבנה לקומה של היהדות נשכפת בעיקר לא מצד אלה השואלים, מפניהם מה אנו יהודים, אלא מצד אלה (הholekim ומתרבים בתוכנו) השואלים, במה אנו יהודים, ככלומר, מצד אלה. שטרכו אכזריותם עבר-או עבר, או עמד לעברו—*"מחיינו הפנימיים העממיים אל הסביבה החיצונית"*, המקפת אותנו". השאלה היא, אפוא: אם אפשרות היא בגלות *"השבת שווייד-המשקל הלאומי"*, שהוא אף לדעתו של דובנווב *"תנאי עיקרי"* *"לקיומונו"*? *על* אותה זו צריך להשיב ב*שיילה*. שורה של טמה של תנאים איקונומיים, אכזריים ורוחניים, שהם בעיקרים אובייקטיביים ואינם תלויים בראצוננו וחפצינו, הרמתה אותו העולם המ⋮יך, שבו חי יהודיךטו ושבו היה מרכז חייו וצבוריוו, ותקה אותו בمرة פתחות או יותר מרובה אל תוך העולם הoor, החיצוני, הטובב אותו מכל צד. פרוץ זה עדין הוא נ משך והוֹלֵךְ; ומחר שהוא אובייקטיבי, כאמור, הוא עושה את דרכו בצדדים בטוחים למדרות הפר ארזייאולוגניה הלאומית, ההולכת ומאנחת בשנים האחרונות לשמהת לב כל הלאמים. שאינם עמוקים לאות. היהודי מתיחס עתה אל העולם החיצוני, שבו הוא חי, לא יחס פורטאלי, כמו שהתייחס אליו היהודי של גנטו, אלא יחס פנימי, והוא עשה יותר ויוטר—עד כמה שאין האמיגראציה עוקרת אותו ממקומו ומעבירה אותו לאין חדש ולחים חרשים— חלק אורנןני של העולם הטובב אותו, באופן שמרכו צבוריותו עבר בהכרח לעולם זה, שהוא קרוב לוותו למדי. אפשר אמתם, לצמצם באופן זה או אחר חלק מן הצבוריות בגבולות היהדות, בעולמנו המ⋮יך, אבל לשוא נשתREL להשיב את המרכז אל מקומו הראשן—ביחור בשבייל *"הסדרות העליונות של היהודים"*. שינוי המרכז של הצבוריות יכול לבוא רק — על ידי אמינגראציה, ככלומר, ע"י שינוי המרכז הקרקעי, המדריני-הארצי.

ודובנווב עצמו, כנראה, אינו מאמין כלל וכלל, שהשבשת שווייד-המשקל *"לאומי"* הוא דבר קל ושהאפשר הוא *"שווייד-משקל"*, שאין אחריו כלום. לאו ולא. עם ישראל הוא בעינוי ידועהSolo, הצורך לשמר את עצמו איפלו מרווח מצויה—חוליה, שהחרב החרה של המות הלאומי מונחת תמיד ובלידי הרף על צוארו. *"הטמיה היה באצלילה טפומית של הנכות"* (הקדמה, עמ' 7); *"האומה היהורת וכו'* נמצאת בנידון האמור (בnidon ההשפעה המטמייה של קולות ורות) במצב של סכנה תמירית" (*"מכחוב"* שלשה-עשר, עמ' 322); היהדות היא תמיד ב*"מצב-מלחמה"* (שם, עמ' 323), קיומו הלאומי הוא דבר העומד בסכנה והטעון שמירה מעלה, יוצאת מן

(1) הטעםת המלום היא שלי.

הכל. – דבר, שאסור לנו להסיח דעתנו ממנה אפילו לרגע. אם רק הסחנו רגע את דעתנו – ו Abedro. אנשי-צבא אנחנו, העומדים על משמר קיומו הלאומי, ועלינו להיות מוכנים ומצוונים תמיד, חרבנו על ירכנו, ללחימה ולגנה עצמית, כדי שלא ישטפנו הימים היהודיים. אנשי-צבא כאלה הם – כל בית ישראל. ולפיכך בא דובנוב אלינו בתביעות ודרישות שונות וב-תנאים" שונים, שאין דוגמאות בשום אומה ולשון שבועלם. ו-תנאיו" באמת הלא מצער הם! "בשעה שהחץ מחהוץ מתנבר (אין לשוכת), שלדעתו של דובנוב אנו נמצאים תמיד בלחץ ובסכנה), הריע על כל זו חבר של אומה קולטורית, שאין לה הגנה מצד הנבולות המדיניות ומצד השמירה הצבאית, געשה חובה הצווי המופרוי: גן את מעשיך בהתחאה לשלוות ואבטנותויה של אומתך!" (מכtab ראשון, עמ' 26). מוכן הדבר מאליו, כי לחולה מסוכן עמו "פוליטיקה מעמדית", הרואה את מרכז-הគובד ב-מעמד" חברותי ירוע, היא-ספסידות", ולפיכך הקדיש דובנוב "מכtab" שלם (השלשה=עשרה) כדי להוכיח את הוכנה הנדולה הכרוכה בפוליטיקה כזו "לאומה קולטורית". הוועירות מ- "פוליטיקה מעמדית" היא, איפוא, גם כן – "תנאי" מוכר לחיקם הלאומי של עמו.

אבל כאן מתחערות השאלה: ככלום אפשר. שיירך מצב כזה? ככלום אפשר לדרש מכל יהודי, שיכור תמיד, כי חוליה הוא, ועל כן אסור לו לפטע פטעה גסה, וכי ב- "מצב-מלחמה" אנחנו, שעלה לנו חרבנו צורכה להיות תמיד על ירכו, כדי להגן על עצמו ועל הכלל מפני הפטעה, ומטה-הנודדים בידו, כדי ליסר תמיד "מרכזים עמיים" חרשים?! ככלום אין "תועדה" זו קשה קצת יותר מdadai? וככלום אין לחושש קצת, כי חיים "לאומיים-רווחניים" ככללה עלולים להיו על היהודי החדש?... הלא בשעה שמעשינו של בן עם אחר, החי חיים נורמלאים, מכוננים על פיו רוב מAMILA לטובת הציבור הלאומי, שבו הוא חי, דורותים מן היהודי, שייבנו תמיד את מעשינו, בהתחאה לשלוות ואבטנותויה של אומתו? ובשעה שבן עם אחר חופשי הוא בדעתו והשקתו על העולם ורשות בינו להחזיק אפיו בתורה ה- "מוכנת" של המאטיריאליות וה- "פוליטיקה מעמדית", מהוויב היהודי להתרחק מן הדעות הנפסדות" האלו אך ורק מפני שהוא- היהודי. וזהו, לדעת דובנוב, לאומיות של א על תנאי!...

כאמור למלה, תורה "לאומיות הרוחנית" היא פשרה בלבדונו של דובנוב: סינטזה בין חוץ-הקיים הלאומי ובין הנלות, הגבר. הרבה מאות שנה היו יהודים בננות, עברו מחלק-עולם אחד אל השני, נדרו מארץ לארץ, אך בכל מקום חשבו את עצם לורדים, לנרים. של א בא לחשקע בארץ, טפחו ורבי בנפשם את התקווה לתקינה לאומית בארצם ההיסטוריה, חכו להגנה בכל יום שתבוא, אף על פי שה坦מה מהה – ובין

1) המלה מושעת על ידי.

בר וכך יצרו לך עולם מיוחד וחיים מיוחדים. — אך הנה הנעה המאה התשע=עשרה, ופרציהם רבים ונדרלים נушו בחומות הגטו. האמונה התroofפה ומילא התרופף גם כל אותו העולם, שנגנה במשך זמן ארוך על יסודה עלייה על גבי עלייה, המשיחיות המיסטורית אברה את השפעתה והעולם "הור" וחיו התחליו דורשים את תפקירם בחזקה. בא שניי=ערכין, שלא היה עוד כמותו בתולדותינו. היהודות החודשה צעקה מלכ בנו: "אין תכלית לנדרוי". אז כמה השאללה הנדולה והנוראה של "להיות או לחדר": רומא או ירושלים! האינטלקטואלית הייחודית לא יכולה עוד נשוא את הסתירות הנפשיות העמוקות, את ההאנוגדות החמידות בין רומא וירושלים. נפשה נתקה ביטויים ושפה-לשלמות, להרמוניה. אלה תולדות הטעייה — זו אטריה: רומא! אלה תולדות הציונות הקיצונית — זו אמרה: ירושלים! אלו הן תולדות היהודים. הנקראים בפי דובנוב "לאומנים על תנאי", — וככאן בא דובנוב עם ה"סינפיה" שלו, ככלمر, עם הפשרה שלו: רומא וירושלים ביחס! רומא ארצית וירושלים רוחנית, קולטורית; אחו בזה ונמ מזה אל תנח יידיך; היהודי הוא בעת ובעה אחת אורה ארצנו שהוא בר בה, ואורה "רותני" של האומה הישראלית, הנפוצה על פני כל כדור הארץ. כונתו של דובנוב בוראי ובודאי רצiosa היא. אבל בשם שדורבנוב אומר, ובצדק כי רעיון-ה"תועדה" היה בפי רבים רק כסות=עינים "לנסינה-ביבדור", כך אומר גם אני: לתכלית כזו ממש, לתכליות, "נסינה-ביבדור", משמש כבר בחונים יודעים, ובערדי ישתחוו בחונים יותר הרבה, גם רעיון ה"לאומיות הרותנית"... בהתקפותו זו לצד חוב הגלוות יש פאטאליות היסטורית. ואם רק תנצח הגלות, אז ינצחו לא הלאומים האמתיים מטעמו של דובנוב או בדורותיו לן, אלא הלאומים המזופים, שלהם צרכות "זכויות לאומיות" באופן היותר טוב-כדי לرمות את עצמן ובאופן היותר רע-כדי לרמות את אחרים... ובסוף הפרוצם הזה תהא...
רומא...

מי שאינו רוצה ברומא בלבד — בעתייד הקרוב או רחוק — מוכחה
לרצות-בירושלים בלבד אף בהזה!

בנ"ישראל.

שאלת נעלמה 1).

א

בין השאלות הקשות, הקשורות ברעיון תחית עמו על אדמותיו, יש שאלת אחת, שהיא שוקלה בוגר כלן: שאלת ייחוסנו אל העربים. שאלת זו, שבՓתורנה דגנון תלייה תקנות הלאומית, לא נשבחה אלא נעלמה כליל מן הציוניים ובצורתה האמתית אין לה כמעט זכר בספרות תנענתנו. אמנם, בשנים האחרונות נמלטו מפי ספרים אחדים דברי מקוטעים בנירון וה' אבל אלה היו טענות הארץימ, שבאו להוכיח את אי-האפשרות של כל פעולה ממשית בארץ, או בירור התנועה הערבית. הציוניים התאמנים לא גנוו עד עתה בשאלת, מה צריך להיות יוסנו אל העربים כאשרנו באים לקנוי קרקע בארץ-ישראל, לסדר מושבות ובכלל לישב את הארץ. בודאי לא נחבנו הציוניים לעבר בשתייה על אחד מעיקרי תנאי היישוב; הם לא הרגשו במצבו מוחדר רעםם את המדרינה ואת יושביה ועוד יותר-מהuder הוועם מדיני.

העובדה, שאפשר היה להטיח את הדעת משאלת יסודית כזו ושהורי שלשים שנה של עבודה ישות צריך לרב עלה בעל חקירה חדשה-עובדת מעזיבתנו מוכיחה למדי את קלות-הדרעת השורה בתניעתו ומראה, שערין אנו מרפפים על פני העניים ואין לנו יותר אל תוכם ועל עיקם.

מיום שצמחה התנועה הלאומית ועד עתה לא חדרו הענקים הציוניים מלחתני בסדרי הארץ ובחווקה, בעוד ששאלת העם היושב בה, עיבריה ואדוניה האמתיים, עירין לא נתעירה לא במקום המשושים ולא במדרש. כולנו ראיינו את הקיסם הבולט ולא הרגשנו בקורס החפינה, סדרי הממשל, החומרות הנוהגות בקניית קרקעם ובבנייה בהם, אסור כניסה יהודים וכיוצא בו פוגעים בכל הבאים לא¹, בשעה שמצידם העربים אין, לבוארה, מכתלים מרוביים, ואם אחינו בארץ לא הבינו את כל חומרת השאלה, כל שכן שהוא לא עלה על דעת הציוניים הרחוקים ממקום המעשה, לבל עניינו ארצנו אנו שם לbung, על הכל אנו דנים ומת נכחים, את הכל אנו מהללים ומחללים, אך דבר אחד של מה בכך שכחינו כי יש בארץ חמדתנו עם שלם, שנאחו בה וזה מאות שנים ומעולם לא היה בראותו לעבה.

1) הרצתה זו הרצתה המחבר באפסת "עכיריה" עוד ביום הקונגרס השביעי בכאול, אבל חוותיהם אנו, שהענין, שעלו דנה הרצתה, לא ניחסן גם עתה ואולי דока עתה, כשנתרבתה העבודה המעשית בא"י. ראוי לשים אליו לב, אין אנו מסכימים לדעת המחבר הנכבד מכמה צדדים ובקרווב תבוא ב"השלוח" תשובה על הרבה מדבריו [הערך].

זה כמה וכמה שנים אנו שומעים, כי מספר יושבי הארץ עולה לשש מאות אלף. נניח, שהמספר הזה נכון הווה, ואם נחסר ממנו את שמנים אלף היהודים י יצא לנו, שבארצנו נמצאים עתה יותר מחצי מיליון ערבים, שכשMONIM למאה מהם חיים אך על עבדות-האדמה ומוחוקים בכל הקרקעות המוכשרים לארכות בily התקנה קורטת. כבר הגעה השעה לשרש את הדעה המשובשת, שנתשפטה בקרב הציוניים, כי באיז יש אדמה בלתי-נעבדת מחסר ידיים עמלות ומעילות התושבים. אין שדות שוממים, וולחף כל פלך משתדל להוסיף על חלקתו מאדמת-הbor הנסוכה לה, אם אינה דורשת עבורה יתרה. בקרבת הערים חורשים גם את מורי-ההרים המשופעים ובכוביבות המשבבה מטלה זורעים הפלחים העניים, כמו לבנון, בין הסלעים ואינם מוכרים בהר אף אמה על אמה. ובכן, כאשרנו באים להאחז בארץ, הלא מתעוררת מיד השאלה: מה יעשה הפלחים, אשר את שרויותיהם נקנה אנחנו?

את הקרקעות אנו קונים, על הרוב, מאת בעלי האחוות הנדיות, שחתפו, הם או אלה שקדמו להם, את אדמותם בממורה ובגושק (1) ומחכירים אותה להפלחים, ולפעמים מאת הכהרים המוכרים חלק מנהלתם. הפלח החוכרינו אין גדר על האדמה החכורה, אלא הוא תושב קבוע, שאינו משנה את מקומו, ויש חוכרים-פלחים, שבאות-אבותיהם כבר עבדו את השדות החכורים להם, בני-בנייהם, בונהם שבארץ, האחוות עוברות מרשות לרשות והוחכרים נשארים במקומם. אולם כשאנו קונים נטלת כוות, אנו מוחקרים מעלה את עבדיה הקודמים לנמרי. אמן, לא נשלם ריקם, שלם נשלים להם את החורבות ואת הגנים (2) בעין יפה, ובכל לא נקמץ בוחבים בימי ה-פטורו. מנדורות-המבט של הצדק המקובל והוישר הרשמי צדיקים גמורים אנחנו, הנכנים לפנים משורת הדין. אבל, אם לא נרצה לרמות את עצמנו במוסכם, הלא נודה, שהשלכנו אנשים מסכנים מקום הדר לשברנו את מטה-להם, أنها יפנה המודת, שאין לו אלא מעט בסוף? אמן, המושבה העברית מציאה לו לפעמים עבורה. שכורה מרובה מהכנסת הארכות הדרה על האדמה החכורה; אבל, ראשית, הלא אין יוכלים להתחייב, שנשפיך לו עבורה בקביעות, ושנית, בזאת נרע לעשות, כי כשאנו נותנים לפלה עבורה במושבה המיסודה על אדמותנו, אנו נותנים לו את היכולת לבלוי הפרד טעל האדמה, שנדרתחו וככלתחו מיום הולדו, והוא טסיף להבט עלייה גם עתה בעל נחלתו, שנעשה לפי שעא עיי זרים. העבורה, שאנו נותנים לערבי, לא תחשב בעניינו לערום לכופר על השדה, שהוצאה מתחת ידיו; את הטוב קיבל ואת הרע לא ישכח.

בכל טוועים אנו ביחס אל עם גדור, תקופ וקנא טווע גסה בתורת-הנפש.

(1) כדי לחתן מושג מדרכי רכישת קרקעות בא"י נכיה, לדונמא, את העבורה הזאת: **כשיצא החוק** – זה חמישים שנה – שככל ארמת ורע – שלא תרשם בפנקס המושלה על שם בעליה. תעביר לידי הרשות, באו הברים שבכוביות צפת: היוראים את השלטון ואינם רוצחים להחרוע אליו, לבקש מן העירוניים התקיפים – שיואלו לקרוא בשבר את שמו על אדמת הConfigurer. עליהוטות נערחו לבקש – והחויקו בקרקעות בעליים אמתים, ואחר-כך הורישום לבנייהם, המחכירים את השדות הגנולים לבני הנעשקים!

(2) הבניים והגנויות שייכים על הרוב להוחכרים.

בשעה שאנו מרגנישים את אהבתה-הטולדה בכל עזזה אל ארץ אבותינו, אנו שוכחים, שמדובר החיה בה עתה יש לב רוש ונפש אהובה, הערבי, ככל אדם, קשור הוא בטלותו בעבותות חוקים. והרי יותר שתחלfil מדרגות התפתחותו של האדם וויתר שיציר חוג השקפותו, יותר יתחוך הקשר המחברו אל ארציו ואל מהווים וויתר יקשה עליו להפרד מכפרו ומשדרו. המשולם לא יועוב את ארצון, לא ינור למרוחקים; מחברו הוא אלطبع טולדתו במסורות שונות, שאחד מדם יקר לו ביחוד—CKEROT אבותיו. כדי להבין את כל עומק הרונש הזה צריך לדעת, כמה מעריצים בני-הקרם את מתייהם, כמה הם מרכזים לבקר את קבריהם של אלו ומשתפים אותם בכל מאורעות חייהם, בשמחתם וביגונם. עוד היום תצלצל באוני הקינה, שנשאו ערביות ביום שעזבו משפחותיהם את הכהר געוני, הוא ראש פנה, לכלת ולהתшиб בחזרן אשר מעבר לירדן מורה. הנברים רכבו על החמורים והנסים הלכו אחריהם הלהן ופדר בכבי, יימלא העמק קינון, לרגעים עמדו ונשקו את האבנים ואת העפר.

שאלת הקינה עומדת, בمرة ירעה, במקומה גם אם הפלחים בעצם מוכרים חלק מדמת הכהר. אמן, בצר לאכਰ, בהזיך לו על החובות, שנצטברו עליו כגענץך לשלם את המסים הכבדים, הוא מחלת ברגע של יוש וולפעמים לא kali השפעת הפתו של קני-הכהר, שקבלו מנה יפה) למכור את שרהי; אבל המטכר הזה משאיר בלבו פצע שלא ייפא ותמיד יזכיר את היום הארור, שבו נפלה נחלתו בידי זרים. יודעת פלחיהם, שאחריו מכרם את מדמתם עברדו הם ונשיהם אצל היהודים ומשכרים המרובה על הווצאותיהם המעתות חסכו כספ. כל ומן שהשתכרו בשפעromo מהסום לפיהם, אולם כאשר אך פסקה העכורה התחללו להרנן על היהודים וגם לערער על הקנייה...

האטנים נובל לבתו בדרן רכישת-קרקעות אשר בווע היילת, הנאות הוא למטרתו מה פעמים לא. בני העם, שההשמי בפעם הרואה את האומר "והארץ לא תמכר לצמויות" והגביל את זכויות הקונה ל佗ות העובר, אינם צריכים, אינם יכולים להפקידו את מדמתם מידי עובדי, יודעת פלחיהם, שהתיישבו עלייה בתום-לבב, לא נפח מעלה את האנשים, שהם ואבותיהם הקדשו לה את מיטב כחם ואת מבחן عملם. אם יש אקרים, המרטיבים את שרותיהם בזעם ובחלם, הם הערביים. מי יערוך את יגעו הפלח בחרשו ביום מטרות-ען, בקצרו ביום-קץ-ארצנו, בטענו ובחויבו את התכואה? ומה ישא בעמלות בית רוע, נמק ואפל, המשמש לתמען כללי לשפחתו, לשורו ולחמורו, לחם-עוני, כתינה וטלית בלוות—אליה הן שמלותיו יומם ולילה. ואשתו ובנו—מה דל חללם בחיקו מנועירה ועד ימיה האחוריים לא תחרל הערכות לשאת בדוריה את נמל עבדות פרעה; היא שואבת-המים ולפעמים גם חוטבת-העצים, אתון נושאת סבל. יונקה על שכמה צריך בשמלה וכדה המלא מים על ראשה הולכת היא אל הჭילש ואל הלקט ומן הבוקר עד הערב היא עוברת שחוח תחת להט קרני המשמש הבוער, ובשובה הביתה, כאשר המשש קרובה לבוא, עור חשבע עשן באפואה את פתח הדר ובודה את נוירה הרוחה, הפאת אלה נוריש, הלהם נרע, הענים גנדילך.

1) יש לשעה שהרבה פלחים הם נהרי עמו ומלתיו שהתבוללו בעימים ביום הורדיפות והחרבנות.

אבל נועוב נא לרגע את העדרק ואת הרגשנות ונש��יף אל השאלה מנוקרת= המבט של היכולת בלבד. נניח רגע, כי בארץ אבותינו אין לנו לדאוג לאחרים, וכי מותר לנו—או אולי גם חובה מיטלת עליינו—לקנות קרקעות מכל הבא בידינו. האמנם יכול אופן-הקניה זהה / החטמיות האמנם יחרישו המנושלים ויקבלו ברוח קרחה מה שנעשה להט? הלא סוף סוף יתרורו להשיב בכך האגרוף מה ששללו מהם בתוקף הווחב ! הלא משפטים ידכו עם הורם, שנתחום מעלה ארמתם, ומי יודע, אם לא יהיו או לתובעים ולשופטים גם יחר... והאנשים אמיצ'ילב, מזינים כולם, קלעים נפלאים, פרשים מצוינים, كانوا לאוותם וביחור לדתם. והעם הזה, שהחשהalla המתשת בתחו של אדם עדרין לא געה בו להחלישו, הלא הוא אך חלק קטן של הנוי הנדרול, המחויק בכל סביבות ארצנו; בסוריה, בארכגנחים, בערב ובמצרים....

נקל לבטל את הדברים האלה ולראות בהם בוניה באיריאלנו הלאומי העתיק והנצחוי ; אבל אם נשקו את העניין בדעה מיושבת, הלא נודה, כי אונחת תחיה מזרנו, אם לא נדע מראש, עם מי יש לנו עסק, ואם לא נביא בחשבון תחילה את חחנו שלנו ואת הנסיבות שכגדנו. חלילה לנו לעצום את עינינו מראות את הנולר, הקרוב אליו יותר ממה שאנו מודמים. אפשר לומר בהחלה, שלכל הפתחות בארץ-ישראל אין לעת-עתה שום תנועה ערבית במובן הלאומי והמדיני של המושג הזה. אבל באמת אין לעם הזה צורך בתנויה: עצום ורב הוא ואינו טעון תחיה, כי מעולם לא מת ולא חרד לחיות אף רגע. בהתחפותתו הנוגנית הוא עולה על כל עמי אירופה. הוא, שהוא צמץן (וועיגנטארני) למחצה ושותה מים, חזק הוא בנגפו מאוכלי-הבשר ושותי המשקים האלכוהוליים. אל לנו לולול בזבוקתי, וביחור חלילה לנו להשתמש לרעתו ברשותו עשוקיו טאהו, אל לנו להתגוררות בלבינא נרדמו אל לנו לבתו באפר המכפה את הגלות; ויק אחד יתמלט-ויהיה לתבערה שלא תכבנה.

רחוק מימי הרעיון , שבארצנו צרים אנו להתרפם ולהכנע לפני התושבים. אך באומץ ובעונו נוכל להכבד בתוכם ולשבט לבטח במושבותינו ; ובארץ-המשמש תחיה לנו גם היכולת להחלף כת. לחדש את דמו ולחתעדור. אבל חטא עמנו וולעתיו, אם נשליך מידיינו בקלות ראש את מבחן נשקנו: צדק-פעלני ותומ-דרכנו. כל עוד נחיק באלה גברים אנחנו ולא נירא איש, אבל אם נעזבם-ושא כהנו ונבורתנו מאין.

כי לא בכל פעם שבעליהם-הקרקע הרשימים רוצים למכור את אדרתם מיותר לknotta-הווחח לנו בדרך העבר הקצר של היישוב החדש בארץנו, ואני נוטל רשות להביא עבירות אחריות מותלויזיו בגליל העליון.

בשנת תר"נ נגמרה קנית הכהר הדורי מפללה אשר בעמק עיון, על גבול צפון ארצנו, ונוסדה המושבה הגדולה היודעת בשם זה, שהיא מרגנאל-היישוב. היא מצטינגת באקלימה, באדרמתה, במיתמה ובמראותיה ווש לה עתיד גדול. שבט הדרוריים, האביר בשבט הערביים, נודע לשם באומץ-רווח, בנבורותיו, במכבנה-גנוף, בייפוי-תארו וגם במלילות רוחניות הרבה. בכתח מושלמת נסתירה שnia הוא לכל הערביים ולרשוח; אבל נבורתו עמדה לו וחפשי הוא בארץ-העבדות, כי עד היום לא חדל להלחם על חירותו. כל מרد של דרווים עולה לממשלה בכיסף רב

ובקרבותנו, ועל כן היא מشدלת להשלים עם עוי-הנפש האלה. בהר הרורוים שכחורה יראים לפעם פקידי הרשות לבוא אל הקרים ולגבות את המטמים, כי בנפשם הוא.

ובכפר מטלה ישבו יותר ממאה משפחות של דרוזים על אדמה חכורה, שהחליפה פעמים אחדות את בעליה. אדונה האחרון היה פחה אחד, שנפשו קצה בחוכריו, כי לא יכול לא להרים ולא לנבוע מהם את החומש: פעמים אחדות הוכרחה המטלה לגור על הכהר וולעון עליו מלחתה כדי לקחת את המעשר. הפחה בקש למכוור את אחוזתו, אבל לא מצא קונים, כי שום איש לא רצה לקבל או להרחק בחזוק-יד חוכרים כאלה, שנושנו על האדמה (ה-Smith מושביהם שנה). והנה הוצאה הקניה לפניהם הפקידות. כבורני, שפְּשַׁחֲלָכִתִּי עם פקידי המושביה להתבונן בפעם הראשונה אל אדמות הכהר, נאספו צעריו הדרוזים בחצר בית-כנסתם, וכשבערנו ברוחב קרואו אלינו; "אל תעיזו לנו קנות את מטלה פן נשחטטו". הפקידות ריתה או בעזם תקופת-זהרה, בשעה שהמטלה המקומות וכל העربים הבינו עליה בעל כח איתן, החינה מרכו את כל המעצורים. אולם במטלה קשה היה מادر להתגבר על המכשולם: אין-אפשר היה להפטר מן הדרוזים. כאשר ערים נמשך המשא-ו-המתן, ואולי עוד לא היה בא לידי גמר ארילמי אירע מאירוע יוצא מן הכלל, בשנת תרענ'ו פרץ מרד-הדרוזים האחרון, שנמשך לשנה. נשייאי השבט שלחו לקונסטנטינופול-והפקידות השתמשה בשעת-חירום לנמר את הקניה. זקני הכהר קבלו שליטנים הנוגנים, והמצב לא היה מסוגל למשיע-אלמות. אף על פי כן מאנו הרבה מבני-הכהר לעזוב את מקומם ולא רצוא לכבול אף את המחרור היותר גורל בעדר בתייהם ונוגיהם. יהיו הימים ויבוא פקידי המושבות למטלה ושיק מלא זהובים בטירכטהו, כמו בתקופה נודמננו שם או פקיד-צבא וחילום, שבאו לעזoor את המושבות-מעבודת-הצבא-ואלה מוכנים בין הדרוזים ואין הרשות שוקרת לתפשם-והיו מוכנים לאסור את הממאנים לחותם על שטרוי-המכירה. מובן, שכולם חתמו על השטרות, ואחריו ימים מועטים עובו יותר משש מאות נפש את כפר מילרן.... ובמשך שבע שנים נאספו שם כשים אכרים יווידים, בחרוי פועלם המושבות, שהתיישבו בbatis הדרוזים. כל זמן שהמטלה דרפה את הדרוזים וראשיהם הוכרזו להחבה-שכטה המושבה. אולם מזמן שנה אחת קראה הרשות דורור לנשייאיהם ופרסמה סליחה כלילית לשפט. לא עברו חרסים מועטים ודרורי מטלה הגישו קובלנא על הפקידות, שהחזקה בbatisים ובכריםם שלא מכוו לה. בין התובעים היו גם זקני-הכהר, שקיבלו מחיר עצום בעדר כל מה שהיה להם. בשיחותיהם עם בני-המושבה היו דרושים, שירשו להם לבנות בתים על חלקת אדמה הסמוכה לכפר, והוא מתואנים על שאין נותנים להם עבורה ואין מפקדים אותם לשוברים. מן הצד הערו ביהודים, כיمرة תהיה אחריות המושבה, אם לא יחוסו יוושביה על נשייהם ועל טפם ולא יעובוה.

עריך להזות, כי דרוזי מטלה הם עניים מוחומי-כל ובשורחן מן הכהר, אף על פי שקיבלו איש איש מאות-פראנקים אחדות. נמצאו פתאות במצב רע מאור. ועוד זאת: אחרי שעזבו את מושביהם בעלת האקלים הנחמר והمبرיא מצאו להם מקלט-ארעי בכפר דרורי עמוק חילת-מצפון לימי-טורוט-שבו שורתת הבצית. ובכן חלו הרבה מהם וסבלו מן הקדחת. בתנאים הללו לא יכולו

בשם אופן להשלים עם הרעיון, שעלייהם לשכוח את מטלה, ועל כן הוסיף לאروب למושבה ולכלם עליה וגו' אל תוך אחד מן הבתים. פעם התנפלו בלילה על יהורי אחר, שישן בגרני, והרגנווה. ופעם גלוו בעצם היום את צמד-הבקר של אבר, שהרש את שריה. הרבה פעמים פשטו שמויות, שכיוון פלוני יתנפלו הדורות על המושבה ויחריבוה, ואימת מות היה נופלת על כל יושביה. הנברים היו מודרניים ולא היו פושטים את בגדיהם. ובשחוו נשמעות בלילה יריות מסביב למושבה היו רצים בבהלה אל המקים, שם דמו למצא את עשי הירשה—ולא היו מוצאים איש, מאות לילות נאלח עברו על בני מטלה ואפשר לומר, כי חמיש שנים רצופות הייתה המושבה שרודה בפחד ובבהלה.

הפקידות עשתה כל מה שביכולתה: העמידה עורך דין מצוינים, הוכיחה את צדקה-הקניה, השתרלה להתחפר עס הדורות באמציאות נשאייהם, פורע כסף רב לכל צד, והכל ללא הוועיל. פעמים שהאמינו כבר, כי בא הקץ לסתוכות: המושלה العليונה שלחה פקודה נרצתה להן על המושבה, הרשות המקומית איימה על המערערים ואמרה את ראש המשיטים, נשיא-השבט יען את המתואנים לכבול דמי-פיום ולהרפות מן היהודים, והדרורים שמעו לעציה—וקבלו סכום הגון, אבל מכך חדרים אחרים דוריעו, שא-אפשר לרצותם, כי לא כסף הם מבקשים, אלא את אדרמתם.

ובין בה ונכח הביא ערעור הדורות עצה אחרת על המושבה. קנית מטלה נגמרת בעורת נשאי המטוטלים¹⁾, המוציאים את דם אחיהם הפלחים. החוטפים האלה קבלו שכר טרחה כאה לבורדים, ואגבמצו כאן הזרמנות טוביה להפטר משכנים תקיפים בני-חורים ולהמירים במושבה יהודית, שתהא נוחה להשטעבד וליהקלב. ואמנם, הם פרשו את כנפיהם על היישוב היהודי וקבעו על עצם את שמיות המושבה. ויחד עם זה לא חרדו מלבקש תיאנות לדודף שלמוניים. הפקידות נלאטה לשאת את "חסותם" וננטחה לפרקת מעל צוריה. ואו הלשינו התקיפים הללו על המושבה, ברו בה את בני הכפרים הסרים למשמעתם והתוירו להם לנגב ולגולו את תבאות היהודים, באופן שבמשך קיז' אחד היו שבני מטלה משלחים את בהמותיהם בקמתה ובקץ היו באים עם חמוריהם אל השירות, מיענים עליה לעני הבעלם את החחת ואת השערת, את הפל ואות הכרשינה—וחולבים בשלום לביהם. וכשנבראה סכנת הדורות הוכרחה הפקידות לבקש עורה מן המלשינים והמשיטים הללו, ובשכר טוב היו שנית ל מגינוי המושבה ...

סוף סוף, אחרי משפטים מוסוככים, אוימים והשתדרות נרצתה מכל הצדרדים, עלתה ביר הפקידות להתחפר עס הדורות ולפיהם בסכום עצום, ומטלה שקטה, אם אפשר לשקט תחת המחתה ההברחי של חבר-המרצחים, השולט במחוז ההוא.

את מטלה, ואת אדרמת-החומר, צרייך ומציה היה לנקוט, אבל לא בדרך זו (עוד נשוב אל שאלה זו), שהמיתה עליינו שתי רעות: עורה علينا משטמה בקרב שבת אדרור, שלא רק להזהר מאיבתי אנו צרייכם, אלא גם לרכוש את אמונו ואת ירידותנו בשעה שאנו באים בקרבתו, וורכיבה עליינו בסביבה הリア.

¹⁾ השם ההמוני של כת השיטים ברית האסלם.

אדונים—את חלאת בני-האדם (אין זו מילצתו, אלא דבר כחויתו), בכלל גלה עניין מטלה את רפיונינו ונתן אותנו ללעג וללבו בכל הנליל.

בעמק עזון פגשנו בבעל-ידין עזים, שאיןם מתקרים על cocciותיהם אף تماما נימא, בעוד שבמושבות אחרות דבר לנו עם מסכנים, שהם נכנים לפני זקיי-הכפר ואימת הרשות ובית האסורים מחריחתם לכבוד את עצם; אבל שנאתם נטורה עמוק בכלם, הם רואים בנו אויבים בנפש ומתנקמים בנו בכל מה שווילו. בסביבות טבריה ערערו הפלחים על קניות אהדות וטענו, שהטוראים הסבו על שם במרותה ובזיווף קרכעות לא להם. ימים רבים לא נתנו המערערים את היהודים לחרוש על האדמה וגם החלו לזרעה בעצמם, עד שנדרשה אותן הפקרות בעורת חילם מזוינים.

אםنم, היישוב היהודי כבר השפיע שפע טובות על יושבי הארץ: מצבם של הערים והכפרים הסמוכים למושבות הרים, מאות בעלי מלאכה: סחטנים, בוגרים, פִּירִים, פַּרְדִּים וגִּלְּלִים, ואלפי פועלים מוצאים עבודה במושבות, המסחר נdal, גם הדרישה לטענה-החולב ולתבואה-הגן רבתה. אבל כל אלה לא יכפרו על מה שעשינו. על הטובה אין שמננו נקרא, אבל חרות הוא על הרעה, אשר כירה לא יסוף. קשה לknנות אהבים, אך מה נקל להקים אויבים בין פלחים פשוטים, עזה היא קנאת האנשים, שנacho מעל ארמותם ...

עת לפך עינינו על דרכינו! אם אין אנו רוצים לחבל את מעשינו, חייבים אנו לחשב כל צעד, שאנו צודדים בארץנו, ולמהר ולפhor את שאלת יחוינו אל העربים בטרם תחולל שם שאלה יהודית. רב לנו להסתפק במצב השעה! חילילה לנו להסיח דעתנו אף רגע מן הנולד, מן העתיר. כל פעם, שהטובה הלאומית המרotta פוגעת בזכות האנושי, תהיה טובה ולחטא לאותינו, שאין לו כפרה. משאות=נפשנו היא כל-כך נעללה, עד שלא לשוא شيئا' צערינו לגשם בה את האידיאלים החברתיים, המפעים את האנושיות בימיינו. אבל אם כן, הרי צריכים אנו להתרחק מן הכער והרומה לו, בלוֹם, מכל מפעל מכער, מכל פסעה חשודה ומכל מעשה, שיש בו אבק של חם.

-- אבל -- יאמרו לנו -- עד שתתפלפסו על כל קניה ותברורו, אם היא מותרת לנו על חוקי היושר, יבואו הגרנים ויזוקו בה بلا שום פילוסופיה. על שאלה זו אשתדל להסביר בפרק הבא. אולם בכלל אין לנו ליעדרות אל הגרנים. הם לא יבקשו את עתיותם אומתם בארץנו ואין להם --ומי יודע--, אם אין נס להם? -- לדאגן לימים הבאים ולהחרום מועל ליוושר המוסכם. ועוד זאת: הרבה אנו צריכים ללמידה מן הגרנים: מדע, עבורה, החמדה, אך לא את חוקי היושר. את חורת-הצדק קיבלם מאמנתנו וידע יטם רבים יצרכו להוראתנו.

כשנבו אל ארצנו עליינו לשרש מקרבנו כל מחשובות כבוש ונסיכה. אפקתנו צריכה להיות: היה כל נשמה! חילילה לנו לנרום רעה לשום עם, ומה גם לעם נдол, שננתנו מסווגת לנו ביוטר.

ב.

היווצה מכל הקורם הוא : שבשאנו באים לknות קרקען בא"י עליינו לבסוף חיטב, לטמי הםומי עובדייהם ומהן הוכחות של אלה האחדרנים, ושאן אנו צריכים לגמור את הקינה עד שיענכת, שלא תרע לאיש. באופן זה מוכחים נהיה למשוק יידינו מרוב אדמת-הארע ; ומה ישאר לנו, איפוא, לעשותה בארצנו ? הנה הנעה אל השאלת רבת-הערן, שכל שאר השאלות החשובות טפלות לה : באיזה אופן יכולם אנו להאחו בארץ מבלתי שנחטא לצדק וטבלין שבער למי שוהיה ?

תשובה על שאלת-השאלות זו יש למצוא בעיקר היסודי הזה, שאנו צריכים לשוזת לפניו בכל כקו מאשר מפעلينו בארץ-ישראל : אנו באים לארצנו לחשוף שם מה שלא תפשו אחרים, להאחו בכל המקומות, שעדריון לא נאחזו בהם אחרים, למצוא מה שלא מצאו בה אחרים, לנகות לטובתנו ולאושר כל יושביה את העושר הטמן בשכבות אדמה ואת הברכה הצפונה בשםיה ובשםה. בניגע להחנהלות נשתדל לרבוע מתחלה את כל הארץ, שאינה נعبدת מפני שהוא דורשת הקשה פחות או יותר קשה ורבת-הוציאות. חלק ארצנו זה אולי עולה בשטחו על החלק הנעבד שלו, כי הוא כולל את רוב אדמת ההרים והגבעות ונמ בקעות ועמקים הרבה. פרוגנטקטן של ארמה זו לא יצא כל, אבל ברובה הנדרול היא רואיה לנטיעות שונות ובוחור לתאננה, לווער, ולגפן, חלק חשוב ממנה יוכשר, אחריו העזוק והפקול, גם לורע, ובמקומות שההשקה אפשרית-אף לעבור אנטנסיבי.

בספרות הזיוונית מדברים הרבה על ההשקה באמצעות הנחלים והנהרות, שאינם חביבים במשך כל השנה. המים האלה באים מן המעיינות או, במילוי אחרות, הם מי-גשימים, שאחריו הספיקם באדמה שטפו בתוכה על פני שכבה קשה ובלתי-קולטה ועברו מרחק רב עד שנפשו בדרך את פני הארץ וייצאו החוצה נגלו, אמןם, רבים הם המים האלה, אבל מרובם מהם הם המים המטמלאים את מאות הנחלים בחורף. בסתו שופפת בנחלים תערובת של מי-מעינות ומיגשמים הנגרים ממורי הרים. ואת כלם אפשר לאוצר ולהשוו לתקופת החורב, וועלות יקרות יש להם אלו : חם נמצאים בכל הארץ, וביחור בהרים, שם אפשר לעזר חלק מהם קורם שהוא מניע עד הנחל, וכל מושבה, כל כפר וכל אחווה הם אדוני המים, העוברים בגבולם והונקיים מאדמתם. מרי יודבר על המים בא"י מתעורר רגש של תמחון על קו-צ'ר-הראות של יושביה, שלא רק אינם עושים כלום כדי להרבות את מימייהם, אלא שאפ לא יעלה על דעתם, שאפשר לעשותה מה בנדון זה. ואמןם, אין ארצנו עניה במים כלל. לא נזכר פה על המים הפנימיים, המככללים את בארות העמקים והרים, ולא על המעיינות המרוביים, שנסתתרו או שעדרין לא נגלו, אלא על שפעת המים, הנגנים מטעם על מטהה על פני הארץ והוועדים нам הם לבטלה דרך הנחלים אל הרים הפנימיים ואל הום התיכון. הון עזום מרים השמים במשך חדש-החורף ואין איש שם על לב לצברו. בארץ, שהשמש עושה

שאלת נעלמה

201

ביה נפלאות אם אך יספיקו לארמה את הרטיבות הדרישה, מניסיונות למים לרדרת ללא-הוואיל ואחר-כך מתאיינונים על חורב ועל ציה, העיריים! הלא ג'רו מים על ראשיו ההרים, הלא שטפו במטרדים וזרמו בנויות? עזראות מלכת, אל תחנותם לרדת, חסומים ואזרים, התקינו להם מעזרות באשר תוכלו. הגיאיות הצרות תוכלנה להיות לבוכות ענקיות, המסייעות מים לעשרות הקטארים. בצלעות ההרים אפשר לכונן אגמים מלאכותיים. טובן, ככל זה נקל לתאר במשיכת-העת וקשה לעשム במעשה: נזרכים מרע, כף ועבורה. אבל מה קטנה החוץאה, שתוצאה אך פעם אחת, לעומת הרכנסה, שלא תפסק. וצריך להורות, שבהרבה מקומות פקיל הטבע הרבה קולות בנידון זה. באחת ממשיכות-הגלל נושא הנחל אלף הירדן ממשך ארבעת חרשי-הסתה כשלש מאות אלף מטר מעוקב של מים. וכל השפעה זוatta יכולה-היתה להשאר על ארמת המושבה ולהחוות משפחות רבות. אלא כל הפלגה אפשר להחליט, שעשרות מילוני פראנק יורדות שנה שנה דרך הנחלים הקטנים לאבד אל הימים.

הפסד המים גורם עוד נזק רב-עדך מאד: ביוםות-הנשים סופף זרם המים מעלה צלעות ההרים המשופעת את מיטב העפר התחוח, וביחור את החלק הארגנאי, החזומים (פרוי החשתנות של פרורי-צמחיים ובעל-חיים מרוקבים) שבנו, הנוח להנזר מפני קלותו, באופן זה יוצאת תקנת המים בתכליהם: מצד אחד הם הנורם העיקרי לחתחות העפר, לתקנת שכבת-האדמה העליונה, הרואה לפחות צמחיים; הם מבקעים ומפרקים את הסלעים, וחותרים חתירות באבני, מפוזרים את הצורות ומשלימים את פעולת האור על הגופים הארגניים, שהרי הם פועלם ככח מיצני וכיומי נס ייחד; אבל מצד שני הם לוקחים מה שנונתנים, מפוחים את השכבות שהתחווו על רדיום ומעברים את הטושים, שכתו בפירושו הסלעים. כשהשפט בעמק ונחלש כה-זהר משבבות גרגרי-החול הבודדים מעברי הנחל, בעוד שהפרדות הדקות והקלות ביותר נשאות אל הום ומרבותות שם את שכבת-הרבך שעל פני קרקע. קשה להעריך את כמות החומר הפורח והוירר, היורד לתהומות שנה שנה, אבל על כל פנים הפסד כביר מאד: את משטן ההרים וקרום פרימות מנעלים המים ומטללים אותם למעמקים. נקל להבנין, כי יותר שנרבה לעזרם بعد מי ההרים יותר יתמעט כח טירתם, ואית העפר, שעור יסחפי ביריותם, ישיבו ברכבות ובאגמים והוא יהיה שם לשכבה עבה, שתהייה כדורמן מעולה אחריו שיאפשרו המים במקומות האלה ככלות האסיף.

בכל צירכה הhidrologia-תורת התפלגות המים בתוך האדמה ועל פניה-להפיש מקום בראש המדרעים, אשר לאורם אנו צריכים ללכת בפעול היישוב. ותקנות המים בהרים תביא לידי תוצאות חשיבות גם ביחס ההיגיינאי: מיעוט המים הנוראים מן ההרים יקטין את הבצויות בעמקים; ורבי המים על פניו האדמה יήקה קצת את האור מאבק-זה אויב-הבריאות וצורך-ה uninets-ויתן להרבות בנטיות ובגדול יערות במקומות, שלא יצליחו לעבורה אחרת. מלייצות הנביים: "והוושם מרבר לאנמ-מים וארכ-zieה למיזא-טימס", ווְהטפו ההרים עסים והגביעות תלכנה חלב", יכולות הן לתקיים אם נעבור בדרך מדרעי. אם אך נדע לחשך את המים הנגלים ולגלוות את הצפונים, יוכל שמש-ארצנו המפרה לחשיא נחלין יין ושמן מבין לטרשיה ואוצרות דן וירק מעל לאבניה, אנו נבכש שנייה

במדוע ובנעה מה שככשו אבותינו בחרב ובחנית ונתן נאלה לארץ לא מן הפלחים הערביים¹⁾, אלא מחוורב, משפטמן ומעובה.

וכמה מעלות טובות יש להרים שבארצנו ההרים הם המוקם המטיגל לחיות עם, שתש כחו מחוסר אויר ואור, להשביח ולהבריא את דמו, לחק את שרייו ולאטץ את עצビו. די להתבונן אל ההרים באיזי, לקורותם, למראים, לתארם ולחסניהם, ולדמותם אל יושבי העמק והשפלה, כדי להזכיר בפעולה המיבורכה של ההרים על יושביהם, בנבזה של 500-600 מטר מתחמיים האבק והמיקורבים, הובאים והיתושים, ועםם גם המחלות והמרקעים המצויים בעמק. גם החום מתמעט שם ולעומת זה מתרבה כמו-הגשת השנתית. לעיתים יורד המלkosch-והמטר שבסותלי נורל תבאות השדרה-בהר ועל העמק לא ניע. גם הטלים שכחיהם במרומי בשעה שבשפלה חורב גמור. ישיבת ההרים, המציגים לפני האדם את מראות-הطبיע כל הדרכים וחוליפותיהם, מפתחת בו את רגש היופי ומחנכת את עיניו, ובהרתויה את חוג המרחבים הנשכפים היא מדיללה את כח-הראייה-מה שרודש כל כך לנו, לעם רפה-העינים וקצר-הראות. אם האדם חי על עיני, שהוא שколה לננד כל חושין, אז חי ההרי בשעה יותר ממאה שיחיה ישב-העמק ביום: ההרי רואה ברגע מה שלא יראה זה בחורש. העמק והשפלה הם המרטפים של אריזות ההרים. בקוצר אפשר לומר, שהשימוש, מקור החיים על פני הארץ, משפייע על הרי ארצנו את כל טוביו, את כל הברכה האzuורה בקניינו, חסר מנגרוטוי: החמה המתשת והונגפת, השrob הלחת והמויק-זאת ההרים הללו, שעל הרוב אינם מעובדים, אלו צריכים לרכוש לעצמנו.

אבל, בשnochוק באדמה הכלתית-נעבדת, לא נמלך את יידינו מן הקדקעות הנעבדים. אנו נקנה גם אותם. אבל לא על מנת לשלוח את החוכרים, אלא בתנאי קודם למשעה לשאריהם באחויה ולהויטב את מצבם ע"י הנחת שיטה אכרותית טובה. גם הם יחולפו מעט את האכרות הנושנה, האנטטנסיבית, באכרות החדשיה, האינטנסיבית. כשהאהזו תהיה מותקנת ותונהג בה שיטתה-עבדה מדרעת תפיק אדרמתה למתיישבים היהודים ולפלחים. כבעלים נאים נדריש סכום ידוע לשכול החוכרים, כי טובתם טובתנו. באשר נפנה נῆנה קצת את התושבים, אבל לא במתח-בסתה, בשלמוניים, בזוהבים כדי להפטר מהם. אנו נהנים הנהה קיימת ?אמתית, חמירות ורוחנית. אגנוןומיינו ינהלים בעזות וירום אח תורה האכרות. נдол בהמה והשבחת-המינים, וגם יראו להם את האמציעים, שהטרע נותן בירינו לשפם המלחמה במנפות הבהמה והעוף ובגעני השדרה, הכרם והגן. בשכר מועט ישינו במושבה את הרפואות למחלות המצויות בארץ ובעת צרה וקץ-לهم הרופא היהודי. טעם יקובל לביה-ספנו, וכשיילה

¹⁾ פה המקום להעיר על חומרה-הטעם של סופרים שונים. הדורשים בעתונים בשאלת התחרות הטעולים הערבים בערביים. הכל מודים. שציריך לברוא במושבות תנאים כלכליים, שנ Russo לתה עבורה לפועלם יהודים. אבל אין צורך לדבר על התחרות ועל דחיה. בכלל צריכה לנו מעט ריפולומאטיה ביחס אל הרמן הערבי أولי יותר מכחזרות המושלים.

בירנו להקל את על המעשר Yokל נם להם. אמנם, בימים הראשונים י賓טו עליינו בעיני-חדר ולא יאמינו בכל החזרות ועוד פחות מזה—במציאותן, אבל מיטים ליום תרבה צדקתו להגלוות ונוכחו בתום שאיפותינו ובתועלת התקונים, שיעילו בלי ספק בירוי עובדים חרוצים, נבונים ומסתפים במעט כערבים: ראוי לדעת, שהפלח עולה בפקחות ובתבונתו המשעית על אכרי כמה וכמה ארצות. ואו יכרז בנו חוכרינו העربים את מיטיביהם ומארשייהם ולא יקללו את

יום באו היהודים להתישב על אדמותם, אלא יכררו ביום גאולה וישועת. בשיטה זו נשתמש נם כשנקנה חלק מנהלת הפלחים, כל קרון חresa, שנחפוש בארץנו, צריכה להיות לקרון אויר ושפע לסבירותיה ולטקו-טובה לעובידיה הראשונים. ונעה הוא מעל כל ספק, שאחרי שנעשה נסיוונות כאלה בחחוות שונים בארץנו יבואו מאות כפרים לבקש מן היהודים שייאחו על נחלתם, ולא יוכל כל קני קרקע באין להחרות עמו. ואו תראה נם המטשלה את הטובה הヅבה, שהבאנו על יושבי הארץ, וגם מתנדינו — והם מרובים — יוכרחו להורות, שرك טובה מביאה התישבותנו בארץ.

לא חלום רמיוני הוא שיטה זו. קשה היא, אבל קלה, נאמנה ורבת-תוצאותמן החשיטות שהשתמשנו בהן עד עתה. אולי במקום להorigש את הדריות מטפליה היינו מחקלים את האדמה עמהם, או לא היינו מוציאים עליהם אף המחיצה ממה שהזאננו על בקשישים למונולים, על גירוש משפחות עניות, על משפטים ועל ערכינזין ועל פשות בלתי-קיימות, לא היינו משתעבדים למצוות והיינו ישבים לבטה עם שכנוינו ועובדים את נחלתו בשלה. הדריות אוחבים ומכבים את ההשכלה והיו שלוחים את בניהם ובנותיהם לבית-ספרנו, ובדורות הבאים היינו יוכולים למצואם בהם לא רק שכנים ישרים, אלא גם רעים נאמנים. והוא הדין בשאר המושבות. הין רב הפסדרנו כדי להקים לנו שונאים נמרצים בשעה שיכלנו להוציא פחתות—והיא אפילו יותר—ולרכוש לנו אוחים, להנדייל את כבודנו, לקדש את שם ישראל ולקרבנו אל מתרתנו—לפתוח לנו את שערי הלבבות, מה שחשוב הרבה מטעורי החוף.

שיטתנו ברכישת קרקעות צריכה להיות אך תוצאה ישירה מיחסינו אל העם העברי בכלל. העיקרים, שעיל פיהם עליינו לפעול את פעילותינו בשאננו באים להתנהל בקרב העם הזה ובקרבתו, הם:

א. העם העברי, הראש והראשון לכל העמים בתורת הツרך ומשפט, השוויון המוחלט והאהווה האנושית, מכבד לא רק את הזכות האישיות של כל אדם, אלא גם את הזכות הלאומית של כל אומה ושבט.

ב. עם ישראל השואף לתחייה הוא אח ליקעה ולפעולה לכל העמים המתוערים לחיים, מתייחס באחבה וברצון אל שאיפותיהם ופתח בקרבתם, בכוחם במגע, את ההכרה הלאומית שלם.

שני העיקרים האלה צריכים להיות ליסטר כל יחסנו אל העربים,— וזה העם הכביר, המציג במעלותיו הנפלאות ובכשרונו-בניו. מאותו רגע, שאנו באים במחיצתו, עליינו לשים לב אל זכיותו. הוא נאחו בארץנו זה יותר מעשרים יובל, ואילו הצטמצם בה כלו וחוישה ערד בלתי השair מקום לאחרים, כי עתה

אולי לא הועילו לנו תביעותינו ההיסטוריות. אבל, לאשכנו, תופש הגוי הזה מרחיב כל-כך רב על פני הארץ, עד שהוא יכול להניח לנו, לעם העתיק הקרוב אליו כל כך בדמיו, בשפטו ובגיטיות נפשיות הרבות, לתפוש בארץ אבותינו כל אותו החלק, שערין לא החזיק בו הוא. ולא רק יכול, אלא גם מוכרכ הוא לטובתו להכנים את היהודים לארצם, כי חסר-אונים הוא להיטיב בידיו את מצבו ולצאת מעניו ומבעורתו, ואך עמו לבר יכול למלא את חסרונותיו. שני העמים האלה, העברי והערבי, יכולים למלא איש את ספרון רעהו, כי מה שאנו יכולים לחת לערבים לא יוכל לכבול מכל עם אחר. כל עם, שבאו לסתוריה תחת מסווה של מושיע כלכלי, ישאף לכבוש, לשעבד ולהטמע, מה שאין בכך אנו, העם בלי צבא ובלי ספינות-מלחמה: תוכנו כברנו. אין לנו כל מחשבה וריה של שעבוד ושל המעתת האופי הלאומי של שכניינו. בלב טהור אנו באים להתיישב בתוכם על מנת להיטיב להם בכל היקטים. את העיר של "דעלך טני לחברך לא תעביד" נקיים בחוב: "דעלך חביב תעביד לחברך"; וכשנשתדל להקים את אומתנו נפעל גם על תחית התושבים ונגביר את הרגשות הלאומית במובן הטוב של המושג הזה.

עלינו לבוא, איפוא, בברית עם העربים ולבנות עמם אמנה, שתהא רבת-תועלת לשני הצדדים ולאנושיות כולה, אנחנו בוראי נסכים לברית זו, אבל דרישה זו רסכת הצר השני, ואotta נשיג לאט לאט עיי פועלחה מעשית, שיש בה חועלת לארץ, לנו ולערבים. בדרך המשמי הזה יבינו שכניינו מעת מעת את הטובה הרבה, שיוכלו להפקיד מן השותפות בין עם ישראל ובין עם ערבי. כל פבריקה חרש וכל מושבה שנינס, כל מוסדר צבור שנכונן, אם אך גננה בהם גם את יושבי הארץ, מקרים אוטנו אל מטרתנו. השנת הטשאטר הקיימים הזה, שציריך לחירות לא על נייר או על קלף, אלא בלב ובמוח של עם שלם, היא מפעל כביר, שאין דומה לו בתולדות התקדמותה והשתחרורתה של האנושיות, כי היוצאותיו הן תחית שני עמים טמיים עתיקים, בעלי-כשרונות ורביע-עתידות, המשלימים זה את זה. צריך להורות, שעד עתה, "טעינו בכחות". כדי לרכוש את ארצנו פנינו אל כל הכהות, שיש להם יחס כל שהוא אליו, לקחנו דבריהם עם כל החוחותנים, אך את החתן עצמו שכחנו: העלמנו עינינו מארוני-הארץ האמתיים. מבלי ולול בכל אלה שיש להם נגיעה בארץנו ובויחור במושלתה, עליינו לפעול בויחור על העם הערבי, ובקרבו עליינו לבין את מעשינו ביותר אל מפלגת-הפלחים, היירה והמרובה משאר המפלגות. המעשה החשוב ביותר, שאנו יכולים לעשות בנידון זה, הוא-הדרמת מצב החוברים והפלחים, היושבים על הקרקע שנקנה. יותר שנוסיף לknות אדמה ולהיטיב לעובדים, יותר יירבו הrostים למכור את אדמותם לנו, יותר תחזק השפעתנו בארץ יותר תגדל הכרת חועלתנו ונחיצותנו.

אבל גם בערים יש לפנינו בר נרחב לפועלה. נפתח לרוחה ליושבי הארץ את מוסדותינו הצבוריים: בתיה-החולמים, בתיה-הרפאות, בתיה-הספרים ואולמי-הקריאת, בתיה-המאכל הילם, קופות החסכוון והמלוח; נערוך דרישות פזולאריות, מחוות ונשפיזומרה לפי רוח העם ובלשונו; ובתי-ספרנו מקום חשוב ללשון הערבית ונקבל אליהם ברצון את בני העربים; נפתח את גני-הילדים לעוליהם ונביא

בזה טוביה רכה להמשפחות העניות,—טובה כלכלית, היגיינית ועוד יותר—רווחנית ומוסרית. ועיי התינוקות נשפייע השפעה כבירה על הנדרלים. הגעה השעה שבין, כי החנוך הוא מנייע מדרני גדרול, שלו אנו חייבים להקדיש את מיטב פעולתו הציבורית. אמן, כבר קדרמו אחרים, ובערום הנדרלות חפשו הייעויים, האנגליים והאמריקנים את מוסדות החנוך וההשכלה הבינוניות והעלינאה; אבל, אילו היוינו מבנים את כל חשיבותו של כבוש ההשכלה בארץנו ואת הערך הנדרול, שיש למודר מודיע עליון ביחס אל השפעתנו הכלכלית, יכולם היוינו להתחזרות עם הצרפתיים ועם האנגלויים אמריקנים. כי בשעה של כלום אין המרע וההשכלה אלא אמצעים למטרת דתית וכובשית, היינו מורים אנחנו תורה לשמה ומשליטים חופש מוחלט של דעות ואמונה בבה"ם. אילו היוינו יודעים לבבוש את מוסדות המרע והחנוך ולהעלותם למעלה עליונה באופן שייחיו לשם ולתלה בכל ארצות=הקרם, היו נוהרים אל בית=ספרנו אףו הלאדים ממצרים, מסוריה, מארם=נחרם ותורכיה האירופית, ובתי=ספרנו היו יכולים להיות גם למקור שפע חמרי גדרול לא-ישראל. כל מוסד הגון של חנוך, שניסר שם, הוא מלא את קתנה, אבל

חשובה, של הטהראטר וקהל הוא בוגר אלפי וחובים של שלטונים.

ובבית=ספרנו, כמו בכל מוסדותינו, נתרחק מלאומיות צורת=מבחן וצרפת=עין, הרואה אך את עצמה. אנו ניכנס אליו ביד ורבה מדרעם, מלאכה, עבדה וחנוך גופנו. לא ליהדר את הערבים מוגתנו, אלא להתקים לחיים יותר שלמים, לנמסם, לפתחם, להוציאם מצורות=טבתם, כדי שיוכלו להיות לנו ברבות הימים לבעל=ברית נאמנים, לרעים ולאחים. נכין את עם=הארץ ונכשרו אל ישובנו, נהייה למאור=הمعد בארצנו ונפנה את הרוך לשפט ולצדקה. נלחם בדעות הקדומות של הלאומים השונים, השוטטים זה את זה. נהייה למלאק=השלום, המפשר בין הכתות הדתיות הזרות זו את זו. ובכל אלה יכולים לעשות אנחנו בויהר שאיפותינו ודרותינו, אנחנונו לבך ולא אחרים, וכשנבווא לחנן את בעל=בריתנו ולפעול עליון, אל נא נשכח עיקר אחד. כשם שהמוראה מהוויב לרעת את נפש חניכו ונטויתו, כך לא די לנו לשיות לנדרנו את המטרה הקיצונית, אלא חובה עליינו להכיר בראוי את העם העברי, תכונותיו, נטיותיו, שאיפותיו, לשוננו, ספרותו, וביחור להכיר הכרה עמוקה את חייו, מנהגיו, סבלותיו ויסורייו, אל נא נשגה את השניה, שהסבה נזק אין קץ לחנוך והלויים. במשך אףו שנים הי המהנכים ורואים בתלמידיהם אנשים קטניים קימה, ככלומר, את הילודות הי רואים אך בוגר ולא בנפש, שברגע בואה לשכון בחומר היא=כן היתה דעתם של המהנכים השניים—כבר מושלמת די זרבה, מוכנת ומכבשת ומזוינה בכל הכהשרות להבן, להשכיל ולהרגניש. אנחנו נכנים אל סכיבה, שהיא היה עתה במאה השש=עשרה, ועלינו להביא בחשבון בכל מעשינו את מצב=הנפש של העם זהה עתה, אם נרצה להיליך אייה אדם אל מקום ירווע, עליו לחתטו במקום שהוא נמצא בו עתה: באופן אחר לא יוכל לרכת אחרים, אנו צרייכים, איפוא, לחקור את הפסיכיקה של שכינוו ולבא עד תכונתה, חופה היא להניר, שעדיין לא נעשה אף כל שהוא בנידון זה, שעדיין לא הקדיש אף יהודי אחר את עצמו לדבר זה, באופן שאנו בוראים גמורים בכל הנוגע לערביים וכל ידיעותנו עליהם חן ידיעות=השוק. עת להסבירו!

* * *

כל אחד מסעיפי פועלתו דרש בואר ושיטה מסוימת, בעוד שהרצאה זו באה אך לנוע מגע קל בתכנית הרחבה של העבריה ולהראות את הנחיצות להבין את מצב=הענינים האמתי בעורן מועד.

אפשר להתגnder לדבורי הרצאה זאת מטעמים שונים; אבל אחת מעוי הרצאה להחיליט: שהרבנים הללו נאמרו ברוח אומתנו, ברוח הצדוק העולמי, שקבע את חותמו על עמנו מיום שהיה רני ועד היום הזה.

נביי=הגולת, כשהבא לדבר על חילוקט=הארץ, אמר: "והיה חפיilo אותה בנחלה לכם ילדיירום הָעִירִים בְּתוֹכְכֶם, אֲשֶׁר הַלְּיוֹדוּ בְּנֵים בְּתוֹכְכֶם, וְהִי לְכֶם כָּאוֹרֶח בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲתָכֶם יַפְלוּ בְּנָחָלה בְּתוֹךְ שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל, וְהִי בְּשַׁבְּטֵת, אֲשֶׁר בָּעֵד אָתָה, שֶׁתְּחִנְנוּ נְחָלוֹתָיו" (יחוקאל מ"ז, כ"ב-כ"ג). והנביא הנרול מענות, שקרים ליחוקאל, כשהבא רעות על השכנים הרעים הנוגעים בנחלה ישראל, אמר לבסוף: "וְהַשְׁכֹּנֹתִים אִישׁ לְנְחָלוֹתוֹ וְאִישׁ לְאָרֶצֶו". והוא אם למד ילמדו את דרכי עמי ... ונבנו בחוק עמי" (ירמיהו י"ב, ט"ז-ט"ז).

הבה נלמד את הדריך הטובה, נבאים-ונבנינו גם אנו.

י. אֲפִשְׁטִין.

חָנָן קַדְחָן

דרמה בשלוש מערכות

מאט

יעקב שטינברג

(סוף)

מִעֲרְכָה שְׁלֵי שִׁיחָה.

אותו החדר שבטעיריה ראשונה. פנווות ערָב. עבר החלוגנות טיטין חדורות קרני היחסש. דלאַת' היכוכית שטיפין פהווחה לטהונת. דורך דלת זו גראַס עצם יירוקס אַהוּיס . ר' נחמן יישב אל השלון כבטעיריה ראשונה: לפנין ספר פתוחה, על ראשו יומולקה. שרה יושבתה על המפה ואורנית פוקט, פניה וועפֶס. כשתהטס מתרומס חס נשיירס שניים מחרישים זונן טעמַן. בין טערעה שנייה לשלישית עבורה כעה .

שרה (ptr. את ראשיה). – נחמן, יושב אתה לך על הגمراא שלך ואיןך נוון לך
כלל אל כל מה שמתרחש בבית, כאלו אין הדבר נוגע לך כלל,
עליל לדואג לפֶל.

רי נחמן (למר בדעתה).

שרה. – מדברת אני אליך, ואתה איןך נוון לך אליו.
רי נחמן (ptr. את ראשו מעל התטרו). – מה את רוזחה ?
שרה. – אמר נא, את יוסל הפקרת לנמרי ?
רי נחמן (איו משיב).

שרה. – יוסל לא נתפרק עזה, חלילה, במדרה בזאת שלא תהא לו תקנה. אך
במה דברים אמורים, כייש אַב והאב משגיח על בנו ואינו מתעצל
להטיף לו, למשל, דבריו מוסר לעפעמים. אבל בשאהב מפקיר את בני
לנמרי, לאמר : עשה מה שלבך חפיין מה יעשה הבן שלא יחתטא ? אפשר
שאיןך יודע כלל, כי יוסל לך לא עיין זה בשנה בספר עברי ? ואם
ירע אתה, למה אתה מחריש ? אפשר שאתה מכחח ערד שיצא לנמרי
מרת ישראל ? אבל או לא יויעיל нам המוסר שלך.

רי נחמן. – מה תועלת במוסר ?

שרה. – אבל לנסות אפשר – לא כץ ? ולא על בטל תורה אני דואנת, לבי דואב
לייאתו מטיל בחוץ כל הומים. מי יירע לאן הוא הולך, והיכן הוא
כל היום, מי הם חביריו ? למשל, היום, היכן הוא עתה ? וזה שתי
שעות שיצא. לובש הוא את מעילו ואני שואל אותן: יוסל, לאן אתה

חפץ ללבת? – „צריך אני ללבת“ – מшиб הוא לך. אין נער מתיירא מאמנו. אלו שאלות אותו אתה, בודאי היה עונה לך בלשון אחרת. ר' נחמן. – ולא אמרה لأن הוא הולך? שרה. – בודאי, לא אמר. כשהבא יושב לו על ספרו ואני חושש כלום – מה לא יעשה הבן? אני אף כי אשה אני, בכל זאת יורעת אני, שנדרלה מצות חנוך הבן במצוות למוד תורה, ואולי עוד זו גודלה מזו, אתה בעצם אמרת לי בזאת...
ר' נחמן. – אשאלוהו בשיבוא. (זוחן על הספר ומחיל לפניו בדעתה. אחרי רגע) – בשיבואו

תקרא אותו הנה. אשאלוהו. (מחילה לפניו שוב) שרה (בגא קורתיזה). – יורעת אinci. תשאל – ותצא ידי חוכתך. והשאר? השאר אינו נוגע לך. יורעת אני, לא הפעם הראשונה ואת לוי. מוטב שלא תדבר כלום ולא תשאל כלום, ולא ימك לבי לראות באבורי יוסיל. (היא אורה את הפומק. נשמע קולו החויש של ר' נחמן בלאו, אחיה ונעים נשמע קול צלעים טן החדר השקט).

שרה (פעל החטה). – האתה זה, יוסיל?
יוסיל (טן החדר השני). – אני, אמא.

שרה. – הכנס נא לבאן בני. (לפי נחמן, טפשיה את קולה). – ראה נחמן, אל תקלקל חילילה לגמרי. רעד מה לדבר עצמו, הן יחיד הוא אצלנו.
יוסיל (נכנס וופשט את טעליל העליין).
ר' נחמן. (פסdisk בליטור ומכניס על יוסיל)
שרה (נכש אל יוסיל ולוקחת טעליל את הטעליל). –תן לי את המעיל, אני אתלנו. – איפה זה היה? לפני פנוי לכתן ללבתך ולא השבת – יוסיל (הזהה לצאתה). – טילתי קצת.

שרה (הזהה את הטעליל ספק לדלא-הוילאי). – לטייל קצת אפשר. – ובלבך שלא לילך למקומות מגונה ולאנשים מגונים. מעולים לא אמרתי, כי אי-אפשר לטילך. להפוך. כל היום אי-אפשר לשכט בבית. אבל צריך לדעת לאן אתה הולך.
עבשו יש מקומות מסוכנים כל כך הרבה...
ר' נחמן (ליטיל) גש נא הנה, שבה רגע.

יוסיל (ישב על כסא אבוי, פרום קאט). – למה אני לך, אבא? רצוני למליך קצת. לא למתרדי היום כלום...
ר' נחמן (חופך את ראשו בשתי ידיים כבש בכני יוסיל). – אמר לי הפעם בדברים ברורים. –

מה יהיה בסוף? הן לא נעור אתה עור, סוף=כל-סוף צריך אתה לחתת אליך דבר זה, שנורם לי כל כך יסורים. וננית, שאן הדבר נוגע כל אלין, אבל אתה בעצם מה יהיה עליך? אדם תועה ותועה, אבל סוף=סוף הרוי צריך הוא להכיר את טעותו.
יוסיל. (מוחיש).

שרה (יושבת שוב על החטה). – מודיע אתה מה הייש, בשדברים אלה? חזרשת כבר דיין. באה העת לדבר. אדרבא, אמר מה שאתה חושב. יחד אתה לנו, אל נא תשכח זאת, אביך זקן, – ומה אדם רוץ בחונתיך? שהיה לך בן הגון למלא מקוםין, מה היינו חסרים אלו היהת כלבבנו, אלו ישבת ועסكت בתורה אבל עכשיין, – אוי ואבוי, לנו, דומה הדבר כאלו ערורים נלך מן העולם הזה.

הרהר בדבר וחור בך... אם לא למען עצמן--עשה למען אבא ואמא הוקנים. ר' נחמן. הנה מברשת את, במחילה באשה, הנייה, אני אדרב עמו. כשהוא שומע את דבריך, הוא חושב בוראי, שביל עיקר דאגתנו לטובתו הוא, ולא לטוביתו, ענין אחר לנמרי הוא, אם אדם מבין, שackyים לטוביתו (לייטל).--לא לטובייתו אני מכון, אני רוצה רק להשיב אותך לרוץ הטובה, אם תשמע בקולי ותשים אל לבך, או ייטב לך בעצמך. מתחלה השב לי על שאלה זו: מרווע אין מעין כל בספרה הרוי יודע אתה, כי הלמוד הוא עיקר כל העיקרים.

יוס'יל (טהריש).

שרה. מתיירא הוא להוציא דבר אחד מפיו.

יוס'יל (כלא חזק). לומד אני גם עתה.

שרה. למה חוץיא דבר שקר טפי. בינו' חושב אתה, שאשה אינה מבחינה בין למוד לטוטו? עני אם מטיביות להבית. פותח אתה את הנمراה ומעמיד את עיניך על נקורה אחת, וכך יכול אתה לשבת שעה שלמה. אמר בעצמך. כלום למד אתה שעה? אין מה יורעת שאתה רואה שם, אפשר שאותיות הנمراה כתובות שם באיזו... נס רעמים לא יהיו מעוררים אותך בשעה שאתה מביתך. מהררר אתה. מי יודע מה שאתה מדרהך.

ר' נחמן (לייטל, בטריות). מה אתה אומר למוד זה?...
שרה (ל' נטה). בושה גם לספר כוה, אתמול ישב לך על הנمراה ואני נכנטוי בשעה זו. באמונתי, נחמן, נשארתי עומרת הלומה אצל הפתחה ומדרבין לך לא יכולתי להזוי רגeli. רואה אני, הנمراה מונחת פתוחה לפניו, אפשר היה לחשוב באמת, כי עמק הוא בלמוד. אבל יודע אתה, נחמן, הזכן היו עני בו בשעה זו? אפשר שאתה לא תאמין לזו--הוא הביט על חנקה,--היא נקתה באותה שעה את הארון--מסתכל ומסתכל הוא בה ואינו גורע טמנה עין, אבלו בולען עומר שם, באמוננה, עמרתי והتابונתי בדבר שרה רגעים, עד שראני. רק או הסיר את עיניו מעל הכתולה, וכל זה בא מתויך הרהורים... לולא התחלך כל היום במחשבותיך, כי עתה לא הגע לידיך. מה היה אומר אדם זה, אבל ראה דבר כזה?...

יוס'יל. הדבר נדמה לך.

שרה. מתחלה חשבתי גם אני כך. אבל אחר-כך... בעני ראית...
ר' נחמן. ואם מעין אתה לפחות פעמים בספר--אם לימר אתה שלא לשמה, רק בשבייל לצתה זוי חובה--למוד כוה איינו למוד. באיפון כוה, מוטב שתניח את הלמוד לנMRI.

יוס'יל. הכל לומדים עבשוו שלא לשמה.

ר' נחמן. ולטה אתה לימד את הספרים שלך בחשך?

שרה. כשהוא פותח ספר משלו, מיד סורה השנה מעינויו. הוא נהפך לאיש אחר. לא לומד, אלא יכול הוא את הספרים שלו, באותו שעה שהוא מעין בהם--אינו רואה ואני שומע כליהם.

ר' נחמן. אלו היה לי בן אחר היילך בדרכיו, לא דברתי אליו בזאת. אני משלחה

את נפשי בשקר. יודע אני, שכח אותם הספרים החיצוניים יפה עכשו, בעוניותינו, מכח התורה. די לו לאדם לעין בהם פעם אחת—ואין לו עוד תקנה שלטנית. יודע אני, שלא תהיה עור לעולם היהודי ירא שמים. אבל בין שיחיר אתה לי, אני מוכרכ לדרבר. הסר נא מלבן את כל אותה הווימה ושוב אל התורה.

שרה. אה, הלוואי, רבונו של עולם... הלוואי יושכח סיפ' סוף מעשה-גערות... ר' נחמן (לאשנו בקארו), הניחי לי לדבר הפעם. אפשר שאני מדבר אליו בפעם الأخيرة (לייטל). ערד אלהים, ששנתי ניטלה ממני על ידך, שאני יכול להחפיל עתה בכונה צרופה, יש שבאים אליו לשאול "שאלת'", אני פותח ספר לעין בי, ושוכח את הנעשה מסכיבי, שוכח שרדים עומדים על גביהם... כך טרופות עכשו מוחשבותיו. והכל על ידך. אבי ואבי-אבי ישבו על כסא הרבנות, ואני אעוזב אחרי בן שאינו שווה כלום. וזה היה אחורי המנהיג של העיר, ור' יהוה פוקס "שאלות" (אהוי יגע של ההוריפה). אבל הכל בידי שמים.

שרה. ואת הספרים שלך אין לך צורך לעובן לנמרין, עכשו יכול גם רב לעין בספרים חיצוניים. רק לך ירע זהה, ידמו נא הכריות, כי הולך אתה בדרך התורה, כלום מה תועלת בכך, שידעו הכהרים, כי סרת כבר מדרן אבותיך? עכשו לא וראת-שםים הוא העיקר, חיב אדם להיות איש בין אנשים, יוסיל. רב אני יכול להעשות עור.

שרה. כלום אין מחק חריף די הארץ לך? ר' נחמן. מחו חריף מאד, הרבה היה יכול לדעת אלו היה רוץ. אבל לא בא' מהי עוסקים כאן.—מה יש לנו, אלא שהוא מלאו אותו בדבורים של מה-בכך.שרה. מחו ולבו של אדם בראשותו, רוץ—הוא מלאו אותו בתורה, רוץ—מלאם בתפלות. כך אני חשבת.

יוסיל.اما, הניחו לי לדבר עם אבא ולbaar לו, מפני מה אני יכול להעשות לך, לשוב ולהיות מה שהייתי לפנים. לך יהיה קשה להבין את זאת, אבא, אם רק ירצה, יודה לך.

שרה. עכשו הכל מבינים... נם אבא יודה לך! ר' נחמן (לאשנו), התבונני נא בדבר. הכל נעשה על פי מול. עוד בזמנן שהיהילד הרוגשתי, כי עת אחרית באת. כבר או התחילה כמיון מגפה: אצל זהה סר נעד מן הרך, אצל אחר נחחמצ נער, וכן אצל שלישו ורביעי. לא שלחתי אותו ל"חדר" ללימוד אצל "רבי", אבל נבא לי לבני רע. בעצם למדתי אותו, כדי שלא יתחבר לנערים שנפגעו. נס בביה המדרש לא נתחתי למלמד. התאמני לי, על מחשבתי עתה זו, כי רוח הטומאה נתגנבה ראשונה "לחדרים" ולבתי-מדרשיות. כי התבונני נא: מהיכן יצאו כל אלו הנלווהם והטופקרים, אם לא מבתו-مدرשוות נעד פשוט לא יצא כל כך מהר לתרבות רעה, ואם יצא, לא במרה כו.

שרה (גניחה). עכשו הכל מופקרים—הփשטים והמלומדים. הכל טובים... ר' נחמן. ובכל זאת יש גם עתה הベルן בין מופקר פשוט לטלטלה: נער פשוט מתפרק מותך תאווה. חפץ הוא ליהנות מן העולם הזה. בכך די לו,

אינו חושב על-ארות אחרים.ילך לו כל אחד בדרך שהוא ריצה, את החוטו מלא, ומה לו עורך ונער שלמד כשותפה, אינו יוכל לשבת במנוחה, צריך הוא לקלקל את כל העולם, את לא תبني את ה'תוך' שבדבר זה... .

שרה, ננו, הן החולות בספר על ארות יוסל.
ר' נחמן. כך הוא העניין... אמרתי, כי אל ביתך שי לא תבוא הרעה, אבל הכל חוליו בירוי שמים, גם בני יהידי סר מן הדרן. והדבר נעשה מآلין, בחשאי, מבלי שהרנטשייך געשה ואמתי. מהיכן באה לו האפיקורטאות הרוי זה, ובמין מנפה, רחמנא לצלן, הרוח מעביר את שם המות מאיש לאיש, (לטול), יוסל, ערין יש פנאי, חור בך, שוב אל התורה. וכור מי היו אבותיך. עוד הדרך לתשובה פתוחה לפניך, במעשה לא חמאת עיד-כך אני מאמין... .

יוסל. רב לא אהיה עוד לעולם, אבא.
שרה. מיצווה לך להיות רב? אפשר שלא ת策רך לך... מי יודע... אבל אל נא תתרחק מן התורה, דרך ביהדותך. השאר יבוא מאליין. רק היה קצת יותר יהידי.

ר' נחמן. וזה כח התורה: אם תנהנה בה היום שעה אחת, על ברוח תנהנה בה מחר שתי שעות. זכר אתה איך היה לומד בילדותך צמוד היה אל הנمرا במסמרים... ועתה – עדרין יש בך מדה זו, אבל לא לנבי הנمرا... עתה הנה דבוק ומצויד אל אותן הספרים... .

יוסל (טהריש).
ר' נחמן (לאד שרה). ובוותר יראב לבני, שהוא היה האחרון. מבינה את, הוא היה הנער האחרון בכל העיר, שהיה יושב עיר על גمرا, הוא היה היחיד לחלוויין, האחרון. עתה יילך גם הוא אליהם, אל האפיקורטים. בעיר לא ישאר עוד אף נער אחד עם ריח של תורה, וזה מראיב את לביו ביותר: בני היה האחרון, היהודי, ואני לא יכולתי להציגו.

שרה (בגאה). ישאר נא יהודי לפחות.
ר' נחמן (נפצע נפש). איני צריך ליהודות! אם רוצה הוא לחזור שב אל התורה ולהיות رب כאבותיו, מوطב. ואם לאו, יילך לו אל האפיקורטים שלו. איני דואג לראות שטחים, – על התורה צר לי!

יוסל (טהריש).
ר' נחמן. למה אתה מחריש?
שרה. ענה דבר, הבטיחה מה שתכתייה לאבא ואמא, ולא יראב כל כך הלב, כלום עוד רבים לנו בנים בלבדין? הרי יחד אתה לנו. (נתקשת) עשה למען אבא ואמא, זרוק החוצה את הספרים שלך והיה שיב מה שהיה. בעצם תראה, כי ייטב לך.

ר' נחמן. לטעין אני רוצה לשים לב. – אפילו חור אכול לך! אבל למך הכל יכופר לך, ובכלך שתלמוד.

יוס'יל (יושב בראש טורר. פחריש).
שרה, הלוילים תחריש בך? (נאמה). – מי האמין, שילד כנונזה יגורום כל כך
ענמת נפש לאבותוי, נולד ונגדל בביתו של رب, לא ראה שם מעולם דבר
מנונה, והנה הרוי לך...

יוס'יל (פweis את ראשו, פביע על אביו). אבא, רוצה אתה, שאшиб לך עתה על
דבריך – יודע אני, כי לדידך אתה הוכאי. אבל בכל זאת מוכרא אני
להגיד לך – מהיום והלאה צרייך הדבר להשתנות – או אפשר שישאר
כך כמו שהיה עד עתה – בחד לך אחת משותים: או ששאר בביתך,
אבל בתנאי שתודה לי יכולת לעשות מה שלבי חופשי, או שאסע חיכוף
ומיד לאייה מקום, אין יודע עוד, לאן –

שרה (פסילה הפוטק טידה ונשחת בטוחה אל יוס'יל). – ה' עטך, לך? להיכן? מה אתה סח?
רוצה אתה לך זאת שנות וקונינו (לאישח). נחמן, מה הוא סח?
ר' נחמן (פניש אל המיטה), בבייתי איני יכול לך לעשית מה שתה חפי, את זאת
דע לך: כל זמן שאתה בביתך אתה נמצא ברשותי – חוץ מביתך –
הרי אתה בן-חוריון.

יוס'יל, אם בן מוכרא אני לנסוע.
ר' נחמן (פחריש).

יוס'יל (לאבו נקל ור'). יודע אני שנמי עתי תנגורום לך ולאמא יסורים רבים,
אבל אחרית לא אוכל. טובנה נסיעתי נם לי וنم לכם. ישיבתי כאן
תהא קשה לי ולכם מיציאתי.

שרה, כך הוא לפי שכלהך לך. אבל אני מבינה רק אחת, כי בננו היחיר אתה
ויציריך אתה להיות עטנו.

ר' נחמן (פweis אה דאשו). אם אכן יכול לשבת בביתך, פע לך למקום שאתה
רוצה! לא עצרך. מוטב לי לדעת שביתיריך מלראות אותך בביתך
מתנהג כאחד המופקרים. בבייתי אתה יכול להשאר על תנאי אחד:
אם תעסוק בתורה.

יוס'יל. אם בן מוכרא אני לנסוע, ומוטב שאתה נסיעתי במירה (קף פמקיטו והולך
אל הפטח בכונה לאצאת). אל תרמה, אבא, שדברים בעלמא אני מדבר...

ר' נחמן (פוויד את ראשו ופחריש).
שרה (הילכת אהרי יוס'יל). חכמה נא, להיכן אתה בורה, עוד אין הדבר כמו שאתה
חויבים שניכם, אתה אין נסוע עוז. נו, עשה מה שתעשה, ועל דבר
הנסעה אל דברך! הריאות? שניהם הם עקשנים שבועלם! (היא פסנה את ראש
אל ר' נחמן, פכיה עליו. זה אינו עונה על פכתה. היא מנענעת בכתפה ויזמת אתו יוס'יל. רגע של דטפה).
ר' נחמן (חטך ראשו בידו, הרטולקה על אישו נשפטת לצד אחר). פביע לחהל החדר, שקווע במחובות. טן
ההדר השני גשטעים קוילוחים של יוס'יל ושרה).

שר (גננת גננת אל השלחן געדים מהירות). נחמן, האם תחן לו לנסוע? הנה זה רוצה
לצורך את חפיין, תעוררת-מעס מוכננה בירו. נחמן, צא אליו, אמרו לך דבר
מה, סוף כל טוף אתה הוא האבוי ואם יסיע ייתב לך יותר? וכור, כי יחד הוא
לך בכמה תפלות עליה לך בן זה, ועכשו תגרשנו מביתך? טלה אחת אמרו לך,
ר' נחמן, עז שעלה בו רקב מוטב לעקור אותו – יסיע לך.

שרה. נחמן, מה אתה סח, בולם יש לך ילד אחר?
רי נחמן. בוה החיך אתך – ילד אחר אין לי.
שרה. רוץת אתה להשאר עיריר נס ממונע
רי נחמן. ילד רע קשה לי מחסرون בניים.

שרה. אני אומרת לך, כי תלך אליו ותאמר לו, שנית חיכפ את סדר
החפצים, נחמן, אין עושים צחוק בדברים כאלה. ראה, אפשר שתתחרט
אחר כך, כשלא תוכל לתכנן עוד.

רי נחמן (עשה את עצמו כאלו הוא טען בטענה).
שרה. ני, רבונו של עולם,ocab בך בנו, שניהם עקשנים ושניהם רוצחים לעמיך
על דעתם! (מן החדר השני נשמע קולו: «ויש חיל לך, מhalbim נא, אבל לא יעשה לך כלום,
הוא רק דבר דברם בעלה, האמנן החושב אתה, כי רוץת הוא בנטיעתך? נו, חיל מהబלים!»).
רי נחמן (נסאר רגע אחר אהרי יצאת שרה, וושב על הספה, אחורי כף הוא כס מקומות ומתחילה להתהלך הננה
והנה לפניו השלחן, טענוו נבעם את זיו על פצחו וטבר לנטש). לא... בך-לשימים
עליו עין, אולי אוועל... הtmp-כבר אבר.

שרה (גננתה בפנים וועס). יושבת שוב על היטה ויקחית את האופטק בירח. את החפצים כבר
הניח (אחר רגע של דטסה), מה הועלת בדבריך? לא כלום. מוטב שהיית
מניח את העניין כמו שהיה עד עתה. בדבריך עור הרעות (פחרישה שב רגע).
אי אתה מורה, שלא בך היה צריך להתנהג?

רי נחמן (עשה עטשו במעין בספר).
שרה. קשה לו לנער בימינו לעסוק בחורה בלבד, כמו שאתך רוצה. אפילו
תכפה עליו היר, לא ישב כל היום על הספר. עניין אחר הוואיהדות.
ילמד כמה שילמד לו שם ומה שילמד, אבל צריך הוא להיות יהודי.
אמור מה שתאמר, אויי מבניה את דבריך שאמרת: «העיקר אצלי הוא
הטלטור».

רי נחמן, (איו עונך).
שרה (פירתה את האשא ופכיתה بعد החלון הסטוק לפטוח). היום כבר פנה וחניקה עור
איננה, זה שלש שעות שחלהה, ובלא בך, אין דעתי נוחה ביותר,
מוחה שהיא נמצאת בבית... (טפליה את קולו, נטברות לפטוח). מי יודע איזה
אסון עוד תמייט על ראשנו. צריך לשלח אותה מעל פנוי.

רי נחמן (לומד).
שרה. אפשר יש לך פרוטות אחרות? – הייתה הולכת לשוק.
רי נחמן (פנען באשו לאות של איין).

שרה. אויי אקח ממאות הרובל? יש שם מעות קטנות.
רי נחמן, אותו האיש עוד יבוא בוראי הום לקחת את הכסף.
שרה, שמע נא מה שאומר לך, נחמן, – סוחר הסמרטוטים יבוא בוראי, דבר
עמו על דבר חניכתך. צריך הוא לשים קצת לעניין זה, להסביר לה את מאי
הרובל. הלב ידרוה לראות את חניכה בצעירה. מקיצה אני אטמול בלילה
ושומעת קול בכיכ. מי בוככה? חניכה. לבי יוזא מרחמים ומצער. ראה,
בבקשה, ואל תשכח לדבר עמו. בכלל, חייב אתה לדבר עמו כמו שראי
לרב, וכפרת, שבבניתו היא משורתה.

ר' נחמן. אומר לו עוד הפעם. שרה, לא דברים בעלמא צריך אתה להגיד לו, אלא לצתת עליו, לנו רעליו בגורות רב, שישיב לה את כספה, מעשים יותר גודלים מוה רגיל אתה לעשות. הלא רב אתה.

ר' נחמן. עעשה מה שבכחיו. שרה. חווורת אני על דבריו: ציריך אתה להבריח אותו שיתן לך כספ. ר' נחמן.—אבל הלא איני יכול למצוות על איש בעניינו כספ. כל איש אדונ לבינו. שרה (נשחת אל השלחן, טבונת טסיבי. טפשיה את קולה). את ואת נתקונתי לומר לך, למן תדע—הדבר נוגע גם לנו—אני רוזה, כי חנקה תשארא בבתי, אי אפשר לי להחזיק אותה בבית, אבל אם לא יתן לך אכיה את מאת הרובל, אי אפשר יהיה לי לשלח אותה, חסה אני עליה; מה שאין כן אם ישיב לה אכיה את הכסף: היא אמרה לי, כי יש לה חתן ושהוא מהבה רק למאת הרובל—נושא הוא אותה והכל עיליה יפה.

ר' נחמן. מדוע איןך יכולה להחזיק אותה בביתנו? שרה (טבונת עד השם טסיבי). דבר ברור איני יכולה לומר לך, אבל חושבת אני... והם שוכנים חשור לבבי... כמדומה לי, שהדבר אינו מחר... זה ומן

ר' נחמן (פנטט את פצח). האי מא...? שרה, אני יודעת בעצמי מה לומר לך. כמדומה לי, שהדבר אינו מחר... זה ומן מועט שהחלהוטי להבחין, כי יוסל ברוך יותר מרדי אחריה...!

ר' נחמן (קוצט טסוקהו, בכעס ובקל וט). מה זה?—! שרה (חוווקה אותו בשתי ידייו). הם, נחמן, הי עטך, עור תביא עליינו צרה שלא גפתה ממנה לעולם, אין לנו אלא להשתרל, שהבתולה לא תהא כאן.

ר' נחמן (כפו לפניו זו), אבל... שרה. נחמן, הי עטך, שב! ר' נחמן (יושב). אם כן הלא באמת...

שרה (ייןנה ונחננה לו לדבָר). הנה, הדבר איננו עוד כך כמו שאתה חושב, אבל בכל זאת, מן המוכרה שהבתולה לא תהיה יותר בכאן, בדברים אלה צריך לחזור. אתה ישב תмир על הנגרמא, הבית במעט ריק תмир, ציריך לשלח אותה. עכשו עתה מבין מרו זרוחי אותן לדבר עם סוחר הסמרטוטיטים (הלווה יושבת על החטעה).

ר' נחמן (פוויד את ריאשו על הפסטר). מה הולך ונעשה עתה בבתי? שרה. השתרל בברבר, כי יתן לה את מאה הרובל, צר לי עלייה, על היתומה. אבל תלך לה לשולם. שכני היחד בסוכה (טפשיה את קולה). לו ידעת בכמה עלתה לי עד שהחלהוטי בנפשי לספר לך וזה...!

ר' נחמן (כיאוש). מה פשעה של יתומה זו? גערה פשוטה. הוא האשם. (רטטה. ר' נחמן שקע במחשבות, שרה סרוגת את הפסוק. אורי רגעים אחדים נשטע טן החדר השני קול צעדים טהורם. רגע שבה הרטטה, אחרי כך נשטע קול דברים מן החדר השני). חנ'יקה (נכנת ונגשת בעדרים טהורם אל השלחן, לסתום שישוב ר' נחמן. עיניה נזקצחות, טפשחה ראשונה נפלת על כתפייה. בכלל, הוא עוזה וושם של טפורות וחוליות. מצחה רטוב טועה. הוא פרדרת בקהל רם וטפסיקה בכל פעם את דבריו עצמן; כשודיא טבדרת היא אותן ביריה בקזה השלחן וטנעגת

בראש נאиш שעצמי נריגוט). ר' נחמן, ר' נחמן ! מעלהו מוכחה לשטוע עתה דברי. דבר זה חי תליים בו עתה, מעלהו יכול להציגני, ישמענא מעלהי. שرح (גנשת אל חשלחו), מה לך, חניקה, למה את מרברת כלו דעתך נטרפה עליך ? דברי, ספרי מה עמך. מי יכול להבין דבריך כך ? צווקת את ותו לא. ספרי כדרך בני אדם.

ר' נחמן (לאשות), מה היה לך ?

חנ'קה (כפודוט), יושיעני מעלהו !

שרה (אוותה אומה בידיה), אבל ה' עמך, הנגיד, מה לך ? מהפרץ אדם הביתה וצוקע : "הצילו אותו !" כלום הכה אותך איש ? אפשר, מבית אביך את הולכת ?

חנ'קה (טבקשת בעיניה כסא).

שרה (טניש לה כסא), הא לך, שבוי וספריו מה לך .

חנ'קה (גונולח על הכסא וכופסת ראהשה).

ר' נחמן, בוראי אסון קרה לה.

שרה (טהליה לchn'קה על אשא, בקהל טוֹן), בוראי היהת ש, אצל אביה "היקר". אווי, גם אבותך כאלה ישבם בעולם ! וגם אם חורגנת יש לה-אף הוא, "כל' יקר". בכספי של מים היהת מטבחה את הותמה, אלו היהת יכולת (טהליה אה חנ'קה על ראשה). יתומה עניה ...

ר' נחמן (לאשות). שאליך אותה, מה לך ?,

שרה (לאג'קה). ני, בתין, אמרוי, מה עשו לך ? ה"דורה" שלך הכתה אותך ? מבית אביך את באה ? אמרי את האמת, אל תחבישי .

חנ'קה (פריטה את ראשך, סביטה נטשותת טסיביג, וורתה בדבר מה ועינה נוצצתה). ר' נחמן, אל יתן מעלהו לו את מאת הרובל, אל יתן לנו, אם מעלהו יראה את ה' – אל יתן לנו

שרה, מה את מרברת, למי לא יתן ?

ר' נחמן. כלום איןך מבינה ?

שרה, אני מבינה. תן לי לדבר עמה .

חנ'קה (קוקוט). אל יתן לו מעלהו את מאת הרובל, לי יתן !

שרה. רוזחה את שלא יתן לך את מאת הרובל ? מטוראה אני ללבת חנ'קה. כן, לאבא שלי אל תחנו את מאת הרובל ! מטוראה אני ללבת אליו. הוא יהרג אותי והוא לך ממוני את כל כספי ואני רוזחה עכשו להסביר לי אף במקצת. אל תחנו לו את הכסף. הכסף שלו הוא ! (לשנה). תשתרל נא מעלהה .

ר' נחמן, מרברת את בתינוקות : הכסף הרי נתון לי מאביך בפקודון, ואיך אני רשאי לחתה אותו לך ? כלום איןך מבינה מאליך, שדבר כוה לא יתכן ? הרי הכסף פקדון בידי .

שרה (בקל רך). כלום איןך מבינה מאליך, שהרב מחויב להסביר את הפקודון למפקיד בלבד ? הרי אין את רוזחה שייעבירו את הרוב ממסחרתו ...

חנ'קה (טורייה את ראהשה בקהל של יושב). אם כן מה לי לעשות ? מי ייעז לי עצה ומי יעמוד לי בצרתי ? אין לי אלא להmittת את עצמו (כדברת ליפשה).

באמת, אין לי אלא זו בלבד...

שרה. ה' עמק, מה את סחה, חניקה? קע העולם לא בא עורה, עוד יש אנשים בעולם, שיכולים להשתדר לטוּבך! וסוף כל סוף יכול גם נחמן לדבר עם אביך, את מצות הרוב' כייס.

חניקה (גמונין הקורו). הוא לא ישמע בקול איש, גם בקול הרוב לא ישמע. ואם אלך אני אליו, יכני, יתרגנני. מוטב לי למות משיכה אותה. אל תנתנו לו את הכסף. מה הוא יכול לעשות לכם? ר' נחמן אייננו ירא מני, רב אייננו מתירא משים איש (אחו רען, משפלה את קולא). אין איש מני על בפנוי. (טורייה את ראשך. ר' נחמן ושרה טביהם עליה בחרחים. רגע של דטסה).

ר' נחמן. גם רב איינו עושה כל מה שהוא רוצה.

שרה. אני יודעת מה צריך לעשות. הבו אתם עצה...

ר' נחמן. הישור אומר, שצורך לתת לה את Mata הרובל.

חניקה (טורייה את ראשך, ר' נחמן). מעלהו יתן לי את Mata הרובל? יאמר נא ר' נחמן, כי יחשוב ואת למציה גדרולה למלעלתו, הן יתומה אנסי (אותות את ידה של שרה). שרה, שרה, סופי יהוה בסוף אמי, מעלהה תורה זאת, תורה זאת ואות! דרך אחרת אין לפני (שרה מזicia את ידה, חניקה פרדיטה לנשח). אין לי דרך אחרת.

ר' נחמן לאשׁהו. למה את נותנת לה לדבר דברים כאלה, בת-יהודים אסור לה לדבר בזאת.

שרה. כך אדע את צרכו, כשם שאני יורעת מה לעשות. בין כך ובין כך אי עצה. מה ייאמרו הבריות, אם לא תשב לאיש את הפקדון שנtan עליך? אבל גם אתה אי אפשר לרוחות במח'בך (חושכת, אחוי רען לה'ק). בת', הן לא שטיא את, מעצמך הלא מבינה את, כי לפי שעה אי אפשר לחתך את הכסף. אבל גם לו לא יתנו. הכסף יהיה מונח לפי שעה אצל נחמן, ואחריו כך נראה.

חניקה (בקשיות עורף). אם היה ר' נחמן רוצה, היה יכול לחת לך את הכסף. אני יורעת...

ר' נחמן. בחוליה שכמיין, שאיננה עוד תינוקת קטנה, צריכה לרעות מה שהוא מדברת. כלום עולה על דעתך. שאפשר לחת לטמי שהוא פקרון של אחר? נקל לא קשה כל כך. ואולם את זאת אני יכול להבטיחך: איצה על אביך, שישיב לך את כספך. יכולה את להיות בטוחה, הכסף הוא כמו מונח בכיסך. אני אומר לך כך.

חניקה. הוא לא ישמע בקול מעלו.

ר' נחמן טפנה את ראשו אל הפסטה, אני אומר לך, כי ישמע בקולו. צריכה את להאמין לך, בשאני אומר לך. אבל מה שנונע למאת הרובל-אי אפשר לעשות כלום.

שרה. נחמן, עלייך לדבר עמו דברים של ממש: עץך אתה להשתדר שישיב לה באמת את הכסף. היגנוול איש עצמו ובשרו, את בתו שלו, יתומה עניה ואומללה? הרי זו מרת סדורם... (להג'ק). סבורה את שלא אריע מעין זה כבר? כבר היה מעשה כזה פעם אחת, והתעורר נחמן בדבר והזיא את

הכسف מירי האב. אותו האב לא היה טוב מABA שלך.
חנ' קה (קטה פסקויה). רק מולי גרום לך ...
שרה (אנחה).

חנ' קה (שם פניה אל דלה). אם לא תנתנו לי את מאת הרובל, אז חי אינם חיים.
אין לי יותר כח לעבור, וגם אני חפץ לעבור יותר. קצתי בחוי. יודעים אתם בעצמכם, מה חוי (נסחרות עותה אצל הצעה ונשענת עליה. ראה תפרק בידיה).
שרה (אנחה). אלו היויתי יכולת לעורר לך, היויתי עושה זאת בכל לביו, אבל לא כי הדבר תלוי. בעצם יורעת את, מה לעשות? המתוין קצת.

רי נחמן (טחיח לשלוח בדטה).
(בדטה. לדם-הזכוכית נסתה).

סוחר הסמרטוטים (נכネ. פניו טעוגנים קצת, כשהוא רואה את חנ' קה והוא מושם עוד יותר קודרים נש קרוב אל השלחן ונשאר עוטר לפניו ר' נחמן. פנה את ראשו להרחקה וטבש עליה רגע אחד במכבב זעף).

חנ' קה (רווחת כליה).

סוחר הסמרטוטים. יומא טבא. היהודי לא בא לבאן?
ר' נחמן (קם מתקומו, נשאר עוטר לפניו השלחן, ידיו טונחות נגאה השלחן, איןנו מביט אל איש שיחו).
היהודים לא בא לבאן, שלשת הימים כבר עברו.
סוחר הסמרטוטים. אם כן יתן לי מעלותי את הכسف.
ר' נחמן (איןנו מביט אליו עוטר במחלה, נראה כחוש).
סוחר הסמרטוטים. נו?

ר' נחמן (אנחה). שרה, תני לו את הכسف.
חנק' ה (קופאת מתאמ אל השלחן, ידה נתויה בזיהר, עיניה טהונאות, בקול צורו ונורא, לר' נחמן). אל יתן לו מעלותו את הכسف, אל יתן לו, הכسف שלי הוא!
רי נחמן (טורד את ראשו, מהיריש).

שרה (לטוחר הסטרווחים). אויל לאו זהה בושה! אדם גול בסוף של יתומה; אב הלוקה כספ' מבטו ואני משיב, בראי הווא...-איך לא יرحم עליה מעלהו. כספ' זה הרי הוא נדרוניא שלה, הקירוש-ברוז-הוא יכול לפרט את מעלהו בלא כספ' זה, ימוש נא מעלהו!

סוחר הסמרטוטים, מה, איזה בסוף, מתי לחתה?
ויסל (נכネ קלעקה גניקה). הוא נשאר עוטר אצל המהה, בקהל חישיש. מדרכו לפשו). מה נעשה באז'? (פנה את פניו אל חנ' קה. כל שעט הש恊ה הנא הוא מביט על הרוב עלהו).
שרה (פעיטה מבטח טרוף לצד ויסל, לטוחר הסטרווחים). איזה בסוף הכל יודעים על איזה כספ' מדורבר כאן. מעלותו לך בסוף וצריך להשיבו.

רי נחמן (לטוחר הסטרווחים. מבטח עליו מבטח קר וקשה). אם יש עוד בלב מעלהו ניצוץ של יהדות, עליו להשיבו את הכسف ליתומה. אל יעבור מעלותו עברה גדולה כזו בשבייל מהה רובל. גור אני עליו בגנותך רב; ישיב נא את הכسف שלקח מן הותימן!

סוחר הסמרטוטים, כשאוכל אשיב. אבל לפי שעה ישיב לי מעלותו את מאת הרובל שנתתי לו בפרקון. אל יעצרני,-אין לי פנאי.
שרה (בדטה). רשות שכמותי...).

ר' נחמן (טורי ר' ואשו). אל יתן לו מעלה את מאת הרובלן הכסף שלי הוא למה חנק'יה (ל' נחמן). אל יתן לו לחתת את נפשו?... (כפיו בעינים מורת איטה על אביה). שרה (לאישיה). שמע נא, נחמן, מה שאומר לך. אל תתן לו לפיה שעה את מאת הרובלן. נשאל את פי הבריות, נשמע מה שיאמרו; אפשר שהבריות יאמרו, כי צריך לחת לה את הכסף (טקייבת עוד ל' נחמן, טשיילה את קולח). ואל תשכח, נחמן, מה שאמרתי לפני זה... (בקול וט). יראה נא את בתו; אפילו נחש היה מרוחם עלייה.

סוחר הסמרטוטים (ל' נחמן). מעלהו נתן לי את הכסף אם לאו? ר' נחמן (סוד נושא טוד).
חנק'יה (ל' נחמן). ר' נחמן, אל יתן לו מעלה את הכסף, מעלהו יצליח אויתו מירו עלי יידי בך אל יתן לנו (נכשח). יצליח אותו מעלהו - בעור שאפשר להצליח... שרה (גנית אל' נחמן ואחותו בשוויל), נחמן, שמע בקள, אל תתן לו עבשו את הכסף (לפניהם הפטרטוטים). אין הצרה גדולה כל כך אם לא יוכל תיכף את הכסף.

סוחר הסמרטוטים (ל' נחמן). אני שואל שוב את מעלהו: היתן לי תיכף את הכסף אם לאו הכסף שלי הוא ואני רוצה לקבל אותן תיכף.

חנק'יה (עניהם לוחשות בקי' וט). אל יתן לו מעלהו את הכסף!
ר' נחמן (טרם בראשו, בחרטתו לח'נכה). איני יכול לעוזר לך עתה במאותה, צר לי עלייה, אבל איני יכול לעשות כלום. צריך אני להשיב את הפקרון לוה שננתן אותו על יידי (לפניהם הפטרטוטים). וישים נא מעלהו אל לבו: עבר הוא עתה עברה שאין חמורה ממנה! (לאשה), שרה, השיבי לו תיכף את הכסף, תיכף ומיד!

שרה (בקהל של אישות), נחמן!!... (כפיו אישה הקשה טכיה, אותה לנשא אל הארון ולהוציא שם את הכסף). נחמן, אפשר שם עלייך חחול עברה זו...
חנק'יה (טורי ר' ואשה, עוטרת קירושו).

שרה (גנית אל' נחמן, אפרוח שגמ עלייך חחול עברה זו...
חנק'יה (טהעורת, נקיים). אל תנתנו לו את הכסף, אל תנתנו לו, אל תנתנו לו
אני מתרה בכם, אטרוף את נפשו!

ר' נחמן (ניטעין קשה באשתו). נ! חני'קה, אל תנתנו לנו (כשחו רואה את הכסף ביד אביה). על אמר הבאת את המות, עבשו רוצה אתה להמית גם אותנו! (טזיאה בקבוק קטן מפיה ושורה נופלת תיכף לאrix). יומסיל (קופץ עליה בעתקה נוראה). יקריה!
המסך.

למחות החסידות.

מאט

מרדכי בן יוחיאל.

.א.

המרכיבים השונים, שהיו לה יהדות הנלוות, בראו לה עריכין רוחניים שונים, לכל מרכזו ומרכזו היו עריכיו של, שהתרקמו מתחו, ככלומר, מן החיים הכלכליים והרוחניים, שהיהודים היו נתונים בהם. העריכין החדשין האלה יצרו בשビルם סביבה רוחנית, אטמוספירה עברית, שהיתה מתאמת לתנאי החיים החדשין. וכך היה כל מרכזו ומרכזו מצ庭ין ביצירת רוחנית חדשה, שהיתה הרבר יותר טפומי של תקופתו. כל אחד מן המרכיבים החדשין האלה מוסיף ממשלו איזה צבע לשלל-הצבעים של התמונה הנפלאה, שנקראת "יהודיות"; והצבעים הננספים, המשוגעים החדשין, מצינים את כל זיקורות שבסכל מרכזו חדשן.

אותה מן היצירות הרוחניות המקוריות, שמצוין בהן המרכז הפולני של יהדות, היא החסידות. החסידות בכל גלויה הרוחנית, אף על פי שמוצאים אנו את שרשיה בעבר של יהדות, היא פרוי, שנעל בשירה היהודית הפולנית. היא ינקה את ינקת הרוחנית מן העבר העברי ומן הסביבה הטבעית והתרבותית, שהיהודים הפולנים היו שרים בתוכה. רק בהסביבה הטבעית, הפראית, הירנית של פודוליה עם שפעה הכהולים-האפורים, העמוקים והגוניים, אפשר היה שתעלד תנועה כזו; רק במקומות שהייפוי הטבעי והקוטמי מפואר ושפוך בלי קמצנות יכול היה להתחנן אדם כהבעשיט, שהיה מסוגל לא רק לשטוע את פטפטם הפוטי של כל עשב ועשב. אלא אף לנלה את הכח האלקי המסתחר בתוכם. החסידות היא, איפוא, מהחשבה המקורית שביהדות הפולנית. אמרת הרב, יהודוי פולין עסקו הרבה בתורה, אבל לא חשו במקצע זה הרבהה. גם רך עקרו ושבלו את השיטה בתורה, שהמציאו הקדמוניים שביהודי אשכנז וצראפת. הלטוד התלמודי אינו הקו האופי והמקורי שלהם, מפני שסדר למודם לא צמח מתוכם: הם ירשו אותו מאחרם. התכוונה הנפשית העיקרית של היהדות הפולנית, מהחשבה המקורית, שנבעה מתחן נשמה ועצמותה של זו, היא החסידות. היא צמחה ונדרלה מתחן עצם היהדות הוא, וגלייציה היא-

משמעותו שאין כאן מקום לפרטון-המעין, אשר מטנו יצא הורם החדר והעיצים זהה, שהועיל הרבה להחיות את המרננות המתה ולהכנים את הקדושה לתוכן החיים של חולין, מן המעין הזה נבעה קרשה בונתית בגיןו להקדושה המנהנית, ככלומר, כוונה מותק רגש בגיןו להכוונה מותק הרגל ומותק צווי.

החסידות התפתחה מותק היהדות הרבנית, הקבלית והפילוסופית ואחדה בתוכה את כל הזרמים האלה. הכהן הטוטרי האדריר של היהדות הרבנית; המחשבה הגיגונית של היהדות הפליטופית; החדרה ההרגנית אל תוך מסטרוי-הבראה של היהדות הקבליות-כל אלה התמונו על ידי סכונות תולדותיות במזינה חסימות וחולרו את התנוועה הנדרלה, תנוועת-חחסירות, שיש בה גם חמימות מוסרית גודלה וגם מחשבות-הרגשות הרביה, שכן חידרות לתוכן המכנו של העולם ומוקומו של האדם בעולם. תנוועה זו, בכל תנוועה שיש לה שרשים בעם, לא נבראה בכוננה חלה, במוחו של איזה בעל-מחשבות או אפילו של גאון, שמכיר אה ערבו הטוטרי ואת ערך הגינוי כשם לעצם; היא נולדה בין החיים ומן החיים, היא חייה חיים ממשיים בפועל עיר הרבה קודם שחיתה חיים ספרותיים, ומפני שהוא צמחה ונגדל מהמתוך הצרכיהם הבהרניים של חייו-ומנה הרוחניים, נולדה בה מעיטה הסתרות קבוצה ומקוריות, שאינה מיסורת על תקנות של סעיפים-סעיפים כתובים על נייר מחוק על ידי איזה ועה, אלא גדרה וצמחה מן החיים ועת החיים. כהה החינוי של אייזו חברה נראתה מותק הסתרות ומן המשמעת השוררת בתוכה, והמשמעת, שזרה בהסתדרות המקורית של החסידות, רואיה להיות למופת: וזה ממשעת רצונית ופנימית, שנבלעת בתוקן-תוכה של נשמה-חברה, משמעת לא מותק "חברת חברה", אלא מותק "הרשות הלב", משמעת פנימית, כמעט שהיא אמר "לבבית", שסבבה היא-לא החובות הפורמליות של חוק-ההסתדרות, אלא משות-נפש גroleת, שהתאימה עם תוכנות-נפש של המון מוחיקת.

החסידות מצטיינת בזה, שנגלה והעירה את הכהן האלמי השולט בתוקן החיים המעשיים, ועל ידי זה הביאה ורם של קדושה לתוקן מעשיים-יום. החסידים הראשונים, שהפתחו יחד עם החסידות ואותם הנורות ההיסטוריים, שנדרמו לצמיחתה זו, נרמו גם להופעתם, הרגישו ברגנסם הבריא והעטמי את כחה של קדושה והכניינו לכל העולם תערובת של קדושה. ככלומר, החליטו והטיפו, שאין דבר בעולם, שלא תהיה קדושה שורה עלייז, ועל כן מוטלת החובה על כל אדם לחשוף את גלויה בכל דבר שהוא עסוק בו, וקדושה זו אינה אלא "וירעה האלוהית", ההופעה הרוחנית, שעל ידה הוירעה האלוהית את החיים בכל העולם, וכל אדם צריך לדעתו, "שאן לך נברא עולם", שלא יהיה בו ניצוץ קדושה, הנិנתן בו החיים, שאלווא הניצוץ קדושה לא היה יכול להיות" 1). אבל לא די כזה בלבד, שהחסיד המלומד יודע ל עץ מז, איך לחדור לתוך מצפוניו האלוהיים של כל מאורע ולגלוות בכל דבר את חלק האלוהות המהקה ומחיה אותו, אלא צריך הוא לפרטם ולהרחיב את המושג הזה בין העם. חובתו היא להיות מסביר ומתרגם את הרעיון הזה בלשונו הפשוט ומושגיו ההמוניים של העם, כדי שיריע "ויראה הכל", אפילו ההמון, כי הקביה שורש של הרברים

1. "נועם אלימליך", בשלה, דיה: בחדש השליש.

והויתם" 1), ושיש "חלוקת בין עובדי ה' לאשר לא עבוי, דהינו בין צדיקים ורשעים, כי הרשעים מרבקים עצם לנטיותו הדבר שעוסקים בו, כמו אכילה, שתיה ושאר נשימות, והצדיקים מרבקים עצם לסוד המחשבה, סוד אלה שבקרביו, והוא החיות שבתיכון אותו דבר" 2). החסיד המלומד ציריך להרחבת בין ההמן את הרעיון, שאן האדם צריך דוקא התבוננות כדי ליחס יהודים ולגלוות את החיים האלוהית, אלא, "בכל מאכליו ומלבושים ודרתו ומשא וממן שלו אפשר להעלות ניצוצי הקדושה של נשמתי כביכול" 3). ואורבה, בין החיים השונים אפשר יותר יותר למצוא את הכה האלוהי. כי חובתי של החסיד היא לא לפניהם גוף ולבושים מן החיים, אלא לחזור לתוך עמוקקי החיים ולבורר את הכרמן התיכון, ככלומר, להראות לכל, איך יכול ימחזיב אדם מוסרי לבוראו בשבייל עצמו אקטומוספריה של קדושה אפילו בתוך אהם החיים, שאחרים מוצאים בהם רק פיאבן וטומאה; מהווים הוא להראות לכל העילם, "שהתואה הנשמית היא כליא לאהבה, שעיל ידי תואה נשימת גופה בא לירוי אהבת הבורה" 4). ולא עוד, אלא שהאדם צריך ל"התבונן בכח הנעלם שבהרעה, שנום שם שיש חיים ושליטות אדנותו יתברך ואלהות" 5), בעצמותו של החסיד האמתי נבלעו כל שמות חיים, בכל ימי לבבו הוא משוחר מהם, מפני שהוא שיעיל בשעטנקן בתענוגי אכילה בזו העולם או יודע ומונגי, אףני ש"אפילו חי החסיד חיים שלמים וטרניש את החיים האלה וננהנה מן החיים האלה, אבל התאה זו אינה רק התאה נשימת בלבד, אלא היא אף התאה רוחנית, מפני שעיל ידי החיים האלה הוא מנהלה את הכה האלוהי, על ידיו יודע ומונגי, שהשכינה האלוהית שורה אך ורק בתוך החיים, החיים בכל גוניהם וצעביהם, בכל גלגוליהם ומראותיהם. המדרגה היותר נבואה, שאפשר להגיעה אליה לפחות שיטת החסידות, היא ליליניות מן החיים האלה במלוא מבנים ושלאל לחטיא נגדם; לחזור לתוךם תענוגם ולגלוות גם שם ישתו של אליהם וחיוו הרכונית, -- שהרי אלמלא נמצא בהם הניצוץ האלוהי, אי אפשר היה לבני אדם, שנם חיים היא חיות אלוהית, להנות מthem 6), וכן גلتה החסידות את נפש העולם באפין אחר ממה שנгла אותה שפינוזה, וזה האחרון מצא את נפש העולם דבוקה ומחוברת עם העולם מתיק הכרח התפתחותם, באופן שהם ממשימים בערכוביה ואי-אפשר להפריד בין הנשמיות והרוחניות, כי הן נעצות וטבועות בו באורה טרה, שהעולם וקוביה חרדת, לא בן החסידות. לרי דעתה והרגשותה אין כאן שום ערובה ואין מלכות-חומריות נוגעת בחברותה הרוחנית במלוא nimā, אבל, לעומת זה, אין החומר אלא עצם, שעיל ידו מתגלים החיים והרץון האלוהי, אין העולם בכלל מני הופעותיו אלא התרנסות של הרצון האלוהי:

1) "דגל מhana אפרים" בשם הבעש"ט; עיין דיה: כי ירחיב ה' את נבולך.

2) שם; חוקת ד"ה: על כן יאמרו המושלים. ועיין מסות תלודות ד"ה: הלעתני.

3) עיין ספר "דרבי-צידק" (פרק ב': אותן כ"ה) מאת תלמידיו של בעל נוים אלמלך.

4) "קדושת לוי", נח, דיה: עוד יבואר אל תלדות נח, נח איש צדיק.

5) "אהוב ישראל", חוקת ד"ה: על בן יאיר בספר מלחמות ה'.

6) "תורת הרמ"ל השלט" מאת הצידיק ר' משה ליב מסאסוב, בראשית,

אות א' .

7) "דגל מhana אפרים" תלודות.

ענין הרוחניות של הכל הוא מה שנאצל במחשבה הקדושה יתברך שמו וו החיות של הכל, ואח"כ, כשבראו הכל בפועל על ידי החשובות והשתלשלות, אף על פי כן אותה הרוחניות נשארה לטעלה נעלמה בשרשאה ואינה מתגללה כלל. רק ענן החיות שבברואים היא חיota קטנה מאד שנצטמצמה ונשתלשלת, שתיכל להתלבש בגופניות¹⁾; והחיים הממשיים, החמורים במובן יותר נס, בהתגלותם שככל רגע ורגע, יונקים את כל חיותם רק מן העולם הרוחני או-בלשון החסידות-מן מחשبة הקדושה. החיים הנשמיים הם רק המציאות ההכרחי, שעלייו מתגלית הוויה האלוהית בכל עצמה והדרת, בכל ופה הקוסמי-אליה החיים, שהרבים מצד חיצוניתם, אבל מצד פנימיותם הם אחר"²⁾. לפיכך אסור לכל אדם, שרצו לאבד את בראו (כלומר, להשיג את עצמותו) ולגלוות את הויתו, להתרחק מן החיים.ומי שהגיע למרוגנה צו, ככלומר לגלוות את "הגליי האלקי" בתוך החיים החמורים, את החיים הנជאים בתוך החיים החולפים, בקוצר-לפתור את חידת העולם על כל פסיעה ופסעה שבחיים, הוא הגיע ל"מרוגנת-הרבקות", לטרוגת הצדיק. הדבקות החסידותית היא מין התרכזות-הרותה: היא מפרקת את כל כחות הנפש בנקודה אחת ומשעבדתם למרוכזה הרוחני הראשי, המרכז האלקי, הרבקות היא דבר התבוננות ועין בשלל, להסיר כל מהשבותיו רק שיחיו חושיו ומחשובתו על הדבר הזה שהוא עושה, והוא הנקראות בשם דאייה, שראה בעין השכל להרבך בדבך טיב³⁾, ובמדה שהרגnil הצדיק את כחותו הנפשיים להתרכוות צו ולשעבור להמרכזי האלקי, באומה מרה תנצל מדרוגת דבקותו בתור צrisk, "הצדיק מדק את עצמו באלים; הוא שורה במחשבתו הקדושה בעולמות העליונים ונפשו ורוחו הוא שם כיוון שהמחשبة היא שם⁴⁾. הרבקות היא אחת מתכונותיו הראשיות של הצדיק. הוא מתרבק בקומו על ידו מה שהוא מתקן את نفسه, שהוא חלק מן העצם האלקי, על ידיו מה שהוא אֶלְבָה בה את רשיי האהבה לכל דבר, שיש לו הו-קדושה, ועל ידיו מה שהוא מנגלה בתוך نفسه את שאיפותיה המוטרניות החביבות בתוכה, וגם מndl הוא בתוך נשਮתו את הנענוות האלקיים, גענווי-הרבקית אל יוצר-בראשית. דבקות זו היא מין התבוננות בתוך החברה, הוא מין טביעה בתוך עצמותו אף על פי שהוא שיחה בין זומי החיים. הוא אינה פרישה מן החיים ושאנם, התchapאות באיזו פנה נסתהה הרחק מן החברה האנושית. התבונדות צו היא אלילית ומוקדה לא באהבת החיים הנפשיים, לא ברצון האדריך, המSTITוק לחזור לתוך תחום החיים ולדלות ממש את פניעו-הסוד של מעשה-בראשית. אלא אך ורק בשנאת החיים ובכל מה שיש לו איזו גינוי בחום. התבוננות צו אינה רוזה לנחלות ולהשיג אתascal-הסורי של היוצר וצוריו, אלא לבסוף מן החיים, שהם מסואבים ומואסם בעיניה כשם לעצם, לא כן התבוננות הבאה מתיק דבקות: היא צמאה חיים ומלאה תשוקת החיים, וمشקועה היא את עצמה בהם כדי לנחלות על ידם את הסוד המוטרי-הכח האלקי השולט בתוכם. התבוננות צו מעוררת את

1) "קבצת יעקב עין ה", קונטרם שבת" של הצדיק ר' פיביש ובריזר.

2) הייל בקונטרם הנו.

3) "נועם אלימליך", שלח, ר' יה' על זה בוגבג.

4) "נועם אלימליך", בלק, ר' יה' וירא בלק.

ההתלהבות הנפשית, שמשמעותו של כל אדם ואדם ומציתה בהם אש-הקדשה, שהוא יוקרת חמיר על המובח הפנימי של כל בני-המן האנושי והיא עריבה רק להשתקעויות נפשית, להתדבכות אליה, כדי שתהא לשלהגתו כווערת, ללהבת אש אוכלה.

ב:

דרךה של כל תנועה היסטורית, הבורת ערכין חדים בתור המשך-ההיסטורי, שלא לפרט את אמתותיה כאילו הן מקורות וחדשות. ארבבה, היא תולה אותן באמות היסטוריות, שכבר הוכרה כשותפן ואין למצוא בהן שום פסול, ועליהן היא בינה את כל בנייתו החדש. אך עתה גם החסידות, אולי שלא במתכוון, היא לקחה בהקפה מן העבר הספורתי העברי את כל צורות-מחשבתו, אבל מלאה אותן תוכן חדש-מובנים מוקריים. הוא שאלת את לבוש הספרותי מן המקראי ומן התלמוד, מן המדרש ומן הקבלה, אבל תקנה את הלבוש הזה וחתימה אותו לנופה, להלך-מחשבותיה. וכל-כך השקעה את עצמה בפסקים ובמדרשים, עד שאינם לה רק אמצעי בלבד, שעיל-ידם היה מאכורה וסבירה את תורתה-מחשבותיה, אלא שנוליה מאומנים, שתורתם החדשה מרווחת היא בתורה באמת¹⁾, ומה שמלפיא כאן ביוור (והוא הדין לא בנדורי החסידים בלבד, אלא בכל הדרשנים העבריים) הוא – שמאומנים הם בהחדש שבחשיבותיהם ובמקורותם שכיריעוניותיהם²⁾. ואף על פי כן אין בהם אומץ-לב להשתחרר מן ההסתמכות על הדרשנים שומריהם שום צורך רוחני בהשתחררות זו; ארבבה, לכל מה שהמציאה ונולתה מחשבתם מעצם הם מבקשים סער מן התורה, והם שמחים שמהה גROLה, אם יש בידם ראייה, שכונו לדעת קדוטנים. באמת חדשת החסידות הרבה, היא הביאה עמה לתוך עולם היהדות לא רק שנוי-ערכין מושגנו, אלא אף מנהגי-מעשי. מתרחה הייא – להנגן את התורה בחווים לא רק כמצוות-אנשיים מלומדרה, אלא בתור מעשה חופשי, שנתקעה על ידי הכוונה. העקר אינו בעינה למוד התורה – היא אינו לה אלא כאמצעי לרעת על ידי אין לך להתנגד בחווים; העקר הוא – חיותה של התורה. بما שהאיש חי את התורה הוא מוחה אותה, מוציאה מעולם הרעיון לעלם המציאות ומקשרה על ידי מוסרה עם החיים הממשיים³⁾. לפיכך אין השקפתה המוסרית-הafilomorfית – אם אפשר להשתמש כאן בכינוי זה – השקפת פילוסופי הণוני, ומוסרה אינו סך-הכל חשבוני של מחשבות קרות ויבשות ונעם לא סכום-תביעות של בעל-מוסר קפדן, שאין לו בעולם אלא ד' אמות של מוסר מנהgni, אבל אין הוא מרגnis את הכח הרוחני, את החיים האלוהית שבמוסר זהה, השקפתה של החסידות היא השקפת-החיים, האוצרת בתוכה מעין של רגשי-חיים, שמננו שוטף נהר של גענוני-אלחים – גענויות חזקים של נפש חיה ועריה, הרוצה לרדת לתוך נבכי-החיים אף על פי שם מלאים וזהם

1) "דריל מנהנה אפרים" חוקת ד"ה: עורך ירמו על בני אמרו המושלים.

2) עיין בספר הנו, פרשת חyi ופרשנות וארא.

3) "סדר-הזרות החדש", עמ' י"א ו'יב.

ולהערות שם את הקדושה המוסרית, כלומר, לטעות גם שם את התורה. והתורה שלה אינה התורה שנטענה, אינה התורה, שמקיימים אותה מטבח הרגן, אלא התיורה שמרגנשטיין אתה ורואים את התקשרותה עם החיים. המשערן, שטמנן שואבת החסידות את תורתיה, הם החיים, החיים בכל גלוייהם החלוניים והרווחניים. היא יורעת היטב את הנגנודים שבין החיים החמורים ובין החיים הנפשיים, או—בלשונה הספרותית, שאלתך מן ההלמוד—את המחלוקת שבין היצר הרע ובין היצר הטוב, ועליהם היא בונה את כל מחשבותיה, כמעט את כל שיטתה. הצדיקים הראשונים, שהם המיסדים התיירתיים של החסידות, היו מכיריהם את החיים המשיים (טכלי ראשון או טכלי שני—אחד היה) בכל יופים וונולותם, בכל חנוך וכערום. והוא דורותים אוחם כמיין חומר פעמים לנגאי ופעמים לשבח ומהם היו טוים את רעוינווניהם פירושיהם, ש„פעמים הם עבים בזמנים ולפעמים כמשי דקים“. והتورות הללו, אף על פָּהן אחוות וקשרות בפסוקים, הן מלאות מוטר=הiscal על קדושת=החיים וטהרת=המחשבה. קדושה מוטר ו/or איןנה השגה הגינויית, עברורה רוחנית של מיח פְּלִפְּלוֹלִי, שברא לו איזה מוטר חברותי בחראיפותו—מוסר, שלא נבע מטבח רגשי לבבו, שהם ראייה=החיים; הקדושה המוסרית של החסידות נולדה מהזק יחשוף=החיים, שבתוכם היו גדרלי=החותדות. מוטר, שהוא מוסר=החסידות, נתפתח ונוצר ביחס עם מחשבותיהם והרגשותיהם ומטותם. הקדושה המוסרית של החסידות מרכזה לא במוח אלא בלב והוא נובעת לא מן המחשבה, אלא מן הרגש. בקיצור: מוסרה הוא מוטר החיים בניגוד להוטר של הספרים, אף על פי שלכארה הוא מחובר להספר. העיקר אצליה הוא לא הידיעה, אלא הכוונה—זו הכוונה, שהיסודות שלה הן הפשטות והחתמיות.

הענווה היא גם כן אחד מסימנייה היותר אופיים של החסידות. היא לוקה את הענווה, שככל כך מרבה ספרותנו לדבר עליה, והנהנה—לכל הפחות רצחה להנהגה—אותה בחיים. היא גרש—כלל הפחת רצחה גרש=משוק החיים את הענווה הקולנית, שמשלה שם תמייר, וחתיפה לעזען=חשאי. הענווה החסידות נובעת מטבח עיקרי השקפה על החיים, היא כמעט הגוראה המרכזית, שבה מתרכזים הסימנים העיקריים של השקפת=חיים זו. הענווה שלה אינה ענווה מווייפת, ענווה נסחאית ושוקית, שבאה מטבח שאיפה להתנדלב בה; זהה ענווה נשנית, אם אפשר לומר כך, ענווה, שמקורה בלב ולא בMITTED, כי אמנם, יש שני מיני ענווה. האחת, שמקורה בחיים הנפשיים והמוסריים של האדם, שואבת את כל חיותו מן החיים הפניטיים, הרוחניים של אותו אדם, מטבח אוצר=המחשבות וחרגשות שבנשותו; ענווה זו היא ענווה שבלב, היא סך=הכל הנפשי מטבח כל השקפותו של האדם בעל=הענווה על החיים והעולם. ולעומת זה הענווה השניה מקורה לא בחיים הנפשיים, אלא בחיים החברתיים. היא אינה נובעת מטבח מעין נשמותו של האדם ואני נתח מנפשו, אלא היא כעין מטלית רוחנית, כאמור, שעליידו יכול האדם להשיג איזה דבר בחיים; היא אינה עיקר נשמותו, אלא רק טפלה לה. ענווה כזו היא ענווה חשבונית. היא סך=הכל המכון של עושי מעשי=อมרי, המבקשים שכר כפניהם. והחסידות הבינה להטיף בין מחייקיה ולטעת על לבם אותה ענווה=שבלב, שהיא עשויה את בעליה לערנותים נאקותניים, אלא לבני=אדם, שם יורעים את ערכה המוסרי של

הענווה . היא ירצה היטב את תכונת בני-אדם ואת יחוּסם וה לזה והכירה, אין הם מבינים את הענווה ואין הם נהנים בה בחיים. על כן היא יודעת גם כן לגלות את קלונם של „הענותנים מתחוק נואה“ לעני השמש, ואחד מטיפוסיה התורתיים הייתר עמוקים אומר על ענווה בעל-ቤיתות כוותה, שאינה אלא „מעשה הרים“, כי מוקדם מוגדל לב כל אדם בגבוחתו ומראה לו, שהוא למן גדול ויחפן, עשיר ובעל מרות טובות וישראל וצידיק וירא ונעים ונחמד, ובאמת לפי מעשיו היה ראוי לו להיות גדול עמו ולא לפנות עליהם , ולא להתחבר עמו, רק שוו מרה גרוועה, שמאדר וזה ימאמן בעניי העולם, שיחזקוהו לבעל נואה , ובאמת מצوها ליהיות עניו ושפלה-ברך ולרבך עם כל ולהיות עניין, עיב הוא עושה עצמו עניין¹⁾. ענווה מופיעת כזו, שאינה נובעת מתחוק מעמקו-הנפש של הענו והשאן לה שום שייכות אל השקפותו המוטריה על החיים, ככלומר, שאין השקפותו הבאר, שמננו דולה ענותיו את כל כח חיוה ; ענווה, שהיא תולדה מן החיים החברתיים, מנטוקיו הפרטיים של איזה אדם, כדי שלא יקאמ בעניי הבריות וכדי שימצא חן בעיניהם, אבל אינה נובעת מתחוק הנשמה בפשטות ותמיות.—ענווה פסולה כזו שנואה ומוחמת היא אצל החסידות ונרוועה בענינה טן הנואה הגלויה . כי את הנואה הגלויה יכול כל אדם להכיר וכל אחד ואחר יודע להעריך את ערבה . לא בן הנואה המתחפשת, הנואה היוצאת לרשויות הרבים מטעפת בטלות של אחרים, בטלתה של הענווה : אותה או-אפשר להכיר ועל כן נירמת היא בנזקן להכלול ולהפרט .

הענווה צריכה-ליו שיטת החסידות-להיות נטועה בלבנו ולא להתחנן בתוכו מתחוק חשבונות פרטיים : היא צריכה לצמות מתחוק ישוטנו ולטלאות את כל עצמותנו, והוא מצויה אצל כל אחר ואחר לפני שעור הרגשותו האלהית, ככלומר, לפני מה שהוא מוכשר להרגניש את היראה והחחד מפני מי שאמר והיה העולם, כי בעיקר הדבר רק „על ידי יראה זו נבווא לענוה האמיתית“²⁾, שהוא בדלה בתוכנו אך על ידי ההכרה האלהית, „שאנחנו כאן גנד השيء“³⁾, ושכח האלקי שורר בכל נקורה ונקורה שבחלל העולם ובalthו או-אפשר להעולם להתקיים. רק על ידי מה שאנו מכירים ויודעים, שבalthי שקוּוּ וקיימו בכל הנמצאים בכללות ובפרטיות או-אפשר נס קיים קצת, כי בכל נשימה ונשימה יש השנחה פרטית“⁴⁾. רק על ידי הכרה כזו גנייע לידי הענווה האמיתית, הענווה החסידותית, שהגערין הפנימי שלה היא הtmpimot הילוותית מוערכת בשמניות שבשמניות נואה⁵⁾. אבל נואה זו, שמרשה החסידות , אינה מוקתת; אדרבה, היא מבריאה ומפרקת את כל הכהות הרעננים שבנפש. היא אינה מותנת לו לאדם להיות רך בקנה מתחוק ענותן. היא אינה מתרת לאדם לחיות מדרם לרבים, אבל אינה מותנת לו גם להיות קשה כארו ולפצע על ראשיו העם. ענווה זו אינה באה לאדם בכוננה, מפני שהוא רוץ להיות עניין, אלא היא מובלעת

(1) „קבוצת יעקב, עין ה“ במכתבו של הצדיק ר' פייביש זבריר.

(2) ספר הניל, עין ה, מכתב ב' של הצדיק הנוי .

(3) הניל ותורת רמ"ל השלם, חלק „מאמרי הללקוטים“, אותן א".

(4) תורה רמ"ל השלם, חלק „מאמרי הללקוטים“, אותן כ"ב.

(5) „קדושת לוי“, וואת הברכה, ד"ה: אשריך ישראל מי כמוד.

בעצמו הרוחנית ונגליה יחד עמה. הוא סגולה נפשית, שרכש לו האדם על ידי שיטה שלמה, שתן את עצמו לחיות על פיה, על ידי חזרכות מרותיו הנשיות בכל פרטיהן, שטמיאת התבומל מזה כל בבחות-לבנו, שהחיה לה דירה נאה בלבבי¹⁾, – דירה, שהיא מלאה תמיות, פשוטות וטבעיות.

ג.

החסידים הראשונים הבינו בחושם הבריא את השפעת החבורה על בני האדם והרגנישו, שאפשר להם ולכל מחשבותיהם העטמיות לחפש מקום חשוב בתוך החיים שבין כתלי בית-המדרשה היישן, שבו מלאים אויר לאָרי מיערכם בגאות יחפץ. לפיכך נסדו על ידם, "בתים" חדשניים, בתים, שמלואם ברוחם העטמי, ברגשותיהם החמים, בקדושתם החלונית ובברכותם באלהים החיים על ידי החיים. בבתים האלה בנו להם מקלט בטוח بعد רעיזום החדש ובמה, שמעליה השיטוף – לאו דוקא על ידי דברים רפואיים ומפולפלים של דרשן מצוין, אלא על פי רוב על ידי ספרי-מעשיות של מספר בעל-כשרון – להתרחבותו של רעיון זה. לאכילת עזמה השתמשו גם באמצעים אחרים ו��ונים, שהთאימו לכל שירה וסדרה של העם. ומפני שהחסידות צמחה ונדרלה מתיון העם, לפיכך הבינה את נפש העם, היא הכירה את הנפש ההמוני וידעה, שאפשר לה להשיג את העמינות שבחייטן; שאפשר לו להעם לחזור במחשוביו ובהרגשותיו לתוכן חנן של הבריאה והבריות; שהעם אינו מסוגל להבין את השנויים הרוחניים, שהחסידות הביאה עמה לתוך העולם היהודית, מפני שאין לו אותן כליה המחשבה והרגש הצריכים לו. אבל החסידות הכירה גם כן, כי לעותה וה יש לו להעם פנטזיה עשרה, שהיא משוטטה בעולמות מלאים נפלאות, שיש לו עולם מלא של אנדרות ומעשיות, שכן ממלאות את כל לבו, – והתחילה משתמשת באגדות האל, ולשלב לתוכן כוונות חסידיות. החסידים הראשונים הכירו את הפטיכולוגיה ההמוניית ויודיעו לעירין את כחה הנורא של ה"מעשיה" ואת השפעתה הענקית על "העם הפטיט", שבעת אשר יקרא סיפור נורא ונפלא מצדיק יסוד עולם. הנה הוא עישה אותו כAppearance לשטוף סוף דבר הנשמע בעולם... והוא ישים לבו על עוזם התקופ קדושת האלים הזה ונגדל שפלוותו עם נורל בטהונו²⁾. על כן השתמשו בדמיונו העשיר ובקלות-אמונתו של העם להתרחבות רעיון התביב, שהוא בעיניהם היהדות העיקרית. בהמעשיות שבראו את לבו ועשחו מוכשר להגשות יותר רכונות ווכות ועוררו בו השתווקיות עזה להתקתק בה' ובצדיקו³⁾, המעשיות הללו, אף על פי שתבע עלייה חותם עטמי, לא תמיד הן פרי-דמיונו של העם, אלא הן מלאכת-מחשבה של החסידים המקורבים, שרצו למנות תוקף-קרושם של רכוביהם; ומתכנן ומריך-הרצאתן ניכר, שלא קנו בהן אלא "לפרנס בעולם טפלוות אליהם, אשר פועל בארץ על ידי עבדו הצדיק"⁴⁾.

(1) "ריגל מהנה אפרים", צוואו, ד"ה: לחשוב מחשבות ועין ניב בספר הניל, חותת.

(2) הקדמה ל"מעשה צדיקים".

(3) שם.

(4) עיין שם בקדומה.

אם רוצחים אנחנו להזכיר את הערך האמתי של המעשיות החסידיות צרכיים לנו לחלק בין ספורי-גנפליות סתמי, שנתנוו בתוך העם—אבל על פי רוב שלא על ידו—מתוך יחשוי החטאים אל הזריק, ובין מעשיות הזריקים בעצמם, שייצורן גדול=החסידות כדי להסביר על ידן את תיכון מחשבותיהם¹⁾. הראשונות, אף על פי—או, יותר נכון, מפני—שהן שואבות את כל תכנן מתוך חייהם העם הכלליים והמוסריים, הן אך ספריות המוניים ונכניות ואין בהן כח אלא להליבר הפושט²⁾ פחד מפני הזריק בתור מעنى נשמי ויראת=כבוד מפני הזריק בתור מצלה חרמי, אבל אין בהן אותו ההור הירוחני והכח המוסרי, שעל יריהם אפשר יהיה לטעת את הר עיינות העמוקים שבחסידות. לא כן המעשיות האחרוניות, מעשיותיהם של ה„זריקים“ עצם, הן אין מעשיות סתם, שנבראו כדי להגדיל על יריהם את השפעת הזריק בעצמו על העם ולהגביר את מיראו עליון; תכליותן היא אך ורק להסביר ולפרש בהן את התוכן ההגוני והרשמי שבחסידות, את ה„זריקות הרוחניות“, אם אפשר לומר כך³⁾, בספריהם המשלימים האלה מרגינישם אנו את הרוח הביריא והרענן, המנסב באגדות=ישראל בכל הותנים. מפקנום ניכר, שהם נובעים מפנימיות הלב והמחשבה ורוצחים לתגביר את המחשבה שנדרמה ולחלהיב את רגש=הלב שנתאנבן; והם שואפים לעורר את הלבבות לא ל Atmosphäre⁴⁾ צדיקים לבם, אלא ביחסו להאטונה של הזריקים. המעשיות האלו אין מראיות את הדמיון ואין מפעבות את המחשבה; הן מכונות רק לכך, „שישנית וכל ארטם באמתות“, בעין השכל, בכל מעשה ומעשה נוראות השם ויהל עצמו מופר השכל מוה, לקשור לבו ביראת השם, באמנות חכמים ובכח תורתנו הקדושה⁵⁾. כל עיקון של המעשיות הללו לא נבראו אלא כדי להסביר על ידיהם את התוכן הרוחני של השיטה החדשת הזאת. ועל כן יש להמעשיות הללו על פי רוב הור מוסרי. אף על פי שאין להן שום צורה אסתטית, כי הן מודקרקות בפרי יותר משירדקן בפרחים. המעשיה מנגלה לפעמים בקיטים אחדים את האופי המוסרי של האדם, שהוא העיקר בתוכה, וב恬נן של המעשיות אין הפתעות פתאומיות: בהן נשבת רוח התemptations והפשתות, שמושבות את הלב ומחיות את הנפש.

ה„זריקות“ בטור מוסר נתבנתה ונחפה מהרabbנות הראשית, טן, המקובלי⁶⁾ המקודש והעמוק ומן ה„בעל-שם“ העטמי, שקדום לרי ישראל בעשיט⁷⁾. קורם שהופיע ה„זריק“ החסידותי קלחו שלשת הורמים האלה כל אחד ואחד בפני עצמו ולא נכנם זה בנבולו של זה. כל אחד מהם מלך בתחום רשותו ולא נגע במלכות חבריו אפילו נימא. הרבה היה פרנס=הדור ומהנוינו, ה„mekubel“, התעמק בסתרי הבירהה כדי שיוכל לפתור את חידת מעשה=בראשית, וה„בעל-שם“ רפא את החמוں בלחותם ובמינוי עשבים שונים. לא כן ה„זריק“ של החסידות, הוא שמש בשלוש הכתירים האלה בלבד, והוא נעשה למנהיין הרוחני של הדור.

¹⁾ עיין „דניל מהנה אפרים“, וירא, ד“ה: או יש לתרץ קושיא זו.

²⁾ עיין בספר זו, עקב, ד“ה: עוד ירמו זכיינה לפעמים.

³⁾ „שבחי בעשיט“ בהקדמה.

⁴⁾ על רעיונות אלה העירני ידרוי מר. א. מ. לפשיין.

על ידי מה שאחד בתוכו באחרות גמורה ובהתאם נפשית את התכונות הראשיות של כל בעלי הורמים האלה. נפשו של הצדיק האמתיה היא הרכבה אמנית מיסודות נפשיים שונים, רוא התמונה מן הרצינות הפקחית של הרבינה; מן הרצון החוק והאהבה העמיקה לחזור לתוך מסתורי היהת הבריאה של ה'מקובל' והפילוסוף,—ומן העמימות החטונית עם מושגיה הנגשים מלאhim ויחוסו לאנשים של "בעל-השם" הקודמים להבעשיט. החסידות קלטה לתוכה הרבה מושג-הבל ואמונה טפלה מן התנוועה הבעשית הקדומה, והם היו הסבה להצלחתה ולהתרחבותה בין ההמון, אך היו גם סבה ליראות הרוחניות. אבל החסידות הרניתה, שספנה הרבה מושגים מן התנוועה שקרמתה ולא רצתה לבלוע אותם כמו שם, בכל גוטם המנשימה; היא עברה אותם והתאים לשליטה, היא לחה את הטוישנים-ההטוניים והרחיבת אותם. היא שחה עליהם הור חסידי עד שנתמנגו יפה בחוץ שיטתה. ואחד מן המושגים המזיפים והמעובדים האלה הוא גם בן הצדיק בעל הנפלאות, אבל, אף על פי שטרחה החסידות לבסם את נחיצותו ואת ערכו של בעל-הנפלאות-ההטפים של "בעל-השם" הקדום—על יסוד תורתה ולהרים אותו למדרגת ה"צדיק"—אף על פי כן לא עלה בירה להחאמו התאמה גמורה עם עיקרי יסודותיה. ה"צדיקות", שיש לה חנות-של-, ברכות ורפואה ושהוא מקבלת ממן بعد ברכות ורפואה אלו, אינה איננה אידיאות החסידותית, הצדיקות בכל מלאו יפה המוסרי והור הקדושה החופף עליה, והוא מין דבר מרכיב, שהוא החיצוני של הצדיקות האמתית, אבל בתוך תוכו נשאר ריך ונעם כטකום. בכל השדרלותה לפוטות ולפאר את קבלה-המן על יסוד שיטתה, אי-אפשר היה להבטל את ההפכים והסתירות, שיש בה נלי לכל. הצדיק, חביבו של בורא-העולם, יש בידו לחולל נפלאות: "צדיק גור ובקביה טקיים"; אבל אין זה עסקי, דהנה הצדיק, היודע שהוא משפייע, ומחייב זה רוצח להשפיע לקרים ולתלמידיו, אין מטה רצונו של בורא העולם, כי רצונו של השית' הוא, שלא תעלה על מחשבתו כלל הכוונה שהוא משפייע, רק שעבוד השית' והשפע טמיא לא בא'). הצדיק האמינו אין מהפל בכוונה, שיתנו בשבי לו סדרי-בראשית, מפני שיודע הוא: אם יש בכוונת שאלתו, שמצוות שיהיה נענה, או מכנים גופניות בתוך שאלתו, שהיתה ראייה שתהיה רק ברוחני... ולא לחוויה עוה"ז²). הוא מטבחו אין בעל מעשה; הוא רק משפייע רוחני, התכוונה יותר אופיה שלו היה דבקותו באלהים חיים על ידי החיים המוסרים שהוא חי. הוא אמר שהגביה את עצמותו הרוחנית מトーן כל סביבתו למלטה נבואה בו, עד שהגע למלטה המורה, שהוא מפיז מעצמו קו' אור תורתו על ידי דרכי חייו המוסרים. "הוא איננו בא אל בני האדם בורוע להיות עליהם בראש; רק בעבור חסידותיו ופרישתו ועובדותיו ובאים ינhero אליו לשמע מטנו דבר ה'"³). האנשים גיהים ונמשכים אחריו לא מפני הנאתם החטירית, אלא מפני שהוא להם הסמל של קדושה וטהרה, תמיינות ואמונה,— מפני שהוא סמל המורה, המפיז ומרחיב השקפותיו לא בפיו, אלא בדרכי-חייו המופתיות, חובתו

1) "נועם אלמלך", לך, ר'יה: ל科尔ך.

2) עיין "כתב שם טוב".

3) "סדר הדרות החריש" בהקדמה.

של הדריך היא—להיות מבחן האומה ומוניהה במובן המוסרי והרוחני, הוא מכיר היטב את נפש המחויקים בו, "מנין שהצדיקים והחכמים עינם בראשם להשניה על ברית בני אדם ולשונם, מה הם טרמיים ואין ירבורי" 1). הוא יודע את הצד היותר חלש שביחסם לאלהים ואנשיהם, ולפעמים הוא אוחב לגעת בדרך אישירה בפצעיהם היותר אנושיים, המסתורנים עמוק בתרוך נפשותיהם. יודע הוא לנלאות מוחין מלה אחת. שנפלטה מפי מחזקו דרכֶן-אנט, את העדר הנפשי הדוחר חיובי, את דאבורן-הלב היותר פנימי, המפעע בתוך קמטי נשמהו ומסבב לו את יסוריו הנפשיים היותר כאובים. והדריך יודע גם להביא לו—על פי רוב ברמיה בעלמא, שהוא מרמו בתוך שיחה על עניין אחר לנטריי—מרפה ומנוחה נפשית ולהשקיית את הסערה שבתיכון לגבו. אך אנו צריכים לחלק בין הדריקות המוניות ובין הדריקות האציליות. הראשונה יונקת את כל השפעתה מן עבר הקרוב, מן התנוועה הבעש"טית הקדומה, שיש לה אליה ייחוסים היסטוריים או, יותר נכון, שהיא אינה אלא החטשן ההיסטורי מן התנוועה העממית הזאת. בדריקות המוניות וו יש כל הקויים הטפостиים, המנסנים את הצדיקות האצילתית, אלא שהם צעקניהם ביותר. אין לה להדריקות המוניות אותה הרכרוכית שביניהן, הדריקות הצדיקות הרוחניות, אף על פי שאנו מרגנישם את הקירבה הנפשית שביניהן, הדריקות המוניות משתמשת הרבה במלים משוק-החיים, אף על פי שון נסות ביוור, מפני שלצדיקים מסווג וה אין הרגש היפה והעו של גאון בעל-מוסר, הטוב בשבייל עצמו מושגים מקוריים, מלים בנוטה תוכן חדש, כי מוקצתה מהמת מאום הוא לו להשתטש במטבעות טופריים, שהם עיבורים ברוחם בין בני-הארם הפישוטים והגיטים, הדריקות המוניות מתפארים יותר מרוי ביחסם לאלהים, ובפה מדבר גROLותם הם מבקרים על עצם, שבקאים הם בשבייל-הרוקיע כבשביל-הארץ. כי הדריקות המוניות האלו משתמשים יותר מרוי במרה, שלא הותר לתלמידיו הכתמים להנות ממנה יותר משמשנית שבשמניות. לא כן הדריקות האציליות, הוא אותה השיטה היוצרת והבראה, שהביאה זרם חדש לתוך החיים וחיספה רוחנית בעולם=המוחשנה של היהדות. הוא שואבת את חייתה מן הבהיר ההיסטוריה, מן המקור, שמןנו נשאבו בין הרעיונות המקוריים שבחולות ישראל — מתחן נשמת האומה. על הצדיקות הזאת ועל צדקהה מתח חוט של חן ועל פניהם נראה היפוי התרמים, שמןנו מוקמים תאיניהם. בפניהם של הצדיקים האלה משתקפת מין אצילות רוחנית, שהיא נשמתם. הסכם הנפשי של התנהגות חסידות. מי שהגיע למדרגת של צדיקות זו, עבר כבר שבעת מרורי הבדיקה הנפשית, ובנוראי אךף ולבן את עצותו הרוחנית עד שהגע לבחינת איש-廟וף טופת טופת. הצדיקים מן הסוג השני הם דיקנים טופרים. המוטר שלהם נובע מתחן פנימיותם. בסביבתם שוררת רוח של הכרה-עצמיה, אבל רוח של גאות והתפארות אינם נורף מהם, הצדיקות המוניות מקובלות אצל ההמן והנשים, שהם נסעים אל הצדיק מפני שמאומנים הם בכח-ענקותיו וביכולתו לשנות בשלים סדרי-בראייה. אין האנשים האלה מרגנישם בנסיבותיהם אלו צורך רוחני, אלא מין צורך

1) "רוגל מהנה אפרים", ויצא, ד"ה: יש לאל ידי לעשות.

חמרי – אם אפשר לומר כן – מפני שבידיו נטשו כל מפתחות השם ובסרט מפתח הפרנסה. לא כן הזריקות האצילה. היא מקובלת אצל בני-אדם, שוש בהם ריח-הוראה ויראת-שיטים. שיש להם גענאים נפשיים אל אותן דבר נעלם, שאין הם בעצם יודעים בברור מה טיבו. הם ניסעים אל ה策יק לא בשבייל הנא苍ם החמריות, אלא בשבייל הנא苍ם הרוחנית. הם עושים אותו לרב ומורה מפני שמאטינים הם בכחווי הנפשיים, בנשמעות הכבירה, וגם בטוחים הם, שיש בירוא לקרבם אל אותו הרבר הסטוי, שנפשם מתגעגעת אליו כל-כך. באחת: הם מחזיקו ומעריציו מפני שמרגשים הם, שהוא מוכשר לפטור להם את חידת עילם הפנימי בתור בני-אדם ובתור יהודים, – פתרון, שבלעדיו חיים אינם חיים...
לbove.

קְסֵמִי מָות.

רָאַתִּי אֶת הַשְׁמֵשׁ בְּרַדְתּוֹ בְּיֹמָה
וְחוֹא עַנְם וְחַכְלִילִי—
וְיוֹעַלְיִ בְּשִׁמֶשׁ אֶת אַרְגָּמָן גַּעֲרוֹן,
צַעַר חַי, מְדַבֵּר אֶל־הַנְּשָׁפֶחָה;
וַיַּפְלֹלוּ הַנִּצְוָעִין עַל פָּנָיו וּבְתוֹךְ עַיִן—
וַיַּפְלֹלוּ גַּם עַל צָלָא.

הַשְׁמֵשׁ בְּרַד; עוֹד קָאָרִים הַמַּעֲרָב שְׁעָה כְּלָה,
עוֹד הַכְּבָבוֹ שְׁפָולְיוֹ;
הַשְׁמֵשׁ בְּרַד—וְעוֹד שְׁעָה לְחַשָּׁה אַדְמִימּוֹת—
עַשְׂבָּת רְחַקָּה וְגַעַלְד...
וְסְלִילָה בָּא וְנַשְּׁבָּב בָּאַש הַיִם וְלַבְדוֹ,
וְנִיחַת בְּשֻׁוְלִי.

הַשְׁמֵשׁ בְּרַד, שְׁנִי עֲדִים הַיִּלּוֹן: אַנְיָה
אַנְבִּי גַּם צָלִי;
שְׁנִי עֲדִים הַיִּלּוֹן, שְׁרָאוּ בְּצַעַר,
וְטַעַמוּ מְפִיחָה...
בְּשָׁגָנוּ דְּבָקָה אַש הַצַּעַר הַלְוָחָשָׁת,
הַצַּעַר בְּחַכְלִילִי.

השלחה

אֵיך אָלִי נָמַן יְדוֹ אֶל הַלִּיל הַאֲפֵל –
 סָאֵל שָׁנָח בָּאָדִי –
 בְּכַבֵּשׂ הַלִּילָה אָתָּה וְתָהִרְיִי הַמָּעֵרֶב –
 הַשְּׁתְּרַעַ עַל כָּל שָׁפֵל...
 וְנַשְׁאַר לֹא לְשָׁמֵשׁ – בָּק בְּנוֹתָדִישׁ אַחֲרָה –
 וְלֹבֶב יְחִידָה.

הִם, מַי אָמֵר : – הַבָּל אָבָר בְּאַפְלָה ! – ?
 – לֹא זְכָרוֹן, וְלֹא שְׁמוּעָה ! –
 עֹזֶר בָּנוֹתָכֶלֶל יְשָׁשָׁקְלָבִי הוּא מְהֻבָּב –
 קָרְנוֹ אַדְמָדָה וְאַגְּלָה –
 גַּמְיִ חַשְׁךְ אַוְתָּה לֹא יְכֹטוֹ –
 וְלִילִיתָעַד לֹא יְכֹבוֹת.

וְלֹבֶב לֹא לְשָׁמֵשׁ שְׁיוֹפָע בְּשָׁמֵי רְמִים –
 וְאוֹרוֹ לֹא בְשִׁבְיָלִי –
 עֹזֶר תְּלִילָה אַמּוֹת – כִּי כֵּה יְשָׁרָה בְּעִינִי !
 לְמִוְתִּ בְּרִמִּי יְמִים –
 וַיְהִי מְבִרְכָּתָ נָסָעָל גְּבָרִי צָעֵר מָוֹתִי –
 לְוַחַשׁ וּמְכָלִילִי – – –
 צַחַק קַגְנְלָסּוֹן.

לתולדות היישוב בארץ־ישראל.

(МОקדש לתהונ חצי־הוּבָל של ראשוני־לציאון).

ב.

תקופת המעבר.

אחרי השתרלות עצומה מצד אחרים מעסוקני חוץ שבחול' ומצר פקידים אחרים נדחה בליך בשנת תרנ"ג ממשמרתו. את מקומו לכה פקיד חדש, מר חן, ארגן רך־המוג, בשום מעילות טובות לא העצין הפקיר החדש, לא בחrizות ולא בהבנת העניין שלפניו. הוא לא הבין, ולא בקש להבין, את הסבה הנכונה, שעכבה עד עכשו את התפתחות המשובח, ולא עשה, ולא בקש לעשות, שום תקון עיקרי. אבל מפנוי שהיה אדם רך ונוטה, נשתנה ייחסו אל האקרים וכבל צורה חזות או יותר אנוישית. ביטים הראשונים עוד נמשך כמו בעל כrhoו אחריו המהלהך היושן, שהיה יודע רק "לענוש" ולבקע; אבל מעט מעת נשכח החזונות המעציבים הראשוניים.

את ערך האקרים הרימו בעיני הפקירות ההכנות הנקנות, שהתחילה לקבל טכברתיים. אף על פי שהפקידים ידעו היטב, שאין שום בסיס לבלי להכנות הללו, עם כל זה לא יכולו לנוהג מנהג של קליות־ראש באדם, שמקבל חמשה, עשרה וنم חמישה־עشر אלף פראנק לשנה. סכומים כאלה מעוררים רגש של כבוד...

ועוד בשנת תרנ"ב נהיה דבר במושבה, שהרים את כבורה הרבה. כל כרמי הנריב נתחלקו בין חמשה עשר אקרים חדשים, שהתחילה בעורף הנדריב. ושתי טבות נרם השינוי הזה למושבה: נהרבת מספר האקרים ונפתח מספר הפקידים; ואו נשדר בירוי הפקידות רק הפרדים. בכלל האקרים החדשים היו: שני גננים שנאים, 5 גננים־שלישים, 2 פועלם, סופר־הפקידות אחד, מורה אחד. אח אחד של מנהלת בית־הספר ושלשה שהוו מקורם בעלי נחלאות קטנות. והדבר הזה, שלחוק בחת האקרים נכensi אקרים מן הפת הקרובה לפקידות, השפייע גם הוא לטובה על היחס שבין הפקיר הראשי והאקרים.

אמנם, לאפיה ה אכ רוי של המושבה לא הסייעו המתחנחים החrstים לווית־חן, חוות מה שהיסוד האכרי החדש היה מנוטר כל־כך¹). היתהנים התנחלות כשהיא לעצמה מורה מאר: לכל אחד מהם נתנו 5 קקטאר כרם, בלי בית, בלי אורות, בלי כלם ובהתו... ותנאי מפורש התנה הפקיר הראשי ש. עם האקרים החדשים, שלא

(1) מעין הדבר, שרוקא מטור האקרים החדשים האלה יצא האкар יותר מוטה שבראשונדציאון.

יבקשו להם בתים ואורות... והאקרים החדשניים הסכימו לתרנאי זה מפני שירען, שאין תנא הפקירות, "תנא בני ראנן ובנין-נד"... ואמנם החוש התבוני שלם לא רמה אותם. איך שיריה, מה שפקידים נעשו אקרים הראה לדעת, שהאקרים היה עניין חשוב, ששכרו בצדו.

אחרי שהשלטון הקשה של הפקירות רפה מעט, התחליו החיים הציבוריים שבמושבה להשתנות מעט לטובה. האקרים-וביתר העציריים שבתוכם-התחלו מראספים, מדברים ומתחווים על עניינים שונים. בעיקרה היה שיחתם סובבת על הנגנת-הפקירות, על הוות שבין הנטמכים והבלתי-נטמכים, על בית-הספר וסדריו. לבסוף יסדו גם בית-ספרים-בחדרו של אחר מן האקרים. אמנם, המוסדר החדש לא קיבל אשור מצד הפקירות, אבל האקרים ובניהם המשבבה השונים היו מתאפסים בו והפקיר עשה את עצמו כאינו רואה ואין יודע, וזה היה המוסדר הציבורי הראשון, שנברא במושבה ע"י האקרים עצם, אחרי התקופה הארוכה של "לקיחתה". ומתוך החדר הזה יצאה האנטי-אציה נגר הפקירות, עד שהרגיש הפקיר בדבר-ו-נסגר אותו. ומעשה שהיה כך היה: כאמור, היו מבקרים בית-הספרים מדברים על הנגנת הפקירות ועל ספרי בית-הספר, ופעמים שמתוון הדברים הללו היה נשמעת בקורות חריפה על כל העניינים האלה. ואחד מבקרים בית-הספרים-פועל משכיל-כתב מאמר בעיתון הרומי *Восход*, שבו העביר תחת שפטו הביקורת את סדרי בית-הספר. אחרי תקופת ארכוה של שתיקה ושל מאמרי-חנופה לפקירות בעיון המקומי, היה המאמר הזה-הקריאת הראשונה למלחמה בפקירות, שיצאה מתחום המושבה עצמה. הדבר הזה העיר את חמת המורים ואחר בפקירות, ייוזר ממה שבקש להציג את כבוד ביתם בקש מהם בתוכן התנצלות ב-"הציפורה". וייתר ממה שבקש להציג את כבוד ביתם בקשר לחייב אשתו וביום השבת, כשהציג כל הקהלה מבית-התפללה, נגע אל אותו המורה-הכתבן וסטר לו על לחיו... או התעוררה כל הפקירות, והפקיד הראשי כעם והוציא את נור-דינו של אותו אבר, שלא קיבל את ענביו אל היקב (ש. החליף אחר-כך את העונש הקשה הוה בקנס של כף) ואת בית-הספרים סגר... אחרי זמן-מה, כשש��ת רוח הפקידות וכעסה עבר, התירה לפתוח את בית-הספרים ולא נסגר עוד עד היום הזה.

והאקרים, מיום שnitלה מהם חירות החיים הציבוריים, אחרי "הMRIה" הראשונה, לא פסקו מלשאוף, שתשוב ההנגנה הציבורית לרום. אבל כל זמן שפהרו של בלוך היה על פניהם. לא נועו אף לחושב, שאפשר להוציא את שאיפתם לפועל; ואולם, כיון שסר פחו של בלוך והכל הכירו ברכותו של הפקיד החדש חזון, התחלו האקרים לחשב ולדבר בעניין הקרוב אליהם... ובסוף סוף עברו מרובה ומחשبة למשעה. בראשונה ייסדו בני המושבה בית-תבשיל כלוי ברישיונה של הפקידות; ואנשים נבחרו מבני המושבה לנגל את העניין הכללי. אלה היו הנבחרים הר אשותניים מיום שנ השתעبرا המושבה לפקירות... בית-תבשיל שבראליץ היה הצער הראשי בדרכם לשחרורו.

لتולדות היישוב בארץ-ישראל

ובשנת תרנ"ד נתן הפקיר רשיון לבני המושבה לבחור מקרקם „יעדר“. שיכשב לראש המושבה ויהיה המליען בין הפקירות והאקרים. המקרה הזה נתן שמחהقلب בניהו-מושביה והוא נצעון גדול בעיניהם. אמן, וכיות הוועד היו מוגבלות מאר. כל המוסרים הצבוריים החכללו כבראונה על פי הפקירות ועושים-רצוניה; אנשי-הועד לא געו להתרב בעניים הללו. אבל הוועד, ביוון ש„חיה“, התחל לבקש לו עבורה. היו אקרים, שכדי לתת כח ועווי לנבחריהם התחלו מנישים את משפטיהם אל הוועד ולא אל הפקירות. הוועד היה בא לפניו הפקיר להמליען על דרישות שוניות של המושבה בכל ולשאנם פרטיים בפרט, ועל ירי וקהלה הה„halbca“ אל הפקיר צורה מעט יותר הגונה, אף על פי שלא הרבה מן האקרים הסחפקו ב„הליכתו“ של הוועד לנ...>.

האספות, שהיו האקרים מתאפסים לבחור את נבחריהם, לרשות מהם דין וחשבון, דין-וחשבון וזה עצמו של הנבחרים, הוויכחים וויר, – כל אלה הביאו לתוך המושבה איזה ורום של חיים כללים משותפים.

אבל יחד עם האורות באו גם צללים.

הקרנים הראשונות של שמש-החוות ה证实 את גליד הקרו-וונם, ואו בוצע בנסיבות שנים, יחד עם צמיחת העשבים הראשונים, גם אותו הרפרש, שנצטבר במשך החורף הארוך...

לא כל אנשי-המושבה היו שבעי-הרצין בנבחריהם, אלה מקנהה, אלה מחשבנותם פרטיים ואלה מטעמים פחות או יותר נכונים, מתנדדי הוועד מצאו, שהוא משתמש יותר מראוי בזבוזתו, יותר נגן – שהוא מרוחיבין יותר מראוי, ואחרים לא בושו להשתמש באמצעותם בalthi-נקים ולחשו באוני הפקיר, שהועדר מסיג נבולו – והועדר נסגר...

בשנת תרנ"ה החדרש הוועד שניית בצהרה מוארה מאר: שבעה טובי העיר נבחרו על פי גורל... אבל לא עברו ימים מועטים ו„הועד על פי גורל“, ואחרי חפקקה קטנה נבחר וער מטובי המושבה באותו. ומאז התחלו החיים הצבוריים להתחפה מעט מעט והוכיות הצבוריות של המושבה גדרו ונחרבו טshaña לשנה, ולטוף. בשנסרו כל החיים הצבוריים לירוי חזיר עצמי, עשה הוועד הרבה תקונים מועילים, שנדרב עליהם בפודוטרות כשןבואה אל

תקופת התסימת.

שבע שנים נטבה משלחו של הפקיד חון בראשון-לציגון: מיום שרדה ההגהה התקופה של בלוך ועד שעברו המושבות לרשות יק"א ומעה להן אבטנותה שלמה בעניים הצבוריים; וכל הזמן היה כען מעבר מתקופה לתקופה, וראי-הרב לתשומת-לב: בשתי השנים הראשונות של משלחת-חון אפשר היה להכיר אוiso תפיסת רוחנית בחיי המושבה, האקרים כאילו הקיצו מתרמתם קשה לחיים חרשים ובקשו לשנות את חייהם; אבל עד מהרה עברה התהווריות הרוחניות הוא ושוב התחלו שנים של יירה, של נסיגת-לאחר... ומפליא הוא החזון המעציב הזה, וקשה להבין את סבטי. קטטו של דבר מתבאר על ירי זה, שכחותיהם המוסריים של האקרים נחלשו בתקופה הראשונה ולא הספיקו לחיים של התגנשות, לחים בעלי תוכן יותר עשיר, וקצתו – על ירי מה שאפיו הרך של הפקיד הועיל לפתח את הרקון. בלוך היה רשע במלא מוכן הטלה וחוץ

היה איש טוב. אבל בלבך היה בעל אופי מיזחן-ו-אופי חזק מادر-באופן אישיותו החזקה בטלת את אישיותם של כל האברים. חוץ היה אדם בלבד אופי, רך כקנה ומשתערד לכל השפעה,—ועוד מהרה נתקבלה אישיותו ונשתעבה להשפעתם של בני-אדם מן המושבה, באופן שהו ביר רבים כחומר ביר הוציאר, וה'לקיחת' נתרבתה, והבלבולים התמידו, ומילא גדרת השחתת המדות...

לפי תנאי-חייהם של האברים, שנשנתנו לטוב, היה אפשר לקוות לתוצאות אחרות לנטרו, מוצבם החטמי של האברים הוטב, הרבה מהם קבלו הכנות הנוגנות מادر וכמעט כולן לא יידעו מחסור. על הפיקורות הוקל הרבה ובהרבה מעשים, שמתחללה היו רעים בעיני הפיקורות, לא השגיחה זו ביותר. החיים הכללים התחרדשו, לאברים הותרת איוֹה הנגנה עצמית ואף רשאים היו לחתוך ולהתייעץ על ענייניהם ולחשוב מחשיבותם על עתירותיהם.

במצב כזה היה אפשר לקוות, כי רוח האברים יתחדש יותר וייתר ויאיפתח לחיה חירות, לחיים עצמים, תלך ותתגבר, באופן אשוב לא יהיו יכולים להיות עדר-ראיה אינדריפרנטיטים לכל ה'מעשים' הנעים סביבם וויאמכו לשים קע לחיבבו ולמעשי-רשות אללה, יהיו רואים על כל סביבותיהם...

אבל לא כך היה...

זאת האור, שהבריך בראשית ממשלו של חוץ, בקה וחוש כטה את המושבה, איוֹה מנוחות-מוות באה עלייה שניית, איוֹה קורת-רוות, שהיה ממיטה כל תנועה נשפית רומטה. מן הצד היה נראה, שהאברים, "שמחים" בחיויהם ורויים נחחות; אבל קשה להאמין, שהם לא הבינו, עד כמה רועע יסודו של ה'עולם', הומני. קשה להאמין, שלא ראו את הרקנון הממלא את כל אותו ה'עולם', אשר ממנו הם לוקחים את עשרים ואשרם. הרי האברים היו יכולים לדעת—ונם יידעו—מכל מה שנעשה ביבק, מכל מה שנעשה במסתור-הין. סכומים עצומים אכלו היקב בתור דמי-ענינים, בתור הוצאות-עבידה והוצאות אחרות—ולא הכנסים כלום... מן הענינים לא נעשה יין וממעט הדין לא נעשה בקפה. בית-המ tether על חשבון הפיקורות כבר נסגרו. מכל סוחרי המורה, שעסקו במכירת הין על חשבונם, הצליח פחות או יותר רק הסוחר במצרים, שבמשך שפתיים הספיק להגביר פי עשרה את במו הין של ראל"צ הנמכר במצרים, אלא שפה שעשה רק לטובה עצמה עשה—וינויצל את היקב. שאר הסוחרים בכל שאר המקומות לא עשו כלום ואחדים מהם רמו את היקבן ואבדו את כספו. רבבות פראנקים, חברת "ברמל", שחצילהה הרבה ועתה שם לין ראל"צ, לא יכלה לשנות באופן עיקרי את מצב-הברברים, כי מכרה בארכיות, שפחים הין נדול שם ואין למכור בהן הרבה. ולמרות מה שכל זה היה גלו וירוע לאברים, לא דאגו דאגה-מהר וחיו חיים טובים, כאילו היה מצבם איתן באמת, כאילו היו "הכנסותיהם" הכנסות על צד האמת ולא תמיות בעורה הגונה, כאילו היו כל חירות מתחוקנים, בניהם מתחנכים כראוי ומקבלים את ההכנה הדרישה לחיים, כאילו כל "עתידם" מלא תקוה ואורה...

האברים התחלו להרשות לעצם, "мотרות" גם במלבושים, גם ב"נסיעותיהם" התבופות ונסיכל פורט-חייהם. אבל ביותר היה ניכר שינוי לרע בחונך בניהם, הבנים לא נתחנכו כלל וכלל לא לחיים-כארצולא לחוי-האקרים. האידיאליה יותר נשגב שלהברים

לתולדות היישוב בארץ-ישראל

הייה-לשלוח את הבנים "חוצה", וה"שליחות" הללו אכלו אלפי פראנקים והכינו רקבון בכל הדור הצער. והאורים היו-אכרי ראשון=לצ'ון, בbatis=המלון של יפו. ירושלים וגם בירות היו-אכרי ראשון=לצ'ון, עבורה הקרים נעשתה, אמנם, כראוי, בלי התרשות, כי בה היהת תלואה ד"הכנטה", אך העבורה הייתה נמשית יותר עי' אחרים, ויר העربים היהת גם בומרת הנפנדים וגם בחרכמה, ואף "משגניהם" ערבים אפשר היה למצווא בכרכמים... העצלות גדרה יותר עי' אקרים, "אנטיליננטים", שנחשב להם לחופה להשקיות במיו ידיהם את טסיהם ביום שעגלונם היה עובם...

ובחייהם הכלליים התיכלי האקרים לשחטש בוכיותיהם במקום שלא היה בו צורך כלל ולהקדרиш את כחותיהם ואת כספם למוסדים צבוריים, שرك בימי מנוחה שלמה ופרנסת מצויה ביתר יש בהם צורך. למשל: במושבה נתניה מקהלת של מנגנים, שאכלה את כספם הצערם והכינה הרבה קלות ראש לתוך חייהם; במושבה נבנה בחמתה עשר אלף פראנק, שלו האקרים ברוביהם גודלה, "בית-עם" מהדור, -בעור שבית-הספר היה עובד לנמרי וכל הדור החדש הלך ונDEL לא תורה ולא התפתחות, -ואייש לא שם על לב לדאוג לצרכי החנוך, ואייש לא הוציא פרוטה כדי לחדר דבר=מה או אף לתבן דבר=מה בענייני החנוך...

וזכר אנכי מעשה אחד, שלא ימחה מוכרוני: בשנת תרנ"ג, בחודש סיון, כסו תיילים את כל הקרים ונרגמו להם הרבה הוקות. האקרים, שעד עתה לא ראו בעיניהם את המכה הזה, פחרו לנורל כרכמים, שלא יאבדו לנמרי. שני חדרים היו האקרים וכל בני-ביתם עוסקים בליך'ת הולעים מעל הנפנדים, ומאות ערבים וערבות עירו להם, וכן הערים באו התלמידים והתלמידות של בתיה-הספר ללקוט ולעוזר. פעמים שהיו עיבדים בכרכמים ארבע-עשרה שעوت וצופות, בעצם הומן היה עברנו פעם -אני ואחד מידידי-דרך ראשון=לצ'ון לירגנלי אותה העבורה עצמה-ותנה לקרתני תחלוכה כזו: לחקת אנשים צעירים, כולם מלובשים מעילים שחורים וככתנות לבנות, ופרחים ביריהם... אלה היו צעירים המושבה, חברי ה"תומורת", שהלכו להצטלם, והמנצח בניגנות -היוינו של היקב-בראשם...

ויתר מטה שהייתה נזכרת הירודה בחויהם הפרטיהם והכלליים של האקרים, היהת נזכרת ביחסם אל הפקידות...

היו ימים וnames, פקיד" או פקידות" העיר הפתה, שנאה ונועל-נפש כלב כל אבה. היו ימים, שככל אבר היה שמה לשמעו שם פקדון מונז', היה משותוק לשמעו בקורת זעימה על כל תחלוכות הפקידות ולעתים קרובות היה שופך נס הוא-אמנם במסתרים-את שיוו ואת עספו עליה. האקרים היו מתחסנים אל הפקידים באותו הבטול הפנימי וההכנעה החיצונית, המציגים את יחסם של יהודוי הגלותי לכל ה"גויים"-מציקיו ומעניין... הכל היו מבוים את זה, שבקש קרבתם של הפקיד או של הפקידות. גם באותו של ה"אב" (שידר) לא היהת מעוררת במושבה שום סימני-כבוד" ו"סימני=שםחה" מצד האקרים. ופתחו נשתנה היות הו: ההכנע החיצונית נתמעטה ולעימת זה גדרה

העברות הפנימיות. פקיר או עוזר של פקior, אם היה בא אל ביתה של אבר, היה האבר חושב את הרבר הוה לו לכביר, עוזר הפקירות, אם היה "משפיל" את עצמו לצתת במחול עם אחת מבנות-האברים, היה נחשב הדבר לאושר גם לאכ' וגם לבת, והחתונה, שרבו בה האירחים-הפקיריים, היהת משובחת. רוב האברים חנפו להפקיריות ולחפקירות וחפשו את ערכם בעיני האחרונים, ואיש לא בנו להם בלבו... .

בערב ראש-השנה התחליו לבוא אל בית הפקיד כדי לברכו ב- "שנה טובה"... וכשבא ה- "אב" שירד בשנת תרמ"ח לפקד את המושבה, ערכו לו האברים "פנישה" נהדרה, שלא עשו לו כמות כל הימים. רוב בני-המושבה יצאו לקראתו ו- "התומורת" בראשם, ואחר כך עטמה החותמות עד שעת מאותות בלילה בחוץ, מתחת לחלונות ביתו, ונגנה "טרינארה" לכבورو... ולא עוזר, אלא כשהיו האברים שומעים בקורות נמרצה על מעשי הפקיריים, היו עושים את עצם כאלו נגעו בקורש-הקדושים שליהם... .

בשנת תרנ"ח כתוב צעריך אחר מבני-רחובות דברים קשים אחרים ננד הייני ומעשי ביקב. או בא מכתב אל העיר של המושבה רחובות מאת פקידות היקב נגליות את שם הכותב, ואם לאו מסבוג כל המושבה, ואו השתרלו גם הרבה ט-עסקי ראשון-לציזון בדבר זה, עד שלבסוף כתב וער-המושבה מתכbaar מערכת "הציפורה", שבה נרפסו דברי הצעריך, ובקש נגליות לו את שם הכותב... . באויהה שנה נדפסה ב- "הצפורה" שורת מכתבים על חי המושבות בכלל ועל מעשי הפקירות בפרט. אלה היו הרברים הראשונים, שבהם נטו כותביהם להסיר את המסתה מעלי מעשי הפקירות בעלי שם "ארטמוני" יתרות. או כמה מהומה במושבה ראשון-לציזון: רצים יצאו מאי המושבה אל כל שאר המושבות ואספו חתימות כדי לחתום על ה- "מחאה", שערכו אבריו ראשון-לציזון ננד אותו כותב... ומעןין הדבר, שהרבה מחברי של אותו כותב חתמו גם הם על ה- "מחאה" מיראה; יותר ממה שփחו מ- פקידי, פחרו מיראת חסידיהם שבקהל האברים... ומענן עוד יותר הדבר הוה: ה- "מחאה" נכתבה יחתמה רק שנטים לפני קץ של הפקידות ה- "נדיבית": אחרי שנטים בא מירסון ונלה את כל מעלייהם, וכל האברים שמצו או לאידה של הפקידות... .

עד היכן גירה ירידתם של האנשים ועד היכן הגעה השחתת המדרות!

בשנת תרנ"ז התחלת הפקידות לחתת מאי האברים 8% מהכנסותיהם להוצאות-המושבה. הוטבים שבמושבה שמו לשינוי, זה בתוקף, שעל ידי זה יוכל לחתערב בהנחת המוסדים האזרחיים; אבל תקופה זו לא באה, בשנת תרנ"ח התחליו לחתת 5%. אבל בין כך וכן רפהה שאיפתם של האברים לחתת את גורל המודדים בירויים וכמעט שלא נמצאו עוד אנשים, שירשו וכותם בכל תוקף. אף ביום הירודה נמצאו אנשים מבין האברים, שלבם באב על השינוי לרע בטהלה רוחם של אחיהם. בין אלה נמצאו אדרים מן הגתמכים, מהם יצאה האיניציאטיבה להתחיל בתשלומי החובות לנדייב. בשנת תרנ"ז הודיעו חמשה אברים להפקירות, שיטלקו לה על חשבון חובותיהם 10% מהכנסותם

השנתית. אבל המעשה הזה לא משך אותו אח למשך האקרים, והרבה מהם אף התרעמו על מעשי ה"משוגעים" . . . המיטלקים המועטים מ בין הנתמכים ומבין החופשיים נעשו מעט בעין "אופוצ'יזה" לכל שאר בני המשכבה. ולאלה המועטים נלו הצעירים, שישבו במושכבה ולא היו אקרים. פעם אחת, כשהשנגה כל המשכבה את חג-הטשפחה של אחד מהנדיב, לא לך הטעות היה חלק בחגינה באופן דימונסטרטיבי והפרור בין שני המתנוגות נעשה גליוי. וכן היה היה החומרה לשלב-המחליקת בין הרוב והמעוט: הטעות טען, שאין שרים בשיריהם על לב רע" . . . על צד האמת נבראה החתנוגות מטעמים יותר עזוקים, אלא שמצויה לה אמתלא בעניין החתוםת. כל מי שהיה בעיד החונפה לפקריות, היה בעוד החתוםת, וכל מי שהיה נגיד הפקירות היה ננד החתוםת. ההתפלנות במושכבה הוכירה לנו את ימי אוטופצקי', וראוי הדבר להוכה, שאחדים מלאה, שהיו או במפלגת-הפקירות, נחשבו עליה גם עתה ואחדים מן המתנוגדים או היו גם עתה בינויהם.

ובעוד בני ראשון-לツיון "שוקם על שמריהם" ועסקים ב"פוליטיקה הביתה" שלהם, נשמע פתואם רעם בנגלן, שהחרור את מנוחתם. יצא הקיל, שהנדיב רוצה למשוך את ידיו מן המשכבות . . .

בידי שבטו שנת תרנית בא הנדיב בפעם החניה לפקד את המשכבות ביהורה. מתוק דבריו של הנדיב הפעם קשה היה לשפטו. שאמנם החלטת למשוך את ידיו מן המשכבות. אבל נקל היה להבין, שアイו תמורה קפешשות ובאות. ודברים, שדרב במקומות אחרים, מלאים הם ענן מפנים מפייצים או על תוכנותו של האיש הזה ועל ייחומו ל"ישבו ולאנשו" ואף על אףיו של הקיל המקף אותו.

כשבאו אקרי ראשון-לツיון לברכו בבניין הרופא, אשר סר שמה אחריו בקורי בקב, קבלם בפנים יפות יבמנואה. אך פתאים התחיל להתרגנו ונפנה אל פקוריו ושאל אותם בפניהם: "הואמר להם עתה?" – וקורום שהשיבו על שאלתו קרא בחללה: "אימרו". – או פנה אל נבחרי האקרים ואמר להם: "דעו לכם, כי מן היום הזה והלאה לא אומיף עוד לחתוך בכם. כבר הגעתם לאותו מצב, שאין לכם צורך בתמחיתן. ואל תהשבו, שפקידי גרמו לךן; רק ברצוני חחלהתי בן. אני יכול עוד לחטוף בכם. מחר העניבים גדו מאך ואת ייננו אין אנו יכולים למוכר במקה השוה. אני יכול לשלם מה אלה ולחתך חט שים, נקודה, שהיין יותב והקונים יתרבי,iao יותב מצבכם. עתה עבדו בחזריות והשתדרו לנבל את נפשותיכם. אל תשימו תקוטכם רק בענבים, בקשׂ טקוות חדשים לחיים. אל תבקשו מותרות, חיו בפשעות ולא תצטרפו לבריות. יש לנו אחיהם עניים הרבה הצריכים לערורה. ראשון-לツיון כבד קבלה רעה".

וכשהתחל אחד מן האקרים להמליץ על אחיו, ש"הפכו מדבר שם לנו" עדן, שסע אותו הנדיב בדברים ואמר: "כן, הידות לעמל פקידי . . ." בפתח-תקופה, כשהראה ערביים עובדים בשדה, עם ושאל את פקירו: "מפני מה עובדים פה ערביים ולא עבריים?" – והפקייד השיב: "הערבים בקשׂ לлечת ולראות את פניך, ואכח היום ערביים במקומם" – וכחשו של הפקייד עמד לו,

ואיש לא מחה נגר רבריו הכוכבים .
ובעקרון, קשיש אל את מנהלת בית-הספר, אם שומעים תלמידיה צרפתית,
והיא השיבה לו : "בית-הספר הוא עברו ולא צרפתי", היל איתה הנדריב על
דבריה ו איש לא מחה נם נגרם .
ולבני-רחובות אמר, כי בשבי' שלהם "יראי-שמותים" עור להם אלהים ולא
הבאים לירוי מתנתبشر-ודם ...
וכשעליה אל גבעת המושבה הביע את ברכתו, שקביו בא בפעם השנייה
תחא כל הדרך בין המושבות בירוי היהודים .
וכשהתענג על מראה הנטייתו , אמר לו אחר מראות המשיבה, כי
בעצותיהם הטובות של פקוריו נעשו כל אלה...
וכשבב עוד הפעם לראשון=לצווין, דרש ביום השבת בבית-הכנתה והטיפ
"טוסר-השכל", לכל הנאספים וגם מחה ננד "המנבעות", שראה מעל עליות
הנשים, ובמצאי-שבת אף אל "בית העם" רק את אברוי ראשון=לצווין ורב
אליהם דברים קשים, אף הודיע את החלטתו להודיע ירידת גדרה את מחור
הענבים ...
או כמו מהומה ומבוכה במושבה, "משתדים" הילכו אל הנדריב, וראש-
המושבה "רחובות", שבתו מסיד ה"כרמל" נשא חן בעני הנדריב, התבחן
לו על אהוי המסכנים, וסוף סוף הסכים רוחשילד להודיע את המקחים באופן
הרוני ולא פעם אחת .

ומאו תחילתה התקופה של ירידת המקחים ... אבל יתר עם היידה
החרנית תחילתה העליה הרוחנית ...
בסוף שנת תרנ"ט יצא עוד הפעם הקול, שהנדיב מישך את ידו מן
המושבות . ביאתו של טר מאירסון לבקר את היישוב הוטיפה תוקף לשטעה זו.
ובתחילת שנת תרמ"א נעשה הדבר ברור ומוחלט : המושבות עיבורות לרשות
יק"א מבלי שחן יודעת מזה וambil שאלו אותו... או תחילתה חסיסה
עצומה בתוך המושבות . ותקופת-התסיסה הוא, שאמנם לא נמשכה זמן אריך ,
היתה אחת מן התקופות היותר יפות שבברבי ימי היישוב .

משה סמילאנסקי.

בְּנֵי עֶרֶב.

I.

אֲצִיל רַעַב.

באיתו קיע היה רעב בדרום הארץ, מתחלה החורף ועד אחריתו לא ירדת אף טפת מים אחת, נסנוו ארכובות השמים ולא נפתחו אף פעם, לשוא התפללו החנים הקדושים, לשוא ציקו הרושים ויבכו בני הארץ; פנו השמים קשים כברזל ומוקקים כבדלה ואין בהם אף סמן לנשך. יש אשר יعلו פעם עבים מן הצפון ומן המערב ונם רוח ישב בחזקה-ותחי התקווה בלב האדם; אבל רק עד חצי השמים הגיעו העבים יועמדו, והרוח שנה את מהלכו. רואים הם בני האדם את הנשים מרוחק, רואים הם את הטפות המטפפות בצפון—ואליהם לא יגיעו... ועוד הפעם אֲשֶׁר הרים השמים והרוח באלו לא היה, אנהה עמווקה מתרפצת מלב האדם ואבלים וחיפוי ראש שביהם הם אל אוהליים ומתחבאים לבלי לראות את הרעה. יש אשר גם קלה השאות תרדוף אחרי העבים הקלים...
ובאותו חורף לא פתחו בני הדרום את מטבחותיהם ולא ורעו את שודותיהם, בכלי אין חפץ בו היו משלכות המחרשות מאחורי האוילים ופניהם מלאות בישה וכלהמה, ויש אשר שכני האוילים משליכים אליהן מבט מלא שנאה וקצת, כאלו הן אשמות... והבקר והצאן התחלכו בשדרות וראשיהם מורדים למטה בעצב, מבקרים הם מרעה ובינם מוצאים: האדמה קשה ולא הוצאה אף דשא. יש אשר הן עומרות ומעלות גרה בשתקה, ובשתיקתן יש מעין התמרמות קשה, ובכיבוט אליהם הרועה ולבו נשבר. הסוסים והגמלים עירום אוכלים מן המוכן, אבל מרת האוכל הולכת וקטנה מיום אל يوم והקיבנה מתחילה להחכוון. גם שכני האוילים עודם אוכלים, אבל רואים הם בעזבון ששקיהם מטרוקנים ושוב אינם מתמאים, באמצע החורף כלחה החטה והשוערה. העניים נתנו בעבות את כל אשר להם לאחיהם העשירים והבוגנים שורבים בר בסוף, שער הרגן עליה פי שנים ושלש מן הרגnil. הכסף אול מכל האמורים, והכלים מהלי העניים, והרעב חולק ונadol כל ימי החורף.

וכשבא האביב הרימו בני-הדרום את אוהליים ויסעו...
מחנות, מחנות נסעו מן הדרום אל העפון. האוילים וכל הכלים מונחים על גבי הגמלים הרוים, ההולכים לאטם ומתנוועים בעצלות. מאחוריהם מתנהלים לאטם השורים, הפרות והצאן. כלם דקים, עצמותיהם שפויים ומכתייהם מלאים תפלה; בקשו רחמים עלינו... בראש הגמלים הולכים הגברים, פניהם נועמים וקורדים, שערות ראשיהם וקניהם גדרו, כבושים פניהם בקרע, וכשאומרים

לهم שלום כמעט שאיןם עוניים; בושים הם... ומאחורי הבקר והצאן הולכים הנשים והטף. פנים קמודים ונאלחים, עיניהם נמקות ושפתיהם יבשות ומכט חולני... מעצב מראהו של מתחנה כוה, נדרמה לך כאלו שלט איום נרבך אליו ועליו... הכתבת: רעב....

אל הכפרים אינם נגשימים: הפלחים מביטים עליהם בעין רעה. בכברת הארץ מן הכהר הם נוטים נתית ארעי את אוחלהיהם. הבהמה נפוצה לכל עבר לבקש מרעה, הנשים חולכות אל הכהר להביא מים. הילדים נגזרים אחריהן ובדרךם הם מלקטים קליפין של פירות, שורי ירקות ורכובים, ואת המלוקט הם בולעים בעורנו בכפס. הגברים עומדים בכונפה ומתחשים, מתיעצים הם. לבסוף הם פושטים אל העדר, בוחרים כבשים אחידים או עגל ומוליכים אותו אל הכהר. שם הם שבבים: האחד עמוס שק דגן והנשאים מלאים אותו... וביראה, ובאלו בחודת קדרש, מריקים את הנמצא בשק אל הסדין שפירושו ארץיה: חטה, דריה ושבורה, הכל מעורב ביהר. הנשים מתחילות לטחון, הגברים מלקטים עשבים וקוצחים יבשים, עושים מדרשה, עוד מעט וההן הוה לקטחן; את הקטח עם הטיבין שטמים בקדורות, שופכים מים וועשים בזק, לשים את הבזק ואופים מצות... והמצות עיברת מיד לזר ונאנכלות בעורן חמיטה....

כשרבו מספר ההולכים מן הדרומי, החלו בני הצפון להתחלש בראגנה, ומלאכים יצאו מן הכהרים אל שרי המדרינה בערים להגיר: בני הדרום פשו עליינו, הם והבקר אשר לרנג'לייהם, בארכה ללב ולחכו את המרעה, ושתו את המים, והגנווה והגולות תרבינה בארץ. אבל מעיר הבירה באה פקורה, לבלי קחת "עשרה" וירקאי" משוכני האוהלים בדרום ולחת להם ולבקר ולצאן אשר להם להתיישב בכל מקום אשר ימצאו שמה מרעה ומים. יושבו ציריו הפלחים במפח נפש והבדואים שותתו סביב הכהרים. בקנאה הביטוי הבדואים אל הפלחים ובשנאה הביטוי הפלחים אל הבדואים. הפלחים קשי-halb שכחו את לב הטيبة שהשפיע עליהם הדרום מרדי שנה בשנה, כשהלכו לשם לקצור וייחיו שבם עסומים הם, גמליהם וחמוריהם, והבדואים הרגנישו את עלבונם ווישתקו ורק פניהם נעשו מים אל יום יותר שחרורים יותר נועמים. יש אשר הצעריים בקשרו לפשטות בשדות הפלחים: אלה החמורים רבי הלוב לא יעדמו בפניהם... אבל הזקנים עזרו בהם. מצות השיכים הגדולים היהתה נמרצת: לבלי להFAIL אף שעורה מראשי הפלחים העירו בהם רגש נעל וער חמור ועד שור, והיה כי ירחם אליהם והטיר מנשטו ושבו בשלום אל בתייהם....

نم אל המושבות באו, בראשונה מתי מספר ואחרי כן יותר ויותר. הם לא ידעו איך יקבלו "בני הנכר", אולי יגרשים בעורתה הקונסוליות". בין בני המושבות אמנים היו כאלה אשר פחרו פן תרביתה הגנווה וייאמרו לנגרש את האורחות הבלתי קרואים; אבל היו גם כאלה אשר פניו הרעבים העירו בהם רגש נעל והשתהפות, ויש אשר הציעו גם לעזיר לסתם... סוף-סוף נעשה רצון בין המושבות והדרומיים: הבדואים שתו מימיהן וירעו בשדרותיהם של המושבות, ואלו מצאו בקהל הבדואים פועלים בזול, וכשפרצחה פעמי אחת תנרה בין המושבה והכהר באו הבדואים לעורת האקרים ויכו את הפלחים.

וمن הקציד הניע ואחריו ימי הבצער. הרובים "נפלו" על העברות ווישו
בחצי המחר ומספר ה"מלךטים" היה גדול פי עשרה מכל שנה ושנה. אל היקבים
היו באים אנשים זקנים וילדים ומלקטים את שירוי הענבים מתחת לעגלוות ואוכלים
אותם על חלאתם ועל פרשם... את הנטריה בכרטים היו מקבלים עליהם הרובים כולם,
אבל הכוורות פחדו למסור להם את כרטיהם, וביוור, את הרוחקים מן המושבה,
את נטירת כרמי הסמוך לבתי מסחרי לאחד הרובים, מהמד שמו.
פנוי המלאים אויזו אצילות משכו את לבו ויערו בו רגשי אמונה. אבל האצילות
של נוטרי רמתה אותה, ולא מפני שלא מצאתי בו מרות של אצילות, אלא מפני
שהיה אציג יותר מדי...

טהמד היה נבואה הקיומה, שהרחרר ובעל פנים מארכים וזרקים, שעירותיו
שחורות יוקן שחור מכסה את סנטרו; עניינו שחורות ועמוות ובחן מהכחב אויה ויק של
ליאות, של יאוש קל. בברק, בצהרים יבערב היה רוחץ את ידיו ורגליו, משתחה
על הקרקע ומחפלל בחמותו יתרה. הפקה אשר עשית לו היה דלה מאד:
ארבעה כלנסאות וסכך של קוצים ושבבים מלמעלה, בצלו של הסכך היה מהדר
ישן ביום או ישב ומסתכל אל הדром הרחוק. לו איש ובן-ילד קטן-אשר
נשארו יושבים בין אוהלי הרובים מתחת לגבעת המושבה.

בלילה אהבתני לשבת אצל נוטרי ולשוחח על הרומים.

-מחמר, שנות רעב כאלו באות עצכם לומני קרובים?
-אצלנו... לא ולא-ענקי קצת בנאיון וקצת כאיש שחכימי את פניו...
הרומים שלנו. ברכת אלה בה! בימי הקציר באים אלינו מכל קז'י הארץ: טן
הצפון ומצרים ומרהי חברון.
טהמד שתק רגע וווסף:

-בן עשרים ושמונה אנבי כיו ולא ראיתי שנה בזאת. מספרים,
שבקטנו רוחה שנות קללה כו, גם או סג' אלחים את שעריו המתר,
בחטאותינו הרבים!

-ומרווע לא תשאירו משנות השפע והוה לכם למאכל בשנת הרעב?
-לחשור?... העשירים משאריים והם אינם רעים. והענינים גם בשנות
השבע לא ימצאו אלא כדי לככל את נפשות בני ביתם בלחם.

-ו איך זה כלה הרגע לשעריכם בשנה זו?
-כלה?... לא מיננה ולא מקצתה! לו פתחו השיכים הגדולים את
מטטרותיהם, כי עתה היו יכולים להאכיל את כל בני הרים לחם ועיר השairoו.
-ומרווע לא פתחו?

-פותחים לאט לאט ומוכרים בעזה ומכאים שקים מלאי כסף וזהב.

—רעים הם השכירים העשירים שלהם, בשנה כזוות היו צריכים לפתח את מטרותיהם ולחתת לחם לכל הרעבים. אדם כי ירעב כלום אפשר לחייב להאיכלו לחם?
—דרעים?... בון, רעים, ומיו הם העשירים הטובים? ואצלכם במושבכם לא

כן? כך הוא בכל העולם!

� עוד הפעם שתק מוחמד רגע יווסף:

—ככה בראש אלחים את העולם: למעטם נתן הרבה מאר ולרכבים לא
נתן אף מעט...

� ובשנותרו שקו עמהשבות עולמיות כאלו אינו משנה, כי השועל התגניב אל הכרם וווכה مثل אחרים. וכשהנני מער את אונו בהלכות הנטירה, והנסא בעזיות מקומו וטהנהל לאטו אל הגבול, ומירודע אם אין ברגע כזה מחשבה בלבו:

—גם זה רעב...

—מחמוד, מניין לך פנים של אziel בשחנק עני רעב להם? — שאלתי את נוטרי בפעם האחרית, כשהישבנו שוב בלילה אצל סבתו הרלה.

—פנים של אziel?...—שאלני הנוטר בתמיה, כאילו לא הבין איך אוכל לדעת בזאת.

—כן, פניך עדינים ייריך רכות, אין אתה שלאعبدת הרבה.

—אמת, לא עבדתי ולא אוכל לעבוד. יש לי גוף של עשר ונשמה של עני... לעבוד אני יכול ולנצל את אחרים גם כן אני יכול.

� ומהמד ספר לי בדברים מקטעים מקצת דברי ימי. בן אחת המשפחות העשירות והמייחסות הוא וכל קרוביו עשירים. גם הוא ירש מאביו זכות של חילקה שרה רחבה וערדי צאן ובקר. אבל כל עשרו הולך וכלה. רב אדמותו לא עבר והמעט שנעבר(ac) לו הפעילים את פירותיו. גם בצאן ובבקר לא ראה ברכבה: מדם נגנו ומדם מתו. מכל נחלתו לא מצא אלא לחם ביתו הקטון. גם כסף לא היה לו. קרוביו לענו לנו, חשבו לעצם ולחסר דעה. ובשנת הרעב רעב גם הוא ככל עני שבטו...

—וקרובין העשירים לא יעורו לך בשנת רעב? היתנו לך, לאשתך ולילדך
היחיר לנוע ברעב?

—אפשר שהוא עוורים אלו בקשתי...

—ומרועל לא תבקש?

—נפשי "בקבידה", חונינה, איני יכול.

קולו של הבורואי העروم למחזחה והבעת פניו מריד דברו הפליאוני. אני
הרגשתי, שאמנם שאר רוח בו ולא יוכל לבקש.

כשבחתי פעם מן העבודה הביתה ואעbor דרך קרמי אשר על יד ביתי-
ולא מעתאי את נוטרי מתחת לצל אלהו; גם בשעה מאוחרת בערב לא
מצאתוי. רק בלילה, כשיצאתי מן הבית, רأיתי את צל תמןתו כשהוא הולך
מתחת לנבעה. וגם מחרת היום, כשעברתי את הכרם לא מצאתוי, ויזהר לי על
הרבב, וכך אל אהלי הבוראים לראות מה היה לנוטרי. עוד מרחוק רأיתי
את אלהו, צלעוחו קצת מזרמת ומחמוד יושב כפוף ומטפל בעריסתא אשר לפניו,

—מחמוד, אי? מחמוד!

—הנני.. חונינה!

— איך זה עוכבת את ברמי הפקר ותלך להתחעס באהליך ?
— בניו חוליה !

התשובה הקצרה הוא הרגינה קצר את "בעל-הבית" שבי : כיצד ? ברמי מה חטא ? ...

— אם בגין חוליה, הרי אשתק תשניח עליו, ואני משלם לך על מנת שתתנוור — אמרתי בקול של רגנו, כשנשנתי אל האוהל הדל .

מחתרד הרים את ראשו מעל עירסת ילדו ויבט אליו במבט מלא עצב והם :

— תנייה, אח נפשי לא מכרכחי לך ? ... אתה חם על ברמן, שאינו לא עצם

עצמך ולא בשער מבשרך, ואני לא אחום על בני, שהנחו עצם עצמי,بشر

טבשרי וחלק מפשוי ? ...

— מבטו וקול דבריו הסירו את בעסי למגורי. את מקום ה"בעל-בית" שבי

לkeh האדם.

— אבל בנפשך הוא ובנפשך בגין, סחמר את ברמי לא אעובי ואטסרוו לנוטר

אחר, ולחמק מאין יבא ?

— ידרעתו... אבל אוני יכול...

ועד הפעם הרגניתו שהברואו העורים למחצה הזה אמנים אינו יוכל לעובב את ילדו החולה, כמו שלא יכול לבקש עורה מאת קרוביו העשירים.

הבטתי אל אוהל הבד הדר ומדובר, המלא טלאים על גבי טלאים ; אל האשה החחשוה , שאינה אל גל של עצימות בתוך עור דק ושקוף ; אל כדר

הטימים , אל השק בפנת האוהל, מקום שומר שם הקטח שקנה בಥיר המניידי אשר נתהי לו ואל העירסה, שמתוכנה נשמעה לי אנחה חלשה ודרקה, ואחשוב בלבד כי

— הנשמה היתרה היכן תמציא ? ...

נוטר אחר לא לקחתי. לטער מות ילדו של מחתרד ובعود يوم שב אל עבודתו, פניו כאלו נעשו יותר מארכים וויתר דקים ומבט עיניו יותר מיוаш. נתתי לו עוד מנידי לשלם את הזואות הקבורה . בלילה שטעהו את שירתו הקטועה, שאינה אלא צירוף של אנחות, ובוים ראייתו משליך מתחת לצל אהלו. עברו כשבועיים. אני לא באתי לדברים עם נוטרי , הייתה עסוק. פעם בבקיר אחד בא אליו מחתרד. הכרת פניו העירה בו שבקורו הפעם אינו מן הרגילים.

דבר בנו.

— מה שלומך , מחתרד ?

— לא טוב... .

— מדרוד ?

— מתגעגע אני אל הדרום...

— אל הדרום ? — שאלתי בתמייה ואצחיק , — הלא אין שם עתה לא עז מצל ולא עשב ירוק, הכל שם נשרף מחום השימוש הלוחט... .

פניו של מחתרד נתמלאו התעוורות. עיניו הבריקו וככלו נשנה ויהי לאחר. איזה דבר התקומם בו, דבר Choi וחוק.

— אל נא , חוגניה , אל תדבר ככה. אין מקום יפה מן הדרום , שם מרחכיה , שם ברכת אלה... אין דבר מבדיל שם בין השמים ובין הארץ. האדמה

נשאהר כבויים שבראה האלים: העצים לא עשו בה פצעים... ואין דבר אשר יעצור את מבטך מהביט עיר סוף השמים... שם באוויר נשמה בני מרחפת... מחמד שתק.

—חוניה,—הוסיף אחורי וגעים אחדים—מה היתי רוצה לשוב עתה אל בית... ועינוי הביטו דרומה, מביטותן הן ותועות וכאלו מבקשות זאת שאהבה נפשו.

—הטעט לך, כי רענת כל הקץ ערד עתה?

—חוניה, כמה ימים עוד עלי לנטרו בכקס אשר נתת לי?

השנחתה בפנקסי ואומר לו: עוד יומים.

—חוניה, בעוד יומים תבקש לך נוטר... אنبي הולך לשוב.

—משגנעו הלווא תנעו ברעב אתה ואשתך...

—לא אוכל, חוניה, נפשי שואפה לשם...

ומחמד הביט דרומה ומתחזק עינוי נשקפו גענויות חזקים ועטיקים. לא אמרתי לו כלום. ירעתני, כי אם נפשו של מחמד רוצה בדבר אין הוא יכול למנע ממנה, הרנשטי. שכן יש לדבר עם גענויות המעבירים את האדם על דעתינו.

—בعود שבועיים אולי אשוב.

—בعود שבועיים לא תמצאכאן כל עבורה.

—הכל מידי אלהים!

מחמד הלך לו. אنبي לקחתי נוטר אחר ואת האziel שלו ואת נפשו ה„כבירה“ שכחתי.

עbero בחודש ימים. פעם לפנות ערבי ישבתי בחוץ ותענג על הקרירות הנעימה הבאה אחריו חום הימים. הבצער כבר עבר, בכרמים לא נשארו אלא עולות מעטים. אשר הפועלים היו מלקטים בהם בשיכום מן העברורה ביבם. הבתמי אל כרמי ואראה מירוחק צורת בדואי מתחלה בין הגפנים ואחשוב נס אותו לאחד המלקטים. אבל הוא לא נגע בגפנים וילך ישר אליו. ובעוד רגעים אחדים כבר עמד אziel. הבתמי בו ולא הכרתו ברגע הראשון.

—געם ערבן, חוניה!

—מחמד?...

מתוך קולו הכרתו. ונמ עינוי היו שלו. אבל פניו שננו מادر. ראיתי את סמל הרעב בצורת איש, איזה צבע של קרקע היה לו ושערותו כאלו התקשו והתלבטו. עצמותיו שפוג.

—מה שלומך, מחמד?

—לא טוב.

—מה נשמע בדרומו?

—רעים.

—איה אשתק?

—הלבנה אל קרוביה.

—ואתה?

הוא שתק,
—THONDER, חום על עצמן, לך אל קרוביך, אתה אין יכול לעבור ולא
תמצא עכוזה,
הוא לא עני כלום,
—THONIE, מותר לךות בעוללות
—THONER, THONER, מיתר...
והוא הילך ליו. ראייתי מרחוק לocket ובולע ברעבתו.
„אציל רעכ'... חשבתי לבני.
וותן רב הייתה תמנתו עומרת לפני וותן רב היה מצלצל בתוך אוני
קולי המעור בשחויה אומר: אין יכול...
—————
ב.
חג שודד.
. I.

בין Hari נפחים, הפונים אל ים התיכון, יושבת על גבי הסלעים עירה קטנה:
בָּנְתַּתְּ-אַלְגִּיבֵּל^{*} שמה. אנשי המקום מנשימים את אויר ההרים ושותים את
מי המעיינות וכלים ברדיומים ומזקנים כבורי. בבקיעים, אשר בין ההרים שטסבים
להם, נטעו כרמים: כרמי גפן וכרמי תאנה. ואת ענבייהם ואת תניניהם יעתמו
על דבשת גמליהם ועל חמורייהם ופרודותיהם והוביליהם מעבר לירדן אל תוך
השדות הרחבים לאין גבול, ועשוי חליפים ושבו אל בתייהם עוטים חטה ושורה —
מאכל להם ולבהמותיהם לכל ימות השנה. ואל העירה באים ומתקבצים מידי
שבוע בשבוע, ביום הרביעי, הפלחים והבדואים, המטוואלים והדרוזים מכל
הסביבה ועשוי מסחר וקנין. ורב מסדר האנשים הבאים אל בנתת-אל-גיביל מכל
ולסחרות השונות המובללים לשם. ונוגם הסוחרים מהיפנו ומעכו, מצפה ומטבריה,
מצור ומצידון באים אל השוק למכור ולקני. והיתה בנתת-אל-גיביל יונקת מכל
הסביבה ומגינה את כליה,
וכל יוושבי הרים אומרים: מי שלא ראה את יום הרביעי בנתת-אל-גיביל —
לא ראה שוק מימי.

בתוך בנתת-אל-גיביל נולד וינדל איברהים. בהיותו נער היה אחר המעתים
בכל הסביבה אשר התמיד לכת אל בית-הספר וידע לקרה ולכתוב. אבותיו
ומלדיו היו מחברכים בו. תמר היה שקט, נוח לבירות ולב לו-לב נערה,
ואולם גופו היה מוצק כבורי: החלשים והנדפים היו מוציאים בו תמיד מנגן
ומושיע מחמת חבריהם הנסים. וירא-שמותים היה איברהים: הוא שמר את יום

^{*}) בָּנְתַּתְּ-אַלְגִּיבֵּל — בָּתְּ הַרְמִים.

השי ויקדשו. היה והיר בתפליה ובכל מנהgni הרת לאחר הוקנים. כשנдель מעט יבוא בקהל הבוחרים, שנתקרכו על ידי השפעת השוק והסוחרים. קל'-הראש בעניין דת, היה להם איבריהם לען ולקלם על ארדיות וציניותו, צנע היה איבריהם וכששמע את חברי מדברים על האשה בקהלות-ראש היה מתרעם ומתמלא חמה. אל התחנה בשפלה, שם היו מרכזיות המצריות בימי שיק, לא בא איבריהם. חברי לענו לו ויאמרו עליו: לבו של איבריהם אין לב גבר ...

איבריהם אהב את כל העולם ולבו היה תמיד לכל קשיים ואומלל, אבל גם שנהה ידע. הוא שנא את הדול'י¹⁾. בשראה "חולמים" באים אל העירה, נעשה בשרו חידוריין חידוריין. כשהיה ה"חולמים" נולדים את כבשו של העני וועשקים את השור של הפלח-היה מטפרץ להנקם בהם, אבל קרוביו וחבריו היו עוזרים בו בחזקה. כשהיה בן שמנה עשרה החל עם זקנין הכפר לפה, כששב מודרכו והלפקה²⁾. הירוקה על ראשו-קראוו הכל בכבודו; חני איבריהם.

אחריו שוכנו מפפה, עשה לו מנהג: מלבד התפלות הקבועות אשר היה מתפלל ביצאת השמש, בצהרים ובבאה השמש, היה יוצאليل אל השדה, בשעה שהכל ישנים, יושב על אחד הסלעים ושובך את נשמו בתפלת משה. או יתפלל איבריהם, כי יתמו רשעים מן הארץ, כי יסיר אליהם את הרע מלב האדם וכי תחול דול'י³⁾ מקרוב הארץ ...

פעם אחת ישב איבריהם על אחד הסלעים רחוק מן העירה, שקווע במחובתו העמוקה. ולהילאה יפה ובהר מסביב; הריח שפיע אורו על כל ההרים והסלעים, וצללים, צליי קסם, ידרו מעל ראשי ההרים ויפלו על השפלה, וכל הסביבה היתה מלאה אייוו סודיות קדושה. פתחו נשמעו לאיבריהם קולות של זועה, קול קורא לעורה ...

— עי' נס, פ'... 3)—והוקל מות בוחן הסביבה הנדרלה והרחבה. וימחר וירץ אל דרך המלך העולה מעכו, וכשבא אל להקת פלאחים, אשר עמדו על אם הדרך וירבו כלם בהטולה,—נורעלו, כי שודרי ליל התנפלו על חמן העשיר מבלהיה, אשר הובילו אל השוק עד אין ובקר. הרועים שבשרה מהרו לkill צעקותיו ויניסו את השודדים אל ההרים. אוננו החרה של החנן היכירה מרוחק מתחת למזרד ההרים צליהם של רוכבים אחדים, ויפים היו הצללים מרוחק ... וכשחשב החנן את עינו אל המדרברים ראה הפתאים את אשר לא ראה לפנייכן: מ踔ורי חמן הנבואה ורחב-הכחפים, אשר עמד וירבר בהתעוררות גודלה, נשקף ראש אשה עטוף מטפתת לבנה ונורלה, שמשתחלשת מן הראש על גגה, והראש מביט אליו בשתי עינים שחומות, עגולות ונורולות, עינים סקרניות ומופחות ... התהן הרגיש בלבו הרגשה, אשר לא ירצה מימי: באלו נעשה שם פתאם איזה קרע ... וכששב אל המלע עוד נמשך מבטו ומן רב אחרי המטפתת הלבנה אשר, הhalbטה באיר מעל הדרך ...

החני לא אהב את השוק וייה מוקיר את רגליו מלכת שמה, וגם ביום

(1) דול'י — קרשאות. 2) לפקה-מין מעטפת. 3) באו: אנשים, באו ...

הרביעי כבכל הימים היה עסוק בכרט=התאות הנadol אשר לאביו, וייחזקומו רעיו של החני בראותו אותו מתחלק בשוק, מטהלך ומטבעין לצדדים, ובallo הוא גר בא ממרחקים ומבקש איזו אבדה...

הางן הצער היה יפה ונובה, חזק ומהיר. פניו מלאים תום ושלל, עינו שחרות וחוטמו ישר ומהוצע. שפמו קטנים ושוחרים ונסטרו מפוקם פקס שחור ודקיק. וכשהיה עבר בקומו היקופה והמוחטבה לארכו ו לרוחבו של השוק, החומה ושיקק בהטון דבריים בכורה—נמשכו אלו כר העינים טאלדין.

הנה שלוחנות המרוח בעבורתם. מאחריו השלחנות נשחתה פרה או כבשה, ובו במקומות מפשיטים את העיר ומנחים את הבשר. תיכף לשחיטה צולמים את הבשר בשפודו ברול על גבי נחלים, והצלי נמכר מיד לאורחים הרבים, האוכלים אותו בידם. מהם עומדים ומהם יושבים עלنبي קרקע. הדם החם מטפתף ושוחת מתחת לרגליהם וטפות השומן נופלות על האש והן רותחות וمفועעתית... סמוך להם מינחות על גבי הקרקע ערמות ערמות של ירקות שניים, ובין ערמות לערמה קליפות הפירות הנאכלים. ובצדם: כלים טכליים שונים, כל'ן חרש, כל'ן נחשת, מרוחשות... הכל בערבוביה. ובתווך אהלי בד יוישבים הטהורים הערונאים: סוחרי בד ואטין, והארינאים מוטלים צבירים זה על גבי זה ומוסלכים על גבי קרקע. והנה גם שוק הבהמות. המחומה גrollה כאן בפליים, קולות העזקה עלולים עד השטמים. מרחוק נדרמה לך, באילו אין זה אלא שדה=קטל של אדים ובמה יותר, ובallo שני מנתונות של אויבים מתגרים שם...

ואנשי השוק כתה שונים הם וזה מוה בפניהם, בבנריות, בלשוניותם... הנה הדרויים יושבי החרמן והרו הלבנון. מצנפות אדרומות להם, מעדירות ברצואה של בד לבן כו. מכנסיהם צרים מלמטה ורחבים מלמעלה. פניהם וועפים ומתוקן.

עיניהם נשקף בעין כעם עצור, כעם על החפש שנintel מהם. הנה הפטיאלים, האקרים הייתר בני=התרבות שבראע, פניהם שלוים ושקטים כפני בעלי בתים הגנונים, מכניםיהם רחבים בשמלת האשה ואפורותיהם מהודקיות אל החזה, ובallo נעשו עמי לבשר אחר. נשותיהם—פניהם מגולמים, והן לובשות מכנסים צרים ואפורות של סקט ובאמצע האפרה, על גבי הלב—כימ קטון, נרתיק לשדים. הנה בני=ההרים לבושים שמלוות פלחים עם קפיות ועגילים¹⁾, של בדראים. מין פראות נשקפת מעל פניהם יחד עם דכוך הנפש, הרבה "עטלה" הדורי ערד אשר הביאו ליריד ברוך נפש כוה...

והנה הפלחים יושבי העמקים בעלי התרבות הנဂולים והרחבים, העשויים בעין נג לראשיהם, ובבעל הפנים השופפים והשחורים. מעל גביהם הכהופים כאילו נשקף נטל ה"מעשר", לבושים הם אפיקות צמר עבות ופשתות מנוגנות פסים, פסים, לבנים ושחורים, היורדים קווים ישרים, כפסי הטלית, מלמעלה למטה.

מצוינים בין כל ההמון הנдол—הכבדים עם אפיקותיהם השחורות והרחבות. שיורדות על כל נוףם בחן מיוחד, עם קפיותיהם הלבנות, המכוסיות את הראש וקשריות בעגילים שחורים, איזו שמיות מזchorה, איזו עדינות וחרבתה=הנפש נשקפות מהם. כומר נוצרו בעל כובע שחור, קשה ונובה, בעל שערות שחורות וארכות, ובעל בגדי ארוך היורד עד לכפות רגליו, הילך ורוחק את עצמו בין הקהל הנдол,

1) קטיה ועניל—חלבשת הראש.

מהר ונחפו, כזה שווייך לדבר מצוה, והוא מתחלה עם חברי הנפשים עמו על דברו, יהורי, קצב מצפת או טבריה, לבש בגדי ערבי – רק מצנפתו ופאותיו מוכחות על „מקור מוחבתו“ – רץ ומושך אחריו שני פלחים בבת אחת...).

בין הפלחים מוכרי התבואה מתחליטים סותרי הערים: סוחרי עכו וחיפה, ערבים נוצרים, לבושים חצים טורחית וחצים אירופית, על פניהם ערמה וחוצה מטיומה ותנוועתייהם המהירות ועסקיהם המרובים מעמידים על חריצותם הסותריות. הם הם השואר שבפעת השוק, הם בוראים את הנומח שלו והם מכנים את ההפרחות בתוכו.

ובין הסוחרים יושב לו הנגר ועשה את כליו, עשה ומוכר. ופה עשה לו

„על רגל אחת“ נס הנפח בית-מלאה...).

לבו של איירחים לא הלך אחרי המות השוק, ונם אל פניו המצרית הכהולות, אשר הביטו אליו בצחוק מוחצף, לא התבונן. אחרית בקשות נפשו... וכשמצויא, עמד זמן רב וירבר עט חמוץ העשיר על מהיר התאנים בשוק חיפו ועל מקה הרדן בבלעה ועיניו הביטו לרוגעים אל הבישנות. אשר בבשה את ראשא מabhängig אביה ולא הביטה אל איש. ורק פעע דרישת את ראשא כמתנגבת ותבטב אלו...). וmbט של שתי עינים שחזרות כליל ועמוקות בבאר פגע בו – ויהי מבטה מבט

הצבי שנפל בפתח – מבט של פחד וסקרנות כאחד...).

וכשהלך איירחים ויסב את פניו אחוריית ראה אותה עומרת זקופה כתמר...

II

יפה הוא העמק הנדרול, היוצא מעל חיפוי חיפו ועכו והולך ומשתרע טווחה בין הרי הכרמל מצד דרום ובין הרי נפתלי מצד צפון. רחב הוא העמק במערב, במקומות אשר ילחיכו טי הים המלוחים, והילך הוא ווצר ככל אשר יפנה מזרחה, עד אשר יהיה לרצואה דקה המתפתלת בין ההרים כנחש ומקשרת את עמק עכו עם עמק יזרעאל...).

ואגדת העמק טובה ושמנה, ומוכחה כל השנה דשא ירקך. במורה ישקויה מעינות ההרים מים חיים וקרים. ובמערב – שני נהרות, הנופלים אל הים, ובינות להרים בouston. וכשהתנק עומד על ראשיו ההרים ומביט אל העמק אשר מתחת לרנגליק, אשר צורתו ווית חרדה זו, אל הנהרות החוצים אותו ומתניצצים לאור המשט כנחלי כספי-ח; אל שני רכמי ההרים, אשר שתו עליו משני העברים כמחנות אויבים נלחמים; אל הירק, אל העצים הרבים ואל הים במערב – הכהול, השקט והרחיב, המשתרע לאין קץ – וזהו כל זה בעיניך כפנומה נחרורה ורבת קסמים... ולא רק מן הרצואה שבמורחה נמצאה גבעה אחת. ובמורדר הגבעה כפר מצער אחד – בליה שמו. לטה נקרא שמו בליה זו על שם הבלח – עץ התamar – הגדר בו. יפה היה החדר וכבי שיקרה הכהר על שמו. מתחת לגבעה הוא עוטר, על יד קברי הכהר. ומצבאי – גדרולה, עכבה ונבויה, וצמרתו – כען כיבע ענק, ונדמה לה, שכל הכהר מתכסה בצלו. העומד עמוק ומכיב מורה – מיד יראה לו התamar. וכי תעלה על ראש העץ ותנלה לנגר עיניך חזי עולמו של הקדרון-ברון-ח'וא. יפה הוא העולם当你她那時那樣的他身上有著許多的傷痕... אבל יפה מן התamar, ויפח מועלמו של הכרוא היה בתו של חמוץ העשור – רגניה. גבורה היא, זקופה היא כתמר עצמו, ורעננה היה בעז הנדרול על פלני מים. ואולם עיקר יפה – בעיניה,

עגלוות הן, שחורות ועטוקות בתחום... אין זאת כי אם בהביט אל העינים בפעם הראשונה אל עולמו של אלה-ויבאו בהן הפחד והתמהון וישבו בהוכן לעולם, וישפכו עליה רוח חן ותעלומות אשר לא ידע איש מה הוא... כשהותה רגניה עולה מן הבאר אל ראש הנבעה, אל בית אביה, וכדר מים על ראשה, הייתה כל הסביבה טבילה אליה מכושפת כליה, וככל שואלה: התמר והבת-מי מהם יפה יותר?

וחמן, אביה של רגניה, היה עשיר, כל פלחי בלחה וכל הפלחים אשר בעמק בידו נקנו, וגם אל הפלחים אשר בהרים שע'ח את ידו, כלם היו חייבים לו כסף וכולם היו משענברדים לו; הם, קרונותיהם, בהמותיהם וכל רוכשם, ובכל היה חמדן ואיש קשה כברזול, עכבייש מצין את דםם של כל הפלחים שנלכדו בראשתו. יד הדול' היה עמו וכל החילים-עבדיו הנרצעים. הוא היה חוכר המערש, הוא התבע והוא המליה בכספי לנבעים. ובם נבאו לי כי יכחש את כל עמק עבו, ובעמק נפשו אמנים גם הוא קיה לכך... ובשראת עבורות המשוכלה של הגרמנים חשב, כי בשתחיה כל הקרקע שבעמך לו, וכל הפלחים עבדיו-יעשה גם הוא בעבודתם המתוקנה.

ולבו של חמדן לא ידע אהבה ולא ידע רחמים. את נשיו ואת בניו הוה מכנה באכוריות. יש אשר בניו היו בירחים מחמתו ונורדים במרקח לעבוד ולבקש לחם. רק נפש אחת היה קרובה אל לבו - בתו רגניה, בכל אשר היה היה עמו ובכל אשר הלך הילכה עמו. אותה לא הכה ולא הפיל אף אחת משערותיה ארעה, אומרים, כי סבת אהבותו לבטחו היה חטא הקשה, אשר חטא לאשתו-אמה, ואת היהת אשתו היותר אהובה עליו, זיקו כי תוליד לו בן והוא יירש את שמו ואת עשרו וככובו. ויהי כי ילדה לו בת, הכה אותה מכות רצח עד אשר חלה ותמת במחלהה. ויקברה חתן מחתת לתמר.

הוקנים אומרים, כי מיום אשר ברא אללה את עמק עכו לא ראו יושבי חניתה, כחגיגתו של חמדן, אשר עשה בשעה שאלים חגי איברהום מבנת-אל-גבל את בתו, את רגניה.

כל גודלי בנת-אל-גבל ונכבריה באו אל האירוסין וכל הכהרים אשר בעמק שלחו את מבחן בחריהם רוכבים על מבחן סוסיהם לרקווד ולעשות "פנטזיה" לפני החתן והכלה.

וחמדן זכה באותו יום את מבחן צאננו ובקרו, וופתח את מבחן כריי השמן המשמר; ומוחפו הביאו את הארווז ואת הזיקר העולים רק על שלוחות האקנרים, ולא היה עוד ממשהה במשתה אשר עשה חתרן.

שלשה ימים ושלשה לילות אכלו אורחין, שלשה ימים ושלשה לילות לא נשתקו היריות ולא נחו המטושים. הרוכבים שבעטק התחרו את הרוכבים שבהריהם. ותהום כל הסביבה משעויות הטסומים וכמעט שלא הגיע הרבר לידי מלחתת אחים ולשפיכת דם...

שמע וטוב לב היה חמדן כל אותן שלשות הימים. הוא חשב, כי חתן בתו הוא אשר יוכל לרש את הונו ולהמשיך את עבדתו. ונכבריו מבנת-אל-גבל חשבו, כי עתה יעלה איברהים שני, שנה למכה והוא לקודש ואולי יהיה גם

לכדי, והיה הדבר לכבוד להם ולעירתם. ואיבריהם ורנינה לא חשבו כלום... הם הבינו איש על רعيתו רק מרחוק. אבל נס זה היה מספיק למלא אושר וניל את לבות שניהם, לבם נבא להם רק טוב... אבל נס מחשבותיהם של חמדן ושל נכבדי בנת=אל-ג'בל ונס תקותם של איבריהם ורנינה לא נחתמו... המקרה העור שם לאjal את מחשבותם כלם ואת תקותם...

עוד לפני שנים אחרות, כשהתחילת איזה חברה אングליית לבנות את מסלת=הברזל חיפה-דמשק, וางנינירים עברו עמוק וימדו את כל הרכבים. עברה השטועה, כי מסלת הברזל תעבור קרוב לכבורי הכפר בלהיה וכי כל העצים אשר שם, וגם החדר, יעקרו. השטועה הפחדה את כל יושבי הכפר, חמדן נחן כששמע את הדברים האלה ואמר אל לביו: אין דבר העומד בפני הבקשייש: האדמה לא תלך והחדר לא ייעקר, אחריו זמן מה נפסקה עבירות המטלה והשטוות המחרידות חילן.

והנה ביום האחרון באו אורחים מHIGHFIELD, וביניהם מפקורי הרשות, לבך אח חמדן, ויספרו לו דברים על המסללה אשר תחרידן קצת את רוחו, לאחר התגינה הלק' לחפו ויישם שמה ימים אחדים וישב סר ווועף. נודע לו, כי בבניין המסללה תחילה הרשות של הצבא וכי המסללה תעבור על=יר קברי בלהיה, כי דרך אחרת אין לה, ומה שרע מזה, כי הפקודות המקומיות לא יכולים להתחערב בשום ענייני הצבא ולא תוכל לשנות שום דבר לטוב או לרע. הכל יהיה תלוי בفتح=הצבא אשר יבא, והוא איש גרמני, ויפול לבו של חמדן, וזאת לו הפעם הראשונה בחיו, אשר הטיל ספק בכחו המוחלט של הבקשייש, בכל זאת כשנורע לו דבר בא של פחת=הצבא, מהר חמדן לחיפו ולא קמצ' במתה עד אשר בא לפניו ויציע לו את דבריו... ויגורש מעל פניו בכוונה.

ועכבות המסללה החלה ותעוש בחירות רבתה, היא תלבה ונדרה מיום אל يوم וההפסיק והתקרב כטין "מפלצת" נוראה אל בלהיה. ביום אחד באו חבורה של פיעלים ואנשי צבא מזינים וycinנו אל הכפר, וימdro אט הקרען, ויקצעו את הדרך, ויחלו לחפור, לעקר, ונג אל החדר נשלה יד הגנון. חמדן היה באיתו יום כמטורף, הוא וכל בני הכפר עמדו מסביב לפועלים ויתבוננו אל החורבן אשר עשו. וכשנגעו בתחר השתולל, ויתנפלו על הפועלים ויגרשם, ויך את הפקיד אשר בא להרחקוי, ולא נח מועפו עד אשר אסרו וויכוחו מכות רצח וישראלו לחיפו....

ואנשי הצבא והפועלים פשטו בכפר ושהתו את העופות ואת הכבשים, ויקחו את השוערים ויתנו לסוטדים וישודו את כל הבתים, ועל ביתו של חמדן נתכה הרעה: הפועלים הנכרים ואנשי הצבא מצאו את בתו, את אהובתו, ויביאו אל האינגרן הגרמני והוא התעלל בה...

למהרת היום נפיצה השטועה הנוראה בכל הסביבה ועד בנת=אל ג'בל הגיעה, וכשנודע הדבר לחן, חשב שאין זה אלא בדotta, וימהר וירכב על סוסו ווילך בלהיה, וכשבא כבר נתה היום לעروب, ויבא אל ביתו של חמדן, וירא את המהפהча

הנוראה, וירא את רגינה מוטלה כפגר באחת מזויות החדר, ובין פתאמ אט כל גREL האסון אשר מצאו, פניו חورو כפני מת, ואש זורה האירה את עיניו, ומתחבנה נוראה אחת חדרה אל מהו... וינש אל רגינה, וישם בה את מבטו הקורח :

יוקרא לה :

—כואו, לכוי עמי
והוא התנסחא, עמרא ותלך אחורי מבל' הוציא אפ' הנעה מפה, מבל'

דעת לאן ולמה.

ואש לא היה אתם בבית: ויען לא ראתה בבואם ובצאתם. וכשיצאו מאחרוי הכפר עמד איבריהם, ותעמד גם רגניה.
היא עמרא בראש מורד למתה ולא הנעה אפ' אחד מאבריהם, ותהי כנדונה למות. ורק נשיםתה הקשה, שיצאה בעין אנחה חרישית מלבה, נשמעה לרוגעים.

הוא עמד ויבט בהרגעים אחדים, מבטו היה קורח ובוער באש.

ויאמר:

—שמי, רגניה, בקול איבריהם, את צריכה למות.
היא שתקה.

—רק המתים יכפר על חרטתן, רגניה.
היא שתקה.

—במערה, בין ההרים אשים את קברך ואיש לא ימצא לעולם את גוףך.
והיא שתקה.

—ואת נקמתך אנקם.

והלילה היהليل אופל. חושך כבד כסא את כל הסביבה. הכל היה כמו מות. פתאים רעדת הדרומה : קול וריה שלושה, קול אקרה נשמעה, ורגניה נפלחה מלא קומת הארץ ורק קול אנחה דקה פרץ מפתחי פייה המנור. ויקח איבריהם את גופת אהובתו, ויעטסנה על שכמו, ויעבור את הבקעה, ויבא אל ההרים. ויתנסה מבין הסלעים. קשה היה לבו של איבריהם. האש, אשר בער בלבו, כבה והוא פתאים לבו לאפר. אבל קשה וכבד שבר את נפשו. וכל הסביבה כאלו התאבלה על שבריו הנדרול, השמים בכוי, הכוכבים רעדו ויללה איזמה — לילת הליל — נשמעה מתחוק התהום...

ויבא איבריהם אל פסנת אחד הסלעים אשר ירע ו מתחת לרגליו נפתח פתאים לעל מערכה عمוקה וחשכה. ויתחרד לבו של איבריהם ורוחו עובי רגע ... אבל הוא התאושש. וירם את ראשו ויבט אל כל הסביבה ושפטו לחשו איזה דבריהם... קללה או ברכה — מי יודע?

� ויעיד הפעם הופרת הדרומה הקשה. נשמע קול חבטה ואחריו החבטה נגרר דרדור וקול שפך של אבניים. ורוגעים רבים עיר רעד הרועש בתוך הסביבה המתה. ואים היה אותו הרעש ...

וכשנראו קרני המשט הראשוני על פגנות הרוי הכרמל, האירו את פני איבריהם החורים כפני המת. הוא ישב וראשו מורד למתה, ועיניו מבויתות אל תוך התהום הפתוחה לרגליו ...

III.

בחיפוי ובנסיבותיה החלו להתפשט שמוות טרנויות. על הדרך אשר בין עכו ובין נצרת, בין חיפו ובין צפת החלו להגלו מקרים רצח ונולאה, אשר לא היו מיטים ושנים רבות, ביחוד סבלי הפקידים המניצחים על עברות המסללה. אחד הפקידים, אשר עבד בסביבות הכפר בלחה, אינגניניר גרמני, נפל שרוד בעברו לפנות ערבי בין הסביבים אשר במורדר ההרים. מכני-הסביבים ירו בו ויפל ולא הושפף קום. ואחריו ימים אחדים הומתו גם אחרים מעורי. הרשות חדשנה בבלחה והשללה תיליה שמה. ויבאו ויבאו את ההפקר ויישמו במאמר את כל הגברים; ובכל זאת לא חמל הרצח ולא פסקו הנגולות מעל אם הדריכים.

ושמו של חני איברהיימן החל לעבור מפה אל פה ויספרו עליו בחירה וכבהלה. ספרו, כי החני קבע חבר שלו שודדים עוי נפש ויסדרם באופן מצוין, וקשה היה לדעת את מהচואיהם ואת כל מוצאיםיהם ומובאיםם. פתאום, כמו מבחן האגדה, היו מתגלים פעם כה ופעם כה, מתגלים ונעלמים.

הממשלת שחאה חילים מזוינים בכל הסביבה, ויבטחו בקשיש לכל אשר ימצוא את עקבות השודדים. אבל כל עמליה עליה נשוא. מן החילים אשר יצאו אל ההרים לא שבו רבים, והוא היו נמצאים חללים.

ויש אשר השודדים עזבו את הסביבה לזמן מה; אז תבאה שמוות מחרידות משכם ומירושלים. ובכל מקום היו השודדים הראשונים פקידי הרשות. ספורים מפלאים ספרו על השודר החני וסעה. כשהיו אנשי החני מוצאים בליליה ענלה נושא נשים וטף לא שלחו בה את ים, כי אם שלוחה בשלום, ונם לוה לו אותה עד בואה אל מקום בטוטו.

ויש אשר הוא טעננים לנטונות גם מתנות.

ושוב היו מספרים, כי הכהרים הנדרחים אשר בהרים, היו פונים אל החני לבקש עורת=כוף בצר להם והוא היה נענה להם. ויש אשר בקשו את עורתו להצלם מלחציו של בעל-מעשר אכזרי או מלאה ערץ, והוא לא גמנע מעורר להם להפתטר מלוחציהם.

וועוד היו מספרים עלייו כי אהב מאד את הרועים הקטנים. ויש אשר היה עוזב את חברי וஹלך אל אחר העדריים אשר בהרים וישב בין הרועים, עוזר להם ומנון עליהם.

ושמו של החני נעשה חביב בין שדרות עני העם, אשר בשפלת ואשר בהרים. ולעומת זה נעשה לחגא לכל השומרים אשר בערים ועל הדריכים. לדרשות היה שמו שניא תכליות שנאה ויפרסטו בכל המקומות, כי כל אשר יביא את ראשיו של החני יקבל מהה לירזה זהב. אבל את ראשיו לא הביא אף אחר, יש אשר נמצא בין החילים גברורים, אשר בקשו להתחרות עם השודר, או שנמשק לכם אחר המתנה היפה, ויצאו אל ההרים לבקש את ראשיו של החני; אבל את ראשיו לא מצאו ואת ראשיהם הם השאירו בין ההרים...

קשה היה להכיר בחני איברהיימן השודר את הצער התמים מבנת=אל גובל, ז肯 גדול, שחור ומרובע ירד על מרתוויו, פניו חורם ומצוותו מקומט, עצמות

לחייו שפי ובתוֹ עינויו אש ורוה ביערת. נרמה, כי קדרות עולמית שלחת בנו רק מתיון מבטו היה אפשר להכיר, כי ידיו שפכו דם כמים לרב... מאו ירד איברהים מעל סלעי הכרמל לא הילך עוד לא אל בלחיה ולא אל בנת=אלגנעל, הוא שם את פניו אל ההרים ושם לא שב.

חבריו אהבו מאר, הם התברכו בו ולא המרו אף פעם את רצונו, ובכל זאת נשאר להם תמים כחירה ולא ירוו את נששו. יש אשר לבו היה פתוח לפניהם ויתרוועע עטם, ויספר להם ספורים, אשר לקחו שבוי את לבותיהם. בימים כאשר היה שופך את כל רוחו והם אהבו אותו ויהיו מאושרים, ונם על פניו היו נראים סמני רצון. יש אשר לבו נסגר פתאים, ענן כבד בסה את פניו והאיש אשר בעיניו החלקה. בימים כאשר היה שתקת מות, יש אשר לא עינה גם עלי שאלה המברים אליו, או יתבדר ולא יראה איש ולא יבא בקהל חבריו, או שהוא מטייל כל היום, או שהוא מוטל כבול עץ על הקrukן. חליפות כאלה תבאהנה לרוחו בסרגנים, תבאהנה ותעבורנה, ויש אשר יעוזב את חבריו כליל, ונעלם לו ואיש לא יידע את מקומו. או מהפרדת החבילה, או לום פתאות ישב בחוקו ידים וכל הסביבה תחליף רוח במנוחה, ואולם פתאות ישב החן, ושב וקבע את חבריו והוציאו אותם אל ה"מערכה"... ועוד הפעם תרינו כל המביבה.

לאן הוא הולך ואיפוא יתבדר—אן איש חבריו יודע. כי יש אלהו— לא יניר, וכי ייעי האחד מן המקורבים אליו ביותר ללבת אחרים—ונער בו, ושב האיש חרד על עקב באו. רק התהום אשר לרגלי מסלעים בתוך הרי הכרמל עדרה היא לברדיות ונתבאה קבור סודו ...

ומdry שבו מהתבודד—קנתרבה וכון תחוק אכזריות, וטרף ורצח בלי רחמים—לבו הולך ונחפק לאבן, אשר לא ישמע לתהננים ולא יפנה לדמעות. ונBOR ואמיין רוח היה החני. ללא חת הבית אל המות, בצחוק על שפתיו הלך לקראת חייהם ורוכבה. רק מבט=עינוי האחד היה מפי' לכל צד את הרודפים אחריו. גם כドורי החילים לא נגע בו. ויצא שמעו הארץ, כי מקסף הנהו ייד אנוש לא תשלוט בו.

ועוד הפעם צחק בו המקרה העור.

פעם אחת, בשלהך החני לנוּח אל אחר הרועים, אשר בהרי נצרת, ויהי מוטל במערה, וישמעו קולות אנשים נזים, ויקם, ויזיא החוצה כשהוא חי ערום וירא איש פלא מכה את הרועה; וכשקרב אליום נורע לו, כי מצא פלא אצל הערבי את קנה=הרווב שナンגב ממנה. ויתעורר החן בריב.

ויכעס הפלח ויזיעיא את חרבו ויכחו אל לבו ...

ויפול החני מלא קומתו ארצה, מתבוסס בדמותו.

הרועה נבhall ויזעק: הלא זה החן איברהים!

וישמע הפלח וירעד ויבהל ויברח כל עיר נשמה באפוי ...

�הרועה ידע את דבר המלכות, ולוי חיל מכיר בנצרת, וירץ אליו וינגד לו את הרבר .

וכשבא החיל אל החיל מצאחו ווערנו חי .

ועוד לא אבדה להנעם ביןטו ואמיין רוחו לא עבו כליל. וכשראה

את החיל התעוור ויחוק בחרכ הנזיע בלבד, וכך אמור להוציאו ולהנגן על עצמו ... והחיל נבחל ברגע הראשוני והוא יוסג אחר ...
בשנתינו החיל את ראש החני וישימו על כירון, מהר וברוח אל העיר ולא הביט אל אחוריו, כאשרו נמלט מצורה ...

בשנפוצה השטעה בעכו, כי הביאו את ראשו של החני, היה כל העיר צלה וטחה. סוף, סוף סר הפחד.
וכשהעבירותו את ראשו על גבי הכירון בראש כל חומות, עבר כל העם אחר התהלהכה בהמון חיינן.
ונעם הפחה הבהיר יצא אל היציע לראות בנצחונו. וצחוק קל, צחוק מסואב, רחף על פניו השמנים.
וכשנשמע קול התוף. וההמון החוגג נגע עד לפניו ביתו--הסב הפחה את ראשו אל התהלהכה לראות את פני אויביו, ופתחום הלבינו פניו : החני כאלו בבית בו ישר, עניין כמו זען בחוריהן וכמוני חדרו אל תוך לבו. זקנו השחור התנווע באוויר ואיוו הדרת קרש היה שפיכה על פניו, כאלו מטה על קדוש ה'.

שפטיו כאילו געו ...
„לא אתה נצחתי, לא אתה וכל חילך, כי אם המקרה העור. בו לך ולנצחין ...“--לחשו אותו השפטים המתות.
ולבו של הפחה נמה. ויסוג לאחריו ויתחבא בתוך ביתו.
והרגש אשר תקף את הפחה עבר בוקח השמלי אל כל החמון, ותסב מהם פתאים כל שטחים וצלהותם, ויפוצו איש לעברו במתכישים.
והטהלהכה מהירה לנטר את דרכה כבורתה מן המערכת ...

מן' מפה.

נַיְהִילִיסְטִים עָבֵרִים בְּשָׁנּוֹת הַשְׁבָעִים.

(רשימות וכירוניות).

.א.

בשנות הששים והשבעים למאה החולפת עמדו צעירים עמנואל פרשת דרכם, בתיהותם והישבות לבני-הענים והחררים וهم תלמידים לבני העשירים היין עליהם לטעמה ולזרא, את בתיהם הספר הכללים עיר שנרו אבותינו לפני, ול"השכיל" אותו לקחו לנו מורים פרטיטים נושאי דגל השכלת ברלין. ספרי מ א פון, "הטליין" ו"השחר" פעלו או פעולה עזה על בני-הדור והמטריצות לבקש דרך ולמצאת מזוהג-חיותם הצהرا. אבל הם נלאו למצוא את הדורך הנכונה, בתקופה זו נברא דור של "משכילים", אבל התפתחותם לא הייתה התפתחות טבעית ומורוגנת. בעוכם את התלמוד והפלפול התחילה לבלווע אל קרבתם ספרי "השכלה" בלי-סדה, ותיעאות הדבר היה – שקראו הרבה, ובכל זאת היה להנפשם

תמיד רבבה, תמיד בקשו ובר-מה ותמיד הרגנו, שנפשם לא תקלה במה שמצו. והמורים החדשניים, ה"משכילים", שלא ידעו את דרכי-החינוך, נתנו לחולמים לקראו לקראו ספרים חדשים לא לפה מצב רוחם. אך התהילה, המשכלי העברי לקראו אשכנויות – וכבר הוא קורא את "פוייט", שפינווה וקאנט; אך ירע לקראו רוסית – וכבר שם המורה לפניו את ספרי פיסארוב וביגנסקי ואת תורת-הכללה המרנית לAMIL, – ועוד לא הספיק לעכל את הספרים האלה – וכבר הוא קורא את "מה לעשות" לטרדרנישובסקן. עין מודיע על הסדר לא למדנו, את החיים לא ידענו, מטרה ברורה לא הייתה לפניו. ורק דעתות מקוטעות, פרצאות רמות ונשגבות, שלא באנו עד תכליתן, היו שנגורות על פינו. ואף על פי כן ניאלו או להאמין, כי חכמנו מכל אדם, וחתה ללימוד בעצמנו רצינו ללמד אחרים. –

בין הראשונים מצערינו עמנואל, שנכנסו אל הגימנסיאן בטוחילוב עיר מולדתי, היו האחים בני המורה ליוויננה אל וגמ אפסילר זוד (Хованко, ^{Освобожденie}), האחרון דיר ק אמרינר ויעורי של סטרובי בעתינו (האחרון, מטבחו בשוויה עוד נער במחלקה השלישית, כבר היה מורה בשכר ובחנים. מטבחו של אפסילר זוד היה להשפייע על בני-הענים בעמנואל, שמהם יצא אף הוא, ולהחננס תחת כנפיו, השכלה והחיות החדשניים. בבורך לא-עבית אחר נעלם מעירנו ליטים אחרים. והנה נודע הדבר, כי הלא רגלי לעיר שקלוב הטעינה לטליהו מHALCK כשלשים ווירסטה ושב שם יחד עם חמשה עשר נערים, שהוציאם מן היישובו. וכגבור-מלחמות, השב בשלל רב טמחנה-האויב, סcab ברוחבות העיר על בתיהם הנדרבים והתחנן לפנייהם לאסוף אל בהם אחד אחד

מן הנערים, עד שמצא בכל אחד מהם מקום-מקלט וגם אrhoחת-תמיד, והוא וחבריו הורום לכך במלודים להתקנים, שיובאו אל הגימנסיאן. אפסילרוד היה חשוב עבנוי כולם בגל כשרונותיו, מונו הטוב ונאמנו הנעים. בתוך מורה שפק מרצו על רוב צעירים עירנו והשפיעה היהת כל-כך מロבה, עד שכולם הרגינו, שעלייהם להחות תחת הדגל, שהרים מרים ומדריכם.

ובמרוצת הזמן העתיקו רוב אבותינו את מושב-משפחותיהם להרים הגדולים, שם פרץ ורחב מסחרם, ובטים מושבי מוהילוב נפוצו על פני כל ארץ רוסיה—במושקבה ובקיוב ובערים גודלות אחרות, וגם הצעררים, שהשלימו חוק-לטורות בהגימנסיאן שבמושילוב, בא רובם כולם לקיוב כדי להכנס שם אל תוך האוניברסיטה.

ב.

האחים ליווינטהל, אפסילרוד, ג-ץ ועוד הרבה מלאה, שנכנסו אל תוך האוניברסיטה בקיוב, התחרבו אל אותם הסטודנטים, שנתחנכו בספרי פיס ארוב וטרני שובסקי, ובמקרים לעטוק במדעי-האוניברסיטה, היו קוראים אך ורק את ספרי לאסאל וטארבס ואת העתונים, שהיו אסורים בעת ההיא, ומעט מעט נהפכו ל„מתקני-עלם“ מן המני, שהיה מצוי או מאד בין הרוסים, ולא רק הסטודנטים נסחפו בורות העז, אני הכרתי בקיוב גם סופרים ומשוררים עבריים, שבאו מערי ליטא והשינו כהנות בבתי העשירות בתור מורים עבריים או בעסקו מסחרם, וגם אלה, אחרי שהסירו טעויותם את העול הקשה, שם מחקו לנפשם בערוי-מולדם, התחלו נוטים אחרי הדעות החדשות, שהתחלci או בקרב הספרים הרוסיים החדשים ובקרב הסטודנטים העבריים, שבקשו קרבתם.

ובשנת השבעים נפרצה בארץנו מפלגת בעלי=ה אפ, או הניהיליסטים, שהפיצה ספרים אסוריים מובאים בסתר מעבר לגבול, שהיו מלאים התמרמות על כל סדרי החברה הנוכחית ועל כל האמונה והדעה המקובלות, כמעט בלי יצאת מן הכלל. בעלי-האפ משכו אחריהם רבים מבני העשורים וביחד מבנותיהם, אלה האחדרנים היו תומכים בהם בקספה, ובימים בהם גם „עממים“ הרוסיים, שהיו מטיפים את הדעות החדשות בקרב העם, אלה היו „החולכית=בקרב=העם“. המפורטים.

במפלגת הניהיליסטים היו אור וחושך ממשמים בערבוביה, היו ביניהם תמיימי-לב ובבעלי נפש טהורה, שנתנו למפלגה את רוכשם ונפשם והאמינו, כי מביאים הם גאולה לעולם; ואולם בעיני הרבה החברים הענינים הייתה טוביה התורה החדשה, שהטיפה לחוים משותפים וצקה, שהיה כיס אחד לכל בני-אדם, מפני שעלה ירה יכול לחיות על חשבונם של בני-העשורים ולהתעלם עם בני-העשורים היפות. רק מעטים היו בהם אנשי-רווח, שהיו להם גבורי „מה לעשות?“ למופת ולאלים אדרים, שבעקבותיהם הלבבו ועל פי תורהם היו באמת ובתמים.

ובבעלי האפ ידעו לצד ברם גם עלמות ונשים, וצעירותם מבני-ישראל. הרבה מבנות-עמנוא, שהתחננו תחת ידי אמותיהם החורגות או

אבותיהם הקנאים האכורים, נשים צערות, שסבלו חחת על בעלייה הקשים, ו גם הרבה עלמות, שהבטלה הביאן לידי שעמים – כל אלה נספחו אל המפלגה הזאת. בה מצאו פתרון לשאלת הנשים, שנתעוררה אז, כי בני המפלגה היו بعد שוו-זכיות גמור של הנשים והחוליו, שאינן רשות להנברים למשול בהן; ובתורה זו מצאו המענות והסובלות חנחותם במצון המור והמעיק. אבל עד מהרה התהוו רובן בכילן לבקש חירות יותר מן הדירוש. תמיד היו מתאפסים יחד טריינרים ונשים, יחר קראו את הספרים האסורים והטמים הנගבים מתקו לכולם.פה היתה נפרת שאלת הנשים על נקלה ככל שאר השאלות החברתיות. אין אליהם, אין חוק וגוטם, אין גוע ולואם, אין הבדל במצב ובמין, ביחס הנגעו הצעריטים והצעירות מעמו כמעט לירוי שנען עי' החירות הנמורה שפנסו פה. הלא כאזרחים נחשבו במפלגה זו, ובתו של פרופיסור ובנו של גראף וגיניראל היו מרברים באהבה ובאהוה עם יהודית, שבכבוד אבותיהם היהת מושלתת כל רצון חופשי ונרצה לרצין אחרים. לא יפלא, איפוא, שהעלמות העבריות, שהחיי פוגשו בביטן גנור עצום לנוטותיהם החדשנות, היו ברווחת מבית אבותיהם והיו נזוכות לנפשן, ואו היו מתחדרות להיות למפלגות או למורות בקרב העם. ולאט לאט הותה הרצעה, חוקי הצניעות והנימוס הופרו ותורתן נשבטה. הנערות העבריות היו לנוות במשמעות הפטודנטים בני המפלגה החדשה, עברים או נוצרים בלי הבדל, ביחס החזקי העמלות והנשים באהבה בידי אלה אמץ-הלב, שהכינו את עצם לקראת „מעשה פוליטי“.

בתגובה זו הייתה בין בנות עמנוא ראיינו גם בגרמניה לפני מאה שנה. אלא שאנו נմכו הנשים אחרי הספרים האשכנזים, שהטיפו לתורת חירות-האישיות והפילוסופיה החפשית, בעוד שבארצנו היהת העיקר המהפהכה המרונית.

ובין בעלייה-האפס היו רבים, שבאמת לא ידעו בעצם מה חפים. הם לא למדו לדעת את דברי ימי-העם וההתהותם הטבעית. הם לא הבינו, כי לכל עם יש קילוירה מיוחדת ולא בדרך אחת משלמים העמים כולם. הם לא הבינו גם את רוח המרידת הגדולה בצרפת, ודבר קל היה בעיניהם להפוך את סדרי החיים משורש ולשנות את כל מה שיצרה האנושות במשך מאות דורות. וכלות-הדרעת הגיעה לידי כך, שרוב הפטודנטים עזבו לנצח את לימודי המורעים, והספרים החרישים ממכיו בקרים רוח-עוינים לראות את ה-קץ" קרוב עד מאר.

ג.

בקיץ שנת 1874 החלו לחתעד ל体育投注-בגירות כדי שאוכל לבוא לבוּת ספר גבורה ושכרתי לו מעין-קץ סמוך לעיר קויב. למורה לחתוי לי את הפטודנט לורייא, שהיה צריך לנור עמי ייח. אבל, במקומם למלרני את הלמודים הנחוצים, קרא עמי את תורת-הכלכלה לAMIL, את לאסאל' ואת מארכם, ואת המדעים הדרושים למטרתי לא למדתי. כך עברו כל ימי הקיץ והקטי. לסופ' נכשל מורי בדרכו מדיני וآخر שעשו בקורס בדירתו ומיצאו כתבים אסורים שטוחו בכיה-האסורים. כל ימי החורף נשארתי בלי מורה, כי אבי ירא מאר, שלא אצליח גם אני בשאהיה בחברת מורים כאלו, וכי לא הראתי מכך המפלגה המטוכננת הוא, שהחני בקיין שנת 1875

לחויל, למקומות הרוחצה קרייזנץ, ומשם יצאתי לברלין. כברLIN, שם ישבתי כחודש אחר, פגשתי הרבה ממכיריו מקוב וمبرני עיר מולדת: את האחים ל. ונו, ליווינחאל, את אכטילרוד, אהרגנסון, 5. צוקרטן, ג-ע וגם את מורי לורייא, שנמלט מבית האסורים, כלל הנמלטים והנדריםمارצנץ היה מעון כללי ברחוב Zionskirchplatz. שם חיו יחד על יסוד שחותף=הרכוש והמעון הזה היה בית=מחסה להנמלטים, שמצאו בו אrhoחה יבוקם ללוין. גם נערות רבות מבנות מקיוב ומטוחילוב, שנסעו לשווייציה ללמידה שם תורה=הרפואה, באו לברלין ונשאו שם חדשם אחדים: ואת חכתה על בחירה זו את על רעותה, לאות יעוץ להתחפש ולכתחוב לאבותית, שמצואה כאן את בחירה והוא רוצה להגشا לו, כדי שתוציא מאביה העשיר את הנדוניא המרובה ותתן אותה לקופת המפלגה. אלה היו "גשוואים מדומים" (браки браки) והרבבה עלמות שעשו נחשבו ל"בלות=לפי-שעה" לבני המפלגה, שהטיפה לנתק את עבותות=המשפה. --

אחדים מן הסטודנטים הנמלטים עברו בתורם בחתונות בברלין בתור פעילים שכירויים, מפני שרצו לדעת בפועל את מצב הפועל ווגם להתרגל בעבודה כדי שיוכלו, בשובם לדוטה, לעבד בקרבת הפועלים ולהפיץ ביניהם את התורה הסוציאלית. ככלם לבשו כתנות=בד ומראיהם היו נראים: שעורותיהם ארוכות ופרועות, נעליהם קרוועות ומטלאות וסורר על כתפיהם, פניהם לא רוחזיו ויריהם מנואלות מעובדה. עד הערב היו עובדים בתחי=המלאכה ובערב היו באים עיפים לטעם הכללי והוא קוראים וכותבים ושומעים חדשות מן הנעשה ברוסיה מפני הבאים ים ים בתור נמלטים לברלין.

וروح הניהולייטים לא הייתה נוכח מן הסוצ'יאל=דימוקרטיים שבא שכנו, מפני שמלפלה זו לא התכוונה לעשות מהפכה בסדרי הממשלה, הסוציאל=דימוקרטיים ורק התאמצו לבצע את מצב הפועלם, לאחדים יחד ולסתדר למלפלה מדינית עצומה, לשולח את בחירותם להפראלאנט ולחטמו ביריה המחוקקים חוקים חדשים לטבת הפועלים, לששות מלחמה בשלום עם בעלי=הרכוש והאכדריקאנטים ולהמעיט על ידיו והאת ששות=העבדורה ולהגדיל את שכרה וגם להמעיט את המס הבלתי=ישר, המכביר אכפו על העם. -- בני המפלגה הזאת ייסדו עונינים טווחרים וקרוואו אסיפות-עם ומנhalbיהם הטיפו את תורתם באוני העם והפועלים. אבל ~~ה~~ניהולייטים שלנו, שנפחו אל כת האנרכיסטים, המטיפים להרים ע"י מרד את סדרי החברוה האנושות כולה, לענו לראשי הסוציאל=דימוקרטיים, שהיו מפקדים במנוחה את צבאות=העם והוא מסדרים נשפיחן עטמיים בלויות מנוגניות ומחוליות. כל זה היה לטעות רוחם של הניהולייטים העבריים טריסטיה, כי מושגיהם מן המהפכה הקרובה לא יכולו להשלים עם רעיון המלחמה=שבלם. שיש בה מקום גם לחגינות עטמיות ולנשפי-דרעים. בסופה וסורה היה דרכם ואת החיים הנורא-מאליים לא הבינו. על כן לא עסקו נס בלבודם, ואף עכורותם בתחי=המלאכה לא הייתה מאהבת העבורה, אלא מתוך שאיפה להיות מקרים בכל דבר ולהרמות להפועלים הטעיים. אמנם, סוף סוף התעוררו רבים משכرونם, עוכבו את בתיה=המלאכה ואת המחברות הריבולוציוניות והתחליו להטשן את למודיהם המדעים והוא לרווחאים, וליוונחאל ולוריא אף היו

לפרופיסורים בשווייניה ; אבל הרבה יותר מלאה הילכו בדרךם הורה וטיטו – בסביר או גם על העז ... שונה מוה הוה גורל בנות=עמנו. כאן הכל היה חלי לפעמים ביחסם של אבותיהם לבנותיהם, שהלכו בדרך דרשה. שתי עלות עבריות בנות עשרים ממוחילב נמשכו אחרי המפלגה החדשה, עזבו את עיר=המולדה ובאו לברלין. האחת מהן, ג-א, שאמה, אשה חכמתה, לא מנעה טמנה כל מה שבקשה נפשה: נסעה עמה לקייב, לויניא, לברלין ונתקנה לה למלוד ולקרוא ספרים בחפצח – לא באה לידי קייזריות מפנוי שגנון לה חופש במרה הדרושא. אבל השנית, בת הגביר מ. א., שרצה לככוש את בתו החפשית בחוקת=היר ולתת לה אשה לבניישיבת – הביא בזה שואה עליה, כי במטחרים קראה את הספרים האסורים ובסתור נספה אל המפלגה החדשה וברחא לברלין, ושם הייתה עובה לנפשה והחטירה לבעל=האפם בכל לבה, וכשבשה לארץ האשימו בעבורות מדיניות והושבות בביות=האסורים ולבסוף שלחה לאחר מן הפלכים הרחוקים. אביה התאבל עליה, ואחריו שהשhort רחמי מבטו והעבירה מנהלתו, המירה את רטה ונשאה לנוצרי אחר מפנים רוסיה.

ד.

مبرלין נסעתו לוינא כדי להכנס שם לתוך בית=הספר למסחר. שם הכרתי את המנוח פרץ סמולנסקי ג', כי מי מן הקוראים עברית, אם רק היה בוינא, אפשר היה לו לבלי לבוא למעונו של רפ"ס או להרידאקציה של "השחר" כדי להכיר את הספר המפורסם הזה ? אמן. עד שנות השמונים, קודם שהתחילה הפרעות בעיר נגב=רוסיה וקודם שהתפתחו רוח=הלאומיות בחוכנו, הלכה השפעת "השחר" החלך ורפה. כי רק אלה, שנפתחו ריק מתחן השפעת הספרות העברית בלבד, ראו בסמולנסקי את בחונקה, השכללה, אבל כל אל, שהשפעינו מן הספרות הכללית וקבעו דעתם בלשונות אחרות, לא ברעו ברך לפני רפ"ס ואמרו בכלם, שהעיבו אותו בהשכלה ורצו להשפייע עליו, לבוש את "השחר" ולהביאו לתוכו ורם חדש – את תורותם החדש; אך, אחריו שרוא, כי רפ"ס לא יחויק בדגלם, סרו מעליו ובנו במתה מיוחדת לצעם : הם יסדו להם ירחוב חדש, שמרתתו היתה – להפין את תורה הטוטיאליות בקרוב ישראל, ובשנת 1877 בחרו לראש להם את אהרון ליבר רמאן, הידוע בכינוי הספרותי ברדרו ר' א,

עורך הירחון "ה אמת" בוינא, שנדרפסו ממנו רק ארבע חוברות .

ורפ"ס, למטרות היותו וחוק מדועות צערו עמנו, התירוע עתמה ותמן בידם, בחיפוי=לב הקريب בגלום את כחו ועתו, כי מטבחו אהב להיות מן לאחרים ולהשפייע עליהם, ורק את אלו, שאמרו להשפייע עליהם, לא יכול שאות. רפ"ס היה שמח כשהמצא בקרוב הצעריים החדשים אדם כותב עברית בכרונ, כי הלשון העברית היתה משאת=נפשו אבל שאחרים, ולא הוא, יאמרו מלה חד שה בספרותנו – זאת לא היה יכול לומר להם. כי אכן היה בדבר הוה, שצערוי עטנו הקוראים וכותבים עברית, אשר את כולם חשב לתלמידיו המושפעים ממנה, יתרוממו עליו פתאום ולא ה' יורה דרך יוסול נתיבות לעטנו ? ... ועוד גם זאת : כשהסתכל רפ"ס ברכבים מבני העשירים הכאים לחו"ל והנספחים לכת בעלי=האפם, ראה והבין, כי תוחו ובוחו במוחם וערובניה ולא=סדרים במעשים ,

ואך מוציאים הם כcpf אבותיהם לשוא וללא-אוצרם הם מתhalbלים להיות למתקני העולם. והצעירים האלה הארכו לשין גנדו וכשהיו מתוחכמים עמו בפרצאות ריקות, חשבו בלבם, כי חכמו ממןנו. ועל כן בוה להם ולען לכל עליותיהם ונם לברק מעשיהם ולחשוב דרכיהם. ואולם את ברדרור א' כבר רפ'ס בוגל בש戎נותיו יודיעתיו וגם ירא ממןנו, כי ראה בו ספר רב-כשרון, אשר נוקף על ידיעותיו הרבהות במדעים שונים ובחוות-הכללה ירע היבט גם את לשוני, שהביע בה את דעתו לאחר החווים. ברדרור א' העיר קנהה בלב רפ'ס בהחרותו עמו ב"האמת" לא תחרות חמרת, אלא תחרות-טופרטם, כי במנגניותיו שמע שר חדש בספרותנו וגם הוכחה לחדות, שהמנגן הוא אכן גודיל.

ואחר מבני המפלגה החדשיה היה גם בן עיריו אל. צ-ן, שעזב את ארציו ובית-אבתו והיה למסדר-אותיות בבית-הספר של בָּרְגַּן בוינאי, שמנחלה היה רפ'ס (היא הרפ'ס נס ספור ב"השחר", וכן ספרי זרגונאים), וכשהחלו אבותיו האדוקים לחתוך בידו, היה מוכחה לפני שעזה את מלאכתו למקור כלכלי, או התטרמר על רפ'ס והתלונן עליו, שקצב לו שכיר מועט יותר מדאי ובכך הוציא רבה, כי עשוק הוא מטני. כחבר לבעיל-האפס, השב לו צ-ן לאויב כל איש, שבידו גורל הפעיל, ורפ'ס בתור מנהל בית הרפ'ס קצב שכיר מסדרי האותיות לכל אחד כפי ערך עבורתו וכפי-השכר המוצע, שהיה קצוב או בשוק הפעלים האלה. אבל צ-ן לא רצה לשימ לב לרבר זהה ובל' צדק החנפֶל על רפ'ס והאישימהו, שעשוק הוא שכיר-הפעלים: סמולנסקין, אחורי שיש לו געלם שלמות, הלא בזו בלבד כבר נכמת עינו לונדו וננד כל מפלגת הפעלים.

ברדרור א' (Arthur Freeman) בשם האנגלי-בי הוא נעשה לנ庭ן אנגליה לצורך ידוע-או הרן ליברמן בשם ברוטה¹⁾, עורך "האמת", היה בשנת 1877 כבן שלשים שנה, והוא בא מווילנא, שם היה עוסק במלאת השרות בחברת אחירות מאש. הוא היה סופר מהיר בלשונות שונות. נפלא היה יפי כתבי ידו הנאה; ואת כתביו וכתביו אהב הניהיליט הוה לכתוב רק על הניר יותר יקר, הבא מכחיה-החרושת שבאנגליה. מונו היה רך והוא אהב מהתלוות ודברים שונים; אבל היה נוח לכעום והוא נורא מאר בשעת בעס. תמיד היה אקורח מונח בכתב, כל הלילה עד אור הבוקר; ולא היה מניח את עטו מידו עד שהוא גומר מאמר שלם. והטמאר היה יוצא מידי יפה וכלול אף בהדרו החיצוני.

בשנת 1878 שמו את ליברמן בבית-האסורים בוינה. אחורי שיבש שם חרשים אחדים שחררוו (הרבה השתדר לטובתו רפ'ס, למרות קנאתו בון, מה שמראה את טוהר-רווחו¹⁾) ושלחוו מוינה עד נבול אשכנז, שם מסרו אותו לירוי פקידי אשכנז שדרשו אחריו; ובברלין עמד למשפט יחד עם הי רוזויז ואחרנסון (בן-אהרן, יליד מוהילב, ניטו של הסופר ארוורד ב-רנשטיין); ואחרנסון ישב עתה בניו-יורק בטור רופא-חולים). משפטם נמשך בשלשה הדרשים ולסוף יצא דין לשבת במאסר משעה הדרשים עד שנה אחת. אחורי

1) עין מה שכח על זה טר. ר. ברינני בספרו "פרץ סטולנסקי", ע' 87—89.

שיצאו מן המאסר נסעו כולם ללונדון. הברי לברמן התאוננו עליו על מנהגו הור לשטור בביתו את מכתבי־ג'עוו והעתיקות מן המכתחים שלחל לאחרים, שבכולם היו דברי מיניות מדינית,— מה שגרם לכך, שנאמרו אנשים שניים, אשר נגלי מצפוניהם על פי המכתחים והפתקבות, שמצוין בין ניירותיו בשעה שעשו בקורס בטעונו בוינה, חבריו דנו אותו על זה והוציאו משפטו, שיעזוב את אירופה ויצא לאמריקה. ועוד מחרה עזב את לונדון ושבבוואו לניו־יורק,—הדבר הזה המר את רוחו עד מאר וו היה סכת הדבר, וזה היה סוףו של הספר העברי בעלה־הכשרון ובעה־היידישות האחד והמיוחד בין הנihilists העבריים בשנות השבעים:

עליל עוד להזכיר, כי בשנת 1877 ראייתי בידי בר־דרורא בוינה בכתב יד ספר גדוול בשם „משאת נפשנו“, שבו הוכח, כי כל התורה הפסיכאלית החדששה שאובה מקור תורה ישראל (שםיטה, זובל, לקט, שכחה ופהה) וહלך ותאר את התפתחותה של הפסיכאליות עד לאסאל ומארפם, מה היה נורל הספר הזה אין איש יודע. אולי יכולם היו הספרים העבריים בניו־יורק, וביחור הרידר א הרנסן, שהשאיר ליברמן אחרי. אם היו מוצאים את הספר הזה בוראי הוא כל חובבי־ספרותנו מכירם להם הודה על חמדת גנווה זו.

„סובב טובב הולך הרוח ועל סביבותיו שב הרוח“. עקבות התנועה הישנה בין צעירים ישראל נידעו גם בתנועה החדשאה—בתנועת־השחרור הרוסית, שהחזיקו בה צעירים־ישראל נוספים. וכי יודע דורך־הרוח? מי יודע, אם לא עברו הרבה מן הרעינות היישנים כמו מלאיהם אל הפסיכאליסטים היהודיים של עבשו ואם לא הצעריהם המתוירים משנות השבעים הם אבותיהם־מחולליים של אלה האחרוניים רק באחת נבדלו החדשאים מן היישנים תכליתם: בין הראשונים נמצאו גם כאלה, שהבחבו את הלשון העברית ורצו למצוא סעד וסמן לתורהיהם בתורתנו וספרותנו, בעוד שהאחרונים מבטלים גם את תורהינו וגם את לשוננו והרבה מהם—גם בזים ולוענים להן בכל עת מצוא.

מ. ק.

קייב.

שיר-מִזְמֹר

(לִבֵּי חַבָּלִקָּו)

חַבָּלָקָו הָוּ אֲבִי כָּל לֹטֶשׁ בְּרוּל ...

קוֹל בְּנֵי עָרִי יְעָרִיךְ קְדוּמִים -

אֲרוּדְבָּרָאשִׁית תְּמָהִים ...

לְהַבָּ מַזְגָּד לְזָהָה, מַאֲדִים

רַיְגָּיו סְלָעָ בְּהִים :

רַגְבָּ סְלָעָ עַלְגָּבָ סְלָעָ :

פְּטִישָׁ-רַגְבָּ הַוּלָם ...

שְׁנָרְ-שְׁנָתְבִים עֲגָלִי בְּרִיאָה

מַאוֹן בֵּין סֻוֹף חֹלָם ...

קוֹל בְּנֵי עָרִי יְעָרִיךְ קְדוּמִים -

אֲרוּדְבָּרָאשִׁית תְּמָהִים ...

- גַּבּוֹ רַצְנָה, מַהְזָּה תְּלַטּוֹשׁ

עַלְגָּבָ רַגְבִּים גְּהִים ?

- «חַבָּבָ!

«חַרְבָּ לְוַגְנִי עֹלָם !»

* * *

*

קוֹל בְּמַעַךְ הָ מַעֲרָתָ-גְּבִים -

הַלְּמָוֹת פְּטִישָׁ-אַיִלָּה -

חולפים בעד הפטחה עוברים
 כחביבך ישלמה ...
 עשביך רגניות חבלת
 ואלו גבל פרא
 חטאים כורעים, לאלו אומרים:
 נא אתחממה נאראה.
 קול במעקה מערתגבים —
 חלומות-פיטיש איימה...
 —גבורה-ראש מהוות בעשה
 כלב מירחבי שהמה?
 —אתם!

“את בוב שיד ארך”

* * *

קול בפע מטה, סמטה חשבה,
 שבקוליה מטדים ...
 פטה חלומות פיטיש אידיר
 וקידאש נמלטים ...
 לשון האש תחתה — לגע
 תנעם ומשתירה ...
 בא פקול זגבעל עיתום
 הווק שאון בכירה.
 קול בסמטה, סמטה חשבה,
 שבקוליה מטדים ...
 — נפח ורוי מהוות בעשה
 וקידאש נמלטים?

—**כְּבָלִים!**

כְּבָלִים לֵי לַעֲצָמִי.

* * *

*

קוֹל טֶבֶת־חָרְשׁת עֹלָה —

אַלְפִי אָוֹן שׂוֹרְקִים —

גָּלְמִי אַשׁ לְבָנָה מַוִּים ,

רוֹתְחִים, גַּתְרִים וּחוֹרְקִים ...

גַּתְרִמְתְּבָת עֹלָה וּזְעַט :

אַרוֹ לוֹ כְּשָׁבִילִים !

הַשְׁמִים פָּמוּ בְּעָבוּ —

פִּים מְאַפְּלִים ...

קוֹל מְגִיתָה־חָרְשָׁת עֹלָה

אַלְפִי אָוֹן שׂוֹרְקִים ...

פּוֹגָעֵל אַעֲיר, מַהְרָה תְּפָعֵל

בֵּין אַפְּגִים חֹורְקִים ?

— תּוֹרָה ! —

אָמָת לֵי טְבַשָּׁה ! ”

זברון לחייבים.

מאთ

די שמעון פָּרנפֶלְהַ.

(סוף).

לא עבר חודש ימים אחריו מותו של שלמה בובר—ויעיר אדר נידול בחכמת ישראל הילך לעולמו (בכיד לאצנוואר, 1907–ט' שבט, תרס"ז); משה שטיינשנירדר, בשנת ה'צ"א לחיו והוא נולד ביום 30 לאפריל, שנה 1816–כ"א אדר, תקע"ג. משה שטיינשנירדר וכח בחייו, ובפרט בשנותיו האחרונות, לפרטם ולשבח נידול, בוגרג שבעולים, כלומר, בעולם=עמנוי, חכם. שטרח יגע שנים מרובות בחכמה ומחקר וככתב ספרים חשובים ומרובי=ערך וריבי ימי סבל עוני ומחפיר, וכל ימיו דאג לאנת'=פרנסת, כשהוא מגיע לשנת השבעים, יום יובלנו נזכר במכחבי=ברכה ובקצת שבחים בעתונים, ובשהוא מגיע לשנת השמונים, זכתה המפלגת נחשבת לו לטעללה גדולה ולזכות יתרה—ויעיר הפעם מכתבי ברכה ותהלה מכל עבר ושבח מרובה בעתונים, ואם יגע לשנת התשעים, או מכל עברים מלא חפנים קלושים ושבחים ותהלהו מלאה כל הארץ, אשרי החכם והטופר, שהגענו לקנה כו' ימאם בכל אלה !

משה שטיינשנירדר וכח להנים כאלה שלוש פעמים בחייו, ואולם בפעם الأخيرة, כשמלאו לו תשעים שנה וערין היה שלם בכחותיו הרוחניים ויעיד עברות המדרעים בהתרה נפלאה, השיב את פני המברכים ריקם.

מאורעות חיו היו דומים בכל הסינים לאלו של רוב חכמי=ישראל. שטיינשנירדר נולד במדינת מחרן בעיר פרוסטיא, שלפני תשעים שנה הייתה עיר של חכמים וטופרים, כי בכלל נמצאו או במדינת מחרן קהילת ישראליות חשובה מאה, וכמה חכמים מובהקים נודעים לשם העמידה לנו בנסת ישראל שבמדינה זו, עכשו נחרוקנה בבר מיהורים, וכמוון, אין שם עוד זכר לרעת היהדות. הערים מישראלי שעסוקים בענינים כליליים והיהודים במובנה המדרעי מונחת בקרן=זווית, שטיינשנירדר נdal בצעתו של פרוטסטין וקלט את התוכן המדרעי של היהדות, שהיה אז בראשית ימי השכלת היהודים במדינת האל, חביב מאר על טובי=האומה. כשרונית נדולים נראו ברטש' מנעוריו, גם היה במוחלה הרגשה יפה בתמצית הפיוותית של היהדות ונטיה לשירה בכלל. אבל, בגראה, נבראה בו נטיתו לחקירה הביבליונראפית, שאחרי נסיגנות שוניות עשה אותה לאומנותו המיטוורת. סבותמן החוץ אנסחו לבקש לו איזו אומנות או חכמה טעה את בעלייה, לרבות בישראל לא היה, כי הצעין בהשכמה חופשית עד מאר והיה רחוק מצעירותו. על כן בחר

במלמדות. בשנות הארבעים למאה החולפה בא לברלין, ואחריו שנתמנה למורה בכיתת-הספר לילדות ישראלית ושם שנים רבותה בשירות זי, היה באחרית ימי לדריקטור של בית-ספר זה; ו록 ומן מועט קורס שמאלו לו שמנום שנה הספר מעליו את המשרה הו, שלא היה הולמתו כלל, ביוםיו האחרונים היה גם משניה על ספרים וכחבייד' בביבליותיקה של המלכות בברלין.

שטיינשנידר הביר בנוירו את שיר, שאותו כפֶר כל ימי חייו. הוא, שמטבעו היה מבקר קשה וחורף נוטה לדין לכף-חיבת זנמץ-הבריות; הוא, שהיה זוקמה בחכמים וחוקרים ומקנטרם בדרכיהם עיקצים-הוקיר את שיר מאר ער יום מותו. מספר החכמים המפורטים, שלא פגע בהם שטיינשנידר בדרך הקורת-שלפעמים היה יוצאה מנדר הניטום-הוא מעט, מלבד שיר כפֶר הרבה את צנץ' ואת גינגר. לעומת זאת היהו לגרטן מגונה.

בשחיה בן שלשים שנה כבר יצא לו שם בתור בביבליוגרפַי ובקי בספרים, מטבחו יתן בכח-זוכרו עצום ובהתمرة גROLLA, הוא קרא הרבה ורשם לעצמו הרבה, ואחריו שהוא מבין בכמה לשונות שמיות ואירופיות ובקי בכמה הכתבות שימושית, השתמש בכל המכשرين הללו למקצוע הבביבליוגרפַי. אין מן הצורך להאריך בראיות והוכחות, שעבודתו המדעית הייתה חכמה ולא מלאכה, כמו שאמרו אחדים מן המקתינים את ערכו. ותועלת הבביבליוגרפַיה ברורה ונוליה לכל תיכון, כמה מקצועות חשובים של חמת היהדות צרכיהם לה, ובולדירה לא נמצא את ירינו ואת רגליו בחקר ההיסטוריה הישראלית. ומעלת הבביבליוגרפַיה העברית גROLLA על זו של הבביבליוגרפַיה בשאר הספריות. זה מונח במאורעות עטנו, שהוא מפורסם ומפורסם ונע ונדר בארץ, שפנוי זה לא הניחו לנו כמה וכמה דורות ובורנות היסטוריים קבו עי' זולח בספרים, בשמות מחבריהם, מעתיקיהם, מדפסיהם ובקצת רישימות אחרות, הנמצאות בהם דרך אגב, הכרונולוגיה צריכה מאר לדרישות אלו, וחוץ מה, הרוי כל חיננו הקולטוריים שקוועים בספרים, ורק מהם אנו שואבים את הרואי לרעת על הקולטורה הישראלית.

וכשם שעם ישראל הוא מפורסם ומפורסם, עם כתוע ומפורסם, בן גם הרבה מספרינו החשובים הם פוזרים ומקוטעים. בימים הראשונים לא היה קבוע של ספרים מתקיים ומן מרובה במקומות אחר. אמרו: הכל תלוי במיל, ואפילו ספרים, ומכל שכן ספרים עבריים, שלקצתם יש היסטוריה שלמה. אם נאמר לספר מה שארע לספרינו בזומנים שונים אין אנו מספיקים. טטעם זה היה הביבליוגרפַיה העברית מחקר מסובך ביותר, שצורך הרבה בקיאות, ידיעות מרובות וסקירה חריפה, ואמנם, כמה בביבליוגרפַים קרמו למשה שטיינשנידר, וביחוד ראוי לשבח גדול החכם ר' חיים יוסף דור אוזילאי איש ירושלים, שהוא כמעט היהודי, שלא הסתפק בידעות שמיות הספרים ומחבריהם, אלא עיין בהם בשקירה גROLLA ובהבנה ישרה והוציא מתחום הספרים שעברו תחת ידו הרבה מסקנות חשובות, שמתוך ריוון חן עומדות בפני הבקורת. ואולם הבביבליוגרפִים שקדמו לשטיינשנידר עסקו בביבליוגרפַיה רק כמו בידעות ספרים בודדים, בעוד שהוא הרים את הבביבליוגרפַיה העברית לטורנגת מקצוע מדעי חשוב עד מאר. כי בראשותיו ולקוטיו יש למצוות את הקשר התמידי, שהיה בין הפעולה הקולטורית של עטנו ובין זו של כל העמים.

ספריו המדעיים של שטיינשנIDER, מאMRIו בקובציים ועתונים שונים, חבירו החקנים, מאMRIו-הבקורת, שכabb במספר מרובות-כל אלה רבו מლספוז. הרשימה של כל ספריו ומאמРИו תקיף ספר אחד, ולפיכך קשה מאד להוציא משפט, שיכלול את כולם והוא מopsis על כולם. אפילו מתחת ציור כללי מתכוינו הפרטיה והספרותית של הארט הנפלא זהה קשה הרבה, מפני שהיא נמצאו הפקים ונוגדים, סתיות ותמיות. הוא היה טופס מיויך במנינו, בין בעבורתו המדעית ובין באישיותו, ביחסו אל החיים ואל החברת, ובפרט ביחסו אל האומה הישראלית ואל חינונו הפנימיים.

שםו של ר' משה שטיינשנIDER נתפרש בשלשים הנסים האחרוניים לחיו בכל המדרניות-כמובן, רק בקרוב העוקבים בענייני חכמה ומדע, שמתיחסים לנושאים עניין מחקרי. אבל שטיינשנIDER היה לא רק ט' כובד בקרוב החכמים, אלא גם נורא על כל סביביו, והרבה מן המתחלים ואף מן החכמים היודעים היו מתהנפים לו כדי שלא ימצא המבקר הקשה והחריף הזה את עמק דינם בשיזומן לו לדבר על כתבייהם. בקרתו הצעינה על פי רוב במרות-הדרין, וניכר היה בבריו, שנעים לו לבקר קשה את הספרים וגם את המחברים, שדרכו היה להשפילים ולהבזבזם, אבל אין חוולה מהם עולמית. והאמת צריכה להאמר, כי משה שטיינשנIDER לא היה מתקבל' חנופה ידינו הקשה לא היה מתרך על ידי שוחה-דרכיהם. את הכבור והתחלה, שהיו מפוזרים לו, היה מקבל תמיד בדבר המובן מלאיו, ברעותו נקבע הרעיון, שעמו התמות חכמה ושלא יניח כמיתו בישראל, אלו היה סיפק בירוי, אפשר שהוא מאבד את החומר הרב, שאסף בשקיידה גדולה, כדי שלא ישמשו בו הבאים אחריו. צורה-ען היה נהג בכל צער מתחיל לחקר ולדריש, ואם יצא לו איזו שנייות וטעיות (מה שנמצא גם בספריו ומאמРИו, ומהן מנוכחות ממש), לא היה מעמירו על האמת בהרצאת-דברים מרועית, אלא היה דוחפו בשתי ידיים.

נפלא הוא, שהחוקר המצוין הזה, שלפניו נגלו כל ספריו ישראלי בכל הלשונות ושהחמיר ההיסטוריה והקולטורי שביהם היה מצוי בידו, היה חסר את ההרגשה היהודית האוטית. הוא היה תלמיד-חכם יהודי על פי הטעום היהודי; קפדן, כסון, וורק מרה, חריף, מהתמיר, אהוב הלצות ומכאות,- אבל ח'בה לישראל ולהיידות לא נמצאה בו. בשעה שישב ועסק בראשותו הביבליוגראפיות ובקלוטיו נדמה לו, כאילו עוסק הוא בקרים עם, שכבר נתן לקבורה זה לפני כמה אלפיים שנה, והוא רושם את הרשימות שעלו נגביו המוצבות,- זכרון לבני-אדם, שדבר אין להם מן החיים. רחוק אני ממן השקפה המוטעית. הסוקרת על כל הנעשה בעולםנו רק מן הצד הלאומי שבו, ואני בא בטרכוניא על חוקר גדול בישראל, שלא עסוק בחינוי הלאומנים של עכשו, אלא הסתפק בחקרותיו המדעיתות. אבל משה שטיינשנIDER לא הסתפק "בשב ואל תעשה", אלא היה שונא ובו לכל אדם, שהאטין ביעורנו הלאומי. את חקרותיו היה מפסיק באמצעות הרצאת דבריו כדי להבהיר איו עקריות חריפות, שלפעמים יצאו מנדר הניטום הספרותי, כלפי ה"מהביבלים" החולמים שיבת שכותנו, את הלשון העברית. סוף סוף רק בה השקיע עמו את מיטב כחתיו ועל כל פנים ביחס בספרים שנכתבו בלשון זו היה בקי שטיינשנIDER בתורביבליוגראף,-

את לשונו היחסורית בוה וشكא, והכוונים עברית היו בעינו כמבליהם. האיש הזה, שיצא לופסום בכל העולם ושבהברנתו את דבריהם של ספורותנו ביחס אל ספריותיהם של שאר העמים התרומות להשכלה אנושית כללית, היה באמת יהורי גטואי לכל משפטיו ופרטיו, הוא, שמשל בראשותינו היחסורית מאין כמותה, לא הבין ולא הרגינש את מהלך ההיסטוריה הישראלית ואת מקומה בתולדות המין האנושי.

וכורני: ימי ראות התהערכות הלאומית בישראל, או דיה "המניר" כלוי מבטאה של התנועה הציירה הזאת—אם אפשר לקרוא בשם תנועה לשאיות ערים מועטים, בכלל איפן לא נמצא בה פנים מוסרי ולא מדר וועל בקדשי האומה הישראלית. מתי-מספר מצעריו ישראל—נניח, "משוגעים ממש"—נלו נושא את הבו והחרפה, אשר שבע עמו למדוי, את בעיטת הרנלים מצד שונים ומחרפיו, וחילטו על האפשרות לצאת ממצב זה. שטיינשנירד כעם עליים עם גדור, ובחמתו התנצל בעטענו "המוכר", שבכל היה מקום מיכון לפורענותה, על "החולמים הלאומיים", אבלו הרגו את הנפש. כמדומה לי, ששנאתו הקשה לנץ, שלל כל חלק וחלק מספרו היחסורי הגדור היה מתנצל בCKERות עוקצת, באה לו גם בן משנתה הרגש הלאומי היהודי. המשגנון הלאומי שבספר זהה (שהוא חשוב מאד עם כל מגווןיו ומשמעותו) עורך בלב שטיינשנירד את האיבר הגדור.

וחוסר=אהבתו להלאומיות הישראלית השפיעה אף על עבורה המדעית, בה יש לבאר את העוברה, שבכל רשותו ולקוטיו של שטיינשנירד, עם כל חשיבותם המרובה בתורת אבני-בנין לחולות ישראל, אין ענן שלם. נובב של מראים-מקומות, לקט דברים מאיו קובי של דיני-שחיטה בערביה, שמוח של מהברים וספרים—כל וה דיה חביב לו עם ישראל. אם רוציםanno לעוד על אמתות הדברים האלה נעריך את שטיינשנירד לעותת צונצ. זה האחרון היי כל ענן, כל מלאה ומלה, כל אות וקוין, לחיקורה קולטורית בחוי עמנו. וشتינשנירד, שאין ספק בעניין כי בידיעותיו המרובות עליה על צוואר, עשה כל חווון קולטורי לאיה "צייטאט", למן קרנותו, לנכוב שמות ומנין-שנים. וכל כך חביב את ציטאטיו, עד שהוא דואג תמי, שמא ישמש איש בהם לבניין היחסוריה הקולטורית של עמנן. הוא היה מתחיר, שמא ישקעו אבני בכנין זה—אלו האבני, שהוו נוהג בהן מנהג פיטיש ממש. ספר חשוב לפי השקפותו היה רק זה, שבו ציטאטים בלי שם חברו וקשר, שמויות ספרים ומחבריהם מכל המינים, נומנקלטורה יבשה, גל של אבניים... בחבورو הגדור והגפלא על, מעשה התינוקות בימי הביניים, שהוא עכודה ענקית, הוא מסלך עצמו את אחריות הדברים, אם יבוא איש להסביר את החומר הרבה הזה בדרכן הרצאה היחסורית, אלו היה ספיק בידו, היה מעכבר דבר זה, ופלא בעניין, שלא שرف את חברו אחריו שנמר אותו.

מאריך אני בחווון ומתיגע להבין בו, לא כדי להפחית את ערכו של שטיינשנירד (שהרי אין חסרן וזה מפחית את תועלת חוקיותו), אלא כדי להוכיח בטופת לקוח מן המציאות. שעמנן במצבו הנווכחי אי-אפשר לו להתחפה בדעותיו הרוחניים באופן טבי. חי=הגולות קשים בעולמנו הרווחני הרבה יותר

טבウלמן החמורי, במצבנו המדיני והאיקונומי. בשנות המאה ה'ית ראיינו כמה פעמים, שנתעוררנו עמים לתחיה באמצעות תחיתות של שונם הלאומית וספרותם, הצעיר הראשון לחוש החדש הלאומית ואספת הוכרונות הספרותיים, שנשארו לעם היה חמייד חדש הלשון הלאומית ואספת הוכרונות הספרותיים, מנטלם ומנסאים מיטים קדומים. אפילו העמים היוצרים חוותים במצבם התרבותי, מנטלים ומנסאים ושומרים כבבבּעינים את רכושם, כמו שהוא קטן ורל, ל הס חשיב הרכוש הזה, ואפילו אתה מדבר אליהם כל הימים, שטוטב להם להסביר את דעתם ממנה ולהרבך ברכוש קולטורי אחר, אין הם שומעים לך. רק על עמנואו רובצת קללה¹ אליהם. אדם גדויל וחוקר מצין, שבסקיירטו המדעית הוא טקיי את כל העשור המוסרי של ישראל, עושה את כל ספרינו לרשימה קטאלוגנית של חנויות שנחانبנו או של סימני-מספר. העיקר בהם רק השער ושם-המחברים, קביעה ומן חבורם ודפוסם, בשעה שהוא חוקר בהט נדמה לו, שהוא עוקם בסימני-המספר של החנויות הנמצאים ב„בריטיש-טווואים“ או במלחקה המוחricht של המזיאטם הברליני. ואם הוא רואה סימני-חברים בעצמות היבשות האלה וושאמע מפי קצת אנשים, שאין אלו מתים ממש. אלא נרדמים ונקפים ליפוי שע, שאפשר להרים מתרדמתם – הוא כועס ומהרעם על „המגבילים“ האלה, מה שברא עמו במשן אלפטים שונים ויוצר ברוחו ובגשומו חשוב לו עד מרא – בתיר חומר לקאטאולוגים מרובי-כטמות, בתיר עניין לחידושים ובקיאות, לידענות ולדיקינות. זה ממש פלפלול ה„כORTHOpELTIC“ בצורה חרושת; אלא שבReLU הפלפלול לא החליטו טעולים, כי כבר פסקה תורה מישראל, ועוד שלפי דעת שטיינשנידר – וכן היה אומר תמיד – כבר הגיעה חכמת ישראל לידי גמר בנינה, כבר לקטו את כל אבניה וקבעו את כל גורגי-החול שלה: כבר הכינו „גניזה“ – המון קטאלוגים – לספרות ישראל.

¹ שבועות מספר אחרי מותו של שטיינשנידר נפטר ביום אחרון של פסח שנה זו – ו' אפריל, 1907) עוד ביבליוגרפֿ ישראלי מצוין: אדרוף נייבווער. הוא נולד בעיר קטנה אחת באנגאליה בשם יא מראץ, בשנת 1831 (כ"ז אדר תקצ"א). גם אדרוף נייבווער עשה את הביבליוגרפֿיה העברית אומנהוועסק בה רוב ימי חייו. אבל חקירה זו לא הייתה „חקירה לשותה“, אלא לשם התועלת המדעית הרחבה יותר, שיש להוציא ממנה, ביוםיו היה חוקר תורה הקראים והשתלשלות מאורעותיה של כתה זו עניין חביב מאד לאחמי ישראל וכל העוסקים בחכמת היהדות, אחר שנלה שמחה פינסקר בספרו הנפלא „לקוטי קרטניות“ עלם חדש, שהיה קבוע ונגנו עד אז, והרבה סכיות פנימיות וחיצונית גרטו לו, שחכמים הרבה שאפו לברר את המאורעות החשובים האלה בתולדות עמו, ומארח שרוב הראשיות ההיסטוריה והספרותיות של הקראים נקבעו או בפערבורג, אך לא למגム נייבווער, שם הוא נחן אללו לחזור בשקידה עצומה במקצוע זה. תוצאות חקירותיו ושקידתו בביבליותיקה הפטרבורגית היה חבورو האשכנזי: „מן הביבליותיקה הפטרבורגית“. רשומים וכתבים לתולדות הקראות והספרות הקראית“. הספר הזה יצא בשנת תרכ"ז, ומעלה יתרה אנו מוצאים בחבוריו התיחס להתגלות המקורות היסטוריים של הקראים בשקויל-דרעת ובהבנה ישירה. כמעט שהיה הראשון, שבירר את הטעות המרובה הנמצאת בספרו הנadol של פינסקר („לקוטי

קרטיניות") והוכית, שעם רוב חסיבותו ותקנו המרובה מפליג ספר זה הרבה בערך הקרים, ובפרט במה שיקם לה את כל המפעלים המתעדיעים בספרותינו. לפי דעתו של פינסקר, ראשית החקירות המרויות בחכמת הלשון העברית ובכתבי-הකורש יש לבקש בין הקרים, שהרי הם, שנפדרו מן התלמוד ושבו אל המקור הראשוני של היהדות. אל המקרא, הוא אנווטים לשים בהם כל מעינים. וtribe הוה הרב, יותר שפרקוק הקרים עול תורה שבעל פה מהם, יותר נתחבה עליהם תורה שבכתב. אטמן, גם כמה מחכמי הרבנים עסקו בחקירות הלשון העברית ובכיאור המקרא; אבל הלמידים האלה היו למדת בקרוב הרבנים אך לאחר שראו את נחיצותם הנגדולה להגדרת תלמוד והכיאו, שעלי ידו התרשלותם בהם הולכת הקרים ומחפשותם בישראל. וזה היה רסברה הפראומטית של שמחה פינסקר. ויצא לו מוה, שכחם קדטן מחכמי הלשון העברית וממבעריו כתבי-הקדוש בדרך פשוט, שאין אין יודעים על אורחותו בבירור. שהיה רבני, יש לנו לחשבו ל"קרה גמור", או היה בו, לכל הפחות, "רlich קראות". ועל פי הנחה זו עשה כמה מחכמי-ישראל הראושים, כמויהם בן סרוק, יהורה בן קריש ועוד, לקרים או לנוטים אחר הקרים, ולהקרים יתפס המצאות כמה עניינים חשובים בחכמת הלשון העברית.

והרצאתו של פינסקר עשתה רושם גדול בזמנה ונתקבלה בקרוב החכמים בתורה שלמה, ולא רק סברותיו התלויות באירור נתקבלו בלי חקירה ודרישה מרוגה, אלא אף טיעותיו העצומות, שבאו מתוך מה שנכשל בזיווגו של אברם פירקוביץ; כי לא עמדה לו סקירתו הנפלאה וחוריותו הנגדולה להכיר בזיהוי האלה, וידוע הדבר, שספרו של פינסקר נכנס כמעט בשלמותו אל חלק החמיישי של היחסוריה הנגדולה לנץ, ועל כן לא נפטרנו מן הטעויות האלה עד היום הזה.

על פי סברותיו של פינסקר, יחסו להקרים את המצאות הגקור והטהומים, המסורת ישור (עיין כל זה בספריו, "רבנו סעדיה גאון", עמ' י"ט ואילך). זולת החכם י. ה. שור, שתיכף הכיר את טעותו של פינסקר במא שחים למשורי הקרים את כל הסגולה היקירה והנעה של הפיות העברי בימי הבינים ועשה את הפיטן הקראי משה דרעי (שאין בשיריו אלא חקי המשוררים הנשגבים ר"ש נבירול, ר"י הלוי ור"ט בן עזרא) לראש וראשון בין המשוררים הגדולים בישראל – זולת יה"ש שהכיר בו, היה ניבי-עיר הראשון, שעד מאר טיעותיו של פינסקר, ביחור בזגוג לחאלתו על דבר ראשית החקירה בחכמת הלשון העברית ובכתבי-הקדוש.

את חבירו זה קבלו חכמי הדור ברצון. זולתו פרסם בשנת 1868 ערד ספר חשוב (כתב צרפתית): "הניאונראפיה של התלמוד", באותה שנה נתמנה למפקח על הספרים העבריים, הנמצאים בביבליותיקה בוד ליאנה שבאוכספורד. שם החליט לחבר קאטאלוג של הספרים כתבי-היד. בבדיקה זו עסק ניובי עיר קרוב לשרים שנה: רק בשנת 1886 יצא הקאטאלוג הזה לאור. זולת כמה מאמריהם ותבוריים קטנים, שפרסם בקובציים שונים (ומהם בערבית ב"לבנון"), רואי שבח ביותר ספרו הצרפתי: "רבני צרפת בשנות המאה הי"ד", שבו השתתף עמו ארנסט רין, שמצא סיוע מצד של ניבי-עיר

בכל העניינים ה�לטודים שבספרו "חיי ישו", בחבור על "רבני צרפת" יש כמעט חקירות חשובות על יהודי צרפת והמורעות שעברו עליהם בארץ זו.

ニיבייר לא היה מלקט ורשות כרוב הביבליוגראפים: הוא לא עסק רק בראשית שנות של ספרים ומחקרים. בו נמצוא הרבה מן החרון של הספר וחוקר ההיסטוריה-הקולטורי. על פי סכנות שונות לא עלה בידו לחשתמש הרבה בחומר ההיסטורי שלו; אבל נראה הדבר, שבכל אופן ה��ר במתנותו של חומר זה וידע, שבנוי-בנין אלה נראה הדבר, ובכל אופן אין החומר הזה געשה קניינו התרבותי ורשחת-היחור של החוקר המאספו. אין הביבליוגרפיה נייבייר "חקרה לשמה". נייבייר היה ענו וצנען, נוח לביריות ומשיב בעונת כל מי שדרש בעצתו או שאל אותו על אורות ספרים וכי, שנמצאו באוכם פורד.— בעשר שנים לפני מותו לחה בערין, ומאו סלק את עצמי משרותי בביבליותיקה האוכספודית. בשנותיו האחרונות חי בבית בְּנֵאתו אֶדוֹלָף ביכלר. וכשהלך והלפני שנתיים ללונדון להשתקע שם, הילך עמי גם נייבייר ושם נפטר בשנה העיו לחיו.

בכ"ב סיוון תרכ"ז (ד' יוני 1907) נפטר בעיר ברסלאו החכם יעקב פרדיי=גנץ אל ימים מועטים קורם שמלאו ששים ושמונה שנה לחיו (הוא נולד בעיר קתנה שבפרינצ' האנובר ביום העשרים לחודש יוני, 1839, ח' תמוז תקצ"ט).

במאורעות-חינוי של החוקר המצוין הזה אין שום דבר מפליא, או אפילו יוץא מגרר הרגל. כך דרכם של תלמידיו חכמים שלא מישר אל בגרמניה, של פרופיטורים ושבטים בקדדראות שבאוניברסיטהות ומשננים להלמידים בכל זמן את קצת הלמידים מתחן קונטרסים שהכינו להם. אחת לשלש או לארבע שנים הם מסיימים את כל קונטרסים ומחילהם מחדש, וכן חוזרים חלילה כל ימי חייהם. אילו נשרפו קונטרסים אלו על פי מקרה, היו מוכחים להפסיק את שעוריהם עד שיכינו להם קונטרסים חדשים. נשמהם פרחה מtoo גוף ונכנתה לתוך כתבייהם אליו.

יעקב פרידנרטל היה פרופסור אשכני קורא מתיק קונטרסים, שבקראיה או עברו כל ימי חייו. ואולם רק במאורעות חייו ובקראתו רמה לפ羅פִּיסְטָר אשכני ולא בתוכן קונטרסיו וספרי.

בן שלשים שנה נמנה למורה בבית-מדרש-חרבנים בברסלאו, Shaw עוד עמד בראשו וכරיה פראנקל. המזכיר המורי של פרידנרטל היה הkr היליניסטום (ביחור התקופה המאוחרת) בספרות ובפילוסופיה, כפי שנפתחה באלאנסנדריה של מצרים. פרידנרטל היה בקי גדור ומוחה בחקרות אלו, הן בחלק הפילולגי והן בחלק הספרותי והפילוסופי שבזהן. חקרותיו במקצוע זה, שפרסם בשנות השבעים למטה החולפת (שלש חוברות), נתקבלו במחנה החוקרים במקצוע ובסבר פנים יפות, וنم הוקן שבחברה זו. אַדוֹ אַרְד אַלְר, נסתייע בהן בחבורי הנגדל על הפילוסופיה היוונית. חבר חשוב מאד במקצוע חכמת היהדות הוא ספרו: "אלכמנדר פילוסטאור ולקוטי ספרים היסטוריים של יהודים ושורונים המובאים בספריו". בחבורי זה אנו מוצאים הרבה פרטיהם מרובי-ערן, המפיצים אור על הספרות הפילוסופית וההיסטוריה של חכמי ישראל באלאנסנדריה.

ומטען זה הוא גם ספרו „על ספר חשמונאים ר', המוחץ ליום פלאוים“, שטיקוף כמהCHKIOT חשובות, מלבד זאת כתוב עוד מאמרם הרבה, שנדרפסו אחר-כך בקביעים מועדים שונים, כולל מצטיינים בסקריה ישירה, בדיניגות ובקיאות גroleה, בראישת האמת ביל' המזאות מחוכמות ובל' חריפות ופליאות. וזה טופט של חוקר דיאן גרמני.

בשנת 1888 מנו את פרידנאל לפרופסור מן המניין לפילוסופיה באוניברסיטה של ברסלאו. וזה היה ביום הום חדש נדול, מפני שאו-לעת וקנתו המופלגת של הקיסר ווילhelm הראשון-גברה השפעת של „חסידי אומות-העולם בפרוסיה ומני פרופסורים יהורי באוניברסיטה פרוטיסטי, וכברט במחלתת הפילוסופיה, לא היה מצוי אלא לעיתים רוחקות. פרידנאל נפטר מטרתו בבית-מדרש-הרבני, כי אין התנה עמו המטשלה ועל מנת כן מנו אותו לפרו-פיסטור באוניברסיטה, המאורע הזה היה נדרש אז בכמה פנים ואחרים מצאו בתנאי זה „הרשעות“ גroleה מצר המטשלה הפרוטיסטי. אבל באמת אין הרבר בן, ממשלת פרוטיסטי, כמה נשחתעה רוחת הירצחים בזמן האחרון, מקفرת הרבה בדור, שלא יאה פרופסורים למדו הפילוסופיה תליי בדעת התיאולוגים, ולפיכך לא יעלה על הדעת, שמננו לפרופסורים מן המניין אדם, שיש לו שירות בטימינריו תיאולוגי. מנהג זה חקנו, כמובן, לא בשבייל חכמי ישראל, אלא בשבייל תיאולוגים קתולים ופרוטסטנטים, ואולם אין אפשר היה לפרו-גדר זה ממשום כבודו של פרידנאל. אם יש להזכיר במאורע זה, צרך ההרהור לבוא מזר אחר: כי אין עבדות מלמר בבית-מדרש-הרבני חשובה בעבורות מלמר באוניברסיטה. והוא אחת מן האשומות הגroleות והקשות, שאשם עם ישראל בדור האחרון.

אבל פרידנאל לא פרש מחקרותיו, שהיה חביבות לו,—החקירות הנוגעות להבנת היהדות. בשנים האחרונות פרסם שני ספרים יקרים עד מאד, שתועלותם גroleה מכל צד: כתבים וירשומים לחולדות ברוך שפינואה ומאורעות פרויו (בשנת 1899), ובוינגרטפה של שפינואה (בשנת 1904). חшибותם של הספרים האלה גroleה ביותר, מפני שאין ספק בדבר, של מודר שפינואה ורעותיו באלהות ובחיי-המרינה הם עיקרים חשובים בחיים הקולטוריים של כל העמים המתוקנים. הפילוסוף היהודי הזה ברא תקופה חזשה בהתחפותה המין האנושי. בו גודונו היהדות והאנושיות באופן מפליא, שבעט אין דוגמתו בהיסטוריה. על אורות מאורעותיו, ובפרט בעניין „חרם“, שהחרם מטעם אנשי „המעמר“ בקהל אמשדרם, היו מספרים כמה ספרי-אנגדה, שרשמו הבוגנרטפים הראשונים ביל' הכתנה. הספרים האלה נקבעו כבר בספרות הכלליות ונעם היה לנושא-ענין של כתה רומנים, פרידנאל אסף את כל החומר היחסורי של המאורעות האלה מתוך כתבים ורשומים מקוריים. ואת כל אלה קבע בספריו הראשונים. שעליו וברתי כבר ב„השלמה“ (ברוך חמישי, עמ' 160-164), ודבר נדול עשה, שפרסם אחורי שנים מועטות, לצאת ספריו הראשין בוינגרטפה שלמה של הפלוטוף-הביבנרטפה הראשונה, שנסדרה על הכרת המעים כמו שהוא ונכתבה על פי תביעות הביקורת ההיסטורית, ביל' משוא פנים, ביל' שום פתום, ביל' הגנות והפלגות וביל' פנדץיה. „עריכים היינו—אמר פרידנאל בהקדמתו לספריו זה—להשלים את המקורות בכתביהם ורשימים,

לכרים ולבקרים, לברר את יחותו של הפילוסוף למאורעות ומנו ולסיבתו, ללקט את כל הפרטים החשובים המתיחסים לחייו ולדרורם". ואת הפרטים האלה אוסף פרירונתאל בשקירה נרולה בספרו הביאוגרافي, "אפשר שיתרעו עליו"—הוא אומר— שלא חסרתי מספרי קצת עניינים—אבל מהם העניינים הנדרולים או הקטנים בחיה אדם נדול כשפינווה?—. פרירונתאל הוא הביאוגרף הראשון של שפינווה, שבר והעמיד על האמת את יחותו של כל הנסיבות הרתוות לרודיפותו של שפינווה, ולא הסתפק במלצות כדי להטיל את כל האשמה על ראש הקהיל היהודי באמשטרדם. וכן נזהר היה ברוחו שלא להזכיר במשפטו את הקף לצר זה או לשכנדרן, או יותר נכון: הוא לא דן כל עיקר במאורע זה, אלא ספר את הדברים כחוitem על אמתותם. לא חרין משפט לופות או לחייב, אלא—כדברת שפינווא בעצמו—השתדל לביין במאורעות הללו.

על ספרו השני של פרירונתאל לדבר עוד ב"השליח" במאמר־בקורת מיוחד.

לפי האמור בהקדתנו, פרטם פרירונתאל את ספרו הביאוגרافي בתור חלק ראשון לחבר גדור וככל, המקיים את השיטה הפילוסופית של שפינווה, בחקיר מקורותיה ובדעת תכנה ומחותה, אין יותר. אם הספיק פרירונתאל לגמור את חיבורו זה בשלמות, באופן שיצא לאור גם אחרי מותו. ספר כזה היה חשוב עד מאר, מפני שעדרין לא נתנו מקורות השיטה הפילוסופית של שפינווה די צרכם, וביחור לא נחברר עוד, עד כמה שאב מקור דבר שלם ומסודר עוד לא בא לעולם.

על ארבעת החכמים האלה, שלקו מאתנו המשך חמלה חדשם, אפשר לומר בili הגזמה, שלא הניו כימות בעמנו ואין לנו תמותתם. כשם שקיומו של עמו עומר בנס, כך מקיימת גם אבמת־היהדות בדרךeki ונפלא, אין לנו עובדים תמיידים, שחקים האומה הישראלית בכל דור ודור, כמו שמקים כל עם מתוקן את בוני הקולטורים מתוך חותוי העממים. הכל בתוכנו מקרה ודרכן ארעי. חכמת היהדות מתקימת רק על ידי חכמים וחקריהם, שלמרות כל המניעות והעפוגיות מכל צד הם מקדושים את כחותיהם לעובדה זו. ומה רע ומר גורל עם, שעיניו נשואות תמיד לנסים, למאורעות יוצאים מנדר הרגיל, כדי שלא יפסקו חייו הרוחניים! ...

החברה והמוסר.

(בקורת).

א.

כל השיטות המסוריות, שהיו מאו ומעולם, לטרות השנויות הربים, שאפשר לגלוות בנוגע אל רקן, אל החומר שלחן, סימן אחד ייש לבולן, שהוא חור ומאחד אותן. הסימן הזה הרי הוא קבוע בצורתו, הצורה של המוסר שלא נשנתה ערך עכשווי, היא-המצויה, הגוררת על רצונו של יחיד: את זה עשה ואת זה אל תעשה – היו ימים והיחיד לא הכיר את עצמו כלל. נבלעת היהת נשמהו בנסמת-הצבור ולא היה לה להראשונה קיים בפנוי עצמה. באותו הימים היה היחיד מקיים את כל מצוות-עשה ומצוות=לא-ചעשה ולא היה שואל כלל לטעם ולתכליתן ולא היה מרניש כלל, שיש כאן הכרה וכפיה על רצונו העצמי. דומה היה, שהוא עשה על דעת עצמו מה שבאמת לא היה עושה אלא על דעת-התקום ועל דעת-הקהל.

אבל הרי משעה שנפקחו עיני היחיד לדעת טוב ורע, התחילתה תומסת בלבו שנאה עזה אל כל אותן המצוות. אפילו בזמנן שהחומר שלחן רצוי היה בעניינו ולא היה לו מה להסביר ננדן, היתה הצורה היחסותית, שקיבל אותו החומר – הצורה של מצוה-מסיטה את היחיד ומגרה את רצונו לעבר עבירות. הנשמה המוררת היהת שואלה בכם ובכחמה: וכי מי נתן רשות למי שיודה למצוות עלי, לכוף אותה לשעדר את רצוני? – והיתה בועטה ווברת על המצוות לא לתיאבון, אלא, בעיקר הרבה, להכחיעם. ונשמה זו לא הייתה מרגשת אותה עצמה ולא הייתה נהנית מהרגשת=עצמאותה אלא בשעת העבירה, בשעה זו היהת רואה את עצמה חוקקת חוקים בעולם, גנות ואמרות: "דין הנין לי, דין לא הנין לי" – ובשעה זו לא היהת נשמעת לשום חוק ולשם צווי, שבאו מעבר לה, אני, מן ה"אינו-אני".

שאייפה זו אל העבירה להכעים, אל היציאה, מעבר לגבול הטוב והרע, הרי היא ישנה בעיקרה ואני מוצאים אותה בכל האומות ובכל התקופות. سبحان היה היחיד מתוקם נגד הצבור ומרניש ומכריו את חייו הפרטיות. פולמוס השליח היה אומר: "וכי מה אנו רוצחים לומר, שהتورה היא חטא? – דבר זה הרי הוא רחוק מأتנו; אלא שאילמלא הتورה לא הייתה מביר את החטא", עובדה זו עצמה, שיש תורה, שהיא אסורת ומתנית, מבדלת בין הטוב ובין הרע, בין המוצה ובין העבירה, וקובעת לנו חוקים וכופה אותנו לקיימים – עובדה זו מראה היהת את פולמוס והדומים לו וטעירה ומעוררת בכלם את התאותה להסיג נבולן, לצאת מחוץ=לתחום, אל החטא.

אותו היחיד המתוקם, פעמים שהיתה השאייפה אל העבירה=להכעים

מתגלית בו בכל התקפה ועווה ומושכת את לבות הצבור לחקאות אותו ולעשות כמעשו. או דיה ייחוד זה נעשה לנוכח תורה חרשה ולקובע ערכים מוסריים חדשים או נראים כחדשים. כך אירע לפויילום, כך אירע לאחרים כיוצא בו בתקופות היסטוריות שונות. מיסדי-המוסר היללו גלו את אנדריווידואליות המיוחדת ושבכו את האחרים אליה. בין בשעה שכתבו במיסרו של הצבור, בין בשעה שוחר צבור זה וקיבלו את מוסרם שלחם מרגינשים היו את כל הכח הנדול והעצום של מהותם הפרטית. הצבור המיר את אלהין, את חומר המציאות, אבל בידי חירות ותגלות-עצמתו לא הגע. קודם לכן מקיים היה את מצוותו של המוסר היישן, מעתה מקיים יהיאה את מצוותו של המוסר החדש. במודן זה אפשר לומר, שהלכה בקאנט, שהורה, כי עיקרי-העקרונות של המוסר הרוי הוא-המציאות, הצעוי הקטינורי.

אבל לא רק הצורה של המוסר, בלם: המציאות, לא נשתנה עד עכשו, אלא אף החומר של המוסר אפשר לומר, שלא נשתנה כמעט: אמנם, פעמים היה מתרחב ופעמים מתחזק, אבל בידי שני מהותי לא בא לעולם. החומר, שהוא המוסר מעבה, הרוי הוא היחס שבין האדם והחברה. לפנים היה שאותו המוסר מעבה, קובעים את היחסים שבין בני-החברה. בנסיבות המנהגין, התירויות שבעל-פה, קובעים את היחסים שבין בני-החברה. הותם התבדרלו המנהגים לשיטה=של-דין ולשיטה=של-מוסר, של "לפנים=משורת-הדין". אבל אפילו לאחר אחת התבדרלות נשארו שתי השיטות הללו, נוגנות זו בזו ונכננות פעם ובפעם השנייה גבולה חברתה. "שמע, בני, מוסר איך ואל תטווש תורה אמרך"—אומרים "משלוי-שלמה", לפי שאין בין המוסר ובין התורה הבדלה עיקרית.

אמת הדבר, שהעלם נהג להבדיל בין התורה ובין המוסר, ובשעה שהוא עונש את העובר על חוקי-התורה עונשים מטוניים או נפנינים אינו עונש את העובר על חוקי-המוסר אלא ביחס=של-בון. אבל, ראשית, אין הבדלה זו נוגעת אלא בצורה, שנוגנים להעונש,—העונש עצמו הרוי הוא קיים בין באופן הראשון ובין באופן השני. ושנית—זהו העיקר—כל אחת התבדרלה אינה אלא זמנית בלבד. מה שנחשב אסתטול למצווה מוסרית בלבד הרוי הוא חוזר ונעשה ביום למצווה תורתית, שעונשים את העוברים עליה בבית=דין. דוגמא לדבר: המעתת שעוטה העבודה של הפועל, שוה לא כבר היהת רשות ותלויה בהתפתחו המוסרית של השוכר את הפוועלים—ולפנינו ועלינוינו היא נعشית חובה, שעונשים עליה. דוגמא אחרת: ייחודה של המשללה אל הסרים למשמעות, שכומנין הקודמים היה תליי במצב המוסרי של העומדים בראש המשללה—ובזמןנו קובעים אותו לחוק בספר=המשפטים של העם.

ולפי שהחוקים והמוסר קובעים את היחסים שבין אדם לחברו, אנו מוצאים אותם בכל מקום שיש חברה אנושית בעולם, אלא שמדובר בו תורה=שבעל-פה והותם, נוגעים קודם לכך אל הקפן של המצויות המוסריות, שהוא הולך ומרתחב בה במרדה שהאופק של ההכרה האנושית כולה הולך ומתרחב, פעמים שהמוסר מצטמצם בחונה של המשפה, האותה, הכנסיה הדתית, פעמים שהוא מקיף את כל האנושיות ("כל" לרבות את הירוקים ואת השחורים). ופעמים שהוא הולך ומתפשט על כל החיים ובאים אסורים ממשום צער=בעל-חיים כגון: "לא תחטוף

שור בדישוי, או גם על כל העולם האורנגני, כגון: "לא תשחית את העץ לנדווח עליו נרין, כי מטנו תאכל ואוטו לא תכricht", –או, לבסוף, אפילו על העולם הדומם, שכל הבא ומקלקל בתוכו רואים אותו כעובר על "בל תשחית".

ב.

היו מי אמרו, שבהתפשטו של המוסר על כל הרברם הנמצאים בעולם צפונה סכנה נדולה לקיומה של האנושות, לפי שהאנושות –ככל המזיאות כולה –הרי היא נזונות על חשבונם של הנמצאים האחרים ונבנית מהזרבם ועל כן, כשהיא פוסקת מהשתמש בעילם לזכיה, שוב או אפשר יהיה לה לעטוד ולהתקיים ואחת דתת לעברו מן העולם, ושוב נחוי עיר, שהיה רואה את גאות-האדם בחדרון היותו הפרטית, משבח היה את המוסר, לפי שהוא מוחנן את האדם להצער בעיר של אחרים, לנוכח אהבתה הפרטית ואת השמירה העצמית ומקרוב על ידי זה את הצען של חי-הפרט. בגין זה היה ניתן המוסר עצמו מתקומם נגר המוסר, נגר מרת-הרחמים, שהיא הולכת וכובשת את הלבבות ומרפכת אותם ומגנברת את "אשות"ם בעולם ואינה מנicha חיים לכל בריה. התגלותם של החיים בכל עשרם, נפים ומקפים לא היה ניתשה מזיאא אלא באוטם היחידים המיזידים, שהיו בועטים במוסר המקובל, מוסר-של-עבדים, והלבבו והתרוממו אל המורגה הגבואה של ה"נפוליאונים" וה"בורגניות" למיניהם ובקביעו להם מוסר בפני עצם, מוסר=של-אדונים, שהוא מתנדר בעקריו אל כל המשוגים המסוריים הנהוגים.

רעין זה של מציאות שתי שיטות מוסריות בעולם, שכן מתנדות זו לו גנור מחותני, מוסר=של-עבדים ומוסר=של-אדונים, בא לו לניטהה בקבלת מנתה הארציזונאליסטיים שבמאה השמונה-עשרה, הלווייזיוס ואדם סטmitt מצד אחר ומאנדוויל מצד שני מלמדים היו, כי שונות הוא המוסר, שהמעמד השוררழיק בו, מן המוסר, שמעמד זה ודורש מן המעדות הנכניות; אלא שבשעה שמאנדוויל היה מיצא, כי החיים והשתלבותם של החיים אינם אפשרים אלא בוטן שמוסרים של האדונים מנצח, היו הלווייזים וסטmitt מתקוממים נגר מוסר זה, וגמּ-כן בשם החיים והשתלבותם של החיים.

נקורת-המבט, שעליה עמדו הרatzionaisטים הצרפתים שבמאה השמונה-עשרה, באה מתוך תנאי-החיים, שבهم נמצאה החברה הצרפתית בומר ההוא ושבهم נלחמו הסופרים הנוצרים בכל כחם. המטשללה ביחס עם כל העוזרים על ידיהם דשים היו בעקבם את כל המושגים המוסריים, עושים הו לעם את כל אשר לא יעשה ואני עושים את כל אשר יעשה, יונקים היו את כחות-החיים של האומה ומיליכים אותה לשאי-תחתית. להמשיך הלאה את החיים הלאומיים, ואין צורך לומר לשכללם, לא היה שום אפשרות ושות תקופה כל זמן שתנאי החיים חברתיים השוררים נשארו בתקפם. באותם הימים –כך מספר עז-אריה, וזה א – הייתה עשירייה של חובי-צՐפת חוררת על הבטים ומקבצת נדבות, חמש עשריות לא היה בכחן לתת נדבות לדירושהן, שלוש עשריות היו נזונות בדוחק ובצמצום, ורק העשירות האחת, שעלה נמניו הפקידים, האופיצרים, האצילים, הסוחרים, בעלי הרענות והפנסיות, הייתה מהפרנסת ברית. וסופר אחר, בואנילקר, יודע לספר לנו, שבצՐפת של אן היו גזעים מרדי שנה בשנה ברעב משתי מאות ועד שלש

מאות אלף איש, בשעה שבו היו שהוציאו שמים ושמונה מיליון יהודים על בנין היכלי תפארה, התהום, שהיתה רובצת בין המעם, ששרר באוטה החברה, ובין תורה האהבה והמוסר, שדרש מעמד זה ברבים, היה עמוק יותר מידי ואפשר היה לשער אותו. החנופה והצעירות במעשיהם של המושלים בעלי הרת הנוצרית היו גלויות ובולטות. הבקרות הרואיזונאליסטיות הפירוה את המפה מעל פניהם של אליו והראתה לדעת, שהמוסר המתגלה במעשיהם אין לו שם שיות ושות קורבה אל המוסר הנוצרי. אשר בשם ירגלו, כי "הקהל קול יעקב והדים ידי עשו".

ניתש ה לחבריו רצו לבירא בסיס טרדי לרענן זה, שיש בעולם שני מינים של מוסר. על יסורן של חקירות ודרישות פילולוגיות נסוכות-להוכחים, שהמושגים הקשורים במלות "טוב" ו"רע" נשתו במרוצת-זמן שני עיקרי, בני המפלגה של האリストוקרטים, התקיפים והמושלים בעולם העתיק היו קוראים לעצםם "טובים" ולכל העומדים מחוץ למפלגה זו—"רעים". וכך היה הדבר נוהג והולך עד שבאה הדינוקרטיה והפכה את הקורה על פיה: היא הורתה, "ש'עשרה" ו"רשע", "ענו" ו"טוב" שמות-גרסאותם הם.

אבל גם אחרי כל אלה נראה, שהרעין הנזכר אכן מבוסס כל צרכו. ברור הוא, שככל המפלגות השוררות, לא רק אלו של יון ורומה ושל צרפת במאה השמונה-עשרה, אלא של כל העמים ושל כל הומנים, עושות היו במפלגות הנכונותقادם העישה בתוך שלוי. כך נהגו הראשונים והקדומים ביטויו של מיכה המורשת: אכלו שאר עמי ווערים מעלייהם הפשיטו ואת עצמותיהם פיצחו ופרשו כאשר בסיר וכਬשר בתחום קלחת; וכך העו הרועים בימות ירמיהו הנביא: "היyo מאבדים ומפיצים את צאן-טרעתית"; ואת דרכם זו לא שננו לטובה גם ביטוי של יחזקאל, כי "לא דרשו רועי את צאנּי וירעו הרועים אותן ואת צאנּי לא רועי"—והנביא עומר ומרבר קשות עם הרועים: "המעט מכמ' המרעה הטוב תרעו ויתר מריעכם תרמסו ברג'יכם ומשקע-מים תשטו ואת הנתרים ברג'יכם תרפשו". וכך הדבר נוהג והולך עד עכשיו בכל ארבע פנות העולם. ולא עיר, אלא שככל אוthem הראשונים והקדומים והרועים נוטים להאמין, שהם הטובים, וכל אלו פשיטות-העור ומפוצץ-העצמת, —כל אלו השיטות הנדרחות.

האבורות והנפ祖ות, הרובות והצמאות—הם הרועים.
כל זה אמרת, שהכל יודעים אותה—אבל מה זה בא למדנו? —שהחוק של המוסר הוא מוגבל ומצומצם. כשם שבמשפחחה ובשבט של בני-האדם הראשונים לא היו התביעות המוסריות מתחפות על כל אלו האנשים, שלא נכנסו אל החוג ההוא, כך אין החוק המוסרי מקייף בכל המטלבות הקולטוריות, שנן נבדלות לIALIZEDות ולמפלגות, את כל בני-החברה (וain צורך לומר את כל המין האנושי), למורות מה שהרבה דורשים את הדבר הזה ומיסרים את נפשם עליו. אותן המפלגות האリストוקרטיות, שהיו קיראות לעצמן "טובות", נטלו לעצמן עטרה זו לאUPI שחתקיות והאכזריות היו מפיחות בהן בمرة מרובה, לא לפיה שהיו משעבירות את העם ומיטירות אותו בשוטים ובעקרבים. התתקיפות והאכזריות מדרות רעות היו גם בעיניהם של בני-המחלקות הללו, שהרי במרות אחרות ומתנגדות לאלו היו מתנהנים בשעה שהיה להם דין וורברם בין לביןיהם: משתפים היו איש בעירו של חברו וקורם-כל שומרים היו את עניינה

של המפלגה ומגיניהם על כבורה. כך היה תмир בתקופות החיטין וההור שבס��שלת המפלגות האристוקרטיות.

סבת הדבר, שהמפלגות השוררות היו מתיירות לעצמן את המרות הרעות או גם חשבו אותן לחווכה בשעה שהיא להן דבר אל המפלגות הנמנאות, מנהחת בזה, שככל אותה האפסטולאטיציה, שהיו המושלים עושים בהנשטעים להם, הייתה יוצאת בהכרח מתנאי החיים החברתיים ומייסורם של אלו, ככלורו: מוסדר המפלגות, נבואה וubah הוויה המוחצת בין הכותות והמעמרות ולא דותה נתנתן לאדם להרגיש בצערו של בן פת אחרה אי מעמד אחר. וכך לא היה האדם הקדמון בן-הគומנה מריגש כלל במכוביו של השבוי הור והיה צולה ואוכל אותן. וכך אין הרוב הנдол של האנושיות בזמננו מצטרע בצערה של בהמה שנשחטה או שניטל ממנו העגל שילדת. ולטר, לרוגמא, לא היה אדם קשה כלל, ואף על פי כן לא היה יכול לצאת ברטינוו, שה-המן (canaille) סובל מפדרי החברה היישנה באכפת הרבה יותר מן ה-אנשים הנכבדים (honnêts gens) ו-אבות-המשפחות". אין ספק בדבר, שאלבנסנדר הרាជון היה אדם ניח מטבחו, ואף על פי כן, כשהראה פעם אחת על כבר הפרדה אכר, לא יכול להבליג על כספו ועל גועל-נפשו וקפק אליו בסומו ובקש לרמסו. עובדות כאלה מספרן לנו, על יסוד כל האמור בזה אפשר לומר, שהמוסדר אחד הוא באיכותו ואני משתנה ממוקם למוקם ומזמן לזמן אלא בנסיבות. ההברלה הכמותית לא תמיד היא הולכת ונעשית להבדלה אינכית.

ג.

ולפי שהמוסדר העיקרי אינו אלא קובע את המצוות שבין אדם לחברו, ברור הוא הרובר, שמצוותה של החברה האנושית קודמת לו להמוסדר בהכרח ופתקה אותו. מטעם זה לא עלו יפה הנטיונות המדריעים -עם המיטא איפסיקה דבר אין לנו בזה - שרצו להוציא את המוסר מתחכוניותו של היחיד. דומה, שסבבזו עצמה לא עלתה נס בידיו של מר סירקיס לנילו לנו את "מהות המוסרי"!).

קיים-כל " קופר" מר ס. ב-מציאותו של המוסר בכלל. סבירו הוא, שהתורה הביאולוגית מצד אחר והעובדות משוק-החיים מצד שני מרכיבותו אותנו לבוא לידי כפירה זו, "המודעים" - אומר הוא בספרו - מוכחים לנו בכל עוצם כחם של הגינויים המזיקים, כיطبع האדם הואطبع החיים" (עמ' 8), ואם נשאל; וطبع הרה מהו? - "תורה" אותנו "biaologiah", כי כל חי שנעדר ממנו הכהשרון ללחום بعد מציאותו ושאן בו שנאה, נקימה ונטיריה, ושאן בו התאהה לכלות את הכל לצרכיו - אינו יכול להתקיים" (עמ' 9). ושוב "עובד גליה" היא, "מדעית", "ביולוגונית", "שםן הנמנע הוא מכל בריה לבתוי שומר על חייה יותר מאשר זולתה ושאן לה כל אפשרות לבלי לחיות רק بعد קיומה, ומה נס לחיות עד קיום זולתה" (עמ' 11).

שכח מר ס. שהביאולוגיה "מורה" אותנו ומרת לנו "עובדות גליות" אחרות, שמן אנו למדים, "כל חי שנעדר ממנו הכהשרון ללחום بعد מציאותו הוא מתחבר עם בני-טינו והם נלחמים בחכורה بعد קיומם וקיובם לבני-החברה

1) ישראל יוסף סירקיס: מהות האטוסר. אודיסא ח'ס'.

דיןיהם ומשפטיהם, שעונשים את העובר עליהם, פעמים עונשים קלים ופעמים עונשים חמורים, וחוקים מוסריים, שנוהרים בהם אף על פי שאין עכירותם גוררת אחריה עונש. והרבה דוגמאות לדבר: הקופים בעלי-הונבות הארכיטים חיים עדורים ביערים וכוכר ז肯 מושל עליהם, וכל עדר וודר זכות מיויחדת יש לו על מקום ירוע בעיר, שכן בנ-העדורים האחרים רשאים להכנס אליו (ליטורנו). כמו כן חיים הכלבים הנורדים במצרים עדורים וכל עדר וודר מוקם מיוחד יש לו, שבו הוא דר. ואוי לו לכְּבָב וָר, שתחעה ונכנס אל הטירוטורה, שאינה שיכת לעדרו שלו (ברחם). הכל יודעים, שהדברים והנתלים בעלי-חיים חכורותים הן, אבל אפשר, שלא הכל יודעים את המדרגה המוסרית הנבוכה, שאלה הגנו החברות של בעהיה הלאן, דברה רעה, שפנסה את חברתה ברוך כשהיא חזרה אל הפורת עטופה שלל, הרי היא נגשת אליה ונונעת נגעה קלה בראשה וו ממחרת לחת לה חלק מן הממון השמור במעיה (ביבנאר). כך נונעת נם הנמלים. נמלת רעבה פונה לחברתה וו מאכילהה (הוקר). אמרת, שהדברים מתיירות לעתמן בשעת הדחק להכנס לבורת שאינה שלහן ולגנוב מה שהן יכולות, אבל בעלות הכרות עונשות את הנבעות וטבריות אותן ולפעמים אף הרגנות אוחן (ביבנאר).

“נס תרנגנולת, שהיא נטנת לב, בשמרה על אפרוחיה היא מוסרת את עצמה ללבנה ומתנפלת על הקרב אלה בזעף-אף. הצפרים הקטנות, שהן מפחים תמייד וכל גוףן הוא בתנועה חטירית לכל צד להשمر מפני רודף, נם הן, כשהן רואות חתול לזכר אחת מהן, הן מתנפלות קחל גROL עליון בחתמרות וצזחות. הכלב מתמכר לאדונו ומוציאין במסירת גפו עליו”.

מאמר מוסגר זה אטריו מר. ס. עצמו (עמ' 9). ההיסטוריה שבין מאמר זה ובין ההחלטה, שאין בנפשandi אין שנאה, נקימה ונטירה לאוביי הפרטיטים, היא גלויה.

מן האמור למעלה אלו למדים, שהמדוע אין כופר כלל בטעיאתו של המוסר בנסיבות החוי, אלא, להפך: הוא מראה לנו, שהמוסר החברותי הוא אחד מכל-הוין היותר נצרים. שבמה משתמש בעלי-החיים במלחמותם بعد הקיום, ושאי-אפשר להם לאלו האחראונים בלבד.

תאמר: הארם הרי הוא בעיקרו היה אינדרו-ידיאלית ובמלהחטו بعد הקיום אין לו-או לא היה לו-צורך פנימי בחיים החכורותים ובמוסר החברותי. – הסוציאלוניה תוכיה, שהאדם היחורי אין במצוות כלל. כי רק על ידי ההתחברות עם בני-מיינו יוכל הוא להנן על עצמו ורך על ידיה יש לו אפשרות להתקיים, אפילו הבישומנים. שהם נמצאים עדין במצב-המעבר בין הקופים הנדרולים ובין האדם, הם בעלי-חיים חכורותים ובועל מוסר חכורות. “מנגן יש לנו להם לחלק את כל השלל בין כל בני-חברה. ובשעה שאחד מהם מקבל מזון במתנה הוא מכבר בו את חבריו וטהאר לעצמו את החלק היותר קטן. גדולה מזו: פעמים שהוא הרוך התבשי מתגלה אפילו ביחסיו של בר-נש וזה אל הלגנים” (ליטורנו). רק על ידי החברה נשאה האדם לאדם (אנ' ג' ל. ס.). “היחיר הוא פיקציה טרעית” (לצרים וונגפלוביין). המרע, שכל עיקרו אינו עוסק אלא בבחינת החזונות הנראים והנגלים, אינו יודע אלא את האדם החברותי,

ומר. ס., שרצה לעטו על בסיס חמדע ואומר: "אין אנו יכולים לדעת את כחות העולם ב-, מהוותם" ואנו יודעים רק את חזיוניותיהם" (עמ' 7). צריך היה לשים לב אל העיבודות ואל התוצאות המדועות.

אמת הדבר, כי "בפרלמנטים, אם הרוב בין המחוקקים" מגיע לידי התלהבות עליונה, מכנים הם איש את רעהו, וכי יסע איש לאשכנו ווונה ורמה את האשכנויים, ידיהם בחיקת שפטיו ויצילח להבנות מוחרכנם בערמותו, והיה בשובו לארציו לצרפת והתהלך על כל אשר התעלל באשכנויים, שנואין-נפש-הצרפתיים, וכן לבבורה גודלה" (עמ' 9).

אבל דבר שאינו צריך להאמר הוא, שעובדה זו, שה"מחוקקים", מכנים הם איש את רעהו" (צורך להסביר: פעמי בובל) בשעה שהם מניעים "לירית התלהבות עליונה"; איןנה אומרת לנו כלל, כי מה לא יעשה האדם בשעה של "התלהבות עליונה"? פעמים שהוא מתגorder בשעה זו, "בחירותם וברוחם עד שפק דם" עליון, אבל גם היטהור הצרפתי, שהוא מרמה את האשכנויים וחבירו הצרפתיים משבחים אותו, עדין אין בכחו להוכיח לנו, שהאדם הוא היה אי-מוסרתו. ראשית, סוחר זה הרי הוא מרמה במשל הנוכר לא את בני-חברתו, אלא בני חברה אחרת, שחתן, חוץ לו, גם אשכנויים, שנואין-נפש-הצרפתיים". ושנית, אין היטהור הנocr וכל היטהוראים האשכנויים הטפומים של האדם בכלה כפי שהיה והוא בכל הומניאים ובכל המוקומות, כבר הי ויהים בני-אדם אחרים, שהם אינם מרים שום בריה בעולם והכל משבחים אותם ובירועים ברך לפניהם.

ולא רק העיבודות הנוכרות איןן מלבדות אוננו כלום על טבעו של האדם, אלא אף העיבודות האחרות, "משיק החיים", שבחן מסתיע מר. ס. ושבחן יותר נוראות ואכזריות מן הראשונות, אין בכחן להכריח אותנו לבוא לירית הحلטה, שההרגשה המוסרית זורה היא להאדם. "אנו רואים בזמננו- אמר מר. ס.-שבן ההשכלה, שבארץ מולדתו נחשב בין המעלויים והטובים שבבני-אדם, כשהוא יוצא לאירועי הארץ, חרולי-ההשכלה, הוא עושה מעשים, אשר לשמעם תחוננו פלאות" (עמ' 95). זה אמת, אבל יש לשאול: אם אמת הוא גם זה, שאין לנו כל הרגשה מוסרית, למה זה "תחוננו פלאות" לשמעו "המעשים" הרים-אבל בצד בן-אדם, שיש בנסיבותיו ניצוץ אחד של מושה, מסוגל למשעים נוראים כאלה-הרי מה תשיבות בדבר: ראשית, הרשות נתונה להטיל ספק בדבר, שבבעל-המעשים הנוכרים היו באמת "בארץ מולדתם" מן "המעליים והטובים שבבני-אדם". ושנית, אין מעשייהם של בני-האדם, שנעקרו מסביבתם ובאו לפכינה וזה להם מכל הצדדים, יכולם ללמד על תוכינו הכלליות והתרוריות של האדם בכלל, לפי שאין מקרים יוצאים מן הכלל וממן התדריך מלמדים על הכלל ועל התרדר. ושלישית-וזו העריך-האדם (בלימר הבינוני) הרי הוא- כמו שאומר בזirk מר. ס. במקומו אחד- "מרגניש את חובותיו המוסריות רק לבני-חברתו ولבני-אמונתו, ולנשים של חברה, ואמונה אחרת אין הוא מרגניש כל חוב מוסרי. חשוב הוא את בני חברה והאמונות הנכריות, שהם שללים, נקיים ונתקבעים מוד ושהאין בהם כל מעלה מוסריות" (עמ' 96). מובן מאליו, שטעיה יוצאה לנו לא שאין הרגשה מוסרית באדם, אלא שההרגשה המוסרית של האדם הבינוני והרגnil היא מצומצמת והקיפה צר.

מר. ס. רואה את האדם, שנעקר ממששו ובא לסביבה אחרת, שאין לו לא רם

זה שום שיוכות אליה, מסתכל ביחסיו הבלתי-מוסריים של זה אל הסביבה הנכrichtה ומגעים לידי החלטה, שטבע האדם מתנדנד בנוגע למורם למוסר" (עמ' 8). דומה, שעל יסוד ההתקבלות האמוריה עדרין אין אפשר לגעת לרגעו אותה ההחלטה. מר ס., שהוא מעיר על עצמי: "אני כופר במצוות המוסר" (עמ' 10), לפי דבריו אינו מבקש אלא אותן הנסיבות, שנרמו לו, שאיפות בני-אדם לטעון ולבקשם למצואו לו קיום מיחלט" (שם), מרי בקשרו מצא, שמאחורי השאיפה החיה מסתתרת שאיפת האדם אל "הרנשת הכח", כלומר אל הכרת, עצמותו" והתגלות "טהותי" (עמ' 16), אבל תוך כדי דברו הוא מיסיף ואומר: אותו " הצורך המוחלט, שיש באדם ב"הרנשת הכח", אינם אוטם, שייחיו חי חברה ושיחיו צרכיהם זה לזה. והצורך העיקרי, שיש באדם לאדם וולתו, הוא הדבר, שעל ידי הולתו הוא בא לידי הרנשת הכח" (שם). " הצורך המוחלט שיש בהרנשת הכח-הוא עשה את חי החברה והציבור" (עמ' 17).

מצאו, שום לדעתו של מר ס. אין המוסר נמצא אלא בחיבים החברתיים ולא יתואר כלל בדעותם. ולא עוד, אלא שפעם אחת הוא אומר בהנסכוּם אל התוצאות המרעיות, "שבן הרנשות המוסריות, שהויריד מרגניש בעצמו, כל הקול של השופט הפנימי-היערות-הפטיסר איתו על רועתיו, לא מן היחיר ולא מן הרצון שיש בו באו; אין כל אז באים אלא מן הצורך שיש בחברה בקיום הרנשות האלוּן והחברה בכת, שיש בה על היחיד, מכיריה את הויריד להרגניש בהן" (עמ' 96).

צריך להזכיר, שהחברה מכיריה את הייחור, אינו חברה מיבני, אלא חברה אורגאנגי. הייחור והחברה הרוי הם גבילים זה עם זה ואינם נבדלים זה מזה ולא יתוארו זה וloth זה, הקשור הפנימי שבין הייחור והחברה הרוי הוא מתנהלה קידם-כל בשיטת-הדרנים ובתורת-המוסר, שכן אין אלא בטון של הרנשות החברתיות שבנשנת, הארם.

אבל מר ס. אינו מרגניש, שמכיוון שהוא מסכימים, שהמוסר מוצאו מן החברה ומין החברתיות, שביהם האדם נמצא תמיד, הריהוא אוחז כבר בידיו את יסוד המוסר ויודע ידיעה מדעתה את " מהות המוסר". וכשהוא הולך הלאה וושאול: החברה האנושית עצמה מהיכן היא באה-ו-ומשיב, שלו אינה באה אלא מן " הצורך המוחלט שיש באדם בהרנשת הכח"-ה, " הצורך המוחלט" של האדם היחיריו-הרי הוא עבר כבר את גבול המדע ונכנס לעילם אחר, לעולם המיאטאPsi אשר מעבר ל"עובדות ולחוינונות", שביהם בלבד רצה להסתיעו, לפי דבריו. בנוון זה, מר ס. מעשה רבתינו היספרים הרושים מבית-מדרשיו של ה"ריאל-מוסר" בדוריו, שה"כרי" היראי שבספיהם לא היה כל עקריו אלא "שמע" מיטאPsi. שני רבותיו האחרים, ניטהשו ושובנהו-יעיר-וביחור זה. האחרון-יודיעים היו להבדיל בין העולים המושג ובין העולים בשואה לעצמו.

ובשעה שכפירוו של מר ס. במצוותו של המוסר מוכרת לנו מכמה פנים את הרעינות החטאים. שהיו חירומים ונשנים עד אין סוף במאמריהם של הסופרים הרוסיים הנכrichtים-אותם המאמרים, שעיליהם אומר מינס כי, כי לפנים היו מלאים אש ובעשייהם מלאים מים-, מוכרת לנו השערתו על יסורה של החברה תורה שופנהו-יעירית מורכבת בתורתו של ניטשה.

שפוננהויער הורה, שהארם היחידי מרגעיש, ומוכרח להרניש בחיו צער גדול ושבומים נורא, מהותו של הארדט—כמהותו של העולם כלו—הרוי הוא הכה הרוצה והושאפ אל החיים.—כח גדול וארי, שאין דבר ואין עבודה בעולם, שבה היה יכול להתגנות ולהתרכו בculo ולמצוא די ספוקו, ועל כן הוא מענה עניינים קשים את הארדט מרגעיש. וחוץ לה מנגלה השכל לאדם, שכל שאיפה זו וכל העמל חרב לספק צרכיה, כל החיים וכל החזונות הקשורים בהם אין אלא אמצעים לקיומו של המין, שאין לו להפרט כל צורך בהם. הארדט מבקש תחובות שונות כדי להנצל מן ההכרה המציקה ומן ההרגשות המعنויות, מן השעוטם ומן הצער,—והוא בורוח אל החברה. חיים החברותיים הוא שוכח לפעמים את מכאביו ומוסיא את אורקה-הכת, שהוא הוא המציק לו.

חלק עלייו ניטה ואמור: אין בעולם "רצין שואף אל החיים" (Wille zum Leben, אל אי יש, "רצין שואף אל הכה") (Wille zur Macht), כלומר: אל ההפתשות וההנגולות של האנרגיה בمرة היותר עצמה. רצין זה הרוי הוא מתגלה לפניו בצוותו היותר פשוטה בתאה המינית, והוא הוא שמתגלה לפניו אפילו בשעה שאדם מנצה תאזה זו בקרבו ומושל עליה, ושוב הולך הרצין אל הכה ומתרכו בנשימותיהם של בני-הארם העלונים, כובשי-העולם וונתני-התרות וכל היוצרים למיניהם.

כשמר ס. מלמר אוננו על אי-האפשרות "לסבול את אורך הזמן והשעום" (עמ' 10) ועל הצער, שבא לו לאדם מצד "הכח החינוי העורף", שיש בו והוא, "מכרח לשחרורי" (עמ' 11–13)—הרוי הוא תלמידו של שופנהויער. כשהוא אומר ביחס אל "הרצין של החיים" (של שופנהויער), כי "כל אדם מרגעיש ולא יכחש, ששאייפותיו לחיים היא השאייפה היותר תלתה בין כל שאר שאיפותיו, וכי בשעה ששאייפה זו מתאבקת עם שאיפה אחרת, ואפילו עם הקלה שבקלות, הוא מונע על חייו ואריכות ימי בשביב האחרות" (עמ' 97).—הרוי הוא חור על טענותיו של ניטה גנד מי שהיה רבו שופנהויער. וכמו כן כשהוא מחלת, כי "עצם החיים ומהותם" הוא "הצורך, שיש לאדם להרניש את כמחותיו ועומתו" (עמ' 12).—הרוי הוא נאמן לתורתו של ניטה. כשהוא אומר שוב, שצורך זה מכירח את בני-הארם, שיחיו חי חברה ושיחיו צריכים זה זהה (עמ' 16)—הוא מתקן את שופנהויער על ידי ניטה; וכשהוא מורה, "שהולת הוא הגורם החיצוני, שיתעורר [הארם] להכיר במתהותיו" (שם)—הוא חור על מאמרו של פיכטה, שעיל-ידי ה"אינו-אני" מתגלה, "אני".

אבל איפלו בשעה שמר ס. הולך לבית-מדרשם של האשכנזים ערין הוא נמצא תחת השפעתם של רביותיו הרותם. כי על כן הוא אומר: "כבד הרגינו רבית בגודל הארץ, שיש בחרגתת הכה", אבל מהה הבינו את הרעיון הזה במילים הללו: "שאייפה (רצין) לשלטון", ובזה אבדו את המושג האמתי שיש בז" (עמ' 12). באמת הרבים היללו הרוי הם קודם כל ניטה ותלמידיו, אבל הם לא, "הכיעי" כלל את "הרעיון" האמור על-ידי המלים: "שאייפה (רצין) לשלטון". אם רבים מן הסופרים הרוסיים תרגמו את המלים: "Wille zur Macht" ("Стремление власти") ולא רואו בთורתו של ניטה אלא תורה של השלטון והמשרת, חלה אחריות הדברים עליהם וניטה נקי.

ה.

אם נרצה לתת צורה של פורטולה להריעונות של שופנהויער וניטשה על התפתחותה של החברה אפשר יהיה לומר כך: על פי הראון מביא עורך-הכח לירוי שעטום והשעטום מביא לירוי חיים חברתיים (צורך לעיר), שיש לשופנהויער נס דעתך אחריות בנידון זה, אבל אין כאן מקום להאריך בהז; ועל פי השני ציריך לומר, שהשאיפה העיקרית של החיים אל הכהן הרוי היא יוצרת (והורסת) את החברה.

בנוגע לפשטוטן של הפורטולות הללו תהיה הפורטולה של מר. ס. יותר מרכיבת: על פיה מביא עורך-הכח לירוי שעטום-ה חיים ושנאתם, שעטום זה מביא אל השאיפה להנצל מן החיים על-ירוי הרגשות-הכח וشاءפה זו, שהוא מתמלאת על-ירוי הוילט, מכרחת את בני-האדם לחיות חיים חברתיים.

דבר שניינו ציריך להאמר הוא, שלא מפני שהפורטולה האחרונה היא מרכיבת פסולה היא. החסרון הוא אחר לנMRI. אם אמת הדבר, שעטום-ה חיים ושנאתם אין יונקים אלא מעורף-הכח, אם כן מפני מה אי-אפשר להנצל מן הראשונים אלא עיי „הרגשות-הכח“ (מר. ס. אמר בפירוש: „והאדם יכול לסבול את החיים ואח הפטן רק כשהוא טרגיש את כחו“, עמ' 12) – ולא גם וקורם כל על-ירוי העבורה? וצריך להוסיף, שבקושיא זו מרגע שמר. עצמו, ועל כן הוא אומר: „לכארורה יש להחליט, כי העבורה בעצמה תספיק לאדם לשחרר ממני את הכח העורף שבנו, ושלא יהיה ציריך להרגשות הכח“ כדי לשאת את החיים“ (13). לבארה? ודראי ציריך להחליטין כן. שאם אין השעטומים מתרפנס אלא מעורף-הכח (כמו שמר. ס. ואחריהם חשובים), הרוי הדבר מוכן מאליו, שעל ידי עבורה אפשר וגמ ציריך להנצל קודם-כל מאותו שעטום. אמת, מר. ס. אומר: „הרוב שבבנין-אדם מואסם בעבורה, לשחררי באמצעותה את הכח העורף שבם“ (עמ' 14). אבל אין הדבר ברור, למה זה היה דבר הור הזה.

וזה ועוד אחרית: כלום אמת הדבר, ש„הרוב שבבנין-אדם מואסם בעבורה לשחרר באמצעותה את הכח העורף שבם?“ כלום אין הדבר להפכן, שהרוב הנדרול, „שבבנין-אדם“ אינו משחרר את הכח העורף שבו אלא על-ירוי העבורה וכמעט שאין מרגע שכל שעטום החיים וכל-שכנן אין לו שנאה אליהם? וכולם אין הרוב הנדרול של בני האדם נמצא בחברה אחת קודם כל בשעת העבורה, הגשתיות או הרווחות, ורק לצרכיה של העבורה, ולא לצרכי הרווחות וההנאה מן הזולות?

בן-האדם של שופנהויער, שהשעטום מכricht אותו להתחבר לאחרים, אינו בשום אופן בן-האדם של הרוב האנושי היחס טורי. בערך-הדבר, לא נתן שופנהויער צורה דוגנית כללה להמחשה, שעטום החיים הוא סכתה של החברה האנושית. מקצת אמת וראי יש במחשה זו, לפי שאף על פי שבתקופות ההיסטוריות מוסדרת החברה האנושית בעקרת עלי העבורה, הרוי מזמנים יש לחשוב וראייה יש לדבר, שבבני האדם הראשוניים פעמים שלא היו מיסדים את חברותיהם אלא לשם צחוק ועשועים מטופפים, כמו כן יש לזכור, שבבני-האדם האחרונים ישתחררו מעליה של העבורה ולא יעשו אנודה אחת

כדי לעבד יחר, אלא כדי לעשות את רצון אביהם שבשים ונשماتם היתרתו שבקרכם. ואפילו בפנימיותה של החברה ההיסטורית העובדת והמשועבדת יש חברות פטורות מן העבירה ובנות=חוירין.

שונה לנMRI מן האדם של שופנהויער, שהוא יושב משועם בזיהותו ומקש לו רעים להתרועע, הוא האדם של מר סיוקים. וכך מתאר לנו מר. ס. את בן-האדם שלו: מוכחה הוא לחסוב את עצמו – למתהות מובלת, טופרשת ועומדת בפני עצמה, עד שאין בעולם עוד מהות דונמה; ומוכחה הוא לחסוב, שבעולם הוא מלא מקום, שניחד רק בשבייו. ואנו רשות לשום בריה להכנס ליחס רשותו; כי למציאותו יש חשיבות מיוחדת; שיש לו תפkor מיזוח בעולם, שבלעדיו לא היה נעשה את אשר עשה בעולם. וזהו „הרגשת הכח" ואלו הן – עצמות האדם ומהותו (עמ' 15–16).

אם השערה מיטאפית היא נשמעה, אבל אם לעובדות – כמה וכמה תשוביות בדבר. את בן-האדם בעל האינדיויזואליות המפותחת שבציור הנוצר אינה יודעת לא רק החבוחה הקומוניסטית של בני-האדם הראשונים – אדרבא, שם לא היתה שם „חשיבות מיווחרת" לאדם היחורי ורשות" דהיינו לכל בריה. אם רק היתה מבנות-הקומונה, להכנס לתוך רשותו – אפילו חלק נдол של האנושיות ההיסטוריות ואפילו במננו. עכשו אינה מברת את מציאותו. בן-אדם זה היסטוריה ארוכה בת כמה אלפי שנים של החברה האנושית עומדת מאחוריו, הוא לא היה בין אבותה ובוגיה של החברה האנושית, הוא בנה הצער ואפשר גם יורשה האחרון,

ג.

אבל מר. ס. חושב, שבחברה הקומוניסטית של בני-האדם הקדומים לא היה מקום להטוהר כלל. אפשר היה לחסוב, שסתת הדבר מונחת בוה, שהאדם השוואף להתגלוות מהותו האישית בעורת הטוטר ערין לא היה או בעולם. אבל מר. ס. נותן טעם אחר לנMRI. הוא אומר: „ונפלא להעלות על הדעת, שבמנמים, שהיחיד שMRI על רכשו בכחו של עצמו, לא הותה כל אפשרות לתורה מוסרית לחקיקים בעולם, שבמקרים קאמוני (רכוש משותף) אין נדיב ואין איש-חסדר, ואין מיסר" (עמ' 115). ונдолה מוי, לא היה כל מקום „למוסר ולהריגשות מוסריות" גם בתורת-טישה, לפि שמשה רצה בחוקיו „לנשל את האדם מכל זכות על הרכוש ולמנעו ממנו את האפשרות למצוא את „כחוי" ברכושיו" (עמ' 51, וכמו כן מעם 118 ואילך). „משה מוחקקנו נתן את תורה לעם העברים" ו„אין העברים יוצרים את המסר" (עמ' 125). רק: „א) משה בידיו היחיד את רכישיו רק לעצמו, מבלי תחת לאחר חלק בו, ב) והוא מן הנמנע שישמור בכחו של עצמו עליי, ג) ובא והגין היצורן, שהחברה או המלכות תשמר על הרכוש, ד) והיחיד הצליח לשעבד לעצמו את החברה בשעבוד גמור ומוחלט, שתהיא אמונה שומרת לו את רכישו, – באה גם האפשרות לתורת מוסר להברא בעולם" (עמ' 115). נמצוא – אומר מר. ס. להלן – „שתערות תורה המוסר היא: לאשר ולקיים את הרכוש בורי היחס, לומר האיש, שאין לו ברכושו

צורך מוחלט לקיום חיים (שם).

תמציאותה של המחשבה המובעה כאן אינה חרצה בעיקרה, הוא נשטעה כבר ברשותיהם של האנרכיסטים וגם קצת מן הפסיכיאלייטים. אבל לא זהו העיקר. העיקר הוא, שמהשבה זו יש בה טוות היסטוריות ונום הגינויו.

טעות היא, כמובן, לחשוב, שבominatorה הקדמנית שמר היחיד „על רכשו בכחו של עצמי“. לא היה שם לא היחיד ולא רכוש-היחיד, אלא חברה שומרת את הרכוש החברותי. אבל עוד יותר מוטעית היא המחשבה, שבחברה הקיימת לא היו הרגשות מוסריות ומנוגנים מוסריים. ליטוֹרנוֹ מוכיח על יסוד חומר אנטונגרטיפי גדורל, שוקא בחברה זו, שהשאיפות האישיות עדין לא התפתחו בה, נולדו המושגמים המיסריים וגם התגשמו בחיקם החברותיים,—מה שאין כן בחברות ההיסטריות, שנוצרו על זכות הקן הפרט: בזן הוילכות ההרגשות האישיות והאנוגיאיסטיות ומתקברות על חשבונו של הרגשות המוסריות והחברותיות, שכן מתנוונות והוליכות. כמו כן מוצאת טולסטוי, שהמוסריות לא נשתרה בטהורתה אלא בחברות האקרים הרומיים, שהיא קרובה בדריכי-חייה אל הקומונה הקרטינית ורוחקה מן הקילטורה ומן הרוח של ההתפלגות והתחקלות שבו האחורה.

וכמו כן טוות היא לחשוב, שבתוורת-משה לא היה מקום ל„מוסר ולהרגשות מוסריות“. אמרת הדבר, שהייחוד העתיקה „הש侃פה“, על הוכחות שיש לאדם על רכשו, שהוא זוכה בו בכח העבורה שעבר להשינו, ושאנו רשאי לקבל פרי מרכשו בלי عمل ועבורה“ (עמ' 118). כותב הטורים האלה העיר כבר בכתביו האשכנזים והערבים על היחס שבין העתיקה ובין הקומונה הקדמנית מצד אחד ובין תורת-ישראל ובין שאיפותיהם של האקרים בממלכה העברית העתיקה לשוב ולהricht את סדרו-הקומונה היה מעד שני. אבל מטעם זה לא רק לא חסרו בתורה זו התייעשות המוסרית, אלא, להפוך, היו מפתוחות בה בمرة גדורלה, הכתובים: „לא תלך רכיב בעמק, לא תעמוד על דם רעך—אני ה‘; לא תשנא את אחיך בלבך, הוכח תוכיה את עמיהך ולא תשא עליו חטא; לא תקם ולא תטור את בני-עמך ואהבה לרעך כמיך—אני ה‘“. הכתובים הללו כוללים בתוכם את הנקודות העיקריות של המוכר החברותי, שנתקבל ברובן של השיטות המוסריות המאוחרות ושותו קורא ניטה „מוסר של עברדים“. ואת הפעם חלק מר. ס. על רבו ואמר: אין מוסר לעבדים. חטא בחלול כבוד הרב ובא לידי טוות.

אבל במחשבה הנורצת יש עיר טוות אחרת, הגינויו. על פיה מצטמצם כל המօדר החברותי בצדקה, שהעשיר נתן ממוני לעניים. מובן מאליו, שהצדקה המטנית אי-אפשר שתהייה לה מקום אלא בחברה, שיש בה עשירים ועניים. ודבר שאין ציין להאמיר הוא, שכאן מצא השטן כר נרחב לעיבורתו וחחת מסוה הטוב והחחד מסתתרות לעתים קרובות מאר הגאה היותר נסה והמדות היותר נשחות. התקומתו של מר. ס. נגד מוסר-צדקה ותביעתו לבטל את הסדר החברותי, שהוא עושה את המօדר ההוא אפשרי והכראני—חן, אכן, לא חדשות, אבל צורקתו. כל אותן המקומות, שמר. ס. מזכיר בספריו לבירור הרעיון הלאה, הם היותר מעניינים: מלאים הם אש והגינוי ונכנסים אל הלב

ואל הראש, רומה, שכל מה שטרוח מר ס. לא טrho אלא בשביל לנחות את כל אותה הווומה המוסרית, שהיא יוצאה מן האפשרות לחת צרפת, ואת ההביב המוסרי לבטל אפשרות זו.

אבל אפילו בשעה שהממון והקנין הפרטני יעברו מן העולם, לא יבטל המוסר, לפי שהמוסר אינו מוצמצם בבדיקה המומניה ואינו מתרנס מחרגש-הכח' האיש בלבו. המוסר הוא פרי האטיסטפורה החברותית, ועל כן אי אפשר לו להבטל אלא ביחד עם החברה והחיים החברתיים.

ג.

ראיה לדבר, שמאחורי המוסר עומרת „הריגשת-הכח'“, מזוא מר ס. בוה, שכמה שאלות מוסריות אין מוצאות תשובה אלא בהנחה זו, קודם-כל שלש השאלות הללו:

- א) מروع בוחל האדם באינוגאים וצרבי הנוף נמאים לו,
- ב) מروع הוא אוהב את הסכנה ומוסר את נפשו בתאה שאין לכבה על צרכים רוחניים ועל צרכי הציבור,
- ג) מروع הוא מסנף את גוףו ורוואן לצרכי נפשו ולא לצרכי ניפוי (עמ' 13), וזריך להעיר קודם-כל, שבאמת אין כאן שלש, אלא חמיש שאלות ואלו הן:

א) מפני-מה בוחל האדם באנונאים?

ב) מפני-מה אוהב האדם את הסכנה?

ג) מפני-מה מוסר האדם את נפשו בתאה שאין לכבה על צרכים רוחניים?

ד) ועל צרכי-הציבור?

ה) ומפני-מה צרכי-הנוף נמאים על האדם והוא מסנף את גוףו ורוואן לצרכי-נפשו ולא לצרכי-גופו?

וחנה ברור הדבר, שהשאלה השניה: מפני-מה אוהב האדם את הסכנה? – היא שאלה פסיבולוגית חשיבת, אין לה יחס ישיר אל המוסר ואל שאלה-המוסר. בנוון לשאלה החמיישית צרך לומר, שבצורתה הכללית אין לה מקום כלל, לפי שאון „צרכי-הנוף נמאים על האדם“ בכלל ואין האדם בכלל „דיין רק לצרכי-נפשו ולא לצרכי-גופו“. שאלת זו אין לה עניין אלא בצורה מוגבלת, וזהו: מהיכן בא הסנוף, שאנו מוצאים אצל בני-אדם בנסיבות ובומות שונות? ואף על פי שנם שאלת וaina שאלת-המים בבלתי-אלא שאלת של שיטות מוסריות מעטות. אי-אפשר לעבור עלייה בשתייה, לפי שיש לה יחס אל השאלת השלישית, שהיא נגיעה יותר קרובה במשמעות בכלל. תשובה של ניטה (שבעיקורה אנו מוצאים אותה גם אצל מר ס.), שבঙוף מתגלית שאיפת האדם אל גליו בחו, היא אמתית אך במובן שאילמלא אותה השאיפה החזקה לא הייתה הפסניף אפשרי בכלל, לפחות בנסיבות היותר אכזריות. אבל אין תשובה זו מבארת לנו: מפני-מה מתגלית שאיפת האדם אל גליו בחו דока בתקופות ירושה בסגוף ובתקופות אחרות היא מתגלית באופן אחר? ברור הוא, שצרכי-ים לכך אף תנאים חברתיים ידועים, ולזה טසים גם מר ס. באמריו, „כוי ככל شيء

החברה נפתחו ונשתלטו בכשרונו-המעשה על ידי הטעמאות החדשיה, והתחלו האנשים להשיג את הצורך המוחלט, שיש להם ב"הרגשות הכה" ו"התגלות המהות" על ידי כשרון מעשיהם, ואינם צריבים לפסנופים ולמסירת-נפש" (עמ' 32). אך כמה החלטה זו אמתית היא ועוד כמה ומשום מה נתemptה הצורך בומנו, לפסנופים ולמסירת-נפש" ואם נחמעט בכלל – זהה שלאחרה. אבל אפילו אם היוינו יודעים את התנאים החברותיים, שעוזים את הסגנון אפשרי, עדרין לא היוינו יודעים את הסבוכות הפנימיות, שכן עוזות אותו הכרחי. וכך רין לבאר את החווון של הסגנון כ, צרכו, והלך לבקש את פתרונו בתחום המינית (עמ' 34–33).

בכל אופן העיברא, שהאדם מסגן את גוףו לשם צרכי נפשו, לא היה, כמובן, אפשרות ב"המיאוּת" של האנרגיה הרוחנית, של הנשמה האנושית. מך. אמר בפשתות: "הכח הנמצא באדם, כשהוא עדרין רק כח חיוני, מענה אותו ולא יכול לסייעו; והאפן היהודי, שבו הוא משוחרר, הוא להתחפה, או להתחלף ולבור מכח חיוני לידי בח נשפי" (עמ' 12). אמר וזה מתאים למרי אל ה"פילוסופיה" החתימית, שאנו מוצאים אצל הסופרים הרומיים ה"ראייאים", אבל בין הביאולינה והפסיכולוגיה המדעית יבין הפילוסופיה המדעית (הבקרטית) אינן יודעות כלל מהתחפהו של "הכח החיוני לבח נשפי". שם שהאפסיומה של המדעים הטבעיים היא – שיש בטבע אנרגיה נשמית, כך מניחים המדעים הרוחניים, שיש בעולם אנרגיה רוחנית. מהican באו שני מיני האנרגיות הללו וממה היחס שביניהם – על השאלות האלה אין המדע יכול להשיב, עליו אין דנה אלא המטאפסיכיקה בלבד, ולפי שיש באדם אנרגיה רוחנית, מובן הדבר, שהוא שואפת למלא את צרכיה ולהשיג את מטרותיה בכל האמצעים האפשריים, ופעמים שהוא אדם למסור את עצמו, בתאה שאין לכבה על צרכים רוחניים (שאלה שלישית).

אבל מסירת-הנפש על צרכים רוחניים עדין אינה עיברא מעולם המוסר, כי לעיתים קרובות היא שיכת לעולם האמונה והדתו. לעיברא מוסריה בלבד היא נעשית בשעה שרדם מוסר את נשפו, על צרכי הציבור" (שאלה רביעית). טנקודה-המכבת המדעית שנזכרה לטעללה אין עובדא זו מתחילה כלל. המוכר הוא – מנקרות- מבטו מוצות החברה, שמצויה את היחיד, מצויה ה"אני" העצורי שבנשמו של היהיר, שהוא גוור עליו ומכירח אותו להלחם בהאנני הפרטוי, למואס בדבר זה, שאנו קורין לו, "אנגיאזום" (שאלה ראשונה), ולהתגבר עליו ולהביאו אותו לקרבן על מטבח הצרבים העצוריים. כל ומן שה"אני" העצורי והציבור עצמוני, שהיחיד נמצא בתוכו, בריאות ושלוםים וכחם חדש עליהם, נכנע, "האני" הפרטוי מפני "האני" העצורי וממלא את מצחוויותיו, משנחלש העצורי ועמו ה"אני" העצורי שבנשמו של היהיר, הולך המוסר ויורד יותר ויורה, לפי שהוא מתרוקן מתחכנו. אמתה הוא הדבר, שבשעה זו אין הרבה מוסרים את נפשם על צרכי-הציבור וועדים דבר זה ולחשום העצורי בראיה הוא, אלא לפי שבדבר זה הם מוצאים מקומות להתגדר בו ולהראות את כחם". אבל אמתה היא גם כן, שבשעה קשה ומרובה הוא גם מספרם של אלה, שבוחרים להראות את כחם" ולגלוות את מהותם לא בטעמים

מוסריים, אלא בפרקת כל העולמים והסנה כל הגבולים, ששם ונבל המוטר החברותי בומן ארוך ובعمال רב.

ח.

לטעה ראיינו, שהמורר היה כבר קיים ופועל בקוטונה הדרומונית, אף על פי שהאישיות במובנה האמתי לא התפתחה בה עדין. מזה אנו למדים, שלഫחות מתחורי המוטר של אז לא עמדה השאיפה אל התנויות האישית, אל "הרנשת=הכח". ומר ס. בעצמו מסכים, שבוטסרו של הארם الكرמוני והפרראי, שחי בומן שבו לא נשבכללו חי החברה, לא נתגלהה "השאיפה=לשלטונו", שהיתה אז, צורך מוחלטי" (עמ' 17). שאיפה זו היא אחת מן הצירות, שקיבלה "הרנשת הכח", אבל היא שנה מזו האחורה תכליות שניו ומר ס. "זהיר להרחיק מן המשוגן הרנשת=הכח" כל מושג של "תוקף", גבורה או "שלטונו" (עמ' 16).

בעיקר הדבר לא בטלה, השאיפה אל השליטון" עד עכשו. אפילו, הארם של מוננו" רואה ב- "שלטונו" את האושר" (עמ' 19). ואם נעין מעט נמצוא, כי מספרו של מר ס. צריך להוציאו, שאפיילו במוסרט של בני-האדם המאוחרים ושל בני-זמננו מתגלית לא הרנשת=הכח בעירה, א, קידום=כל השאיפה אל השליטון. לפידעתו של מר ס., זוכה עד היום כל כח שליט, "גמ' ליזוכות מוסרית. אין עריצות ואין אכזריות, אם רק מנצחיהם הם ושולטיהם, שלא יוכו לזכות מוסרית על כל תועבותיהם. רשותיהם וזרונם" (עמ' 66). אין רשות ואין זדון, אין עריצות ואין אכזריות לפני השליטון. השליטון טונה ומחלף את הכל בכח ש, טוני לצדק טומי ולקדושה עליונה. וצריך וקיים הוא המנצח בכל דרכיו" (עמ' 67-68). בחלוקת=המעמדות אין מר ס. רואה מחלוקת "על הרכוש" ועל צרכי החומר", אלא על השליטון, שהרכוש נתון לבני. "הגורמים העיקריים אל הריב ואל הקצע הם-הכח והשלטונו" (עמ' 75). אנו יודעים את הלך-המחשבות הזה מה-תורת-האונים" של א. יי' ג'ן דיררינגן.

אבל כשם שצריך להמסים למר ס. כשהוא מבדיל הכרלה עיקרית בין "הרנשת=הכח" ובין "השאיפה לשולטונו"; כשם שנקל להמסים לדעתו, שבמוסרט של בני-האדם الكرמוניים אין "הרנשת=הכח" מתגלית כל עיקר ובמוסרט של בני-האדם המאוחרים אין הרנשת זו מתגלית אלא בمرة מועטה, -- כך קשה הוא, וגם אין אפשר, להמסים להחלתו, שהשאיפה אל השליטון" הוא החטאת של המוטר الكرמוני, ובганבותו ירועות-גמ' זו של המוטר המאוחר.

מר ס. אומר, שבימים הקדומים, "נתקרשו הועם, הקצע והאכזריות, הקנאה והנקמה בקדושה עליונה, -- כ, ומו: בחוב מוסרי" (עמ' 17). אבל דומה, שאין בעולם שיטה מוסרית, שהיתה מקראית, "בקדושה עליונה" את הועם והקצע וכי' ביהם לאויבים ירועים: "לא תחיה כל נשמה", הוא שאמר: "ואהבת לרעך כמוך"! --. ואפיילו אם נאמר, שהמצויה הראשונה היו לך גם טעםנים גשתיים מלבד הטעם "למען לא ילמדו אתכם לעשות מכל תועבותם, אשר עשו לאלהיהם, וחטאיהם לה' אלהיכם" (דברים כ, י"א), -- עדרין אין לנו רשות להחליט, שכאן "נתקרשו" האכזריות כשהיא לעצמה או ה"שאיפה אל השליטון" "בקדושה עליונה". בקדושה

מוסרית-או, יותר נכון, דתית – לא נתקדשו המרות הרעות אלא בשעה שבו מביאות חועלות מרובה לחברה.

הביקורת המדעית אינה יכולה לנלות את מקורה של המוסר אלא בחברה האנושית וברגשות החברתיות. ברור הוא רך זה, שתכונותיו ושפיפותיו של היחס מושפעות על המוסר מכמה צדדים. בכלל שאר הרגשות, שכן חביבות בנשחסתו של האדם ומתגלות במעשי בכלל ובמעשי המוסריים במובן המוצמצם בפרט, פועלות גם ה"שפיפה אל השלטון" ו"הרגשות=הכח". בכךון זה צריך להעיר, שאף על פי שאין אנו מוצאים בספריו של מר. ס. את "מוחות המוסר", אנו מוצאים בה כבירה ודרישה פסicolonית על שיפוט האדם אל השלטון ועל השיפוט להתגלות המותה האישית מצד אחד, ועל השפעתן של שתי השיפוטות האלה על חיי האדם ומעשייהם – מצד שני.

אבל אין ספק בדבר, כי מה שマー. ס. מבין במושג "הרגשות=הכח" – ככלומר, התגלות המותה של היחיד בחברת האחרים, לפניהם ועל ידיהם – דבר זה אי-אפשר היה לו כלל לבוא קודם שנבראה החברה, אלא יכול היה להעלד רק בקר ב החברה. העובדה, ששופנהווער ואחריו מר. ס. חווים עליה כמה פעמים באותו של האדם להתהדר בפני החברה בעשרו החמרי והרווחני, בקשרוונטיו ואפיו במוסר, ולא להסתפק בזה, שהוא בעצם מרגיש וידע אתacho ועוצם ידו, שעשה לו את כל החיל הזה) – עובדה זו אינה מוכיחה בשום אופן, שה"אנואיסמוס" הוא המוטיב הראשון והיחידי של כל מעשי בני-האדם. היא רק מוכיחה, שאפיקו התגלותה של המותה האינדיידוראלית קשורה ואחותה היא בכמה נימין בדעות חברתיות שבנשחסתו של האדם.

מר. ס. בקש את "מוחות=מוסר" ב"הרגשות=הכח". כבירותיו ודרישותיו הראו אותו לדעת, כי "מוחות המוסר" ההיסטורי הייתה ה"שפיפה אל השלטון". ואף על פי כן לא נפל עליו לבו ולא נתיאש מתקון=העולם. העולם המתוקן תריה החברת, שיסודה היה – נתינה אפשרות לכל בניה לגלות את מותם. המוסר, שמהותו היה "הרגשות=הכח", הוא על כן לא מאחרינו אלא מלפנינו.

כמובן הוא מר. ס., "שכבר יכולים אני להזכיר, שהשפיפה לששלון היא אך תואה שיש בידינו לבבשה ואני לנו בה ציריך מוחלט, ושלא כן" "הרגשות=הכח" – שיש לנו בה צורך מוחלט" (עמ' 17). הוא בטוח, ש" הצורך המוחלט, שיש באדם להרניש בכחו ומהותו, מוצא ספיקו בעבורה, בקשרוון=המעשה, בחכמתה, בתבונה, בעצה ותושיה. ואמם באחד מן העניינים האלה יתחזרו (ולא במלחמה או בחפץ השלטון והתנרגנות) בני אדם וזהו ל, הרניש בכחם ולהתגלות במתוותם" על ידם, יכריזו את האנשים שיהיה להם צורך וזה בזה ולכסוף שיהיה להוולת צורך בו, וזה יתקרבו ויתאחדו האנשים בקשר "השלום" (עמ' 136). בהתקאה להו תובע את התביעה הצורקת הישנה (שהיא חורת ונשנית מיטמות קן=סיטמן ואילך). שהחברה תדרג לא רק למלאו הצריכים הנשיוניים של האדם, אלא גם לוה, שככל פרט ופרט יקבל את "האפשרויות להצטיין במה שהוא מיכשר ומסונל לו" (עמ' 18). בכל אופן גלוי הדבר, שמר. ס. אינו "כופר" כלל "במציאות המוסר", כמו שהוא מכריז ומודיע כמה פעמים, אלא במה הוא כופר? – בערך המוסר ה שורר. רואה הוא, כמה מוסר זה יונק ממקים=המנופה, כמה תקיפי

העלם עושים אותו קרים לנוכח את העם ולמלאות על חשבונה של ההבראה כולה את תאוותיהם הגסות וצרכיהם השפלים, – ובכעס וחמה בכו ובעצטנפש הוא מפנה את לבו מן המסר הזה ומן החברת חמוץות בטעו והמתבשטי בטליתו. בשם המוסר, המחייב את החברת לחתת לכל אחד מבניה את האפשרות להרגיש ולגלוות את מהותו האישית, הוא מבטל את המוסר של הצקה המטונית. בשם „אמratioי של אלהי היהדות העתיקה“, כי לי הארץ, לי הכסףولي הוהבי, הוא אומר בידך עם בעלי-המשנה: „האומר שלו שלי ושלך שלך-רשע“. ובתמיות ובאופטימיות הוא מאמין, כי בוא יבוא היום, שבו לא יוכל איש בתשר-רעשו ולא יתרכז איש בקהלון-חברו וגוי אל גוי חרב לא ישא ולא ילמוד עוד מלחמה.
אשרי המאמין!

בר-טובייה.

מְאֹה חֹבְרוֹת שֶׁל יִרְחוֹן עַבְרִי .

(מרחxon תרנ"ו—מרחxon תרכ"ח).

לא שעת=חגינה היא עתה ל„השליח“ ולמוקרייו,—עתה, בשעה שהורחונים והעתונאים העבריים פוסקים אחד אחר וספרים עבריים כמעט שאינם יוצאים כלל; עתה, בשעה שכנסת ישראל ברוסיה שקופה בתהום של יאוש נורא, אחרי שתקופת הטובה לחץ=חמה=שווי-זכויות בגולות=חולפת ונכובת; עתה, בשעה שתקופת הנדרלה והמויהירה=תקותה=האנולה—כאילו נתעפה וaina מטלה עיר את הלבבות וו' ואורה. חג=יובל ספרותי צרייך להיות תמיר חג=נצחון: רעונות ורועים, שמתחילה היו מוקדים ורעות=יחרים, ועל כן שנואים ונרדפים, נעשים מעט לפחות لكنין הרוב, לכל הפחות לפחות רוב=המטעלים, ואנו חוגג מפעיאם או גושם חג=יובל בתור חג=נצחון, ל„השליח“ יש רעונות מוקדים וחושים כאלו, שעלייהם היה נשוא ונרדף. בשעה שהכל דמו למצוא בציונות החרצלית גאולה קרובה, בא הוא וצנן את היורה: הוא הוכיח, שלא בפזיות ובדרך נס דיפלומטי נרכשת ארץ ונכנית אומה, ובשעה שהכל דמו לראות בתהנות=השחרור הרוסית ישועה קרובה, התקומם הוא נס=בן (כמו שהפסיק, כי הוא פסק לצאת למן ידוע מיד אחרי פרטום המאניפסט עד ה„דומה הבוליגנית“) נגר המבוחלים והנלהבים ביוזר וראה מראש מה שקרה לעמנו — מה שכבך קרה לעמנו האוטל: הוא הקרכיב את הקברנות היותר גדולים והשיג—לא כלם... וכן בספרות: בשעה שהכל רעש בקול=יכולה על „תקודמותן“ ו„התעשרותן“ של לשונו וספרותני, היה „השליח“ היחידי, שלא הפריז על המדה וראה לכל הנורא המלאכותי של העתונות והוצאות=הספרים שלנו אחרות לא טובה. אז היה „השליח“ האורגן של הפיסיטים, של התמטותים ו„הקרים“, כמעט של ריאקציונרים. עכשו הראו החיים, מי זדק=הנלהבים בהפרוזותיהם אי „השליח“ באחורותיו, עכשו מכירם הכל, שהציונות הוא עבורה=לדורות, רכישה מרווהدم וועה של ארץ=האבות על ידי יגיעת=הבנייה. עכשו מכירם הכל, שתנותע=השחרור הרוסית לא נתנה ולא תנתן הרבה לבני=ישראל וגט=בני=ישראל נתנו לתהנות=השחרור הרבה יותר מן הרואי, ועל כן הווינו לעצם והווינו לתהנות=השחרור, שאפשר היה לרכאותה בתאונת, כי לא רוסית היא, אלא יהודית.... ועכשו מכירם הכל, שככל ה„פריחה“ וה„תקודמות“ של ספרותנו לא הzielה ממשבר גדול ונורא, והאורגנאים המועטים שנשארו לפליה בלשונו הלאומית, מלאים קינות ויללות על מצבן הנושא של לשונו וספרותנו. רעונותינו של „השליח“ נצח, איפוא, עתה והוא לקני=הרבנים. אבל אווי לצחון זה! ספרי „השליח“ הם המנזהחים ומי הם המנזהחים יותר מהם? וכי יכול היה ירמיחו

לחוג חג-נצחון לכבוד חורבן ירושלים, שצפה אותו מראש ?
 ובכל זאת יום צאת חוברת המאה של "השליח" חן הוּא לנו,
 לעמים, שהייהם שקטים ושלוים, מה הבדות במשך אחת-עשרה שנה מה זו?
 לפני שתי שנים חן המכabb-עמי סיין את חן-האלף לקיומו. זה האות,
 שחי הפסנאים ממעתם להשתנות ועוברים בלי חליפות יתרות. עתונים וירחונים
 מתקיים יותר ממשנה יש למצוֹאanganlıyah, אשכנז וצרפת; גם חיהם של
 העמים הללו אינם מלאים מהפכות וشنויים חיצוניים גודלים ונמנים. לעומת
 הפעוף והרווי, המוכן לפורענות על כל צורה שלא תבוא-לעט אחר, נחשבות
 אחת-עשרה שנה לתקופה שלמה, מלאה המורות וחילופית הרבה, במשך י"א שנים
 הללו צמח בתוכנו בית-קבורות של כתבי-עת. אים, "המליץ", "הצפירה",
 "דורו", "השובע-המניד", "הקשת", "המורח", "המעורר" ועוד ועוד ? – ומה
 רב המרחק בין מאמריהם הנלהבים של הרנספריז, ברדייט שובסקי,
 ברדיוני ועוד, שבלב מלא תקווה מותירה ואסונה ציירה דברו בسنة
 הראשונה לצאת "השליח" על הרחבות נבולות ספרותינו, על ערכיה הלאומי
 ל כל עם ישראל, על תחיתה בדרכו ובכתבו ועל התפשטותה בעם, –
 ובין "kol הענות החלוֹשה" הנשמעות עתה ב, מהנה-העברית, קול מלא
 ראנגה לקיום הרופף של פליטוח-ספרותנו – דאגנה, שקשה להבדיל בין ובין
 היושם הגמוני-ובצינויים – הרי או, לפני אחת עשרה שנה, כשןוסד "השליח",
 היהת התקווה משחקת לפני הרעיון הצער של הרצל האירופי, "ירח-דבש"
 ארוך היה לה כל הזמן. שעבר מיום שנחפרה ממנה "מרינת-היהודים" ועד אחרי
 הקונגרס הרואשן ועוד ומן מרכבה אחר זה. הרוש והשאון גדלו והשמה
 הייתה במעט הציוניים. עתה – קול דמתה דקה ולפערם אנה עמוקה וושברת את כל
 הנוף... וחיו ישראל בכָּל – כמה נשתנו, כמה חליפות וכמה חמורות באו בהם,
 כמה תקויות נכוֹנוּ, כמה אילוֹיות הובילו לcker! ...

"השליח" חי את כל החיים הלאומיים והספרותיים הללו, כי רק מי שKeith
 אותם יוכל היה להתקומם נגר הנפزو והמוחעתה שבhem ולהלום עם כל
 המלאכותי והעובד שדבק בהם. אבל "השליח" לא רק התקומם ונלחם, כי לא ורק
 שליליה הותה בבית גני. שלילתו באה מתוך שלשה חיבורים גדולים, שהיו
 קשורים זה בזה בקשר אמיתי: ישראל, ציון, ה'שׁון העברית; ככלומר:
 הרמת רוח העם על ידי תקון חyi הצבור היישראלי והפצת המאור שביהדות,
 כדי שלא תשקע האומה במ"ט שעריו טומאה ולא תהא יכול הנם לא תאה ר אויה
 להגאל; רכישת ארץ-ישראל ע"י עבורה מעשית וקולטורית מודרגנת ונעשה
 בתבונה ובוזירות; היהת מורגנת של הלשון העברית בגלות ובארץ-ישראל
 והרחבה אטית ובהתיפותket של הספרות העברית. אלו היו שלושת הכרובים
 הנוצצים, שהאיירו את הדרכ לפני "השליח", עורכי וטובי-סופרי. ומפני שלא
 הפכו מעולם על מורת-היכול, על כן לא בא מעולם לידי יושג נמור, ולא בא
 לכך גם עתה. אם בכלל שם לו לモופת את דרכי הנבאים, הרי אין-אפשר היה
 לו של א לראות, שהמניסרים והשוללים הנוראים הילל, אשר לעומת נביים
 השק, ה"מרפאים את שבר העם על נקלה ואומרם: שלום שלום ! – והוא הם
 "פיסימיטים" גמורים, מעילים לא בא לידי יושג מוחלט: מלא-יאוש היה רק

כל עוד שעם היה שפור-השמה ולא ראה את הסכנה הקורובה; אך כשהבא הצרה והעם הָשֵׁבר שבר גדור, היו הם מנהצתיו הראשונים ומעודרוו יותר, נאמנים—היינו הם האופטימייטים יותר גדוראים בנוגע לתקיימות יערוי הנצחים, גם "השליח" הוא דוקא בעת=צורה, בשעה שהאו-ופטימייטים מלפנים נעשו להפי-סיטימייטים יותר נוראים, אם לא אופטימייט—לכל הפחות רוחק מיאוש. הוא מוטיף להאמן בשלשות החובבים הגדוראים, אף אחר מהם לא אבד במשן ייא' שנות=קיומי, בכל החליפות והתמורות שעברו על עטני, אידיאל הלאמי וספרתו הלאומית. כאו, בראשית הפסדו, כן עתה, בשעה שיזצת חוברת=הטההה שלו, הוא מטיף להכשרת הלבבות בכל מקום, לעברוה מעשית וקולטורית בארץ=ישראל ולהתייחס הלשון הלאומית ולהרחבת הספרות הלאומית, והוא מאין, שיבוא היום הגדור, שבו ישבו שלשת אלה — העם, הארץ והלשון — לתחיה גמורה,iao يتלבדו ולא יתפרדו עוד!

ובאמונה זו בטוב הלאומי המזוקה מוחקו דוקא מה שנטקיים כמעט כל מה שראה מראש מן הרע הלאומי המוכרת לבואו: הצענות הלביבות לציוויליזציה=האומה מחתמת נטירות כרמי=וירום וירודת הספרות העברית. התלמיד מספה: "פעם אחת היו רבנן גמליאל ור' איליעור בן עיריה ור' יהושע ור' עקיבא עליין לירושלים. כיון שהגניעו להר=הצופים קרעו בגדריהם. כיון שהגניעו להר הבית ראו שועל, שיצא מבית קדרשי=חקדרים: התחליו הן בוכין ור' עקיבא מצחק. אמרו להן פנוי מה אתה מצחקך — אמר להם: מפנוי מה אתם בוכיכם? אמרו להן מקום שבתוכו בו, "ויהי הקרב יומת" ויעכשיו שעילים הלאו בו — לא נבכהazzן אמר להן: לך אני מצחק וככיו: באוריה כתוב: "לכן בಗלכם ציון שדה תחרש", ובוכריה כתוב: "עיר ישבו זקנים וקנות בחוץ ירושלים"; עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה התיירא, שלא התקיים נבואתו של זכריה; עכשו שנטקיותה נבואתו של אוריה בירוע שנבואתו של זכריה מתקיימת". והכרייתא מסימית: "בלשון הוה אמרו להן נחמתנו, עקיבא, נחמתנו" (סוף מכויות).

תהי נא זאת גם נחמתנו! בשם שנטקיים הרע, שראה "השליח" מראש, כך יתקיים גם הטוב, שהאמן תמייר בבייתו המזוקה ולא חרד להאמן בה נס עתה, בשעה שהווישך ואפלחה מסביב. כי שלשת הכוכבים הנוצצים לו מרוחק מארים אפלה זו, הם מורי-דורכו בחשכת הנגלות ויישראו בין עד שיבוא עמנו אל המנוחה ואל הנהלה.

מייקרי "השליח" מברכים אותו, שיזכה לחוג את יום צאת חוברת=ה אלף שלו, יקרה וחשובה ברכה זו ביחור ל"אחד העם" מיסרו, לערכיו ולמושאי, אבל רק בתנאי אחד: ש"השליח" ישאר כל הימים—"השליח"...

וודיסט, טרഷון מס' 1.

ר' יוסף קלונגר.

הספרות העתית בלשון עברית.

מאת

שי שמעון ברנפלי

מאחר שהספרות היא בכל זמן ובכל מקום דמות מדריקת של החיים המדיניים והគוטוריים בעמים, כיוון, וננה מתבטים בדיק ובהירות כל הרים האישים והלאומיים בכל מקומות החיים,— על כן קוראים אנו ומהעמים בספרים מתוקפה קדומה לא רק לצורן הבנתם הם עצמם, או כדי למצווא בהם ידיעות שימושיות, אלא גם מפני שהם רשמי היסטוריים, שרק על ידם נדע את הקשר הפנימי, הארגани, של המאורעות, את סדר התהשלשות ההיסטוריות ואופן התפתחות ההיסטוריה. וממן שנתרכו החיים האזרחיים באיכות ובכחות, שוב לא מצאו בני-אדם די ספקם בספרים, שהם עניינים מוסדרים ונוראים. אז נבראה הספרות העתית בתור דמות המאורעות המתהווים. בה מתבטות השאייפות והתביעות של כל דור ודור,—השאייפות והתביעות היומיות, שלפעמים הן מוטעות או מנוגעות. ועדות היסטורית זו מתח רשמי הומן היא חשובה גם־בן במרה מרובה; מפני אנו שומעים לא רק מה שנחיה ויצא לפוליה, אלא גם מה שלא נהי ה וריך עליה במחשבה. ובמאורעות שנהיינו אנו למדים מתוכה אין נהי. בספרות העתית אנו מוצאים התרקמות החיים, התהווות ההיסטוריה. הספרות העתית בלשון עברית היא חרש, בערך, וצירה ליטאים. אבל היא הולכת ומחפתחת מתוקפה לתוקפה בה בمرة שה חיים הלאומיים מתחתיהם בתוכנו. הספרות העתית היא, כמובן, חלק של הספרות בכלל, ובנימין אין מספר היא קשורה אל אותה הביבריה והחשובה ממנה. אותו אופן־התפתחות, שאנו מוצאים בספרותן הלאומית בכלל, אנו רואים גם בספרותינו העתית. וכמה שאנו מותחים דין קשה על ספרותנו מפני שאינה מסקנת כל תכויותינו ההיסטוריות, הרי אין ספק בדבר, שבכלל יש למצוא בה התפתחות רב־ערך. די לנו לעבור בפסקירה אחת על הספרות העברית מזמן צמיחת הספרות החדשה, האירופית, ועד ימינו אלה, כדי לראות, כמה נדרה באיכות ובכמות, כמה התפתח בה הטעם הטוב ונתרכו תקנית ועניניה. לא נחליט, שכבר הגעה ספרותנו לידי השלמות הרצiosa והדרישה—זה לא יהיה לעולם, מפני שגם תכויותינו הולכות ונודלות מתוקפה לתוקפה; אבל סימנים של התפתחות רצiosa ביראי אנו מוצאים בה.

בשנת תקי' עלתה במחשבה לפני הרטנמן ליסד עתון שבועי עברי בשם

„קהלת מוטרי“ שرك שני גליונות יצאו ממנה ואחר-כך פסקה הוצאה זו. די לרמזו אך על עובדא אחד, כדי לסמן על ידה את מהות העתון זהה, הנסיון הראשון בספרותני העיתון; אותו שני הגליונות שיצאו לאור נמצאים בכתבת ידו של החכם החרני והמרדי ר' שלמה מרובן א, שהעתיקם לעצמו והוסיף עליהם את הגנו תיו. הכשרון הספרותי של עמו בדורות קדומות נצטמצם על פי רוב בפירושים והגנות לספרות שcarry נחרטו. וסביר העבדא הוואת היא-כי מצד אחד היה העסק הספרותי מצוי מאר בבני עמו, כלומר: רביהם התאזרו לפרש דבריהם משליהם בפירוש; ימץ' שני לא היה הכל שרוון הספרותי מפסיק להם לחדר דבר, אלו הכותות הספרותיים בעלי-החפץ, שהחר ללהם ה�建ון, מצאו די ספקם בפירושים והגנות לספרי וולתם.

וכשהתחליה הספרות העתית בלשוננו, עריין לא נשחררה מתנאה של ספרותינו בכלל.

כמובן, אין מן היושר ונם אין זה מן ההבנה החישורית למצות את עופק-הדרין עם נסיון הראשון, עם התחליה. כל עניין קולטוריו צוריך להתחפות ארכוה עד שיגיע למגר בשולו. גם בקרב העמים האחרים לא גולדה הספרות העתית המשכילה בכת אחת; אם נסתכל בספרות העתית הגאנטנית בברלין, תכונה זוורתה באמצע שנות המאה הי'ה, נראה גם אותה במצב הלידות וחובסן. הנסיון הראשון ביצירת ספרות עתית בעבורות מלטוני, שאמנם כבר עמדו או בברלין, במקומות-כולדות ה-“תחיה” העברית, על הכרת השיבוחה של ספרות כזו, שעיקר יתרונה היא-ההשפעה התמידית והקבועה על הצבור לשככל את טעמו ולהבר אוטו אל החיים. הנסיון הראשון עליה בתהו, מה שאומרים, כי אימת שלטווין-הקהל הベルיני בעה את מאנרטוון מלחתמיר בפועלתו זו, אין לו שום יסוד היסטורי. בעינינו לא יפלא, שלא הצלחה מנאלטוון במפעלו. אדרבה, פלא גודל היה, אילו היה עתנו מתקיים וממן מרווחה. עליינו לוכור, כי בימים ההם היהת ערת ברלין מועטה-באוכלים, ואפי'ו אם נצרכ' לה את כל היהודים בפרוסיה, נבוא לורי הכרה, שלא היו מספיקים כולם ביחד עתון שבועי עברי בחומר ובברות.

בראשית שנת ה'תקמ"ד התחליל' עצת המכtab-העתיה החרשי, הירחון, „המאקספ“. משעה שנסה מנאלטוון את כחו בהתחלה זו-בעתון השבועי „קהלת מוטר“- ולא עלתה בירוי עד שנוצר „המאקספ“ עברו שלשים ושל ששים שנים, שכן מקיפות אחת מן התקופות ההיסטוריות יותרת החשובות בעמו. איך שנשפט עתה על „המאקספ“ וחשיבותו הספרותית, בכל אופן נוראה, שיצירתו לא הייתה מקרית, ארעית, פרי-שאייפתו של אדם פרטני, אלא צורך השעה במלא מובן המלאה. מטרת הירחון היהת השכלה הרבים, גיבורת הכהות הקולטוריים בעמו. ב- „נהל הבשור“, שהקדימו בעלי „המאקספ“ להוציאת הירחון, אמרו מיסטריו בפירושו: „לא מאיש אחד ולא משנים יצא הרברט האלה, כי אם מאנידות מרעים משבילים, אשר שקו מיטמיים על שעריו התורה ועל דלתות החכמה, מהם בעלי גمرا יודעים לשיא וליתן בעומקה של הלכה על דרך הפשט האמתי, מהם בעלי חכמה וירעים בלשנות ורות, וככלם כאחד שמו את לבם וזה ימים כבrios לחקור ולדרוש אחורי דרכיו לשוננו הקדושה בספריה תניך ובספריו הקדמוןים ויכתבו על ספר איש איש את אשר מצא בפירוש המקרים, בדקדוק המלות, במליל הלשון, בסגולות מלאיזותיו

ושירוי, בצחורה הטפואים ובנوعם סדר המאמרים. ואחר זאת שמו שבם אחד בקנין התורה והחכמיה כמאמרם זול בפסק-הסתת ושמעו ישראלי הום הזה נהית לעם, עשו במתה ועפכו בתרזה, שאין התורה נקנית אלא בחבורה—וביביאו איש איש

באמתחו את אשר לקט דבר יום ביוומי, למען כלכל את דבריהם במשפט".

ומיסדי הירחון זהה בודאי לא בנו למزا במשמעותם איזו הנאה חמרית—אדרכה בלי סיוע חמרי מזרים לא היה המופד הזה מתקיים אפילו שנה אחת. כונתם האידיאלית הותה: «עת חכמה בחויז תרונה, ברוחותת תחן קולה, מהרו קראויה, חוושו להביאה הביתה, אם בטירות מלכים תשבו, ואם באלה רעי אהלכם, אם על מותם שנ תשתחו ואם ירד על עפר תשכבותם, אם עסים רמנינ וחוות אכרים עורך לפיכם, ואם פת לחם נקוד ומץ באך לחטכם...»

חולזיו ההשכלה העברית יצאו לפני העם: משכilio וחכמיו אטרו לחנכו ולשביל את טumo, להרבות את ידיעותיו וולעלו את תרבותתו המיסרית. ורק לצורך זה יסדו את „המאק",

הירחון הזה זכתה, שתקופת היסטורייה בישראל תחא נקראת על שמו: „דור המאספים". מקומו קבוע בהיסטוריה הישראלית, ועתה, אם עברו על כל חבורותיו ונבחנו את כל מאמריו ושיריו, את תכננו ואת צורתו, ונדמהו אל ירחון עברי בימיינו, כלום לא נשתחה על התקדומות המורובה, שניכרת בספרותנו העתיתות גם במשפטנו על „המאק" לא נשכח את תנאי המקים והותן. אבל כמו כן צריכים אנו לזכור, כי בימים בהם הייתה ידיעת הלשון העברית יותר מצויה בעמנו, בארץות המערב למורה אחינו או במרדה יותר מרווחה ממה שלמים אותה עתה אפילו בארץות המורה, כל מי שהיה סופק בידו שקד ללמד את בניו עברית,— מה שהיה או דבר מובן מלאיו, ידיעת לשונות ורות עדין לא היה מצויה כלכך בקרבת היהודים, כי נערי בני ישראל לא למדו עוד בבחיה הספר הכלליים. בכלל היי החיים העבריים עדין קבאים וטוצקים. סביבה עברית ודתות-קהל עברית השפיעו בימים בהם הרבה על הכל. ועל כן נראה לנו, לבארה, שדווקא בימים הם היה מן החשוב יטן האפשר, כי הירחון העברי, שבו השקיעו טובי המשכילים והמלמדים מישראל את כחויהם ושרדיין היה לו יכול בחיקם התרבותיים של אחינו, יהיה משיכל בתכננו ובצורתו, מלא ונדרש דבריהם חשובים בספרות היפה וה美德עה.

כך נראה לנו על יסוד תנאי התפתחות התרבותית, אבל בעמנו ובספרותנו אין התפתחות טبيعית למגרין.

אנו לפי טעמנו עתה איך אפשר לנו ללהבין, איך היה יכול ירחון כזה, שבkowski אנו מוצאים בו אפילו איזה דבר בינווני, להשפי כל כך על בני דורו ולעשיות רושם כביר וنمרא, שכמותו כמעט שאי-אפשר בימיינו. אחורי שפק הירחון לצאת, עדין לא שכחו בני הדור הבא את חשיבותו ואת ערכיו הגדי. הדור הבא לא היה יכול, „לקח במו". בזמנים, „המאק" התהוו ליצאת ספר שניתי: „ככורי העתים", המאוסף השני הזה הביא מרדי שנה בשנה „פרי תבאותיו"—דברים נחקרים וענייני מרע ותועלתת. אבל סופרי הדור ההוא, שנתקבצו מכל הפוזיות הנולות, היו יודעים, שאיןם יכולים לברווא אפילו מאוסף שניתי, שהוא מה שהיה „המאק" הראשון הדר שי בימי הדור הקודם; וכדי למלאות את החסרון, הכניטו

لتוך "בכורי העתים" את מבחר מאמריו של "המאספ". וכי אפשר לומר לנו תעדות של עניות=רוח יותר מדויקת וויתר מחרתת ובאמת, עליינו להודות, שמדובר "המאספ" ושיריו עולים בתכנם וערכם הספרותיים הרבה והרבה על המאמרים והשירים ה"מקוריים" של הספר השני, ולפיכך אין ספק, שבכליי "בכורי=העתים", בהרפיים את המאמרים והשירים שב, מאספ" פעם שנייה, השביחו את סחורתם. בירוחן "המאספ" אנו מוצאים משהו מן התעם הטוב של דור מנדרסזון ולסינגן; ואולם בשעה שאנו קוראים את "בכורי=העתים", כمعט שלא יעלה על לבנו כל עיקר, כי בימים ההם כבר נחפשה שירותו הנלהך של נֶתֶה בכל העולם, ושירה תְּגִינה כבר עשתה רושם אדריך בעולם הספרות. אמן, אנו מיצאים בהם פעם בפעם איהו נסין של תרגום משורי שילר ווֹקָה; אבל השפעת טעם לא נראית.

ואולם בכריכים האחרונים של "בכורי=העתים" אנו מוצאים יצירה חרשה לגמרי חמת היהדות, שבימים ההם כבר גדרה ונפתחה הרבה, שנים מראשי טיסדיה, שי"ר ושר"ל, פרסמו בהם את ראשית פרי חקריהם המדעית, אפשר שהחшибות היותר נדולות יש למציאו לא בחוכן מאמרי=הבקורת ובחקרות המדעית של שיר וסדר, אלא בהשפעתם על התפתחותם פורטונו. בפעם הראשונה אנו רואים תוכן מדר עי בעניינים כתובים בעברית אחריו, וכן מרובה לא מרע אמרתי וללא תוכן חדש, תוכן מדר עי לפימושני דרונו, לא אסכולסטיקה תיאולוגית.

ונם לא קויצ' רשותם ברונולגיות, אלא בקורס מדריעות והיסטוריות. מרוב הקוראים לא הפיקו החקירות האלה דעתן. הם התعنנו על "מתק מליצוחיהם" של "משוריין" הדור ועל הפטפוט הריק של "דובי צחות". ואותן הטענות, שאנו שומעים עתה מפני הצעירים על ה"חקרות של מה=בכך" ועל "חמת ישראל", שאין לה כוף, אנו מוצאים גם בימים ההם. אבל סוף סוף גברת החקירה המדעית על כל הטענות האלו, לברד את תועלתה ואת השפעתה המרובה אין מן הצורך.

מה שצורך להטעים הוא - שוגם בימי "בכורי העתים" ערדין לא פסקה הלשון העברית להיות, לבסוף, לשון המלומדים והטכנייליס שבישראל בכל ארץ-פוזרו. אמן, בגרמניה יסדו או כבר את חכת-היהדות הלועזית; אבל בונה הראשונים בעצם הבינו את הלשון העברית ואת ספרותה על בירין, וגם כחבו עברית לעתים מוזננות. צוונע כח עברית באחו הנסנון המדעי, שהמציאו לנכתבו בגרמנית; יוסט כתוב עיר על דרך המליצים מבית-مدرשם של "המאספים", ואברהם גייגר כתוב בסנסנון מדעי מצוין ונפלא, שהוא ראוי להיות למופת לכל המשמשים בלשוני לאייך חקרות מדעית. אלו שכתו או נרמנית עשו כך לא מא-ירידעת לשונו, אלא מותק כוונה אחרת: מהווים שאפthem להוציא את חמת=ישראל מבית-הමדרש היהודי ולקבע לה מקים באיניברסיטאות של הנזירים.

"בכורי העתים" פסקו בשנת הקצ"ב, ובמקומם בא חיקף המאספ, "ברם חמ"ד", השפיעו של מאספ זה היה בmeno מרובה במדה, שאי אפשר לציירה בימיינו. הוא היה בעין אקדמיה מדעית בפארם. ואמן, כמעט בכל פונם אליו. סופריו היו חשובים בעין חברי האקדמיה המדעית בפארם. ואמן, כמעט בכל פוןם אליו. סגוללה, החוקרים המצוינים בדרך ההוא. המאספ, "ברם חמ"ד" נחשב או להאורגנן

של „בית-המדרשה לביקורת ההיסטוריה“, ואפילו חכמי הגנים, שלא היו בקיאים בעברית, ידרו את ערך דמאספ וטיבו ; ידוע, שיש בעברית מסוף מרדי, אשר מאמריו הם מרובי-עורך ומלאי-ענין. כל ברך וכרכ' היה עושה רושם בזאתו לאור, והעתונים המדעיים בלשונות הלועיות היו ממהריהם לפרסום את הכננו ותמציתו . ואף עתה אפשר לומר, שכמעט כל המאמרים, שבאו בחשעת הכריכים של „כרם חמד“ (כינויו, פסק אחריו שיצא הכרך השביעי, כשתמ"ת ערכו שמו אל ליב גולדרב רג', ושני אור זקש חדרשו אחריו וכן מרובה והוציאו ממנו עוד שני כרכים), הם עניינים חשובים מאוד, קידריה מדעית נצחת, שערכה איננו מוטל בספק אף לפוי טעטנו. אפשר שבדרכנו היינו מפקקים מעט בסוגנותם ובצורתם של קצת המאמרים, אף על פי שעליינו לובור, כי גם בלשונות לועיות לא היו נמנעים או מלכתחוב באופן כזה, בתור אגרות ערכות מצד חוקרים איש לרעהו ; אבל התוכן המדעי של האגדות הללו נכם אל אוצר קניינו המדיעים והוא חלק חשוב של חכמת-הירדות.

„כרם חמד“ היה מיועד לביקורת מדעית ולחקרות בכל מקצועות חכמת היהדות. החקירה המדעית עצמה, אפילו אם אין בה שיאפה של שלילה והריסה, חשודה היא בענייני כל אלה, שמואסים בכל ביקורת בעניינים שיוכים פחות או יותר אל הרת . בשבעת הכריכי הראשוניים, שבהם ניכרה השפעת שי"ר ר' ש"ד ל' במדרה מרובה, הצטיין המאסף „כרם חמד“ בהשקפות הקונסרוואטיות. בمقالات מהקד"א כמעט שלא נגעו כל עיקר רק ר' נחמן קרוכט אל פרנס שם את חקירותיו בעניין ומ"חברונו של הנבאות האחרונות בספר-ישעה ובענין כמה מומורי תהלים, שנתחברו בזמן מאוחר). ואפילו בمقالات התלמוד, שבאה עפק שייר' ביהוד', אנו מוצאים זהירות מרובה, —משא-פנים להשquette רוב בני-הדור, שעדין לא היו רגילים בمقالات כזו, די לתרמו על התנצלתו של שייר בשעה שבא לפרש איזו משנה שלא במסקנת הנמרה, הוא מסתיע לזרוך זה בדעת בעל חסיפות יו"ט, כי במקום שאין nim לדינה יש הרשות לפרש את המשנה אף שלא כפירוש הנמרה . הביקורת בשבעת הכריכים הראשוניים של „כרם חמד“ היא בכלל מתונה מאד, ורק לתוך שני הכריכים האחרונים, שיצאו לאחרי הפסק של עשר שנים, הכוונים העורך החדש בקורס חvipה ופסקנית הן בנוגע לנושא עניין החקירות והן בנוגע לאופן הביקורת . לא רק בمقالات המקרא אנו מוצאים כאן חירות מרובה, אלא גם בהשquette הדתית, בمقالات המבקרת את התפתחות האמונה היהודית .

בינתיים יסוד יהושע העשיל שור את „החולץ“.

המאסף הזה נוסד בכוונה ברורה לבקר ולהרדים. הוא היה מהאה נרצה נגר מסורת-הקדושה, שנהגו בהבנת היהדות . יותר מתוכן הביקורת חשוב ביל ספק או פון הביקורת, שהנהיגו סופרי „החולץ“. האנשים האלה היו חכמים מציינים בקביאות וחופחות, מבקרים ונוחרים אנשי-שם, ובכל אופן הרבה והרבה אפשר למלמד מדבריהם . אבל הם הפליגו כל-כך לצד אחד, לצד החריטה, עד שהbakורת המתונה והבלתי-שְׁלֵגָנִיזָזִיט, שאנו עוסקים בה בימינו, כבר חוללה להעלות אף וחמה בקרב רוב החורניים המשכילים. הביקורת מיסודה של „החולץ“ לא נשאה פנים לשום דבר ולשום דעת קביעה בישראל. כתבי-הקודש, המשנה

ושני התלמידים, ואפילו ב עלי המשנה והתלמודים, נכנסו בגדר הבקרה החrifפה החותכת כאיזומל והמרקמת כחות השערה בכל פרט ופרט. בקורס חפשית וחrifפה כיו, בסגנון חurf יעוקץ, לא נשמעה עוד בספרותינו ומורה הותה לרוב הקוראים עברית. אין ספק, שכמה מהחלותיהם של מאמרי "החלוץ" הן מוטעות או מוגנות, ובכלל כל בקורס לשם מטרה מיהורת מקלחת את שורתה הרין ואת ההגון המרעוי. ואולם בעלי "החלוץ" הכנימו רוח עזה לתוכן ספרותינו, כח דוחה ומחרמ, אך גם בונה ומחדר. הם בראש תקופת חדש וחשובה מאד בספרותינו, אלא שהשפעתה של תקופת רק בקרב עדיה קטנה של הקוראים עברית. השפעת "החלוץ" היה ניכרת רק כשהייתה מושגתו של משכילים, שהיו מוצאים אצל קוראות מדועיות כאלו וכבר נשחררו ברוחם כל כך עד שיכלו לקבל בסביבנות חקירה חופשית קייזונית, אפילו אם לא הסכימו לה בכל פרטיה. הסגנון העזק, שאפשר להשלים עמי רק כשאנו מבינים את הסיבות הטמיוחדות שנגרמו לו, הכאיב את לבות רוב הקוראים עברית, שהרגנו להתייחס אל נושא עניין החקריות האלו ביחס של כבוד ועהצה. וולת זה, גרמה עוד סבה אחרת להגבלה השפעתו של "החלוץ": בינוותם נקבע כבר המנהג לכתחוב את ענייני חכמת-היהדות בלשונות לועווית ורוב החוקרים היישראליים זנוחו את הלשון העברית, וכמעט שחדלו להבינה כל צרכה. על כל פנים, לעומתם, שכיתבו תולדות חכמת היהדות והחפת חותח בספר, בילי ספק יוקדש פרק הנון גם לחולאות "החלוץ" והשפעתו המרוכה.

בעקבות המאסף "כרם חמד" יצא גם המאסף "אווצר נחמן", שסדר י'ץ' בלו מנפל'ה, בארכעה כרכבים. המאסף השני, שיש בו כמה עניינים מדועיים חשובים, לא השפיע כל עיקר על התפתחות ספרותינו העתית. הוא היה ביום שיצא בהם דבר שלא בעתו. השימוש בלשון העברית לצורך חקירות מדועיות כבר נחשב או בעניין רוב חכמי ישראל במערב לשעשוע ו'מוחות'. קצת מוקני הדור כתבו וקרוואו עוד עברית, אבל החכמים הצעירים לא השתמשו בה עוד. הסבה העיקרית לשינוי המעציב היה יש למצוא בחתימות מספרם של הקוראים העבריים בארץ-המערב. מי שפרנס חקירות מדועיות, השתמש בהכרה בלשון לועווית, שמבינים אותה הקוראים היהודים והנוצרים.

ואולם שני נמרץ כוה איננו נעשה בעם ביום אחד. לא בימי דור אחד נשכח הלשון העברית מאחינו שבארצויות המערב, יחוין מות, הרי אויה ייחס וקשר היו תמיד בין היהודים ה"מורחים" ובין אחיהם שבמערב. קצת המדיניות-גלויזה ואינגריה-עמדו באמצע. וכל זה לא נתן להלשן העברית להשתכח עד מהרה. הרבה נסיבות נעשו ביום-המעבר להרים קרן השפה העברית". ספרים מדועים חשובים נכתבו או בעברית-אבל ספרדים מדועים אינם משפיעים באופן ישיר על התפתחות הרוחנית של הדור. בשנת תרי"ה נוסד בויאנו המאסף השני, "כוכבי י'ץ' ח", שבצורתו היה דומה ל"המאסף" ול"בכור-העתים". מאسف זה, שברובנו פרנסותו סופרי ישראל בגליציה ואינגריה והשתתפו בו גם שרידי הספרדים העבריים בארץ-המערב, הביאו, "פרי-מחקר, שירים ומליצות, באורי-הכתבאים ומכתבי חכמה ורעת". אין ספק, שنم בוגמצאים כמה עניינים נאים, גראנרי-זרועה

שעשוו פרי, אבל בכלל ניכרים כבר במאסף זה סמני הירידה הספרותית של לשוננו, הפוזר הקולטורי גבר בינו לבין העממי. בספרות עתית עברית, שתשפיע על כל ישראל כמו שהשפיע „המאסף“ במננו, לא היה עוד מקום בעמנו. אפילו הקשר בין יהודיו-גנלייזיה ובין יהודיו-רוסיה, שברוב חיות הקולטוריים ודומיהם הם אלו לאליהם, נעשה רופף מאד. ההשכלה העברית ירדה בתכנה מיום לאחריו בנלייזיה, כהות ספרותיים חדשים באו אך לעיתים המבוקש וצרכיה היה להשתוף הכהות של יהודיו רוסיה, שביטים ההם לא נתבכו עדרין על הקולטורה האנושית-הכללית בלבד. „הטניד“, נסה לאחר אtat יהודי המערב עם יהודיו רוסיה, והרבה עלה בידו. מן הראי היה להקדיש לפועלתו והשפעתו דברים מפורטים, אלא שאנו עוסקים כאן יותר בכחבי-עתים, שהם קרובים בתכונותם לספרים, ולא בעתונים, שהם מפוקים בעיקרים את צרכי-הרגע.

ב„המניר“ הכרעה כבר השפעת יהורי המורה בכלל, אבל עדרין לא הובלטה השפעת יהודיו-רוסיה בלבד. תקופה ספרותית חדשה הייתה מושגתה וbateach, תקופה, שהיתה צריכה להבראה בעיקרה על יסוד שתוף הכהות של כל יהודי המזרחה, אבל ששה היה צריכה להבריא השפעת יהודי רוסיה.

תקופה ספרותית חדשה זו יציר פרץ סמולנסקי בירוחנו „השחר“. אם נקרא עתה את כל שנים-עשר חלקו, „השחר“, נמצא בהם לפיו טעמו הספרותי ולפי השקפותינו עכשו מכמה עניינים (ואפשר שלאלו היו הרוב), שלא יתאימו לרוחנו. „השחר“ לא היה מוקדש רק לחקירות מדעית, שאינן תלויות בטעם, אלא היה בעיקרו יರחון ספרותי ופובליציסטי. תנאי חיינו נשענו משעה שנייה שנוי מרובה, השקפתנו על החיים שונה מזו של שנות-השבעים למאה החולפת. ההשכלה הכללית נחפהה בקרבת אחינו שכמורה, וגם הידיעות הטמשיות בענינו-היהודים נפתחטו יותר בתוכם. תביעותינו הספרותיות והמוסריות נדולות עתה מאותן של בני הדור הקודם. אנו מרגנישים עתה צורך נדול לפטור פרובליימה קשה עד מאד: לעשות לאפשר את קיומם היהודית במוגנה הרחבה-לא רק בתחום דת-בסביבה או יהודית, שהשפעת על חיינו חרוחנים והמוסרים מתרבה מיום ליום. הספרות העברית בימינו אינה יכולה עוד לתקיים רק לשפט קריאה בלבד. עליה למצוות פחרנונים לכל שאלוות חיינו, וביחוד לממציא לה יהדות בסיס נown, אחרי שזו יצאה כבר מחותן הגטו. בשעה שנוסף „השחר“, עוד לא התפתחו הענינים באופן כזה. אבל כבר היינו קרובים להחפתחות זו.

„השחר“ נברא בשעה שתקופת חרסה התעדת להבראה בעמנו. ואך שהיה משפטנו על „השחר-בכל אופן מהווים אנו להורות, שהשפעתו גברה בمرة מרובה בחום הקולטוריים של בני-דורו. אין מן הראי לשפט על אודות מאמר בורד זה או זה, על אודות שיר זה או זה, שבאו ב„השחר“, ובכלל אין אלו צריכים להוציא משפט על הדרבים שנקבעו ב„השחר“ מזמן טעם ספרותי בלבד-„השחר“ הוא, בלי ספק, מאורע קולטורי-היסטוריה בשבייל חלק גדול מעמנו. לעילנו להמתכל בהשפעתו הכללית, ואפשר שיתרנו היותר גדול הוא בזאת, שחנן דור חדש, אשר עליה בטumo ובכשרונו הספרותי על דור „השחר“. לא נחלה, „השחר“ גרם בלבדו לתקומת הדור החדש, אבל ביראי היה הוא אחד מן

הנורמים העיקריים להפתוחה הטעם הספרותי של הספרות העבריים, ועוד יותר—של הקוראים העבריים; ובورو הוא, שהרבה והרבה השפיעו ביטים האחרונים הקוראים על הספרים, הקורא העברי עליה בהשכלהו ובטעמו הספרותי הרבה והרבה, ולפי מרבית תכניות התפתחה גם הספרות העברית לטובה. לירחון „השחר“ לא היתה מטרה מסויימת ומוגבלת בשעת יצירותו, לא ערכו ולא סופרו הראשונים ידו מראש בבירור, מה יהיה משפט הייחון ומעשו בוימים הבאים. מטרת „השחר“, להיות כה מעורר דוחה להשכלה ולכטוף—גמ' לקבע את הכהות הלאומיתם שבמננו,—מטרה זו כמעט שנות חייתה אחר כך מלאיה. המאורעות הביאו לו ירי לכך. רגש התהיה הלאומית בישראל, שכמה סבות נרכמו להעירו ולגבירנו, מצא אחר-כך את בטיוו ב„השחר“, בוואנו רואים את כח השפעתו הנפלאה של סמולנסקן: מאיליהם נקבעו אליו הנסיבות הספרותיים וכיננו את הפעולה המשותפת לתכליות זו: להוציא את יהודו-דומיה מן הגטו הרוחני, להאריך אור על מחשביהם, לשכלל את טעם הספרותי, לוקק ולצף את השקפותם על החיים, ולכטוף—לאחר שהויה הפעולה המשותפת מתחילה בשלילה ובהרים—להעיר את הכהות החשובים, הלאומיים, הנצחים בעמנו. ב„השחר“ נקבעו כל אותן השאייפות הקולטוריות, שאנו מוצאים בספרות העתית העברית של התקופות הקודמות: הפרחת ההשכלה הכללית ושכול הטעם היפה, שאיליהם נתכוונו „המאספ“, „בכורי-העתים“, התפשטות המדעים והחקירה החפשית בקרב הקוראים העבריים, שאיליהם נתכוונו „ברם חמד“, „חלוץ“. ובعود שכתי-העתים הראשונים לא חדרו אל תוך השורות הרחבות של עמי, היה „השחר“ עימי ביותר. אין ספק, שבבחינת הארץ הנצחי של החוקה המדעית נופל „השחר“ בחכינו הרבת מ„ברם חמד“ ומן „חלוץ“, אבל המעת שהמציאו „השחר“ במקצוע זה היה לknינו של רוב המשכילים והשפיע הרבה על חנוך הדור. אפשר, שנם זה היה יתרון גודל של רוב ספריו, „השחר“—שמירת השכלהם וירושותיהם הממשיות לא היה טרובה יותר מדי, ועל כן לא הרבה לחשוב ולפקפק, אלא בטעו בכך-דבריהם ובאמתות-דעותיהם, בשאייפותיהם ובתכויותיהם מן החיים. כלל גדול הוא בפעולה החזיבת היחסטורית — הבהירן בצדקה־התביעות וביוורש-המעשים של חלווי התקופה החדשה. בזמנו שבאים כבר החרהור והפקפק — ואלה באים בסבב פעלות המחשבה העיונית-מתמטית המעשום ונחלשת השפעתם, אותה התקימות, שאנו מוצאים בחרצתה ובירו של פרץ סמולנסקן בעצמו ובברבו כמה מסופרי, האמונה והבטחות באמתות שאיפותיהם ותועלות השתרלותם ועטלם, הם שהבשרו הרבה את הפעולה הסינמטית של התקופה ההיא.

� עוד מעלה יירה הייתה לירחון זה: התאמה הנטורה בין ובין קוראיו. „השחר“ עבר לפני העם, ככלומר, לפני קוראיו, שהאמינו בו והעריצו מהר. בו מצאו די ספק תכויותיהם הספרותיות; לא הרחו אחראי ולא הרבו לבקר את דבריו, מה שהייתה קבועה ב„השחר“ נחשב כמעט לכל קוראיו לאמת נטורה ומוחלטת, שאין לפפק בה...
על יד „השחר“ ערו או העתונים השבועיים, וביחור „הטליין“, שהשפעתו

על ההתקפות הקובולות של אחינו ברוסיה הייתה מרובה ונסמ עליו לא נרבר כאן מאותו טעם, שלא הרבינו לדבר על "המניר". אבל בכלל תקרא התקופה הספרותית של שנות השבעים על שם "השחר". היהרין הוה לא יבואר לנו על ידי תוכן הירחין וערכם הספרותי של רוב מאמרי, אלא על ידי ייחוסו לקוראיו ועל פי תנאי החמן הוה.

* * *

מום שפסק "השחר" ל'זאת-ואין ספק, שהפסקו היה בעתו, אחרי שבשנותיו האחרונות נתרופפה השפעתו הרבה—לא היה יוזון חשוב בעברית כ"השלח". מאת חוברות "השלח", שיצאו עד עתה, מונחות לפניו, אחר ש"השלח" הוא מאורע ספרותי וקובולותרי של זמנו, אין אפשר לנו לשפט עליו מתחוק השקפת היסטריה. משפט משוחרר מכל נתיחה שהוא מادر בעניין הוה. השבח ייחס לחנופה או אבק חנופה, והבקרות תיחס לנגור. ואולם למשפט אחד יסכימו בוראי כל הקוראים: אם נסתכל במאת החוברות של "השלח" ובשפע הענינים מכל מקצועות הספרות, שנתרפרמו בהן, נמצא בו התקדימות מרובה בנוגע לשבלל=הספרות. אם מוחחים אנו לפעמים על "השלח" את מרת-הדין, הרי יש לבאר את דיננו הקשה בעיקרו על ידי התביעות הספרותיות, שהתקדרמו מאד בקרוב הקוראים עברית. כי "השלח" אינו ירחין רק بعد אלה, שאיןם מבנים שום לשון אחרת זולת הלשון העברית, ולא بعد אלה, שמקשים במקצת עתי עברי רק שעשו וטילו רוחניים ורצוים להתחנע רק על ידי הלשון וצחותה. רוב קוראיו יודעים גם איזו ספרות בלשון לוועית ומkipידים הרבה על תוכן הענינים ועל טעם הספרות. ולצא ירי חובה כלפי הקוראים בכ Allow קשה מאר.

ולפיכך, אם יבוא חוקר היסטורי ביום הבא לקבע ל"השלח" את מקומו בחיטוריה הישראלית ולהגביר את ערכו והשפעתו, מרת-היושר תדרוש ממנו להביא בחשבון את המצב הקולוטרי בקרוב עטנו בסוף שנות המאה הי"ט ובראשית שנות המאה העשרים: את הרוחות המנשבות עתה בישראל, את מורת ההשכלה הכללית, שהחפשטה כבר בקרוב רוב הקוראים עברית, ואת ייחומו של "השלח" להכיעותינו הספרותיות, הלאומית והאנושיות. רק באופן זה יהיה המשפט ההיסטורי על הירחון משפט-Ճדק. בבחינות מאמרי המדיעים דומה "השלח" ל"השלח" בשאיpto לחת רבר-טראד בשבייל המאין המשכילים העבריים—אבל מה רב המרחק מן "השלח" ערד "השלח"! מרחק כזה אנו מוצאים גם בחלק הפובליציסטי שב"השלח", שהוא חשוב נט מצער רבוי עניינו וגם מצד הקף השאלות היהודיות והאנושיות, שירחון זה עוסק בהן, ובנוגע לחלק הספרות היפה, יש לו לפי דעתינו יתרון נדול כבר בזה שלא באו בו ספרדים כ"התועה בדרכי החיים" והדורמים לו, שהיה להם ערך רב בימי סטולנסקי.

אבל, כאמור כבר, משפט היסטורי ואובייקטיבי על "השלח" וערכו הספרותי וקובולותרי לא לנו ולא לומנו הוא.

ביבית-הפטהר.

מאת

יהודיה שטיינברג

בבית-הפטהר שבעיר פלונית בעל בלילה אחד ובכלה=אחת ארבעה תפוסים שלא הכירו זה בוה ולא ידעו על מה הם נתפסים. אלא מכיוון שאתמול חלה אקספרופריאציה על קרין הדורה ושלשות היהתה התנפלו על הפויליצה=הタンפלות שנגמרת בשפיקות רמים=הפטימה דעתם לשער, שעל אחת משתי העברות הללו הם נתפסים.

אחד מהם היה צער עוזר בחנות, שמו יוופה פינשטיין=ארם נמן, שכבר רכש לו שעון של זהב וכלה נאה ללא נדוניא, והוא מעשן מתיק כנה של ענבר. שמו של השני הוא עכשו מטוסר בולבה, והוא שברח מאיה בית=סוחר שבאו עיר היה ירוע בשם הורודט פושקט.

השלישי הוא יהורי שכלו פאות, זקן ועינים. וזה היה אחד מה„נכדים“ שעבר זמנם, ושירותם החיים עקר אותו מתיק איוועיר וסחפהו לבאן, כמדומה, לשם התול בעלים. ארבעים יום קודם יצירתו גנוו שיקרא בשם גרשון גרשוקיטץ בהרב. שם כזה היה מסויים וחשור אצל הפויליצה, ומרגנלי=חרש מחפים אחורי זה כבר.

הרבייע היה איש צער מגודל בלוריות, בעל חותם ומשקפים, ידוע להורני באיקונומיה הפויליטה. וכבר זכתה אותו הפויליצה בשלשה חופשיים.

הפויליצה נהגה בהם מנהג יווצאים מן הכלל: לא זכתה אותם לא לפני התפיסה ולא אחרי כן ואת תכויותיהם מלאה ברזוק ובונמן. מטוסר בולבה, כבעל נסיען ומומחה לדבר, השמע את דעתו, שהלא והנמוס שהפויליצה נהגת בהם הם סמן שכבר גנוו דינם לתליה.

בין מטוסר וחבריו נכסה רוח פסקנית עוזր מיום הראשון למאדם. הוא לא מצא אותם זכאים לשם אסירים, ולא יכול למלול להם את הדבר, שהוא ציריך לישב עם בכפייה אחת. מעולם לא קרא אותם בשם. וזה היה מנהגו עם כל מבירין, שלא היה קורא אותם בשמות שנקברו בספריו הלידת, אלא היה מסב לבב אחד שם חדש כפי טעםנו ונמקון. כך היה קורא את התורני באיקונומיה פוליטית בשם „מפתח-ליל“, את הננד היה קורא „אקספרופריאטור“, ואת העור בשם „פשפש=שםן“. תמיד היה מתקוטט בהם ומצער אותם בתחכחות שונות, וכשנבא להם את נבואתו ואת סופם הקרוב=חפציו להאמן, שאין זה אלא כונה רעה להרכות צערם. אף=על-פי כן, כשהרהרו על הדבר כל אחד בלבבו, מצאו

шиб רגלים להשערתו של מטוסר והתחילה מונים את ימי חייהם האחוריים. „נכדי“ עמד כל הלילה על מטשו וסימן את השבונותיו עם אלהים ואנשיהם. נשמו הדריכנה מכל אותן הכתמים הרגילים אצל אדם שכמוו. שמא קיבל רובל שחרר לו אצל אדם שיתר לו! ... שמא האמין בעצמו, כדי שיאמינו בו נם אחרים! ... שמא רמה את עצמו ונמצאו אחרים מרווחים עמו! ... בין ארם לאחים ... בין ארם למקום ... „בשר ודם מלכלה בחטאיהם, ובנשמו התלקח נזען אחד משל אבותיו היהודים הנ고לים: קדושי סלאויטה, הקדוש ר' מיכל, עשרה הרוני מלכות – וכל איתם הרוני מלכויות שבכל הדורות, ובדורו גורר נעשה בעניין, מפני מה הוא נתפס למלכות, ובשביל מה הוא יוצאה לנוידום.“

וכשנזכר באשתו ובנו-בתו בין את לבו כלפי מעלה ואמר: „אבי יותמים ודין אלמנות! הריני מוסר בידך את כל אלה התלויים بي, ואני מוכן ומוטן לחרוג על קדושה השם!“ הוא נdal והתעללה במשך הלילה למעלה מכל העולם. כל הקיסרים והשרונות נכללו אצל אחד בשם „המ. בות“, שם שמעוותי אחת היא בכל הדורות ... וavanaugh מתורגמת לשים לשון, וavanaugh מעיררת לא אהבה ולא שנאה, לא כעם ולא רצון ...
למחר בוקר, כשקם מטוסר מעל משכניו והתuil פסע בחיל החשוך של החדר, נתקל ב„פשפש השטן“ והסיעו מ לפני האנרכיה – אל תוחל לבין עניין – לחש אחיו.
פנש, אחריו-בן ב„פתח-הלייל“, והוציא נם עליו קב של בו וקנתור. אחריו-בן העמיד את עינו על האקספרופריאטור והשחה את עצמו עליו, באילו לא הכיר בו... אחריו רגעים טוענים חור לאחיו והבט אחיו ומן הרבה מתוון השותומות. ובפעם השנייה, כשנתקל בני נסתלק לצרין ושוב המתכל בו.

– סבטי – נורק מתוון פיהו, שמעולם לא יכול לעזרה بعد הרהוריו לבו. ומאו פסק לקרוא לו „אקספרופריאטור“, והתuil מבית אחר כל תניעותיו ומקשיב לכל מלא היזצת מפיו.
ו„פתח-הלייל“ לא מצא מנוח לעצמו. הוא חעה באפל החדר, ציל של איו בריה טונה, וטען לעצמו:
– של נורא! לא אשמה, לא בגנרט – אתה יוזא ליחרגן! מפני מה? מפני מה?
בר עמד לפני כל אחר שלשלה חבריו לאסון, נען בו עינים צעקניות וטען:

– מפני מה? מפני מה? אדרבה, שואל אני אתכם – מפני מה?
מטוסר העמיד עליו מבט מנבויה; מה זה „מנרגן“? – דבר מטבורי,
– אדרבה! בינה ברבו וזה איו סביר או „קטורנה“. שם אתה רואה לפחות אקונומיה בדבָר; עבור אתה עבורה פרך ומכיא רוח לממשלה. האינרניה שלך מתגלגת בדבָר של ממש. יש לך, קונטה, בספר חיים; ולפי שעה אתה מצטרע, ומוקה, שסוף-סוף יתרחש לך נס ותגאל. אבל פה-לא זה הדרן רואה

אתה לפניך את הצלן... מרוגיש אתה את הכריכה על צווארך... מלטעה שפיטם בחולמים... שם שמש מאיריה... מלטעה ראשיהם שחורים... ורגע אחר-פסיקן... רעד עבר על בשרו של יוֹפָא, ומוטופר המתכל בוי מון הצה, המתבלט המתכל, עד שירק בפניו ומר מעליו. הלו מחה את פניו ושוב חור לשאלתו -- מפני-מה? מפני מה? לא אשחתני וליהרגן אני יוצאו -- בניי-מנחט אותו הנבר-זובי ניח היה לך יותר. אלו היה אשם במיתחך?

- מה הוא סחו-שאל מוטופר בחשאי, מפני שלא הבין כל-כך בשפט יהודית. יוֹפָא תרגם לו את הרכרים, ומטופר שמע והקשיב, והשתקע בשטעיתו; ונדרה לו שאין فهو קילט את הדברים לכל עטף; הוא חור עליהם בעל-פה ובחשאי באיזה פסק מתחן האכנליין.

“וכי ניח היה לך יותר? אלו היה אשם במיתחך?”.
ראשו הנדול התנווע לכואן ולכואן בין שני כחפיו הרחבות. קיל חריקה של בריח מוחלט נשמע מתוך האפלה, כולם החיוו את פניהם כלפי הדלת שנפתחה בצרות-עין ויחד עם נזען קלוש של שם חורנת נרחק ונכנס משגניה בית-הסתדר ובקל שלא היה לא דק ולא יבש שאל לתוכן חללו של החדר:

- ואין לכם בקשوت אומתביעות אל? מוטופר הניר את בקשו, שהמשגניה יילך לו תיכף מוה לטעם רוחין ושדין. הנ cedar הניע בראשו על השורה והחויר ממנו את פניו, התורני באיקונומה פוליטית קם עליו בשאלתו: “ מפני-מה? מפני-מה אני יוצא לגדודום?”.

יוֹפָא פתח בבכי ויללה ובקש הרשותה לכתו על בקרים בכל יום. כשיצאה המשגנית פנה מוטופר לכפיו יוֹפָאenganrf מזין, אבל בו-ברגע החoir הנ cedar את פניו ומבטיו הבורדים נחו על מוטופר. רפו יrido של זה ובוקמה כפופה חור למקומו.

בקשו של יוֹפָא לא הייתה לבטלה. לאחר נראתה נערה עימרת על המדרוכה שמנגד, ועיניה תלויות אל הסדרקים הארוכים, המשמשים במקום חלונות בית-הסתדר. הראשון היה מוטופר שראה אותה והרגניש בה, על פי דרכו, באיזה רגש קדום המזוחדר לו, שוחה כתו של יוֹפָא. ובאה בלבו תאיה לרוק בפניה ממקומו, אלא שבין כך שקוּבַּה עינוי... והוא עמדה שם רגעים מועטים עד שנעלמה.

במשך בקורה של כלת יוֹפָא, נחבא מוטופר בזיהות אחת רחקה מן הRELATION; הוא לא יכול לשמע עת היללות ואת ההספד ש„מקושט” זה עושה על עצמו. יותר מוה הרגינו אותו צלצולי הנשיקות משם.

ורק לשעת הפירדה נגע אל האשנב ומולוד שבדלת והבית אחריה. לאחר בפרק בשעה דקציבה כבר עמד מוטופר אצל הסדרן הארון, המשמש חולון בית-הסתדר, וחכה לאוֹתָה הנערה-בעלה חותם סולר וטנתר מחודר. יכראה אותה בפעם הזאת גלה בה סטנים חדשים: “חרוי שפתיה כל-כך דקות בטרפם הלוי של שושני האביבו כיצד הן יכולות לנשק נשיקות כל-כך

גסות, כמו ששמע אתמול?»
 הוא לא חפץ להנאות את יוופה ולבשר לו, שהוא כבר צוערת על
 המדרוכה שמנרה: דיווח מה שמניע לו בשעתו.
 ולשעת הפרירה טפס מטוסר אל האשנב הקטן שבידת וקרוא:
 – עלמה! אפשר שתויאלי להביא לי דבר בבודך לבאך?
 – לעניין ולרצין... נשמע קול אשה – מה חפוץ ואביה?
 – חפוץ?... מה חפוץ, את שואלה?
 קשה היה לו לענות לכהלה על שאלה זו, הוא לא הכין את עצמו לידי
 כך...
 – גפרורים! – נדחק ועליה על לשונו – הביאו לי גפרורים! קשה לשבת בבית
 הסתר ביל' גפרורים.
 – מחר יגיען חפוץ על ידי יוופה.
 ולמחר השכבים מטוסר ועمر על הסדק הצר, בשעה שיופא עדין היה
 סרווח על משכבי. עיניו תעו ברחוב ובדקו בעוררות ושבות על המדרוכה...
 בהתאם קפוץ ממקומו, התנפלו על משכבו של יוופה והתחילה סוחבו ברגלו.
 – יישן אתה? שם מכבים אותה! – קרא מטבورو.
 – את מי? – שאל הלו בין שנה ויקיצה.
 – הו, פשפש שכמויך, את מי?
 הוא עזב את יוופה וחזר לסדק הארך. שם נחה עליו דעתו: הוא ראה
 חברה חילגאנים שהפיטקו את דרכה והרימו עליה אגרוף; אך היא השתמשה
 מהם בשלום.
 – ה, שומע אתה? – קרא אחורי יוופה, שיצא לחדר הבקדרים – אל
 תלכלל את לחייה בנשיקותך!
 – ומה למחר? – שאלה הכליה בעד האענבות, אחר שמספרה ליוופה את
 גפרורי של מטוסר.
 – למחר? – ענה קול מתוק, התבוכר – שוב גפרורים!
 – שוב גפרורים?! – תמהה הכליה וצחקה במידה שיש אפשרות לצחק במקום
 כזה ובשעה כזו.
 – וצחוק פרץ גם מפי מטוסר; ומאו נעשה נוח ליוופה, הוא חדל מלצערו,
 והתחילה קיראי בשם "חחנן".
 – ופעם אחת בלילה התעורר התווני בבהלה, איזו חריקה נשמעה לאוני,
 בחילוי של החדר הבהיר וקרץ איה אויר קלוש מתוך החשך הנגוש...
 – שרפה! – צראת הלו מטבח.
 – ומה? – נשמע קול מטוסר בנחת-בשתורף, תשאר התליה אלמנה
 אחריך!
 – מטוסר? מה אתה עוזה שט?
 – גפרורים אני מבעיר להאר את האפללה, החתן שלנו מתחטא, אוו רוח
 טמאה נכנסה בוי היום, בניחותא, בניחותא שוטה שלוי בכיה זו למה?
 מהו חשבת החדר נשמעו אנקות רצויות, מטוסר שפשף בכל פעם גפרור
 על הקופסה, ויהי אור – ויהי חשן. דומה היה, שאיזה ענק מוצמצץ בעניין,

ונאנק באנקיות של נסיסה.

כלם ישבו על מטותיהם, איש לא שאל לסתת בכיתתו, כולם ידעו והרגישו בדבר... התירני התהיל ממלט וنمך בכבי שפרץ מתוק לבו. מטוסר הניע בראשו הכבדר בין כחפי הרחבות, הנכר שפשף בידיו על הקיר הטוחב שש פעמים בסרוגין במקום נטילת ידים והתחיל פושע בתוך החושן.

מטוסר זוף פתאום את קומתו לכל ארכה ורחבה, ומטר בידיו על מצחו, זה היה אצלו סמן רגיל לרענון חדש המנקר בmpho.

- נספordin סבייטויי-החויר את פניו לפני הגבר ואמר-עזה טוביה שריצה לבני, להציל את החתן שלנו.

-- הא כיצד ?

-- הרי אנו לתחילה בין כך ובין כך נגיד לנו לפני השורה, שאנחנו היינו באקספרוריאציה ובהתנפלות; את הכל, את הכל, את כל מה שהם רוצים -

אנחנו עשינו, והחתן לא היה עמנוי

דוימה טירגנית מלא את החדר. כאלו החושן גוףיו השתתקע בהרהורים על הצעתו של מטוסר.

הדורמיה הרגנית את בעל החוצה. היא ראה בו עלבן לעצמו, שכן הצעתו מתקבלת תינוף. וככלום מה יש לחכוך ברכבי? הרי היא כל-כך פשוטה וקללה. אין איש חסר זהה ננהנה!

- נספordin סבייטויי אם אתם חוכבים בדבך, הריני מוכן לקבל את הכל על עצמו. שרים לשחתה הנני

- מה אתה אומר? - נשמע קול רך ורותת של התירני, מטוסר לא זכה בمعנה,

ושוב השתרבבנה הדוטה, והחשכה חכתה לתשובה,

- נספordin סבייטויי ולדעך?

- בניו-נשמע קול רך ומכרייע ממתחו של הגבר-אני יודע עד כמה אתה מסוגל להבין את הדבר... מסירה נפש בשבייל הצלת נפש-זהו טרננה גבואה... לא כל אדם זוכה לה... אללא... ציצר אביניך ברכבי? הוא למה זה דומה? למי שטובל את עצמו בטעמים טמאים. מבין אתה נוף بعد נוף. אבל לא נשמה בעיר גוףיו אנחנו בחרג על קירוש השם, נהיה יוישבים בגין-עדרן (יש גזע) ערדן גם בשבייל חסידי אומות העולם) החתן יהיה מיצל. אבל האמת האמת תחגור שק ותהי קובלת עליינו לנצח! שקר נמור ניחיל לעולם, שאנחנו עושים מה שלא עשינו. -

�יעוד הרבה דבר הקירוש, ומטוסר הרגניות בהם יותר ממה שהבין; וכבר פסק הקירוש מלדבר, ומטוסר עודנו עומדר שקיים בשמיעה, ראשו הכבדר התנווע בין כחפי הרחבות, ושפטו רחשי:

“הא למה זה דומה? למי שטובל את עצמו בטעמים טמאים?”;

“נוף بعد נוף, ולא נשמה بعد נוף”;

“האמת תחגור שק ותהי קובלת”.

ונרמה לו, שהוא עומדר ב”צירקובי” ושונה פסוקים מתוק האנגליון.

רונז'-העצבים בישראל.

מאת

משה ליב לילינבלום.

הרמין העו ורונז'-העצבים קרובים זה לזה באיוו מדה בפועלתם על נפש האדם ורוחיקם זה מזה בשרשם. עוז הרמין הוא סגנלה טבעית לאנשים ידועים וגם לעמים ידועים, שבhem היא מותנה ע"י מצבם הגיאוגראפי, ורונז'-העצבים הוא מחללה הבאה לאדם על ידי נדרורים, פחד ממישן, תקוות נכבות וкоיזא בחם והנסרת לפעמים במדה יותר גדולה אל הבנים הנולדים בעת מחלת האבות. אמן, גם רונז'-העצבים מחולל רמיין, אבל לא רמיין עז, אלא דמיין לקיין, מעין טירוף=הרעטה. רמיין עז הוא אבי השירה ורמיין לקיי הוא אבי החיים והמתורות המשניות.

אם נתבונן בדברי ימינו נראה, כי בשעה שבנין ישראל היו חיים כבדכם לא משל בהם הרמין העו ממשלה בלתי-מנובלת. חייהם של אינס כלום לועמת חי מלכ'י-בבל הקדמונים, שחיו כל אחד מהם, לפי דמיונם העז של הבבלים, עשרות אלפי שנים; גבורותיהם של שמשון הניבור ונברוי דוד אין כלום לועמת גבורותיו של הירקולס גיבור הינוין (1), וחיוונותיהם של מיכיאו בן ימלה (2) ווועעה (3), ואפלו מרכבת יחזקאל, יכולות להחשב למספרים פשוטים לועמת דמיונות הטיטולוגיה של הבבלים והינוין. אין אני מתקין לומר, שהסר לישראל כח הרמין למורי, שהרי הנחה צו מוכחת בתכלית על ידי השירה הנשגבת של התנ"ך; אבל רוזה אני לומר, שיחד עם הרמין משל בישראל גם השבל, אשר שם נбел להרמין ולא נתן לו להתחפש עד בלי מצרים.

אחרת היא לגמרי פועלת רונז'-העצבים על ישראל. בילדותו של העם הזה, כשהעירין היה חי חיים כدرכם על ארמותני, היה בריא בגוף ובנפש ולא ירע שום רונז'-עצבים. אבל מזמן נבוכראצער ועד עתה, מלבד הפטקה קטנה מתוקפת שמעון החשמונאי עד הורקנום השני, הוא חי חיים שלא כدرכם, ואי אפשר שלא יתרונו עצבי ושרונז'-העצבים הזה לא ישפיע עליו במדה מרובה, וביחור בזמניהם ש恒צאות תוקפות ומתנכרות עליו ביותר.

הרבבה חיוונות בקורות ישראל-בזמן ארוך מאד אפשר היה, לדעתני, לביר על ידי הנחה זו, וראייה היה, שרופא, בקי בתולדות ישראל וממהה בכל סעיף מחלת רונז'-העצבים ופעולתה על הנפש, בין הנפש היהדות ובין הנפש העבריות, –

(1) כבר דברתי על זה ב"השליח" כרך א', עמ' 107.

(2) מלכיט א', כ"ב, י"ט – כ"ב.

(2) ישעה, ו', א' – ז.

רונן העצבים בישראל.

יקח על עצמו את העבודה והוא, במאמרי זה ורוצה אני רק לחתת ראש-פרקם בו, וקיים שאבואה אל עיקר מאמני אקדמי הקדמה קצרה: מדרנות שונות יש במחולות-העצבים והגדרולה שבין היא-השגעון. פעלות השגעון על הנפש אינה אחת בכל אדם, שחלה במחלה זו, ושותה היא לפחות תכונה החוליה, מוגן, סביבתו ובו יצא בוה. יש משוגעים אהובים-בדירותיו ויש משוגעים שמחים; יש שקטם ושליים ויש רתקנים, שבכל הפגש אורים לא ינקה: יש משוגע לדבר אחד, שאם נשיח עמו יום תמים בלי לנגע במקצועו שגעוני, נאמר עלי, שאדם בריא הוא, ויש משוגע לדברים הרבה; יש משוגע, המדרמה עצמוני, שהוא אליו הنبي או מלך-המשיח, ויש משוגע, המדמה עצמוני שהוא ישו הנוצרי. אבל גם בפרט זה תלוי הדבר באישיותו של החלה ואף בלואמיותו: אדם מישראל לא יכול, שהוא ישו הנוצרי, כמו שנוצרו לא יהלום, שהוא ממשם של ישראל.

ולפיכך, כשם שמחולות-העצבים במדרגנתה היותר גדרלה, בהשגעון, מתחלתת לפרטיה לפי חכונת החולים, מוגן וכיוצא בוה, כך אף במדרגנותה הנמנעות מתחלקת היא לפרטים שונים בפעולתה על נפשו של המושפע ממנה. בין שהייתה המושפע יחר ובין שהייתה צבור שלם, ועל כן אין השפעת המחללה על חוליה של צבור זה אחת עם השפעת המחללה על חוליה אחר מאותו הצבור, או השפעתו בדורו זהה אינה אחת עם השפעת בדור אחר. הכל לפי חכונות חילק-הציבור, הללו או הדורות, לפי החנוך והסבירה וכיוצא בוה.

ובציבור הישראלי מתגלו השפעות של רונג-העצבים על פי רוב במשיחיות, ככלומר, באמונה בתשועה קרובה בדרך שלמעלה מן הטבע ומסדרי העולם. וגם בוה אין כל חילק-הציבור שווים: השקטם יושבים בשולה באפס מעשה ובצחים, שהירושעה קרובה, והרתקנים, איש לפני מדרגנה רתכנותה, עושים מעשים להחיש את האגולה הבלתי-טבעית באמצעות דמיונים שאין בהם מועל. לモתר הוא להעיר, שנגט המשיחיות הם עצמה אינה אחת לכל צבור ולכל דור. עוזר זאת: לעיתים מתגלה איזה רעיון דמיוני שלא בסבב רונג-העצבים של הצבור וגם קודם לו, אלא שרונג-העצבים של הצבור מסנו אלו לקבב אהבה וברצון את הרעיון הדמיוני, שכבר נתגלה במתומו של איזה ייחד לרגלי איזו סבota וציבור בריא לא היה שם אלו לב.

עתה נבו לחקיר הדורות.

התקופה הראשונה, שהיתה צריכה להרנו איה עצבי עם ישראל, היא, בלי ספק, תקופת הדורות הממלכה בימי צדקהו: חורבן הבית הראשון ונגולות בבל, לצערנו, לא נשארו לנו כמעט שום רשם ממן הומן ההוא, חוץ מפסוקים אחרים בספר יחזקאל, שmobאה בהם דברת בני ישראל: "יבשו עצמותינו ואבודה תקותנו, נגזרנו לנו" ¹⁾ ושמחים אנו רואים, שהיתה בתוך הגולה תשוכה להושע על ידי התבוללות: להיות, כנוגם, "משפחות הארץ" ²⁾. ואולי מצטב הטוב במויה יזועה בארץ בבל, שאחר כך לא רצוי לעזוב אותה, מצד אחד והכרתם, שנגולותם לא ממש יותר משבעים שנה, כמו שהבטיח להם ירמיה ³⁾, וגם תנחותם יחויקאל,

¹⁾ יחזקאל, ל"א י"א. ²⁾ טפ, כ', ל"ב.

³⁾ ירמיה, כ"ט, י.

שהיה עמהם בוגלה¹⁾, מצר שני,—כל אלו הziלו אותם מרוגז=עכבים בمرة מרובה. יותר נראתה פעילות רוגזו=העכבים בימי השתר של אנטיווכוס א' פ' לפט'. בספר דניאל, שנחכר באותה תקופה, כבר נמצאו דברים, שלא נשמעו כמעט עד ומי, היא רואה בחוון "עתיק ימיין", אשר "שער ראש כעמר נקאי"²⁾. עם ענני שמייא כבר איש אתה ומי, אלה יחכ שלאן ויקר מלכו וכל עטמא, אמייא ולשניא לה יפלוחן, שלטנה שלטן עלם³⁾ ומי (3). "ומלכotta ושלטנא ורבותה די מלכות תחית כל שמייא יהיבת לעם קדריש עליוניין" ומי (4); "ובעת היה יעדן מיכאל השד הנדול"⁵⁾. והימים הטובים האלה יבואו בקרוב, בעוד "ימים אלף שלש מאות שלשים וחמשה"⁶⁾, שהם פחות מחמש שנים.

כאן לפניינו המשיחיות בתמונה, שלא נראתה להנכאים הקורמים. ובשעה שמאז אחד נגלו לפניינו בתקופה זו מתחשובות חדשית, נראו לנו בה או מן מיעוט אחריה, מצד אחר, גם מעשים שלא שעורום אבותינו. נולדה בישראל כת האיסיים, שהתבגרו במדבירות, קבלו עליהם פרישות ורקע=ארץ. התעמקו בסודות שם הטפורש⁷⁾, ואחרי זמן יروع, בימי הורדום, קראו לתשובה ולהכנה לקרה מלכויות=השטים, שקרבה לבוא, לרעות⁸⁾.

אין ספק, שנס הספר "חנוך" הושפע הרבה מן המצב, שנמצא בו ישראל בזמנו, מבין האמור בו.

עוריו ויתר נגלה רוגזו=העכבים בישראל בכל תקופה קרוב לזמן החורבן השני, רציחותיהם של היהודים ובינוי ותווכות הרומיים עשו רושם עזים על העם ועוררו אותו למטרד. מרד ורוגזו=העכבים פועלם תמייר זה על זה ומחוקים זה זה. אך בעת ההיא עליה רוגזו=העכבים למרינה נוראה ונתקעה, שלא הייתה כמותה בישראל. סייריים "שטו בכל הארץ ובכל אשר פנו הדשין. במקהלהותם, בעת רבוי אוכליין בימי הפסח וחג הסוכות, בחר הבית ובין האולמים והעורה, שוטמי הסיקרים, חפשו ומצאו איש עברתם וירקחוו קבל עם ויעלמו בתעופת עיןו כרבב באופל התהלהבו ויפלו פחדם על כל בני העם. איש לא האמין בחיו. וישמר מרעהו, אוהב נשמר מאוהב ועל Ach לא בטחו"⁹⁾. גם הכהנים משרתי המקדש לא נקו מעין רצח, עד שאמרו עליהם: "קשה עליהם טהרת=כלים יותר משפיכות דמים"¹⁰⁾, ולא יפלא הדבר, אם בעת הנגורות על "שמנה עשר דבר", שהיו בזמן ההוא, כמו תלמידי בית=שמאי על תלמידי בית=הلال בחרבות וכרמחים¹¹⁾.

זאת הותה פעילות הרת חנינים שבחוליו עמו, אלה, שכל הפונש אותם

1) יוחאיל, י"ג, ב"ב—ב"ג, כ', ט—ט"ב; כ"ה, כ"ה—כ"ו; ל"ה, י"א—ט"ו וכ"ב—ל"א; ל"ז, ח—ט"ו וכ"ד—ל"ח; ל"ג, י"ב—כ"ח; ל"ט, כ"ה—כ"ט.

2) דניאל, ז', ט'. 3) שם, ז, י"ג—י"ה. 4) שם, כ"ג, 5) שם, י"ב, א'. 6) שם, י"ב, י"ב.

7) דברי ימי ישראל לרץ מתגייט של ט"ה, חלק א', פרק ב'.
8) כל חייו של "יוחנן הטבלן" עושים וושם של חי איסי; וכן דעת הרבה חכמים על טבשות הגזרות הזאת.

9) דברי ימי ישראל הגו', חלק ב', פרק ג'.

10) יומא, ב"ג ע' ב'.

11) ירושלמי, שבת, ס"א, הלכה ו'.

לא ינקה. השקטים שבם נתעו אחריו משיחי=שקר, שנגלו או והתעי את ישראל, כי גנאלום, באותות ובמופתים יוצאים מנדר=הטבח¹⁾. הרתחנים נכהרו במלחתם ובקרטאות של הרים, הלכו בשבי ימכו לعبادים. נשארו רק השקטים. אלה מן השקטים הללו, שटמיונם היה יותר חזק, התמכרו למלך, מעשה=טרכבה²⁾. ואלה מהם, שומינום לא היה חוק כלכן, יצאו לדרוש הלבות על כל קוץ וקוץ שבתורה. והמצב זהה נמשך עשרות שנים עד מרידת בר כוכבא ואחריה.

מאות שנים עברו בלי מהפכות גדוילות בחוי ישראל. העם הירגל מעט מעת מציבו הפלול ובכח האינערצייה המשיך את עבודות הדורות שקדמו לו. את תוצאות הרושם, שעשו על בני ישראל מסע=הצלב והחריגות הנוראות הכרוכות בהן, קשה להזכיר. אבל קרוב לשער, כי תנגורות הפלול, שיש בו מן הרתחנות, مصدر אחר, ותנגורות ההוויה, שבאו הבלתי ב-ספר חסידים³⁾, הוקר כשהוא לעצמי, ונעם תחלה תעתיוי הקבלה מצד שני, היו פרי רוג'ו העצבים, שהוא מוכרח לחתגולות בהקופה נוראה זו. אך בכל אופן לא נדרו תוצאות הרושם הוה, מפני "שאן בשער החמת מרנגש באיטול".

האזורות, שבאו על ישראל בראשית האלף השני, היו גדוילות ועצומות מאד. במלכת אשכנז נפל אלפי יהודים חללים בכל שנות המלחמה בין מלכא למלכא. גם, בכלל שנים מלחמת שערום, אשר נלחמו הגיבליינים והגועעלפים בחרון אף ושבץ קוף, רנית הארץ אשר נכבנו מרדמי יהודים נהרגנים על קידוש השם. ובעת ההיא, חورو וסדו שנית בכל תקופה עוז את גורתיו של האפיקור אינוקיניטום השלישי והבאים אחריו לחת את היהודים לדראון עולם⁴⁾. ב策פת ישב על כסאו לודווין התשיעי, שכל ותן שהיה מוקון היה מוסיף שנאה ליהודים⁵⁾. ובשנת ה'א ס'יו שננה אחת אחריו מותו של משה דיליאו⁶⁾ נגרשו כל היהודים מצפת בעוני ובחיסר-כל. בספר ר' בקשה הבחינה תנאות עליהם להשפיל כבודם ולהרים עמרתם, וחברי הגנו-דים מרצו חיים בינוים ודרשות⁷⁾; ועל ידי העלילה, שהיהודים נגבו עוגה קדושה, נחרבו מאה וארבעים קהילות ונחרגו יותר ממאה אלף יהודים⁸⁾. כל הרדייפות הנוראות הללו, ביחד עם עוז נורושים ורציחות, שהיו בזמן החואה במדגה חדשה טאד (לטשל), גורת היהודים והמצורעים, שהיו בזמנים עשרה שנה אחרי מותו של משה דיליאו⁹⁾, הרגיוו את עזבי ישראל במדגה מרובה ופעלו עליהם ליקויים לקבל את התורה החדשת, שננתן להם טsha דיליאו בצוות "ספר הזוהר", ולהפין ספר והואת הקבלה בכללה בתוקהמן בני ישראל, והרתחנים שבנרגנו העצבים עשו תחכחות של הבל להביא את המשיח בחזק-יר.

השמדות, שהיו במשך יותר מעשר שנים, ושנת ת'ח, בשעה שנחרגו קרוב

1) דברי ימי ישראל, שם.

2) חנינה, יד ע"ב. וקורט לר' יוחנן בן בכאי לא מצאנו דרשת בטעש=טרכבה.

3) לקוטשיים כאלה הובאו בדרכיו ימי ישראל הגנו, חלק ד', פרק ח'.

4) דברי ימי ישראל, שם, חלק ח', פרק ח'. 5) שם. 6) שם. 7) שם, פרק ז'. 8) שם, פרק ח'.

לשלש מאות אלף יהודים והמוני המונים ברחו לאשר ישאם הרוח (1), הרנווֹת את עצבי ישראל במרה, שלא הייתה כמותה אולי מזמן החורבן השני, ופרי המזבב היה היתה הטעמיה ביותר היותר פרטית. בוצרת האמונה הנולדה בשבתי צב'ין שחתפסה בישראל כמעט במדרגה שגנון לדבר אחד. שבתי צבי עצמו, אדם פרטני, יכול היה לבוא לידי אמונה המשונה, שהוא משיח-ישראל (ובמונען והיה משוגע לדבוי אחר), מסבה פרטית; אך אמינות העם בכחו ובחשיבות-ישראל על ידו היה יכולה להיות רק תוצאות של רונג'-עצבים נורא, כוה שהביאה גורת ת'יך לישראל.

כיווץ בוה ראיו לשער, שיש ידוע בין טבח אוקריינה, שבכל רונג'ו התגלה בשנת תקכ'ית, אבל כבר התחיל בשנת תצ'יר (2)—ובין תעינוי הנובל יעקב פראנק ותלמידיו מצד אחד והחפשתו החסידות החדש מצד שני, כאשר אין אלו היו קרוב לזמן ההוא וכאליו בן אל'ו תלמידות ההברל הרב והעצום שביביניהם היו תוצאותיו של רונג'-העצבים.

התורה והגלוות מתישות כהו של אדם. על כן, בכל הזמן הארץ, שעבר מן החורבן ואילך, לא היו עוד בין בני ישראל נרנג'ו-עצבים רתchnים כהסתקרים, שהיו אפסים ושופכי-דרמים, ולעומת זה רבינו בימי הגלוות הרותנים. שככל כמה אין אלא בפה: מצד אחד—המפולפלם העצומים, ומן הצד השני—בעל היה, שחברו להזויותיהם גם "פעולות", כאברם אבולעפיא ותלמידיו (3), שלמה מילכו (4), יוסף די לא רינה ויעוד, ואולי גם תלמידי פראנק.

אחריו זמן בלתי-ארוך, שבו כאילו נחו בני ישראל מעתקת הגלוות ועצביהם הספיקו למצואו איזה מרוגע, נתחרשו עליינו משנת תרמ'א ואילך הפרעות, הגירושים, הטלטולים והחויקים העיקריים. ומן קרוב לששים שנה של פחד-ימים-יום מפני פרעות ותקופה של נזדים וצער, ביחסו אחרי שהעם חול לחיות כבשר המת שאינו מרים באיטל, ולהפוך, בא לידי הכרה, שיש לו כוחות להיות בשלוחה בכל הארץ,—עוררו בקרב רבים מבני ישראל רונג'-עצבים במדה מרובה מאד. והשפכו של רונג'-עצבים זה גדרה עוד יותר על הבנים הנולדות, שירשו אותן מאבותיהם, להרבה מן הצערניים, בני האבות חול'י-העצבים, בא נס נורם חדש, נוסף על היורשה שנחלו מאבותיהם; ינעה גדולה ממשך שנים לבא אל בחוי-הספר הבוגניים והנכויים וטפח-נפשبشرאו, שהדרת נעלמה בפניהם. התקופה כזו, בשעה שתורתה, שהונחה בקרן זוית, שוב אינה מתחת כוח-ההתרומות של האדם וחוי הגלוות לא נחשו עיר לנוראה מן-השמים, אלא לנול משפט, התגלה רונג'-העצבים בכל הארץ, המשיחות, כלומר: השαιפה לנואלה, שצריכה לבוא בדרכיהם שהם למלילה מסדרי העולם ועל ידי קפיזות בחיסטריה, שבה לשפוך את ממשלה על כל נרנג'ו-העצבים, כמו בתקופות הקידומות, אלא שאו חשבו להביא את הנואלה על ידי השבעות וצירופי-שמות, ועתה על ידי דמיונות אחרים. אבל אף כאן נראה המשיחיות החרשה בשתי

(1) שם, חלק ח', פרק ד'.

(2) דברי יש'י ישראל לדובנווב (בלשון רוסית), חלק ג'.

(3) דברי יש'י ישראל לגרץ, הרנווֹת של שפ"ר, חלק ח', פרק ז'.

צורות שונות: השקטים חלמו לבנות את ארץ-אבותינו על ידו איוו אסיפות וע' נסיותיו של אדם ייחודי לעריך-מלוכה שונות, והרתוונם גלו אל הריבולזיה, אבל בעוד שהשקטים כבר הכוירו ברכובם את טיעתם והבינו, שככל חוות היסטורי מתחפה רק לאט לאט, בלי קפיציות, ועל כן שמו פניהם לעובדה ממשית ומודנת-עדין חולמים הרתוונם על נפלאות שלמעלה מהחוקי ההיסטורי, ולצערנו, בעודו שלפנינו שנים אחדות השתתפו בהריבולזיה רק יהודים, תלמידים וצעירים מיכליים, שכבהו את עם וראנו רק לשולם האבר הרומי, ומכני-ההמון לא נלה איש עליהם, נספחו עתה אל הריבולזיה גם הרבה מציערי החמן, ביחור אלה, שלא הגיעו שם חנוך עברי, ולא עוד, אלא שיש ביןיהם גם כאלה, שאחוו בזמנן האחרון, בטעשי הסיקריים, وكلיה עליהם שפיקות דמי-אדם כחריגת עכבייש-שעוריה, שלא נראתה בישראל כמו זה יותר מאלף ושמונה מאות שנה!... לא בסוננו, אין בידנו תרופה למחלה זו, כי להמציא מנוחה להעצבים הנרגנים לא בcheinו הוא.

אחר העם אמרו: "אנו מוצאים בכל מחנות ה, 'משיחיים'" נס בדור הזה, לא-phיות מדורות שעברי, משתחמת עזה לכל נסיוں של בקרות בקרבת המठנה מבפנים וחוצפה בפי נבול ביחס להרים בחוץ"¹). אבל מדה ז' הלא הוא כמעט טבעית לבעלי רוגן-העצבים, ומשיחיות וחוצפה הם ילידי אף אחר. סופר אחר אמר, שהסיציאליים היישרائي הינו השם של כתה ישראלית, החולכת ומתדרלת², והוא שנה את החלב בתורה מעשה קיים; אבל סבת הדבר יש לבקש בזה, שהתנווה הוא בישראל היא אך פרי רוגן-העצבים.

¹ "השלוח", כרך ט", ג', עט' 185.
² עיין: *Pascvētāk*, שנה ז', גלון 41.

תעודות הצעינות.

מאת

י. ח. רביניצקי.

אין אומה בעולם بلا ארץ ובלא לשון—כל נدول זה בתורת החיים של העמים כבר היה לאכסיומה, לאחת מאותן הוראות המפורסמתו, שאין אדם בא חולוק עליהן ואין צורך לראיה כל עיר. יצא מן הכלל הוא עם ישראל, שאין לו זה כמה מאות שנה לא ארץ־אהווה מיוחדת ולא לשין מיוחרת, קני בני האומה קלה. חסרון זה, כਮובן אליו, אינו יכול בשום אופן לעוף על כמושפה חותך על ארם מישראל, העומד בפנים המחנה ויש לו אחיה וקשר כל שהוא בעצם, להעבירהו על דעתו והרגשתו ולהביאהו לידי החלטה, שאין עם ישראל אומה בפני עצמה, או אפילו לידי הטלת ספק קל שבקלים במצוותה של האומה הישראלית. ואלה העודדים מוחזם למחנה, שמתחכמים להוכיח על יסודה של "חקורה" זו או אחרת, שישראלי אינו אומה כלל—הרוי הם באים לבטל בדברים בעלמא את המציאות המתפתחת על פניהם ודומים בעינינו לאותו הפתק של האגקרותה, הבא לטלטל את הפצוע ולמסרו לקבורה בתוך שאר גופות החללים, וכשמתעורר זה ואומר לו: "לא חלל מה אני, אלא חי פצוע", הללו משיבתו: "הרואה בעצמו אמר לי, שפת אתה, והוא נאם עמי יותר טמן..." אבל אם אמת הדבר, שישראלי הוא אומה בפני עצמה למטרות כל "חיקירות" שבעולם, הרי אי־אפשר שלא להורות גם על אמת אחרת, שאין אומה זו בריה ושלמה כראוי, אלא לקויה בכל אבריה. יעקב לא מת' אמן, אך לא בכדי ספרו ספדייא", כי מלא הוא פצע וחבורה וחיוו אינם חיו טבעיים ונורמליים לכל הדעתה. עם, שהוא כלו מפוזר ומפוזר, על שבעה ימים" ומוטל אבריהם־אבריהם בתוך צבורי עמים אחרים, ושאין לנו, לפחות חלק הגון ממנו, מקום נאמן וארכז־אהווה, שהיא שם לא גר אף לא בעל "זכות־ארח" על פי סעיפיו של "ספר־החוקים", אלא אורח טبعי גמור, שאורחותו השלמה לא תהא יכולה להיות מוטלת בספק בשום אופן,—לא אורחות גופו ולא אורחות רוחו,—עם משונה כוה אי־אפשר לו בדרך הטבע להיות ברואו ושלם בלא פנימיות ולקוים, ובהכרח עלוב הוא ואומלל, עשוק ורצויך אם בנופו או ברוחו או בשניהם אחר. ה"גלוות" אינה יודעת רחמים וחניה, מכבידה היא על ברוא על גינויות הרבה או עי' לחיצת רוחם העצמי וקלקלתי ממי לא בחוק־ידם של החיים התקיפים והשליטים מסביב.

בחקופויות הקורומות, כשהיה ישראל מובל וטופרש משאר אומות־העולם

בתורתו וברוחו ובכל דרכיו, עד יכול היה להתקיים בקרן-זווית שלן, להוכיח בכל חוקי בקנינו הלאומיים ולהתפתח על פי דרכו בתור אומה שלמה, אף אם בעלת צד אחר בקולטורה המיוונית שלת. אולם אחורי מהפכת הוטן, לאחר שנפרצו חומות הגטו על ירי רוח הקולטורה הכללית, שנקרה בשם "אירופיות", ואותו הרוח התקיף התחיל חorder לפני ולפנים של מושבות בני ישראל, כבר החלפה ועבירה ה"שלמות" הקורמת, ה"עمرד" הולך ומתרמעת וה"פרוע" מתרבה טוים ליטם...

בעשו הביאו מסובות הוטן ליריד כה, שהיהודי הנאמן לעצמו ורוצה בהתיחו שוב אינו נקרא יהורי סתם, אלא יהורי ב", שם=לווי-", יהורי לאומי, וזה צריך להיות ביחס ידוע, גיבור הארץ" כדי לשוט רצון לבו, לב עברי, מפני שמוסטל עליו להתייצב בתמידות ובקשיות=ערף עצומה בפני הטעורה מבחוץ ומוכרח הוא, לשחות, נגיד הומר" בדרבי חייו, בחניון בנוי ובויצא באלה, כי אטנן הכל מסביב מתקומם לו ואיתה אטמוספירה, שהוא נחון בתוכה, מלאה, "רווחות מנסבות" לכל צד, אבל לא לצד פנה זו, שאליה הוא פונה בכל נפשו. ובאופן כזה הרבה כחות לאותים מתבוקבים ומשתקעים במלחתה תמידות עם צורי-טכשוויל, עם עכוביים ומפריעים, העודרים כעד נגיד הירחות האלומית. וכמה כחות-יצירה של האומה היישראלית כלים ויזאים לבטה, לאבוד גמור...

בנוהג שבועלים, כל בן לאומה יושבת על ארמתה הריחוי בהכרח בן-עמו, לאומי טמילא. אף אם אין נקרא בשם זה וגם אין מרגניש בעצמו, ש, "לאומי" הוא, כמו אין אדם בריא עשי להרגניש בכל שעה במציאות אבריו הבראים והשלמים. בכך-עם זה, אם רק אדם כשר הוא ועובד עברתו באמונה, אין מחייב, בשביל להביא תועלת לעמו ולארציו, להיות דוקא "גיבור" – "గבורים" בכלל מועטים הם בעליים-כי גם בתור אדם פשוט, החי הי-עצמיו, בדרך כל בני-אדם פשוטים, ואין עובד "لطובת הכלל", יש בידו להכנים בדרך ישרה, בלי שום הכרה ובלי פניה מיוחדת, את חלקו המועט לתיק האוצר הנדרול של רכוש העם החמרי, הרוחני והטומרי, שבו ככלומר, באותיו האוצר האלומי) כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון, ואין צורך לומר ה"גיבור" באמת, שמצויה שפע אוני הבהיר לעבודת יצירה ובניין, או אפילו לעבודה קורמת לו, לעבודת הריסטה היישן כדי לפניות מקומות לבניין חדש, – הוא בודאי לאומי מטילא, שכן בכל עם בריא אין לך, "מכה", שאין "רפואה" בצדקה, וטומך להריסטה יצירה חדשה... מובן, שבעם כזה, החי חיים טבעיים – כל המוטסיף וקורא לעצמו בשם "לאומי" נורע הוא, שאין כינוי זה באacialו אלא לפמן אגונואיסטים לאומיים גס ורצון עירין להקנות על חשבונם של עמים אחרים ולהתמלאות מטורבנם.

לא כך גורל עם כעפני, השוכן בתוך אומה "אורחית" עצם ור הבא מן החוץ, מי מבניו הרוצה באמת ובלב תמים לחיות חיים לאומיים, אם לא במילואם, לפחות במקצת, עד כמה שאפשר, – מירוח הוא לבן דרכיו לבן בכל שעה ושעה ושלא להסתיח דעתו אף במעט מאותן אבני-הנגף המפוזרות על כל מדרך כף-גרנלו, ועליו גם להביא הרבה קרבנות על מוכחה של "איריאה" זו, משאת נפשו. וכמה כחות של "לאומיים" עברים מתלבטים ומשתקעים בדרך נלגולם, עד שאיוו שרידי

טפות קלות וכוכים להתגלל ולהגיעה לאוצר הלאומי של ישראלו וכמה בניינים נבראים נבנים וმתרוממים על חשבון אוצרו של עמנואו יותר נכון – על רדרול הונו והристות אוננו...»

להביא רפואה למכה לאומית זו, לקוטם הריסות האומה העלבוה ולהשיב את גופה המרווק ונפשה הרצוצה לביראותם ושלמותם, בוגפה ונפשה של כל אומה החיה חיים טביעיים על ארמותה – זהוי שאייפה של הציונות ברוחם מובנה הנאמן. כבר נשנה כמה וכמה פעמים, שכל האמור: הציונות באה רך כתרים בפני הפורענות של האנטישיטיסטים ובפני הפוגעים הרעים של גנות ורדיפות בארץות, גלות, אינן אלא טועה. אמן, אין לכחד שהתנברות האנטישיטיסטים בארץות המערב והרדיפות במדינות המורח היו הריחפה הראונה להציונות והכנימו רבים תחת בנפיה של זוּ אבל אין זה עין לעצם רעיון הציוניות, כי גם אם יתהףן הגלgal בארץ הנדלה, שבהרוב מנין של בני-עמנואו, ונורלם בארץ זו ישנה באמת לטוב, כי יקבלו בה "שווי-זכויות" גמור. – אף או לא יגער מאומה מערכה העיקרי של הציונות.

הציונות אינה, איפוא, מהזה עובר בתולדות עמנואו ואינה תליה בזמנם ומצב מיזרים, כי סמ"חים היא לשראל בכל הומנימים ובכל המדיניות וולתה אין תקווה לו לתחיה אמתית. ואלו ה"לאומיות" בקרבונו, הנאמנים לעם ורוצים בתקיתו באמת, אלא שמאמים הם באפשרותה של תחיה זו בארץות-הנולה, – אינם פוקחים את עיניהם לראות את אשר לפניהם, את עצם החיים בקיומם, ועוד פחות מזה רואים את הנולד, את העתיד לבוא על פי דרכְ הַטְבָע. ה"לאומיות" האלה, המכניות על הציונות, שהוא "אוטופיה", הם בעצם מחויקים באוטופיה, שאין לה יסוד בחיים. הם אינם שמים על לב כלל, שכשנתני השעה וחומות הגטו תפולנה, יפרוץ הרוח התקיף השורר בחוץ, ויחדור ביתר עוז לכל פנות רחוב-היהודים ואנטיספרירה וריה תעיק בכל קבודה על רוח עמנואו, ואו בהכרח יהא פחות ופחות מספרם של אהנו החוקים בדעתם, שהיו ווצים ויכולים לעמוד בפני הוותם הבביר השוטף בחוץ ולהזיק במועום הלאומי. ואפילו אם לא יאחרו לבוא אותם הומטים הטוביים, שתפקידם בהם רשות גמורה לכל בני אדם ללכת איש בשם "אליהו", וחירות של "הגדרה לאומית" תתקיים ללא שום הנבללה וצמצום, לא רבים יהיו בתוך בני עמנואו, שישתמשו בחים בוכות ווּלְפִי מרת יכלתם. חירות, "הגדרה-העצמית הלאומית" תחננסם, אמן, על הניר בכל הדורה, אולם יום של החיים השליטים תהא על העליונה ל-הגדרה את "עצמות" של עמנוא על פי דרכם, והם לא יחולו מלטשטש את צורתו המיוונית ולעשתו שלא בטובתו לעושה מעשי-חוקי ושטוף בטעמיה. העברות החמרית אפשר שתחלש ותתמעט במידה ירואה, אבל תחת זה תתנדל ותתחוק עברות יותר נוראה ומשפילה, העברות הרוחנית, שמתגלה בגולות בכמה זורות מכוערות מאד...»

ובעצם הדברים, ה"לאומיות" האמתיים במחנה ישראל, כלומר: לא ה-בונדים, שהולכים ומכוירים כל הימים, אין להם חלק ב"כל-ישראל" ועיקר לאומיהם אינו אלא מעשה-להטם לשם, טכטם של מפלגה מדינית מאחר שהוא תלויה על כלימה, אף לא חברי הקביצה העטמית" מיסודה של ווינן אבר וסיעתו, של אומיהם נבראה רק לצורך השעה של הבחרות לדומה הממלכית,

וכיווץ באלה, אלא ה „לאומיים“, ששת זה נאה להם באמת, מיסידו של דוב נוב – הרוי ציוניים הם בכח, שההעכבי לרוחם לסוף דעתם ועמדו בחזי-הדרן, ובשביל זה לא גנוו עדרין בפועל לאותה המסקנה ההגונית היהירה, שאין שטירה טעו, להרוח ישראלי אלא בארץ ישראל ורק מצוין יצא בקרב הימים השפעה לאומית לקרבם ולרחוק.

ומה ש幡פלייא ביותר, שנם במחנה ה „לאומיים“ שבלאומיים, ככלומר, בתחום אלו הנקראים בשם „ציוניים“ ומתאמרים לנושאי דגל הציונות ביר רמה – אף בתוכם יש הרבה אנשים, שהציונות באה להם ברעה קלה ולא קלטו במוחם את מהותה ותוכנותה בכל מלוות, ולפייך אין סדר למשנתם של הציוניים הללו ואין נקורת-קובד אחת לפועלתם, ולפעמים דעות שונות ומעשים שונים משמשים אצלם בערבוביה.

בתקיפה הראשונה של הציונות, במצב-הילחות שלת, ראו בה כמעט כל נושא דגלה, זולת מתי-מספר יויצאים מן הכלל, רק שטירה מן המוקים ומקלט מחמת מלאכי-החברלה של האנטישיטטים הפורע פרועה בישראל. רק ברכבות הימיים, לרגלי התפתחות הציונית, התחלו הציוניים מבנים ומכוירים, מצער אחר, שאין למצוא בא"י רק מיר, אלא אף בעתר הקروب מקום-מקלט ומהסה לרוב בני-הגולת, ומן הצר השני – שאין הציונות בעיקרה באח בהשבעה נפלאה כלפי רוחות-הטומאה של האנטישיטיטס. אלא כרפוואה שלמה לשבר נרול בנפשה של האומה הרצוצה, אולם בידי הכרה זו גנוו רק מיעטים במחנה הציוניים, והרוב הנadol קלט את הרעיון הציוני רק קליטה חיצונית, באופן

שהיסודות העיקריים שבו נשאוו ורים לו עד היום.

על פי הדרברים האלה אין להתפלא כלל, אם בקונגרס הששי, בשעת „מעשה אונאנדרה“ לא עמדו רוב הצירום בנסיוון וקבעו ואמרו „הן“. ואם סוף סוף „בעל-הלאו“ נצחו בקונגרס הבא, עירין לא והברר הדבר, אם סבת הנצחות בעיקרה אינה מונחת רק בזה, שאונאנדרה הרוי הייתה בעצם חלום בטל מתחלה בריתה ולא איזה עני משמי, לפחות במקצת, שאפשר לחולות בו תקוות חדשות ...

עד כמה רפואי האתנית בירוי רוב הציוניים ועד כמה אין להם בה הכרה ברורה, תיכיח השחרדים יותר להתגרר ביחסם במלאות שאין צרכות לגופה, בשעה שהתרשלות נוראה בעצם עבדות הציוניים מביאה אותה לידי חולשת-הכחות ועוזבה רבה. כמה כחות השקיעו הציוניים, למשל, במלחמה הבחריות לרומה הממלכית השנייה בשכיב להכנים לחקן אותה הרומה צירום מתוך „אני-שׁודוקה“, תחת דגל הציוניות; וכמה כחות נשתקעו נס בימי הבחריות להרומה השליישית ב„עובדות-הווה“ מטען זה!... והרוי סור גלי הוא, כמה עני הוא מhana הציוניים בכחות רב-פעלים, שיודיעו מוכשרים ומומנים לעיר עבורה בחריזות לטובה הציונית גופת, ומה נרול, איפוא, החטא להציוניות, כשמיצאים אותו הכוחות המועטים והדלים, שנמצאים בראשותה, למטרה העימרת מחוון לנבליה, אמנם הרשות תרשך, ואפשר להתחכם ולהתפלפל ולהמציא הכוחות חריפות, כדי להראות, שהכל היישן, כל המוטיף גורע, איןנו עניין לבאן, ואדרבה, עבורה כנון וו הכרחות היא וערכיה לשם יחוור „הציונות הסינטטית“ וכל המרבה לעסוק בה בתור ציוני הרוי וזה משוכח וצינוי שבציוניים. אבל כל אלו הכוחות של פלפול לא יועלו לכיסות על הסבה

האמתית, שאן „עכורת-ההוו“ هو באה בעירה אלא כדי להרים את כבורה של הציונות בעני העודדים מחוין, ביחס בצד שמאל, וכדי להוציאו מלבם של המולולים בה וחובבים אותה לתנועה קלה בלחתי-מדינית, וווער יותר בשבייל למלאות, עד כמה שאפשרה, את הריקנות בעילם הציוניים הצעיריים ולהמציא לפניהם, לפחות למן מועט, „כר נרכב“ לפעה פוליטית, קילנית ורואה.

ולא זו בלבד, אלא אף בתוך אלה הנאמנים לציון בכל לבם ונפשם והמטיפים בהתלהבות עצומה לעכורה ממשית בארץ-ישראל, אף בתוך אלו-צרייך להידות על האמת-חמצאו לא מעטים, שמורגןש אצלם, באמוריהם ופעולותיהם, סימנים מובהקים, המעידים על חוסר ידרעה שלמה והכרה צלולה וברורה בנוגע לעיקרי מהותה של הציונות.

„עכורה ריאלית באַי-“-באמרה זו מוחיקים עתה בכל תוקף במחנה הציונים, ביחס ברוסיה, ומוריימים אותה למעלה; אבל אין מן הצורך להיות דוקא מן הרוגלים לנקר ולחתט בלבם של אחרים בשבייל לבוא לידי הוכחה, שבעצם הדבר השαιפה למטרה זו אצל רוב ניכר של הציונים לא באה מטעם התפתחות טבעית ואנייה בעין סינטזה הכהרות, אלא מתוך הרעיון לוכות ודראות את פרי העכורה הציונית בעיתיד היותר קרובי, ואם אפשר-ת-יכב' ומ'יד, ללא שום רחוי ואחרור כלל. כל ומין שהיתה עוה וחזקת האמונה בכך „הריפלומטיה“, העושה נפלאות גדולות לבדה ב מהירות של קסמים, היו רבים הדורשים את העכורה המעשית באַי קודם מתן הטשאטר לנגאי, כטעשה פועשת של התאנכבות, שלא יוועל ורק יוק; וכיון שהרוע מולה של „הריפלומטיה“ ואבדה האמונה בישועתה כחרף-עין, נחרומות ערכיה של „העכורה הריאלית“ וכמעט הכל ודורשים בשבחה בכל עוז, ועבדו הייתרו הסיגים והמנסגרות התחרבי והתחפשטי לכל צד עבר, והכל נכנס לسان „עכורה ריאלית“, הכל נחשב לכשר וישראל העכורה זו, ושוב אין בורקן ביסודות הבנין ומקפידין לא על האיכות, אלא על הכתמות... ההשכפה הרחבה על הציונות ועל תנועה היסטורית ועובדות-לדרות נצטטמה ונתבעצה באפין משונה, בזמנים דרך עכורה מסורת, המובליה בפסיעות מדודות, אבל בטוחות, אל התהיה הלאומית, רבים כוים הבוחרים בעכורה סתם, ב„עכורה ריאלית“ מכל-מקומות, ואין להם להזינים הלאו בעולם אלא מה שנראה בולט לעין ונחטף בירום ממש תיכף, באותו רגע, בלי לבקש חשבונות רבים בדבר התוצאות לעתיד, באופין שהציוניים הללו מוצאים חפץ וקורות-רוח גם בבניין שנבנה מתחלה על יסוד רועע ועומד לנפול ברוח מצויה, ובכלל שתהינייה הידים עטוקות ב„מעשה“ בולט ונראה לעינים....

ומטעם זה אין להתפלא כלל, אם רואים אנו גם עכשו, בשעת נצחונה של שיטת „העכורה הריאלית באַי“, ש„העכורה הרוחנית“ באַי עדין נחשכת בעני רבים בדבר טפל, שאפשר וכדי אמן לטפל בו, אבל רק בשעה פנויה לנמרי, בשעה שעכורה אחרת, יותר „ריאלית ומשותה“, אינה עומדת על הפרך. ובעלי השכפה מצומצת וו לא ישימו כלל אל דבר, כי לעצמותה של הציוניות, למטרת התהיה באַי, אותה „העכורה הרוחנית“, שהם כל כך מקילים ערוכה ולפעמים גם טולולים בה, היא יותר נהייה וגם יותר ריאלית וטמיית

מהרבה פעולות אחרות, שהן חשובות בעיניהם כל כך מפני שתוצאותיהן אפשרן לדרעם, לטמשם בירום מטש וספיק לורעה קצירה . . .

עד יותר רואים אנו בדור, באופן בולט ומנקר-עינים, כמה רוחקים עוד הרבה מן הציוניים משלמות ההשנה ובחריות ההכרה של עצם רעיון התהיה הלאומית הכרוך בציונות,—מתוך החום שלהם לשוננו הלאומית, לשפת עב-ר. אין ספק, שהלשון הוא אחד מן הנקנים הלאומיים היוצרים חשובים לכל אומה מאותות-העולם, והואו העם העלוב והמשונה, שאין לו לשון אחת מיוחרת לו, שהיא קניון כלבי לבניינו, הריתו בהכרח לקוי ופגנו. ובשם אופן אי-אפשר לו להגע לתחום לאומיות אמיתית ושלמה, אם לא ת策ף לתחום הארץ גם תחית הלשון.

ואיזוחי הלשון הלאומית של עמנו, שתחיתה מוכרת ווולה אין תחיה נמורה לישראל? — דבר זה יכול להיות לשאלה בענייני מי שעומד מוחן למחנה הציוניות, אבל לא בענייני ציוני. הציוני ציריך להבין ולהרגניש היבט, שקסם שאין לו לישראל ברירה בנגע לארץ ולטטרת תחיתו האמיתית רק ארציו העתיקה וחדרשה, שהיה רק הוא יוכל לאחד ולאנדר את העבר ההיסטוריה שלו עם העizard המוקווה, כך אי-אפשר לו לבחור בלשון אחר וולת לשונו העתיקה וחדרשה, לשון העבר והעתיד, שפה=עולם של עם=עולם.

והואיל וכן, הרי העכורה לשם תחית הלשון העברית צריכה היה להכנס לתוך הפרוגרמתה של הציוניות בדור אחד טרשי יסודית, וכל נושא דגל תחית לא היו רשאים להפסיק דעתם אף לשעה קלה מעובדה עיקרית זו, שאינה דבר טפל לציוניות, אלא אחד מחלקי נוף הציונית.

וכולם יש לנו צורך בראשות והוכיחות בשבייל להראות ולהוכיח, שרחוק מאר הדבר מליחסות במעטה כמו שמכורח הוא להיות לה לה-זה אמת, שום אדם לא יוצא לעז על הציוניים שלנו, שהם מתנגדים, חיליקות, לשון העברית. מעתים מאר תמצאו במחנה הציוניים חסידי-הוירגנון, שנוטנס בଘלט משפט-הביבורה לשפה המורכבת על לשונו ההיסטוריה. אבל הרבה יותר תפנסו בינויהם אנשים פוסחים על שתי הסעיפים בשאלת חטורה זו, ואלו מהם, שמצוינים בהתגלות-לב, יגידו בפירוש, שעדרין לא הוברר הרבר בעיניהם ויש פנים לכואן ולכאנ, ועוד ציריך הענן ל"דיסקוטות" ו"דיבטים" הרבה עד שיבוא לידי בירורسلط ...

ונם אלו, שיצאו מכלל ספק בשאלת הלשנות ונוטנס בהחלה לצד הלשון העברית, אף הם מעדירים בזוכה על פיר רוב בשפה רפה, בקרירות-רווח, בלי התעוררות אמיתית מותך הרגשה והכרה פנימית, אלא כمبرר על עין של מה-בקן, שאין לו חשיבות יתרה.

"לשון העברית—מי מתקומם לה? מי מעככ גדרותה? אדרבה, תציג ותפרח לשוננו העברית, תאיר ותהייר ספרותנו העברית, וכל הציוניים יתִהְנוּ מוה וישבעו נחת" — כך אומרים הרבה מן הציוניים ומרטמים, שביחסם משונה כזה, "יחם של מהיכא=תיהא", כבר יצאה הציוניות ירי חובתה לשוננו הלאומית.

אבל לו ידרשו והרגנישו הציוניים באמת, מה היא לשונו העברית לתחית

האומה הישראלית, לו הבינו, שחלק גדול מນשפת ישראל צריך בלשונו זו וספרותה וכשם שאי-אפשר לה להציגו עלמוד ולהתקיים כל' ציון, כך אי-אפשר לה בל' הלשון העברית, – או כי מדברים בלשון אחרת ובנסנו אח'ר, וביחוד היו עושים מעשים אחרים – פעולות מטשות, שרשומן ניכר היטב, לטובת הפרחתה והרחבתה של הלשון והספרות העבריות.

„צ'ין ותפרא לשוננו העברית, תair ותוהיר ספרותנו העברית“ – וכי בר צוֹן טוב בלבד רשיים הציינים להתקף ולצעת ירי חובתך? שהרי לא „חבה של רשות“ כאן לפנייהם, אלא עניין של חובה: הם מחויבים לעmor תමור בשורה הראשוונה בין העובדים בזרויות והתמדה יתרה בשליל החיה לשוננו, וספרותה, הפרחתן וגזרתן.

וקודם כל דבר הרוי חוב קדוש מוטל על כל ציוני, שילמודו בעצם את לשוננו הלאומית. ציוני, שאנו יודע את הלשון העברית – והוא דבר מוער וחסר טעם ומובן, ציוני, שהציינות שלו אינה קליטה מן האויר ולא תליה באוויר, אלא היא שיטה מודרגנת ומוסדרת והשקפת-עולם-שלמה בל' קרעים וטלאים. – ציוני אמיתי כזה אי-אפשר לו שלא ידע את לשונו הלאומית, ואם לא ידע אותה קודם קודם שהיא לציוני הרוי מוטל עליו להקדמים בטול „סתוריה“ זו עד כמה שאפשר וטלאות את חסרוונו הנadol. הרוי סוף סוף רכישת ידיעת הגוננה בלשון מן הלשונות – לא מעבר למס היא, ולהשינה יכול מי שרוצה בה בל' עמל רב, ובפרט אם הלשון אינה וריה לב הלימרת, אלא קרובה לוּבוֹ. ואם גם צריך להקשיר לה טרחה זוטן ידוע, הלא כאלה וכאליה תאכל האיקאה – ורשות לה להציגו לדורosh אף היא מאת המஸור לה, לכל הפחות, קרבעות מעין אלו ...

אם לא נוכל לומר לכל ציוני: „הרוי נאמן אתה לציון“, ולמה שתהתקף בהרמת נס ציונה מרוחיק? בוא וטלטל עצמן לשם ועובד בארץ גופה את עבורת תחיתה, מפני שרבר וה תלוי בתנאים קשים מרובים ושונים. – יכולם אנו לתבע עלבון לשוננו מאת כל ציוני, שהוא נכrichtה לו, ולומר: „אם נאמן אתה לשוננו הלאומית ורוצה בתחיתה – ובתוור ציוני אי-אפשר לך באחרת – צא ולמד אותה, כל, בעצמן והיה נאה מקיים מה שאתת נאה דורש בשוביל אחרים בשבח תחיתו של ישראל. ומה רבים הם הציונים – ומהם גם כאלה, שכבר הלבינו שעורותם בעבורות הציונות – שאפשר לפנות אליהם בתביעה מוסרית כזו ...“

אמת, הקונגרס האחרון עשה פומבי ופרטום לכבוד לשוננו בזה, שנתקבלה ההחלטה, שטעבשו תהא הלשון העברית הלשון הרשמית של הקונגרסים, אבל טיבן של החלטות מטיין והידוע למדיומי ישים לב להן באמת ובתמיות? במצב של עכשו אין החלטה כזו יוצאת, באופן הוותר טוב, מכלל מליצה יפה, שאין לה שם ערך ממש והוא לא מעלה ולא מורייה, ואם תרצו – יש בה גם משום לגלוג (שלא ברצון, כמובן), באופן, שהרושם שהוא עושה הוא ההפך מטהה שקו מציעי ההחלטה היפה הוא לשם דימונטרציה ... כי דבר נעלחה הוא מעל כל ספק, שוגם להבא לא ישנה היחס של הציונים אל „הלשון הרשמית של רקונגרסים“, אם לא ישתדרו להתעמק בהבנת מהותה ועצם-תוכנותה של התחיה, שם נושא דגלה. צרכיהם ומחיביהם הציונים להכיר ולרעת, שהלשון העברית אינה איזה עצם ור, העומד מחוץ לנבול הציונות ומחכה ל„הסכמה“

מצוי דברנים ונואמים מעל במת הקונגרסים, אלא עצם מעצמי הציונות, ולפיכך ידיעת לשין זו חובה היא לכל ציוני, ולא רשות. וחוּבָה זו גוררת אחריה חובה קדומה לטעת אהבה וחבה גם בלב אחרים, וביחור בלב החינוך ובבני-הגעורים, לשוננו הלאומית, שהיא היסור לחניון לאומי; להפין ולהרחיב ידיעת לשוננו ברבים, ועם זה להשתדר נס-כן בהפצתה והרחבתה של ספרותינו העברית. כמה נדולה, "עכורת-הוה" זו ורבה לפני הציוניים שלנו גם בארצות הנולח, וכמה פוריה היא למטרת התהוויה, שאליה הם נושאים את נפשם! עמנו, ארצנו ולשוננו—שלשה אלה לקויים ועוובים וצרייכים לטל של תהוויה, ורפאותם השלהמה תלויה רק באחרותם ובפעולתם החיונית זה על זה. לאגדם ולחברים בקשר אמיתי עד שהיו התחמין יונקים זה מזה שפע של חיים מלאים ושלמים—זהו תעודות הציונות.

ערבית.

ושוב גָּרְקָה כְּשֶׁמֶשׁ, וְהַשְּׁמֶשׁ שׂוֹב שְׁקָאָה –
נָאִי לֹא רְאֵיתָה,
ושוב יוֹם וַיּוֹמִים – זָהָר לֹא פְּתָקָא קְטָנָה
מִן תְּקִיעַ.

ובפָאָתִי הַמָּעָרָב בְּעֵין גַּלְמִינְגָּלוֹמֹות
שׂוֹב גַּעֲרָמוֹ הַעֲבִים –
סְחָכָמִים ! גְּנָבִים שֵׁם עַתָּה עֹלְמוֹת
וְאֵם עַתָּה גְּחַרְבִּים ?

לֹא, אֵין גְּבֻנָּה שֵׁם דָּבָר וּבְלִוּם לֹא יַחֲרֵב,
וְעַיִן הַרְוָאָה :
וְהַעֲרָב הַתְּמִיטָּוֹם בָּא וּמְפֹר אֶת אַפְרוֹ
על אָרֶץ וּמְלֹאָה .

וְעוֹד אֶתְתַּאֲרָה : חַפְשָׁתִי פְּרוֹטָחָבִם
נְאָבָר דָּגָרִי –
וְאַשְׁמָדִי עוֹמֵד מַאֲחָרִי וְשׁוֹמֵךְ
מִשְׁחָזָק הַאֲכָנוֹרִי .

ח. נ. ביאליק.

זָנְגַּוֵּיל בְּתוֹךְ מִסְפֶּר .

מאת

י. א. לָוֶצְקִי.

אצל זנגוויל אני מצא את החסרון, שהוא מצוי ברוב ספרי הספרות היהודית שבלשונות האירופיות: הוא אינו ממליין טוב על היהודים, אינו קיפה ואינו מקלקל, אינו מוטיף ואינו גורע. בקצתה: הוא אינו רגיל לשנות את החומר שבירדו ולהכניס בו דבר-מה ממשלו לשם איוֹ טַנְדֶּנְצִיהַ, ואף על פי כן לא הוסיף ספריו של זנגוויל כלום על ערכם האמנותי של הספרות היהודית בלשונות האירופיות.

זנגוויל בתרו מספר נרמה לי תמיד כנוסע בארץות רחוקות, המחויק בידי את גלינונו ועתנו כדי לרשום את כל הדברים הורים, שהוא פוגש בדרכו. ספריו של זנגוויל הם ספרי-הensus, שנגע המחבר ברוחם היהודיים. אין כוונתם לאיצר לנו את האנשים והחייהם, אלא לרשום את המנהיגים המורדים, או אלו שנדראים כטורים, בעני בני-ארציו של המחבר. ספריו זנגוויל הם "תעודות" ממנהני היהודים והלצתייהם. שנאספו ונאצרו בכוונה תחליה בשבייל הקוראים האנגלים, שכבר שטו ועבבו מלא רוחב-העלים ורק לתוכן הפנה החשכה של רוחב-היהודים לא עללה עיר ביטים לחדרו.

כל היצירות האמנויות הן תעוזות אנושיות, שאפשר למלוד מתוכן את חי בני-האדם ומנהניהם, אבל לא כל התעדות האנושיות הן יצירות אמנויות. וספריו זנגוויל הן תעוזות, שאן רוח של ווצר מרחפת על פניהן, כשוננייל בא לברא דבר-מה, מיר נעשות יצירותיו קאריקאטורות בעלי כל רוח חיים. קאריקאות-טרות כאלו הם כל הגברים שבילדי הגטוי, "שטיין מקטרגן", "יוסף בעל החלומות", "חחים בחושך", "חיבת נח", "למות בירושלים" ו'שומרת המוסר'. אבל זנגוויל אינו עוסק בענייני-יצירה, אלא מספר להקהל האנגלי הצלחות הגטו ומנהניהם המורדים. למשל: כמה פעמים ביום מתפלל היהודי ואיזה בנד הוא לובש בשעת החപלה; נטילת ידים לפני אכילה וברכת המזון אחריה; מזווה על הפתח, "שור המעלות" אצל يولדה-וועיד דברים כאלה, שייעיתם חשובה בעניין הקהיל האנגלי, אבל תארום רוחך הוא מעולט-האמנות. זנגוויל דומה בהרבה דבריהם לברודס--לא לבזרום בעל הספרים הנודלים, אלא לזה של הציורים הקטנים, שהחדרו ח诗词 אצלו את המקום יותר חשוב מאשר הדברים היו בעניינו

ענינים קלים, שאין כדי לטפל בהם, זנגנויל הוא רומאנטי, שפקח את עיניו לראות ואני מוצא את עצמי בתחום הדרברים הרבים, שהוא ושהוא שומע; הוא רומאנטי, אף על פי שבתוֹן-דוֹרוֹ אינו יכול ואינו יודע לעסוק בענייני-המן ובhalbת-האישיות; הוא רומאנטי אף על פי שבתוֹן נושא במדינות ורות הוא מוכרכ להשים את לבו גם לדברים קטנים ובורדים. הוא רומאנטי, ומפני כך הוא מחשך תמיד רעיונות מבהיקים ופרוביליטות מריעישות בברק תדורן, שכן מאירות, אבל אין טחמות-פרוביליטות של "ויש לישב ברוחך", שכן חvipות על ידי הפלול המונח ביטורן. אבל הן חסודות כל שורש בחים. והוא מחשך פרוביליטות באלו דוקא מפני שעינו אינה רואה ואני מהש שבחבלת הקיום היהודיים. הוא רומאנטי, וכל הכמיהה והפריה, הלידה והטיהה, הנגול והגיסה שבחי היום והרוחב אינה רואה ואני מכיר. אותה המציאות המתשית עם כל השירה הרבה והעמיקה שבספרותה והסתכבות-מרקיה אינה ידועה ומוגנת לונגנויל המשמר, מפני שעינו תופת רק את האפקטים המריעישים, שהנטיה הטבעית מתבלטת בהם על ידי מקרה פתאומי ומרעיש, כמעט אי-טבעי.

הרי דוגמאות אחרות: בצייר "מחללה השבת" לא מצא זנגנויל אופן אחר לצייר את אהבת האם לבנה אלא על ידי נצחון רשות-אהבתה על רגשותיה הדתיים. הצייר הזה הוא מן היותר טובים והוא יותר טבעים מאשר שצצורי זנגנויל, כי תוכנותיו הריאלקטיביות מתאימות ביותר לכשרונו של המשמר היהודי-האנגל; ואף על פי כן מתגניה אף בצייר זה נטיהו הירורה של זנגנויל לאפקטים מריעישים. אפקט מרעיש או-אטבי היה כל ההרצאה שב-שטן מקטרני: נפילת ספר-חזרה והתקרכותו של גבור-הספוף על ידי זה, אכילתו ביום כפורים, קבוע נר-הנסמה, עמידת הגבן המשיות בשעת יציאת נשותו וקריאת אשתי מאחורי הדרلت "שמע ישראל"-כל הרקמה הרומאנטית (ששעור אשוב לרבר עלייה) שבחരצת המקרים האלה מראה לנו, עד כמה אין ראיינו של זנגנויל יכולת לתפוס את שפע הגונים שבחיים פוטומים ורגילים ועוד כמה היא מכירהת מפני כך לרודף אחריו הגונים המריעישים בזורותם. אפקט דרשי הוא "ספר-הכוכנות" של מומר ז肯, גנעוניו לאלהיו ויסוריו על שבנו הקטולי האורך מגירה את החמן ביודרים. אפקט רגשני הוא בצייר, לאין מרפא" התרצות האשה לקחת נט פטוריין כדי שייא הבעל את צרצה. אפקט מוויף הוא כל הצייר "יוסף בעל החלומות", שבו ממיר נער, שהתחתר להיות רב בישראל, את דתו בעלי כל טובות-הנאה, ואפקט מוויף מצד המציגות ומוקלטמן הצד האמנותי הוא הצייר "חחים בחושך", שבו מוליכה יהודית פשוטה, מאמינה וחסידת, את בנה העיר אל האיפויו שכורומו, מפני ששפחתה הנוצרית אמרה לה, כי ראש-הכגנויות בקדושתו היררה הוא כליכול, ומה הן האפייזות המרבות, המפוזרות בספוריו של זנגנויל, אם לא אפקטים מלאכותיים? בטול השדרן של בת-הרב מפני שהוא גירושה-אפיודה פרואומית, שהוכנעה בכונה ובועל-כברחה לתוך מסגרת הספר "ילדי הגיטו", הספר ש-המעבר" וכמעט כל הספרים ואחריהם של זנגנויל הם אפקטים פתאומיים מוזרים, בלתי-טבעיים, ריטוריים, רגשיים, עשויים ומופיעים, שקו פשוט, נקורה טבעיות של אمنות פשוטה, הנובעת עמוק הלב, מגלים לנו הרבה יותר מכל חדוריהם שבת.

כשאני מתעמק בספריו של זנגנויל, אני מוצא בהם שני כחות נלחמים זה

בזה, שחי נטיות מתנגרות זו וזו, שמעכבות זו וזו בהתפתחותן. מטבעו הוא גותה ביותר להריפלקסית, מזנו היהודי מביאו להתרחק מהרצאה המעשיות ולהתעמק בחוטוט נפשו ורकמה פסיקולוגיה, אבל על ידי חנוכו האנגלי ריכש לו בעל כrhoו את האופן האנקודוטי של הספרות הספרות בלשון אנגלית. אילו היה ונגלי בעל כשרון גדול, היו מתמוגים בנפשו שני אופני הרצאה הספרות האלו והיו לברכה בקרב ספרויו, ואו דויה ביכולתו לנרווא לנו ספרו הנגע מן החיים שברחוב היהודים; אבל לנגייל חסר החשון הספררי הגדול וחסר כח-היצירה הנדרול. הוא רק פקח, החושב, שעלי-ידי הסתגנות ירואה אפשר לרוכש "אמנות" בכתיבת-ספרים. יהיותו למספר, הוא פקח, שכחלהות-לא בחודרים, אלא בחלהות יהודיות-הוא יכול לברוח ולענין את הגברות באיזה פלון. ועל כן מתרוצצים בקרבו שני האופנים האלה, הריפלקטיבי והאנקודוטי, וכל אחד ואחד פועל לרעה על חברו. הצד האנקודוטי מתניק בספריו את הצד הריפלקטיבי, והאופן הריפלקטיבי מרתק בcabלים ומכביד את מרוצת האנקודוטה. רק בספר "בתוליה" הוא מסיח את דעתו מנטיתו הטיבית לריפלפסיה ולחוטות ומיסיר את עצמו ברשות האופן האנקודוטי, הרצחו בספר הווה ווורתם בمرة הראיה והאנקודוטה הולכת ומתפתחת לפניו בעלי כל עכוב ובליע עמקות וחרופות, יש כאן הרצאה פשודה וקיים ישרים ואותה טביעות הנמצאת בהרצאה רגילה شبיחת-רעם, שככל עיקרה אינה אלא לענן את השומעים ולבלוט את העת. אבל בספר זה אנו רואים ביותר את אי-יכולתו של ונגלי ורפין-כשרונו ואנו מכירום, שככל הוא רק לחקות ולהעתיק מה שקרה בספרות האנגלית. כדי לעורר אינטראם בלבד הקוראים ולהזכיר אינטראם זה, הוא מנגב אמצעים מבהילים על אמצעים מבהילים, כתליה בענף-עץ וגונלים יהודים, שrozים להרנו בשבייל שהוא רוצה לשאת לאשה את ה"בתוליה". ונגלי אין מכיר את כל היופי המנוח שבעל האמצעים האלה, הוא אין יכול להסתפק באינטראם הטבעי, שיש בשיחה פשוטה וזרחה מצוויה, ובבעל כrhoו הוא מתחילה לנגב מקרים פתאומיים ומבהילים. בשאר ספריו מתגבר בו כחו הריפלקטיבי-ומרוצת האנקודוטה מתחכבה ועל פירוב גם נסוגה אחר מפני התכורות התכוונה הריפלקטיבית. ואו מתחפן ונגלי למספר אפיוירות, ככלומר, הוא עוזב את הדרך היישנה של התפתחות הספר וטפנה את לבו למרקם צדדיים, שאינם נוגעים לנוף הספר ואין מושפים כלום על אפס של הגברים. כהספרים הוקנים בספרותינו העברית, יהיו נכונים להקריב את רעיון ומגמתם בשבייל מליצת הכתב, כך מפкар גם ונגלי את עצם הספר ומסיח את לבו לטאוות צדדיים. שהוא מרכיבים בספריו ביד חזקה לצורך ושלאל לצורך. "ملך הקבצנים", שהוא יותר נרוע בספריו ונגלי, וילדיו הגטוי הנחשב בין המעלים שבhem, הם רק אוצר של אפיוירות בילושם קשר ספרי. העיור הקטן "לאין רפואי", שהרבה ממבקרי ונגלי חושבים אותו "נחות", הוא טופי ביותר לכשרונו של ונגלי, מלבד מה שחרורים בו ההתרכות האמנויות והצמצום הייערתי,anno רואים בציור הקטן בן העמודים האחדים את חבטו היהירה של ונגלי לאיפויות של מה-בכך וחודרים של בטלנים. בפתחה הוא וויצה לצייר את הסביבה, ומה עלה בידו? לא כלום. רק לעג דרשני על ייחוד מקום מיוחד בביות-ההפללה להנשים

הוקנות וחדרים אחדים על משה המשוגע והסבירת-פניו להגננה. את הסביבה של בית-החולות ואוירו המלא אנחות ובכיות, קנאה ושנאה, גואה ושפלה, --, אותה הסביבה של בית-החולות ובית-מחסה, שהוא מלאה בריות וקנות וחלשות, -- אשר בנסיבות נסיתן מירגשות התאבקות הנטיות והתרוצצות הכהחות, -- סביבה זו לא תמצאו בפתחת הציריך, כי ציור כזה אין רדי צבעים בתיבה-צבעו של ונגוייל, בוכרנו שטורים חזרויים, הלוות, מקרים צדדיים, -- ובמיטטוניות האלה הוא מוכחה ביר ורבה את קהלה-קרואו לזרך ושלאל-יעורך.

רומאנטי הוא ונגוייל, אף על פי שהחומר לספריו וציוריו אינו לך מה טנרטון, רומאנטי באופן הרצאותו וציוורו, צבעיו קולנים ועוקצים, חרדים וגסים, מסמאים את העינים וקורעים את הלב, לדוגמא יכול להזכיר הסקיצה שלו: שטן מטרני. בסקיצה זו התאמץ ונגוייל להגד את המלחמה שבין מיפיסטופלוס והצלם. רבקה גריינביין לוחמת עם הגנן המתה על נשטחו של מה ש היה גריינביין בעלה, בציור זה לא חס ונגוייל על צבעו. כרומאנטי אמתי, הוא מרבה להשתמש בצבעים מפrios ורגשיים, שפוף סוף אינטלקטואלי מזופים, כשרבקה שבת-הכנת לביתה בלבד יומ-כפורים, "מתורעם חתול שחור מתחת לשדן ודבר-טה לבן ורך מתחזק פן החדר بعد החלון הפתוח החוצה". כשאומר הגנן המתה: "אני הוא העדר", אין אמרה פשוטה זו בת שלוש מילים נשמעת כ אמרה פשוטה ורנליה, אלא, באוניה של רבקה מריעים אלפי קולות בלען ובשיריות משונות: אני הוא העדר", וכשהמשה בעלה מכבה בלילה כל "גררי" את נר-הנשמה, מתחולל בחשכת הקבר, שכסתה את החדר, קול צחוק איום ומריע מכל פנות החדר, ורכבות פנים נוראים נראים מתחן האפליה לעיני האשña האומללה ומתחנעים ומפפטים באונייה, וכל זה אינו מכפיק לונגוייל הרומאנטי, בתיבת צבעיו נמצאים צבעים עוד יותר מבהילים, והוא משתמש בהם ביד ורבה ובעין טובה. הוא מוסיף על הצבעים הקורומים עוד: עיני-חתול ירוקות ומפיזות-זועה, מקלעת נחשים ושרפים מתחפטים בנפתולי-זעם, המtin שדי-שחתה, רכבות רוחות-טומאה, חלום ארוך על אורות נשמה הקדושים, ואחר-כך - המלחמה האחרון בשעת נסיטה של משה גריינביין; הגנן מאין בין שימיר את דתו, ורבקה אשתו דפקת בדלת וקוראת "שמע ישראל"! - מפש כמלחמות של פרגניות בביות ההפלה, ואותם האמיצים המבהלים והDRAMATISCHE הסבירו את עינויו של ונגוייל מלחייב את השקר הגם שבתאור תוכנותו של משה גריינביין, יהורי שהוא נשוך מזווה ומתפלל בבית-התפללה, שלבו כווק על שאין לו "קדיש", והוא משיח את צורות לבו במומרי ההלים, יהורי כזה מומר את עצמו בידי מיסיונר רק בשבייל ספר-תורה נפל מידיו: משה גריינביין המגביה, אשר בשעה שעולה על רעינו, כי הספר יכול לנפול מידין, עבר רעד בכל עצמותיו ואשר כשהכיר נפל ספר-התורה מידו לא הניח לאחרים להרים בשבייל שהמצואה לו היא - משה גריינביין זה ממשין את הספר על ראש ילד והולך אחרי איה מסית רק בשבייל שה שלח ברקים ורעמים והפעיל את ספר-התורה מידו! שקר גם כזה יכול לבדות רק רומאנטי, שעינוי טוחות מראות את האמת הטבעית, אדם פשוט, אף אם אינו אמן, יודע, כי בשבייל נפילת ספר-התורה לא יוכל המאמין להטיח דברים כלפי מעלה. אדרבה, הוא עוד יתרהר בתשובה, שהרי

נפילת ספר-התורה תהיה בעינו כעין אורה מלמעלה וכעין עינש טשימים . ומה הם ספריו האחרים של זנגוויל, אם לא א' הכרת המציאות, פקחות יתרה מצד הרעיון ופסיכולוגיה העשויה ומלאכיתית! יוסף בעל-החולמיות, הרוצה להיות למופת לאחיו היהודים ולהראות להם, שאפשר לייחורי להפנס בברית הנצרות בלי כל טובת הנהה. צלה היהודיה הפושטה, המוליכה את בנה העיר אל האפייר שברוטי כרי שירפאהו מעורנו, כמהם רוחקים מן המציאות הפושטה ! זנגוויל אפילו לא נסה לאקתם ע"י אמת אמתנותית . זנגוויל הוא רומאנטי וובשבל קוריאנו וסופרני, הרגילים לדון את האמן רק על פי רעיונותיו ולא על פי ערכו האמנותי, אני מורה להטעים באן, כי את משפטיו על זנגוויל הזוצאי לא על פי החומרה, שהוא משתמש בו בספרוני, אלא על פי האמנות שבציוויל והרצאתו, ובשעה שמקצועו מכיריו לשיטים את לבו אל המציאות הפושטה והחיים הווומיים, הוא נעשה, ככל הרומניםיהם, רגשני וטילודרמי עד שהשחיחות והאפיקודות שלו טובעות בים של דמויות. התחלת הספרו „ילדיו הגטו“ בתאור המחוות של בית-תבשיל-לעם ובתאור המחוות الآخر, אין אסתה הקטנה נושאת את קדרות המrk למשפחתה הרעה והקדורה נופלת מירה ונשברת, והוא מקבלת כף לצרכי החג ואובדת את כספה – – ממש כמו בספרוי איזין סי עליו השלום; או אותה הרגשנות שבציוויל התעוררות האהבה של מנדל היימאס לאשתו חוקנה אחורי ארבעים שנה של נשואים ריקים מכל אהבה ; או אותו הציר של מחלת בנו של משה ונטיסטו, שהוא ספוג כל דמעות טילודרמיות; או אותו הפרק, שבו נורע להרב, כי חתןתו הוא בחן , זנגוויל מבלייט בו את המלחמה הפנימית על ידי העוויות-פנויים תיאטרוניים; או אותו הציר „שומרת המוסר“, שבומעלת על לבנו הנבורה ס Ali ברגשנותה היתרה ובൺ הכבדר של שכמה את העניות המתעניות שבסתריו פאריזו – – כל הציורים הללו מראים לנו את ערכו האמתי של מכחול=זנגוויל=מכחול, שהוא טבול בצעדים קולניים והוא טובע בים של דמויות.

ובשעה שמעין דמעותיו של זנגוויל הולך ונסתם, הוא מתחילה לבדוק את דעת הקוראים על ידי העוויות הפנים ועקבות האברים, – בධית, שהוא מצין בכל ה„ספרות השמנדריקית“. וכל מי שקרא את „ילדיו הגטו“ יוכח, שה„שמנדריק“ של זנגוויל אינו נופל מן ה„שמנדריק“ של גולדפראן. זה קאריקאטורה נסחה העשויה בכוונה תחלה לנגרות את עצבי הילדים והחמוניים הנשים. כרומאנטי אין זנגוויל רגلى בתאור, וכמעט כל נבוריו הם של שעימות בליبشر ועור. רק מה ושם גברת הת חלה רפה של הכלתת אווק קוים; אבל בין שנגע ציירו של זנגוויל לאיה התפתחות, ענייני הצייר מסתאמות והוא פוטק מלדרואה את כל הנעשה סביבותיו וגם אינו מביך עוד במעשה-ירדו. נשף ההטמן היא סך הכל של התאזרחות נפשות היהודים; ואותה ההתאחדות, העושה את נפש ההטמן, פונמת את נפש היחיר בזה, שהיא מאחרת ממנה דבר-מה. ואולם זנגוויל, כשהוא רוצה לצייר את היהודים, הוא מבלייטם על ידי צייר הממן, ומתחוך בכך היהודים שלו הם תמייד לקוים (כolumbia הם כמעט כל היהודים שבספור „ילדיו הגטו“). שיחותיהם של גבוריו אינן באות לשם תאזר חכונתם של אותם הנברים, אלא כדי להאיר את הסביבה ומנהגיה או לאחות את הקדעים הבודדים. וכשהוא רוצה להבליט

את היחידות האישית, הוא תולה פערין בצוואר גבورو, כדי שיתעוררו הקוראים על ידי צלצלו החוק ורעו עם מי יש להם עסוק, ופעמון כזה תלה זנגוביל בצוואר המשורר העברי מלכ'יךך, בכל פעם שהמשורר הזה פונש איה אדם. הוא מבטיחו, רק שניים בלבד יודעים את הלשון העברית כהונן, והוא אמצעי רומאנטי, שימושים בו כל חסרי יכולת האמנותינו את אישיותו של המשורר מלכ'יךך לא היה ביכולתו של זנגוביל להבליט כהונן, ורק כזה, שם בפי פרואה אחת, שהמשורר חזר עלייה מידי הפיעו לפני הקוראים. מדרמה זנגוביל, שכבר תארך אותו עד בל' ד', ומעתה מותר לו לעשות בתסרור האומלל כרצונו ולבדח על חשבונו של עלוב זה את דעת הקוראים לצורך ושלא לצורך.

رومאנטי הוא זנגוביל, אבל דמיונו הוא קצוץ-כנפם. הוא אין יכול להר��ע שחקם, והוא מכבר ומדלג בנסיבות ואנמים, והרכבה זו של רומאנטי עני בדמיון מעוררת רקצח, "שומרת-המוסר" היה יכול להיות חומר טוב בידיו מספר בעל-כשרון. הบท השומרת על כבוד אמה ומשפחתה, הบท המקריבת את עצמה בער אמה ומשפחה, ובכל זאת קרבענותה אין לדעין: האם מתטרמת עליה והכל חוזבים אותה למפרעה את שלום המשפחה ואשרה, --חומר כזה בידיו מספר בעל-כשרון היה נוחן מקום לציירה נעלחה; ואולם מידי זנגוביל יצא איה צייר מטופשׂ וספור מלא פגימות, חטויות וורות. "חיבת נח" היא גם כן חומר טוב, אבל אחד מן הגולמים, שער אליהם עוד בוער בו, התלהב זיקחתה למקרא קול-קורא של מרdecki עטנואל נח על אורות קבוץ-גלוות. יסוריו של האיש בעל-חרגש, שאיפותיו ותקוותיו היו יכולים לשמש בירוי מספר בעל דמיון לחומר של צייר נעלחה; אבל דמיונו של זנגוביל הרומאנטי והקנטימנטלי אין כל מעוף, וכשהוא מרגע שנחיות להתרומם למלעת, הוא עושה קפיצות בלתי-טבעית, שנראות כוחיות ממושכות.

לעתים רוחיקות עליה בידיו זנגוביל להבליט פרטם אחדים טבעיים ואמתיים, --למשל, שאלת המלח של אותה האלמנה, הסובבת את משה אקלם; אבל הפרטים האלה אינם מתחברים בסיפוריו לתמונה אחת מבחיקה ומאריה: הם נכתבו בלי כל אמונה, וכשזנגייל מביאם הוא נראה לנו כננסע, השמחה לכל טקרה להצעtiny בידיעתי.

מאמרי זה אין בקורס מפורטת על ספריו זנגוביל, במאמרי זה התמצאי לציין בזמנים אחרים את מהות-כשרונו של המספר היהודי האנגלי. אמנם, הייתה יכולה לעשות את במלות האחדות: זנגוביל אין כל כשרון. אבל זנגוביל מפורסם ופרטומו האירופי יכול לעיר את עיני הקהל העברי, ועל כן השתדלתי לנתח את כשרונו ולבדוק אחרי מהות ספרו.

לא אכחח: יש בלבו גנור פנימי אל המספרים, המתארים את חי היודרים בלשון אירופית; כי תמיד כשהאני פונש ספר ממין זה אני יודע מראש מה שאמצא בו: חקירה בדבר סבות מווי היהודיים, הגנה כלפי הזרים, כתבת-اشמה, התנצלות, התרגשות ועור דברים נכברים כאלהן; אבל אמונות יוצרת, שתתעטינו את רעדת החיים בתוך אותה הסביבה, שהוא עוסקת בה, אמונות יוצרת, שטראננו את

התפקידות החיים והתחווותם בתוך אותן העולמות, שהו מציירות, אמןות יוצרת, שתעביר לפנינו את כמישת החיים ופריחתם, את חניתת החיים והתרצחותם, את גני-ה חיים וקברותיהם,- אמןות כזו לא אמצעה בספרים מחיי היהודים הכתובים בלשונות אירופיות. מרוע ולמה? – אני יודע, אבל עובדה היא זו, שא"פ אפשר להטיל בה ספק. עברו על כל אלה הספרים מחיי היהודים בלשונות לועויות, שבשעתם הרעושו עילמות וקבעו את עולם בשעה אחת, ונסו נא להערכם בהערכה אמןותית, וואז תראו, שאפלו שורה אחת שלמה מבון זה לא תמצאו בכל הספרים הרבים. ליבנרא, יוסף רבינוביץ, בהרב, פראנצ'ו, קומטַרְט, ברנסטיין (על הניצרים, שבאו לכתוב על חייו היהודים, אני רוצה לדבר כלל ועל המפירים החדושים דבר במאמריהם אחרים) – כל השמות האלה, שהרבו להרעיש את עולמנו הקטן בשעתם, מה הם ומה כחם כשבנו למדרם במדה אמןותית ונסח את דעתנו מרעיינותיהם, שאיפותיהם ומטרותיהם, שבודאי היו כרובם טובים ומיעילים בשעתם? אף יותר אחד חי, אף נשימה אחת, אף ריפוי קלה של לב ועורק=חיים לא תמצאו

בתוך מעי=הemplה הזאת!

לפעמים אני חושב, כי אך מקרה הוא, שבין כל הספרים היהודיים בלשונות אחרות לא נמצא אף ספר אחר אמןוי : מקרה הוא, שלא נודם בעלי-כשרון אמיתי לחקח חבות הספרים האלה. אבל בהערבי את הספרות היהודית הכתובה בלשונות אירופיות, שיוצריה נתנו בוחן אירופי, לעומת הספרות היהודית בעברית ווירגונית, שיוצריה הם על פי רוב חניכי=החדר ואף על פי כן הם יותר אירופיים וייתר מוקנים מחבריהם ויוצריםיהם הן יותר אמןויות טיפזרות חבריהם בספרות היהודית שבשונות אחרות, – או נדמה לי, כי לא מקרה עובר הוא חוסר=הכשרון ביצירות האחרוןות. אלא תועאה הכרחית מתוך מצב הדברים.

הקהל, שבудו ובלשונו כותבים הספרים היהודים בלשונות אירופיות את ספריהם, הקהל הור הזה מכיריהם לקשט במידה נפרזה או לפחות את חימר ספריהם, אבל לא להראות את הדברים כמו שהם. וגם בשעה שהספרים האלה אינם נכנעים – טסבות ידועות – מפני קhalb קוראיםם, גם בשעה שהם עותמים תחת השפעתו של הקhalb הור, שמוצא חפץ בספרים היהודים לירדי בך, שם מבידלים בין „הארם וזרותם; והשפה זו מביאה את הספרים היהודים לירדי בך, שהם מבידלים בין „הארם וההורן“, ומילאهم מלחילישים ומטשטשים את יסוד ה „אדם“ שביצירותיהם וטבליהם ביותר את הצורה החיצונית של ה „יהודים“, שהיא היא המעניינת בזרותה וג „חרוזה“. וכן יצאה להם ספרות של „יודאיקה“ או, יותר נכון, ספרות אקריקאטורת של אל-מדעת, שככל יהדותה מסתמנת בסימנים נסים וחיצונים, בלי יסוד ושורש בעולם האנושי.

הסבות הללו בלבד כבר מספיקות הן לבאר לנו, מפני מה שפל ערכם האמןותי של הספרים היהודיים בלשונות לועויות. אבל יש עוד סבה אחת, והיא, לפי דעתני, יותר חשובה ויותר עמויקה. כתוב מחיי היהודים בלשון זורה ליהודים וליהודים – וזה בעיני לציר צייר נוף בל' צבעים. את הצבעים אי-אפשר לתרגם; וכן אי-אפשר לתרגם את הכח הנעלם, המתהבר את חיי העם אל לשונו, שנפתחה באוטם החיים, ועל כן ספנה לתוכה את רוח העם, אורותיו וצליליו, את הדבר

זהו אי-אפשר למסור בלשון נכירה, כל התרגומים מהסרים דבר-מה מן היוצרת האמנותית, אף על פי שהתרגומים הרוי מוצאים לפניהם יצירה מוכנת וועליהם רק להרכיב אותה מכלי אל כלי, והתרגומים הבאים ב שעת ^ההייצור, ככתיבת ספרות בלשון שאין גבורי הספרות נזקקים לה, לא רק מהסרים, אלא גם מקלקלים ומאברים את היוצרת האמנותית. הספרות הנכתבם בלשון עברית, שאינה מדויבה בפי הגבריים, סוף הסופי משמשים באותם הבטויים התפומאים של הלשון המדוברת, שהם שאלים רובם ככלם מלשון עברית, ואולם אותם המספרים, שהם כתובים ספריים מחיה היהודים בלשון ורוה ליהודים, הרוי בדבר זה עצמו כבר ותרו על האמצעי היהודי טוב של היוצרת, על הצבע היהודי מבrix וחיותר מבליט שבמכחולם. והתרכוזות כשרונות לשם התאמת החיים, שעלייהם הם מספרים, עם הלשון, שהם מספרים-התרכוזות זו כבר מוציאה את רוב כחם האמנותי לבטלה.

משורר קדמון על השירה.

מאת

דור כהנא.

המשורר הנשגב ר' יצחק בר' שלמה המכונה אלחרב, שאין אנו יודעים בדוק את השנה, שנולד בה, ישב בשנת ה' אלףים קיל' למןינו במדינת Kasztellija בספרה, ומלבך שהיה ר' יצחק חכם תורני ומהנדס גדור, היה אכן גדול במליצה ושיר וחבר גם חפלות ובקשות, חידות ומחטים הרבה, בין שאר שיריו מצוין מאר השיר הגדול, "איש מהירות", שתכננו הוא—לעג והתול על אדם מתחלל במתה שקר, שהוא יודע הכלועישה הכלל, את השיר הזה ודרפסתי כבר ב"השליח"¹ עם חוליות המשורר בראשו. עתה אני מוצא לנכון تحت ב"חוברת המאה" שיר אחר של ר' יצחק אלחרב, שהוא קטן בכתומו, אבל חשוב הוא מאר באיכותו ולא רבים כמו ספרותנו העתיקה. הוא מתחיל במלות: "השיר צועק", והמשורר חבר אותו נגר אותם החרזנים, שבו מורים בישראלי בכל הדורות וגם בדורנו, שהשיר היה להם למלאכה—מלאכת השיר, בעוד שבאמת לא נחה עליהם רוח השיר מעולם.

השיר הזה נודם לראשונה מתוך כי ישן בגילונות "המורח" ("לייטטערע-טורבלאטט דעם אַריינטטען") לשנת 1850 (נוי 16), בלי נקודות ובסבושים; ואנכי השתדלתי לתקן את נוסח השיר ההוא בראוינו גם לנקר אותו. בכל שורה של השיר התnton בו יש ח' תנויות, ותכננו, כదומה לי, לא נתישן עדין, כי גם בספרותנו החדשיה יש למצוא לא מעט מאותם הרברים, שלען להם והתרעם עליהם ר' יצחק אלחרב...

זה גוף השיר:

השיר צועק על מפלתו,

בי פשט בנרי תפארתו.

זה בימי קדם נשייא

ובדור קמה מפלתו.

כל חכם לב יובן לחש

תמיד סרים אל משמעתו.

אנשי מוסר אנשי מדות,

הובנו שומרי משמרתו.

וְשַׁלָּמָה בְּסִפְרֵד הַיִּה
 הַרְאָתָשׁ, וְשִׁירָ רִאשִׁיתָ מִמְשִׁלְתוֹ¹⁾ 10
 שְׁקָלֵי קֶדֶשׁ, מִשְׁלֵי נָעַם,
 בְּרָאי מִזְקָקָחָק בְּקֶסֶתָן.
 רַב יִצְחָק מִהִיר הַשְׁכֵל
 חָצֵב כָּל שְׁרֵי מִחְפְּרוֹתָו²⁾ 15
 פְּפָה נְבָרוֹי פְּפָה עַמְקָנוֹ
 שִׁירְיוֹ, בֵּין כּוֹכְבִים שְׁבָתוֹ³⁾
 שִׁירְהַלְיוֹכְלִי חַמְקָה,
 חַלְבָּב וִרְבָּשׂ וּמַנְאָתוֹ⁴⁾,
 מַתּוֹק, נָעַם, לְמַאֲדָר עֲרָבָה,
 כָּל דִּבְרָגְמָאָעָם עַטָּמוֹ,
 וּבְנֵי עַרְוָא שְׁרֵי צְבָאָותָה⁵⁾ 20
 הַשִּׁיר, אָזְמָרִים אָתָה מִרְבְּבָתוֹ⁶⁾;
 הַמְּפָה רְכָבָה, הַמְּפָה פְּרָשָׁיוֹ
 הַמְּפָה חַרְבָּוֹ, הַמְּפָה קְשָׁתוֹ,
 כָּל אַלְהָה עַם דָּוָרָם דָּיו⁷⁾,
 שְׁרֵי הַשִּׁיר, אָזְכָּלִים פְּתָתוֹ—
 אָד עַפְהָה אַלְ-אָרְעִי נְפָלָה,
 שְׁפֵל בָּאָרְעֵץ מִצְבָּתָה,
 כָּל אִישׁ פְּתִיחָה, כָּל אִישׁ סְכָל
 לְצֹור שִׁירִים פְּרָשׁ רִשְׁתָה,⁸⁾ 30
 מְלֹוֹת שְׁזָנוֹת עַם קָלָעָנוֹת
 יְשִׁמְעָל מְתוֹזָק מִכְמְרָתָה⁹⁾,
 שִׁירְיוֹ הוּא שִׁיר מְעֻזָּק וּבְתוֹתָה¹⁰⁾,
 גַּתְוָה, בְּרוֹתָה מִצְפְּרוֹתָה,
 צִחְנָה וּבְחִיאָה אֶל כָּל שְׁוּמְעָיוֹ¹¹⁾,
 כָּל אִישׁ עַל שְׁבָמוֹ מִשְׁאָרָתוֹ¹²⁾.
 ~~~~~

1) כוונתו לר' ש לטה בן ג'בירול. וכן אמר עליו אלחרויו: "כל המשוררים, אשר היו לפניו, שירם לנכדו רוח ותהו ואחריו לא קם כמות ובו"; והאל טשו לפלא על כל בני עתו, שיר השירים אשר לשלהה" (עיין בס' תחכמוני, שער י"ח).

2) כוונתו לה' יצחק בר' יהודה בן ג'יאו ת', שהה רב באילנסנא בשי' ר' שטואל הגניך והוא היה הכם גדול בתורה ובכתה יונית גם טשור וסיטין גדול. עיין בספר "חדרה גנואה" (דף ז').

3) כוונתו לה' יצחק בר' יהודה הלוי.

4) כוונתו לה' טה בן ע'יר ואחתי הגנול ר' יצחק בן עזריא, וגם להראב' ע'.

5) מלות "הוא" הוסטה מפה להשלמים ספרח' תנעות.

אַלְלִי־זָבְרוֹנוֹת.

א.

אני יודע אל נכון, אם כבר שבק חיים לכל חי או עודנו חי באיזו עירה קטנה, באופן האחרון, הוא עתה בן שבעים וחמש שנה. אני נודעתי אליו לפני חמיש ושלשים שנה, כאשר "טעמי בקצה המתה מירוחת ההשכלה", וכן החקרות של הגאון מלבי"ם לפניו על התנ"ך עברותי לספרי מליצה ממש, ומהם לספרי מינאות-לספרי אברהם מאפי... אז היה לי לשביל ממש, ולן נודע הדבר, כי נחפש בראשת ההשכלה עוד צער אחד, וישתרל להברני ולקרב אותו אליו. חברה ותרה נודעת ממנוiali, כי-על-כן היחי מבני החסידים, מלאה אשר שמרו את בניהם מכלך בראשת המשכילים וקיימו علينا חיל וחומה, ואחריו אשר עליה בידי לחת פרזה בחומרת ביתחנו, הנה החשב לו הוא לחובה לעוזר בורוי בכל אשר יוכל להרחב את הפרץ ולקרוע חלון אחר חלון בבית אבותי האפל.

זו היה או טלמה, מלמד פשוט, ואולם אך האבות העניריים נתנו את ילדיהם על ידו ללמדם "תורה ופסוק", שהגע זטם למלמד הנגרא, הוציאו אבותיהם אותם מהדרו, אם כי היה כהו גדור נט בטלמוד. הוא ירע את שטא סדרי משנה על פה, והיה כמעט בקי ברוב המסתכוות. אבל בהיותו "משכילי", לא האמין האבות בידיעותיו בתלמוד, או יראו שמא יורה פנים בתלמוד שלא כהלה. ואם כי היו תלמידים מבני העניריים, בכל זאת יוצע מחותר תמיד, כי לא הרבו התלמידים למלמד אזען, ועליו היה לבקש לו כמעט בכל זמן תלמידים חדשם. הוא באמת לא היה "פועל", מה שנקרה בשפת המלמדים. את תלמידיו לא הכה מעולם ולא העוני שאותם, גם כל שיטה מיוחדת לא הייתה לו. יוש אשר היה מפסיק מלמדו עם התלמידים ומתעסק בתלמידים אחרים לעצמו. פעם אחת באתי אל "חררי" באחד מימי הקיץ לפנות ערב. עוד בחזר ראייתי את תלמידיו כלם משחקים, וכאשר נכנסתי אל החדר ראייתי את המלמד יושב ולומר על פה נטיות הפעלים בלשון אנגלית ...

זו היה נגה-הקובמה, חסן וישר כלון ורשמי פניו אצילים מאד. אשתו ישבה תמיד בעיר מולדתה, והוא פקד את נוהו רק פעם או פעמיים בשנה. עודנו אמרך היה מן הזרים בבית תפילה אחד בוילנא, ובשערון לב עד מادر ספר לי על דבר מאורע אחר, שקרה לו בהיותו טמה. הדבר היה בחורף תרי"ה, ובכעת היה מתייכל בנוון. וזה הפרש נבר היה נחפס לטיניות, וידע את האיסון אשר קרה את הספרות העברית, במתה המשורר הצער היה. ואולם מיתחו של המשורר הביא שטחה בלב יתר הזרים, ומה התהollowו וישמו כי מה

האפיקורס בנו של האפיקורס, ווishi משקה ויתנו גם להפרוש המשביל לשותה עמם. את הדבר הזה אמר לי ברגש—לא אשכח לעולם ולא אסלח לעולם לטרוריו האור האלה. כי לוא נמנעת מלשנות, אז הו בודקין אחרי שמא גורקה בי מינות, ויראתי פן ייחפשו בזקלוני, ואו הייתי ערי אובר".

— ומה היה שמה בזקלון? — שאלתיו.

— ספר מלאים אשכניו=לטני. את השפה הרומית למדתי בוילנא, כי במקורה كنتי בשוק ספר מלאים ישן במחרי אויו אנגורות.

הוא ידע כמעט את כל השפות האירופיות וגם את השפה הרומית. אופן לטעדו את השפטות היה אופן, הוא לחק ספר מלאים של השפה החדשה אשר אמר למלטה, נישן בעל=פה את כל החלמים עד אַטְן, ואח"כ נגע לקרווא ספרים מאשר השיג בשפה החיה. ואולם עד כמה יכול היה להשתמש לטעשה בירידותיו את השפטות נוכחות מן המקורת היה. אנכי كنتי לי מאות מ"ס ביווארשה ספרי מליצה אחרים, ואולם יראתי את אחוי הנגדל פן יידע לו כי מביאו אנכי ספרים חיצונים לתוך ביתנו, ולכן דרשתי מאה המתומים כי ישלח אליו את חבילת הספרים על שם טיריעי, המלמר היה, ואולם כאשר באה החודעה מן הפוסטה כי החבילה נתקבלה, פחד האיש ללבת בעצמו אל הפוסטה, מפני שאינו יודע לדבר שמה אל הפקידים בלשונם, וכאשר הlatent אני עמו והפקיד שעל מסירת החבילות נתן לו את הפנקם לחתום שמה את דבר הקבלה, לא ידע מה לכתיב ואיך לנתחוב. והאיש היה ידע בדיקות כמה שירים תרגם זוקבסקי הוסיף, וכל חלקי הדעות שבין המדרדקנים הרושים.

ויתר שהיה, כפי הנראה, בור סוד שלא אבד שפה מכל אשר קרא ולמד בימי חייו, עד היה אופן קרייתו בספריו האוחבים לא קרייה סתם, אך למוד בעין ובשקרה, את הספר הגדול "ביברי ימי היהודיים" של גרש ירע לחלקו ולדרפיו. זה נמצא בחלק החמישי דף פלוני ופלוני—היה אומר ולא שנה. אונאי נוכחות פעמי אחת, כי באופן כוה ידע כמעט את כל הספרות העברית, הן בלשון-הקרש והן בלועיות. לאיזה חפץ ספרותי דרישות היו לי ידיעות מן הספרות, ואנכי או איש צער ולא ידעתי את המקורים, אשר מהם הייתה יוכל למצוא את היריעות הנחוצות לי. פניתי אל מירדיי זה. משכנו היה או בחדר שני של בית-ההפלחה אחד. בית-ההפלחה היה מיטסרו של עשר אחד, והביטה היה קטן והחדר השני היה יותר נראה לפחס, קטון וצר ונמן=תקרה, ואורך שני כתליו עמדו ארונות מלאים ספרים. לצד הכותל שבו החלון האחד של החדר עמדה שורה של תיבות=עץ, ולא מרת כלן שווה. על התיבות האלה, שהיו מלאות ספרם קניין כספו של המלטר, שכב פרקנן מירדיי זה, בהיותו או קצת חולה. אדרוני בית-ההפלחה היה נבית תפלוות של רב שטרכחו לורייא במוהיבוב (דינפר) לא היו אנשים קנאים גודלים, וירשו לו להכיא את ספריו "הפסולים" לתחומו של בית-ההפלחה, ולכן בחר לו את המקומות הזה לשבתו. והנה נגשתי אליו והצעתי לפניו את חפצי.

— יש עט עופרת בירך? — שאלני. ובאשר הוציאתי את העט, קרא לפני את כל המקורים, וינגול ספרים לעשרות, יאת "העקרים" ואת "מורה נוכחים" הראה לחקיקיהם ולפרקיהם, הכל בעל פה, כמו שהולך אדם ולווק מה שנחיה אך זה רגע.

עד השנה הרביעית "להשחר" של סטולנסקין, היה הוא החותם הייחודי בעיר להירחון זהה. הוא קיבל את "השחר" מאת עורכו חنم, באשר מכיר ומודיע היה לפץ סטולנסקין בודם שנייהם בשקלוב, שם למד סטולנסקין תירה בתמי הישיבות. סטולנסקין שמר את בריתו למיזדרעו והוא יwlחל לו את חבורות "השחר" חنم, וגם מכתב מלא כבוד וידידות כתוב לו. כל הון לא היה שווה בעיני האכזין הזה במקתב הזה, אשר התהיל בו ויישרנו עם המעופה הצהובה. האומלן שהוא כרתו טלא ידיעות וספרים הרבה מאד, לא הרפים מעודו אף שורה אחת, ולא האמין בעצמו ובבל' ידיעותיו, כי יש יכולת בידו, ביד אש קרייז מוחתר. קבוע דרכיהם בדפוס אשר יעמלו לעולם. וכך הפתאmr מאך בכבוד פרץ סטולנסקין מכיר, הכותב ומדפיס ספריהם, ושם אביו ושם משפחתו נדפסים שחדר על גבי לבן לא רק בעברית, אך גם בלועית, הוא היה נכן להוביל לבית המרחץ את גגדי האיש, היודע לכתיב ולקבוע דבריהם בדפוס, ובאיוש כוה נגן כבוד ומלסיל עד מאך.

ואני מبشرיו חייתי זאת. צער היהתי ושלחתי מכתב אל "הצפורה" ברכבת ענייני העיר, והਮכתב נדפס. אז הראה לי את חבורות "השחר", ואנכי אמרתי להבין דבר בשבייל הירחון הזה. הוא שמח מאד, אבל לא האמין באפשרות הדבר, כי איש כמו ני, בעלبشر ודם ועצמות, יערוך מאמר פה, ושהה, בווען המשערה, יביאו את הדברים לבית הדרושים, ומסדריו האותיות יענו חוי עולם של ספרי החכמים והסופרים, ויתעסקו במאמרי איזה טאנ-דרואה, שהוא יודע ומכיר אותו. אבל בכל זאת היה שמח מאד על עבורי, ויקרא את מאמרי בכתב בעיון רב, "ויתכן" אותו, ככלומר: הווסף מליצות וחצאי פסוקים ושמות נדפסים, ועבר על פni מאמרי העמיטים רבות, הכל בעיון ובຄלטום בירו. ובאשר באה החוברת ומאמרי ראה או, היה הוא הראשון אשר החל לפנה אליו ביראת הכאב ובסלול הרוממות, באשר מי הוא, זמי אני. הוא קורא פשוט, השותה בצמא דבריו סופרים, ואני — אני הלא הזרולה ומשקה את כל העצמא... מכתבי אליו אחריו אשר נדפסו דברי היו כתובים בהכנות רבה ובכל כבוד ויקר ובסמהה רבה, כי זה לא נמצא לו סופר עבריו ליריד לו. ובאשר החילothy, בעבר שנים אחרות, להדפים בדברים במשפט רוסיא, נדלה עוזר יורת-הכבוד שלו אליו. ובפועל רב היה עולה בירוי, כי ירהייב עוז בנפשו לכתב אליו. הוא עוז הבין איך אדם מפרשם בדברים בעברית, באשר מכתבים בעברית כתוב גם הוא; אבל כי יקום אדם מישראל, אדם שהוא יודע אותו פנים, וכותב דברים ראויים לדפוס, כמו שהיה כותב ספר רוסיא — את זה יכול היה להשיג, ואחרי אשר זה מעלה לגדר ההשגתו, לנכн התיחס אל איש אשר כוה בכל כבוד, לו היה בן ובת. אשתו הייתה בת סוחר בסוסים או רופא סוסים, ולא נתנה על יד אישת את הבן להchner ולגרלון, פן יוציאנו לתרבות רעה כמו שייצא הוא בעצמו. הבן נשאר אצל אמו ושם נחנן, ומתה אביו נחל רק החשך לקבוץ ספרים. ובאשר גREL הבן החל לעשויות סחר-טכני בספריו השכללה, ואם אריך היה לאיו ספר השתדר להשיגו בכל האמצאים, הן בכעס והן במשיכה... האב לא חף גם לרעתאות, יعن כי היה מרושש אה אוצר הספרים של אביו, אשר אסף וקבע בינוותبشر ובחשכו אוכל מיפוי, ואולם את הכת נתנה האם

על ידו, והוא נתן אותה לבית הגמנסיה בעיר מושבנו, היא היתה עלמה פשוטה, בעלי כשרונות מיוחדים, ואך עברה ממחלקה למחלקה הציונית ממושיעים. אכן נודעתה אל אביה בעת אשר בתו למדה במחלקות הגמנסיה האחרוןות. כאמור, לא הצטינה הנערה לא בירישותה ולא בהשכלהה בכלל. ובכל זאת היה אביה מתפללא הפלא ופלא, בראותו את "חברים" אשר הותה כותבת בביתה או בכיתה הגמנסיה על פי הדברים והענינים, שהיו המורים וגוננים לפני התלמידות. "בתיה זו-חיה הענה מלא ספרי זהה מספר לי נפלוות-כותבת מאמרם, 'חברים' - co-quinhenen) על דבר הפואיה של פושקין, על אורות הגברים בספריו לירטונגטובי" וזה פורש את ידיו לכל רוח, לאמור: הנה וזה מטפלאי אל הפלאות.

בסוף שנות השמונים למאה העברה, כאשר רבו הילדים העברים להכנס אל בית הספר הכלליים, לא היו תלמידים לימיורי והם העשירים הדרימו להביא את ילדיהם אל הגמנסיה, ובשביל הלטודרים העברים לחו לבנייהם מורים, לא מלמורים, אשר יזרו להם את התורה ואת השפה העברית שעיה אחת בום. ואם כי היה מיריעי זה שומר מצוחה, והיה הולך ייח בתשעה באב גם ברוח העיר, ומעולם לא ראתה מטרון מברך ברכבת המזון בלבד מיטים אחרים, בכל זאת מנעו בעלי בתיים את ילדיהם מטמן, באשר "ירוע" היה לאפיקרים, מטה לחמו בעיר נשר מעט מעט. ואולם בעת היא החלה "החשמל" לחדור גם אל היישובים ואל הערים הקטנות, והעשירים שבקרבתם, בפרט אלה אשר נאשו מבנייהם הגנים והפשתות כי יהיו ללווי תורה, בקשו להם מעיר הפלך תלמידים "משכילים", אשר יעשו את בנייהם הנגידים פרע בכפר או בעירה, לאנשים דהידנא, היינו למלמד את שבע החכමויות, למען יוכל האבות להוציאם לשוק החתנים. או נלקח גם מיריעי וזה אל אחד הכהרים, אהות איש עשיר, למלר לבני תורה וחכמה ולהריכם, השכר היה יותר מאשר הביאה המלמדות, וגם החלוץ היה יותר דשן מן הלחת היישוב אשר אכל בעיר, והتلמידים אהבו את הסוסים ואת היערות ואת הנהרות יותר מן המלמודים, ומיוריע היה שבע רצון מאר: במשך שנה אחת שין את ספר המלדים של שפת יון, ואצל אדון פולני אחר, השוון קרוב לחצרו של בעליו, מצא את ספרי שקספיר במקורות, והוא קרא בהם ככל אות נפשו.

בפעם האחרון מצאתי אותו לפני חמיש עשרה שנה לערך. קומתו נכפפה ואור עיניו התקלקל מעט. לא עבדה כליה עבד בהן האיש הזה, הוא ספר לפני את מריו שיזו, כי אין פרנסה מצויה בכיתה שלתו, שכבר נשאת לאיש וללה בעל וילדיהם. אבל אך רגע אחד דבר על אודות זה ומציבו החמרי הוא. לא זה לך את לבבו, הוא ספר לי, כי עתה תלמידים חדשים לו בעירה קטנה בפלך מינמק, ואבות התלמידים מה אנשים עשירים, ואחר מן התלמידים אוהב לknoot הספרים. וכן עלתה בידו לקרוא את הספרות החדשת העברית. ויתפללא הפלאopolia: מפני נולדו סופרים עכרים במספר רב כוה. ומובן הדבר, כי את כל הספרים העברים, אחד לא נערר, כבר מוד וידבר על אודותם ביראת הרומים. בהתאם שאל אותו: האם עתה יזכיר מקרים לבוא לפטרנורג?

-ומה לך שמה? -שאלתו.

-לא דבר. לא ראיתי מעודי ספרים סנסكريיטים. אולי אפשר לחשוג ספר מלים סנסكريיטיים? נכון היה ...
מרדיyi בן היל הכהן.

מן המפלגה אל העם.

מאת

ד"ר יהושע טהאן.

היכנה פשוטה ומכננת מעצמה : העם, ככל ארגניזמים שבעולם, מתפתח ונדרל מalone.

בהתפתחות זו ונדרול זה אין אנו מרגנישים מרגע לרגע, מטפח לטפח, אלא אחר זמן מרובה, אחרי שנשנתה הארגניזמים העממי שניי ניכר, אחרי שנתנו גלו אבריו ונתרכבו ונתחמכו ונתחמכו תפקידיו הצבוריים.— רק או אナンנו מכיריהם, כי צמח כאן איזה חי שנושא את עצמו, ואת הגROL בעצם התהוותו אפשר לראות מרחוק יותר ממה שרואים אותו מקרוב. והרי זה כאשר הנדרול של הילך, שהור דואה אותו ומרגניש בו יותר ממה שרואים אותו ומרגנישים בו ההורים והמותרים, המבוקטים על ילודם או תלמידם תמייר, בלי הרף, בשבייל עינם של ההורים עומדים הילד תמייד בקטעןתו. ורק כשם רואים פתאום, כי "קצר המצע מהשתרע", כי המלבושים נעשו קצרים יותרם, רק או ישוחמו להכיר, שהיה כאן איזה גROL והם לא ראהו. ובאופן זה הסמי מן העין הולך ומתרבה ממש גROL של הארגניזמים העממי: אחרי שעברו עידן ויעדרנים, אנו משוחמים כשאנו רואים לפעת פתאום, שהארגניזמים פשט את צורתו הקודמת ולבש צורה אחרת, חדשה לנמרי, שהונגו נתרחוב אחרי שנעשה קשה לו הנשימה בחונו הקודם, הצר, ורק או אנו מחליטים, כי גREL העם הזה—מalone.

אחריו שמתהתי קו תחת המלה „مالוי“ חייב אני לבאר את המושג הזה מעט, מפני שיש כאן מקום לטעות. המלה „مالוי“, אומרת, אמונה, שהנדול ש, הקבוץ הלאומי נעשה באופן טב עי, ובהתעימה את הטבעיות שבהופעה חכורתית זו, היא מרחיקה ממנה את המושג „מלאותיות“. אבל בוורוד לא אמרתי, שגדולו של העם אינו צריך לשום כלכלה מן החוץ, שאינו צריך לאמץ ערים מרובים ושוניים, שאפשר וגס נחוץ לבראם בידים, באופן—מלאותיות. ההיסטוריה מלמדת אותנו, כי בכל פעם שהתקומם איזה עם גנד הלחץ והרחק, שהיה שרוי בתוכם, ורצה להשחרר מהם, ובכל פעם שנשמעו מפי איזה מעורר ומנהיג הקריאות „הקיצה“, „תחייה“, —עומדים עליהם וצועקים בנגדם: „השותים הללו רוצים לברוא תנועה מלאכותית, בעוד שאף תינוקת של בית רביה יודעת, כי החיים עומדים רק חחת השלטון הבלתי-טונבל של הטבע

בעצמי. ולא עוד, אלא שאפיו כל חכמי מורה ומערב מתכנים לא יבראו בהיותו רתות שלם אפיו יתווש קטן אחר". וכשמושאים את המשפט הח្បז הוה מרמים, שכבר הומתה התנוועה החדש ולא Tosif קומ, אולם ה,תנוועה, אם רק יש בה רוח-חיהם, הולכת ו,מתנוועת, הולכת ומפתחת, הולכת ונדרלה-מאליה, למה הדבר דומה לאכ'r שבא לחוש את נירו ולזרע, או לאן, שבא לקץ את הזמירות המתות והמיוקות או לתרוך ואנור את אילנו הרק, ואנו עומדים מן הצד וצוקים אליו: "גש להלאה אין כאן מקום לשום פועלחה מלאכוטית, מלאיה תצמיח התבואה ומאליו ינדל האילין", מובן, שמאליה תצמיח התבואה ומאליו יגדל האילין, ככלומר: הארמה הפורה והסביבה המתאמת נתנות את כחן המזימה, ואם נורע על צחיח פלי' או בטעם בדבר, או לא יבוא לידי צמיחה ונדרול לעולם, למרות מה שנחריש ונורע, הכה הפורה והמצמיה מונח בשדה עצמו, והוא-ט בעי; אולם עליינו להסידר את המיוקים ולברוא תנאים נאותים, ופעולה זו היא-מלאכוטית. תנוועה מלאכוטית באמת אין אנו יכולים לברא בנוף=עטמי מות כמו שאין אנו יכולים לברא צמיחה מלאכוטית על צחיח=טלי', ומהיבן אנו יודעים; אם יש עיר רוח-חיהם באיזה נוף עטמי, שאנו באים לעוררו בקריאתנן: "הקייטה" ובקריאות דומות לו-ו-מאותן הקריאות האלו באות מן הלב, ולא רק מן הגרון; שהרי קריאות אלו הן חלק מאותו רוח-חחים, שהוא מתעורר לתחיה בחלק של העם הייתך ער והעלול להתפעל ביותר. ואם הקריאות הללו באות מן הלב, אין ספק שהאורגניזטום העטמי, אם רק נעוררו, ילק וינדרל-מאליו, באותו הכה החינוי שבו.

אולם צריך עיר להפיר את המכשולים ولברוא בידים את התנאים הנאותים להח'ים הלאומיים. וה坦אים האלה, שצורך ואפשר לר'ם במחשכה קום לטעשה, הם חיזוניים ופנימיים. את התנאים החיזוניים בר'ם העמים בכל משך החיים ההיסטוריים-בחרבם ובקשותם, אבל אין כל ספק, שבתקופה זו, שאנו חיים בה, יש גם אמצעים וכלי-זיין אחרים כדי לברא בהם את התנאים החיזוניים, שהם הכרחיים להח'ים הלאומיים. פעמים שהעמים -למשל, העם האנגלי- מרוחיכים את חוג השפעתם וחיהם לא בחרבם ובקשותם, אלא בכטפת זהבם... אבל על התנאים החיזוניים אין אני דין עבשו. אני רוצה רק להעיר על איזו תנאים פנימיים, שאפשר וצריך לבראם בדרך צלולה ובכפוקיות תכליתיות.

השאלה היא: כיצד מתחנן קבוץ של בני-אדם להיות עם?

ה, אדם באוהל" באמת אינו, "אדם שלם" ועור ר'ם המרחק בין ובין האדם המדייני. אם אריסטויobar את הנדר, "אדם", שהוא, "חי מדיני", שפט הפלוסוף הזה על פי אותה הסביבה המפותחת, שהוא היה חי בה. המריניות היוונית הייתה כל-כך שלמה ומפותחת, עד שהטושג, "אדם יוני"-או, "אדם" סהם על פי הטרמי-גולוגניה היוונית, מפני שרק היוונים היו קריינים, "אדם" והשאך רק: בבראים-כללי בלי ספק נס את התואר: מדיני. אמן, בכלל עדרין אין התואר, "מדיני" מונח במושג, "אדם" סתם. האדם המריני הוא תוצאה של התפתחות ארכובה, ולא עיר, אלא שיש הרבה, הרבה מדרגות ב,מדניות", ממש כמו שיש מדרגות הרבה באוֹתָה ה,התקבּות, השולחת בין החלקים הייתר קטנים שבעצמים הדוממים,

מן המפלגה אל העם

341

וכשם שבעצמיים הדוממים תליים חוקם ומשקלם העצמי במדרגת התקרכות חלקיהם, –שלפייך הברזל, למשל, יותר חזק וקשה מן המים, והם מן האויר, – כך כהן של העמים השונים ו'משקלם הרוטורי' – אם אפשר לומר כן –תלי במדרגת מדיניותם: כל כמה שайוה עם יותר מדיני מחברו הוא גם יותר חוק ממנו.

בתיקופת ארוכות של ההיסטוריה הייתה התקרכות זו שבין החלקים העממיים, ככלומר, בין היחידים, עיר חלה ובלתי-צפופה, ביחס מה שנגע אל השדרות הנמוכות של העם. ולפייך לא היה בבטויו הנמרץ של המשורר הפולני קראשינסקי, שהאצילים הפולנים הם הם העם הפולני, שום ולול בכבוד העם, כי בטוי זה היה אמת גמורה. באותו השדרות הנמוכות, שהיו חייו צער ועדרות, לא הפתיחה המדיניות כלל. מפניהם שהמדיניות יכולה לפרק רק אם נשתרשה באדמה הפורה של ההנאה-ה עצמית, מי שלוקח חלק בהנאה באופן ישיר או על ידי שירותו, או מי שיש בלבו התשוקה העזה לקחת חלק בהנאה, הוא אדם מדיניות.

נמצא, איפוא, שהמדיניות תלואה בהנאה העצמית של קבוצי בני-האדם, וזהו התשובה הבלתי עלי השאלת: «כיצד מתחנן קבוץ של בני-אדם להיות עם ?» – עלי ידי החנון בהנאה עצמית העולה ממדרגה, בלומר, מקבוצים קטנים לקבוצים יותר גדולים עד לאותו הקבוץ הכלול את כל האנשים הפרטניים, השיכים על פי מחד-ההיסטוריה או על ידי סבות אחרות לאותו עם. הרעיון הזה אינו הפשטה עיונית בלבד. ארבבה, ההיסטוריה מוכחת, שכן היה באמת מהלך ההתפתחות של המדיניות בזמנים העמים, שבאו במשן ההתפתחות לידי ידיעה והרגשה לאומית, ועל ידי זה – גם לכח לאומי.

כשאנו מסתכלים, למשל, בהיסטוריה של העם הגרמני – זה העם העומד עתה על המדרגה היוקרתית נבואה בהסתדרות והתדרkontoi הלאומית, – אנו רואים את ההתפתחות האמורה כמעט מצד' לצד'. העם הגרמני הוא מטבעו (בזה מידים כל חוקרי הפסיכולוגיה העממית) אינריווירוואי ביותר; ואף על פי כן עומדת מדיניותו על מדרגה כל כך נבואה, מחברה לאגודה, מאנודיה לעיר, מעיר למدينة וממדינה לעם הלאה והשתלמה המדיניות הגרמנית. אנו רואים ביום-הביבנים את האנודיות של בעלי-מלכותות שונות בשגן הולכות ונעות מעט קבוצים יותר וגולים ומקיפים. האנודיות של בעלי-הטלאכה (Zünfte) גוסדו, אמנס, לשם טובחת הפרטיה של איתה המלוכה, כדי להנן על בעלי מלוכה זו מן ההתחרויות מבחוץ, שהיה באה ומורידה את השער; אבל בנן נתנו הוחרים מתחילה להזירה המיוורת של חיים צבוריים בכלל; להתאסף, להצעק, לדחילת החלטות, ואחר-כך – למשמעות אל הרוב, או אל המנהיג, שנתמנה על ידי הרוב. והמשמעות כשהיא עצמה אינה דבר קטן. רגילים אנו לחשוב, שהאדם הפראי הוא נבנעם מאר. אבל באמת אין הדבר כן; יותר שהאדם תרבותי, יותר הוא עלול לשטו ולהבע לפני האדון, שהוא בוחר לעצמי. יחד עם זה נתחנן האדם הגרמני באנוגותו לווער לעתים פחות או יותר תכיפות על אינטנסיבי כשהיו מתנדדים לאינטנסרים המשותפים של הכלל או אפילו רק של הרוב. יותר על כן: האדם הגרמני נתרגל באנוגותו להנאה עצמית, ככלומר,

להזות לא רק נושא של הממשלה, אלא גם לחיות פה ושם נושא הממשלה. האנידות האחדות רתאנדו גם הן ברבות הימים ובחרו מתיון איזה יעד כולל, ובזה אחו ברכן הנהגנה של קבוץ יותר נדול, של עיר שלמה. וההנחות העירוניות החאנדו גם כן, עד ענשו לפוך למצב מיוחד מדרני מיוחד. תרעע לך שהוא כן, שהרי המרידות הראשונות לשם חירות מדרנית, כדי להשיג השפעה יווועה על הממשלה הכללית, יצאו מתחן הנהגות העירוניות, ואף הקיסרים הנרמניים היו משתמשים בהנחות העירוניות המפותחות האלו ננד האצילים הנבוכים, שלא כפפו לפניהם את קומתם. לעומת זאת רואים, שהאקרים לא היו מתאנדים, ועל כן לא בא כל-כך מהר לירוי הרגשה מדינית. אחרות המלחמה של האקרים, שהתקבלה בימי לופר, הייתה באמצעות רק התקומות של עבדים נכנים לשם הנהנות כלכליות פועלות, אבל לא לשם חירות מדיניות. להאקרים חסר במצבם האיקוניומי ובכל היות המנייע הראשי וחוקק להתאנדר: כל אכר ואכר חי ועובד על חלקה שרהו המוגבלת והרי הוא תמיד כען עולם קטן בפני עצמו, ולפיכך איןנו מרגיש צורך להתאנדר.

ובכן, שאי-אפשר לבאר במאמר קטן את כל הפרטים זהה כל ההשתלשלות שבהഫחות זו, אולם אני חשב, שהראיתי-ולא יהא אלא בקיים כללים בלבד-איך צעדה המרנניות הנרמניות מטרוגנה, עיר שבאה לאויה מדרינה נבואה, שהיא עומדת בה עצה, התאחדות לקבוצים קטנים מובילה בדרך ישירה עיר להתחברות: של הקבוץ היותר גROL ומקריף. את אופני הממשלה לומנים בהקבוצים הקטנים, ובهم גם רוכשים את הצורך והכשרון לממשלה עצמית ולהסתדרות ציבורית.

* * *

*

אולם מה נעשה אנחנו, בני ישראל? מהיבן נלמוד לנו ובמה והיכן מתחנן אנחנו להיוות עם, שהוא עומד ברשות עצמו ושיש לו העורך והכשרון לנוהג הנהגנה עצמית?

אייל מאיראתי, הייתי אומר: בiao ונחיק טובה לאויה ה „גבאות“ המנוחכת שלנו, שהוא שערמה לנו, שלא נתפוננו ולא נתפרנו בימי סוף, ועוד איזה שיר קטן של התהברות והתדבקות. אותן בת-הכנסיות הקטניות עם הנדולים, שטלאים את רחוב היהודים ושאנו מכירים אותם כולנו,-בתיהם הכספיות של החיטים, של הקצבים, של הסנדלים, של הנגרים ושל „בעל-הbatis“ לפי מזכים ועשרים,- הם הם שבראו והשאירו לנו עד היום מעת התאנדרות, מעת צביריות ואיזה צל של הנהגנה עצמית. וגם הרדיפה אחר הכבוד ראייה היא להוכיח לטוב בנוון זה, הרדיפה אחר הכבוד איננה-בזה אין שום ספק-מעלה יתרה מצד המוסר הפרטני; אולם מצד המוסר החברותי, ועוד יותר-מצד הצורך החברותי, היא מעלה שאין גדרלה הימנה. הרדיפה אחר הכבוד היא-על פי מושגה המופשט-אותו העירף של אינרגניה, שנשאר לאדם שכבר עשה כל מה שהוא צריך לעשות בעסקי הפרטאים והוא מבקש לעצמו,

שרה-עבורה חדש ורחב, אمنם, החיים מראים כמה וכמה פעמים פנים אחרות לגמרי של ורופה אחר הכבור, ומשעים בכל יום, שהרודפים אחר הכבור אינם בעיל-כח, שנשאר להם עורך של כה אחר עטיקיהם הפרטיים, אלא, אדרבה, בני-אדם מן המתין המכער של הדריות הקופצית בראשו; ואף על פי כן-איו לו לצבור, שאין בו רופאים אחר הכבור, שככל חבריו עמודים מן הצד וכל אחד פונה לעסוקיו מבליל שם לב לאותם הרצבים, שהם מושותפים להכלל בולו ואינט מורגשים כל-כך להאישים הייחודיים כהזכרים הפרטיים הבלתי-אמצעיים!

קובץ יותר גדול היה אצלנו ה „ק.ה.ל.“, ההיסטורייה עוד לא חרצה את משפטה האחרון על אינטיטוטיה זו. ואין כל ספק, שהמשפט הזה היה קשה, הפוניים, שעמדו לנו בכל דור ודור, לא תמיד הנהינו את הקהל בנהח. על פי רוב היו א ניאיסטים קיצוניים, שבקשו ומצאו אך את האינטרטם הפרטני שלהם וצלרכי הכלל לא תמיד ולא במדה הרוישה שמו את לבם, לכל יותר, מציא את טבוקשם בחדר ה „ק.ה.ל.“ העשורים, האמוריים, או סתם בעיל-בביהם, שצורך היה לירא מהם. אבל הענינים היו אצלנו מה שהיה באירופה כולה ביום אלה: „הטען העני המשלם מסים וארנוניות“ (*Misera contribuens plebs*), אולם, לדעתו, דוקא ד „ק.ה.ל.“ שלנו, אף על פי שהוא בו איסדרים, ברא לנו למרות הפאראדייכס, שיש בהרכבה זו, אני שופט כן-הסתדרות והגנה עצמית. הגע בעצמו: ה „ק.ה.ל.“ הברלני, למשל, מכנים ומוסיא בכל שנה ושנה סכומים עצומים, שאינם רוחקים הרבה מן ה „בירדיט“ של אייז ממשלת פלקנית. וכי אדרמיניסטרציה כזו אינה בוראת ומפתחת כשרונות, שיוכלו למשול ולהנהיג גם עם שלם הוושב בארץ? כבר אמרתי, שקבוצים קטנים ומוגבלים בערך, שיש להם הגנה עצמית, הם הם אותו בית-הספר, שבו מתהנק עם שלם להיות עומר ברשות=עצמם.

ובכן: החברות של בת-הכנסיות השניות, הנגאות, הקלפי, הקהיל עם פרנסוי הטוביים וחריעים-הם היו האסכולות, שבחן נכרוא ונפתחה בינו כשרון פועל וצורך קטן לממשלה עצמית. גרועות היו האסכולות הללו, אבל טוב מעט מ於是, ולפעמים טוב גם הנروع מלא-כלום.

אבל חסרון יסורי אחר היה זהה בהסתדרויות האלה: הן כולם הסתדרויות מקומיות ומוגבלותות בתכנן וביהקפן. בשbill לחנק עם צרך לברא הגנה, שתקייפ את כל העם כל צרכיו העממיים.

הסתדרויות כזו בראה הציוניות-בעפעם הראשונה מיום שהלהכני בוגלה, המפלגה הציונית, שהוא לא רק מקפת את כל אבורי-האומה בכל פנות העולם, אלא גם אוצרת בקבינה את כל הרצבים-בלי ויצו מן הכללו-של האומה היישראלי, מחנכת ותחנך אותנו להיות עם. שיש בו הצורך והכח להיות עומר ברשות עצמו. לדעתו, היה בזה אCKERן גדול, אין לעלה הימני, לוא מסרו עתה בידינו את ארצנו כדי שנתיישב ונמשול בה. אנו עתה לא אום, אבל עידין אין אנו עם: עוזר לא התחנכנו להיות עם בעיל הגנה עצמית וממשלה עצמית. הרישוב הארץ-ישראלי הראשון שלפני חמש ועשרים שנה לא עלה בירינו; ומה שיש בו עתה מן הסדר והוIFI והנ匝ון והתקות-לעתיד הוא פרי ההסתדרות הציונית שאחר הקינגרטים, והלא אנחנו יורדים, שהחולצים הראשונים, שהלכו לא-ישראל כדי להתיישב שם, היו ציוניים נלהבים, מאמינים אודוקים במשלחם ההיסטוריה,

וחבה לארץ-אבות היהת בלבם עד ליריד החפשטוּת היישוה. בכל הנסיבות האלה היו חלוצי-הישוב הראשונים מווינים—והישוב לא עלה בידם, מפני מה פנוי שלא הוא עוד עם, מפני שעוד לא נתנו כבודו ברואיו להנאה עצמה, למשמעות, לדיסקיפרינה ולכל אלו המעלות הטובות, שמנוחים בהם בעם העומד בראשות עצמו. ורק עתה התחללה האירגאניזציה הציונית להשפיע עליהם בארץ מעט מן המעלות הללו, ונעם עליינו בחוויל הוא משפיעה באופן זה, וגם איתנו היא מנהנת להיות שם אמן שוקל את שקלי, אם אני קונה את מנויותי, אם אני משלם את המס של המפלגה, אם אני הולך אל בית־וועד מפלגתיש לטעו או לדבר בענייני הציוניות, אני מרגניש אן, ששאלות־הכבל וצרכ־הכבל ממלאים בכל פעם חלק יותר נдол מנפשי; אם אני בוחר את צירוי אל הקונגרס, או נבחר לציר, אם אני משתREL לשפיע על דעת הקהל על יידי „מאמר“ או הרזאה, אני מרגניש אן, שאני וזכה חלק בהנאה עצמית של צבור נдол—של עסן; אם אני נשמע להצוו של ההנאה הראשית או החלקית. אף אם הוא ננד דעתני הפרטית, אני מרגניש אן, שאני מושך על דעתו לשם ממשעת, לשם הכנעה לפני הריב, ובזה אני מתחנן להיות חבר לעם, שהוא עומד, או שהוא יכול לעמוד בראשות עצמו. ולפיכך, אם רוצים אנו, שהלאום שלנו יעשה עם, ויבנה מوطלת עליינו להנbir ולהנידול ולהאטימיא את המפלגה הציונית ואת הדיסקיפרינה המפלגתוֹת וההנאה העצמית שלה.

יש בינוֹנו כמה וכמה לאמאים אדרוקים—אני יודע, אם מספרם מרווח או מועט, אבל מכיר אני אחדים מהם—שאומרים: „אני לאומי וציוני, אבל להכנס אל המפלגה הציונית אני יכול, כל מפלגיות מתנדרת לטבעי“. אבל לא הרוי מפלגה זו כהרוי מפלגה אחרת. באמת לא על פק אנו ודנים באן, אלא על עם. המפלגה היא רק בית־הספר לחתנן ולהיות על ידו עם. מי שרוצה להיות נגר צריין לבוד. מי שרוצה להיות חבר לעם, צריין ללמד את כל אותם הדברים, שעלי ידיהם יקנה לעצמו את הצורך ואת הכרzon להנאה ולכטבילה עצמית. אין דיוידואליות קיצונית כאותה של הלאומים הנוגדים היא טין, „מזרות“, שנן מזירות, אמן, לעמים שקטים ושאננים, אבל לנו הן מזקות, מפני שאין מעכבות את גאולתני. העם מתחפות ונגדל מאלו, אבל צריין לחרוש ולורווע על תלמי לבותם של כל חברי האומה.

אני אין לנו אלא דרך אחת:

דרך המפלגה—אל העם!

בעמַק הַכְּבָא.

טאת מנדלי מוכך ספריים.

ו (*).

זה הכליף פ... הוא אחד מן המקומות היפים באפרכיה וואהליין, שהיוצר מהנהה שם במעשי ידיו ונתקיון לפרש בהיותם מושג של עונן ומנוחה, אם הרוי קייקו וושאיצה הנבותים מספרים נבורות יוצרים, מביטים בנאה וגאון ומטילים עליך אימה, אתה עומר לפניו בתהון לבב ובכובד ראש, בעברא קמא מאירה, ועל במוחתו תזרוך בוחורת ובמוחרת נפש; ואם זה הימ הנROL יביע עוזו נוראותיו ויריעיך בנאן גליו וטימי האדריכים-דנה ההרים והגבשות בסביבות כפר זה ישו שלום לך ובஸבר פנים יפות יומינו אותך לעלות ולנוח עליהם בתענוגים. העמקים והבקעות השאננים שם יצחלי לך ויראוך למשכיב עונג בנאות דשא ולהתעדן בטוכם. גם בריכת מים משחת פניך ומשרכת דרכה שם בערבה. פעם היא מתעלמת בסתר קנה וסוף, ופעם היא מונקת משם ויוצאת לקראתך בכל הדורה: בריצ'י כסף ותירז' זרב, שהשמש עושה לה, כשהוא מנשקה ומסתכל בפניה-סקורתך לך ומלחתך לך נעימות בבני גליה. אתה בא ומתרטל, קופץ וצולל ומתייחד עמה באחבה. וזה העיר שט צומח עצי נופר, הענקים באילנות, ראייהם מרובי הענפים מעובדים וסובכים זה בזו והיו לכיפה גודלה אחת, וגועיהם החלקים מטוישרים וועלם כעמורים נבוים מרוחקים זה מזה, וירק דשא כמו טפית של משי עם פקעים ופטורי ציצים פרוש לרנגיהם, ואתה רואה ואומר: אין זה כי אם היכל אללה! השרפ, הנוטף-מעזיו וריחו נורף-זהו קטרות הסמים, והקל, שבعلי כנף נותנים מבין העפאים-הוא השיר, שם אומרים בטקרד זה. לבך מרגיש קדושה ומנוחה ומתמלא געניות נעימות לחץ העולםים! ...
ובהרדי קידוש אלה בא האדם והעמיד בית טריפית היין לשם אלהי זהב!
והבית הזה, הבני על תלו, מנשא בחזפה כלפי שמיא את חותמו, כלומר את "קמנותוי", ממנה יוצאה עשן, שמתגלגל והולך למרחוק בחלו של עולם, מכחה נלגל החמה ומשחריר את כל הבא לפניו בזרק. בתי-חומר השפלים של האקרים אין הם בפני אותו הבית, כמו האקרים עצם הרלים בפני ארוני הכליף – שני "לוקוסיטים" הללו, שהם מכלים פרי מעשיהם של העובדים העולבים ומטלאים אוחים שכرون וינון.

* הוא המשך הספר "בעמַק הַכְּבָא", שהוא חלק ונדפס ב"השלח", ונספק עם סרך ה' חלק שלישי, ב"השלח" כרך ח', עפ' 29.

שביל ארוך מעדר והולך מחויז לכפר בין שתי שורות אילני סרק נבוחים ובא עד הצרו של אדוני הכהן, המפוארה בבניינים נאים, בוגנות ופרדסים ואדר ענינות בני אדם, והמטווערה בשרות ויערים מסביב, שימושיים לה חן וויפי, היא משכן הרוון יאנ, חבל נחלתו.

ובאחד הימים מיטמות החמה, לעת מנתת הערב, מרכבה רתומה לשני סוסים אבירים יצאה מtower החצר ועברה באותו השכיל, וכשנהעה לדרך הרבים עמדה. שניים יושבים במרכבה ופניהם צחובים, מצחוב הבא לאחר משתה ואכילה נשא. ואף על פי כן מתאונ פניו של אחר היה ניכר, שהיה נכנע לחכינו החשוב ממוני. – ברוך מוכיר נשבחות! – אמר זה שחשוב ביוור, נתן ידו לתוך חקו ומוציא משם אגרת חתומה – אגרת זו נתן לי בדיןאי בקשה למסרו לאביו, משניהם בכית מרופות היןongan, ומתווך כעם בשבייל שמן פסיל, שמצותי שם, שכחתי... – יאמין נא לי אדוני "המפקח" – אמר לו חכינו בפה רך וממנך עצמו כמצטרך לפניו – אני איני מכסה על שנגתויהם של המשמשים הללו, שהם בראשתי, ובמה פעים הוהרתי את דינאי על זה... אבל, מה נעשה עם אותם המשמשים, האסופים – המרוחמים האלו, שהם מתרשלם בעבורה וזינים מתקיימים בכיהונתם אלא בוגות מרוחמים התקיפים.

– בכלל רואה אני, שדיןאי יורע את חובתי ומשתדל לישות תפקידו – אמר המפקח בעקמת חוטם ושפתיים, לרמי, שהקטנו ריא לא ניחא לו.

– אמנים כן, אדוני, טן האסופים ההודיעיטים דינאי הכי נכביר וועלה עליהם בדעת ובכשרון, בהילוכו ובדיבורו, והכל מכבדים אותו כאן. וזה יאן אדוני הכהן אמר לי היום במשתה הין בשעת הסעודה: "שמול הוא יורן מכובד".

– ומה אעשה לאגרת זו?

– תן אותה על ידו, אלך ואמסרנה לדינאי ומיד אשוב.

– חרי לך, יrhoוי, הוראה מזק רבי!

אותו היום היה חן ווימא דפגרא לבני הכהן ונתקלטו לאחר אחר קטעים עם נדלים, ובתוכם גם מבוטמים ושמחים ועמדו מנדר פרועי ראש, ממתכלמים ומתחשים ביראת-הכבוד. הנגדל שבктנים ממשים ידו על פיו ובכימינו מירה על המרכבה, למלמד את חבריוו דרך ארץ, שייהו שותקים מאימת האדונים הללו.

– אם פקידים הם היכן כפתוריהם המתנויצים? – תמה אחד הקטנים,

– גם כח ידריהם והבטחת עיניהם וקול דברם אינם כשל פקידים – אומר השני בקול לחישה דקה וגביהה – פקיד כשהוא מרבר קולו הולך מתויך ברשו ונעה בשיר, עיניו מתחמלות דם ווועפות, אוים הוא ונורא ומכח באנגורפי. מקיטה שלנו גפל לארץ פעם אחת כבעלי נכפין מריבוו של זה, ואשתו של מיחי הפליה את ולדה מפני גערתי, והללו דברם בנחת וטבויות כאשר כל אדם.

מי הם?

– חכרים הם, הם!

– מה?

– הם, הם, הם!

בקטנים בלחש מלחשים להשתיק את חבריהם והאונים מודיעות מוקל לחיישתם.

„החרננים ופקורי הניל שلنנו מי מהם גroleם בייתר?“ נשאלת שאלה זו
במעמד הנדלים, ונשתקעו בה רבים בקמיטת מצח ובעין גROL.
-מי שהיון בידו אין גROL וחשוב ממנו-הורה וכן אחד משכורי הכהר.
-החרננים הללו סוערים בחזר- אמר אחר כתניא דמסיע לוא-אוכלים ושותים
 אצל אדוניינו. אטו מילתא זורתה היא!

-וזהם יהודים?

-יהודים. כלם אין אתה מכיר בחוטמיהם?

-ואוכלים חורי?

--אוכלים וננהנים ומלקקים את אצבעותיהם.

-ו ש מול אומר-מתלזען אחד מהכימי הכהר- ש מול שלנו אומר: חויר
טרפה... לבתיה שלו הוא אומר: עשי קוגיל!... קוגיל-טיבו צימעס -אי-אי!
פע!... פעם אחת הגעמי אצבעי לפוי ואמרתי: הרוי לך חויר! התחילה שטול
צועק: אווי ווי באלו שחתני אותה, מקנה את שפתוי, מקנה וציען: אווי ווי, אווי ווי...
-אמתה, שטול הוא יהודי-נענו רבים ואמרו- אף על פי כן אדם ישר הוא,
ובשעת הדריך הוא טיב לך.

אין שטול זה, או דיןאי, האמור בפרשה, אלא שטואלייק הסמטרטור מכירנו,
ובדיןאי הוא משהלי בנו, תלמיד בית מדרש הרבנים בעיר זו... עכשו שטואלייק
איינו עושה עיר שחורה בסתרותיהם, אלא משתמש בחור מרופות היין בכהר זה
כארבע שנים וمفתח של אוצר הייש בירו, ואיך הגע לכהונה וזה אתה כהונה
בעצמה מה היא- דבר זה יתבאר בפרק הבאים.
ירחי עשה גנות הכהר קפנדרא והלך לבית דיןאי, ולאחר שעלה קלה
חויר ובא והרכבה זהה ממוקמה ונסעה, ובני הכהר מביתים אחרים ועתודים
ומתפלפים עד ששקעה החמה, והעדר בא מן השדה ברעש גROL, ועקרו
רנליהם והלכו איש לבתו.

הגר"א והבעש"ט.

מאת

ש. א. הורודצקי.

.א.

הנאון ר' אליהו מווילנא.

בן למשפחה מפליגים יורי-התלמי; חונן בקשרנות נאנאים בלחיה; מצוים; חבר ספרים הרבה במקצוע התלמי וחקלאה. ושמו יצא ל"נאון". לדברים האלה יכתוב היסטוריון האמתי הבא על אורות הגר"א מווילנא, כשהি�יכן לכתוב את תולדות הרבניים הנאנאים. שורות אחרות יקristol זכר הנaan מווילנא, שורות אחרות-ולא יותר. ובאמת, מה יכול ההיסטוריון, שיסתכל היטב בתחוםו האיש הזה ופעלותו, לכתב עליו יותר? איזה יתרון חשוב יש לנו והעל שאר ה"נאנים", שערנו לנו בדורות אחרות? ככל משך להראות אף על מעשה אחד כביר או משבה אחת גROLAH של הנאן הזה?

הגר"א היה מפליג, חד-השכל, גאון, עז, טוב-לב, צדיק, בקצרה-היי לו. מעלות גROLAH הן בדברים הנוגעים אל השכל והן בדברים הנוגעים אל הלב. אבל כל מה שהיה וכל מה שעשה הרי היה ועשה רק בשביל עצמו, בשביל אישיותו הרווחנית, לשם השתלמותו בעולם הזה ולשם חילקו בעולם הבא, הוא אהב את התורה-והגה בה יומם ולילה. פעם אחת-נתקשה בהבנת ענן אחר בירושלמי שלשה ימים רצופים, ובמשך הזמן הוא לא בא כל אוכל אל פיו, "חסך משchor תארו, ראשו כבד עליו והיה מכורך במטרפה" (1). הוא אהב את הקבלה-זהותה-וגם בה. הוא היה ירא את הי' ואת מצותיו אהב מאד-ודרך בהן בתכליות הדקדוק, והגיע בויה לידי כך, שפדה את עצמו מיד כי בחן שכבא בשנים, ולא הסתפק בזה, שפדה אותו אביו; יש אומרים, שפדה את עצמו מיד כי מה בחנים, מטעם ספק מהונא בזמן הזה (2).

ההיסטוריה היבאה, כשהיכן לכתוב את תולדות הדעות והזרמים השונים בחיו הרוחניים של עם ישראל בזמנים שונים ובמקומות שונים. יעברו כמעט בשתייה על הגר"א בשם שיעבור כמעט בשתייה על עדר רבנים ונאנאים הרבה, שקרו בישראל בזמנים שונים, כי כמהם חי ופעל נם הגר"א רק בשwil עצמוני,

(1) ר. בריין בטאטרו "הגר"א מווילנא" בשם "עלית אליהו".

(2) הלהות הנ"א לר' יעקב אן, עס' 27.

בשביל אינטנסיו הרוחניים שלו, ולא הותה לו שום השפעה על העם ונגיעה אל העם; כמוום כך לא הוסיף נס הוא כלום על האמונות והדעות והמחשבות, שהיו מפורסמות באומה עד זמנו, ולא גרע מלהן כלום: וכמו להם כך היהת נס לו רך מטריה אחת: להטיש את הישן שביבן, בלי שום שניי אפילו בקיומו של יoir, עיר סוף כל הדורות...>.

הנְּרָא לא ידע את עמו ולא השתרל לדעתו, הוא לא היה מורה לעמי, לא רץ להיות מורה ולא יכול להיות מורה. כי המורה צריך לדעת את העם ותוכנותיו, ולתכלית זו צריך שייהו לו מಹלים בין האנשים, כדי שירע את משאמ ומטנם, שיכם ותגוננותיהם, הוא צריך להכיר את החיים וחורמים השונים בחום והנובעים מהם. אבל אלה חסרו להנְּרָא.

הנְּרָא היה צנוע, עני, נחבא אל הכלים—ובודאיותו מעלה גדרו, אבל כלום היו לו נס מעלות אחרות, שעלי-ירחן שף את חייו לחוי-העם? מה עשה בשבייל העם ומה חשב, לכל הפחות, לעשות בשבייל?

הנְּרָא החל בוגלה, הוא עבר בארץות אשכנז ופולין, אבל הלא הוא לא החל לראות את אחיו ולהכיר את מצם הרוחני; והוא לא החל גם ללמד לאחיו תורה ולתפיץ בינהם מרות טובות. הוא החל בוגלה כדי למסר את חטאוי של, כדי להיות יותר קדוש יותר בעני אליו, הוא החל בוגלה — ובכל מקום בווא היה בא לבית-הכנסת כדי להרבות בתפלות ובקשות. תמיד היה שרוי בעער, שמא אין יוציא ידי חובתו לפני אליהם. הוא דרש, איפוא, טובת=עצמיו, ולא תהא אלא טובת=עצמיו הרוחנית.

הוא שב ליער ווילנא, או, יותר נכון, שב אל חדרו בוילנא. שם ישב כלוא, נסתהר עוני האדם ומעוני המשמש. החיים היו עליו למשא. הוא היה סוגר—כך מספרים שכחו—את חלונות חדרו בצדדים והיה לומר לאור הנְּרָא כדי שלא יבלבשו רעיוןתו מקהל צעריו עיבורי-דרך¹⁾.

איש כוה, שהיה ירא את אור-ההشم ואות אור-החיים, לא היה יכול להיות מורה לרבים.

“וכרoon הגאון מוילנא — כותב ספר עברי מפורסם — חרוט عمוק בכל האומה”²⁾. — הנְּרָא והאומה? מה עשה בשבייל האומה ומה היה בכחו לעשתה בשביילה מה הוסיף הוא—בכל הנוגע לטובות האומה—על הגאנונים שקדמו לו? אוו דרך חד שההורח או אוו דרך ישן ה נ ת חד ש ה על ידו? — עוזר הגנה אחת, דרך תקון ופירוש חדש נספה עלי הגל הגדול של ההגנות והתקינות והפרושים, שספרותינו הישנה עשרה בהם כל כך; עוזר טפות אחריות נשפכו לתוך הים הגדול, ים הספרות הרבעית עם פירושיה ופירושי-פירושיה. אבל מה להנְּרָא ולהעם? מה הן הגדויות והחרשות, שעשה לטובות האומה ושבשיילן היא “חרות עמוק” בלבها?

אמת, הוא היה גאון גדול, כתוב ספרים מצוינים בספרות הרבעית — על זה ישבחו חובי בית-המדרש, ו„יחידי-הטגולה“ שבעם, ה„לומדים“ והחרופים, יתעמקו בדבריו וימצאו בהם נתת ועונג; — על זה יקח שמו לתחלה ולתפארת

(1) שם, עפ' 30.

(2) ר. ברינין בטטרו הנן.

בתולדות הספרות הרבנית. אבל מה להנ"א ולכל מה שעומד מוחין לבתלי בית-המדרש? מה לו ולרוב העם, להטמן, "ישובי קרנות"?

"הוא היה הראשון—כותב על הנ"א חוקר עברי מפורסם—להרמת החכמתה בקרב עמי. הוא פחק עיני העורמים לראות את יקר תפארת המדעים" (1). ובשביל מה וכיה הנ"א לכל הכבוד הנידול הזה? – בשבייל שהיה נגר הפלול, שהרבה גאנונים שקדמו לו נלחמו بي, ובשביל שהיה בקי בתנ"ך ובקדוק הלשון העברית, ואם לא שחוק הוא לשטעם דברים אלה מפי איש, שעטף כל ימיו בכל הנגען לחוי עלי התלמיד ורעויהם? ועל מי אמר וויאים את הדברים האלה? – על האיש שננה את הרמב"ס על "שנמשך אחריו הפילוסופיא הארורה וכו', אבל כבר הכى אותו על קדרקו" (2); וגם הרמ"א, שכמדומה לנו, קשה לחשרו במיניות, לא וכיה בעינו מפני שהשתמש ב"מורה נוכחים" וכדומה מספריו חוקר עמנו (3).

מכל מה שאנו קוראים ושותעים על אורות הנ"א מוכרים אנו לציירו לנו כך: עטוף במליט ותפילין ישוב הוא בחדר מלא ספרי הרבנות והקבלה וקורא והונח לאור הנ"ר יומם ולילה. קו'המשש אין חודרים לתוך החדר האפל הזה ואור החיים רחוק ממנו. מה להנ"א ולהונשה בחוץ? – את פניו האדם איןנו רואה ואיןנו רוצה לראות; את קול האדם איןנו שומע ואיןנו רוצה לשטע; את עז החיים איןנו מרגיש ואיןנו רוצה להרגיש. ובכל מה שהוא רואה, שומע ומרגש בא מעולם אחר, עולם ישן-גושן, עולם עם אנשים אחרים וחיבים אחרים ועם זרים אחרים: הוא רואה, שומע ומרגש את חייו בعلي התל מודשם, בבל, במקומות שנתרקם וננהלם התלם וד', משוש-חייו ותאות-גפו של הנ"א.

מבתו והשפתו של הנ"א באו, איפוא, מעולם ישן-גושן. וגם אליהו הוא ישן, וזה האל שלפני הגיבאים: אל קנא ונוקם. וחוץ מזה הוא מלא קינה ויללה: ה"שכינה מיללת" – בנידון זה השפעה הקבלה של הארי' על הנ"א. אליזחו של הנ"א דורך קרבנות: סיינים, סנופיק וחתעת דמות-החיים בכלל. הוא מתחרט על מעשייו, על בריאות העולם השפל הזה, המלא עונות, חטאיהם ופשיעיהם; אבל את הנעשה אין להшиб – והוא בוכה ומחתרט, והנ"א משתהף בצערו: יושב כלוא בחדרו ובוכה עמו. הנ"א אינו דואג – אך מספרים בשבחיו – למחיתו ומחייבת אنسביתו. הוא אינו יודע ואין רוצה לדעת את בניו ואת מצם חיים; הוא אינו רוצה אפילו לראותם ולדבר עמהם, אף אחרי שלא ראה אותם ומורבה (4).

ועל אדם כזה אומר סופר עברי מפורסם, שהוא "שיה היר ותדר טיווח בmino על חייו בני עמו הרוחניים והמוסריים" (5)!

אבל לא לעולם ישב הנ"א כלוא בחדרו, רחוק משאון החיים ומכל הנעשה

(1) ראה וויאים ב"טורה וטער", ח'א, עט' 9.

(2) עיין ביאור הג"א לוייר, קע"ט, סימן יג.

(3) שם, רט"ק, ס' ק, י"ג.

(4) תולדות הנ"א, עט' 31.

(5) ר. בר יגין במאטו הנ"ג.

באותו. בא הום והוא התעורר. קו המשמש חדרו לחוץ חדרו האפל. האור התחליל התפרק אף אל תוך החדר הזה.

אבל הגרא"א לא יכול לראות את האור, כי כהו עינוי מרוב בידות וישראל בחושך. ועל כן צעק צעקה גדולה ומרה: "הושיעו! הצלינו!"

מכוריו וירורי נאספו סביבתו ונספו לפרש את האור. אבל לשוא: האור הלך ונגמר.

החסידות השמיעה את קולו. החסידות נסתה להתנתק לשיטת הגרא"א וחבריו והשתוללה להרים את מקדשו של הגרא"א ולבניו מקרש אחר תחתיו. הגרא"א ראה לפני עולם חדש ואלים הראשונים יוציאו רחרר חרדה גדולה, וכבריו יצא מלפניו לחהלום עם החסידות עד רדתה. ולכל הכרז נאספו הרבניים והלומדים המופלנים אל תחת דגלו כדי לעזרן תחת פקדותו מלחמת-מצוה עם החסידים והחסידות.

וזאת הייתה הפעם הראשונה, שהgra"א יצא אל העם. הפעם רצה להיות מורה, מנהל, לוחם.

מאייר עזץ מן הכלל זה אירע בה ניסן תקליב, כאשר לאו כבר להgra"א חמשים ושתיים שנה.

אך gra"א לא ידע ולא הבין, כי צד אום נעשה מורה, מפני שלא ידע את העם ולא הבין לרוחו ולארכיו הרוחניים. ועל כן היהתו תוצאת הפניה הראשונה, שנפנשו הוא והעם, המתנה הטובה הראשונה, שהביאו הוא להעם-החרם.gra"א בחר בכל-זין ישן-גושן, שהרבנים היו משתמשים בו הרבה, ולא לטובת האומה. ה"חסידים" בקשו רחמים, שלחו אליו את ראשיהם והתהננו, שימושו את טענותיהם: אולי יוכל לדעת, שرك עלילות-ושא העליilo עליהם ועל תוריהם, והוא-הוא ישב כלוא בחדרו, מתעמק בתלמוד ובקבלה, ולא רצה גם לראות את גודלי ה"חסידים".

וה"חרם" עשה את שלו: קטטות, מריבות מלשניות, חלול שם-שמות וכבור-האומה באו בעקבותיו, ושם, בחדר מלא ספרים, ישב לו האיש, שנרם לכל אלה-ועוסק בתורה...

וכשפערו בו גם נכבדיו ווילנא, שישמע אף לטענותיו של הצד השני-נסע gra"א מן העיר... וראשי החסידים שבנו בלוותם שבאו, בפה-נפש ובכזין¹⁾. והמחלוקה הלכה ונדרלה מיום ליום ונרגמה לצורות ובזינות הרבה בבית ובחויז. כמה מן החסידים, שישבו לא רחוק מעיר-מושבו של gra"א, נמלטו על נפשם לארץ-ישראל. אבל גם לשם נשלח ה"חרם" על ידי שליח מיוחד, הראש של חסידי ארץ-ישראל, רם"ט מוויטש-בסק, שהל לוילנא מכתב בקשה ותחנונים, שבו הוא קורא מנהמת לב: "אל נאachi תרעוז" – הוא מתנצל בו על נפשו ועל נפשות החסידים ונשבע בשם ה' ובחייו, שכולם נקיים מחתה ועון: "אל אלקים ד' הוא אלקים ד/", הוא הירע, אם במרד ובמעל חי' נעבור אפילו על איה סיגן ונדר מצוה. איש את קברנו לא יבליה ואיל' יושענו כהיום הזה". אבל בוילנא, שממנה יצא החרם, אין שומע לצעקה הנדרים: gra"א יושב וועסק בתורה...

1) עיין על כל זה בטattyri "רט"ט טויטשבק" ב"הנורן", כרך שכיעי.

בנֵי אָלֹל תְּקִמְיָא יַצֵּא הַגְּרִיָּא עַוְד הַפָּעָם אֶל הָעָם. אֲבָל גַּם הַפָּעָם לֹא כִּדִּי
לְהֹרוֹת לְעַם דָּעָה, מְדוֹת וּמוֹסֵר, אֲלֹא כִּדִּי לְהַכְּרִיוֹן עַוְד הַפָּעָם חָרֵם עַל הַחֲסִידִים.
וְהַחֲרֵם הוּא נוֹרָא בַּחֲכָנוֹ וּבַסְגָּנוֹנוֹ:

רְדוֹעַלְעַמְקִיְוָשֶׁפֶט, לְעַמְקָא דָרְגִּינָא, לְבָעַר הַקּוֹצִים מְכָרֶם דִ' צְבָאות כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
לְהַדְּפָם וּלְרַודְפָם בְּרַדְיפָות מַלְאוֹת הַזָּעַם, לְהַחֲרִימָם וּלְעַקְרָרָ שָׁרֶשֶׁם
בְּנֵשֶׁם וּמְאוֹדֶם, לְעַקְרָרָ אֶותָם וּלְשֻׁרְשָׁ אֶותָם בְּדִין עַז, צָא תְּאִמֵּר לְהָם, הַבָּנֶם אֶל
תְּאִמֵּר לְהָם, הַמָּה הַקְּהֵל מַוְיִידִין וְלֹא מַעֲלִין, לְדִכָּאָם וּלְמוֹגָנָם כְּמוֹעֵלְפֵי מִים
וְלְחַתְּאַמְעֵלְחַפְּרִידִים אֲשֶׁר מַאֲחִיזָוּ לְבַלְיָן יִתְחַבְּרוּ וּיִתְקַשְׁרוּ חֶדֶר בּוֹדִים וּמְנֻדרִים נֶגֶר דָת
תוֹהִיהִק, וּבְכָל מָקוֹם מַצּוִּים לְשַׁלְחָם מִן הַמְּתָנָה בְּדִין צָרוּעַ וּזָבַב. אֲתָּא כָּל אֶלְלה
יָאָתָּא לְמַיעֲבֵד לְהָזָן וְכָךְ הִיא חֹובְתָנוֹ וַיְפֵה לְנוּ וּבָוֹ. לְבָלִי יִתְשַׁמֵּשׁ לְרַדְךָ פָּעָמוֹ לְכַתְּחֹרֶתָם,
לְהַתְּחֹרֶת עַמְּהָם וּלְעַמְּדוֹ בְּקָהָל עַרְתָּה אָוֹ לְאָכָּול מִשְׁחִיתָתָם וּלְבָאָ כְּבָרִתָּה עַמְּהָם¹⁾,

מְוחַרְמָה וּמְנוֹרָה עַוְמדָת לְפָנֵינוּ מִפְלָגָה גְּדוֹלָה בִּישְׂרָאֵל עַז בְּנֵי-אָדָם,
שְׁלַקְחוּ לְהָם עַטְרָת רַאשָׁוֹ הַאֲוֹמָה וּמְנַהֲגָה מִפְנֵי שִׁידּוּוֹ הַיְּטָבָה אֶת דָרְכֵי הַתְּלָמֹוד
וּנְתִיבָּתוֹן, מִפְנֵי שִׁידּוּוֹ לְהָעֵיר הַעֲרוֹת עַל כָּל קְוִץ יוֹקָץ וְעַל כָּל תָּגָ וְתָגָן, מִפְנֵי
שָׁהָאנְשִׁים הָאלָל, וְהַגְּרִיָּא בְּרָאשָׁם, הַיּוֹ בְּקִיָּאִים גְּדוֹלִים בְּחַדְרֵי הַתּוֹרָה, חַשְׁבוּ אֶת
עַצְמָם לְטוֹבֵיהָוָה, שִׁישׁ לְהָם הַכָּחָ לְרַדְךָ בָּאָפָּ וּבְכָתָה אֶת הָאֲנָשִׁים, שְׁלָא
הַפְּרוּ דָת וְלֹא עַבְרוּ עַל מִצְוֹתָהָה, אַלְאַ חַשְׁבוּ אֶחָרֶת מִמָּה שָׁהַשְׁבָּוּ הַלּוּמְדִים²⁾
וְהַכְּנִיסָוּ מַעַט אָוֹרָה וּמַעַט שְׁשָׁוָן=חַיִים אֶל תָּוֹךְ חַשְׁכַת חַיִים הַאֲפָלִים וּהַעֲנוֹמִים...
וְהַגְּרִיָּא עָשָׂה אֶת שְׁלָוֹן: הַאֲוֹתָן חִידְשָׁ אֶת הַחֲרֵם מִשְׁנֶת תְּקֵלָבָ וּנְתַנֵּן לוֹ יִתְרָ
תוֹקֵף וּזְעוֹן—וּנְמַחְלָקָ עַוְד הַפָּעָם לְחַדְרוֹ הַמְּלָא סְפָרִים כִּדִּי לְעַסְפָּק בְּתּוֹרָה...
הַחֲרֵם הַחֲדָשׁ עַוְד הַפָּעָם רַעַשׁ וְשַׁאוֹן בְּמִחְנָה יִשְׂרָאֵל. אֲבָל לְאַט
לְאַט, בְּרַבּוֹת הַיּוֹם, הַעֲלָה הַחֲרֵם חַלּוֹרָה וְהַחֲסִידּוֹת עַשְׂתָּה חִיל וְהַכְּתָה שְׁרִישִׁים
עַמְּקוֹםִים בְּכָל מִדְיָנוֹת מָוֹחָ-אִירָופָה.

וְאַוְיָא הַגְּרִיָּא בְּפָעָם הַשְּׁלִוִישִׁית אֶל הָעָם ; וְגַם הַפָּעָם בְּחָרֵם וּבְדָבָרִי
גְּדוֹפִים גַּנְגַּר הַחֲסִידּוֹת וּהַחֲסִידִים .

בְּמִזְעָאי יּוֹם הַכְּפֹרִים, הַיּוֹם הַקְּרוּשׁ וְהַמְּקוֹדֵשׁ לִיְשָׂרָאֵל, הַיּוֹם, שְׁבוּ מָוחָל
אֱלֹהִים לְעַמּוֹן עַל כָּל עַגְוָנוֹת—בְּמִזְעָאי הַיּוֹם הַהָא, בְּשִׁנְתָּה תְּקִניָּא, עַוְדָה הַגְּרִיָּא
מְכַתֵּב²⁾ אֶל „נְכָבְדִי מִינְסָק“, שְׁבוּ הַוָּפוֹנָה גַּם לְשָׁאָר, הַרְוִי יִשְׂרָאֵל, גְּבוּרָנִי
וְגְבוּרָנִי וְדָרְשָׁנִי, גְּבוּרָנִי וְגְבוּרָנִי וְפָרָנִסִּי, וְבוּ הַוָּנוֹתָן תְּקִוףָּה וְעוֹזָה
הַיּוֹשֵׁן. וְעוֹד הַפָּעָם הוּא מְקָלָל וּמְתָרָף אֶת הַחֲסִידִים וּמִצְוֹה, שֶׁלֹּא יְחִימָל אִישׁ עַלְלָהָם
וְלֹא יִחְנָם, וְלֹתָת עֲדָה חַנְפָּק גְּלָמָד וְהַשּׁוֹמֵעַ לְהָם יִמְתַח עַל הַעֲמֹדָה” .
וּבְעַת הַהָיָה הַיּוֹם הַגְּרִיָּא כָּבֵר בְּנֵ שְׁבָעִים וּשְׁבָעִים... וְאַחֲרֵי כֵּל אַלְוִי
עוֹד נִמְצָאים אָנָשִׁים, הָאוֹמְרִים לְנוּ שְׁהַגְּרִיָּא „שְׁהָ הָרוֹד וְהָרָר מִיוֹחֵד בְּמִינְוֹן
בְּנֵי עַמְנוֹן הַרוֹחַנִּים וּהַמּוֹסְרִים” ...

וְלַפְעָמִים נָרָא לֵי, שָׁרָק בְּגַלְל הַחָרָם וְהַתְּנִגְדּוֹת, שְׁבָאוּ מִבֵּית מַרְדּוֹשׁ
שֶׁל הַגְּרִיָּא גַּנְגַּר הַחֲסִידּוֹת, שְׁהִיא חִיה וּקְיִמְתָּה עוֹד בַּיּוֹם הַוָּה—רַק בְּגַלְל זֹאת חִי
עוֹד שֶׁמֶן הַגְּרִיָּא פָה וּשְׁמָ, בְּכָל פָעָם, שְׁאָנוּ רֹואִים אֶת הַחֲסִידּוֹת, אָנוּ וּוּכְרִים גַּם
אֶת אֲשֶׁר עַבְרָ עַלְיהָ וְאֶת מַיְשָׁרָם לְכָל מָה שַׁעַבָּר עַלְיהָ. לֹאָוָא וְאֶת, כִּמְדֹמָה
לֵי, כִּמְעַט שְׁהִיא כָּבֵר נִשְׁכַּח הַגְּרִיָּא כַּמָּו שְׁבָמְעַט כָּבֵר נִשְׁכַּח שָׁאָר הַגְּאָוִנִּים

(1) עִין כְּפָרִי „לְקּוֹרֹת הַחֲסִידּוֹת”, עֲפָ‘ 31.

(2) תּוֹלוֹת הַגְּרִיָּא, עֲפָ‘ 14.

שהיו בזמננו: בעל "נדיע ביהורה", בעל "שאנט אריה", בעל "פני יהושע" ועוד ועוד.
בשנה תקנ"ח נפטר הנְּרָא. הוא האשיר אחריו ספרים ...

ב.

ר' ישראל בעל שם טוב.

בן דלת העם, בן למשפחה בלתי- ממורסת לא "בן אבות" ולא "שלשת היוחסין", היה מחולל החסירות, הבהיר ש".
הוא היה תורני, אבל לא "לידן מופלגני", לא "חריף" ולא "בקי", לא "עוקר- הרים" ולא "סיני". הוא ידע ללמד גמרא פשטה ולקרוא פרק משנהות. פלפולים ו"חלקיים" לא ידע. ונאם את הקבלה ידע בפשיותה, בלי שם "חכמתו", בלי הפלפולים והחלקיים, שנוצרו אף בה.

כשהיה ליד עדרין נשאר יתום גמור, בלי אב ואם, ובלי שם עיר וסעד מן הצער מצא מעט מעיט את דרכיו בחיים, כטובן, אחרי הרפתקותו ו"גאנוליטים" שניים: מהחהלה היה עיר למלמר, אחר-כך שומר בבית-המדרשה, אחר-כך מלמר, מוכם, שוחט, רופא, בעל-שם לווחש על המכות ומשביע שדים ורוחות, נוטן סגולות וכוחב קטיעות. ומהמתה "פרנסותיו" המרבות והמשונות הוכרה להיות יוצא ונכנס בין העם, בין כל השדרות של העם, וביחד בין השדרות הנוכחות שלו. הוא יצא מן העם, וביא אל העם, והעם מקבלו באהבה, שומע לדבריו ומקבל את "סגולותיו".
והבעש"ט מרפא בראשונה את גופו של העם ואחר-כך- את רוחו : מבעל-שם=רופא הוא נעשה לבעל-שם=טוב, לבעל-שם=טורה. הוא ידע את עמו, וידע להיות מורה לעמו, כי הרבה הכין את עצמו למשרה רמה זו.

לא כל כך בנקל מציא אה אלהי.

אליה-אמת רצה הבעש"ט לחת לעמו ואותו לא מציא לא בית-הכנסת ולא בבית-המדרשה, לא בין ה"לומדים" ולא בין הרבנים : "רבנים בוריהם שקר מלbum בהקרמות שקרים" (1).
בכל מקום שפנה הבעש"ט בתוך הערים, שি�שבו בחן בני-ישראל. אז צפופים, מציא טמתום הלב והמוח.

או עוב את העיר.

הוא הלך ותעה בשדה ובעיר, הלך וחתבון, הלך ובקש את אליהם. ופעמים-מספרת האגדה-שהיה הולך בחתבוניות עמוקה שלשה ימים,ليلו ויום, כל אוכל ומשקה לא היה בא אל פיו, ולא היה מרגיש בותן (2). הוא חפש ובקש את אלהי-אמת. אלהו כל היקום.

וסוף כל סוף מציא את אשר בקש. ואת אשר לא מציא בין היראים והחרדים, בין הלומדים והמלפללים-מציא בין האילנות והחדשאים, בין הצמחים והפרחים. מהם למד לדעת את אלהי-אלהי-

(1) שכחו הבעש"ט.

(2) שם.

הטבע, אלוהי-העולם, אלוהי הבריהה כולה : "הוא הבין שיתת דקלים"—ספר עלייו ר' בר, "מלך מקומו" 1).

ואו נתגלה וונעשה מזורה,
או עוז את השדרה והעיר, את העשבים והאלנות, והלך אל בני-הארם,
אל בני עמו הטועים והתויהים...
ואו החיל להורות דעת-אליהם.

نم הבעש"ט היה הרבה שנים טמיר ונעלם כהנרא"א; אבל לא בחדר חשוך ואפל, אלא בין הרים וגבעות, תחת תכלת השמים: הבעש"ט התרדק עם הטבע והאור החפשי, שאף אל קרני המשמש זיוו החיים והתענג עליהם. ועל כן היה אלהיהם של הנרא"א ובחבוש"ט שונה כמו שעולם היה שונה,
בתוך ר' אמות של הלכה יבשה מצא הנרא"א אל זעם ונוקם, מלא התטרמות ועצבות; בתוך המרחכיה של הבריהה, בתוך הדעת הטבע והאור הנקי מצא הבעש"ט אל מלא שטחה וחדרה, שהוא שיש במעשיה ידיו ורוצה בתקונו,—אל מלא אהבה וחמלת לכל הבריהה.

ואל כזה חפץ הבעש"ט לתה נם לעמו.
אבל "בדיו לבנות מקדר צרייך להרים מקדש" ; ועל כן יצא הבעש"ט להלחם עם האלים היושנים.
פעם אחת—ספרת האנדה—הlek הבעש"ט בלילה. עם תלמידיו דרך ביתמד"ר ושם כל הלומדים תלמוד; האחים אוני ואמר למקורבון: "אויל אונים שכן שומעות! האנשים הללו מעכבים את הגnilה ונורמים לשכינה להיות בגנות" 2).
ואמנם, "שכינה בגנות" היה צריך להיות לו מושג של הלומדים מן האלהות הישראלית והועלמית. לא כן אלהיו הוא מקומו של עולם והעולם מקומו שלו. הבעש"ט אינו יורע הベル ומתחיצה בין אליהם ובין הבריהה, ובכל מחיצות וחומרת ברול וכל לבושין וכסויין הוא (הטבע) עצם מעצמותו יחברן" 3). הבעש"ט מסתכל בבריהה כולה וראה בה את האלים: "הכל לטעה ולמתה אחדות אחר" 4). האדם הוא תמיד בחברת אלהיו: "אתה מסתכל על הבורא יתברך והבורא יתברך מסתכל בך" 5).

ואלהיו של הבעש"ט הוא יחד עם זה אלהי הנביאים: אין צורך לו בקרבנות—לא בחפלות ולא בסוגרים. לא מעט דמות הרים והוא דורש מן האדם, האדם צרייך לשמר בריאות גוף—אומרו הבעש"ט—כיו כאשר גוף חוליה גם הנשמה נחלשת, ופעמים שידי "לעכוד השית" בנשמה בלבד, רהיינו במחשבה, והגופייהה עומדת במקומו, כדי שלא יהלה בשישתמש בו הרבה" 6). ואלהיו של הבעש"ט אף אינו דורש דקדוקים רבים: "ואל ירבה בדקדוקים יתרים בכל דבר שעושה".

1) "מניד דבריו ליעקב" בדרישות הקפ"ח, בהקפותה.

2) "חולדות והקבלת והחסידות" לאביב, עמ' 108 בחרורה.

3) "סורת יוסף", דרוש לשכת-הנידול הקפה.

4) כתיר שם טוב, ח"א.

5) צוואה הרביב"ש ; 6) שם .

הוא דורך מן האוטם, שתהא שמחה וחורה בכל מה שהוא עושה: "תmour יהוה בשמחה"¹⁾; כי "דרנה היה מורה מנונה מאד"²⁾. והבעש"ט פרץ גם את גדר הרבנים, שעשו את עכורת=האללים קבע והגבילה ע"י אזהרות וציווים: כן תעשה וכן לא תעשה; פה חחפלל לאלהים ופה לא תחפכלל.=הבעש"ט, שאהב את החירות והרנייש את נעם החירות, נתן חירות גם בעכורת=האללים: "השיות רוזה, שיבערו אותו בכל האופנים"³⁾; האדם יأكل וישתחה, ירבר ויטיל=וישטח באלהים, וחי בהם". העיקר היה=הכוונה, המתחבהת החירות, אם מחשבתו טהורת וכוונתו רצוייה=בכל מקום שהוא השכינה עמי, ואנו אינו ציריך למקוט=חפלה קבוע, לבית=בנסת להחפכלל ביבי; גם בין עצי=היער ובין שביל=הקמת יכול האדם להחפכל ותפלתו זהה נשמעת⁴⁾.

מכל מה שקראנו ושמענו על אודות הבעש"ט מוכרים אנו לציריו לנו כך: אדם בריא וחזק, טוב=לב ועליז=רוח, המטייל לעתים חוכמות בחוץ והאהוב לדבר ומוצא עניין בכל דבר. הוא אהוב את השדרה והעיר ואת האור הנקי והצת, ופעמים שהוא פונש בחברות יהודים כפפי=ראש ועקומי=שדרות וינון ועצב על פניהם. והוא פונח=אליהם בשאלות:

—למה חחפכלנו בcheinן, לא מה כה נפלו פניכם?

—לא חחפכלנו בcheinן, לא למדרנו כהונן, בכלל: מה אנו ומה חיינו? לא ייצנו עידין אף במעט ידי חובתנו נגד הכרוא ברוך הוא.

—חדרלו לכם—נויר בהם הבעש"ט בקהל של חברה.—הראגה היא מדת היוצר הרע, אם לא למתרם כהונן—חריל לא הלמוד הוא העיקר, אם לא החפכלתם כהונן—האמינו: "בר=ישראל הולך כל יום על יומא דשוקא, ולעת ערבות שׂונָה לו נתחרד ואומר: אוֹי לֵי, שאעבור זומן מנהחו—וחולך בבית אחד ומתחפלל מנהחה, ואין ירע מה שמדרבר—ואפילו הכוי מודיעיים שריפים ואופנים מוה"⁵⁾. לא, העיקר היה=הכוונה, טהרת הלב והמתה, חדרלו, איפוא, מדאות ועצבות. האדם ציריך לחיות בשמחה וחרות, להיות תמור "שמחה בחלקיו".

"שאלו להבעש"ט: מהו עיקר העבורה? הלא אנו יודעים ואבותינו ספרו לנו, שבימים הקדומים היו אנשי=מעשה מתעין משבח לשבת, ואחים בטלתם את הרבר הוה, שאמרתם, שכאל אדם שהוא מתעינה עתיד ליתן את הדרן, שנקרא חוטא, שמענה אה נפשו; עיב הנגידו נא לנו, מהו עיקר העבורה?"—וחשב להם הבעש"ט: "אני באתי לעולם הזה להראות דרך אחר: שיראה אדם להמשיך על עצמו שלשה דברום הללו, הינון: אהבת ד', אהבת ישראל ואהבת התורה, ואין ציריך לעשות סיגופים"⁶⁾.

1) שם.

2) לטעמי אפריטה.

3) צוואת הריב"ש.

4) כתר שם טוב, ח"ב.

5) שבחי הבעש"ט.

6) בוצינה רגנזרא.

ויאיש, אשר אלה לו, איש, אשר שיטתו ורביו בניים על אהבת אלחים,
אהבת העם ואהבת תורה-חחיים, הוא יכול להיות מירה לעמי.
והבעש"ט אمنם היה מורה לעמו; הוא נתן לו אל מלא אהבה ועולם מלא
חרות. והוא נרע טמנו את הצומחות ואת הסוגפים, את הבכיות ואת היללות, את
הראנות ואת העצבות.
הוא נתן לו אלחים חדשים ושמות חדשים, עולם חדש ואנשים חדשים, שווין
ושמחה, אהבה ואchorah.

בשנת תק"ך נפטר הבعش"ט, והוא השאיר אחריו אנשיים,

---

* * *

אָאתִ מִן הַתְּרֵה וְרִמְתִּירֹת
בְּכֶנֶּה תְּעִינָה וּבְקִרְבָּה
בְּשֶׁבֶם נָגֵעה אַט וְתוֹצִיאָנוּ ;
וּבָמוֹ נְפָלָתִי פְּתָאָם בְּמִיחָק הַלְּלָה,
בְּתִרְוֹנוּ, אֲפָפָנוּ קְסָמִידָלָה,
פְּחָרָבִי לְלָהָ רָךְ וְאַעֲירָ וּבְכְ-אוּים,
שְׂפָתָנִי אֲפָלָהוּ כְּבָעָנָה,
וּבָעָשָׂ טִי גְּעַלְיָעָלִי גְּמָךְ
מְבָל צְפָנָתְ-עָזְמָשְׁחִירָה, נָעָה,
גְּטוּיהָ וּבוֹלְטָה כְּלָפִי שָׁחָק,
מְמַתָּה בָּל בְּדָר חְבוּי בְּאַמְלָה,
מְתָלִונָן בְּאַל חְבָרִי טְעוֹנִידָאִיכָּה...
סּוֹפִיקִיעַ נָהָה כְּבָר, אֲךְ בְּלָלָה עָה
לְכָכִים רְעָדִים וּשְׁחָקִים תְּוֹלִים
הַסְּפָטָרוּ מַתָּה לְהַקּוֹת עֲנָנִים,
וּבְאַלְהָ עַבָּה, חָמָה וְאֲבִיכִית
בְּוּרְעֻוּתְ-רַבּוֹת חַבְקָה בָּל הַעֲזָם,
וְתָלָאָט סּוֹד עַלְוָמִיו לוֹ בְּדָמָמָה.
הַלְּכָתִי עִם הַלְּלָה שְׁבָיו סּוֹד לְלָה,
שְׁבָיו הַמְּלוּם בְּפַתּוֹת וּבְמַתּוֹק,
שְׁזִירָדָעַל הַעוֹלָם בְּתִרְדָּה.

על ראשיו כבנאי נשר רוחבות
השתקים רפרפייה ליפות
התקרבו ותתרחקו דמיתי
לשמע מרווח עבים הדוממה...
ובגושאי עני לתבitem בשטמימה,
לי נלכה בהתאם ברור סוד בילדה:
מעל לננו מעוני בשולי שמקה
עננה עבה, שחורה ומואכלה,
אימה בפראיידיות עומר נכוון
על טרפו להתנצל ממארבו,—
מקאה רקיע פשטה ועד קאהו
ונסנור על חאידעולם ועל מלאו;
ויעבו גם הקרים כלם מהפה
וקודרים ונדראים בלב העולם
קדרות ארכידיקרים התנשא.
בק בעש בבר לאילנות
הגיא מארתקים געלמים,
ממקום דמה רית דשא עלה יבש,
ושאון הרים עלה מן העמק,—
ובallo מאום לאען אחריו לבבי
בקר היה נתון בל לארתקים...

או רעש פטע בעו תנן ואלפי בדיין
וישיבות רוח תכופות מפל עבר
חבקוני בירושטן סחנקות,
לי נשקו על לחני ועל צנארוי
ומשובת-על מלאוני והוללות;

תקפתי תירות ליל האערה גנלי שאוניה,

גופני וינשוני הלאה, הלאה;

וברך נחטן עז נישבר לגבוי —

נארע את הקבר,ليل זה יביא...

— — — — —

— — — — —

...ובקר עמד עולם לאחר סער.

שורות אלול עמדו שותקים שטוחי מטר

ועל כל קגרזוק בערו ברכמה

רסייעי לילה האמורים;

ואם קלה אוטם עוד בשמש

בזמן רצפתה במקם,

ובכל רסום נבעול אלפי נהרות

עוד רגע רגע נצחו וכבו —

אך ציע לציע לא נוע עוד ולא לחש,

ונבעול, נבעול עמד לו לבתו

ו מהרhar את ברחוויות לו לבתו;

ונתמי כל בך רצפתה נדולה קביב,

כמו חבל דפק דבר-מה בלבד חulos

ונזום בו לרגדמה לדנירידורות...

יעקב פיבמאן.

כליו תוס"ה.

ערבי ביבות העברים.

מאט

א. חרמוני.

בשני הכריכים הקוראים של "השליח" (1) דרבתי בארכות על שני ספריים, האחד ערבי והשני צרפתי, שעסקו בתנועה הערבית ובעתידות ארץ-ישראל והתייחסו שניהם אל ישב היהודים בפלשתינה בשלילה נמורה. הפעם רוזה אני להרצות בקוצר נTRYן על ספר צרפתי חדש בנידון זה, שכח נס ערבינו גנוּרִיב אורי, פארד קצ'ב, ל'יר בירוט, אבל ערבי, שהוא מצדד בזכות ישיב העברים בארץ-ישראל, שם ספרו הוא: "הטולכה הערבית, הקוריה הרומית והסכנה היהודית המדרומה, השובחה למר נג'יב אורי ב'". פארד קצ'ב, אף על פי שנוצריו הוא, אינו אוהב ביותר את הנזרות, ביחס את הקתוליות, ואת הנוצרים, וביחס את הנוצרים הטורחifs, ולעומת זה הוא מתחים בחבה אל האיסלאם ואל השמיים כולם, בין שהם מושלמים ובין שהם יהודים. את גנ'יב אורי הוא מתאר בתור שליחם של היושעים ושל רומי הקתולית, וכן הוא מבкар לעצמו את שנאותו של אורי לאיסלאם ולכל בני שם. אותו-אות קצ'ב-אי-אפשר להאשים לא בשנאקה לאיסלאם ולא בשנאקה לבני-שם, ואת הרבר זהה יש לבאר, כמודמה לנו, רק בזה, שהוא שליחת של-ממשלה טורקיה, שבפי שנראה להן, הוא מרבה להלול ולפזר ולרומם אותה... ואולם למורת זאת-או אפשר רוקא בשביב ויה-יש למחברתו של קצ'ב ערך חשוב בעניינו: על ידה יכולם אנו להכיר פחות או יותר את השקפותיה של הממשלה הטורקית על יישוב היהודים בארץ אבותיהם.

במחברת זו יש שני פרקים. בפרק הראשון מוסר קצ'ב בהזמור בריאו וסתירה עוקצת את תוכן ספרו האוטופי של נ. א. הנה עניינים אחדים מפרק זה, שבלי ספק ימצאו בהם קוראי "השליח" עניין וחפץ:

קצ'ב אומר, כשהוא בא לדבר על הכרזתו הידיעת לקוריאנו, שהוציאו העברים אל ממלוכות אירופה, בדברים הקיצרים האלה: "כרזו נפלא, שرك הוא נ. אורי יודע על אודותיהם, קראחו ואפשר גם כתוב אותו".

מלאת-ענין ביחס היא הרצאתו של קצ'ב עד שאלת-יהודים בספריו של נ. אורי. שלשות ההפים, שקצ'ב מקידיש לה בפרק הראשון, מצוינט בעוקצם החדר ובຕאור אנטישמיות השגוניות של היושע הערבי, וכמעטם הם הוותר יפים שבכל החוברת. אבל נבולות-מאמרנו אינם מרשימים לנו להביא בזה אף את קצ'רם, אחרי שסוף סוף איןם אלא דרבו-פולמוס ולא דעתו-עצמו של המחבר.

(1) עין "השליח" כרך ט"ה, עמ' 377—390, וכרך ט"ו, עמ' 257—269, עמ' 454—464.

בסוף הפרק הראשון נتون פ. ק. כאראקטיריסטיקה של „מי=שהיה פגנ=הפהה בירושלמי“, שאינה לשבחו, אבל אנו פוסחים עליה, כי סוף סוף לא האישיות היא העיקר כאן.

פרק השני של המחברת יש בעינינו ערך יותר חשוב, כי בו מציע קב את דעתו שלו על „התעוררות הלאום הערבי“ ומראה, עד כמה אין שום יסוד לנבואהתו של נ. א. ; ובו מרובה ברחבה גם על הציונות ויישוב היהודים בא רץ=ישראל אל.

קדום=כל שואל קצב את נ. א. שאלת „מי שマー?“. הוא מזען כלפי נציג אורי: „הוא (גנ. אורי) רוצה להזכיר על מובה אינטראדי רומי בלי כל פקספים 10 מיליון וחצי ערבים מושלמים. שרעתם אינה כלל בדיון „הlettes“ ושלא בחורו בו להיות שליחם עצם אירופה ולהודיע לאלו, ש„הערבים התעוררו“...“. הארציות השמיות של המורה: ערבי, ארם=נהרים, סורית וא"י שיכים, כידוע, למחתרים,—ולא לניצרי כתולי אודוק, שהכח של רומי, להיפיל עליה נורל, לשוחן לטמלה אחת, לחייב להן חוקים, לתקן את דתן ולדאוג לשלים נשות יושביהן...“. המתkn הנדול שלנו יוביל היה, לפחות, להתייעץ עם העברים המחרדים ולא להסתפק רק בברכתו של ה„אב הקדוש“. אפשר שאורי שאל בעצם של האפייף ושל אליה הגמון רומי היושב בארץ=ישראל, אבל כלום ומה מספיק?...“.גניזה, שבאל האדונים השחורים האלה, המכסים את עין ארץ הקרים, הם באמת בעל-כח, אבל סוף סוף עדין הם בעלי=הארזות...“. אפשר גם כן, שמרן, אוורי קיבל אף את הסכמת בא-בחן של מפלגות דתיות נוצריות, של אודוקים, שנחוכם הקליריקלי ודעות קדומות אנט-הומניות ומתנגדות לסדרי המטילה ערו את עיניהם; אבל האנשים הללו הלא אין וכaps הם מיל ההמוני הנדול של העברים המחרדים והנוצרים, האוהבים את ארצם ולא לבנופיה האנשיות ההם לחייב חוקים למפלגה ערבית ולתקן את רוח=מחמד...“.

בכל ספרו „המרני“ של נ. א. רואה קצב רק רבר אחר: „שהקוריה הרומית רוצה לבנות בעורת גדרוי נוריה ממלכה מחרדים גדרה ובצורה. אבל, לחוטלה של ממלכה זו, תוסף הקוריה הרומית, מהbehtha את הממלכה החדרה, לאטאוף באירופה את הנזירים הטובים והנחמורים ותשלחם למותר, כדי שייערו לממלכה החדרה לסדר הראשה הפנימית, לתקן את לבות הנזירים, להפיח בלבית המחרדים את הרגש הלאמי ולשים שלום בין הנזירים והחרדים...“.

ואת הדבר הטוב והיפה הזה תעsha אותה הקוריה הרומית, „שזה יותר ממאה שנים היא וורעת שנהה וקנאה, מפיצה התפרדות והחברות עם תירות=הבל והרוויות, שואפת להשין את המטרה, שהציבו להם ריבותה היושעים בראשית המאה השבע=עשרה, מוצצת את רמי עם הארץ, מקללת את מרוויות,

מסירה אותו מרכיו הקודם ועוקרת מלבו כל רגש טבעי וטוב...“. וכי וכו' וקצב מוסיף בספר בוגנותם של היושעים ומתאר את חירבן ארץות המורה עי „נושאי=הקלטורה“ השחורים:

„בלבבות תלמידיהם הפיחו תלמידיו לווולה רגש „אריסטוקרטי“, גאותנות, מותרות והשחתה=המדות; עי עבודתם המתמדת והחשאית ועי אינטראיניות לא רק הפרידו בין מחרדי ונוצרי, אלא גם בין נוצרי ונוצרי, בין אב ובנו, בין אח ואח, בין תושב=הארץ והמטילה...“. חברות=ישוע יצרה אנרכיה פנימית במוחותיהם

ולבוכותיהם של כל תלמידיה ובתיכון כל המשפחות, שהיתה לה השפעה עליהם, ונסכה רוח של ספקנות ופעסימות על הצעריהם...».

ואלה ייחיו את המטרות וכוכננו ממלכה ערבית מחתרית אדריאה!!!... אבל ההמון הנဂרול של העבריים, וביחד המחדרים, יורע לחוקיר את בעלי-טובי, המכוטים במטפה של מרמה וشكן והוחלים בנחשים בשביילים עקלקלם,—את כל אלה, המכבקשים להציג את נפשותם כל המחדרים ולהגניש תחת כנפי ה ש-כין ה הקתוליה; הערבים המחדרים שונאים תכלית=שנאה את הכהנים והנזירים הקתוליים, את בעלי הפסלים והתמונות הקדושות, כי מוסרם, מוסר המחדרים, הוא הרבה יותר געלה ויודר טבעי טמזר השלי'חים היושעים ואינו עליל להליד חברה בה רקובה וכיה רחיקה מן הטבע באותה שחולירה הנוצרות הרומיות...».

ג. אוורי טוון בספרו בשם „הלאום הערבי, שהכיר את ערכג, שהתעורר“ וכי וכי; אבל הICON הוא „הלאום הערבי?—שווא קצוב—, הארץות=ערב—עונה הוא על השאלה—יושבים מיילונים אחדים של בני-ארם, שהם מדברים ערבית ושהאימלאם מאחד אותם, אבל שם נחלקים לשבטים רבים ולטשפות אין=מספר, הנלחמות כמעט חמיד זו בזו, והמחדרים הללו חיים חיינדרים, ומואשרים גם בחים הפאטראיכליים האלו, שהם חיים זה שנאות=אלפים... ג. קראו למחדרים ההם, „לאום, שהכיר בערכו הלאומי ושם לב לאחרותו ההיסטורית והאנטוגרפיה“, הוא, ג. א., מבין בוראי את פירוש המלות הללו, אבל אותו, „הלאום הערבי“, שהוא חי לא רק בדמיונו של ג. א., אלא נמצא הוא במציאות בתור כמה וכמה שבטים נלחמים זה בזה,—כלום שם לב באמת לאחדות ההיסטורית והאנטוגרפיה?... ללאום הערבי חושב ג. א., מלבד אחד יושבי ארצות עבר, גם את יושבי סוריה, איז וimitsופטאמיה, מפני שבולם מדברים ערביים. ואולם, האמנם מפני שמר אורי הוא כתולי אורך ומרבר צרפתית ישב נם הוא על הלאום הצרפתי ולמה אין אוורי חושב את יושבי מצרים, אלג'יריה, מארוקו ועוד, שנסם הם מדברים ערבית, לבני „הלאום הערבי“ ולמה אין הולך לארצוותיהם ל„עירור“ גם אותן?...».

והלאה אומר קצוב: „המודר הערבי הנဂרול מודיע לנו על דבר התעරותו של הלאום הערבי ומכרי, שהוא „דבר העשוי“, אבל ראויו היחידה, שכן הדבר, הוא הכרזתו המדומה, שללה הלינה הערבית אל הממלכות... ואולם מה הם ה„התערויות“, ה„לינה“ וה„כزو“—ההתערויות אינה אלא אצתה קנאית של מטיב ישועי מסתתר, הלינה אפשר שהיא חברת אנשים בעלי מוחות חולים וمتלהבים, אנשי-לוויה, וכדומה, ואת הכרזתו הלא קראנו—זהו ספרו של ג. אוורי?...».

וקצב הולך ומוכית, כי להערבים הנוצרים, אבן-הטנה של הממלכה הערבית המדומה של אורי, אין ערך גדול בארץ-ערב מפני שהם מתרחקים בחיהם מאת תושב הארץ המחדרי ועל ידי יציאתם המתمرة והמתנברת לארכיות אירופה ואמריקה מקרים פוחת וחולק, ואת סכת החזון הווה רואה קצב בהשפעתם של היושעים בבח-הספר שלו:

„חנןך הרע, שמקבלים הערבים הנוצרים בבח-הספר של הקרים היושעים, חנן, שאין מסתング לא לאקלים של הארץ ולא לתבונת יושבו ואפ לא לחיהם הפנימיים והחיצוניים של התלמידים,—חנן וזה מכין את התלמידים לעולמות מודים, מקלקל את מודות התלמידים ופתח בקרם את השαιפה

לטוהרתו ואות האהבה לברך החיצוני, התלמידים האלו אינם יכולים כבר להסתפק בחזים הטעיים והഫושים של אבותיהם, והם עובדים את ארץ-مولתם והולכים לבקש את אשרם בארצות רחיקות. המיעוט שבמעטם מוה מצא איזה מצב בעולם הנרול, ואלה משתקעים בארצות ההן ומתנכרים לבני ארצו. הרוב אובד במלחמת החיים, שלא הוכנו אליה, וחלק מן הנורדים, שאין בהם, مصدر אחד, די כשרונות כדי להצטיין, ומן הצד השני אין בהם די שפהות כדי להתעשר באמצעותם לא-כשרים, שביהם אחרי נודדים ותלאות לארצם, אומללים ומחיאות...".

Tout comme chez nous – מתרפרץ מלבנו בלי משים. תמונה מעיצה זו מזכרת לנו כמעט בכל פרטיה את בת-הספר של חנות כיה ואות הייצאה הי-יהודית מארציה-המורח. אותה אי-ההשתגלוות של בית-הספר לסביבה, לחוי הארץ והמשפחה, אותה ההכנה, "לעלמות מדרומים...", והבדול הוא רוק בותה, כי בת-הספר של הישועים לומדים, לכל הפחות, לשון אחת או שטים על בוריין, מה שאנו בן בבית-הספר של ח'אלאנט', שלנו, וזורת יוצאים של צירינו מרץ-ישראל בפרט וטורקיה בכלל, "עולם הגדול" רומה לו, שציר קצב בדבריו על יציאת העברים הנוצרים מטורקיה, כשתי טפות-מים... אבל נשוב לענינו.

לרגלי השפעה זו של הישועים על העברים הנוצרים בקוריה וארץ-ישראל נשפט הקruk מתחת רגליים של אליו האחראים. המסורת של ארצם, גבוריהם לפנים, דבריהם ורים להם ואף מתנדרים הם להרוו, ששאו במקירות, רוצחים הם להתبول בעמים, שעל גדרותם ותפארתם הרבו לדבר באוניהם רכחותם היושעיות-ומתבולליים הם בלי מעזר. אבל יחד עם מעט הטוב, שהתקולות זוביאה להם, הם מקבלים הרבה הרגלים רעים ומרות מנוגנות. הפרץ ביןיהם ובין אחיהם המחרומים חולץ ומתרחב, וקרוב אותו הום, שבו יהיו העברים הנוצרים לורדים בארץ-טולרכם". כל הדברים הללו חשובים לנו מכמה צדדים, הן בשוביל להכיר את המצב בתוך תושבי ארץ-ישראל כמו-שהוא והן בשוביל, "לקחת מוסר" ולראות, למה יכולים אנו בעצמנו להניע, אם חונכו לא יותרם אל תנאי האקלים, מנהgni-אומחנו שלנו – והמסורת שלנו.

פ. קצב גומר את מחברתו בשתי סגנויות: האחת על המטשלת הטורקית, והשנייה על היישוב היהודי בארץ-ישראל. בשתי הסגנויות, ובבחירה ראשונה, יש, כמו בכל הסגנויות, ובפרט בסגנויות הכתובות בידי איש מזרחי, הרבה גומחות.

ק' צ ב מחליט, למשל, כי מצבה הפנימי של טורקיה הוא, "מוחיר" וכי הכל שם בבחינת "הור שבחו" ו, "תפארת שבתפארת", ממש, "עולם שכלו טוב", מורה הוא רוק בזה, "שמפלכות צמאות אורבות לטורקיה ונכונות להתנפל עליה, לקרועה לנורות ולשבערדה" ושטורקיה, "סובלת לא רוק מפני שמרנותיה האירופיות מלאות בני לאומנים שונים, שהם עיניים זה אתה והנלחמים זה בוה ומחקרים עלייה, אלא עוד יותר מפני שמלוכות שונות אומרות לרשות את הארץ, שטורקיה קבלת על עצמה לשומר עליהן... והטמלכות הללו ורעות שנאה ואייבה, קנאה ומשטחה בין נתניה ומעוררים אותם למורד בה...".

אבל מלבד זה, חכל טוב בארץ שכולה טוב; :

"המורח מתענג על עשרו, אשרו ומנוחתו, המזון-העם שם הוא יותר מאושר,

ויתר בראיא, יותר שמח-בחלקו מהרבה עמים אחרים על פני תבל, הוא חפשי בארץיו ושם בסדר הממלכה", וכי וכו' .

וממשלה השורקית אהבה היא בכל ארץות-ערב :

"היא, שהצילה את האיסלאם ואת נוצרי-המורח מידי נסעי-הצלב, שרצה לבלוע אותנו חיים; היא, שעמדה לפגע למערב הcovש; היא, שומרה את המוריה מפני הסכנה הרוסית, מפני אוטופריה ומפני הנצרות בכלל, שרצה לבלוע את כל המורחות; היא, שאנידה את השבטים והכתות השונות של המהמודים, – לא-אפשר לה שלא אהובה אהובה וחביבה לכל המורה וביחור להמושלים. ועל כן רוצים כל השמיים, החסומים בעל "חציה-ירוח", היודעים אתUrְם והמתעוררים באמת מתרמתם, להתחזר ולחזק את קשר-הגוען ביניהם ולהיות לנtinyim נאמנים למושלה, שהגינה תמיד ושמניה גם כיום עליהם".

וأت פתרון שאלת המורה מוצא ה"פאנאייסלאמיט" הנלהב באמרה הפешטה: "המזרח – למו רוחיים תחת שלטונו העותמאנים".

לבקר דברי-הוויה באלה אנו חשבים אך ליותר; אבל חשובים בעינינו הדברים הללו מפני שהם מוכחים, כי פארד קצ'ב הוא קרוב ברוחו אל המשלה הטורקית ומפרנס ברבים את השקפותיה. ואם כן הרי יש לדרכיו על הישיב היהודית בארץ-ישראל ערך מיוחד.

ועל יישוב זה מלמד קצב סניגוריא ארוכה, שהוא משתרעת על שבעה דפים. ומפני חשיבות דבריו בנידון זה אנו מבאים כאן את רובם כלשונם: "ג. אורי איןנו רק אנטוי-יהודי במובן דתי, אלא גם אנטישטי, כשהוא רואה משפחות יהודיות, עניות, פשوطות ושקטות, שהרגש המזרחי ערדיוון הוא שמר בלבו תיהם, נמלטות מפחד המות, פונגראטים ומרחצאות של דם בערבי הצפון שם נרו בעוני ולחש במשך שנים-מאות והגינו על קומן (הלאומי) למרות העוניים יותר נוראים. שascalו מכחני הדת ומ אלה הקוראים לעצם בשם "נוצרים" אודוקים – כשהוא רואה יהודים כאלוشبם לארץ-ישראל, הוא מתחיל חזש אותם באיו' תכניות מסוכנות. כשהוא רואה, שהם או הבים ארץ זו בכל נפשם ומאודם, אותה הארץ, שהיתה קורדם ארץ – מולדתם, הוא מתחיל לקנא בהם והוא מלא עליום חמה. וכשהוא רואה אותם קונים אדמה לא-מעוברה, מיסדים מושבות וחוותים את אדמות החול לשירות, פארמות וכפרים – והם מצחיכים, מיסדים בתים-ספר לעבדות-האדמה ובתי-חנן, הוא קורא לעורת, מושיט את ורעותיו לטובע, צעק, מעל, הומה, בוכה, רועש, שואן, כאשריו הוי שוללים ממנה את אהוטתו שלו, וכי כמיهو יורע. שהמתיחסים היהודים אנשי-שלום הם, שבמיהם הם טובעה רבה לארץ, שיש לאנשים האלה אותן הרגשות, שיש לתוכבי הארץ מקרמת דגא, שהרי גם הם בני הגוען השמיים. ירוע לו גם כן, שהאנשים האלה נתינים נאמנים הם לטרקיה ויעסוקים בתעשייה ובאכירות יותר מכל יוшиб-הארץ האחים ובמשאות-מן פחות מושבי ערי-החות שבחברצות הלווי, אבל נ. אורי הלא הוא קתווי אודוק וכו' וכו' – ובכן ישראף היהורי !..."

"ולמה לא יצעק מר אורי, החשוב את עצמו ללאומי-ערבי נלהב, חם על הוריהם, الآחים, הבאים לעבו ולסחור בארץ-ישראל, כהגרמנים. שיש להם

באנקים, נחלות גודלות ומושבות והגרטנים הלא באמת מסוכנים הם, כי כובשים הם את הארץ בשביבם כדי שלא יהיה לאחר וולתם, מתייחסים הם לישוב הארץ בשנהה ובזו ומטילה ענקית תומכת בהם ועומדת ליטינם, בה בשעה שהיהודים אינם זרים במוראה, לא טן הצד הפוליטי ולא טן הצד המוסרי, והיהודים, בעבדם לטובתם, עובדים נס לטובת הארץ, כי הם אינם חליצין איו ממשלה שתהיה ואף מלוכה אחת לא תתמקם בהם, כי הם אינם עובדים בשבייל אנטטרסיה של שום אומה ורזה.

„והלא יש ליודים איזו זכות על הקרקע, שעלייהם הם יושבים, שחיי קנו אותם; והלא גם מר אוורי יודע, כי לכל קונה יש זכות על הקניין...“

„ואולי חושש אוורי מפני קבר הנוצרי ושאר מקומות המקדש לנוצרים, שמא יפלו בידי היהודים? אבל פחרזו הוא פרח-ושא, בעני היהודי אין שום ערך לשידידי-מתים (réliques). תורתם היא יותר נعلا מזו של חברי אוורי, היא מתרוממת על הפיטישיזם הנם, וכו'...“

ואף גם זאת: היהודים אינם חשובים להיות בארץ-ישראל ללאום מיוחד, שיא נבדך מכל שאר תושבי הארץ, להפוך הם רוצחים להתקבול בروحו (se fondre moralement) עם אלו האחראונים ולהיות עליהם ללאום אחד. אנו ראיינו את היהודים בארץ-ישראל וודעים אנו, כי לא למלחמה עם יושב הארץ פניהם מזעם עט פראי ואנטישמי, שחוшиб אותם לירוקים מפני שטרכיה התינכה אליהם תמיד ביתר לביראלוות בארץ. הם אינם (לא"י) מפנוי שטרכיה התינכה אליהם תמיד ביראלוות משתייחסו אליהם כל ממלכחות אירופה, לא גרשיהם מועלם ונג כיים היא פותחת לפניהם את שערי ארץ, מנינה עליהם ומרשה להם ליטר מושבות...“

„... היהודים, כשהם שבבים למזרחה, שבבים הם לא-Ճם...“
ארץ זו (ארץ-ישראל) תהיה לארץ-המולדת היהודיה שלהם, והם לא יוציאו את דמי יושבי הארץ כמו שעושים הcamarins והנוירים... „ליודים יש מושבות בארץ-ישראל, אבל בזעם-אפס הפהו אדמות ביצה וחול לגנני-ירוק וגנני-יעזיף-פרוי והביאו בזעם תועלת עצומה לארץ כולה. ומה אפשר לדרש עיר-对他们! הם! הם הראו דוגמאיפה של שקידה, עבודה וסבלנות לתושב העزل מטבחו, ואם יכננו עוד אנשים בשבייל הארץ ובשביל הממשלה של הארץ pour le pays et pour son (pour le gouvernement, למלאו בזעם את תפקיים...“

ואם יעללה בירוי היהודים יחד עם היושבי הארץ והטילה הטורקיה להшиб לארץ התקולות על ידי האפיקיר מורוטי מעט מורה לפניהם, תודה להם החיסטרוריה, שנויים גורולים לטובה כבר נעשו בארץ על ידם, שנויים אחרים עיר יעשוו, עד שהארץ התקולות תהיה באמת לארץ-מכורכת...“

אני מדרת, שדברים כאלה במחברת כתבה על ידי ערבי לשם הגנה על הממשלה הטורקית ובוראי לא בלי השפעתה של זו, מוכחים למדין, שלא הכל בספירות הממשלה הטורקית ובסדרות האומה הערבית מתיחסים אל עכורותנו בארץ-ישראל בשלילה נטורה, אף על פי שטרכותינו רוחקות מטרכותיהם, וועל-ידי השתדלות והירה ואנרגיות אפשר להשיג לטובת היישוב, אטנן, הרבה פחות ממה ש��ינו להציג בימי הרצל, אבל הרבה יותר ממה שחוшибים לאפשר בימים האחרונים...“

הַחֲמָה ! הַחֲמָה !

צייר דְּרֶמֶטִי במערכה אחת.

מתא יצחק קצנלסון.

הנפשות :

גולדה, עלמה בת עשרים וחתה.

שורץ, בן שלשים.

רוד, אחיו, בן שבע-עשרה.

חדרה של נולדה, בקורס שנבנה הרואים חלון נידול היוצא אל הרחוב. אצל אותו חלון מצד שמאל-מטטה מוגעת. טרנוד-עען, קרום בר שחור. עומר אצל המטה בויה, בקיר יומני-דלתת אל המסדרון; לפניה הדלתה, סמוך לאותו קיר. עומר מבש שחור. באמצע החדר שולחן, מנורת-ינטש קפינה עמדת עליי ומופורת אור בהה. סביבה השלחן-כטאות אחדים, על אחד הכסאות מונחים בידי עליין וכובע בעל קצוות ארדים. התshaה השניה בלילה.

מוחזה ראשונה.

שורץ (ראשו נפין על שטחת החלון ונשקף בערו החוצה).

גולדה (שוכבת בנדיבת המטה כטנית בכיסים. כתפה טעומות במטבחה בעלה צבע בחיה).

שורץ (יעודנו פביס בדלקן): גולדרה!

גולדה (כלוא טופיעת, אינה שיכבה לו כלום).

שורץ (טחילה דושק בוגוכית החלון).

גולדה (ניריפה קאה את ראהה וטבילה רגע שלא נגעתו על גבו של שורץ; בלשון בקשורה). חרל,

שורץ, לחשוף בזוכיות, (שהה וכובשת את ראהה בבר המטה).

שורץ (פסק, מתנער מוחך שעוטטו). הנשימות, הנשימות (האטקה ארכאה, מוציא וטחכל בשעתו),

שתיים ! (ונש אל הבמא וונעל את הבנד העליין).

גולדרה (טטעורה. ישכת על מיטה, טשטושת קצת בעינה) . כמה ?

שורץ (בלבשו את חכגד): שתיים.

גולדרה (טחכלת זו בגזוק קל) לknim, כחולים, חומיים, יודוקים, צהובים.

שורץ מה ?

גולדת. אם הcredורים הקטנים שאותה טובע בו (כמה על רגליים, טפשות קצת עוד בעינית), הגנה, הם הולכים ומעטים... הולכים וכלים - שורץ!

שורץ (בשחוק טר). סוף-סוף הפלתני... (חווש את כובע).

גולדת. הביתה, מה? (טופחת בידה על כר מיטה ומפנהו למראשויה כראוי).

שורץ, (מושך נקאות כובע מה יפה על קקאו נטהאו מושך במחשובו).

גולדת. רגע לא יעבור - ואנרי תחת שמיכתי, בימה אתה מתרהר, שורץ...

שורץ, רוחות מנשבות בחוץ, נשימים לילה ונשימים! (פונה מטהו לשורץ) לך לך,

גורלה, בך, בך... (נשחת אל החלון) נשמים לילה ונשימים! רוצה אני לישן.

שורץ. את מקלי הבי לי -

גולדת (ריצה אל המיטה סביה לו את פקלו ונתקנת אליו לחוק ידו). קת, קת, קת ולך!

שורץ (מושך בזריזות חולנית את אכבעית ידה).

גולדת, לך, לך... (טשטוחת פנונו, מושכת כסירור ואבב בעל פצעה) אז אז אז קויר אהוני פתאום!

שורץ כרב אל הכל, נשר עטה עבד על פקטו. גולדת

גורלה, מה? (נשחת אליו).

שורץ (מראה באכבע על החלון). כל זה - מה?

גולדת (פנעה חתפיי). כלום יודעת אני... הסתו, שורץ!

שורץ (גבעת טעם). הסתו!

גולדת, נו?

שורץ (טטכל בה ואוחזה בירוי). לבו לישן, גולדת (איו מניח את ידה).

גולדת. רוצה אתה להגיד לי עוד דבר מה?

שורץ. תשכבי ותנומי?

גולדת. הנה מהר את ידי, כדי שלא אפרק בפניך (מציאה את ידה משלו וטסוקה לחוק חפניו זא-זא-זא!)

שורץ. תשכבי ותנומי!

גולדת. מיר!

שורץ (פוחח את חילם, מוחב ראשו לתוכה הטסרוון הקר, וטכיאו שוב החדרה).

גולדת (טטכגה לתוכה טטחה ווותחת). קרי; סגור את הRELAT, שורץ!

שורץ (טונר את הילט בוחרות פשנת, פונה מטהו אל נלהה). גולדת, היורה לנו מהר המשמש?

גולדת המשמש חין, שלא חשבתי עכשו על אודוטוי.

שורץ. לא חשבת... ועל לבו עללה לשאלך ברגע זה...

גולדת. לכשiorה יהיו קרני הרשותות נתילות על גבי פרנור שחור זה. לבוקר, כשאפקח את עיני - אני מוצאת אותן תלויות.

שורץ (טחן ורהור), על גבי פרנור שחור זה... קרני הוחב הראשונות, גולדת.

גולדת, הרשותות.

שורץ (טסוקין רגע). שמא אבא אנכי ואبشر לך בשורת שימוש?

גולדת. אתה?

שורץ (טטכל בה דומ). גולדת, בוא...

שורץ (יעמם).

מחוזה שני.

גולדרה (גנשת אל החלון, טעטיקה עינית בשיטים, תולה את טuffmanה על גבי האפוד). טמיהלה פשוטות את טuffmanה היא נכנתת לאחורי הפרונט. נפלכת וויצאה שוב, פכה את הפעירה ושבה לסקוטה הספקה, נשטויות דיקות אחותה מרגו) . מי בא?

דוד. דוד.

גולדרה. דוד! חכה, אתכטה, (שופטה מעל הפרונט את טuffmanה, יוצאת ופוחתת את הילוף)

דוד (כסף שוק ונשאו עמוד נאשס אל החלון). אווי... אווי... אווי...

גולדרה. עוד לא ישנתי, דוד... (פמשחה על גבי החלון).

דוד. רוצה אתה להעלות את המנורה?

גולדרה. כן...למה זה אתה עומד אצל הדלתה?

דוד. בשעה מאוחרת צו... ואת פתחת לי...

גולדרה.فتحתי-(המנורה פארה. היא פטכלת בירח) בלי כובע

דוד. רוח נשארו מעלראשי -

גולדרה. ציריך היה לחבשו יפה על קורדרן, כמו שניגל אחיך לעשות...

ראה, בנדיך רטובים כלכך, וגם על שעורתך נוצעים אנגלי הרים,

דוד. גשטים יירדו עליו.

גולדרה. אתה בא לטביהן, דוד?

דוד. לא. נכח החלוון עמדתי כל הומן וחכתי לרגע שיצא אחוי מן הבית.

גולדרה. ראתה אותו כאן?

דוד. ואותי לא ראה...

גולדרה. נכח החלוון עמדתג

דוד. בחשך (הפסקה).

גולדרה. דוד, אחיך יבוא עכשו לחדרו ולא ימצאך.

דוד. לא ירניש אחוי בדברו; אני פרשתי את השטיבה גם על גבי מראותוי,

ויאמין שאני ישן תחתה.

גולדרה (פשהקן קל האמנוס!).

דוד יאמני! אך פעם אחת קרב אל מטהי אשר ישנתי בה ומשיח את השטיבה,

נדמה לו שאיני כלל בחדר. כשהקיזו הוצאה את ראשיו מתוך הכתף:

"כשאתה מתכוון בתוך הכר אין מכירם לך..."-התנצל באותו רגע ומוא

לא יקרב עוד אל יצועי.

גולדרה. קר לך, דוד, רותת אתה...

דוד. לא לא... את פתחת לי, פתחת לי

גולדרה. אני הכרת את ירך, על הדלתה...

דוד (טאנטן). בשייצא אחוי, עוד היה אור בחדר -

גולדרה (פטכלת בו). דוד!

דוד (טאנטן לו). תנינו לשבת פה!

גולדרה. השעה מאוחרת.

דוד (טאנטן עיר). תנינו לשבת פה... סורץ בכני חרישי).

גולדת'ה נאחות את ראשו וכובשת אותו בחיקת... עיו מהנק'). דורי! דורי! (עופרים הם בטעמך זה רגע שלפ', מתחילה מסיפה אותה אתה נשר... נשר אתך באנ').

דוד (פסור בஹיות את ידיה טראשו, וטריפו טוחה) לכי ושבבי, גולדת', אני אציג כסא אצל הכהותל.

גולדת', למרה!

דוד. אהטיך עליי אתראשי... בכח חם לי בין הכתלים הללו. גולדת', ואותי המה מבועיתים בשאני יתירה פה. רוצח אתה, ואטור לך מקום לשכב עליי,

דוד. לכי נאוושני, אני אשכ卜 באשר אשכ卜, פה על הארץ אצל הפרנגו הוה (הפסקה).

גולדת'ה (טתקכלת בו). אתה בiotב?

דוד. כן.

גולדת', אחיך ספר לי שאתה כותב... הן תקראי דבר-מה אם אבקשך (ישנה לשלחן).

דוד (יושב אצלם מוציא טיס החוה טחים של פ"ג ומעלע בה... הפסקה).

גולדת'ה (פינה אליו פתואם) הרוח נשא את כובעך מעל ראשך?

דוד (טבער ידו על שערתוין), נשא.

גולדת', ולא רדפת אחריו?

דוד. לא...

גולדת', מפני האפליה?

דוד לא יכולתי להניח מקוםי.

גולדת', נגר החלון?

דוד (שוחק כל עיבר על שפתו).

גולדת'. האם ראית דבר-מה בחולון?

דוד. ראיית...>,

גולדת'ה (קפה ננחת אל ההלון ופושתת עליו את הווילונות הלבנים והקצרים ושבה למוקומם). מה ראית בו?

דוד, אוthon' במעט... שלא ראיית; רק אויח עמד בחולון עם אותה הדרagna הניצ'יזה מתוך עינוי מרוי ליליה בליליה בשובו הביתה.

גולדת', נז' ואותי לא ראית כללו?

דוד, לפני לכתו; את נתה לו את מקלו- והוא נשק את אצעעהץ (הפסקה).

גולדת', מרוע זה בבית, דוד?

דוד (טביש עליה עצב).

גולדת', מרוע זה בבית?

דוד. רוצה את שאלק' מוה...>.

גולדת', לא, לא... על המסב תישן

דוד. למה, למה... על הארץ אני יכול, אצל הפרנגו.

גולדת'ה (טבעיה בידה על שערתוין). שעורתיך, דור, רשותות כל כך. טיפות נשטים בידיך...

דוד (טתקכלת בה מרכ')

גולדת', שיב עלי רמות בעיניך.

דוד (מוריד את רашו).

גולדיה (טפלטה שעיו), בוכה אתה... .

דוד, (כפי רך פורץ מפיו כשראשו טורף).

גולדיה (אתה אומו בראשו וכובשת אותו ואת בכיו בחיקך), דוד! דוד! (אקסקה. מרים את ראשו). נקריא נא עוד דבר מן המחברת (הס קווים בחשיי טעל מהברת הטעונה. היא מרים את ידה לראשו, נטלת ואוספת את ידה). בקש לומר לך דבר מה. אלא

שׁוֹרֵץ אָנִי, שְׁמָא תַּבְכָּה.

דוד, רוצה את לשלחניך.

גולדיה. לא הא, לא הא... (קמה מכסחה), אנייך לך כרעל המבס.

דוד (קם ונחוא), אין צורך בזה (ישב ומתגעגע על החטב), המבס הוא רך כל בקי, גולדיה, ובכן-בלי ברן (טפניתה אה להפנינה). שְׁנִת עֲרָבָה, דוד! (באה אל אחורי הפרוג').

דוד (פשתרע בעלהות-ילך על החטב, כשבנו בכושיט במרашותי הפסב. אחר רגע הוא מתרומם וושב, כס על רגליו, נשבע עצדים חרישים-חרישים אל הפרוג', סותש אליו את ידיו וטמשטש בו). פה אתה את עצמי... אני תלוי על נבי הפרוג' השחור... (שב לפיקומו אל הפסב, שכט-סוקן ונרד כשידיו שלבותיו זו בזו על חזהו).

מחווה שלישי.

(מן החוץ נשמע קול חללו הטמוש של שומר הלילה. הנשם סופק. קרינט חרוזת אהדות של הריח באוט רך חחולן וגופולות באכלפון על פני דוד היינשטיין).

דוד (ידייו צונחות טעל חזה, השטאלות לעבר הפרוג', כאלו הוא סותש את ידו לנולדה וקורא לה). גולדיה (מציאה את ראייתן הדרונית. שערותיה פרועות, טפלטלות וירחות תלמידים. הוא טביטה טשׁם לדוד).

דוד (פלי ייז השטאלות מהנוועג, מהוך שנה...).

גולדיה (טפוניה מאחורי הפרוג' כשהיא עטופה סדיין לבקלן, מראה כמצבה חייה).

דוד (כלידיו טמנועה מלאה כאלו קורא לה).

גולדיה (גשתח אליו בוחרות ובצעדים טdroים וקלטם. שחה אל חזהו. דיו של דוד טטרותות לאט לאט כדי לחבקה, אלא שבו ברגע חדקף גולדה. ירי דוד מתבקחות זו לו ולא חבקו כלום; לאט לאט הן טפזרות וצונחות שוב, או תשח גולדה בפעם השניה אל חזהו, דיו דוד מתנקחות שוב. גולדיה מזדקפת, יריו מתפרקות ונוללות עד הפעם וכך נס פעם שלישית. כשהיא מזדקפת בפעם השלישייה היא צועיטה לאטஅ את אחורייה וגעלה את אחורי הפרוג').

דוד (אתה שאנחו יריו בפעם האחורה הוא מתחול נסائم בכבירות וחוזו טטרות המכופות. עיני נקוחות—נדלות ובחירות. הוא מתרומם וושב על החטב, פניו טזקים איה צער חמאי ולאות נטלה. עיני צופיות—בגעונים רבים וכאב אל הפרוג...).

(טפיקה נשמעת בדלה. דוד, כמו בחלום, אין שומע את הרפיות הנשנות).

גולדיה (טאורי הדרוג) מי בא?

שורץ (טאורי הדלא), שורץ!

גולדיה (יצאה טאורי הדרוג, כמו בראשית הטעונה; טפחה על כתפייה, שערה עשו. היא קוראת מהוך תפיה), שורץ!

דוד (קם על רגליו. ספהכל בגעונים לפניה)

גולדה (אך ראותו, בקהל פטיר וחתם)
דוד (מחזון תח). פה, אצל הפריגר אשבו.

גולדה (מניה זו האחת על כתפו). טובו!
דוד. פה, על הארץ...

גולדה (עבירה היה על טערטען), טוב, טובו!
דוד. (ישט קל עבר בו, וקסו גזה קפה, ובידו האחת הוא כספה על עיניו).

שורץ (מאחורי הכלב). גולדה (רוסק).
גולדה (אהמת מחרך בהלה את ראשו וכובשת אותו ואת בכיו, החושב לפוך, נאה), לא עבשו.

לא עבשו, דוד... (פנטזיה אותו אל אחדרי הפלגה, להחת על גען) אהן...
(פומחת את חלט לשורץ).

מחוזה רביעי

שורץ (נכנמ. צחעד צערם לארך החור). ביזו ככע שחור וטלולן ברפסח).

גולדה (טעמפת בטעמפתה, תהא לסת שישאל).

שורץ. איןנו פה!

גולדה. איןנו (האטקה).

שורץ. עומרת את לפני ומביטה בי—בתוכה למצויא שפתחי.

גולדה. סכורה הייתני. שיש לך אל עוד דבר...

שורץ (כלי אטון, כאלו לעצמו), איןנו... איןנו...

גולדה. מה זה בירך, שורץ?

שורץ. כובע...

גולדה. של דוד?

שורץ. של דוד... (עטיק להאטך בחוק עיניך). קחי את הכבע הנה, אני משאירו
כאן...

גולדה (לקחת פיזו את הכבע, נשתק קלי). דורי איןנו כאן!
שורץ (כאלו הבודר לו רכה מה). אהא!... השחוק שעיל שפתיך...

גולדה. האם צחקתי. (סחה את הכבע על כתא).

שורץ (נשחק קל הדעה על שתו טAli), צחקת, צחקה. גולדה! (אשא בידה), גם אני
צוחק; האם נאה לי הצחוק?

גולדה (בשחוק על שפהיה, לוקחת כובע של דוד ותולה אותו על חורי הפריגר). ולִ נאה!
שורץ נאה! (פכית הפה לה שאו עושט, מתבונן בין לך אל השלחן ומזכיר את מטבחו איזו, ועד
שהוא תולח את הכבע הוא נועץ את פניו בטעברת, וטסרי אותן שוכן. נפש בפני גולדת מחוק
טבוכה). נאה!... מכיר אני בך שעוד לא ישנת הלילד.

גולדה. גם אתה, במרומני.

שורץ. גם אני (נבלט קא). גולדה, מה ירומן מלך?

גולדה. דבר מה הפריעך, שורץ, לא נתן לך לשונו!
שורץ. דבר-מה... (ישב על כתא). בAffected הלייה נתקלה הנלי בכובע
(מתבונן תח).

גולדה. מן הר飞翔 הוציאו? מתיק הפטיט... הרוח נשא אותו מראו, ורק

לתוכן הביב ונשך את שערותיו (פוסקת, נאצצע וברורה).

שורץ (נפשך אחרי דבריה). הגשם ירד עליהן והרטיבן ?

גולדה (כעקשנות), הרטיבנו !

שורץ ופנוי ?

גולדה, היו חורפים !

שורץ (קם על רגליי וזרוש נפש), היו חורפים ! בשפנוי חורפים הוא כל כך יפה , כל כך יפה וחוק !

גולדה , (קמל וט) הוא היה כאן.

שורץ (אתה בידיה). היה כאן וહלן ?... הוא בכח ?!

גולדה , וહלן. **שורץ** (בשתחווה). וહלן ! (טראה באצבע על טחורת הכתבים). ומין הכתבים הללו לא קרא לך ...

גולדה , לא... **שורץ** (מושחה לשלוח). בואי וצראה לך מה שמצוין שם חן בעני.

(הס ישבבש לשלוח, שורץ נעל קומת בטחוות ושיניהם טעניות).

שורץ (מחוויר פהאמ אט פני לאחרויו, אל עבר טרנוגו). גולדה. למה זה אתה צופה לאחוריו ? !

שורץ (ק טכואו). מונוח קצת... הרוי הוא תלוי שם... אסיר עתה את הכבוע, כדי שלא אשכח לךתו אני בלבתי.

גולדה , חREL מוח !

שורץ (בשחוק קמל). لماذا תלית אותו על גבי הפרגנו ? על גבי הפרגנו השחור ? גולדה (שוחקת ט הא) כדי שקרני המשמש הראשונות הנתלות על גבי בכל בקר תינפשה את הטיט שדבק בו.

שורץ , היזריך לנו מחר המשש ?

גולדה . יורה !

שורץ (פנעה את שפטו ובכיש לחאן, פחט נחכמ) את פרשת את הוילונות הללו אחרי לבתיהם

גולדה , שלא יראו .

שורץ , שלא יראו ? .

גולדה , שלא יראו מה שמביבנים...

שורץ , אהא !

גולדה (רזהה לפסר לו סכת רבד). בשנתהו לירך את מקלה ...

שורץ . כך ! קודם לזה תופפתני על החלוון .

גולדה , תופפה... גם בקשתייך שתחדר. **שורץ** . כך... מסתכל נה חטה טהאנן איזיך אל קלאן . נטעת שעכחותי למஸור לך את

התרשה מן החוץ : בשובי אלקין, התחלו השמים מכחילים והלבנה

נראתה... והוא גנס לאט לאט אל קלאן).

(וואטקאט)

גולדייה (אשלט ווושבת על הפסה, פכיעה שחרק קפידה את יפהה, מניחה את זייעויה על ציראשטי

הטבב ושם עליין את פניה).

שורץ (צד בככמו את תנועת כתפה, מסיר בזרות את וילני הבד וכובשת על השיטות וטחיב, כהען לחלהן סני לחדר, מכיש רגע בעקבות אל גולדה). **גולדה...**

גולדה (כלא שומעה).

שורץ (מחכה רגע, נושא מתחן תרעות את שפטו והחונה, שליח ידו לאחוריו וודוק באחת הונגוויות).

גולדה (אייה נעה טמקומת).

שורץ (טקתיו בחלהן נעשות יתר חוקות) האפוץ את הונגוויות?

גולדה (ספיריה את ראש ומראה לו פנים שוחקות). מה היה לך היום, שורץ?

שורץ (פכלי גרוע מפני את עיני). לבנים, בחולים, חימים, צחובים...

גולדה, לא ישנתי, שורץ... עקרה היתתי, רק ראשי היה כבוש בורועותי,

שורץ, והברתינו תיכף!

גולדה (מתכנתת לחוץ מטבחה), הברתיך... אמר נא לי, שורץ, הרגנה שבפניך מה?

שורץ (פלב עפוק). **גולדה!** **גולדה!**

גולדה (מחנכת לחוץ מטבחה).

שורץ (טרח באצבע על אונגוויות החורות שכלהן, לחוץ יאוש). כל זה—מהו?

גולדה, כלום יורעת אני... יום=שמש יהיה, בוראי.

שורץ (כדאה). יום שמש... (קרב אליה). אני חולך, **גולדה...** הביתה אני חולך—

האמצא שם את אחיו?

גולדה (בשלילה), לך הביתה...

שורץ, אני חולך. (פושך קניות כובע).

גולדה, הן הרוחות כבר שכבי!

שורץ, שכבו... ולא בשביוני זהו הסתו... העלים נושרים לארץ נם מבלי אשר ישב בם הרוח! (פושט אליה י). לך עמדי, **גולדה**, לביתי... הוא איןנו

שם... חי אלהים שאיננו שם, איננו!

גולדה. מחר יהיה יום=שמש.

שורץ (רתע לאחוריו ואוזו בטנויל חלה). יום=שמש... ולוא נם תופע—לי לא תביא עוד כלום... לא כלום!

גולדה, דבר מה החיריך עכשו, שורץ?

שורץ (פכלי על צערו), לא דבר... מבטי נפל בלי משים על כובעו—ונדרת ל...
שהוא שם... אחרוי הפגנור...

גולדה, שורץ!

שורץ, לשלחני את רוצחה...

גולדה, שנה נפלחה עלי...

שורץ, לכוי לישון... (הוור אליה). אם יזרח המשט—הן התנינו!

גולדה, מה?

שורץ, אני בא לבשרך.

גולדה, תאהר את המוער.

שורץ, לא אחר... עם הקאן הראשונה!

גולדה (קשח לה לאפסין). נזוי!

שורץ, עם הקאן הראשונה (נכנס אליה). **גולדה!**

גולדה (תיכננת בטענה טהור תאוות-שנה).
שורץ (טיריד את ריה וטוו) מה זה את מתחטפת והוועה בשעה שניי עומר
לפניך... כן ! א. כן ! (נישקה ביריה) נו ?
גולדה, מה ?
שורץ. (שחוק טוב ודק נראה על שפהו), לילה טוב ! (יצא).

מחוזה חמישין.

גולדה (הולכת בעקבותיו ומקשיבה לצעריו אחורי הדלת ; בהזאהה שלך היא קוראת בחזי קול כלפי הפלגון)
דור ! דור ! (פאהורי הפלגון אין קול ואין קשב. היא גנשת בעדרים קליט וטכנת את
הפלגון אל המכשול, וטצאה את דור כורע לארכן, פניו כבושים בכיר הפטה וידיו חובקות את הבר
היא קרובה אליו, נוגעת נגעה קלה בראשו), דור...
דור. (פרים את ראשו, תחבונם בה פנינים חולטים ורכים ווקט).
גולדה, הרואה אתה כדורים קטנים-קטנים ?
דור (פסכלל בה), אני רואה... אני רואה...
גולדה, לבנים, כחולים, חומרים, צחובים ?
דור, כן...
גולדה, ואוני ?
דור (רוואה אותה כמו בחלומות). גולדה-כתר של אבני טיבות מרבות-גונים על
ראשך, ווורי פנינים חיות לצואריך ---
גולדה, משמש עיניך, דור...
דור (פסכלש עיניו ופסכלש בה דום) גולדה,
גולדה, בלי כתר ווורי פנינים ?
דור (מחה). בלי כתר ווורי פנינים !
גולדה, ישנת קצת, דור ?
דור. לא ישנתי, אני רק כבשתי את פני בכרך שראשך ינוח עליו.
גולדה, נו ?
דור. (טורייד את ראשו ומתחודה) ונש��תי אותו במו פי...
גולדה (תלבונתנו בו). שא את ראשך, דור.
דור (טריטו).
גולדה (פסכלת בו טעת, אחר כך היא מוריידה עצמה את ראהה). היה כאן אחיך...
דור, אחיך ?
גולדה, ושאל עלייך, שמא פה אתה...
דור (טורייד את ראשו שוב).
גולדה (כיווך). שא דאסן, דור.
דור. (טריטו).
גולדה, א. כן ! ראה, גם אתה כובען הביא.

דוד (פונה לאחוריו, רואה וכובע ונכחן קצת), הוא הביאו לבאן!
גולדת, לבאן, אני תליתי בכוונה על גבי הפגינה, כדי שתראה מן העבר
השני את מראהו ותצחק.
דוד. מן הרפש קשחה אותו אחיך... והוא היה פה—אני כבשתי את ראשי עטף
כבר מטבח ולא שמעתי.
גולדת, לא שמעת?
דוד. לא כלום... דממה היהת פה... דממה שלמה, גם הנה לא הגיע אל אני;
חשבתי שהלכת מוה אל אחיך.
גולדת, בחוץ הלילה?
דוד. בחוץ הלילה, בתוך גשםים ומטרות... הריחו יושב שם גלמוד...
גולדת, ואוֹתך השארתי מה יגידו?
דוד. לי, כי כבר מטבח... חטפים עור היה, ובכבשי בו את אפי הריחותי את
ריח שערותין.
גולדת (פורה את ראשה).
דוד (קרב אליו, אוֹתוֹ בזרות רפה וברוק את ראש בשתי ידיו וטירו). הרומי, גולדת, את ראשון.
גולדת (פכחה נפנשitis במכחיה).
דוד (סתכל בה באחנה), מהרה כל כך הסכמתי עם עיניך; עיניך שוקטות וטובות
כל כך (פיכש בה עיר), ככל כך שוקתית וטיבות... לא הייתי בא ועומד קרוב
להן כל כך... אלא שחן קוראות לי... הן קוראות לי, בשמי...
גולדת (בלחש), דוד.
דוד (פשה עיני פניהם), הן קוראות לי, בשמי...
גולדת, דוד... דוד...
דוד. רק הלילה מה אתה, רק הלילה קראנה לי, עינים שוקטות וטובות! מחר
לא אבוא עיר, לא אבוא עיר... בברתי אשב ייחידי ואבכה מתוך גענוועם...
גולדת. מחר לא תבוא?
דוד. רק הלילה, רק הלילה!
גולדת, בוא גם מחר, דוד, בוא גם מחר...
דוד (פה). גם מחר?
גולדת. את המסב אציג לך.
דוד. את המסב... ואם אקראי לך מחרון שנתי?
גולדת. האבוא?
דוד. בואי נא, בואי נא, פרועת תללים וטעלפת לבנים...
גולדת (סתחה). פרועת תללים?
דוד. כמו קרטם.
גולדת. במרי קרטם?
דוד (סתיכון בה כפותח חלום). את באת אליו—
גולדת (אחרי רגע-טחשה, מtopic נאכ עטוף). לך אוּי, דוד, לך אני—ואנבי לא ארע,
לא ארע...
דוד. לא נגעתי לך, גולדת... מתחת ירי השתמטת בכל פעם... מבינות לאצבעותי...
גולדת. בחלום ולא בהקיין... (טבקת בידה האחת את צווארו ובשניה תחלק את שערכותי). בוא

גַם מָחר֙ דָוד֘ ...

דָוד֙ עַמְּ אֶחָי֙ ?

גָוְלָדָה֙ אַחֲרֵיכְן֙ לְכַשְׁלִיךְ.

דָוד֙ לְכַשְׁלִיךְ ... הָוֹא יַשְׁבֵּת פְּהַ רַבָּה ?

גָוְלָדָה֙ לֹא אֶדְעַן.

דָוד֙ מָה יַעֲשֶׂה פְּהַ מָחר ?

גָוְלָדָה֙ בְּعֵד הַחֲלִין יַבִּיט וַיַּוְפֵּף מִתְוֹךְ שֻׁעְמִים בְּזָנוֹנוֹת.

דָוד֙ וַיַּשְׁקֵא תְּאַצְּבָעַת יְדֵיכְךָ ?

גָוְלָדָה֙ כְּךָ ...

דָוד֙ מִתְוֹךְ שֻׁעְמִים ?

גָוְלָדָה֙ מִתְוֹךְ שֻׁעְמִים ?

דָוד֙ (יְהִנְןּ פְּתָאָם אֶת קִילָו). אַהֲבִי, גָוְלָדָה, אַתְ אֶחָי ...

דָוד֙ אַהֲבִי אָרוֹנו, אַהֲבִי אָתוֹ !

גָוְלָדָה (כְּקוֹל רַמָה). דָוד ...

דָוד֙ וַיַּהַרְבֵּר לְכַשְׁבֹּאוֹ אֶל תַּחַנְתִּי לֹו לְלַבְתָּה ...

גָוְלָדָה֙ מָה אַנְידָ לֹו ?

דָוד֙ "הַשָּׁאָר אַצְלִי ! הַשָּׁאָר אַצְלִי, שְׁוֹרֵץ ?"

גָוְלָדָה֙ וְאַתָּה ?

דָוד֙ אַנְיוֹן-דָיו לִי חַלוּמוֹתִי ...

גָוְלָדָה (פְּרוּדָה אֶת רַאֲשָׁה וּפּוֹרֶצֶת בְּנֵיכִי חַרְישִׁי-חַרְישִׁי). (אַפְּסִיקָה).

דָוד (אָוֹה אֶת רַאֲשָׁה, מִנְיחָו על חָחוֹן, לְעֹזֶר בְּעֵד בְּנֵיכִיהִ), גָוְלָדָה גָוְלָדָה!

(נְשָׁאוֹרִים כְּכָה עַל מִקְוּטוֹתִים. פְּגִיה כְּבוֹשִׁים בְּחָחוֹן).

(הַלְלָה הַלְלָה הַלְלָה וְחוֹרָה, הַלְלָה וְחוֹרָה בְּחָלוֹן).

שְׁוֹרֵץ (נְרָאָה טָן חַרְישִׁי, פְּנֵי לְאִים וּנְגַנְוִים פְּאָר וּכְבוֹשִׁים בְּנוֹכְבָּת הַחָלוֹן, קְרַנִים רַאשָׁונִים של

חָמֶה, טַבְרִיקָות עַל רַאֲשָׁו, מְרַאֲשָׁו הַן נְתֹוֹת לְפָנֵים הַחָמֶר וּגְנוּטָות עַל גָוְלָדָה וְדָוד; בָּאוֹתוֹ רַגֵּעָה הוּא

תְּחִילָה דּוֹקָע בְּשִׁטְשָׁוֹת וּקוֹרָא): הַחַמְתָה! הַחַמְתָה!

גָוְלָדָה { (קְוֹזָאִים טַקְוּמוֹתִיהם).

דָוד }

ספרות-הקראים החדש.

(ביקורת).

מביין הספרים, הבאים בחלקו הראשון של הספר העברי הקרי החדרש ("דבר דברו" ו), כ"ז הם ספרי עס, שהם רגילים מפני עמי המורה הקרוב בכללו ויוшибו קרים בפרט. וצריך להזכיר, שמר פיניט ירע לשטור את ה"קילוּריט" המקומי והגוני בטחרתנו, והתעטקות כל שהוא בספרים ש, פנינו מילמדת אותנו, שrok תחת שימוש חמה, אבל בלתי-לזהטה, אותה של ארצות המורה הקרוב, ורק בין העמים המשועבדים להעותנים היושבים שם יכול להברא ספרים כאולה. דבר זה ניכר בחיה' היחוב ובתי הקינה, שהיימן גבורי הספרים, בשעשועים והפוך" (עונג=המנוחה) שלהם רוחקים בטרה אחת מן השעשעים יהמנוחה האירופיים, שאינם אלא חלוף ואנgot-חו'ה בראגונת-רשות, וממנוחה המות, מנוחת האפויים ווגנירנה של עמי המורה ההדרוק. דבר זה ניכר גם בהכנות=האורחים המורהות של הנפשות המשחאות בספרים, -ההכנות=אורחים זו, שאינה מבחנת בין קטן לנגדל ("גירה חסן", "חלום צורק") ; בחדוריהם, שהם עוקצים, אבל איןם מכאים ("מרמת הטורקי", "מרמת היהודי") ; במסקנות הישרות, אבל המוציאות, של שלן ("תקיעת-כף") ; בסבלנותן לשות' דעת וולחן ("ערמת פחה אחר") ; ולבסוף-בשושן=החיים החוק, המפעם בספרים אלו, -שנון=חיים, שאין בכח כל צביעות ופרישות לעמוד גנדו ("המתהסד", "המולה והגירר").

ובשלש האגדות "גירה חסן", "חלום צורק" ו"אשת מרדנים" שבספר הנובי אפשר להכיר עוד דבר אחד: שאגדות כא 5 ו יכול להברא או, לכל הפחות, לקבל את הצורך שיש להן בספר שלפנינו, רק בתחום העמים, שנתיישבו בארץות מושבם של היונים העתיקים וירושו מהם בטרה ידועה את התניתה למדה וקצב ואת השאיפה לשווות את בחות=התבע הטובים והרעים ברמות בני-אדם יפים או מכוערים. כמו יונית, בולם, כמה רתוקה מהפלגה וקרובה אל המזיאות

(1) דבר דברו. מאת חדר מבני מקרא שמואל בן שמעיה זיל פיני ט, חזן של עדת הקרים ביכתרינסלב. חלק ראשון, מהויק : א) כי ספרי מספורי בני קדם, המסופרים על פה בינו לבין עמי הקרים בארץות טורקי וחצ' והאי קרים. ב) אפירי נעם, והם מאמריהם הנארמים בפי עם הקרים, וכי הארץ היא קרים, בלשון תarity וטורקית. העתקנו לעברי וסדרו עיפ אלפאביטה יותר מחמש מאות. חלק שני : נ' ב' ב ע' ח'. כולל את התפלות, הברכות, הדרשות והשירים ליום מלכנו האדר' אמרטטור ניכולי השני. וכן יכול את התפלות. שאנו קורא בימי המאבל לשלום המלכות והמלך יריד ושלום אונושטיישי פאמיליע, יהו לעד אמן, נצח, סלה, ורשה תרסיד.

היא צורתה השם שומר-האוצרות ב"ג רח חסני וזה אינו ריבעל שבאנדרה הגרמנית, שהוא נראה למטרות הטבות שהוא משפייע, אף לא אחד מן היצורים המב hilim בתארם ובחל"כיותם שב"א, אלף לילה ולילה" הערביים, אלא-עבד כושי כמו, שאנו רואים אותו יום יום בחוץ קושטה ואיזמיר. או אלה הקופים שב"א, אשת מרים", שמתבלה הם רוצים לטזרוף את האדם, שהם מוצאים בעיר, ובראותם את יפיו הם מושחים אותו למלך עליהם-כללים אין הם מוכרים לנו את ההקלנים העתיקים, שעשו את היופי לקריטריון ראשית באורה מודה, עד שנבראה על אורותם האנרגיה המazingת, שbehocabah לפניהם פעם אחת אשה זינה למשפט ונגלתה לפניהם בכל קסם-יפיה, נפל לפניה שופטיה ארצה וקראו: «לא לנו לשפט אותך, שפט אונטי? ! ? ...»

ואולם, אם ספרי-העם והאנורות שבספר מס'ןנות את האדם המורוחי בכלל, מציריים חמש מאות המשלים, «שם ביחס מוקני הקרים», את האדם המורוח, שהוא גם יהודיך-קרה. הפתאליות שבמשל: «הנגור משמים יהי בהכרה בלי פונה, בין תחפעל לשמה, בין תחונגה; התחרפות לפני מי שהשעה משחחת לו שבמשל: «תשלים עם השדר יעשה שר, עד עברך מעל הנשר»—ולבטו, ההתירות הינה אל טו שאיני יכול להנבר עלי צרו שבמשל: «לא יחרב עולם מונות, יחרב מחמס ולוות», כל אלו מלמורות אותנו, שהרבה קיבלו אחינו בני-מקרא משכניהם המורוחים. ואולם המשל: «לוּא ישפוך מים לא עבר מנשך רום=עינים» מראה לנו, שאף על פי שחרורה הנתיה לפאטאליות אל תוך מהנה הקרים מפני שהם יושבים בתייך מושלים, סוף סוף לא יכללה נטיה זו להגיע בינויהם לאוֹתָה קיזוניות, שהגיעה עדריה בין המושלים, מפני שהקרים הרי יהודים הם, ככלומר, בניט לאותה אומה, שכלה היה אינם אלא מלחמה ארכאה בגורה הקромה... והטשלים: «אם אין לך כף באמתחה, מחריך קשייה אחרת», אם לא ישווה זטן אל זטן בשווה, הכוון אתה אל הזמן והשתיה» מוכיחים אף הם, שמצובע המיוחד של הקרים בתורם עם של סוחרים וגווי בקרוב גוי מוחיב היה לפתח גם בקרבם, ממש כמו בקרב היהודים-הרבנים, אה פולחן-המטבע' ואת כשרון-ההסתגלות לחילופות-החיים, מה שאין כאן בשאר עמי המורה הקרוב, שאינם דומים להקרים במצבם החברותי והמרוני.

מעין הוא גם המשל: «לא ירבה הון ממעשה ידיים, אלא מנקיון שנין». משל זה, כישנוו אל המשל הורגוני: «מען וווערט ניט ריין פון קלינגע הצעאות, נאר פון גרויסע הכנסות», יראה לנו, שלא חמיר סכיות שות מילידות תוצאות שוות: למטרות מה שהקרים עוסקים במסחר, כיהודים-הרבנים, זה כמה דורות, לא פעליה עיבירה זו על רוחם של הרכנים והקרים באופן אחר ובעיר שבקרב היהודים—כל הפחות, בקרב היהודי מORTH-Aירופה, שמהם יצא המשל המובא לטעלה—פתחה ההתקשרות התרבותית במסחר שאיפה לנגולות ולריזקה. הביאה את אחינו בני-מקרא, להפוך, לירוי התכויזות וקמנזות. את סבתו של ההברל הנפשי היסטורי הזה יש לבקש, כמובן, לא בוה, שהרבנים חווים על פי ה"שולחן עורך" והקרים—על פי "אדרת אל"ה", אלא במה שבארצויות-הנוצריות, מקומות-מושבו של רוב מןין היהודים, לא האיקו בעולם למסחר ולאניציאטיבה המסחרית במו בארצות המושלים, שם יושב רוב-מנינם של הקרים.

מן המעת שהבאנו יכול הקורא להניח, כמה יש לטעות על תפוניותיהם הצבריות של אחינו הקרים מן המשלים, שאסף המחבר העברי-הקרי בספרו, ומפני שהמשלים הללו מקרים כמעט כל מקרים החיים, על כן יש לשפט על רוח אחינו הקרים לא רק על פי המובא במשלים, אלא במדה ידועה גם על פי מה של אחותם בהם: כן, למשל, יש להשתומם על הדבר, שאין במשלים האלו אף אחד, שירדר על אהבת התרבות, כמשל הזיגוגי: "חורה אוו די בעטטע פחרה"; או מה שאין בהם אף משל אחד. שיהא מוסר על צלצול מלאות דומות, עבריות או עבריות וטאטריות (שהרי הלשון המדוברת בין הקרים אין היא-זיגוגון טאטاري מתובל במלאות עבריות), מעין המשל הזיגוגי: אלע הייקערס זענען קרים, נאר דער הייך רגלאַט מבית רעך איי גלייך", בעוד שמייבא בספרו של פיגיט משלה, שהוא מוסר על שמות שתי ערים והוראות בלשון רומי (היליכתך ורנה וביאתך קורנה), אף על פי שהלשון הרוסית נודעה לקרים הקרים רק לפני מה שנה ועד היום לא נחזרה ביןיהם כל צרכה. אם יש משלים כאלה ומר פיגיט שכח, או לא מצא לנחיז, להבאים, חטא, לדעתו, חטא נдолה, כי שתוקתו בנידון זה עלולה להביא את הקורא לידי מסקנה, כי אף על פי שהחכמי הקרים מימות ניסי בז נח ועד מרד בכיסו סולטאנסקי טונים את אחיהם הרבניים במעט אhabת התורה והלשון העברית, לא היו הורה ולשון אלו לחלק מעוצמיהם כמו שהיו להרבנים. אפשר שמסקנה זו אינה צדקה, אך בערךנו מביאה אותנו אליה שתיקתו המוחלטת של פיגיט בנידון זה.

מעט "פוקלור", או, יותר נכון, מעת "פסיכון צבורית" יש למזווא גם בחלקיו השני של הספר "ודבר בעתי" (חלק השירים והתהבות), אף על פי שכובן לא זהה מטהתי... כשהאנו ריאים, איך בן עם קולוטורי מאו ומעולים מתחבה על שטח של ארבעים ושנים עמודים בקרים: "טי אנחנו ומה חיינו, שנוכה לאות, אשר המלך חפץ ביקרנו", "איפילו שאין אני כדים וראים לכבוד ויקר, בכל זאת מתנהנים עמנו במדת חסוד ורוחמים" ווד דברים כאלה, וכל זה מפני שנטנו לאחינו בני-מקרא אותו הוכחות, שלא נתנו עדין לשאר בני-ישראל, כאשרנו רואים שהרוב, שאליו הוא שייך על פי מוצאו, עדין הוא גולוכיות, אין יכול לראיית בוכיות הנחותו לו דבר מניע לו בזדק ואף לא דבר קיימן; ועל כן בעל כrhoו הוא מתכווץ עד בלי הראות ומתבזה בעלי מרדה ונגיל בפני נוחנו זכויות, כדי שלא יהיה נראת "כפי-טובה" ולא יאכבר מה שנחננו לי במתנהה...>.

בלשוני העברית של מר פיגיט יש אריכות יתרה והיא מלייצית יותר מר, אמנם, במרה ידועה תלוויות אריכות ומליציות, ובבבבב עני המורה הקריב המצוירם בספר, שכידוע, אינם מאהבי הקוצר והרויק; אבל המתרגם ארין הוא גם לנבי אנשי-מורח וארכיות זו מקללת את הרושם, שספרו היה יכול לעשות. ביחס הרע המחבר בסגנוןנו למשלים: לביר צורת המליציות הוסיף עליו גם את נוחותי-החרוזים, ועל כן נששו הרובת מטשליז בלחתי-טובנים כל עיקר. בכלל צורך לומר, שבגונע להמשלים לא יצא המתרגם ידי חובתו אף כל שהוא: אף כבשפרדים משלים בלשון, שבה נתחרבו, צריך לבאר הרבה מה, כי לא כל מה שהוא טובן בוטן נתחרבו

מיבן היא נס לאחר=וּמן; ועל' אחת כמה וכמה דורותים באורים המשלים שבספר הנובי, שם מובאים לא בלשונים המקוריות ושם ערכוים בשבייל קוראים, שהחורים המורחים, שהולידו את המשלים הללו, אינם מחוורים להם כל עיקר. ומר פינית, כמעט שאינו מבאר את הסתומים במשליו (וחוץ מאחדים יוצאים מן הכלל), עושה עוד במליצותיו הנפיות וחזרוי המשוננים לבלתי=טובן אפילו מה שאפשר היה להבין במשלים האלו היו נמסרים בלשון בני-אדם פשוטה.

מן הרואי הוא, שהמחבר הנכבד, גם בספריו זה וגם בספריו „אנגראט נרכי שמואל“ (פטרבורג תרט"ב) ראהה למדוי, שהוא מכיר בטיב החיים הקולטוריים של אחיניו הקראים ויודע גם את הספרות העברית החדשה, יוסיף לתת לנו את הנמצא תחת ידו במקיאות זה. אבל ירבה נא במעשים ומשלים וימעת ככל האפשר במליצות וחזרויות. ידע נא, שהענינים, שהוא דן עליהם, הם כל כך חשובים ומלאים עניין וחפץ, עד שאין שום צורך „לקלוע עליהם פטרוי ציצים ופרחי>Showנים.“

מנחם מנדל פיטלזון.

הכף הנטברת.

(אידיליד).

וַיָּוֹבֵל חַיּוֹת אֲשֶׁר או שְׁמִשִּׁינְכּוֹבָות בָּאָרֶץ
פּוֹגֵשׁ מִקְרָנוֹ מִעֲבָדָה מִתְזָקָדָם שֶׁל אָרוֹן אַמְּבָה רֶבֶּה,
וּנְחַלָּה בְּגַשְׁקָה אַמְּרָגָה בְּרַתְוֹרָבָה עֲוֹמָם. פֹּוֹ גַּסְּם
בְּאַלְוֹתִים-כְּסָפָה בְּעַנְנוּת וְדָלִיּוֹת יְרוּקּוֹת-בְּרוֹקוֹת;
מִדְלָקִים רְבָאות נִצְעָצָות חֹגְנִים בְּרָאשֵׁי הַשְּׁטִים.
בְּכַטְרָם אֲבִיכָּ, עַל חַחְנוֹת עַלְיוֹת שֶׁל קִיבְּלִים בְּנֵי שְׁנָתָם
שְׁבִים מַעֲכָר לִים; זְוִירָק וְהַבָּב בְּנָחָלִים,
בּוֹגָא מְאוֹרוֹת סְנִיפְרָים טַוְבְּלִים וְרוּקְלִים בְּמִים,
מְשֻׁלָּה בְּלַהֲטָמוֹעָנְנִים וְתַכְלָפָם הַהוֹלֶכֶת וְנַסְפָּה,

וַיָּוֹבֵל הַיּוֹת אֲשֶׁר תְּפִלּוֹת וּכְלָלִים תְּפִלָּה, בְּפֶר נְחָה
בְּאַפְסִיר עֲרֻכּוֹת וּנְזָן, פָּנָת סְתִּירִים גְּשִׁקְחָה,
גְּנָה-וּתְלִימָם בָּה שְׁנִים, שְׁלִשָּׁה, מְאַפְּלִים עַלְיָם
אַרְכְּבָה עָאי שְׂטִים נְנוּים. וּשְׁגָחִי יְמָן וּתְלִיפָּות
חַיִּים שָׁם חַיְּדוֹר-חַולְתָּעֵל יְסָרוֹרִי וְעַל חַלְמוֹתִי,
נוֹאֲרִים מְסֻוּרֹת קְדוּמִים וּפְרִתִּים עַד גְּטִיעִי מְפֻבּוֹת:
פָּרָג לֹחַט בָּאָשׁ, וְצָפְנוֹן אָחָב וּרְבִּיבָּשָׁם.

בימר עם ז'קנו של מלך¹⁾ הדור בארכנטינאיו
וילג'ן "בן פְּרִיאַצִּים מִסְתּוֹבָב"²⁾ עלים נאחים בונר.
תולים כוסותם סרבעים, כום לבנה וכוכב של יקניטון,
סבבי פול ופה-עליה ובגורי צענים³⁾ מבתקים.

ויכל היה אשר או רום של איבר מרחפת
לראב ערכות ומלאם-ושמש-דרבות קארץ ...
יכול היה! אלא לאסר שטקה בקואי בונר,
פזרשה מהצ'ר חמלה, שערכה תחומה בגובה,
ותדרה بعد שבת-הבריל - קש בפה והיתה בחרת,
בثم אהבה גענים, ועבי שכבה מאפלים,
ונזלים את גנווי חאות שעחו בונר הפטל:
ונבלע לאור באל בשכבה ורביד האל והיתה
שכבה מפאן ומפאן, שפנירה על שמונה העשר
גפש האדם, שנתו במאסר בטרקלין החדרש,
ונעריב עליהם הימים ובלו כל שירוניהם,
ונמי איש בפנותו, איש איש ופנו נאנו,
איש איש ונגע ללבו. אלא שקא אסונג
באשר קפא בם לכם ולא נועה השם לחתמו.
מטה בחרת האור ...

אחר האסורים.

— עוד يوم אחר חלה ואינו ...

אמ', ומה זהה מתר, בבא. עת חלוק ה-בלנקה⁴⁾,
שעה זו יפה לתקן בהפט והגבהת:
כלחה ריגל "המנט"⁵⁾ בקרוזור ותעמדו "מלכות"⁶⁾
האסיר השני,
— אַרְיךְ לְחַבֵּיט "בְּנָאָב"⁷⁾, האין חעש "שׁוֹכֵר"⁸⁾, חילקה,

(3,2,1) שמות של סרכום.
בלשן האסירים: 4) פיק. 5) טשייה. 6) חילם. 7) נקב בדעת לראות בו
עשה בחרה-האסירים. 8) בדקה.

וְסִימָן מַנְשֵׁב תְּרוּם⁽¹⁾ מְלִים, מַחֲפֵט בְּחִטְמָו
אִפְהָ יִמְצָא בְּדִיו ?

האסיר הראשון

—זוה עומדר נבחו בצלות
אריקה פפת נער ושם רומי-נדי : תקיעה חכמת הרפואה !
הוקטור, מה שם של קריפואה ?
אסיר שלישי.
—קליים ריפרמנגי.

האסיר השני

—כבודו מונח במקומו ! באנחו מהגעשה מחר ?
המאלי שוחט⁽²⁾ וחוט —אנש לחגירה ולתקון.
אסיר אחר.

—סילין סלמי איז ? יעדודה אחה, ואעלֶה ...

ועני התקהל נטבו אל מול פנֵי סילין היפה.
הוֹסֵם קם וישוק כל מרכז על שפתו היפות,
מליט תחו הרים, מרים ארכטפיו קרכבות,
ציאר ברגל ישרא, באלו זה שב מלכוד פלבנה.
גנש אל בחל הטעור ועומדר משבה לשני.

מהר אליו בעז הנזע שבחבורה : ארמוני
ויפה-יעים, והוא ס"ס, מעמד התקהל עליהם.
טפס על בתמיו עמד בפשות ידים ורגלים,
ידו התחת בדים, בשניה פמח את דלת

בעשנות המתנור הרים, שם גנווים כ-טפרה ופסולה :
שפין "חצ/or"⁽³⁾ ועת, כל חמדת כ-טראילין מהר'ש.
תליום כל עני התקהל בשנים לראות מה יש.
לקח התקלון כ-ס"ס השבין מטבחא המתנור,

(1) סקי. (2) שין. (3) טיק.

באהבה רכה לויו מבטה כל המבריא .
 חביב ניה עליים נחביבים יפורי שמירתו
 ניש אסורים לאסיר שמי, כל-רכבתה וטבק),
 קבל אותו סימון הנבאי יושב בפינה ,
 ועמד עליו התקהל צופה לבעת מהיעש .
 ובכח תפאר הכה : עשהarti שורות נקבים ,
 נקבים קטעים מאר , בשני חלקי הרכבת הנשברת ,
 נקב מבאן ומבן, מקבילים איש לעבר איזו ,
 ניעץ חדו של שעין ומגלו חרש בזירות
 בין אצבעותיו הנפות , עד תלוף השבוי
 עבנום של דפי הכה ביצא מעבר השני .
 וחותם נק ניעץ בנקבים בקאהarti שורות נקבים ,
 הוציא קצות החוט והצליב אונם להבאים
 שניית בנקבי הכה, עד הם כל שורת נקבים .
 מתחם בכם ותדריך חצאי תפאר הימכד מיטב .
 אסיר אחד,
 יפה בעודה שיש עמה משיחה של רעים .
 כלום הפסיחה מושם שנינו בבלא, רפטוי ?
 נא למדוני מי עשה ספר הראzon בועלם .
 נפלנו דעתך בקהל : זה אומר כן נוה בכה ;
 מלך ניה – קצינעם ! עד שנענה אחר :
 "חייל ופרק, ויהיו שניהם עליזם ,
 שניהם חפשים לנפשם בשורה בקמה עם שםיש ,
 ולקט נילך משכלי ששורה מלא חפוי בקטנות ,
 לוקטו ווירקן, ישבה יעשה קרבה פעם .
 יקאה בם נפשו – ואצא רגניות ברורות לשעשותו .

הכף הנשברת

„אֵלֹא שְׁהִרְקָה לְלַקְטָן וְלֹא מֵאָבָה בָּהָן נְתִידָרוֹת .
 וְגַם הַפְּרֶפֶר סָלָן, וְהָוָא גַּאֲהַ מְשֻׁבָּלִי תְּהִנָּן
 גַּוְּפָה מְקַלְּבָה נְדִגְנִיות – נִירְצֵץ אַחֲרֵיו לְתַפְשָׂו .
 נְמַלְתָּה הַפְּרֶפֶר עַל נְפָשָׁו וְתַגְעֵר דָּולָק אַחֲרֵיו .
 בְּאָהָרֶפֶר גַּעַז גְּבוּב – וַיְכַס עַלְיוֹ רַזְפָּו גַּעַלָּה .
 בְּתַחְפְּצָנוֹ לְרָאֹות בְּאַיְדוֹ וְהַסִּיר גַּעַלָּה לְרַגְעָה .
 וְבָכָה דְּבָקָה־רִבּוֹ נְפָשָׁו עַד שְׁלָא יָכוֹל לְהַקְרֵד
 וְשִׁמְרָה עַל אָתוֹהוּ הַפְּרֶפֶר, עַד נְפָחוֹ רַוְחוֹ קִיד מְתַפְשָׂו .
 רְאוּ וְלִמְדוּ מְפָנוֹ הַגְּדוֹלִים לְעַשְׂוֹת בְּמַעַשָּׂו .
 אָסֵר אחר.

כֵּלָא רָאשָׁוּן בְּעוֹלָם לֹא גְּבָנָה, אָךְ נִכְּרָא בְּמַאֲמָר .
 כִּיּוֹם בְּרָא אֶל אָלְץ וְשָׁמִים חַיָּה הַכְּלָא הַנְּדוּל :
 עוֹלָם וּמְלָאוֹ, וַיְקַיֵּם וַיֹּאמֶר לְכִיתְהַאֲסִירִים –
 בֵּית מְרוּיחַ – וְאֵר, רַתְבִּיר חַבְּדִים – לְהַקְנֵק .
 בְּלָאִים בּוּ קָל בְּאֵי עוֹלָם בְּרַתְקָנוּ נְחַשֵּׁת וְעוֹפָרָת ...
 בָּעֵל מִסּוֹרוֹת אֲבוֹת בְּעֻבּוֹת שֶׁל קָוֹרוֹת דָּוָר גְּשַׁבָּח מְעוֹלָם ,
 בְּמִזְרָחוֹת חַקִּי הַתְּהוּוֹת שֶׁל יָאָר מְאיַן וְאָקָם
 נְחַיָּה בְּעַרְפָּלִי – בְּרָאשִׁית עַל סְתִּיף הַכְּלָיָן וְסְתִּים ,
 נְוֹתָרִי שָׁעַר גַּיְיכָה שׁוֹאָלָת וּפְרִיהַר גַּרְבָּה קְוֹפָחָת .
 בְּלָוָאִים בְּאָתוֹה בְּיִתְהַסְּבֵר "יְכָלָת" הוֹיָה וְחֹזְנִית
 רַתְוִקה לְשָׁלָד וְלִגְדִּים, וְ"סְכָמָה" בְּשִׁעְבּוֹד שֶׁל חַוִּישִׁים,
 מִמְּבָעָצָבִים בְּקָגָן חַלְיוֹת קָר חַם וּבְלָבָלה .
 יְפֵי" עַבְדוֹ שֶׁל וּמַן, לְאַמְּיוֹת וּסְרִרִי אַקְלִימִים .
 וְרַצְוֹן תַּפְשֵׂי" מְפַרְאֵר בְּאַוְיָקִי מְסֻבָּה וּמְסֻבָּב .
 אַמּוֹנָה" בְּרוֹכָה בְּעַקְבָּר מְרַגְנּוֹת הַתְּפִתְחּוֹת עַמִּים ,
 נְאַמְתָּה" גַּתְנָה בְּשִׁלְשָׁלָאות מְעַמְדוֹת וְצִוּרוֹת תְּשִׁיחָה .
 כֵּלָא רָאשָׁוּן בְּעוֹלָם לֹא גְּבָנָה, אָךְ נִכְּרָא בְּמַאֲמָר!

אסיר שלישי

אֲשֶׁר אָז שְׂנִכְתָּה לְרַקֵּת לְעַמֹּק הָעֲנָן ...
הַשְׁלֵמָה מִלְאַתְּ חֶבְרָה, בעמריו מבינים ומבקרים, —
צַק מִים בְּקַפְתִּים וְלֹא נִשְׁפַּךְ אַרְצָה אַף גַּטְתִּת.

אוֹרוֹ פְּנֵי בָּל תְּמֻסְבִּים תְּמָהִים לְמַעַשֵּׂי יְדֵיכָו,
 דּוֹמְמִים יְשַׁבָּהוּ וְרוּםִים סְגָרוּ עַלְיכֶם הַחוּמוֹת,
 תְּמָהִזָּת מְאוֹינָות אֶל שִׁיר אָסִירִים בְּמִזְרָח הַעֲלִיוֹן:
 "קוֹמָה נְבָהָל מִתוֹךְ הַעֲלִים תִּשְׁזַׁן וְעַפְרוֹ" ...

שאלול טשרניחובסקי.

טילטול, בטאטראותחטש.

הספרות ראלמת.

מאה

ד"ר מ. עהרנפריון.

א.

אריך לך מיטין המקרה המבhill של התאלםות אחר מקרובייך רק אתה מיל היה בחברתי, התענגת על דבריו המפוזרים ועל שחוקו העליי, התינחת עמו, התלהבת עמו, השתתפת בחלוותיו וגעוני, או בכעסו ובצערו,—ולמהר אתה פונש אותו בשוק—והוא נצב לפניו הילד אין־אננים, מוציא מנורנו איזו קולות משונים, פראים ובלחמי־מקושרים: הוא נחאלם פת אום, משומם וכמעט נמתביש אתה עימך וסתכל בפני חברך האומלל ורוצה אתה לקרו באניי מה שאין יכול לשפטו טפיו, רוצה אתה לקרו את הצעיף מעל פניו אלו המסתורי האכורים, שנגעו לחברך כשור מרשי,opic מלא תמיחות ושלאות: מי ומה גול בן לילה את כה־הדברן מחרברן: פחד־פחדתם, או התרגנות חותה, או איה שניי אורגאניז' ואם אלטוט ז' הייא עלמיט, או יש תרופה לטבה זו ועוד מעט וכח־הדבר ישב לחברך במקודם? אבל אתה מן הצעוקים ויאנעם נענים, חברך אינו פוחת את פי, רק ראשו וכחפיו וירוי מתנוועים ומנורנו יוצאים קולות בודדים, משונים...).

מאורע מבהיל מעין זה אירע בספרותינו בשנים האחרונות
זה מקרוב התעוררה לצערות חדש ולפריחה חרשה וביקול ענות נכירה
לקחה את עמדתה במרכזו חיינו החדשין, ההולכים ומתחווים; עדין צולב באוניינו
קולה החדש, החזק, המלא כסם וכח, עדין אנו מרגנישם את להט האש ההולכת
מפיה, המaira והמחטמת; רק אטמל שמענו אותה מרבורת אלינו בכל צורות
הרבות: שרה, צירה, ספרה, קדרה, בארת, הוביכה ויסרה, עודדה ונחמתה, זקפה
כפופים, סמבה נופלים והחיתה מרים במאמרה,—וכמעטן בן לילה ענבה כה־
הדבר, ושפתחה דובבות רק מלות מקומות, חזאי פסוקים, קילות בודדים,
יתומים: היא נת אלמה פת אום, זה היה מארוע נורא ומחריר, יורד עד
הנפש: הפה הכללי, פי האומה, הפה בעל אלף הפיות נסחים ונשתתקן! ברגע
הראשון עמדנו בנדחמים, כהלווי־דרען: והוא קץ כל הקצין, שרפת נשמה
ונוף קיומו אבל כל ישיתנו החזקומה נגד אפשרות כו, נגרחרפה כו, נגר
אסון כו, ואחרי הבלה הראשונה פהו המתמים שבנו: אפשר שאין זה קץ,
אלא הפסיק הקורם להתחלה, לא חשבת־שקיעה, אלא דמרומי־שחרן; אפשר, שעו

הספרות, שפתחו סגנונות פיה ונשתקה, מלאה כחות-החיים כקדם, שבלבו בouri אש=אליהם כקדם, שטוחה בהיר ופורה כקדם—רק היגר אין בה, אין אלמת לפִי שעה.

כך היינו מדברים בינוינו לבין עצמנו, מתייחסים ומאמינים חליות, ומחוץ אין עינה ואין פור. העולם החשך בעדרנו ודמתה=טויות לנו וסביבנו. דמתה כעין זו שלשלת בבית המת, אחרי כלות הכל' (כ' נם משפחות שלמות וצבור כולם מתאימים לפרקיות): בניאנטי הולכים אבלים ומחוריים, כובשים פניהם בקרקע, מתחודדים כל אחד בפנתו, איש איש וצورو. אין דובר דבר, אין איש מסתכל לפני חברו. רק פעמים מתרפרץ מתוך אחד מן הלבבות הכהובים איו אנה יתומה, איו נהייה בודדת, איו מלה מקוטעת, ואחר=כך—דמתה ובידותם כקדם.

דמתה כזו שלטה בספרותנו בשנים האחרונות.

ב.

זה לא זיהה מקרה, מאורע בדור, דבר תלוי ברצון, זה היה מעין "עכוב מן השמים", הכרחי, כללי, גובה שאין להרהר אחריה.

כולנו היינו יושבים על יד כסאות=הארינה, איש איש וכמו, איש איש וחולמו, איש ואמנתו=וארגנים; אורנים את חייו ונגענוו של העם הוקן המחריש נועריו; ארגנים את כחה וועשרה של השעה הנדרלה, שאנו חיים בה, כל אחד על-פי דרכו וכפי יכלתו. אבל אייה דבר היה מרחק ורעד בחלו של עולם=חיצירה שלנו, שהיה משותף לי ולך ולהאחרים, שהיה הרוח המתחה את כלנו. וקשיי=אריגותינו הנבדלים התחלו לאת וכמו מאליהם להתחש למשמעות=אorgan שלם, מאחד, מוחבר,—המבטא החוי והבהיר של הנשמה היהודית מהיים, בכל הקפה ועמקה, וזה היה מעשה=אורגן טיווח במנינו, שונה תכליות שניין מן הארגנות הקורומות, דרש לנמריו כמעט כל קטע מקטעיו, כל אחד מחלקייו היה סימן של תחיה, של התהדרות, של הריסת ובניין, של לירת עילם חדש. הנשמה היהודית התחליה לפרק מעלה את עיל המסתור, את עיל הספר, את עול הה"תכלית", התחליה להשחרר מסבל=הירושה, מן העבדות הרוחנית, מכבלי המקובל והמקודש, אבל גם משלטונו של הור, של ההשפעה מן החוץ, טמפלשתה היומם, אחרי הכפורה בחזים, שבאה לדגוני התרבות הרובנית, אחרי הכפורה ביהדות, שבאה לדגוני "משכילים=אפיקורוסים", אחרי השטחים והריונות של כתבניהם=טלאים מבקש=אור, נולדה בנשנתנו אמונה חדש, מעוף חדש, עיו חדש, ענקות חדש, התחליה להתחפח בהכרתנו התיחסות אחרת,طبعית, לחיים וליהודים. אחרי שנות=מאה של נדורים במדבירות והרי=חושך, של חיים בשמיים, בספרים, בעולמות מדומים, מצאו מחרש את דרך=Dחאים המשמשים, את הארץ, את העולם=הזה, התחלנו להקריב אל המציאות, אל עמקי הישות, אל מקורות האוושר וההו. עבוריונות הספרותית בעשרים השנים האחרונות הייתה בכללה הנחת יסוד לתרבות עברית עתידה, שאמנם אי=אפשר עירין להגביל בדיקת את מהותה ודרך=התפתחותה, אבל שבכל אופן בהכרח תקרב אותה הסינטזה של יהדות ואירופיות, ההולכת ומרתקמת בנטשות

היהורים החrstים. הפעעה מספורה=הה שכלה לספרות=התחיה, מקלמן שולמן ואדר"ם הכהן ונפתלי קלר לאחד=העם ובואליך ופיו ערבְּגָג, היהת מעוף=נשר מרוחקota השפה לטרובי הרום, היהת התאמצות כבירה ובלתי=פוסקת להתרומות מן המליצות על=אודות החיים אל החיים עצמו, מציורת הדברים אל מסתורי=נשמהם, מאפיקורסיות לאירופיות; היהת הפתוחה תמידית מפסוקי תניך לשון היה, מחרגות לשירה, מבטלות לטרויות, משעושיע=ארכבים להסתכלות אמנותית.

ובאמצעו והעליה והתחזרות עזבנו כחנו. פתאם נפקה עבורה= הארינה בבח אחת, בכל מקום קשלן הס. ומעשה=האורן שהתרקס לעינינו נקרע לאלי גורים, שנפورو לכל רוח. הספרות העברית נתאלטה שתאות.

זה לא היה עני פרטיאו ואישי, אני ואתה ושלישי ורביעי חרגנו לכתוב, מטעמים אישיים, על דעת עצמנו, לא! זאת היהת הפעעה כלית, מקפת, הכריחות: כולם יחד נשתקנו שתאות, כמעט בבח אחת, כמעט ברגע אחד. נתיעצנו מקרים וזה עם זה, לא החלטנו ברוב דעות. לא היהת השפעה מעד לצד. כאלו מלאיה באה שטקה זו, כדבר הכרחי, שהכל=ונוקרים לו. גורמים כל אחד בחדר עבדו נשפט פתואם העט מירנו, איש איש לעצמו נשארנו ישבים כבולי=עץ אל שלוחן=הכתיבה מהתרמרם. דוממים ובל-נון, כמצבות שחורות על קברי עצם, עדר שנטיבשה טפה=הדריו האחרון בקסות והרנס האחרון בלב והרעין האחרון במוח, ממש בכתב ב, מגלה האש": "תהאנ שירתם בשחר הוא לקינה חרישית ונחי רדמה רקה. דומם פרשו ובכוי מלאך לנפשו, מלאך...

לנפשו, ויבך בדממה כל העולם עטם..."
אייה דבר חדר ל"אכניות של תורה" שלנו, דבר=מה כבד ועמיק, שהטם אותנו ונטל מאתנו את כח=הדבר, שהוא חזק ממנו ומעשה=האורן שלנו; אייה כח נסתר דכא אותנו לארץ, השתק בבח אחת את כל הפיות הממליט=רבכנן והסערה שבנפשותינו כמה פתואם לדמה, מני או שלטה בספרותנו רמתה בית יהאב: איש איש נשא את יגנו בחיקו, בדר ורוטם, רק לעיתים נפסקת הדמה ונאו שומעים איו אונחה מתפרצת, איו קוילות מוקטעים, חזאי=פטיים, מלות יתומות. ואחר=כך=דומיה כמקדם, וכל אחד מאתנו -

... מתחזק הוא מלא מרי ורמי צפה
ומחכה גלמוד בין לקבות קטעים
לעת של פהה,

ג.

בכום חרעלח או יש, אמן, טפה של נחמה: נם באלו האנחות הבורדות ובຄולות המקוטעים, שהתרפיצו בספרותינו בשנים האחרונות, נראה כח יצירתנו בכל תקפו, – וזאת היא נחתתנו. כל כך חיים וצערות גינויו בנשנתנו הלאומית, שאפילו אפיקת כח=הדבר לא יכול להיות מוחלטת: אף הפטיפות של הספרות האלמת היה מלא כח והדרו הקולות הבורדים והקריאות המקוטעות, שהפסיקו מה שם את הרדמה הכללית בשלוש השנים האחרונות, הם המופתים היותר חיתכים,

שכח היצורה שלנו וחיו ספרותנו העברית לא פסקו, שאין כאן מאורע של אפיסות= החים, אלא של העדר כח=הדבר לפי שעה, מה שקרה בלווי "אָפּוֹנִי". מותן הרטמה שמענו את "שירי הזעם" של ביאליק – ו' המהאה הלוחתת, זו ההתקומות הביבות של הנשמה העברית גנד מעניה ומונקיה מבחין וגנד. קטנות= המוחין, ועניות הלבבות בפנים, זה, השפוך=חמתהך" החדש, הבא מותן תחית הר צון הלאומי, מותן הזריפות הקומה הלאומית, מותן התגברות חפץ לחים של חירות וכבוד. מותן החורבות החדרשות על שדה=ההרגנה שמענו לא רק בכוחם ויללות של אומללים ייְעַכֵת, אלא גם קול אדריך וחוק – אם גם קטע ובודד – של גברים בעלי קומה זקופה, שאגנית אריה פצעוע, מועעת עולמות ונוקבת עד התהום. שני השירים: "משא נמרובי" של ביאליק ו"מחנה" של שני אירר – יצירות שונות זו מזו לנMRI מצרך האמנותי – הם שתי מצבות נפלאות על קבורי חורבanno החדש, שיספרו לדור מעט מעניינו ומן המשער המתוחול בנפשותינו; אלו הם – שתי דמויות רוחחות, שהושמו בוגן דמעותינו לדורות. שתי צירות אלו, יחד עם "מנגת האש" – זה שיר – ה שירים של החורבן ושל התרכזיות=העלמות בנשמה הישראלית, שאין אני יורע דוגמתו בספרותנו הפופולית החדש – הם כמעט הסימנים היחידים של מהאה והתקומות טב עית של הנשמה העברית בשעת=חירותם זו, בשעה שלbatchתנו הגROLלה הזרועות כל האומה נצטמזה רק ברחמנות ובכינות: עם חי ובריא מתקומם ומימה באוף ננד עניינים קשים כאלו, ואינו מסתפק בבכיות ונרבות! באמצעותו אותה החת אלמות שמענופה ושם קולות בידדים. המכשרים לירית שירה עברית חדשה – מעין צפוף צפירים בודדות בעיר, שמקצתו הוא מועלף עדרין לבנים – צפרים, שהקריטו לבא מן הארץ החמות ווקולן רוער עדין מרוב קריות וברידות. שמענו את האידיליות של טרנייחובסקי – מין גנינה חדשה, בחינת הור שבכיעור ושהוק מותן דמעות. שמענו את מנוגנות החיים והטבע של יעקב כהן, שני אירר, יעקב שטיינברג, של מנן "הברכה" – מין בת-קול יוצא מותן החורבה שלנו, בת-קול של גענעים כבrios לארץ, לעיר, לנכעה, לכל כסמי=החיים ופבים – בת-קול, שהוא מכירות במילות חדשות לנו:

... בַּיְ אֶךְ לְשֹׁא גְּבָבִי שְׁחָק, גְּשָׁאִי מְרוּם,
יְרָתְּקִוְוּ נְרוּדְלְבָקְשׁ עֲלָם אַחֲרָ
בְּעַבְּרִי יְסִים וּבְקָאִי שְׁמִי שְׁמִים –
וְעַזְלָם אַחֲרָ זָהָה קְרֻובָה, לה קְרֻובָה –
בְּרִי הוּא באָן מְלַמְּפָה, באָן מְלַמְּפָה
בָּלְבָל תְּבָרְכָה הַמְּאוֹעַת –.

בת-קול, שהוא מעוררת את האדם שבנו, את האדם העברי, העומד באמצע החיים בעינים עצומות ואננס חרשות, וקוראת לו:

הַאֲרָמִי שָׂוָר לְשָׁאַשְׁוָר מַעַט וְלַהֲדוּ שְׁרִידִי אַזְרָוֹת זְהָבוֹן
וְשְׁמַשׁ לְבָד אַתְּדִינְדִר בְּזָוָן
הַעֲלָבְגְּרָתְקְבָּרְעָל עַל עַרְקָדְעָל וְלַכְדְּהָוּ לְעַגְבָּרְ
הַוְּמַהְרָ אֲרָם, מַהְרָ קִוְם וְטַפְסָעָל הַרְהָ
דְּלוּק אַתְּרִי הַשְּׁמִינִי תְּטוֹפָגְבָּנְתָּהָוּם,

האללה עוד ישיקת זָהָב,
עד גָּדוֹן נַאֲלֵל מִן הַחֲזָום.
ברֶדֶר דְּשֶׁמֶשׁ גְּבַט עָזָר, הַתְּרוֹפָם!

(ג' שניואר).

כמה כח ומעוף באלו הקריאות הבורדות מתוך הדרמה, כמה יופי וצלול
ב אלו המילויים המקוטיעים של ספרות אלמת!
נム היירה האזרית והטפרות לא פסקה לנמרי, פה ושם ראיינו נסיגות
חשוביים-דרך נסיגנות!-לגלות טפה מנשחת היהודי החדש, הייחידי שעלה-פרשת
רכבים, מן הקראים, הגעוגעים, החתרצות וההתרפוקות שבנשחה זו,
ברדייט שבסקי,-ויה הדברן, שכמן האחורי נשתק כמעט לנמרי,-התאם
לחדרו לעמקי היסורים והטלה חמה של היהודי החדש, הנמצא "בין הפתיש
והסדר". ביחוד ברגע המשיך את נתוחיו האמנותיים של חיינו החדשין, המתהווים
של חבלי הריפה ובנין, ונעה נם לקביע את נדחוינו במרקם ספרותי צר וצנוע,-
מה של א עליה בידו.

אבל סוף סוף כל אלו הקולות והקריאות, שחררו לאוניינו פה ושם במשך
השנים האחרונים, היו בעיקר רק נהיות מהתרפות ואנחות בורות של אלם
שהדבר אין בו ישאיינו יכול לבטא את אשר בלבו במילים אפשרות ובפסוקים
שלמים, מחוברים ומואחדים. למבטהנו הספרותי בשנים האחרונים, עד כמה
 שאפשר להורות במציאותו, חסרים היו לנמרי הקשר, החיבור, השלמות. בשבייל
כך מות הספר העברי, ואת מקומו ירשו הרשיטה, הציגו, הסקירה,-הבטוי
הकצר, החתוף, המקוטע, הנהימה המתרפצת של אלם, זה החווין המתריר-טיהת
הספר העברי-הוא כמעט חדש לנMRI בחיינו ואין אני מוציא דוגמתו כמעט
בשם דוד טן הדורות הקודמים. בשבייל כך נחכטו כמעט לנMRI המרכזים
הספרותיים, שהיו מצרפים את היהודים לנוין, לחווין שלם ומאחד, להתחילה
של כנסיות ספרותיות ואמנויות; הכהות המעתים והניצוצות האחרונים, שלא
כבו לנMRI, נתרפדו ונפכו לכל רוח:

וְאִישׁ עַבְרָי אָתָּה לְזֶה, וְלֹאֶשׁ וְאִישׁ מִסְלָלוֹ.

- - - - -

וְלֹעֲלָם לֹא יָצַבְתָּה יְהִדָּה יְקִילִיק
?לְלֹא יָדַר אָתָּה דָּרֶל, ?לְכָרָבָר אָתָּה מְרוּםָם.

ובתוך אותה הדrama המרגינזה, הנפסקת רק לרגעים, ישבנו כולנו במטומות
וכמתיאשים. ורעיון אחר נקר במוחנו בלי הרף: מי ומה נטל את כח-הדבר
מספרותנו המתנערת, ואם אלמות זו היא מחלה עוברת או אין לה תקנה עולמית?

ד.

הלו אומרים: זהי התהאלמות מלחמת פחד-פתאות, וזהי מחלה עוברת
מלחמת התרגונות-העצבים. החריטה הפתואמית, שהלה במרכזי קבוצנו, הלה
ומחיצה את ראשנו, שמה לאל בכיה אחת את כל חלומותינו, אמונותינו, תקוותינו
ונגעונינו, הפילת למשואות את כל בניינו דמיוננו, את כל המנולדים, שהיו פורחים
באווירנו. לגבי הרימה פתואמית ואכזרית זו עם כל נוראותיה ופחדיה היוינו כולנו

כהלומי-רעם. כתוכי שנען, מתיאשים ואוברי דרך. היפלא, שבמצב איום ומחריד כזה עזבנו כה-הדרבו?

בודאי יש קשר בין המשבר בספרותנו והמשבר בחינונו, בין השתקותה-הפה והתבלבולות-המוחות. אבל קשר זה, כשהוא לעצמו, הוא סימן של חורבן פנימי, תוצאה של הרישת הנשומות, של התטממות הלבבותה. כי דוקא ימי-החורבן היו "עת לד ברי", דוקא ביום הנוראים, המרכאים והמכריעים ההם היה השתקה חטא-טרי, סס-מות, אסן לאומני. שתיקה אִיטְבָּעִית זו אחר החורבן הנורא הראתה לנו, עד כמה אנו חולמים, לקוים ונרבבים בפנויותנו, באומה בריאה, כמו באדם בריא, מטעוריים דוקא בשעות של משבר והרס כל בחות החיים הכםיים, כל האנרגיה הפנימית, כל תוקף הרצון, כל יצו-הקיים, כל הפתום הדלות של ההתקומות והמחאה, בשעות כאלו מטעוריים כמו מלאידם כל האינסטינקטים הכבושים, כל השαιפות הנרדמות, כל המחשבות הנגנות והערפלויות: האימה או היהה, נפעילים מן המאורע היוצא מן הכלל הנוקב עד היום קיומם נועשים פועלים; לוה אנו קוראים: ריאקציין. אבל כמה חולני, כמה אַיטְבָּעִי, כמה לא-גברי ושפלה היה הריאקציין שלנו כמה קטנים היוו באותו השעה הנדולה, כמה נמדים לגבי האסון הענק, בכמה אלימים אותה "עת לד ברי"! אותה השעה הנדולה והמכרעה, שעת הרת עולמות, שהרכבה את הקורה על פיה, צריכה היה להקיז את כל הנרדמים, להחוות את מהינו, לפחת בעצמותינו היבשות ולחולות עליהם בשר ולקרום עליהם עור. באותו השעה האכזרית והאומה צריכה היה להשמע מסוף העלים ועד סופו שאנת האומה העברית הצעואה, שאגה מרנינה ומוציאות נוקבת עד התהומות; צריכים היוו כולם להעתיר ולעורר, להתקומם ולטחות, לחוק ידים רופות, לרפאות פצעים, ליסר ולנקם.

אותה השעה צריכה היה לפחות ענייל כל הדברנים והחשבנים שלנו, שיראו את הטראגיה של חיינו בכל תקופה ודקפה, צריכה היה לפחות פיהם, שיבתו-או, לפחות, בקשו-איתה המלה הגואל, שלא העם מתגעגע אליה, שכلونו מחכים לה מלכיאת משיח. מכל הרוחות צריכה היה לבוא הרוח המתה, להאריך אויר בתוך החשכה הפתאומית, לבקש דרך בשוביל כל אלה שאברו דרך, לתמוך בעמודי-ברoil את בנינו הנטה לנפול, כולנו כאיש אחד צריכים היוו לצאת המערכת, להתגבר כאריות, להלחם נגד הרישמה מבוז ומכפניהם, ורקם כל: לדבר, לדבר ולדבר, לשים קץ לאותה השתקה הנוראה, המתקנת, המחריבה הכל והטבאה לידי שעומם.

באותה השעה צריכים היו חווינו ופיטינו נינו לחת את כנורוותיהם, התלויים על הערבים כדי לשיר "את שיר ה' על אדמת נכר" הרותה מדמוני שיר הנקמה והגואלה, כי עתה באה שעתם הנדולה, השעה השקולה כנגד כמה דורות, עתה יכולם היו לקנות עולמים ברגע אחד. עתה צריכים היו לשיט פה לצערנו האלם והונקר, העצור כאש בעצמותינו, לוועק חם ושור על כל החטאיהם, שחתנו אנחנו ושהחטאנו אחרים ננדנו ביודעים ובלי-יודעים.

עתה צריכים היו לקרה בקהל גדול ולא יסף את קריאת העם, הבוער בנשומותינו, העם הענק והוועץ, העם ההורס ובונה של אומה נרמסת כתויט חוץ בלי אשם. עתה צריכים היו לשיר את שירות ההתקומות וההתגברות, שירות

העו והנצחון, ומשירתם צריכה הייתה לדתפרק הלכה הבוערת וההורחת, שהיא פרוץ ושותפת מלבד העם היהודי המתחבוס ברומו והחפץ חיים. ובאותה השעה צריכים היו לזראות את כל כהן ונגורותם היוציארים-ה אמן ים בוראי הנפשות ואצורי הנשומות. עתה צריכים היו ליצור בחרט את כל שפעת החיים והצורות, שהתגלו ושהתרפצו מתחום החרבות: את ההכגה היפה-טא-לית של האבות, את התאבקות הנבירות והמתיאשת של הבנים, את החליטים ואת נבייא-השקר, את התהווים ואת הגברים, את השוואפים ואת קנייני-המוות, את בעלי דוד-פרצופין ובעלי הקרע-שבלב-כל אחת החבריא המפרכסת והמשונה, המיחדרת במינה, הטלה טיהרות וחידות, שהיתה צפה על פני גל-הדם של הפונרומים, עתה צריכים היו היוצרים-האמנים לספר לדור שמען המלחמה הכבירה. שבנפשותינו, מצערם של עולמות הרומים ומחבל-הליירה של עולם בראש, החולך ומתחווה, מן הנגעניים הכוabiים של שעת שקייטה-החתמה רדומי-ה זרדים של בוקה. מי שם בנאר את דמויותיו של "התועה בדרבי החיים" החרש, של נבדו של יוקף היותם. העומר הרחק מן היישבות ובתי-הטראשים ותוועה בעולמות זרים וחידושים, מתחבור על ראשיהם, מפרכים ורוער בין תקוה ויואש, בין היהות ולהדול-מהיות? מי ספר לנו את מלחמותיו של צל-חדר החדש, עם חטאות נעריוו"י החדרשות,—של אוחזו צלפחד, שכבר נכם בשלום לגימנסיה וענוו ראו את האור הגנוו של ההשכלה, ויצא משם רצoon ושטוע,לקוי בריוו ובנפשו—ומי ציר לנו את מלחמותו של שמו אל העיר-מלחמה יותר כבירה ויתר עמקה מזו של "הדר-החיים"—מלחמת היהדות והחיים, המלחמה הענקית והמכຽעת שבין שני עולמות, שבין שני יסודות-חיהם, מלחמת הקיום—אולי האחרונה—של הוראות בתור אומה ובຕור השקפה, בתור אישיות היסטורית ובטור עיקר רוחני?

אבל לא מינה ולא מקצתיה! איש לא פתח את פיו, לא הפטיק את הרמתה, המלה הנואלת מטה קורם שיצאה מן השפה ולחוין. שירות העם והנאולת לא נשמעה כמעט בחוץינו (מלבד הקריאות הבודדות שהוברכתי). המחוות והפרצופים החולפים וועברים לא נרשמו לזכרון בספר בחרט-אםן.

דממה מוחלטת, דממה מחרידה ומכיבה, שלטה בספרותנו האלטת.

ה.

אחרים אומרים: זהו מחלת או רגנית, אפסה מוחלטת של כח-הרבוך הלאומי, שמתחלת בראותו היה לא כח טבעי, אלא כח מלאכותי, שא-אפשר לו להאריך ימים. הספרות העברית החדרשה—אומרים אותם ה"אחים"—הייא יצירה מלאכותית, מין צמח ביתני, שאין גידולי מן הארץ, מין עקשנות של בעלי-חלומות. שאין לה תפיסת במציאות. "ספרות היה אפשרית רק בלשון מדברת", אומרים מקטצטם—ו"היוצרים השוחקים", בעלי לשון הדרוברטה, כבר מתקרבים בפניהם עליזות כדי לרשת את מקום ה"מתה"...

אבל אנחנו יודעים, שכח-הרבוך שלנו הוא כח טבעי, אדריך וחוק, הפועל בעמקו נשמתנו בלי הרף. הכל זהה הוא כל-כך חזק ושליט-יהודי ברוחנו, עד שקולנו—קיל יעקב!—נשמע אףלו בשעה שאנו מתאימים לחיקות קולות זרים,

בשעה שאנו משתמשים בכל האמצעים כדי להשתתק את קולנו הפנימי, "קול יעקב" והמרבר אלינו מתוך שירי הייני הגרמני, מתוך מנגינות הלאו הציגתי, מתוך פסלי אנטוקו לסקיר הרומי. לקולנו זה הפנימי אנו נוקקים, אם רצאים אנו או לא; תמיד הוא, וرك הוא, מדבר מתחן גדרונו. וזה הקול החוק והעמוק, שאינו בטל אפילו בששים, שבושים ערובה שביעלים לא ספו צלצלו וטעמו, הוא רק "מלאותי" ו"עקשני", שאן נידלו מן הארץ ? וכוקל יעקב זה, שהוא חוק כל-כך אפילו בפני זרים, אפשר שלא יישמע בשעה שהוא חופשי מכל ערובה וריה ?

"קול יעקב" זה מרבר אלינו בכל הקפו ועשירותו בלשונו העצמית, הערית. בלשון זו, המאהדרת אותנו עם כל הרורות, הינוונת והינוינה מתרבותנו הלאומית-ההיסטוריה עם כל שפעה צורותיה ונינה, אפשר לנו להביע את אישיותנו הלאומית כמו שהוא, בלי חסר ויתר, בלי זוף ותערובת, בלי מלאכותיות וחקי. בה, בו הלשון העברית, שרק קצרי-ראות יכולם לויל בה, נצברו כל עשרנו וכל גודלנתנו, נצברה עבודה כל הדורות הפורים והיזרים, כל מה שחשבו והרגשו וסבלו אבותינו מדור דור, כל הרשיטים הנצחיים של הימים הטובים והרעים.—זהו היטור, שאנו בונים עליו. זה הארץ, שמננה גידולנו. ריח של נצחות נורף ממנה ויחס של עבר ארוך וטלא תוכן. כחה ונגורתה הם באotta התערובת המיווהת במין של צורות עתיקות בנות אלפי שנים עם אפני-הדבר של האדם החדש מהווים, באיטה ההחאדות שאין דוגמהה של קולותרוות שונות ורוחקות בזמן ובמקום, של החפחות המדידות מבפנים והשפעות מיבשות-גוניות מכחין.

וכולם יש צורך להוכיח במקום זה, שהשוננו היה חיים טבעיים ומלאים, אף על פי שאינה מדוברת,—שהיא מלאה אפשרויות עתרות, שכחה לא עובה והוא הולכת ומתушרת ומרתבה יחד עם מושגינו וכח-היצירה שלנו ? כל שורה עברית, שאנו כתבים היום, היא סימן של חיים ושל כח לשוניים ; שידתנו הלירית החדשת, עם כל דקותה ורכותה, עם צלצלה הנונגנו, עם דיווחה וטבעיתה, היא-גם ביחס הלשוני-סימן של גער חדש ופריחה חרשה.

לא ! אי-אפשר שיש לנו כאן עסוק עם יצירה, "מלאותית", שאן נידלה מן הארץ"—אריות-ימים כו וכח-התחרשות כו אי-אפשר שיהיה מלאותים, יצירה שהיא מתגנברת על כל המכשולים, שבller הרווחות אין מועעות אותה מפקומה, היא טבעית, הכרחית,—יצירה שורש בארץ גועה. אי-אפשר הדבר, שלשון זו, המלאה עוז וויפן, TABD עצמה לדעת באמצעותimi פריחתה. אי-אפשר הדבר, שספרות זו, הצורה העצמית לתכננו העצמי, ת haulם להלוטין בשעה שאנו מלאים כה-חפים. אי-אפשר הדבר, שתתקה זו של עכשו היא אפייה מוחלטת של כח-הדבר הלאומי.

ו

ואחר מן הצר אומר : לא הא ולא הא ! שתיקה זו אינה—בUCKה—לא התalarmות עצבית מחתמת פחר-פתחות, אף לא התalarmות אורגאנית שאין לה תרופה, וזה מניעת פסיכיות של כח-הדבר, אי-אפשרות של עראי לדבר במצב

נפש ידוע המסוכב מכהוז, שאנו רואים דוגמתה בחוים הרגילים: "הטלה נח נחת בגרונו". במצב כוה המנעה באמת אינה בנו, אלא מהיו צה לנו. בשעה שעלי דרך-טשל, הצבור מתחמם, נמצא הדשן במצב-הנפש של העדר כח-הדבר לפי-שעה, אצל המנעה אינה בנו, אלא בצבור. מטה במצב כוה נמצאת יצירתיו הספרותית בשנים האחרונות. הספרות נתה אל מה פניו ש העם נתן קר-שׁ והי, עיקרו של דבר, על-ת-העלות של מצב המשבר הרוחני, שאנו עומדים בו. המלה נחנקה בגרונו בה בשעה שריאנו, שאין שומע לנו, אין אונטים בשביבנו, שהעם תרש למגורי לנבי קראותינו ורבורינו; בה בשעה שנתרבר לנו, ש"האוון ששמעה על הר סיני נתחרשה לנטרו, שבלי-הbatis מעביר מוה והצעירים והאיןטיליננציא מעבר מוה אינם מבינים אותנו ואינם שומעים לנו. כח-הדבר עוקנו בה בשעה שנתרבר לנו, בייחור לרנגלי המאורעות הנוראים, שנפסק הקשר ביןינו ובין רוב חלקי העם, שאין ניצוצות ניתאות מתנו אלהם ומהם אלינו, שנסתמו צנורות ההשפה, "מהבא להטס ומתחם להכא", שאנו נדרשים לא-שאלונו, שקולנו היא קול קורא במרבר, שאנו מודברים אל העצים ואל האבנים. בשוביל לכך נשתקנו! המנעה לא הייתה לנו, אלא מוחיצה לנו.

לרגלי המאורעות האחרונים נתרבר לנו פתאות, שהננו בגר הבוער מTheta קצוטיו בכת אחת. האבות נשלו מעצנו כהעלים בסתו בעבורם עולם הרוח הראשון; והבניהם, שקוינו להם, התקרכו אליו וויתרחקו מתחנו חילופות, פסעו פסיעה אחת לפנים ושתי פסיעות לאחרר ורוובם הילכו למקום, שם לא-ישבו. כל בנינו היה נשען, איפוא, על קו-התה: חשבנו, שיש לנו עם ואין; חשבנו, שיש בספרותינו צבור, קהלה שומעים ומבינים-וain כלום. ואת היהת יקיצה נוראה, שהכחתה אותנו בתהוו צבורה של ספרותינו החדרשה היה כבר מתחלת בריטו צבור ח'לקי. מין "פלג-גופא". קורם כל-זה היה רק צבור של זכרים: כמה רוך וערנות וrokerות-הריגשות ורוח של אביב היה יכול להופיע על יצירתיו הספרותית והפיוטית צבור של נק'בו'ת אбел נם וזה הצבור הוציא היה, ברובו, רק צבור של באים-באים, צבור של "בעל-בתים". הדור העזיר ו הפתח את ח'מ'ת כמעט שהיה חסר למגרי. רוב הקוראים היו אותם בעלי-הבתים והאברים, "הט עיינאים בספ'רי", שורבים בקשרו בספרות את "הס פ' ר' היישן בכריכה חדשה", צבור כוה בוראי לא היה משפיע הרבה על יצירה הספרותית במובן ההתחרשות והתרחבות-הגבולים. רק מעט הצעירים, שקצתם נ-ש אדו אצלנו וקצתם ש ב'ו אלינו, היה השואר שבעים, ווילג-המניע במכונת-התפתחותנו.

אבל בשנים האחרונות נתפרדה החבילה מעבר מוה, ואנחנו נשארנו קרים מכאן ומכאן. מפני שבל עקר עבדתנו היה חפש הסינטיזה הנואלה בין היהדות והאירופיות, על כן טלחטה לנו עחה מפניהם ומאחורי: עם האבות הכהרים באירופיות ועם הבנים הכהרים ביהדות. ישראל סב אינו שומע לנו, מפני שאנו יוקב וקורלו הוא לו קול-עשווין; ישראל ה צ עיר נתחרש בשביבנו, מפני שקולנו קול-יעקב ואנו אוני-עשווין.

האבות בהכרח התרחקו מתחנו בה מרה, שהתקרbenו לאותה

הסינתייה המבוקשת, זה היה שדריך מזור מעיקרו: ישראל ס ב א וספרות ח ד ש ה
בראשונה הרכין ישראל סבא את אונו הokane, הקשיב שמע מדברינו: השכללה,
מליות יפות, שירם על האביב, מהיא חיתוי-ישמחו בחורים בילדותם ! אבל
במהדרה, שהתקرمת והתבלשה יצירתנו הספרותית, בה בمرة נעשה שימוש
החולנית, העיפה והחלשה מזו, יותר חולנית, יותר כבדה, יותר לקיה. אותה
המשמעות והפנמה, שהסתגלתה במשך הדורות רק ל��ל עונת חלושה, לבכיות
ואנחות, לחזאי-בטויים של ספק ויואש, לא מצאה די לכך להסתגל ל��ילות החדשנות
של ספרותנו העזירה, ל��ל ענות נבורה, לשירה צוהלת וטועעת של חיים ואור,
לנגנון הבטוח של רוזאות והתגבורות הרצון. הקילות החרישים לא יכולו להתמוג
עם הוכרונות היישנים, התראויות מהווים לא יכולים להתחדר עם האנחות מאטולו—
וישראל סבא נתרחש !

ובבניהם ? המעת הלכו מאותנו בראותם, שאין אנו יכולים להפוך את הקערה
על פיה ושבידין שורש בארכ'-הדורות גענו. ורובם עדין לא שבו אליו, עדין
לא התחילו לשטוות את קולנו. אין להם אוניות בשיבילנו, אין להם הר צון
לשטווע, את הכל הם שומעים, יותר מכפי יכולתם. רק לא את קולנו. הם "חרישים
לדבר אחר", הם חרישים בשיבילנו.

ה עם הח' ש זוהי המנייה הנפשית, שעשתה אותנו לפיזעה
לאלים, באמת אין אנחנו אל מים. אלא ענום י-נפ-ש, לא כח-הדבר
חרף לנו, אלא ח ש-ק-הדבר, הח א-מו-נ-ה דברו. כלום פסק הקורנים
ל להיות קורנים מפני שברגע ידוע אין לו סדן ? אש-אליהם בווערת בלבנו בלי
הרף, ראשנו מלא חולומות-קסם, חולומות החיים והכח, ועל שפתותינו פורחת
שירת הדשה מלאה עיו והדר. הקורנים צריך רק למדן ! ככלום אני חסרים
אלא עם שומע, אונים בריאות, פתחות, צעריות. לא הספרות צריכה לריפויה,
אלא העם ; לא האלומות היא מחלתני, אלא תחרשות ! הבו לנו רופאים, שירפאו
לא רק את קיבת העם, את שרידי העם, את מוח העם—אלא בראש
וראשון את אconi העם. וזה קודם לכל ! רפאו נא בראש וראשון את אconi
העם החילוני, השיבו לו את כח-המשמעות-כיו אש-אליהם בווערת בנש망תנו
ואננו רדו ציים לדברנו

ילקוט קטן.

ספר שני

(*) .

„סימן הדשאלה.“

„השליח“ הניע לחוברת המאה

ובשעת יציאתה של חוברת זו יושב אני הרחק ממקומות המעשה, הרחק מן החבורה הספרותית הקטנה שעדיין „השליח“ הוא להלפה,—ועל לביוולים וכורנות מימי „השליח“ הראשונים. מי „חכלי לירוח“ שלו, כשהיה אך עומד להבראות על ידי, ואני בעצמי לא ירעתני עדין, בריה זו מה תהא עלייה ואם, מה שאני עישה עתיד להיות אותו דבר שדרשו של העשויות“, והרהורים רעים היו מענים את נפשי יומי וגנולים שנתי בלילה...“

אבל סוף סוף, אחר מלחה פנימית קשה, ערכתי והזעתי את החוברת הראשונה וגם „פתחה“ נתתי בראשה, פתיחה, שככל עמליו לא עמד לי לכתבה בסגנון של „שלחת הדוחה“, ושללא בראוני נראו בה כה וכמה עקבות אוחם ה„הרהורים“, שלא יכולתי להצפינים.

„כבר נלאינו—כתבתי או בפתיחה—לתרגש ולתלה בכח והגענו רוצחים גם לדעת ולהבין. סימן=השליח הנдол, אשר נראה על פני החרות בשני הדורות שלפנינו ואשר הסתר אחורי בן בעב הענן, חזר ונגלה מעט מתחוק הערפל, ופחדו מפיג שכרון רגשותינו ומכויחנו להתבונן בעיניהם פקוחות ובדרעה צלילה על כל פרטיו: מה היא עצמותנו הלאומית והיסטורית, שבשבילה או בסכמתה אני נלחמים עם כל היהום וזה אלפי שנזה מה הם חיינו החיים בכל ארץות פורינו, באיו מרה חיינו הם באמת ובמה הם צרייכים וסובלים תקווע ועל הכל ומתוך הכל—שאלת העתיר: אם, איך ומתי נגע אל „החווע“ התקווה למראות השטף העוז הקורע אותנו איברים ונושאים אחר אחר ליטם, הנרוול?“

לבקש פתרונים לכל השאלות הנדרלות האלה, המתחקלות כל אמת להטמן שאלות פרטיות“, „ולקרבנו יותר ווותר אל התבליות הנרצחות דרעת את עצמני, לה בין את חיינו ולכונן עתידותינו בתבונתי—זו הייתה תעודת השליח בימי הכראו¹⁾.“

¹⁾ עיין „השליח“, ברך ט'יו.

²⁾ עי „על פרשת דרכיס“, ז, עמי 3, 8.

ואיש לא ידע עוד אן, שבאותה שעה כבר הייתה הולכת ונרכמת בריה חרשה בעמקי חיני, שעתרה הייתה בקרוב "להחויר עטרה ליוונה", להנבר את ההתרגשות וההתלהבות על הדעת והתכוונה במדרה שלא הייתה הייתה בזמננו. ובטרם הוציאו "השלח" את שנתו הראשונה יצאה בריה זו לאויר העולט בכוביז'יליא וסימן-השלהה הגדולי חור ונתכסה ענן של דמיונות וחווות, ולא נשאר מקום עוד לדגל הדעת, אשר הרים, "השלח" בתוך המנהה הגדול של, שכורי הרגש...>.

מני או עברו עשר שנים, והכל יודיעים, כמה קשה היה מלחמת-קומו של "השלח" כל אותן התשנים: גלה, טuir לעיר, עבר מעורך לעורך, נפלו וקם, נפל וקם... ואחר כל אלה עודנו חי, ובעת רעה זו, כשהסתפרות העיתית בלשונוינו כמעט עברה ובטלה, הגיע, "השלח" לחוברת המאה!

כמה וכח לחראריך ימים? האם באמצעות הצלחה לתקרב למטרתו, למצוא פתרונים לחידות קיומו הלאומי בעבר, בהווה ובעתיד, ובשביל כך נתחבב על הקהל את חידות קיומו לא פתר, ועל הקહל לא נתחבב; כל ימי היה עודר מוחץ לבל המהנות וכולם ייחד צrhoחו, ואף על פי כן, בכל פעם שכשל בחוזה ותדרל ליצאת וממן-מה, היו צריyoanganim ומתגענים עלייו וועורים להשיבו לתחיה... בשביל מה?

התשובה האמיתית היא, כదומה לי, זו: לא בשבייל שהצלחה לבל "סימן-השלה", אלא בשבייל שועל תמיד לת吉利ות "סימן-השלה" לעניין הכל בעת שאחרים השתדרלו, להסתירו בעב הענן. הדרך הזה אמן אין מוגן לעורר אהבה בלבבות. ווצים הם בני אדם בתשעה. קבן של דמיונות נעימים ולא בקב אחר של אמת מריה, ותמריר יזעף לבם על המפורים את "העננים" החביבים עליהם. אבל יחד עם זה אינם יכולים להמלט מן החרגשה האינסינקטיבית, שהמפורים הללו מבאים ברכה לעולם ויש צורך בקופם...>.

וב民意ון זה יכול "השלח" להחשב כ"זעיר-אנפין" של תקופתנו בכליה, גם היא, התקופה הזאת, עם כל שאונה והמננה, לא הצלחתה. למחרת, "סימן-השלה" על ידי תשובה מספקת, אבל הצלחה. לה ביאו לידי גלויב אופן, בולט מادر, כמעט בכל ארץות פורינו, בטורוח ובטערב, הולכים ומתפזרים עניין-הדרמן, שהסתירו את שאלתנו הלאומית משני צדדים: הללו מזה שללו את מציאות-זה, והללו מזה דמו לפתרה. על נקלה, עכשו אליו ואלו מבינים בבר, כמה נדולה ועמוקה הוא שאלתנו וכמה קשה ורוחקה היא שובה. זעיר שם, זעיר שם נמצאים עוד אמנים, "אים מאושרים", שביהם אנשים מישראל שוקטים. לא למדון כלום ולא שכחו כלום, והובילו אצלים, "בראשתקדר". אבל אין צורך לא-אפקלידי אטירה בשבייל לראות, שמיום ליום: הם אמותים וholevim. אפילו זקי בית-המרוש שבעיר סינסינטי-המBUYר הנדול של, "אשתקדר"—לא יצילחו בראש מעליו בצעקתם את השאלה הלאומית, הדרפקת על דלהין. אפשר לנראש את פלוני ואת אלטוני, אבל אין-אפשר לנרש את הרוות, העולה ממעמקי החיים ונרחקת ונכנשת לכל מקום דרך חורין וסדרין...
הקוראים אולי שכחו כבר אותו מאורע שרמותה. עליו-כאן, אבל-בלבי חור ונייער זכרונו ביום האחרונים ולא יוכל להታפק מלהשתמש בו לענינו.
כידוע, התחלתה לפני זמן-מה להתפעšt באמריקא מחלת מוסרית, המגלה

את הchia הראה שבאדם בכל גולתה ושם את הצדקה ורעיון „האנושיות“ לשוחק וקלטה. על שנאה „השחורים“- שיש לה לפחות איזו התנצלות בחוי העבר- נספה שם עתה שנות „היורקים“ (בני יפניה ובינא), ובשם „הקולטורא הלבנה“ עושים בני אמריקה מעשי שוד ורצח לעני השם ולא יתרחשו, ובאו הימים נורמן לי לקרווא על העני הוה מאמר נאה, המתאר את החווין השפל כמו שהוא¹⁾, ומני או אני יכול לשכוח את חכמי ישראל שבתיניסיטי. הנה אך לפני ירחום אחים נורערעה אמריקה לכול עצמות הארץ; „היהרות בסבבון“ כי נמצאו בין כתלי מדרשים נשים הכותרים בעיקר הנדרול של תעדות ישראל בגולה להיות לאור גנים ולהורות לכל העולם דרכיו צדק של היהדות, ותחת זה הם טעורים ביפוי שאלות לאומות, כאלו היהודים הם עיר עם מיוחד ולא כנסיה של „בני-גבאים“, נושא רגל הצדק בין העמים. וכן, לטמי נאה היה למחות עתה נגר עלבן הצד והשפלה ערכה של האנושיות, אם לא להם, למסני היהדות ותעודתיה וכי יש לך שעת-הכשר יותר מזו להראות באמת כל העולם, כי תעודתנו בין הגנים לא מלייצה ריקה היא? אבל חכמי סינסינטי שותקים; „היהרות“ שלהם מתחכאה עם תעודתה בבית מדרשם, והמוחים נגר הועל הם- מבני אותם הגנים שצרכיהם. הם לאורה... .

והנני חושב, שאי אפשר שלא תעללה על לב התלמידים- גם בעלי עורת המורים „האפיקורסים“ שנורשו ממש- שאלה כזו: הנה למדונו רבותינו, שתעדות פורנו בין הגנים היא בשבייל-להטמיך פועלתם של הבאים, והגבאים הן לא נרא או לעמוד ליטין העשוקים בכל עת ובכל מקומות; הם הגירו למלאים פשעם ולעימים חתאתם ולא חתו מפני כל, מרוע איפוא אנו מחשים, בראותנו רדעת עשוקים, ולא נמלא תעודת קיומנו? بما נשתנו אナンנו מהם, אם לא בזה, שהם ישבו בתוך עם ובארץ ה לא אומית, ואנחנו הנקו ...„בגלוות“ ואנו רשותם לפתוחה פה נגר „בעליים“?... .

וכה מפורים עתה החיים עצם בכל מקום את הענינים העולים מכתיב המדרש היישנים, והשאלה הלאומית חזרת לכל פנה ומתיצבת לפני בני עמו בכל גדרה ומוראה.

ואל אמר: מה בעצם בשאלתך, כשהוא עליה תשובה? התשובה בוא תכוא, אף אם תחתמה. כאשרמה שלמה שווא ל-ת, אי אפשר שלא ת שיב.-

אחד העם.

לידון, ז' טבת תרע"ח.

---

1) The Racial Question on the Pacific Coast (Times, 30 November).

„מְחַשְׁבּוֹת וּמְעֵשִׁים“.

(מעט פילוסופיה לחוברת המאוד).

...ובכן כבר עברו עשר שנים, וכבר נכתבו ונדרשו מאה חוברות „השליחין“.

ורואה אני בחוש, שדורתי, נווה-ערן, הייתה חכמה מוחכמת. היא, וכרונה לברכה, היה אומתת אל' חמיר ומשננה מאה פעמים בכל יום, כי העת אינה עומדת, העת רזה, ציריך להשתמש בשעת הcosa... ואנכי לא האמנתי לדבריה, לא השתמשתי בשעת הכוורת ועל פי תרובי-הפסדרתי.

ולא רק בונגע אליו, בענייני הפרטים, אלא אפילו בענייני הקלה היה עומרת חמיר על המשמר ליעץ בראשי הקלה עצות טובות והגנות. „עתה הנעה העת-היתה אומתת לראשי הקלה-להשלים עם הפרץ ולהשיג מרעה בער העים: הוא מרגנש אויו מועקה ונוח להתפשרות...“. עתה אמרה פעם אחת-עת לבנות בית-המורץ: בספריות שבচার, מפחים מפני אויו מחלה מתרבכת ויתרו את הבניין; עשו עת להתחילה לבניין בית-המורץ: האדונים רוצחים דוקא שייחויהם יתפללו הרבה... ואפשר שנם ירבו עזים לבניין; עתה העת-היתה טעונה במיד-להליץ את הילדים אל „החוור“, כי כשהתעבור העת ייגלו-ימאו לכלת... .

וחבל, שלא אני ולא ראש הקלה היו משניהם בדבריה. לא השלים עם הפרץ בשעת הcosa, והמרעה לא נתן להם... לא בקשו רשיון לבניין בית-המורץ, ולא נבנה עד היום. והעוים רעבות, ותקל מתנרד, מתנרד... . ואת הילדים לא הוליכו אל „החוור“ בילדותם, באמורם: יגדלו וישכלו ובעצם ילמדו... . ועתה הילדים גדלו, ותנס כורדים גמורים. ואפלו צורת אותן יורדים, יפלו את תפלה „הקרישי“ אינם מבינים, כי... העת לא עמדה“.

חכמה נדולה הייתה דורתי, חכמה גROLAH, ואנכי לא יודעתן. כמו שבכלל לא יודעת שחוקנים שלנו, לטויות פשוטות ותמיותם, هي בכמה וכמה עניינים, ביחס, בענייני הצבור, פקחים ממן, וראשית הבינו, כי „העת אינה עומדת“, וציריך להשתמש בשעת הcosa. ועמדו חמיר על המשמר, כדי שלא לחמיין את המקרים. מהה ידעו, „לעת דבר“, ואנו באביב שוכנים כי עוד יבא החורף, ומתחזרים אנחנו בגני קיא, בשעה שהחורף משליך קrho כפתים. הנסים בפינו דא לדא נקסן, ואני מזומנים את שירת האביב.

ובכלל חסר לנו חיש הריח „העת“. – הינו, איןו חסר לנו, אבל איןו מסידר בחוגנו: יש שהוא מחורר ביותר, דק מן הרק, ומרגנישים איןו איזה עיד של

כמה דורות לפניינו; ויש שהוא קהה ופנום ואנו מרגנישים את הד איזה עבר של כמה וכמה תקופה שסבב בטלון, ומכאן כל אותה הערכוביה חיינו. ואולם, "לעתם דברי, לעשות הכל יפה בעתו אין אנו מבינים, ובכל אופן, ונינו הבינו עניין זה יותר ממנו".

אתם תשאלו אולי לא אלי, אבל ודאי תשאלו – ומה עלתה להם בהבנתם מה צברו בחיהם ומה השאירו לבנייהם אחריהם? זו היא אמונה שאללה אחרת, ועל השאלה ההיא יש להסביר תמיד את תשובה הואה ליחסודה, בשעה שדרשה טמן טרן שכר על שהזיהה את העצם מנוגנו, והמעט לך מה שהזיהה בשלהם את ראש מלועי? –

רבותי, הנעה השעה להבין, שבאמת לא מילטה זורתה היא זו. יש צורך בראש מיניטר, כמו שאומרים, כדי לצאת בשלום מילען הואה. הנעה השעה להבין, כמה גROLAH הכבשה העומדת בין שביעים ובאים, וכמה גROLIM היו רועיה, מנהליהו היו עתים כאלה, ימים כאלה, שהיו נצרכות כל האנרגיה, כל ההתחכחות וכל הפיקחות אך ורק כדי לחתקים יום או יומיים; בעתים כאלה אי אפשר היה כלל לחשוף על העתיד, ולראוג לאחרית. אבל היו בטוחים, אשר אכן בא המקרה לירט ליצאה מן המיצר אל המרחב לא היו מחייבים אותו.

קרוואו לאות בטולנות, קראו לאות שתדלנות, לא בשם תלייה מלאה: הכל טוב אם הסוף טוב. ותאה שתדלנות – מה בבל – ומודיע זה כל אחד מאננו בחווי הפתטים, בצל לו, מרצה לו לעצמו כל מני שתדלנות, מן ה"פרוטיקיה" יותר וחוקה אל מכיריו של שומר הקף במפרדרונו של התקף ועד "המלצת" לפני שפתח פילגשו... ואני מתכיש כל בדבר, אדרבה, הוא מבקש את השתדלנות ההיא ושם כשהוא מזיא אותה, ובחיי הכלול והציבור הנקו בעלי-גאות משוניים, מבטלים את כל זאת ומתכישים בדבר.

אתם אומרים בלשון של גנאי, "שתדלנות", ואני אומר כי זו חיים מעין דיפלומטיה, כי מה היא באמת דיפלומטיה אם לא שתדלנות? – כי דיפלומטיה בשעה שכח גROL ותקיף עימד מהחרות, אינה חכמה כלל, וזה המנצח הגם שהטיל את חרבו על כף המתואנים וקרוא: *Vae victis!* לא היה דיפלומט כלל. וdiflomatisha בשעה שאין כה אדריך מהחרות – הרי היא שתדלנות עם כל הליכותה... עד השוחר בכל שביעים פניו.

זו היא באמת כחה של דיפלומטיה אמתית, להבין, שאין לנו כדי להטיל את החרב על כף המתואנים, בשעה שאין לה, לחרב, ערן... אלא לבקש דרך אחרים, לנכנת גם מחור-סחור, כדי להשיג את המטרה. סוף דבר – "להשתדר בשתדלנות"...

דוות הראשונים הבינו את הסוד הזה. וגם דודתי הייתה שתדלנית, ובעלמה הקטן, בחונגה הצר, הייתה "diflomati" והרגישה את מרוצת העת. הוא הווהיה אוטוי כמה וכמה פעמים על זאת, ואנכי, אורדה ולא אבוש, לא הבנתי אותה, לא האמנתי בדבריה...

יש אשר האמנתי שהעת קפיצה פעם אחת קפיצה נדולה, טיטה של תיק

השלוח.

שנה לפנים, ויצאיי מכלוי, וחלמתי חלומית בהקיין; חלומות העתיר, וחיותי בימי נכדי, דור העשוי אחריו... ויש אשר רטתי, כי נסוגה לאחר וחוי אני בתקופת אבר זקן, דוד העשוי לפזוי...
וילפיטרוב שכחתי בכלל את מרוץ העת. רטתי, כי עומרת היא, ואנכי עמה.

כפי כמו שאין אדם רואה נגעי עצמו, כך אין רואה נגעי שנותיו. ואלו הייתה פילוסופיה היהודית אומרים, שכן גם צורך להיות. וזה אחת המתנות הטובות שבחן היוזד את האדם, בכדי לשמרו מן היאוש, שאינו מרגיש את מרוצת העת ואינו מרגיש, איפוא, בזקנותו.

והזה הרברט בוראי טוב מאר, אפשר היה לחיות מאה שנים ושלאל להרגיש את הזקנה, אלא שיש קוין באלה זה: אחים מרגשים בדבר. ועל פי הרוב, מראעתם, בהם ומודיעים את הדבר לבעליו, לפעמים בנסיבות, בלשון של רחמנות, ולפעמים גם ברונו, ואם נס זה אינו מעיל, הולכים ועשיהם לו יובל, "מיבלים אותו על ברחו", כמו גם של ד. פרישמן, סופי הקומדייה...
ובאמת קשה לו לאדם להרגיש את מרוצת זמנו. נוח לו לאדם להאמין שעמד גלל חמה, שהימים אינם חולפים והימים אין עבורות והוא בעצמו חי וקיים עמם, בלי כל חליפות ותמרות.
וככה חייתי גם אני.

והנה מה החברות "השלוח", ומוכרח אני להאמין כי עברו עשר שנים
וכיוון שהסתכלתי בדרך, הדרי באטי לירז מסקנא, שעשר השנים האלה לא נכרו כל כך על כל סופר וסופר כמו עליינו הסופרים, המטפלים תמיד בשאלות החיים ובכותבים מענינה דיומא.

כפי אלה העוסקים בחכמתה, באמנות, בשירה, במחקר ובפילוסופיה אינם מבלייטים את התקופה ורישייתה כמטרה כל כך מרובה כמווני, הם הנם במדה ידועה לטעללה מן המקום והזמן. ורק אנחנו לברנו, הסופרים העוסקים בעניינה דיומא, הננו מסתמכים את הלכות העת. ואם על פי ספרים וסיפורים בהם לדין על התקופה שעברת, נתיותה ורומטייה, מטרותיה ומאיהה, שאיפותיה והבטחותיה, יכולים אתם לדרג על כמה וכמה ספרדים, חקירות, דברי בלשנות וכדומה, אבל אין אתם יכולים לעבור בשתייה עליינו... אין אנחנו כותבים לדורות; כותבים. אנחנו לשעה, ליום לכל היותר לחודש; הרכבים כשותם בפני עצם אולי אין להם ערך עתה, המכשבות נשחטו ועמלה נס המעשים. אבל הם הנם הדר החיים שבערנו, הם האמה למור, כמה תתרחקנו ללבת קרים או נסוגינו אחריו.

הפילוסוף; המשורר, החוקר, האמן, הבלשן, התורני; בצר לו מסתהר באיזו פנה ספרותית, בורא לו שם את עולמו הרווחני. חילט את חלומתו ושובח לנטריו את העולם השפל, העכור, הגס, הפשט, לא כן אנחנו. בעל כרחנו הננו חיים את החיים, כמו שהם, ואין לנו מנוס ומפלט מהם, ואין לנו יכולם, אף אם אנו רחיזם, להסתדר ולהתמלט. על כרחנו אנו עומדים על המשמר ומרגשים את רפיקת העת...>.

ועשר שנים "השלוח" עשר שנים חיים הן. חיים שנצעטמעו, שנתריכו
ושנתגשו במאה חברות.

ואיוו חיים, ואיוו שנוט? שנים שכמוין מעיטה בכל דברי ימינו, כטורה
לו, שתוקפה כו, עשרה כל-כך בתקות ובמהפכות. בבניין ובהריסה, בבצחון
וביאוש, עיר לא היה לנו מיום צאתנו בנילה. במשך השנים החק ראיינו את
עמנו בתקתו וראיינו אותו ביישו, ראיינו אותו ביפויו וראיינו אותו גם
בגולות... לא עשר שנים, אבל דור שלם, דורות שלמים עברו עליינו.

וידען אני כמה וכמה משלנו, שהתחילו את עבורותם ב-השלחה, צעריהם לימים,
עליזים ורעננים, מלאים חיים ותקוה—זוקנה קפזה עליהם פתאום, נתקררו, נצטנו,
אבדה רעננותם ואבד בצחונם. אמונהם בעיתודות עמנו נבריה מהם, התיאשו
ואינם רוצים, ואין יכולם עוד לעבד עמנו.

ואני ידעתו לפנים איש אחד בא בשנים שנחטף בדרכו עברה... וכשהתחילה
הבריות להוכיו, לביישו: "התקבָּע שערות שלביבה ז肯 לבן—זענינים אלולוי..."
השיב להם בנאון: "אל תביטו אל הראש ואל הוקן; הביטו לבך. הראש ז肯, אבל
לב צער". אני ובר עור היטב, אם קיבלו את תשכחו ונתקררה דעתם ולא
קבלו ולא נתקררה ועתם, וראי לא קבלו, ולא נתקררה דעתם; כי הבריות בראשותם
אין רוצים להכיר לב צער של", ראש לבן... ובכל זאת, התירוץ, כמו שאומרים
הראשנים, הריוו תירוץ, ובוין לנלו, חובבי, בוין להודות: במזון ירוע, נמצאות נס
אנכי במצו של מכיר השב; התקופה הארכובה היה לא הזקינה אותן; הזקן אמן
הכיסף, פליית הבלירות שעדרין נשארה על קרכרי הלביבה, אבל לב, לב עברי, לא
נזרקן, ובאותה האמונה, באotton התקווה, ובאותו הבצחון שנכנתי לפני עשר שנים
ל-השלחה, הנני נכנס עתה לה-עשרה" החדרה, השניה, בו האמונה, ואולי עוד
בגדרלה מז: לעת זגמתי החלוות להאמין גם בתחית שפטני, לא תחיה מרומה, חנotta
בגווילים, אבל "חיה חייה" ממש, תחיה שבכבוד. לא תחיה שכחוב וספר, אלא
"תחיה" שבפה—בפיות בניה ובנותיה... יודעתו כי אמרו לך, התקנן:
שערות שלביבנו, ז肯 לבן—זענינים אלולוי... ומוכרה אנכי להשיב את תשכחו של
בעל העברת הלו, אבל הלב צער", וכבר אמרו לך, התקנן:
קוורי החביבים, קוורי "השלחה", ימزاו עוז, בעלי-עכירות זקנים אלולוי, שלבט
לא מת בקרבם, המאמינים עוז ומיחלים. מוקרים. חביבים עלי. אתם ויקרים. ואשמה
לפניכם תмир, ובודאי הנאה גדרלה ויתרה תהא לך, אם بعد עשר שנים נוכה
עוד הפעם לחרוטן לפונדק זה, לשוחח טעם, לפטפט על "מחשובותינו ונמעשינו".
יודעתו כי רבים יתלויצו בנו על חותמנו, פשטוינו ואופטימיתנו,
אבל... אין דבר. המה יתלויצו ואולי נס אנחנו בעצמנו. גמלץן קצת על
ילrotein הsecond והשלישית... אין כאב ראש בא על יידיכך, אמרו אינשי,
כל ליענחותא מורתה, ואפללו ליענחותא דעתמו. העיקר אמן שלא להתיישן, שלא
לחתרנו, שלא להתייאש ושלא להתעפש...

ובכן, כה לחוי, חובבי הקוראים, בצחון, באמונה, כה לחי!
ברכת' התחיה

רבי קרוב.

סטאטיסטייה של "השלוח".

אפשרו בחוברת הדומה, חוברת של יובל-כטול, א'יא-אפסה כמובן, להשליח' להלך את עצמו וא'יא-אפסר לעורכייו או לוסףיו לספר בשבח העניינים, שבאו בפיו כרכיו, ואף לבקר ולגונז אין גוונים בחוברת יובלית, לפיקח וחובשים אנו להחת בוה רק מס פרים יבשין, כמעט בכל שום ב'ארום' שמהם יראה הקורא מאליין, כמה דרביהם פרנס דשליח' במשך יא' שנות קיומו (כההפקותיו שונות ביניהם) מכל מקצוע ומקצוע, אל מה הר בה לשים את לבו ובמה מעת לעסוק, ואנו מקיים, שה במספרים הללו יראו בלשונם הממללת בחוברות מקוטעות, א'סימה הדוטף "השליח'" על הרכוש הלאומי שלנו, ואב-חותבר על ידיהם נטרכן, כמה מן האמת או מן הפהורה ש בכמה וככמה מטענויותיהם של קוראי-השליח' ייל' יהודיא חמיאן בשינויו-הבדוייתן, או ייל' שערא חמיאן ברברה בסכךירותו-בישותן, ובויגאנז בוגן.

ווחוקים אנו להקרים, שהמפעלים הללו, אף על פי שאנו ערבים بعد ריקום, הם סוף-סוף יהודים במובן ידווע; קשה לתחום החומות ולנובל נובלים. כי יש הרבה עניינים, שבהם שיכים לשתי מחלקות ספרותיות שונות בכת אחא או אף לשלש ואבעה. כאן ישאר מקום רחב לשколה-דרודת, על אייזו מתקלה יש למוטות, ואפשר שסקול-דרודענו לא תתריד היה מכריע באמת. אבל סוף סוף אין לנו אפקטים כאן בשעריים הגראסיים, ואם המושן, שיקבל הקורא מן העכורה שנשתקעה ב-"השליח", ייבא אפלו רב בברירוב-דיינן.

נתחיל מז הפליליזיסטייה:

הpolylitische של "השלח" (ללה); א) מטארוט בוגליציטים, שניכם על שאלוות-חוויים ושאלות-הספרות בכלל, ב) בכתובים טארצ'וֹת שוניות. (ו) בחשיבותם דרישות על כל הדעתה בישראל בארכזות שוניות. בן הדוג המראשון באו ביז' רכרי "השלח" אהה ושיטשים והשעה מטארוט, שמת חקלוק ללחקלוק אלו; א) 33 מטארוט משאלות הנקה השוואתיות הכלוליות, חז' טענין הנתקן, ב) 23 מטארוט בכללה והסתמיסקיה, וכן חז' עטניגי האזינוינו ומשאלות יישוב אויר ירושאל. ב) 65 מטארוטים על שאלוות הפלכלה הנטומאלאטיקי (כמעט על שאלוות בראכין-ישראל); ב) 13 מטארוטים על הנתקן בחוזך-ברצ'אלץ. ו) 5 מטארוטים על שאלוות הפלכלה הנטומאלאטיקי (כמעט כולל מטארוטים מודלים בכבודם, לפחות, מטארוטיו של דר' ד. הווריין בשבעה המשפטים של ח'ר'ס. לפיטין בחשעה המשפטים).

מן היבין והשי' (patchivim מארץ שנות) באו שביעים ואחד מטארוט, שם נתקלקט למחלקות אלו; א) 22 בכתובים מהי;

האחת-ישראל ווון המעו הבלתי. זו ערך מילוטופת, בו ביז'ר כרכ' "השלוח" מאה ושלשים וארבעה מאותם, שם נחלקים לאחדות: א) 9 מאטורי-בער, טבילים תקופת שנות, ב) 5 מאטורי-בדע על התקופה בית ראשון, ג) 39 מאטורים על התקופת בית שני שי בחרו, ד) 7 מאטרים על התקופה בית שנייה (ביגיטס מס' סוף שלב בית תלמי), ה) 38 מאטרים על ימי-הביניים עד התאה י"ט ועד בבל, ו) 12 מאטרים בתקופה הלשון, וממ' 6 מאטרים נוספים בשאלת הרחבות הלשון תבריר ומחילה והשאלה - בשאלות פולקלוריגיות.

נכ' בין המאמרים בבלgot-ישראל יש סופרים שלימים, למלש' "דורשי רשותות" ("ה' מושכים"), "החלילנים" ו"יושבאות" ("ה' מושכים") לדוד כהנא, "שפתה" עבר המשיכים לדוד בר נספלד; "ח'" הוורדים בימי הביניים ("ו' המשיכים") לדוד לילן, בן סירא ("ט' המשיכים") לדוד כהנא, "שפתה" עבר המשיכים ("ז' המשיכים") למשוב, עפנ' שפה ("ז' המשיכים") לדוד לילן שולאנן וכו', "ל'", האמונה בשית' רשותות ("ז' המשיכים") לדוד כהנא, "עשר השבעים" ("ח' המשיכים") לשיש' לאזריא, "כל-זהב" בישוואלא" ("ח' המשיכים") לפחים טינקברקם, "הולדת השולח העז" ("ח' המשיכים") לדוד קולנוגר ועוד. על היפוליטיה הריבית והעבירות בא ב' ("הבריכת של 'הלה'") שלשם ושבעה מאמרין, שם נחלהקס להחליל הללו א) 12 מאמרין על שעילות היפוליטיה הרכבתית (הכלויות וב') 25 מאמרין על שעילות היפוליטיה העברית. התולו, שההשל"ה וא' פילוסופי" ("וירטוסו" ו"אקוודיטי" יוזר מודיאר, שנשתענו כתבה סעיפים מצד הקוראים והמוסרים, אין לה, איטוא, לצערנו הנדרל, על זה טימוטו. אבל, אך נוכחנו ייש בעוצמו, שארך בין חמארום פטולמיום שיש סופרים שלמים וזה. לפחות כהדרה בשושלת ובעומת" ("ו' המשיכים") לדוד בר נספלד, "שחתה" והשחתה-הדרוי ("ח' המשיכים") לדוד מיראך; "ח' מושך ו/or" ("ט' המשיכים") להלן ציילון, שלמן השכל"ל אהיך ה'ם". יגנו. ביעוט ופסקוק נידרנו גם במקטל. ואלא, על ידי רבו רכמיהו והרבאות.

טחקלק ספרותיו זה והוא ב' י' הכרמים של "השלוח" ואת הנשים וארבעה ענינים, שהם מתחקלקם לסוגים אלו : א' רשות, צירום וספוריום קזרים ; ב' 11 ספוריום גודלים ורומנים ; ג' 6 דראאות ; ד' 127 שרים ; ו' 44 מלומינום. בין הספוריום הבוגרים לשפוריום שלטני, למשל: "בעפק הבקב" של ר' טנירל ט"ז (י"ז המשיכים); "נשך רצואה" של ט. בן צין ; "האייה בעל נוף" של ב-ק ; "לאן?" של פ"ע'ברבי ; "ברוחון" ו' טסכיב לקדודה" של ברנר ; "שי' המעשה" של וחשי. -----

ודו מה שנותן "השליח" בחשעים ותשע החברות, שייצאו ממנה במשך י"א שנים. לפניו כאן רק מספרים יבשים, העורות ובאורות להמספרות הללו תחן—ההיסטוריה של הספרות העברית בסוף המאה העשרים, ואולי גם—ההיסטוריה של עם ישראל בתקופה זו.

חובותינו לְהַמּוֹדָחָם.

מאת

ד"ר יוסף קלונר.

“המן-העם” – מי אינו מלא פיו תחלתו עתה? המפלגות הפלורו-טראיות – הלא, “המן-העם” הוא כלו שלהם. וחלואמים השלים, וחלואמים=Łמְחָצָה, והציוניים – כל אחת מן המפלגות הללו חשבכת את עצמה למנהלתו וטפערתו של המן-העם היישראלי ומשתרלת בכל כחיה להוכיח, שהוא, המרובה והכחש והחוק, הוא אך ורק על צדה, הוא תומכה והוא ברוך אהדריה. ובعود שומפלנות הפלורו-טראיות והברוגניות הלאומיות=Łמְחָצָה משבחות ומפארות ומרוממות את ההמון בכך ואת ההמן היישראלי בתוכו – משבחות ומרוממות הלאומיים השלים והציוניים את ההמן היישראלי ביחס. ההמן היישראלי הוא אוצר כל מידה טוביה. הוא מלא אידיאליות, טהור בחוי-טשפתו, דבק באלהיו ובעמו, רוחק משפיכות=דרמים ומשפרות, מוקיר תורה והשכלה, ועד ועד.

ואמנם, כל התהלוות וההתשבחות האלו ראיות היו להמןנו והמןנו היה ראוי להן. כן, ראיות היו – לפני מאה, לפני חמישים ואלו עוד לפני שנים עשרים שנה, הרת היישראליות היהת חזקה ובכמה את התאות הרעות ומטיילה לא נתנה למדאות מגנות להחפתש. (סדר=העלום המוסרי) של הנטו היה כל כך מוצק וחזק וקבוע, עד שהחפתש על כל שדרותיו של הצבור הגטואי, אף על השדרות היהר נמכות שלו. הכל השתבעדו לTorah – וה תורה היא מלאה רак מצוות מעשיות, אלא גם מצוות טסניות. וחוץ מה, הצבור הגטואי היה פאטרו-ארכאי וצוף והבריות היו מתבויות זו מזו. היהת דעת-קהל יישראליות, ברורה, תקינה, תבנית, שאյ-אפשר היה שלא להביאה בחשבון, והוא היה מונעת מכל מעשה מנוגה, שיש בו הפדר לציבור היישראלי ולדת היישראלית. והיסורים המשותפים, הלחץ השוו לככל מכחין, האחריות והurbות של בני-הצבור זה בוה, – כל אלה חווים וכמה מרות טבות ועשו אותן מצוית בכל שדרות האומה ובכמאנט בלי הבדל. שפיכות=דרמים, למשל, נעשתה דבר רוחק ויקר-מציאות הציבור הגטואי כולו, ממש כמו שרחוק הדבר, שבמי משפחה אחת ישכו וזה את דמיו של זה. להראות שפוך לפני הצבור הגטואי היה בז-הגטו מתביש ממש כמו שמתביש הגברי להראות שכור לפני אבייו ואכו או אחיו ואחיו. אהבת-הتورה באה מזון מה שלא היה בגטו מדרגה גדרה מזו של ה-Łטראן, ה-תלמי=חכם. והרביקות-באמונה היהת כל-כך טובנית בזון, שבו נعشתה האמונה ספר-

החוקים של החברה, ה„שלוחן-הערוך“ של הצבור כלו, – „שלוחן-ערוך“, שהויהה בו „ריג'אנטאטזיה“ שלמה של כל פנות-ה חיים, אף היוור חכיות ומרוחקות, ושהשתעבדו לו אף השדרות היוור עליונות של הגטו בלוי מאון ובלי תלונה. אבל מה אנו רואים בהטמן-העם היישראלי עתה, בשנים היוור אחרונות? – נלו יודען הדבר לכל מי שאינו עצם עינוי מילאות את האמת המעציבת, שהרוב המכريع של הליטאים המוניים, הקוראים לעצם בדרך ולא בדרך בשם „אנארכיסטים“, ו„אקסטרופריאטורים“, הם מבני החמן היישראלי. ובעוד ש, גולן יהורי לא היה עוד לפני שנים אחדות אלא חדור בלבד, מפני שבפני השמות הללו ראה כל אדם מיר, דבר והפכו, „וכיננו“ לדראות עתה גולנים יהודים בלוי מראות כפלות על כל צער וועל, שהם מלטסיטים את הבירות ושופכין דמיון בלוי שם פקפקו לשם „רעיון“, כביכול, או לשם גול ממון, שנתן להצעאה על תענוגים שונים. בכל עיר גROLVA יש פרבר. שבה דר המון העם היישראלי עני בחומר וברוח, ריעב לחהם ולרביה, ומשם יוצאות כתות כתות של „גנדייטים“ מכל המינים, שעושים דברים, אשר עוד לפני שנים אלה היה שום אדם ממשין, כי יהודים מוכשרים לעשיהם. ובני-בליעל באלו אין לחפש עתה בגורות אף בערים הקטנות.

והשברות אף הוא הולכת ומתחשת בין המון-העם היישראלי. מדו שנה בשנה מתרבה מספרם של השכירים היישראליים; והשברות היא אם כל חטא, כידוע. ואף חיו-המשפחה הטהורה, שישראל התפאר בהם תמיד, הולכים ונעים חולין לא רק בין עשירי-ישראל, המתחרים בהשחתת המרות עם עשירי-הנוגדים, אלא אף בין החמן היישראלי. שאלו את הרבעים, העוסקים בענייני גנון, בייחור את רבי הערים המודלות, ותשמעו בדברים, שאין קולם גם רפהם. ומה שרוב המופקרים הן מישראל – נס דבר זה אינו מקרה בלבד וגם אותו אי-אפשר לבאר רק בזה בלבד, שבני-ישראל דוחים בשתי ידיים כל פניה, שנכשלה פעם אחת.

ובונגע לאחבות-התורה – היכן היא עתה בין החמן היישראלי? יש לדיפה של קדחת אחר אותה החשכה, שנונת לארם פרנסה, „הגונה“ ומעמר „הגונן“ בחברה, אבל אין אהבת-ההשכלה לשם הדעת ושלמות-הנפש ואין אהבת-תורה כמעט כלל. השרידים היחידים, שמלאמים את בניהם תורה בלוי מחשבות של „תכלית“, הם היוצאים מן הכלל: רק שרידים הם, יהודים האלו, ככלומר, שרידי הדור הקורם שתארנו; אבל הכלל יודע רק „תכלית“ ולא יותר. ועל הדבקות באמונה מוטב שלא נדבר כלל. יהודים פשוטים מכנים את בניהם לכתבי-ספר, שכותבים בהם בשבות וbijים טובים וושאון מלמדים בהם עברית כלל, אם רק נודף מבתי-ספר אלו ריח של „תכלית“ או אפילו רק ריח של „גניות“ בלבד. וכל אב יהודי פשוט מתנהה יותר בבניו הרופא משהוא מתנהה בבני הרבה. אי-אמון בשום דבר באותה מדיה, שתמציאות עתה בין החמן היישראלי, לא תמצאו בשום אומה ולשון. יהודים פשוטים שבפושטם מתקלים בכל מי שמקיים את המצוות המעשיות וקורין לו כינויים של גנאי ושל לעג. היחס אל המומרים נשנהה בחדך המון-העם היישראלי באופן מבהיל. יהודי פשוט שבפושטם יאמר לך בלוי שם פקפק, ש„טוב לו מומר אחד בצרפתאנט או הַסְּן מעשרים

חוּכָותֵינוּ לְהַמּוֹןִים

רבענים". לא רק מ„אינטיליגנטיס“ תשמע דבריהם כאללה, אלא מבני ההמון הייתם פשוט.

ברابر הרצחניים הושראליים יש תשובה: הריבולוציה אשמה, „שעת=חרום אני“. וה歇בות? וההפקורות המיניות? והרדיפה אחר „תכלות“? והכפירה את הנסה? – על כל אלה יש תשובה, נצתת העניות; העניות מעברת את האדם על דעתו ועל דעת קונו“. ובתשובה זו יש הרבה אמת, כי מי עני בהמתן היישראלי העולוב והמדוכא? – אבל – אימתי לא היהת העניות גדרה בישראל ביוראל ביווראל? ככלום לא היה ההמון היישראלי הפשטן עני כפליים ממה שהוא עתה לפני שלשים, לפני חמישים, לפני מאה שנה? – מшибים על זה: או הוא הצדים מועטים הרבה יותר; ואולם, כאשרנו מדברים על העניות הגדרה בישראל בדורות הקורדים, כבר הבנו בחשבון את מיעוט הזרים בעבר, ובהשתווות אל מיעוט זה היה היישראלי עני שביעיים נס או, ולמה לא הניע או לירדו מדרות אונשיות ולאומיות מגנות מעין אלו, שהניעו אליהם עתה ושקע בהן עד צואר?

אבל בציורנו ממדתו של הדור הקורם כבר נתנה תשובה על השאלה האתורונה: נחרם הציבור היישראלי הטיווח, חרלה הסביבה היורית המזוחרת, פסקה דעת=הקהל העברי; והאמונה חרלה לחיות ספר=חווקים לכל מקצועות=החיים ועמה פסקה גם השפעתו של המוסר היישראלי, שהיה חלק בלחתי=גנפרד מן האמונה, אנו יודעים, איפואו, את הסכנות. אבל מה בכך? ככלום יודיע וпотורת אותנו מחוּכותינו לחשיב להחמן היישראלי מה שנגנו ממנה מן החיים האיראליים ומן המרות הטובות? ככלום בני=חוּרין היינו מלעשות דבר לטובתו הנשנית וחורונית וטלאצ'ילו מן התהום הנוראה, החולכת וכובלעת אותו כלו וועוד מעט ולא ירע כי בא אל קרבה?

ואנחנו היינו בני=חוּרין בכ' הנגע להתבטת מצבו החטמי והרווני של ההמון. אנחנו, המשכילים והסופרים והעמוקנים הלאומיים=סתם ולהלאומיים=הציוניים, לא נקפנו אפילו אצבע קטנה לרווחתו ולישועתו.

בשאנו רואים את החורבן הלאומי הנורא, שחרבו חי ההמון היישראלי, אנו מטילים את כל האשמה על ראשו של ה„בונד“ ושאר הארגאניזציות שללאומיות אינה שלמה. ואמנם האשמה במעשה חלה על רשם; ואולם יש עוד אשמה אחת=אשמה של אפס=מעשה, והוא חלה לנגרוי על ראשוןו.

האורגאניזיות האנטו-לאומיות ולהלאומיות רק מעט עשו כל מה שמצוין לנצרך וטועיל לפוי השקוטות – זוקלקי הרבה – לפוי דעתנו, ותקנו הרבה – לפוי דעתן. ואולם אנחנו לא עשינו כלום בחיזוק אף לפוי השקפתנו.

ה„טאקטיקה“ וה„אורגאניזציה“ נעשו האלים האדרירים שלנו. בהן עסקנו כל הומים גם בחים וגם בספרות.

„משיפים לאומיים“ היו לנו, שעלו לנו בדים מרובים, והם עברו מעיר לעיר ודרשו בשבח הציונות, בשבח ארץ=ישראל. דבר נחוץ היהת הטפה זו, ואין לנו מקטינים את ערוכה. אבל חוץ מזה? ככלום שלחנו מטיפים לאומיים, שכירנו ודרעו את המומים הנדרים שבנפש המוננו, את הלקקים הנוראים שבשנתו – וותקוטמו נגר מעשי המגנים והש��תו המשובשות? ככלום שלחנו מטיפים

לאומיים, שיכרוו בחותם לשרש את המרות הרעות, שנשתרשו בלבושים היישראליים הנדרלים, רוב-מנינה ורוכ-בנינה של האומה? כלום שלחנו מטיפים לאומיים, שיירשוו בחמן=עטנו כמה וכמה מרות אניות ולאמיות טובות ונאות, שנשתבחה בהן אומתנו ושותנאית בהן היהדות מדורי=דורות.

אנדרות יסכנו, ועדים יצרכנו, ואפיו קלבים בשעה שהורשו; אבל כלום היו כל אלה בשבי החמן? כלום דangen לך, שושבר ההמן קודם-כל לחיה=

אנדרות ושתהא לו האפשרות החתרית והרוחנית להשתף ביעדים ובקלבים?

בערים הנדרלות שבמערב אירופה יש בתיה=תתיה, "שכונות-טינגבוי" ועוד. אפיו, אנדות העם הרומי הכהירה בערים של-בתיה=תתיה, למטרותיה השחרות והציפפה את כל רוסיה בבתים אלה. ומה עשינו אנחנו? כלום דangen, שהיה ליהודי הפשט, העני והמעוני, שמצבו הדוחני הולך ונעשה שוה למצבו החמרי יותר ויותר, מקום-מנוחה נמשך השעות, שאין לו בהן עבורה ושלהפנים היה מבלה אותו בשתיית "עין יעקב", "פרק אבות" או דרשת של מגידים פשוטים? – עתה קשה להשיג רשות או לשבות=טינגבוי; אבל הלא היו ימים, שאפשר היה בהם להשיג רשות כוה בנקל. וכי השתרלנו או בוה, וכי שמו לֶב, שיש צורך כוה ביעילטנו?

זקופות של הלאה – כלום קשה היה כל-כך לייסד אותן לפני שתים שלוש שנים (ואלו נם עתה) ולתקל מעט מעל העם הטובע ביום של לותה? לא צויניות היא, "עבותה-הווה" זו, אך הרוי הציוניים הם נם לאומיים ונם יהודים, ואנשים הם צריכים להיות קודם כל: ולהלאומיים שאין ציונים – מה עשו הם? שהרי מן היהודים שאין לאומים אין לחייב כלום: הם דואגים למצבו של האכר הרומי או הפעיל=האדם-הכלול...

"ספרות עמית" יצרנו; ככל הפחות, כך נהנו לקראו לטפרות הוירגוניה. אבל באמת השם היה אינו אלא אתיוז=עינויים. בוירגוניות נכתבו או, "באים פאקיר" של פרץ ו, "מעשי-בראייה" של שניואר, או-מחברות של אנטצזיה ופרופא-גאנדרה ציונית או, "בוגדיםות", שעסקה אך ורק ב-טאקטיקה" ו, "ארנאנז'יז" וככל תרי"ג העיפוי ותרפ"ט פעל-הסעים התאומים בהן; או – לבטוף-מחברות על תורה=דארווין ועל הכללה המדינית ועל יסודות האנטרופולוגיה והסוציאליזם ועוד, שסוף סוף נועדו לבני=אדם טופחים כבר פחד או יותר, ולא לבני ההמן הפשוט בתכויות, ובכלל אין עליות לעשות המן זה יותר מוסרי ויותר אנושי יותר יהורי. – שום סופר לא מצא לנכון לתת לנו העם הרצאות קלות על מהותם של הנבאים היישראליים או על מהותם של מוסר=היהרות, שבאמת אינו אלא מוסר אנושי בצורה יהודית; או הרצאות של האמורויות הנדרלים בדבריהם מי האניות בכל ובברבי ימי-ישראל בפרט, – מאורעות, שמורטמים את הרוח ועשיהם אותו יותר מוסר לשוכר לכב כל מדה טيبة וככל שאופה נעה; או הרצאות על גדרוי=העלם וגיהל=ישראל, שבמדותיהם הטובות הם יכולים לדוחות למופת לכל אדם. וכשנזה כותב הطورים האלה לחתת לפני ההמן דברים כאלה (ב, יוריישע ביליאשעך" של פרץ ובהצעאת "עורא") רפו ידיו מחשר סימפתיה וסיעע. אבל נח יש להתאונן על חומר מחברות כאלו, אם עדין לא דאג שום

חוּבוֹתֵינוּ לְהַמּוֹן־הָעָם

409

ארם אפלו לוה, שיצא ב'ורגנית תרגום עטמי וטובן של התנ"ך, שהוא עתה בספר=החותם ל'חמשים אחוזים ממבנה=ההמון? הספרות העברית לא נועדה להמן=העם הפשט ביותר ביותר מפני שהצערנו אין חמן זה ברובו הנדרול מספיק ללהם את בניו עברית מראנת=צרפת ומעכורה קשה. אבל הרי במעט כל הספרים והרוב המכريع של הקוראים העבריים הם עצם בני=עניים, — בני אותה השורה הלאומית, שקשה להבריל בינה ובין ההמן. והספרות העברית הרי יש לה השפעה, הרי מאמין היא בהשפעה — אילמלא אמונה זו מעצמותה למה היא? — ומתי השתמשו הספרים העבריים בהשפעם לעירר את בעלי היכולת החmericית או הרוחנית, שיעשו דבר והצדקה בשביי ההמן הפשוט? נתודה=נא, אנו הספרים העבריים, בקהל רם: מהנתנו, עוני ופשענו לפני שבעים אחוזים ממאה של עטנו! עסקנו בפראות על "רוח האומה" — ואת האומה עצמה לא ראיינו. הטענו ג. הכהרת הלבבות" ו"תקון האומה" — וצמצמנו את פעולתנו בקרן=זיות אחת של האומה,

כמה בתי=ספר יסדרנו אנו כולנו, הציונים והלאומנים, העסוקנים והסופרים, העושם והצעים — בתי=ספר עטמיים, שיצא מהם תורה והשכלת=התחלית בשביי ההמן? — בוף לא היה לנו בשביב בתי=ספר הרבה? — וכקף בשוביל אנטטציה ופרופאנדרה הלא היה: ואלפים, ורכבות, ומאות אלפים בשוביל הקונגרסים ובחירות=הדורמה הלא היה! רק בשוביל בתי=ספר לא היה כלום... .

ובין כה וכיה הילך ההמן ונעשה פרא יותר ויותר. את האמנות והדעות היישניות אבר ואמנויות ודעות אחרות לא נתנו לו. את המdotות היישראליות המשובחות אבר ומרות בלתי=ישראליות וכבלתי=משמעות באו על מקומו. ההמן הישראלי (הו), אל תנרו בנתה!) נעשה על ידי עניותו ועל ידי חוקי=הגבלה הטעיקים עליו ועל ידי התרשלותנו להחטיב את מצבו החמרי והרווחני ככל האפשר — מוכשר לבל: למכור את היהדות בנזיר=עדשים, לרצוח נפש بعد פרותה, להלחשין על חברו מתוך בעם ולירגנץ בשבר, לירות בבחוי=בנסיות, לשקר בלי שום הכרח ולהשבע לשקר בשעת צורך קל, לכבול שוחד בשעת בחירות=רבנים ובחרות בורדים להדומה, לשות שופר ולנאוף ולחת גטי=נשים בקהלות=דעת מעין כמהו. לטראה כל אלה מתרפרעת מלבנו רק ועה גדולה וمرة אחת: אווי מה היה לנו!

מתפלאים אנו על שאין בתוכנו אנשים לשום דבר צבורי ואין כספם לשום צורך לאומי. באמת, אין צבור עני לא בכיסף ולא באנשים, ולפני מאה שנה, כשהיו היהודים עניים הרבה יותר, ספק הצבור היהודי בלי' שום קושי את כל צרכיו הלאומיים: תלמוד=תורה, בקור=חולמים, פריזן=שבויים, מועל=ארץ=ישראל ועיר ועיר. ואולם אך יתכן, שהיה לנו אנשים וכיסף, אם אין צבור יהודי? הרי הצבור מתחילה תמיד מבני=ההמן המודים במספרם, שפרטותיהם הקטנות מצטרפות להשכון גדו. וכן מזיא ההמן מתיכו תמיד אותם הקבוציים המפלגנוטיים או הלאומנים, שהם הם המרייטים והנוסאים את העסוקים המפלגנוטיים הלאומיים נגליים את הספינה, ואם ההמן נעשה רחוק מכל נטיה אנוישת יותר עליה ומכל שאופה לאומית — מאי יבואו הכספים והאנשים? — לא לפלא הוא,

השלחה

איפוא, שהכל בתוכנו מתנוונה והולך, שאפילו המפלגות המרוליטריות שלנו, שעשו דבר=מה בשבייל החמן מトン נקורת=מגבטם, אבל העצמטמו רק במעמד יהורי אחד, הולכות ומדלדרות; והמפלגה הציונית, שלא צמצמה עצמה במעמד אחד, אבל לא עשתה בשבייל החמן הפשט והמורבה-באוכלוסין כמעט כלום בונגע להרמת מצבו החמרי ומדתו האנושיות והלאומיות, אף בציונות בלבד בלבד לא עצמצמה, כדי להוכיח באינטנסיביות מה שהפסורה חסרות-עד שנתפקעה... הוא עתה לאותה הצפראע, שהותה מתנפחת בחפשיה לחזרות לשור-עד שנתפקעה... מן המאה הששית ואילך, כשהורת הנזירות נעשה שلتת ומושלת=בכפה, נשתה האליות יותר ויותר האמונה של החמן הפשט והגס, שהו ישב אן בכפרים. „פאנאניסמוס“, שהוראתו „כפריות“, נעשה לשמה של עבדות=האליות, מי שהתרומות בהשכלה, מי חי הי-תרבות, עוב את ה„פאנאניות“ והניח אותה להאקרים הנבערים, להמן הנם, ועל ידי זה נשתה האליות עצמה, שבשעה שהחיקו בה אף המשכילים היהת מלאה, לכל הפחות, שירה וויפי-, וכך של אמונה תפלות וחבלי נשים מורות לבנה, עד שלבסוף עברה ובטלת מן העולם. אל תפתח פה לשותן! אבל חושני, שאם נזוב את החמן היישראי לנפשו—זה החמן, שעוד לפני עשרות שנים אחרות שמר על היהדות והחיק בה בפשטות ובמסירות=נפש אחת—או מעט夷'שה קרע נדו' בין המשכילים ובין החמן: הראשונים יתקרבו יותר ויותר אל ההשכלה הנכירה מפני שלא תרא עוד ליהודים יניקה מן הקרקע=העם מה שארען כבר ליהודים שכמה מדיניות=המערב, שאין שם החמן ישראי, וזה האחרון—החמן הפשט—ילך夷'שה פרא יותר ויותר, עד שיידחו תחא לאיוו „פאנאניות“ משונה—ולא יותר... עד שלא עבר המועד נמלא=נא את חובותינו להחמן, כל אחד מתנו עד כמה שהוא משיג אותם ועד כמה שהוא יכול! א, נא נשכח אף רגע, שאם נעצום עינינו מראות את הנעשה בתוך החמן עמנו ולא נעשה כלום כדי לשנות את מצבו כמה שאפשר, או תלך פראוותו ותנדל יותר והעניות והכערות יביאו יהידי כך, שירבו בתוכו הרצנים והחמסנים אף שלא „בשעת=חירום“. ואו, כשיעבור המועד, נתחרט ונכח על לבנו ונתודה לבני הוועיל:

— ידינו שפכו את הדם הזה, כי עינינו לא רואו...

חַזְיָוִנּוֹת.

מאת

ג. שנייאור.

ו.

ה. ע. ת.

פעם אחת מצאתי שערת לבנה בשחור=שורי, ואירה פן תמצא אותה נס
השולמית היפה של', בסלולה קווצתי בברק, ואמרה כי כבר וקנתן; ואעקר את
השערה משרש לנוכח הראי הנדרול והמלוטש אשר על הקיר.
וייה אך אחותי בשערת לחתובון בה, והנה, כמו במצות אשף, היה
פתהם דטמה גROLHE מסביב, ואוני נפקחו, וากשיב פתחם את מרווח העת.
ואשטע פתאם זרמת רגע אהרי רגע, ואשטע שעה אחת דולקת את
חברתה ושעה בולעת את רשותה=כגלים באוקנו.

וייה לי הרבה לחרשה מפליהה. כי שמעו אוני מיום היוויי קול בכיו
וקול שחוק, קול העיר ברעשו בסער וקול א声道ות מתנפצות לסלעים; קול ילדים
מפתחטים לאור השמש וקול המונאים; קול הליכאהרואה הנמנוג במרקח ותרזועות
אדירות טונקות מתוך אלף חוץירות=מלחמות. אולם את קול העת ואת זרמתה
לא שטעי בלבוי חיים.

וייה כה רחוק שאון העת הזרמת וכה קרוב היה, ויהי כה חדש וכיה
טווור-ברعش הארם בעורקים בתוך אפללה החזותה.

ובעוד אני מטה את אוני ומקשייב קשב רב, ואוחש, והנה אני נסחף
על-כבריו לטרחקים טווורים, ונגרכֶּי אני בחוףון נורא עם כל שעה, עם כל רגע, עם
כל דק-ככפים=עך להיות דגשטים על הארץ. חיוניות-חיים אחריו חיוניות-חיים
חולפים במעוף לעיני, ערד שאני שם מבטי בחזון אחד וחזון שני בא. והטרחק
טוענן ואני לדעת את החזון אשר יבא, ואני רדמה חזון אחד לחברו. כל יום
ויום חדרה בפני עצמו, כל שעה צריכה צריכה לפרטונאה-היא. אין יום אחד שתרען ליום
מהר ואני שעה אחת פרוזדור לשניה ואני כל תועלת בנטיון: הוא מאיר
באור=קפאון רק את זה שעבר והעדיר פראה סתוםה לפניו.

עלומי המתכווצים ודורשים מלחמה.
אבל היא רק שחק שחקה באלי שברי שחוק, חזוק וזרום אל האין-טופ. כל

רגע היה גחוך בפני עצמו, כל שעה בת-צואק בפני עצמה.
או, אָהָן-געלבטי אָבְלִישׁ אָתָה, לאן את מחרוצזה כה, לאז

- אין אני יודעתן-זורה העת בחפהזה.
- צחוק רקוב ורזה התפרץ מתוך מלא-לבני
- איןך יודע מה... זה אלפי-אלף=שנה את זדמתה, זה רכבות שנים...
- אמת, נער, -תזכה העת חיוון-מסטורין, אבל בזמנים שהייתי לא אהיה עוד ובזמנים שאחיה לא הייתה. ודרק-אטטול לא עבד עוד לעולם.
- עטדי, הפאראותו-קרותי ואשן את שפתוי, אני צריך להבין את מה שראיתי, אני צריך לנחש את מה שביא.
- ואני-גדרה העת בלבדן קל-אני צורכה רק לשאוף, רק לשטוף.
- ובאלפי פיות צחקה, ותהיינה בנות-הzechikenkash=האור על המים, ותוספ להתרוץ ולגרוף אותה בחפות מבלבלת ובנשיטה אהת... וחוששים אחרי חורשים, וחירות אחרי חווית, ואימה אחרי אימה.
- נראה-סנתני בעקבשות ואבען למלחמה.
- או חטפני בבלשות דבריט כהום אשר קמו למלוי מתחן הערפל, אבל הם התפררו בירוי כען אשר אכלו הסם. או פרשתי בחרפ-גנש את זרועותי לחבק צורי=אימה אשר נרחפת אליהם. אטרתי: נטויעם הם בתוך השטף הכרובנות, את העת לא יקאו, ומוקומם לא ייוו. יהי אך גנעתיבם והם עקרו מיסורים מהעקר פטריות ונשחפו אליו ייחד, מעונה ווב-דם ומתייאש הפרקתי את עצמי בירוי העת השופת בלי וחתמים, ואתחנן אליה בשפטים חורות. כאשר יתחנן העבר:
- עמריננא... חניינ... רחמים...
- וישחק כל רגע, ותהי כל שעה לפוחן-בו; ותען העת ותאמור:
- טוב שתבקש את האיר ולא יאיר, את המים ולא יהיו נזלים, את הרוח ולא ינשב, את השלג-ולא יהיה צחורה...
- אורה-חרקתו-שן בשארית אוני, אני אטרף את נפשי בכפי, או יצא מרוחך, או עמד על מקום אחד.-
- והעת התרוצזה ולעגה:
- לא חמות, לא תעדר, ומרשותי לא תצא...
- יצא אצא-החולבתי כנער עלוב-יצא אצא... המים מרים אבל גם מטביעים הם, הבזיל מנין אבל גם המת ימית, החבל מקשר אבל גם מחנק הוא.
- והעת הוסיפה במנוחה ותאמור:
- נעריך, מתים ונשארים במקומות רק אלה שאין להם אונים לטעע את מרוץתי, אולם אתה... היכול אתה לשולט, היכל אתה לבלי לחשוב אף רגע אחר, שאנכי לא אחדל אחריך וכמך יהיה אנשים נגרפים אליו לשם... לשם... למקומות שלא יעצמי נס אני, העת היכל אתה
- חריל-נא-רעדו שפתוי, אני יכל, אייני יכל.
- בך. ורעיון זה עבר הוא לי לעולם. גולגולת עד אין סוף יתגלגל בכניך ובבניך עד עולם. ומרשותי לא יצא עד עלה.

כאשר פג שכрон-חויחי ראייה והנה עדין אני עומר לפני הראי המלוטש והשערה הלבנה רועדת בירוי.

II.

בת-גענווי.

צללים נופלים ממשמים, צללים צומחים מארץ, צללים שוטפים מנוגות וטמחבוים. הנה היא הולכת כבר, הנה היא באה כבר בת-גענו עי, דומם, ככל בין צללים צפה היא. שלבות וריה בערינה ובכונאות על חזה ואצבעותיה נחבות בקמחי שמלהה הארוגה צלי-משי. רמת קימה, שחורתה, בטוחה בפייה, צועדת ובאה היא. וرك אליו מועדות פניה, רק כי ציפות עיניה מרוחק, רק כי, מלפניה ומסביבה, על מדרוכות=האבן האמויזות, הלק, החפו ורצואו ושב, סובבים אנסים לעשרות, אנשים למאות, אבל בת-גענווי משתטחת מהם, אינה שמה לב אף לאחר מהם רק אותה רואות עיניה המכחות, רק אותה.

היא הולכת, היא הולכת, היא הולכת...

בואי, בואי נא, בת-גענווי יחוותה. רקטות שטלחך רכיות, קמטים לבוש כהים צלי-קיא. משדריך השחרחות, המלאות, הסגולות-נדוף ריח דק של דמעות וכוכריות גנסות; ועל גומת=החן שעל שפתיך גועת מגנינה בלי אמר, בלי צליים, מהרי, מהרי וabei ! بعد החלון, بعد הדלת. הן לך, האורירית, אחת היא. הן גם דרך קירות=ברול תערבי, הן גם מן התקירה את יורדת. טומי אליו כריה שרות ! מרוע את טופפת כך לאטך ? בצל בין צללים את מרחתה. בא-וחבקני כבד בזועתיך-גלוּטָם-אטלם. אין איש אשר יאהב אותה כטוק. אין, אהה אשר אאמין בה כאשר אני מאמין בכך.

אלמת את, בת-גענווי, לא ברוך אלהים בקול ולשון אדם לא נתן לך. שפתיך סנויות חמיה. מעולם לא דאיותי את צבע שני. אין אני יודע אם לבנות הן כמרגליות, אם כחות עדנת=עורך. רק יש אשר הרגש ארגייש בשנייך מידי תחנפלי עלי לנשך אותן במסירות=נפש, ברעה ובעציבות=מצויצת... איןך יכולה לשחק בלי שניים, איןך יכולת... חרש גענאותה הן בברשי בשעת נשיקתך ומרעיפות אל דמי רעל מתחוק. ואוי כל-כך טוב לי, ואוי כל-כך מר לי !

אלמת את, בת-גענווי ! אבל תחת פיך תדרנה עיניך. הן דוקרות אותו גם לפפונו. מארכותה הן ופקוחות תחת מצחך כשקדמים גודולים. שחר=איישוניה רוחץ בחלב=תכלת, עיני נשי מצרים. ועטיקות ההן... מה עוקם אערוך להן ? אדרמה אותן לשים ביל-קיא, לתחום האוקנים, לדמיונו של גאון, אבל בעיניך-نم השמים, גם האוקנים. גם הנאון-כל החיה בעיניך. ובגלות=השכינה ספונותה הן. בגלות=השכינה. בgalות השכינה.

לא, אל תדברי, אל תדברי, טוב כי אלמת את. יאה הרטמה לגענוועים. ניד השפותים יכול להרים את אשר תבראננה עיניך. הקול יכול להבהיר ולהגין את העולמות העוניים. קל-יה-הכנה, אשר יולדת מבטך. שיימי שמאלך אל לבי ובימינך הרטמי את ראשיו המורד, עצי בי עיניך והעמיקי להבית בי עד לשורש כל עירך-וחורישי, החורישי, החורישי ...

היפה, הנשנה, האין-סופית שלוי אחת את ממתנות אלה הנדרלות, אשר העשיר בבחן את הארץ המסבינה, ה"אהבה" נוצרה ברגע שהשחוק הראשון התחלил מפוא על שפתיו אלהים; ה"חרות" קראה את חתוליה והחטופה, בשעה שנטה אלהים את ידו לראושנה; ה"אמת" נבראה כאשר הביע ד' את דברו הראשוני; ה"אמונה"--בעת ש האמין ד' כי טוב עשה את אשר עשה. ואת, בת-גענוי, רבתיה, נוצרת וירدت לאדמה בשעה שכבר נהם ה' על כל אשר עשה ויתעצב אל לבו, והחילה מתגעגע ליצירה יותר נעלמה גם מן האדם, אשר התענג עליו בראשונה בעל השרטוט האחרון לאמנתו האלהית. --

וראי, בת-גענוי, רבתיה כל אהיותך אלה כבר נטמאו בין אנשים. האהבה התחה חול ונמכרת בעבר געלים. האמת מכרה את לבבה ובמוחרו קנחה תשיטי-זהב. בלבד השמים אשר לאמונה התעתפו צבעים והתחפשו כהני-آن, והחרות קלת-הכנפים בעצמה מתנהלה בארץ כבולה באזקי ברול כברים, חולרים... ונודרות מי שהיו אהיותך מחללו גליות-שוק וערווה ויריתן הרוות על ראשון... הלק ובכח, הלק ואරר את כל האדם, את החיים כלם. -- אחת את, בת-גענוי יחידתי, רק את, רק את נורתה בקרושך וחותמך כתוליך עפן. יהורה, עצורה ונאיינה את משפטת מסיף העולם ועד סוף, בין צללים צפה את. ועיניך דקר ופלמל תעמנקה להציג אל כל לב ולב. ורק מהפשות הן אן יודע אני מהן מהפשות. --התאהוה נלחצת בה, תמיד עם גאותך, ותמיד נצחה גאותך, תמיד.

בקשי תבקשי לך יצורך-עלין, בת-גענוי, למפר לו את דורי-כתוליך כלם -- ואין מוציאת. מששת ימי בראשית נודרת את לבקש את זונך. את תקינו-גשתח העוגנת ואין מוציאת. ואנשים גדולים כבר אהבו אותו ערד לשכرون, עד לתה-יכם עין, וגאונם כבר חמדו אותו ערד להשתגע, ואת חבקת אותם ונקת, נשקת להם ונשכת. אבל איש לא היה בנגע הנעל, אבל איש לא שתה ערד טמעינך החותם.

צללים צומחים כעיצים, צללים שוטפים כגלים. הנה היא הולכת וקרבה אליו, צללים בין צללים מרוחפת היא, מטפניה ומסביבה בנפתוilo הרחובות האומץם אנשים לעשרות ולמאות ירדו, אבל היא איננה שמה לב אף לאחר מותם, אליו, אליו היא הולכת ורק אליו מכוונות עזניה המתארכות, עני נשי-מצרים אשר לה,

.III.

נוֹקְטוּדָנָה.

מת היום על קריי-ארנטן, מתוכסם בתוך רם=אור, וחלילת השחוות טס לרשות את העולם העזוב, ותבא הנערת להoir בחדרי חחת המשש, קפזה-ישבה על ברכי, שמה לחיות אל כתפי ושתקה, ואני שפתוי מתחששות באפלולית אחרי יבלת-הchan, אשר על סנטרה, לנשך אותה.
נעשו חולמות עני הנערת וערפלך נסך תוכן, יותר טשראיין הרגשתי בחן .

- רועל :**
- דבר נא, חביב שלו, ספר נא, חוק שלו
  - על מה?
  - על אהבה, אהבה, אהבה...
  - זה ישן-גנשן.
  - איןך אהוב אותי...
את חושדתו אם כן אדרבר לך על אהבה.
ויהי אני טוה רעוני ושותי נמשכות מآلיהם ומויצות לטרוגן את שער
ראשה הקריר, את ריחו המנרגה,
ואדרבר בלאט, וילחץ גם הערב אל החלון הכהה ויקפָא ויקשָׁבָו:
... ידעת כי אין אהבה גדרולה בתבל ואהבה שלמה אינהה, נצח נצח
תחפשׁ לניצחות—וללה נдол לא תהייך לעולם תחפור לרוטים ולטשפָּ כביר
לא תחלכה, כי אין תהי גדרלה—וחרביה נברים איתנים לפניה, ואין תהי שלמה—
ורבות הנשים היפות אשר על סביבו,
טוב שאשבע, כי רק פרח אחר אריה כל ימי חי, משאשבע לאhab
רק אתה, וכאשר לא אמתן לך כי רק מי מעין אחד תשתי וכוכב אחר תחמי
כל ימיך, כן לא אמתינה כי רק אתה את חמוץ.
הה, רביהם הפרחים, ורכבים הגברים; אין מספר לכוכבים ולנאות אין מספר,
ועצומות מכלם תאונות האדים הטערות. והעלומים בכחה קצרים, כדי בקר נגומיהם הם—
לא, לאו אל תאמין אם אמר לך: כליו שלוי ואני לא אמתינה אם בכחה תדובי אליו,
הנה את ישכת על ברבי ובשרו סופג את חמוץ, נשימת אפנו מתעכבות
ולם לבנו מתכוול. את שפחך אני שותה כייניבולע את ריח שערך בענבים,—
וה רק גז מנש灭ך ונצוץ. טנפשי, ושאר נצחות נשtotינו תועים בחלל העולם
הקר ומchapשים אחרי רוקן-קוצוצית נשים, אחרי סוד-עינוי נברים, בלי רצוני ולמרות
רצינן מchapשים הם: כאשר תבער האש, כאשר יצמה העץ ובנגול מים מטודר.
אל לך להאנחה. שטעי, שטעי נא, השטה פורהת מדי אכיב ואכיב, גם קויז
השרה השוטטים מחדשים נערויות בכל שנח; והארם בשור ולא עץ ובעורקו לא
עסיטים קרים, כי דם אדום וווק, ונטווע איננו והוא גזר, ורוכב ושת אל כל אשר
ישאווע עניינו ומאיינו ורעניינו; ההוא יפרח ולא יומסף, ההוא יהאב פעם ויאט-די-
לא, לא, לא אמתן לך אם תאמר לי: כליו שלוי, ואת אל תאמין אם
ככה אדרוב אלך.—לא אוכל להבט אל המשט מבלי הרהר כי ישקע, ואת נערה
לא אוכל לחבק מבלי חשוב כי אעובנה, ואם תעטיק הנערה להציג אל עני
ושאלה: מתי? לא אניד לך, והדבר נעלם גם ממי.

זען כאבקט הפורחים נשאת האהבה ברוח, ואני ירע אהבת מי תפירה פחדש
את לבבי הערוג, ומאין התבוא הום או מחר או מחרהים עד כלות עלי-מי. התבוא
מחרון נאה יונגה של בת ישראל, או מפנוי צרפתית נטושה טלאת-הREN ורבתה
הטרי. התבוא מלחת עני צוונית:ليلות הערבה והפשטה, או טאלת אנגלית
העצה-הכח—צבע ערפלוי הים-ומקומה התהדר אשר לך, התבוא-טמבעת מלויות כחול
ורק, אשר שלגי ארצה נשקפים בו, או מלחי רומיות העגולות, השואפות, הספנות

אור=חמה. התבוא מלבבות בת שש=עשרה המירdot בכתה=חן ומתחה המתענגל בענות, או=מכתפים טלאות ומשכורות של בת=שלשים ומלוכן שנייה הרעב בזקה וטרשווש שמלחה הנורא.—

אני יודע, אני יודע, און אני יודען

ולמה חרודי בכח, למה חרודי אל, אלי אלי, כמה מתאהה אני שתאברנה כל הנשים בארץ ותשארו לי רק את, ואת התאוי שיספו כל הנברים בפעמּ אוחת ואותר לך רק אני לבדי.—באמת, תני נא ללחום ככח באפלולית, אשר אבד אבדו כל איש וכל אשה מתחת השטש ונותר רק שניינו, רק שניינו....

והולכים אנו הילך ותעה סכיב כדורי=הארמה השכל מארם, כרות אשר אין לו מקום ובכל הארץ מקומו, אשר אין לו מיטה וכל המרתקים ממנתו.

חוועים אנו אל אשר יסתלט האבק, אל כל אשר יצוף העבים ותקפ רעמת העשב, תעעה ולקט את ניזוצי האהבה הפורדים בידיו אלף איש ואשה על כל גבעה גבואה, בחיק כל חורשהIROKA וחתת כל עץ רען, ואספנים ובלענים והו רוקלנו, ובאה האהבה בעירינו כיין אליהם ונתנה קרנים לעינינו וברק לשערינו הטייה יוניט ל科尔נו ובטחן ארויות לצערנו. ואהבנו באשר אהבו אלף רביבות אניות לפנינו כלם ייחד. ונש��נו כאשר נשקו דורות אין מספר לפנינו כלם ייחד.
... מטרינה למדינה אנו נורדים ומקרה העולם עד קצהו.

לפניך אין גברים ואחריו אין נשים.

העיטים הוקנים פונגשים אותנו בשחוק עתיק, שחוק חכמים, וסואנים הירד,opolnis רצם, נחפוזם לקראותנו מכל עבר וקולם=צליל פעמוני זוכיות, וחודות חירות ילד, וברכתם=שלום. דשי שרות משחחות . ווירות=בתולה מתלהחים ברעדת ומורים עליינו בענפיהם. פטריות מוציאות את ראשית העגולים, הכתותים טחוך אובי=תמי ומציאות בנו וטוקרות. פרסים הפלחים את החכלת בצריחת דם ומויר, נשאים תיהם באיר בעברתו ואף נזכה אחת לא זיוו. חיתו טרפ אוספות את צפראניין אל עור רגילהן השעיר, נועיצה בנו באלאסן את עיניהן החדרות וווחלוות ברטט אחורהנית=חן יראות את אוד עינינו. נחשים משיבים את אקייז=ארסם הוועטם ומטקלטם כמראה הקונכי; טפסות מצרים ותניני קונגנה טומנים בחפה את פיותיהם הנוראים, העוזקים תפיד בבצונות השמנות—הם הדרדים את טشك צעדרנו. וווח עס רווח מתלהש: הנה הם הולכים. וצפור לצפור מצפאי: הנה הם באם. כי בראשות כל צעד אשר נצער יפעם לבב הנצח, ובנד שפתחנו— נשמת האהבה הנדרלה.—

לפניך אין גברים ואחריו אין נשים...

יתומות גודלים לאָריך ובנים יהידים לאָהבה אנו נלחצים זה לזה ונורדים, ושוי נא את אשר יהיה בלחות זידינו האחת ואת אשר ירע בלהש אחר קטוע: שלוי אוחז=ושווי נא מה יהיה מראה הצללים טעוני=הסידות בלילה, ומה יאמר הסהар בראותו אותנו חביבים; ווי אני כי חדור מקנאה, והתהבא בהיכל=ענינו הצפים, ושוי נא, שיי נא--

—יְאֵה זִוְחָה הַחֹוִיה?

לא דברה, לא ענטה הנערלה, דבקו שפתיה בעו אל שפתה, כאלו בקשה לשותון, ועיניה עצומות, ושתקה.—

היש קוראים עבריים?

(מעט סטאטיטיקה).

היש קוראים עבריים? מי הם? מה הן דוריותיהם? – שלש השאלות האלה נשאלו כבר בבית-מדרשו של "הדור" המנוח, אלא שלא מצאו להן תשובה נconaה עד עתה. בז' שראל, בעל השאלות, דרש מספרים מרוחיב היהודים באותו זמן, שבכלל לא שמו עוד אצלנו לב למספרים יבשים. לכל סופר וסופר היה ריתה דעתה מיוחדת, שהנין עליה בכל עוז ביר המליצה הטובה עליי, אך איש מהם לא נסה לבוא במספרים יבשים, שהם מדברים יותר מכל הפראזהות המצלילות הנשמעות בעולמן. על כן לא נת מלאה גם דרישתו הצורקת של בז' שראל, בכל הדרישות הבודדות קודם וממן, עד היום הזה, עתה רוצה כותב התרומות האלה לנשות נסיוון קטן, שמא אפשר לחת תשבה על שלש השאלה המוניות למלחה על יסוד מספרים. ומשלשתן חשבה ביותר – השאלה הראשונה: "היש קוראים עבריים?" – כי, אם על סטטוס מספרים נבו אליי החלטה, שאין לנו קוראים עבריים די בכל ספרות עברית. ותהא אפילו קטנה ומצוצמת, הרי הפלגה שתி השאלה האחרונה מآلיהם וירידה זו, שירדה ספרותינו ביום האחרון, שוב לא תהיה בעינינו זמנית, אלא עולמית. רק אם נראה מזוק המספרים, שאננס יש קוראים עבריים, אבל ככלם הם בני מפלגה אחת ידועה, או צרייכם נהיה לדירוש ולחקור ביחסו אחרי תנאי-חיה של מפלגה זו, שבקיומה תלוי גורל הספרות העברית; ואם נמצא, שרישותיהם של הקוראים העבריים הן ההפך מן ה-"צעה" הספרותית, שהסופרים העבריים באים ומציעים בשיק, תהא ירידת הספרות מובנת לנו מآلיה: היא סחרה שאינה עוברת לזרה, וכל שאר השאלות כלילות בתחום שלוש הקידמות וויצאות מהן. אחרי שעדרין אין לנו מן המוכן מספרים על כל הביבליותיקות העבריות שבעולם או אפילו על הרבה מהן, אני מוכrho לנשות את נסיווני בחומר הסטאטיטי, שאפשר למצואו בדין-והוחשוב של בית-העקר הפולטאבי לשנות 5–1904. ואני מוצא לאפשר וראייל עשות כך מכמה סיבות: ראשית,שתי השנים הללו, שבו תחולת המשבר בספרותינו והיו עשירות במאורעות, שארכעו בחניי בני ישראל ברוסיה, יכולות בעלי ספק להיות לטופת לשאר השנים; שנית, פולטבה היא עיר דרוםית-טפומית, שהיהודה, לפי דברי כל מבקרים ומסתכלינו, הולכת בכלה בה; והעיקר-הסטאטיטיקה נעשתה בה ל שמה, באופן שטנדריה ודקדו בכל קוץ וקוץ שבה. בוועדר המנהל את בית-העקר היו שני וודמים: יהודוי לאומי ואנושי-כללי. כל אחד רצה לנהל את ענייני הביבליותיקה על פי הלך-רווח, ועל-פי תוצאותיה של הסטאטיטיקה צרכיהם היו להחליט, איזו צורה תקבל הביבליותיקה כולה: צורה יהודית-לאומית, כמו שדרשו הלאומנים והציונים שבוער-המנהל

שליה, או צורה אונושית=כללית, כמו שדרשו המתבוללים ובבעלי המפלגות הקיצונית שבו. השאלה, עם מי ה策ך, העסיקה את כולם והקומיסיה, שנכחה מתרבי הווער לתוכיות וו ושהיו בה בא-כחם של הזורמים היותר חשובים ביהדות, עסקה בסודו החומר הסטאטיטיסטי בכובד-ראש מיוחד, סטאטיטיסטיקה כזו, לדעתו, לא על עצמה בלבד יצא לאמר, אלא על הכלל כלו.

ועתה ידברו נא המספרים עצמם ויראו את האמת הנכינה.

היש קוראים עבריים?

על שאלה זו יכול לחת תשובה סימן 6: "קריאה" (עמ' 27):

מספר כל החותמים של הביבליותיקה הוא 1362;
מהם קוראים ר' קראוסית- 875 איש או 65%
" " זרנון- 70 " 5%
" " עברי- 81 " 6%
נשים קוראים בשתי לשונות 336, 25% "

אף אחרי שנגכה ממספר האנשים הקוראים בשתי לשונות את האנשים הקוראים ז'רגון ורוכסית, ישאר בכל ואת מספר הקוראים עברית קרובה ל- 20 מכל שאר הקוראים. אבל באמת מספר זה אנחנו מקבלים רק כאשרנו מנייהם, שהקוראים בשתי לשונות קוראים תמיד רוכסית ועברית או רוכסית וז'רגון; אבל באמת היו אנשים הרבה. שקרואו עברית וזרגון (האם, למשל, קוראת את ה'פרינדר' והבן את ספרות "אהיאוף" או הילר את ספרות "תשוויה" ו'מוריה'), הנחתנו ומתחמת בסימן 6, סעיף 7, שבו אנו רואים, שעברית בכלל קוראים כמעט פי שניים משקראים זרנון: מספר הספרים וכתבי-העתים, שנלקחו בביתה, היי; 35,265

מהם ספרים רומיים- 28,081 או 80%
" עבריים- 4,617 " 13%
" זרנוניים- 2,567 " 7%

ואם גוטיפ לוח, שקראי זרגון כמ' עט ר' כתבי-עתים, כמו שנראה להלן, נבוא לירוי מסקנה, שמספר האנשים הקוראים עברית בלבד וביחוד עם עוד לשון אחרת) הוא לא פחוות מ- 25%-מספר שאינו נרול ביוther, אך על כל פנים הוא מטהף על פני אותם הספרים, שתמיד הם מטלאים את עמורי כתבי-העתים שלנו בביבותיהם ובטענותיהם, שקראי עברית הולכים וכלים והם "אחד בעיר ושנים במשפחה ונער נבתבים".

אך עוד יותר מעניינת היא השאלה: מי הם הקוראים עברית? על זה יש למצוא תשובה בסימן A, סעיף 5-1 (עמ' 26).

מספר החותמים הוא, כאמור, 1,362, וهم מתחלקים:

א) לפי שכרם:

10 קופ' לחודש משלמים	1,128 איש	40 קופ' לחודש משלם	1 איש
50 "	27 "	" "	15 "
33 "	" "	" "	20 "
16 "	" "	" "	25 "

היש קוראים עבריים?

ב) לפי מינם:

זכרים 851 או 58%

נקבות 511 או 42%

ג) לפי שנותיהם:

ילדים עד 13 שנה – 358 או 26%, נערים מבני 13 עד 18 שנה – 257 או 18%, מבני 18 ומעלה – 747 או 56%.

ד) לפי יומן הקריאה:

17%	חדרש קראו איש או	233	1
11%	חרשים "	153	2
6%	" "	111	3
" "	109	"	4
5%	" "	75	5
" "	75	"	6
5%	פחית	53	7
" "	33	"	8
5%	טן	58	9
" "	75	"	10
4%	" "	31	11
26%	356	"	12

ה) לפי מלאכתם:

מתלמידים 585 או 43%

בעלי מלאכה מסוימת 189 או 12,5%

משרתים בבתי מסחר ובങקים 110 איש או 9%

סוחרים ובעלי חניות 92 או 6%

איןטיליגנטים בעלי מלאכות חפשיות 105 איש או 7,5%

בעלי מלאכה ופועלים 132 איש או 9,52%

נשים, שלא הדיעו את מהות מלאכתם בשעת החתימה, 149 איש או 11,5%

מה מוכחים המספרים הללו?

סעיף 5 מוכיח, שרוב קוראי הביבליותיקה הם תלמידים, בעלי מלאכה, משרתים ופועלים, שביחסם 70% מן הקוראים. את מוצב החדרי של הקוראים טראה לנו סעיף א', שמתוכו אנו רואים, כי הרוב היוצר גודל משלם רק 10 קופ', וסעיף ד', שמתוכו אנו רואים. שמספר הקוראים לסוגין עולה הרבה על מספר הקוראים התמיריים. מזה יכולותינו כבר לראות, שאותו ה'קורא הנכבד', שסופרינו רגילים בו, בלחומר, בערך-הבית, "המשכיל" הותיק, או שירד כבר מעלה הבמה או שהוא הולך ויורד ממנה, מספר בעלי-הבתים שבכל הקוראים הוא רק 6%, ואם גם נῆנה בינהם את כל האינטיליגנטים, שבתוכם הם קוראים רוטית ולא עברית, נמצא, שהם ביחס רק 13% מכל המספר. סעיף ג' מראה לנו, שבכלל הקוראים הם צעירים, בו אנו מוצאים, שמספר החותמים עד

השנה היה הוא 44% ומן השנה היה ומעלה 56%; ואם נוסף על בני-הנוער את החותמים מן השנה היה עד ה'כ"ה, כלומר, מאותן השנים, שצעיר-ישראל-מתלמידים, פעילים ובכלל מלוכות, שהם, כמו שאנו, רוב הקוראים – על פי רוב עירין אינם בהם בעול' אשה, נמצא, שהרוב הניכר של הקוראים הם צעירים.

על עניותם של הקוראים העבריים מראה לנו ביחס סעיף ד', ותנאי מסיע לו הוא סעיף ב'. בראשון אנו רואים, שקוראים, שיכלו להוציא את שנותם, היו רק 26% מן המספר הכללי, משנה ועד חודש הולך המספר הולך ונגדל. אם عشرה חורשים קוראים פחות מ-5%, קוראים שניים ושש חורשים 11% וחושך אחד 17%. גם דבר זה, שבין הקוראים העבריים אנו מוצאים 58% זכרים ורק 42% נקבות, מראה לנו על אותה העניות הנוראה, שהוא מוצאים אותה מרווחת בסעיף ד'. הזוכים והצעירים, שיש להם יכולת להרוויח מעט ואינם עומדים בראשות אבותיהם, קוראים יותר מן הנקבות, שברבון אין משתכורות בעצמן וניצרכות הן לעורף הוריהן, אשר לא תמיד הם רוצחים ויוכלים לשלהם אפילו עשר אנגורות לחושך; ועל כן מסתפקות הנקבות בקירה לסרוגין, שהוא אפשרית על ידי שאלת ספרי אחרים.

מה חן דרישתיהם של הקוראים העבריים?

על זה מעידים מימן 6, סעיף 2-ג, עמוד 27=28, הביתה נלקחו, כאמור, 85,265 ספרים וכחבי-עתים, מהם: עתונים וירחונים – 5,925 או 20%, ספרים – 29,344 או 80%.

א) ירחונים וכתבי-עתים:

רוסיים	2,249	או 38%
ערבים-רוסיים	1,339	או 22%
יוראנים	1,408	או 25%

ב. ספרים:

2) הספרות היפת:

כללים –	889	או 25%
הרומית	11,139	או .86%
העברית	643	או .50%
הזרוגנית	1,159	או .9%
בלשון רוסית –	1,788	או .50%
בשאר הלשונות –		11.0%

3) ספרות ילדים:

ריסטית – 10,266

ערבית – 2,569

מכל הספרים האלה נועד: לנדרלים – 16,509 או 57%

ליילדים – 12,835 או 43%

מן הספרים לנדרלים נפלו בגורל: הספרות היפת

.730/0

" הפובליציטיקה והטרא – 3,568 או .27%

מתוך הספרים הללו רואים אנו, כי בה בשעה, שספרים מדע עבריים

קראו 14% מן המספר הכללי של ספרי-הטרא, קראו את הספרות היפת

העברית רק 5% מן המספר הכללי, לעומת זאת את הרוביקה

העברית כשהיא לעצמה ונשווה את כל מיניו-הקריה השונים שבה, נמצאו:
מספר כל הספרים וכתבי-העתים הוא 4,617. מהם:

ספריו ילדים	2,569	או 56%
הספרות היפה	643	14%

עTHONIM וירחונים 925 או 19,5% .
הרוביקה לאחרונה מביבה, שהקורא העברי הוא צער, מתריא אני למטר-ילד,
והוא דורש ספרות של נערים, שהוא גתנה במספר 56% מכל מה שנתן לקריה
בעברית. אחרי ספרות-הילדים נדרשים העתונים והירחונים, שנלכו במספר
19,5%. על המדרגה השלישית עומדת הספרות היפה שלנו, שנדרשה במספר
14%, הפובליציטיקה עוד מוצאת לה בשאנם במספר 7%, ולסתף-ספריו המרע
הטהור נקראים רק במספר 3%.

חווב אני, שטאמורי יהוד שLEM רק אם אנפה לחת באן תשובה עיר על
שתי שאלות צדדיות, שהן מתעוררות מלייהן: א) אם התפתחותו של הקורא
עברית נופלת הוא מו של הקורא רוסית, שווה אליה או יתרה עליו; וב) עד כמה
גדולה תשוקת-הקריה של הקורא עברית ?
תשובה על שתי השאלות הללו אנו מוצאים בעמוד 28, ב羅ביקה: "רכוש"
הספרים של בית-העקר".

הספרים הנמצאים בבית-העקר למחקרים הם:

מחלקה	הספרים הרוסיים	כiloת	1,134 כרכים.
"	המדעית הרוסית	515	"
"	היהודית בלשון רוסית	347	"
"	לספר ילדים רוסיים	761	"
"	להספרות העברית היפה	420	"
"	" המדעית והפובליציטית	566	"
"	למאפים וירחונים	185	"
"	ספר ילדים עבריים	373	"
"	לירגן (הספרות היפה והמדעית)	303	"
"	לירחונים רוסיים	795	"

השווית הספרים הרוסיים והעבריים שנלכו בביתה אל אלה, שהם
נמצאים בבית-העקר בכלל, יכולה לחת לנו תשובה מספקת על שתי שאלותינו.
אם נכח, למשל, את הספרות היפה, נרא, שמספר כל הספרים הרוסיים
שבמחלקה זו הוא 1,134, ונתנו במשך עשר פעמים. בעברית יש בחלק זה ורק
11,139, כלומר, כל ספר נשאל כעשר פעמים. בקשרו של הדין והחשבון
נקח את הספרות המדעית נרא אחרית לנמי. בחלק המדעי הרומי, שהוויכונסמה
גם הפובליציטיקה, נמצאים 515 ספרים ונחנו במשך השנה 779, כלומר, כל ספר
נשאל קרוב לשתי פעמים; ובעברית זו 566 ספרים ונחנו בביתה 480, כלומר,
קרוב לפעם אחת. ועתה אם נשים לב לוח, שהספרות הרוסית נקרה ע"י 80% או
לכל הפחות 75% של כל הקוראים והספרות העברית-רקע ע"י 20% וכל היוטר

25% של הקוראים, או מוכרים נהייה להוציאו מוה, שבמספר שווה של קוראים היו ספרי הספרות היפה הולכים וחורים הן ברוסית הן בעברית כמעט בספר שווה, ולעומת זה היה ספר עברית מרדי חורם שפעמים בה בשעה, בספר רוסית מרדי היה הילך וחורם רק פעם חמץ. התשובה על השאלה הראשונה (אם התפתחותו של הקורא עברית ומחצית) היא ברורה: היתרונו בזוה להקורא עברית. ואם נופלת מזו של הקורא רוסית?) היא ברורה: היתרונו בזוה לשונות, נשים עוד לב לזה, שרוב הקוראים עברית שיכים להקוראים בשתי לשונות, נמצא תשובה כזו גם על השאלה השנייה: עד כמה גודלה תשוקת-הקוראה של הקורא עברית? – גם בזוה עולה הקורא העברי על הרוסי והירגוני.

מתווך כל המספרים שהבאתי יכולם אנו להוציאו; א) רוב הקוראים עברית הם צעירים; ב) על פי מלאכתם הם מתלדרים, משרטים או בעלי-טלאכה שונות; ג) דרישותיהם חן, קורם כל, ספרות לנערם, אחר-כך כיפורות יפה וככבי עתים ולבסוף ספרי-מדוע; ד) הקורא, "המשמעותי" ו"בעל-הבית" יורד כבר או יורד מעל הבמה; ה) התפתחותו של היהודי הקורא עברית ותשוקתו לקוראה עלות על אותן של היהודי הקורא רוסית או יירגונית.

נשענים על המספרים האלה ועל תוצאותיהן, שככל אדם, אשר לשון המספרים אינה זורה לו, יוכל היה להוציאו מעצמו, מן הראי היה לנו, בקר את הספרות העברית ורומייה השינויים מתווך נקודת-המבט של רוב קוראה וצריכיהם הרוחניים ולראות, אם ספרותינו מספקת את הצרכים הללו במדה הדרישה ואם את סבת יירודה אין לבקש בזוה, שודחתה מעליה את קוראה הישנים ולא קרבבה אליה את הקוראים החדרשים. אך דברי כזה יוצאת כבר חזק לגבולה הספרטיסטית והו אפשר יהיה לעשות רק אם נסויינו הקפן לא ישאר יהודי ובורד, ככלמר, אם ינסו גם אחרים להוציאו את כל המתקנות הראיות מתחן הדינמיות והחשבונות של שאר הביבליותיות העבריות המרכיבות שברוסיה וחוצה לה.

שלמה נולדנברג

---

* * *

פָּרְחִים לְאַחֲרֵ קָצֵיר, פָּרְחִים כַּתְּמֵ בָּצֵיר!
עַל מַעֲרוֹמָי שְׁדֹות, עַל פֶּרֶשְׁתִּיךְּכִים...
נִמְשְׁלוּ לִתְוּמִים, סְבִיכֶם יָבֵשׂ חָצֵיר,
נִרְמוּ לְעַגְנִים עַמְּדִים עַל הַפְּתָחִים.

גַּרְמוּ לְעַנְיִים מַסְגָּרִים עַל הַפְּתָחִים,
שׁוֹמְעִים אֶחָ עַל בּוֹגָם—שׁוֹמְעִים וְאַינְם גְּעָנִים;
כּוֹפְּפִים אֶת רַאשֵּם, הָווּ יְתוּמִים פָּרְחִים!
יְשִׁנְםָ נְשִׁמְרִיבְרָכָה וְהַמָּה אַינְם נְהָגִים.

יְשִׁנְםָ נְשִׁמְרִיבְרָכָה, וְרוֹחוֹת יִשְׁ וְרוֹחוֹת,
אֶפְם לֹא לְפָרְחִים אֲשֶׁר עַבְרֵ וְמַנְםָ,
פֶּתַת בְּפֹור וּמַקְוּזָעָנָלָה שְׁחָה,
גְּבָרָאו לְעוֹלָם וְהַעֲלָם לֹא לְמַעֲנָם.

* * *

לִילָה... לִילָה... לִילָאַלְילִים
לִלָא כוֹבֶב, לִלָא אֲוֹרוֹת — —
שְׁדֵידִים שְׁעָרִים, שְׁירָאַשְׁרוֹת,
עַצִים עַרְלִים פּוֹרְשִׁי פָאוֹרוֹת — —

הֵם! בְּנִיתִיכָה גַעַלְמָה
שֵם צְפָרִים עַזְבֹּות, קְוָרָאות!
קוֹל צְפָרִים גַעַלְמוֹת — —
כְלָאָפָלָה אוֹ לְמַאוֹרוֹת

אַלְלִים צְפִים, אַלְלִים צוֹלִים,
חוֹלְפִים חַרְשִׁים פְתִינְשְׁמוֹת — —
אַלְלִים חֹלִים לְפָנוֹת בְּקָר,
אַלְלִים נוֹגִים עַל פָגִי קְמוֹת...

שָׁאוֹל טְשְׁרִינְיוֹבְטְקִי
יטריכנניא

רבי מנחם בן סירוק.

מאת

דוד כהנא.

(המשך) *.

ולא ארכו הימים ותלמי מנחם בקירובנה התעוורו מתרדמתם, ובראשם איש עשיר ובעל ורוע, ר' אפרים בן קפנון, ועמו ר' יהודה בן דוד חיווגן. שהיה טער פאמ. ור' יצחק אבן ניקטילה, שהוא אחיך רבו של ר' אבן ניאחו¹, ואחר י'ב חרים של שחיקה יצאו ברוב כעס וחמה לעורת רבם, להציג את בכורו המחולל ונומ להציג את בכור חכמי ספרד, שדונש התפאר בנואילבו, כי אין בהם מבון מלוי ומשיב עליו. התלמידים הללו כתבו ספר, שיש בו חמישים תשובהות גנדו, נס נתנו שלשה שירום שקוילים בראש ספרם, כמו שעשה דונש לפנים. את השיר הראשון חבר מנחם לכבור חסידי, אשר לו הקריבו תלמידיו מנחם את ספרם. ואמר בשיר התוא:

ללהшиб ולברך	ילכי יתעניר
על כל הפטורים.	דבר הפטיר
אשר בש�א ברט,	זיה הוא בן לברט,
ובכל באמרים.	וחשב, כי פרט
אשר הוא לשארית,	לשון קדש הברית,
בمشקלים זרים ² .	בשקלו העברית

את השיר השני והשלישי כתוב ר' אפרים בן קפנון בהסתמכת חבריו³, האחד נתחבר לכבוד הנשיא חסידי—והשני, המתחילה במלות "הבינותי ניבך".

* עיין לטעה, חוברת ב', עמ' 129–139.

¹ עיין ספר השרשים לאבן ניאח במנוא של באבר (עמ' 10).

² עיין תה"מ לשטרן (עמ' 7, סי' 43).

³ תלמידו הראשון של מנחם נקרא, כפי הנראה, אפרים בן קפנון, ולא יצחק בן קפנון. ודבר זה יש להוציא מדברי אבן שות בתשובותיו (עיין "תשובהות תלמידיו דונש" לשטרן, עמ' 18): "וששתם בנהקט פראים וקל גדיות", כי "קפנון" הוא בלועית: גדי, תיש ועו,

שיש בו צ"ח בתים, ערוך כלו ננד דונש. בשיר זהה המטירו תלמידיו מנחם אל וגפרית על ראשו של דונש ואמריו, שرك מרוב סכלהות וקנאתו שם עלילות דבריהם לפסול את ה"מחברת", ובאמת חסר מנחם רבס ספר יקר והשאר אחריו ברכה לדורות, אבל דונש לא עמד על עניינו ועל פתרונו ו"שקר דבר וכחש באמרים", מפני שריצה, שיחיה נם הוא, בין מחברי הספרים; אבל "לעשות הסכיל אחד הבעריות". וגם זה העירו, כי לשוא עזק דונש מרה על מנחם בדבר רס"ג, ועוד שהוא — דונש — עצמו ב"חשיבותיו" אינו שומע לדבורי אף אחריו

שם אותו לפנים בשירו לזכרו ורבו, ונמצאו דבריו מכחישים זה את זה.
והדר עם מלחתה-המנן بعد מנחם ייצאו התלמידים הלאו למלחמות-תננה עם דונש: הם דברו עמו קשות על שערב את לבו לחבר שירים אקליבים בלשון-הקדוש על משקל ערבית ואמרו: הלא רס"ג חבר הרבה שירים ולא במשקל ערבית ואילמדי ראה, שיתכן לעשות כן, היה הוא הראשון בו. אבל חילקה לנו להשיג גבול ראשונים ולעשות כזו באבל-בלשון עברית, כי עלי רוי זה נתזים פתוחים וקוטזים"; ותשתח ותאבך לשוננו הקדושה, שנשארה לנו לשאריתו); וрок כדי שלא יאמר דונש, כי חוץ ממנה אין איש יכול לחבר שירים קשיילים, מצאו לטוב לפניהם לשקול את השירים בראש השובטים על משקל ערבית, כדי להראות לו בזה, שנקל לשיר על פי המשקל הזהו, ולא יורם-לבבו של דונש, אחרי שיראה וויכח, כי לא נופלים הם ממנה במליצה ושיר².

וחוץ מזה ייצאו תלמידי מנחם לחיל בדונש על הסימן, שעשה ל"ג'ן" אוותיות-המשמעותים: "דנש הלו אמת בטב", ואמרו, שאין לסתל "בטב" פירוש טעם בכל המקרא, וכי לחתול בו עשו סימן אחר על זה: "דנש הלו טמא כתב", ואמרו, שבאמת נאה ויהה לו סימן זה מפני שהפיר בריית וטמא לשון עבריות³. וכן לענו להסימן השני, שעשה לאוותיות-המלכים: "חג קץ ספר עוז", וכוכנתו: כי החג והגע, הוא מנחם, קץ ומאמס ספר עוז⁴. וכי למוד לדונש

ובמלחת "פראים" רמו על שמו, כי יש בה אוותיות "אפרום", ומטעם זה אמר אחר זה: "כל הי יהודה ואפרום". — את השיר השני ננד דונש כתוב אפרום בן קפנון, כמו שאמר ابن ששת: "ואפרום" על פי ההען חקר בשיר הגבוב ומקורך" (יעין "תת"ד" לשתון, עמ' 38). וכן אמר עליו בשירו: "אתושך, תיש, ואחצוב בשיש בשירך" (שם, עמ' 8, סי' 57). — את השיר השלישי לחמדאי כתוב גם-בן אפרום בן קפנון, כמו שאמר ابن ששת: "והנה אתם על פי ההען בשיר תחלה לחמדאי" (שם עמ' 37) אך השיר הזה אבד.

¹ יען תת"ט לשתון, עמ' 27.

² שם, עמ' 28.

³ שם, עמ' 40. ומטעם זה שנה דונש את הסימן היה אחר כד לסימן: "אדניתה שלם בתם טב". יען בספר תשובה דונש על רס"ג (עמ' 3, סי' 6).

⁴ את הסימן חשי עשה דונש כדי לולול בכבוד מנחם, וכוכנתו היה: כי החג, בלשון (תהלים ק"ז, כ"ז): "יוננו וינונו שכבור" (יעין "מחברת" מנחם, ערך "חג"), קץ, מלשון (ויקרא כ', כ"ג): "ואקץ במ", ובוונתו: כי מנחם קץ בספר עוז, מפני שפירוש ב"מחברת" בכירודמותה ובתבי-קידוש שלא כהונן. בין אמר ابن ששת: "מלמדכם, אשר היה לו סי, וגובל התורה והבטאת השוגן" (יעין "תת"ד" עמ' 18).

מדה לנדר מרדה עשו תלמידיו-מנחים סיון אחר על זה: "עו קר חפץ סג", כלומר: איש עוז-פנימ וקר-לב כמוות הפעך רק לסוג מדרך-הישר¹⁾. ור' יצחק ניקטילה, הנודע בין תלמידיו מנחם, יצא או ננד דונש בדבורים קשים ביותר, ודבר עמו משפטים, והשפיל נאותו עד לערפּר, ואמר: אמנים אתה שנית, וכדרת לא הגита, ואל תדרה בנפשך, כי למען מנחם והקמת פתרונו דברתיך ער כה, אין זה כי אם למען האנלה הקשורה בלבך, והכסלוות אשר במכחיך, ויין גבה לבך ותפער פיך, ותשימים חכמי ספרא ונבוניה חסורי-דעת גרווע-בינה, ותחשבם לאין, ולא שמת אל לבך מאומה, ותאמר: אין בהם מבין ملي ומשיב עליי, ותמשל עליהם: "ויראו פלשותם כי מות נבורם וינופס"²⁾ לאמור: כי בחורני מנהם נשברים נסائم שאר מבני ספרא ובורחים בהחבא. لكن מלאתי מלים, היצתקני רוח בטני. ער הפירוש מחשתך, למען תרע, כי יש בספר משיג-חכמה ובעל-שכל. ואם חובל— השיבני, ערכה לפני התיצבה³⁾.

ואחר התשובות החരיפות האלה של תלמידיו-מנחים, יצא ברוב עם ותמה תלמיד ותיק של דונש, ששמו לא נודע עוד, וכתב השנות עותה על תשובותיהם, כפי הנראה, בדרך-שיר, וחרף וגדרף אותם מאר, ובראשם את ר' יצחק ניקטילה, וכתב בשירו:

וְאֵל תִּתְמַה לְעֹשָׂה זֹאת בְּאַיָּה
זֶקְאָה, שְׁכַנָּה עֲצָמוֹת רְקָבּוֹת⁴⁾;
וְאֵל תִּתְמַה לְבֵן קְפָרָז בְּהַרְוֹן
וּבְרֹזֵב צִירּוּם בְּאַחַת גִּינְקּוֹת.
תִּמְהַ לְּזֹעַל אֲשֶׁר דְּרָה בָּרוּת,
וְהַרְוּת יַלְדָה בְּעַצְבּוֹת.

¹⁾ את פונת דונש בסימן השני שעשה הרגינו תלמידיו מנחם מיר: אם הביוו, שיצא להחל ברכב, ועל כן עשו בהלצה סימן אחר על זה, שהוה מכון ננד דונש: "עו קר חפץ סג"; ובס"ה הוא מלשון (מללים נ"ג, ד): "בל סג". ובסמלת "קר" השתמש גם ابن שש: "ומרתו על פי היעו הקר" (שם, עט' 38). וכן רואה מדבריו (עמ' 39), כי את הסימן הראשון והשני להחל בדונש עשו שני תלמידיו מנחם, אפרים בן קרפון ויהודה בן דור היוג'.

²⁾ שמואל א', י"ז, נ"א.

³⁾ עיין "תת"ס" לשטרן (עמ' 29). ואבן ששת אמר בהקדמותו: "הלא גדורלטן בן ציקטלה, חאואר, טאוואר שטמש, [בכח] אפללה, וכו' ויתרד יצחק חרדה וכו'", וכן אמר לב': התיצבה". עיין "תת"ד" לשטרן (עמ' 17). ומכאן נראה, כי את הדברים האלה ננד דונש כתב ר' יצחק ניקטילה והוא אמר לר' דונש: "התיצבה".

⁴⁾ עיין "תת"ד" לשטרן (עמ' 29). ואבן ששת אמר שם בהקדמותו: "ויתרד יצחק חרדה, אשר הכהו תלמיד האביו" (עמ' 17). החווויות המובאים בזה הם רק מקצת מן השיר הזה שאבד. הדברים: "ואל מהמה לעושה ואתה", מכוונים לבני ר' יצחק ניקטילה, כי ננדו יצא

וְהַתִּבְגֹּן לְשׂוֹר יְעֵם חֶבְרוֹן
וְתִרְאָה דְּאֶמְרוֹת הַגְּנָבוֹת,
אֲשֶׁר גְּנָבוּ בֶּלֶא עִרְקָה וְלֹא בִּזְיָן
לְבִן לְבָרְטָן אֲבִי שִׁירֹות קְצֻבוֹתָן;
גְּנָבוֹם מִדְבָּר שִׁירִים עַרְבִּים
וַיַּהַפְכוּ לְקוֹל סִירִי עַרְבּוֹת.

התלמוד האלמנוני הזה של דונש הוציאו לע' המשורר ר' אפרים בן קפראן, כי אחר י"ב חדש ל'קח בעצת חבריו שיר של דונש, עשה מטנו את שירו הנרוֹל: "הַבְּנוֹת נִבְנִין", והhaftפאר בשור ונול זה ברבים³. אחוריו יצא נגד תלמידיו מנהם אחדר מן העוזרים שבתלמידיו דונש, ושמו יהודיה בן שחת, שכח השנות על דבריו תלמידיו מנהם והבר שיר נдол ננדם: "את מי חרפת", שיש בו קنية בתום, והוא עצמו כתוב פירוש עלייו. ובשיר זה התאמץ להרים את בניהם ולחשוף את כבודם עד לעפר, ולעומת זה הרים את כבוד דונש רבו עד לשמים, ואף על מנהם עצמו שפך בו ולען ואמר, כי דונש השיג על מנהם מאותים השנות ותלמידיו יצאו להצדיקו בחמשים על פי בן התישיטים ופי בן מוכר בכורתו בעדרשים⁴). וכן אמר בהקדמת ספרו: "אָמַן פְּשָׁרִי בְּרָבִי אֲדוֹנִים"⁵, ואורייב בלאיט שיר הרוב גנבו, ועת אחות החנפים רעדה, יותרד יצחק חרדה, אשר הכה תלמיד האביר, ועוד יוסיף חטאיכם להציבור⁶. וגם אמר לר' התיצנאה⁷, גדרו להלחתם באורי נכסף, ולעוזר

אתה הטלפיך האבירי של דונש. וכרביו אמר גם אבן ששת: "ובקנאתם בו (בדונש) עציתם רקבו".

³) מתמן תקן פינcker פה, שיר עז" (עין, *לקוצי קדשוניות*, עמ' 161), כי כוונת המשורר הוא — צ'ון-קפראן (צון) נול וגנב עט חבריו חרבה זו השור של דונש.

⁴) את הטולות: "אֲבִי שִׁירֹות קְצֻבוֹת", הווטשי אני על זי העזין. וכן אמר אבן ששת על דונש: "וְשָׁם בְּשִׁירֹות גְּבוּלֹת קְצֻבוֹת" (עין *חת"ד*, עמ' 22).

⁵) וזה מה שאמר גם אבן ששת לבן קאזרין: "ילדת לשבט עשר רוח" (עין *חת"ד*, עמ' 17).

⁶) שם, עמ' 18. "בְּן חֲתוּשִׁים" הוא בן קפראן, ומוכר בכורתו בעדרשים" הוא ר' יצחק ניקטילה, כמו שאמר עליו בשירו (שם, עמ' 12, כי 100): "וְנִם בְּן עַקְמָלָה סְכָלוֹנוּ נִילָה וּבָכָה", והוא ר' רב ר' רב" (שם, כי 144), והוא "מִכְרָבָכָהוּ בעדרשים", כלומר, בשטר מועט יצא לפכות על החמת.

⁷) עין *חת"ד*, עמ' 17, ושם הנוסח בטיעות: "כְּרָבִי יוֹנוֹס", וכן הוא בספרו של ברודר: "שַׁעַר הַשּׁוֹר" (עמ' 8), אבל צ"ל: "כְּרָבִי אֲדוֹנִים", כמו שעשה דונש טיטן על שמו (עין לעיל): "אֲרָבִיה כְּהָם שְׁלֹו טָב".

⁸) עין העמוד הקורט, העירה 4.

⁹) ברודי רצח בספרו *שַׁעַר הַשּׁוֹר* (עמ' 8) לחן: "לְרִיב אֲתִיצָה"; אבל בונת אבן

רבי מנחם בן סרוק

לו שועלים אסף, אני אשיכך מליט ואות רעיך עמר : ילרת לשנים עשר ורחים רוח ; ואם תאמר : לתשעה חורשים, ילרת הנשים ולא האנשיות, יענו לך צעריהם וישישים, ויהי בך טן הנשים¹⁾. מאסתם דבר מן הלאים, אשר שמעו הרכ בכל האיים, וששתם בנחמת פראים וקול גדרים. אוסיפ נבי בכניינו, ואדבר בהקמת פתרוניו, ואו יתמה מפתח שפטים כל הרוי יהודה ואפרומים²⁾.

אולם באמת נפליה או תרדמת אליהם על دونש ולא ידע את בנין הלשון ואת שרשיו שפת עבר כמו שהבינים מנחם . כי, לדבריו הראב"ע, "دونש הקין רק מעט משנת האולת"³⁾, ועל כן לא צריך בהרבה מהשנותו על מנחם. אכן שניהם היו עוד נוכחים בדקדוק הלשון, בכלל הקדרטונים וככעלי הפוטיטים, שהלכו בתחום לא-דרכך ולא ידעו את יסוד ושורש המלות, כי השורש של "גנע" היה להם "גע" והשורש של "עתה"—אות ט"ת בלבד ; וכן בפעלים "ויזי", "ירץ" היו להם השורש רך אותיות זין וכ"פ בלבךן וכדורמה⁴⁾. ואולם אין להאשים את מנחם ורונש, אם לא קלעו אל המטרה בכל הנוגע לדקדוק הלשון העברי : בזמנם עירין היהת הלשון העברית חלה לא-טועברה ; ובונגע לדקדוקה צדק ר' יוסוף קמחי בבריווי, שבימי מנחם ורונש עירין לא נבנה לו בנין מתוכן, ולא אוחל ולא משוכן, ולא עמד ולא כן, כי התאחו עמי איזילו, ולא הוקם המשכן עד כואם⁵⁾.

אבל בכלל עשה מנחם הרבה ברורו לטובה הלשון העברית, הן בדקדוק הלשון ותן בצדחות המליצה. הוא הורה, כי חצי הפסוק יורה על חזיו השני ועינוי יורה על פתרונו ; והוא הורה גם כן, שיש מלאה, שהוא "מושכת העניין וمبארת הפתרון ושכל סודו"⁶⁾. וכן יצא לכאර הרבה מקראות, שיש בהם דרך קצרה, ואמר, שיש בכתביה-הקדושים מלייצות קצורות, שלמי-ענין ומעוטר-אותיות כמו : "היי בן שאול", ורודה רואי להכתב "לבן שאול", וכן : ותקח האשה בית פרעה, שהו רואי להכתב "לבית פרעה", "אבל וויצו בלשון ואין גרעתו גרעון"⁷⁾. וכן הורה את הכלל הנכון : "מושך עצמו ואחר עמו"⁸⁾. כמו כן היה הראשון, שהשתREL לכאאר את מעלות אוთיות הא"ב ושמושן בלשון עברית, ויצא להורות,

שת היא—כי ר' יצחק ניקפילה אמר להרב רונש : "התיצהה !" (עין לעיל, העלה 10).
1) כאן תקן ברורי על פי לשון המתוב (יחוקאל ט"ז, ל"ד) : "יהי בך חך טן תנשט". אבל תקון זה אינו צריך כלל, כי בונטו של ابن שחת הוא : אם תאמר : אמן הנשים يولדות לט' מדשים, אך האנשיות يولדים רק לי'ב מדשים, יגידו לך ונקיים, כי לא איש אתה אלא אשה, בין תשכח בנקבת ; ובכן מפני מה יילת אחר י'ב מדשים ?
2) בונגע על יהורה בן דוד חיון, ואפרים בן קפרון. מלה "ויזי" הוספה לפני העניין.

ובן אמר ابن שחת בשירו (ס"י 35) : "ויבבו אף יכחה".

3) עין הראב"ע בספר "שפת ברוחה" (זק ב"ה ע"ב).

4) שם, שם, ואבן געאה בם, "הרתקה" (עמ' 18).

5) ר' יוסוף קמחי בספריו "הגלי" (עמ' 4).

6) עין מהברתו, עמ' 11.

7) שם, עמ' 70.

8) שם, עמ' 71.

שאין להפוך את האותיות או להחליף את המלות וו בז', ונמ' לא רצה לדמות את הלשון העברית להלשן הערבית, כמו שנחנו או הפתורים לעשות בהפרזה מרובה.

ומתוך מחברתו אנו מכירום אף את השנויה הרמה באלהות, כי אמר שם: "רביה תורה כלשון בני אדם, ואנשי לבב ישכלו, כי לא נכון לשום לאלהינו תבנית וצורה ונוייה, אבל התורה הרחيبة הענינים והפתורנות ורבתה המלצות כפי דעת בני אדם ולפי כח שבלם, למען יבינויו".

ותועלת מרובה להלשן העברית הביאו דברי-הרבנות, שפרצו בין מנהם ורונש, ואחר-כך – בין תלמידיהם. על ירי המהLOWת הוו, אף על פי שהיה בה גם קנאה ושנאה פרטית, בא רוח-חיים בלשון העברית. כי על ידה התעוררנו הרבה מהחכמי-ישראל מתרדמתם ויצאו לחקור ולדרוש היטוב בדורוק שפה עבר ובשרשי לשוננו, וכבראש ר' יהודה בן חיון² מפאר, שהיה בדורודבה אחד מתלמידיו מנהם וכבר ראיינו יוצא למלחמה על דונש ובעד מנהם רבו; ולמיד זה ראה מה שלא ראה לפנים ליטן בר'ג³, ראש המרבאים בשאלת-הלשון⁴); שהאותיות אהויי הן נספות ונעדרות ומתחפלות, וגם שלא יתכן היה פועל פחות משלא אותיות". ור' יהודה בן חיון⁵ והחוקר ארבעה ספרים יקרים בדורוק, מהם: הנוח, הכל, הנקי והרקחה, והיה לראש המדרקרים וח' מ' הלשון, כי לא נודע דדורוק לשון הקודש עד בואו, והוא העמיר לשון-הקדש על בריו אחר שנשכחה בכל תגוללה⁶. וכשראו חכמי-בב' את ספרו על שרכי לשון-הקדש, אמרו: "לא ראיינו מצד מערב דבר טוב חז' מזה הספר, שהוא יאטר טוב מכל טוב שבעלים"⁷.

בשנת ד' תשי"ל ערך מת ר' מנהם בן סרוק אחר תלאות רבות, שעבורי עלי'ו בימי חי'ה-הבלו על הארץ; ואחריו מת בשנת תש"ז הנשיא חסידא⁸. אבל מנהם השair אחריו ברכה לדורות, כי ספרו "מחברת" הביא תועלת טויה לעמו ובו העתמשו גדויל-האומה כר'ז, ר' יוסף קרא, רשב'ם, הראב'ע' ובר' י' התוספות וכדומה. וכשבא ר' שלמה פרחון לאלטליה, ראה כמה מחבבים שם היהודים את "מחברת מנהם"⁹. ורבנו תם-זה הגדיל והמלורטם שבבעל-התוספות – כתוב אחר כך ספר שלם לחייב רוח (דף נ'ז ע'ב). ש' מנהם בע' הילכות וסנהה¹⁰), ועמד ליטין מנהם גנד דונש וחויה בראיות

¹ שם, ע' 54.

² עיין חקלמת "מחברת העורך" לר' שטרון.

³ עיין הראב'ע' בספרו, "שפתה בזרחה" (דף ב'ח ע'ב) ובפ' "שפת יתר" (דף ג'א ע'ב, סי' ע'ד); ועיין קבלת הוראב'ד בס' יוחסין השלם (עמ' 216).

⁴ עיין "מחברת העורך" לר' שטרון, ערך רוח (דף נ'ז ע'ב).

⁵ עיין "יאחרוביכער לבוביל", כ'ד (עמ' 182).

⁶ עיין "מחברת העורך" לר' שטרון בהקרנותו. ועל טוב יזכר שמו של ר' צבי לילוף ובמקיו, שהיה הראשון, שהוציא בדורות את "מחברת מנהם" בשנת תרי"ד בלונדון, ואחריו מצא הפרס' דוד קוייטמן ג'ייר לויין כי יקר פ' "מחברת מנהם".

⁷ עיין הכרעות רביינו שם (עמ' 18).

רכות, כי דבריו נבונים על פי רוב, ואחריו כתוב ר' יוסף קמחי את ספרו "הגלי" בדבר מנחם ורונש והכרעות רבנו תם, והראב"ע חשב את מנחם בין "זקני לשון-הקדוש" ואמר: "מנחם בן סרוק נס הוא חבר ספר מחברות, ונמצאו בו דברים נחומיים"¹⁾.

הנה כי כן יש ל佗רות מנחם וייחומו לחסורי ולמלחמות דונש ננד מנחם והמלחמה הנוראה בין תלמידי-טנחים ותלמידי-דונש ערך קולטורי-היסטוריה נדוֹל: חז' ממה שאנו מכירים על ידי כל אלה את פני-הדור בתחילת התישבות-היהודים בספרד, הרי הונחה על ידי כל המחלוקות ודברי-הבקורת האלו אבן-חפנה לחתפות הולשן, השירה והבקורת העברית, לאחרי דורות אחדים פרחו בספרד והכיאו פרי ופרחים.

¹⁾ עיין דבריו הריאב"ע בראש ספרו "מאונט". ובמלת "נוחמים" מרומו שמו של "מנחם".

הַיְהוּ עֲרָבִים־תְּקִיעַ

וְכִנּוֹת־לְלִילּוֹת זָכוֹת שִׁזְוּרוֹת־מִזְרֹות פָּלְכָנָה
חוֹטִיא־כֶּסֶף מִזְהִירִים
וְהַן אַדְגָזָת בְּסָות אַתָּת לְכָנָנִים גְּדוּלִים
וְלִמְנָדָלִי תְּוִירִים.

הַיְהוּ עֲרָבִים־תְּקִיעַ, בָּל הַפְּטִים נְתֻרוֹקָנָה
וְנִתְמְלֵאָו הַגְּנוּיִם;
יְצָא אֶרְם, בְּדַרְבָּו, בְּמַאֲיוֹן הַגְּדוּלִים
לְחַטָּאָיו הַקְּטָנִים.

קָאָרָה רֹית הָאָרָם, בָּלוּ עַיִן מִיחָל,
וְתִפְלַתּוּ הַאֲתָה:
הַכּוֹכְבִים הַאֲנָעִים, מִהְרָו צְאָתְכֶם מַלְמָעָלה,
וְהַקְּנָשָׂות מִפְתָּחָה!

וּבָנָו זֶה הַחֶלֶה נְגִינָה קֶלֶה, הַוְלָלָה –
וְהַנְּגָן בָּלוּ נְגַשָּׁר,
וּמְגַן הַאֲלָלָות הַגָּה הַשְּׁחִיר זַנְבִּצְעִיר
וְהַלְּבִינָה בְּנִתְּסָעָר.

וְכִסְּרָסָרִי עַבְרָה כּוֹרָצִים־דוֹמִים בּוֹקְבִּים
וְעַיִנְהַס־שָׁפָו תְּבֻעוֹת;
אַכְרָר רַוְתְּהַנְּנִים גַּם אַת שְׁבוֹת הַשְּׁדָה
וְאַת אֲבִי הַרְחָבוֹת.

דיה ערְבַּ הִקְעָ .

וּמְאֶמֶץ תְּנֵהֶר וּמְפָרוֹמִי תְּגֻווֹרֹת
וּמְאַחֲרִי הִגְּרוֹת
בָּא חִזְׁוֹק - וּבְתִלְוֹנוֹת מְוֹרְדִים יְלֹזֹנוֹת
וּכְבִים הִגְּרוֹת .

לָם, הַשְּׂאֵר נָתֵן רִיחָו, זָלְלִסְזָבָא הַעוֹלָם,
יְיַזְעַנְבִּים עַבְרוֹ,
וְהָוָא יְיַצָּא מְלֻעָתוֹ וּמְתַגּוֹלָל בְּקִיאָו
וּמְתַבּוֹפָם בְּבָשָׂרו .

יְבָנוֹת-לִילִוֹת וּכֹות שְׂוִירֹות-מְוֹרֹזֹת בְּלִבְנָה
חוּטִי-כְּסָף מִזְהָרִים
וְהָן אֶדְגָוֹת בְּסֹות אַחֲת לְכָבָנִים גִּדְלִים
וְלִמְנְדָלִי חִוְרִים .
ת. נ. בִּיאַלִיק.

העתיד הפרטי והעתיד הלאומי ביהדות.

מאט

ד"ר מ. ר宾נון.

המושג של ערך האדם האינדריבידואלי הוא מאוחר להמושג של השכט והגע ודורש התפתחות מוקדמת ידועה של ההבנה, הוראות הפרימיטיבות, אפילו "חאנטימיסטיות" (האמונות ברוחות), לא הכירו אלא פולחן-המתחים בכלל ולא הבחינו כלל בין התוכנה וחשיבותה של נשמה איש זה לאוthon של נשמה איש אחר; ואף לאבי המשפחה או השבט היה ערך מיוחד בעיניהם לא בתור אדם פרטי, אלא בתור ראש-הקבוץ. דעת מבקרים ידועים (ארגנטין רגן¹) וירטמיאס²), שהם צרים והבולטים הקדומים ידעו את השבר-והעונש הפרטני בצורת תחיה-המתחים גנוניים, אינה אלא השערה, כי הדבר טסופק מאר, אם בתקופה קדומה כזו כבר נודע המושג של ערך האדם הפרטני. היינו, העם הייתר מפוחה בהאלף האחרון לפני ספרות הנוצרים, לא הכירו בחשיבותו של האדם האינדריבידואלי ולא התייחסו לדאגן לנורל עתיר או אלא במחיצתו השנייה של האלף הווה, כשנחתפתה בינויהם התנוונה הפילוסופית. באוטו ומן בקרוב נולדה שאלת נורלו של האדם האינדריבידואלי גם ביהדות.

התורה עומסת באדם הפרטני רק עד כמה שמעשו נוגעים ביחסים החברתיים או בחוקים הרוחניים, נושא המוסר הלאומי, ואני עוסקת כלל בעתיו כboro חטיבת טיוורת, בטור ערך לעצמו. הענש של החטא אינו שלוטה החטא כשהוא גופני ולא פגימה נפשית הכרוכה בחטא כשהוא רוחני; המגנה העיקרית בשני האופנים היא — להסיר אבר מדולך מנוף העדרה: "ובערת הרע מ קרבך"³ "ונכרצה הנפש מ עמי". כמו כן שכר המעשים הטובים הוא בצורת השתחות היחיד בטוב הלאומי: "למעןiaricon יטיך ולמען ייטב לך על הארץ, אשר היא אלהיך נוחן לך". וنم התקווה המשיחית, שנפתחה כבר הרבה ע"י מעוף-דמים של הנביאים, נשarra בעיריה לאומות. כי העתיד המקויה הוא משולל כל יסודות מיטאקוויים ומסורתיים, שהוא יכולם להרשות להפרט לבנות לו עולם נצחי בפני עצמו; ועל כן מופרחה הפרט להסתפק בחלקו המוטע והומני, שמנע לו בעיתר המאושר רק בBOR הAKER הלאומי.

את החזון המתמיה הווה, שהיהדות הקדומה הייתה אינדריבידואלית לנMRI

¹) נושא המובא בטפורו של אדוֹלָף לוֹדוֹז, *des morts dans l'antiquité israélite*, p. 2
²) בטפורו : *Böhne und Paradies*, 1903, S. 84

בכל הנגע להעתיד של האדם הפרטיאי,— זה העתיד, שהוא הגם של כל דת מפוחתת,— מבארים המכקרים באופנים שונים. גַּפְרִירֶר¹⁾ מבקש סכמו שלחוון זה בשאיתו של חוקק היהדות לשין כל מעינוי של עם ישראל בחים הארץיים כדי שייסר העם ממלה חוכה על האדרטה ולא יפנה לבו כלפי התקנות השמיות; ארנסת רן²⁾ מיחס את החווון הזה להחפץ הבהיר של המחשבה העברית להבדיל בין האל הנצחי והאדם העובר, שלפייך שמה את האפס המוחלט כבנעם על גבוי היהודים החרדיים; ואדרוארד רוייס³⁾ ופָרְבָּלִס⁴⁾ מוציאים את פתרון החוויה ברגע-האחדות החוק של העדה השמיטית, שבטל לנMRI את הפרט ועתידו לגביו הכלל ותקווין. אולם כבר הוכחה בספריו Le messianisme dans le Talmud et les Midraschim⁵⁾ את פעולות הסובות הפסיכולוגיות, שהולידו את רעיון מספוקים לבטל לנMRI את פרוטרי המות אצל כל העמים הפריטטיביים בהקופת הפליטישיזם וחוויי העתיד אחרוי המות הקדמוןים היכרו, בשאר השמיים, וופלחן-הטהבע. האמת היא, שנג העברים הקדרמוניים בשאול ועכדו את המתים את הרעה הנכה וההמימה של המשכת החיים הגונניים בשאול ועכדו את המתים בפולחן מפוחת, כמו שטען דוד שריידי-המנגנים של הקינות, הרשתה זוכחים המותים⁶⁾; אלא שהיהדות המונוטאיסטייה הייתה אונפה, כדי להציג את אחדות האל מכל התחרויות טסוכנה, להרים את השאלה מכל נשמה-חיים ולהשאיר בו רק רגלי רפאים.

אבל בין כך ובין כך עובירה קיימת היא, כי לפחות עד גלות בבל לא הכרירה היהדות האופיציאלית שום עתיד פרטני מעבר לנכול החיים החטריים. הנביא של הרנס הדתי הפנימי, ירמייהו, מחקה שאלה החמורה: "מדוע דרך רשות צלהה?" ואינו מוצא כלל את התשובה האפשרית האחת: "ברדי לטוטרן מעולם הבא"; וחיזק אל מבטל את האפשרות האחורה להצדיק את הנגנת ההשנה על ידי החשובה, שהוא פוקרת עון אבות על בניים: "מה לכם אתם מושלים את המשל הזה על ארמות ישראל לאמר: אבותם אכלו בוסר ושני בניהם תקחינה?" — ואף על פי כן איןנו נותר במקום תשובה זו את הפתרון המלא של הרילטאי ע"ש שכיר-עוונש אחר המוות, שחסרונו נעשה או מוגרש יותר. היהדות, דת לאומיות במקורה, החילה להפתחה אחר חורבן הבית הראשון והומרכו הלאומי בדרך החתפרטות (ה"אנדריבידז'יליאצ'יה"), ושאייפה ככירה גולדה בכנסייה הדתית, שהכנינו עוזרא וסיעתו על הר ציון במקום המונארכיה הישנה, לחתת אורתית ותקוה להאדם הפרטני. רעיון זה לא פנה עתה מעצור בקנטת הרעה המתונומיאיסטי, שנשרשה למדוי בלב העם ולא ראה ערו את הרהרות מצד איזיה קוילוטום מוקומי; אדרבה, התרחבותו של מושג השלטון המוחלט, שיש להאל האחד בשאל כמה על הארץ, עורה להפתחות הרעה, כי ה' לא יעוב את חסידיו נס במלכת המוחה ובחרור מוקה-חיים ישוף בנצחיותו את הרבקים בו. ואך פין נשארה השאייפה לשכיר-עוונש אחריו המוחה, שנתגברה עוד על ידי הרכבות

199, I, Das Jahrhundert des Heils : (1)

130, I, Histoire du peuple d'Israël : (2) במקרא

116, I, Hist. de la théol. chrét. :² בְּמִסְרָא (בְּמִסְרָא)

La vie future d'après le mazdéïsme. (4)

⁵⁾ א. לודו בפפרא חנו, עמוד 171.

המצאות הורות ל客户服务ים — התרבות, שדרשה שכיר מעולה, — בקרוב הוחזת שאחד חורבן בית ראשון ובנין בית שני במשך ימים רבים בלבד צורה נאותה להתלבש בה. את בקשת הצורה هو בכל הנגענים הנפשיים הקשורים בו זה אנו מוצאים במומורי הלים יוו', ל'ט, פ"ח, ז' ו עוד, וכצדוקה-הדין שבספר איוב, שנכתבו, כנראה, בתקופה שבין עורא ונחטיה ובין שלטונו היונים ביהודה. רק במאה השלישי לפניה ספרה^ג ערו המקרים ההיסטוריים להכנים ולפֶלְפָלְם בחירות שתי צורות שונות של הגטול הפרטיאי אחרי המתה, שנפתחשו זו לצד זו בחונים שונים של הירחות ועל ידיין נשנה היחס של העתיד הפרטיאי אל העתיד הלאומי.

המצאות הנדרלים של אלכסנדר מוקדון בראש השלישי של המאה הרביעית לפני ספה^ג, אחדו החת השולטן היוני את העמים השונים שבמערב-אסיה ובחופי אירופה ואפריקה הקורבאים והולידו ביןיהם השתפות האתניות והזרעות. הקולטים של אוזויריס המצרי, האסטורולוגיה של הכתבים, אחרים מטהני היוצרים, הפולחן המסתורי של היונים ואמנונות הזרים, האמונה ברוחות ובמלכים והאמונה בתרומות מהתמים — כל אלה יצאו שלוב-זורע לשוט בארץ מנהרות פרת וnilos עד נהרות דנובה וטיבר, ומיצאו להם בכל מקום מחויקים הרבה. מן האמונות המתחלכות בארץ-ישראל קרע מושחתת לקיליטן ביחס האמונה ברוחות ותחיית-המתים, — אמונה, שהיהודים התחלו להכירן עוד בגלות בכל ע"י החקראותם אל הזרים^ד ונסתכלו בהם רקס עתה מפני בח-ההשפעה הטיווח של הדעות בשעה שהעם נמצא במצב הגורי מצד אחד ובפני שנמלה הצורה היוצר רצואה, שהסביר-והעונש הפרטיאי היה יכול לקבל ביהדות, שהיתה אז הולכה ומתחפתה מרpta לאומית לרta של בנטיה, מפני שתקה וו הניחה להיד להשתתק בעתידם המואשר של הכלל כקדם. שהרי היה-המתים אינה אלא טינפואה של העתיד האינדייבידואלי והעתיד הלאומי : היה-כם למחיה משנת המות כדי לקחת חלק בהאושר המשיחי השמור לעם ישראל, או, יותר נכון, לכנסה-ישראל^ד. הנזחות, שהיחיד שאף אליה זה כמה ושבל דת מבטיחה להמאטינים בה, גענה לו לבסוף בין חבר שכיר ובין חבר עונש. אבל נזחות זו היא נשנית ונונגה בסוגרת לאומית יודעה ; ו Robbins מישני ארמת עפר קיצו, אלה לחיה עולם ולאלה להרפו לדראון עילטס^ד, — ו רועיון תחית-המתים נחפה ונשתרש יהיד-סנוליה — «כל הנמצא כחוב בספר». — ו רועיון תחית-המתים נחפה ונשתרש בהירחות על ידי הספרות האפוקאלאיפטיה (ספרות החיינות והגלויות המסתוריות) המתחילה בספר דניאל, שנכתב בתקופת הרודיפות של אנטיוכוס אפיקנס (7-166 לפני ספה^ג). ספרות לאומית ומטהורת זו, שבערך הדבר היהת יונקת מן המסתורה וכtab-הקודש, שאוות התחילת לבאר אחרי תחייתם בדרך המתוך, בחרה בצורה זו של הגטול הפרטיאי טפנוי צבעה הלאומי והמסורי ומפני שאינה מבטלת את הדעינו.

^ג גט דיארמשטער, המאתר את זמן כתיבת הינגד-אביבטה עד 330-825 לפנה^ג (מכוא להרנומי האנגלי, עט, 38, הערה 1). מזהה, שעיריו האמנות הכלולות בה קדמו עוז לתרגול-טוטיה של חרואקידיום (שם, עט' 43).

^ד דעתו של סטאללון (Stäbelin) (ספירה), שלא היה שום יחס בין האמונה בתחית-המתים בראשית צמיתה ובין העתיד הלאומי, נרחתה ע"י שירר (Geschichte des jüdischen Volkes, II, 543, הערה 62).

העתיד הפרטני והעתיד הלאומי ביהדות

הקדום והמקובל של השתתפות היהוד בעתידו המאושר של הכלל. הצעורה השנייה של העתיד הפרטני היא הרעה האפלטונית של השארת-הנפש, שחרורה לאرض-ישראל גם כן ע"י אותו ה-סינקרטיסטם" הרתי והפילוסופי, שנולד לרגלי בלבול האומות המכובשות על ידי המנעה המוקדוני ובמציאות היהודים, שנתפזרו או במושבות היוניות החדשות ולטמו לדעת את הלשון והרעות החקלאיות. אולם, כמו שסngle היהודות לרוחה את האמונה בתחיית-המתים אחרי שנתנה ליהנות טבאות וו רק לב נייר אל, בעוד שתורת-הפרטים הורתה, שככל האנושיות יכולה קמה לתחיה, כך התביעה היהודות את חותמה אף על רעיון השארת-הנפש אחרי שבקשה למצוא את נצחות הנשמה לא בטבעה האלטוטי, כפיידן, אלא בהשתלמותו הרוחנית של האדם. הספרות היהודית-היונית, כל-ימכטה של אמונה זו, למורota נטיחה הקוסטומופוליטית ולמרות ירידעה טשני היסודות השונים שבאדם, החומר מקור העון (פילון, האליגוריה של הדת, 1; 95; חכמת ש' מה, ח', ט"ו) והנשמה חלק אלה ממעל (פילון, בריאת העולם, 32, 1), — אינה רואה את נצחות-הנפש אלא כ舍ר בשכיל האטון הדורי במו בנו הייחודי (חכמת שלמה, ח', טז) ועוד. מ-קור העתיד הפרטני בזרות השארת-הנפש הוא, איפוא, יותר לאומי מאשר שמי, כי לנצחות הנשמה זוכים בעיקר הדבר רק יהודים, ממש כמו לתחיית-המתים הנוגניות, אבל העתיד הזה עצמו הוא אנושי אינדיבידואלי ואין לו שום שיוכות להעתידלאומי. העם היהודי יכול לחבות עירין וערידנים עד שתתמלא התקופה המשיחית על הארץ, אבל היהודי העובר מוכחה להפריד את התקופה העיקרית מזו של הלאום, כדי לבנות לו עולם בפנוי עצמו, עולם רוחני ונוצרי בשםים. ומכיון שהעابر הפרט פעם זאת את עיזתו מן הארץ אל השמיים, אל מקום העדן הרוחני במורומים, ההגון מחייב, ששוב לא ישתדל לשוב ולקשרו להעתיד הלאומי החמרי ושוב לא ישאף לקום לתחיה נוגנית כшибוא טשיך. ועל כן, אף על פי שהספרות היהודית-היונית מכירה את התקופה המשיחית (חכמת-שלמה, ג', ח'; שבר ועונש, פילון, 16–20), אין האמונה בתחיית-המתים הנוגניות נמצאת בה אלא בחסיבילה הרביעה (1–180), — ספר בלתי-מסור, שהוא מלא שרידים של אמונה-ההמן ורעות נזירות.

האמונה בהשארת-הנפש הרימה את אידיאל-היעיד של הפרט על מדרגה רוחנית יותר נכהה ומתהקה קו של אצילות על היהדות בכלל ועל ערך השבר-הוענן בפרט; אבל יחד עם זה הולידה איוו התבודדות מצד היהודי והתרכוות במין אגוניסטים מופרי. היהודי הפרטני, המוצא בקרבו ובנשומו את ההוה והעתיד שלו, קבל מעט מעת לkusר את גורלו בנורול האומה ותקותיה. הרעיון הטשייחי, שהספרות האפוקאלפיתית, המאמינה בתחיית-המתים לנופות, מטעמת באגרניה כל-כך מרובה ובנעוגיים כל-כך עים, אינו מתואר בהספרות היהודית-היונית, שהפרירה את העוצר של היהודי מתקות הלאום, אלא בקיצור ובצעדים קלושים, בהור הדר חולש מן המשיחיות של הנביים. היהדות החקלאית-תיתית-טומסית או ניקרטלית של כת מוחיקם, שאינם אורחים פלשתינים, אלא בני-אדם קוסטומופוליטים.

שתי הצעורות המתנגדות זו לזו של העתיד האינדיבידואלי בישראל נפתחו ונפשטו זו לצד זו בספרות שונות של העם במשך שתי מאות השנים האחרונות

לפני ספרהן ומאות-השנים הראשונה לספרתנו, האמונה הראציאונאליסטית בהשארה, הנפש מתבלת בין היהודי הגלות המדרכרת יונית (אלכסנדריה, סוריה, אסיה הקטנה וכו') ובחווי האրיסטוקרטאשיה המתגעגת בנומיסיה ורעותה שבארץ-ישראל. בוגר זה יצא לה התקווה המסתורית של תחיה-המתים הנוגעת מஸלות בלבד בלב ההמון והחסידים הקנאים, שורותם נותרה להבטחות גשמיות ולאומיות. כתו שהובחתי במקומות אחרים, נכתבה הספורות האפוקלאיפטית, היוצרת והמטפחת של תקוה זו, לא ע"י האיסיים הבודרים והמתחרים את דעותיהם, כרעת הילגנפלד¹⁾ וחבירו, אלא ע"י הפרושים הקיצוניים בדרותיהם, שכונו לה השפייע על העם. הרעה המשיחית והאמונה בתחיות-המתים, שהאיסיים לא הודיעו בכך, בnarrah, כלל, היו אבן-הפנה של נבואות החווים האפוקלאיפטיטים, שאטו על המושלים החשומניים ועל המושלים מבית-הורדום ומון הרים, שהיו לוחמים ורועים את העם, ונחמו את העשוקים והנדיכאים ביום-הדרין המשיחי, שנתקבש ע"י דניאל ושפארוח בקרוב לבוא, והשאיפות המרדניות-המוסריות של החווים העממיים האלה, שהיו מצפים בחגבייהם בשעתם להגשمت מלכות-הצדקה והצלחה ישראל על הארץ, והוא אפילו באופן מטהורי, נתקבלו בנקול על לב המון-העם, שנמצא במצב מדיני רעוע ושמטבעו אינו נסוג-אחר מפני הוות, בעור שלא היו לו כל מניע, נטיה והוכנה להבנת תורות מופשנות כהשארת-הנפש.

בין שתי המינות הללו, שקבלו כל אחת לפי רוחה וחוכמה השונות את שתי הצורות המתനגות זו לזו של העידן האינדיודאיל, עמדה מhana של'ישית, שהיא יותר חשובה, אף על פי שהיא פוחת מודרגנת משתייהן: הרוב הנדול של הזרים, מורי הרה ובאי-הכח האופיזיאליים של היהדות, שנעשתה בבית-הפרושים²⁾—אם אפשר לנבוע בשם „כת“ את מנהלי ההורות האופיזיאלית כולה של „פרושים“—או דוחה בשיוך הכל דבר, לא אהוה באחת משתי הנסיבות הקיצוניתות גם במקצעו הנמול הפרטני, כי כדמות הפילוסופיה היונית כך המסתורין האפוקלאיפטיטים לא משבו את לבה ביתר. אלים, לעומת זאת, הוויה ראציאונאליסטית הרבה—ועל כן לא דוחה בשתי ידיים את התקווה בנצחונות-הנפש, ולאומית הרבה—ועל כן לא דוחה את האמונה בתחיות-המתים. שטקהشت את גורלו של היחד בעתרה המאושר של האומה. ולפיכך הסבירה פנים לשתיין יחד, אף על פי שהן צורות ומוגננות זו לזו.

קשה לומר בכירור, איוו משתי הצורות של העידן האינדיודאיל חרודה קודם אל תוך היהדות הרשמית, אבל בויה אין ספק. כי בשתי המאות האחרונות לפני ספרהן הייתה בה יד תחיה-המתים הנוגנית על העולונה, ספר דניאל, שבו נמצאה אמונה זו לראשונה בכתב ובאופן פרוטאיל, נתקבל בחביבות יתרה בחינוי היהדות האופיזיאלית ונכנים לחץ ה-קאנון³⁾ העומד להחתם של כתבי-הקדש. כי גירות אנטזוכום אפיפאנס, שהוו הסבנה לצמיחתו של ספר דניאל, הביאו בסכנה גם את קיומה של האומה וגם את אמונתו של הפרט. ומצובן זה דרש בחוקה בשורתו איזה עתיר-גומל קרוב, „לטוער מועדים וחזי“, שיפטור בבח-אהת את שאלת היהיד ואת שאלת האומה. ומכוון שהאמונה בתחיות-המתים, המותאמת לדרישה זו, נתקבלה פעמיים אהת לתוכה היהודת, נשarra בתקפה ימים

¹⁾ בספרו: *Die jüdische Apokalypse*, עמ' 57.

רבים גם אדר שעה בה הסכנה. כי השאיות הלאומיות והמדיניות, שנთעררו בישראל בימי ממשלה החשמונאים, היו נוטות לתמוך בקשר המאהר את העתיד הפרטני עם העתיד הלאומי, שהוא הולך ונגדל בדיטון העם. קיירות-הרוח, שבבה תחילה היהדות רושמתה להמצב המדיני בארץ-ישראל, לא הרגשה אלא אחרי טפת מלחמות בית-חשמונאים, כאשר הנשר הרומי את נפיו הכבודה על הממלכה הקטנה ביהודה והתחילה למשול בה על-פי דרכו ע"י שלוחיו חיזי-יהודים כהזרדים או על ידי הנציבים (הפרוקראטורים). ביליה זו, שבלה מלחמות-רומי את ארץ ישראל, עוררה את הנקאים הקיצוניים והעומידים על רעתם להתקוממות גלויה; ואולם את בה-הפרושים הפשניטים והרופת-ישלים עורה אך לנונן אבטנות רוחנית בהזק השעבור המדיני. היא חרלה לעסוק מעט באינטרסים הלאומיים ושמה את כל מעינה בהשתלבות היהוד ועתידו הפרטני, שהתחל או להפרד מעט מעט מעטה תעמידה של האומה; ואחריו שעמיד פרטני זה געשה יותר וייתר אינדריביאלי ורוחני, כיהדות ככלל, נתה באופן בולט לצר נצחות הנפש בשמש.

החוקרים המודחים בתקופה זו כשיירר, בוסי, פולץ ועוד וכו', שעדרין הם מחויקים בהשכמה הנושנה של אייינוּמְגָנְבָּר¹⁾, סוברים, שהאמונה בתחיית-המתים מברעת בספרות התלמודית ננד הדעה של השארה-הנפש, שלא נפתחה בראיו בתוך הפרושים הנוטם למושגים גשיים; אבל, למרות עניות היוצרת הספריתית של הפרושים לפני התקופה החלומית, לא יקשה בויתר להראות את הפרוצם של ההנגורות האמונה בנצחונות-הנפש על זו של תחיית-המתים הנפונית בחוני הפרושים עד בתחילת המאה הראשונה לספירת הנוצרים.

התкова לתחדשות החיים החכריים ע"י תחיית-המתים מולדיה כבר כשהיא ליצמה את הרעיון, שחיי האדם נמשכים בשאול באיוו מדה, באופן שקיצת ישני-העפר אינה בריאה חדשה לנמרי, יש מאין. רעיון זה של המשכת-החיים במובן קיומו הזמני של האדם בין מותו לתחייה-מה חדש,—רעיון זה, שספר רניאל עבר עליו בשתייה, נחפה-כהוגן בספר-האפקאל'יפטיקה, שנחברו אחריו ספר רניאל; וטמננו עצמה האמונה בהשארה-הנפש של בעלי-המתהוריין. רוח-האדם, אף על פי שנשארו בשבולי כמה וכמה הפקידים חמירים, מחלף את מקום-מנוחתו אחר המות וועבר מן השאול, חנוּך הכוֹשֵׁי, כ"ב, ט) לחדרי-חטנגעה (עורא ד', ז, צ"ט), ומשם הוא בא לשכון בעניות עדן בשמיים (חנוּך הכוֹשֵׁי, ק"ד, ב'; ספר הזובלים, כ"ג, ל"א). אולם, אם בנסיבות האלה אין מizio של רוח-האדם אלא; ומני והתקווה האחרונה והעיקרית של האדם היא התחדשות החיים החמורים ע"י תחיית-המתים, לא יקשה לנו למצא בחקלים הייתר חדשים של ספרי האפקאל'יפטיקה התוארים, שבهم העיקר הוא—גנול האדם בשימים מיר אחר מותו. „אני נשבע לכם, צדיקים“ — קורא החווה האפקאל'יפטי בחתלהבות וכוחו ננד הכהרים בגטול האחרון—„כי כל טוב ושםחה וכבוד שכורים לrhoחوت, אשר מתו בצדקים“ (חנוּך הכוֹשֵׁי, ק"ג, א—ב); „אני קורא לנשות הצדיקים מדור האור...“. ואשר לא נגמלו בהכבוד הראי יהן לפאי אמונה בהיותן בבשר“ (שם, ק"ח, י"א); „אתם האירו במאורות השמים ושרדי השמים יפתחו לפניכם“ (שם, ק"ד, ב'); בטויים כאלה של עתיד רוחני גמור אכן מוצאים גם בס היובלים (כ"ג).

¹⁾ בטרכו: 974, II, *Entdecktes Judenthum*.

ל"א): „עצמות (היישרים) ינוחו בשאול ורוחם ישכעו רוב שמהות”; ובଉרא ד' (ח', ל"ט; ז', צ"א), וחוי ארט (ג') נקראת עלית הנשמה לשמיים בשם „כניסה לביתה“. בסוקום שתשבכו את העין היותר געללה—תחוה בנוועם ה'.

כל זה מוכיח, שנש בנסיבות החסידים הקנאים והחוויים האפוקאליפטיים, המטמינים היותר נלחבים בחתית-המתים לנופות, התחלת צורה נשמית זו של גמול האדם הפרטני להנעה מעט את מקומה להמושג הרוחני והיותר געללה של נזחחות-הנפש. בהתאם לתוכנה היודה בכל, שהלכה ונשחה יותר ייוטר רוחנית, התחלת הסינטיאזה של העתיד האינדיבידואלי והעתיד הלאומי להפרדר לחילקה, והיחיד סלק את ידו מעט מן העתיד המאושר של האומה וצפפה יותר ייוטר לחוי-נשימות בשמיים מיר אחר מיתתו, באופן שייח'-הנשימות הללו הנפכו בדורך החתפות הנותרות טומניים למוחלטים וניצחים. ואם הרברך כך אצל בעלי-האפוקאליפטיקה, אינו דין, שהרוב הנרול של הפרושים, שלא דחה מעולם את האמונה בהשarter-הנפש, יברך אמונה זו באותה התקופה (תחלת הספרה הנוצרית) על פני התקופה של חתית-המתים. עוד ב„תהליכי שלמה“, שנכתבו באמצעות המאה האחרונה לפני ספרה ג' ע"י פרוש, שרעתו צלילה ופניה ממסתורין שונים, אנו מוצאים באז חתית-המתים הגופנית את המתבא: „עלבורי ה' חי נצח בר" (יע', ג'), שמכור את סגנון של „הכמת שלמה“ (ה', ט"ז), שעלה פיה קשורה נצחיות הנפש בה', מקור החיים: „היישרים חיים לעולם ונמוסים בעה“, כן נמסר לנו אמר מהלך הוון, שיישו הנוצרי היה בז-דורו, ובamar זה נמצא כבר הבטוי „עולם הבא“, שבא, ביחס להസפרות התלמודית, להורות על חי הנשמה אחריו המות: „קנה לו דברי תורה—קנה לו חי העולם-הבא“ (אבות ב', ח). אולם במקום הרומים האלה, אנו מוכרים להסתפק בהם לפני התקופה התלמודית, אנו מוצאים תאור טפורש ושלים מאמונה השarter-הנפש בהטלמור, דאנציקלופידיה של הרוח הפרושי האמתי.

החתפות היהודית מרת לאומית להורה מוסרית-דרית אנו שית—חתפות הנותרות, שהתחילה גלויה-ביבל ושותחוקה ביחד אחר ירידת הตกוף המדיני עם טפלת החשונאים, הגיעה למروم קזה אחריו הבטול הגמור של המרכז הלאומי-פֿשׁתנן הבית השני על ירי טיטוס. העכזרה במרקך, שהחזרה עם עבורה-האללים הדתית-האינדיבידואלית בתקפה צבע לאומי ידוע להימות, בטל עתה, יידי הרכנים, שלא הוא עוד אסורת ע"י השאיות המדיניות ולהאותיות של הרכנים, כוננו מיד מרכז רוחני במבנה במקומות ירושלים המכניית והפולחנית. או נשאה ראש נס הצורה הרוחנית של העתיד האינדיבידואלי, שהשליך מעליות כלבי היחסים הלאומיים; וצורה זו מצאה לה בטוי נאמן וברור במקומות הרכה שבתלמוד. בעלי-התלמוד, כהספרות היהודית-היוונית, חשבים את הנשמה לנבראה קודם וגופה (חגינה, י"ב, ע"ב), או גם קודם ברירת העולם (ביר, פ"ח), ונותנים לה שם כפול, רוח ונשמה (נרה, ליב ועוז), — מה שמצוית, כי הכריו את כחותה השונאים, שפילון מונה במספר שלשה (אליגוריה של הרה, 1, 100). הנשמה אינה אלא פקרון ומני בוגוף האדם (שבת, קנ"ב ע"ב), והוא עולם-זהות אינם אלא פרוזדור להטרקלין של העולם-הבא (אבות, ד', ב"א). „היום לעשיהם—ומחר לקבל שכרם“ (עירובין, כ"ב, ע"א) — וזה אמְרָקִים הרגילה של הרכנים, הרואים את האדם כפועל העוסק במלאכת מרובה ולומן קוצר (אבות, ב', ב'). האדם אינו אלא אורח נתה ללון הארץ,

במקום שהוא בא למלא הפיקד ידוע, וכשהוא מת ושב למקום מולדתו העיקרי חyb ה הוא לחת דין-וחשבון טפורת מכל מעשיו (שבת, ל"א ע"א), שנכתבו בספר בכל יום (אבות, ב', א'); נמצא וכאו—נסמותו נשלחת ל��יע ערובות (חגינה, י"ב ע"ב), לנען=ערן (ברכות כ"ח ע"א) או נסורת התה כסא-הכבוד (שבת, ק"ב ע"ב), נמצא חייב—הוא יורך לניהם (ברכות, כ"ח ע"א).

מכל אלה יצא לנו ההשכה הספирיטואליסטית של בעלי-התלמוד, הרואים את הנשמה כחלק העיקרי והנחיי של האדם ואת הנוף עם החרים החמורים כחוון טפל וועבר. כשם שמשוג "חי-העולם" הנשימים של דניאל נעשו אצל בדרך ההפחות להמון של הגמול הרוחני העליון (ביצה, ט"ז ע"ב), כך המשפט המשיחי האחרון, שבספר דניאל הוא מזיא מקום על הארץ, געשה מושט-להחזה בתלמוד והושים בשם שם הוא נחרץ-מיד אחריו מות האדים. לתרות התאמצותם של אחרים המבקרים, שסברים, כי התנאים נשארו נאמנים בשולמות להתרה המוגנתית והונמית של החיים אחר המיתה שבספרות האפוקליפטית, לנלוות בתלמוד את עקבות המשפט המשיחי האוניברסלי על הארץ אחר המיתת-המתים הגופנית, לא עליה בידם אלא למצוא בו מקומות מסתומים לשני פנים ובכליה-בטוחים כלל. אחת מנוקות-הקסך העקריות שלם היא, למשל, בריתיא זו: "תニア: בית-שמי אמרו שלש בחות ליום הדין: אחת של צדיקים נמורים, ואחת של בוגנים, ואחת של רשעים נמורים; צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלטר לחיה העולמי-הבא, רשעים גמורים נכתבים ונחתמים לאלטר-לניהם, שנאמר (דניאל י"ב, ב'): 'רבים מישני ארמת עפר יקיצו, אלה לחי עולם ואלה לחרפות, לדראן עולם'; ביןיהם יודים לגיהם ומצצפים וועלם, שנאמר (זכריה י"ג, ט): 'והבאתי את השלישית באש' וכו' (ראש השנה, מ"ז ע"ב, האמברגר ו'), דוד ק אט ל' ², וחבריהם, שייצאו בעקבות הפירוש המקובל של רשי' ובעלי-החותפות, מזאו כאן את ים-הדין המשיר של סוף העולם, מפני שנתקיימו בכתוב שבדניאל הטובא בבריתא, שהוא עוסק בתחום-המתים הגופנית. אבל ריה רק איו הכרה של דרך הדרש התלמודי, המסתור זה לזה עניים נפרדים רק על פי דמיון קל, כדי להבין כמה חלשה היא משענת זו. אם הכתוב בבריתא, שאינו מדבר אלא במוסר העתיד לבוא לישראל ע"ש עלית העמים על ארץ-ישראל, הוכא כאן בתור ראייה לצורף הבוגנים באשה של גיהינום במשפט האחרון,— כלום אין אף המקרה שבדניאל, המדובר בתחום-המתים הגופנית, יכול לשמש כאן בהור אסמכה לאיזור הנורל הרוחני של הצדיקים והרשעים, הנהרץ ע"י המשפט השמי מיר אחר המיתה? אסמכה זו תעשה להיותר טבויות שבulous, אם נשים לב לה, שהتلמוד, אע"פ שיש לא יכחש, כי הוא היבור את המושג של השארת-הנפש, לא הויה—בתור ספר שאיןו עוסק בתורות פיאולוגיות מדויקות — שום בטוי מיוחד בשכיל מושג זה ולפיכך כלל את הנמול שלאחר-המיתה כלו, הרוחני בכח טרי, בטתיו, "תחיה-המתים".

באופן עוד יותר ברור וஓאי חושב האמברגר ³ למציא את המשפט המשיחי, העיד להיות על הארץ אחר המתהים, למשל היוזע, ששות האגדה בפ-

¹ עין: *Vergeltarg*, ערך, Talmudische Realencyclopädie, II.

² עין: .384 Jewish Quart. Rev. 1889, עמ'

³ שם III, ערך III, עמ'

רבי, המתווכח עם ירידיו אנטונינוס (מנדרון, צ"א ע"א וע"ב). על שאלה של זה האחרון, מפני מה אין הנוף והנשמה נפטרים מן הדין אחרי שאין אפשרתו של כל אחד מהם לחתoa בשווה לבזו, מшиб רבי במשל של החינור והסמא: ככל ששני אלה נעשים כשם מרכיבים זה על גבי זה, מפני שכח היו כשיונבו פירות מן הفرد, אך הקב"ה שופט ומעניש את הנוף והנשמה אחרי שהוא שב להרכיב אותם יחד כמו שהיו בשעת החטא. בהרכבה זו, הקורתת להמשפט, רואה האמברוגר בנדיאות גטורה את תחית-המתים לנופות, בעוד שבאמת היא יכולה לרמזו גם על אחר-הנוף עם הנשמה באיזה אופן מסתורו לפני המשפט, הדן את האדם תיכף אחרי המוות. כי במשפט זה נכלל גם הנוף — לא יקשה לנו להראות מכמה מקומות בתלמוד. הבהיר בישועה (ט"ח, כ"ב): "אין שלום אמר ה' לרשעים", מיחס למצח הנוף אחרי המוות (כתובות, ק"ד ע"א), ואת הקשר שבין הנשמה והנוף ממשך השנה הראשונה אחרי המוות, וכן העונש בניהנים (עדיות ה', א), אנו מוצאים בבריתא זו: "כל שנים עשר חורש גוף קיים ונשנתו עליה וירחת, לאחר יב חדש הנוףبطل, נשנתו עליה ושוב אינה יורדת" (שכח, נ"ב ע"ב). בשם שהפרטים הקרטוניים השבו את הנשמה לקשורה בהנוף ממשך שלוש הימים הראשונים אחרי המוות ועל כן ערכו אז קרוביה-המתת את הצירומניה, "סראש" כדי להקל מעינויו והקשיים ביוורר בשעה שהוא עבר את הנשר קינבאד המוביל לעולם-הנשמות (שאיאסט=א-שאיאסט. י"ז, ג'), — אך האמינו גם היהודים בתקופת התלמוד לאחר הנשמה והנוף ב"יב החדשים הראשונים לאחר מיתה; ובמשך הזמן היה נשפט האדם ונגעש בניהנים, שהיא נשחתה בעין דכר אמצעי בין הארץ והשמים (עירובין, י"ט ע"א) כדי שייעבור אח"כ לעולם- הנשות, מהור מעונתו ומוצפן לחיה עולם-הבא (קידושין ל"א ע"ב).

המשפט המשיחי האווניברסלי על הארץ, הנראה כאבשורד הנינוי אחרי משפט היהודי שלآخر מיתה וצורפו באש הניהונים, איןנו נמצוא, איפוא, מפורש בשום מקום בתלמוד (אין לנו עוסקים כאן בהמדרשיהם המאוחרים, ביחיד אלה, שנתרבו אחרי המאה השמינית כי הערכוביה, השליטה בהם במקצוע תורה החיים-שלא-אחר-מייה, איןנו מרשה לנו לקבוע בזו או יו שיטה מסוימת), שמשתדל לנו יותר וייתר את העיתר האינדיבידואלי בשיטים. בثور ראייה נאמנה לזה, שהتلמוד הסתפק במשפט הפרטני אחר המוות והשתREL להפריד בין גורלו של היהיד ובין גורל האומה והעולם כולו לעתיד לבוא, יכולת לשמש העבדא, שתורת-המתים לנופות, אשר בספרי האפוקאלאפטיקה החזרוניים, ברוך ועוורא ד', היא באה אחרי התקופה המשחיתת ובשעת יומ-הדין הכללי, הדן את החיים והמתים, — אינה באה בחתלמוד אלא לפני התקופה המשחיתת (סוטה, ט"ח ע"ב), שאין עמה כל דין. זאת אומרת, שהאמונה בఈ-המתים הנופנית, שחרורה אל תוך היהדות עם הספר דניאל בזאת שצורתה, הרעה של השארה-הנפש, עדין לאotta חזקה כל-כך עד כדי לפנים בלבד הגמול הפרטני, אבדה כבר בתקופת התלמוד את חשיבותה ותפקורה הראשוני — להביא במשפט האווניברסלי גם ישני-עפר, ולא נשarra ביהדות הרשנית אלא בثور שריד בטל ונושן ביל שום תעודה, שرك הקנסרואטיטום הרותי מעבינו מלכחده לנמרוי. להתחיה הנופנית נשאר בחתלמוד רק מעין תפקר דיקוראציוני, כדי להגדיל את כבוד התקופה המשחיתת — שהיא טבעית ומושכלת בעירה, כמו שהוכחת במקומות אחרים — עיי החוזן המסתורי הנראנדיוי של ההתאחדות החיים שנבטלו. ולפיכך היא מוגבלת אצל התנאים של התקופה היהיא

העתיד הפרטוי והעתיד הלאומי ביהדות

ונראה רק בשבייל הצד קיים (קרטוגרפיה, י"ח, א'—י"ג; סנהדרין, פרק ח' ל'), בעוד שבבספריו האפוקאלאיפטיים האחרונים, המשמשים בה להכלית המשפט האחרון, היא כל לית ואוניברסלית. אין ספק, שהיא יותר הנינו ויתר פשטוט, איל מולא הרגנוו את העזרקים מטנווחם כשם נהנים מזו השכינה בשמים וחיים נשמות—הגמול העקורי והגעלה של בעלי-הטלמוד—כדי לשוב וללבוש את חמרם היישן ולייהנות מן הטוב הארץ של התקופה המשיחית עד שוכם שנית לשמים ; אבל אין לשבוח, שאף ההשכמה הדתית יותר מושכלה עירין אינה שיטה פילוסופית מודרנת והגינויים לגומי, אלא היא סכום של אמונהות שונות, שהן משתרשו זו בצד זו או זו אחד זו במפלגות שונות של העם ומקבילות כח דתי, אפילו אם הן עושות זו את זו למשירות או אפילו אם הן מתנגדות זו לזו. ב„אסכטולניה“ ארץית ושמיתית בפולה רק היהדות החלמונית, אלא גם הורת הפרסית והנוצרית ; הנינויים מודרנות בנידון זה נשאו רק דת בודהיסט מצד אחד, שנתנה עתיד לאדם רק בשמיים בלבד, ורות מהמוד מצד השני, שעשתה את התהיה הגוננית של המתוים לעיקר.

וזהו השתלשותו של העתיד הפרטוי ביהדות ביחסו אל העתיד הלאומי. בתקופת התורה והנבאים נבלע עתיד זה לגמרי בעתיד הלאומי. בתור ערך לעצמו הווא מתגלה בראשונה בספרות האפוקאלאיפטית.— רק ההפתחות ארוכה מרפה ומנתקת מעט את המופרות, המקשרות עתיד פרטוי זה לאותו העתיד הלאומי, ששמש לו ימים רבים כטנגרא, ומעט מעט הוא מנייד מדור לעצמו בחוג החווים האפוקאלאיפטיים ובבחירה בספירות היהדות האופיציאלית,— עד שרוא נעשה סוף סוף בספרות התלמודית להתקווה הטרכזית של הורת, ממש כמו בספרות היהודית-היוונית.

הרדיארים אחרים לכאןנים.

ככל גדוֹל אמרו בעבודת צבור: «איש על מהנהו ואיש על דנוֹל». כי אך בחילוק העבורה תלויה הצלחת כל מפעל ומעשה, ומה גם בעבודה, שבה אricsים להשתתף בחות אבירים רבים ונדרולים, רענן צבורי אך או ימצא לו יוכלה לצאת מן הכל אל הפועל, אם כל נורם ונורם, שבאורותם מפלס לו הרענן נתיב בחיים, מוצא לעצמו את הספירה שלו, הנכונה להכשוּר למתירה הכללית. כל כח יעור את משנהו, אם רק כל אחד יtan מה שיש לו בטבען, מה שמנציא בנדר יכלתו. אבל אי אויה להעבורה, אם הקבוצים העבוריים, הזרים לסתות חיק בהזאתה לפועל, מתאמצים ומשתדרלים להבא אל העבורה הכללית טמה שאין להם, באופן שהקבוצות מחליפות את מקומותיהן ונוכנותיו ולטור רשותה של ברתה. על כן זה הרטם המשלב-טשלים הרוטי, הוקן קרייזוב, ואמר:

אויה להאופה החופר נעליים ולחסנידר העושה מעשה-נהחותם!
וזר לי מאר להעיר, שגם בעבודת הציונות אנו פונשים ערובי התוחמים, ועוד יותר מוה – השתרדות מצער קבוצים שניים, הקיימים חלק בעבודה הנדולה הואה, להעתף בטלית שאינה שליהם, ורока בטע הארט, השואף תמיד אל השלים, שעדי שטקוּר הרעה הואה יש לבקש בטע הארט, השואף תמיד אל השלים, שעדי בן משתייכ כל אחד לכוסות על המגרעות שבו בוה, שהוא מנסה לעשות מעשי אחרים, שהוא יצליח הם בירוי. אבל איך שהוא, אם מסכחות או מגואה ונדרל – לא, – שורת העבורה הצבורית מתקלקת הרבה על ידי הערבוביה, שמכניסים לתוכה הפעילים, המשתרדים דוקא להתעסק במקצע שאיןו שלהם. וסוף דבר הוא – שבמקום להרחב ולהגביר את העבודה על ידי התקדמות בלתי-פסקת, אנו רואים את כל העבודה מתקלקת ומתגוננת והולכת.

להנשים בפועל את הרענן הציוני קיבלו על עצמן קבוצים צבוריים שניים, שם בכללים שניים: הקבוע העברי שבמורח ארופה והקבוץ העברי שבמרכז. לא הרי החלק, שהיתה יכולת היהודות המורחית בעבודה הללאומית, כהרי העוראה, שהיתה לנו רשות לקוות מאות היהודות המערבית בעניין הציונות; הצד השווה בששתהן – שככל אחת ואחת הייתה צריכה לעזר לחברתה ולהביא על מטבח הרענן הללאומי את מטבח חברתה. בני עמנוא במורח – ארופה, שם רוב-טנין ורומ-בנין של כל ישראל בטובן המספר וביהם אל הקולטורה הללאומית, היו צריכים להביא אל העבורה הללאומית, קודם-כל ויתר מפ'ן, את העושר הללאומי, שנשאר לעמנו לפולטה גדרולה. הן הציונות שואפת להחיות את

עם ישראל, ותחום העם הלא תבא רק כאשר יתעוררנו גם הבחות הרוחניות, מורשת העם מדור דור. ציריך היה לחשיא מבית-גנוו של העם את החון הלאומי, שעטנו שמר עלייו בכל ימי גנותו וחשך אותו לימי טובה, לעת שתבואו תקתו מועלם, ואו יביאו וייניח את החון הזה, את שאירות הקולטוריה שלו, לאכן פנה ליפר ממנה את ההיסטוריה החדשה שלו, והשארית היקרה הזאת ספונה וטמונה בעי-ישראל המתוויות. שם יש עוד בתום רבים לורה, שם עוד יונקת הספרות הלאומית ורוחה מקוריה, שם עוד לא נמחה הרושים הלאומים של עטנו ושם עוד מתחלכת הלשון הישנה של העם, בלו כל אלה, בלו עורת החון הלאומי הזה, אי אפשר היה נם לחשוב על תחית הלאום, ואת כל אלה אפשר היה לדרוש מאת היהודים במורה=אירופה.

যוצרוי הציונות החדרשה דרשו, אמnen, את כל אלה מן היהודים שבrosis ופולין. ונוסף לה דרשו מאת הפעלים שבמוראה להביא אל שרה העבריה הלאומית, במובן החדש אשר יצרו, את השדרות הרחבות של עטנו, את הקהיל הנדול אשר לנו, שהרי היהודים המתוויות רבים הם גם במספרם. על צד האמת, הייתה הדרישה הזאת, שדרשו מאת המזרחיים אוחיהם שבמערב, מוסרת על הדורעה הקלווה והלקיה, שהמערביים, אשר מתחרקו כבר מעל עם, יודעים את מצב-ענינו ואת הlk=gנפשו של המן בני ישראל. המערביים אמרו, שם רק יכירו וידעו, כי המונחים המונחים מבני עמו נשבעים לדגל הציונות, או יהיה להם אותן ומופת ופתחון-פה לדרוש את cocciות לאומנו בארץ. אבל אילו הכריו וידעו אנחנו שבמערב את השקפותיהם של ההמון שלנו על עתירות הלאום ועל תקתו, שלא התיאש מהם אף רגע, או לא היו דורשים אותן ומופתים על התמכרותם של ההמוניים שלנו לראיון התחיה, ראיון הציונות, כי מה הם השקלים והמניות, אשר בני-עמו שוקלים וקונים לאות על צוינותם, לועמת האמונה הנגרלה והכחורה העמוקה השוכנת בקרבם, כי יומ=gנולה ללאומנו יבווא ואף אם יאזר נחכח לו! ואולם יוצרוי הציונות, שבאו אל העם ובשם העם אף כי היו רוחקים ממנו, דרשו מאתנו המזרחיים, כי נתן להם קמן גדוֹל של שוקלי שקלים וקוני מנויות. ואנחנו אמנים הבאנו להם רבבות שוקלים ואקצינרים, למן ידעו כי חחנו גדוֹל.

זאת הייתה חובת אחינו המזרחיים בעבודת הציונות וכן מלאו אחריה, ואחינו שבמערב מעדם היו צרכיהם להביא את כל אשר ביכתם הם, על משאות שברי קולטוריה לבר לא ישיב לתחיה עם, שהוא גולת מארצו זה אלפים שנה, נחוצים עוד תנאים ירועים ואמצעים מוכרים, שאינם בקרב היהודים המזרחיים יושנים בקרב היהודים המערביים. כי לאלה האחרזים האירה החזלה פנים, וזה שנים רבות הsofar על הגלות מעל צורם, והם חיים עתה באטמוספירה של חירות ידועה, מדינית וצבורית. בתנאים כאלה למדו לחתךן קוממיות, להציגם במקומות גדיים ולסדר את ענייני הציבור במשטר נכון; ועוד אשר אנחנו, יהודי-המורות, היושבים במחשיים וכוכנים תמיד אל כל מכשול ופגע, אל כל רוח מצויה ושאינה מצויה, לא יכולנו לבונן את מפעליינו הציבוריים בסדרים נאותים. נוסף לה, הנה המצב החמרי הטוב, שאחינו במערב נמצאים בו, היה מחייב אותם לקחת על עצם את כל האחריות החמורה של התנועה הלאומית. ובכן היה אחינו

המערביים מחייבים, בעבורם הלאומית המשותפת, לכונן את כל הארגאניזציה הציונית, לסערה ולשכלה משנה למשנה, לטען תנדר ותhook במרוצת הזמן, עיר אשר תקיף את כל חלקי העם מסביב, אחד לא נunder. המערביים היו מחייבים להרחבת את הרעיון הציוני ולפיהיו בין כל שדרות העולם הגROL אשר מוחז לבני-עמןנו, לעשות את דבר-תחויתנו קניין כל העולם, לטען יכירו וירדו כל יושבי תבל את תקוננו, גדרה וערכה. דלא אך בין המעריב נמצאים אנשים מוכשרים לעובדה המדינית שבציונות: לבוא במשא ומתן עם המשלחות והספריות השונות, שנורל הצעינות תלויה בהן במדעה ידועה; אנו, המזרחים, לא נתחנכנו לעברונה כאות מנערינו ואין לנו בכח להציגם לפני מלכים ושרי-מדינה בענן גROL ואחראי בדבר תחויתנו הלאומית. ובגענו לכל האמצעים החמורים, שבילדיהם לא תוכל תנווה גדרה וכוברה בו להתקיים ולתרחב אפילו שעיה אחת, הלא מוכן היה מאליו, כי לא בני-עמןנו המזרחים יכולים להסתפיקם. עמנו ישב-המורחה הוא עם עניوابון, שאינו יכול להספיק גם את צרכיו יומיום ועל כל צרה שלא TABOA הוא מוכרא לפסות יד ולקרוא לנבדות אל איזו המערבים; ומאין ימצא את האמצעים החמורים הנצרים לעברונה לאומית, שאמנם מכיר הוא בנחיצותה, אם כל עמלו לחוי-שעה ומאהמה לא נשאר לו לזרבי היי-עלם? הן בס-צעירים הראושים, שצערו יהוד-המורחה בענן ישוב ארץ-ישראל, לא היו יכולים עמדו, לא נמצא להם מושיע ונדייב יודע במערב, – אף כי בתגובה לאות גדרה וכברורה מהדינית.

אליה הם הנගלים הטבעיים בעבודת שני הקבוצים, שהתחדרו לשם הדריען הלאומי שלנו, מובן, כי אין גבולים אלה מדרוקים ומסימנים לא רק במגן הניאוגראפי בלבד, ותחומים אלו יכולים להיות בוטנים ידועים לינוק זה מהו; אבל בעצם הדבר, צרכים המהנות והרגלים לחיות מובדים ומצוינים, וכל קבוע וביקוץ צריך היה לשמר על עבודתו המורחת לו על פי יכלתו וטבעו, אבל בעצם, אך התחלתה העברוה, – וכל קבוע השתרד ליכנס לו לתוך רשותו של חברו. אך הוועד-הפעול הציוני הביאו אלינו שבמורחה לא את ראשיו הקולטוריה הלאומית אשר בתוכם, אלא עסקנים צבוריים ממונים שניים, וגם זה אך מעט אלה שיש להם הנטיון הנוצר לעובדה לאומית-כללית. רבים מתרבי הוועד הפעול לא ידעו, לחרפתנו, גם את הלשון הלאומית שלנו, וכל מי שהתרשם בחוננו הצור או הרחוב לדרבן בקהל והאטן באיזה אופן בתוחת ישראל, תרי היה כבר מוכשר לחיות טורשה של הוועד-הפעול. מובן, כי מלבד שטוריםם אלה לא יוכל להביאו אל תוך התנווה את החקק הקולטורי, שהיה צריך להנשות נשמת תנעתנו הלאומית, אולי לא תמכו בדרישות הסופרים העברים מן הצד, שעוררו את מנהיגי הציונות על המשנה-גROL, שהם שונים בהתהכם לעברוה רוחנית בתנועתנו. קהיל-הקראים זכר את התיחסות הקונגרסים אל כל העברודה הקולטורית, את הלעג, שלענוראשי הציונים לעובדה ואת, את הוועדים השונים, שהיה כל קונגרס וקונגרס בוחר, כמובן, בשעה חטופה ושלא היה הוועד-הפעול נותן לפניהם אחר-כך שום עבודה ושום אמצעים, ועל כן לא היה להם שום ערך בתנווה הציונית. והמורשים המזרחים, בא-כח של הקבוץ המזרחי, שככל הוו וכחו היה הקולטוריה העברית ש', היו עומדים מרוחק ולא היו שמים לב לוזען את המועות הווה, את כל בחותיהם הראו המורשים המזרחים בהרכותם

שוקיים וקוני-מניות ותבורי האורגנאניזציה הציונית מתחזק יהודית-הטורה. ועל כן ויוו המתרושים עצם נבחרים לוער-הפועל הנדוּל לא לפי ערכם בתור בעלי-ידיות עבריות מרובות, אלא לפי נברות לשונות וכחם לאוסף סביבם שוקלים ותבוריים בחסתורות הציונית. הנה כי בן עברו שנים וקונגרסים – והציונות הרשנית לא נקופה אטילו אצבע קטנה בעבודה הקולטוריות העבריות, לא בארץ ישראל ולא בחו"ל, ובן המוסדים הקולטוריים, שסודה היהודית לפניהם לרמת הציונות הטבעית, התנוונו והלכו, כי מעט הבהירות שהו לנו נשתקעו בציונות החדרשה, שדרשה מאות כהנות עבודה תהה, עבודה-כלי, בלי השair שדריך לענין אחר. ותבוריים האלה השתדרו בכל יכלתם, כי ירבה העם המזרחי לחת מכפספו לטובה המוסדים הציוניים, כדי שיראו המערבים את הארץ הושראי, במורה משתדר להוכיח את היור-הפועל ומוסדותיו. כמובן, איין יכול על דמי המניות, שהוציאו אותנו המזרחים, ועל שאר הנרבות, שננו וננתנים לטובות ענן הציוניות; כי מלבד שהסוכומים האחרים, שעמנו במורא מادر לזרק ושלא לעזרך, לרצונו ושלא לרצונו, הם מרובים מן הסוכומים, שהוציאו לטובת המוסדים הציוניים, סוף סוף טוב עשו המזרחים, שהביאו חלק מכפספם והשיקעו אותו באוצר הלאמי הכללי, ואולם מוכיר אנחנו את העובדה, שהיהודים המזרחים הביאו את רוב הסוכומים הללו הציוניים, בעוד שבאמת היו היהודים המזרחים גוננים בדברים להיות נתוני ההון החמרי, כאשר ביבותם הון ועשור והמזרחים גוננים בדברים חשובים אחרים. פנוי שהיהודים המזרחים תפקידם להביא אל אוצר התנועה הלאמית את טשנותה האתנית את טשנותה ה/ אשר שמר – את הקולטורה הלאמית, נתקימו בהם דברי חכמיינו: כל הפרק מעלו על תורה נתנים עליו על דרך ארץ, וכשם שלא שמרו אנחנו המזרחים להביא אל התנועה הלאמית את ריכושים הטבעי שלהם, כך תען מן הדרך נס המערבים. הם לא שמו לך אל סדר הבהירות ולא השתמשו בכל המוסדות הלאמיים, שהיו נמצאים וקיים בעmeno, כדי להביא את רום התנועה אל תוכם, ואורגנאניזציה מואחדת, אשר תבריח מן הקיצה אל הקצה את כל היהודים הלאמיים, לא ידע לבורא. על כל קונגרס היהת שאלת הארגנאניזציה נדרשת כמין חומר, ולעומת שתעללה בין תרד השאלת, וכל תוצאות לא היו לדרשות אלו. את רוב כחויהם הקייבו המערבים כדי לפאר את הקונגרסים ולעשות בו פרטום להרעין הציוני, פרטום גדוּל בלאי חז – ו/or. בנוהג שביעם, פרטום מביא לידי קבוצ'ה-הבחות, קבוצ'ה-הבחות מביא לידי פעולות ומעשים, ובפעוליה ומעשה מתנסים סוף סוף הרעיון העיקרי, אבל הציונות בראה את הזרים – ותעמדו מלהדר. וכי הראה נס ההשתדיות הדיפלומטיות, שהיו עוד נוהגות ותפסו מקום חשוב במוני של הרצץ המנוח, שהיא ראוי ומכשר למקצוע זה, גם אלה היו, על פי רוב, יותר לשם פרטום בעלמא מאשר לשם תועלת מוחשית. וזה גם ואთ: הצדדים הדיפלומטיות של מנהיג הציונות נעשו לא ברוח הרעיון הציוני, שהוא בעיקרו אך דרישתו יושר ומשפט לעם רציז-משפט, אלא באופן הנחוג בענייני מלח וטמפר: וכיוה לאמיות במוחך כך וכך מילויני פרנק, והוא סוד הצליז'ול ב„איסטריא דלנינה“. במטבעות הבאנק, ובגאל והשתדרו הציונים לחרבות את סכומי הבאנק, אף על פי שבגל הורע את מצב ישראל בערים ומצב ארץ-ישראלقبال היה להבין בכך.

שכש שאי-אפשר לרכוש את ארץ-ישראל בשמנויות הון-הבנק הנמצא בידיינו, כי אי אפשר יהוה להציג את מטרת לאומנו אף אם יגרל התון הנאכף פי שטונה, וחוּלומות על דבר ה-טשרטר" הנקנה בכף גרטו לנו, כי גם במעט הכלפַּן אשר אספנו לאוצר הציונות, כמעט שאין אנו עושים דבר להכשייר אותה הדורות ואת תנאי הארץ לקראות תחיינו, יוצאת מוח מוסד אחד, החברה האנגלית-פלשינית בא"י; אבל חוץ ממה שטם המוסד הזה עודנו חסר הרבה, הלא ידוע הדבר, כי אך בעמל רב הצליח ידי עסקיים אחדים הוציאו מוצר הציונות את הסכומים לטובות האפ"ק.

העובדת הדיפלומטית, המוסרת רעיון היסטורי וחזק-צדק ויושר-עמים, הבאה את מנדני הציונות עד אבן-הנוף, שכמעט דהנפה אליו תנועתנו - עד אונאנדרה. עניין אונאנדרה הוליד את מיעצות המורים בחיקוב, ואחר-כך מת המניהג, יוצר הציונות, בלי יומו, מתיישם ומלא יונן ואנה, ואנדרטמוסיא באה בכל עניין התנועה. כי ממש ומן התנועה שעורר לא נוצרה עוד שיטה מסוימת בעבודת הציונות ובכ"א "אתחלתא דגאולה" לא נעשתה; ולפיכך לא נמצא בין עוריו איש, שוכל למלא את מקומו. בכוי רבי נהוגן, שהראי והוכיח בין התלמידים עליה על בסאו אחריו, זילם בנידון שלפנינו תלמידים לא היו, או רבו האנשים אשר התנשוא למלוך, ועל כן מלאו לפיה שעה את ידי הגבאי, שהיה מצוי אצל הרב וידוע לחקות את מנהגו, להנגן את הנשיות. התנועה הציונית נשאה, על צד האמת, בלי כל מנהגן, וככל אחד מן המורים מרגיש בלבו, כי לא נופל הוא מן האיש היושב על כסא המניהג. ומאו החליטו וערבו את תפוקידיהם גם המורים וגם הקבוצים השונים, והאורגניזציה הראשית, מבלתיו יכולת לעשות מה שעשה הרצל בשעתו, מתעתקת בהצעאת עתון אשכוני, שאין לו קוראים כמעט גם מחוץ המפלגה, ומוציאיה את מעש הכלפַּן, שהוא מספק או שאספה ביום הטובים, על עניינים "חשוביים" בעניין העtan הירושאי^{*)}. והוא מוציאיה סכומים גראליים לפי ערך על החוקת ההנהגה של הבנק בלונדון, בעוד שבאמת עתה יצא הדבר מכלה ספק, כי תפוקידו של הבנק הלאומי זהה הוא לפחות שעה רק-העבורה בארץ ישראל, ובכן די היה לו בלונדון בלבד קינה, שאין מוצאים עליה عشرות אלפי רובל. אבל המורים המשניהם על הבנק הלאומי עינם צרה כמעט בעבודת המחלקות שבאי, וככל השתדרות להרבות שם במחלקות של הבנק נדרחות באמותאות שונות, וכמו-בנין לא מצאה הארגניזציה הראשית לפחות לפני להחטף בארץ ישראל באיזו עבודה ריאלית שתהיה, כי כל העבודה בו היה מרפאות סביבה את הכהות הנמצאים בתוך הארץ, ואו היה כל תפוקdem של רוב הדירות והמנזרים מיותר לגמrio. על כן מתנגדים כל אלה בכל תקופה לכל השיטה של העבודה הריאלית בא"י, אבל מבלתי יכולת להתקומם נגד ההגון ונגד המעשים המוכחים, בחרו המהינים לשון ערומים. וכך שאר בא אושישקין אל הקונגרס האחרון, ולפניו

* אולם, דעת הקהל הציקה להריוקטוריום, וזה היה מוטה לשום קין לעסוק זה ולהכricht, שושב הכלפַּן; אבל העובדה עצמה, עניין כה היה אפרוי, החובה היא מצד עצמה. **הבותב.**

הדרוזים אחרי הקונגרס

๔๔

עברית קריאה במחנה הציוניים: "מי לעובדה רואית הארץ יישראל-אליה"; מהרו המהינום לקרוא אל העם מעל במתה הקונגרס; כלנו بعد העובדה הריאלית בארץ ישראל; אבל הרוי גם אנו בקרנו לפניהם הקונגרס השמנינו את ארץ אבותינו ושׂהינו בה שבועות אחדים, על כן יש לנו רשות לשפטו, אוו עבורה היא ריאלית ורצויה, ואיוו עבורה היא בלתי-ריאלית ואני רצiosa, וקראייה זו, שקרהו: "כלנו ממכימים לפעילות ממשיות בארץ"; הועילה להמהינום לנוח נחון על רוב הקונגרס ולהדרוף מפניהם את האיש, שדרש עבורה ריאלית באמת ובcheinם. זכר טהרו את ההנחה הראשית מן המורשים המורחים. כי עתה יהיו כל ענייני הציונות נחכים על פי המורחים לכה, וגם בענייני הפאנק יטשלו המורחים ממשלה בלתי-טונבלת, כי הדרזטורים המורחים הם אך עבדים נרצעים לנשייאי המערב, ואת כל אשר יאמרו אלה – ייעשו.

וציריך להודות, שהנחון, אשר נצחו המורחים ביום הקונגרס האחרון, היה לפני מעשיהם של המורחים. הם באו על שכרם, שקבעו אותו משלם. זאת היה להם תחת אשר שכחו את ענייני-הציונות הריאליים, והלכו אחריו הベル-הילסינגורס, וקבעו עליהם ועל הציונים עבורה ורה, ועוררו שאון ומהומה וריב בין אדום, קראיוט את כל הדברים, שנכתבו להמלין טוב ע' ההחלטה ההלסינגורסית, אוני שבעה לשמעו את הדרשות של ז'אכובוטינסקי בזוכחתה של ההחלטה, – ובכלל זאת גם עד הו: מה ענן הציונות אל הרומה הרוסית, ולמה מחייב דיפושאט יהורי להרות רוקאמן המפלגה הציונית. מטעים אני את הדברים, "מן המפלגה". כי באמת יש הרבה יהודים מאמינים בתחום עם בארץ אבותיו, שאינם שוקליםشكل ואינם קונים מניה ובכלל אינם גושאים בעול המפלגה הציונית. ולפיכך אף אם שבע ביום אמרו לי, כי בני עמו מחייבים לשלו צירים אל הדומה רק מקרב הציונים, אף אם תרבו להביא ראיות והוכחות על זה, – הרושם האחרון יהיה אחד: ההברל הוא באנשים ולא במפלגות. אתם רוצים להוכיח בירוי פלוני מפני שהוא בן מפלגתם נגיד אלמוני, שהוא אינו מן המפלגה. וכך הבן שואל: באיזו כוות ועל יorder איזה משפט היהת המפלגה רשאית להשתמש במלחמות הבוחרות להרומה הרוסית בכל כל מלחמה, שנבראו אך לטובת הרעיון היהודי וללא לטובת האישים הפרטיטים? באיזו כוות ועל יorder איזה משפט נשלחו כל אנש-המלחמה של המפלגה הציונית ברוסיה להלחם מלחמות הבוחרות כמו שהוחלט בהלינגנופרים? והעבורה המרנית הזאת, התעתלה, שעוררו הציונים לרוגל הפלטפורמה, שהמציאו באספה הfine-אנדרית, מלבד שעלה להציונים בהוצאה מרובה אולי נגיד הושר ושלא על דעת המורחים, עוד הפרידה בין המורשים, חברי הועד המרכזי של הארגאנציפיה הציונית ברוסיה, ואך נראה הנגע-פיירוד-הדרעות בין חברי הועד-הפוועל שבמורחה, מהרו הקנאה הפועטה ושנאת-ההונם וההחרחות לא לשם שמים וחרדיפה אחר הכבוד המדרומת ושאר החולעים הקטנות, אשר זה בחרן לכרם ולקיים, – לערות עד היסור את הועד המרכז. והמורחים הרגושו בוה' בימי הקונגרס ומהרו להשתמש בפיירוד-הדרעות, שהיה בקשר המורחים פנימה – וינצחו את הארגאנציפיה המורחים, לקיים מה שאומר הרומי: "הפרד ומשלו"! והקונגרס נסגר תחת רושם מדכא מאד. בשעת פתיחת הקונגרס עוד היה

rangle, שבא הרמיון ונשא אותו על כנפיו ואנחנו חווינו מהוה נביים: מעל כל הנאמפים עומדר גROL מאהיו ושער ראשו כסף טהור, והוא נשפט בעם ובמלוכות באך ובחמה ובקץ נROL; יוש אשר דמינו, כי החה, אשר ישפוך הנביה בועט אף, תבאו ותני עדר היושבים בהאגן בועידת השלום. אך זה היה חוון-rangle, רגע אחר... ואחר כן, כאשר עברו תשעה או עשרה ימים קונגרסים, והשעומים של עבורה בטהלה היה נROL, והגעה שעת-הגעלה של הקונגרס, לא היה כל מקום לבב הנאמפים לתקופה חזקה, כי עבדות הלאום הפישן עיר על ידי אלה... וכאב נרא שם מוקה נלב, וראנה נוראה אכללה אותו: האומנם תhrsם כל הארגאניזציה אשר יצר האדם הנROL? והאומנם אמת הוא, שכל העם היה הוא אך –

עליה נובל מיעץ, אוזב עליה בגל,
גפן בזקק, ציז מק – היתנו הפל?

האמנם

גם בתקיע השופר ובהנישא הגם

עוד יש מקום לשאה:

היתעגר הפת ? היזדעו הפת ?

ואחריו שהודיע הנשיא, שהקונגרס تم ונשלם, ואחרדים התעוררו וכרכו את שיר „ התקופה “ נתנו בשור קולם, – או עד גבר הכאב שבעתים. לא קול ענייה תקופה ותוחלת, לא קול מעורר לעובודה, לא קול הנאמפים בקהל איש אחד נשמע באולם, כי אם קולות בודדים, חלשים ובלתי-בטוחים בכח שירתם, ואו פחד לבני, פן יקום אחד מן הנאמפים ויתן קילו בבכי יהנה נכאים :

אברה, אברה, תקנתנו –

זאת התקונה הונשנה ...

אך גם שירה גם קינה לא היהה: היהודר המת? היורעע המת? ..

* * *

*

ומה יהוה אחריות החוון?

המערבים נצחו את מנהל הציונים המורחים, ותוPsiי הארגאניזציה הציונית שבו שבייע-רצון מהאגן. אין כל ספק, שהארדונים האלה לא יעשו גם עתה דבר בארץ-ישראל, כי חביבה להם נסעה אחת לאיוו עיר-מלוכה מכל עבורה ריאלית בארץ אבותינו. ביותר אין האנשים האלה מבינים כלל את ערך העבורה הקולטورية בעניין תחית עמו, וידעו הרבה, כי כמו מלחתות כפיריים אפשר להציג מן הקופה הציונית אייה סכום לטבת מוסד קולטורי. גם את הבנק הציוני בא"י לא יחויקו, אף על פי שהיהודים הרבה פעמים מעל במת הקונגרס את החלטתם להרבות בפועלות ומעשים בארץ. יודעים הם הראשונים את נפש הקהיל הציוני, המוחא כף ומuder שאון ושותח את כל ההבטחות. שאפשר לחתול בו כתהיל בילד קטן. מקרוב המורחים היה איש אחר, אשר לא היה נותן להוליכו שלל, והוא שומר

על עניין הרעיון, והאיש הזה לא נתן לישון. ואולם מפניהם שהו האיש והוא ורוק מריה בכל הנחשלים מבני-לאומי, ואת דרכו שלו היה כובש מבליהם לב אל כל מפרייע, ומפני שהמפלגה הילכה לנעו על עניינים לא-ציוניים ונתנה ל��חת את לבה בהבטחות המנהנים, – יצא האיש הזה מתחזק והועד הפעול המוצמצם, וידי הנשיים החדרים הן עתה בלתי-אסורות לעשות כל מה שימצאו לטוב לפניהם.

אבל לטריות המצב זה – החיים בארץ ישראל מטעורים, מטעורים בעו ועצמה, ומאשר לא ייחכו תופשי הארגאנציפיה הלאומית – יבואו כוחות לאומיים עבריים, והכחות האלה יכריזו אותם לhabia את כל קרבנות העם אל הארץ, אשר בה שם ישראל את תקתו הלאומית. על אף ועל חמתם יביאו תופשי הארגאנציפיה הציונית את כל אשר ישאר בירם מכיספי הציונות לארץ ישראל, וסוף סוף את כל מעשיהם יצמיצו בעניינים ריאליים בארץ. המוסדות החדשניים, המתכיננים בארץ ישראל, הן במקצוע הרושת-המעשה והמסחר, – כלם ידרשו את עורתם של הציונים. ולאthon במקצוע חרושת-המעשה והמסחר, לאט מתבקש שמה, בארץ תקוננו, קהיל, ובקווי תשפטו. לו תבקשתם וירעתם עת ומשפט לחפציכם הלאום, והייתם נאמנים לרגע תחיתנו, כי או הילכתם לפני העם, והאורגאנציפיה הציונית היתה ראשונה לכל דבר-התהוויה בארץ ובחוצה לה. הלא לך נוצרה! אבל יין כי עוכבתם את דרכיכי העבורה הלאומית, ותלכני אחרי ההבל והפרשות, ותבו את דבר העבורה בארץ והעבורה ל�建ת הדור, – لكن אחיםינו תהיו לכל עבדות תחיתנו. מאות ואלפים יתקבצו בארץ ישראל וייהו לרבעות, והם יבנו את הארץ ואת הלאום, ומאללה תצא פקודה אליכם ואת אשר יטילו עליכם תעשי.

תשועת הציונות תבוא לא מן הציוניים, כי אם – מצוין.
פלוני.

אברהםיל הסנדר.

(ציור)

מאה ב. שפир.

— מוק שבמיוקים ! מה אתה מנתק , מה אתה חולם שם , בעל מלאכה שלוי ? אין אתה חסר אלא כנור ? ... כך קראה גיטיל , כשהיא יושבת על המיטה בין שלשה ילדים שכובים ווישנים לאורך ולרוחב המיטה , ושפכה חמתה על יויסלי שלא , „בחורי“ בן שמנה , שתקפתו יצרו לעשות לו כנור , והוא משתמש בכל אכיו , פומל ומקיש , ורבה אשפה בבית . והואמן הקטן איןו חושש כלל לנערות אמו , עיניו ולבו בעבודתו , והוא פומל ומקיש ועובד ב „מלאה“ בכבר-ראש ובעין גROL , כוה שעשויה במלאת חובה , מלאה הרצינה לנופה . ורממה בבית . מן חשבת הרחוב נשמעו מפטעי נשים ותעלולי הרוח בציד המטעהנה . מתחן האור הלקוי היוצא מעורב בשען מן העששית שבחרד , מתגלגלים לך נקלקי של סנדלים אצל החלון וכל מכשירו . כנndo אצל הקיר — דרגש שזבורים עללו מנעלים קרוועים , אמויים מכל המינים וסמסטריים מהתשישי הבית , שילד בן התש נפל עליהם ויישן . ושוב מתגלה לך מתחן אותה הערכוביא : אשה כבת שלשים וחמש , היא גיטיל , שישבה עצובת-רוח על המיטה , וופקחת עיניהם רוחות להון החלל המטושטש של החדר . וויה העצב לפניה החורדים ומוטסף להם חן . מתחן הפורודור נשמעו צעדיהם של „בן-בית“. גיטיל הרגינה בהם , ופניה נשתנו במקצת . נפתחה הדלה וננסנה . — וכל-כך את דואגת , אשתי ? הילך ברכת עריב קשייל , ואני לי שקה טובה משליך , ואל תדאגני . הלוואי שנאה בריים ושלמים ! הרי צרות ופגעים , ברוך השם , יש לנו , כאמור החכם , די וחותר — ומה לך עוד , שטיא שבועלם ... כך קודם אברהם סנדלר את אשתו , כשגננס לביתה טפוח כלו מירינשטים וגושא התה בית-שחו זוג בתירישוקים של מגפים יישנים . — שמעי נא , גדורתי ! — שופע הוא ברכורים , כשהוא וורק את בתיה-שוקים על שלחנו ומשיל מעל כהפיו את ברנסטו הרטוב — כמה פעמים אמרתי ורברתי וגורי עלייך , שאסoro לך לדואג בלבד כלום . שומעת את ? בלא כלום ! למדוי מבעלך , שיחיה לאיך ימים טובים , אמן ... ואדרבה , שואל אני אותך : בשביול מה אט „מחמצצת“ פניך ? בשביול מה חמוץ-שרוי ברכנו על שפתיך ! כלום מה את חסירה — נפט במנורתך ? או שמא אין ילדינו ישנים בצלרים , ברוך השם , אף על פי שהם רעים ? ואומן-מומהה שלנו ? ראי . הוא עושה כנורות וטרוד — וקיטיאלן : „הטרוד

"ומירות פטור מלוקשין" ... הניחו לו! מובטחני שיהיה — מה שייהה ... ואף הבהיר היהירה שלנו, שרה, הריו ערדין לא שבה מן הפלביקה ואינה תוכעה ערדין מוניות ... גוי, גיטל, גיטל! אכן כל בנדרא איש! תמיד את שקוועה בדאנה, תמיד את שקוועה בעצבות!

— גיטל לך — מתריסה בו גיטל וקמה מטוקמה — שוב אתה שופע עלי מכםותך? כסבור הוא שחייבתו הן תמיד בזמנן ובמקומן!

— מנוחה, מנוחה, גדרליה של! ! ברגנו, "גחפני" הוכר! כלום מה אמרתי? אמרתי שאין לדאגן — וסוף פסקון. קראי קריאה-שםע! אורה-תערבע הסיחי בדעריך: אני אהדר בה החתיך ... ולכى שכבי, וייה רצון שתראי בחולטך יונים צליות וגולטקות יפות מתAngelות ובאות לתוכ פיך מאליהן. אך אל תשכח, שלדברים כעין אלה אני שוחף לך. שומעת את?

— אווי, אווי — אין גיטל יכולה להתפקיד מצחוק ונומרת בקהלת מהוז רוחבר לב — יתקעו שונים ישראל! ארבבה כיצד יכול אדם להתפקיד מצחוק כשהוא ישב עטך? הגע בעצמך, אדם שקשע ראשו ורכבו בזרות והוא מבדח! קבוץ שפה; רוצח היהתו לדעתה בשלהה השמה זו את לך? ...

— אי, חשנית את? קרבוי אליו והרוח הייחודי בהבל פי, והדע שבעלך אברהםיל איינו חזור באותו דבר ... — אברהםיל סטר באצעע על נב פיקה של גנרטו, ברמו לעורי כוס בגרון — ושוב אני נוצר עליך: אל תדרני! ראי! הריו אני מתחשפ במעפורת, משלשל את שרילוי — ותו-תוחת-תוף — הני מוכן ומומן לעבודת הסנדים, ובלבך שתהא ניטלי שלו — שומעת את? — שההა כמו שעאמר — "והיית לך שם?" ופרש"י: "שם קבוץ ..." שומעת את,مرة גיטל?

— אני שומעת ושומעת ולואי שלא הייתי שומעת! — נאנחת גיטל ואומרה, — האמי! מה את סחה, אשתי? הריו, חם ושלום, לא תשמעי בשופרו של משיח; ומשיח הלא קרוב לך. וכבר עומד הוא שם על יד השער, מעבר ליער, ורואה לדבר: הריו בעליך אברהםיל — מפזר לו ווג בתישוקים להקן ...

— אווי, אווי, אווי! קונם عليك היום, שתבייאני לידי צחוק — הרינו מלאה רצונך וצוחקת, ובלבך שתנייחני ...

— הוא אשר בקשי. כך! עוד הפעם צחוקו, ושוב... ושוב... — הוספיי... כך. כך... למי הם בחירholeskim, שואלת את? לא אמר לך עד שתחשקי יפה יפה. כך... ושוב... ועוד הפעם... ועתה הריו לך נשיקה החטופה בנומות החן שלבלחיך.נו, ועוד הפעם: חא, חא... אי, אשתי, אין כך לחוק עור? הבוי ואעורך. בשוחות נצחך, אני ואתה. הו, אומנטומחה שלוי, קומה ועורנו גם אתה. בכנו, בכנו... חאה, חידחו. שא, בחשי, הלידים ישנים...

— אווי, מזיקישטמייקים — שואפה גיטל רוח מהוז צחוק ותומכת את צלעותיה בידיה — מזיק, מזיק, מה אתה מבקש מעמי? ומה יש לך עלי?

— מה יש לי עליך, את שואלת? — מעמיד אברהםיל פנים של רונגו — מוטב שתחשקי ואל תפתחוי לי פה, אשיה, כסבורה את שאברהםיל יסבל תמיר ווישטוק? באף רבתיה. הריו שמי אברהםיל. אדם שכמותי לא ישחוק. הגע הקץ! שומעת את, מרת גיטל! — ואברהםיל הפה פתאם את קולו מכעם מזוויף לתהוננים — גיטלי, גיטלהו, יונטה חמתי, בקשה פטך, המזיאי לי קרטוב נפט למונורה,

השלג

עור פער ובליה הנפץ, ועלי מוטל לנתר את המנעלים עד בקר. גיטל! תופסת אַךְ את הענן?

— וננה יכולת אני לעשות? למי אלך? נשים שותפים בחוץ! השכנים וראיי כבר ישנים הם.

— לשכונת השכונה הנסת! הוא אינה ישנה עדין: ראותה بعد חלונה ערוה.

— סנדלים הללו של מי הם, שאחה מחויב לעבור עליהם בלילה? — שאלה גיטל, כשעדרה עטפה ונכונה יצאתה.

— של חיים השואב, בברק „כלוחך השור“ צרייך הוא ובהתו וחבתו לצאת לעכוודה. מתחייב אני לעבור כל הלילה, כדי שלא יתעכבו על ידי.

— כמה פסק לך?

— ארבעה — לא חסר ולא יתר.

— חסרו של שם יתרוך מרבויים — נורק מותך פיה של גיטל מותך שמחה ותורה כבושה, ויצאה לחוץ.

אברהם לווה אותה באנחה רצוצה; התחילה פושע לארך ולרחב, עמד כתוק הליכה באבצע החדר, נתן עין בילדיו השקיעים בשנה — וענן של עצמות הקדר ראת פניו,

— אה, טיפל, טיפלא! — להחש שפתחו, ונגען עליהם בראשו. לפקח על רענו הוא האומן הקטן, שהקפתו שננה כשכנורו וכשכינו בידיו והשכינו במתה:

— נומה, נומה, חתולי, אומן מומחה שלי! חכם עתיק שלי! אתה איןך היבע אוכל ואני אני ננתן. — ופתחם ננער אברהם ואמר — הי, אברהם,

אי דאגה: החמין לך הקדוש ברוך הוא לסוף שני שבועות זוג אחר של סנדלים — אמר „מוריב“: חזק, אחוי, והתחזוק; אם לא על ידי מלאך — יהא עליידי קוחך... ובאמת, הרי אני שואל אותך, אברהם, — כלפי מי אתה מתהטה!

יש לך אשה אחת ושישה ילדים? — והרי יש לך בגדים שתו ידים... או, אולי בשיטים, ראה, רוזה אני לעבורי! תאב אני לעבורי! עד למיטה אני תאב עכורה! בשתי ידיים ובעשר אצבעותי. תן, אלוי, תן עכורה! קח ותן! גנוב ותן! לעכורה!, אברהם, חזק! אשיריך וטיב לך — סנරל אתה —

— בחשאי, בחשאי, רל שמח! — נופה בו גיטל בשננסת ורביית של נפץ בידיה. — התעורר אלה הילדים! הוא לך נפץ, בהשלה לקחת אל שלום ית;

ומכיוון שהשחרתית את פנו, לקחת אלצלה גם לחם חצי הכרך. למהר, כשהתקבל שכרך מוחים השואב, אל תשבח להחויר לה.

— ניחא, ניחא! הלא יורתה את, אשה כשרה שכמוך — בעלה עוזה רצונה, בכל מקום ובכל עונה, ביום ובלילה, מלמטה ומלה... .

— נייננו... שטעה, חבל שהילדים ישנים! ואתה תאכל?

— ומה תנתני לי לאווחתיכו?

— לחם ובצל.

— אתה זה יכול אני לקחת מעצמי. ולמה זה את לי? דאגני לעצמך! סתמי את פיך בפקא, ולבי למטה, אך ברכני קודם בילל טוב!

— אויה! בלילה כליה היהי מבכה את מי שרואו וכראוי להם,

— לדורגמא את מי?

אברהם לְהַנְדֵּלֶר

455

— אה פִּי ! את חור תוליו ! באלו אינו יודע את מי ? נקָם !
— חסִי , אשתי ... ברוך הטובoir ! שמעת את הומר החדש של נחטן ברכנן ?
— וככלום מה אתה חסר , בעל ? רק זמירות חדשות !
— هي אשתי הכשרה , יונתי המשורה . כלום מה אני חסר באמת , כשאת
יושבת אצליו ? שחוי אליו ואthan לך מני מתיקה ...
— חדרל ממי , כל העונות כשרותו אצלו ללייצנות .
— מה , אין אתה רוזחה ? — בלעדין ! תניע שעתק ותחורי מדעתך , כמו
ענابر : „עתרה העו שתבוא אל הגנו“ .
— מה אתה רוזחה , לך שבצלים .
— מיציצה ! מתקי ודבשי , מיציצה כל-שחיה , בזו ! ... עוד אחת ? הילך ! ...
ויאָה . — שא ! קָחַי ופָתַח ואל ירע הנדי .
— הי מוק , מוק !
— מה לך , יונתי ? הלחין צורבת ? — אל תשחקי בשלבהה ! — שא , הרוי לך
ישור חדש , ואל תשאלוי , מהיכן הבאתיו ? — גנבתיו ! שטעי והחרישי :

רב לי ? איינַי רוזחה יותר .

קָשָׁר יָבָא יָמָם הַבָּסָה ? —

צָאוֹן-שְׁלִינָר וּמְקָל —

ונְאָנָי אָפָע לְאַזְמָה

אה , גְּרָה גְּרוֹל הֵיא אֲזָסָה !

בְּתִי חֹמָה בְּשָׁמִים ,

הַמְּרַצְפּוֹת — שַׁיִשׁ חָלָק

וְתִּבְקָלִים שׁוֹפְעִים מִים

גְּרִיחָבוֹת , גִּינִּי בְּרִיל —

בְּחוֹטִי סְנָדָךְ וּפְתִיתִים

וְעַלְלוֹת קְמָנוֹת טֻעָנוֹת .

רְתוּמוֹת לְבִגְיָה-אַדְמִיסּוֹם ...

הָזִי , פְּצִיאִישִׁי גָּזְפִּטִּישִׁי ,

הַקָּשׁ . נַקָּשׁ . אֶל הַתְּעַקָּשׁ .

הַזָּקָח . וְאֶלְמָזָר לְשָׂטָה :

גְּדוֹלוֹת , שׁוֹמָה . אֶל הַבְּקָשׁ ! ..

— חוץ, ומר יפה הוא—נעננה גיטל—טחין לחת אוחו? הלא אין רגיל
אל חתנות, ואפי' עלי'ר-פיךן אתה ידע בומרות יפה.
— אי, אשתי, הרי התניתי עטך למפרע: بلا חקירות. לפי שעה קהי
ושורי לי חוט ואני אישר, החרי'שי ושמי:

תְּחִי אָזְכָּה, עִיר הַפְּלָאוֹת!
יֵשׁ לְךָ צָרוֹן-גִּנְיָר וּמִקְלָ ?
צָא וְשָׁלַטְתָּ לְךָ גַּרְחָבָת,
שָׂא עַיְינָךְ וְהַסְּתָבָל.

דְּמוֹת יְפָתָה וּמְצָפָות,
פְּרִינְטִים גַּבְּהִיר-מְגַבְּעוֹת,
פְּרָקִים דְּקִים, מְכֻנָּסִי תְּשִׁבְבֵץ —
אָה בְּגִיס-גִּיס, אֵין בָּו מְעוֹת...

בַּיִת, בַּיִת — עַלְרַדְיוֹת,
ר' בְּרֶכֶשֶׁתָּא שְׁבוּן רַמָּה,
וְתַקְבִּין גִּכְבּוֹר עַמְקָה
תְּשַׁע אֲמֹת בְּאַרְמָה.

סְךָ פְּטִישִׁי בְּנִי-פְּטִישִׁי,
תַּקְשׁ, נַקְשׁ, אֶל תַּתְעַקֵּשׁ,
תַּקְשׁ נְאָמָר לְשֹׁמֶת:
גְּדוֹלֹת, שְׁוֹטָה, אֶל תַּבְקַשׁ!

— יעמוד, יעמוד, — המנג' הראשון עולה! ומה בחוט שאת שורה, אשתי?
— חוי כבר אני מרגישה בצלעתי—צווחת גיטל ואומרת—חרושים לבקרים
אתה מביא שירים.
— רוזה את לשם עוד שיר אחר חדש? חבל על עיניך. לכדי, הינוקת
שלוי, לשון, חלמא טבא—קעה הקה, ולומות רעים—הנויי לרשותם, הוּפְּ
חוּפְּרִתְוִי! — ואברחמל' עשה עצמו ברוקק לתוך עיניה.
— הרכ' ממוני בחכמתיך, הרני הולכת לישון. אוילנו מפני לילה כוה,
הגשם יורד בלי הפגנות.
— ידר, ידר משטים, היכן הם המלכים? — חורו אברהם בקול נגינה
כאשוא מחפש את המלכים.

אברהםל הסנדLER

- हरֵי חָם לְפִנֵּיךְ! — אֹמֶרֶת גִּטְלָה וּמַרְאָה עַל הַטְּלָקִים.
- מַרְסִי, פָּרְדוֹן, — עֲוֹנוֹת אַבְרָהָמִיל בְּקִורָה.
- גִּטְלָ צְחוּקָת, אַבְרָהָם עֲשָׂה תְּנוּעָת וְהֻוּיוֹת — וּגִטְלָ מְרַבָּה לְצָחָק.
- הָרָוח אוֹ בָתָנוֹ — אֹמֶר פָגָם אַבְרָהָמִיל.
- עַרְבָ טּוֹב — אֹמֶרֶת שָׁרָה כְּשָׁהָיא נְכַנֵת לְחֹק הַבַּיּוֹת.
- שְׁנָה טּוֹבָה תְּעַלָה וְתְבֹאוּ עַלְיךָ, בְתֵיכְי! מָה נִשְׁמַע, נִכְרָת, עַלְטָה, רִיבָה,
בָעֵין חִילָק וּבִילָק? ...
- רָאָה נָא, לְקַחְתָ עֲבוֹרָה, אֲבָא?
- לְקַחְתָו וּלְקַחְתָו, בְשִׁתְי יְדִים ...
- הִיכְן? וּבְכָמָה?
- אֶל תְשַׁאֲלָי בְלָום, הַחֲרִישִׁי, וַיְבֹאַ מַעַט גַם אֶל פִיךְ.
- אַיִינִי רֹצֶחֶת לְאָכָל, אֶל תּוֹרָא, אַיִינִי רַעַבָה עַכְשׁוֹ — אֹמֶרֶת שָׁרָה כְּשָׁהָיא
מַתְקַנֵת אֶת שְׁעוּרוֹת רַאֲשָׁה.
- הַיכְן אֲכָלָת כְּדֵי שְׁבִיעָה כָל כָךְ, שָׁאַינְךְ רַעַבָה כָל? — שְׁוֹאַלָת גִטְלָ
בְּכָובְדִירָאַש.
- מַוְתָר לְקָרְצָות, נְתֵיכְי, יְשׁ וַיְשׁ ... — אֹמֶר אַבְרָהָמִיל.
- אָם יְשׁ, הָרָוי אַנְיַ רַעַבָה. מָה בִּירָךְ, אַמְאָ?
- לְבִי וּמַלְיָ שֶׁסְ פָרֹוסֶת לְחַמָ — אֹמֶרֶת גִטְלָה כְּשָׁהָיא מַרְאָה עַל הַאֲרוֹן הַקְטָן —
יּוֹתָר אַיִן. חַחִיכָת בְּצֵל מַנוֹחָת גַם כֵן שֶׁס. אָם רֹצֶחֶת אֶת — מַלְיָ.
- יְהָא בְּצֵל עַם לְחַמ — אֹמֶרֶת שָׁרָה כְּשָׁהָיא קַרְבָה אֶל הַאֲרוֹן.
- דַוְתָה אֶת לְאָבָיךְ, בְתֵיכְי: בְּלָא בְּדִיקָה יְתָרָה, מָה שִׁיעָלה הַמּוֹלָג: צְלִי —
יְהָא צְלִי, צְא — יְהָא צְא ... מָה בְּכָךְ? בְּרוּךְ הַשֵּׁם, וּבְלָבָר שְׁוֹהָא פְּאָבָון. מָה
דַעַתָךְ, בְתֵיכְי, וּכְיָ לְאֶאָכְלָה הַדָּבָר? ...
- אָם אַתָּה אֹמֶר כָךְ, כָךְ הָוָא. מַסְתַמָא יְדַעַת אַתָּה מַדְבָר.
- אָ, שְׁרָה'לִי ... נָו, מַוטָב שְׁתַסְפְּרִי לִי, מָה נִשְׁמַע בְּדָבָר שְׁבָע הַפְּרוֹת
הַבְּרִיאוֹת וּשְׁבָע הַדְּרֹקֹת. מַי לְפִי דַעַת יְכִיעָת מַי?
- לְפִי שְׁעה, אָן אָנוּ הַוּלְכִים מַחְרָה לְעַבְדָה — שְׁבִיתָה.
- מַול טּוֹב לְךָ, בְתֵיכְי, בְּגַנְתָה אֶת הַשְּׁעָה! — הַתְּעַוְרָה גִטְלָה.
- לְמַול וְלְחוֹיִים טּוֹבִים וּלְשָׁלוּם לְךָ, זְוַתִי; קוֹקוֹ, מָה שְׁלָומָךְ, יוֹנָתִי?
- תְשַׁרְפָ אַתָּה עַם כָל חַכְמָתִיךְ בַּיּוֹד — אֹמֶרֶת גִטְלָה כְּכֹעַם.
- בְּאָנְדָר! וּמַי יְכַבֵּה אֶת הַשְּׁרָפָה בְּלִילָה, אָם אַת, זְוַתִי, כּוֹעַסְתָ עַלְיָ.
- שָׁאלָת בְּתֵיכְי וְאֶת „שְׁבִוּתוֹתָה“.
- נָו, שָׁא! בְּנֵינו, — וְנִהְיָה חֲבִירִים שְׁנִינוּ. רֹואָה אַת? הָרָוי אֶת שְׁוֹחָקָת ...
מָ, מָ, מָ! זְוַתִי ... חִי, חִי, חִי! אַוִידָא-אוִידָא! אַנְיַ סַתְמָעָה הַצָּחָק, אַוִידָא-אוִידָא
אוֹי! ... — כָךְ שְׁוֹחָק אַבְרָהָמִיל, כְשָׁהָיא עֲשָׂה הַעֲיוֹתָה מְשׁוֹנוֹת, כְמַי שָׁאַן בָוּ
עָור כָח לְשָׁחָק.
- גִטְלָה מַסְתַבָּת בָוּ בָעֵינִים מְלָאֹות חַבָה יְתָרָה וּשְׁוֹחָקָת לְתָאָבָון, וּשְׁרִיקָה
עוֹורָה עַל יְדָה.
- וּעֲכָשָׁו, זְוַתִי גִטְלָה, שְׁאַלְתִי וּבְקַשְׁתִי מַטָךְ, שְׁחוֹאָלִי בְּטוֹבָךְ לְהִיּוֹת
דוֹמָה לְלִבָּנָה. אַחַת טְשָׁתִי אֶלְהָ: הַתְּעַלְמִי נָא תְּחַת הַעֲכִים אוֹ בְמַטָּה תְּחַת

השטייכה, או ראי, שטוי ושקוי. ואתה, בת, שבי לנגידיו וחתמי פץ לפרט על „הריסקוזיה“ שלכם... .

— מה, מה? חואד על דבריך— אמרה ניטל כשהיא שוחחת.

— שששי! אמר אברהם ונרתן אצבע בין שנינו... .

— מה אספר לך? — אמרת שרה בשישבה אצל הרופקי— „הוא“ אינו רוצה למלא אף אחת מתחויותינו— והחלטנו שלא נלך לפני שעה לעובודה עד שיכנע... .

— ואם תאמר, מה יעשה הנגרנים, בח' ? הרי טקרה מלא הוא: אם אין ר' צמח— אין קמה, ופי שלא טרח, ייפצע אגוי פרך?

— אל תירא, שלם ישלם בעדר כל ימי הבטלה.

— ובכן רצונך, בת, שאני אשלם לפי שעה בעדו בזעם חבטלה שלכם? ומה בך? הריני מוכן ומוטמן לעשות לו טובה זו. מה אינו עשה יתורי עשיר בשבייל קרובו האבינו.

— רצונך אפוא,ABA, שאיך מחר לעובורה?... .

— הכל לך, שטיא. לא דברוי לא' בלשון הבא. כלום דבר נאה הוא זה: בתו של אברהמייל מפירה שביהה!... .

— שביהה? הלווי ישיבת אליהם לחם מכיתו של אותו רשות ג'ראפר' הכרנסית— התערבה בהתאם ניטל.

— נו?... וקף עליה אברהמייל את שתי עיניו.

— ראה נא עינים של בונאים. כל חלומתיי יהולו על ראשם של שנאי ישראל ועל ראש כל אחד בעל השכבות— אומורת ניטל... .

— ומוחבלת בקהלותיך תעלה, אם ירצה השם, הפרטה יפה— למלא אברהמייל.

שרה'קה התחילה לפרט ננון בחשי. אברהמייל מוטר אף הוא, וניטל התחילה בקול אנחה ממושכה להסביר במתנה את התינוקות, וזה למסראשית זהה למאנגולותיה, ובחוץ דפק תרים של חולון או פשפש של נדר. הרוח משטיע בכל רגע קול דפיקה חזקה בצדיר המעשנה ונשמע שפע האפר עליו.

במקומות ספור נובח כלב, ורומה בטנו שבוכה מתחת לחולין, חנסם שומך ובכיתה נשמע קול רומרת מים שנולים מעל הגג.

— נו; הולכת אני לישון. אמא, מוצעת המטה? — שואלתשרה'קה בהתאם.

— לבי, לבי, טלי עטך את חנה'לה, אווי לאטמה, ראי נא היכן היוא שכבה— משיבת ניטל.

— אף אני רוצה לישון, פחיחי— אומר אברהמייל כשהוא מזען את פניו בתינוק.

— אי, אי, ראה נא צורה זו. לישון אתה רוצה? — אמרת ניטל— קבלת על עצמן להיות בעל לאשה... .

— ואב לבנים שעה... . — למלא אברהמייל בדורך חרוו.

— לך לך לכל הרוחות הטובות, אני כבר ישנה! — אמרת ניטל ונשענה בקצת המטה אצל התינוקות.

— נומי לשולם, זונתי. אבל חמורי לישון. יכולת אתה, ניטלי, לישון מהר, בשבייל' ובשביל' בעונה אחת?... .

— חיריד-חירח! רירירחיר! — משטיעת גימל בקול נחרה מהירה.

— בר, זוגתי, הי שלום, ואטוי, זאגי נופע הלאה... .

אברהם הפטדר

469

ואברהם ל' עשה לו פפירות, נתן גלימתו על כתפיו ויצא לחוץ. תיכף חור והתחליל לעבר בוריות יתרה.

דממה, נשמעה שרייקטם של החותמים כשהם עברים רך העור. אברהם ל' משחילים דרך הנכבים, קיצה אל קיצה, ומוציאם ומושכם איליך ואילך, הנה הוא מושך טסיכה חטופה כשהוא פורש את שתי ידיו, ראשו מתגעגע לטעללה, לטטה, לזרדים ומוציא קול נגימה חותמית דקה. הוצריך מצריך ושורק, כאילו הוא שכור ועומד לך. ומתוך החדר הקטן כבר נשמעה נחרת שורה-קה. גם ניטל כבך ישנה ומתחאנחת לרוגעים מתחך נשנה כשהיא נושמת את נשימתה בקושי, והרוח במעשנה מיל טמעקים ומפור אפר: אַדְּפִּירָאָדָּא! והכל ביחיד מתלבך לנינה חשאית נוגה, ועצבות גROLה שרואה בבית...

II.

חזי הלילה. אברהם ל' עובד בטמנמן. וראי כבר הגעה השעה השנייה — מהרhar הוא ומסתכל בשעון התליין בין שתי תטוננות נושנות ומונקוות טפין של זובכים, הוא קם, מחמודר, מטיל שחי ורעותיו לפניו ונשמע קול פריקה עצומה. הוא נאנש אל השעון, מסתכל בו ומגעגע עמו. השעון עומר. השעון, שני חותמים עם הפsector על הקורה, המצווירים על הטבלא של השעון, עומדים כפופים על קוותם כחמל שלושים... על אחד משתיה המשקלות הלויה פסת ברול.

— עד متى העמד לך, תכשיט שלי? — אומר אברהם ל' בלחש כשהוא מטלאל את המטוטלת. המטוטלת מתחילה דופקת בקול צורוד מתחככת בדבר מה: טיקיטדרבק! טיקיטדרנק! -- "מתנתה-דרשה יפה!" — מלגנן אברהם כלבו לשעונו — במעט עברו שש עשרה שנה — אתה לך וקנה שעון חריש".

הוא מכון את אצבעות הלויה לשעה שנייה, שוב מטלאל את המטוטלת והולך לו, כשהוא מחקה את דפיקות השעון: טיקיטדרנים, טיקיטדרום, אדון עולם! הם ונשלם! — הוא נאנש אל הרלפקין, עוזה פפירות ומטקר. אחיך הוא נאנש אל המטה, עומד לו בשקווע בתרהורים ומסתכל.

— הנה זהו כל רכושי! — אומר אברהם ל' בלחש, שוחה לאט לעז פניה של ניטל וחותם נשיקה קלה על להיזה. ניטל נגערת בחדרה.

— האלים עמק, עתרת ראשיו! מה לך? .. אני בעל היקר עומר אצלך ושומר את שנחר העונגה... .

— למה העירותני?

— מי, אני? מה חלמת? הרוי לך — אומר אברהם ל' כשהוא שוחה אל ניטל וגשקהשוב.

— כלך לך, כלך לך! — אומרת ניטל כשהוא מפחתק.

— תוף, תוף, תוף! עין רעה פגעהך, זונתי?

— השומע אתה, בעל? ..

— שומע אני ושומע, זונתי.

— לך לך לכל הרוחות החובות, רוצה אני לתងיד לך דבר... .

— בלעדין, זונתי, אין אני הוילך.

— כלך לך, כלך!

— נו, שא, שא, יונה חמה, מחר תאכל עמי חלה חמה; אמרו מה היה רוזה לתגנו!

-- שוטע אתה? אני איני רוצה עוד לישון, ואתה יושב בדרך על העכורה,
אסיע לך במקצת ותהא המלאכה נעשית מהרה.
— מסכים אני, זונתי, רקיעת-יכפּ, הבה! ובכן נעשה שוחפות, ומה החלק
שאתה רוצה?
— הכל!
— הוא, פטירתני, זונתי, יונתי, חולחתי, הלא חכמה מוחכמתה את, הויאל
וכך — טלי נא ושורי לי חותם,
— טוב.
— יהא טוב נם לי, נם לך, נם לורענו ולכל הבריות שבועלם, ניחא לך,
זונתי?
— ולמה לא?

— हוי, שקרנית את, במיהלה, רעהתי, וכיו גם מיכל קוטרמן המלווה ברביה,
והישון על בסחוותיך, — וכי גם אתה טובתו ושולמו של זה את דורות? ..
— קוטרמן? והלאו זונה שכוב, רבונן-של-עלם, בכסטורי על צרו האחד
ולא יוכל להתחפה על השני כל כך שניים כמספר הרמעות ששפכתי עליון.
— אַי, גדרולה שלי, הרי ההניתי עמך שלא לקלל. את הבירות הללו אין
טקלין... הם צריכים — שומעת את — להיות מקוללים מאליהם. אבל את, זונתי,
אל נא תתערבי בדבר. את העוֹם נזהן אלহינו שבשים ואת הרים מוליך ר'
חיים, ומגפיו צריכים להיות נגמרים עד הבקר, ואם לא — יחוור העולם לההו
ובחו: את תשבי ולא סעודת צהרים ויהודים — بلا מים. שומעת את, עטרת
ראשי, بما הכתוב מדבר?

**במפעות ופגעים
של בלוט צעוני.
ובפתח לחים ייבש
הו שבור רעבוני.**

השומעת את, זונתי? נו, קומי וערוני! .. דרדר... מולד-טוב, נחפיו
הסמרמים. טלי ושורי את החותם, ואני אקט...
גיטל מתחילה שורת חותם, ואברהם יושב על הקירקע ללקט את הסמרטים
ומזרם:
— נו, אמרי נא, אמרי, "עור" שלו:

**הו עבוד, עבוד, אברהэмיל,
נגיד מעינים שענה,
רצע זנקוב ומשוץ בחותם
טפיצבים ועד תהנה — —**

ושם נאמרדו! — סים פתאום אברהםיל בנגע של סליהות.
— אוּ, בעלי, ראשיכבר סובב הולך אתה מומר לך... .

— אֵין, חתולי, וכי יודעת את מה טוֹב ומה נָעִם לשכת בלילה ולעbor ?
טעם גונענו. אוכבר אני לך .

— יהו רצון שישבו בנין עדן זה כל שונאי ושונאי הרעים...
 — אמן, נצח, מלחה, ועד... — חטף אברם ואמר — ואפ' עלי' פירבן,
 חולדי הקטנה, אין להתייאש! עוד מעט — ששה חדרשים ביןינו לבין מה הם —
 יובנו הקץ, והוא כל הסנדרלים הולכים ייחפים, והקשאים יראו בארץ, וכל
 ההקערות יملאו כוחה... מה סבורה אתה, גיטלי? אלמוני היו לו לאברהם שלך
 ובכשעה זו, דרך מלאה כוחה עם זוג של קשואים ירוקים ונאים...
אנו בראנו בראנו

תקיש נא, פטיש, תקיש
בקע סמרמר אחריו סמרמר ...

**הוא מבוטל שמתגננתה ומתחנוועת, מסתכל בפניה ומומר בלחש
בקיל טמושך :**

**יבחוּן דָּרוֹם בָּוְכָה
וִמְתַמְּרֵר, וִמְתַמְּרֵר...**

- רוזם את ? ... — אמר אברהטל בשואו מפסיק בפטישו ונשחתק.
- אווי — טאעורה ניטל — רוץ'ה אני כל כך ליישן, אַאַאַח — מפהתקה הייא .
- תגומה חמפרעך, גיטלי ? : ..

עברו עוד שעות הלילה. שניים יושבים על יד הדרפק ועובדים. המנורה מעשנה, הוכביה שללה פופחתה. חתיכת ניר עגולה תלואה עליה ומשם מתרפש צל שחור עב על פני כל הבית. רק על הדרפק וסביבתו שורה קצר אורה. על הקרכע הלח והטסואך, שמניע שם אוור המנורה, רוכזים שני צללים גדולים של אברהמייל וגיטל ומחקים את כל תנועות ירידם...
על התקירה, טעל למגורה, נראה עגול לבן. העגול הלבן רועד, כאילו מפחד שלא יהפח אף הוא מן הפיה העולה מן המנורה ונמשך ישן אליו. בבית קור, דממה ועיצות. נודף ריח של חלוחיות ושל עור, של ופת ושל קיטור נייר מתחרך על הוכביה. חוטמי החינוקות שורקים, האוצר מלוח את קילם בפומונו ההפל. אברהמייל מושך בשני רצועות עור, והנה הוא גוטל שבר ברול של קתקב, מניחו על רגלו, מותח עליו את חתיכת העור ומכתה עליה בפטישו, בראשאש. מהונגען איילד ואילד.

ניטל שורה חוט מחרן תנומה, מודיעעה כל פעם ומתעוררת, סביטה לאברהם, בלווי המטה, ומוסיפה לשור. גם הצללים מוחקים בעצלתיים, מחרן התנומה. הרוח במעשנה בוכה, מתחאנח ומילל. הגשם מהורי החלון יורד וטורר. ובבית דטמה, רטמה גדולה, קור ועצבה... — ש-ש-ש... א-א-וּלְאַלְעָלִי יונתי, נומי, זונגוּרֵה המתי! — התחיל

הפתאם אברהטיל מנגן, כשהוא מתחכל בנישול, שמחזק את החותם בידיה ברפיין, ראה מorder אל החותה והיא מתגוננתה.—גומי נא, גומי נא, חתולי!...

גיטל מתעוררת,

— קוקו, זוגתי, מה חלמת, הא? שהווג כבר נגמר ואת ממשלת ארותה?
הבקר, וכי לא כך, גדולה שלי?

— אווי יאנח!

— נו, לבי לך, לבי, גוטי בשלום. ואני אעשה מלאכתך בעורת ה' בלעדין,
כך, זוגתי?

— העוזרה „שלוי“ וראי טוביה ביותר... אלו היה רוצח לעור—אומרת גיטל
כשהיא כמה ממוקמה.

— עדין אתם יושבים? — נשמע קול שרחהקה מן החדר—צפר ה„טונגטול“,
אבא?

— ישני, בתי, ישני. הרוי אין את ציריכת מקום מחר, ומה לך ולהטונגטול?

— א! — ענתה שרחהקה בתמי שנזוכה בדבר.

— אמא, אמא, אווי, אמא! — מתעורר תינוק בקול בוכים.

— דום, וולל, אמא רוצה לישון והוא... שא, מחר תאכל רמוני והב
במשכיות כספ'...

— אמא, אמא, אוכל! — קורא התינוק בבכי, כשהוא מתחכך בשתי
ידייו בראשו.

— דום שקץ, הראיים מימייכם? בלילה רוצה בחור לאכול, هو גוי, בלבד
נטילת ידים, הא? חטוף! ווישן! ואם לא—אקרא להרבci. ר' פיוויל, ר' תרגנאל,
איך? שמע, א! נחומיצי בוכה בלילה, רוצה לאכול בלבד נטלהידרים, בנלייד
ראש.—„אני הולך! אני הולך!“ — קרא אברהטיל בקהל משונה, מהקה קול
הרבי, בכיכול. נחומייצי התכנים אל תחת השמיכת הבליה והטלואה בטלאים
בעל' צבעים שונים—וונשתחק.

— הנה לו! — נענתה גיטל כשהיא שוכבת כבר במיטה—לא, לא, צפורי,
הרבי איינו הולך, איינו הולך. אבל שא, אסור לבכות בלילה, אווי ואובי, לאטך—
הסיפה בלחש.

— יעמוד, יעמוד מנפ' שני! — הכריז פהאמ אברהטיל בקהל גנוו.
— שמעדנא, אברהטיל. כבר סורה שנתי ובירדי שוב לסייע לך במה שהוא.
— הירא! שמלחה עליך, עמדרי ועשוי חותמים, אט בשזירה ואני בתפירה...
שמעת את, היאק הרוח נובח במעשנה. כסבירו הוא שאני ירא מפניו, גירא
בעניינו! אברהטיל לא איש וויתרא. אומרים, הקודוש-ברוך-הוא בוכה. שימתע
את הוא הוא שופך דמעות. למה הוא בוכה, גיטל, איןך יודעת?

— לך ושאלחו! — אומרת גיטל כשהיא יושבת אצל הדלק.

— גדולה שלוי, הרוי אמרתך לך שאינו הולך בלעדין... אוי, שוב את
מנמננתה? פוף! שמעי, שמעי: בחדר הבשול התקורת מטפחת טיפטיפיניט...
מה העדרת שם מטהחת: ערבה או קוּרטה בספ' אתה?

— מומט שטעבוד את עבורתך ועל השעה בדרכו הכל...
— לא, אשתי, שמעי, שמעי! טיפטיפטיפ, טברטטטם, טידטיטט-ט-ט-

טאדטאדטא... שמעי, שמעי, זונתי, חירן, הרוי „מיוקה“ הוא זה... הנסי אנך
עשבינו יפה...
...

אברהםיל הַפְנֵרֶלֶר

๔๘

טִיף־טִיף, טִיף־טִיף

מן חָצֵר אֶל חֲבֵב.

מן חֲבֵב הַסְּנֶרֶל צָפָן.

צָפָן־וְעַד יוֹם לֹא שָׁב,

וַיַּטְלֵל כּוֹלֶת עַמּוֹ מִתּוֹךְ אַנְחָה:

צָפָן־וְעַד יוֹם לֹא שָׁב...

וּמִיד אַבְרָהָםְלֶר הַוּר לְשִׁירֵו יִחְיֵי:

אָתָּה סְנֶרֶל, סְנֶרֶל יִשְׁנוּ.

סְנֶרֶל מַעֲזָה, בְּנִירִצָּעָן.

תְּקִין אַתָּה מַטְלֵל עַבְשָׁו? —

מַי יָדַע, מַי יָדַע... .

וַיַּטְלֵל חֹוֶת בִּינָן רַב:

מַי יָדַע, מַי יָדַע... .

וַיַּשְׁגַּב מַחְסֵף אַבְרָהָםְלֶר יִחְיֵי:

אֲפָשָׁר מַטְלֵל הוּא בְּאַשְׁפָּחָה,

בְּיַדְרֵד מַטְלֵל שָׁם וּמִתְּרֵר,

או קְהֻזָּה הַאַשְׁפָּחָה, אֲפָשָׁר,

כְּבָר תְּרִימָוּ הַסְּמִרְטוֹטָר... .

וַיַּטְלֵל חֹוֶת וַיַּטְלֵל את הַחֲרוּן הַאַחֲרוֹן כַּשְׁהִיא מְנוּחָתָה קַצָּת וְשׂוֹחַקְתָּה

שְׁאַלְקָעִים מְנֻגְנָזָות:

... אֲפָשָׁר...

כְּבָר תְּרִימָוּ הַסְּמִרְטוֹטָר!

— אי, נִטְלָה, שְׁטָהִי, יְוָתִי, כְּבָשִׁי וּחוֹלְהָתִי—הַרְוִי טְרִנְגְּלוּתָה קְטָנוֹת נֹצְזָה בֵּין רִיסֵּי עַיִּינָךְ... מַה זָּאת? אַין וְהַא לְעַשְׂתָה בָּה טְנָדָל יְשָׁן וְזָה בּוֹכָה וְשׂוֹחַקְתָּה... אַי, אַשָּׁה.—וְאַבְרָהָםְלֶר בְּעֵצָמוֹ הַעֲבִיר אֲנוֹרֶל מַוּפָּפָּעָל עַיִּינוּ.

— נִמְרָ, נִמְרָ, בָּעֵלִי, "אִמְתָּהִי טְמֵר וְהָרוּי?"—אָמְרוֹת גִּנְשָׁל בְּאַנְחָה.

— "כְּשָׁאַיְן לוֹ לְחָם"—נָעַנְהָ אַבְרָהָםְלֶר תִּכְפַּת כַּשְׁהִוא תָּקַע סְמָרְמָרִים בְּסְפִילִים וּמִקְשִׁישׁ עַלְהָם בְּפְטִישׁ

— אַבְלָ מַחְרָ, בָּעֵלִי?

— אַבְלָ מַחְרָ, וּוֹנָתִי?

— הַלּוֹא בְּכָל יוֹם כֶּךְ, בָּעֵלִי!

— הַלּוֹא, וּוֹנָתִי, מַתְּוֹךְ פִּיךְ לְחֹזֶק אָנוֹנוּ שֶׁל הַקְּבִּיחָה, וְאָמְרִי אַכְּן!

— אַכְּן, אַב דְּרוּם; יוֹי רִצְוֹן, שְׁמַה לְיִלְלָה הָוה וְאַילְךְ יְהִוָּמָס מַולְנוּ. רַב

לַט... .

— אֵי, נָא וּכְיָה מַה אֶת חִסְרָה עַטִּי, זֹונְתִּי? אֲפָשָׁר אֵין בָּעֵלָץ אָדָם פָּהוּגָן
וְהוּא מִבָּבוֹן לְשָׁבָרוֹת הַרְפִּישׁ רָזֶבֶל לַיּוֹם? .. או אֲפָשָׁר עֲקָרָה אֵת, חָס וְשָׁלוֹט,
וְאֵין לְךָ וְלֹדוֹת? .. אֶל נָא תָּהַנֵּן אֶת פִּיךְ לְחַמְּאוֹ. — אֵין לְךָ, בָּרוּךְ הַשֵּׁם, לְהֻכִּים
אֶת הַכְּסָת הַאַחֲרוֹנָה וְלַנְּטוּעַ לְהַרְבִּי ר' שְׁפָטִילִי וְלְהַבִּיא אַלְיוֹ פְּרִיזָן ח'י, 'קְרָבָנוֹת'...
יְוֹדָעַת אֶת מְפַנֵּי מַה? מְפַנֵּי שְׁהָיָה כָּבֵר עֲבוּתָה וְעוֹטָה אֶצְלָ קַוְטְּרָטְן... וְכָמוֹ
שָׁנָאָמָר: «לֹא נָתַת לַיְעַקְבָּן תְּחַנֵּן לְעַשְׂוֹ», וּפְרַשְׁיָה: בֵּין כֶּךָ וּבֵין כֶּךָ—אֵין לְךָ, קְבִּיצָן,
וְאֵינוֹ לְשָׁנוֹתִיךְ... הַוְאֵיל וּכֶךָ—מַה הַרְעָשָׁה, זֹונְתִּי? אַלְאָ—כֶּךָ דַּרְכָּן שֶׁל נָשִׁים:
בְּכִינּוֹת הָן... מְכִיר אַנְיָ בָּכָן, מְכִיר וּמְכִיר! זֹכְרוֹת אֶת, זֹונְתִּי, אֲפָר בַּיּוֹם
חַתּוֹתֵנוּ, הִיָּת בּוֹבִיה...».

— נִכְרַת פָּתָם מַעֲשָׁה בְּסֶבֶתָא בְּוּטִי בְּחַולְוָה...».

— אַיְיָ-אַיְיָ, וּכְיָי כָּמָה שָׁנִים עָכְרוּ מָאוֹ? חַרְפָּעָן: שָׁנִים שְׁשׁ עָשָׂרָה,
כְּמַדְרָמָה, או שְׁבַע עָשָׂר... וּכְאַיְלָן בַּיּוֹם אֲחַתְּמָלָה הִיָּה הַדְּבָר. הַנָּה אֶת עַומְדָת
לְפָנָי וּדְמַעְתוֹתִיךְ עַל לְחִיקָּת הַסְּמוֹקוֹת. מַחְלָפָתָן סְחוּרוֹת, עַינְךָ מַשְׁפָּלוֹת, וְאֶת
מַחְכִּיבָּת... בְּשָׁנָכְנָסְתִּי לְכָפֹת אֶת רָאשָׁךְ בְּהַיּוֹנוֹמָא, וְהַבְּדוּן הַכְּרִיּוֹן: «הַחְתָּן
הַולְּךְ!—זֹכְרוֹת אֶת—הִיָּת מַכְסָה אֶת פְּנִיקָּ בְּשִׁתְיִי יְדִיךְ, וּבְעֵד סְרִיקָּי הַאֲצָבָעוֹת
הִיָּת סְקוּרָת בַּיְסְקוּרָה נָנוֹבָה...». סְסָבָרָה אַתְּ, שְׁלָא הַרְגָּשָׁתִי בְּדָבָר? אֵי רַמְאָתִים;
מְבָנָן וּמְבָנָן אַנְיָ בְּסֶפֶר רְפָאוֹת... הִיָּתִי מַרְגּוֹשׁ בְּרַפִּיקָּת לְבָבָךְ. אָחָ, טוֹבָם הַיּוֹ
הַיּוֹמִים הַהָם, זֹונְתִּי? זֹונְתִּי? וְאַפְּעַלְעַדְפִּירְכָּן הִיָּת בְּוֹכָה. כֶּךָ דַּרְכָּן, נָשִׁים, מְכִיר אַנְיָ
בָּכָן... וְאַדְרָבָה, אַמְרִי נָא לְיָ? עַל מַה הִיָּת בְּוֹכָה? אֲפָשָׁר חֹותָה הִיָּת עַל הַשְּׁדָךְ
וְהַמְּקָח שְׁטוֹת? אַמְרִי נָא אֶת!

— מַה שְׁעַשְ׀יוּ עֲשִׂיוּ וְאֵין לְהַשִּׁיבָה, בָּעֵלָץ.

— וְהַרְיָה עַל דָּא קָא בְּכִינָא. אַלְמָא הִיָּתִי יְכֹלָה לְהַשִּׁיבָה — אֲפָשָׁר הִיָּתִי
מּוֹצָא לִי עַוד אַיּוֹ «בָּעֵלָן»...».

— פְּשׁ... מַיְ טְפַשׁ יְתָן עַכְשָׁו בְּעֵדָךְ אֲפִילּוּ שְׁלַשׁ פְּרוֹתּוֹת...».

— כָּל כֶּךָ מְכֻועָר אַנְיָ? הִיכְןָה הַאַסְפְּקָלְרִיא? .. מְולָךְ גְּרָם, שָׁאַן בְּכִינָנוּ
אַסְפְּקָלְרִיא... לֹולָא זֹאת...».

— לֹולָא זֹאת?

— זֹוְתָה הַאַסְפְּקָלְרִיא מַוְכִּיחָה לְךָ, שְׁדוּבָרָת שְׁקָרִים אֶת.

— וּכְיָ אַמְרִתִי שְׁאַתָּה מְכֻועָר? ..

— אִם בָּן הַרְיָנִי נָאָה — נְשָׁקִינִי אַפְּאוֹ!

— אָפָּ לְאָ נָאָה! — אָוְרָמָת גִּמְלָל בְּגַחְחָה.

— וּמָה אַנְיָ, אִסְּ לְאָ וְהָ אָפָּ לְאָ זֹה?

— קְבִּיצָן אַתָּה!

— חַיְיָ-חַיָּה! זֹאת מַה, אִסְּ אַנְיָ קְבִּיצָן?

— אָנָא הַנִּיחָה לִי, מְוֹטָב שְׁתָמָהָר לְעַבְדָּה; כְּמַהְרָמָתָה שְׁהַגְּיָה כָּבֵר הַשְׁעָה
הַחֲמִישִׁית.

— אֵי אַשְׁתִּי, הַבְּהִילָות לְמַה? אֵין בִּירִים — שְׁוֹכְרִים לְוַהֲשָׁיִם. יְוֹרָעַת
אֶת, הַחְלִיקָה אֶת עַקְבָוֹ שֶׁל מְנֻפָּה וּ, אֲנִי אֲמָהָר לְהַתְּקִין אֶת הַשְׁנִי. וְאֵיךְ שְׁמָה?
זֹונְתִּי, כְּמוֹ שָׁנָאָמָר... יְוֹרָעַת אֶת מַה שָׁנָאָמָר? עוֹד מַעַט וּזְאוּמָר לְךָ. אַבְלָה הַכְּנִי
אֶת פִּיךְ הַקְּטָן, צְפּוּרִי. וּצְפּוּצִי אַחֲרִי, בְּחַשְׁאי... נָוָן, מִבְנַת אֶת? עַנְיָ
אַחֲרִי:

אברהטל האנדLER

פֶּל שְׁמַמָּה אֲנִי,
 טֹוב עַלְיַת הַלֵּב.
 רַד לְגַקְבָּ, סְפַרְמָרָרָ,
 עַמְקָ גַּד נְשָׁבָ.

ניתן אוחחות על ברכיה את הסנDEL הפוך וסחלהKE את עקבו החחתון, אברהםיל נוקב נקבויות בשני, כשהוא נשען כל פעם בלחו לבו על ידו הרוצה בטרצע. הוא מתחילה לקבוע את הסמרטים, קבע ומנקש בפטיש, מנחש ומוטר:

רַדו, סְפַרְמָרִים, רַדו,
 רַדו לְתֻזְקָתְהָרִין;
 אַחֲר — פֶּם וְגַלְלָם —
 אֲנִי בְּנִיחָזִין.
 וְאֲנִי בְּנִיחָזִין.

אָחָטִי. טַיְ-טַם, טַסְ-טַם,
 טַיְ-טַם-טִי. הָאָחָ ?
 רַד לְגַקְבָּ, סְפַרְמָרָ,
 וּפְטִישִׁי — קָה !
 וּפְטִישִׁי — קָה !

III.

ניתן כבר שבה למתהה והוא ישנה ומשמעיה קול נהרה בלחש. אברהםיל יושב והוא כשבור. שמרות עיניו מתדקקות, ראשו כבד עליו, באוניו קול רעש, צלצל, והוא עובד בעצתיים, עף ויגע, כשהוא מנהם דברימה בלחש מתחוק החותם. והנה הוא פוסק מעבודתו... ראשו נופל על חזהו, ידיו טושפות לאט-לאט לצורדים. הפעף נופל לארץ... . . . הוא הולך כבד ונושא את המגפים לבעליהם... . . . יוצא לחוץ, חש ואפללה... .

— אַהֲ, מֵצְאִיךְ ! — שומע הוא קול סמוך לו. והנהו מרגונש שאחד תופסו בצוארו... רוזה הוא לצעוק ואני יכול... — קורא הקול להויק אוניו — כל הלילה אני בוכה מתחחת לחלוןך ואני אתה מניח לי ליכנס... המתן ! המתן ! — ושימקה עולה ורוכב על ערפו, מצלייף עליו בשות וקורא : רוזה ! והוא, אברהםיל, רץ רץ, רץ על פני בזויה ואגמי מים — ושימקה מצליף, מצלייף בשותו. אברהםיל, מרגונש באב בכתפיו. נדרמה לו, שראשו עומד להתלש. כך כבד עליו טשו של שימקה. הוא כופפו עד לארץ... . . . כבר מרגונש הוא, שחומטו מתחכך בדברר-מה, בעין אבן... . . . רוזה הוא לצעוק, אבל שימקה סותם את פיו עד שקרוב

הוא להחיק, מצליפו וקוריא: רוצה! רוצה! — והוא רץ. ופתאום הוא מתחיל לעופף על פני גנות, הרים ווירות, ומגפו של חיים השואב, אף הם מעופפים בשני עורבים. שיטקה שורך וצעק באילו הוא קורא אליו אתיי... והנה מרחתת לקראו יונטה המלחשת רכובה על מנורה וצוחקת, כשהיא משבכת לשון ארוכה... יונטה, יונטה — מנסה אברהם לקרוא, אבל אין יכול לקרוא בכלל... רוצה הוא לנוף ידו אליה ואני יכול. שיטקה מעיק ראשו למטה וברגנוויל? פתו כמו במלחים והוא, אברהם, אין יכול להגין אבר... והנה נדמתה לו, שהוא נופל למטה והוקל לו, והוא רוצה לפתח את פיו ולהוציאו קול — ושיטקה טופחו באיזה דבר על חוטמו... .

— אוי! — צעק אברהם ונעור... , כמחרוף המתבל סביבותיו לכל עבר. תוף! — הוא רוקק ואומר — לעוואל! — ומתחיל למשש בירם על הרלפקו, באילו הוא מhapus וAINו יודע בעצמו מה. הוא מגביה את המגן מן הארץ ומתחיל לעבור, אבל הוא עובד לאט, בעצתיים, ובקשי הוא טויו את ירי... . הוא תחרה בחלומו ועינוי מתחילה להעצם והוא מתעורר, עובד קצת וחזר תוליה. הוא משתREL להבריה מפניו את השנה, משפשף את עינויו, עומד ופועע כמה פסיעות על פניו החית, מתמודד ומפרק וחזר וושב. הוא מקטר פפרוסא ומתגער, החלום הולך ומתרחק ממהו... . הוא מבט אל המטה ואומר בלהש:

— ישנה אַת, גיטלי.

ניתל שותקה.

ו אברהטיל חזר לשדור על עבודתו בכח חדש ובוריות יתרה, כשהוא כפוף על מגפו, מתנווע אילך ואילך. בבית דמתה; אפילו הצער נשתק. שידש... . לא נשמע רק קול שפשוף המגרה על נכי החתוות של המגפים. המלאכה הולכת ומתקרבת לנמר בוריות. האות השנה סודה מעיל אברהם, אבל הכתפים והפטנים — אויב כמה כואבותה הן, כאילו עשרה פור משא מטלים על נבו... . אברהם הרים ראשו לאורך התהים, בתוך הסרך, נמתחה רצעת חכלת זיקה. "הלבין המורח" — אמר אברהם. וכיר עמר וההמודד מתוך פרוק רחב זורה את רוחיס הפנימי. השלחה הקטנה שבעששית נתבישה ואספה אורחה הלקי והחולני. "פוי" — נפח בה אברהם וכבהה,

עין החדי והללו הפק אטז, מעין אויר של לפנות-בקך מעונן וטערופל. העולם מכחיז עדין שותק. הדקיע טעופה סמרטוטמי-עכבים והגשים טורד ומטפטע בעזילתיים, לאט לאט, טפה רוחות וו טו. מול ההלון אצל ביתה של שלמה'ci, עמדת פרה חחת וג התבן סמוך לכוטל וראשה מותה, כו שדראגה גROLAH בלבגה.

האווי בבית הולן ומתחאר קצת, אבל עדין דמתה ועובד שרוים בו, כתו בכית-הקבורה ביום סתיו... .

— נו, יתנדל ויתכרך שטיה דרי' זוח-חמל! — אמר אברהם כשהוא קם מספסלוי.

הוא איזוזו את זוג המגפים מתוקנים בידייו. הוא מחלקים, מישרים, מושכים ומקנחים בשרוולו. מעמידם ומיד חזר ונוטלים. מגביהם בשתי אוניהם לטעללה, שב פקנחים בשרוולו. מושך פנחאת אחת באצבעותין, טושך את והשניה, את שתיים ביחיד. מהתפכת, מטהכל בשולים, משוה אותן זה להה ומעמידם על החלון, מחרקן אהוונית כשווא מלחש דבר וטגביט אליוים טרזוק אם עומדים הם מוכנים. הוא

אמחדטל דטנדלך

๘.

נויך ולבש גליטה ישנה שחזקת וטלואה, נוטל את הטעמים וזורם במטלוּן. וככניהם מתחת גלימתו נגש אל המטה, מביט אל גיטל, אל החינוקות, מיגע לכוסותם ויוצא כשהוא מדבר אל עצמו בלשון סני נהר, כדרכו:

— אויר נאה, ביהורי.

הוא כפף את עצמו באגמון, את הגלימה הנביה מעל לראשו והוא נראה כקטן, גבן, בלי קלסתה פנים, ורק שתי גלדים ארכובות חולכות ופושעות ונובלות בטיטי... .

הנשם שומך ועל פני האגמים הקטנים עולים בעבועים... הנשם מנפץomid מבעצחים אחרים במקומם. בחלות ובין זורמים הטים העברים ברعش וועף ונושאים עטם: חבן, קסמי עצים ופחים. הנה באמצע התעללה עמוד קרן וגבע של חבן נתעכט אצלו. הרים ורמים מן הצדדים, שחור שחור סחורה, כאילו מהכנים להמנע מפגיעה עם הנגב של התבן. הבתים עומדים בעולים מן הרחצה. הגנות דולפים ושוחטים מים דלחות. מלכ' לבנה ולבנה נמשכים והולכים קלחים קטנים, כען מקרחות דקים של כוכיות ועשויים להם על הקרקע חrizים מוחדרים, כל לבנה שונכת לה מים לחוץ חרץ שלה. מתוך החrizים מתלקרים המים לרים אחד ושופך בעו לחוץ התעללה... .

ברחוב רדמה. עדין אין נש חייה נראה. השוטר לבדו משוטט בגלימתו על פני הנזרים. זוג של חווירים עבים ושמנים מוחטטים בחרטומיהם בכזה גדולה. הנשם שומך ואברהטיל צועד, כשהוא מתיז רеш ברגלו.

— בזה טפשיה, אני לש אותה, דש בסנדי המלוכלים, דורסה ודוחקה—והיא מוצצת את סנדי, כאילו הם ממתקים... — מחרחר אברהטיל על פי דרכו, כשהוא הולך כפוף לאرض—אני לש עיסה... רב לך, שר של טים, גרש קצת את הסאה. הופתט מים—הויספה קמה.

— סוף, עמו! — אומר כשהוא קרב אל ביתו של חיים וטופח על הדלת— רואה אתה בליך בן צפור והו ישן עוד. אי, עמוד ר' חיים! הנה דולק, צריים למים, מגפים כבר יש לך!

— תיכף, תיכף. מי שם? — נשמע מבפנים קול נס כנהם דוב תיקף לדפיקה והראשנה בהתרבו של חיים.

— אני הוא, ר' חיים, פתח!

— מי שם? אתה? בוא, הכנס—אמר חיים כשפתח את הדלת.

— בקר טוב לך, ר' חיים! עדין אתה ישן? אי, ר' חיים. ווינו אני מטך. ראה! כלתי את המלאכה והכאתייה ל"טול-ברכה".

— טוב. טוב—משיב חיים כשהוא נותן לעליו בקשי את בנדיו. — אבל המגפים, רב' חיים, הם מגפים כמה שנאמר: "אשר לא" "מנפו" אבותינו, הלווי בריאות — וזה יבלו אותך. רואה אתה עוז זה מזו? ארבה, ממשחו נא בידך.

חיים בודק את המגפים.

— אני חושש. מעיך ומשמש בכל אחת נפשך, אני מתיירא מטך... עיר רק ויפה, הלווי וויה כך מולי יפה... רואה אתה? משמש ומשמש, קטוט, מפח, מעיך ועשה בס כרצונך: המגפים הם ברול ממש; רשי אתה לדром בהם על מסמרים... אני מתיירא מטך... זוג נפלא... טול ונעל, בשעה פובה ומיצלה, אני, כשאני עושה—עושה אני. מבין אתה? כראמי אנשי:

מה שעשין יהא עשו, לא בר?... אין רע, ר' חיים; רשותי אתה, במוחילה, להוסיף עוד חצי רובל... אין רע. רואה אתה זוג פרסות הלו? בדוק, בדוק, מה איכפת לי... כראמי אנשי: כשהסתורה משובחה, אני ישן לי במנוחה... שלש שורות של סטטמים... רואה אתה אם לאו? כל בית גני הבנשתי לתוכן מגף... וכראמי אנשי: הכל תלוי במל. הריות שיעלה לי מוה—לשונאי ולשונאך... אלא מי? אותר משלוי. וכראמי אנשי: סבר וקביל; פחות דינר, יתר דינר... בשעות הרעות הללו אין מדקין במקח. קומ נא גנעל, בשעה טוביה! יש לך מטלית נקייה?

— סוטייה-הינרא! שומעת את אם לאו? היכן את? הלא רואה את? הבייא את המפלויות.—קרוא חיים בקהל לאשתו, אבל לא בכעס, כיילו היה אומר לה "בקיר טוב".

סוטייה-הינרא, שעדיה בשביבה ובלא קוופה, העיצה באלבסטון לציד חיים ויצאה טן הבית, כשהיא טקלת בלחש. ותיקף חורה ושתי סבחות נסות וארכוכות ביריה.

— אָ, סבחות מהונגה—אומר אברהמיל כשהוא מסתכל בגל הסטרטוטין—געל נא, אבל הימנית קורתה. ברגלו הימנית הולך גם החתן אל הווה החופה, יודע אתה? הנועל זוג דרשו רומה לחתן... אתה, ר' חיים, רומה עכשו לחתן... כמו שאומר הכתוב: חתן רומה לכלב... יודע אתה את פירוש הרכבים? נא, הירא, בשעה טוביה ומוצלחת—געל!

הוא נוטל מטלית גדרלה, מפשט אותה ומשערת וכורכה על רגלו כעשור פעמים ומתחילה נועל את הסנרטל; אברהמיל מסיע לו סוטייה-הינרא עומרת בידים משולבות על ברסה ומתחבונת.

— עָ, עָ, הרגל נכסת בקושי. אהא!—אומר חיים כשהוא נופח ונושם מתחכו.

— אין דבר, רבוי חיים, דחוק, דחוק! הרבב רואה לך בר, דחוק, אל תחוס עינך.

— לא, אינו עולה, פא—א! אינו עולה, אהא!—מתאנח חיים.

— חלוץ נא—אומר אברהמיל בצער. הוא משתתח על הארץ, חולץ את המגפים מעל רגליו של חיים, מהפרק את המnf, מושכו בידיו ואומר:

— נו, רבוי חיים, עכשו יהא עולה, אבל משוך בחכמתה!

חיים דחוק את הרגל לחוץ המגען.

— עמור על הארץ, אפשר עילאה יפה—מייצת סוטייה-הינרא.

— נו, את מה? לכוי לך! אין זה עסך שלך—מטרנו חיים ולחייו נעשות נפוחות, צחובות, כשהתו לביבות ממולאות—פֶא! המnf דחוק, אינו עולה—אומר הוא—א, פושע-ישראל, גנולים אמרתי לך, והיות ציריך לעשות גנולים.

— דחוק, דחוק, ר' חיים, הרי עולה! אך עפור נא!... בר... בעט ברגלך!... בר!... עור, עור! נו?

— נו, מה נו?... הרי רואה אתה שאינו עולה—בל הרותות!

— הרי כרכת על רגליך הדר של סטרטוטין, מי היה יכול לדעת?

— אָ, פושע ישראל! סטרטוטין, אומר הוא, ולא מה? הרי תחרף ממשמש ובא. אם אמרתי לך גנולים—מה אתה מושך? הרי רואה אתה, אינו עולה.

אברהםיל הסנדר

๖๖

שחת שחתני, הפוישע. מה אעשה עתה? לשבח בית... לך והיה סוטך עצמן על נבל בוה!

— הם, רבוי חיים, נס במשמעות דקה, מי היה יכול לשער?..., כמתומה, גורלים נים, שני חביבות... ראה כמה הופתע על המרה.

הוא מראה את המרה.

— מה ל' פְּרַחָשְׁפֶּרֶת, כשהרגל אינה נכסנת. זה, פושע ישראל! שחוט שחתני, לך ושבור לך פועל ליום.

— מה אתה סח, רבוי חיים, האלהים עטך!... הסנדים טובים לך, רק כווך הייתה ביותר...

— חבלען האדום! נבל שכמותך; שעוד לו פֵתָה; מטליא אתה ולא סנדראר, צא! אני רוצה לרעת אותך. שחוט שחתני!

— הריני נוטל את המגעלים והולך ל', רבוי חיים השואב, ביהדותי, הרי אני נוטלים והולך לי... ראה שלא התחרט!... אומר אברהםיל טן הלב בנחוך עמוק על פניו ונוטל את המגעלים.

— לך לכל הרוחות, נבל שכמותך, לך!

— נו, יהא בר... שנה טובה לך עם תשעים ותשעה צפיחיות בדבש מלא לוגטיך! — אמר אברהם ויצא טן הבית.

— הכלתי ליטול ארבעה וחורר לבתיו בשנים... עבדתי כל הלילה עם אשתי... נו — מדבר הוא אל נפשו בדרך הלכנו בחוץ — אָח, אָלִי,

קוקו! עושים אותה אותו לדור, גורר עלי לצאת במחולות ולחם לאכלה אין אתה נוחן. מה יהא? וכי טוב ברך, אָנוּ נו, הם, הם, אברהםיל, מיעט בטיענות וורבה במעשים! מהר לך לשמה את לב האשא וילריה!

שוב כפף ראשו כאנון שהמנדרלים תחת גלימתו ושוב הרחיבו רגליו את צעדיהם בשחווא נובל את הביצה.

טן הרקייע האטמי והנפוח מסתננות טיפותDKות וקרות על הביצה ואברהםיל הולך ונובל... התריסין של החטים כבר נפתחו וחחלונות מציצים כעינים דומעות.

בריחוב נראים בניירדים ייחידים, זה בטוכך וזה بلا סוכך. הגשרים שטופים ומרוחים כרכף של "לקשין" בערבי פסחים.

— קא, זונתי, הא לך מנעלים, מעות אחר ברך, ערין חן על האבניים — אמר אברהםיל כשנכנס לבתו והטיל את המגעלים לארץ.

— מה?... ביזד?... — מציצה לעלו נפל בעינים מפוזרות ומחזות לרווחה.

— לטה את מסתכלת בי בר?... הפס, ממורים! ביום השבת על יד השלחן תומרו לו את זמירותיכם! — נוער אברהםיל בתינוקות, שהיו מקיפים את האם ובוכים.

שרה/קה יושבת על הדרנש, והיא נראה כבוכיה...

— מה אתה? אלו מה הם? — שואלה ניטל ומתחוננת בוגג המגעלים.

— אי, זונתי, את מלאת עצך אין את מכחה... דחוק, זונתי, דחוק!...

וואת, בתי, לטה את יושבת כחולמת, אפשר שרוואנת את לאוונך שנשאר بلا פועלם?

שרה שוחקת ונקר שעוד טעט ותרפרץ בקול בכוי... .

— מי דחוק? אויל עלי שברי, הוא משך את ידיו מן „הזונג“? —
שואלה ניטל כשהיא פורשת לפיה.
 —遠 הרחוק, זונתי. אני בעצם נטلت את חורה!
 — לאדרמה! מה אתה מדבר בקרידות, אויל לי ונפשי, שמע נא
שמע! — קוראת ניטל ומראה על התינוקות הבוכים,
 — הפסי. אל תקללי, זונתי, לא אני אומר שהזוג דחוק אלא הוא אוטר כך.
 אני אומר, נס... והוא—דחוק...
 — מה נס, מה דחוק? דבר בשפה ברורה, מררתי כמעט שחתפקע והוא...
 אויל ואבוי לי!
 — מה את מבקשת ממני, הא? מה? מה? .. הא לך, סרקי את בשרו,
 סרקי! .. קרעי, נשכבי! .. צעק אברהם כשחטא חוטף את הסכין מעל הדלקין...
 — אבא! אבא! .. נחפוה שרה אליו בקול בוכים וחבקה אותו בשתי
 ידיו — אבא! אבא!
 והתינוקות ציעקים בקלוות שונות. ניטל כמתופת, עומדת בטקומה
 וטוקרת בעיניה כנבהלה.
 — מה את מבקשת מעמי? מה? .. צעק אברהם כשחטא זורק את
 הסכין מידיו — ייכנס הרוח באבוי! הואvr ברך שך של רגלי וטוען „דחוק“.
 יהא דחק לו בגרונו!
 —נו, אתה היה שותק, אויל לי ואבוי! לילה כזה... — קוראת ניטל
 בבכי.
 — שותק? ..נו, שרתקה, על טוקוף — והpsi .. שותק, היא אמרה...
 אמרתי לו ואמרתי כהאי לישנא: מוטב לך, ממודר, שתוליך שדים לשמד ולא
 טים; מלאכה זו היא נקיה יותר מדי בשביבך...נו, המעת מפרק, ומה את
 רוצה עוד?
 שרתקה נחכה מזמן דמעות, כתינוק שמראן לו צעוז בשעת ביכתו...
 — אויל ואבוי לך ולוי — אמרת ניטל, כשהיא מנרגשת מפניו את התינוקות.
 — הפסי, רב לך, זונתי. אל תדרני, הרי רואה את שזה רצונו של הקב"ה
 שאהיה לאיש סוחר, לא נאה לו אני, אברהם, אדריה בנדיר. בגראה, זכות
 אבות עמಡה בוה... ובכן המתני, אל תדרני. הריני עעשה סוחר והולך לי אל
 השוק למברים...
 — אויל לך ואבוי לשונoxic ולתגרנות שלך. מה יתנו לך שם במחורים?
 — כלך לך, זונתי. אין את מבינה מה טיבו של השוק. בשוק אפשר
 שיתרחש גם נס. אין רק לדאג ולהתעצב. בטעון, גיטלי, בטחון — כך דברו
 של סוחר. וכמו שאת אומרת: הסוחר דיז, חוק ואםץ!
 — אויל אויל, טול אורם טעמי, קרובה אני להחעלף — צעקה ניטל כשהיא
 מנרגשת מפניו את התינוקות הבוכים.
 — זמורו, ילודים, זמורו בקהל, בר הנשם, בר ונול — והוא הקש בול! ..
 לאן אתה חולכת, בתיה?
 שרתקה מחלבשת. התינוקות שרבעו את אוניהם כשהם מציצים בפנים
 טעוקמים על אברהם.
 — לעבדו אני חולכת — מושבה שרה'קה,

אברהם הפלדר

471

—נו, יהא כך, וכי, אם לך ניחא — שמה של אשתי, "מנוחה". האתני
ונליך ייחדו...
—נו, ברכיני, וווגטי, אני הוילך... היכן קינה-הטורה, הפנקס, האטמא? הרי סוחר אני בעולם, הא? ומרו, תינוקות, מטרו! ותשמו אוח לב אטכם עד
шибחוור אבא מן הוריד. אבל אכילה—חם וחיללה! היום אסורה לאכול עד שבוא
אבא, אלהים יענוש... ניטל, טלי לפי שעיה אצל שלמה'ci עור חצי כבר,
מסתמא אביה בורי טאטניים! — אומר אברהם בלחש, כשהוא נוטל את הסנדלים
וירוץ.

החוקה והתקנות.

טאת

בריטוביה.

.א.

חוקת-החוקות של המדרשים היא ה choreah ספקית (הקוואליות), של פיה אין העלים אלא שלשלת-ברול של סבות ופסובבים,—שלשלת, שבכל חוליותה סדרות חן וקבועות מששת-ימיד-בראשית ואי-אפשר שיחול בהן שניי לעולמים.

האמר: מעשיהם של בני-האדם מה יהא עליהם? אפשר אף הם מוכרים הם והבירה החפשית וחירות-הרצון אין אלא ברותה? לבארה לא רק אפשר, אלא אף הוא הדבר, ולא רק מצד הסברה, שאין טווחים בעולם, אלא אף העובדות עצמן מכוורות אותנו לבוא לידי טסנה זו, והסתטאטייקה החברותית תוכית: כך וכך נגבות לשנה בק' ירו' ב, כך וכך רצחות לשנה בק' יר' וב, כך וכך חתונות, כך וכך אדריות, שלא נכתבו מחמת שכחה, וכיו' וכו' .

אל שאסתטאטייקה החברותית, או המוסרית, היא אליה וקיים בה; ואותו "קוין" כבד הוא בקורות-ביתהבר, אף על פי שאינו אלא מלא קלילה. טלה זו הרי הוא סותר את כל הבניין. *בק' ירו'ב* — שמע פיה, שיש איזו יוצאים מן הכלל, בעוד חוקה, שאינה מהקימת אפילו רק פעם אחת, אין שמה חוקה.

במלות אחרות: אמת, שמספר הנגבות והרצחות, שנעשות באותו מקום ובאותה שעה, הוא חורו ונשנה משנה לשנה בקביעות מתמדת ובאותו מספר אינם חלים אלא שנויים קטנים — אבל אותם השנויים הקטנים מה מוציאים? אפשר היה לומר: *"קטנות"* הללו אך מקרה הם, ומה הם כי נשים את לבנו אליהם? — אבל בעולם, שאינו אלא שלשלת-ברול של עלוות ועלולים, בעולם, שאן אדם נוקף אצבעו בתוכו אלא אם כן מכריזין עליו מששת-ימיד-בראשית, — עולם כוה מה מקום למקורה יש בו?

.ב.

מושג זה של המקירה נדרש הוא לשני פנים. קורם כל, המקירה הוא דבר, שאין לו סבה, שמעצמו הוא בא והוא לו שום קשר והברוי אל מה שהוא לפניו, באפין וזה מושג המקירה הרי הוא האנטמייה של מושג הסקתיות (הקוואליות), ועל כן הוא צריך *לנקוט* מנקודות-ההשכמה של המרעים לדבר שאיאפשר,

הזקקה והמקירה

בעליה העיקריים מודרכם לכפוף בנסיבות של כל אותן הרבריטים, שהם מתנוגדים לעקריהם ואינם נכנים לתוכו ה„פרטומולותי“ שלהם. נודמן להם אחר מאותם הרבריטים המתנוגדים הם אומרים: אלו אָקְרֵב לו יהושע בן נון לא היה שומע לו; ואחרים מוסיפים ואומרים: אילמלי בעני ראייתי לא האמנתי.

אבל למושג המקירה יש עוד מובן אחד. מודרכם של בני אדם, שהם קורין טקרה להתנסחותן של שתי עוברות, שאין ביןיהן יחס של עליה ועלול ושאן גם עלה אחת משותפת לשתייהן. כל אחת ואחת משותהי העוברות הללו יש לה עלהה שלה, שהיא שונה מטלחה של חברתה, ועל כן התנסחותה של העוברה האחת עם החדרה פעולות באופן פתאומי וטברי על המהלך הנהגו של הרבריטים. על ידי ההשפעה החוץנית משתנית התנסות הפתוחות הפנימית של כל עוברא ועובדרא כשהיא עצמה. הסנתגנובלים מטען זה המכינה תחוי ובוחו לתוכו התרברה, מכחישה את הנכונות ושותה לאל את התקנות. ודבר שאין צרייך להאמיר הוא – כי בה ברירה שההשפעות החוץניות נשות יותר תדריות במקצועות הדרכה, באורה כורה עצמה נשויות קביעה החוקות, שכן צריכות לפעול בהם, יותר קשה לההכרה ופעמים קרובות שהיא עולה לטعلاה מן הבהיר האנושית.

ג.

אפשרו אל, שכפרו בנסיבות של המקירה במובנו הראשון, המוחלט, הודו בנסיבות של המקירה במובנו השני, הייחודי. בהסכם זהו אומרים, שאותה המקירות, שאנו רואים יום יום במעשייהם של בני-אדם, היא לא מקרים תחילתיים (אבסולוטיים), אלא ייחוסית (ריליאטיבית).

וביחיד עם המאמינים, היו רוב הכהרים מסכימים, שהקורת הכרחות מעין אלו, שהן שוררות טבעי, אין להן מקום בהיסטוריה האנושית: או שאין נמצאות כלל בתחום, או שאי אפשר לההכרה להשג' אותן.

הראשונים אמרו: מעשיהם של בני-האדם, שההיסטוריה האנושית כוללת בחוכה, הרי הם נעשים בחוכורה חפשית, במקירה, בלי סבה קידמת להם וمبرחת אותם, ולפיכך אין כאן מקום להקות טבעיות. והאחרונים אמרו: האדם הרי הוא הבריה היוצר מרכיבה בעולם בין מבנה-גופה לבין בחוכונת-דנסטה, כמו כן מרובות ומורכבות הן כל אותן ההשפעות השונות, שהן יוצאות מכל החזונות העולמיים ופועלות על המחשבות שהוא חושך ועל המעשים שהוא עשו. אמרת, אין ההשפעות האלה מקרים, אלא בנותיהן של סככות יריות, שכן מקרים אותן,—אבל מי יגלה את הקשר הנעלם שבין כל פעולה אנושית ובין אותו החווון של העולם הנורול שמסביב, שסבב פעולה זו? מי ימצא את החוט-המנל ב„אכזרוניהם“ המבולבל והמסוכך של העברות העולמיות שאין להן סוף?

ד.

בשיצא מונטסקיה לבקש ולמצוא את חוקותיה של ההיסטוריה האנושית, וקודם-כל את חוקות „הגדרלה והטפלת מלכות רומי“. היו פילוסופיה-המאטראליות אדוקי-הקסתית הרשונים, שייצאו נגדו במחאה גלויה.

ה' לב ציוס אמר: „פונטסקיה בספריו על סככות הנורלה והטפלת של

רומה לא שם את לבו כהונן אל ערכם של הפקרים המוציאים בתולדותיה של אורה המלכות. הוא בא לירוי הטעות, שהוא כל כך רגילה, אצליהם מבעלי המשובות, הרוצים לבאר את הכל, ושוב בא לירוי טעות אחרת של המלומדים הכהאים בארכעד-אטומייהם, שמדרכם לשכוח את הטבע האנושי וללחם לבאי כחו של העם מחשבות מדיניות בלתי-משתנות ועיקרים בלא-מחולפים. אבל לעיתים קרובות אין זה אלא היחיד, שהוא מנהל לפי מחשבותיו שלו אותן האספסות החשובות, שכן נקראות *קָנְטִים*.

ואף הולבך, המחבר של הקורסים המאטראיליסטי, „*שיטה הטבע*“ (*Système de la nature*), כך היה חשוב. הוא היה אומר: פעמים שנורלם ההיסטוריה של העמים תלוי בתנועתו של איה אטום, שהוא מתחילה לעשוות קפיזות שונות, טפשיות או זרניות, במוחו של מי שהכח בידו.

אמת, היה מי שאמר, שני היפילוסופים הללו בנדו על ידי אמרותיהם הנכורות בחוקה הסכמתית ופקום הנינו בהיסטוריה האנושית להמקרה להתגדר בו. אבל מן האמור למעלה הכל רואים, שמי שאמר זה טעה היה בידו, וסקורה של טעוותו צריך לבקש, פשוט, בוה, שנעם ממנה והוא לא ירע את המוכן השני, היחוסי, של מושגיהם התקירה.

ה

ומיסדיה של הסטאטיסטיקה העמורתית עצם הרניישו את העוקץ שבמלה „*בקירוב*“. ולפיכך הורו, שצורך להבדיל בין „*סבות קבועות*“ (*constante Ursachen*) ובין „*סבות משתנות*“ (*variable Ursachen*) .

אבל הויא שאותו המספר, שהוא נמצא מעבר למלה „*בקירוב*“, הוא קטן-הכמות ב, יחס אל ההולך לפניו, היו נתונים לחשוב, שאין „*הסבות המשתנות*“ אלא *Quaatité negligée* (כמות מבודלת).

אילו היה נכון הדבר, שהבמota והaicות han תמייר מהaicות זו לו, או אפשר וצורך היה לומר, שאין כל חשיבות ל„*סבות המשתנות*“ ושהחמתה מועטן הcumotai אין להן שם ערך איקוחי. אבל באמת מתיחסות הcumotai ווaicות זו זו לפעמים קרובות ביחס מוחוף. קטנה ושפלה היה מופיעה לפניו הקטלטוריה הבוגרנית של אמריקה הנדרלה אילו היינו רוצים להשווות אותה, לדוגמא, אל הקטלטוריה העולמית של יון הקטנה.

במקומות אחר הוכנו את העברדא הביאולוגית, כי אותן השינויים היוצרים מן הכלל, שהם חלים מזמן לזמן בבריה אורגאנית, כח יש להם לחולן מין חרש בעולם. כמו-כן דרך הסדר הקטן, שנפחה בבניין החברתי לקבלת החשפה טן „*הסבות המשתנות*“, פעמים שנכננת מופבה שלמה באופני החיים האנושיים. וכך מראה לנו ההיסטוריה טסובבים נדרולים מסיבות קטנות. ולפיכך שננו חכמים: אין השכינה שורה על פחוות משני אלפיים ושני רכבות מישראל; הרי שהיו ישראל שני אלפיים ושתי רכבות חסר אחד, וזה לא עסוק בפריה ורבייה—לא נמצא וזה גורם לשכינה שתסתלק מישראל? ! — ורבי דוסטהי דמן בירוי דרש: „אין השכינה שורה על ישראל فهو משני אלפיים ושתי רכבות (חסר אחד!) היה אלה עברה בינויהם וואויה להשלים, ונבח בה כל ב והפילה—נמצא זה גרם לשכינה שתסתלק מישראל! ! . . .

ג.

ה„מרקם המוצלחים“ היה להם ערך גדול בבריותיהם של תלבות-רומא, כך חשוב הלבցים. ומה היה ערכם של ה„מרקם הבALTHO=מוצלחים“ בבריותיהם של האוטה היישראליות?

אם תולדותיהם של אמות-העולם משובדות במדה ידועה למושלתו של המקרה, מושפעות פחות או יותר מן „הסבות המשותפות“, — מה יש לחשב על תולדותיה של אותה אומה, שהוא מפוארת בכל חלקו-העולם, דרכה בתוך עמים משונים וזה מהו תכילתית שנייה, מושפעת מכל השפעות ונעולה מכל המקרים, — אותה אומה, שהוא כדור-משחק לכל רוחות השמים והארץ? רוצים אלו לזכיר אל השפעתן של הסבות החיצונית על התפתחות והণימיות של האומה הישראלית, דיננו לשיטם לב אל העבודות הבאות:

בנוגע להתחזותה הרווחנית של האומה אנו רואים, כי ביחד עם החורבן הראשון החוויל הנבואה ניטلت מישראל, התחול הולך ומתרונונה אותו הכהן הנדרול והנורא, שהשפיעו היה וקיימת עד עתה בכל קצוות הארץ, ביחד עם החורבן בספרד בטללה השירה העברית ועמה פסקו גם המלכים והמתחרר מישראל למן טויבה, בנורו לזה אנו רואים עכשו את מנגנות הנולדים מטורה-איורופה מתפורים בארץות המערב ומעירם ומעורם בכלות נדרוי-ישראל את ההכרה הלאומית, שנדמה בקרבתם תרגדת-מרטמא זה כבר!

והוא הדין בנוגע להתחזותה הכלכלית של האומה. אף כאן אנו פונשים את ההשפעות הבאות מן החוץ. ההסתדרות החברותית של יומות-הביבנים יוצרה בקרב היהודים מעמד גודל של אנקרים. ולהפק: ההסתדרות החברותית של מלכתי-רוסיה הועלה לא מעט לייצור מעמד גודל של פרוליטאים-פועלים ופרוליטאים-מושרים-עובדיה בקרב היהודים. כמו כן תלויה האמונה-ציהו הוישראליות מן המורה מכמה צדדים לא רק ב„חוקים הכלליים השוררים בכל חברה אפיפטאליטית“, אלא ביחסו — לכל הפחות עתה — בחוקים הפרטניים, שהקקה ממשלה-רומיה ננד יהודים.

את הערך הנדרול, שיש לא-אמינרציה זו בתולדות-ישראל בנוגע אל היהודים ובנוגע אל העתיד, עידין אי אפשר לדעת עתה. ככל אופן מכמה סימנים ניכר הדבר, שאפילו בעלי-התורה הצ'סית — זאת התורה, שהוא כולה בנזיה על האמונה-ציהו — לא רק שלא הגדרלו את ערבה של עובדא זה, אלא שעדרינו הפחתה, אותו...

ג.

על יסוד כל האמור למעלה ציריך להחליט, שפה כתוב ט' כאילובסקי: הסבות המיוודות (כלומר: המשותפות) יכולות להציג מוחון לסבות הכלליות לנמר הקבועות) של ההיסטוריה. אפשר, שרשון מונחים, למשל, במפנה דמברי ומדוברר של נוף-היהודים ואף על פי כן יכולות להשפיע השפעה עצמה על מהלכן של העבודות ההיסטוריות".

ומייאילובסקי לא היה כלל ובכל מן המתעניינים באפשרות של המקרה, כמו שחשדו אותו קצחים מתלמידיו של ברוך שברוסיה. להפק, הוא אומר בכתבה: „יתכן, שאי-אפשר לנו להצד את הפורמלות של החוקות עצמן,

כלומר, את הסדר המקומי והזמני של מקצוע זה או אחר מן החיוונות; אבל אנו יודעים בבירור, שאף כאן (כלומר, בתורת-הנפש ובחרות-החברה), מכיוון שהונחו הסבות המתאימות, אי אפשר לשום כח חיזוני לבטל או לשנות תוצאות ידועות".

מיכאלובסקי וחבריו "ירודים", איפואו "ביבורו", כי ממשיתה של החוקה הסבתיות היא החלטת בעולם ההכרה האנושית, ככלומר, באותו העולם עצמו, שבו כמעט הכל כופרים באבסולוטו-של-עולם ואינם מאמינים אלא בריליאנטים, ביחסים אין-סופיים.

אם אפשר להשוד באיה דבר את הפילוסופים המאטיריאליים מן המאה השמונה עשרה ואת הפובליציסט הרוסי מן המאה שעברה, אין זה בשום אופן מרירה במלכotta של החוקה הסבתיות, אלא בטורא מפנוי החוקה היסטרית.

מי שהחוקה ההיסטורית, או מה שנקרא בומן ידוע בשם זה, הוא על צדו, נתה להאמין בה. ולהיפך, מי שהוקה זו מותגנתה, או נראית כמתגנתה, לשאייפותיו יותר כבירות, הרי הוא בעל-ברחו רוץ להכפר בה.

מהלכן של המחשבות הנסתירות מהחורי-החברה בנסיבותיהם של הפילוסופים המאטיריאליים, אכזתיהם של הריבולוציות הנדרולה בצרפת, היה יכול להיות בוגע אל השאלה, שאנו עסוקים בה, בקירוב זה: אם אמת הדבר, שהמציאות ההיסטורית היא, כמו שמנונקסקה מרמה, הכרה טبعי, אם אמת הדבר, שהסבירה הטיבעה הוא שמחנה וקובעת מראשת תולדותיה של האומה,— או הרי כל שאיפותינו בפלות מלאהן. רוצים אנו להכנים ודם של דעתות חדשות לתוכן האומה הצרפתית כדי לחתן נתיה חדש למתלה ההיסטורי— כלום לא לשוא יהיה כל עטלונו, אם אותו המהדק ההיסטורי הוא גוזר ת-הט בע, גורה, שאין לשנות אותה, שכן להרהר אחריה? אפשר, כל התרחות שתרחנו, כל התקומות שקייםנו, כל חלומות-הגאולה שחמלנו, כעןין יכול וככל תוצאות וכל-שארית לא תהיינה להם? — דבר זה או לא-אפשר—החליטו ה"אני" המתוקומם והמתמרם ננד הדעת והקיטים: חוקה טביתה קובעת מראשת את המהלך ההיסטורי אין וαι אפשר שתהיה בעולם.

ואף מיכאלובסקי כך היה צריך לחשב. אם אמת הדבר, שיש בעולם חוקה ההיסטורית קבועה לכל האומות, שככל מה שישו באירע במערב-אירופה מוכרכ ועתיד לבוא גם ברוסיה, אם אמת הדבר, שדרסיה הולכת ומתקרכת אל ממשלה, הבורגנים, החננים והסוחרים,— מה טעם יש לכל מיסודות-הנפרש של הציערים המתפריצים, לכל עניין-התופת של ה"פריצים בעלי-התשובה", של כל האיריאנסטים לטעודותיהם ולטפלגותיהם? ובו' בשבייל כך קיבל כל הקדושים הללו עליהם את הרון, בשבייל כך נשפך כל הדם הרבה הזה, כדי לנגן את הרוך לאיל-הכף, לשקי-ההאב? — לא, דבר זה או לא-אפשר הוא, חוקה כזו או לא-אפשר שתהיה בעולם! ובשבעה שללאומים העברים מתמרמים ומתקוממים ננד אלו שאמרו: "הסכמה בולעת את כל החלשים, ובבן חבלע נם את היירוט,— יהו חוק טבוי והיסטורי, שאי אפשר לשנותו"—, כלום אין הם מגליין לנו, שמאחורי התקומות ננד ה"חוקה הטיבעת של ההיסטוריה" מסתתרת ההכרה של "התקוממות ה חוקה הטיבעת של ההיסטוריה" ננד שאיפותיהם ומואיתיהם?"

ח.

אבל לא רק אלו, שעמדו על-פרשת-ידרכם, תוהים על עכרים ויראים את עתירם, היו כופרים או מסופקים במצבותה של החוקה ההיסטורית, או, לפחות, באפשרות-הכרתיה של חוקה זו.

ראשונים ואחרונים מן החודרים לעומק-הרכבים מרגניים היו את ההשפעה של „המקירה“, או של „הסבות המשנהות“, על המהלך ההיסטוריי, וחוור הרעון הוה ונשנה באופנים שונים מוטמן של בעלי המימרא התלמודית, „אֵקְמַצָּא וּבִרְקַמְצָא חֲרִיב יְרוּשָׁלָם“ ועד המימרא שב„מלחפה ושלום“ לטלסטי : אלמלא חלה נפולין הראשון בשעת-המלחמה בבורונינה את מחלת-הנקלת, היה מהלך ההיסטוריה האירופית אחר לנMRI.

דיל ארו שפוקן בטעו היה, כי „מושלי-העולם הם : מצב-הרוח והמקירה“ ; ושוב היה אומר : „המעשים הנגדולים והמרכיקים, שהם מכים את העין בסוגרים ויאנשי-המלכות מהארים אורום בהור הזגאות של הבנייה נדרלות, אינם בכלל אלא הזגאות של מצב-הרוח וההתאוות. כך אפשר הדבר, שבסבטה של מלחמת אב גוסטום ואנטווניום היהת לא התאוות אל הכבוד, אל השלטן-בעולם, כמו שנוהנים לחשוב, אלא—קנאת-גבר“. .

ופאסקאל מדבר על „אהבה“ ואומר : „אין-יוורע=מוֹהוּ“ זה, דבר קטן כזה, שאיא-אפשר להכירו, הרי הוא מניע את כל הארץ, את המושלים, את התפקידו, את כל העולם. אילמלי היה החותם של קלוי אופט רה קזר ממה שהוא, היה כל טראה הארץ שונה ממה שהוא. .

ט.

אבל, אפילו אם נניח, שמראהה של החוקה ההיסטורית הוא שהיה מכך רק צחות מבצעי-המוחשבות לכפור במציאותה של זו—מה בכך ? וכי כשביל שהמורא פקח את העינים לראות את המגערות ולהכיר את החולשה של החוקה הטבעית, אין החולשה בנמצא ואין להגערות ערך ממשי או konkretivi ?

המורא פוקח עיני עורים ומראה لكצרי-ראות מוחות-לא-שערום. המורא הוא אחד מן הכוחות-המניעים הנוראים בהפתחותו של החזי בכלל ושל הארם בפרט. ולפיכך היו הינוים והקרמנונים רואים בהרנש-המורא „התעוררות טן השמים“ והעברים הקרמנונים היו מדברים על „פחד-אללים“. .

מאחורי כל היוצרות הנורא עומדות תאומות חזקות ושאייפות כבירות. מאחרויה הפרנויד של ההכרה מתרצרץ פעמיים הוכחות העירים בסופה וכסעירה ובוראם עולמות שלמים ; ואף ההכרה עצמה על ידיהם היא שנכראה. הרגשות-המורא היא אחת מן הכוחות האלה, אחת טן ה-„תאות המופלאות“. .

קצחים של המשיכלים המערביים אמרו : המורא—הוא שהכיר את הארם לבטא את האלהות,—ומכיוון שנזוכה מלה זו מפיהם היו בטוחים הם ומאמיניהם ומאמינו-טאמיניהם, כי מעתה בטלת האלהות ובראה טן העולם, שהרי כל עקרה של האלהות אינה, לפיו דעתם, אלא תולדת המורא והפחדנות. .

אבל בטענה זו על מה היא מוסודה ? ראשית, על אמונה המתימה, שככל מהשובה, שהויא יונקת מהוזן לחזומה, פטולה היא, ושנית, על רעיון עוד יותר

חמים, כי המורה הוא הרגש השוכןו אינטנסיבית כל תרבות. ואולם, ככלום יש צורך להוכיח את טענותם של אמונה תפעילה ווועיון חתימים זה? ככלום יש צורך להוכיח את מאורם של הסטואים הקדומים: "אין דבר במחשבה, שלא היה קודם בהרגשה"? שלשת הנסיבות הנפשיים האלטנטוארים: ההרגשה, ההכרה והרצין, קשורים הם זה בזה, משפיעים ומוסיפים זה מזה— אלו הם שלשה שהם אחד. וכל החשוב, שהמורה הוא הרגש שוכן וועירא, יש בו אחת ממשית אלה: או הוא אינו יודע את כחו הנורא של המורה התמידי, שהוא מלאה את האדם בצל עלי דרכו, או—אם חמת המורה מפנוי המורה הוא כופר במצוות המורה.

והלך, אם המורה מפנוי החקיקה הסבטי-משתנית, שאפשרות מציאותה המוחלטת מסוכנת היא לקיום האומה או לעובדות הצבור והמדינה, נוטע לבבנו את ההכרה, שבחיי האומה והחברה שולט לא החוק הסבטי המוחלט, שאין השנוגנו יכולה לחתפסו בחים הללו, אלא המקרה במובן היחוסי שבארנו למטה, — אין לנו לבטל הכרה זו אך ורק מפנוי שבאה מהחוק המורה, החשש לקיום האומה וטובת המדינה והחברה. המורה מלמד אותנו הפעם להכיר אמרת גמורה, שאלטלא היה עינינו נפקחות לרשות עלי די הפרדר, לא היינו מכירים אותה לטמות פזיאותה האובייקטיבית.

דָּמְנוֹת בַּרְחוֹב הַיּוֹדִים.

מאת

ח"י קַאֲגֶלְסּוֹן.

א

העתונים היישראליים הביאו את הרעיון המשפחתי, כי בברלין נפתחה תערוכה של אמנות יהראליות. וברל זה הוכרני ונשכחות. בימי הקונגרס החמיישי בפראג נעשה נסיוון קטן ל漾נו בשאלת חרשאה, שטפני חדשה לא הספיקה לחתום מקום חנון בין שאר השאלות, שעמדו או על הפרק. רק דרך אגב גנעו בה אנשים מועטים – ופרטן לא מעאה לה. רואייה הייתה לחשומת-לב ולמשא-ומתן חשוב, אבל לא כתבה אף כל עיקר, וכשה שעלתה על הכתבה כך יerde פתאות מעל הכתבה. מלה גרם.

אליהו רוב בניו-ישראל, מדרגת התפשטותה בקרב הקהיל היהודי, עירואו, בימי הקונגרס החמיישי, הצינו אחדים מן העזירים היישראליים שבמערב-אירופה אחדות מתרומותיהם, שאחריהם מצירוי הקונגרס אזלו להן רגעים מועטים. צירום אחדים נסכו להעמיד עלי הפרק את השאלה עד יסוד מסדר תמדרי לרחבותה, האמנות העבריות; רגעים אחדים אצל האספה ל'הרצעה' קצחה, שנקרהה ע"י מומחה במקצוע האמנות – ובזה נגמר כל העניין. הדבר היה כן-כן חדש וככל-ככל זר לרוב הזרים, עד שנחשב בעיניהם לאיויה משחק. שאין שעה לטפל בו.

ומאו יש על יד כל קונגרס וקונגרס תערוכה קטנה של אמנות יהראליות; וعصיוו וכינו גם לתרוכת יותר נדלה מtein זה, שנערכה בברלין. ואף על פי כן אין רואים ואין אנו מרגישים שום אינטרס יותר עמוק אל הרחבות האמנות העבריות והפצת האמנות בין העברים. יתר על כן: אין שואל ואין דושר, עד כמה יכולה וצריכה האמנות להעשות גרום קולטורי בחווי-יהודים.

וכי כך צריך לחיות?

יודע אני מה ישיבו לי: «עמך ישראל טוביעם ביום-צורה ואתה אומר שיראה? וכי עכשו – בominator התגברות הריאקציה ואפיקת כל תקופה, שיוטב מצב ישראל בעידן הקروب – עת הוא לעטוק בשאלת-האמנות? – וואולם, אם בominator התקומות הטובות או-אפשר לבון את הלב לשאלת-האמנות או מפניהם עופרים או בפוליטיקה, ובימי הריאקציה נס-כן אי-אפשר לבון את הלב לשאלת-האמנות או מפניהם מלא מרווחות יותר מראוי, – אם כן, متى אפשר להפנות את הלב אל עניין חשוב זה? והעניין חשוב הוא, לא על הלחם לבבו יהוה האדם, אלא אף על היופי במובנו הרחב – על האמנות.

האמנות הוא פרי גענوية של נפש הארט והתמכרותה אל כל נשגב וככל הנראה, תוצאה נטיה אל הקורש, אל האידיאל שבחיים, שבחי הפרט והכלל. נטיה זו טבעה בمرة פחות או יותר מרוכבה בכל אחד מתנו. ועל כן יש הוכות להאמנות לתרומות מקום בחיים; ויכולות-קיוותה ו邏輯י הוכות אתנו ללביט עליה לא כל מין שעשוע וצעוע, אלא בעל דבר הכרחי וטבעי, שהוא אחו וקשור בעצם קומו, במובן הרוחני של המושג הזה.

יש, אמנם, הרבה דעות מחלוקת בנידון האמנות ומתחותה. ר' ליטשטיין לקראו בשם את אפלטון, רוזס, טולסטוי, אבל הלא-דעתות אלה נוגעים רק בפרטון השאלת ע"ד מהותו ואפיו של המושג "אמנות" ועוד הרכבים והורמים השונים, שבהם מתגלו האמנות, וצריכה היה לחתוגות, בספרות ובחיים. טופרים ופילוסופים חוקרים ודורשים בקשר השאלה: מה היא מחותה של האמנות? – ומשיבים על שאלת זו תשובות שונות; באיזו דרכים נקבעת האמנות? – ומשיבים על שאלת-האמנות? – על זה יש מшибים באלו אותם המושגים המסתכנים בויה יש הלא-דעתות; האמנות נקבעים ואתאים הם כל-כך מותחים בשילוח. אבל הכללים המקובלים מכבר בתורת-האמנות? – על זה יש מшибים בשילוח. בואה עצם העניין, בחשיבותה של האמנות בחיי הפרט והכלל, בויה אין שום מחלוקת. החכם האנגלי נ'י. לסקין, וזה האכטוריתן הגדרה במקצתו היופי ומלאכת-מחשבת, הביע את הרעיון, שהאמנות היא הראי, שבו נשפתת לנו ישרותנו המרנית והחברותית של העם. לדעתו, האמנות היא הסימן היותר מובהק של תכונת-העם הרוחנית, ומטרתה של האמנות היא – להיות עיר וסעד לנפש הארט ולהויל לעלויות-נסמותו. הפילוסוף הצרפתי נ'יאו מנדר את האמנות בثور דבר, שהוא מעורב בנו את רגשות-הקיום היותר עמוקים ואת הרוונות היותר נשגבים; הוא מرمמת את הארט משפלות חייו הפרטיטים ומעלה אותה לטרומי החיים הכלליים. ארט מילר אמר, שהאמנות היא ההרמונייה של העולם; וכבר ראה בה פיכתה את פרי הנפש היפה ואת שכלוו של הארט כלו.

ובכן מאליו, שכשאנו מדברים על חשיבותה הכללית של האמנות בثور כל-כך ברכה לתקולתו האנושית, אנו דנים לא על אותו המוצע הער של האסתטיקה המקובלת, המונוטה, שביקירה לא באה אלא לשם, פונק' בלבד ובה זוכים רק "יחורי-סגוליה". אנו דנים כאן על אותו הקבוע של היצירות האמנותיות, שמטrho הוא, לרבבי פרודון: – "החוקי האידיאלי של התבונ' ושלי אני שבנו בעצמנו, המביא לידי השלמה הנשנית וההורנית של המין האנושי". התנאי הראשי של יצירות כאלו הוא, כפנתמו של אפלטון, "ברק האמת", וرك אותו האידיאל, שפוי באורו של ניאו הנזכר, הוא, סולס מוצב ארזה, שראשו מניע השטימה, – זה הסולס המציג את הרך האין-סוף, בכל מה שיפגוש עליו רעיוןו של הארט נמצא קשור ואחוי בחושי האמנות".

אמנות כזו אינה יכולה למצוא לה מתחנדים. ט' לנ', ליטשטיין, מבקר יותר קשה בנידון האמנות מן הנראף. טולסטוי? – ואף הוא מורה בספריו המתורסם; האמנות מה היא? – שהאמנות היא גורם חשוב להשתלבות האדם, אולי מלא כשרון הארט להתמכר להאמנות, אומר טולסטוי, או היינו לחדלו-יאישום, שהם מתחדלים וმתרחקים וזה וארכבים וזה; כי רק האמנות במובנה הרחב חוררת עמוק לכל פנות היינו בثور יסודות הרוחני ובثور אמצעי לחשיך את בני-הארט

קדימה ולחשכין בתוכם אהבה, אהדות וטוב. כי, לדעת טולסטי, האמנות היא היא הנורמת להתחברות האישים הנפרדים ולהתאחדות ברגשות דומים וה'לה,- ברגשות, שם קרובים ומובנים לכל שדרות העם בעלי הベル ושם מוכשרים לטהר את מרותיו ולחוק בו את כח הטוב והוושר. טולסטי מתייחס בשילוג רק אל זו הנטיה האסתנטיסית של האמנות, שכל עיקרה לא באאה אלא קלום גריי העצבים המפוגנים, כדי לברך את דעתם ואת רגשותיהם של מודשניא-העונג ולתת רגמון לניטותיהם האנויסטיות, או כדי לישן את רגש הוושר והותם ואת רגש ההשתתפות בצריכי-הכל, שיש בנפש האדם. ולפיכך אריכות הייצירות האמנותיות לחיות כל-ישראל לתוכנות-האהבה והאהוה בין כל שדרות העם; וכדי להשיג מטרה נעה צדוקות הן לחיות שוות לכל נפש וmobנות לכל אדם בלחתי-מקולקל ונמ' ישאת על עצמן את חותם החיים, האמת והאנושות.

האמנות היא לא, "קרלה" כדי לכחל בה, אבל גם לא, "אלה-טפכח" לסגור לה. האמנות אינם מחייבים לטאלא את הרחבות דока, אבל גם אינם רשאים להבוט ממראם-גדרותם בבו ובכו-רוח על, "המן הנבער". האמנות-אומר פרודון-, שהוא יכול למצויא יסודות של היפי ושל האידיאל אף בקבון ובפרקתו-טר, יש לה יתרון גדול על זו, שיכולת לתראר רק את שוכנו האלימים, בני-האלים.

בכל יש טוב וויפוי, וכלום אינה חסרה אלא יכולת למצוא אותם - וזה הכלל של האמנות האמיתית.

ב.

הארบทו אולי מעט יותר מדי בבואר המשפטים וההנחות הכלליים האלה מפני שבכל היותם ידועים ומטופרים לקוראים הלועיים אפשר שהוו כחרדים בעיני הרבה מן הקוראים העבריים, אבל חז' מזה הקרטמי לכבר את ערנה וחיבותה של האמנות בתור אמציע של חנן-העם כדי שייהו יותר ניכר וייתר בולט אותו היות המזר, השורר ביןינו היהודים אל מקצוע זה של הייצור האנושית. ועל ידי זה אפשר שיכירו הקוראים יותר, מה מרובה ההפסדר, שהפסידו חיינו הלאומיים בעדר מהם יסיד חשוב כזה של הקולטוריה החדשה, שבזמננו אין עט ואין חברה ואין מפלגה בעולם, שלא יהוו מושפעים פמנו בمرة פחות או יותר מרובה - חז' מן היהודים. רק אנחנו היהודים יוציאים אנו מן הכל, כי רק החיים שלנו יבשים הם, בעלי שום לחולות של אמות.

יודע אני מראש, שהקורא העברי ישאלני: "כלום אין לנו אנשי-שם, שם מפורטים במקצועות הציור והומריה וכל מלאכת-מחשבת, אמנים אנש-שם, אשר בהם ישראל יתפאר?!" - ואמנם, אמנים אלה יש לנו, אבל אין בה סתורה לדברי, כי לא על זה אני דן.

כשם ששאלתי השבלת העם אינה נפתרת על ידי מה שבאומה ירועה נמצאים יהידי-מנולה, שם יושבים באקדמיות ובאוניברסיטאות, אלא על ידי התפשטות ההשכלה בין העם דוקא, כך אין מספר יודע של אמנים עבריים מפורטים יכול לכפר על הקהיל הנדרול שלנו, שהאמנות אינה תופסת בתוכו שום מקום.

אין לנו לkenא בוה, שלכל אומות-העולם המתוונות יש מומחים גודלים ומפורטים במקצועות האמנות: כי סוף סוף ישأكلת נס בישראל, ולא במספר מועט. אבל יש ויש לנו לkenא בוה, שבאותות-העולם אין הפטרים הללו יוצאים מן הכלל, כלומר, מן הסביבה המקפת אותם מילידותם עד זקנה ושינה. הם אינם צומחים פתאום, כיון מאין, עצמה על צחיח מלע, וישותם אינה חיונית, פ.א, כמעט מתנתק לטבע המציאות. אלא הם תולדת חיובית מתגאי-חנוכם שלהם ומתנאי חנוכה של החברה, שמןיהם יצאו. הם אינם נברים מטורלים, שנעקרו מגוף אומתם ומקומם לא יכרים בו, אלא אחויים וקשורים הם באפניהם-התפתחותם של דורות-אומתם שקדמו להם, שעבירה ונוראה על דרכם החי בימייהם, בתנאי העבר וההווה, הם צומחים מזמן אדרת, שעבירה ונוראה על יורי הדורות האלה, ויש להם שורש בחיקם עצם. במלות יותר פשיות: באומות-העולם חיפשת האמנות לכל ענפה מקום בין שרורות העם: בבחן הספר, מצוא המשפחה, בסביבה החברותית, בכל-בתוך הקהיל הרחב. בתוכן אפשר, מצוא הרבה בתים, ולאו דוקא בשירות הגבירות, שבhem מתחוקים בני-המשפחה באיה ענף מענפי מל'את-מחשבת: בצד, בשרותם, בומרה וכדומה, או באסיפות קדמוניות נוגעות להאמנות, בקבוץ תמןויות וציורים וכיוצא בוה. והתהוקות זו היא להם לא "קדושים לחפוץ בו", כמו לאנשים פרופיטונאליים; הם עושים מה שעושים במקצועם והCTOR בני-אדם פשוטים, שמרנישים בעצם נתיה אורגנית לעניינים אמנותיים פְּלִדְבָּרִים, שהם גורמים להשלמת הרוח, העומדת לטעלה משאלת-הלחם בלב, הם עושים את לשמה של האמנות.

בתוך אומות-העולם אפשר למצוא דוקטורים, ערבי-דין, מורים וכדומה, וגם סתם, "בעל-בתיו" אינטיליגנטים, סוחדים, פקירים מפקידי-הרשות או עיבודים בחברות שונות, שהם קבועים עתים לדברי-אמנות ומקדישים את שעטה-המנחה, הנשאותם להם מטלאכתם התדרירית, למלאכות היפות אך ורק כדי לחתם מזון יזקוק רוחני לניטיות אל ישי החכש והחווי ולשחתם הירושת מלואים, מלואים כל קודש, נוקף על עכבות-חhole, עבדות יומיום. תערוכות של תמןויות וייצירות של מל'את-מחשבת, שהן מוצינות פעמיים בערים-ה沽oca ובערים-הסדרה, קבוצות קטנות של יצירותأكلת כאלת בתי-יהודים, עתונאים, מספים וספרים מצוירים גיגאנטים ולקטנים, – לכל אלה יש ערך חשוב, ערך חנוכי להחפתות חזש האמנות ולהחפתות האמנות עצמה בתחום הקהיל שלאינס-יהודים. וכך שורר שם הרוח האמנותית בכל: הוא משפיע על הסביבה החברותית, על החיים החבתיים ועל החיים הלאומיים – והכל מושפעים ממנה בדרך ישרה או מ, אולי, שניי".

ג.

וכי איך דמיון לוח אצלנו, ברחוב היהודים?

יפיתחו של יפת איינו שכנת באחד-יהם עד היום.

יש לנו, כאמור, אמנים מפורטים, איש אחד במקצוע שלו, אבל בכל-ו לנו מושג האמנות ואין לה מהלכים בינוינו. ואפי'ו ה-מפורטים יהודאים עצם ופעלו בהם נוראים לתהלה בסביבה הבלתי-יהודית הרבה יותר מאשר ירושים

בין אחיהם בני-ישראל. לתקה שלנו אין ערך באמנות והוא אינו מושפע ממנה כלך.

כמובן, אין אירן בוה על הדרות התתונות שלנו, על אלה, שביעית-אפט הם אוכלים את לחתם, לחתם-העוני, ושאין להם פנאי ויכולת, מקוצר-רוח ובעוריה קשה, לשוטם לב ל-דרביי-ונרר, לציורים ולפסלים וכיווץ בוה. אבל אותן הדרות, שקורין לנו בשם "קחה", ואוthon ה-ספירות הגבות יותר, שדרגת-מחר אינה מרכנתן, זה הקהיל האינטילוגנטי, שיש לו פנאי וחשך לב חפץ אחר, – ככל יש לו אפילו נטיה כל שהיא לאמונות בכל ולאמונות עבריות בפרט? על שאלה זו אפשר לחשיב רק בשלהה. אם תראה יהודי חובב-אמנות מן העשירים שלנו, ברוך אחיו, שהוא אינו עושה זאת אלא כדי למצא חן בעיני אחרים, שהם חובי-אמנות באמת,

החנן של בני הנעראים שלנו עומר מחוץ לנדר האמנות וכל מה שיש לו אף גנייה קלה ליום ולטלאבר-מחשבת. עובדא הוא, שבבתי-הספר הבלטוי-ספיציאליים, שם, מלאכה זו כובבה על התלמידים (ציור, שרטות וכדומה), מתייחסים אליה ביחס של בו רוב התלמידים העברים, ובבתי-הספר, שם שעורים כאלה רשות, אין רוב התלמידים העברים רוצים לטפל בהם כלל, והנערים, שמתחננים בהם שלילי כזה אל האמנות, גם כי יוקינו יסרו ממנה, וכלום אפשר להעלות על הדעת, שיטוקן, למשל, בערך-באות עברי או בכל אינטילוגנט עניינו-אמנות או שיקבע דוקטור עברי, או עורך דין, או מורה, או בכל אינטילוגנט עברי, אך מומנו לעניינים כאלה, שבאמת כhablim וכמעש-נערות הם בעינויו? – עובדא הוא, שנם בענפי המשחר והמלאה שלנו חסר אותו החלק האמנות, שבו מתחבאת השתלמות הענפים האלה ושבמננו יש לו ערך חשוב בשוק האינדוסטריה, המסחרים ובכלי המלאכה מאיזנו בני-ישראל נופלים בקהיר הסחרה והמלאה מחבריהם שאינם בני-ברית ונוראים בוה אף להפסdem החמרי, כמו שמעידים על יהי החוקרים המומחים למקצועות המשחר והמלאה ברוסיה.

תגה כי כן, החיים הביטויים והחימם הלאומיים שלנו, "שוטפים" ועובדות בליך שום לחולחות של אמונות.

ואם מן האמנות בכלל ניבור אל האמנות הלאומית בפרט, נראה אותו החווון עצמו, שתארנו למלחה,

קדום-כל, אין התקה שלנו יודע את כל אותן האמנים המציגים אשר מקריבו יצאו, מלבד שנים או שלשה שמות, שהם ידועים לכהן מעלי העתונים ושבהם הוא מתפרק לפבעים לעיני הנזום, לאמר: כמו לנו כשרנות נדולים במקצועות האמנות. כן, להתפרק באמניינו אנו אוהבים, אבל כולם להרבה מאתנו יש מושג ממה שפועלו ופעליים הכספיות הללו? בעוד שאנו מתפרקים בכרונוטינו האמנותים, "לעוני הגוים" – צאו וראו בפתוי אחינו בני-ישראל, אף בבתי האמידים והעשירים, אם תמצא שם לא רק אורינינאים, אלא אפילו העתקות מייצרו-זחים של "כרונוטונו", שכארה הם תביבים עליינו כל כך. מי מהם יעשה, "שיטה", כזו להוציא פרוטה על דבריהם כאלה – ועוד שהוא מפוזר מועתיו על הרגה ורובה דבריהם פחותי-ערך רק לשם... מי יודע לשם מה. – לא לפחות הוא, איטוא, שהאמנים שלנו הם מעדרם אינם, נושרים

השלח

את כרמיינו" ואינם עוסקים ביזמתן ביצירות לאומיות; הם יודיעים, שפרי עמלם במקצוע האמנות הלאומית אינם מוצאים לו קונים בין אחיהם; ואחריו שנם, "הישוים במלארה-הקרוש" נוקקים ללחם, על כן מוכרחות הם לשוב בשורות זרים ולחתת אחרים חילם.

ועל כן לא היו לנו עד עתה לא תערוכות ולא הוצאות אמנותיות ולא עתונים ומאספים וספרים מוקדשים למלאכת-מחשבת. על כן אנו חיים רק על "ללחם הייבש" במובנו הרוחני ואין רשומה של האמנות ניכר לא בחינוי ולא בספרותנו, עתה שמענו, שנערכה בברלין התערוכה האמנויות היהודית הראשונה. יש לה אחריות ותקוה בתור התחליה טוביה, שתגנור או רחיה מעשים חשובים, או – אף היא תחלוף בצל כמו שחלפה הרצאה בדבר האמנות בקונגרס החמישי והתערוכות הקטנות, שלאו את הקונגרסים האחרונים?

אחר רַבּ עָשָׁ.

מאת

משה קלינמן.

היוש, שהקיף את כל העם מלחמת תנבורות הריאקציה ברוסיה ואבן כל העדרות, שרכשה לה הריבולוציה, ומרירות-הנפש של כל המעדות ה"לוחמים" על התקומות שנכובו והטנו הקרים-שהועלו לשוא,—שני אלה יצרו פסיכואה המוניה של כפיר-ה-בְּכָל, שבאה במקום האמונה-בכל הקודמת, שאף היא הייתה פסיכואה המוניה יותר משיחתה תולדה מיסודה בתהני... האמונה בכל-יכלתו של הפלוטיארין הנעלם והגעץ וב-צדקתו ופְּרִונְרִיטְבּוֹזִיתְוִי המוחלתת של העם הרומי, ביהוד מעמד-האקרים שלו, הפליאיה אותנו פשוט בתמיותה הילודותית. ואלה מאתנו, שהיה להם כי רעת העולם להבין במראה, לא יכול Hessig, כיצד יכולם בני-אדם באים בשנים, בני-ארם, שכמדומה יש להם מוח ולב מבן, להאל כל-כך ולקבוע בהור מושכלות ראשונים, בטור אקסימוטה, שאין להרהר אחריהן, דברים שאין להם שחר בהגינוי הבריא... ואמנם, לא היה כל זה אלא פסיכואה, שנגררו אחריה אפילו הרבה מאנשי-השכל ומם המוכשרים לקבורת קרה ונתח אובייקטיבי. וכשבאה עכשו תקופת הריאקציה העצורית, תקופה, שנס איתה יכול לראות מראש אלו, שהם רגילים בתורת ההתחפות העצורית, באה נס היא בטור פסיכואה המוניה, בטור מחלת צבורי, שמלפת חללים בהמון.

וכאלו באה מגפה רוחנית וחתימה את כל התנעויות החברתיות, שהותה להן שייכות אל הריבולוציה הרוסית. אחת אחת נקפותו כמעט כל הפלגונות וה-אֶבְּנֶנְרְדִּים השונים, חרבות הארגאניציות השונות וنمליים מתוך ההבקה שבירי המציגאים על המהנות... ואולם הראשונים לכל נרתעים לאחר הצ'ירים,—בני-הגעורים, שעמדו בהחללה בראש התנועות, שהיה דם רותח יותר מפל ושהיה קילם מתרומם על קול הממן השוקק ובוקע ועלה מתוכו. אלה העזיריות נחביבים בחוריהם ומתיידרים עםocabם הנורא. "פיהם מלא קינות ולשונם אלה" על האור המטהעה, שהתעלל בהם. על התקות המוזירות שנכובו ועל משאות-הנפש, שהיתה לדמיון כוב. והוא אצל המועלים שבhem. ואולם הממויצים והגראים באים ליריד שיוון-נפש אוים, מרגישים טמטים נורא בלבד ומשא כבר בעופרת במוח. הם אובדים את כל חוויהם. חזק-המלחמה ותאות-הנצחון גערדים מהם, והם שבים לשנויות על-פה את שמות האים שבם התיכון ואת מספר-השנה, שבה נולד המלך פלוני ונהם הגיבור אלמוני, או אין עסקים אפילו בו, אלא משקיעים את עצם בהבלוי העולם-זהה: בתוכם מתחפה מין "אֶפְּקוֹנִיאִיסְטוֹס" מבהיל, רדיפה אחר פְּזָקָה-התאות והשחתת-מדות, שלא היה

כטotta בתוכנו מעולם... בمرة ירעה מוכרים לנו מעשי צעירים עתה את תעטווי הפלאנקיסטים לאחר שנכובה תוחתמת המשיחית: מבعلي כת דתית נעשו למופקרים פשוטים וביתרדם נעשה למערת פרצחים פשוטים... בודאי אני בא להטיף מוסר למי שיחיה, אף אני תמים כל-כך להאמין, כי ישמע לי מי שיחיה ושב ורפא לו. אבל חווון צבורי הוא זה, שכרא לי לשים לב אלו ולחתוקות על שרווי.

וקודם כל ראיי להתבונן בדבר, שאוthon הסבות עצמן גרכו בקרב שאר עמי רוסיה דока לתוצאות אחרות. אם לא נכיא בחשבון לפי שעja את הרופאים עצם, נבר היאוש מאד בתוך הצבור הפולני, למשל, שנס הוא בא בתחלתו לירוי התלבבות עצומה ואמונה נדולה ב'ביאת-המשיח' הקדобра. ובצבור זה לא נרם היוש של עכשו לאפפיה כללית כזו; אדרבה, יוש זה גרם שט לתגבורת התאהוה של יצירה לאומית. משעה שנשתחק קול הרחוב וחדרל-תדרועית המלחמה, התכנס הצבור הפולני יותר לתוכ' ד' אמותוי הקילוטוריות והרבנה סיטנים Macierz Szkolna בוגוארשה ועוד) מעדדים, שמתפרקם שם רעיונות חרדים, למשל אספה-חניכים מה- Macierz Szkolna בוגוארשה ועוד) מעדדים, שמתפרקם שם רעיונות חרדים, אשר בכל אופן יישירו את הקילוטורה הלאומית שלהם וירחיבו את גבולותיה בתוך השורות החרבות של העם. ואף בחברה הרווטית אפשר לראות ההתרשות היוצרת הלאומית, שעטורה מילדה בשעת הסער הריבולוציוני. ורק אנו, היהודים, רק אנו לבניינו ייצאים מן הכלל, אנחנו אבדנו הרבה בימי-הסער, שבhem פנה ערך לציונותינו הלאומית לא בלבד העם בחמינו, אלא אף הרבה מבני-העליה שלנו, שאף הם כאלורצו להחריב הכלל, למיחת כליה את העבר שלנו עם כל ערכיו הקילוטוריים. אבל גם עכשו, בכוא ימי היוצרת לאחרים, אנו עומדים בידים כפותות ואין אנו עישים כלום. אין לנו יוצרים דברים חדשים ואני מאבדם מה שהוו בירינו אפילו בשעת הריבולוציה עצמה, במקץ חותם האחרון אבדנו, למשל, מספר עתונים יהודאים, שבכל אופן היו רכוש קילוטרי לעמנו, והווערים המועטים שבתוכנו אבדו מקומות-ייצירותם. פה ושם, אמנם, נשמעים גם במחנו קולות חרישים, שרועדים בהם געגועים כטושים על השירה העברית וצמאן לחתורשות האמנות העברית. אבל קולות אלו הם כל-כך בורדים ויחודים, עד שאינם אלא קולות קוראים במדבר. ואכן, למרבר דומה מהנה-ישראל ברוסיה בימים הללו...

* * *

*

אם יפלא הדבר בענייני מי-בעניינו לא יפלאנו
גם בימי הרעש הצבורי שלנו לא חילנו מלהעיר ולעיר-כל כמה שהעתונאות העברית או לא סתמה את פיותינו-שאותה המרד, שבה התנפלו היהודים ע-, התנוועה הריבולוציונית ברוסיה, אינה לא טبيعית ולא מתאמת לארכי האומה העברית באמת. בבקשה, אל חתלו בידרבים, שלא עלו על דעתן אין רצוני לומר, שהיהודים לא היו רשאים להשתתף בתנועת-השחרור, שאנו היינו הייבם לשבה בחבוק-דים בשעה שככל עמי רוסיה התעוררנו והוציאו את שטרוי-חובותיהם לנוביגנא. אף אני ירע אותה "חכמה ובתי", שלא חילו המשפיעים על דעת-הקהל בתוכנו להטעתה בהנאה משונה להתגלות חדשה: אין זכיה נתנות לעם במתנה, כל-שים תביעה

מצדו כלל, שחיי עיר לפני שנים הטפנו לעורה-עצמה ושגנו השכם ושנן, רק "במלחמות ירכוש לו עם את זכויותיו" ושפם היהודי יושע לא על ידי נדבנום ובעליהם טבות, משלנו או משל אחרים, אלא ע"י קבוץ-כל-כחתו לשם עבורה לאותה מפודרת ומתאמת למטרתו. את הרעיון העיקרי הזה הרחבני בקרוב העם העברי והוא היה הzier, שעליו סבב כל גאות ציוני וכל מאמר ציוני מן היום שהתחילה נואמים וסופרים ציוניים לדבר אל העם. אבל אוףן השחתפות של היהודים בתנועה-השחרור לא היה כל מכוון אל הרעיון האומי זהו, בכל אופן לא היה אכוון לו בבחינה הלאומית. היהודים לא השתתפו במלחמות-השחרור בתור גדור ל' אומי מסדר, אלא בטור "מתרבבים" בגנודים ורומים. בקנות משונה התנפלו, "עוישי-הפליטיקה" שלנו על כל מי שהיעו לדבר בשם האומה הישראלית בתור אומה נבדלת באפיה וצרכיה. אוכיר לרוגמא את הפולמוס בנדד, אחר-העם", אפילו אלן, שהווו בנחיצות של זכיות לאומות בשבייל ישראל, לא סבלו, שתהיינה הן יסוד להתקינה בקרוב היהודים, אלא דרשו, שבתחלה נתחרב "אל המועלם שבעם הרומי" ונעוור להם לניצח את האויב הכללי, ורק אחר-כך נגיש גם את תביעותינו הלאומית. כי אולם "המעולים" יתנו לנו אותן הוכיות ברצונות הטוב-בזה לא היה טишטיל ספק.

שעת ריבולציית מרדנית היא תמיד גם שעה של חשבון-הנפש לעמים, שעה של בחינת הערכין הקולטוריים ובקורות חvipה בclfוי האלים, שלשלטו עד עתה, בשעת ריבולציה מתרחבות ומתווקחות הדשנות, מצטרפות הדעות ונבחנות האמנויות שנשתרו בעם. וונטמא מבהיקה היא הריבולציה הנגדולה הצרפתיות. שהמהפכה המרונית הילכה בה שלובת-זורע עם מהפכה רוחנית: הריבולציה בוגר הסדר המרוני היה ב-ליה של הריבולציה בוגר האבטורייטים" הרתיים והמוראים, ואמנם, המדרניות והקולטוריה של איה עם הם שני ענפים של אילן אחד-שני עיפוי הציביבולזיה של אותו העם, תפימות יתרה היא להאמין. שהסדר המרוני נברא ע"י יהודים וארך בהסכם עם נטויותיהם הפרטיות של אותם היהודים בלבד. רק ט' שאינו מכיר במתהותו של הפרוצץ הצבורי, של ההתחווות המרונית, יכול לחשוב, שהסדר המרוני הוא דבר שחותל על העם על ידי כח מן החוץ. אבל מין שהורג, להסתכל בחווונות הקולטוריה האנושית וללמוד לדעת את צרכיה, הוא יורע, שאיתו הסדר צומח ונקבע בהדרגה ישרא מוחזק המצב הקולטורי של אותו הומן, שבו נקבע הסדר המרוני, והוא מתאים בכלל לצרכי העם באותה שעה. רק לאחר זמן אוזנים, כשהמצב הקולטורי הוא נשנה כבר ועלה או ירד מדרגתנו הראשונה וכשנהנגלת הנגר בינו אותו המצב ובין אותו הסדר, מתחילה הצבור להתאונן ומתחלת תקופת הריבולזיה. כל ריבולזיה כשהיא עצמה מעידה על כך, עבר ומן של איה סדר מרוני וכבר אין מתחאים להמצב הקולטורי של אותו העם, שכבר נשנה נס הוא. ולפיכך אנו רואים, שינוי עם שנייה הערכין המרוניים הולך וכobiaש לו מקום גם שנייה הערכין הקולטוריים.

כל אלה הם מן המפורטים ולא הוכרתי אותם אלא בשבייל להבליט את הרעיון, שרציתי לבאר כאן: בחוץ כל עמי רומי, ואף בתוך היהודים, כבר נחבקרה הריבולזיה המרונית, שעל צד-האמת התחוללה הרבה קודם לזמן, שנתגלתה בו בפועל. בספרות הרותית כבר נראה עקבות המהפכה המרונית, עיר קורט

שחורגשה בחיים, כמו-כן באו שניות כבירים גם בחיים הרוחניים של שאר העמים וגם של היהודים. אין חותמי כאן לעמוד על סכיותם של אותם השנויות ולבקר, אם מקורם בשני סדרי-הכלכליים לב או אפ' בגורמים אחרים, אינדיבידואלייט= פסיבולוגיים וחברותיים=קוטוריים. דיו שהעובדת קיימת; בכך עשוות החשיבות האחרוניות נשתנה התוכן הרוחני של חייהם השנויות יושבי רוסיה, נשנתה השקפת-העולם שלהם, דרכיהם שליהם, תבלית שנייה, ואotta המהפהכה המונית, שבאה בשתי השנים האחרונות, אינה אלא בטוייה של המהפהכה הרוחנית שקדמה לה, תוצאותיהם הטבעיות וההণיות של אותם השנויות בקולטוריה של אותן האומות, שכבר מזאו להם מקום קודם לה.

וכאן אנו רואים את ההבדל העצום שבינוינו ובינויהם.

בשבעה שתניות=השחזר של הרויטים והפולנים היהת מתאמת למצו-הנפש ורישיון-הירוח של אותן האומות, קיבלת תנועה זו עצמה בתוכנו זורה של ממשuat עירית, הייפנו-טיית. האינטיליגנציה שלנו הולכה אחורי הנלחמים או בראשם אך ורק מפני שוויה מצוח הפגנרים-, ואינטיליגנט יהודי את נפשו יתן וככלד שלא יטילמי שהיה ספק, בפראנורטיזיטויו. הרבה מעשים נעשו אצלנו והרבה החלטות חשובות הוחלטו בחיכינו לא אחורי בינה אובייקטיבית של עצם הנרדן, כמה הוא מתאים או בלתי-מתאים להפצענו ולצרכינו באמת, אלא על פי "פרומוללה" קבועה (מי יודע ע"י מי), שדבר זה פראנורטיזיב הוא... כך נהנו ת-ה, אינטיליגנטים' שלנו, וההטנו-הוא נמשך אחורי המשיכלים גם כמו מהמת היפנו צבורית, מחמת אמונה פאטאלית בכל-יכולתו של הפלוטיארין, מחמת האמונה התחפלה בהקיפות המוחלתת של ה"לוחמים"-וההמן היהודי אינו רגיל לעמוד בפני התקיפים...).

מה היה-לא כל-כך הסבה העיקרית, אבל הנקודת המרכזית של ה"תנועה" בתחום הרויטים שם נתבררה השאייה לפירקה על הבירוקרטיה, שהחטנהה להיות אפוטרופסית על כל נטיה של הנפש החושבת, באופן שלא היה אדם רשאי לחשוב מחשבה, להגיד מלה, שלא היה מקודם מיבורת ומאורשת מעד בעלי המשרה הממלכית. סדר זה, שהוא מתאים אל המצב הקולוטרי של רוסיה לפני יובל שנים, לא היה יכול עוד להתאים אל המצב החדש, שהחילה עם תנבות הרציזוניות וההפטשות המדע החפשי ברוסיה. כמו-כן לא היה יכול להתאים אל מושגי ההשכלה הרויטית שבזמן הזה אותו השלשן בכח-חוורע, שרשאות גננה לו לתקן את כל מי שלא ימצא חן בעניין. המצב של עבדים נכנעים וועודים בראשותו המוחלט של הפלוטיאב לא היה יכול עוד להתאים אל מושגיים של המשיכלים הרויטים על דבר ערכו של האדם,-אותם המושגים, שהחילה להם תנועת-הروح הרויטית של שנות-העשור האחרון. נולדה תשובה נמרצת להשתחררות, גענויות לנצח של אורים, של שותפים בארגאניזציה הממלכית ולא של עצמים רוטמיים, שארגאניזציה ויכולת להשתמש בהם לצרכיה, אותן הגענויות נתבעו תחלה בספרות ובחיים הרוחניים ולבסוף נקבעו בתנועה מדינית. הסכטיך, שנולד בין החרנשה והחכלה הפסיכומטרית ובין התנאים החיצוניים האובייקטיבים, הביא לירוי התגעשותן של אלו באלה; וההתגעשות בהם מוזהי הריבולוציה.

ולא בלבד הכרת המשיכלים עם הרוטי נדלה ונעטקה; אף בקשר המונם-האקרים והعملים העירוניים-נחתפה הכרת סורי-חחים ואפני ההנעה

המרדנית, גם האכר הרומי כבר יצא מתחוולי הילודות, כבר גדל והוא לא איש מכיר בערכו האנושי, שאינו יכול עוד להשלים עם המצויאות הסובבנה אותו, – אוטה המצויאות שעשתה לאפשר אף הלקאת "בעל-גוף", בעל-בעטוי, שאינו נכנס לרצונו של האדטיניסטרטור המקומי. לכוחם הדרורים אלה הייתה לפני שנים אחדות הורמנות להכיר את חי הփר בפניהם רוסיה ובבחירה במוקומות האינטלקטואליות הביאו עמו העילם החיצוני, וכבר אז ניכר היה, והמתן תחכוף, שיש להכפריים הללו עם העילם החיצוני, נראית היהת תסיסה רוחנית, שבשביל השרוות האופויזיונית הולכת וمتפרקת, נראית היהת תסיסה רוחנית, שבשביל העין החודרת נשאה כבר אז בחינה את המקרים שבא אחר-כך.

תגונעת-השחרור של הרומים יצאה, איפוא, ישר מתוך אותו המועד הנפשי וסבב על ציר אותן הדרישות והחייבות, שנחכשו בהכרה תחליה. וכן הדבר אף אצל הפולנים. אלו רואים, שבתוכו הפולנים הרגנסה התסיסה הריבולוציונית בקרב החומניטים ונתקבטה אצל האקטיביים בתור דרישת לאומית מיזחת, ככל מרアך, דרישת להשתחררות מתחת לעול הגלוות הלאומית; אם הרחיקו או קרבו ללבת אותן הדרישות-בהתאם אל המעדן החברותי של הכתיות השונות, – הטען הכללי, המטען המרכזי הוביל לכלם, היה: רכישת אבטנות לאומית. ואף דרישתו כבר נתבכרה תחליה בהכרת הצבור, כבר הוכנה מעט מעט ע"י התפתחות הקולטוריה הלואמית והשתלטמות-הצריכים של חיל גודל מן האומה.

ומביוין שתגונעת-השחרור של העם הרומי, הפלני ועור היהת תולדה ישרה ממצצח התפתחותם הקולטוריות וברוחו אותה התפתחות הנעה. לירוי בטוי, הילך אף לאחר שהחפיצו נלי-הריבולוציה אל המפערעים מן החוץ, שפנו בהם, עדין לא שקעה האש הפנימית הבוערת בעמיהם האלו. אדרבה, כל אותו החסכוון של אָנְגָרִנִיה וסערת-רוות, אין לו מקום לצאת למרחב ביצור טעשים טרינאים, מבקש לו דרך אחרת, – והוא בוקע ומתרפץ דרך היצירה הספרותית, והוא לובש צורה אמנותית. ברוטיה אלו רואים עכשוו את תנכורת הייצור הלאומית, ודוקא במקצוע הערכת האישיות, ערוכה ומוקמה בעולם. האמנויות הרומיות ממשכת את הריבולוציה הרוחנית, את המלחמה עם ההשנות היישנות והאבטורטיטים השורדים, ביחס תוקף וביתר התלהבות קנאית כל כמתה שהרי-אקציה הצורית מתגברת ואין יכולה למלא את השתוות הנפש לטמענים טרינאים, אף בפולין ניכרת חנכורת והתחזוקות של כל מה שנגע להעמקת ההרגנסה הלואמית ולהשתרשות ההכרה בצדקה המוחלתת, נחייזותם והכרחויהם של ה"פומטולאטים" הלואמים.

ורק אצלו הירודים היה המעדן שונה לngrדי: בהשתפותנו בתגונעת החרור יש כל סימניה של היופנזה צבוריות. שני-ערבני קולטורני נתען נם בקרבונו בשנות-העשור האחרון, אך לא מתחוו צמחה ויצאה תנעuta השחרור שלנו, לא ערכינו החדרים היו התיכון של דרישותינו ותביעותינו מן הסדר המדריני, אלא בשםינו לדרוך השתנות הסדר השורר, תקונו והשלמותו. אפילו עניין שווי-חוכיות, ה"פומטולאט" יותר קרוב והיותר טבעי של חי-ארם ישראלים, לא הונחabisorder הפרוגראםות השונות של "לוחמי", אלא נתקבל אצל בתיור הוא ספרה על חפרונרא-טה, לאחר שכבר עמדו הלוות בתוכו העברודה ודרישה זו צריכה היהת להם

בדי שתהיה להם „אַמְּרָה“ מתחאת לחפזו של רחוב-היהודים וכרי שוכלו להדריך את החפץ למשוק אחריהם את רחוב-היהודים ... ואפיו אלה שדברו אחר-כך על זכויות „מלאות“, הרי מתחלה כוננו בזה לשוני המשתר ה כל לוי ואף אחר-כך לא הגיעו לרדרישת זכויות אלו מ עצם, בהדרגה ישירה מתוך הספקידותם-בעולם וצריכיהם הפנימיים. אלא הסכימו לוותר קצת אף להלאומים הקיצוניים, ורק אגב-הרי בזה אפשר היה להוציאו כל-זיוון חזק מידי הציוניים... אפשר שינסו האדונים האלה להכחיש את הדבר ויתנו נגד החדר שמותחים עליהם. אך מי מאננו אינו יודע את האמת לאמת ? מי מאננו אינו יודע, שבעצם היו כל נפשם, שאיפותיהם ונטוותיהם נתונות לעם אחר, לאידיאלי עם אחר, והוא אפיו להאדירים האנושיים הכלליים של אותו ה „עם-האחר“, שכן הם בקיצור-לאותם לא רוא בהם את בטיו הרוח ה לאומי המיוחד של אוטו העם ? מי מאננו אינו זכר, שרוב-הנשים האלה התרנו חמייר על „צורות-לבם“ של הציוניים, שאנס פוקרים מלבדם על צרא-היהודים המתוחרת, ענים ורדיפותיהם ? ולא הם הם האבות הטענה השנורה עתה בפי האוקטובריסטים השמאליים, בביבול, שאטנם מצב-היהודים רע הוא, אבל בכל אופן מצד האקרים הרושים הוא רע מוה, ועוד שנבאו להתעתק בהתקבת מצבו של חיל טן התושבים, ניטבה-נא בתחלה את מצבו של הרוב. אמן, האוקטובריסטים נתנים לך מיטרא ! זו פירוש יותר רחב ומשמעותים בה ב-חופשי יותר גדול, אבל בעצם בא להם ישר או בLIGHT-ישראל מאחינו ה „פרונגרטיסטים“ עצם.

עוד כמה לא הייתה תנועה-השחזר שלנו עצם מעצמנו, מים מפכים טמקרים, אלא הסתפקות עורת על אחרים, אפשר לראות מוה, שכשבאה שעת בחירת צירום להדומה אירע אצלנו מה שלא אירע ואי-אפשר היה שיירע אצל שום עם טעמי רוטה. לכל העמים היה הדבר ברור תכלית הנירוז, שהם צירוצים לבחר צירום דוקא מeahיהם ובמספר היותר גדוֹל כל כמה שאפשר. ברור היה להם גם כן, שהציגו הלאומי ציריך להיות לאומי אף מצד השקפותיו המדיניות ו שאנפותיו הקולטוריות, ככלمر, שהוא ציריך להיות לא בבר בא-בחאה של שאיפה מדינית ירואה, שהוא כלות ומשותפת לכל רוטה. אלא נס-או קורים כל-בא-כחה של נטיה לאומית ירואה ותווע אט ملي צרכיה של האומה במיבן ידוע.—על אורות מיבן זה ועל אורות אפרשות-השנתן של התכויות הלאומיות יכול היהו חלוקין-דעות בין המפלגות ועל אלה נלחמו זו בזו. אך לשום עם טעמי רוטה לא אירע, שעל ידי מלחמה יאבר כל המאנדרט מידי האומה יוכנס לידי רוטים (כמו שאירע וה לא כבר בא-אורטס) בשעת הבחרות והשלישות, בווילנד-בשבעת הבחרות השניות, וגם באירועים אחרים). כי, על כל פנים, זה היה ברור לכל המפלגות: אפילו הגרווע שבין בני-אומתו ירע יותר להביע את רגשותיה ותביעותיה הלאומיות אפילו מן המעליה שבין הרים ; ותביעות הלאומיות הלא הן העיקר, שעליי נלחמים ובשבילו שלוחים צירום להרומה כמעט בכל העמים הנלחצים.

אצלנו לא היה הרברך, מפני שבאמת לא יצא מי מאננו להלחם על הצרכים של אומתנו, ה „לוחמים“ שלנו נספחו על מלחמה הרים מתוך נתוח-לבם הפרטית וכשIVO אחר-כך לבי להצד היהודי המיוחד שבדבר, היה זה אך מפני

שהכריחתם לוה הטעקטייה המפלגניתו, צרכי האנטאציה ברוחם היהודים. ועל כן היו הפורנרטמות הלאומית, כביכול, של רוב מפלגתוינו בעין מי שיש לו עיניהם לראות-דמנגיה פשוטה ואמצעי לתפוש את לב „הרוחבי...“.

ומפני שלא יצאתה תנועת-השחזר שלנו מלבד האומה, לא יכול הכח העוזר שנגן בה למצוא מסלות לב האומה אחר שתתנגדתה ספינית-התקינה אל הסלע עיי נחשול שבעם. מפני שהתקינה לא הותה בתוכנו ההונגרות של תנועה שקרמה לה בקולטוריה הלאומית, לא יכולה האנרגיה הצבורית. שנתעפה באמצע עברותה המרנית, לשוב ולהתכנס לתוך ר' אמותיה של הקולטוריה הלאומית ולהחולל שם גדרות, להוציא שם את כח-פעולתה ולהתגלגל בדרכות יצירה לאומית, בצוותה אמונות לאימית. בחותינו הצבוריים אינם מוצאים להם עכשו ספוקם בעמקי חיננו, שנם עתה נשארו להם ורים כמו שהיו מוקדם, ומהנה הלוחמים היהודים רומה לנזרה, שנשאר ייחרו אחרי חורבן כל המלחנה, והוא חלק ומתחפור אחר אחד-באותן בח לעשות דבר לבדו ובאותן כתף ורזה להסמק עלייה, וכל העבור שלנו מרגניש את עצמו-יסלחנו נא לי אקוראים על הבטוי הנם-כאונן לאחר שהוציאו כחותיו לבטלה...».

וזו, לרעתו, סבכת של אפיקות-הכחות המורנשת עתה בקרב מפלגתוינו וזהי גם סבת היוש, ההולך ותוקף כמחללה מתדקמת המוני אנשים והוא הולך ומחפש בינוינו כפסיכואה המוניתו

אמנם, מצב כוה עלול לעבור בזטן קרוב פחת או יותר. כמו-כן אפשר הדבר, שגלי הריבולוציה ירומו עוד הפעם, ואנו אין ספק, ישישבו כל אוטם הנואשים ליעמוד בקשרי המלחמה, ועוד הפעם ישירו לנו את שריהם. אבל, אף אם תחנבר או הריבולוציה על הריאקציה, אף אם תביא לרוסיה מרפא וישע ואף אם-נהיה-נא אופטימייטים עד הקצה האחרון-יחיד עם זה תבוא גם תשועה לישראל, אף על פי כן תשוב או הריקנות ותשים איתן מושבה בלבבות צערינו. כי אין מעין חי בלב, באין אידיאלים לאומיים נצחיים ובאיין לאינטיליגנט שום אוויה בעצמותו, בקולטוריה הלאומית שלו.—אי-אפשר לו להזמין טעם ולעלות מעלה בהתפתחותו המוסרית. ככליה נובל סופו לפול ולטול; בענף, שנkapf מן האילן, סופו לאבד את לחו ולרוקוב. ומצלים נובלים כאלה בודאי אין שום תקופה לכללות-האומה שלנו!

כי רק אותה האינטיליגנציה יכולה ליזור לעמה יצירות של ממש, שהיא שואבת מטකור עמה, שהיא שותה מן המעי החי של נפש האומה, תקוותיה ואירועליה; ורק מלאה תבואה תקויות האומה, שיכולים להציג את הLN-רוחה של איטם ווירעים למצוא את הנקרה המאיירה בלבנה, לפחות בזיך הבוער שלא להעלתו לאור גדרו!

ג' יִצְחָק

מאת

ברמן.

זון הוא טח מה, זון מופלן: בימי הרטן האחרון מלאו לו שבעים שנה, ועור, – עינו אחת סטוייה: קרום לבן מתח עליה.
כל נכסים אין לו, אביה בלויה, ליקוק אחד של בר לעורו, מחללה, צפחת,
אללה, רובה יישן מעשה ירי עצמי, שלח ירתו ד' אמות, מקטרת, אפוב,
שהוא מחלל בו באמנות גROLה – כלום, כל אלו שם „נכסים“?
ואף אשה אין לו, ונם לא חיתה לו מעולם. לאו כל אדם זוכה לאשה,
אשה – חרוי זה דבר של „מוחות“, הפחותה שבנשים – מחירה עשרה או חמישה
עشر נפוליאן, ופלח עני שכמותו, – הון רב כוה מנין לו?
ויהי מחרם הולך בנפו כל ימי. בהחלתו הוה עובד בתורת שכיר אצל אפנדים
עשירים; חופר היה בורות ושוחין לניטעים, משקה גנים, מסתת אבני, שואב-
מים; ומשנודקן ונפסל למלאכה – נזוב לנפשו,
ורע ומר היה לו, לולא הגרים הללו, שבאו ונאחו בחלוקת ארמה שבאותו
החבל, כמחלך שלוש שעות מן הכפר בני-ברק.
הבריות שבכפר אומרים, שהגרים הללו יהודים הם, יהודים מוסקבוי, ורצונים
לקבוע כאן את יישובתם לדורות. ועוד אומרים הבריות, שכונתם של אותם הגרים
לקחת מידי הפלחים את הארץ, מפני שאבותיהם ישבו בה לפני שנים קרטניות.
משמעותם באלו פשטו במסבי המקסם והרגינו את הרוחות...
אבל מה לו, למחמתו, ולכל השמועות הללו, הוא נומו – נזחה דעתו מארמן
ה„גרים“ ומברך בלבו את ים בואם.

הס אספחו אליו, את חממתם הפקידו בירור.
לא הרבה הוא בהמתם – כנראה, עניים הם: – חמש או שש פרות, סופים
אחרים, שני חמורים, גמל אחר, תריסר שיות ושלש עזים.
בכל יום ויום, בעלות החזר, בעוד שכבה הטל על הארץ והרי יהודה
מרטורדים מתיוך מתייקות תחת סרני-אים חורורם, הוא יוציא עם העדר אל
השדרה, אל נחל אוגניה ורואה שם כל היום, ועם שקיעת החמה הוא חזר ומביא
עדרו אל הכפר.
העבורה אינה מרובה ביותר ושכלה – נפוליאן לשנהו כלום קללה היא זו? –
נפוליאן שלם, קמץ ללחם, וירקות: שומים ובצלים.
ונם „גער“ נתנו לו, לעוזר על ידו, גער כבן שתים עשרה, ושמו אברהם,
בנו של אחד הגרים, מיכאל שפירא.

ונבון הוא הנער, וויריו הוא ורשו אמיצה. יהיה הוקן מוחמד שטח בו ואוהב אותו אהבה נדולה וניתן לו כלבו. יהיה הנער לוקן כבן.

* * *

*
חמה מבהיקה, עוקצנית. ערבה.

חלל העולם קלוי באש, וכען ברול מלון גפן בו. רואים ממש בחוש, כשהאויר צף ורוטט ומ�풷ש ותכל נעשה בתוכו אוורי, מטומן... . הכל—אף הרי יהורה, ואף אורחת-הגמלים שנמשכת ברצועה וווחלת מהוֹן צלצול חזאי על גבוי נבעה רחיקה, ואף תמורה גלמודה זו, הדקמת והנחטראת, שבכך מתגעגע אליה הארון שבארץ הקרה...

ערבה שומטה, חלקה, חול ואבני. פה ושם בצד' הנטיות הלבניות מנמנמים יבשים וכחים סכבי האינזיל...

קוין ודרדר ...

יש שעל פני הערבה עברות בחבורה או בשורה טעה קטע של פלחים בחלוקיהם הלבנים והארוכים ובסדרינודם המנוירם כטליות, ונראים פניהם השופפים בעין נקורות שחרויות שטפטו לתוכו והרו של היום הבוער וחלות ... ושם, במקום שהגבעה מת נשאה, בריה אחת מתעתקת.

החולין העברי.

הוא מרכך את הקרקע ומננה אותו לדור הבא, לדור החדש, האיתן, הנאה, השעה—שעה שלפני צהרים. החמה מעורת עיניים, צורבת את העירף, את הגב—והוא עובד ועובד.

הפניהם צעירים ומוחורי שפם. שרויל הכתנת הבהיר מופשלים עד המרפקים, המכניים קרועים, מנדרי-ערבים בכדים, כובע קש רחוב על הראש ופישׁוּשׁ, מעדן קצר, בידים.

רוזאים מרוחק כשהוא מטה את גוףיו הטויט של אומץ לפנים ולאחור :

—הן ! הן !

הפיישׁ רומה דמיון נמור לשון ברול חרדה שנגעצת בכח אל תוך הקרקע הנוקשה, מכרסמת, אותה וטפורתיה פרויט פרוירום. רומה כאלו עם המעדן יתר שוקע בכל פעם בקרקע אף החלין עצמו, והשן הגעצת-שני.

עובד הוא לא רוחיק מן המושבה.

הנה היא לפניו חטש או שיש סכנות דלות, עשוות קרשיט, אילן יבש... אצל אחת מהן מוטלת מוארשה,

„פְּתַח תָּקוֹה“...

מי יודע, אפשר שהתקוה לא תרmeta את הקולונייטים. הרי המושבה עירין בתחילת צמיחתה.

ומאחריה—אגניה, אוניה היפהפית, שוטפת היא סטיך למושבה, ודומה כאלו אחד מקיי החמה נפל לארץ, התעקלם נקשת, עתים מבזק ועתים אובר בתוך ירך האינזיל.

אלין וקן עומד במקום אחד, כפוף על גבה, כוה שהוא נשען על כף אהובה, ולוחש לה דבר-מה באלפי הלשונות הירוקים של צמדתו רנהרדה והעבותה, בגלו יושבים מחמוד ואברהם.

הבהמות רועית הרחק מטם, גנות בעמק כעין כתמים צהובים, חומיים ושרוקים. מחמד עסוק בעשיית אפוף, מין חליל של קנה, וענוי אברהם הפויות והטוהרויות נתונות בכל תנעה ותנועה שהוא עושה. אברהם לבוש מעיל קדר ומגבעת אנגלית קטנה בראשו.

--~~חֶפְלָן~~

הוקן נתן את החליל אל פיו ומולט מזווכו קולות אחרים דומים לצלילי *ההרמונייה*.

נוודיעו אברהם.

תנחו לי ליתתני הריוו שלי? הרי הבטהתו לי.

--כן, כן-הшиб הוקן מתוך חיון. אברהם הוציא מידו את החליל; התחליל מחהל כי וסובב על רגלו האחת, מחמד האhil בכפו על עינו הרואה ושאל מתך חשש:

--ולא הרחיקו הבהמות בהליךן יותר מדי?

--לא, מחמד!

--מחמד, מחמד! - לנגן הוקןohl וחלעוו אחריו בהבראה משובשת-אי, פוזן, אימתי תלמד לרבר ערבית כשרהה, לא, "מחמד", אלא, "מחמד ר'י-דרך הנרונו...". אברהם השתרל לכזע את שריריו נרונו עד כדי מכואב ולכטא את המלה בשם שהורה רבו.

--כן!... עכשו אמרו *"חַבִּיבִי"*.

--חביבי.

--שוב?... קפה-הוקן הרביין אוננו-אורחה באה?

--כן.

--אפשר עם בטיחים (אבטחים).

--עם אבטחים.

--טאיב (טוב).

כשהגיעה האורחה אליהם הוציאו לו הוקן מאתרי האילן דלי ושאל את מנהיג השיריה, פלח זקן שרכב על גמלו בראש:

--שמעו רוצים אתם בדנigkeit?

בתוך הימים שבDALI צפוי ושוטטו אילן וายילך דני-כסף, מתנת אוניה.

ראש האורחה נענע לו בראשו ועצר בಗמלו.

הוקן צד בידו הורייה דנים אחרים וחליפם באבטחים,

اورחה הלכה לדרכה.

חתן הוקן אבטחה אחר, בסור וחכילי במקצת, חוליות חתיכות ואמר לאברהם:

--אכטול!

הנער תחב את החליל בכיסו ונטפל אל הוקן בסעודתו. אחר הסעודה פרש הוקן מתוך פהוקים ואנקיות את האכלה על הקירען,

נשתח עליה ונרדם תיכף. פרש הימנו אברהם, הוציא את החליל וחור לחל לו
כשהוא נזון כל פעם עינוי באלבין לציד העדר.

*

הרבה תורה למד אברהם מפני מתר : לשון ערבית, רכיבת התנויות
וכיווץ באלה. על ידו למד אברהם את ידו למשול בגבוטי, לירות בקנה-רובה
ותבנינה; ידע ליבב בשועלים, היה מבחין את שנות היום על פי החמה, ידע
להבדיל בין כוכב לכוכב ובין מטבח תורה לחרבתה.
באומנות רבה היה קוטף את פירות הצבר, מנגלם בחול, כדי שיסרו מהם
העוקצים הדרקים והטמיונים מן העין, ומקלפת קלוף של מומחה ובקן בדבר.
ויש שהוקן תורה לו פרק בהתנושות במעשה ; ושבעה זו אפשר היה
לראות בשטנגוליט תחת האילן, על חוף היאור הטוחיר, שני גופים חבוקים
ורובוקים, האחד זקן והשני עדרין רך, כל תינוק.
הוקן, אף על-פי שכבר תשחו, היה גובר בכל ואת על הנער והופכו על גבו,
—בך מתגונשין ! -- היה דובר הוקן בנאה ונושם בכבודת — למד ! רצוני
שההא ג'ידה⁴⁾, שומע אתה ?

—שמעתי ! —ענה אברהם, נושם ורוער ומרטט רטט מתוק.
—ג'ידה ? -- כמה היה מתאותה להיות ג'ידה ! כשיוכה לך הרוי לא יהא
מתירא מפני שום דבר ! אפיו מפני הנחשים הזוחלים במושבה, ומפני השועלים,
—מתר ! מותר לי לlein עטן הלילה ? — שאל אותו פעם אחת, בחזרתם
מן השירה עם העדר.

—ברשות אבוי מותר.

—הוא יתן רשות ! מובטחני !

מהר הקדימו אברהם וץ אל המושבה.

באחת סוכות-הגנרים ישב אבא ואחיו.

—אבא ! מסכן ! הוא חור כל כך ועוגם, האחים-קורדים .

יניעתם בקרקע מרובה. ופירותיהם מועטים .

הייך-של-עצבות חלף על פני אבוי מכין שראה את חביבו .

—אבא !

—מה ? — שאל והחליק את שערתו ונסחק על מצחו מתוק חבה .

—רצוני לlein הלילה אצל מתר .

—מה בכך ?lein .

* * *

מתר דר באהל, מעין אכסדרה, רחוק מן המושבה, מהלך חזי שעה .
ארבעה כלונסאות, שניים שלשה צורות של זטורות גפן ואיגזיל במקום גג,
cdr של חרס גדרה מאדר, שחרה-כחולחל, העומדת סטוכה אל אחד הכלונסאות — זה
טראה האהה .

⁴⁾ ג'ורה.

חוקן המתין לבייתו של אברהם והבין סל מלא פירות של הצבר, שקטפס מה לא כבר ונילם יפה יפה בחוות. הערבה שטופה כליה באפליה, וודמה לעורביה עשוות בית-הטנסן. בורעת על ברכיה בירכתי ספינה או באחת מזווות בית-הטנסן. מתחיך האפליה היו נזיצים רק פניני הכוכבים ונורותיה הרלים של המושבה. שכ-אמר מחרmr אל אברהם חיכף לכניתה והראה לו על המחלצת שהיתה שטוחה לפני האهل, אברהם ישב.

מחמד הייזיא מן המל פרייר וווק וחכליי קצט, שחוויות שחורות על גבו, מלי' אותו סלטעה ומילטעה ואחריו בן עשה תקן באמצעותו והפקיע מתוך הקליפה הריבת את ה"תוֹךְ" המתיק ומסרו לאברהם. זה מהר ינתן את ה"תוֹךְ" אל פיו וייחי כרבע למתוק. ושדר אחר, ועוד, וויר... חוקן לא פסק מלגילה את ה"צבריות" ולטסרו לאברהם. ויש שהיה נותר מהן גם אל תוך פיו מחוסר-השנים. הוא ישב פטוק לאברהם ומשונה היהתה עיניו הסטוייה, שהותה נראית בחשכה לבנה בעין הסוללה.

-מחטמו-לא התפקיד אברהם ושאל-מפני מה עינך לבנה? -מפני שאנו הפלחים אין אנו והירים בתהרת-העינים. את האורת, הטובה במתנות אליהם, אנו הופכים לחושך. הרו עצמי נתונה לך ולכל היהודים המתישבים בארץינו, הו זהירים בנקיון-העינים; משים שאבק ארכינו-מעורבים בו עוקציהם של פירות הצבר, שעיל ידים הפלחים עורים כעטלף. במקומות לא רחוק מהם נצנעו פתאות בעין נחלי-אש ויללה תינוקות הנעה משם.

-שועליים-אמר מחרmr.
-אני מתררא-לחש אברהם ונלחץ אליו.
-שוטה וועיר אומר להיות נירחו הילך את האלה ווירוק בהם. חישו הנביה אברהם טן הקרען את האלה, פסע מוחך פחד בבוש פטיעות אחרות לפניו ווירק... הנחלים נתפورو ונעלמי.

-כך-בן-חילו שמח וננהה בשבח זה חזר וישב על המחלצת. באותו שעה התחיל מחמד מספר אחת ממעשיותיו הארוכות והנאות. ספרי מעשיות רבים ידע מחמד, ותחלת כלם-"*מעשה בגירדה*". רוב נבוריו הם בדואים שמתנפלים על אורחות טוחרים, על עולי-רגל בדרך לפהה, על העדרים הקרוביים, גוזלים את המקנה, סוטי-ערב יפים, בתולות שחורהות ויפות כליל-*כוכבים...*
האוין לי אברהם בשתקה, בפה פעור ובעינים פקוחות. אונו לא הייתה מאבדת אפילו פרט אחד. רdotת שאף הערבה קרבה אליהם ומקשבת אף היא, הנירות במושבה כבר כבוי.
וכובב אחד קלוח פתאות בחוץ את האפליה, הבהייך, נתקל, כאלו פגע בסלע ענק, והתפוץ בתוכו מעופו לריסים קטנים ונמהה מלוח-ההיל השורר כשרוטט של נתר.

—קר לילחש אברם,
—אי ! hari אתה רוער ! שמא שתית מים יותר מרוי ? חושני שמא
תתקפֶן הקדחת...
THON מחר פשט את האפייה העבה והמנוקבת . עטף וברך בה את אברם.
—חם לך ?
—חם—ענה אברם ונחץ מתחן נחת רוח.
—ובכן, הקשיה ?
הRELIK מחרם את מקטרתו והמשין את ספרו המעשה שנפסק באמצע.

* * *

במושבה הניע הריש והבל' ירדו לנורן : נברים, נשיטות ותינוקות. כלם
עויסקים בדילשה, צחוק, דבריו ליצנויות וצחלות חרוה, העכורה רותחת.
על שטח רחוב ונקי מכל צמח-פרק, שסביר לו נראים במרחב שדרות, גנים,
רצועות של שבילים מוהירות ככוכב וככפר ערבבים,—שתיוחות בעגול שבילים מלאות,
על נביון סיבבות, כמו בתוך הזירה, צופות זו אצל זו, פרות, סוסים, גמלים,
כבשים,—כל כהמת המשבה.

כך דשים כמנגן הערכבים.

אברם אף הוא בנורן.

עובד הפעם את מחרם וכל היום הוא שרוי באבק החטים המתמר בענין=
ובב, וסובב באחת העונות לפני מנורת-קשי, מכונה ערבית עשויה דף רביע
בעל שני-ביריל מתחת.

המנורה רתומה לשני סוסים אדרומיים וזונגים על צואריהם.

—הוּפ ! הוּפ !

כטערה הוא סובב וחזר חלילה בתוך העונה. רגליו כאלו נצמדו אל
הדרף, נוטו היישר מיטה קצת הצרה, מענפת התבנן שלו שטוחה אל ערפו ובידו
הפשטה שוט ארוך, ששורק לרגעים-קלו אומר טריואומפאטור !
הרעותות הצהובות מנצנצות לרגעים לעינים כאריות מים, המנורה פעמים
שהיא שוקעת מתחן תסיטה בתוך הקש ופעמים שהיא מעופפת לטעללה ומחליקה
על נבי הקש בעל פניו הקרה. הנשימה נעצרת מתחן קפיזות-שגעון אלו—והוא
אך מאושר, בלו נבלע ונחטוג בסוסים, בנורן, בחמת, בשמי-התכלת, בצלפים...
מרחבייהן...

* * *

כליה דיש—ואברם יושב שוב עם ירידיו הוקן על שפת אוניה המוהירה
בצל החירוב.
בכוקר, בשעת רינה, קרב אליהם על סום מאובק ברודאי גבוח וקדר,
עטוף אביה לבנה, דומה היה מאחוריו לשק של קמת.
—שלוקן

הברואי חלץ רגלו מן המעקה, ירד בלאט מעלה הסום ובקש מים. הורה לו מחמד על הצפתה.

הברואי הרימו, הפך אותה אל פיו וומן רב לא הסיע את שפתיו טמונה. מכיוון שהברואי היה צמאנו ישב על גביו קרען וקפל את רגלו תחתיו, שלשל את הקפיה עם ה"עלוי" אל ערכו והוציאו מתחת כנפיו האביה' שלו ביד שחומה מחרוזת של ענבריות.

ואברהם ראה והנה שערות האיש ארוכות ושהורות ושער הזקן שחור והעינים-אש. וניצנצה לפניו ברגע זה מעין דמיות אחר הנגידים, שמחמד היה מספר לו עלייו.

"הוא הנגידה" - חשב אברהם.

- מאיין? -- שאל מחמד.

- מעווה - ענה זה בהתרשות.

- ולאן?

- לירושלים, לשערי دمشق ... אתה מי?

- רועה למושבה, וזה עוזרי.

פנוו של אברהם אדטו.

הברואי נסתכל בו וחיך מתווך חבה.

- כלות מצא חן בעיניך? - שאל מחמד.

- פאר ... לא חמבע העין מראותו.

- חייו, חיבי! ולירות אתה יודע?

- איניה! - ענה אברהם בזריזות.

הברואני נא את יבלתק. - והוא הסיר מעלה שכמו את קנה-רובה ומסרו לאברהם.

נטל אותו אברהם, הגביהו ישר אל כתפו, קנה-הרובה היה כבר קצר ידו של אברהם רעדה.

- יירה באותו עמור!

אברהם צמצם עיניו והתכוון ומן רב. לבסוף משך בקפתק. העמוד התנדד. הברואי מחה כף.

- ולרכוב אתה יכול?

-- איניה! - ענה אברהם ונתן עינוי כלפי הסום הקשור אל האילן.

- מה דילוקתו? - צחק הברואי-נגידה ממש... אמרו, רצונן שתהא עשרה!

- מה הייתה עשוה בנטפק? - בבחן אותו הבדואי.

- הייתה קונה סום.

- ועוד מה?

- קנה-רובה,

- ועוד?

- רומח.

- היזדר!... על שלשה דברים אלו הנגידה קיימ: על סום, קנה-רובה ורומח. אף לאשה הוא צריך. יפה, בעלת עינים גדולות ושהורות וקווצות מקושטות

במטבעות. מקשחים המטבעות... בעין גלי הפלג... אלא שעדיין לא הגע פרקן לענינים כאלה—והברוראי שחק בלי קול.
ישב עוד שעה קלה עד שנמר עשן מקרתו. אחר כך קם ואמר מן השפה ולחץ "שלום", עליה ונחישב על הסוט בחו"ק האוכף. נהעט באנטוּוֹן הלבנה ורכב לדרכו.
ואברהם עמר והבט יזטן רב אחריו בקנאה מרובה...

* * *

במושבה כמה חרחה נדולה.
כיוונה פצואה מיבב הפעמן בראש העמור. וברוחבה שלפנוי מתכנים הקולוניסטים כנופיות כנופיות, בלם מווינים, איש באשר מצא.
תגרה נפלת בין ובין הערכבים של הכפר הסטוק. תגרה בגלא-חלקת אדרטה.
ומן הבוקר היו הערכבים מאיימים שיישו נקמה, והרי הם נהרים עתה אל המושבה במפללה הלבנה; בין סכבי הצבר הורוקם הם הוליכם, תחת קו חמה מבהיקה, ומווינים הם בקנירובה ובאלות וחומים.
אחד מן הקולוניסטים הדורו ורץ על סוטו אל המושבה הסמוכה לבקס עורה.
ובגיטים פריצו הערכבים אל המושבה; כשרים שחורים נפוצו על פני חזותיה הצרים, שברו את החלונות באחד הבתים והרגנו ז肯 אחד...
כגור-זאב מרעל רץ אברהם במושבה אילך ואילך, קופץ את אנדורי מטבח חופר-כח ינסבע לנקמה בשעה שניגדל והוא גירדה.

* * *

בחור יפה וישר קומה הוא אברהם.
יש לו סוט וקנאה-רובה משלו.
כל הומים הוא סיבbol הוליך בערבה. נסוע אל עזה, אל צפת, משתף בתחרות-של-רוכבים על החוף ביפוי.
אל ראה אותו מחרמו! איזה גחוך היה נוץ' או על פניו השחרחרים, הטוביים, סתימי-הHIGH! אבל הוא כבר הלך לעולמי, ונעם אביו של אברהם כבר איןנו, לילה, חושך בערבה, דמתה.
רק הרחק הרחק מן המקום, שהרי-החול הנטנטשיים שתוחים שם, זורם קשוש ערב של זוגים. אין זאת כי אם גמלים מהלים שם.
אצל מפללה עקללה, בתוכן צמחי אינזיל, וזהלים בחשאי שלשה צללים. אברהם רוכב על סוט ורעה צער מון המושבה. מחגנבים הם אל טשומות הקרנtiny העומרה שם מפני האסקרה. והוא מסתמנת מטבח האפליה עי' שתיא אשים קטנות הנוצצות בתוך החזור כשתי טפות-אמרנד.
מאורע לא-געים אירע היום. בשעה שחור הרועה עם ערדו : ל המושבה,

העלילו עליו השיטרים שעבר את גבול הקרןשין וחחריתו את העדר, טאותם בחוטות, הקולוניסטים הודיעו את הדבר עי התלגרף אל הבולשת, וזו לא ענתה, או קיבל אברהם על עצמו להציג את העדר.

היצליה? ...

האשים הולכות וקרבות. דילוקות הן בתוך האהלים. שם וורטימס קולות שיר וקשוש ונוגים.

השוטרים מטעלים, והבחמות נרדמות מן הצד.

- פשוט את בנדיך-מציה אברהם בלחישה לרוועה,

זה צית לו והטיר מעלו את האפייה.

- מהות ועד שורך נעל... כך!... עתה זתל ובאו אל העדר והשטו קוי שרייה, ומתר בכל כח רג'יך ורוץ אל המושבה בחורה, הרועה מנען בראשו ושוכב על ברשו, נופו המעוורטל, החטון והגטוש يول כנחש אפטון על נבי העשב.

בינתיים רוכב אברהם על סוסתו וקרב אל הלוז מאחוריו,

עובר רגע ארוך. נשמע רק קשוש הוננים ושירות התללים.

ופתחום-שריקת גדרלה.

הרועה מודקף בנהש ונם בכל כחו. העדר, שהכיר את שריקתו, רץ אחריו, כחץ אץ הרועה הערום אל המושבה, ואברהם דפק את העדר מאחוריו, מה זה מה נחיתה?

מתוך האהלים רצץ השוטרים מכוחלים וASH ביריהם. הוננים נזרקו, הפנים חורים.

- היכן העדר?

הם מטהרים וחובשים את הסוסים, וביניהם-וחדר נבר במושבה,

* * *

משנה חג לאברהם.

דרך חלונות ביתו חorder אוֹר עליין, הרבה קרואים, יין, שידרים. בתוך הקרואים נמצאים שני שלדים מן הכפרים הנטמיינים ופרשימים בדוראים אחרים. הם באו מעבר לירדן אל אברהם להשתתף בשמחתו הכתולאה. ראשית, היום יומ חתונתו, וועו, היום קיבל על עצמו "נחיות" תירקיה. מהווים איננו עיר-אברהם מיכאלוב שפירא, אלא פשות: אבראים טיכל... כל הלילה היו נשמעים תחת החלון קולות ירייה וומרת. יורם ומומרים הפעלים הצעירים.

* * *

חג ראובן.

הטוליה וחרוה שאינה מצויה ביטו.

בדרך אל קבר-ראובן (בינוי בכורו של יעקב) החיזוק פטיש טיל מיפו וטמוץ לנهر הנקרה על שמו. עוברים את יפו אלף ערבים, בדוראים ופלחים על סוסים

יקרים, חמורים ונמלים, מקושטים בשטיחים, ברקמות=משי ובמחוזות של אבני-חן מכל הגנים.

באים בסוסים וברג'ל מתרחקים כל יוושבי הכפרים מקטן ועד גדור ברגלים אדומים ולבנים.

בראש יושבו כפר וכפר יוצא שור-אל-שבח-ראש בני הנערים, ואחריו הולכים בני הנערים בעצם, זקנים, נשים וטفلים, כלם במכחורי שמלהיהם, ובדרך הליכתם הם מופרים, רוקדים, יורים בקנירובה, זורקים חרבית באוויר וקולטים אותן.

בשדה, שני צרי הנהר, כבר התקנס הטין רב, «כמים לים טכסים», שם של מנפוחה ברAMIL וארגמן ושל סודרין וקיפות צהובים, ורודים, חכלים ושאר צבעונים. ירידות האהלים מתנפחות ונעות בגלים לבנים.

היום השני של החג.

ריח צלי נורף, פה ושם צוללים כבשים בשפודים על האש ואופים בתנורי=ארמה «פְּתֹתָה».

התגרנים מוכרים מני לימונד, תאנים, רמנוניים, אגוזים, צפירות, קדרות, קליפות, זרעים מלחים של נרבוזים. חמורים נוערים, נמלים נוחרים, סוסים צונפים, קרקסים מקרקסים, זנים מקשחים, חילולים מצחפים, מתחזחים זרעים ונשטע הדבר הערבי מן החך בקtinyות מדרדרות...

אלו מתנושים, אלו מתרחים בטלחת חרבות קערות, כשהם מגנים על עצם בשלט ברוך, ואלו עומדים או יושבים ומטבים און לשיחותיו של סומא בערך-אנדרות שבא מבגדרא.

במקומות אחד הזרקfic וקס סום על שתי רגליו האחוריונות. מתנשא הוא באוויר השקוף בשתי רגליו הקדומות והרכות, מנענע בהן וצונף בקול, כשהוא נושא את רסנו ונוצץ לגונה החמה בכיס בשרו=ערו השחרות והחליקות כאטלאם, בדואי אחד נבואה, לבוש כלו לבנים, מושך אותו למיטה בכל כח ידיו החזקות והמשורגות.

אצל אהל=משי בחול, על גבי שטיח, במקום גליי לכל, מסב ג'קמפה מוקף בני-לות.

מרקיבות וענינות=צב נושא ביחס נשי אירופה נחרדות בירק שמלהיהם-אלו הן נשי קוונסולים וסתם תירות. שרי צבא תורקים מהודרים, אפנדרים, מלחים אנגליים... כלות מזווינס בשופרות וצופים בהן, ותכל פוניות אל המקומות שמתחרים שני הרוכבים. מקום התחרות-בקצה השדרה.

והמולת=רעש צפה ובאה משם, בריעש חופים. ההמוללה הולכת ונדרלה, התחרות ננמרה, טוליכים את המנצה.

הנה מושך ובא כנחר קhalb רב מנומר, מעולף בעניי אבק.

נשים בירואיות צעריות ונאות הולכות בראש, הלוך וקשש במטבעות כף וווב ונחשת הקלעים להן בקיזוחיהם השחרות והארוכות, הלווי וצלצל בזוניותיהם, בצמידיהן ובשרשרותיהם התלוויות בהן, מצללותן הן ומטרות פומין מעניין ההוליא, שיר של יום, שהרגנוו הוא מען זה:

מי ורְמָה לְךָ סָופִי וּמַי יְעַרְדֵּלֶךָ!

צְרוֹל לַיּוֹם הַזֶּה לְשִׁנְיוֹן;

חַיּוֹם הַכְּיָרוֹת הַאֲיָבִים בְּחַדָּר,

וַיְבָרַתְךָ עֲרוֹת לְאַמְעַדְלָב אֲדוֹנִיךָ...

ומעבר מזה קhalb רב אחד בא והולך לקרה החאשון.

—מי הוא? מי הוא? — תליה ועומדת השאלה באוויר ...

.

—אברהם מיכל! — עונם לעתותם,

ואלפי קולות על פניו כל הכהר-חוורים:

—אברהם מיכל! אברהם מיכל!

* * *

*

פתח-תקווה היא עכשו המושבה היותר גדרולה, משוכלה וטרובת-אובלוסים, חוות יפים וארכויים, בהים של שתים ושלש דיות, וכלה באלו טובלת בנים.

בימות האביב, כשהאלינות מלבלבים ותפוחי-זהוב מתבשלים, היא זולפת בשמיים וריחות משכרים למראהו.

פתח-תקווה מתנהה בנאותיה, ועוד יותר—באברהם מיכל שלא.

ג'ירדה — אומרים עליו הערבים.

שמו של אברהם מיכל הולך לתרקרים.

כל חבל עזה מלא תחלתו ושמוע נברותו עד עבר הירדן הניע.

נדול אברהם מיכל בניל, וביהורה נודע שמו. יפו, ירושלים, רملה, לוד, חדרון, שכם, בירות ונום דמשק התחלו יספרו—ונגול ומחול שמו מסביב, הבדואי הנא כשהוא פונע בו בדרכן, מרכין את כידונו ביראת הקבר,

ומפנה לו את הורקה, וטיילדים מנשקים את ידיו.

abrahem Mical הוא יותר ערבי מאשר יהודי. הדיבור העברי שנור על פיו, רוכב=אמן הוא וקילע אל השערה. מתרועע הוא עם שיכים ומכובד הוא בתיכון הפלחים והבדואים.

אין לך יום חג ומשתה בכפר הערבי הסמוך, כגון חתונה, ברית מילה או יום טוב סתום, שלא יומינו גם את אברהם מיכל בין שאר נכבדי הקירואים, ויש אשר דחו לכבודו חתונה אחת, מפני שחיל באוטו היים "תשעה באב".

—שאוני! אמר להם — היום יום צום ואי אפשר לי.

יש אשר יבואו בצל קורתינו גנס אורחים ערבים מן החשובים והטכובדים, כגון בעל-מצנפת יroke, עם בנו וחתנו, וכדומה; ובעל הבית, שוחט לבבודם את הטע שביבבשו; והוא עצמו מטפל בנישול הקהוה ונופח בנחל הגרניליה.

ולא לשם בדור וראיון בלבד באים אצל אברהם מיכל, אלא גם ליהנות ממנו עצה ותשיה. ויש שייבכוו את עצתו על פניו עצה השיך.

בביתה, על כתלי הדר האורחים, תלויים כל-זמן שונים ונושנים, שהיה מקבל מאה כמה וכמה שיכים בתורת מתנה, וחילוף=בגדי-חג בדרואים, מפוארים ומקושטים, אף אם אינם חדשניים ביותר. ובאורותיו עומדת סוסה שחורה וטובה,

ומתחרר ומתנדר אברהם מיכל בגדני בדואי. כשהוא קרוֹא אל טשתה חתינה או כשהוא הולך בדבר שאר עניין חשוב אל הכפר הבירואי הסטוקן – איןנו יוצא אלא בתלבשת הבירואית. יציאתו מן המושבה באותו שעה היא ברוב פאר והדר, כל בני המושבה באים וטוכים בחביבם.

– שפירה! שפירה הולך! שפירה רוכב!
בתולות צעירות תולות בו ענים מפיקות חברה; הפעלים מנופפים לו
מצנפותיהם ומטפחותיהם.
הוא הוא נאונים. גאון פתח-תקווה, גאון יישראלי החסן ולהלום, שחרש את
את נוריו על ארץ אבותינו!
אברהם מנהך להם גחוך דק ולאטו עובר בוחן הקולונייטים, הקולוניס-
טוט והפעלים.

סוסתו מקושטה בצייזות-שני. על האוכף מונחת פרושה דיווסקה בעין שטיח, שמלילום ונדרילום לה בשלה, ומסכיב לצואר הסוסה הרק והמהותב נתוניות בענק שתי מחרוזות של אלטונים. והוא – הרוכב בעצמו – כלו אומר בידואו בן בנו של בידוא. עותה הוא אביה שחורה, עגל כפול ושחור כרך לנחש מסכיב לדאשו המכוסה בפיה לבנה, הרגלים נעולות נעלים מצוירות של עיר רק, עין אלו של הבירואים. והן נתינותו בוחן המתקבים של ברזיל, מתוך חגורתי מציצים בראשו צפרים נצברים העגולים של התבוננה ושל הפטין, ובירוי נטויים קנה-
הרובה ותאלה הנוראה ...
הנה פרייל במעקבים, דרגג את סוסתו – ותכלפ! טס הוא ומעופף לאירן הרחוב וען פורח אבק רגליו .
היורד! – רופאים אחוריו מרחוק קילות התרוועה הצוחלים ...

כתבות ארמיות מימי עזרא.

מאთ

ר' שמואל דיבכם.

(סוף *) .

פאפירום 5.

נקה ע' מרת טיטיל. נומ' 37,108 בהמוניום שבקהייה.
הנוף הארמי.

1. ב[[לכסלו]] הו יומט—לייח מסורע שנת-[[[|||]]] |||[ארחהשש מלכא אמר מחסיה בר
2. ידנה ארמי זי סון לרג'ן וריזות למפתחה 1) ברתה לאמר אנה יהבנה לכיכיתא
3. זי יהב לוי משלהם בר זבור בר אשור ארמי זי סון בדרמהני וספר כתוב לי עלא
4. ויהבנה למפתחה ברתיה חלף נכסיא זי יהב לוי כיו הנדו 2) היהות בברית אפלת
5. המו ולא השכנת כספ' ונכסן לשלהמה לכיכי אחר 3) אנה יהבנה לכיכי לביתא זונה
6. חלף נכסיך אלך דמי כספ' כבשן [[|]] ויהבנה לכיכא זי וכתחן
7. לי משלהם זך אחוריו 4) נה ביתה יהבנה לכיכי ורחתת מהה דילכי הו ולבניכו 7.
8. מן אחרכי ולטמן זי רחמתוי תננתנה לא אכל אנה ובני וורע זילי ונבר
9. אחרן ירשנכי דין ורבב בשם ביתה זך זי אנה יהבנה לכיכו וספרא כתבתה לכיכי
10. יעל זי ירגנכי דין וכב 5) אנה ואח ואחה קרב ורחויק בעשל רג'ן ובעל קרייה
11. ינתן לכיכי כספ' כבשן—ובית אם 6) דילבי אף לא יכול גבר אחרן יהנפק עלייכי ספר

* עיין למלחה, הוברת א', עמ' 8—20.

(1) "מפתחה" במקומות "מכחתה" נמצאו פעמים אחרות בשטרות דאללה, כן נמצא
ברם השני פ' לאות ז' בשם המצרי "פפטוניט" בפאפירים A: שורה 13 וنم C שורה 7,
הוא כתוב "פפטוניט", ובפאפירים B, שורה 10, כתוב "טוטוניט". הברת השם הזה היא
או Peft'onit או Pev't'onit, ראיו הוא להזכיר, שאישורית מסמנתאות ז' וט' את ההברות pi, va
ונם ma, ועיין גם להלן, הערכה 9.

(2) "הנדז" היה, כפי הנראה, מלה פרטנית, שמצוינה אליה פקיד. מלה זו נמצאת גם בתלמוד
(עיין ניטין ס' ע"ב; ב"ב פ"ט ע"ב; חולין מ"ג ע"א). ומביב פ"ט ע"א נראה, כי
"הנדז" הוא פקיד ממונה לבחוך את המרות (עיין שם רש"י).

(3) אחר—אחרי ככ, לככ.

(4) אחרויות—על אורחותו.

(5) טעות-טופר במקומות "ודרבב".

(6) טעות-טופר במקומות אפס.

12. חרות יעתק להן וננה ספרא זי אננה כתבת ויהבת לכוי זויז נינפוק עליבי ספ' 7)
13. אף הא אלה החומי ביתא וך עלייה לה בית יאינר בר פאנוליה תחתיא לה לא אננה כתבתהה
14. אנו רא זי יהה אלה 8) מיעא לה בית גדויל בר אווש ושקא בינם
15. מערב שימוש לה וארכט מלזרן בר פלטו כמר' 9) ולחנום ווסותיא אללהן וך ביתא
16. יהבתה לך ורחתת מנה דילכי הוא עד עלם ולמן זויז צצנן הבה כתוב
17. נתן בר ענניה ספרא זונה כספ מהסיה ושהדריא בנו כתוב מהסיה בר' 10)
18. נפשה 10) מתחסדה בר מתחסדה ושותברון בר אטרלי כספי
19. שחר ברגבי בר דרני כספי זי אתרא 11) [שחר,...] בר שמעיה
20. זבור בר שלם
21. (חוץ לספר) ספר במחסיה בר ירניא ולמפתחיה ברתה.

התרגומים העבריים

1. בשלשה לכטלו, הוא עשרה ימים לירח מסורע, שנת תשע עשרה לחטולך ארתחסתא, אמר מהסיה בן ידניה, ארמי מסונה, לרנג וריזה למפתחיה בתו לאמור : אנקו נתתי לך הבית,
2. אשר נתן לי משלם בן זוכר בן אטר, ארמי מסונה, במלחו ונתן לי שדר עלייו ונתתיו למפתחיה בתי תמורת הנכדים 1), אשר נתנה לי כאשר הייתה הנדי בברירה, לקחתי אותם 2) ולא מצאתי 3) כספ או נכסים 4) לשלהם לך. لكن אנקו נתתי לך את הבית הוה
6. תמורת נכסיך אלה, מהיר חמשה כבשים כספ, ונתתי לך את השטר הישן, אשר [כתב] 5)
7. לי משלם זה על אודותינו. את הבית הוה נתתי לך והרחתתי כל טענה מעליו, לך הווא לבנייך

7) טעויות-טופר במקום -ספר, ספר השטר היה שנה כמה שנים.

8) עיין הערא אחריו התרגומים העבריים.

9) "כמר'" בא כאן, ממש כמו בתני"ר (מ"ב, כ"ג, ה' ועד), במובן "כהר-לאלי". חנות וסתי היו אילילי מצרים. ועיין גם בפפאים : של ואובי' שורה 5 : "כמריא זי חנוב"—כהני נומות, "חנוב" בא כאן במקום -חנות" (עיין העמור והקורט, הערא 1).

10) מהסיה חותם בעצמו על השטר. דבר זה נאמר בפירוש מפני שלא תמיד עשו כך. קולי אינו יכול לבאר את המליה "בררי". לדעתו היא ר'ית' בר ירניא.

11) למלחה, בפפאים, תרגום עברי, הערא 3, מתרגם השערך זי אהרה ע"י, "שמוקומו", אפשר שכן הוא: רדנמן היה מתרום ומקיים-מושבו היה ביב, אבל בשורה זו אין אני יודיע אם יש לתורם זי אהרא"—במקומם, אולי פירושו "מן המקום". כלומר ממקום זה, אבל אפשר הרבר, כי "כסף" הוא שם מוצאו כמו חרום למלחה, ואו מובנו של זי אהרא" הוא: "מן המקום". כלומר: ברגבי בר דרני עטם ושותברון בר אטרלי הוא מן העיר "כסף", אבל עתה הוא ישב במקום שבו נכתוב השטר, ככלומר בפוניה.—

1) נכסים באו כאן במובן שאחרי-המקרא: דברים, מטללים,

2) בחליפין, *babai* באשריות הוא: לך בחליפין.

3) לא היה לך.

4) במובן "שזה כסף".

5) עיין למלחה, פאפ. ב, התנ"ך הארמי הערא 5.

8. אחורי וلونטי אשר תחפצוי תחננו. לא אוכל אני ובני וורעי ואיש
9. אחר להביא נדרך דין ודברים על דבר הבית הזה, אשר אני נתתי לך
וכתבתי לך שטר
10. עליו. מי אשר יביא נדרך דין ודברים, אני או אח או אחות, קרוב או
רחוק, בעל רgel או בעל קריה,
11. יתן לך עשרה כבשים בסוף, והביה אתם שלך. גם לא יוכל איש אחר
להוציא נדרך שטר
12. חדש או ישן, בלבד השטר הזה, אשר אני כתבתי לך. וממי אשר ניזען
נדרך שטר—לא אני כתבתי.
13. גם הנה אלה גבולי הבית הזה: למעלה ממנה בית יairo בן פגולייה, למטה ממנה
14. בית (מקרש) יהח אליהם, במורחו בית גדול בן אוושע והשוק בינויהם,
15. במערבו וקרקען (של) מרודך בן פלטו, כומר ולתנווב ויסותי האלים. הבית הזה
16. נתתי לך והרחקתי כל טענה מעליו. שלך היה עד עולם ולטמי נאשר
תחפז תני (נותנו).
17. נתן בן ענניה כתבת את השטר הזה על פי מהסיה, וידיע בו — מהסיה
בר' (ב' 6) בחב' 7)
18. בעצמו — : מהסיה בן מהסיה ונשברון בן אתרלי צורף-כספי;
19. עד ברברי בן דרגני צורף-כסף 8) ממובח האש (9); עד ... בן שמיעיה;
20. וכור בן שלם.
21. שטר מהסיה בן ידינה למפטוחה בתו.

הערה *

המלות „אנורא וייה אלה“ הן יותר חשובות באפרירוסים האלה ויעין פאפרירום נ' שורה 6), כי מהן אנו רואים, שהיה או ליהודים במצרים בית-מקרא של לה, ספק היה מקודם, אם „אנורא“ מצין פה רק מובח (כמו בתרגומם) או בית (מקרש) ה'. קוילוי אמר, כי, לפי הנראת, היה בית עם מובח, ושירר אמר, שהיה רק מובח. אולם עתה נודע בכירור, כי אנורא מצין בית מקרא ה'. לפניו שבועות אחדים יצא האפרוף, זאכרי (Sachau) בברלין שלשה פאפרירוסים Chridim מינ-אלפנטינא (יעין Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften in Berlin, Oktober 1907) שהם חשובים עוד הרבה יותר מן השטרות האלה. שני פאפרירוסים אלו הם כהבי-בקשה, ששלו יהודי אלפנטינא אל הפחה ביהודה („פחח יהודא“), שבהם הם מבקשים ממנה לחת להם את הרשיון לבנות מחדש את „אנורא“ שלהם, שנחרם לפני שלוש שנים על ידי כהני מצרים. בהഫירוס השליישי אנו מוצאים את הרשיון. הפאפרירוסים האלה נכתבו בשנת 17 למילוט דריוש (407 או 408 לפנ' ספרה). ובכן — שלוש (או ארבע) שנים אחרי שנכתב השטר האחרון של קבוצה זו (יעין מבוא למאמרי זה, למעלה, חוברת אי', עמ' 9, וגם פאפרירום K שורה 1). כי „אנורא“ ציין שם בית-מקרא (ולא רק מובח) — זאת אנו רואים בכירור משורות 11-9 של הפאפרירום הראשון, שבזה

6) יען הערה 10 להנוף הארמי של הפאט. הזה.

7) חתום.

8) יען הערה 11 להנוף הארמי.

כחוב, כי לה, אנורא" היו שבעה שעריא-אבן, עמודי-אבן ונג מעצי-ארז, נס המטלות עלן באנורא" (شورה 9)--"באו להבית" (בית ה)--טוביות, שה, אנורא" התחה לא רק מוכח, אלא בית-מקדש ממש. גם מן הרשין (פאג. [[], שורה 3) אפשר לראותות זאת: שם היא נקרת, בית מרבחא (וי אללה שמיא"). והראה: בשורה 26 של הפאיירום הראשון, שם נזכר המטבח בפני עצמו, כתוב, מרבחא"; ובshoreה 6 אנו מוצאים את התואר המלא של מקדש: "אנורא וְיַהוּ אֱלֹהָנוּ וְיַהוּ בֵּבְּ בִּירְתָּא",--משמעותו כמו כאן (ויעין גם בשורה 24).

שלשת הפאיירומים החדשניים האלה הם מלאים עניין וחפץ ואני מקווה הדבר עליהם במאמר מיוחד בהמשך. בזה עיר בקצרה רק על דברים אחרים דרך אגב:

א. בותבי הבקשה לפחות יהודיה (בגנווי; Bagoas בקדמוניות=היהודים ליום פלאויום, ו, 7, ו) הם ידניתם ועוד כהנים ("ודינה ובנותה כהניא זו ביב ביראת"); את השם ידניתם אנו מוצאים בשטרותינו אלה כטה וכמה פעמים.

ב. פרופ' סייס אומר בהקדמותו לה, פאיירוי" (עמ' 13): "(היהודים) אינם מבדילים כלל בין שני האלים: יהוי הוא אלהי העברים כמו ש, פפי" הוא אלותה המצרים בסגנה או, עטף"=אלותה הארמיים. הדבר אינו כן. היהודים ידעו, כי, סתי"י אננה אלה (אני מוכרכה להשתמש במליה זו, שאינה מצויה בלשוננו, כדי להבדיל בין, אלהי ג' ואללה") באותו מדרה, ש, יהוי הוא אל. אמנם, הם קראו לסתוי, אלהתיה, אבל זהו רק לפי מוכן המצרים, וכיוצא בו אין מוצאים גם בכהיק. כי היהודים ירוו וידעו את ההבדל הנורול שבין אלהיהם ובין אלה הגויים--אפשר לראותות מתחוק רפאג, I של זאכיאו: בשורה 2 נקרא יהוא, מראן אלה שמיא"--"אדוננו אלה השמים"; וען גם שורה 15: "יציטין ומצלין ליהו מרא טמייא"--"וצטנו וחתפלנו אל יהו אדון השמים"; וכן גם שורה 27-28; יהו אלה שמיה, ובפאיירום III (רשון), שורה 3-4: "בית מרבחא זי אלה שמיא".

ג. ברור הוא, שב, אנורא" זו הקריבו קרבנות. פאג. I, שורה 22-21; מנחה ולבונה ועליה (בודאי טיעות במקום עליה) לא עברו באנורא זך--"מנחה ולבונה ועליה לא עשו (לא הקריבו) בבית-מקדש זה" מיום שנחרס; שורה 25-26: "מן-חטא ולבונחא ועלותא יקרבו על מרבחא זי יהו אלה בשם"= "מנחה ולבונה ועליה יקרבו על מוכח יהו אלהים בשם". מען הוא, כי בshoreה 21 נכתב, "מנחה ולבונה (ועולח)"--שהיא לשון התורה ממש. מזה אפשר לראותות שהיודי מערם בוטן הקروم ההוא ידרו את התורה.

ד. בית-מקדש זה היה להם כבר קורם שכא המלך הפרסי השני במבאים לארץ מצרים; עיין שורה 13-14; וכי בנבויות על למצרים אנורא זיך בנה השכחה"--וכאשר בא כמבודים למצרים מצא את בית המקדש הזה בינוי (ויעין גם פאג. III).

ה. בשורה 18 אנו מוצאים את שם, "יהוחנן כהנא רבא" (עיין נחמתה, י, ב, כיב) ובshoreה 29 את שמות דליה ושלטיה בני סנאבלט (פח)ת שמריין (עיין נחמתה, ב, ייט וועוד). מענינה הוא האות א' ב, סנאבלט'; וזה הכתיבת היותר נכוна של, סנאבלט' (נחמתה ב, י' וועוד); Sin-uballit (סין התחיה).

ו. במליה "אנורא", שהוא מלה אשוריית, השתמשו כפי הנראה, או, רק

במצרים, שם חורנשה יותר השפעת הכנענים. בהרשוין (פאפ, III) מארץ יהודה בתוכם, "בית מדבחא" במקום, "אנורא".¹ הפאפרוסים האלה מעלים על לבנו את דברי הנביא ישעיה (י"ט, י"ט): "בָּיוֹם הַתוֹּא יִהְיֶה מָבוֹחַ לְהַ בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם וְמִצְבָּה אֶצְלָ גְּבוּלהּ לְהַ".² הדברים האלה נתאמתו ואני צריך לחשבם להוספה מואחרתמן הומן של בנין בית-חוננו, כי מי החשמנאים. כמו שעשו בעלי בקורס-המקרא בפשיותם החשובים כל הפטוקים י"ח-כיה של פרשה י"ט בישועה בהתאם לתוכן הפאפרוסים הללו. בהם אנו מוצאים את הרבור ב, שפת בנען ואות השבואה לה' (פסוק י"ח) וגם את ישבת היהודים והככליים במצרים (פסוק כ'). מובן הדברים, שעיבדו מצרים את אשור, הוא כאן-שייעברו את הפרטים, שהם לבו את אשור והוא על ידי זה במובן ידוע לאשורים, כי באמצעות כבשה הקולטור האשורית-הכנענית את הפרטים ולא להפרק. וחשובים הם גם פסוקים כ"ד-כיה: היהודים בוראו היו קוממי המסתור בין מצרים ואשור (המרניות הפרסיות-הכנעניות). ואולי, "עיר הדרם" (פסוק י"ח) היא עיר "גְּבָ", שבה הרטו בהני מצרים את בית-המקדש של היהודים, כאמור.

פאפירות F.

נקה ע"י מר רוברט מונד, נומר 37,112 **בהתוויאום שבקוזהרה.**
הנוף הארמי.

1. ב-[] לאב הוא יום - [] [] [] [] [] [] ארתחשש מלכא אמר פיא
2. בר פחי ארדייל לסון 1) בירתא למבחן ברת מחסיה בר ירניא (2)
3. ארמייא זי סון לדרגן ורויות על דינא זי עברן (3) בסון נפרת על כסף
4. ועבוד ולבוש ונחש ופרול כל נכסן וקנין וספר אנתן אדרין מומאה
5. מטהה עלייכי יומאת לי עליהם בסתי אלחתה (4) וטיב לבבי
6. במומאה דכא זי עברתי לי על נכסיא אלך ורחתת מנכי טן
7. יומא זנה וער עלם לא אכהל אנרכני דין ורבב אני ובר
8. וברה לכוי בשם נכסיא אלכיז זי יומאת לי עליהן הן גרכתי
9. דין ורבב ונרכי בר לי וברא לי (5) בשם מומאה דבי אינה פיא ובני
10. אנתן למבחן (6) כסף כבשן [] [] באבנוי מלכא ולא דין ולא דכב

1) סון הדיא סינה שבזוקאל (כט', יי, ל', ו) עיין מבוא-למעלה, חוברת א', עמ' 6. ספק הוא לא, אם אין (וחזקאל ל', ט'ו) ישפכתי חמתו על סין מעיו מצריטו, וט'ו, "חול חילס י'") הוא ניב סונה, בה, "פאפרוסים" שלנו כתוב תмир "סוני" בווייז ולא "סין" בווייד קור ניל קורא. אמנם, בזוקאל "סוני" במקום "סיני" ואומר, שזו סונה; אבל אם סונה וסין (או סון) מקום אחד הוא-משמעות מה כתוב זוקאל פעמי סונה ופעם סין (או סון?) על כן נראה הדבר (אף שמות הערים האחרות, שמזכיר זוקאל מפטוק י"ג עד י"ח, מטילים בלבש דעה זו), כי סין וסונה שתי ערים הן.

(2) א' תחת ה'.

(3) עיין הערות שאחרי התרגום העברי.

(4) עיין סוף הערה שאחרי התרגום העברי.

(5) א' תחת ה'.

(6) הסופר השם את הב'.³

11. ואנה רוחיק טן כל דין ורקב כתוב פטאסי בר נבונתן ספרא ונה
12. בסון בירתא כפם פיא בר פחי שהרייא בנו נבורעי בר נבונתן
13. לוחי בר מנכי ⁷⁾ עוזנחר בר דומא נבורעי בר ושותן
14. (חוין לספר:) ספר מרחקוי כתוב פיא ^{למְבַטְוָחִיה}.

התרגומים העבריים.

1. בשלשה (ארבעה ⁸⁾) עשר לאב, הוא תשעה עשר יום לפתנים, שנת עשרים וחמש ⁹⁾ המלך ארתחשתא, אמר פיא
2. בן פחי ארדיכל ¹⁰⁾ לסינה הבירה למבטחה בת מהסיה בן ידנא,
3. ארמיים מסונה, לרגל ורוות כבית=דין של העברים בסונה: נחלה את הכסף
4. ואת חרدن ואת הבנדים ואת הנחות ואת הברול ויתר הדברים ²⁾ ושטר אתן, או שבועה
5. הטילו עליך ונשבעת לי על אודותם בפסי האלהה ³⁾ והווטב לבבי
6. בשבועה הזאת, אשר נשבעת לי על דבר הנכדים האלה, וארחיק את טענותי מעליך טן
7. יום זה ועד עולם. לא אוכל להביא ננדך דין ודברים, ננדך וננדך בך
8. ובתח על דבר הנכדים האלה, אשר נשבעת לי על אודותם. אם הבאתי ⁴⁾ ננדך
9. דין ודברים או בני ובתי הביאו ⁵⁾ דין ודברים ננדך על דבר השבועה הזאת, אנכי פיא ובני
10. אתן ^{למְבַטְוָחִיה} חמישה כבשים כספ באבני המלך, ולא יהיה דין ודברים.
11. ואנכי רחוק מכל דין ודברים. פטאסי בן נבונן כתוב את השטר הוה
12. בסינה הבירה על פי פיא בן פחי. עדין בו : נבורעי בן נבונן,
13. לוחי בן מנכי, עוזנחר בן דומא, נבורעי בן ושותן.
14. (חוין לספר:) ספר מרחק, אשר כתוב פיא ^{למְבַטְוָחִיה}.

הערדה.

מתוך המלות „דרינה וו עברני“ (בית=דין של ערבים) נראה, שהיה בסונה בית=דין עברי. מהעירת השאלה, מפניה מה נכתוב השטר הזה בבית=דין של ערבים ולא שאר השטרות, ואם נאמר, שאמנם כל השטרות נכתבו שם ורק לא נזכר בהם דבר זה, תשאיר עדין השאלה, מפניה מה נזכר דבר וזה אך כאן לא בשאר השטרות. בפאיירום II נזכר „ביד של נפה“, שהראש שלו היה, ונראה, שהר המזביא את חיל הבירה (פקיד פרטיזן; מפניה מה לא באו הנזכרים בפאיירום וה גם כן ⁷⁾ לבייהר העברי? (יעין גם פאיירום 5). אפשר, שבית=דין

⁷⁾ מנכי הוא קשור השם מנכיאל, והוא השם הbabelי טנו—קי—Mannu, בעברית מיכאל (מי—כאל).

⁸⁾ הנחותי מליח „ארדייל“, כמו שהוא בארמי מפני שאין בעברית מליח אחת, שתתרנים מובן זה בדיווק. „ארדייל“ הוא, כידוע, חכם במלאת הבניה.

⁹⁾ וזה פירוש הדברים: „כל נכסן וכקינן“.

¹⁰⁾ „אללהטה“—לשווינקבה מן „אללה“, מה שאין בעברית (יעין העירה שאחרי התרגומים העברי של הפאיירום הקורם),

⁴⁾ קלומר אביה.

⁵⁾ בייאן.

הפרטי עשה רק את החקיריה-הדרישה וביה"ד העברי הוציא את פסק-הדין, או שלבי"ד הפרטי הביאו את הדיינם יותר חשובים. כל זה מוטל עדרין בספק, אבל שאלת חשובה עוד יותר היא: באיזה ידי ולפני מי, כמובן, לפני איזה פקיד או דיין, נקבעו כל השטרות של קבוצה זו ? – לי נראה, שאני יכול לחת החשובה על שאלה זו. אבל קודם צריך אני לדבר על מלאה אחת, שהיא מצויה כמעט בכל אחד מן השטרות האלה ושפירושה לא הוורר עדרין. כמעט בכל הפאפרוסים נמצא אחריו שמותיהם של התוען והנתען או הנזון המלאה „לרג'ן“ ושם פרטאי אחר מלחה זו. קויילי וסיטים קוראים „לרג'ן“ ואומרים, מלאה זו פירושה תחת „חסותו של“, „סמור על“ (עיין שמות, י"א, ח), או בראשית, ל', ל), ולדעתם נראה מוח, שככל יהורי היה תחת חסותו (clientela) של פקיד פרטאי, כמו שהיו הבלתי רומיים ברומא תחת חסותו של אורך-רומה (עיין הקורתה לה, פאפררי, עמ' 11, והعروתו של קויילי לפאפ. א). בליך ושיירך קוראים „לרג'ן“, אבל פירושם הוא אותו של קויילי וסיטים. ולפי זה לא היו היהודים בסונה ויב בני-חוורן גמורים. אבל באמת לא נמצא שם רמו בהפאפרוסים, שהיהודים לא היו שם בבני-חוורן ואזרחים גמורים ; אדרבה, להם היה בתים ושדרות ואחוות והוא לחם בית מקדש-ה' וביר' שלהם. בפאפרום ו של זאבי, שורה 22, נקרים היהודים „ב עלי יב“, שמה נראה, כי היה שם אורהים במלא מובן המלאה. והנה דעתינו, שפירושו „לרג'ן“ הוא „לפני“ והשם הפרטי הוא שם הפקיד או הדיין, שבאו אליו ובפניו כתבו את השטר. הוא היה פקיד בבייה"ד העברי, ובשטר הנקחי אפשר שאנו מוצאים דבר זה מפורש בפרואת השלטה; „לרג'ן ורויות על דינה זי עברן“=„לפני ורויות (אשר היה טמונה) על (ראש של?) בית-הדין של העבריים. מה שנמצא כאן „לרג'ן ורויות“ רק אחרי שם ידנית אינו מושך כלל וכלל, לפעתם כחובו „לרג'ן“ ורויות או אחריו שתי פעמים (עיין א, B, C, D) ולפעמים פעמי אחת (F, E, G), ומה שבפוף. ב נמצא פעמי אחת „לרג'ן ארתהבני“ ופעמי אחת „לרג'ן ורויות“ גם כן אין קשה : הם הביאו את דיין לפני שני דיןיהם, או לכל אחד מהם היה פקיד או דיין אחר (עיין סנהדרין, ב"ג ע"א). ויש לשים לב : פרואזה ו נמצאת תמודדק בהחת השטר, ומפני מה אינה נמצאת באמצעות או סוף השטר אחרי שמות היהודים האחרים ? – אין זאת, שהוראתה היא „לפני הפקיד פלוני“. אמנם, בפאפרום ב, שורה 10, 9, נזכר „לרג'ן“ (אטרופרן, ורויות) בامي"ע השטר; אבל אפשר, שקוניה ויוניה גם כן באו לביד' והוכרו ואת בהשטר בקצרה. ראייה נconaה לדעתו אני מצא בפאפרום ב שם לא נזכר שום „לרג'ן“ אחרי שמות התוען והנתען, ורק באותו מקום, שבו אנו מוצאים כמעט בכל השטרות „לרג'ן“ ורויות או שם אחר, נכתב כאן : „קדם וירגן רב חילא זי סון“=„לפני וירגן שר-הצבא מסונה“ (עיין שורה 2 ושורה 3–4). דבר זה יש לבאר כך : דיין זה היה דין חשוב ביותר והביאו לו לפני הפקיד הרגיל של בית-הדין, אלא לפני שר-הצבא (עיין פאפ. ה, שורה 4). אם „לרג'ן“ היה מציין „חתת חסותו“, אם כן למה לא בא מלאה זו בשטר זה ? אין זאת כי „לרג'ן“ פירושו „לפני“. ודבר זה מוכיח, לדעתו, שככל השטרות נכתבו לפני פקיד פרטאי (ככבוד של העבריים – אם פרואזה ו הוא רק קוצר הפרואזה הנמצאה בשטר זה – או בביר' של הפרטאים). וראוי לדעת, שפירוש המלאה „לרג'ן“ הוא באמת גם

קדם – „לפניהם“, ותגע לרגליהו (שמות, ר', כ') מתרגם אונקלוס ע'י „וקירובית לKERMOHAI“; שמה נראה כי בארכיטקטורה „לנגל“ ו„קדם“ חסר הוא. ראוי להעיר, שבשבר הוה הטעון הוא, בנהרא, מצרי וגס הטופר והעדים, בנהרא, אין יהודים (אף על פי שאפשר הדבר), שהם יהודים ורק שמותיהם הם בבלתי-ערביים; על כל פנים קשה להחליט דבר זה, אחריו שאין גס אחד בהםם, שקרוא בשם יהורי). ועוד דבר מוזר הוא, כי (בבב"ד של העברית?) נשבעה היהודיה מבטיחה בהאלילה פג. אמנם, בפ"פ, ג'anno מוציאים, כי מבטיחה נשאה למצרין; אבל איןanno רואים בשם מוקם, שהוא העשתה על ידיו והלמצערין, בבלטמר, שהטירה את דתה, להפטן, בפ"פ, ק'anno מוציאים, שבעללה נקרא בשם יהורי (נתן), ומזה נראה, שהוא נחיה (כך דעתו של סייט). אמנם, גם זה אפשר, שהיתה יהורי טמיוקרו, אלא שהו לו גם שם מצרי וגם שם יהורי; אבל או תהא שבועה של מבטיחה בסתי מזורה עור יותר.

פָאַפִירּוֹם E.

פאפירותים בעלי שני חלקים; חלק אחד נקבע ע"י מרת סיסיל והחלק השני ע"י מר רוברט מונד. נומ. 37.110 בהזמניהם שבקהירה ב.

הנוף הארמי

¹⁾ עיין ההעדה שאחרי התרגומים העברי.

2) פירושן של שתי המלצות הללו איננו מתחווור.

³ במקום „מפתחיה“. מבטיחה נשאה עתה בפער החשנית עיין באפ. C וט (ט).
⁴ כפי הוראה זה הודה האות האחד של בריתה הנושאון, עיין גם בספריה חוקים של חומריבי סימן 128, וו לשונו בתרכום עברי מלא במלוד: כי יכח איש אשה ולא כתוב לה (בבבניאו תרבות ואגדת נסיבות).

שטר (חובבו), ואשה זאת אינה נשאה.
 (5) קוייל לא יכול לבאר כאן את המלה "תכונה" ומתרנים (Outfit, Aussteuer). אבל והוא דבר שא"י אפשרähr שמשוורה? ואילך הוא מדבר על גנדים. עיין גם שורות 14-13: "כל כספאו ודרמי נכסיא", וו'ו הכסף והודחתה, שנען למצבחויה, והכסף הוא "כסף תכונה" נראיה, איפוא, שנען לה את הכסף לא כדי שתתקנה בו גנדים, שהרי נתן לה לפחות דעתית "תכונה" הוא אכן מושרש "תיכון" שבמליחות "מתכוונת" (שםות, הד', ח') ו"מתוחנן" (מלכיבם ב', י"ב, י"ג). "כסף מתוכין" במלחים הוא כסף שcool ומנוי, וכסף תכונה

9) עיין משלוי ז', ט'יו'ז: "חטבות אטו מצרים".

10. כספֶ שְׁקָלִין וּוּ וּוּ (בַאֲכַבֵּן) מְלָכָא לְבָשׂ אַחֲרָן וּוּ עֹמֶר נְשַׁתְתּ הָהָר
 11. אַרְךְ אַטְמָן וּוּ וּוּ בְּוּוּוּ שְׂוִיה כְּסִף שְׁקָלִין וּוּ וּוּוּ מְחוּיָוּ זַי נְחַשׁ שָׂוָה
 12. כְּסִף שְׁקָלִין דַוּ תְּמֻחָהָן זַי נְחַשׁ שְׂוִיה כְּסִף שְׁקָלִין דַוּ בְּכַטְזַי נְחַשׁ
 13. שְׁוִין כְּסִף שְׁקָלִין וּוּ וּוּלְעָוָן זַי נְחַשׁ שְׂוִיה כְּסִף שְׁקָלִין דַוּ כְּלַכְפָּא
 14. וּדְמֵי נְכָסְיָא כְּסִף כְּבָשָׂן?) וּוּ וּוּ שְׁקָלִין וּוּ וּוּ חַלְרָן דַכְפָּא דַוּ לְ-בָאַבְנִי
 15. מְלָכָא עַל עַלְיָה וּטְמֵיבָן לְבָכְיָה בְּנוּ שְׂוִיאָן זַי גַּמְאָה בָהּ נְעַבְצָן תְּקַם חָוּ וּוּ וּוּ
 16. זַי אַבְנָן וּוּוּ פָקָן זַי סְלָקָן כְּפָן וּוּ פְּרַכְטָמוּ זַי חַצְן חַדְתָּה
 17. מְחַרְאוּ יוּם אֲנוֹחָרִין יְמִיתָ אַסְחָוָר וּבָרָדְרָן וּנְקַבְּהָלָא
 18. אַיְתָיו לְהָמָן מְפַطְחָה אַנְתָתָה מְפַטְחָה הָיָי שְׁלִיטָה בְּבִיתָה
 19. זַי אַסְחָוָר וּגְנַכְסִיתָה וּקְנִינָה וּכְלָן זַי אַיְתָיו וּלְהָעָלָן אַנְפָיָי אַרְעָא
 20. בְּלָהָה מְחַרְאוּ יוּם תְּמוּתָה מְפַטְחָה וּבָרָדְרָן וּנְקַבְּהָלָא
 21. אַיְתָיו לְהָמָן אַסְחָוָר בְּעַלְהָ אַסְחָוָר הוּוּ יְרָתָהּ בְּגַנְכִיטָה
 22. וּקְנִינָה מְחַרְאוּ יוּם אַחֲרָן תְּקַום (מְפַטְחָה) בְּעַדְהָה
 23. וְתַאֲמֵר שְׁנָאת (8) לְאַסְחָוָר בְּעַלְיָה כְּסִף שְׁנָאה בְּרָאשָׁה (9) חַחְבָּעָל
 24. מְוֹנוֹא וְתַהְקֵלְלָן (אַסְחָוָר כְּסִף שְׁקָלִין וּוּ וּוּ דַרְן) וּכְלָן זַי הַנְּעַלְתָּה
 25. בִּירָה תְּהַנְּפָקָן (מְטָן) חָסָע דַרְחָט (10) וְתַהְקֵלְלָן (לְהָאָן זַי צְבִיתָן) וְלָא
 26. יְדַין וְלָא דְבָבָ מְחַרְאוּ יוּם אַחֲרָן יְקָומָ אַסְחָוָר בְּעַדְהָה
 27. וְיַאֲמֵר שְׁנָאת (11) לְאַנְתָתָי מְפַטְחָה מְהָרָה וְנְאָבָדָן וּכְלָן זַי הַנְּעַלְתָּה
 28. בִּירָה תְּהַנְּפָקָן מְן חָסָע דַרְחָט בְּיּוּמָה חָרְבָּה וְתַהְקֵלְלָן
 29. לְהָאָן זַי צְבִיתָן מְן לְאָדִין וְלָא דְבָבָ וְוּחָקָן יְקָומָעָל מְפַטְחָה
 30. לְחַרְכּוֹתָה (12) מְן בִּירָה זַי אַסְחָוָר וּגְנַכְסִיתָה וּקְנִינָה יְנַתְּן לָהּ
 31. כְּסִף כְּבָשָׂן=וּיְעַמְּדוּ לְהָדִין סְפָרָא וְנָהָא וְלָא אַכְלָ אַמְּרָ
 32. אַיְתָיו לְיִי אַנְתָתָה אֲנוֹחָרִנה לְהָנְמַפְטָה וּבְנָן אַחֲרָן לְהָנְבָנָן זַי
 33. תַּלְדָלִי מְפַטְחָה הָנָן אַמְרָ אַיְתָיו לְיִי בְּוּנָן וְאַנְתָתָה אַחֲרָן לְהָנְ
 34. מְפַטְחָה וּבְנִיהָ אַנְחָנָה לְמְפַטְחָה כְּסִף) כְּבָשָׂן = בָאַבְנִי
 35. מְלָכָא וְלָא אַכְלָ נְכָסְיָה (אֲהַנְתָרָ נְכָסְיָה וּבָנָן הַעֲרָתָה הַמְּנוּ

7) קוויל' אמר כי «בש' הוא מטבח כמו קשייה», שפירושה הוא נסיךן בכש, ומביא ראייה מהטרוגנום והשביעים. אבל באמת אנו רואים זאת גם מהרנו אונקלום שלוב; בבראשית, כי"א, כייח מתרום אונקלום «בכשות' עיי "חרופין" ובבראשית, ל"ג, י"ט הוא מתרום «במאה קשייה», נס בן «במאה חורף».

8) מזה מוכחים טיס, שהאשה יכולה לנרש את בעלה, אבל זה אינו כן, "שנאתה" פה הוא רק "מאים עלי" (עיין הערה שאחרי התרגום העברי).

(9) עיין יוקרא, ה', כ"ד.
 (10) פירוש המלה "חם" אינו ידוע. אבל הוא כמו "מחות ועד שורך נעל". (בראשית, י"ב, ב"ה).

11) קייל' אומר, שווו כמו "ומהך להתנסבא לכל נבר דחצביין" (לשון נסוח הנט).

(12) עיין בראשית כ"א, י"ז: "גרש האמה הוות ואת בנהי" תרנמ אונקלום: "תיריך ים אמרה ברא וית ברה".

36. מנה (קובל סופר אחרין) 13) אנתן למתמחיה (וכספ) כבשנ-באבני מלכוא
 37. כתוב נתן בר ענניה (ספרא וננה כפם אסחוון ושהדריא בנו
 38. פנוֹל ה בר יוניה וויניה בר אווריה מנחם בר זוכור
 39. שחר ווּזְבָּלוֹ 14)....

התרגום העברי.

1. בשעה ועשרים (?) לחתיריו.... שעה (?) ימים לחדר אפפני, שנת עשרים ווחמש להמלך ארתחסתתא,
2. אמר אסחוון בן (צחאה), ארדיכל המלך, למחותה אזרמי מסינה לרגל
3. ורויות לאמר: אגבי באתי לביתך למען תתן לי את בתך מפטיה לאשה;
4. היא אשתי ואגבי אישת מיטם זה וער עולם. נתתי לך מודה
5. בתך מפטיה חטשה שקליםים (וכספ) באבני המלך; אתה קבלת והותך לבבך
6. בוה. נתתי לך ר' ובתך מפטיה כסף מתוכן, כבש אחד ושני שקליםים באבני
7. המלך, כספ שני ר' לעשרה; נתתי לך בגדי צמר אחד חדש חטוב
8. צבע בירום¹⁾, ארכו שמונה אמות על חמץ, מחירו שני כבשים ושמונה שקליםים כספ
9. באבני המלך, מפטיה ארונה אחת, חדשה, ארוכה שבע אמות על חמץ, מחירה
10. שמונה שקליםים כספ באבני המלך; בגדי אחד של צמר שוחות²⁾,
11. ארבי שיש אמות על ארבע, מהרו שעה (שבועה ?) שקליםים כספ; ראי אחר של נחושת, מחירו
12. שקל אחד שני ר' כספ; פח אחד של נחושת, מחירו שקל אחד שני ר' כספ;
13. מהרון [ושלשה] שקליםים כספ; כד אחד של נחושת, מחירו שני ר' כספ, כל הכסף,
14. ודמי הנכסים ועולים לו ששה כבשים, חטשה שקליםים, עשרים חלוריין, כספ, שני ר' לעשרה באבני
15. המלך. נתנו לי ולביבי חותם בוה: ... אחר של גמא³⁾, אשר בו ארבעה...
16. של אבן; ... אחד, אשר יקום על שתי כפות, מחירו שמונה חלוריין; ... אחד, פרכם⁴⁾ אחד של שנ⁵⁾, חדש.
17. (אם) מחר או يوم אחר ימות אסחוון ובן זכר או נקבה אין לו מן מפטיה אשתו, תשלוט מפטיה בבתו
18. של אסחוון ונכסיו וקנינו וכל אשר לו על פני כל הארץ.
19. (אם) מחר או יום (אחר) תמות מפטיה ובן זכר או נקבה אין לה מן אסחוון אישת, אסחוון הוא ירוש את נסיכה

¹⁾ הספר כתוב ומתק שלש מלות אלו ומפני זה לא תרנמתי אותן.

²⁾ אין ברור, הרבה מלות (שמות) חסרות כאן.

³⁾ או צבע משני צדדיו.

⁴⁾ "זהב שוחות" נמצא במלכיות א' (י', ט'ז וט'ז) ורבו הימיט ב' (ט', ט'ז וט'ז). וועין

שם יומא (מ"ד, ע"ב): אבל מה עניין "שוחות אצל צמר" אריג יפה?

⁵⁾ "גמא" דיא, כפי הנראה, המלה בשביב, "פאפרום".

⁶⁾ "פרכם" הוא, כפי הנראה, ארנו של צבעים לכחול בהם את הפנים (יעין כתובות, י"ז ע"א).

⁷⁾ פירוש המלה "חצן" מסופק הוא, קולי מתרגם ivors (שנ).

22. וקנinya, (אם) מחר נא יום אחר תקים (מפתחיה בקהל
 23. ותאמר : **שנאתי את אסחוּר אישׁי, כקְפָשָׁה בְּרַאֲשָׁה,** תשוב אל
 24. המאונים 6) ותשקוֹל לְאַסְחָוָר חִמְשָׁה (שהה) שְׁקָלִים כְּסֶף שְׁנִי ד', וכל
 אשר נתתי
25. לידה תוציא מן חם עד חות ותלך לכל אשר תחפוץ ואין
 26. דין ודברים . (אם) מחר או יום אחר אסחוּר יקים בקהל
 27. ויאמר : **שנאתי את אַשְׁתִּי מִפְטָחָה, מַזְהָרָה יַאֲכֵד וְכָל אֲשֶׁר נָתַתִּי**
 28. לידה תשיב מן חם עד חות ביום אחד בפעם אחת 7) ותלך
 29. לה באשר תחפוץ ואין דין ודברים . (אם) יקום גדר מפתחיה
 30. לנראה מביתו של אסחוּר ומנסיו וקנinya, ישלם לה
 31. עשרים כבשים כסף, דין הספר הוה יעוורן לה . ולא אוכל לאמר :
32. יש לְאַשָּׁה אַוחֲרָת זָוַת מִפְטָחָה וּבְנִים אֲחָרִים זָוַת הַבְּנִים, אשר
 33. תלר לִמְפְטָחָה,—אם אומר יש לְיִבְנָנִים (אחרים) ואשה אחרת
 34. זָוַת מִפְטָחָה וּבְנִים, אָשָׁלָם לִמְפְטָחָה עֲשָׂרִים כבשים כסף באבני
 35. המלך ולא אוכל לנקחת נכסיו וקנinya מפתחיה . ואם אקח אותם
 36. ממנה (מחק) אָשָׁלָם לִמְפְטָחָה עֲשָׂרִים כבש וכקסע באבני המלך .
 37. נתן בן עגניה כתוב זאת הספר הוה על פַי אַסְחָוָר, והעדים בו :
 38. פנויה בן יוניה, זינויה בן אונריה, מנחים בן (זיכור
 39. עד ז'ז'בלו...).

הערה.

شرط זה הוא היותר קשה להקרא ולהפרגנ שבעל הקבוצה, מפני שבו
 חפירות אוטיות הרבה ומלים אחדות אין ורשות לנו .شرط מעין מאיד הוא,
 מפני שהוא ש ר-כ-ת-ו-ב-ה, שנtan אסחוּר למפתחיה כشنשא אותה לאשה, הוא דומה
 הרבה להכתובה התלמודית והכתובה הבעל-הירושית, אבל יש בו הרבה פרטיהם,
 שאין נמצאים בכתובה התלמודית. למשל: בזו נכתבי רק חובות האיש לאשתו
 ובפאפירים זה נכתבו גם פרטיהם אחרים לטויכת הבעל (עין למטה בהערה זו).

כדי שיבן השטר יותר ארצה בקצתה את חכנו :

שרה 5—2: אסחוּר בא אל אביה של מבטחה ומבקשיו לחת ל' את בתו לאשה,
 הוא אומר: «**הִיא אֲשֶׁתִּי וְאַנְכִּי אִישָׁה מִיּוֹם וְעַד עַלְמָם,** וונתן לו את המוחר .

שרה 6—6 : אסחוּר נוֹתֵן מתנות למפתחיה .

שרה 15—15 : מבטחה נוֹתֵנת מתנית לאסחוּר .

שלשת מני המנתנות האלה נמצאים גם בדין הבעל הקרים (עין בספר)
 החוקים של תומרבי, סימן 137 ואילך): א) מוחר הוא בבעל : תרחת;
 ב) מתנות החתן להכללה נקראות גְּדוּגְּנוּן . ג) מתנות הכללה להחנן נקראות
 שְׁרָקָת, מוחר-תרחת נמצא גם בתורתנו (שמות כ"ב, ט"ו וט"ז), גְּדוּן נמצא
 גם כן בתורתנו (עין בראשת, כי"ד, נ"ג). שְׁרָקָת לא נמצא בתורה אבל
 עין יהושע, ט"ז, י"א וג' ; שופטים, א, י"ב וט"ז) .

6) פרואה מורה.

7) זהה בלי ספק, פירושן של המlotות "בקף חרחה".

בתלמוד לא נמצא „מזהר“. מתנות החתן להכללה נקראות בתלמוד „סבלונות“ (משנה קדושין, ב', ו').

מתנות הכללה לחתן נקראות בתלמוד „נדוניא“, וגם הבעלם בוטן מאוחר קראו להן דין (כמוקט „שרכת“ של הבבליים הקדרטינום). בכתיבת שלו נזירים, מהר בתוליכי ונדוניא רהנעלת ליה מבאי אביה. אבל כאן נותן החתן את המהיר לא לאבי הנערה, אלא לאשתו.

שרה 19–17: אם אסchor ימות ללא בניו תשליט מבטחה בכל אשר לו; וה דומה להנאי כתובות, ניד ע"ב וק"ג ע"א. היא תשלוט בה, אבל אין שלה לחותין.

שרה 22–20: אם מבטחה תמות ובנים אין לה יהא אסchor יורשה, אבל אם יש לה בניים מי יורש אותה? כפי הנראה–בניה. ומתה נראת, שאין בעל יורש את אשתו, אם לא התנה זאת בכתיבת עיין כתובות, פג ע"ב ופ"ד ע"א; ב"ב ק"א ע"א: תקנת חכמים היה, שהבעל יורש את אשתי. עיין גם בספר החוקים של חמורבי, סימנים 163–164).

שרה 22–26: כאן בollow עיין „מאים עלי“ (עיין בהערית לשורות אלו). תנאי זה, שאם תמאם באישה תשלם קנס, אין נמצא בכתיבת שלנו. אם תמאם באישה תלך לכל מקום שתרצה; מובן הדברים הו–תלך לה מבתו, אבל אינה גירושה (עד „מאים עלי“ בדיננו עיין כתובות, סיג ע"ב).

שרה 26–29: מאיטה עלי.

שרה 29–31: אם יגרשה מבתו, ישלם לה כסף–ענושים. תנאי זה אינו נמצא בתלמוד. אין זה גירושין במובן של נת.

שרה 31–36: גם כן תנאי, שאין דוגמתו בתלמוד. שלשת התנאים האחרונים אינם אפשריים על פי דין התלמוד, מפני שעיל פי דין זה יכול לנרש את אשתי בעל–כרכה, והוא חייב הבעל ליתן לה כתובתה ולהחויר לה את הנדרוניא (עיין הערה לשרה 3 בפاضרים ה').

הו יצא מכל אלה הוא–בי יסודו של שטר–כתובה וה הוא ברון הבעל יותר מבדין היישראלי.

פאפירים ה.

נקנה עי מר רוברט מונד. נומ. 73.111 בהמוניום שבקהורה.

הנוף הארמי.

1. בירח אלול הוא פאני שצנת [ ] דריוהוש מלכא ארין ביב בירחת אמר (1).

2. מנהם וענניה כל (2) ו בנין משלם בר שלזומם יהודין זי ייב בירחת לרנגן ארננבי

3. לירניה ומחמייה כל (3) בני אסchor בר צחא מן מבטחה ברת מחמייה (3) יהודין

1) ייחיד במקומות רבים. דבר זה נמצא לפעמים חכופות בפאפירים הילדי (עיין), למשל, שורות 8, 9, 19).

2) עיין גם שורות 3, 16, 19, 20, „כל“, באמת למזרה הוא. אבל הוא מצין יותר, שהוא רק שני אחיהם. לעברית לא חרגמתי מלה „כל“.

3) מוה נראת, שהיה לאסchor עוד אשה ובנים מלבד מבטחה ובניה (עיין גם פاضרים ל' שורה 3), ועל ידי זה נבין את הדברים בפאפירים 5, שורה 36–31.

4. לוגם רגלא לאמר (אנחנה) דשינכם בדין נפא קדם רטנדיין פרתך יידרנג
 5. רב חילא לאמר איתו נכסייא לבשי קמר וכתן מאני נחש ופראל מאני עק
 6. וחוץן עברו וארון ורשין לאמר אסחוור אביכם לךן מן שלומם בר
 עורייה אף
 7. אמר איתי זי בפקודון ופקדו והוא החטן ולא התיב לה ומנקן רשיינכם
 8. אחר שאילתם ואנת יידינה ומחסיה בני אסחוור הויטבתם לבבן באלאך נכסייא
 9. וטיב לבבן בנו טן זומו זונה ער עלם אנה מנהם וענניה רחיקן אנחנה מנך
 10. מן יומא זונה ער עלם ליאו נכהל אנחנה ובניין ובנתן ואחין ואיש זילן
 קריב וכבעל
 11. קרייה לא יכהלון ירשונכם אנת ירניה ומחסיה דין ורבב ולא יכהלון
 ירשון לבניכם
 12. ואחיכם ואיש לכם (בשם) נכסן וכסת עברו ואחרן זי שלומם בר עורייה
 והן אנחנה
 13. ובנין ובנתן ואיש זילן ובני שלומם בר עורייה ירשונכם ירשון לבניכם
 ובנתיכם
 14. ואיש זילכם זוני ירשונן דין עלא ינתן לכם או לבניכם או למן זי ירשון
 (אבינדא⁴)
 15. זי כספ' כבשן עשרה בנאבני מלכא כספ' דוו' לכבשו והוא אחר רחיק טן
 אלך נכסייא זי
 16. דריש עליהם ולא דין ולא דבנכו כתוב מעוזיה בר נתן ספרא גזה כספ' מנחם
 וענניה כל זו
 17. בני משלם בר שלומם שהד (מנחם בר גדור גדור בר ברכיה מנחם בר עורייה
 18. שחר הדרודה בר זוכור ברו) אוושעה
 19. (חוץ לספר) ספר זי כתוב מנחם וענניה כל זו בני מנחם⁵ בר שלומם
 20. (לידרניה ומחסיה כל זו בני אסחוור בר צחא).

התרגום העברי.

1. בחודש אלול הוא פאני שנת שלש (ארבעה) להמליך דריש : בעת ההיא
 ביב הבירה אמרו
 2. מנחם וענניה, שני בני משלם בר שלומם, יהודים מיב' הבירה, לריגל¹ אדרנבי
 3. לידרניה ומחסיה, שני בני אסחוור בן צחא מן מטבחה בת מחסיה, יהודים,
 4. גם הם לריגל זה לאמר : אנחנו העמדנויכם לדין בדין נפא² לפנינו שר-
 הצבא וידרנג³

⁴ "אבינדא" היה, כפי הנראה, מלה פרטota ומובנה "כספ' ענושים" (אבינדא זי כספ').

⁵ טווערטסופר במקום "משלם".

¹ הנהתי את המלך "לרגל" כמו שהוא, אבל עיין מה, שכחתי בהערה, שכאות
 אחרי התרגום העברי של אפרים F.

² כפי הנראה, "בית דין אשר בנת".

³ וידרנג הוא שם השם, שנתחנה על חיל הבירה. פרתך (או פרתך) היה תואר
 הכביר שלו. שם וידרנג נמצוא נ"ב בפפירום של ואכוי, שורה 5, גם שם נקרא פרתך

5. רב-החייל, לאמר: יש נכסים: בוגרי צמר ופשטים, כלי נוחות
ובורול, כלי עץ
6. ושן⁴, דנן⁵ ועוד דברים. ודברנו לאמר: אסחור אביכם לחק⁶ מן שלומם
בן עיריה, אף
7. אמר⁷: הם⁸ בפקדון, ונטענו⁹ בפקדון. אולם הוא אחו (בهم) ולא
הшибם לו, ולכן העמדינוך לדין.
8. אחרי בן אתם שאלתם¹⁰, ואתם, ירנינה ומחטיה בני אסחור, היטבתם את לבבנו
עד הנכסים האלה
9. ולבבנו טוב¹¹) בוה: טן נווט וה עד עולם אנחנו, מנהם וענניה, אנחנו
טרכוקים את טענותינו מטך.
10. מיום זה עד עולם¹² לנו נובל אנחנו ובנינו ובנותינו ואיתנו וכל איש מאתנו,
קרוב או בעל
11. קרייה, לא יוכל להביא נגדכם, ירנינה ומחטיה, דין ודברים ולא יוכל להביא
דין ודברים נגד ננייכם
12. ואחיכם וכל איש מכם על דבר הנכסים והכטף. הדגן ושאר הדברים של שלומם
בן עיריה. ואם אנחנו
13. ובנינו ובנותינו ואיש מאתנו ובני שלומם בן עיריה¹³ יביאו דין ודברים
נגדכם וננד בניםם ובנותיהם
14. ואיש מאתכם, או אם יביאו דין ודברים נגד איה איש על אורות ויה,
ישלם לכם או לבנייכם או למי אשר יביאו דין ודברים נגדו כספ' עונשיהם
15. של עשרה כבשים כספ' באבני המלך, כספ' שני די לכבש אחד. והוא ירחק
אחריו בן טענותיו מן הנכסים האלה, אשר
16. הבאו דין ודברים עליהם; ואין דין ודברים. מעוויה בן נתן כתוב את הספר
זהה על פי מנהם וענניה, שני
17. בני שלום בן שלומם. עד (מן)הם בן גدول, גدول בן ברכיה, מנהם בן עיריה
18. עד הוריה בן זכורה בן אושעה.

(ואביי קורא בר' ולא בר'): יירדנין זי פרתרך תנח=וירדנין, אשר הויה פה פרתרך' (ואביי
מתרגמ: Gouverneur), מסופק הוא עוד פרוש המלה "דמנדרין". בפי הנראה, הוא
פקיד נוך מן הפרתרך יירדנין ומפני בן תרגמתי "שריחצבא" ו"רב-החיל", המלים האלו
cornerah, פרטויות ذן).

(4) עיין הערה 5 לפאפריטס 5 בתרגום העברי.

(5) "עboro" הוא מלָה מצויה נס בעבריות. אבל אחורי שנמצא בתנייך "עboro"
(דנן) רק בסמכות: "עבורדארין" (ירושע, הי' י"א ו' י'כ), תרגמתי כאן מלת "עboro" במלת
"דנן", מלָה זו נמצאת גם באשורית eburu¹⁴.

(6) קיבל (את כל הדברים).

(7) שלומם בן עיריה.

(8) הדברים נתוניים.

(9) בנות הארמי ציריך לקרא (ופקידי).

(10) חקרתם ודרשתם את הדבר.

(11) שבענו רצוי.

(12) אחוי אביהם.

19. (ח'ץ לספר) ספר, אשר כתבו מנחם וענניה (שניהם) בני מנחם בן שלום,
20. נlidניתה ומחסיה, שני בני אסטור בן צחור.

פאלטירום ז

נקה ע"י מר רוברט מונד. נומ. 37,113 בהמוניום שבקHIRAH.
הגוף הארמי.

1. ב זו לככלו שנתן ||| ה יום – ||| לתחות שנתן ||| ||| דריוהוש מלכא אדרין 1 ביב
2. בירתא אמר ידניתה בר הוועעה בר אוריה ארמי זי יב בירתא קדם וירדן רב חילא
3. זי סון לידניתה בר נתן 2) ומחסיה בר נתן 2) אחותם מבטחה ברת
4. וירדן רב חילא זי סון לאמר רוחת מנכטן בית יוניה בר אוריה הא תחומווי
5. עליה בית הוועעה בר אוריה דבק לה תחתיה לה בית הפלג'ן בר זכירה דבק לה
6. בחתה ומן עלא כוין פתיחן התה מיעה שמש לה אנורא זי יהו אלה זארה
7. מלכא בניהם מערב שימוש ולחו בית מבטחה ברת מחסיה זי יהב לה מחסיה אבוח
8. דבק לה זך ביתא זי תחומווי כתיבן מנעל זילכם הוא אנת ידניתה ומחסיה כל זו
9. בני נתן עד עולם זי בניך אחוריים זלמן זי רחמתן תננתוניה לא אכלהל אנה ידניתה ובני
10. ואנתה ואיש לי לא אכלהל אגרניכט דין ורבב אף לא נכהל נרשא לבר וברה לכם
11. אח ואחות אנתה ואיש נלכם או נבר זי תוכנן לה ביתא זך או זי ברחמן תננתון לה
12. בשמי אנה ידניתה ובשם בניי ואנתה ואיש לי והן אנה ידניתה דרישיכט ורשיכט
13. בר לי וברה אנתה ואיש בשמי ובשם בני שטרמן 3) בר וברה זי יוניה בר אוריה

(1) "אדין" נמצא רק בפאמ. H ובפאלטירום הוה. שינוי נכתבו ע"י סופר אחד. מעיה בן נתן, שהוא כתוב רק את שני השטרות האלה. לכל סופר היה סגנון אחר בפרטם אחדים.

(2) ראה סוף הערא 3 לפאלטירום Z (הגוף הארמי).

(3) קשה להבין את פירוש המילים "שטרמן" נס בשורה זו ונס בשורה 16. בןachi יוניה בן אוריה נתן את השטר הזה לבני נתן (אסטור) וmbethia. יוניה היה הבעלים הראשון של מבטחה והבית היה הוא הבית, נתן לו מחסיה, אבי מבטחה, לשכת בו עם אשთה. אלטם הבית והקרקע אינם שלו. בני מבטחה ישלו בהם. (עיין פאמ. C). יוניה, כראוי, מטה בלי בנים והבכית בא במשך הזמן לירוי בני מבטחה, שהו לה מאסטור. אלטם קרובו יוניה, טענו, כראוי, כי לחם הבית, והביאו את הדבר לפני ב'יה. בני מבטחה מן אסטור הראו ע"י פאמ. C (עיין שם, שורות 13–8). שהקרקע והבית שליהם הם. ובןachi יוניה כתוב להם ספר-מרחק, אבל מזו פריש המילים "שטרמן".

14. וירשון לבר וברה ואנתה ואיש לכם או גברן זי תובנו לה או זי ברחמן תננתנו לה
 15. ביתה זך זוי ירשכם דין אנתן لكم אbigardna⁴) זי כספ' כבשן עשרה הוא
 16. ד זילכברן⁵ באבני מלכא וביתה אפס' וילכם עד עלם זוי בנים אחרים
 17. בנין זי יון בר אוריה ולא דין כתוב מעוויה בר נתן כפם ידנית בר הווע
 18. בנו מנחם בר שלום מהסיה בר ידנית מנחם בר גדורלו⁶ בר בעדריה ידנית
 19. יסלח בר גדורל⁷ בר ברכיה יוניה בר פנוליה אחיו בר נתן
 20. (חוין לפפר): ספר מרוחק זי כתוב ידנית בר הווע על בית יוניה בר אוריה
 21. לידנית⁸ בר נתן מהסיה אחויה כל זי

התרגום העברי

1. בשלשה לכטלו שנת שבע (שמוןהא), הוא אחד (שניטט) עשר יומם לתחות,
 שנת שבע (שמוןהא) לחתולך דריוש: בעת ההיא ביב
 2. הבירה אמר ידנית בן הוועה בן אוריה, ארמי מיב הבירה, לפניו יירנגן רב-החיל
 3. של סונה אל ידנית בן נתן מהסיה בן נתן אחיו, (אשר) אטם (היתה) מפותחה
 בת מהסיה בן ידנית, לפניו
 4. יירנגן רב-החיל של סונה ואמר: הרחמתי כל הטענות נגידם מבית יוניה
 בן אוריה. אלה נבולוי:
 5. לאעלה בית הוועה בן אוריה סטוק לו, למטה בית הפנוול בן זכריה סטוק לו;
 6. למיטה ולמעלה חלונות פתוחים שטה זו; למורחו בית מקדר יהו אלהים ודרך
 7. המלך בינויהם; למערבו בית מטבחה בת מהסיה, אשר נתן לה מהסיה אביה,
 8. סטוק לו²). הבית הזה, אשר נובילו כתובים למעלה, לכט הווא, ידנית
 מהסיה שני
 9. בני נתן, לעולם, ולבנייכם. אחרים ולמי אשר תחפזו תנתנו אותו. לא אוכל
 אני, ידנית, ואני
 10. ואשה ואיש (מרקובי), לא אוכל להביא דין ודברים נגידם, אף לא נוכל
 להביא דין ודברים נגידם ובכם ובתכם,

וכו" בשורה זו ובשורה זו? היו בנים ליוינה? מפני מה לא טענו הם ואילו היו
 ליוינה בנים ממבתויה. הלא היה הבית בא לירם (כתבו בפאמ. ט). אולי פירוש
 המלים האלו ווא-כוי בני יוניה אינם יכולים להביא רoid נגידם מפני שאין בנים ליוינה
 אבל גם זה קשה הוא.

⁴ "אビוניא" נמצא רק בפאמ. ט. בפאמירום זה ובפאמ. א (עיין העירה 1).
 הפאמ. ק נכתוב עיי סופר אחר, ואף על פי כן יש בו מילה זו.

⁵ עיין העירה 4 לפאמ. ס (הנוף הארמי) כאן הרבר לוייטר.
 1) וזה הפעם ראתה, שנמצא "נוביל" כו"ה בשטרות האלה, על אודות המלים

הארמיות עיין דיאלי זי ייא.
 2) עיין פאמירום ס.

11. אֶחָ וְאֲחוֹתָא, אִשָּׂה וְאִישׁ מַשְׁלָכָם אוּ (כָלּ) אִישׁ, אֲשֶׁר תִּמְכְּרוּ לוּ אֶת הַבַּיִת
12. בְּשָׁמֵי, אֲנָכִי יָדְנִיתָא, אוּ בְּשָׁם בְּנִי וְאִשָּׂה וְאִישׁ (מַקְרֻבָּי), וְאָם אֲנָכִי יָדְנִיתָא אֲבִיא
דִין וְדָבָרִים גַּנְדָּכָם
13. וּבְנִי וּבְתִי, אִשָּׂה וְאִישׁ יְבִיא דִין וְדָבָרִים גַּנְדָּכָם בְּשָׁמֵי אוּ בְּשָׁם בְּנִי לְבָד (3)
14. אוּ יְבִיאוּ דִין וְדָבָרִים גַּנְגָּר בָּן וּבָת וְאִשָּׂה וְאִישׁ מְכָס אָו גַּנְגָּר אַנְשִׁים אֲשֶׁר
תִּמְכְּרוּ לְהַמָּן אוּ אֲשֶׁר תִּתְהַנֵּנוּ לְהַמָּן בְּמַתְנָה
15. אֶת הַבַּיִת הַזֶּה, וְמַיְ אֲשֶׁר יְבִיא גַּנְדָּכָם דִין וְדָבָרִים אֲשֶׁלָּם לְכָם כַּסְפָּן עֲנוֹשִׁים
עֲשָׂרָה כְּבָשִׁים כַּסְפָּן הוּא 10 כְּבָשִׁים כַּסְפָּן,
16. שְׁנִי דַי לְכַבֵּשׁ אַחֲרַבְנִי הַמְלָךְ, וְהַבַּיִת אָמֵן לְכָם הוּא עַד עַולְם וּלְבָנִיכָם
אַחֲרִיכָם לְבָד (4)
17. בְּנִי יִזְנִין בָּן אֲוֹרִיה; וְאַיְן דִין (וְדָבָרִים). מְעוֹזָה בָּן נָתַן כְּתָב עַל פִּי יָדְנִיתָא בָּן
מַשְׁלָם, הַושָּׁע, וְעַדְם
18. בָּוּה מַנְחָם בָּן שְׁלָמָם, מְחַצֵּיה בָּן יָדְנִיתָא, מַנְחָם בָּן גַּרְנוֹלָן בָּן בְּעַרְיָה, יָדְנִיתָא בָּן מַשְׁלָם
יִסְלָחָן (5) בָּן גַּדְולָן, גַּדְולָן בָּן בְּרַכְיָה, יָדְנִיתָא בָּן פְּנוּלִיהָ. אֲחָיו בָּן נָתַן.
19. (חוֹזֵן לְסֶפֶר) סְפִירָה מְרַחְקָה, אֲשֶׁר כְּתָב יָדְנִיתָא בָּן הַוּשָׁע עַל בַּיִת יָדְנִיתָא בָּן אֲוֹרִיה
20. לְיָדְנִיתָא בָּן נָתַן יְמָחַסְיָה אֲחָיו שְׁנִיהם.
21. לְיָדְנִיתָא בָּן נָתַן יְמָחַסְיָה אֲחָיו שְׁנִיהם.

פאפִירָום אָ.

נקנה ע"י מורת טיטיל, נומ. 37,109 בהמוניאים שבקהיריה.

הַגּוֹף הַארְמִי.

1. בְּדוּוּי לְשָׁבֵט שְׁנָת-זָהָן הָוּ יוּם זָהָן וְזָהָן לְחַתְּחוּר שְׁנָת-זָהָן דְּרִיוּחוּשׁ
2. אָמַר מְחַסְיָה בָּר נָתַן, יָדְנִיתָא בָּר נָתַן, כָּל זָהָן אַרְמִינָן זָהָן סָונָן לְרָגָל וּרְזִוָּתָן לְאָמַר
אֲנָחָנָה אֲשָׁתוֹן
3. כְּחַרְחָה וּפְלָגָן עַלְיָן עֲבָדִיה זָהָן מְבַטְּחָה אַמְּטָא זָהָן זָהָן חַלְקָא זָהָן וּמְצָטָאָךְ בְּחַלְקָה
אֲנָת יָדְנִיתָא
4. פְּטוּסִירָה שְׁמָה אַמְּהָה תָּבָא עַבְדָּיָר, שְׁנִיתָא עַל יְהָה בִּימָן שְׁנִיתָה מַקְרָא
אֲרָמִית (1) כּוֹנָה

(3) עיין הערה 3 להגופ הארמי של פאפִירָום זה, התרנום "לְבָד" הוא מוטל בספק
מאדר.

(4) "בעריה" שם מענין והוא אינו נמצא בתניך. בכלל ראי היה לכתוב ביהור
ע"י השמות המובאים בפאפִירָום הללו.

(5) גם השם "יסלהח" אינו נמצא בתניך.

(1) זה דבר חשוב מאד. יהורי מצרים בזמנ מלכי פרם קראו את לשונות בשם
"מקרא ארמית" והשתמשו בא"ב הארמי. להאותיות היו או אותם השמות. שיש להן
בימינו: בפאפִירָום והאו מוצאים את השם "יְוָרָה" בשבילאות י'. החזון אחורי "יְוָרָה" מראה, כי
"יְוָרָה" שם האות היא. ביאור המלה "שְׁנִיתָה" הוא, בראה, "תקות", אנו מוצאים, שהרבבה
עםם היו חוקקים אותן בתורה בתומת קרקלע על יריות של העברים. הבבלים היו מחוקקים
אות על המצע (עיין נס יוחאלא, ט' ד' ו').

5. למבטחה והא זנה חלקא זי מטאני בחלק אנה מחסיה بلا שמה אמה תבא עבד יוד ;
6. שנית על יודה בימן שניתת מקריא ארמית כונה למבטחה אנת וירזניה
7. עבדא זי מטאך בחלק מן יומה זנה וער עלם ובניך אחדריך ולמן זי צביה תננתן לא אכהל
8. אנה מחסיה בר וברה לי אוח ואוחה לי ואנש זילו רינן לטרשה עלייןן ועל בניך על דבר פטוסרי
9. שמה עבדא זי מטאך בחלק דן רשינך דינה אלא אנהנה מחסיה ובני או נרשא לבר
10. וברה לך ולאנש זילך על דבר פטוסרי עבדא זי מטאך בחלק אחר ננתן לך אבידנא כספ
11. צrif כבשן עשרה במתකלה מלכא ורHIGHן אנהנה מנך ומן בניך מן דין על דבר פטוסרי זך
12. זי מטאך בחלק לך יהוה זי בניך אחדריך ולמן זי צביה תננתן לא דין אף אויתו תבא
13. שמה אמהם זי עליימיא אלה זי לו ברה זי לא ערד נפלג עלייןן צוי ונעדר יהוה נפלג המז
14. עליין זנבר חלקה נהחסן וספר פלגן נכתוב ביןין ולא דין כתוב נבותכלתי⁽²⁾ בר נבווארaben
15. ספריא זנה ביב בירתא כפם מחסיה וירזניה אהובי שהריא בנו מנחם בר גדור
16. שחד חנן בר חני שחד נתן בר יהואדר שחד שלם בר נתן
17. (חוין בספר) ספר פלגן עבר פטוסרי כתוב מחסיה בר נתן לירזניה בר נתן אהובי

התרגום העברי.

1. בשלשה (ארבעה) ועשרים לשבעת שנת שלוש עשרה, הוא שטונה (תשעה?) ימים לחתוור, שנת שלש (ארבעה) עשרה להמליך דריש ביב הכירה
2. אמרו מחסיה בן נתן (ו) יוניה בן נתן, שניהם ארמיים מסינה, לרוגל, ורויות לאמרא: באנו לדעה אחת
3. וחלקנו ביןינו את עבדי מבטחה אמנו, והנה והוא החלק אשר יביא⁽¹⁾ אליך
4. (אחד) פטוסרי שמו, (אשר) אמו (היא) תבא, עבר; חוקתי יוד על ירו הימנית.
5. של מבטחה;⁽²⁾ והנה זה החלק, אשר בא אליו בחלק אמי, מחסיה; (אחד) בלבד

⁽²⁾ ובתנייך נכתב –תגלת (פלאסטר); ועיין גם הערה ⁶ לפאמ. ב (הנוף הארמי).
⁽¹⁾ יטול.

6. חקיתי על ידו, חקותי בכתב ארמי כוה של מבטחיה, אתה, יידנית, תשלוט בפטוסירי
7. העבר הוה, אשר בא אליו כחלק מיום זה וער עילם ובניך אחריך ולמי אשר תחפוץ תתן (אותו). לא אוכל
8. א נכי, מחסיה, בני ובתاي, אחוי ואחותי ואחר טאנשי (קרובי) להביין דין ודברים ננדך וננד בנו על דבר פטוסירי,
9. (אשר זהו שמו, העבר, אשר בא אליו בחלקן), אם נביא דין ודברים ננד על אורותינו אנחנו, מחסיה ובנו, או נביא דין ודברים ננד בנו
10. ובחק ואחר טאנשיך (קרובייך) על דבר פטוסירי העבר הוה, אשר בא אליך בחלקן), אז נשלם לך כסף עניותם
11. עשרה כבשים כסף טהו, במשקל המלך, וטרחיקים אנחנו מפק ומבני כל דין (2) על דבר פטוסירי זה,
12. אשר בא אליו בחלקן). שכן יהיה ושל בניך אחריך ולמי אשר תחפוץ תתן (אותו), ואין דין ודברים). אף יש-tabא,
13. (אשר זה) שמה, אם של הנערים האלה, וללו בנה, אשר עוד לא נחלוק בינוינו; כאשר תבוא העת נחלוק אותם
14. בינוינו וכל אחד מהחננו יקח את חלקו וشرط חלוקה נכתב בינוינו, ואין דין ודברים.
15. את הספר הוה ביב הבורה על פי מתחמת יידנית אחוי, ערמים בוה: מנחם בן גדור,
16. עד חנן בן חני, עד נתן בן יהואדר, עד שלם בן נתן.
17. (חוץ בספר:) שטר=חלוקת (על דבר זה) עבר פטוסרי, אשר כתוב מחתימה בן נתן לירגניתה בן נתן אחוי (3).

(2) טענה.

(3) נמרתי ברודי שלא לחת בוה את הפפירורים (1), אחרי שבאמת אין שייך לקבוצה זו וכבר נרפס במקומות אחרים, וגם הרבה חסר בו (עיין למלחה, חוברת א', עמ' 12-11). את רוב העורות הארוכות נתתי אחר הפפיררים G, F, E (ובשאר אני אнос ל凱策ר מסבאות טכניות שונות).—אנב עיר, שמן דיווי רוחק מביתדרטום וא"י-אפשר היה לשלו לי את נליונותה, נפלו במאמרי טיעותדרטום חדות.

בליל-קִין.

(ספור)

מאת

א. קְבָק.

בהתוליה עליה נפל הגשם מן השמיים. קשך שעיתים בשאון פזוי עז' נבי הנקות והאלגוריות ופתאות לא היה... נשארו אחריו צחוק-אושר בשמים, שחתיוכת-טוך עדרין היו הולכות ומתהומות בהם; נשארו בוצאות נדלות שהיו מיציאות בשמים ומשתרלות לחיוך כמותם, עד שבאים תינוקות יחפים במכניטים מופשיים וועקרים את הצחוק... נשאר חיקוק עליון על תחלתי הלבנות והשיטים המרחוזות-כתינוקות וטפות-זהר עדרין היו תלויות כדמות על כל עלה ועלה שלhn.

רוח של שטה תועה באו... ויש שהוא מטווג גם במשחו ריח של תפוחים ושב רק הבא מטרחקים... היה ערבות.

על הרגדה של מדם רבינו-בץ זוםם כבר הティחים וקששו הכותות, אותו קשוש של חרזה, מהול בצחוק של בריות מהsofar-דאגה שפוץ דרכן וילוניות ומקף ויעבר מרגדה לרגדה, מסוכה למסוכה... מדם רבינו-בץ, לבושה בקופת הארוך והרחב שלה, מונה את הכותות, ובתנותן נעו ידה היפות והלבנות, המערטלות עד המרפקים. אותה החלוה המתנה היהת שפוכה תמיד גם על פניה המטופחים, בעלי עור רך וחלק. לנגרה ישב שף, בנק בן ל'ג, בעל קרחת וركות שוקעות, ופניהם בלתי מנולחים וכמושים, וכלו היה דומה לעלה נובל. שאינו יודע גם לכעום על מה שמעבי אותו כך בלי חמליה... רק זוג עינוי הפעוטות היו מפיקות חיים ומהבהבים כשני נצים, וחריין אחר היה על פניו שהתמתחה אצל שפתיו הסנורות במרירות נשחה; ומפני אותו החריין היו בריות מתיראים ושותמים אותו: דומה שאזה לעג אכורי אורב להם בתוכו... ספר ישב כפוף, שתי ידייו נעוצות בין ברכו המטפולות, וסח למדם רבינו-בץ בארכיות איזה ספר לאמלב. היה הקשיבה כמדומה בכוונה, אך לפעמים היה חולף עז' פניה גחון קל, — ילוד ההברות החטופות שהיו אוניה קולטות בהיסח-דרעת מהشيخה בקצתו השני של הרגדה. שם הייתה מנתה רועשת. היה באה לשחות תה עם צורן גדו של יסמן רטוב מגשם בירה, עם איזה גנון עליון על שפתחה ועם חבורת-בחורים עליום, שמהוק עיניהם הצעץ חפץ טוונע. האפור הכהול יונשקי מבער

הבלואה הקללה והש��ופה, בשורה הדרען והורדוי, השערות הקצורות והמטטלסלות שנש美貌ו מוקצתה והודעו עול ערפה החשוף. — כל זה היה אוצר בתוכו איזה סדר, שניור זה כבר באור סביב סביב, משעה שהאלונות התחלו טלבלבים והאדמה כוסחה בירק רך ומבהיק... היא טלטלה את עצמה על הכסא וצקה צחוק צלול ופועם לכלי הנה, וכך בדיחה מציד הבחרים שכתרה; צחקה — ומעוני-הקסיפה שלה, מהגומא הקטנה בלחה, מפיה הפועט בעל השפטים הרעננות, נצנץ ורעד, נצנץ ורעד כברק במרוחקי-אופק אותו הסוד המתווך, שעלייו מתחשת במפלית-ערב השטה העונגה, עליו היה נס הלבנה הנלטודה, והלייה נאנח בסתר.

ספר הקשייב למתה שספירה לו מדם רבינוובץ על ילדיות המחוכמים, על בעלה החדרוד כל כך בקנטרוא עד שאין לו פנאי לביא אללה, על כל מה ששמע שפר מפיה כמה פעמים, וורך לרגעים הבטוח של בטוט' כביכול כלפי מניה והבחורים העליוזם, ובקרבו הסכה הרגשנת משטמה אל פניהם המפוקים אוישר. מנגעו הוא את ראשו לדבורי רבינוובץ, בלאומר: "מהו-טו, כך...". ובלבו חשב באותה שעה, רוקא וכרים כאלה אהובות הבתולות הללו, בעלי ראשים ריקום והלצות שתחוות, אבל בני-אדם הנונים...". תפם הרהור זה, הספינו בארכס והטמינו בחוריין העמוק שבצד שפתיו...

בין הצעריים נפלת מריבה קלה:ಚצרור פרחו השטה שהביאה מניה היה נעוץ פרח כחול אחד, שהבדיקה אותו אחר כך אל חזק. התחלו חולקים מי יזכה לפרח זה. כל אחד שפט את ידו. נדמה לכל אחד שבגביע פרח זה גנוו אותו הסוד המלהיב הווע בנזנוצי עיניה... מניה צחקה מאושרה-יכבת מלכה ולא ידעה לטמי תחת הבכורה: לבוארה הריו כלם צערירים, וכולם אויהבים אותה. דיא השטמתה וסמלסקי דרכ' אהורי. סמלסקי — בחור בריא ומלא חרודות, מתגאה בשיריו ובכח ידיו. אליו נגלה מניה בעירה א. ייחד עם נפנופי החמתה הראשונים, וכיוון שראתה אותה ספק בכל כחו כף על ירך, וקראה. אах, חיים, חיים! השדר יקח...". ומאו התחיל רואה חלומות יפים שמניה מולכת בהם. מניה, פויה, מהירות וקללה, ידעה להשתמט טrido בכל פעם שנגע בה, ריצה מסביב לשלחן, קפיצה במרזצתה על נבי כסאות ולבסופה חבקה את מדם רבינוובץ, סכבה מסביב לגופה, באופן שסמלסקי לא יכול לתפוש בה. ומדם רבינוובץ עמדה בין שני הצעריים וצקה מטופ לב. ספר חייך, וקרא אל סמלסקי:

—כבודו רודף אחר פרחים? ואני לא ידעתו. שמעתיו מספר תמיד בשבוחו

של הרוסטבוף האנגלי, אבל שהוא אותן פרחים, — זו לי חדש!

—צחוק, קלוש פרץ מפי הבחרים. רבינוובץ זורקה לצד מבט-הוכחה, וסמלסקי ומניה היו עסוקים בשלהם ולא שמעו כלל.פתאום תפם סמלסקי בשתי ידיה של מניה, התיק אותן מעל מתני רבינוובץ וחבק אותה מאחוריה. אך מניה התחליה צוחת פתאות: "ירף נא... ירף!" בקול תקיף כזה, עד שהרפה שלא במתכוון. דומה שדבר-מתה הפחדה בורעות סמלסקי... נטלה את הפרח ומסרה אותו לשפר.

— יטול נא, אדוני!

-- במתה זכיתו ? שאל זה.

— ברך, יקח . . .

אדמותית קלה סטקה את לחיו השוקעות. ידע. שאלו עטרת מניה באתו רגע על הנهر הייתה וורקת את הפרה המיטה. נטל שפר את הפרה וורקו לתוכן המטשטפה.

— لماذا עשה אדוני ברך ? הוא אינו אוהב פרחים ? — שאלה מניה נעלמה בתינוקת.

— פרחים אינו אוהב, אבל לא היטיבה מרתי לחתוך את פסק-הדין. בכלל אין צורך לצעיר שום איש.

מניה כמעט שלא שטעה את דבריו עד גמירה ; עיפה הלבה אל קצה השלחן, ישכה על מקום ונפנה במטphetת על פניה המלוהתים. על בדיחות סטנסקי וחבריו לא ענתה. נעה נמיות אחרות מן התה הצונן שלה ושוב התחוללה מנפנפת על פניה. בשתייה הביטה לפניה הבטה סתם ודריה קטפו מזור פעור-נפש עליה אחר עלה מצזרו היסמין שלה. הבחרים שתו תה ופטפטו עם בעלת-הבית, שפר הסתכל מרוחק במניה. שתי דריה, הנשענות על השולחן בחורי מרפקיהם הורדים, היו ענולות ולגבות כחזיבותן. ובכיפת הקף שלה, בשקפתה את העלים, היה כל כך הרבה חן ונרציה רכה. על מה היא מהרחה עכשוו, שאל את עצמו ולא יכול לסלק את עיניו ממנה. מדם רבינויבץ הרגישה בוה.

— למה צער אותה, מר שפר ? יראה נא, את כל הצורך השחיתה — אמרה רבינויבץ.

— ככלים צערתי אותה, מרתי ? — פנה שפר בשאלתו אל מניה. מניה הקיצה פתאום מהרהוריה.

— אותו ? במתה ? איini זוכרת מה שאמיר לי אדוני — ענתה לו, ומיר אספה טלאו כפה את כל העלים הכהלים והלבנים שהיו צבוריים לפניה נל נרו, נשאה אל רבינויבץ והתחללה וורקת אותם על ראשה. רבינויבץ טליתה בראשה נעללה אותם בזיהה, וו זרקה וורקה.

— טטרפה ! מה אתה עשית ?

— חסן ! — קראה מניה פתאום בכליות הפרחים מירדה — עתה יצא ואלקט יסמין אדר . . .

ומניה אספה בcpf ידה את חין שמלתה ובכיפת השירה ירדה מן הרבורה אל הgan הסטוק לחרר.

— ואני אחריך — אמר סטנסקי וורד אחריה.

היושים על הרבדה ראו מרוחק כשמאנצ'ט ומלבינה שמלתה של מניה ונעלמת לרגנים בצלוי הgan. לבסוף נתעלמה כליה בצל. רק ברגני רומיה היה נשמע מן הגן לשירוש האלונות, חזוק צלול, קטע של ננון, לבסוף נשתק אף זה, ומשם הגיע רדי שטה משפר, מקיצה העוררה נשמעה געיות העזריות השביס טן השדרה. טטעל לנגן האכסדרה היה איזה טין עוף מצפוף ומיצפוף בלוי הפסק, וגוע לרגנים מוחמת מתיקות.

על הרבורה היה הכל שותקים ולא ידעו הבורייה מה כשף אותם ברך.

- מנוו - קרא שפר בצחוקו הקלווש, - בְּלֹתִי-גַּנְמָר וְהַדּוֹקְרָנִי - רצוני לומר סמלסקי... חוששנו שמא יתחול סוף סוף לכתב בחשאי שירים על לבנה ופירות הכל בגרר האפשרות... .

zechka הכנופיה. סמלסקי ורבו שיר - כלום אין זה מוגעך.

- כן, כן. בחור זה נתן בסכנה - גַּנְגָּנוּ חַבְרוּ. מרים רביבובי מתרוך נחוך מאנס אַמָּה על שפר באזבעה ונדרנה את דראשה דרך תוחבה. מיום שמניה שכרה אצל את החדר הפנוו בדירת הקין שלה נקשרה נפשה בה, מפני שלא פסקה מנתה מספר בשבחם של ילדייה, קלסה אותן וטפלה בהם, והורי והחוון הייתם מותק ללבך של האם הצעריה, חששה טמא חץ-חלין של שפר יגעו אף בחמדתה, הודורה והשיאה את החבורה לעניין אחר.

- יודעים אתם - קראה בחתפלוות פתאומית - הרי עצל פַּוְתָּה שְׁלֵי צַמְחוֹ כבר שניים!

- שמעתי את זאת מפייה של מרטי זה פעמיים - העיר שפר.

-- אבל האדרונים הַלְּלֹו לא שמעו.

בקיר כשהניקה את בנה חשה פתאות דקירה עצומה בשירה, אחר כן משחה באזבעה חרוי שתי שנים בפיו, כל אותו היום לחה שמהה סתוםה את לבה ולא פסקה מפסיק על זה עם מנתה, עם המשרתות, כתבה לבעלה שיבוא,

- מה דעתכם, היבוא?

הבחורים גַּנְגָּנוּ עליה ועל שמחתה, חא-חא-חא, כסבורה היא שהగברים הם נוחים להתפעל מדברי שנות בנון אלו כמו שמתפעלות הנשים. לא, בעלה בודאי לא יבוא.

ובינתיים ירד הערב בחשאי מן השמים הכהים ופרש את כנפו על העולם. מבعد הוילונות של הרבדות ארמו אש-מנורות עמודים, וצללים התנוועו על הבד שליהם...

אל החזר נכנסה בפסיעות החשיאות ובתנוועות אטיות עלטה כבת שבע עשרה, שמונה עשרה שנה. שעורתיה ערמוניות וגוזוות תלהליהן מתגעגעים על מצחיה ברעמת ארי. דומה הייתה בגורתה ובתלבשתה לחיינוקת, אלא שנבות עיניה הסתמכות זו לוו היו לפעים מצטרפות ומתרומות, ודוטות לה כמו שמחשבה כבירה מטרידה אותה. היא באה אל החזר בלילה סטודנט צער מחוסר-שפם, שהליך אחראיתacial.

- טשוויך! טשוויך! - קראו כלם בשמה, לפני העלמה, שכונה חרותיה מאיזה טעם בשם של חבה זה.

-- תה? - שאלה רביבובי את הפנים החדרשות.

- תורה! - אמרה היא - לפני רגעים אחדים שתינו שניינו, -- ואני אשתח שוב - ענה בוגרוב.

- הוא יגיה אוקינוס אל פיו - אמרה טשוויך בצחוק, והכל הרגישו בחטימות-של-קורבה שהתלבטה באויה המלה, "הוא"...

באתו רגע יצאו מן הgan מניה ואחריה סמלסקי, שותקים, סדרויים ונבוכיים במקצת... . דאתה מניה מרחוק את האורחת והתנפלה אליה בשמה

ובקריאה: "טשוייק-פוייך; היכן הייתה...". חבקה את צוארה ונשקה לה.
 — הוהרי, מאניה, הרתבת אותי בְּלִי, מהיכן את באה? אף שעויתיך רטבות
 הנ... — אמרה טשוייק והשתוללה להשתמט מזרועותיה.
 — פּוֹז ; אסוד לנגע בה... קראה מאניה. נטלה את הצרו הנרול של
 הפרחים הלחים שקטפה והתחילה מזיה עלייה בכל כח. טשוייק נשנה, וו רודפת
 אחריה, מזיה וקוראה: "הרי-לך! הרי-לך! טשוייך-פוייך!!..."
 בשחוציאו את המנורה אל הרברדה החשכו השטמים ועמקו יותר. מכאן ומכאן,
 מבין הנדרות, היו נגלים ונעלמים בכחמים בהירים שמלוות ופירוקים לבנים. לפני
 הרברדה עברה איוו בונופיה ונשטע מתוכה חזק בחלה חופשי והמולת קולות
 צעירים. טזונה חלון הנעה נגנית גנטופון. תינוקות המכ...
 — רבוטוי! אפשר נלך לטיל ? הבה נלך ליער, באתה... — אמרה טשוייך.
 — סָק ! חוצפה! בשעה כזו וליער, ומה ישארו ה"פֿפֶשָׁה" וה"פֿמְשָׁה"? —
 התלוצץ אחד.
 — אני "גְּדוֹלָה" אני, ועומדת ברשות עצמי.
 — האמנם? לגלג בוגרוב מטוֹר גמיעת ההה — ואני לא ידעת בליך
 היום... צאניה וראיינה: היא גדריזוֹלה — ובוגרוב האידיך ב"גְּדוֹלָה", כוה שטסקה
 היונקת מפנקה, ווור לנמעותו.
 — רבוטוי! ביער כל כך טוב עתה. כל כך טוב... — אמרה טשוייך
 כמתחמתה ופשטה לפניה את ידה.
 — ואני מסופקת אם אוכל ללכת עיכם. ילדי ערדין אינם ישנים — אמרה מדם
 ריבנוביין.
 — יַרְגְּנָדָא! — קרא אחד מן הבחורים — האמה תישנס.
 — הוא טועה. אם אין אני מישנתם אינם רוצים בשום אופן לישן. בבקשת
 המתינו קצת.
 נכנפה אל הבית והכל עמדו והמתינו ליציאתה. בוגרוב סימס מעמד
 שתיתת התחה שלו. מן החלון הפתוח נשמע היה קולה של ריבנוביין: "וחלב
 נתף להם? וביצים? לא בכו?". לאחר רגע יצאה וספירה בהתפעלות פרטיטים
 עד "פֿעַטְה". ידעה שהכל מלגניים להתפעלהה, אף-על-פי-כן ננתנה היא גופה
 מספורה.
 מבית ריבנוביין ליער מhalb מיל וחצי בדרך הפקש, ובצאת החבורה ללכת
 כבר היה לילה.
 ובחור-בחור הלילה, ושוחרים-שוחרים הצללים. השרdot החשבים שטסביב
 נשמו כלפי השטמים בחטימות ובחלחות... והשטים משקופים ממועל שקוועים
 בהרהור עמוק ושמורים את סודם הנдол; רק הכוכבים יש שמרטאים וקורצים זה
 לזה בחודות...
 בני החבורה הלאו ושתקו. דבר-מה נלחץ אל לבותיהם; בתוכם הלכה
 מאניה, צערה ורענה כרבונניה במלואה. שעורויה היו נוצצות לאור היה
 ומשולשלות לה על עלה ברמות שתי מהלפות-אטלים, שטומנות את הדד למגע...
 בתוכם הלכה סוניה, תינוקת שתקנית זו, בעלת העינים הנדולות שנוניות בתוכן
 תмир איוו מחשبة عمוקה, וברבירה היא גלחצת אליך בנופה באמונה רבה כל

בר... וטרחקי-ההשכה. עם דמתות הנדרלה מרכבים לך על חdroת-נצח ועלומי עדר, ורותות קליות שובבות מכויות בחשי מטרחים את אנתות הליל. ופרים לבונבץ' צוחקת על דבר-מה מתחת לחוטם, וצחקה הכבוש מותח את העצמים. וכל כך הרבה ריחות בלי-שם ומתחקים עוטפים את הנשמה.

— ... גָּבְּהַבְּקָא ! נָאֵ — פרעה קרייה מפי אחד מהם.

מאניה וטשייך חבקו זו את זו והתרחקו להן לפני כל החבורה. אחד מרוזי-עלמיין נשא אותן הרכם במוחב הליל... שפר הילך בצד הדרק. בפסיעות בדורות, מקיש במקלו על אבני הכבש ולא דבר כלום. כשהנו אליו בדברים עזה פניו מתוך אירצון ולא ענה. ענומה דותה נפשו לא ידע לטה. אחריו... אבדו בערפל הרבה לילית-ארן בגין זה, שגム להם היו שידות נרדמים ושיטים הווים, שהם יודדים כמלכים פמיומן-העין, חלומות על אושר וכליון-נפש מתחוק, וחלפו אותם הליות אחד אחר; אחרים הם גנודים ימים של הבל, של שעומים, של שעורים מתוך ועה ועמל לבטלה... והוא ידע כי גם הלילה הזה עברו ינבר, יום יבא של שבב ושעומים נורא; ידע את זה ושאל את עצמו למה מתחזק כל כך לבו, כשהוא רואה שם מרחוק את שני צללי הבתולות הארוכים, המתנועים באלאסן לאורך הדרק... לא רחוק הימנו הולכת טרם רבינוביץ בין בחורים צעירים, וצוחקת בצחקה הכבוש והורה להלצותיהם הרוקות, ומשחרלת איה הוא להתלבץ במתום, ורגש של קגאה חופש את שפר; מה יש ברקיק שוטים אלו שרצה נוחה מהם כל כך? אותו היא מדברת רק בכבר-ראש ודוקא על עניינים סריוזים. لماذا אינה מחייבת גם אלו בשם שהוא מחייב עכשו? ועינה לטה אין טביריות גם אלו בזרק-העלומה וה?

חויק אחד!... הה, חוות אחד של אשה מתוך קלות-דעת... כמה היה נתן בערו! התא היה גטלה בשכר וזה מטlica הרחק-הרחק בדרך זו השטופה באור-לבנה, והוא מספר לה כל כך הרבה, לא על חי אחים אלא על חייו הוא. היה מספר על יסורי נשמו הגלומה, עלليلות חדרישנה; וכל כך מלכוב היה ספונו, והוא היה שומעת לו בעינים גROLות והוואות, וחשה לו, וירדעת את נפשו... .

... ואוון הבתולות הנראות מן הטרק הכחול במרקמות אור-לבנה, אוון הבתולות היפות, דומה שהן כל כך רוחקות ממנו!

“במה נروع הוא מאיה בגורב, מאיה סמלטי! — הריקנים הללו...”
איי, שר! — קרא פתאום בקול, הניף את ידו ובכל כחו וرك את מקלו הרחק לפניו, עד נשמעה שריקת-האוויר.

— בחור זה יוצא טדתו — אמר סמלטי.

— ח-ח-ח-חא! שפר,אמת שדעתו נטרפת עלו? — שאלה מדם רבינוביץ בעזוק קל.

שפר ידע שהצעירים לבו חזק זה על פניה, הרליקו את האור הגנו בעינה... ורצה לפרק לה דבר גם ומדאי, אך התפקיד ושתק.

— איו רוח רעה נחה עלי היום — מלמלה רבינוביץ' בשלא קבלה ממנו.

... לכאורה הרי זו שיטות... הרי בתולות הללו אין בתולות אלא

תינוקות מטש, וזו — אינה אלא אשה עירונית, שכל חייה מהרכזים בעלה ובילדיה, ואנפ אוורה היא נהנית גם מחלקותיהם של גברים אחרים. דבר ידוע... אלא מי? סתם... ייפות הן, השדר יודע אותן, בלבנן שתיהן שם ושני צללים ארוכים-ארוכים נטচים אהיהן ורומיים עליהן זה להה בשתקה...". לו נעים לצייר לעצמו שם הוא מהלך שם על ידיהן, כחפו נלחצת אל כתף אהת מהן, והוא מדבר אתן על חייו המקלקלם, על חלומותיו שבטלו. ואלו אף הוא נופל מאחריו — שלשת צללים מתמתחים מאחריהם באלבסן הדרך...

סמרק ליער ישבו מאניה וטשוויך על שנים מן העמודים הקטנים, שעמדו משני צדי הדרק, והמתינו. לפנים מן העיר התוראו להכנס.

ובעיר היהת בתחלת חשכה גROLLE ולא ראו איש את חברו. חמייה של לחילות עטה את כלם, קורי-עכבייש היו מלפפים לרוגעים את פניהם; דומה היה שהלילה גנו נח בחמימותו על פניהם, על יידיהם ודבק בהם... אך מכיוון שהתרגנו קצת אל החשך תחולו מבחינים את סדרן האילנות, את נופת האנשים, מכאן ומכאן נציצה ביניהם לבוניות השמלות של שלוש הנשים. שותקים היו ורוחקים וזה וטבקים דרך. יש שהענפים היו משפילים על דרכם, אלה שהלכו בראש ונפצעו היו מתרים בהחולים: "ההרו". העצבים מתמתחים בחמימות מבושמה זו. מנע קל בcup זה או זו, רושש שמלה, כתמי לבנה, כבר זול, — כובש את הנשמה באיזה כושא בימות בנימות-העיר, והאנשים היו כחולמים. יש שהנברים היו תוהים בלבותיהם: חמיות ריחניות זו מניין?

מנשימות הליל או מבשר הנשים?...

יצאו אל מקום מדרון ורעו כלו נגה-הלבנה. אילנות התבדרו עליו רחוקים זה מזה, וכל אחד שתק לעצמו ביחסות... מאניה וטשוויך שוכן חבקו זו את זו והתרחקו מן הכרנפה. איש לא ידע את סודה הנער שהפריש אותן מן הצבור, איש לא ידע את סוד-הגער שטענו השתוכחות-הנפש מתוך החבודות... מראות התחילת שם מאניה מומרת בקולה הרך והערב:

Ночи безумные, ночи безсонные,
Ночи послажданные огнемъ озаренные...

קולות השירה היו מסתננים דרך ענפים וסבכים ומגעים אליהם כל כך נוגנים-נגנים.
— אה, שדה! טיטה להומר... העיר סמלסקי.

— פֶּסֶן! הנינו לשמעו — השתקתו ריביגוביין, והלכו שותקים ומקשיבים.
ועיני ספר נפקחו לזרחה, ופיו גם כן נשאר קצת פתוחה... הצללים נפלו לתוך נשמהו כאבנים מוחירות ודלאו אותה. ובבללו אותה והעל מקרעיה כל מה שהיה שם טמן משכבר הימים; ונפשו היתה כל כך דואבת, כל כך דואבת ונושה בו ולא ידע מה... היא שרה על העלים הנכmissים בסתו, על הרותיתיים מאחורה. על "יללות נדרי-שנה,ليلות שנען"... והוא חתף, בלע, קלט מן האויר את הצללים הנוגנים, הצללים המדאיבים כל כך. נדמה לו שהוא מומרת על עולםיו הוא שהלכו לבטלה, בלי שמחה, ואינם חוזרים שב עולמתה, על חלומותיו שנבלו ואין להם שום תקנה... וחתפל בנספו על עוד צללים רכים, עוד מלים נוגנות וטבות. עד! ועוד!

רעם מחיות-כפים הבהיר והתנור. קול השירה פסק. מתרעם וכועם

פרש שפר מן החבורה. אך היה לו על שפטקה הותפה. בוכורנו נחרת הבית הראשון, וחור וחור עליו כמו פעמים לפני עצמו:

Ночи безсмысла, ночи безсмысла —

נדמה לו שאוון הבתולות. שהוחורי שמלותיהם נשקפים מטרחק החשך ואנרגדי-קסם. — קרובות אליו מאר. שכן מבינות, חשות מה שיש אDEM איננו יודע ואפשר מה שלא ידע הוא בעצמו בברור, ולכזו גמישך אחריהן. הוא גנט אליהן. הבתולות כאלו נפגעו מקרבתו והפסיקו באמצעות דבורה.

— חפרעתו?

הגחוך הקל שטס תוך דבריו מסביב לפיו הביע בודאי איזה צער. מפני שע healמות מהרו להדרינו. רגעים אחרים הלבו והקשיבו אל פסיעותיהם העמומות על גני האוב הרך.

— טשרר... טשרר... — נשמע פתאום מאיזה מקום מבין הענפים. פניו צייז'יק היפיקו חרדה.

— מה זה? — שאלת בלחש והקשיבה אל הצזה הנמריצה.

— טס! המתיינו... — לחשה גם מאניה בפנים מואמצים והרים את כפה כלפי אוניה. עמדו והקשיבו.

— טשרר... טשרר...

— חרי זה קול עופף — באර שפר.

— משונה — הביעה צייז'יק מורגנעה, ופעעה הלאה.

— טשיר, טשיר... — נסעה מאניה לחקוק את הקול וצקה, נשבה רוח לחהחה ונדרה את רעמתה של טשייז'יק, עד ששערותיה היו נראות כבעלות-חיים. הבלואה הדקה של מאניה הזרועה ופעמים שרבקה אל בשרה והבליטה את שרטומי נופה. האורד נסתפג כלו בריח של ופת ואדרנים. העלומות שאפו את האיריד מלוא ריאtan. וספר התהילה פמאות נוקש במקול על האוב הרך, על הענפים, לחוץ את שני אנרכיו ועשה איזו תנוצה נמריצה, עצビות, משונה. תשוקה עזה תקפה אותו לרוין, לתפוש את מאניה וטשייז'יק בירידין ולרוין אתן, נתאה להוציא איזו קריאה מפיו. מחמת התהאות הלילו נדרלה בו עגמת-נפשו עוד יותר. ועוד יותר הצלטמים כלו והכניס את ראשו אל בין כחפי.

— מפני-מה שותק אדרוני? — שאלת מאניה.

— ומה אדרבי? שמא אפשר לדעת על מה היה נרבבות בנשתי אליכן?

שאלה זו היזה שלא מן הענן. שפר הרגיש מיד בדרכו וכוהה.

— כלום דבר=זה הוא עין לאדרוני? — שאלת מאניה שהלכה באמצעות, בכיפת ראש קלה כלפי צייז'יק ובמכת אלכטן ושתחוי לצדוו.

— ומודע לא?

— כך, הירחו אדם סרייז'י כוה, ואנו ילדות קלות=ראש.

פני שפר נעו בעוית=רנו ועשה תנוצה משנה בירוי.

— סרייז'י! — קרא —Roben=עלום! מניין לכלבן שאני אדם סרייז'י אני?

מתוך קולו נשטעה מעין התחרטמות על איזה עלבון.

— מה? איןך אדם סרייז'י? — שאלת מאניה בחטיה עגנית, ובכדו לפיטו, מהרה ואמרה: אבל אין זו אלא ליצנות... טשייז'יק, חרי אפשר לומר למך שפר,

א...?

בליל קיז'

ענין טשיזיק היה מביבות אותה שעה למרחוק. נלחזה טשיזיק בהתאם אל מאניה ואמרה בקול תינוק נפחד :

— מאניה : מה זה שם ? שם ... אתם רואים ? — ומעניה נשקף פחד .

— היכן ? איןנו רואים .

— הנה, שם ! רואים אתם , שם ...

בוזית אפליה ורוחקה פווו קויאור אחים על הענפים הרועדים .

— שיטה ! הורי זו הלבנה שם, אור הלבנה, ותו לא ...

— הלבנה ? כטודמוני שם הולכת אווועה תומנה ... איןכם רואים צעיף לבן ? ... — דברה בנשימה הכוונה וברוח נפעה . חבקה את וווע מעניה ונלחזה אליה בוגפה .

שלשות עמדו והסתכלו בכחמי-הלבנה הצעיים, שהפחוירו כל כך את דמיונה של טשיזיק .

— הלבנה ! מובן שאין זו אלא הלבנה, מיר ניכר הרבר. מה לך, פוייך של ? למה נעשית היום עצביות כל כך, שיטה ? ... כך, — אמרה פתאום — אדוני רוצה לדעת במה נדברנו ? לכבודה אין אלו אלא דברי שטויות . סתם ! דרבינו ... הינו הולכות ושותקות ומסתכלות בשמיים . ורגש אחד משותף תפש פתאום את שתינו, מעין עגמת-נפש תקפה אוותנו . על מה ? משום מה ? לא ידענו . והנה הולכות אנו, וחושבות ממשום מה באה תונגה זו בלבנו . והנה טשיזיק אומרת ... שביללה בוה טוב לאחוב ... ואני אמרתי, שא פה, שלא רק בלילה כה, אלא בכל הלילות טוב שלא להמנע מהאהבה ... מה ? וכן הינו הולכות ורוברות ... בבקשה אל נא תנלה לאיש, והיינו רוביירות על אודות האהבה . מה ? עניין יפה, איך ? ... .

— כמובן, הורי זה ענן של פיות — אמר שפר באירונה — להלך בלילה לבנה ולדבר על אהבה ... פיותיות !

— ודרעמי אני, שפיוטי יותר, ויפה יותר לא לדבר באהבה. אלא לאחוב מטמש . מה ? פה, פה, פה .

— אלהים ! מה טוב ... — קראה טשיזין מהתאום ועיניה תעו בלילה . ומה טוב, היללה או האהבה. לא אמרה .

נשפטו של שפר נушתה פתאים שוב עזורה ומכוזה: עלמות-חן אלו לאilio תבאגה להשקיית את עגמה-נפשן הדתיקה, את גענעעהן לאהבה, לא אליו בתאגה . . .

— משום-מה שותק אדוני ? — שאלת אוטו מאניה וסקרה אותו בעינים חרומות, כאלו התכוונה להפוש על פניו נחוך של אירונה .

— הם ! אתן אומרות אהבה. מה אהבי, לכבודה ? לא כלום .

ותוך כדי אמרה, חשב בלביו לא צרי . ומה לצער אותן ? וכח טמיר דחה אותו להראיב ולעקבין בלשונו .

— מה פירוש „לא כלום“ ?

— לא כלום. אין האהבה אלא אנדרז, בני-אדם חולים בדורו אותה .

טשיזיק הסבה פתאום בהונעה נמרצת את פניה אל שפר ושאלה :

— מה אמר אדוני, מה ? אנשים חיליס ? למה „חולים“ ?

- אהבה, שאין ספוקה בצרה, הרוי זו מחללה.
- טשיזיק הסתכלה בו ושתקה, כאילן דבר-מה לא היה מחוור לה.
- ארוןוי אמר: ברו... — היבעה אחר רגעים אחרים,
- כך, ותוסיפים לבדות.
- אבל... אבל, ארוןוי והמציאות מה?
- המציאות? הע, הע... התאות המיניות, זכר ונקבה, ותו לא, הע...
- אי, אי — קראה מאניה ונענעה בידיה, כו שנקו אצבעותיה — לא, טר שפר, תהא האהבה מה שתהה, העקר שטובה היא, למה אכחדר, טוביה היא, ודי!... אלך אליהם; — קראה פתאום, עטורה והלכה אל החבורה. נשמע היה חרד קפיצותיה העמומה עיליה מחוק רשרוש=שמלה וצפוף שפתים עליין,
- נשנה אל פנים רכינוביין, חבקה את זרועה ואמרה לה:
- הוי, יקירה! אלמלי שמעה את הפילוסופיה של שפר שם... האוניות נובלות.
- על מה?
- על האהבה, חא=חא....
- על האהבה, חא, חא... אני משערת... ואת נמלטה מפילוסופיתו לבאן? הרוי זה מסתבר מלאיו.
- מאניה הבינה את הרומו ולא מצאה לכתלה תשובה נאותה, רק חשה שאוניה אדרמו קצת. ואחריה הלך סמלסקי ודבר בקולו הרו, שככל כך אהבה אורו. בכל כחה התפקיד שאל ללחנותו אליו את פניה, אבל חשש שהוא תקלבר באוותה ה„מציאות“ שעיליה הטיף של שפר....
- ובאמת — אמרה בגדוי להשתטט מתשובה — משום מה הוא רע כל כך שפר זה?
- מי יודע, לרידי הוא עולב. המאושרים אינם רעים.
- טאוניה לא שמעה את השובתה. אליה הינו מלין של בריחות שלחיש סמלסקי אל אחד מבני-החברה. לא יכוללה להתaffle וזכה אף היא. אבל נברה על יצרה ולא הסתכלה בו. הרוי גנוו בריא, גמוש וקל בחתונותו, הרוי פניו כל כך יפים, רענניים, וzechוקו הרוי יפה כל כך! ..
- סוף סוף לא התפקידה. הפקעה את ידה טאוורעה של רכינוביין, והלכה אל סמלסקי.
- בתהיתם המדרון, בצל אורן אחד, עמדו שפר וטשיזיק. נשען בכחפו אל האילן עמד שפר ונקש מחוק פור-ג发声 במקלו על הركע וננהנה ברגע שזערת הילדות שהסתמן על פניה טשיזיק העצבים והטפוחדים. שעיה קלה עדודה שקוועה בהרהורם, אבל בקשה בנפש פרתרן לאיוו שאלה חמורה ומציקה, פתאום קפלה את כפה השתוות לפניה, ואמרה בקולה המתנן:
- אלהי! הרוי ישנה אהבה טהורה... קראתי על אורותיה, ואני יודעת... אהבה טוכה!.. טהורה באמת!
- פני שפר נעו מחוק נחוך אוטי. סר מן האילן, נגע אליה והרבין את פניו סמוך-סמוך אל פניה, עד שלעיניה היו נראים רק ספיה-זוקן, קמטים,

קָפְטִים וּדְבָרַתָּה כָּלְגָּג וְרֹעַ. הֵיא לֹא נָעַה וְלֹא זָהָה, כִּי אִם הֶצְיָה בָו מְחֹקָה שֶׁל צְפִיה... .

— הֵם... הָשְׁמָעַ נָא, חֲבִיבָתִי! — אָמַר וּנְשָׁם בְּפָנָיה — הֵרֵי אַנְּיָ לְפָנֵיךְ מֻכּוּר כֹּה, אֲבָל נִשְׁנָתוֹ טוֹבָה, תָּאַמְנִינָא, טוֹבָה וּטוֹהָרָה, מְפַנֵּי-מָה לֹא אַהֲבָו? אָוֹתִי... מְפַנֵּי-מָה אֵין מַרְתָּה אִיְהָבָת אָוֹתִי? עַשְׂתָּה פְּסִיעָה קְلָה לְאַחֲרָיו.

— עַע... אֲדוֹנִי לֹא מֵצָא עַדְיַן אָוֹתָה הָאָשָׁה... עַדְיַן יִפְגַּע בָּאָשָׁה שַׁתְּאַחֲבָ גַּם אָוֹתוֹ.

— אִימְתָּיו? אִימְתָּיו? ..

הָהָאוּם הָרוּם אֶת רַאשָו וּנוֹרְתָעַ לְאַחֲרָיו. נְבָחֵל מִן הַתְּחַשָּׁבָה שְׁחַלְפָה אֶת מִיחּוֹ: «מָה עֲשָׂה? הָוָא מַתְאָנוֹן לְפָנֵי תִּינְקֹת זֹ? הָוָא מַתְחַנֵּן לְפָנֵיה? .. בָּהָא אֶת עַצְמוֹ. מָה הַדְּשָׁוֹב עַלּוֹ? הָאָחָת בְּרָחָה, וּוּ... »

— אָחָת, יַקְחֵ שָׁד! .. — לֹא הַתְּאַפֵּק וּקְרָא בְּקוֹל. לְטַהוּתָיו הַתְּעוּתוֹ בְּתוֹךְ בָּרָאָפָן מְשׁוֹנָה וּנְגַלְתָּה שָׁוֹרָת שְׁנִים חֲרוּקוֹת.

נְגַשׁ שׁוֹב אֶל הַאִילָן שְׁנַשְׁעַן אֶלְיוֹ קוֹדָם לְכָן וּנְבָלָע בְּצַל. הֵיא עַמְּרָה עַל מִקְומָה בְּרָאָשׁ מַטְהָה. הַלְּבָנָה שְׁפָעָה עַלְיָה הַרְבָּה אָוֹר וּלְחַבּוּרָה שְׁעַמְּרָה בְּנוֹבוֹה הַמְּדוֹרָן נְرָאָתָה טְשִׁיוֹיק, הַלְּבָנָה וּהַמְּאוֹרָה כְּלָה, כְּהַמְּנוֹנָה-אֲוֹרָה טְרוֹקָמָת בְּקוֹיָה לְבָנָה... בּוֹגָרוֹב עַמְּדָה שֶׁמֶן יְהוּדִי וּכְבָנִים מְתָרְעָמִים וּבְנָבוֹת מְשָׁפְלָות הַשְּׁקִיף לְמַטָּה וּהַשְׁתָּרֶל לְחַדּוֹר בְּעַיְנֵיו אֶל הַחַשְׁכָה. לְבּוֹסֶף קְפָץ וּרְזִיאָה. הֵיא הַרְנִישָׁה בָו — וּבְהַנּוּהָ אִינְסְטִינְקְטִיבִיתָ נְמַשְׁבָּה אֶלְיוֹ, כָּאַלוּ בְקַשָּׁה לָהָ מְפַלְּטָה וּמְנָמָ... .

שְׁפָר יָצָא מִן הַצָּל וּפְנֵיו נְרָא שְׁקָטִים. רַק לְגָלָג דָק וּדְוָקָר הִיא מְפֹזָה עַלְיָהָם.

— נָוָ, אַנְּיָ עַזְוֹב אַהֲכָם בָּאָן וּהְוָלָקְ לִי. הַדְּבָרָ, הֵי, הֵי, לְחוֹר, וּהַמְּעָשָׁה, כְּמוֹבָן, נָסְ בָּן לְחוֹר, הֵי, הֵי, הֵי... וּהְלָקְ לוּ.

וּתְךָ כָּדִי דְבָרוּ הַרְגִּישׁ שְׁרָבְרִיו אָז הֵyo מִוְהָרִים לְגָנְרוּ, לְבָו הֵיא נְקָפוּ, וְהֵoָא הָלָךְ זּוֹטָר בְּלַחְיָה: «^{נוֹכָה безумныя, ноци бессонныя}», כָּאַלוּ אָמָר לְהַשְׁקִיט בָּזָה אַהֲמִיתְהָלָכְ.

אֵה מַאֲנָה וְאֵת סְמָלְסָקִי לֹא מֵצָא בְּהָזַק הַכְּנוֹפִית. הַמְּתַרְחָקוֹ אֶל אַחֲת הַשְׁדָרוֹת. עַל מִצְעָדָעַ שֶׁל אַחֲרַ הַצְּעִירִים שְׁכָבָה מְדָם רְכִינְבִּיצְ שְׁטוֹחָה עַל צְדָה וּתוֹמְכָת אֶת לְחֵיה בִּירָה. מְתַחַת לְגָנוֹוָאָר הַרְחָבָה וּהַקָּל, הֵyo בּוֹלְטִים הַשְׁרָטוֹתִים הַרְכִּים וְהַיּוֹפִים שֶׁל גַּוְפָה הַגְּנוּרָול וְהַמְּלָא, וּדוֹתָה הַיְתָה לְאַיְזָה פָּגָתָה רַיְמָה וְאַתְּנָה, שְׁמִכְרָה בְּיַפְּיה וְכַחַה. קְוֹצָה אֶחָת מְשֻׁעָרָתָה, הַפְּרוּוּתָה מִחְמָתָה שְׁכָבָה, נְפָלה עַל לְחֵיה, וּבְעַנְיָה גַּנְצָנָץ הַלְּלָע עַם הַלְּבָנָה שָׁלֹו בָּאוֹר שְׁחָרָה וּבְלָתִיא-מִובָן. וְהֵיא הַרְגִּישָׁה בָזָה, טְפָנִי שְׁכָל כָּךְ מְשׁוֹנָה הֵיא חַזְוקָה הַעַזְזָר וּהַמְּצָנָע. כָּל כָּךְ מְשׁוֹנָה הֵיא לְרָאָות אַתָּה, הַצְּנוֹעָה וְהַוּרָה תְּמִיד בְּתְּנוּעָתָה, כַּשְּׁהֵיא קוֹטָפָת בְּכָפָ יְדָה הַלְּבָנָה בְּכָסָפָ אֵת הַעֲשָׂבִים וּוֹרְקָחָם עַל רַאשָו שְׁלָל הַצְּעִיר שְׁכָבָה עַל כְּרָסָה לֹא רָחָק מִמְּנָה, רַאשָו נְשַׁעַן עַל שְׁתִּי יְדִי וּנוֹשָׁם בְּפָנָיה, נְוָשָׁם באָשָׁתָהוֹ. הֵיא מְתַלְזִין וּדְוָרָ, שְׁהֵיא מַתְקָנָה בְּוֹדָאי בְּבָתּוּלָה הַלְּלָו, שְׁהֵיא עַדְיַן בְּנוֹתָה-הָרָיָן וּמוֹתָרָת לְבָל אִיש... . וְהֵיא זּוֹקָפָה עַלּוֹ פְנִים תְּמָהִים כְּבִיכָול: «מָה

אתם אומרים עליו? מהו בעיניכם בשאלתו? הרי יש לה בעל, בניו והיא אהבתו אתם, ומה לה עורך? והוא מшиб לה באתחה החוצה הרגילה אצל גברים מאמינים בכם והשוחחת את הנשים, — שהמליה „בעל“ בכלל היא חולין כל כך ומחרשת עניין... „מה אתם אמורים לחוץ זה?“ קוראת היא בועם מעשה וסותרת על פניו בזיל שבירה.

הם דרכו בטון מרפף ובריחי והציתו זה את זו בנשיותיהם. נשען בשכמו אל אילן אחד, בירם נוצצות בכיסי מבנים, עמד שפר וסקר אותם כאלו מגבה ומתקע לעג. הרגינה בוה מדם רבינווי ולא נעם לה.

— אדוני שפר! — אמירה לו — איזו רוח רעה נכסה בו היום? הרי הוא מהלך כארם שיש לו תרעומות על העולם. ישב נא כאן, על ידנו. מפניהם הוא עומד שם?

דבירה גרו אותו, והתפקיד שלו לעשות עיטה של חיוב. חזק חזק לא-טבי וענה:

— כשהאני עומד הריני קרוב יותר אל הלבנה...

— למה לו הלבנה. וכי אף הוא התאהב?

רצח לומר: „ויהי כן — כלום המוה הרבר!“ ואולם התפקיד וענה:

— מיי „אף“? לרבות את מרתוי?

מדם רבינווי נכשלה בלשונה ומתקע מכוכחה השדרלה להחפות על כונתה. אך שפר לא שמע לה ולא נתן לה לדרב: „אין רע, אין רע, חלילה! מילא... בלילה כזה... בשר ודם... מה לעשות... אל נאatzדך...“. ומכוכחה נרלה על-ידי כך יותר.

למטה; בשפוע הדמדון, ישב בוגרוב והחויק על ברכיו את ראה של טשיזיק, ידיו היו ממתככות בשערותיה וראשה היה כפוף-כפוף אל פניה הפנסים אליו... הלבנה השרחה עליהם את ארדה ונראתה היהת מרוחק כל התנוועה קלה שלהן. ואיזו דרמה טמונה השתורה פתואם על שתי הקבוזות הללו, רק לאט רשות האילנות. באיזו זיות חשבה ומסורתה צפץ עוף אחד, ורומה שהוא בעצמו מהפעל מסלטולי קולו המתוקים. מנכבי העיר נשמעה התחלת ומרחתה של מיאניה, שנפסקה בاميצע. ושוב דרמה. מצפץ רק העוף בלבד, מצפץ בנטיקות רבה כל כך. ובר מה, כעין בועה, עלה בגרונו של שפר והתחיל צובטו, ירד אל לבו וההחיל מוצאו ויונקו. נרמה לו לשפר שעוד מעט ויבכה. נכהל והשתREL לגבור על הרגשותיו. התחליל מהלך על שטח קטן אילך ואילך, אילך ווילך בפשעות פעוטות ופזיות. נוצר במעשה שהיה בלילה אביב אחד שקפיצה עליו הסטריקה, ובפחד היה עתה חושש שהוא עוד מעט, עד שעעה קלה ויהחל אף עתה צוחה לא יפה כל כך, כמו באותו הלילה. גם בלילה ההוא הייתה דרמה, רק צלייל האילנות נעו על הקרקע. הם ישבו או בחדרה של טשיזיק העומד בקצה העיר. שפר יצא וישב על ספסל ותלה את עינוי בשדיה: שם היהת דרמה שטוחה בכנפייה על האדמה... טשיזיק קפיצה דרך החלון והלבנה לה לנדרו יחידה בשירה. החבורה ששנארה בחדר החילה פהאום להת hollow, נאבקו, צחקו, זטרו. שפר התרכום בספסל וונגע אל החלון. כשראו את ראשו נשתקנו כלם פתאים, כמו שתינוקות מתבושים בשעה שגדול

רואה אותם בקהלתם. כלם كانوا נהבלו ולא ידעו מה לעשות. וצר היה לו על זה, ורצה להראותם, שאף הוא יכול להשווים כמותם, ואין מה להתחבש לפניו. ועשה מעשה-ילדות, שנגנו היה שטוי, מגוחך, לאירועה. הוא נגנו הרניש בוה טיר ונתביש. הכל נתבשו אף הם. ובכרי לחשכה את כלכלה הדעת קראה מאניה לצתת לטיל. ובחוץ היה ערבית. לאט נעו צללי האילאות על האדמה ועל כתלי הכתמים, וכך מתוק היה ריח השטה שלוף באיר... . פתראות — אין יכול לומר את כל תיעובם של תיעוב וכאכ של בושה — פתראות התנפלו אל אחת הנדרות והתחילה בוכה, בוכה בקול, בצוותות משוננות ולא יפות... . נזכר שפר במעשה מכוער זה והתחילה רץ במחירות-במהירות על השטה הקטן. והלב נמצץ... . פפח את הפידוק, את הז'ילט, העביר את כפו הרווערת על חזהו אחת ושתיים. רוכת היה לו שורמים קטנים ווחלים על בשרו מתחת לבתנו... . «אללים!... אללים!... ». דובבו שפתינו בחכיפות, אפרע-עלפי שלא האמין באלהים. נשא להזרור אל נבכי העיר, אבל החשך הפחדתו והזר. האם היא עיקר שכחים כבר כבר חלף, אבד ולא ישוב עוד, או אותו עיקר חסר אצלו מתחלה בריתו? רבענו של עולם... האכנים אין תקנה עוד לנעו ריו שלחלו בלא חמדת ולא אהבה ותענוגה... . האמנים עד עולם לא יהוש על פניו את נישומתיה של נפש אהובה, יפה... אללים! » ועמד שפר על מקומו בלי נוע, וידיו צנחו באינדיאנים ומבטחו תעעה לצדרין. «אח, לחבק את מי שהוא!... . ופתרות, שלא במתחזין, נפל על הקרקע, השתתח בכל גנו, כבש את פניו בעשב החל, וידיו היו מודעות בזועע קונגוליסי כשהן דבקות ונלחצות... . אל הארמה... .

ובשנתכנסה כל החבורה וקראה לו לגור הביתה, הרים את ראשו והציג בהם שעיה קלה בעיניהם עכורות, אחר כך קפץ ועמד בגדדים פרועים, בחווה טנולה ובראש פרוע ומורדר, והסתכל בהם מלטמה למלטה בעינים זעומות, מתחת לבבות מכונסות. הוא נפחר פתראות מן החברה עד כמה נקרים לו האנשים הללו המקייפים אותו, עד כמה נקרים הם לו בשמחותם, באשרם, בנעוריהם. הם לא יתנו לו, ואף אינם יכולים ליתן לו, אפילו טפה אחת מאושר וזה שגשגו עורגת לו כל כך. ונכרי יהיה גם הוא לבירות כל הימים, מפגע לשוחתם... .

עשה בידו תנועה רפואי ואמר:

- ללו לכם. רצוני להשאר עוד כאן... . אשוב... . אשוב לבדי.
- ננו, שפר! כיצד ישאר כאן לבדו. טובט שילך עטנו — דברה אליו מדים רבינוביץ.
- חייכם, מטורף הוא! — היאך זה נשאר ארם יהורי בעיר, ואחר כך הולך דרך שדות, בלילה, יהורי... .
- אין רע. אני הולך תמיד יהורי... . תמיד יהורי — אין רע... . ומיר הפק אליהם את שכמו והליך. הולך לפנים העיר, אל עיביהם חשבוי מבלי בקש רוך. ולולים שרטו את פניו, קורי עכבייש דבקו בעיניו והוא הולך... .

* * *

*

... מרים רביבין שכבה לישן עיפה מן ההליכה המתוישכה, אך השנה לא באה. בקרבה תסכה איזו הרגשה לא-נעימה. לבה כאלו היה נוקפה על חטא שחטאה ולא יזעה מה, נדמה לה, שננהנו היום בחברתazziים קלות-ראש מפזרה, אבל לא רצחה לחטט בכך. מן הטויל ומן הצערום ושיחותdem נשארו לה דפיקת-לב לא-סדורה וערפל במלה, ערפל מתיק ומשכבר... שכבה ומן רב והקשיבה אל הלחש שנשמעו דרך קיר-הנמרם מחרה של מאניה, שם היה החן ובודאי ישב שם סמלסק. נשמע היה קיל אחד מהוינק יטרכוק דיבר ודונר בלי הפסיק, נשמעה מעין לחישת-תחנונים, אנחנוות-כתר... הלחש הזה מתוך חשבה גורה את עצבי האשעה הצעריה, חם היה לה, הוציאה את רגלה הערום מתחת לשמיכה, את ידיה נתנה לאחורי ערפה ושכבה כך בעינים עצומות... בתוך הערפל שכמהה תעוי קטיע-דברים ושיחות שמעה היו בכל הארץ. אחד מן העזירים אמר לה בעיר, שצרכיה היא להתקנא בבהילותה, שבנות-חוירין הן וורשות בירן לאחוב את מי שען רוציות. מה ענחתה על זה?... בשם אופן אינה יכולה לזכור את תשיכתה, וזה גורם לה צער. משומם אינה זכרה?... רצון סתום ורפה פתאים לקפוץ מן הדמתה ולגשtlת אל החלון שהיהفتح. במחיצת גופה כפופה לגבי חוץ, עמודה והסתכללה. הלבנה, שנשכחיה היהוה בשעים הרוחבים והכהבים; הצללים, שהחכנוו וההבחנו בצדיה הכתלים ווגדריהם; רזעת-הנהדר שננצנזה ורביהיקה מבני בכבי האילנות בקמיע גדוול ומתיוק... צמרמות קליה החלפה את ברירה מהמה ורוח שבצענua, להרהור גדוול ומתיוק... מושרת עתה מادر. הלונה של מאניה היה נסן פתית, והלחש מצוננה קצת, ונעים היה לה מادر. הלונה של מאניה היה נסן פתית, והלחש היה נשמע ביהר דיק, לרוגעים נשמעו נשקייה השאיות, יצר רע התקף אותה לטעמיע את צלצולן, ישבה על אדן החלון, בשחריתה חובקת את ברכתה, ורגלה השניה היהוה מורות ערום על הקrukע, וחשבה בלביה שמאניה בודאי מושרת עתה מادر. טוב לטועים אושר כוה, אה, מה טיב... לבה גוע מוחמת מתיקות וכלה נשתקעה בהרהור-חמא. בלבה חפסו מקים בוה, אחר זה אחדים מן הצערום פיוועה; פעם בוגרוב, פעם סטלאקי ופעם גבר אחר...
„הבעלָן... והילדִים?... איז...“

ירדה בקפיצה מן החלון, רקרה ואמרה בקול: „טפו, הרוי זה שגעון, איז...“. ונשארה רגע עמידת במאצע החדר. אחר כך חמפה ונחננה עליה את שמלתה, נתעטפה בסודר ויצאה בפסיונות חשאיות מן הבית. רגעים אחידים עמדו כחץ, שאפה באפה את בשמי-הלייל הרעננים, תלחה את עיניה בצל הדיקון של הבאר ובצללה של עצמה שהחטתו על קרקע החצר, היציה כלפי הנדר רדביהיק מבין האילנות, והטיה נעשה לה פתאים, מה שעוריין לא אהבה אפיילו פעם אהבתה. וענמה נפשה מادر על אוחם הימים, ימי בהחוליה וחרותה, שעברו עליה לא אהבה, ועכשווא... כלום הכל אבד עכשווא ואין להסביר... כואב היה לבה ונקשה לבוכות. רדמה לה, שאלו נמצאה סטוכה אצליה ברגען זה איזו נפש אחת, היהת מספרה לה הכל, הכל, את כל צערה ואת כל צמאה לאהבה, רצחה לפנות לבה אל בעלה, לכון

אליו את הרהוריה, אבל קשה היה לה הדבר בלילה זה, לה היה עתה ברוי, שאות בעלה לא אהבה אפילו פעם אחת. בת מקשיבת וענוגנית היהת, והסכמה להנשא לאותו הבעל, שנתנו לה אבא ואמא, היו לו פנים נאים ועיניים יפות ורוחה היהת נוחה הימני, אבל אהוב לא אהבה אותה.

פתאום נודעה מהו מתחם ההכרה שהוא עומרה כאן יחידה בלילה עם מחשבות טרופות כללו. מה זה לה היום?... הלב כל כך דופק-הרהוריו שטויות שבאלו... והחילתה להכנס אל חדרה, לשכב ולחרדם, אך מיר חורה בה, במתטה לא יורח לה, ויצאה מן החזר.

ודמתה רבה היהת תלולה ועומרה באוויר פרושת-כנפים, עד שנדרמה, שאתה מרוגיש בזועזע-הכוכבים. מן הבתים היו נופלים על הקרקע צללים רחבים. מנגד היהת מתחילה איזו זוגנית בחולון, שקועה בהרהוריה ומסתכלת בצללה הלכה לה מדם רבינו-בץ ונגרה אחריה מחרוזות בנות-קilo גלמודות של פסיות פערות... כתינוקות זו, שוב התענמה נשפה על שהיא מחלכת יהירה בלילה, יהירה... פתאים היא נוברת, שם בעיר נעץ בה אותו הצער את עיניי היוקרות, את פניה להטה נש灭תו התכופה, וידיו היו נתקלות כל פעם בידיה... נוכרה בזה וחשבה: ובאמת, ככל אינה מסיגלה עוד ל凱ן ולחת אהבה, ככל אין גופה נאה ורענן עור וככלום כבו כל הגחלים בלבנה.

„אליהם הרי צערה היא, רעננה ורבת-לֵת, אם לא עבשו-אימתי?...“ –
שוע בה לבה מעצמת געוניין.

עברית דרך סיטט-הנוצרים, החבוייה כליה בצל אילנות צפופים, ונגשה אל הנשר הארוך של הנهر. שם עטרכה תמונה אחת נשענה אל המערה. מתחלה נפחרה, אך הכירה מיר את טשיין, התתלבלים נפלו על מצחה ועל לחיה של טשיין בלי סדר, ופרועות=זקיפות התנוועו השערות על ראשה, ורומה היה שבוניהן מחרחות ורומשות מחשבותיה המבולבלות והסמיות=מן-הען. עיניה היו מחתנת ננה הלכנה גדולה וגוצצות באור משונה ופניה חורום=ירוקים ומוארים באור פנימי.

–טשיין! איןך ישנה עדיין? – קראה רבינו-בץ בחבה וחבקה את צוארה.
–לא, איני יכולת לישון, אף מרתוי אני ישנה.
–בלילה כוה אין השנה תקפתך, האיר כליך מתנק בחרדר.
–כל כך טוב לי עתה, כל כך טוב! אי אפשר לישון...
שתי הנשים נשענו אל המערה והסתכלו בנهر. סי=קס מלוטש היה שטיח עליין, שהחפוץ בסופו לרומים; הימים שברקbertו היו שחורים.
–או, מה עמוק כאן... אמרה טשיין, ואחר רגע הוסיפה-שם כל כך קר,
חץן-נירא! – והודעה תוך כדי דברה-וגולצת אל רבינו-בץ. „בונרו“, חלפה מחשכה במח רבינו-בץ.
–טשיין! – אמרה לה פתאום אמרו לי, אתה אהבת?
–כך, אני אהבתה.
–את בונרו? הוא בחדר טוב.
–כך? הוא טוב? א? – קראה וענינה אוירו טשחה ותורה.

—חוות-פנוי גלויה וטובה כל-כך.

—באמת, א? — פניה הפיקו התערירות ובקשו לשמע עוד ועוד... מדים רבינוביין חפצה לתרן לה דבר מה, אך פיה נשאר פתוח ווקפה: עיניהם תמהות על תשוייך: מאיה מקרים, סמייך אצלן, נשמעה יכבה נחנקה, החשאית וממושכתה. שתי הנשים הבינו זו אל זו... פני תשוייך נעשו מפיחדים.

—מה זה? — שאלת.
—לא כלום. זהה בודאי צוחת אייז צפור-ליל—ענתה מדים רבינוביין ומיר חורה שב לעניין:

—טוב שאhabת בחור כוה—

—مدارس רבינוביין! נורא לאחוב, נורא מאר! הרי אני ישנה וחושבת, וחושבת, ורק אחת אני חושבת. מתוק, טוב לאחוב, אבל נורא, מדים רבינוביין!
כשהוא מנשק, כשהוא חובק...

וכבשה פניה בשתי כפות ידיה,

הרהורים זרים, בלתי מסודרים, כחלות פראים פשוטו על נשמהה,
כבשה ומלאו אותה חרדה... טلطלה פתאום בתלתליה והסירה את ידיה
מעל פניה.

—مدارس רבינוביין... אמרה ופסקה מיר, מפני שהתקשתה רגעים אחדים
להמשיך את דבריה. רק בתנוועה עצגנית היהת כורכת על אצבעה אחת מקווצותיה
ועינה הנדולות והשואלות היו תלויות בשתיים.

—مدارس רבינוביין! אמר נא לי אף היא. האהבה פעם בחיה? רצוני
לומר בבטוליה? אומרים שאין אהבת=עלם, ישנה רק אהבת=שעה. כלום אמתה
הרבירה? כלום סופה של כל אהבה לחלקן כחלים, ומה נשאר אחר כך? ...

—האם! תשוייך שלי!... כן, האהבה היה חלום עובר, אבל אשרי מי שחלם
זהם וזה פעם אחת בחייו, ולא רק לשעה אחת. יפה אותה שעה אחת ואשרי
הווכה בה!...

ושוב התמתחה פתאום באוויר, כיון רצעה מתנפנפה וטודעה, יכבה
חשאי דקה, טרופה ומרופקה... הפעם נדרמה להן שהיא באח מן הערבה
העומדת אצל הנשר, כפופה אל המים.

—מה זאת?

שתי הנשים הסבו בחרחה את ראשיהן לאותו המקום שהיבבה הנעה משם.
עינוי תשוייך נתרחבי, וכשהיא נלחצת לנופה של רבינוביין אמרה לה בלחישת יראה:
כמזרומי שארם יושב שם, כפוף...

—הבלים! אין זה אלא צל. של בולע'ן ובדורותה—ענתה רבינוביין, כשהיא
חוובת את הנוף' הצער והמעורן של תשוייך וסיפנה להט אשו.

וחבוקות ורבוקות זו בו עמדו שתי הנשים ושבכו שיחן זו בחיק זו. מדים רבינוביין
ספרה בלחישה רותחת ובנשימה קורחה על אייז אהבה מדומה, אהבה בת-
سورים גדולים שטופה תליה, ספרה בהתלהבות, בהתרגשות ובפרטיות מתמייה,
פתאים ראתה את פני תשוייך הנושאים אליה והרי הם מפיקים הקשבה
ואמונה, ופריצה פתאום בצחוך.

—ת-תְּחַתָּאו... הרי כובתי לך! פתית, הרי כובתי לך מימי לא אהבת!

שומ אָדָם וְלֹעֲגָם, לְעוּלָם לֹא אָוֶה בַּעַד, לְעוּלָם... שׁוּמָת אֵת, טְשִׁוָּיק, לְעוּלָם לֹא,
טְהִתְחָא... וּמְדָם רְבִינּוּבִּיךְ פְּרָצָה פְּתָאָם בְּעֻזָּק הַיסְטִירִי...
טְשִׁוָּיק וְקָפָה עַלְיהָ עִינִים נְפָחֹת וְתִמְחֹת וְקָרָה בְּחָדְרוֹה; מְדָם רְבִינּוּבִּיךְ...
אוֹ הַתְּגִנְבָּרָה וּפְתָאָם עַל אַצְמָה אָמָרָה בְּתוּן אַחֲר, מְשׁוֹנָה מָאָד:
— גֹּנוֹ, דֵי לְהַשְׁתַּחֲטוֹת! עַת לִשְׁוֹן, לְכִי חַבְיכְתִי עַת לִשְׁוֹן.
טְשִׁוָּיק חַבְקָה אֶת זָרוּעַ חַבְרָתָה, נְלַחְזָה אֶלְיהָ וְשִׁתְחַיָּן פְּסִיעָות
אַחֲרוֹת לְצָר שְׁפַת הַנָּהָל. מְתַחַת הַעֲרָבָה הַתְּרִומָם פְּתָאָם אִישׁ אַחֲר בָּרָאשׁ גָּלוּי
וּפְרוּעַ, וּמַהָר לְעֹזֵב אֶת מִקְומוֹ בְּפְסִיעָות פּוֹזִוּת כְּבוֹרוֹת.
— שְׁפָרוֹן—נוֹרָקָה מְתוֹךְ חַרְדָה סְתוּמָה מִפְּיַי הַנְּשִׁים בְּכַת אַחַת וּנְתַעֲכַבְנוּ
קָצָת בְּמַקְוֹמָן.

— מְשׁוֹנָה הַדְּבָר!— אָמָרָה לְבָסָוף מְדָם רְבִינּוּבִּיךְ— אָדָם מְשִׁינָה...
טְשִׁוָּיק הַנְּפָחָה הַתִּירָאָה לִילֵךְ לְכָדָה אֶל בֵּיתָה וּמְדָם רְבִינּוּבִּיךְ לְוָתָה
אָוֹתָה, כָּל הַדָּרָן שָׁחָקָנוּ וְאֶדְבָּרוּ כְּלָוִם.

הַשָּׁהָר כָּبָר עַלְהָ בְּשָׂעָה שָׁמַדָם רְבִינּוּבִּיךְ חֹרֶה לְבִתְהָ, הַשְׁמִים חָרוּ, הַכּוֹכְבִים
קָטָנוֹ וּכָבוֹ אַחֲר אַחֲר, כָּאַלְוָו הַתָּרָחָקָנוּ וּעָלָו, הַתָּרָחָקָנוּ וּעָלָו לִמְרוֹם, אֶל כְּסָא הַכּוֹבָר...
וְהַצְלָלִים עַל הַאֲדָמָה נָעָשׂוּ קְלֹשִׁים יוֹתָר. מְתַחַת הַחֲצֹרוֹת רָאתָה אֶת סְטָלְסָקִי
יוֹצָא; רָגַע נִתְקָלָו מִבְּטִיחָה וּבָהוּ וּסְמָלְסָקִי מִהָר וּנְעָלָם שָׁוב בָּאוֹתָה חַצָּר. לְכַתְּחָלה
תְּמָהָה מְדָם רְבִינּוּבִּיךְ מָה לוֹ וְלֹכָאָן, וּלְבָסָוף נִזְכָרָה בְּדָבָר וּנְחָכָה, הִיא נִזְכָרָה,
שְׁבָטְקוּמוֹת הַלְּלוּ נִמְצָאִים אָוְכָלִי „אוֹתָן הַנְּשִׁים“... „סְמָאַנָּה-לְכָאָן“. כֵּךְ הַם
הַגְּרָרוֹם, טְפּוֹ!... חַשְׁבָה בְּלָבָה מְתוֹךְ לִיאָוָת גְּרוֹלָה...
...כָּבָר הָאֵיר הַבָּקָר. הַעֲשָׂבִים הַבָּהָקָו מְטָל. וּמְרָתָ=צְפָרִים רַעֲנָה וּמְצִלְצָלָת
נִשְׁפָּכה בָּאוּר. וּרְבִינּוּבִּיךְ יוֹשְׁבָתָה עַדְיָין עַל הַרְבָּדָה וּחוֹשְׁבָתָה... הִיא חַשְׁבָה עַל
חַיָּה הַעֲיָרִים בְּלֵי תְּכוּן וּבְלֵי נִיצּוֹן שֶׁאֲוֹשָׁר. חַשְׁבָה עַל אַוְתָו הַקָּצָן שֶׁבְּלֵן כֵּךְ
מִתְוָרָאָה מִפְּנֵי טְשִׁוָּיק. הַרְיָוָף הַאֲבָב, חַוְלָף הַקִּיזָן וּנְכָנָסִים יִמְתָּחָנָם
וּרוֹחּוֹת קְדוּתָה, כְּמוֹ אֲשָׁתָּקָר יוֹשְׁבָתָה הִיא בָּעֵיר, בּוֹיְרָתָה שָׁכְבָר נִמְאָסָה עַלְיהָ
עַד לְגַעַל-גַּנְפָּשׁ, מְפַטְּפָתָה לְפָנֵי הַמִּיחָם עַם מְטוֹרָנוֹתָה כְּטוֹתָה, מְטָפָלָת בְּחָדְרוֹ=
הַבָּשָׂלָג וּבְחָדְרָה=הַיְלָדִים, וְלְכָל כְּלִיּוֹן=נְפָשָׂה וּגְעֻנוּעָה הַרְבִּים לֹא יִהְיָה וּכְרָ.

„לְכָל סּוֹפִי“... חַשְׁבָה.

אוֹדִיסָא, 10 פָּאִי חֶסְפִי

משיר אפיקור.

אם שעה אהת נפלה לך בגעימים,
השאה המשתקת באה —
התמבר לה, מסר לה את נשמה, —
כי לא לעולם תשחק לך בשעה.

אם שעה אהת נפלה לך בגעימים —
אתה היא ואין לך השגה;
בחלום תלילה לך גם היא חולפת מהר,
בחייזר-לילה צוללת היא בתהם עשרה —
וهي בסמים! שאין יודע אפה, ואינה גם ממשער
מה-שמור לך בעקבות...
אם גיל לך צפוי או צרה לך אורבה? ...
כי לא לך ראותה הזלה גם בא-עתידך,
הוא ארגב לך אחורי כתפה ומחרידך ...
ואלהים — הוא עשה את פשעים בחולמים,
וاثת הטענה ברה,
וاثת תלבנה בפה,
וاثת הפוכבים אלולים —
לא לשמה לב הדריות ולא להנחות.

אורות מתעים הפה –
לחתעותם גם, ולגנוב גם את-דעתם של פגירות – עשות...

הגה נמשכה עינך לשתקים,

אותך כסם נשמש –

כלכך, כלכך לשמש!

ובין זה – אינך רוחש בגעשה

אחרי ערך –

האדם, ענן אמש

בא עלייך –

ומכקה ...

הגה נמשך לבקך ללבנה, לפוכך,

אותך כסם שתק –

כלכך, כלכך לשתק!

ובין זה – אינך רוחש בשטן הרע,

מאחור הוא בא,

בעל כתףך הוא רוגב,

רוגב ומצחיק...

הגה נמשכה נשמהך לענן מאחור,

אותך כסמו לשתקים –

כלכך, כלכך לשתקים!

ובין זה – אינך רוחש בעדר ובקבור

לך ברכה מאחור,

עד מעט זההך לתוכו – עברה,

ומאהה לא יקיים ...

אני –

עת רעלּי מְחַבָּקִני מַאֲמִין נִם בָּאָרִי –

ונֶה דָּבָרִי:

אם שעה אחת נפלּה לך בענינים –
לך שב על יד הספּנְטֵר ופרט עלי הענינים –
פרט לך שירת-הענינים, שיר עליים,
וاثת תלהג פתח לשימוש המוחירה
והצליפה בעמכת קנייזהר פוניים,
על פָּנִיךְ ועל פָּשִׁירָה ...

נאמור:

אלדים ! אני יודע גם יודע –
כיביך לחתונותינו בראת את האור ...
אך לי לא היה שימוש או רמתעה !
גם לאחורי אני צופה ווונבע מהחדש געשה...
אלדים ! לא היה אורך לי – או רמתעה ! ...

ויצא וركד לקראת הלהגה מלפת-ינשפים,
וירקד בריחמי לאור החור, לאור חיקפים;
ירקד והלהב את-פְּנֵיגי בשתקנים – את-הפְּנֵיגים
ויצאו במחולות גם הימה, שכבים הטענים ;
ושברם מפוזל – ונפלו אחרים מרומים –
ונפלו על ראשך, על ראשך באשם ובחטא –
נאמור:

אלדים – לא היה אורך לי – או רמתעה !

ועוד אתה אגיד לך :

אם שעה נפה שומקה לך –

אל טחמיצ'ה :
 עוד לפני שעה דל'קה אש על הפינה.
 ועוד אבלק'ט מן חנכה –
 קאש החקקה, ותונחה – נמן רימה...
 בעטה קרב וראה :
 הקעים סחרוכיה, נס קאש אינגרה...
 רק אתה היה בשעה המשתתקתי

לא חזה לבני עוז, לא ראה עוז עיני
 יום יפה אחר ולו ירמלה נס יומ שני ;
 לא גקעט פֿרְכָה עוז ואחר צע במקומו –
 אם ראה חלום טוב איש – לא נשעה לו חלומו...
 אם אהב פֿעם אַדְם לא יאהב פֿעם שנייה –
 רק פֿעם יתעור עלים בזוריונות יפה-פה...
 עבר ליל תבלילות, שחר מרת מתגלה –
 החתן אינו חתן וסבלת אינה בלה...
 לא שב עוד רגע שעבר ולא קרה עניה בחלדי :

שייאבד לאיש זקנו פטע ויטור לו ניל צל...
 אם אך השבר צד – לא ישב עוד את איזו ;
 אם מושך כבר השיר לא תשמע עוד את הרו...
 יצחק קאנלטן.

היהודים והיהודים ברומניה.

מאת

ד"ר יעקב נאכט.

ב (*).

היהודים ברומניה, שנוכרו במקורות עבריים עוד בשנה שיב' (שווית של הרשי קרא), לא היו מוגבלים כל-כך בזכויותיהם כל ומן שרומניה היהת תחת ממשלת טורקיה (1878—1891), בענין-דרת, וביחסם בעניין הקחלות, התיחסו הטורקים והמושלים המקומיים אל היהודים בסבלנות ידועה, להרבנים היה כח ועוז מטעם המטשללה, כמאה שנה (מאצ'ה המאה היה עד אמצע ה'י"ט) היהת נהוגה במולדוא= ואלאניה כהונת חכם באשי, שיטר השולטן בתור אוות-חסיד לר' נפתלי כהן (בעל "סמכת חכמים" ואבד בפראנקפורט) בשערם לפניו בקונסיסטנטינופול¹⁾. השקיודה על החלמוד ונושאי-כלוי והשאיפה למונת רבנים נאונים בקהילות ולהגידיל תורה ולהאדירה, שהיו רגילים בכל ארצות פורנו מיום גלוות ישראל מספ Err, היו מצויות גם בארץות האלה²⁾, אמנם, מספר הרבנים הגודלים שבארצנו, שבא זכרם בקדורות הימים ההם, מועט הוא, אבל הם לא חסרו מכל וכל ר' יוסף שלמה דילמידינו מספר, שמצויר בעיר יאסין במאה הי"ז, את הרב הקדוש שלמה בן אראווי הروفא יושב והינה בחכמת הקבלה יותר מארבעים שנה וחבר בה ספרים, ובאחריות ימיו, בהיותו בן שמונים שנה, בא ירושלים³⁾. ועוד בתחילת המאה ה'י"ט היו ברומניה רבנים גודל=תורה וחסידים, שנחפרסמו אף חוות לאראך=רומניה והשפיעו על היהודים רומנים הרבה, אבל, אריך להזרות, מספרם לא היה גדול ביתר. הלטור התלמודי, שנם ברומניה היה העיקר בחנן הרים בדורות הראשונים, לא הניח אחריו רשותם מובהקים כמו שהניח באשכנז ובפולין, והדבר זה הוא הוא שאעמר לחשסי דות להתחפש ברומניה ביזור. מלבד מה שטען נולד בМОלודוא (בכפר Copăceni) השיין עתה לבוקובינה, שבשנת 1700 הייתה שייכת לרומניה, היה בכלל המקומות נירם להפצת החסידות, שיסודה ברנס ובדבריהם שבלב. היה מצאה לה בנק מHALCOMS בין יהורי מולדוא, לפי שמותם לא היה

* עיין לפועלן, חוברת א/, עס' 74—81.

(1) עיין "חוליות היהודים ברומניה" סאת ט. שווארכטאלר, תרגום טבש"ן (אוצר הספרות לש"א גרב, ח"א עט' 49).

(2) עיין ספר "אלטס" בהקדמה וטל"ה-הפטנים" לר' א נינר, עס' צואצוא.

ויקי כל כך להלטודים התלטודים ולבם היה פניו ימן הפרישות היתה של גדוֹלִיַּתְהוֹרָה¹⁾, וכי החסידות היתה נפוצה ברומניה במאה ה'יחיש לראות מן המכabb, שערך ר' ישראל מפולוצק (חברו של ר' מנחם מנדייל טויטבסק), בשנת תקל"ז בעיר יאסוי על חשיבות מצות יושב ארץ-ישראל ועל מצב-חסידים הנורא באיז²⁾. אבל גם הרבניים הנדרולים, ששמשו ברבנותכברומניה בחחלת המאה היית, היו מנדולי החסידים. הרוב הנדרול ר' יהושע העשיל מאופטא, בעל "אהוב ישראאל", ור' דוד יוסוף הכהן, בעל "דרבי אמונה", שהיו ביאסוי, ור' חיים טשרנוביין, בעל "באאר מיס חייט" על התורתה, שהייתה בבודושאני, היו מזעינים בחסידות. ואף על פי שכחם היה יפה גם בתלמוד ועיין שווית "השיב משה" להגאון מהרד"ם טיטלבום, סי' כ"ט, חסיבותם ההיסטורית באה להם מתיק חסידותם. גם הסעיף החב"רי נתפשט ברומניה ע"י יהודיו-רווטה, וביכון ע"י ר' יצחק טשה בעיר יאסוי, שהיה עומר בראש החב"דים שנדרו מנהה והיה מן הושבים הראשונה בשלtan הרבי האמציעי, ר' מנדרל. והרבנן גניע לירוי בן, שהכינוי "חבד" נעשה במשך הזמן לשם נרדף עם "איש חסיד, ירא וחරר", עד שהנוצרים הרומנים מצינו עד היום את היהודי האードוק בשם "Chabatnik", ומליה זו נתקבלה תוך ספר-הטלמים הרומנים.

בכל היו הרבניים הרומנים אף ביום המאוחרים גנדרים אחר החסידות, באופן שרב בישראל ברומניה היה נירון לפיו רוב חסידות שבו³⁾. החזון הזה גרם, אמנם, אחר-כך להמעטה דמות הרבניים. כל מי שלא היה "כפוף" היה מטרה לחציו החסידות, ביחסו אחורי שנשתחנו הומנים וקhalb-חסידים" נעשה "קhalb-צדיקים", ר' ישראל מרוזין וכל בניו, שנחפשטו אחורי פטירתו ברומניה (בז' הו ש', שטופ-בישט וועוד), משלו ממשלה עצומה בכל רחבה רומניה ובמעט כל ענייני העדרה, וביחסו מנוי השוחטים והרבנים, היו נחתכים על פיהם. או התחללה מלחמה עם הצדיקים מצד המשכילים, ביחסו אחורי שירע המשעה של ר' בֶּרְמַלְיאָבוּ. או כתוב ר' זאב עה-הַרְקָרָן מבראצ'ין בגאנצ'יזה; ישיב אוז ברומניה, את שירו העממיים: "דעך רביר בער", ר' איזנגורוי חסידום, "דעך זוכות", "דעך בעל תשובה" ועוד, שביהם שפק את לענו על העדויים ועל החסידים ועל כל התומכנים בהם וקנאה את קנאת-הלוודרים. לפיו מצב ההשכלה כוון ההורא לא יכולו המשיכלים להכיר את ערך החסידות וראו בה רק מניעות וחסרונות בלבד. ההטון הפשט הרגניש דוקא במעילותה, ולמרות התתנגנות מצד המשכילים הכלת שורש עמוק בלבו ולמרות מה שנטקלקה וננתנו לה ברוב הימים ונשתה לקולמוס אישיו מזר ומוקף אמונה תפלה, השפיעה עליו לטובה עוד אפילו בשנות החשים. היא הייתה כתרים בפני הטמיה, היא הכנימה רוח-חיה בהשפת-העולם היהודיות במאה שהחטיפה את ערך ההרגשה וההתורה-שבבל, ועיקרה הלא היה נטעו וושרש ביהדות. הרוח הרימיקראטי שבה, הכנמת, "עם הארץ" לתוך ההבורה, האחדות שבין החסידים—כל אלו וכיווץ באלו מטריות חסידות" הם סימני יהדות בריאה, ולפיכן היהת החסידות סוף סוף מן ומחסה לא רק לאמונה

(1) עיין על זה ספרו של ר' שפטה, "ידע חסידים", עט' 30.

(2) עיין על זה "חסידים באין ישואל" טאת ש"א הוויזקון, "השלח", כרך ח', עט' 490.

(3) עיין שווית "ברכת יופך" להר"ן לאנדא, אב"ד דק"ק יאסוי, בהקדמה.

הישראלית, שלא תצטטך, אלא אף להלאומות הירושלמיות, שלא תננונה ותלן. אמן, כל הנויות הללו שבנסיבות לא היו ידועות להמחזיקים בחסידות; אבל בשנעשה לנו חשבון ונשאל: במה וכמה החסידות לחתפת ולחתחוק עד שנות השבעים, מוכרים נניה להורות, שבחנות החטאים והשדים, שבחן הלכה הטעיה הלוּק וקרוב אל יהודוּרומניה, היהת החסידות מעוֹן ומשגנָב למסורת אבות ועמה—אף להלאומות הירושלמיות בכלל,

כך היה מצבם של יהודוּרומניה עד שנת 1860, שבה אחד הנסיך קיוֹא, שלבו היה טוב לישראל, את מולדוֹו—וואלאחיה לנכונות אחת גדולה. אך או עדין היו הקטלות מאושרות מטעם הממשלה והיה יפוי־כח רשמי להעומדים בראשון, להרבנים והפרנסים, ובכלל היה ליהודים וכיות־אודם כמעט בכל מקצועות החיים, כאמור, אף על פי שכטובן, בלי חוקים מעיקם ליהודים אי־אפשר היה גם ביוםיהם ההם, על כל פנים לא נגעו החוקים הללו באבטינומיה הפנימית של קהילות ישראל, שהיתה מאושרת ע"י הממשלה, משנת 1862 ואילך נשנה הדבר. באותה שנה החליטה הממשלה שלא להתערב בעניינים הפנימיים של היהודים حق בדבר מנוי הגרנדים והן בדבר מנוי הרבנים; אבל ביחס עם ביטול ההתערבותبطل גם האישור הרשמי. התקשחות והחוזאות של העורה חסרו מאו ויהלאה יפייכח אופיציאלי. רוב העדה לא היה יכול לבטא את המוטע בשאת עמו בעוֹל, לכל אחד ואחד היה הרשות נתונה לבנות כמה לעצמו—חוֹווין מעזיב, שעד היום הוא עשה בנו שםות, סבת החלטתה זו של הממשלה היה דבר הריב, שהחלקה בין קהילת ישראל בبوكארסט ובין רבה הגאון ר' מאיר לייבוש מלביִם, ששמש שם ברבנות משנת תרי"ח עד תרכ"ג. הרוב הגדול הזה, שנתקבל בכבוד גדול לאב"ד בبوكארסט, הוכחה אחר־כך לצתת את העיר בכל־גולה לדגל מתנדרי מ"חולבי־קדימה", שהלשינו עליו, שהוא דורש נגד הרת הנוצריות והממשלה, מלבדים, שהוויה חוסה אצל פרוסיה, ערך בקשה לצייר הממשלה ההיא, שעמד לימיינו ומהה נגד החמס שעשו לו. הממשלה הטילה על העדה לשפט למלבדים סכום מסויים, אבל החלטה יחד עם זה שלא להתערב עוד בענייני הקהילות הישראלית ובדרבים השיעיכים להן. אבל, למטרות החלטה זו, עד היום ענייני העדה מתנהגים על פי הנוסח היישן עד 1866, שאו נעתה ההחלטה חוק ולא יעבור⁽¹⁾. כשנזההקו א משאטו ובאהתתו הנסיך קא דל (1866), בטליל כל הוציאות, שהיו ליהודי רומניה עד שנת 1866 הן במניין רביהם והן בסדרי קהילותיהם; ומאו ועד היום הוה נעשו "לא עם ולא עדה, רק־עדרא". הרבנים, אף על פי שעוד במחצית המאה שעברה היו חברים על העם,שוב לא היה כחם יפה בתחילת: עיר משנת 1860, כשנתהחרדו שתי הנכיבות מולדוֹו—וואלאחיה תחת שלטונו הנסיך קיוֹא, התחלת השפעתם להוות פוחתת והולכת.

עד הימים ההם הייתה יאס' העיר הראשית של מולדוֹו כמו שהיה בוקארסט העיר הראשית של וואלאחיה. כל ענייני המסחר היו נחוכות על פי שתי הערים האלוּו, שהכל נהרו אליו בஹון רב. ביחס היהת יאס' לרגל מצבה היגיאונרפואי מקום מושב לחיות מרכוֹן לאחינו טרושא וגאלציה, שבו

⁽¹⁾ עיין "הטען", חרכ"ג, עט' 315.

לסchor את הארץ. ולפיכך התפתחו גם החיים הרוחניים בטולדו ויתר מבוואלאניה. להקלה העברית ביאס בפרט ובטולדו באכל היהת עוד צורה עברית על פי הנוטח דישן. דיניטמונות היו מינימום לפני הרב, ועל פי יום רב בין לוכות בין לחוותה. וכך ידע הרבה את החיים החמורים של בני-קהלתו, השתתף בענייני החיים האלה ואצליהם מרוחיו. הרוב והסתור היהודי היו זוקים זה זהה. הסבה היהת, אמונה, איקונוגרפיה-חומרית, אבל המוטוב היה סוף סוף ענין לאומי רוחני; זה יצא זכאי וזה חייב על פי דין-ישראל. וכשם שהתנהנות חיה-השוק שלנו על פי דין-ישראל גרמה לחוקה נפש היהודית' בגולה, כך היהת גורם חשוב להחזקת קניינו הרוחניים הדרתיים-הלאומיים בכל קהלה וקהלתו בפרט. וכך היה הדבר נמשך והולך עד שנת 1860, בשנה זו פסקה יאסי להיות העיר הראשית של נסיכות מיוודה ומיד אחר זה החל האשור הרשמי של אבטונומיה-הקהלות. על ידי שני אלה ירדו החיים החמורים של יאסי, ורבני מולדוזא כולה לא השתתפו עוד בחגיגות ימי ישראל והתכווצו רק בידי אמונות של הלכה; הם נשאו רק מורי-הוראה בישראל, וקהלות-ישראל ברומניה נופצו לרטיסים.

או התחילו היהודי גאליציה, שהרבו לבוא לרומניה בתחילת המאה הייט, לבקש אמצעי חדש להטיב פרנסת ישראל ולהרים כבורי, האמצעי הזה היהת-ההשכלה.

צבי מנחם פינלאץ' ניליד-גאליציה, שהיה ידוע בזמנו בשם הספרותי של'ש והיה "בר-פלונגייה" של חז"ם בחכמת השער וחברו של ר' נ"ק, כתב את ספרו "דרך של תורה", שבו נוצע לבקר אף את חכמי-הה תלמוד. ובאותה שעה התחלו "המשכילים" ברומניה להשתドル בדבר יסוד בת-ספר. עוד בשנת 1858 נקראו המלמדים העברים אל ראש העיר יאסי, שאסרו להם ללמד תורה ב"חדורים", כי מהוות והלאה תרגן המஸלה להכין לישראל בחיל-למוד על פי פרונגרמה קבועה. או קרא סופר-המניג' מר דרכ' בן דוד סטRELIS קר, שבא בשנות-ההממשים מנגליציה לרומניה, את קרייתו בדרכ' נחיות בת-ספר לילדיו ישראל (המניג'), תרי"ג, גליון ל'נ). ובקבותיו הילכו גם ר' הילל ב' ה נא מסטאניסלי, שנחישב בבודפשטני, והמשורר זאב עהרניך ראנץ מיבוראו (גאליציה), שכבר הוכרנוו. המשכילים הללו היו בטוחים, שאסן עמנואו וארו תלויים בת-ספר. כל צורה שלא תבוא על ישראל ברומניה היא תיצאתה הדבר, שבני-ישראל אינם מתחנכים "לפי רווחה ומונח החדרש". ולפיכך, כשנתעוררה בשנת תרי"ט עלילתי-הדם בגאלאץ, שלrangleה נהרגו ונפצעו הרבה יהודים, ראו המשכילים עיר הפעם את יסוד בת-ספר כרפוואה למכתה. ר' הילל בתנא עמד וצעק: "הקימו בת-ספר בכל עיר ועיר, כאשר עשו אחיכם ביאס ובגאלאץ לנערין בניי למלוד דעת וחכונה ולשון ארענו, בס יזכה נער את ארחו וכו'". אם את הדבר הזה תעשו... ושבחים הארץ בטע ואין מהריד"ז). הוויכוח בדרכ' יסוד בת-ספר התחל, איפוא, עוד בסוף שנות-ההממשים, אך דבר היסוד עצמו הצליח בידי המשכילים ביחס לרנג'ו וירידת כבוד הרבניים בשנות הששים. בקובאראסט

הוכחה הנאותן מלבדים, כמו שראינו¹⁾, לעוב את רבענותו ולבירותו, ובעיר יאסי פריצה מחלוקת נדולה בין המשכילים והחסידים. בעל "דרך של תורה" מצא מתנגד חריף בהתלמודרי מושג הוויל ר' דרבנן מנאליציה, שהתיישב באוטם הימים ביאסוי וחבר ספר "כן היא דרך של תורה", שבו יצא להלום بعد התלמוד וכבוד חוויל²⁾. ותעומלת המשכילים בדבר יסוד בתיספר עורה את חמת החסידים והארוקים, באופן שהעדרה נחלה לשתי כתות, הירויות בלשון-העם בשם: "קנאנפֿעל אונד פָּאנטֿאפעֿעל פָּאַרטִּיעַן", ככלומר, משכילים וחסידים. אך, סוף סוף, מה שלא עשה החסל עשה החומן ובית-הספר הראשון נוסד ביאסוי בשנת 1852 ובבוקארסט-ברומניה; הם היו מתייסרים ונחורים 1893 לא נתקיימו בתיא-הספר היישראליים ברומניה; הם היו מתייסרים ונחורים ומתיסדים, אך משנהן 1893 ואילך, אחריו שיצא החוק שלא לקבל את בני-ישראל לבתי-הספר של הממשל אלא בשכר-לטמור, וגם זה-אך אם לא יהיה המקום צר-لتלמידים הרומנים, נוסדו ונתקיימו בתיא-ספר מישראל כמעט בכל עיר רומנית. והרבבה משפחות טיווחות, שלא עדין לשלוות את בניהם לבתי-הספר, היו נהנים בשנות הששים והשבעים למטה שעברה להbias מורים אל בתייהם, וכן התחלת ברומניה תקופת "מוריה-הביתית" מנאליציה, שעל הרוב היו גם סופרים מובהקים, ביניהם נמצאו: ר' הלל כהנא מסטאניסלאו (בעל "גְּלִילּוֹת הָאָרֶץ"), שבא לבודזשאני, הריך שלמה רובין, שבא לנאלאץ, ורי משה אורן שטיין, בעל "גְּנוּ וְהֵי" ב"השחר" (ນְבוּכָדְנָצָר), שבא לבאקי. ביאסוי היטפו לקה: ר' מתתיה שמחה רבקה מטשרנובי, בעל הורחון "זמרת הארץ", שיצא לאור ביאסוי; י. ח. ל. קורן, שנודע בשמו הספרותי יחליק וכותב לפרקים ב"השחר", וניחמן פרנקל, בעל "בקורת אמונות ודעות". כל הסופרים הללו השפיעו על יהורי רומניה ברוח ה"השכלה" של הימים ההם. אבל ביחס לראי לזכור בו את המשורר זאב עהרנקר אנטון או, כמו שקרה לו העם עד שהרבבה מהם היו שנורים על פיו של המון-העם. ערך פיטוי גדול, אמנם, אין להם, אף על פי שבאחדים מהם נכרים סמני משורר אמיתי. אפילו השיר "רומניה", שנדרס ב"השחר" ושטיבי הסופרים רבים או בשבוח, איןו יצירה של משורר גמור. חסרה לו הסתכלות החודרת לפנימיות הדרברים. הוא מספר בשיריו כמעט דבריים כהיויתם, בלי לרדת אל עמקם הסימבולוי. הוא מספר "מה שהיה ולא מה יכול להיות", ועל כן יש לשדריו יותר ערך היסטורי מפיוטי: על פיהם אפשר להכיר את חי היהודים ברומניה ואת מנהיגיהם בזמנם שנתחברו השירים (כolumbia, למשל, השירים "דיא בריאלווער טוחרים", "געשיכטע פון גלאץ", "דיא מאלרויזען איבער די פלנישען" וכיו'ץ'ב).

ובאריוול, שכתב גם זרגונית, השתרד הרבה הרבה מורים בעלי-השכלה יודיע- עברית. אם עלתה השתדרותיו או יפה-זקו עניין אחר, אבל הוא בעצם מעיד על כך,

1) עין לפועל, עמ' 546.

2) ר' טsha ואלדרג הווד בשנות השמונים לדרכו בארון טעהם הקישר האוטופרי והיה חשוב מאד נס בעני נדולי הרומנים בבוקארסט בדור בעל טוח חריף ושלל מצין. שניס מכניו הם פרופיסורים בהיידלברג ובוינה.

כ"י לרבר זה נשא את נפשו. בהקדמתו לספרו, "מקל גועם" הוא מספר לנו: "חי נפשי אם אשקר, כי נקרה נקrichtי פעמי אחית בערי מלדואו ונאנספּו עלי יושביה ויבקשו שירה מפי ואמלא את שאלותם ויביאו גם בנים הילדים עמהם לשםע אל הרינה ואל השירה. אחר זה שאל אחד העם את בנו הנער לאמר: התוב בעניין השירים האלה"ז וווען הנער את אביו ויאמר: המליצה הבאה בשפה המורוברת בינוי הבינותי, אך ההעתקה בשפיע' וורה לי. יותר אף אביו בו ויבנו אותו וחפרהו ויאמר לו: הן גם שפה אשר אחר הריחים יורעת ומתבוננת המליצה הבאה בלשון עמה, ולמה הולחי כספי חנס לתחך אל בית=הספר? ווישטו העם לאמר: לא טוב היה בינוי תחנת יד המורה הזה, נבחרה לנו אחר מבוני שפה, אשר לו יתר שאת בספר קרש ודקורק הלשון ויר לו גם במליצה למתר את בינוי להוציא ובן עשו". ובאזור היה נאה דורש לאחרים וגם נאה מקיים בעצמי: הוא היה ביאשי מששת המלמדים ה"משכילים", שנקרוו בשם, דיא צוועלף פיס", ככל מר, ששთ ההוילבים קרים.

אבל סוף סוף לא הרבה עשו משכילים וסופרינו לחקון חיים של היהודי רומנים ע"י הספרות והחנן. בימים הדם היה התוכן נברא בשיל הסגנון, וסוף סוף היה גם הסגנון משונה ולקוי מאד. על כן אי-אפשר היה הרבר, שיצילחו הטופרים בעבודתם הספרותית במרה מרובה, ועוד פחות מזה הצלicho המורים החודשים בעבודתם החנוכית. אין אני מדבר בזה על ספר תביעות פרוגניות: המורים הללו לא יכלו להיות פרוגנים, שהרי כל אחד מהם היה, "מולך מעצמו", בלי שם עידים על זה הספרים הרומנים בעצם דברם על אותו הומן. אבל מוריינו או לא ידרשו לבן את חנוכם של יידי-ישראל אלazar המיויחדים והטעם המיויחד של היהודי. סבת הרבר היא פשטוה, המורה הוא, בכל האום, יליד זמנו ופרי הסביבה, שהוא שרוי בתוכה. ולפי שהימים ההם היוimi ה"חשלחה" בנאלציה, היה המורה המשכיל, שבא מנאלציה לרומניה, מכין את מעשו כלאי ה"חשלחה" ולא כלאי רוח ישראל, והרבර היה הנומר הוותר נדוֹן לקלוֹן דור שלם. המורים המשכילים-מלבד אחדים יוצאים מן הכלל-שהשיבו, שכלי עיקרת של ה"חכמה" העברית היא ה"לשון", טעו עוד יותר במתה שהשתמשו בלשון העברית רק כבפתח, שבו יפתחו לנו אוצרות ה"חכמה" הכללית. החזון המעציב, שבני המורים והמשכילים עצם של הדור החווא היו כמעט במעט בורים נטורים בכל הנוגע למלודים עבריים, מעד על זה כמה עדים. ולפיכך לא היו כלל חניכי בתיה הספר של אותו הומן שום יחס וקשר אל היהדות.

פרדץ סמולנסקיין, שבא בשנת 1874 במלאות חバラת כ"ח לרומנים, התבונן אל המצב הזה וראה את הנולד. הוא סבב בכל ערי רומניה ודרש על הצורן הנדול, שיש ביטור בתיא-ספר למיראים ורבנים ברוח היהודי לאוטם. אבל הוא ורע אהדרים מנדיבי עטנו ובസפה גרוולה, שהיתה בבקארסט לתוכלית זו ושלחה חלק בה גם סטולנסקיין, עלתה תרומות הנדריכים לסק עשרה אלפי פרנק. אבל

עד מהרה נשתקע הרבר ולא יצא מזה בולם, כי גם מרומניה וגם מחויל (הריה) בריל, ששב שנים אחדות בIASI ואחר-כך הוציא את „הלבנון“ באו עליי בטענה: העם מיטל בצרה – אז יצא החוק, שאסר על כל אדם בישראל למכור משקאות משכרים והרבה יהודים נורשו מן הכנסים – ואתה אומר שירת העתים, והם לא חשו ולא הרגשו, שהצראה הרוחנית של יהודו-רומניה אינה סכנה יותר קללה לקיים מצratherם החמרית, ואי אפשר להציגם מן השניה אם לא נציגם מן הראשונה.

ולפיכך, כשהצעיריו עטנו מן המטודנטים היו צמאים לאידיאל, הלכו ובקשוהו מחוץ לתחום – והתמכרו בכל לבם ונפשם לאנטרכיס ושייפות ורים לדוחנו: לרעיון הטמייה ולהסוציאליות בצורה רומנית מיוחדת.

אבל עניין זה הוא חשוב ואoriginal ככל-כך, ככלומר, ככל-כך משתנה בהתחווה מכל מה שאורע לישראל בשאר ארצות, ערך שכרא לחקיריש לו מכתב מוחה.

היהודים וה„אשכנזים“ ווד„ספרדים“.

(הירחונים של עיפר מוחץ לשורות במכה"ג של ה„ספרדים“ נאטשטרם) .

לפניהם הייתה לנו סימבוליקה עשירה מאד לתחור השבטים. חוותמן התארים היהודיים, הלקוחים מברכת יעקב לבניו ומברכת משה, היו המקבלים חוץ צבעים ואבני-יך : שבט ראיון היה אודם, גון של שמחה ; שמעון היה פרדרה – רמו לעמוקות; לוי היה ברק – רמו לרואה ; יהודה – נוףך, בו נכללים ורופאים כל הגנונים ; יששכר היה ספריר – רמו לאחמת צלהה ; זבולון היה יהלום – רמו לבתוון ; דן היה שם – תקיפות ועוות קליש ; נפתלי היה שבומשימים לבו, חשוב על המרות שבו ; גדר היה אחלטה-קבוץ – תקיפות ; אשר היה תרשיש – הרחבה והחפשנות; יוסף היה שואם – אהבה; בנימין היה ישפה – פה שכלל כל הטובות שבולם. במקצת התארים האלה יש הסתכלות ברורה והרגשה של שירה וורך וורך (למשל, ספריר – רמו לחמה צלהה, אודם – גון של שמחה), ובמקצתם יש דוחק דרושי של לשון נופל על לשון למשל שבו – משים לבו; אבל, אין שייה, עיר היה הכהן-המדומה מפוז ומשחוק כשהיה מוצאת הבניה סימבולית ידועה (אבני-המלואים של הכהן-הגadol). התארים האלה נסדו על הכתובים, והכתובים נסדו מכך על המקומות, שם ישבו השבטים, ומקצתם על תכונותם, על קורות אביהם ועל משליחיהם. העם העברי בתבניתו הטבעית הראשונה נשף לעינינו במיicker, או בנוובילן; מחזבים מלוטשים בעלי צבעים שונים, חזמים מרוקטים מכל הנונים, חבורו עיי' קשורי הרמונייה של אמונה עליונה לחטונה אחת. בטל יルドחה כבר היהת האומה העברית, או המשפחה העברית התקינה קבוץ של טפוסים שונים, ממש כמו שארץ-ישראל היא קבוץ כל התכונות האקלימיות והחברות הפורים וכל מיני החור וההיופי של חליות נוף והר וים ומרבד. ארץ זו נטהגה לפִי טבעה להווית „אושפיזנא לשכינה“, כי מראותיה ורשמי תמיונותיה עוררו בלב יושביה הרגשות עמוקות מאד, המרמות מתחארם ומחזרות אותו מעט מלאחים, ועם זה נסתング לחיות לבעל רוח כביר ולנושא מסורת נערצת, לנזע לאומי איתן ולגוי אחר בארץ, שחותם חייו לא ינתק, בغالל ההפכים השונים, שהיו נטועים בו ועשוהו שלם בכל.

מעשה-תשבץ ותבניות-פסים אלה הומכו, התביללו ויעובטו ויעלמו במחסבי-סתר, היו והויה הברור, שיש להם בקרטוניות התמיימה והבריאה – ההפכים מתנברים לפעמים, ותחת ברוא הרמונייה אחת והMRIIA למוציאי האידיאל אל השלים הלאומית, הם מתחפשים ומתחכמים במלחות פנימיות, אבל הם חווילים ומתחרדים, מצטמצמים בתוך שתי צורות נכויות : ישראל ויהודה, ומנצחים גם את הקרווד הזה וונעים עם אחד שלם – ושפעת התכונות הנפרdot, שהמשורר

רואה עוד בעלות לירושלים "שבטים שבט ייה"--כל אלה נצטחים ואוברים ונכבדים ברכות הדורות; אבל הזרים אינם פוסקים. עשרה השבטים גלו באשר גלו, ונשארו רק בני המלואים. אין ספק, שבתוך האומה המפוארת נתקיים בשערם שונים כל אותן המדות והנטיות, שהיו גברות בת כבר בכנען-ירוחה וטוהר-לכבה הטבעי בקרטוטה; אבל התהומות הניאינראפים והטפושים של השבטים בטלו ונעתרבו, עם השתנות התנאים החיצוניים נבראו הלקות אחרות. אם אפשר היה בימי הבית הראשון לחקק את העם לעבדיו אלהים ולאשר לא יעבדוהו-התפתחות חוקיה-הדת עלילית ערוכה והתהומות שלטונה על החיים כבר נתנו מקום להוסיפה ולעשיות "אופן בתוכו האופן"--חולקת כתות שונות בין עובדי אליהם עצמם. שנירת התלונה על שנאת-חנן בפי כל המקבונים על החורבן השני מראה, שהבדל השבטים היה כאן לעומת התהומות של קרויד, שחרפו ההבדלים החדשניים. השבטים, שישבו בשכינה סמוכה והתהוו זה בדרכם חבל-ענקתם ויתרונו-שלטונם, לא שנאו זה את זה חנם. אבל, אם אלה, שדרשו את המקרא במדה זו, שנאו את חבריהם, שדרשו את המקרא במדה אחרת, או אם אלה נמשכו אחרי כהן-גדול וזה ואלה לא נמשכו אחריו בשליבן שחשדרו, ועל כן שנאו אלה את אלה, והשנאה הגיעה עד הפסד-המדינה ושעבורה אל האויב החיצוני, שעמד וחכה למועד בראות הפרצים והבקיעים האלה, וזאת הייתה שנאת-חנן, "שהחריבה את הבית". אם לא היו בני בנימין נוחים לבני אפרים--זה היה נגוד של תכונות מוטבעות בטבע; אבל הכתות שבמי הבית-השני היו בריות קבוציות מלאכותיות ביחס וושנאתן הייתה נפוצה ע"י היהודים הנועטים של בני-האדם ותאותיהם וKENNIOTIHIM.

בכל קבוץ של חלקים שונים, המטען תמונה אחת, פעמים שהמרכז מצטמצם בחוק חלק אחד מעולاه מחברייו ופעמים שהוא נבעל ונעלם, וαι אלה רואה שם העצינות של חלק מיוחד. "בן של יהודה הנתונה בחושן שמה היה נוף, מפני שהכניתה את כל הכתות תחת הקדשה" --דרשו המקובלם. גם זה נגע אל זמן הבית הראשון, השבט האחד, האצילי יותר מחבריו, מצוין בתרון כח או כשרון, או בתרון המקום שבו ישב, החחש כמיועד ועומד למשול. חלק גדול של העם לא הסכים על ירושה זו, ואמ' עשו להם אלה מווה את הטעירות ואת המסתורת לבסם, דרשו אלה מווה את המקראות באופן אחר, או לא דרשו אותם כלל. סוף סוף מכריע לא החוק, אלא הכח להוציא את החוק לפועלות. בימי הבית השני כבר לא היה מקום למחוקת זו, בפועל ובאופן מוגנש מאר נשarra רק הדינאסטייה הכהנית של צדוק, המסורת עד מלחמות בית דוד נתקדשה והושמה בארון; ורק לפעמים היה מצטלת מעטקי הוכרכנות כפעטן ממצלות, או נשותה מדרט לבעל-סדור ולכבות חדשות. בעלי-האנדרה הי פורנום ביחס את חביביהם למלאכ' בית-דור, ואולי היה עיר יסוד ליחס זה, כי ספרי-היחס עירין היו פתוחים במדה ירעה. אבל פְּרַטְנָגָנִים למלכות, ועוד יותר מז, לא העירה דרישות של יחש זו.

כמעט לא נשטו עוד דברים על אורות יתרונו של שבט זה על חברי. גרגירים נשארו בדורי ה תלמידים, כמו "אנא מורה דיוסוף Kataina, דלא שלטה ביה עינא בישא" --שירד חנות בתוכו ה"פולקלור" הקרטון. עשרה השבטים כמו נעלו,

פסקה המחשבה לשער והרטינו לשחק על אודוטיהם. הרגש העברי הקודטן קהה. האחדות הלאומית נעשה ל Koh. קרייזר=הרוח ושיין=הנפש שלחו אל ארץ=הנורה של הדרשה והשicha כל נסין של התאמצות חרש. משתדלים היו להלבן ולהבטף את האידיות של התמרמות לאומית ע"י חיקת המחשבה החולישה, הנכנעה. אין שום פדר עיר, אלא כנסת ישראל אחת, והוא מנהמת ביוינה. יכולם בני-ישראל לשכת אף בסוף העולם-חומה של חוקים ונגדים לנדרים מקופתם, שלא יטמעו ושלא יצאו ממחיצתם. מרגע קומם משנתם עד רגע שכ השנה לנפול על עיניהם מלפפתם דת=לאומית מסויימת, גועית, מקורית: דת משה וישראל, שנעצת סופה בתקלה-ארץ ישראל והאבות. بعد חילון של החיוון הזה נשקפת אומה שלמה, שהיא מאוחרת הרבה יותר מאשר משותה בימי קיומה המדריני. מתי היו בני-ישראל ביום חירותם ועטירתם ברשות עצם אומה פרושה ונדרה מן העולם, סיגרת ומסגרת באופן מוחלט לתרות פוזרת, שמורה ובצורה תוך מצורה של חיים עצימים במדרה כזו? ומתי היו אומה אחת, בעלי חוליות ונוגדים ופרוצפים, שנשרשו בהם מראשית קדמוניותיהם?

אין עוד חלוקה של שבטים ואין עוד חלוקה של כתות קיימות. החלוקה של "חבר" ו"עם=הארץ" נבלעת והולכת נס היא. והמין והחותם וכי אין בככל, אין למצוא בכל הדרשות אף הרהור כל-שהוא על חלוקה כנסת=ישראל לשבטים, או לפיה ארץ-מושבה. חכונות מקומותם בתחום ישראל נוצרו כבר ביום הבית השני: בני-ישראל ובני-הגליל ושינוי הברחות; נוצרו אחר-כך השינויים בתוכנות הbabelים והירושלמיים, ובלתי שם ספק לא חסירה או לחכמוני הכרה ברורה ממן המקום והשפעתו על יושביו, אך את כנסת ישראל ראו רק מראה אחר. ישראל והאותות, כנסת=ישראל והגולת-אללה היו מושגים טוויקים בכל חזרו של דיוון.

במבחן הגיאוגרافي נעשתה רק חלוקה גנולה אחת: ארץ וחוץ=ארץ הארץ נשרה בקרושתה ובמעלהה אף בחורבנה-הארץ של העבר והעתיד וחוץ=ארץ-זהו כל העולם כולם, בלי יתרון וחסרון של ארץ זו או אחרת, זו, מן הבית" ו"אחר החורב נ". "ישראל" ו"אותות", "ארץ" ו"חו"ץ" לארץ"-אלו הן אשליות הבניין התלורי, יסודי ההלכה והאנדה, עמודי המסורת ונקדות=המוציא לכל הציורים הנפשיים. לא ראו אלה מראש, מפני שלא רצו לראות זאת, שישראל עתידים להתחלק גם במחות תוכנות לרוגל שבתם בארכות שונות ב"חו"ל". הם כנו הרבה פעמים את האנשים בשם המקום שמשם באו, ספריו הרבה פעמים, שישי שינוי הלכות לפני שינוי המקומות: שבמקרים זה ובמקרים אחר כך; אבל ע"ד סוגים של יהודים, שיסודותם היהו איוו מרות

מיוחרה להם לרוגל שבתם בארכן זו או אחרת, לא עלה כל רעיון על לבם. התלמודים לא צבו באחת מזיאקה של שבטים, החורבן עירר את הרנטה=האזור לתחאה, ולהתחאה אפשר היה רק על ידי חיים רתים נדרומים ומטסיים באופן אחד. כאן אין לחת מקום לאישיותם ועצמיותם של החלקים השונים שבאומה באופן אחד. כמו שאפשר היה בשעור ידוע בחום המדרינים. כאן יש רק אחדות להתבלט, כמו שאפשר היה למשה מסנייבו. בני-ישראל אינם נחלקים מוחלטות: הקביה, משה, ישראל, הלה למשה מסנייבו. בני-ישראל אינם נחלקים וחליליה-אמרו-„שה תורה תעשה ב' תורות". מזואקה של שבטים ארץ אחת

מאתריה, אבל מזואיקה של בעלי חוקים שונים מפוזרים בוגלה--מי יאדור אותן? חכמיינו ידרשו, שיש מנהנים, אף מצאו את הרבר לנכון, כי "מר באתריה ומר באתריה" ו"נחרא נחרא ופשטה", ואף על פי כן שאפו אל הحلכה המסתימת והאחרותית: הלכה כמאנ'--יש בשאלתנו זו אנחנו-המעטקים של רוח האומה, המבקש תבנית-בדולח חדש לאחרותה החרבה, ולא תהא אלא תבנית-בדולח של שווי-חרינים ומהנגים בין כל היהודים בכל מקום.

על דבר "הקדורי פיקאציה"--הווצאה ההלכות הקבועות מן הטעניות והמשאות-מתן התלמודי--וברו חוקרים אחדים, וביניהם שר"ל בתרשעותיו על הרמב"ם, ובאריכות רוחחת וופולALARITY דבר על זה גם פ. סמולנסקיין. אבל מתיק עסוק בצד אחד של שאלה זו בהתרגשות גROLICH, הסיוו את דעתם למורי מצד שני, כאלו לא ראוו. בשביב הלטמור, שבכלי ההתפתחות, לא טוב הוא, שהדברים יהיו חתיכים וקיצובים. התורה-שבכתיב אינה דוגמאית--דבר זה מוכיחה התורה שבעל-פה הדורשת והמبارת; התורה שבעל-פה אף היא אינה דוגמאית--דבר זה מוכיח התלמוד. הכל צריך להיו נחקיר ונדרש וטובן, ולזה לא יצליח הבדולח הקי של חוקים קבועים; כל זה נכון; אבל המתואננים על ההלכות הפטוקות שכחו צד חשוב מאר שבסאללה זו: העם, או חכמי, פטחו ושכלו את האמצעים הרוחניים-הדרתיים של החזקת האומה--כבר ביה"ח גורות נוצר טעם זה ברור--אחרי ביטול האמצעים המדרניים. החוקים שעשו את היהודים המפוזרים לעם אחד בREL ופירוש משאר האומות באופן שאין כמהו. עפי' שתה זו של איזולציה (בדוד) ציריך היה, שהיהודים בארץות שונות יהיו שויים זה לזו לגמרי בכל מנהיגיות ונטוותיהם ודריכיהם. לפיכך אנו רואים, שבשבועה שהמשנה ערדין היתה סובלת את דברי החכמים השונים והיתה אך מספרת ומודעה, שהללו אומרים כך והללו אומרים כך, היה התלמוד המאוחר כבר דוחק אל ההלכה. יש כאן דקיות פסיקולוגית סטיה מין העין--לא מרגעה מישנת או רופטאות אכניות, כמו שחשבו מקצת ההיסטוריים. בזמן שהמדרינה היתה קימת אפשר היה גם בלי הלכה קבועה ושוו מנהני החיים בכל מקום, כי את ההתאמה, את ההקללה ואת התקפה משביב לכל השינויים האלה נתנה המדרינה; אבל כשללו ונשברה המסדרת, ובטל הhipik, ובגרו הנוריות והצורות והশמות, וכנסת ישראל שתה באוקינוס של הגלות רק עם תירן וזה של חוקים וסמלים ואותות ונדרים ודרינים ותקנות וגורות לגורות, שנעשה בשביב להעמיד צירה לאומית אחת לכל הפוך הנירא ובשביב להתמיד את קיום האומה המפורדת ולא מתח את דבקותה בהעבר שללה,--בתנאים ככל ההי החיים הדרתיים חסרים את הכח המקיף, המאחד והעשה את היהודים לחסיבה אחת, אלו היה האופי של התמונה חסרת-המסגרת מרופף ומטושטש, מתחפץ לכמה גונים ותלי במקומות שונות. לא להקפייא את זרם הלמורים, לא להניש את הרוח לנחותים של פתגמים במשמעות דרישות היי ההלכיות, ההלכות היי תוצאות הכרחות של אותה שיטה, שאפה לבירוא אהדות לאומית מיהורת במינה עיי' הטבעת חותום אחד ומיעוד על חייו היהודי בכל מקום שהוא, --אחרות. שתהיה במקומות-מדינה, לא יועיל כי נרבה דברים על רוח התורה ותורת-הרות ועם-התורה ועם-הרות, אלה הם דברים, שצער אחר אין איש חולק עליהם, ומצד שני אין עניין

לכאן. אין עם כלו יכול ללמד, אלא חלק קטן ממנו. רוב העם הוא טרוד בעבודתו. וסדרי-בראשית אלו אין לשנות. אין ספק, כי טוב שלימוד העם את תורתו יותר ויותר; אך הלמוד הוה לברו אינו מספיק להחזק עמו, כי אין לשותו חבר=נוירים ולא חכמי=אקדטיה. העם היה מפוזר ומפזר בכל הארץות. כל ומן שארציו היהה קיימת, היהה היא המרכז. אחר שנחרם בזקן, השם לכז להזכיר את הגנות חומרה של חוקים. ככלומר: להגע לידי כך, שהיהודים בכל הארץות יחו על פי דרכיהם מסוימים, שייהיו שום זה לו; והלך היה טן הכרח להביא את „שבעים הפנים“ של התורה ואת הדרשות ואת הסברות בעול של הלבנות=למעשה. כי אם יהו דרכ=חיהם שונים והליך=בית שונות ליהודים במצרים, בסוריה, במצרים, בקיליקיה, בביותניה, בפונטום, בבלב, בטוקון, נקרינית, בארגנט, בקריםין ובכל אותן הארץות המרבות, שנפתחו בהן היהודים גם לפני החורבן ועוד יותר לאחריו, אם היהורי הבא ממצרים לא יתחנן עם היהורי יושב קיליקיה בשבי שנוי-ידינים בדבר העירויות, או לא יוכל עמו בשבי שנוי-ידינים בהלוות מאכלות אסורות—חלא יתקח החבל ותופר האחותו וינגר השווי, כי לא יצטרפו היהודים לא לתפלת ולא לսורה ולא לקהל. על כן משכו החכמים אחר החורבן בכל כח אל ההלה, ועוד באמצעותם של ראה-הנול הינה את ההתקלות ואת התפרדים. הם רצו לראות את הנולה בתור קבוע וננתנו לו ראש. נלית אחת היא בבל או במצרים, בטוקון או ברומן. כל הארץות הללו הן חיל, בכל הארץות הללו בני-ישראל שרים בננות; ולגלוות זו יש א.ש. הנסונות האלה של יסוד ממשלה יהודית טים באיר כחו-ילובן בזאת הקץ, הם נולדו אחרי נסונות=ההתקומות השונות שלא הצליחו. בשאייה זו נבר החפן העו שלא לחת לעם להפריד לחקים ולמדינות. מצורתו של ראה-הנול הינה על כל הנול.

אבל מלחמה היהת תמיד לנכח הסטור והרוחה של הננות ולכוח=הבנייה הלאומי הוה. התגברות הפור וחילופות קורות המדינות בטלו את המוסד של „ריש=גולותא“. האחדות ה, אומית בקשה לה כותל להסתמך אליו; אבטוריטטים בשבי. הכלל—גאנוניו במשך איה ומן היו גם אלה מאורות ברקיע הננות. אבל אין ואת עוד הממשלה חזיה-חומרית, חזיה-המדנית של „רישי גלקט“, אלא ממשלה של רוח ולטמור; והרוח עף לכל עבר, והלמוד מצמצם בתחום של תלמידי=חכמים, וגם שם איןו סוגר את עצמו בגבול מסוים, אלא הוא מתפשט ומסתעף. והדרינים משתנים וחולכים, והחותם האחד של חזיה=יהודים מעלה שבוטים ותשוטים ושינויים,sonian עיר אותו הרוח הלאומי, האחדותי, אבל משתדלים לאחות ולטלא סמרטוטין טליי על גבי טליי. ונונתנים לב לראות, שהלכה שוב מפוקפת היא, או ספקות חרשים נספוף; ודבר זה הוא הסבה העקרית—רק דרך אנב משתדרים בזה גם להקל ללימודים שלא יצטרכו וכו'—המביאה את הרמבים להוציא את תמצית הלהנות ולחבר את „היר החזקה“.

ואין דבר נשמע עיר על אורות יהורי מורה או מערב, צפון או דרום. למאי הלהנת? כמשמעותם עיר מנהג, שפט הארץות אלו או אלו, קוראים לפעמים בשמות הארץות, אבל לסוגיהם מיוחדים בחוץ בנטה=ישראל אחת הארץות אין עוד שם זכר. ואולם מלחמה חרישית מתחוללת בין הקבוע והפזר,

בין הרין ותמנון, הרין הוא ליד המרכז; הלידן המחתט, תגנון המורד קופע אותו-בשביל כל היהודים; המנהג הוא ליד הקצוות והחוון; תנאי-המקומות השונים טולדיטים אותו-לא בשבייל כל היהודים, אלא בשבייל אנשי המקום. והברירים אינם עוזדים ונחים על נקודה אחת: הם פושטים צורה ולבושים צורה, ונגררים הדינים אחרי המנהיגים והמנהנים אחריו הרינים, וכמה מבוכחה ונולדים ספקות, וכן עוד הפעם, קורופיקאטורי מכריע ומסדר بعد כל הנוללה, וגם אחורי מוסיפות וגרועים, מחדים ומתיילים ספק, וכן להלאה.

הנה כי כן גלווי וידוע לפניו האידיאל של התלמידים, וגם רואים אנו את העובדים והמעצורים. האידיאל היה: אומה אחת, תורה אחת, ולמעשה-halbכה קבועה ומסויימת לדרודקה ולפרטיה, ובנין-ישראל עומדים בהתבוננותם ופרישותם מן האומות בחו"ל, ועיניהם ולכם לארץ, עד שיבואו מפן הפרות והגאולה, אבל התבודדות ונירוח יכולים יכולות להציג רך בדעתה, ואולי גם להתנסם בחיה מקצת בני-אדם, אבל העם הרב איןנו יוכל לעוג עוגה בו ולעמוד בתוכה. העם הרב נזקק להשכלה שוננות, שימושיים עלייו תנאי המקומים והסבירה. הפזר עושה לנמנע לנצח ולפתקה על כל מתחם המרכז. הטעמים השונים שבארצאות ובקליטים עושים לבתיה אפשרי להשוו את היהודים שווי גמור, הויל וטפוחיהם, מנהניהם, טעםם הכלכלי ומדרנתם המתרנית, התרבותית והמדרנית איןום יכולות להיות דומות זה לזו. ובשביל כך, אפילו כמשמעותם שלם ולבוכו הכל על פי הצווי היוצא מן הנקדשה התיכונה, האבטוריונית-העלונה, -- גם או נטפל לכל חוק, לכל משטר איה טעם מיוחד, וכשזו מתמוך כל טפום דתי על ידי תנאי החיים, בלי שמרניותם בזה הרבקים במוסרתו והאנמניהם וכפותיהם ופסוריהם למרכז. וכיון שהרוח המקומי מתנבר, נעשית פעולת החוקים והפורמות שונה ובבלתי-מסויימת, והמטרה הכלכלית שלהם: לעשות את בני ישראל פרושים חבלית פרישות טן האומית ושווים תכלית שווי זה לה-חולכת ומתוחקת מהם. בנגע לאומות-אי-אפשר להמלט מן ההשפעה החדרת אףלו דרך החורים והסדקים של חומות הגטו, ובנגע לשוו שבען בני-ישראל עצם, הרוי הוא הולך ומתורוף לרנג המנהיגים המקומיים המתרכיבים.

או יקומו תחת השבטים-יהודים של ארצות שונות עם הבדלים נדולים פי אלף משחו בין השבטים, --שהרי השבטים היו מוקפים חומה של אחוות מדינית, ובאן אין חומה. ותקיימת היירות-הלאומית הנלוות בכח העבר, אבל, על פי חוק הטבע, הנורם, שכברהה שמרתחך הכח המרכז, בה מטרה תחלש פועלתו, הולכת האחדות ומטעןנה ונכמתה. עוד במחזה הראשינה של ימי-חביבנים אי-אפשר היה לשני סוגים של יהודים לקום בתוך נססת ישראל, אבל דבר זה כבר הוא אפשר, וכמעט מוכרכ, במחזה השנייה של ימי הבינים. עוד ביום הרכבים יש אבטוריון אחד; גם עלייו יש חולקים, אבל אלו הם חולקים רק מפהת הדעת השונות ולא מפהת המקומות. ואולם אף קרוב לוטנו של בן-טימון רבינו גרשון מאור הגולה שוב אינו מair לכל הנוללה, אלא למקרה, מפני שהנוללה נתחלקה לשני חזאים: מורה ומערב; ובימי רבינו יוסף קרא ורבי משה איסרל ש כבר נתרחב הפרק עוד יותר ונתנווה חלוקה ממש: פירוש בין יהודים-אשכנזים ויהודים-ספרדים בדינים ובנוסחות,

על פרוד זה לא עמדו היסטוריים לעין בו בمرة שהוא צורך עין. הרי וה לבארה דבר קטן מאר: נסח זה או אחר, חלוק בדרימות-לחקירה מה זו עשויה? אך לא על הדרינט אנו דנים, אלא על הסבה הפנימית, על מצב רוח האומה והרגשתה, שעשה את הדבר אפשרי, שתקננו לתוכן הנעם האחד רצועה-חרדה מפסקת ומפרדרת, היסטוריים עוברים כלאחר יד על ורות נשא ומשנה, כי באotta "כנסת-ישראל". של הצלמור התפרדו שתי פלנות של יהודים פרוד גמור, באופן שה-אשכנזים" אנו רשי, אם הוא תרדר, לאכול מה שהוא כשר ל-ספרדי" חרדר שבחרדים. צריכת היהת עובדא מורה לו להיות מרגשתה קיווץ טכאי; אבל היא אינה מרגשת כלל, מפני שלא רק ההרגשה הלאומית עצמה- אף הסורונאט שלה;- המושג הצלמור של-כנסת ישראל=אחת-נתשתטש ונחלש, עד שהוא קוראים רק בספק-חשכה של בין-המשמעות, בין שארית של אהדות והתחלה של טמיעה.

אמנם, הפרוד הזה לא בא פתאום, הריוו תוצאה מחויבת מהרבה סבות שקדמו לו; הריוו תולדת מיררכיה של האחדות הקיצונית, שאינה יכולה לעmor בפני הפוור עד בלי סוף. היא מתקיימת ממש זט-מה, אולי יותר משנתקימה בין עמים אחרים, שנכ辩证ו ונתחפזו לכל צד. וזה, בלי ספק, כח איתן ונפלא, אבל אין זה כח בלי גבול, מספיק הוא כח זה לזמן ידוע, להבריע ולנצח בכך עכוכים ומספריים, אבל גם לו יש גבול. במשך האלף הראשון של הגלות עוד פעיל הכח הזה בכל תקפו פעולה מקצתה אינטלקטואלית ומקצתה מתחדשת עי' יניקה מן הזרים, אבל במשך האלף השני כבר תש הכח הזה, וכבר הוא רק מהגבב, קשי הגלות, עוו התנאים המסתויים, זריקות הטענה, החכו בחורי של אוומל לא פעם אחת עצמות העין, אבל העין היה רענן והחל הפנימי הרבק מהר את מקומות הפעז והקרים עליהם קלפה חדש. לא בן שכבר ז肯 העין ורוב לחו נס וגרון שלח בו והעמיק את נתוחן. פי מכיה כוה לא יונדר בנק, ופעמים שאיןו מוגדר לעולם.

לא היה עוד לישראל מרכז אחד, אלא מרכזים שונים, והמרכזים השונים היו להם אבטוריטים שונים, ודרינט ומנגנים ונוטאות, וגם טעםם ספרותיים, ומרגנות חברותיות, ודרכי התפתחות, ותנאי חיים שונים. באספמיא קבל הרוח העברי השפעה מרובה מן הרוח הערבית, ושמי אנדרליה בפרו פרחי חן וויפי, שירה וחווון, אציגות טעורנת שבמעורנת, פנווק ההרגשה ורוך וג纽ם שונים לגמרי מן הפשטות התמיימה והמלכבות של רשיי ומן ההגינוי המתוויד של בעלי התופפות. לא רק הסביבה היהת האנושית. אלא אף הטע בעטבע את פתיות חותמו על נטיות הרוח והטעם השוניים. בנטו האשכנזים הצר, הטהום והחחות, היהת הצורה, שלבשה היהודות. שונה מוי שלבשה בדרום חם-הטמן ובמוריה הלוות. והשנויות האלה, שאנו רואים ברוח היהודים, היו מצוים, בלי ספק, גם בעם כלו, כיقطע העץ טעם פרוי. והשנויות הללו ונתרבו בה בمرة, שפנוו להם היהודים לשונות שונות. אם יכול היה עוד רב אשכנז בהרא"ש להתקבל לרבעות בטולידה-זהו שבאותם הימים עירין לא היה שוני הלשון מעכב. עברו עוד דורות וכבר היה מנוי כוה דבר שלא יציר. באין לשון היהת משותפת אחת נשארו רק האבטוריטים היישנים של הרות, והם נשארו משותפים לכל היהודים,

אבל החדשים כבר לא נתקבלו. חית ההתפתחות נתפסק לשני חוטים. נשאר אחרי הנירוש מספרד חלק גדול מיווצאי ספרד, שקרה את עצם בשם ספרדים ונשפכו על היהודי המורה, או יסדו להם קהילות חדשות במערב,- והרוב של היהודי ארופאה התיכונה והמורחת, שדברו אשכנזית-יהודית וברמת העברית אף היא הייתה שונה מן הספרדית, עדמו לעצם והחפחו לעצם.

אין זה לא מושג ניאוגראפי ולא מושג אטניאלוגי טהור. נוהגים לחשוב גם את היהודים האיטלקים ל"ספרדים", אף על פי שהספרדים, שיש להם בתיהם כנסיות "קשתליניות", הם רקסנף אחד מהיהודים איטליה. וכן נחשבים כמעט כל יהורי טורקיה לספרדים, אף על פי שהוא מן הספרדים. יש ביניהם הרבה יהודים בני היהודים העיקריים. ילידי הארץ מכבר. לא זה המקום להכנס בפרטם. די להזכיר את הסיג הכלול: היהודים ה"ספרדים", הקוראים עברית בהבראה הספרדית, המוחיקים בנוסח ובמנגנון בית-הכnestה ה"ספרדים", החותמים את השיעם בה, בית-יוסוף, וככנדט-יהודים האשכנזים, הקוראים עברית בהבראה האשכנזית, המוחיקים במנגני ביהכין של אשכנז ופולין וביהם ווער והמתשיכים את השיעם עד הרטיא ואילך. החבדה היה גROL כל כך, עד שגם ה"ספרדים" וגם אשכנזים ראו צורך בקהילות לעצם, ברבעים (או "חכמים") לעצם, מפלגה מפלגה לעצמה. כשה באו היהודים אשכנזים (בויות דיקון-הפורטוגזים) להולאן, יסרו להם קהלה; וכשבאי היהודים אשכנזים לא עלה אף על דעתם להכנס להן קהלה זו ועל דעת הספרדים-לקבלם. חוכא ואטילא בוגר כל המושג של ג'לובענסגענסגענספאט' בלע"ז, שאנו מתפארים בה, וככגד האחות הדתית, בנות-ישראל!... וכן היה הדבר גם באנגליה. בטרקיה ובארציז-המורחה היה הרצאות והוכחות את בעלי הדעות שכנדט, אבל מעולם לא נסוי אשכנזים מושך אחרים את ה"ספרדים", או להפוך. נחשבו אלו לאלו כקרעים שאין מתחאים, כאברים שפְלָג הומן, כחוליות מופוקפות בחוק שדרה אחת.

שני הטעפים נרム גם הוא להרחב את הפרץ. קלטתר-פנוו של היהודי הספרדי הוא יותר מקורי, טורח, ועל כל פניו יותר אירופי-דרומי, מקלטתר-פנוו של היהודי אשכנזי. גברות בוה עקבות שנוי עיקרו, שהיה בליספק בין כמה טפושים וחיציא-טפושים, שנמצאו בכלל הקבוץ, רומה, שהיהודים ה"ספרדים" אחיו לביא מן המורה, מבבל, ולא הספיקו להשתנות כל כך מן המטבח שטבע להם המורה, ישבתם במשך הורות בדורמה של אספמיא היה והעננה נסכה עליהם מעין גדרות ורכבות עדינה. שלשלת מקורותם וקשריהם והסתמכותם זה בוה גם כן שונים הם מלאה, שמצוות היהודים המכונים אשכנזים. הנלוות שם, באספמיא, הלמה איתם ברעים אדרירים, אבל לא הבניעתם תחת עקת עכטיט במשך הרבה דורות ולא הפניה בהם את הרלף הטורד של צרות קטניות ומושכות. על כן לא קפח היהודי הספרדי, כ"האשכנז" את רגש נאינו ואת הרות קימתו, טוב טעמו לא סר וחן הליכתו לא נתנוול. היא היה נבהל ווועם, כוסה-טומoit, חורש-בסטה, פלייט חרבי ואש, אור מוצל מן האינקבייזה, זו היהת הבנה אחרת ושינה מהכנתו של היהודי אשכנז. הפרש-החטמן

והגנו והטלאי-הצחוב והחוננות-הפעוצה הקטינו את היהודי, כתשוחו וכפפווּן האינקבייזיה צרבה אויה ותעשהו לפיר או-אור נחר ומלוחן, פלייטי היידקים באולולאנדר דלים ורשימים, בפופים ורוזרים בספינות טעניות אודם. מבין גוי נס וטמא ושוכר. הם שטו ונדו כארוחים-פורהיים והתישבו ברוחק ובכחן בצדנה מטבח ארץ, שעטורה או בתרים התרבות, מגוחצים ומעודנים, עם פיטנים ושלשלת הייחודי, עם דעת מחר התבל והדרך להדרו המורחת, עם פיטנים ועם "חכמים", שאמנם החוויקו במסורת, אך רוחם המריא בגעוגעים של קבלה וסורה, התלבש בשירה ופיוטים והביע צחית בלשון הארץ, עם רבים, שכבר חיו עם הנזירים בדור הקתולי למרתאת-עין ולא נכו נס מהשפעה ושכבר הרוחם להם מין "פטריותות מקומית", שהיהודי נהוג ליטול עמו כשהוא גולא. זו הייתה החיבאה של פורטוגאל, קטע של לישובנה עם כל אותם הצבעים והריחות והצלצולים, שקבעו להם היהודים על גרותה ה"בראכטן" האטען-זרדים. את הכל הביאו עמיהם מוקן ימפתח, דבר לא קבלו מאנשי המקדים, ושפטן זה הספיק לאיזה זמן כל במאה שהספק-לא פחות ולא יותר: הספיק להפניה בכורי תלמור ופילוסופיה ושרה, עד אשר תם השמן והפרור נשאר, ואו בא הדבר, שהיה מוכחה לבוא: זמן השקיעה. ההבדלות משאר היהודים העמירה את החלק הזה על נחליו שלו, וכל זמן שהיו גחלו לחשיות, היה מתחמתם, עטמו גחליו-הצטנן, ולא מצא אור להתחמתם בגדנו. כך היה הדבר נס באנג'ליה במרה שנייה (טוקונוראיות) וחולשה עוד יותר, כי שם כבר הייתה האפקטנית השנייה אחריו הולאנדר.

אין מדרינה כהולאנדר, שבה נפנסו שני סוגי היהודים הללו, ואין ראי מוצק בארץ ולראות בה את הבדל המוגן ואת שנוי נטיות-הדרות. אף בבתי-חכניות מהנכרים רוח ה"פורטוגזים" ורוח ה" אשכנזים". היהודים הפורטוגזים הנוו את האלהים בבית, אשר לו יאמר בצדק, כי הוא בית מקדש מעט, בנין ידי חשבים, ערוך בהדרת-קידוש עתיקה, מפק סוד נאים ומלא קסם, כמו מקוטר טר מורחוי-הור כהה, ייפוי מענן ועוגן, אך לא משעשע בעצעזיוו "ערביבות". על הבית הווה, על עמודיו וכפתו, על מזחאיו ומובאיו, על קירותיו ואתיקיו ואדרני, על ספסליו ומנורתו קבוע חותם של חשיבות מכניתה את עצמה ברצונה, חותם של ענוה אצילה, שיודעת את ערבה ומתוכנות להשתוחח לפני הנזח הנשגב, חותם של עשריות עתיקה, שאנה כוחלת ופוקסת, אלא, להפין, כובשת את תאות התתדרות ונותנת לה את ספקה במשורה אספיטית. נכר בזה יתרון ההתקפות של רגש יופי וחן בתוך היהודים ה"ספרדים". בוא באו האנשים מארץ נואה, שבה פ-המשש ולבנת כסף-הירח ותכלת-הشمיט ויריעות הדשא הירקרק והפרחים והציצים הנדרדים על האדמה הם בהירים וגנימים יותר, בוא באו מערים יפות ומארכניות, או מכפרים פורהיים וסוביות עותה-הוד, ומרקם עם, שנלחם וישראלים, וצלצלי שפתוחיו יפים, וציויריו היו עננים, וטעמו היה מצוחצת, שניאה היא שנורה בפי רבים, שהיהודים קבלו את הטוב ואת הרע מן העם המקיים אותם. אכן, לא ימלט, שנם העם המקיים השפיע עליהם, כמו שאף הם השפיעו, בלי ספרק, על העם המתקיים אותם; אבל הם קבלו גם מן המקור הראשון, ואוthon הסבית,

שפועלו לצורך צורה זו לעם הסובב אותו-הסבות האקליטיות והתבעיות-פעלו גם עליהם. אף יש לשער, שהם לא השתנו שם הרבה ממה שהיו בעצם ובראשונה, אל נליו מנגד עינינו את משל סטלי-המוואיקה, שבו פתחנו את הפרק הזה, בין התפוזים העבריים השונים, בני התפוזים הראשי, סעיפיו ו"גרוטוי", היה, בלי ספק, התפוז הרוחני המכוש, הכהפוף, המקופל, העזוף בקפוד, עם המותח החשבן, המחתט והמהמס עם הבקרות החരיפה והחוור התיסס וולול הסדרים החיצוניים וקוחות הרגשות הסדר וה依依-נפרץ מאר, אבל אין להעלות על הדעת כי זה היה התפוז הכללי העברי הקדמון. עם שלם כזה לא היה יכול למשול, להלחם, לשיר, לשמות-והעם העברי הלא משל נגלחים ושר ושמה במשמעות תקופות של דורות דורות. חוץ מן הפרושים היו גם צדוקים, וחוץ מלאה האחרוניים-גם מתינונים, וגם כך או כך נתיחס אליהם, אבל הם היו ולא נכחרו ולא ספו כלום יופי ורגשות-חמרה; אף אין לשוכח, שאם אולי היה רוב תפוצתו של החבר, תלמיד-החכם, חליש וצנום, היה עיר טפום אחר של עס-הארץ, והוא היה אמיץ ומוצק, גזע ומנושם, חומר מליא, "בריות-גופא", שדרה רחבה ומייצקת, לא רכה ופקפנית, וגם טפום זה היה מלא ישות ותוכן לאומי, וגם הוא היה עשוי להפתח עלי דרכו. כשאנו מסתכלים פנים בפנים בחירות ההברל שבין "האשכנזים", והספרדים", אנו באים לידי השערה, שבתוון האחרון השתרע מבלתי יותר התפוז האחרון, שהאריך לשבת בארץ ישראל וגם האריך לשבת בבל בתנאי חיים טבעיים, ועל כל פנים לא רוחקים הרבה מטבחים ; והוא הוא שבא בומנו מן הכלפיות ושליטון, "ראש הגולח", שנם לו היה איזה דמיון אל חיים לאומיים, לאספמייא ולפורטוגאל, שם מצא את המויירים הענוגים היפים, הנוטים לשירה ולנעימות, ועל כן יכול להספיק ולפתח בקרב עצמו את כשרונותיו ואת נטיותיו במקצוע זה.

היהודים האשכנזים גלו גליות במספר יותר מרובה, מקצתם היו אולי בamat, כמו שהיו מחליטים לרגל מְגַדְנָצִיה ידועה (לפטור את עצם מריון הנוצרי), צאצאיהם של אלה, שיצאו מארץ-ישראל קודם החורבן האחרון, מן היהודים, ש"כבר מלוא-כמו ששרה הסביבה-, את כל הארץ ואת כל העמים, מן הקין לוניות הכנסניות והינויties והרומיות, שלאין היו סוחרים מיהורה יצאים לסחר מסחרם, בהטנו רכיבים מאר בארכיות ובאים שונים בכל עולם-הישוב של חומן ההוא, ואחר-כך עם הנויות של רומי ובמשך "נדורי העמים" דערות ובקיען מארץ לארץ, ואין כל ספק, שהרוחים של טלטולים ומצוות ורדיפות ושמורות טחנו את רובם, ונותרה אך שארית נחלאה ונרכה ווחלת בתוך רעד של אמונה כהה-עומקה, חיקת ועצבה, ובمرة שתקפזו הצרות ונתחוך השעבוד, בה במדה נתחוך בה הצד הדתי-המעשי, והיא היתה בלי בחרות ורعنנות, שחוק ותשוקה. אי אפשר היה, שישתכלל כאן אופי שלם ומוצק ואיתן בלתי אם לצד אחד, לצד הכה-הטובל-וכאמור, היה גם אופן-השבוד באירופה התיכונה שונה לנMRI מאופן-

השעבור בדרום, באירופה החכינה ישבו היהודים טביעים עד הזרע. בתוך הבצויות, בדרום שכנו על יד הר-גנש, שצלעותיו מכוסות גני-עדנים מלאים נועם וריה-ניחוח כשיין הלבנה פורצת וצורתה ומחריבתה, יהודו-פודול, שבאו להולנד אחרי תייח ותטז, היו גם הם שטופי-שות, פלטי מרכפה-פהatoms נערצה ופראיטה; אבל מה היה מצכם קודם=*לכז'* שלו לעינייכם את נמי ררוב מיל שיביליה, את זינקוב מול טolidה, את ר' יScar משבר שני מול דון יצחק אברבנאל – אפילו את חפלנייך וגונטה מול טורקביטדה! העניות המנוולת, החיצניות המרושת והמסואכת, הלשון המקולקלת, הדנדנות הפרימיטיבות והבטלניות, הפחדנות הנמנוה, עניות הדעת בהיות העולים והגדולים היתה נס פחדנות באנויס-פראטגאל, אבל פחדנות אחרות: זה היה דבר-מה מלא אימה חשובה, טראנית, רוער מכעס ומרירות. וטראניות זו לא יכולה לנרש את ההרגשות הנעימות והעדינות, הנוחות והרכבות, הקסומות והנהדרות.

היא לא יכולה לנרש נס מראה אחרת, שכבה מצינוים ה„ספרדים“, החביבות, הספרדים הצילו מן העבר העברי הקדרמן, שעל פועלותיו נלו נס פעולות ארץ-מנוריהם והסביבה שבה ישבו, נס את הדרת החשבות בקומה, במראה, בתנועות והנהגות, –אותה החביבות, שהוא נבדלה כל כך בתוכנהמן ההנחות המגוונות, הקרוויות והמורסקות. הציקוק, המקוטנות והמרודלות של היהודי ה„אשכנז“. דבר זה-טובן, שהוא מסתמן בחיצניות, אבל החיצניות היה לא רק *Grandezza*, תבניות-לורות, אצילותו של היהודי ה„ספרדי“ היה לא רק *Senoria*, או *Senoria* של פראטגאל, הוא גם לא רק יהודי במבנה זה, שה„ספרדי“ חושב את עצמו לבן-בנם של יהודים יותר אצילים ומפונקים ומיוחסים ומצינוים. אצילות זו יונקת עוד מקור אחר, שעור לא העירו עליו כל ציורי תכונות ה„ספרדים“ וה„אשכנזים“. המקור הזה הוא ההנארכיה, שנתקיימה בין היהודים ה„ספרדים“ במדעה יתרה משנקיימה בין ה„אשכנזים“. היהודים ה„אשכנזים“ הרכזו את כל גדרי האדרונות והשרה וסלקו את כל מתחיות היחסון. הכל בשרים, הכל יחסנים, הכל נבאים – אם יש להם ידיעה בכך. יחומי המשפחות נתקיים באיזו קלות עתיקה, אבל כמעט לא היה לו שום ערך. הרבעות נתקיימה, אבל לצד הרבעות נפתחה הלטדרנות=הפרטוט, שלא הייתה מוכתרת בשום נסומים. בין המן הספרדים לא נפתחה התורה כל-כך: ועל כן גדרה חשיבותו של ה„חכם“, וכל מלומד חשוב כ„חכם“. בכל מקום שיש היהודייה – יש חשיבות. העומדר מדרגה נכווה בסולם הרתמותו רגיל להבית מגובה על חבריו העומדר למטה ממנו, וכן להפך: העומדר למטה מסתכל כלפי מעלה ביראת הרותמות ובဟרצתה קצת. יחס זה שורר לא רק בין החכם והutherford, אלא אף בין „אנש-המעדר“ (במבחן: הט חמ ד) ובין בני-הדרה, בראי להתבונן, איך מתייחסים ה„ספרדים“ באמצעותם ובلونdon אל פרנסיהם כשם מופיעים בביית-הכנסת ואיך מתייחסים אליהם ה„אשכנזים“. אצל ה„אשכנזים“ – אין אנו מדברים על היהודי פולין, ובפרט בדורות האחרונים, וביחור – החסידים, שהפכו הכל וככללו וערכשו ועשו את ה„ערביבה הנעימה“ לסדר. אבל גם בדורות שעברו ובקהלות היישנות ובכתי-הכנסיות הגරולים, שם היו עור בעיל=הbatisים התקיימים יושבים בכוחל=טורח, – נס או לא היה כל ערך ודמיון ל„שרהייזו אל השדרה שבין הספרדים, אפילו אל שאירת שרתת הספרדים,

שנorthy עד היום הזה, לרגל המשטר בהסתדרות השדרות ושתוון זו על נבּוֹת הפתחה הנמוס, ובכל מקום שאתה מיצא נמוס אתה מוצא חומר-הrotein בנהנות וצורות דיקוראטיות.

סבוטיה של התפתחות זהן קיובות ופשותות, היהודים, שבאו ^{לאספמיא} בכתה אחת ואחר-כך באיו פרקים בהמוניים המוניים. באו מארצוה המוזה מסודרים עם מלויות היוחסין והמעירות, עם שארית זובר למשטר "ריש-גניליה", עם הדר הנמוסים, שעטיה המוזה בבל, ועם היהודים בעיקרים ובקרימות, היי מפקדים עליהם ומרדרקים בהם. באספמיא ובפורטונאל לא נטפרדו רוחניות ולא מתפרקן החוליות הללו, אלא, להיפך, הגיעו סיווע ויניקה וחוווק לוחוק מאות המוירם ומאות הייסנויות, וכשאנו קיראים את התקנות של הקהילות הספרדיות היישנית, אנו חוזבים לקשרו תקנות של קורטיזין וסיגיטים. היהת לייחודים ה"ספרדים" אריסטוקראטיה של משפחות, אריסטוקראטיה רוחנית ונמ אמניות נבואה מאד: בהמוני העם לא התפשטה התורה התפשטות מרובה ורנש השווי לא הכה שרשים עטוקים כל-כך. אם נסיף על זה, שברווחת האחוריונים לפני הנלות עלתה הדתבולות לדורנה גבואה גם באספמיא ונמ בפורטונאל, ואם נסיף עוד את הרור המזוחד של אונסם, שתרבויות החיזוניית היהת כוף סוף אספמיה, אז נבין, שכשבא מועד לאבר זה שלהנוף הלאומי להתגלל מארץ אי-אפשר דירה, שהאהר היה בתוכנותיו העצמיות, המבדילות ביןו ובין שאר אבריו האימה, יתחבר עמהם. הלשון, המנהנים, הנימוסים. נתיות-הטעם וכיווץ בויה כבר הקימו או מחזיצה נדולה בין שני חלקיה-האומה. רק תלמידי-החכמים יכולו עוד להתקרב אל ה"אשכנזים", אבל המזוחם כבר לא יכול היה להתחבר, והמן-העם בין ה"ספרדים" היר רב מאה. לפיקח, כשםהמטעו תלמידי-החכמים. נישארו המוניים כמעט בלי נקודות-מנע, המסורתי, שהיתה צריכה לקרובם. הרוחיקם, מפני שנם שניוי המנהנים והנוסחים נעשו טסורה. כל אותו האידיאל של התלמידים: שניוי חי היהודי בכל מקום, הלכהacha-ו-כnestat-ישראל, נשאר איריאל, לא פורה באoir, אלא מתפוצץ לرسומים של אידיאלים הרבהה.

ושוב אתה רואה את המזעקה היהודית, אבל אין זה החושן של הכהן-הגadol עם אבני-הטלאים השונות, המודוגנות בצדעהן ובברקיהם נגעשות סוף סוף להארמונייה=אחדת, אלא גל של אבני, נל של חוקים, שכבר הספיקו להחלגן ולהתפצל לפרטיהם, יש רק גלימה רוחנית שהיא תלויה עליהם ומעלה ומקפת איתן-הדרת, אבל גם לרת אין מצטרפים. לכאורה, זהו רק שטית קטנה: בבית-הכnestת של זספרדים באמשטרדם רשיי ה"אשכנז" לעמוד רק מחזיך לשורות של הספסלים; אבל דבר זה הוא, "אופי" ומספרן את מדרגת החורבן והברור ואת סופו של האיריאל התלמודי עד "כnestת ישראל". שורות-הספסלים האלו והיהודים ה"אשכנזים", שאין מנייחים אותם להכnestת השורות הללו,—הן הסימבוליקה לתוך השבותים של עכשו...).

כיו יש טופים וצורות ימדרגות-חרבויות ומפלגות וסניפים שונים באומתנו המפוארת, שהייתה גם בעירה מרובה-טפיים וشنתקצתה עוד יותר לרגל הפורר והחשפות הורות-בזה אין רע. אבל, אם לא יהיה דבר, שירכו ויצטעם את כל אלה בתיק צורה כוללת לאומות אחת, או גם הרת לא תאהרנו, היא רצונה

לאחרנו—ולא יכולה לבדה מפני שרגנית חוכה ממנה.
בבית-הכנסת הספרדי שבאטטרום שלתי את החוץ, אם מתפללים בימי
החול בצדוק :

—לא תмир יש מנין-הшибני.

—אבל הלא יש תмир אורהיים באים לראותה בבית-הכנסת-הוספה לשואל,

—כן-הшибני—אבל אין אלה „משלנו“.

והדבר הזה לא חדש הוא. בעלייהה, אפילו האדוקים שבhem, יודעים
את, ומעולם לא התרגשו על זה. יש, לפחות, כבר ותיה אחרות, כמו שיש
„סדורים“ אחרים. עוד מעט—וסדור חרש ותקבל בכארן, ואחר-כך יתקבל
„סדור“ מיוחד בזאקסן, והיכלות עם עיגבים והיכלות בלי עיגבים, ואפילו
בתיהם נפרדים.

וכשאומרים לנו „בני דת טשה“—אנו רשאים לשאל: איזה משה משה
ספרדי, משה „אשכנזי“, משה של עונב, או בעלי עונב? אחדות דתית זו, שבה
אני מהפארים, אינה אלא דמיון, ואין כל ספק. שהbenין יתמייט ויתפורר
יותר ויותר, אם לא נוסיף על החבירים שמכבר ההולכים ומטענים—חבור חרש
לאומי, בולל, מקיף, לא מבטל את השנויים, אלא מבליעם בסך-הכל של
הרmonoיה אחת.

ג. סוקולוב.

מוזמן התלמוד.

(בקורת).

את יצאת ספר אחר, שהוא יקר ונכבד בעיני, מודיע אני בזה ברבים*. מר יודילבי עראה וויבין, שנשתקעו בתלמוד תלמידים של ידיעות שונות, שיש בחן חפץ לכל דורך קרטמוני. ועל דעתו עלה לחתת לנו צירום חשובים ונחרדים מחיי אבותינו בדורות התלמוד. ראשית מעשיה היהת – לתאר לנו את טיב העיר נרדע ואת כל הענינים הנוגעים אליה, או-לפי דבריו – לחתת השקפה כללית מצב ארמתה ותוכונתה, עסקי יושביה ומסחריהם ; חי הנכרים ; עסקי היוחרים ומסחריהם, חייהם ומנהיגיהם ; מצב ביהיכין וביהט"ר ; מצב הקהלה ; ראשי העיר ; על אורות הביר ; חי ראש הנולח ודברי ימי העיר ; ובטור הוסיף – על אידות ישיבתא. ועל הספר נחותפו העורות יקרות מאת החכם ר' הרכבי.

אך תובן בספר עוז לא נסמן בויה כל צרכו, כי ספרו של מר יודילבי עז כולל עוד דברים רבים כאליה וכאליה. בירדו עללה לאסוף ולקבע את כל הידיעות הבודאות בתלמוד בענין נהריא, ואוthon הרצה בסדר נכון ונברוח-מדוע לפוי אמתות הרישה והחקירה הצריכה בארכיאולוגיא, ציין ורשם מה שנזכר ומוסר הלאה את המיותר, ובפרט לא נשתקע ביט הפלפל, ונודלה לי מדה זו ביהודי תורני מרסוסיה במויה. גם פיוון את סגנוונו, שהוא על טהרת לשון המקרא, וש מקומות בחבоро, שביהם הוא משחטש כמעט בלשון פיויטי כבמליצה לעוזר לב השומעים על יקר החקירה המוטלת עליו. ובמקצע זה יש לי אמן להיכח עם המחבר, כי מצאתי, שהוא משורר שירים וחורוזים, למשל : „בל אחד הייתה החרב גאותו נ[...], ועיך ואבן ראש מוחשבתו, שאליים שפך שיח חפלתו“ (עמ' 58). ועוד : „השכיל ללימוד דעת ולבחור בטוב, כל אשר מדריכיו אמרו טוב“ (שם) –ימה ראה על כהה לדבר במליצה בספר על ענייני-מדוע ? וקרוב לו הוא מה שהשתמש במרקאות על פי מובנים באגדה, למשל, מה שכותב הרבה פעמים „פרש את השמליה“, בלאמר, באדר היטב ונכון, וכן לא יעשה.

מקיריו הראשי של מחברנו הוא, כאמור, ה תלמוד, התלמוד מראש עד סוף, וברורה זה הוא רב ושליט מאין כמיהו וממנו לא יפנה לא על ימין ולא על שמא, עד שאף בחלקי ספרותינו האחרים, התרגומים והמדרשי, אין עניינו סוקרות למדי, כמו שנכח מהערותיו של מר הרכבי, ואין צורך לומר, בספרים אחרים בלשונות העתמים נעלמו מטנו מכל. ולעומת החסרון הזה מציין מחברנו את הספר „ארץ הדרוי“ (למשל, עמ' 8 בהערה 2) כדי להראות דוגמא ושוו של הילך-רווח בין בבל

* פ. ד. יודילבי, ח"י היהודים בונן האלטורי; ספר נהריא, וילנא תרס"ג.

ובין הירדו, וזה קרה לו מוחמת המקורת, שהספר הוא גתראן לשלון עברית, ובאה אם כן הסבנה החיצונה לשנות את תוכן הדברו... ואף על פי שהתנצל מhabרנו על העדר ספרי המרע, מכל מקום לא יצא ידו חיבת יגעה בפינה זו. ואיך לא העלה על דעתו את התווות, שהיא יכול להוציא מספריו הלטוד והמקהך, כגון ספרי ניאוגראפיה של מאנרט ורייטר, ספרי היסטוריא של יווסט וקלידיקי? ולא רק לא חקר המחבר בספריו חכמי העם, אלא אף לא חש לדעת מה ידכו בעינינו חוקרים יהודים, כגון י' פירס ט., קולטור-איינד ליטטערערנשיכטעד דער יודען אין אויען"; א. ברליינר, "בייטראגען צור געאנגראפע אונד עטהנאנגראפע באביבלאניענס"; באבר, "אגדה דער אבלאלאנישען אמוראער"; ואני הכותב חברתי את המאמר הנROL "בבל" באנציקלופידיא היהודית האטראיקנית; ושלמה פונק מדבר בחיבור מייחד ונוגם במאמר, שהוא הולך ונזכר ב-מונאטשריפט, בעצם עניינו של מר יודלביץ – וזאת כל אלה לא ראה ולא ידע. אבל יותר מזה אנו מתואנים, שאף בספרים המתוחרים בלשון עברית לא השתחמש, ואוכיר את "דור דור ודורשו" של א' ה' ווייס ודורות הראשונים של י' הלוי, וזה האחרון חווה דעתו, שמה שנזכר הרבה פעמים בתלמוד, "בבל" סתם הכוונה על בנדד, ואם מhabרנו סובר, שהכוונה על נהרדעא – ולפי דעתו אני הוא האמת – הלא על כל פנים היה זה חוכתו לדעת ולהזכיר סברה זו של הלוי, ואם יוכל – גם לסתור דעת וולתו.

התמהמהתי בתואר חפרון ולא כדי לקרווא חנגו על המחבר – כי עוד הפעם אני אימר, שמלאכתו רצiosa לי מאד – אלא מפני שברצוני להוות לו לעור מעט, כדי שיבתויב את שאר ספריו במקצוע זה בither שלימות וביתר שכלו. ובכלל צירק כל סופר וסופר להשיב אל לבבו, כי לא הוא ראשון נברא ולא הוא היחיד, שהופקד לעבוד בשדה-תחקו, אלא בוראי קרטומו אחרים, ולא חשוב שדרחו לניר, אשר לא עבד ולא נורע מעולם. שהרי שדה כזו בימינו אלה, בספרזה הספרות מכל עברים, אינה למציאות כלל. ראי לממר י' ידריל ביז' לשים לבו לזה, ואו לא יקרב אל המלאכה קדם שידע מה עשו אחרים ומה נשאר לו לעשות. בתור מודיע פשטוט טוב לי להזהיר על כללים כאלה מלירד אל עומק פרטיה הדרברים, שאמנם נס שם היו לי דין ורבירים עמו, אבל אין אני רואה בזה יתרון, אם אפרות לו טיעות אחדות או אכרייע ספקותיו באחת מסיבותו.

אך גם בנוגע למקורו הראשי והיהודים, התלמוד, מוכרא אני להעיר, שלא בעין בקורס ראהו ואף נודמנו לי נסחאות משובשות, מhabרנו מסתמך, למשל, על האמור (בسانהדרין, ציו ע"ב) "ובין גינוי פרט מצאתיה" (דף 7 בהגדמה, ועיין דף 64, הערכה הי' יועוד), עיר שמלת, פרס נתחוויה עי' האזנורה והעיקר היא ר' מי, כמו שנדפס עתה בש"ס ווילנא, הוצאה ראם, ומודובר בה ב-דרקרוקי-ספירות" (כמרומה לי, שלא ראה מhabרנו את הספר "ר' מי" אלא בסוף חבורו, ואולי העירוהו אחרים על ספר זה); ואורה על טיעות, שנם אני והחמש שנים הבאתית את המאמר והוא לעניין בכלל (באהנציקלופידיא, כרך ז, דף 405, עמוד ב') והוא טעות. קרוב לויה הוא מה שטעה ואמר, שארטמים, אנשי ארץ ארם על יושבי נהרדעא ייחסבו (עמ' 3), בעור שהאמת היא, שהלשון הוא בש"ס מורה על נויים סתם

(עיין עי', ע' ע"א). כנראה, שם לו מחברנו לחוק – ועל היסוד זהה בנה את בינויו – שם נמצא בתלמוד אמרות אחד בן נהרדעא והוא מודיע איזו ידיעה, מתייחסת ידיעה זו אל נהרדעא ולא אל מקום אחר; אבל מי יאמין לו את הדבר הזה – בידיעת הלשונות אין כחו של מחברנו גדויל והוא חטעם, שאף במקומות המוטעים, שרצה לחתת בהם פירוש המלות, לא הצליח ברובם (למשל, בפירוש, "ספריר"), עמי 12, הערכה 1), ואשריו שחרל מפירושים באלה. בכתבו, בירדי פרס היהת ארץ سوريا לנחלתי (עמ' 66) היה לו להודיע לאיזה זמן בון, כי בזורה זו אין טעם להאמיר ולפי ידיעתי מעילים לא נתחברה سوريا לפנים, אלא מדינה אחת ממנה, מדינה טיסופוטטמיה.

ובכן אסימ וואמר: חבירו של מר יודילב יע למועיל הוא מאד, כי בעל שלוחן ערוך הצעיר לפניו את כל הידיעות, שהגינוו אליוינו – בעניין נהרדעא בתלמוד, וכל אהבת-ספרותנו וכל דורך-מדוע ירצה ויבקש, שעוד יחבר במקצוע זה מחברות אחרות, אבל לא ימס מלכודו ומלחש בספרי העמים, ואף אם הם בלשונות אחרות, ונמס יתנהג בדברי-מדוע באלה בברכות הנחוצה. ואנו בטוח אני, שצירוריו מחיי היהודים בדורות התלמוד יעשו רושם ויגדילו ויأدירו את מעלה התלמוד בעניין החוקים.

וינא.

שמעאל קרוים.

הש��פה העברית.

XX (*).

מצב לא-רניים. הקונגרס הציוני השמיני, שני חסרוונוויות העיקריות. פרעות ביהודים ארו-קו, החערבות מבחן והשתתפות מבפנים. הבהירות לדומה שהלישית. פוחת וחולך. הבחרות באודיטא. מוחם חסרון יותיר גולן; המה ואצנויות. לדומה שהלשין השותקים והמשתתקים. חוות קשה. היחסים הרוגניים. המשבר בספרות העברית. המעורר. פרת נבל, המשבר בספרות הז'אנר גזירות-ה-ישוריות למורים עבריים. היישורים לחכמת המורה. היישיבה. בילרא. היישיבה הנדרולית באודיטא. דשות מארע-ישראל. אלטושבה. "העומר" והפעיל הצער. אספת מורי ארץ-ישראל. אלטושבה. "בארי-יעקב". זונגוויל ומדבר-צחר-א. האספה השנית של "אנדרת יהודיא שבנו". מהאה נגד נול-משפט. מהאה נגד נתינת יתרון-למומרים. מעבדות להירות. יעקב לא מת".

"כל ראש לחלי וכל לבב דוי; מכף רnal ועד ראש אין בו מתחום: פצע וחבורה ומכח טריה, לא זורן ולא חובשו ולא רבעה בשטן..."
הוא מצב ישראל בימים האחרונים. ול' השקף על מצב כוה לא נעים הוא ביותר.

בשבעה חידושים עברו מיום שכבתבי את "הש��פה" האחרונה-ואיוו, השקפה לטובה אפשר לי לשקיים עתה על חזיה השנה שעבר? האספה הקונגרס הציוני השמיני הוא המאורע החשוב היחיד בחיה עמנו-ואף הוא עבר בלי שהשאר רושם נבר מחוץ למפלגה הציונית מפניהם הובלטו בו נגדיים פרוצינציפיאלים נדולים, שהיו נחたちם באופן מוחלט ומסויים שאין אחריו כלום על פי דרישותיו של הרוב, המכיר בצדקת השקפותיו ומנין עליו בכל כחו, ונמ-מן-הציוניות של קיינר וו, לטרות מה שרבו (הציוניים הרוסיים והאיסטריים) היה מצדדי עבודת-ההוה בציונות, לא התромפה עד לירוי נובה יהוד-כלוי, ככלmr, לא ראתה וכות-קיהם לעצמה ובכה הכרחיה למצוותה במאורעות היוצאים מ-הכלל, שיארעו לאומתנו בשתי השנים האחרינוותן).

בעצם ימי-הكونגרס נעשו הריגות וטבחות נוראות בי-הוּדִים-א-רוֹקוֹן לרגל התקשרתו של מולי חוף על השולן המאורך עבד-אל-עוזי. סבלו הנוצרים בני-הנכדר בתא羅וקו וסבלו יהוד-מארוקו, תושבי הארץ במשך ארבע מאות שנה, אף עליהם. לעורת הנוצרים בני-הנכדר

* עיין "השליח" ה公报ים הקורדים.

1) עיין "הكونגרס הציוני השמיני" לד"ר יוסף קלוזנר, למלחה, חוברת ב', עמ' 183-172, ביהדות עמי 179-177, וכן 181.

באו ממלכויותם. ולעורת-היהודים – חברת כ"ח, שערכה כתוב-בקשה לפישון, שר-החינוך בצרפת, וזה יזא ירי חובת "הומאנות" באיוו הדרעה להקינסול הצרפתי בטאנגייר ובאיו השובה טנומסת לחברת כ"ח-והחריגות והפרעות ביהודי-טארוקו אין פיסקות נס עתה, – ומה שאלוי אין פחות נורא מן הפרעות: יהודים ויהודים שאר ארצות, שקדום היו כל-כך משחתפים בצרות אחיהם הרחוקים, הפעם כמעט שלא הרינו כלל בארת יהודי-טארוקו, ואפיו הקובנרט הציוני לא הזכיר צרה זו אלא לאחר י"ד, --כאמילו כבר נעשתה האימה היישרלית אברים ושוב אין ישראל גוי אחד בארץ...
 כל חלק מחלקי אומנתנו טרוד ומטרוד בצרותיו של לו ואין דעתו פניה לצרות של אחרים. ואף האורגניזציות היישראליות הכלליות לחברת כ"ח והסתדרות הציונית אין עוסקות בעניין כלל-ישראל אלא כדי לצאת ידי חובתן...
 יהודים-רוסיה בכלל והציוניים הרוסיים בפרט טרודים ומטרודים היו:

הבחירה להדotta הרוסית השילשית התחלו מיד אחרי הקונגרס המשני, שצירו הרוסים אשרו וקיים בקונפירנץיה הרביעית שלהם את הפרוגראמה הלאומינופרטוטית.

כבר רأינו בהשapterנו הקורמת¹⁾, כי יהודים-רוסיה בכלל והציוניים שביניהם בפרט נשארו אופטימיסטים גמורים: למרות המכחה הרבה, שהוכנו ביום הבחירה להדotta השניה, קו והאמינו, כי להדotta השלישית יקנסו ציריהם במספר יותר גדול. אלו לא היו מקרים בלבד ולא היו מאמין בכך, וצערנו הנadol צדקנו גם הפעם. בדotta הראשונה היו לנו ייב צירים, בדotta השנייה-ארבעה ובדotta השלישית יש לנו רק שנים. פוחת והולך... אך מספר-הציירים המועט עדין אינו מעצב באוותה מרה, שמעציבים וועלבים אותנו הטכסיים של מלחמת-הבחירה בין מפלגותינו והיכם של רוב הבוחרים בישראל אל הקאנדיידטים היישראליים והבלתי-ישראלים.

אם אוored אמרנו, שאחרי כל הנעשה לבחירות להדotta השניה ובdryota השניה עצמה ביחס לבחירות צירים ישראלים ולתעורות שאלת-היהודים יכוו אחיםנו וידענו, שאם יש אפילו צל של תקופה להתעוררויות שאתנו בדotta, יש תקופה בו רק מצירים יהודים או, לפחות היהודים בdryota, מצירים נוצריים, שהבטיחו בdryota לעורר את שאלת-היהודים בdryota, ובכן הקリストניון האחד לטעות-דעתו של היהודי בער ציר זה או אחר היהת צריכה להיות רק התקופה, שיש לנו ממנה בdryota, ולא ה"פרונריביטות" או הפרטום שלו, אבל טעות היהת בידינו, בשיטת מי שהיה שר-ההשכלה טול סטו י mammrim ובdryota שנות עד' שאלות-היהודים, שבhem אמר בdryota, שהאנטישמיות מצויה בכל שורות החברה הרוסית, אף בין המתקרמים והראדייקלים, ושפתרון שאלת-היהודים הוא ענן חשוב לכשעצמו והוא קודם להשנת "טני-החריגות" השונים מפני שכל חוק ליבראלי מתגעש קודם כל בשאלת-היהודים ומסבנה זו אין יכול להתגשם, לא מצאו היהודים לנחיז לתמוך בקאנדיידטורה של האיש הזה, שהבטיחה בdryota לעורר בdryota את שאלת-היהודים בהקם האפשרי; אדרבה,

(1) עיין "השלח". כרך ט"ו, עמ' 584.

כשעשה, ועד המשיגים, "אנקיטה" בין יהורי פטרכירג, بعد מי נוכנים הם לחוות את דעותיהם, היו بعد טולסטוי רך מעתים מן המעתים, ואפלו הכהן טרובר

קבע דעתת של יהודים הרבה יותר ממנה...

עד כמה שאפו היהודים לבחור דוקא בבן-עם כמו שעשו כל שאר עמי-דורותיה, שלהם אפשר באמת לסטען גם על מי שאיןו בנ-עם – ראיינו ביהור – באודיסא.

בעיר זו, המלומדת ב"מכות" (פשוטן כמשמעותו) יותר מכל ערי רוסיה, אפשר היה לקות, שיתאchorו היהודים, שהרכבו כל-כך לסבול מצוריהם, מסביב לצייר יהוד, ואילו היה זה יוצאה התאchorות זו לטועל, היה אפשר לבחור כאן בקוריה השני בייהודי כמו שהיה אפשר לבחור בקוריה הראשונה במומר, בורדי וכורדים עוד הקוראים, כמה החמרמר פִּרְנָאנֶנט – ועמו יחד דוב יהורי-אודיסא – על שהעוו אוםישקין להתנגן לבחורתו להדרמה השנייה מפני שבגד בעמו. ב'התמרותה עדינה' השיב פרגנטמן על זה, שהוא יהורי ואני בוגר, שהרי המיר את דתו אך לשם אשח; והתיירץ הזה נחשב למספיק, ואומישקון במעט שנחשה ל"עוכר ישראל". עתה אנו קוראים ב"מודיע" הרשמי של הדרמה השנייה, שבשעה שנייה הקפנום המומרים רשמו את עצם בתיר יהודים על פי לאומיותם ופראבס=לאביזים על פי דתם, רשם פרגנטמן את עצמו בתור "רוסי" גם על פי לאותיו יתוו... יהורי-אודיסא לא ידען זאת מראש, כטבונן; אבל מובהחני, שדבר זה לא יהיה חסרון בעיניהם אף אם נכחה אורה'ש לבחורות רביעיות ושגמ או יבחר פרגנטמן "הריס על פי לאומיותו" על ידי יהודים... לא כן אם הקאנדרידאט אינו יהורי מומר, אלא ציוני; וזה חסרון נורא, שאון לכפר עליו אפלו בכשרון ספרותי ובשרון של דברן מזין. מר ז' א' בוטינסקי נחן בכתירותו הלהי, אבל יהודי הוא, ולא יהורי מומר, אלא – יהורי ציוני; ובכן כראוי ליהודים לחוות דעתותיהם אפלו בעוד איזה ניקולסקי ואיזה בונגומולץ, שאינם מצטיינים בשום מעלה יתרות, ובכלל בלבד שלא יבחר היהודי הציוני... כי הבודרים הנוציאים באודיסא לא חוו אפלו דעתה אחת بعد יהורי – והוא דבר מובן מآلויו, כי שלשת אלפים הדרות, שהיו לרأس "אנדרת העם הרוסי" באודיסא, הגראף קוֹנוּבַנִּיצִין, הן שטונונים אחווים מטהה מכל הדעות הרוסיות שבאודיסא – והוא דבר נרא להעינים. אבל גם זה ברור, שבשבעה שהרויטם חלקו את דעתותיהם רק בין הקאנדרידאטאים הרוסיים בלבד, באופן שהרוב המכريع של הדעות הלהי נפלו בחלקו של שטור שבשורדים, חלקו היהודים את דעתם בין יהורי אחר ובין שני רוטים פרונגורוטיביים, באופן שהרחוב המכريع של הדעות הלהי נפל ל-5 באחلكו של יהורי...

לא עלי שלא נבחר ז'אבטינסקי בחור פרט לנו מדברים כאן (אפשר שז'אבטינסקי צער הוא עדין יותר מרדי מלחיות נבחר-המפלגה, בעוד שני הזרים היהודים, היושבים בדומה השלשית, אינם אלא סתם נבח ריס); אין שום ספק בדבר, שאף יהודי אחר במקומו לא היה נבחר על ידי יהורי-אודיסא. כי למה להם ציר יהורי דוקא, אם בטוחים הם, שה"יסודות המתקرمים של העם הרוסי" יגינו עליהם וילחמו על זכויותיהם?

ועד כמה יש לבטחון זה על מה שיסמוך כבר ראיינו בישיבות הדמותה השליישית לא אחת ושתיים. אף בדומה השנייה, שהוא בה יסודות אופוזיציו-

נימר הרבה, לא הוכיר ראש-הминистרים סטוליפין בראילאראציה של המפלגה את היהודים; וכן עשה, כאמור, גם בריקאלאראציה, שקרה בדומה השלישיות. על שתיקה זו של ראש-הминистרים הרוי לא היו צרים שני צירינו הוושבים בדומה לעבר בשתיקה; אבל הם החליטו למסור את ההגנה על עם להרומי על פי לאומיותו – לפלרגאנטן. ואולם גם זה שתק והציגו מוצאים לו התנצלות במה שדבר עשרה רגעים; אבל מה הספיק לומר בעשרה הדגימות הללו כל מה שהיה יכול לומר במקומו כל קידוי אחר? אין זאת אלא מפני שעניני-היהודים טובלים דחו, אין דברו ישראל יכול להמתן.

ומה שחייב פרגאנטן ה'רוסי' בסמנינ-הבאה, חשב, כאמור, גם הרומי בלי סמנינ-הבאה רודיטשוב. בדרישה נלחבת יצא דברן מצין זה גנדראילאראציה ובער הפולניים, שנתחמטו וכיוויהם לא במשפט, – בדרישה, שהיתה מלאה אש-הרגש באורה מריה, שהביאה את דרישה לידי בטוי קשה גנדראיליפן ונרצה להוציא את רודיטשוב מן הדומה לטיז' ישיבות. אבל אותו רודיטשוב לא אבד אף ילו מלאה אחת על גול-משפטו של עם ישראל, שלא נראה ולא נשמע מהם בכל העמים. אין דברו ישראל יכול להמתין, אך חשובים, כאמור, גם הPAIRIM, כי גם בראילאראציה החדרה שלהם שכחו את היהודים...

פרגאנטן ורודיטשוב שתקו. היצור היהודי ניסילוביץ' והיצור הסיד' הייד ארכוב לא רצו לשתקו – ונשתחקו בעל-ברחם, כי עשרות קולות של שחורים הרומו נגרמו – ובعدם לא הרים את קולו אף אחד... לא קשה לשער, כמה גדולה היא התקווה, שיש להיהודים מן הדומה השליישית. אומרים, שנם להרומים אין תקווה טמונה; אבל טעות היא זו. הרבה לא תחן דומה ימנית זו להרומים, אבל תחן מעט – וואלו גם יותרמעט – גם לאקרים הרומיים, גם להעירונים ואפילו להפיעלים משלהם. רק היהודים לא יקבלו כלום, כי אפילו הפרוגנים ריסיטים המועטים, שאינם שונאי-ישראל¹⁾, יראו עתה ממש פצחות פה לשובה – היהודים – כל-כך גדולה השנאה אלינו מצד הרוב המכريع של הדומה השליישית.

ואם מן החיים המרוניים והחיצוניים של עמו נפנה אל החיים הרוחניים והפניםים שלו, גם כן לא נמצא נחת. טביו הוא הדבר, שכחהחים המשושים מתקלקים מפניהם העם את לבו אל חייו הרוחניים – אל ספרותו וחכמתו. צערנו, לעת-עתה אין הדבר כן בעמנו, לכל הפתוח בכל הנוגע להספרות. שני עתונים יומיים ושני ירחונים היו לנו בעברית – ונפקדו העton האחד ("ה-קול")

1) אכן יש לא רק בין ק"ד וס"ד, אלא גם בין האוקטובריסטים (אמנם במספר מצומצם מאר), והיהם אל ישראל מצדם של ק א פוטין ז' מיינר ורף, למשל, איינו גרעוזה של מיליווקוב, ולחנום התנפאל אחד מסופרי הזמן (נליין 64) על "אחד העם", ש"עה חעמלה (ו) להתאחדות (!) היהודים עם האוקטיאביברים". מעולם לא הטיף "אחר העם" ל-התאחדות עם האוקטיאביברים, אלא דרש, שהקריטירון היה ידי שלנו בכחירות יהיה יהותו של האקנדייראט לשאלת היהודים: ואם אוקטובריסט כקפאפטון או מיינדרוך יבטי, שיידרש בער היהודים שו"יזיות נמור. יש ליהודים לבחור בו, אף על פי ש"האוקטובריסות" בתור שיטה מדינית אינה פרונטיבית כל-צרכה ואני לפוי רוחנה, וכי יודע, بما היהו מרווחים עת הה אילו היינו עושים בעצמו של "אחד העם" ולא היינו מתחכמים לתק"דים בעלי שם תנאי..."

והירחון האחד ("ה מוער ר"), ונשארו לנו רק שני "בני יהודים"--עתון יומי אחד וירחון אחד -- וזה עתה כמעט הספרות העברית כולה... על הפק "הקל" יש רק להציג באוטה מדה, שהיא עוד נלען אחד בערית, אבל מצד תכונת השה, "ראירקאליות" של "הומן" היהת רוכבת בו על נבי האורתודוקסיות המשונה של "הפלם", ומצד עריכו הספרותי, שהה לא הרבה יותר מאשר אין הוא כדי לזריר ורמעות עלי. לא כן "המעורר". מה שנפקס טבעי הוא בעינינו: הוא נוסד ביל' שום בסיס חמרי ואף ביל' בסיס רוחני, כי סוף סוף כל מה שנפנס בו לא בא לידי עירכו אלא במקורה, אף עירך במשמעותו של מלא זה ולא היה לו. אבל צער גודל הוא לראות פרח נובל, אף על פי שיודע עתה, שטופו לנבל. ופרח נאה היה "ה מוער ר". הוא צען בשעות חירות וצער-הדור הרתיבו אותו בביביותיהם ובגשיקותיהם. הוא לא עסק בשאלות המשניות החשובות, שהולידו הימים האחרונים בשייניהם הכבירים; הוא לא עסק לא במדע ולא בחכמת-ישראל ולא השאיר דבריהם קיימים לדורות אף בשדה הספרות-היפה (אולי חוץ מספоро ודראומתו של ברנר). אבל בו הרגשה אותה התסיטה העצומה, שאינה נתנת מנוחה למבחן צערינו, ואילו היה מאריך ימים אפשר שהיה מתנפש בו איה דברה, שככל הדודע את טור היצוחה הרווחנית היה יכול לראות מתרעם בחשאי-השתפות ומאמרי-התהרגשות של כמה מסופרי, ואולם הוא מתיחה חטופה, ומה שנגרוע מוה-מיתה מנולת. לא היה מן הצורך להזכיר "לשונות חותמי המוער ר", שהוא פוטק לצאת "מחוסר חומר ספרותי", ועלקו עקייזות את לשונו העלובות ואת קוראיינו וסופרינו. אבל--אין אדם נחפט על צערו.

ואף בספרות ה-ז'רגוניית גודל המשבר. זו "לשון-ההומן", זו "השפה המדוברת". שקוראייה הם רכבות אלפים יוצאים בה "בימי הרעש". כל מתחשר, אובדרת יום יום את האורגננים, שהיו יוצאים בה פסקו יצאת, ולא רק בנורת האדר-העתונים הפרוליטאריים היורגנאים ברוטיה פסקו יצאת, והוא רק בנורת האדר-מיןיטורציה (נדר וזה יש תחביבה), אלא, פשוט, מחוסר חותמים. ואף העותונים הבלתי-טפלניים חולבים וחסרים, עד שעמדו כבר רק על שנים, אם לא נחשוב את ה-טאנבלאטט" הוואראשי, שהוא יותר "עללה" מעתון. והיכן היא הנהוא, שנתנאו הירגניסטים על הכותבים עברית? ומה הן התරויות הנדוות, שהרינו לכבוד "כל-יכלהו" של הז'רגן יחרנו על הלשון העברית בכל הגוון לרבי המחוקים בז' הלוואי שאטעה: אף הצלחתם של ה-מפורטים וה-נדולים, שקמו פתאות להז'רגן בשנים האחרונות וישלחם מחרצרים עתה בכל החזירות הרוסיות, לא תארך הרבה ממה שארכה "הצלחתה" של העותונות הירגונית מכל המינים ...

קרני-אור אהדות במחשי חיוינו הם המוסדים החדרשים להרמת החנוך הישראלי והפצת חכמת-ישראל וספרותו, שנוצרו בימים האחרונים. אבל הם: ה- "שׁעורים למורים עבריים", ה- "שׁעורים לחכמת-הטזרח", ה- "ישיבת הנדו לה" ב- "אודים ו- "ישיבת-ה" ב- "ליד-א. ה- "שׁעורים למורים עבריים", שהתחילה לחקרא בהורדנה, תעודתם גדוילה וחשובה מאד: להכין פדגוגים עבריים, שחדרונם מורגש כל-כך בתוכנו. אם לא ימלוא את תעודתם זו, יהיה האשם לא בתלמידים, אלא بما שעדיין אין ברוטיה פרופיטורים

הנונים בשוביל שעורים עליונים כלו. מה שנגע ל"היישבה" של הרב רויינס בילדרא, שרק זה לא כבר נתאשר ספר=תקנותיה ע"י המஸלה, אין היא, כפי הנראה, אלא היישבה הישנה בכל מגרעותיה בציירוף מעט עברית ומעט רוסית, כדי לצעת ידי חותם "רוח החטן". השערורים ל"חכמת-המורח" וה"היישבה הנדורלה" באירופה נוערו שניים להכנת רבנים ומירומים וחכמים בישראל, ובכלל-להפצת חכמת-ישראל בתוך הדור העתיק. וכך שגראה לנו, הם באין-כחם של שני חיים לחכמת-ישראל משני טפוסים שונים: ה"שערורים לחכמת-המורח" הם אוטם בתיהם לחכמת-ישראל שלבננים שבכל ארץ-המערב, שבתם משלטמים בחכמת-תзи' שר אל המדרש-לרבנים מטפוסים חרש, שהוא שונה מאותם שבארצות-המערב באותה בית-מדרשה-לרבנים מטפוסים חרש, שחוות שונה מאותם מוחנכים; מרה, שחוינו הרוחניות שונים מחיי אחים במערב או רופא וחונכו שונה מוחנוכם; בו ישתלו בבחכמות חיזוניות ובכחמת-ישראל צעירים, שכבר מלואו ברנסם" ב"ס ופומקסים, ושני הבתים הללו נצרים ליהורי רוסיה כאחד. יש בין צערינו חניכי נימנויות ואוניברסיטאות, שהם קרובים ברוחם לבית-המדרשה שבפטרבורג, ויש בין צערינו בחורי-היישבות וחניכי-בת-מדרשה, שהם קרובים ברוחם לבית-המדרשה שבאורדיס.ומייתן ויעמדו שנייהם על מרים תעודתם יופעלו כאחד, שלא תשתחח תורה ישראל.

אל הדברים המשמעותיים הללו יש לצרף גם את החדשות המשמעותיות, שנעו בארכ'-ישראל. "הומר", שיצאה החוברת השנייה שלו, "הופיע על הארץ", שמן החוברת השלישית שלו ואילך לא עוד הוא נתקב באופן הקטגוראי, אלא יצא נדפס, מעיריים על תנועה ספרותית ידועה והם יהיו לנו לחזון-נחמה על ירידת ספרותנו ברוסיה. אספה-הטוררים הארץ-ישראליים, שהיתה בחודש האלול הוכיחה, שמעט מעת ממתדר בארכ'-ישראל החנוך העברי, באופן שיש תקופה חוכה, שהדור הצער היה בולי שלנו, והמושבה החדשה, בא-ר-שלם או בא-רי ע-ק-ב, שנסודה בסיעו הועד האירופאי בשביב יהודים הרrios ופועלים יהודים מרוסיה, היא רמו לקבוץ-גלוות ואות ומופת, שהעבורה הרוחנית באיז הולכת שלובת-ירוע עם עכירה מעשית. ובعود בראש הארץ-ישראל זונוויל, הניע בחפות "טריטוריה" עד מארוקו ועד מדבר צטרא (עיין דרשו האחורה במאנטשטי), באופן שלצנוי-הדור קוין לו בשם "זיאק לייבור השני", אנו עמודים מעט על הקרקע באותה "טריטוריה", שאotta משאר זונוויל, "לאחרון הה", אם כל שאר הטירותיות לא תצלחנה בשום אופן...".

"השקבתנו" לא תהא שלמה, אם לא נזכיר עוד מאורע חשוב בחוי היהודים,

שנים בו ייש

בייב ווינ לאוקטובר (ח'ח) נתאספה בפראנקפורט ע"ג מין האספה השניה של "אנורת יהוד-אשכנז", שהשתתפו בה עלך 400 איש, וביניהם נס ארבעה ציריו ועדי-המדינות שאשכנז, ששוה פרופיסורים (ביניהם קרטמן כהן מפטרבורג) וכמה מחשובי היהודים באשכנז ומטובי הציוניים. ובאספה זו נשמעה וו הפעם השניה המתה העזומה נגד נול-משפטם של יהודי אשכנז, שאינם מקבלים שם התמנות בממלכה מפני שהם יהודים ושדרתם עומדת במדרגה נמוכה משאר כל הדורות. ולא רק נגד נול-משפטם של הם מתו היהודי

אשכנז, אלא אף גול-משפטים של יהודירום ייה, שמנרים אותם מאנצנזה בלי שום סבה נכונה ואין נתנים להם להחטא אורת' (נאטוריאליזציה) ורק לפני שהם יהודים. ואף גנד צויל זה מהו הנאפסים, שהטמורים מישראל מתקברים על פניו היהודים בכל הנוגע לחתנות רשמית,-טה שנרגם לקלוקל-המרות ולעוותת האופי והפסרת=האישיות. גנד הדבר האחרון והתקומם ביחסו הפילוסוף הרמן כהן, טמארבורג, שדרש על העניין הזה בחום=עליטם. אמנם, יתר עם זה מצא לנוחץ להטיח דברים קשים כלפי הציונות, שאינה מורה ב-*תולדות*=*היהדות* ושמערת את הנוגע להיסטוריה לטעלתן האמונה והטוהר; אבל מי שמעמיד את היהדות על מדרגה נבואה כזו בכל הנוגע לחורת=טוטריה וליצירותה הרוחניות עבד כבר לטובות הציונות שלא מדעתו ושל אברצונן. אמנם, כל המהאות גנד גול-המשפט של יהורי=אשכנז נחללו בטענות, שהועל הנשה ליהודים אין מן הראי לעשוי מפניהם שהוא מזוקק להטלה, והמהאות גנד גול-המשפט של יהודי חיל שבאנצנזה נחכאו בטעם המזר, שעיל ידיו וזה מושפל ערך=דרכם של יהודי=אשכנז בעיני האשכנזים; וכל זה אינו ראוי לבני=אדם מכידים בעדך לאנו שיותם ודורשיהם משפטם בקהל רם מפני המשפטם הוא ולא יותר. אבל כל מי שיידע, כמה היו יהודיר=אשכנז ידים לפיו שנים אחדות לדבר אפילו רק על מציאותם של עניים ישראלים מיווחדים להם לעצם, ובפרט על עניינים נוגעים ליהורי=רומים, יראה באספה של אגדת יהוד יאשכנז ולא „*אייראעליטען*“ או „*אורחא*“ אשכנז בעלי דת=טsha“, במחאות הנלווה ובדרישותיהם הנמרצות זקיפת=קומתו של היהודי האשכנזי, שאף הוא יוצאה מעט מעבודות רוחנית לחרות=הנפש. והיותו החלילי הקיצוני למתרמים מוכיה, שטוף סוף הזכיר יהורי=אשכנז בסכנה הכרוכה להיהודים יכולה ביחס המשונה, שמתיחסים יהודים ונוצרים אל עזובי=עטם אלו שיש להם כל הכוחות של אינו=יהודי=ובתווך עטם מקודם הם מושפים לשבת... בדבר זה היה יהודיר=אשכנז יכולם להיות למופת, לכל הפחות, ליהודים אודיסא... .

„יעקב לא מת“, ישראלי נמשל לכדור של גומי: הוא נגטש במקום אחד ופוקע במקום השני. רוח ישראלי נרדם ברוסיה למן מועט, והוא מתעורר ומקין שנית אף כאן, והוא עולה ומתגבר באשכנז, והוא קר לו מקום=טנווחה ומושב=עד=עד=בראץ ישראל.

המשקונית.

חֲשַׁשׁ.

בשתי חוברות, העומר, ובשני הכרכim האחרונים של "השלחי" נדפסו הרבה ציורים יפים מחיי העברים והערבים בארץ-ישראל. העובדה עצמה, שספרוי ישראל התחרלו בותחים ציורים כאלה, יכולת רק לשטחנו גם מצד עצמה-הרי על ידי זה מתחערת ספרותנו בציורים מפין מיהר, בתואר חיים מקוריים ומלאי-ענין-ונגם מצד מה שהוא אוט ומופת, שבנוי-ישראל וצאי-ירוסיה שבארץ-ישראל משתרשים בקרקע החדרש-הישן. אם הספרים שביניהם מסוגלים להתקבון א', החיים החדשים והמקיטים עד כדי להרגיניהם ולצידם, סימן יפה הוא וזה לעתידותינו בארץ-תקותנו. לא עוד בעובי אוורח-Anio ישבים בארץ-ישראל, באורחים-פורהחים, שהווים הם כאן ומחר – שיב ברוסיה או בפארקים ובבניו-יורק ובמלבורן, אלא כתושבים נטורים, שכל הנעה בארץ נונע להם, מעין אותם ומשפיע עליהם. תושבים חדשים כאליהם אי אפשר שלא יתבוננו בחוי התושבים היישנים וא-אפשר שהתוישים היישנים לא ישפיעו עליהם במד ה ידו עה.

"במדה ידועה" – אבל, וכי אין כאן מרה יתרה במקום מדה ידו עה... וה עשרים וחמש שנים, שאנו מבססים את שאיפתנו להתיישב רוק א' בארץ-ישראל בו, שם היהו ישראל בן-חורין מלאץ של קולטורה וריה, היהודים עולים בהשכלה על העבריים, ובכן אי-אפשר שהאחרונים ישפיעו השפעה קולטורית על הראשונים. כך חשבנו תמייר, וכך חשב הרוב הגדויל של הספרים והקראים הציוניים גם עתה. ולכארה כך הוא הדבר באמת, בתיא הספר עליינו הם ברובם עבריים לנMRI ויש להם פרוגראמה, שקבעו המורים העבריים עצם, ולא מושלה וריה, שמשתדרלה לפנות מקום בראש לשונה ולספרותה של האומה השלטה. בעניינים הפנימיים של המושבות העבריות ואף של הקהילות הישראלית בעירין אין המושלה הטורקית מתערבת ביותר, בכל ארץ-ישראל אנו יוצאים עתון בשום לשון זולת בלשון העברית, חוות מן העתון היישומי הרשטי, "שריף-אל-קודש", ובכלל, השפעת הקולטורה העברית ניכרת כבר מעט או יותר בכל רחבי ארץ-ישראל.

ואף על פי כן, הציגורים מחיי העربים, שנכתבו בידי יהודים ארץ-ישראל, וביחור הציגורים מחיי יהודים-ארץ-ישראל, שכתבו ספרים עבריים יוצאי-רוסיה, המתגנרים בארץ-ישראל ומן מדוכבה או טועט, מעיריים בלבד חשות ידועים. כי בכלל ציור וצייר אני מרגנש יותר ויותר את ההשפעה העצומה והבלתי אמצעיות, שמשמעותם הערביים על "יהודים החדשניים".

המון המלות הערביות, שמשתמשים בהן סופרי-ארץ-ישראל כשםם באים לצייר את חייו בני הטעבות, מוכחות כבר כשן לעצמן, כמה חזק הוא החלוץ של הלשון העברית וכמה דוחקת לשון זו אפילו עבשוין, עוד קודם שהמשא-והמתן בין היהודים והערבים נעשה תכוף ומתריר, את רגלי הלשון העברית. עד נאמן על זה הוא מה שהשמות הערביים "קטרה", "קסטיניה", "אדריאלא-חנני", "סנירה", "מלחה" ועוד מנצחים יותר ויותר את השמות הערביים "גרדה", "בארא-טוביה", "נחלת דרובני" ועוד. להרבה מושבות ערניות אין שם עברית כל ואין היהודים דואנים, שיילא להן שם עברית, מבלי הבין, שככל עוד שתקרה איו נחלה עברית בשם ערבי יהא הדבר למזכיר עון להערבים: השם יוכרים תמייר, כי להם היתה הנחלה והיהודים זרים הם עליה...>.

אבל חשש יותר גדול מעורר תכנים של הציגורים מחיי היהודים בארץ-ישראל, השפעת היהודים על הערבים ברוח העברי נראה מתוכם רק מעט. ולעומת זה נראה וניכרת השפעתן של כל דרכי החיים הערביים על היהודים הארץישראלים, במיוחד על הדור הצעיר, במדה שאין למעלה ממנה, אם איזה יהודי נעשה דומה לבירואי: אם הוא יודע לרוכב על סוס ולירוט ברובה ולהתלבש בעפיה,—באים סופרי ישראל מוה לירוי התפעלות עלינויה. אם היהודי מראה רוח נבורה פריאות ובה הוא נוטע אליו יראת-הכבוד בלבבות הערבים—אין די שבך בפי סיפרינו בשם מאיר. ובאיו הנהה משונה הם מציירים כל יהודי ארץישראל, שהוא מרבר ערבית ורומה לערבי!

רוצה היהיט, שהקראים לא יטעו בדברי. גם אני שמח כטהור בשאני שומע, שהרבה יהודים בארץ-ישראל עזבו את פחרוניהם הנגות ואות הבטלנות ילידת בית-המרוש היישן ושבו אל החיים ואל הגבורה ואל הטבע הרענן. אבל רוצה הייתה, שככל זה יהיה תוצאה ישירה מעצם החיים החדשים, החמים בחיק הטבע של האכר והគורות ותחיים קרוב להתבע של היושב בארץ רוחקה מן הקולטוריה האירופית המופרעת והמלוכותית, אבל לא היהודי רוצה כלל וכלל — ובזה בודאי יסכימו לי כל הציוניים—שהיהודים יחקו את הערבים ואת הבידואים, ככלומר, יהיו מושפעים מקולטוריה פרימיטיבית, שעם מעולותיה המתבאות הרי יש בה כמה מנוגעות עצומות. אם היהודים יהיו מושפעים מן התרבות הערבית והבידואית, שוב לא יהיה "בני-חוּרין" מלחץ של קולטוריה וריה—ומה הרעהנו בשינוי המרכז? —אננו, היהודים, שווה אלפים שנה ויוחר יושבים אנו בין עמים קולטוריים, איז א-פרש ר לנו — וגם אנחנו רצוי לנו — שנרד עיר הפעם אל מרגנת=קולטוריה של העמים הזרים=לטחנה, וחוץ מוה, הרי כל תקתונו, שבוטן מן הומנום נהייה אדרונים בארץ-אבותינו, אינה מיסודה לא על החרב ולא על האגרוף, אלא על היתרונו הקולטורי, שיש לנו על הערבים והטורקים וועל ידו תנגל השפעתנו בארץ

מעט מעת וסוף ישתעבדו להשפעה קוילטאית זו גם תושבי הארץ מפני שימצאו בה תועלת וברכה אף לעצם. ואולם, אם הערבים כבר הם מתחילה להשפיע علينا בمرة מרובה כזו,—מה תקותנו כי ניחל? כלום כל שני-המרכו אינו אלא זה—שנצא מגלות-ארום ונבוא לנלות-ישמעאל?... או נחליף את "הכתובות-הארומות"

הרכומית כ"בעינה" הבודואית? הטופרים העברים שבארץ-ישראל, המתפעלים כל-כך מ"התערבותם" של העברים, צריכים לשים לבם לזה; אבל יותר מהם צריכים להתחבון בדבר האקרים והכורמים. במושבות העבריות, שמלאו את כל מושבותינו ב"בריתם" ופעוליהם ערבים, והמוסדרים הציוניים והפלנתרופים שלנו, שבקיים-ראותם הם מכנים את הלשון העברית יותר ויותר לתוך בתיהם ומיסדרים אפיו "שער-ערבי-ילמוד לה לשון הערבית כי תשביל האמיגראנטים" באמתלאן שהאמיגראנטים נזכרים ללשון וו,—כאיו לא למרו אבותינו אבותינו ואמותינו פולנית, רוסית ואפיו לטעאות עד כמה שהיה נזרך להם בעסקיהם בלי "שער-ערבי"...

איש עברי.

תקוני טעויות:

עמ' 132, שורה 13 מלמלה: "בשנת תשנ"ח"—צליל "תשנ"ח"

עמ' 135, שורה 9 " : אביו זקנוי—" אביו זקנו"

עמ' 404, שורה 2-1 מלמטה: "בסוף המאה העשרים" ציל: "בסוף המאה העשרים".

